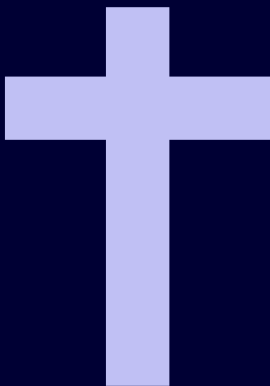

El Nuevo Testamento
en el Mixteco de
Ayutla

Mixtec, Ayutla: El Nuevo Testamento en el Mixteco de Ayutla
New Testament

El Nuevo Testamento en el Mixteco de Ayutla Mixtec, Ayutla: El Nuevo Testamento en el Mixteco de Ayutla New Testament

copyright © 2016 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Ayutla Mixtec

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-16

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 29 Jan 2022

7e4f3497-fb83-5234-ac91-e00e1d534904

Contents

San Mateo	1
San Marcos	82
San Lucas	134
San Juan	220
Hechos	281
Romanos	358
1 Corintios	392
2 Corintios	424
Gálatas	446
Efesios	458
Filipenses	469
Colosenses	476
1 Tesalonicenses	483
2 Tesalonicenses	490
1 Timoteo	494
2 Timoteo	503
Tito	509
Filemón	513
Hebreos	515
Santiago	540
1 Pedro	548
2 Pedro	557
1 Juan	563
2 Juan	571
3 Juan	573
Judas	575
El Apocalipsis . .	578

Tutu yo'o' nduu' ña ni ke'i San Mateo ña ka'an xa'a' Jesús

*Ña yo'o' nduu' kivi' ne
ichi' yata' Jesucristo
(Lc. 3:23-38)*

¹ Ña yo'o' nduu' kivi' ne ichi' yata' Jesucristo, ña nduu' siani' xika' David, te nduu' tu a siani' xika' Abraham.

² Abraham jaan' ni nduu yuva' Isaac, te Isaac jaan' ni nduu yuva' Jacob, te Jacob jaan' ni nduu yuva' Judá, te sakan' tu ñani ra. ³ Te Judá jaan' ni nduu yuva' Fares xiin' Zara, te Tamar ni nduu si'i' ra. Te Fares jaan' ni nduu yuva' Esrom, te Esrom jaan' ni nduu yuva' Aram.

⁴ Te Aram jaan' ni nduu yuva' Aminadab, te Aminadab jaan' ni nduu yuva' Naasón, te Naasón jaan' ni nduu yuva' Salmón. ⁵ Te Salmón jaan' ni nduu yuva' Booz. Te si'i' Booz ni nduu Rahab, te Booz jaan' ni nduu yuva' Obed. Te si'i' Obed jaan' ni nduu Rut, te Obed jaan' ni nduu yuva' Isaí. ⁶ Te Isaí jaan' ni nduu yuva' rey David, te rey David jaan' ni nduu yuva' Salomón. Te si'i' Salomón jaan' ni nduu ña' si'i' Urías.

⁷ Te Salomón jaan' ni nduu yuva' Roboam, te Roboam jaan' ni nduu yuva' Abías,

te Abías jaan' ni nduu yuva' Asa. ⁸ Te Asa jaan' ni nduu yuva' Josafat, te Josafat jaan' ni nduu yuva' Joram, te Joram jaan' ni nduu yuva' Usías. ⁹ Te Usías jaan' ni nduu yuva' Jotám, te Jotám jaan' ni nduu yuva' Acáz, te Acáz jaan' ni nduu yuva' Ezequías. ¹⁰ Te Ezequías jaan' ni nduu yuva' Manasés, te Manasés jaan' ni nduu yuva' Amón, te Amón jaan' ni nduu yuva' Josías. ¹¹ Te Josías jaan' ni nduu yuva' Jeconías, xiin' sakuu' ñani ra, kii' ni tjin te xiin' Babilonia ne ta'an' e', ne Israel, te kuan ndiaka ña'a' ra ñuu jaan'.

¹² Te kii' ndi'i ni xan ndiaka ña'a' ra ñuu Babilonia jaan' ndii, Jeconías jaan' ni nduu yuva' Salatiel, te Salatiel jaan' ni nduu yuva' Zorobabel. ¹³ Te Zorobabel jaan' ni nduu yuva' Abiud, te Abiud jaan' ni nduu yuva' Eliaquím, te Eliaquím jaan' ni nduu yuva' Azor. ¹⁴ Te Azor jaan' ni nduu yuva' Sadoc, te Sadoc jaan' ni nduu yuva' Aquim, te Aquim jaan' ni nduu yuva' Eliud. ¹⁵ Te Eliud jaan' ni nduu yuva' Eleazar, te Eleazar jaan' ni nduu yuva' Matán, te Matán jaan' ni nduu yuva' Jacob. ¹⁶ Te Jacob jaan' ni nduu yuva' José, te ni nduu ii' María. Te María jaan' ni nduu si'i' Jesús, ña nduu' Cristo, ña ni tjanu' Ndiosí sakahú ne yivi'.

¹⁷ Sakan' na kuii', ndee kii' ni tuvi' Abraham te ndee kii'

n̄i tuv̄i David ndii, ux̄i k̄umi' kuu' t̄e ̄ichi' yata' Jesús. Te nd̄ee kij' n̄i tuv̄i David te nd̄ee n̄i xan nd̄iaka t̄e x̄iin' Babilonia n̄e ta'an' e' jaan' ndii, ux̄i k̄umi' kuu' t̄e ̄ichi' yata' a. Te nd̄ee kij' n̄i xan nd̄iaka r̄a n̄e jaan' t̄e nd̄ee n̄i tuv̄i Cristo ndii, ux̄i k̄umi' kuu' t̄e ̄ichi' yata' a.

S̄o'ō n̄i xaa a kij' n̄i kaku Jesús

(Lc. 2:1-7)

¹⁸ S̄o'ō n̄i xaa a kij' n̄i kaku Jesucristo. María, s̄i'i' a ndii, xa n̄i tax̄i a' kuento a' t̄e t̄unda'a' a' xiin' José. T̄e kij' kuní ka kund̄iee inga' n̄ia ndii, xa n̄i n̄akuis̄o a' sakan' n̄a Esp̄iritu Santo n̄i x̄ikui'nu n̄a'a'. ¹⁹ T̄e xa'a' a n̄a t̄e xachuun' nd̄aku nduu' José jaan' ndii, n̄i xan̄ini r̄a n̄a nat̄a'vi' ta'an' s̄i'e n̄ia xa'a' a n̄a n̄i kun̄i r̄a sak̄uchani n̄a'a' r̄a nuu' n̄e yivi'. ²⁰ T̄e kij' xanini r̄a xa'a' n̄a jaan' ndii, n̄i xani r̄a n̄a n̄i tuv̄i ̄iin' ángele, n̄a xika' nuu' nuu' xto'ō e' Ndiosí, nuu' r̄a. Te n̄i ka'an' a xiin' r̄a ndii:

—José, s̄jani' xika' David, kuān yi'vi un' nat̄iin un' María kund̄uū n̄a' si'i un', sakan' n̄a Esp̄iritu Santo n̄i x̄ikui'nu n̄a'a' sakan' na n̄i n̄akuis̄o a'. ²¹ N̄a' jaan' ndii, sakaku' a' ̄iin' t̄e kuañu'u si'e a'. T̄e ch̄indu'u' un' kivi' a Jesús. Kuach̄i ndii n̄a jaan' sakakú n̄e ta'an' a nuu' kuach̄i n̄a —n̄i kach̄i a.

²² T̄e sakuu' a jaan' n̄i yoo, t̄e xin̄u n̄a n̄i ka'an' xto'ō e' Ndiosí xiin' ̄iin' t̄e n̄i ka'an' tiakú tu'un' a kij' n̄i ka'an' r̄a ndii:

²³ ̄Iin' n̄a' ndu'u' sie ndii n̄akuis̄o a', t̄e sakaku' a' ̄iin' tiaa si'e a'. T̄e ch̄indu'u' n̄ia kivi' a Emanuel. Sakan' n̄i kach̄i a. T̄e kivi' a jaan' kuni kach̄i a ndii: Ndiosí yoo xiin' e'.

²⁴ T̄e kij' n̄i ndot̄o José ndii, n̄i saxinú r̄a n̄a n̄i ka'an' chuun' ángele jaan' xiin' r̄a, sakan' na n̄i n̄aka r̄a María, t̄e n̄i t̄unda'a' r̄a xiin' a'. ²⁵ T̄e n̄i yoo ̄ij' r̄a xiin' a' nd̄ee kij' n̄i sakaku' a' t̄e kuañu'u' jaan'. T̄e n̄i ch̄indu'u' r̄a kivi' a, Jesús.

2

S̄o'ō n̄i xaa a kij' n̄i xan kot̄o t̄e xini tuni Jesús

¹ Kij' n̄i xka'nd̄ia n̄a n̄i kaku Jesús n̄uu' Belén, n̄a kandu'u' n̄u'u' Judea, mii' n̄i xa'nd̄ia chuun' rey Herodes ndii, n̄i xaa ̄iin' t̄i'vi t̄e xini tuni xa'a' tiuun' n̄uu' Jerusalén, t̄e n̄i k̄iee nd̄ee mii' keta' n̄u'u'. ² T̄e n̄i nd̄atu'un' r̄a n̄e n̄uu' jaan' ndii:

—¿Mii' ndu'u' n̄a nduu' rey nuu' ndo'ó, n̄e judío, n̄a n̄i kaku? Kuach̄i ndii n̄i xin̄i ndu' tiuun', ti' n̄ia'á n̄a xa n̄i kaku a, n̄i keta' ri' mii' keta' n̄u'u'. T̄e kuax̄i kot̄o ka'nu' n̄a'a' ndu' —n̄i kach̄i r̄a.

³ Kij' n̄i xin̄i s̄o'ō rey Herodes n̄a n̄i ka'an' t̄e jaan' ndii, n̄i nd̄i'ni v̄a nimá r̄a, t̄e n̄i nd̄i'ni t̄u' nimá sakuu' n̄e nd̄iee' n̄uu' Jerusalén.

⁴ Sakan' na n̄i n̄akana r̄a sakuu' sutu' kuu' nuu' xiin' t̄e sania'á tu'un' nd̄ei' Ndiosí, t̄e n̄i nd̄atu'un' n̄a'a' r̄a mii'

kitu' Cristo, ña tjanu' Ndiosí sakakú ne yivi'. ⁵ Te ni nakuijn te jaan' ndii:

—Ñuu Belén, ña kandu'u' nuu' ñu'u' Judea yo'o', kitu' a. Kuachí ndii sakan' yoso' a mii' ni ke'i jin te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an' ndii:

⁶ Yo'ó, ñuu Belén, ña kandu'u' nuu' ñu'u' Judea ndii,

süu' jin ñuu nda'vi so'o nduu' un' nuu' inga ñuu ña ñu'u' nuu' ñu'u' Judea jaan', sakan' ña nuu' yo'ó kitu' jin te ka'ndia chuun', te ki'in ichi' nuu' ne nduu' kuenta i, ne Israel.

Sakan' yoso' a —ni kachi ra.

⁷ Sakan' te ni kana siin' Herodes sakuu' te xini tuni jaan', te ni ndatu'un' ndi'i ña'a' ra amaa kuiti' ni tui tiuun' jaan'. ⁸ Sakan' te ni ti'vi' ña'a' ra ñuu Belén ka'an ra xiin' te jaan' ndii:

—Kua'an ndo' ikan', te ndatu'un' ndi'i ndo' xa'a' te lulu jaan'. Te kii' kuni ña'a' ndo' ndii, ka'an ndo' xiin' i kii' nandiko' ndo', te ku'un kotó ka'nu' tu ña'a' yu'u —ni kachi ra.

⁹ Kii' ndi'i ni xini so'o ra ña ni ka'an rey jaan' ndii, ni kiee ra kua'an ra. Te tiuun', ti' ni xini ra mii' keta' ñu'u' ndee mii' ni kiee ra ndii, ni'i' ichi' ri' nuu' ra kua'an ri'. Te kii' ni xaa ri' xini' vi'e mii' kandu'u' te lulu jaan' ndii, ni xikuijn ri' ikan'. ¹⁰ Te kii' ni xini ra mii' ni xikuijn ri' ndii, va'a va ni kuni ra. ¹¹ Te kii' ni kó'ni ra vi'e jaan', te ni xini ra te

kuañu'u' xiin' María, si'i' te kuañu'u' jaan' ndii, ni xikuita xiti' ra, te ni xaka'nu' ra te kuañu'u' jaan'. Ikan' te ni nunia' ra xatun', tun' ni'i' ra ni xaa ra, te ni xamani' ña'a' ra ña nduu' oro, xiin' suxa chú'ma ya'vi va, xiin' suxa xavixín', ña nani' mirra. ¹² Ndisu ni sakuni' ña'a' Ndiosí xiin' xani' ña nandiko' ra nuu' Herodes, sakan' na ni nandiko' ra ñuu ra ichi' ña kua'an tuku xaan'.

So'o ni xaa a kii' ni xa'ni' Herodes kua'a' te kuali'

¹³ Te kii' ni kiee te xini tuni jaan' kua'an ra ndii, ni xani José ña ni tui jin ángele, ña xika' nuu' nuu' xto'o e' Ndiosí, nuu' ra, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndokoo un', te na'in un' te lulu, te naka un' si'i' ra, te kunu ndo' ku'un ndo' ndee ñu'u' Egipto. Kundu'u' un' xiin' nia ikan' ndee kii' ka'an tukuu' i xiin' un'. Kuachí ndii nanduku' Herodes te lulu ñaa' te ka'ni' ña'a' ra —ni kachi a.

¹⁴ Te ni ndokoo ra, te ni na'in ra te lulu, te ni naka tu ra si'i' te jaan'. Te xa ñuu sakan' ni kiee nia kua'an nia ndee ñu'u' Egipto. ¹⁵ Te ikan' ni ndiee nia ndee ni xi'i' Herodes jaan', sakan' te ni xinu ña ni ka'an xto'o e' Ndiosí xiin' te ni ka'an tiakú tu'un a mii' ka'an a ndii: “Ndee ñu'u' Egipto ni kana i tiaa si'e i”, kachi a.

¹⁶ Te kii' ni xini Herodes jaan' ña ni xini xa'an' ña'a' te xini tuni xa'a' tiuun' jaan' ndii, ni nasaa' va ra, sakan' na ni ka'an chuun' ra xiin'

te xiin' ra, te ku'un ka'ni' ra sakuu' tiaa kualí, te ndiee' ñuu Belén xiin' yatín ñuu jaan', ndee te sakan' ni tuvi te ndee te kumi' uvi kuiya, sakan' ña ni natava' ra kuenta kivi' ña ni ka'an te xini tuni jaan' xiin' ra xa'a' tiuun'. ¹⁷ Sakan' te ni xinu ña ni ka'an tiakú Jeremías, te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí, kij' ni ka'an ra ndii:

¹⁸ Tiakú kuaa' ne yivi' ñuu Ramá.

Xaku' suchi' inji ña, te xaku' ndii u'vi ña.

Raquel nduu' ña xaku' xa'a' si'e a'.

Ndee jin ne yivi' küvi saki'vi ña'a', sakan' ña ki'in' si'e a' ni xi'i.

Sakan' kachi a.

S'o'o ni xaa a kij' ni xa'an ne vi'e José ñuu Nazaret

¹⁹ Te kij' ni xi'i Herodes ndii, tukú ni ni xani José ña ni tuvi jin ángele, ña xika' nuu' nuu' xto'o e' Ndiosí, nuu' ra kij' ndu'u' ka ra ñu'u' Egipto jaan'. ²⁰ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndokoo un', te na'in un' te lulu, te naka un' si'i' ra, te nandiko' ndo' nuu' ñu'u' Israel. Kuachi ndii xa ni xi'i te ni xika ka'ni' te lulu ñaa' —ni kachi a.

²¹ Te ni ndokoo José, te ni na'in ra te lulu, te ni naka tu ra si'i' te jaan', te ni kiee ña kua'an nu'u ña nuu' ñu'u' Israel. ²² Ndisu kij' ni xini José kuento ña Arquelao nduu' te xa'ndia chuun' nuu' ñu'u' Judea ndii, ni yi'vi ra nandiko' ra ñu'u' jaan', sakan' ña Arquelao jaan'

ndii, si'e Herodes nduu' ra. Te tukú ni ni sakuni' Ndiosí José xiin' xani, te ni kiee ña kua'an ña ñu'u' Galilea. ²³ Te ni xa'an ña ni ndiee ña jin ñuu ña nani' Nazaret. Ni xaa ña sakan', te ni xinu ña ni ka'an Ndiosí xiin' jin uvi te ni ka'an tiakú tu'un a mii' yoso' ña ka'an ndii: “Kunduú a jin te ni kiee ñuu Nazaret”, kachi a.

3

S'o'o ni xaa a kij' ni sakuchi' Juan ne yivi' kuenta Ndiosí itia Jordán

(Mr. 1:1-8; Lc. 3:1-9,15-17; Jn. 1:19-28)

¹ Te kij' sakan' ndii, ni ndeta Juan, te sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí, mii' taxin' kaa' nuu' ñu'u' Judea, te ka'an ndoso' ra nuu' ne yivi' ndii:

² —Nama ndo' nimá ndo' xa'a' kuachi ña xaa' ndo', sakan' ña xa kuyatin' kuii ka'ndia chuun' Ndiosí nimá ndo' —ni kachi ra.

³ Te xa'a' Juan jaan' ni saka'an Ndiosí Isaías, te ni ka'an tiakú tu'un a kij' ni ka'an ra xta'an' ndii: Tiakú ka'an ti'e' jin tachi' yu'u' mii' taxin' kaa' ndii:

“Ndasava'a ndo' ichi' mii' kixin xto'o e', te ndasandaku tu ndo' a.” Ni kachi a.

⁴ Toto Juan ndii, xiin' ixi' camello ni kua'a a, te ki'i' jin' toko' ra, te tika xiin' ñuñu' itun' ni xaxi' ra. ⁵ Te ne yivi', ne ndiee' ñuu Jerusalén xiin' nda'a a, ña ñu'u' nuu' ñu'u' Judea, xiin' ne ndiee' yoso'

yaṭin itia Jordán jaan' ndii, ni xa'an nia mii' iin' Juan jaan' ka'an ndoso' ra te kuni so'o ña'a' nia. ⁶ Te na'má nia kuachi nia, te ni sakuchi' ña'a' ra kuenta Ndiosí itia jaan'.

⁷ Te kij' ni xini Juan jaan' ña kua'a' te fariseo xiin' te saduceo ni ndekuie ikan' te kuchi ra kuenta Ndiosí ndii, ni ka'an Juan jaan' xiin' ra ndii:

—iNdo'ó ndii, ndee naa si'e koq' nduu' ndo'! ¿Yoo ni ka'an xiin' ndo' ña kuví kaku ndo' nuu' ña sando'o' Ndiosí ndo'ó nuu' ku'un e' sakan' kuṭi'? ⁸ Nia'a ndo' xiin' ña va'a ña xaa' ndo' ña xa ni nama xna'a ndo' nimá ndo' xa'a' kuachi, ña ni xaa ndo'. ⁹ Te ka'an ñuñu' ndo' ña siani' xika' Abraham nduu' ndo', te xiin' ña jaan' kuví kaku ndo'. Sakan' ña ka'an kaxi' i xiin' ndo' ña kuví sananduu' Ndiosí yuu', ña ndiee' kaa', siani' xika' Abraham jaan'. ¹⁰ Ndiosí ndii, xa yoo tu'va a te sando'o' a ne xaa' kuachi ndee naa yoo tu'va iin te yivi' xiin' yacha te ka'ndia ra itun', tun' koo' nduu' kuun' nda'a', sakan' ña sakuu' tun' koo' nduu' va'a kuun' nda'a' ndii, ka'ndia ra ndee tio'o sakuu' tun' jaan', te ka'mi ra nu'. Sakan' tu saa Ndiosí. ¹¹ Yu'u ndii, sakuchi' i ndo'ó xiin' tikui, te xiin' ña jaan' nia'a ndo' ña ni nama xna'a ndo' nimá ndo' xa'a' kuachi ña ni xaa ndo'. Ndisu ña kuaxi xata' i ndii, ña koo' chukuu' ka nduu' a te sakan' yu'u. Te yu'u ndii,

ni ndee va'a i kundu'u te koni'i ndixan' a. Ña jaan' ndii, sakuchi' a ndo'ó kuenta a xiin' ña ndiee' Espiritu Santo, te sakuchi' tu a ndo'ó xiin' ñu'u. ¹² Ña jaan' ndii, xa yoo tu'va a te nata'vi' a ne yivi' naa xaa' te yivi' kij' nativi ra trigo, te tava' ra mi'in' a xiin' ña tiin' ra te kisi' ra a. Trigo va'a ndii, taxa'a ra yaka, te mi'in' a ndii, ka'mi ra nuu' ñu'u ña koo' kivi' nda'vá —ni kachi Juan xiin' te yivi' jaan'.

So'o ni xaa a kij' ni chichi tu Jesús itia Jordán
(Mr. 1:9-11; Lc. 3:21-22)

¹³ Te kij' sakan' ndii, ni keta Jesús ñu'u' Galilea, te ni xaa a itia Jordán te sakuchi' ña'a' Juan kuenta Ndiosí. ¹⁴ Ndisu ña nuu' ndii, ni kuni Juan sakuchi' ña'a' ra, sakan' na ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Yu'u kuni a kuchi kuenta Ndiosí saa yo'ó, tákui'e. Sakan' na kuii', ¿ndichun na kuaxi yo'ó nuu' yu'u te kuchi un' saa i? —ni kachi ra.

¹⁵ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Taxi un' ña saxinú e' ña yo'o' vitin, sakan' ña kuni a saxinu e' sakuu' ña ka'an chuun' Ndiosí —ni kachi a.

Te ni nakuiin yu'u' ra. ¹⁶ Te ndi'i so'o ni chichi Jesús ikan', te ni keta a tikui. Ikan' te ni nuni'a ndivi', te ni xini a nuu' Espiritu Ndiosí, naa kaa' paloma kaa' a, te ni ndoo a xiin' a. ¹⁷ Sakan' te ni ka'an iin tach'i' yu'u' ndee ndivi' ndii:

—Ñā ñāā' nduu' si'e manj' i, te vā'a vā kuni i xini ñā'a' i —ni kachj Ndiosí.

4

Sō'ō ni xāā a kii' ni kuni ñā ndīva'a sanama' a Jesús nuu' kuāchj

(Mr. 1:12-13; Lc. 4:1-13)

1 Ndi'i jaan', te ni naka Espiritu jaan' Jesús te kua'an a mii' taxin' kaa' te koto kua'a ñā'a' ñā ndīva'a. 2 Te ni xika nditja Jesús uvi xiko kivi' xiin' uvi xiko ñuukan'. Te sakan' vi' ni xi'i a soko. 3 Te ni kuyatın ñā ndīva'a, ñā xito' kua'a jaan', mii' iin' Jesús. Te ni ka'an a ndii:

—Naa' ndixa xna'a si'e Ndiosí nduu' un' ndii, ka'an chuun' un' xiin' yuu' ñāā' te nanduu a xita' vā'a, te kuxi un' —ni kachj a.

4 Te ni nakujin Jesús nuu' ñā jaan' ndii:

—Yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: “Süu' xita' vā'a kujti' kuni nuu' ne yivi' te kutjaku nja, süu' jaan' ndii kuni tu a sakuu' tu'un ñā kiee' yu'u' Ndiosí te kutjaku xna'a nja”, kachi a —ni kachj Jesús.

5 Sakan' te ni naka ñā ndīva'a jaan' Jesús, te kua'an a xiin' a ñuū su'un Jerusalén. Te ni sakaā' a Jesús xini' yukun' ka'nu' mii' sukun ka. 6 Te ni ka'an a xiin' Jesús ndii:

—Naa' ndixa xna'a si'e Ndiosí nduu' un' ndii, sanama' xiin' mji' un' ndee ndienū. Kuāchj ndii yoso' a

nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii:

Ka'an chuun' Ndiosí xiin' ángele, ñā xika' nuu' nuu' a, te koto a yo'ó.

Te tijn ñā jaan' ndā'a' un' te nāma un' ndee ñu'u', te tüxu'vi xa'a' un' saa yuu'. Sakan' kachi a —ni kachj ñā ndīva'a jaan' xiin' Jesús.

7 Te ni nakujin Jesús nuu' a ndii:

—Yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: “Koto kua'a ndo' xto'ō ndo' Ndiosí”, kachi a —ni kachj a.

8 Te so'ō' ndi'i', te ni naka tukuu ñā'a' ñā ndīva'a, te kua'an a xiin' a iin' iku' sukun vā. Te ikan' ni sania'á ñā'a' ñā ndīva'a jaan' sakuu' ñuū kanii' iin' yivi', xiin' sakuu' ñā vika' ñuū jaan'. 9 Te ni ka'an a xiin' Jesús ndii:

—Sakuu' ñā kaā' taxj i ndā'a' yo'ó naa' kujin xiti' un' nuu' i te koto ka'nu' un' yu'u' —ni kachj a.

10 Te ni ka'an Jesús ndii:

—Kua'an, ñā ndīva'a, sakan' ñā yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: “Xto'ō ndo' Ndiosí kujti' saka'nu' ndo', te nuu' ñā jaan' kujti' kaka nuu' ndo'”, kachi a —ni kachj a.

11 Sakan' te ni ketā ñā ndīva'a jaan' kua'an a, te ni ndekuē ángele ikan', te ni xika nuu a nuu' Jesús.

Sō'ō ni xāā a kii' ni xā'a' Jesús ka'an ndosq' a nuu' ne ndiee' ñu'u' Galilea

(Mr. 1:14-20; Lc. 4:14-15; 5:1-11; 6:17-19)

12 Te kij' ni xinj Jesús kuento ña naá Juan vi'e kaa ndii, ni nandiko' a ñu'u' Galilea. 13 Te ni ketā a ñu'u' a Nazaret, te kua'an a kundu'u' a ñu'u' Capernaum, ña kandu'u' yu'u' minj ka'nu' yaṭin ñu'u' Zabulón xiin' ñu'u' Neftalí. 14 Ni xaa a sakan', te ni xinu ña ni ka'an Isaiás, te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an', kij' ni ka'an ra ndii:

15 Ñu'u' Zabulón xiin' ñu'u' Neftalí,
ña ñu'u' yaṭin yu'u' minj ka'nu' tukū ta'vi' itia Jordán,

ñu'u' ñu'u' jaan' nuu' ñu'u' Galilea, mii' ndiee' ne tuku'.

16 Ne xika' iin yaví nuu' Ndiosí nduu' ne ndiee' ikan',

ndisu viṭin ndii, xa ni xinj ña iin ñu'u' ndatun' va.

Te'e' ndee ni xika' iin yaví ña, te ne xa yoo kuvj ni nduu' ña ndii,

ni yi'e ñu'u' ndatun' va jaan' nuu' ña.

Sakan' ni ke'i ra. 17 Te ndee kij' sakan' ni xa'a' Jesús ka'an ndoso' a nuu' ne yivi' ndii:

—Nama ndo' nimá ndo' xa'a' kuachj ña xaa' ndo', sakan' ña xa kuyatin' kuu' ka'ndija chuun' Ndiosí nimá ndo' —kachi a.

So' o ni xaa a kij' ni kana Jesús kumi' ta'an te yivi' te kunduu' ra nda'a' xa'a' a

(Mr. 1:16-20; Lc. 5:1-11)

18 Te kij' xika' Jesús yu'u' minj Galilea ndii, ni xinj a uvj ta'an te tava' tjaka'. Iin

ra nani' Simón, te nani' tu ra Pedro, te inga ra nani' Andrés. Te jaan' ndii, ñani' ra kuni' ta'an' ra. Te skó'ni' ra ñunu' ra tixin tikui minj jaan'. 19 Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ñia'a ndo', te kundikun ndo' ichi' i, te sania'á i ndo' ó tava' ndo' ne yivi' nuu' kuachj ña te kundikun ña yu'u' —ni kachi a.

20 Xaka'an e' te ni nakoo ra ñunu' ra, te ni xikundikun ra Jesús. 21 Te kij' ni ya'a a ndoso' ka ndii, ni xinj a uvj ta'an ka te yivi'. Te jaan' ndii, ñani' ra kuni' ta'an' ra. Iin ra nani' Jacobo, te inga ra nani' Juan. Te uvj saa' te jaan' nduu' si'e Zebedeo. Te jaan' ndii, ndiee' ra xiin' yuva' ra jaan' tixin tundoo' ra na'ma' ra ñunu' ra. Te ni kana ña'a' a, 22 te xaka'an e' te ni nakoo ra yuva' ra xiin' tundoo', te ni xikundikun ña'a' ra.

So' o ni xaa a kij' ni sanda'a Jesús kua'a' ne yivi'
(Lc. 6:17-19)

23 Te ni xinu' ni Jesús kanii' nuu' ñu'u' Galilea sania'á a ichi' Ndiosí tixin vi'e mii' nakayá ne ñu'u' jaan', te ka'an ndoso' a tu'un va'a xa'a' saa kuni' Ndiosí ka'ndija chuun' a nimá e', te sanda'a tu a sakuu' nuu' kui'e xiin' ña xini u'vi' ne yivi', ne ndiee' jaan'. 24 Xa'a' a jaan' na ni kiku kuento xa'a' a kanii' nuu' ñu'u' Siria. Te ni kixin ndjaka' ne yivi' sakuu' nuu' ne kuni kuvj, ne ndo'o' ndee ka nuu' kui'e, mii' iin' Jesús, naa kuu' ne kumi'

kui'e ña u'vi va, xiin' ne ñu'u' ña ndiva'a nimá, xiin' ne kumi' kui'e ña xa'ni' i'i', xiin' ne küvi kaka, te ni sanda'a ña'a' a. ²⁵ Te kua'a' koo' chukuu' ne yivi' ndikún xata' a, naa kuu' ne Galilea, xiin' ne ndiee' ñu'u' Decápolis, xiin' ne ndiee' ñuu' Jerusalén, xiin' nda'a' a ña ñu'u' nuu' ñu'u' Judea, xiin' ne ni kijeë tukü ta'vi' itia Jordán.

5

Ña yo'o' sania'á Jesús xini' iin tindu'
(Lc. 6:20-23)

¹ Te kij' ni xini Jesús ne yivi' kua'a' koo' chukuu' jaan' ndii, ni kaa a iin tindu', te ni xikundu'u' a ikan'. Te ni kuyatın te nda'a' xa'a' a nuu' a. ² Te ni xa'a' sania'á ña'a' a ka'an a ndii:

³ —Sañu'u' va Ndiosí ne nda'vi kuu' nimá nuu' a, sakan' ña xa'ndia chuun' a nimá nja.

⁴ 'Sañu'u' va Ndiosí ne suchi' ini, sakan' ña saki'vi ña'a' a.

⁵ 'Sañu'u' va Ndiosí ne maso, sakan' ña natın nja ñu'u' iin yivi' yo'o' kunduu ña'a' nja.

⁶ 'Sañu'u' va Ndiosí ne kuní va ña koo ña ndaku iin yivi' ndee naa xaa' a kij' xi'í va e' soko te ichi' va tu ini e', sakan' ña sanda'ni ña'a' a xiin' ña ndaku.

⁷ 'Sañu'u' va Ndiosí ne kuvita ini xa'a' ne yivi', sakan' ña kuvita tu ini ña jaan' xa'a' nja.

⁸ 'Sañu'u' va Ndiosí ne yaa nimá nuu' a, sakan' ña kuni nuu' ña'a' nja.

⁹ 'Sañu'u' va Ndiosí ne chindiee' ne yivi' te kundiee maní' nja, sakan' ña kuni' nja si'e a.

¹⁰ 'Sañu'u' va Ndiosí ne mji' kuu' ne yivi' xiin' xa'a' a ña xachuun' ndaku nja, sakan' ña xa'ndia chuun' a nimá nja.

¹¹ 'Sañu'u' va Ndiosí ndo'ó kij' ka'an kini ne yivi' xiin' ndo', te mji' kuu' nja xiin' ndo', te ka'an nja sakuu' nuu' ña nja'a xiin' tun vixi xa'a' ndo' xa'a' a ña ndikún ndo' ichi' yu'u. ¹² Va'a na va'a kuni ndo', sakan' ña iin ña va'a koo' chukuu' natın ndo' nda'a' Ndiosí ndivi'. Kuachi ndii iin kachi ni sando'o' ne yivi' te ni ka'an tiakú tu'un a xta'an'.

Yo'o' ka'an Jesús ña ne ndikún ichi' a ndii, nduu' nja ndee naa iin' xiin' ñu'u

(Mr. 9:50; Lc. 14:34-35)

¹³ 'Ndo'ó ndii, nduu' ndo' ndee naa iin' iin yivi' yo'o', ndisu naa tivi' iin' jaan' ndii, küvi ka ndasava'a e'. Sakan' na kuu' va'a xachi' ka a kaxi' e', süu' jaan' ndii ndee katia kuiti' e' e, te kuain ndoso' ne yivi' a.

¹⁴ 'Ndo'ó ndii, nduu' ndo' ndee naa ñu'u' nuu' ne yivi' iin yivi'. Sakan' ña nduu' ndo' ndee naa iin ñuu ña kandu'u' xini' iin iku', ña küvi kandu'u' si'e. ¹⁵ Ndee iin ne yivi' nakun' kaa tuún, te kani nja a tixin iin xatun', süu' jaan' ndii nakun' nja a, te xani' nja a mii' sukun

te tuvi' nuu' ne ndiee' tixin vi'e. ¹⁶ Nii' sakan' tu kuni a kotuun na va'a na xaa' ndo'o nuu' ne yivi' te kuni na a, te saka'nu' na Ndiosi, yuva' e', na ndu'u' ndivi'.

Yo'o' sania'a Jesús xa'a' saq ka'an tu'un ndei' Ndiosi

¹⁷ 'Kani' ndo' naa' kuaxi i te sanundia'a i tu'un ndei' Ndiosi, ni ndee na ni ka'an te ni ka'an tiaku' tu'un a. Kuaxi i te sanundia'a i na jaan', suu' jaan' ndii kuaxi i te saxinu i sakuu' na ka'an a. ¹⁸ Na ndaku ka'an i xiin' ndo' na, na kandu'u' ka ndivi' xiin' nu'u' iin yivi' ndii, ndee iin yu'u' te ndee iin letra lulu tu'un ndei' jaan' ndonu'u' ndee skachi' xinu sakuu' a. ¹⁹ Sakan' na kuii' yoo ka xka'ndia na ka'an tu'un ndei' jaan' ndii, tee' ndee na sie kuiti' nduu' a, te nii' sakan' sania'a na ne yivi' ndii, sie kuiti' kondia ya'vi' na tein ne xa'ndia chuun' Ndiosi nimá. Ndisu yoo ka xaa' na ka'an chuun' tu'un ndei' jaan', te nii' sakan' sania'a na ne yivi' ndii, ne ka'nu' nduu' na tein ne xa'ndia chuun' Ndiosi nimá. ²⁰ Sakan' na kuii' ka'an i xiin' ndo' ndii, koo' kivi' kunduu' ndo' kuenta ne ka'ndia chuun' Ndiosi nimá naa' xachuun' ndaku ka ndo' nuu' a te sakan' te fariseo xiin' te sania'a tu'un ndei' jaan'.

Yo'o' sania'a Jesús na va'a nasaa' e' kuni e' nani ta'an' e' (Lc. 12:57-59)

²¹ 'Xa ni xini so'o ndo' na ni ka'an Ndiosi xiin' ne xii'

ya'a' e' xa'an' ndii: "Ka'ni' ta'an' ndo', te yoo ka xa'ni' ne yivi' ndii, kuni a nacha'vi na xa'a' na jaan'", kachi a. ²² Ndisu yu'u' ka'an xiin' ndo' na yoo ka nduu' ne xi'e xini nani ta'an' na ndii, kuni a nacha'vi na xa'a' na jaan'. Te yoo ka ka'an: "Ne kuu' kaxi' nduu' un'", xiin' nani ta'an' na ndii, kuni a nacha'vi na xa'a' na jaan' nuu' te xa'ndia chuun' nuu' nuu. Te yoo ka ka'an: "Ne kuasa' kuni xachi' nduu' un'", xiin' nani ta'an' na ndii, koo na tundo'o' vi'e ndiaya' mi' xixi nu'u.

²³ 'Sakan' na kuii' yoo ka nduu' ndo'o, naa' kua'an nasoko' ndo' iin na'a nuu' Ndiosi, te sava ni ikan' naka'an' ndo' na yoo ndo' na man' xiin' ta'an' ndo' ndii, ²⁴ nako' ndo' na jaan' ikan', te ku'un nako' ndo' na man' xiin' ta'an' ndo' jaan', te sakan' vi' nandiko' ndo' te nasoko' ndo' na jaan' nuu' Ndiosi.

²⁵ 'Numi' ndo' te nako' ndo' na man' xiin' iin ne chindu'u' kuachi xa'a' ndo' kii' kua'an ndo' ichi' xiin' na, saa' iin kii' ku'un ndiaka na ndo'o nuu' te xa'nu' kuachi, te sanakua'a te jaan' ndo'o nda'a' te xito' vi'e ka, te ko'ni te jaan' ndo'o vi'e ka jaan'. ²⁶ Na ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, koo' kivi' keta ndo' ikan' ndee nacha'vi ndo' sakuu' na kuni a cha'vi ndo'.

Yo'o' sania'a Jesús na va'a koo' musa e'

27 'Xa n̄i x̄inj̄i s̄o' o t̄u ndo' n̄a n̄i ka'an chuun' Ndiosí ndii: "Kūmi' ndo' musa ndo'", kachi a. 28 Ndisu ka'an t̄u yu'u xiin' ndo' n̄a yoo ka xito' ndi'e' iin n̄a'a', te ka'an ndi'e'e' nimá ra k̄andu'u' ra xiin' a' ndii, xa n̄i xa'a ra kuachi xiin' a' nuu' Ndiosí xiin' nimá ra.

29 'Sakan' na kuii', naa' xiin' nduchi' nuu' kua'a ndo' xaa' ndo' kuachi ndii, xta'ni' ndo' a, te skana' ndo' a. Kuachi ndii ndee chaa' ka naa' ndoñu'u' iin nduchi' nuu' ndo' te sakan' n̄a sko'ni' iin kanii' ndo' vi'e ndiaya'. 30 Te naa' xiin' nda'a' kua'a ndo' xaa' ndo' kuachi ndii, ka'ndia ndo' a, te skana' ndo' a. Kuachi ndii ndee chaa' ka naa' ndoñu'u' iin nda'a' ndo', te sakan' n̄a sko'ni' iin kanii' ndo' vi'e ndiaya'.

Yo'o' sania'á Jesús n̄a v̄a'q n̄ata'vi' ta'an' te yivi' xiin' n̄a' si'i' ra

(Mt. 19:9; Mr. 10:11-12; Lc. 16:18)

31 'Te n̄i ka'an chuun' t̄u Ndiosí ndii: "Yoo ka kuni n̄ata'vi' ta'an' xiin' n̄a' si'i' ra ndii, kuni a n̄a taxi ra iin tutu nda'a' a', n̄a ka'an n̄a xa n̄i n̄ako'o n̄a'a' ra", kachi a. 32 Ndisu ka'an yu'u xiin' ndo' n̄a yoo ka nata'vi' ta'an' xiin' n̄a' si'i' ra naa' süu' xa'a' a n̄a n̄i k̄andu'u' a' xiin' inga te yivi' nduu' a ndii, i' a' jaan' xaa' sakan' te xaa' a' kuachi jaan' xiin' inga te yivi'. Te yoo ka tunda'á' xiin' n̄a' jaan' ndii, xaa' t̄u ra kuachi xiin' n̄a' jaan' nuu' Ndiosí.

Yo'o' sania'á Jesús n̄a v̄a'q t̄iin ndiaa e' Ndiosí kij' taxi e' kuento e'

33 'Xa n̄i x̄inj̄i s̄o' o t̄u ndo' n̄a n̄i ka'an Ndiosí xiin' te xij' yata' e' ndii: "Taxi saka ndo' kuento ndo' nuu' xto'o e' Ndiosí, süu' jaan' ndii saxinú ndo' sakuu' n̄a n̄i ka'an ndo' jaan'", kachi a. 34 Ndisu ka'an yu'u xiin' ndo' n̄a t̄iin ndiaa ndo' Ndiosí kij' taxi' ndo' kuento ndo'. N̄i ndee t̄iin ndiaa t̄u ndo' ndivi', sakan' n̄a ikan' xa'ndia chuun' Ndiosí. 35 Te sakan' t̄u t̄iin ndiaa ndo' n̄u'u' iin yivi', sakan' n̄a mii' ita' xa'a' Ndiosí nduu' a, te t̄iin ndiaa t̄u ndo' n̄uu Jerusalem, sakan' n̄a n̄uu mii' xa'ndia chuun' Ndiosí, n̄a nduu' Rey kuu' nuu', nduu' a. 36 Te n̄i ndee t̄iin ndiaa t̄u ndo' xini' ndo', sakan' n̄a küvi ndasayaa ndo' ndee iin ixi' xini' ndo', n̄i ndee küvi t̄u ndasandiaa' ndo' a. 37 Te kij' taxi' ndo' kuento ndo' n̄a saa ndo' iin n̄a'a ndii, ka'an kuiti' ndo' ndii: "Uun, saa i n̄a jaan'", uun "Ü'un', saa i n̄a jaan'." Te naa' ka'an ka ndo' inga n̄a'a ndii, n̄a ndiva'a saka'an ndo'ó.

Yo'o' sania'á Jesús n̄a s̄anandiko' e' n̄a n̄ia'a n̄a xaa' ne yivi' xiin' e'

(Lc. 6:27-36)

38 'Xa n̄i x̄inj̄i s̄o' o t̄u ndo' n̄a n̄i ka'an chuun' Ndiosí ndii: "Naa' n̄i xta'ni' yoo ka iin nduchi' nuu' ndo' ndii, xta'ni' t̄u ndo'ó iin nduchi' nuu' n̄ia, te naa' n̄i xta'ni' yoo ka iin nu'u' ndo' ndii,

xta'ni' tu ndo'ó jin nu'u nja", kachi a. ³⁹ Ndisu ka'an yu'u xiin' ndo' ña sanandiko' ndo' ña nja'a ña xaa' ne yivi' xiin' ndo', süu' jaan' ndii, naa' yoo ka sa'ndia' nuu' kua'a ndo' ndii, taxí tu ndo' tuku ta'vi' nuu' ndo' sa'ndia' nja. ⁴⁰ Te naa' chindu'u' jin ne yivi' kuachi xa'a' jin ndo'ó nuu' kuesí, ña kuni tu'un nja ndjini ndo' ndii, taxí tu ndo' na na'in nja toto titi ndo'. ⁴¹ Te naa' yoo ka tiin' u'vi' ndo'ó, te kujsó ndo' ña'a nja ku'un ndo' xiin' nja jin mií metro ndii, ku'un ndo' uvi' mií metro xiin' a. ⁴² Yoo ka nduu' ne xikán ña'a nuu' ndo' ndii, taxí ndo' a nda'a' nja. Te yoo ka nduu' ne kuni tatu ña'a nuu' ndo' ndii, nandiko' ni'i' ndo' xata' ndo' nuu' nja, süu' jaan' ndii satatu ña'a' ndo'.

Yo'o' sania'á Jesús ña kuni a kundani e' ne ndasi' yoo'
(Lc. 6:27-28,32-36)

⁴³ 'Xa ni xini so'ó tu ndo' ña ka'an ra ndii: "Kundani ndo' ne yivi' xiin' ndo', te kundasi' ndo' ne ndasi' ta'an' xiin' ndo'", kachi ra. ⁴⁴ Ndisu ka'an yu'u xiin' ndo' ña kundani ndo' ne ndasi' ndo'ó, te ka'an va'a ndo' xiin' ne sanacha'an' ndo'ó, te saa ndo' ña va'a xa'a' ne xi'é xini ndo'ó, te ka'an ndo' xiin' Ndiosí xa'a' ne mji' kuu' xiin' ndo' xiin' xa'a' ne sando'o' ndo'ó. ⁴⁵ Sakan' saa ndo', te nia'a ndo' ña nduu' ndo' si'e Ndiosí, yuva' e', ña ndu'u' ndivi', ña xaa' sakan' te nandij' nuu' ne nja'a xiin' nuu' ne va'a. Te sakuun' tu a savi' nuu' ne

xaa' ña ndaku xiin' nuu' ne xaa' a. ⁴⁶ Kuachi ndii, naa' kundani ndo' ne yivi' ne kundani ndo'ó kuji' ndii, koo' ña va'a natjin ndo' xa'a' ña jaan', sakan' ña ndee te kendiaa' ya'vi' xa'a' ñuu Roma kundani ne kundani ña'a' kuji'. ⁴⁷ Te naa' naku-atu' ndo' ñani ta'an' kuji' ndo' ndii, koo' ña va'a ka xaa' ndo' te sakan' tuku ne yivi', sakan' ña ndee ne xini yoo Ndiosí xaa' sakan'. ⁴⁸ Sakan' na kuii' kuni a kaka ndaku ndo' xiin' sakuu' ña xaa' ndo' ndee naa xaa' yuva' e' Ndiosí, ña ndu'u' ndivi'.

6

Yo'o' sania'á Jesús saa kuni a chindiee' e' ne nda'vi kuu'

¹ 'Saa ndo' ña va'a nuu' ne yivi' te ka'an va'a nja xa'a' ndo', sakan' ña naa' saa ndo' sakan' ndii, koo' ndee jin ña va'a natjin ndo' nda'a' yuva' e' Ndiosí, ña ndu'u' ndivi'. ² Te kij' taxi ndo' limuxtan ndii, taxí ndo' tiji te yivi' ndachuun' tun' nichí nuu' ndo' ndee naa xaa' te xasuvi' xiin' mií' vi'e mií' nakayá e', xiin' ya'ya te koto ka'nu' ña'a' ne yivi'. Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ña xa ni natjin te jaan' ya'vi ra xa'a' ña jaan'. ³ Ndisu kij' taxí ndo'ó limuxtan ndii, na kuni nda'a' itin ndo' ña xaa' nda'a' kua'a ndo'. ⁴ Sakan' te ña taxi' ndo' jaan' ndii, koo' si'e a, te Ndiosí, ña xini ña xaa' si'e e', nacha'vi' tuvi' ndo'ó.

*Yo'o' sania'á Jesús saa
ka'an e' xiin' Ndiosí*
(Lc. 11:2-4)

⁵ 'Kij' ka'án ndo' xiin' Ndiosí ndii, sãa ndo' naa xaa' te xasuvi' xiin' mji', sakan' ña te jaan' ndii, xtani ra kujita ndichi ra, te ka'an ra xiin' Ndiosí vi'e miu' nakayá e' xiin' xiki' ya'ya te kuni ña'a' ne yivi'. Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ña xa ni natijn te jaan' ya'vi ra xa'a' ña jaan'. ⁶ Ndisu ndo'ó, kij' ka'án ndo' xiin' Ndiosí ndii, ndi'vi ndo' vi'e ndo', te ndasi ndo' yi'e, te ka'an ndo' xiin' yuva' e', ña xini ña yoo si'e. Te Ndiosí, ña xini ña xaa' si'e e', nacha'vi tuvi' ndo'ó.

⁷ 'Te kij' ka'án ndo' xiin' Ndiosí ndii, süu' xa jin ndaa' kujiti' yu'u' ka'an te ka'an ndo' ndee naa xaa' ne xini yoo Ndiosí. Sakan' ña xanini ne jaan' ña kuni so'o a ña ka'án nja jaan' xa'a' a ña kua'a' kuento ka'án nja xiin' a. ⁸ Sakan' na kuii' sãa ndo' naa xaa' ne yivi' jaan'. Kuachi ndii, ña kuni ka' ka'an ndo' xiin' yuva' e' ndii, xa xini a ndee ña kuni nuu' ndo'. ⁹ Ndo'ó ndii, so'o ka'an ndo' xiin' Ndiosí: Yuva' ndu, ña ndu'u' ndivi', na tijn ka'nu' sakuu' ne yivi' kivi' un'.

¹⁰ Te na kixin un' te ka'ndia chuun' un' nimá ndu. Te na saa un' ña ka'án nimá un' jin yivi' yo'o' saa nii' xaa' un' ña jaan' ndivi'.

¹¹ Te i'in kivi' kua'an taxj un' ña xaxj', ña kuni nuu' ndu.

¹² Te na koq ka'nu' inj un' xa'a' kuachi ndu ndee naa xaa' ndu'u' yoo ka'nu' inj ndu xa'a' ne xaa' ña vã'a xiin' ndu.

¹³ Te taxj un' koto kua'a' tundo'o' ndu te koyo ndu nuu' kuachi, süu' jaan' ndii sakakú un' ndu nuu' ña ndiva'a.

Sakan' ña yo'ó nduu' ña xa'ndia chuun' kuu' nuu',

te yo'ó tu nduu' ña kumi' sakuu' ña ndi'e'e,

te yo'ó tu xata'an tijn ka'nu' ne yivi' ndee ndi'i' ni kivi'.

Sakan' na kunduu a.

¹⁴ 'Sakan' ña naa' yoo ka'nu' inj ndo' xa'a' ne xaa' ña vã'a xiin' ndo' ndii, koq ka'nu' tu inj Ndiosí, yuva' e', ña ndu'u' ndivi', xa'a' ndo'.

¹⁵ Ndisu naa' yoo ka'nu' inj ndo' xa'a' ne yivi', ne xaa' ña vã'a xiin' ndo' ndii, koq ka'nu' tu inj Ndiosí, yuva' e' jaan', xa'a' ndo'.

*Yo'o' sania'á Jesús saa
kuni a koq nditia e'*

¹⁶ 'Kij' yoo nditia ndo' ndii, koto tama ndo' naa xaa' te xasuvi' xiin' mji'. Te jaan' ndii, nda'vi va xto'ni' ra kij' yoo nditia ra te nia'a ra ña xaa' ra ña jaan'. Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ña xa ni natijn te jaan' ya'vi ra xa'a' ña jaan'. ¹⁷ Ndisu ndo'ó, kij' koq nditia ndo' ndii, kakin ndo' xa'an xini' ndo', te natia ndo' nuu' ndo', ¹⁸ te kuni ne yivi' ña yoo nditia ndo', süu' jaan' ndii Ndiosí, yuva' e', ña küvi kuni e', ña xini ña xaa' si'e e', nacha'vi tuvi' ndo'ó.

*Yo'o' sania'á Jesús ña vā'a
ka taxa'a e' ña vika' e' ndivi'
(Lc. 12:33-34)*

¹⁹ 'Tāxa'a ndo' ña vika' ndo' iin yivi' yo'o' mii' san-doñu'u' ña'a' ndiki'ndi' xiin' kuxi, mii' kuvī tu ki'vi te kui'na' te sakui'na' ra ña jaan'. ²⁰ Vā'a ka taxa'a ndo' ña vika' ndo' jaan' ndivi' mii' sandoñu'u' ña'a' ndiki'ndi' xiin' kuxi, mii' kuvī tu ki'vi te kui'na' te sakui'na' ra a. ²¹ Kuachi' ndii, mii' ndiee' ña ndioo' inī ndo' xa'a' ndii, ikan' tu koqo nimá ndo'.

*Yo'o' sania'á Jesús ña
nduu' nduchi' nuu' e' ndee
naa ñu'u'*

(Lc. 11:33-36)

²² 'Nduchi' nuu' e' ndii, ndee naa ka tuún xa'a' ñu'u' nde'i' e' nduu' a. Sakan' na kuii' naa' yoo vā'a nduchi' nuu' e' ndii, chitu' ñu'u' nde'i' e' xiin' ñu'u, ña taxi' Ndiosí. ²³ Ndisu naa' yoo vā'a a ndii, kanii' ñu'u' nde'i' e' yoo iin' yavi'. Sakan' na kuii' naa' kuasa' xachi' yi'é ñu'u' jaan' ñu'u' nde'i' e' ndii, ya'a iin yavi' a.

*Yo'o' sania'á Jesús ña vā'a
ndioo' inī e' xa'a' ña vika'*
(Lc. 16:13)

²⁴ 'Ndee iin ne yivi' kuvī kaka nuu nuu' uvi' ta'an xto'qo. Kuachi' ndii kundasi' nja iin ra, te kundani nja inga ra, uun koto'ni nja yu'u' iin ra, te saa nja kuenta kuu' inga ra. Xa'a' a jaan' na kuvī kaka nuu ndo' nuu' Ndiosí te kaka nuu tu ndo' nuu' ña vika' ndo'.

*Yo'o' sania'á Jesús ña vā'a
kundī'ni e' xa'a' ña kuni nuu'
e' te kutiaku e'
(Lc. 12:22-31)*

²⁵ 'Sakan' na ka'an i xiin' ndo' ña kundī'ni ndo' xa'a' ña kaxi' ndo' uun ña ko'qo ndo' te kutiaku ndo', ni ndee xa'a' toto ña kuni kui'nu ndo'. Kuachi' ndii yoo ña ka'nu' ka xa'a' kivi' ñuu e' te sakan' ña xaxi' e', te yoo ña ka'nu' ka xa'a' ñu'u' nde'i' e' te sakan' toto ña ni'nu' e'. ²⁶ Chuun xa'a' vā ndo' saa xaa' saa ti' ta'nu' ndivi'. Ti' jaan' ndii, chi'i' ri', te nakaya ri' ña savi', te taxa'a' tu ri' a yaka. Ndisu yuva' e' Ndiosí, ña ndu'u' ndivi', xamaní ña'a'. Te ndiaa ya'vi' ya'a ka ndo'ó te sakan' ti' jaan'. ²⁷ Ndo'ó, ne ndi'ni xava'a ndii, kuvī ndasasukun xiin' mii' ka ndo' ni ndee iin kondō nda'a'. ²⁸ ¿Ndichun na ndi'ni ndo' xa'a' toto ndo'? Chuun xa'a' ndo' saa xa'nu' ita lirio. Ita jaan' ndii, xachuun' a, te künü' a toto. ²⁹ Ndisu ka'an i xiin' ndo' ña ni ndee rey Salomón ni ni'nu' toto ndatun' va ndee naa ndatun' ita jaan', tee' ndee te vika' xava'a ni nduu' ra. ³⁰ Naa' sakan' xandatun' Ndiosí ita ña yoo xa'a' ku'u, ña ita' vitin, te tiaan xixi' a nuu' ñu'u' ndii, saa ka vi' tu ndo'ó, taxi' a ña vā'a ka nda'a' ndo', tee' ndee sie va inī ndo' xini ña'a' ndo'. ³¹ Xa'a' a jaan' na kundī'ni ndo' ka'an xiin' ta'an' ndo' ndii: "¿Yoo nduu' a kaxi' e', uun yoo nduu' a ko'qo e', uun ndee toto

kuj'nu e'?" ³² Kuachi ndii sakuu' ña jaan' xika' nduku' ne xiní yoo Ndiosí. Ndisu ndo'ó ndii, xa xiní yuva' e' Ndiosí, ña ndu'u' ndivi', ña kuní sakuu' ña jaan' nuu' ndo'. ³³ Sakan' na kuii' ndee chaa' ka xi'na nduku' ndo' ña ka'ndia chuun' Ndiosí nimá ndo' xiin' ña sachuun' ndaku ndo' nuu' a, te taxi tu a sakuu' ña jaan' nda'a' ndo'. ³⁴ Xa'a' a jaan' na kundi'ni ndo' xa'a' ña xka'ndia tiaan. Kuachi ndii xa yoo ña kundi'ni ndo' xa'a' tiaan. Sakan' ña jin kivi' ndii, xa yoo, xa yoo ña ndi'ni e' xa'a' xiin' a.

7

Yo'o' sania'á Jesús ña vā'a natava' e' kuenta kuu' ne yivi'
(Lc. 6:37-38,41-42)

¹ 'Nātava' ndo' kuenta kuu' ne yivi', te nātava' tu Ndiosí kuenta kuu' ndo'ó xa'a' ña jaan'. ² Kuachi ndii, saa nii nātava' ndo' kuenta kuu' ne yivi' ndii, nii sakan' tu nātava' Ndiosí kuenta kuu' ndo'ó, te xiin' ku'va, ña nātava' ndo' kuenta kuu' ne yivi' jaan', nātava' tu Ndiosí kuenta kuu' ndo'ó. ³ ¿Ndichun na xito' un' xi'e itun' ña naá nduchi' nuu' ñani un', te xito' un' tikundu, tun' naá nduchi' nuu' mji' un'? ⁴ ¿Saa kuvi ka'an un' xiin' ñani un' ndii: "Taxi un' na xta'ni' i xi'e itun' nduchi' nuu' un'", kij' naá jin tikundu chie ka nduchi' nuu' mji' un'? ⁵ Ndo'ó, te xasuvi' xiin' mji', xi'na ka tikundu chie, tun' naá nduchi' nuu'

mji' ndo' xta'ni' ndo', sakan' te kuvi koto kaxi' ndo', te xta'ni' ndo' xi'e itun' ña naá nduchi' nuu' ñani ndo' jaan'.

⁶ 'Kō'ni ndo' ña nduu' nditia Ndiosí nuu' naya', koto ka ndiko kuiin ri' te jin ri' ndo'ó, ni ndee kō'ni tu ndo' yuu' ña ndiaa ya'vi' va ña nani' perla nuu' kiní, koto ka kue'ni ri' a.

Yo'o' ka'an Jesús ña xini so'q Ndiosí ña ka'an e' xiin'
a

(Lc. 11:9-13; 6:31)

⁷ 'Kakan' ndo' ña'a nuu' Ndiosí, te taxi ña'a' a nda'a' ndo'. Nduku' ndo' ña jaan' nuu' a, te natjin ndo' a. Sakaxan' ndo' yi'e' a, te nunia' ña'a' a nuu' ndo'. ⁸ Kuachi ndii, sakuu' ne xikán ña'a nuu' Ndiosí ndii, taxi a ña jaan' nda'a' nja, te sakuu' ne nduku' ña jaan' nuu' a ndii, natjin nja a, te sakuu' ne sakaxan' yi'e' ndii, nunia' ña'a' a nuu' nja.

⁹ 'Kuachi ndii kōo' ndee jin ndo'ó taxi jin yuu' nda'a' tia si'e ndo' kij' xikán ra jin xita' va'a kuxi ra. ¹⁰ Ni ndee taxi tu ndo' jin koo' nda'a' si'e ndo' jaan' kij' xikán ra jin tjaka' nuu' ndo' kuxi ra.

¹¹ Naa' xiní ndo'ó, ne yoo kuachi, taxi ndo' ña va'a nda'a' si'e ndo' ndii, saa ka vi' tu yuva' e' Ndiosí, ña ndu'u' ndivi' ndii, taxi a ña va'a nda'a' ne xikán ña'a nuu' a.

¹² Sakan' na kuii' sakuu' ña kuní ndo' saa ne yivi' xiin' ndo' ndii, nii sakan' tu saa ndo'ó xiin' nja. Kuachi ndii ña jaan' ka'an tu'un ndei' Ndiosí, te ña jaan' tu ni

ka'an te ni ka'an tiakú tu'un a.

Yo'o' sania'á Jesús xa'a' uvi nuu' ichi' ña yoo iin yivi' (Lc. 13:24)

13 'Yi'e' tein' ko'ni ndo', sakan' ña ndiká va yi'e', te ndiká va tu ichi' mii' ko'ni ne kua'an mii' nduxin xachi' nja. Te kua'a' va ne yivi' ko'ni ichi' jaan'. 14 Te yi'e' tein' jaan' nduu' mii' nda'ni ichi' tein', ña kua'an mii' yoo kivi' ñuu, ña koo' kivi' ndi'i, te koo' kua'a' ne yivi' ko'ni ikan'.

Yo'o' sania'á Jesús ña xiin' ña xaa' ne yivi' kuví nakuní e' ndee nuu' ne yivi' nduu' nja (Lc. 6:43-44)

15 'Koto xiin' mii' ndo' nuu' te ka'an tiakú tun vixi, te jaan' ndii, kuaxi ra nuu' ndo' nduu' ra ndee naa mbee, ndisu nimá ra ndii, nduu' a ndee naa lobo nja'a. 16 Te xiin' ña xaa' ra kuví nakuní ndo' ndee nuu' te yivi' nduu' ra. Sakan' ña kuví ka'ndia e' uva nda'a' tun' iñu', te ni ndee kuví tu ka'ndia e' higo nda'a' tun' tika'a'. 17 Sakan' tu tun' va'a ndii, nduu' va'a kuun' nda'a' nu', te tun' va'a ndii, nduu' va'a kuun' nda'a' nu'. 18 Sakan' ña tun' va'a ndii, kuví kuun' nduu' nja'a nda'a' nu', ni ndee kuví tu kuun' nduu' va'a nda'a' tun' nja'a. 19 Sakuu' tun' küun' nduu' va'a nda'a' ndii, tia'ndia nu', te xixi nu' nuu' ñu'u. 20 Sakan' na kuii' xiin' ña xaa' tu ne yivi' nakuní ndo' ndee nuu' ne yivi' nduu' nja.

Yo'o' sania'á Jesús ña süu' sakuu' ne yivi' ndi'vi mii' xa'ndia chuun' Ndiosí (Lc. 13:25-27)

21 'Süu' sakuu' ne ka'an xiin' i ndii: "Yo'ó nduu' xto'o i, yo'ó nduu' xto'o i" ndi'vi mii' xa'ndia chuun' Ndiosí ndi'vi. Süu' jaan' ndii ne xaa' ña kuní yuva' e', ña ndu'u' ndi'vi kuñti' ndi'vi ikan'. 22 Kua'a' va ne yivi' ka'an xiin' i kii' xaa kivi' ña sana'má Ndiosí ne yivi' xa'a' kuachi nja ndii: "Xto'o i, Xto'o i, ni ka'an tiakú ndu xiin' ña ndiee' un' nuu' ne yivi', te xiin' ña ndiee' un' jaan' ni tava' ndu ña ndiva'a nimá ne yivi', te xiin' ña ndiee' un' jaan' ni xaa tu ndu kua'a' chuun' ka'nu'", kachi nja. 23 Sakan' te ka'an i xiin' ne jaan' ndii: "Koo' kivi' ni xini i nuu' ndo'ó, ne xaa' ña nja'a. Kuxioo ndo' nuu' i", kachi i xiin' nja.

Yo'o' ka'an ndiaa Jesús xa'a' uvi ta'an nuu' te xa'a' vi'e (Lc. 6:47-49)

24 'Xa'a' a jaan' na kuii' ka'an i xiin' ndo' ndii, yoo ka xini so'o ña ka'an i yo'o', te saxinú nja a ndii, nakata ña'a' i xiin' ndee naa iin te kuu' kaxi', te ni xa'a vi'e xata' yuu'. 25 Te ni kuun' va savi', te ni nakaya va te ñu'u' itia, te ni xika va tu tachi', te ndiee' va ni kaní a vi'e jaan', ndisu ni nduva vi'e jaan', sakan' ña xata' yuu' ni ku'a'a a. 26 Ndisu ne xini so'o ña ka'an i yo'o', te saxinú nja a ndii, nakata ña'a' i xiin' ndee naa iin te küu' kaxi', te

nj xa'a vj'e nuu' ñuti'. ²⁷ Nj kuun va savj', te nj nakaya va te ñu'u' itja, te nj xika va tu tachj', te ndjee' va nj kanj a vj'e jaan', te nj nduva a, te nj nduxin xachi' a —nj kachj a.

²⁸ Te kij' ndj'i nj ka'an Jesús ña jaan' ndii, nj nandanj va ne yivi' kua'a' jaan' xa'a' ña nj ka'an a. ²⁹ Sakan' ña nj ka'an a ña jaan' xiin' ña ndjee' ka te sakan' te sania'á tu'un ndej' Ndiosí.

8

Sq'o nj xaa a kij' nj sanda'a Jesús iin te kumi' kui'e te'i

(Mr. 1:40-45; Lc. 5:12-16)

¹ Kij' nj naka'a' Jesús xikj' jaan' ndii, kua'a' va ne yivi' nj ndikun ña'a'. ² Ikan' te nj kuyatjn iin te kumi' kui'e te'i mii' iin' Jesús, te nj nakandu'u' ndiee' ra nuu' a, te nj ka'an ra xiin' a ndii:

—Tákuie, naa' kuní un' ndii, kuvj sanda'a un' yu'u —nj kachj ra.

³ Sakan' te nj chikanu' a nda'a' a xini' ra, te nj ka'an a xiin' ra ndii:

—Kuni sanda'a j yo'ó. Nda'a kij' un' —nj kachj a.

Te xa numj' sakan', te nj kjeë ña'a' kui'e jaan'.

⁴ Sakan' te nj ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Chuun xa'a' un' ña ka'an j xiin' un', ka'an un' xiin' ndee iin ne yivi' xa'a' ña kaa'. Süu' jaan' ndii kua'an te nia'a xiin' mji' un' nuu' sutu ña xa nj nda'a un', te nasoko' un' ña'a nuu' Ndiosí naa nj ka'an chuun'

Moisés, te kuni ne yivi' ña xa nj nda'a xna'a un' —nj kachj a.

Sq'o nj xaa a kij' nj sanda'a Jesús te xika' nuu' nuu' iin te xa'ndia chuun' nuu' ciento te xiin'

(Lc. 7:1-10)

⁵ Te kij' nda'ni' Jesús ñuu Capernaum kua'an a ndii, nj kuyatjn iin te xiin', te xa'ndia chuun' nuu' ciento te xiin', te nj ka'an nda'vi ra xiin' a ndii:

⁶ —Tákuie, te xika' nuu' nuu' j ndii, kuni kuvj ra kandu'u' ra vj'e j, nj kuu itun' ra, te u'vj xava'a xini ra —nj kachj ra xiin' a.

⁷ Sakan' te nj ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Yu'u ku'un te sanda'a ña'a' j —nj kachj a.

⁸ Te nj ka'an te xiin' jaan' xiin' a ndii:

—Tákuie, yu'u ndii, iin te nda'vi sq'o kuñtj' nduu' j, sakan' na kuii' vâ'a yoo a ña ndi'vi un' vj'e j. Kuvj ka'an chuun' kuñtj' un' te nda'a te xika' nuu' nuu' j jaan'. ⁹ Kuachj ndii yoo tu te xa'ndia chuun' nuu' yu'u, te yoo tu te xa'ndia chuun' yu'u nuu'. Te kij' ka'an j xiin' iin ra: “Kua'an” ndii, kua'an ra. Te kij' ka'an j xiin' inga ra: “Ñja'a” ndii, kuaxj ra. Te kij' ka'an j xiin' te xika' nuu' nuu' j: “Saa un' ña yo'o” ndii, xaa' ra ña jaan' —nj kachj ra xiin' a.

¹⁰ Te nj nandanj va Jesús kij' nj xinj sq'o a ña nj ka'an te jaan', te nj ka'an a xiin' ne ndikun ña'a' jaan' ndii:

—Ñā ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, tiā'an kunj i ndee iin ne ta'an' e', ne Israel, ne inji xini yu'u ndee naa inji te kaa'. ¹¹ Ka'án i xiin' ndo' ñā kua'a' ne kīee sakuu' xaan' iin yivi', mii' keta' ñu'u xiin' mii' ketá a ndii, kixin nja, te kundīee nja xiin' Abraham, xiin' Isaac, xiin' Jacob, te kuxi nja mii' xa'ndia chuun' Ndiosí ndivi'. ¹² Ndisu ne ni kunj a kundīee mii' xa'ndia chuun' a jaan' ndii, tava' ñā'a' a kī'e, te ku'un nja mii' iin yavi va, te kuaku u'vi va nja ikan' ndee ke'i vj' nakaxi' nu'u nja —ni kachi a.

¹³ Sakan' te ni ka'an ka Jesús xiin' te xiin' jaan' ndii:

—Kua'an vi'e un', te na xinu ñā kuní un' jaan' saa nii' inji un' xini un' yu'u —ni kachi a.

Te sava ni hora jaan' ni nda'a te xika' nuu' nuu' te xiin' jaan'.

So'q ni xaa a kij' ni sanda'a Jesús ñā' tiso Pedro
(Mr. 1:29-31; Lc. 4:38-41)

¹⁴ Te kij' ni ki'vi Jesús vi'e Pedro ndii, ni xini a kandu'u' ñā' tiso ra nuu' yivi' tiin' ñā'a' ka'ni'. ¹⁵ Sakan' te ni tijn Jesús nda'a' a', te ni kīee ñā'a' ka'ni', te ni ndokoo a', te ni xa'a' nduku' a' ñā kuxi a.

So'q ni xaa a kij' ni sanda'a Jesús kua'a' ne yivi'
(Mr. 1:32-34; Lc. 4:40-41)

¹⁶ Te kij' ni kuaa' ndii, ni kixin ndiakā ne yivi' kua'a', ne ñu'u' ñā ndiva'a nimá, nuu' Jesús. Te xiin' iin ndaa' yu'u' kuiti' ni tava' a ñā

ndiva'a jaan' nimá ne yivi' jaan'. Te ni sanda'a tu a sakuu' ne kuni kuvj ndiee' jaan'. ¹⁷ Ni xaa a sakan' te xinu ñā ni ka'an Isaías, te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí, kij' ni ka'an ra ndii: “Mji' ra ni nakuiso kui'e ñā ndo'o' yoo', te ni na'in tu ra ñā u'vi xini e'”, ni kachi Isaías.

So'q ni ka'an Jesús xiin' te ni kunj kundikun ñā'a'
(Lc. 9:57-62)

¹⁸ Kij' ni xini Jesús ñā kua'a' ya'a ne yivi' yoo saa xinundu mii' iin' a ndii, ni ka'an chuun' a xiin' te nda'a' xa'a' a ñā xka'ndia ra xiin' a tukú ta'vi' yu'u' mini.

¹⁹ Ikan' te ni kuyatin iin te sania'á tu'un ndei' Ndiosí, te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Tákuie, ku'un i xiin' un' mii' ka kua'an un' —ni kachi ra.

²⁰ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ingui ndii, yavi ri' yoo, te saa, ti' ta'nu' ndivi' ndii, cho'q ri' yoo, ndisu yu'u, ñā nduu' tu te yivi' ndii, kōo' ndee iin xaan' mii' kuvj kandu'u' i —ni kachi a.

²¹ Ikan' te ni ka'an tu iin te ndikún ichi' a xiin' a ndii:

—Tákuie, xi'na taxi un' na ku'un nataan' i yuva' i, sakan' te kixin i te kundikun i yo'ó —ni kachi ra.

²² Ndisu ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Nakoo un' na nataan' ne xa ni xi'i nuu' Ndiosí ne yivi' xiin' nja. Ndisu yo'ó ndii, kundikun kij' yu'u —ni kachi a.

So'ŋ n̄i xaa a kii' n̄i ka'an chuun' Jesús, t̄e n̄i x̄ikuin' tachi' ndiee'

(Mr. 4:35-41; Lc. 8:22-25)

²³ Sakan' t̄e n̄i skõ'nu' Jesús t̄ix̄in iin' tundo'o', t̄e n̄i ket̄a a kua'an a, t̄e kua'an tu t̄e nda'a' xa'a' a xiin' a.

²⁴ Sakan' t̄e ndiee' va n̄i xa'a' xika' tachi' nuu' min̄i jaan', sakan' na kuii' n̄i nut̄a t̄ikui ndee ndasi ra' tundo'o' jaan'. Ndisu Jesús ndii, kix̄in a.

²⁵ Ikan' t̄e n̄i xa'an sandoto' ña'a' ra ka'an ra ndii:

—iTákui'e, sakakú un' ndu, xa kuni ndoñu'u' e'! —n̄i kachi ra.

²⁶ T̄e n̄i ka'an a xiin' ra ndii:

—¿Ndichun na yi'vi ndo'? Sie va in̄i ndo' xini ndo' yu'u —n̄i kachi a.

T̄e n̄i ndondich̄i a, t̄e n̄i ka'an chuun' a xiin' tachi' jaan' xiin' t̄ikui min̄i jaan'. T̄e n̄i x̄ikuin' ndoo tachi' jaan', t̄e n̄i nakunāa tax̄in' tu t̄ikui min̄i jaan'. ²⁷ T̄e n̄i nandan̄i va ra ka'an xiin' ta'an' ra ndii:

—¿Yoo nduu' tu t̄e yivi' kaa', na kuii' ndee tachi' xiin' t̄ikui min̄i ka'an chuun' ra xiin', t̄e kandixa' ña'a' a? —n̄i kachi ra.

So'ŋ n̄i xaa a kii' n̄i tava' Jesús ña ndiva'a nimá uvi ta'an t̄e ñu'u' Gadara

(Mr. 5:1-20; Lc. 8:26-39)

²⁸ Sakan' t̄e kii' n̄i xaa Jesús tuk̄u ta'vi' yu'u' min̄i jaan' nuu' ñu'u' ne ndiee' ñuu Gadara ndii, n̄i nata'an' uvi ta'an t̄e yivi' xiin' a. T̄e jaan' ndii, ñu'u' ña ndiva'a nimá ra. T̄e n̄i k̄iee ra yavi

ndii mii' ndiee' ra, t̄e iyo va kuu' ra, sakan' na ndee iin' ne yivi' n̄i kuv̄i xka'ndia ichi' jaan'. ²⁹ T̄e n̄i kuaa' ra ka'an ra ndii:

—¿Ndichun kuax̄i un' sataña'a' un' ndu'u, Jesús, si'e Ndiosí? ¿Ñáá kuax̄i un' t̄e sando'o' u'vi un' ndu'u ña kuni ka xaa kivi' so'o' ndi'i'? —n̄i kachi ra.

³⁰ Sie ndoso' mii' iin' Jesús xiin' uvi saa' t̄e jaan' ndii, ñu'u' iin' t̄i'vi chie kin̄i xaxi' ri' ku'u. ³¹ T̄e n̄i ka'an nda'vi ña ndiva'a jaan' xiin' a ndii:

—Naa' tava' un' ndu'u nimá t̄e yo'o' ndii, tax̄i un' ña ku'un ko'ni ndu t̄ix̄in kin̄i kaa' —n̄i kachi a.

³² Sakan' t̄e n̄i ka'an Jesús xiin' a ndii:

—Kua'an ndo' —n̄i kachi a.

Sakan' na kuii' n̄i k̄iee a nimá t̄e yivi' jaan', t̄e n̄i ko'ni a t̄ix̄in kin̄i jaan'. Ikan' t̄e n̄i tax̄ta'an' ri' kua'an ri', t̄e n̄i naka'a' ri' mii' nako' it̄un, t̄e n̄i koyo ri' t̄ix̄in t̄ikui min̄i jaan', t̄e n̄i ndoñu'u' ri'. ³³ T̄e yivi', t̄e ndiee' xito' kin̄i jaan' ndii, n̄i x̄inu ra kuan nu'u ra. T̄e n̄i ka'an ra xiin' ne ndiee' ñuu ra sakuu' ña n̄i xka'ndia ikan', ña n̄i ndo'o' t̄e n̄i ñu'u' ña ndiva'a nimá jaan'. ³⁴ T̄e sakuu' ne ndiee' ñuu jaan' ndii, n̄i k̄iee n̄i xan ko'ni Jesús. T̄e kii' n̄i x̄in̄i ña'a' n̄i ndii, n̄i ka'an nda'vi n̄i xiin' a ña ket̄a a nuu' ñu'u' n̄i jaan'.

9

So'ŋ n̄i xaa a kii' n̄i sanda'a Jesús iin' t̄e kui'e

xa'a'

(Mr. 2:1-12; Lc. 5:17-26)

¹ Tē nī sko'nu' Jesús tixin tundoo', tē nī xka'ndia a tukū ta'vi' minj, tē nī xaa a ŋuū mii' ndu'u' a. ² Tē nī xaa ndia'vi' tē yivi' xiin' iin tē kui'e xa'a' kandu'u' ra nuu' tun' xto. Tē kij' nī xinj Jesús ŋa inj tē yivi' jaan' xini ŋa'a' ra ndii, nī ka'an a xiin' tē kuni kuvj jaan' ndii:

—Kāka nimá un', pja'un, xa nī ndoyo kuachj un' —nī kachj a.

³ Sakan' tē nī ka'an sava tē sania'á tu'un ndel' Ndiosí, tē ita' ikan' xiin' nimá ra ndii: "Kanja'a tē kaa' xa'a' Ndiosí", nī kachj ra. ⁴ Ndisu Jesús ndii, nī xinj a ŋa ka'an tē jaan' xiin' nimá ra, tē nī ka'an a xiin' ra ndii:

—Vā'a ka'an ndo' xiin' nimá ndo' xa'a' i. ⁵ Sakan' ŋa, ¿ndee ŋa nduu' ŋa xaku' ka vixi ka'an i xiin' tē kaa', tuu ndo'ó? ¿Ŋáá ŋa xa nī ndoyo kuachj ra, uun ŋáá ŋa ndokoŋ ra tē ku'un ra? ⁶ Sakan' na kuu' nia'a yu'u, ŋa nduu' tu tē yivi', ndo'ó ŋa kumi' i ndiee' iin yivi' tē sandoyo' i kuachj ne yivi' —nī kachj Jesús.

Sakan' tē nī ka'an a xiin' tē kui'e xa'a' jaan' ndii:

—Xiin' yo'ó ka'an i. Ndokoŋ un', tē na'in un' tun' xto un', tē nu'u un' vi'e un' —nī kachj a.

⁷ Sakan' tē nī ndondichj ra tē kuan nu'u ra vi'e ra. ⁸ Tē kij' nī xinj ne yivi' kua'a' jaan' ŋa nī yoo ikan' ndii, nī nandanj va nja, tē nī xaka'nu' nja Ndiosí xa'a' ŋa

nī taxj a ndiee' jaan' nda'a' tē yivi'.

So'o nī xaa a kij' nī kana Jesús Levi Mateo

(Mr. 2:13-17; Lc. 5:27-32)

⁹ Tē kij' xka'ndiá Jesús kua'an a ndii, nī xinj a ndu'u' iin tē nani' Mateo mii' kendiaa' ya'vi' ra xa'a' ŋuū Roma. Tē nī ka'an a xiin' ra ndii:

—Nia'a, tē kundikun un' yu'u —nī kachj a.

Sakan' tē nī ndondichj ra, tē nī xikundikun ŋa'a' ra.

¹⁰ Tē kij' ndu'u' Jesús nuu' mesa xixi' a vi'e tē jaan' ndii, nī xaa tu kua'a' tē kendiaa' ya'vi' xa'a' ŋuū Roma xiin' kua'a' tu ne kā'an va'a ne yivi' xa'a', tē nī xikundiee inga' nja nuu' mesa xiin' Jesús, xiin' tē nda'a' xa'a' a xixi' ra. ¹¹ Tē kij' nī xinj tē fariseo ŋa jaan' ndii, nī ka'an ra xiin' tē nda'a' xa'a' a ndii:

—Vā'a xachi' xaa' tē sania'á ndo'ó kaa' ŋa xixi' ra xiin' tē kendiaa' ya'vi' kaa', xiin' inga tē xaa' tu kuachj kaa' —nī kachj ra.

¹² Tē nī ka'an Jesús xiin' ra kij' nī xinj so'o a ŋa nī ka'an ra jaan' ndii:

—Ne va'a kuni ndii, kuni tē tatan' nuu' nja, süu' jaan' ndii ne kuni kuvj kujti' kuni ra nuu'. ¹³ Ndisu kua'an ndo', tē sakuaan ndo' ndee ŋa kuni kachj tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: "Küni i ŋa nasoko' ndo' ŋa'a kujti' nuu' i, süu' jaan' ndii kuni tu i ŋa kuvita inj ndo' xa'a' ne yivi'", kachj a. Sakan' ŋa kuaxi i tē kana i ne tuu

ñā xachuun' ndaku nīa, süü' jaan' ndii kuaxi i te kana i ne xini ñā yoo kuachi nīa te nama nīa nimá nīa —ni kachi a xiin' ra.

Yo'o' ka'an Jesús ñā nduu' a ndee naa iin te tunda'a'
(Mr. 2:18-22; Lc. 5:33-39)

14 Sakan' te ni kuyatin te nda'a' xa'a' Juan nuu' Jesús, te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Taku'e, ndu'u xiin' te fariseo ndii, yoo nditia chito va ndu. Te, zndichun na yoo nditia te nda'a' xa'a' yo'ó? —ni kachi ra xiin' a.

15 Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—¿Ñáa kuvj kusuchi' ini ne yivi', ne ñu'u' mii' yoo ñā tunda'a', kij' ndu'u' ka te tunda'a' xiin' nīa? Kuasa' tuu yu'u, ndisu xaa iin kivi' kij' tu'un ne yivi' te tunda'a' jaan', te kij' sakan' ndii, kuni a ko nditia ne jaan' —ni kachi a.

16 Te ni ka'an ka a xiin' nīa ndii:

—Ndee iin ne yivi' na'ma' iin toto yata' xiin' iin tu'un' toto xaa'. Kuachi ndii, kij' ndoo toto jaan' ndii, nandii toto xaa' jaan', te kuachi ndi' ka toto yata' jaan'.

17 'Te ndee iin tu ne yivi' ndii, taan' nīa vino xaa' tixin iin' yata'. Sakan' ñā naa' saa nīa sakan' ndii, tia'ndia iin' jaan' kij' kuiya' ra'. Te kuitia ndoo ra', te ndoñu'u' saka tu iin' jaan'. Sakan' na kuii' kuni a ñā taan' e' vino xaa' tixin iin' xaa', sakan' te ndoñu'u' saka ndee iin ñā jaan' —ni kachi a.

So'o ni xaa a kij' ni sanatiaku Jesús ña' si'e Jairo, te ni sanda'a tu a iin ña' ndo'o' kui'e nii'

(Mr. 5:21-43; Lc. 8:40-56)

18 Te kij' ka'an ka Jesús ñā jaan' xiin' te yivi' jaan' iin' a ndii, ni kuyatin iin te xa'ndia chuun', te ni xikuiin xiti' ra nuu' a ka'an ra ndii:

—Ñā'a' si'e i ndii, sakan' ni xi'i' kuiti' a'. Ndisu naa' ku'un un' te chikanu' un' nda'a' un' xata' ñu'u' nde'i a' ndii, natia'ku a' —ni kachi ra xiin' a.

19 Sakan' te ni ndondichi a, te ni xikundikun ñā'a' a xiin' te nda'a' xa'a' a.

20 Sakan' te ni kuyatin iin ñā'a' xata' Jesús, ñā' jaan' ndii, xa kua'an uxj uvi' kuiya ñā ndo'o' a' kui'e nii', te ni tondia nda'a' a' yu'u' toto a.

21 Sakan' ñā ni ka'an a' xiin' nimá a' ndii: "Naa' kuvj tondia i tee' toto kuiti' a ndii, nda'a' i", ni kachi a'. 22 Ikan' te ni nandiko' kuiu' Jesús, te ni xini a ñā'a' jaan', te ni ka'an a xiin' a' ndii:

—Kündi'ni ka un', pia'un, xa ni nda'a' un' xa'a' ñā ini un' xini un' yu'u' —ni kachi a.

Te ndee kij' sakan' ndii ni nda'a' a'.

23 Te kij' ni xaa Jesús, te ni ki'vi' a vi'e te xa'ndia chuun' jaan' ndii, ni xini a ndiee' te tivi yaa ndii xiin' tun' yoo'. Te ni xini tu a ndiee' ne kuaa' xaku' ti'e'. 24 Sakan' te ni ka'an a xiin' ne yivi' jaan' ndii:

—Kua'an kje' sakuu' ndo'. Kuachi ndii kuasa' ni xi'i' ñā'

sie kaꝛ', süu' jaꝛn' ndii kixín kuiti' a' —ni kachi' a.

Te ni xaku ndiaa ichi ña'a' ne yivi' jaꝛn'. ²⁵ Ndisu kij' ndi'i ni tava' Jesús ne yivi' jaꝛn' ndii, ni ki'vi' a mi' kandu'u' ña' ni xi'i jaꝛn', te ni tjin a nda'a' a', te ni natjaku a', te ni ndokoo a'. ²⁶ Te ni tiaku kuento xa'a' ña ni yoo ikan' sakuu' ñuu ña ñu'u' jaꝛn'.

So'o ni xaa a kij' ni sanda'a Jesús uvi ta'an te kui'e nduchi' nuu'

²⁷ Te kij' ni keta Jesús ikan' kua'an a ndii, ndikún uvi ta'an te kui'e nuu' xata' a kua'an ra kuaa' ti'e' ra ka'an ra ndii:

—Yo'ó, ña nduu' siani' xika' David, kuvita ini un' xa'a' ndu —ni kachi' ra.

²⁸ Te kij' ni nda'ni a tixin vi'e a ndii, ni kuyatin te kui'e nuu' jaꝛn' nuu' a. Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—¿Ñáá ini ndo' ña kuví sanda'a i ndo'ó? —ni kachi' a.

Sakan' te ni nakujin ra nuu' a ndii:

—Uun ndo', tákui'e —ni kachi' ra.

²⁹ Sakan' te ni tondia nda'a' a nduchi' nuu' uvi saa' ra. Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Saa nii' ini ndo' xini ndo' yu'u ndii, nda'a' ndo' —ni kachi' a.

³⁰ Sakan' te ni natuvi nduchi' nuu' ra. Te ni ka'an ndjee' a xiin' ra ndii:

—Koto va ndo' te künj ndee jin ne yivi' ña ni yoo yo'o' —ni kachi' a.

³¹ Sakan' te ni kjee ra kua'an ra, te ni sakiku ndoo ra kuento kanii' nuu' ñu'u' jaꝛn' xa'a' ña ni xaa a xiin' ra.

So'o ni xaa a kij' ni xta'ni' Jesús ña ndiva'a nimá jin te yivi'

³² Te kij' ni kjee te jaꝛn' kua'an ra ndii, ni kixin ndiaka ne yivi' nuu' a jin te i'in'. Te jaꝛn' ndii, ña ndiva'a, ña xaa' i'in' ne yivi', naá nimá ra. ³³ Te kij' ni xta'ni' Jesús ña jaꝛn' nimá te jaꝛn' ndii, numi' te ni naka'an ra. Te ni nandan va ne yivi' kua'a' ya'a jaꝛn', te ni ka'an nja ndii:

—Ndee jin kivi' tia'an kuni' e' ña kaꝛ' tein ne ta'an' e', ne Israel —ni kachi' nja.

³⁴ Ndisu ni ka'an te fariseo ndii:

—Xiin' ña ndjee' ña ndiva'a kuu' nuu' tava' te kaꝛ' nda'a' xa'a' ña ndiva'a nimá ne yivi' —ni kachi' ra.

Yo'o' sania'a Jesús ña kakꝛn e' nuu' Ndiosí te ti'vi' ka a ne sachuun' xa'a' tu'un a

³⁵ Te ni xa'an xinuni' tu Jesús saa ñuu xiin' nda'a' ñuu jaꝛn' sania'a a ne yivi' vi'e mii' nakaya nja, te ka'an ndoso' a tu'un va'a xa'a' saa kuni' Ndiosí ka'ndia chuun' a nimá e', te sanda'a tu a sakuu' nuu' kui'e xiin' sakuu' ña xini u'vi ne yivi', ne ndiee' ñuu jaꝛn'. ³⁶ Kij' ni xini a ne yivi' kua'a' koo' chukuu' jaꝛn' ndii, ni kuvita ini a xa'a' nja. Sakan' ña xavi va nimá nja, te koo' yoo ka chindjee' ña'a' ndee

naa ndo'o' mbee kij' kōo' te paxto xito' ña'a'. ³⁷ Sakan' te ni ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

—Ñā ndixā nduu' a ndii, yoo kua'a' ñā savī', ndisu kōo' kua'a' te tatú xachuun' xa'a' a. ³⁸ Xa'a' a jaan' na ka'an nda'vi ndo' xiin' te xiin' ñā'a ñā savī' na ti'vi' kua'a' ka ra te tatú xa'a' ñā savī' ra —ni kachi a.

10

Sō'ō ni xaa a kij' ni naqaxin Jesús uxī uvī ta'an te nda'a' xa'a' a

(Mr. 3:13-19; Lc. 6:12-16)

¹ Sakan' te ni kana Jesús uxī uvī ta'an te nda'a' xa'a' a. Te ni taxī a ndiee' ra te tava' ra ñā ndiva'a ñā ñu'u' nimá ne yivi'. Te ni taxī tu a ndiee' ra, te sanda'a ra sakuu' nuu' kui'e ñā ndo'o' ne yivi', xiin' sakuu' ñā u'vi' xini ñā.

² Ñā yo'ō' nduu' kivi' i'in te uxī uvī ta'an jaan': iin te jaan' nani' Simón, te ni chindu'u' Jesús inga kivi' ra Pedro, xiin' ñani' ra, te nani' Andrés, te inga ra nani' Jacobo, xiin' ñani' ra, te nani' Juan. Te si'e Zebedeo nduu' uvī saa' te jaan'. ³ Te inga tuku ra nani' Felipe, te inga tuku ra nani' Bartolomé, te inga tuku ra nani' Tomás, te inga tuku ra nani' Mateo, te kendarā ya'vi' xa'a' ñuu' Roma nduu' te jaan'. Te inga tuku ra nani' Jacobo, te jaan' ndii, si'e Alfeo nduu' ra, te inga tuku ra nani' Lebeo, te nani' tu ra Tadeo, ⁴ te inga tuku ra nani' Simón, te jaan' ndii, kuenta iin ti'vi'

te nani' cananista nduu' ra. Te inga tuku ra nani' Judas Iscariote, te jaan' nduu' te ni sanakua'a Jesús so'ō' ndi'i' nda'a' te kuu' ka'nu'.

Sō'ō ni xaa a kij' ni tianu' Jesús te nda'a' xa'a' a te ku'un ka'an ndoso' ra tu'un a
(Mr. 6:7-13; Lc. 9:1-6)

⁵ Ni tianu' a te uxī uvī ta'an te nda'a' xa'a' a jaan', ka'an a xiin' ra ndii:

—Kū'un ndo' ñuu' mii' ndiee' ne tuku', ni ndee' kū'un tu ndo' ñuu' mii' ndiee' ne Samaria. ⁶ Süu' jaan' ndii va'a ka ku'un ndo' ñuu' mii' ndiee' ne ta'an' e', ne Israel, sakan' ñā ne jaan' nduu' ndee' naa mbee, ti' ni xitja i'nu'. ⁷ Te kij' kua'an ndo' ndii, ka'an ndoso' ndo' ñā xa kuyatin' kuii ka'ndia chuun' Ndiosí nimá ñā. ⁸ Sanda'a ndo' ne kuni kuvī, sanatiaku ndo' ne ni xi'i', sanda'a ndo' ne kumi' kui'e te'i, te tava' ndo' ñā ndiva'a, ñā ñu'u' nimá ne yivi'. K'i'in ndo' xu'un' xa'a' ñā jaan' na ni xamanī' mji' Ndiosí ñā ndiee' jaan' nda'a' ndo'.

⁹ 'Kōñi'i ndo' xu'un' oro, ni ndee' xu'un' yuu' yaa, ni ndee' xu'un' yuu' ya'a, ¹⁰ ni ndee' kōñi'i tu ndo' tindaa' ndo', ni ndee' inga ndini ndo', ni ndee' inga na'a ndixan' ndo', ni ndee' itun' katuvi' ndo'. Sakan' ñā te xachuun' ndii, kuni a ñā taxī e' ñā kuxi ra.

¹¹ 'Te ndee ka ñuu' na'nu' uun ñuu' kualī' xaa' ndo' ndii, ndatu'un' ndo' ndee te yivi' nduu' te ka'an va'a ne yivi' xa'a' ikan'. Te

kundíeē ndo' vī'e tē jaan' ndee kīeē ndo' ñūū jaan'.
 12 Tē kij' ndekuīe ndo' vī'e tē jaan' ndii, ka'an ndo' ña Ndiosí na taxī ña manī' koo xiin' nja. 13 Naa' xata'an ndoo ña manī' jaan' xiin' nja ndii, ndoo a xiin' nja, ndisu naa' xata'an ña ndoo a xiin' ne jaan' ndii, nandiko' a xiin' ndo'ó. 14 Tē naa' yoo ka natiin' ndo'ó, uun taxī so'q nja ña ka'an ndoso' ndo' ndii, kiee' ndo' vī'e ne jaan' uun ñūū jaan', tē sakoyó ndo' yaka' ndixan' ndo'. 15 Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, chie ka tundo'o' kund'o' ne ñūū jaan' kivi' ña sana'má Ndiosí ne yivi', tē sakan' ne ni ndieē ñūū Sodoma xiin' ne ni ndieē ñūū Gomorra.

Yo'o' ka'an Jesús ña sando'o' ne yivi', ne ndikún ichi' a

16 'Koto ndo', tianu' i ndo'ó tē ku'un ndo' ndee naa mbee, ti' kua'an mii' ñu'u' kua'a' lobo. Sakan' na kiii' kuní a ña kama koo ndo' ndee naa koo', ndisu ndasun koo ini ndo' ndee naa paloma. 17 Tē koto xiin' mii' ndo' nuu' tē yivi', kuachi ndii sanakua'a ra ndo'ó nda'a' tē xa'ndia chuun' nuu' ñūū, tē kutun' tu ra ndo'ó tixin' vī'e mii' nakayá ra. 18 Tē sanakua'a tu ra ndo'ó ndee nda'a' tē xa'ndia chuun' ka'nu', xiin' nda'a' rey xa'a' a ña ndikún ndo' ichi' yu'u. Sakan' tē kuvī ndieē' yu'u' ndo' xa'a' i nuu' tē jaan' xiin' nuu' ne tuku'. 19 Tē kij' sanakua'a

ra ndo'ó ndii, kundī'ni ndo' ndee ña ka'an ndo', uun saa ka'an ndo', sakan' ña mii' Ndiosí taxī ña ka'an ndo' kivi' jaan'. 20 Kuachi ndii, süu' ndo'ó nduu' tē ka'an kij' sakan', süu' jaan' ndii Espiritu yuva' e' nduu' ña taxī ña ka'an ndo'.

21 'Tē kij' sakan' ndii, xa ta'an' mii' ne yivi' kunduu ne sanakua'a ña'a' tē ka'ni' ña'a' tē yivi', tē yuva' kunduu tē sanakua'a si'e ra tē ka'ni' ña'a' tē yivi', tē si'e ndii, ndoni' nda'a' nja nuu' yuva' si'i' nja tē ka'ni' ña'a' nja. 22 Tē sakuu' ne yivi' kundasi' ndo'ó xa'a' a ña ndikún ndo' ichi' yu'u, ndisu ne kundieni nuu' ña jaan' ndee so'q ndi'i' nduu' ne kaku saa Ndiosí. 23 Tē kij' sando'o' ne yivi' ndo'ó jin ñūū ndii, kunu ndo' ñūū jaan', tē ku'un ndo' tuku ñūū. Sakan' ña, ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ña ndi'i' ñūū ne ta'an' e', ne Israel, ka'an ndoso' ndo' xa'a' i, tē xaa' kivi' ña nandiko' tukuu' yu'u, ña nduu' tu tē yivi'.

24 'Sakan' ña süu' tē ka'nu' ka' nduu' tē nda'a' xa'a' tē sakan' tē sania'a' ña'a', tē ni ndee süu' tē ka'nu' ka' tu nduu' tē xika' nuu' tē sakan' xto'q ra. 25 Xa va'a ndiva'a naa' nani'i' tē nda'a' xa'a' jaan' tē ni sania'a' ña'a', tē tē xika' nuu' jaan' nani'i' xto'q ra. Naa' ka'an ne yivi' ña Beelzebú nduu' yu'u, ña nduu' xto'q ndo' ndii, ¿saa ka' vī' tu' ka'an nja xa'a' ndo'ó, ne nduu' kuenta i?

Kiyi'vi e' ne yivi' xiin' e',

Ndiosí kuítj' kuní a kuyi'vi e'
(Lc. 12:2-9)

26 'Sakan' na kuii' kuän yi'vi ña'a' ndo', sakan' ña kōo' ndee jīn ña iin' sa'ví ña nātuvī, tē kōo' tū ndee jīn ña ñu'u' sī'e ña nātuvī sã Ndiosí. 27 Ña ka'án sī'e jī xiin' ndo' ndii, ka'an ndo' ña jaan' mii' kuvī kunjī so'o sakuu' ne yivi' a. Tē sakan' tū ña ka'án yaa' jī xiin' ndo' ndii, ka'an ndoso' ti'e' ndo' a ndee xini' vī'e. 28 Tē kuän yi'vi ndo' ne xa'ni' ne yivi', sakan' ña kuvī sandoñu'u' nja nimá ne yivi'. Va'a ka kuyi'vi ndo' Ndiosí, ña kuvī sandoñu'u' ñu'u' nde'jī ne yivi' xiin' nimá nja vī'e ndiaya'.

29 'Ña ndaku nduu' a ndii, xiin' xu'un' kuachi' kuítj' sata' ne yivi' uvī ta'an sã, ndee sã kã nī ndii, ndee jīn ndaa' ti' jaan' nãma kuein' ñu'u' naa' tãxi' yuva' e'. 30 Tē ndo'ó ndii, ndee jixi' xini' ndo' xini' Ndiosí sã ta'an kuu'. 31 Sakan' na kuii' kuän yi'vi ndo'ó, sakan' ña ndiaa ya'vi' kã ndo' nuu' Ndiosí tē sakan' kua'a' sã.

32 'Yoo kã ndiee' yu'u' xa'a' jī nuu' ne yivi' ndii, ndiee yu'u' tū yu'u' xa'a' nja nuu' yuva' e' Ndiosí, ña ndu'u' ndivi'. 33 Ndisu yoo kã ka'án nuu' ne yivi' ña xini' nja yu'u' ndii, ka'an tū yu'u' nuu' yuva' e', ña ndu'u' ndivi', ña xini' jī ne jaan'.

Nata'vi' ta'an' ne yivi'
xa'a' Jesús
(Lc. 12:49-53; 14:26-27)

34 'Känjini ndo' ña nī xaa jī tē natandiee manī' jī ne yivi' jīn yivi'. Süu' nī xaa jī tē natandiee manī' jī ne yivi', süu' jaan' ndii nī xaa jī tē sakunta'an' ña'a' i. 35 Kuachi' ndii nī xaa jī tē sakunta'an' jī jīn tiaa sī'e xiin' yuva' ra, uun jīn ña' sī'e xiin' sī'i' a', uun jīn ña' xanu' xiin' ña' tiso a'. 36 Sakan' na kuii' ne ndasi' ta'an' xiin' jīn ne jaan' ndii, xã suvī kunduu ne xa ndiee' vī'e mji' nja.

37 'Yoo kã kundani' ya'a kã yuva' nja uun sī'i' nja tē sakan' ña kundani' nja yu'u' ndii, xãta'an kunduu nja ne ndikún ichi' jī. Tē yoo kã kundani' ya'a kã tiaa sī'e nja uun ña'a' sī'e nja tē sakan' ña kundani' nja yu'u' ndii, xãta'an tū kunduu ne jaan' ne ndikún ichi' jī. 38 Tē na yoo kã yoo tū'va, tē kundo'o nja ndee naa kundo'o jī nuu' krusin, tē kundikun nja yu'u' ndii, xãta'an kunduu nja kuenta jī. 39 Kuachi' ndii, yoo kã kuni sakakú xiin' mii' mji' ndii, kuvī nja. Ndisu yoo kã taxi' kivi' ñuu nja xa'a' ichi' yu'u' ndii, natjīn nja kivi' ñuu ña kōo' kivi' ndi'i'.

Yo'o' ka'án Jesús xa'a' ña
va'a, ña natjīn ne ndikún ichi'
a

(Mr. 9:41)

40 'Yoo kã natiin' va'a ndo'ó ndii, ndee naa yu'u' natiin' va'a nja, tē yoo kã natiin' va'a yu'u' ndii, natiin' va'a tū nja ña nī tianu' yu'u'. 41 Tē yoo kã natiin' va'a jīn tē ka'án tiakú tū'un Ndiosí xa'a' a ña nduu' ra tē ka'án tiakú tū'un a ndii, ña va'a,

ñā taxī Ndiosí ndā'a' te jaan',
 natīin tu ne jaan' saa a.
 Te yoo ka natiin' va'a iin
 te xachuun' ndaku xa'a' ñā
 nduu' ra te xachuun' ndaku
 ndii, ñā va'a, ñā taxī Ndiosí
 ndā'a' te jaan', natīin tu ne
 jaan' saa a. ⁴² Te yoo ka
 taxi' tee' tikui vixin tjo' ko'q
 iin te kualī kuso'q yo'o' xa'a'
 ñā nduu' ra te ndikún ichi' i
 ndii, ñā ndaku ka'án i xiin'
 ndo' ñā natīin nīā ñā va'a
 saa Ndiosí —nī kachī Jesús.

11

*Ka'án Jesús xiin' ne yivi'
 xa'a' Juan, te nī sakuchi' ne
 yivi' kuenta Ndiosí*

(Lc. 7:18-35)

¹ Te kij' ndi' i nī ka'an Jesús
 xiin' te ndā'a' xa'a' a, te uxi
 uvi ta'an, ndee ñā kunī a saa
 ra ndii, nī ketā a kua'an a
 te sania'á a, te ka'an ndoso'
 tu a nuu' ne ndiee' ñūu' ñā
 ñū'u' ikan'.

² Kij' naá Juan vī'e kaā,
 te nī xini ra kuento xa'a'
 ñā xaa' Cristo, ñā nī tjanu'
 Ndiosí ndii, nī tī'vi' ra uvi
 ta'an te ndā'a' xa'a' ra nuu'
 a, ³ te ndatu'un' ñā'a' ra ndii:

—¿Ñáá yo'ó nduu' ñā nī
 ka'an Ndiosí tī'vi' a sakakú
 ndu'u, uun ñáá kunī a
 ndiatu' ndu xaa inga ra?
 —nī kachī ra.

⁴ Sakan' te nī ka'an Jesús
 xiin' te jaan' ndii:

—Kua'an te ka'an ndo'
 xiin' Juan ñā xini so'q ndo'
 xiin' ñā xini nduchi' nuu'
 ndo', ⁵ ñā ne kui'e nuu' ndii,
 nuniá' nduchi' nuu' nīā, ne
 kui'e xa'a' ndii, nakaka' nīā,
 ne kumi' kui'e te' i ndii, nda'a

nīā, ne so'o' ndii, nuniá' so'q
 nīā, ne nī xi' i ndii, natiaku
 nīā, te ne nda'vi kuu' ndii,
 ka'án ndoso' i tu'un va'a
 nuu' nīā. ⁶ Te sañu'u' va
 Ndiosí ne nākoq ñā inī nīā
 xini nīā yu'u —nī kachī a.

⁷ Te kij' kiee' te jaan'
 kua'an ra ndii, nī xa'a' Jesús
 ndatu'un' a ne yivi' xa'a'
 Juan ndii:

—¿Yoo nī xa'an koto ndo'
 kij' nī xa'an ndo' mii' taxin'
 kaa'? ¿Ñáá nī xa'an koto
 ndo' iin te yivi', te xiko'
 ndee naa xiko' tun' yoo' xaa'
 tachī'? ⁸ Süu' sakan' nduu'
 a. ¿Yoo nī xan koto ndo' na
 sakan'? ¿Ñáá iin te yivi', te
 ni'nu' toto ndatun' va? Süu'
 sakan' nduu' a, sakan' ñā te
 yivi', te ni'nu' toto ndatun'
 jaan' ndii, vī'e rey ndiee'
 te jaan'. ⁹ Sakan' na kuii',
 ¿yoo nduu' ra nī xan koto
 ndo'? ¿Ñáá iin te ka'án tiakú
 tu'un Ndiosí? Ñā ndaku
 ka'án i xiin' ndo' ndii, suvi
 xnā'a ra, ndisu ya'a ka te
 sakan' te ka'án tiakú tu'un
 Ndiosí kuiti' nduu' te jaan'.
¹⁰ Sakan' ñā xa'a' Juan jaan'
 yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii'
 ka'án a ndii:

Koto un', tī'vi' i xi'na iin te
 xika' nuu' nuu' i,
 te te jaan' sakoo' tu'va ne
 yivi' xa'a' un'.

Sakan' yoso' a.

¹¹ Ñā ndaku ka'án i xiin'
 ndo' ñā tī'an tuvi iin te
 ka'nu' ka iin yivi' te sakan'
 Juan jaan', ndisu tein ne xa
 xa'ndia chuun' Ndiosí nimá
 ndii, ne yivi', ne nda'vi so'q
 kuiti', nduu' ne ka'nu' ka te
 sakan' Juan jaan'. ¹² Ndee

kivi' ña ni xa'a' ka'an ndosq'
 Juan te sakuchi' ne yivi'
 kuenta Ndiosí, te ndee vitin
 ndii, ndiee' va xika' ne yivi'
 kuni ko'ni ña nda'a' Ndiosí
 te ka'ndia chuun' a nimá
 ña, te ne xandieni xiin'
 mji' kuji' nduu' ne ko'ni
 ikan'. ¹³ Kuachi' ndii, ndee
 ña kuni ka' tuvi Juan, te
 ni ka'an sakuu' te ni ka'an
 tiaku' tu'un Ndiosí xiin' ña
 ka'an tu'un ndei' a xa'a'
 ña xka'ndia vitin. ¹⁴ Te
 naa' kuni kandixa' ndo' ña
 ka'an i xiin' ndo' ndii, Juan
 jaan' nduu' Elías, te ni ka'an
 Ndiosí ti'vi' a. ¹⁵ Naa' yoo
 so'o ndo' ndii, chuun xa'a' va
 ndo' ña ni ka'an i xiin' ndo'.

¹⁶ '¿Ndee ña nakata i xiin'
 ne ndiee' iin yivi' vitin?
 Nakuitá ña xiin' ndee naa
 ne kuachi', ne xasiki' xiin'
 ta'an ma'in' ya'vi. ¹⁷ Te
 ka'an xiin' ta'an' ña ndii:
 "Ni tivi' ndu tun' yoo', te ni
 taxa'a' ndo'. Ni xita' ndu
 yaa' nda'vi kua'an, te ni xaku
 ndo'", kachi xiin' ta'an' ña.
¹⁸ Sakan' kuu' ña, kuachi'
 ndii ni kixin Juan, te ni xixi'
 va'a ra, te ni ndee ni xi'i tu ra
 vino, te ni ka'an ndo' ña ña
 ndiva'a naa' nimá ra. ¹⁹ Ikan'
 te ni xaa' yu'u, ña nduu' tu te
 yivi', te xixi' va'a i, te xi'i' i,
 te ka'an ndo' ña iin te xixi'
 ndasi' nuu' nduu' i, te nduu'
 tu i iin te xini, te ka'an tu
 ndo' ña nduu' i te ndiaka'
 ta'an' xiin' te kendiaa' ya'vi
 xa'a' ñu'u Roma, xiin' tuku
 te xaa' kuachi, kachi ndo'.
 Ndisu ne kumi' ña ndichi
 ndii, nia'a' ña a xiin' ña xaa'
 ña —ni kachi Jesús.

*Yo'o' ka'an Jesús ña
 nda'vi va kund'o'q ne ndiee'
 ñuu' mii' ni xiin' ña iní ña
 kuni ña'a' ña*

(Lc. 10:13-16)

²⁰ Sakan' te ni xa'a' ka'an
 kuachi Jesús xa'a' ne ndiee'
 ñuu' mii' ni xaa' a kua'a' ka
 chuun ka'nu' koo' chukuu',
 xa'a' a ña ni nama' ña nimá
 ña te saa' ña ña kuni Ndiosí,
 ka'an a ndii:

²¹ —Nda'vi va kuu' ndo'ó,
 ne ndiee' ñuu' Corazín, xiin'
 ndo'ó, ne ndiee' ñuu' Bet-
 saida. Naa' ni xaa' i
 chuun ka'nu', ña ni xaa' i
 ñuu' ndo'ó jaan' ñuu' Tiro
 xiin' ñuu' Sidón ndii, xta'an'
 vi' ni nama' ne jaan' nimá
 ña ni'nu' ña toto' ndei' te
 ndiee' ña nuu' yaa' nu'u.

²² Sakan' na kuu' ka'an
 i xiin' ndo' ndii, chie' ka
 tundo'o' kund'o'q ndo'ó kivi'
 ña sana'má Ndiosí ne yivi'
 te sakan' ne ndiee' ñuu'
 Tiro xiin' ñuu' Sidón jaan'.

²³ Te ndo'ó, ne ndiee' ñuu'
 Capernaum ndii, tuu' ndo'
 ña kaa' ndo' ndee' ndivi',
 ndisu ndee' yavi' ndii ko'ni
 Ndiosí ndo'ó. Sakan' ña
 naa' ni xaa' i chuun ka'nu'
 ña ni xaa' i ñuu' ndo'ó jaan'
 ñuu' Sodoma ndii, xa' ni
 nama' ne jaan' nimá ña,
 te kandu'u' ñuu' ña ndee'
 vitin. ²⁴ Sakan' na kuu'
 ka'an i xiin' ndo' ndii, chie'
 ka' tundo'o' kund'o'q ndo'ó
 kivi' ña sana'má Ndiosí ne
 yivi' te sakan' ne ni ndiee'
 ñuu' Sodoma jaan' —ni kachi
 Jesús.

Nakuatia' nimá Jesús xaa'

Espíritu Santo

(Lc. 10:21-22)

25 Xa kivi' jaan' ni nakuatia' ya'a nimá Jesús ni xaa Espiritu Santo, te ni ka'an a xiin' Ndiosí ndii:

—Tataa, xaka'nu' yu'u yo'ó. Yo'ó nduu' xto'q nuu' ndivi' xiin' nuu' nu'u' iin yivi'. Ni tisi'e un' ña ndiee' un' nuu' ne xini tuni xiin' nuu' ne ndichi, ndisu ni nia'a un' ña jaan' nuu' ne nda'vi kuu' nimá. 26 Uun ndo', tataa, ni xaa un' sakan' xa'a' a ña ña jaan' ni xtani mii' un' —ni kachi a xiin' Ndiosí.

27 Te ni ka'an Jesús xiin' ne yivi', ne ita' ikan' ndii:

—Ni sanakua'a yuva' i sakuu' ña yoo nda'a' i. Te ndee iin koo' xini yoo nduu' yu'u, ña nduu' si'e Ndiosí. Süu' jaan' ndii, yuva' i jaan' kuiti' xini yoo nduu' i. Te ndee iin koo' xini yoo nduu' yuva' i jaan'. Süu' jaan' ndii yu'u, ña nduu' si'e a kuiti', xini ña'a' xiin' ne kuni yu'u nia'a ña'a' i nuu'. 28 Yoo ka nduu' ndo'ó, ne xa ni xavi va xachuun', te ni xavi va tu ndo' xiin' ña ndiso' ndo' ndii, ña'a' ndo' nuu' i te taxi i nandiee' ndo'. 29 Natiiin ndo' chuun ña taxi' yu'u saa ndo' te kunduu a ndee naa yoko', tun' kanu' siki' toro nuu' ndo', te kuni ndo' kuu ndo' ndee naa yu'u, ña iin te va'a nimá nduu' i, te maso tu i, te taxi i nandiee' nimá ndo'. 30 Nja'a' ndo', sakan' ña chuun nuu' yu'u ndii, süu' chuun vie nduu' a, te vita tu ña ndiso' i —ni kachi Jesús.

12

Jesús nduu' ña kumi' ndiee' nuu' ndee kivi' sábado, ña xinandiee' e'

(Mr. 2:23-28; Lc. 6:1-5)

1 Kii' sakan' ndii, xka'ndiá Jesús kua'an a iin xaan' mii' yoo trigo kivi' sábado, ña xinandiee' ne yivi', te ni xa'a' xi'i te nda'a' xa'a' a soko, sakan' na tu'un' ra yoko' trigo jaan', te xaxi' ra a kua'an ra. 2 Kii' ni xini te fariseo ña xaa' ra ña jaan' ndii, ni ka'an ra xiin' Jesús ndii:

—Koto un', ¿ndichun na xaa' te nda'a' xa'a' un' ña xata'an saa e' kivi' sábado, ña xinandiee' e'? —ni kachi ra.

3 Te ni ka'an Jesús xiin' te fariseo jaan' ndii:

—¿Ñáá tia'an ka'vi ndo' tutu Ndiosí mii' ka'an a xa'a' ña ni xaa David xta'an' kii' ni xi'i ra soko xiin' te ndi-aka' ta'an' xiin' ra? 4 Sakan' ña ni xka'ndia ra tixin vie Ndiosí, te ni xixi ra xita' va'a su'un, tee' ndee xata'an kuxi ra ña jaan', ni ndee te ndiaka' ta'an' xiin' ra jaan', sakan' ña sutu kuiti' xata'an kuxi ña jaan'. 5 Uun, ¿ñáá tia'an ka'vi ndo' tu'un ndei' Ndiosí ña xa'nú tu sutu kivi' sábado, ña xinandiee' e', xa'a' chuun ña xaa' ra tixin yukun' ka'nu'? Te süu' kuachi nduu' a nuu' ra. 6 Ndisu ka'an i xiin' ndo' ña yu'u, te iin' nuu' ndo' yo'ó, nduu' te ka'nu' ka te sakan' yukun' jaan'. 7 Kundani ndo' ña ka'an tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: “Kuni i ña

naꝣoko' ndo' ña'a kũtĩ' nuu' i, süu' jaan' ndii kuni tu i ña kuvita inĩ ndo' xa'a' ne yivi'." Naa' ni kundani ndo' ña jaan' ndii, kätun' ndo' ne kõo' kuachĩ kumi'. ⁸ Sakan' ña yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, kumi' i ndiee' xa'a' kivi' sábado, ña xinandiee' e' —ni kachi a xiin' ra.

So'õ ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús iin te kui'e nda'a'

(Mr. 3:1-6; Lc. 6:6-11)

⁹ Kua'an Jesús ikan' xiin' te nda'a' xa'a' a, te ni ko'ni ra vi'e mii' nakayá ne ñuu' jaan'. ¹⁰ Te ka'ni iin te kui'e nda'a' ikan'. Te xa'a' a ña ni kuni te fariseo jaan' tijn kuachĩ ra Jesús ndii, ni ndatu'un' ña'a' ra ka'an ra ndii:

—Ka'an un' xiin' ndu, ¿ñaá taxi' tu'un' ndei' Ndiosí ña sanda'a e' ne kuni kuvĩ kivi' sábado, ña xinandiee' e'? —ni kachi ra.

¹¹ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Naa' iin ndo'ó kumi' iin mbee, te nama ri' yavi iin kivi' sábado, ña xinandiee' e' ndii, ¿ñaá tijn ndo' ri', te xta'ni' ndo' ri' ikan'?

¹² Kachi ka e' ne yivi' ndii, ndiaa ya'vi' ka ne jaan' te sakan' iin mbee. Sakan' na kuii' taxi' tu'un' ndei' Ndiosí ña saa e' ña va'a xa'a' ne yivi' kivi' sábado, ña xinandiee' e' —ni kachi a.

¹³ Sakan' te ni ka'an a xiin' te kui'e nda'a' jaan' ndii:

—Sanakaá un' nda'a' un' —ni kachi a.

Sakan' te ni sanakaá ra nda'a' ra, te ni nda'a a ndee

naa kaa' inga a. ¹⁴ Ni kiee so'õ te fariseo jaan' ikan', te ni xa'a' ndatu'un' tuni ra saa kuvĩ ka'ni' ra Jesús.

So'õ ka'an ña ni ke'i Isaías xa'a' Jesús

¹⁵ Te kii' ni xini Jesús ña jaan' ndii, ni ke'a a ikan', te kua'a' va ne yivi' ni ndikun xata' a kua'an nia, te ni sanda'a a sakuu' ne kuni kuvĩ. ¹⁶ Te ni ka'an ndiee' a xiin' ne jaan' ña ka'an nia xiin' ndee iin ne yivi' yoo nduu' a. ¹⁷ Ni ka'an a sakan' te xinũ tu'un' Ndiosí ña ni ka'an tiakú Isaías xta'an' kii' ka'an ra ndii:

¹⁸ Koto ndo', yo'o' iin' te nda'a' xa'a' i, te ni nakaxin i.

Te yo'õ' nduu' te kundani i, te va'a va kuni i xini i ña'a' i.

Skõ'ni' i Espiritu i nimá ra, te ka'an ndoso' ra nuu' ne tuku' ña kõõ ña ndaku saa i.

¹⁹ Kãni ta'an' kuento ra xiin' ne yivi', te nde'i loco ti'e' tu ra,

te ni ndee kuni so'õ tu ndee iin ne yivi' tachi' yu'u' ra ya'ya.

²⁰ Te sãndo'o' ra ne kuni kuvĩ nimá, ne nduu' ndee naa tun yoo' tun' xa kua'an ta'nú,

ni ndee tãxi tu ra ña nda'va ndi'i ndee sie ña ndiatu' inĩ ne yivi',

süu' jaan' ndii taxi ra ndiee' ne kõõ' ndiee' ndee ke'a va'a ña ndaku saa ra,

²¹ te inĩ sakuu' ne tuku' kuni ña'a' nia.

Sakan' kachi a.

Kanija'a te fariseo xa'a' Jesús

(Mr. 3:20-30; Lc. 11:14-23; 12:10)

²² Sakan' te ni kixin ndjaka ne yivi' iin te naá ña ndiva'a nimá nuu' Jesús. Te jaan' ndii, te i'in' nduu' ra, te kui'e tu nduchi' nuu' ra. Te ni sanda'a ña'a' a, te ni naka'an tukuu' ra, te ni natuvi' tu nduchi' nuu' ra. ²³ Te sakuu' ne yivi' kua'a' ya'a, ne yoo ikan' ndii, ni nandan' va nja ka'an' xiin' ta'an' nja ndii:

—Tee' te kaa' tu nduu' ña tianu' Ndiosí sakakú yoo', ña nduu' sjaní' xika' David ni —ni kachi nja.

²⁴ Kij' ni xini so'o te fariseo ña ka'an' ne yivi' jaan' ndii, ni ka'an' ra ndii:

—Xiin' ndiee' Beelzebú tava' te kaa' ña ndiva'a nimá ne yivi' —ni kachi ra.

²⁵ Ndisu Jesús ndii, ni xini a saa xanini te jaan', te ni ka'an' a ndii:

—Naa' nata'vi' ne yivi', ne ndiee' iin ñuu' ka'nu' kuu' nuu', te kunta'an' nja ndii, ndoñu'u' ñuu' jaan'. Te naa' nata'vi' ne ndiee' iin ñuu' uun ne ndiee' tixin iin vi'e, te kunta'an' nja ndii, nduxin tu ña jaan'. ²⁶ Te nii' sakan' nduu' tu a naa' kunta'an' ña ndiva'a kuu' nuu' xiin' nda'a' xa'a' a, te nata'vi' ta'an' a ndii, sandoñu'u' xiin' mii' mji' a. ²⁷ Naa' ndixa xna'a' ña xiin' ndiee' Beelzebú tava' i ña ndiva'a ña ñu'u' nimá ne yivi' ndii, zyoo taxi' ndiee' te nduu' kuenta ndo'ó te tava' ra ña ndiva'a jaan' nimá ne yivi'?

Sakan' na kuii' te jaan' nia'á ña süu' ña ndaku nduu' ña ka'an' ndo' xa'a' i.

²⁸ 'Ndisu naa' tava' i ña ndiva'a jaan' xiin' ña ndiee' Espiritu Ndiosí ndii, xiin' ña jaan' nia'á i ña xa ni xa'a' xna'a' Ndiosí xa'ndia chuun' a tein' ndo'. ²⁹ Sakan' ña, ¿saa kuví ki'vi iin ne yivi' te sakui'na' nja vi'e iin te ndiee' va naa' sätin' ña'a' nja ña nuu'? Te sakan' vi' kuví ki'vi nja vi'e ra te sakui'na' nja ña'a' ra jaan'.

³⁰ Yoo ka xachuun' inga' xiin' yu'u' ndii, ne ndasi' ta'an' xiin' i nduu' nja, te yoo ka chindiee' ta'an' xiin' i ndii, ne xikuita'nú nuu' i nduu' nja.

³¹ 'Sakan' na kuii' ka'an' i xiin' ndo' ndii, sakuu' nuu' kuachi' ña xaa' ndee ka ne yivi' xiin' sakuu' nuu' ña kanija'a nja ndii, koo ka'nu' ini Ndiosí xa'a' nja. Ndisu yoo ka kanija'a xa'a' Espiritu Santo ndii, koo' kivi' koo ka'nu' ini Ndiosí xa'a' ne jaan'. ³² Te yoo ka kanija'a xa'a' yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, kuví koo ka'nu' ini Ndiosí xa'a' nja. Ndisu yoo ka kanija'a xa'a' Espiritu Santo ndii, koo' kivi' koo ka'nu' ini Ndiosí xa'a' ne jaan', ni ndee iin yivi' yo'o', te ni ndee inga iin yivi' nuu' ku'un' e'.

Yo'o' sania'á Jesús ña xiin' ña ka'an' ne yivi' nakuni' e' ndee nuu' ne yivi' nduu' nja
(Lc. 6:43-45)

³³ 'Iin tun' tata' va'a ndii, nduu' va'a kuun' nda'a' nu', te iin tun' tata' va'a ndii,

nduu' vā'a kuun' nda'a' nu'. Kuachi ndii, xiin' nduu' ña kuun' nda'a' nu' xini e' ndee nuu' tun' tata nduu' nu'.³⁴ Ndo'ó ndii, ndee naa si'e koo' nduu' ndo'. ¿Saa kivi' kije ña va'a yu'u' ndo' kii' ne ña'a nduu' ndo'? Kuachi ndii ña ñu'u' chitu' nimá ne yivi' nduu' ña ka'an ña.³⁵ Ne yivi' va'a ndii, ña va'a, ña taxa'a ña nimá ña, ka'an ña, te ne ña'a ndii, ña ña'a, ña taxa'a ña nimá ña, ka'an ña.³⁶ Ndisu ka'an i' xiin' ndo' ña kivi' ña sana'má Ndiosí ne yivi' ndii, sakuu' ña nataxi kuenta nuu' a xa'a' i'in yu'u' ña kuasa' kuni ña ni ka'an ña.³⁷ Sakan' ña xa'a' tu'un yu'u' mii' ndo' sandaku Ndiosí nimá ndo' nuu' a, te xa'a' tu'un yu'u' mii' tu ndo' katun' a ndo'ó —ni kachi Jesús.

Ña yo'o' ka'an Jesús xa'a' te xikan ña saa a iin chuun ka'nu' nuu' ña

(Mr. 8:12; Lc. 11:29-32)

³⁸ Sakan' te ni ndeku'e sava te sania'a tu'un ndei' Ndiosí xiin' sava te fariseo, te ni ka'an ra xiin' Jesús ndii:

—Táku'e, kuni kuni ndu iin chuun ka'nu' ña xaa' yo'ó —ni kachi ra.

³⁹ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndo'ó, ne ña'a, ne xa'ni ndoso' Ndiosí ndee naa xaa' iin ne kumi' musa ndii, kuni kuni ndo' iin chuun ka'nu' ña xaa' Ndiosí. Ndisu taxí ka Ndiosí kuni ndo' inga chuun ka'nu', süu' jaan' ndii, ña ni xaa a xiin' Jonás, te ni ka'an tiakú tu'un a, kuiti'

nia'a i nuu' ndo'.⁴⁰ Kuachi ndii, naa ni naa Jonás tixin iin tjaka' chie va uní ta'an kivi' xiin' uní ta'an ñuu ndii, sakan' kunaá tu ñu'u' nde'i yu'u, ña nduu' tu te yivi', tixin ñu'u' uní ta'an kivi' xiin' uní ta'an ñuu.⁴¹ Ne ni ndiee xta'an' ñuu Nínive jaan' ndii, tjin kuachi ña ndo'ó, ne ndiee' iin yivi' vitin, kii' sana'má Ndiosí sakuu' ne yivi', sakan' ña ni nama ne jaan' nimá ña kii' ni xini so'o ña tu'un va'a ña ni ka'an ndoso' Jonás. Ndisu ña iin' ka'an xiin' ndo' vitin ndii, ña ka'nu' ka nduu' a te sakan' Jonás jaan'.⁴² Te sakan' tu ña' ni nduu reina nuu' ñuu Sabá xta'an' ndii, tjin kuachi a' ndo'ó, ne ndiee' iin yivi' vitin, kii' sana'má Ndiosí sakuu' ne yivi', sakan' ña ndee mii' xan ndi'i iin yivi' ni kije a, te ni kixin a, te ni xini so'o a' ña xini tuni te ni nduu rey Salomón. Ndisu ña iin' ka'an xiin' ndo' vitin ndii, ña ka'nu' ka nduu' a te sakan' Salomón jaan'.

Ka'an Jesús ña ndo'o' ka iin ne yivi' kii' nandiko' ña ndiva'a nimá ña mii' xa ni naa a

(Lc. 11:24-26)

⁴³ 'Kii' keta' iin ña ndiva'a nimá iin ne yivi' ndii, kua'an a te xika' a mii' kaa' ichi nanduku' a mii' nandiee' a. Te kii' kuasa' ni'i' ña'a' a,⁴⁴ sakan' te ka'an a xiin' mii' mii' a ndii: "Nandiko' tukuu' i nimá te yivi' vi'e e' mii' ni keta i", kachi a. Te kii' nandiko'

a ikan' ndii, ndatun' nimá te jaan' ndee naa kaa' iin vi'e ña xa ni nativi' te ni ndasandoo ne yivi' tixin a, te ni ndasandatun' tu nja a. ⁴⁵ Sakan' te kua'an nakaya a inga xa ta'an ña ndiva'a, ña kini ka kuu' te sakan' mii' a, te ko'ni sakuu' a nimá te jaan', te kundiee a ikan'. Sakan' na kuu' te yivi' jaan' ndii, kini ka kuu' ra so'o' ndi'i' te sakan' ña nuu'. Te sakan' tu kundo'o' ndo'ó, ne nja'a, ne ndiee' iin yivi' vitin —ni kachi a.

*So'o ni xaa a kii' ni kixin si'i' Jesús xiin' ñani a nan-
duku' ña'a' nja*

(Mr. 3:31-35; Lc. 8:19-21)

⁴⁶ Te kij' iin' ka Jesús ka'an a xiin' ne yivi' kua'a' jaan' ndii, ni xaa si'i' a xiin' ñani a, te ita' nja ki'e kuni ka'an nja xiin' a. ⁴⁷ Te ni ka'an iin' ne yivi' xiin' Jesús ndii:

—Tákuie, si'i' un' xiin' ñani un' ndii, ki'e ita' nja te kuni ka'an nja xiin' un' —ni kachi nja.

⁴⁸ Sakan' te ni ka'an a xiin' ne ni ka'an xiin' a jaan' ndii:

—¿Ñáá xini ndo' yoo nduu' ndee naa si'i' i uun ñani i? —ni kachi a.

⁴⁹ Sakan' te ni nia'a nda'a' a mii' ita' ne ndikun' ichi' a, te ni ka'an a ndii:

—Koto ndo', ne yo'o' nduu' ndee naa si'i' i xiin' ñani i. ⁵⁰ Kuachi ndii, yoo ka xaa' ña kuni yuva' i Ndiosí, ña ndu'u' ndivi' ndii, ne jaan' nduu' si'i' i xiin' kuv'a' i xiin' ñani i —ni kachi a.

13

*So'o kua'an ña ni sania'a
Jesús xa'a' iin' ñu'u' mii' kiku'
iin' te yivi' ndikin'*

(Mr. 4:1-9; Lc. 8:4-8)

¹ Te xa kivi' jaan' ni keta Jesús vi'e mii' ndu'u' a, te ni xaa a yu'u' mini, te ni xikundu'u' a ikan'. ² Te ni nakaya kua'a' xava'a ne yivi' nuu' a ikan'. Sakan' te ni skonu' a tixin iin' tundo'o', te ni xikundu'u' a ikan'. Te sakuu' ne yivi' ndii, ita' nja yu'u' mini te kuni so'o' nja ña ka'an a. ³ Te ni xa'a' a sania'a ña'a' a kua'a' ña'a' xiin' ña ka'an ndiaa ka'an a ndii:

—Unta' ndii, ni keta iin' te yivi' kua'an kiku' ra ndikin' trigo mii' xika' ra. ⁴ Te kij' kiku' ra ndikin' jaan' ndii, sava a ni koyo nuu' ichi'. Te ni ndekuje saa, te ni xaxi' ri' a. ⁵ Te sava tuku ndikin' ni koyo mii' yaxin' va ndoso' ñu'u' xata' yuu'. Te yachi va ni ndutia a sakan' ña koo' kua'a' ñu'u' ndoso' xata' yuu' jaan'. ⁶ Ndisu kij' ni keta ñu'u' ndii, ni saxii ña'a' a, te xa'a' ña kualí' tjo'o a ndii, ni ichi' a. ⁷ Te sava tuku a ni koyo tein ku'u' iñu'. Te kij' ni ndutia iñu' jaan' ndii, ni tavi a itia trigo jaan', te ni xa'ni' ndi'i' ña'a' a. ⁸ Te sava ka tuku a ni koyo nuu' ñu'u' ña'ma. Te ni kuyun ya'a ndikin' i'in a. Sava itia trigo jaan' ni taxi ciento ndikin', te sava a ni taxi uni xiko ndikin', te sava tuku a ni taxi oko uxí ndikin'. ⁹ Ndo'ó, ne xini so'o' ndii, chuyun xa'a'

ndo' ña ni ka'an i —ni kachi a.

Yo'o' sanakuachi' Jesús ña ka'an ndiaa

(Mr. 4:10-12; Lc. 8:9-10)

¹⁰ Te ni kuyatin te nda'a xa'a a nuu' a, te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—Táku'e, ¿ndichun na xiin' ña ka'an ndiaa ka'an un' nuu' ne yivi' ka'a'? —ni kachi ra.

¹¹ Te ni nakujin a ka'an a xiin' ra ndii:

—Sakan' ña ndo'ó ndii, taxi' Ndiosí ña kundani ndo' ña xini mii' kuiti' a xa'a' saa xa'ndia chuun' a nimá ne yivi'. Ndisu ne jaan' ndii, süu' sakan' nduu' a.

¹² Sakan' ña ne taxi' Ndiosí ña kundani ña ña xini mii' kuiti' a xa'a' saa xa'ndia chuun' a ndii, taxi' a te kundani kua'a' ka ña ña jaan'. Ndisu ne sie kuiti' kundani xa'a' saa xa'ndia chuun' a ndii, ndee ña sie ña kundani ña sanandosó ndi' ña'a' a. ¹³ Sakan' na ka'an i nuu' ne jaan' xiin' ña ka'an ndiaa kuiti'. Sakan' te tee' ndee xito' ña ndii, köo' xachi' a kuvj kuni ña. Te tee' ndee xini so'ó, te xini so'ó ña ndii, kundani ña.

¹⁴ Sakan' te xinu ña ni ka'an tiakú Isaías xa'a' ne jaan' xta'an' ndii:

Tee' ndee xini so'ó te xini so'ó ña ndii, kundani ña.

Tee' ndee xito' ña ndii, köo' xachi' a kuvj kuni ña.

¹⁵ Sakan' ña ni kuxii va nimá ña,

te ni ndasi kutu' so'ó ña,

te ni ndasi tu nduchi' nuu' ña.

Sakan' te kuni xachi' ña xiin' nduchi' nuu' ña jaan',

te ni ndee kuni so'ó tu ña xiin' so'ó ña,

te ni ndee kundani tu ña xiin' nimá ña,

te nandiko' ña nuu' i, te sanda'a ña'a' i.

Sakan' ni kachi ra.

¹⁶ 'Ndisu ni sañu'u' va Ndiosí ndo'ó, sakan' ña xini nduchi' nuu' ndo' yu'u, te xini so'ó tu ndo' tu'un i.

¹⁷ Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ña kua'a' te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an' xiin' kua'a' te ni xachuun' ndaku ndii, ni kuni ra kuni nduchi' nuu' ra ña xini nduchi' nuu' ndo'ó vitin, ndisu ni xini ra a. Te ni kuni tu ra kuni so'ó ra ña xini so'ó ndo'ó vitin, ndisu ni xini so'ó ra a.

Ka'an Jesús ndee ña kuni kachi ña ka'an xa'a' te kiku' ndikin' jaan'

(Mr. 4:13-20; Lc. 8:11-15)

¹⁸ 'Kuni so'ó ndo' ndee ña kuni kachi ña ka'an ndiaa xa'a' te kiku' ndikin' jaan'.

¹⁹ Kij' xini so'ó yoo ka tu'un ña ka'an xa'a' saa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi', te kundani ña ña ka'an a ndii, kuaxi ña ndiva'a, te tu'un' a ña jaan' nimá ña.

Te ne jaan' nduu' ndee naa ndikin' ña ni koyo nuu' ichi'.

²⁰ Te sakan' tu, ñu'u' yaxin' va ña ndoso' xata' yuu' mii' ni koyo sava ndikin' ña ni kiku' te jaan' nduu' ndee naa nimá sava tuku ne yivi', ne xini so'ó tu'un Ndiosí, te va'a

kuni nja natiin' nja a iin xa'a'. ²¹ Ndisu kōo' tjo' o a nimá nja, xa'a' a jaan' na iin kanj' tjo' kandixa' nja a. Te kij' ndo'o' nimá nja uun kij' sando'o' ña'a' ne yivi' xa'a' ña kandixa' nja tu'un jaan' ndii, nakoo' nja a. ²² Te ñu'u' mii' yoo ku'u' ñu', mii' ni koyo sava ndikin' jaan' nduu' ndee naa nimá sava ne yivi', ne xini so'o tu'un Ndiosí. Ndisu ndi'ni va nimá nja xa'a' ña yoo iin yivi', te xini xa'an' ña'a' ña vika'. Te tavi sakuu' ña jaan' tu'un jaan', te nanduu' nja ndee naa ña kōo' ndikin' kuun' nda'a'. ²³ Te ñu'u' ña'ma mii' ni koyo ndikin', ña ni kiku' te jaan', nduu' ndee naa nimá sava ne yivi', ne xini so'o tu'un Ndiosí te kundani nja a. Te kua'a' va xachuun' nja nuu' Ndiosí. Sakan' ña sava ne jaan' nduu' ndee naa itia trigo ña ni taxí ciento ndikin', te sava nja nduu' ndee naa itia trigo ña ni taxí uní xiko ndikin', te sava tuku nja nduu' ndee naa itia trigo ña ni taxí oko uxí ndikin' —ni kachi Jesús.

Yo'o' sania'á Jesús iin ña ka'án ndiaa xa'a' itia nja'a

²⁴ Te ni ka'an Jesús inga ña ka'án ndiaa nuu' ne yivi' kua'a' jaan' ndii:

—Ña xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' ndii, nduu' a ndee naa iin te yivi', te ni chij' iin nuu' ndikin' va'a nuu' ñu'u' ra. ²⁵ Ndisu kij' kixín sakuu' ne yivi' ñuu ndii, ni kixin te ndasi' ta'an xiin' ra, te ni kiku' ra ndikin' itia nja'a mii' xa ni chij' te

xiin' ña'a ndikin' trigo jaan', te kua'an ra. ²⁶ Te kij' ni nakun trigo, te ni xa'nu a, te ni xa'a' a kiee' yoko' a ndii, ni xini te tatú ña ni kiee yoko' tu itia nja'a xiin' a. ²⁷ Sakan' te ni ndekuie, te xika' nuu' nuu' xto'o jaan', te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii: “Tákuie, naa' ndikin' va'a ni kiku' un' mii' xika' un' ndii, ¿ndichun na kui' ni nakun tu itia nja'a xiin' a na sakan'?” ni kachi ra. ²⁸ Te ni nakuiin te xiin' ña'a a ndii: “Iin te ndasi' ta'an xiin' e' ni xaa ña jaan'”, ni kachi ra. Sakan' te ni ndatu'un' ka te xika' nuu' jaan' ka'an ra ndii: “¿Ñáá kuni un' ku'un ndu, te tu'un ndu itia nja'a jaan'?”, ni kachi ra. ²⁹ Te ni nakuiin te xiin' ña'a jaan' ndii: “Ü'un', koto ka naa' saa ndo' sakan' ndii, kuain' tu'un tu ndo' sava itia trigo xiin' itia nja'a jaan'. ³⁰ Taxí ndo' na kua'nu inga' uvi saa' nuu' a ndee nakuxa ña savi'. Sakan' vi' te ka'an i xiin' te nakaya ña savi' i ndii: Xi'na ka itia nja'a ka'ndia ndo', te satiin nu'ni ndo' a, te ka'mi ndo' a. Sakan' te ka'ndia ndo' trigo, te taxa'a ndo' a tixin yaka i, kachi i xiin' ra”, kachi te xiin' ña'a jaan' —ni kachi Jesús.

Yo'o' ka'án Jesús iin ña ka'án ndiaa xa'a' ndikin' ma'á ña nani' mostaza

(Mr. 4:30-32; Lc. 13:18-19)

³¹ Te ni ka'an tu Jesús inga ña ka'án ndiaa nuu' ne yivi' jaan' ndii:

—Saa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' ndii, nduu' a ndee naa ndikin' mostaza, ña ni ki'in jin te yivi', te ni chi'i ra a mii' xika' ra. ³² Ndikin' jaan' ndii, ña lulu ma'á ka nduu' a te sakan' sakuu' nuu' ndikin' ña chi'i e', ndisu kii' xa'nu' a ndii, sukun ka itun' a te sakan' sakuu' nuu' ku'u xit'in, te nanduu' a jin itun' ko'ó xava'a nda'a', te ndee saa, ti' ta'nu' ndivi', kuví xa'a' cho'o ri' nda'a' nu' —ni kachi Jesús.

Yo'o' ka'an Jesús jin ña ka'an ndiaa xa'a' yuchi' levadura, ña saki'vi pachi xita' va'a

(Lc. 13:20-21)

³³ Te ni ka'an ka Jesús inga ña ka'an ndiaa nuu' ne jaan' ndii:

—Saa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' ndii, nduu' a ndee naa yuchi' levadura kii' ki'in' jin ña'a' a, te nasaka' a xiin' uní ta'an yaxin' yuchi' harina, te saki'vi pachi a sakuu' ixan' —ni kachi a.

Yo'o' ka'an Jesús xiin' ne yivi' xa mii' ndi'i' ña ka'an ndiaa

(Mr. 4:33-34)

³⁴ Te ni ka'an Jesús sakuu' ña jaan' xiin' ña ka'an ndiaa nuu' ne yivi' jaan'. Te xa xiin' ña jaan' kuiti' ni ka'an a xiin' nia. ³⁵ Sakan' ni xaa a te xinu ña ni ka'an te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an' kii' ni ka'an ra ndii:

Xiin' ña ka'an ndiaa ti'o' ka'an i,

te satuvi i ña yoo si'e nda'a' Ndiosí ndee kii' ni xa'a' a jin yivi'. Sakan' ni kachi ra.

Yo'o' ka'an Jesús ndee ña kuni kachi ña ka'an ndiaa xa'a' ndikin' itia nia'a

³⁶ Sakan' te ni ndei' Jesús ne yivi' kua'a' jaan', te kua'an nu'u a vi'e a. Te ni kuyatin te nda'a' xa'a' a nuu' a, te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Saa un' ña va'a te sanakuachi' un' ña ka'an ndiaa xa'a' itia nia'a jaan' nuu' ndu —ni kachi ra.

³⁷ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Te kiku' ndikin' va'a jaan' ndii, ndee naa yu'u, ña nduu' tu te yivi', nduu' ra. ³⁸ Te nu'u' mii' kiku' ra ndikin' jaan' ndii, ndee naa jin yivi' nduu' a. Te ndikin' va'a ndii, ndee naa ne yivi' ne xa'ndia chuun' Ndiosí nimá nduu' a. Te ndikin' itia nia'a ndii, ndee naa ne yivi' ne xa'ndia chuun' ña ndiva'a nimá nduu' a. ³⁹ Te te ndasi' ta'an' xiin' e', te ni kiku' ndikin' nia'a jaan' ndii, ndee naa ña ndiva'a nduu' a. Te kivi' ña nachii' nia ña savi' ndii, ndee naa kivi' ña kun ndiko' jin yivi' nduu' a. Te te nakaya ña savi' jaan' ndii, ndee naa ángele, ña xika' nuu' nuu' Ndiosí, nduu' a. ⁴⁰ Jin kachi naa ni xaa te jaan' ni tu'un ra itia nia'a jaan', te ni xa'mi ra a nuu' nu'u ndii, sakan' tu xka'ndia a kii' kun ndiko' jin yivi'. ⁴¹ Yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, ti'vi' i ki'in' ángele, ña xika' nuu' nuu'

ĩ, te tava' ndoo' a ne xaa' kuachi xiin' ne sakoyó ne yivi' nuu' kuachi tein ne nduu' kuenta i. ⁴² Te ko'ni ña'a' a yavi mii' xixi ñu'u, te ikan' kuaku nja ndee ke'i vi' nakaxi' nu'u nja. ⁴³ Sakan' te ne ndaku nimá nuu' Ndiosí ndii, yi'e ndatun' nja mii' xa'ndia chuun' yuva' e' Ndiosí ndee naa yi'é ñu'u. Ndo'ó, ne xini so'ó ndii, chuun xa'a' ndo' ña ni ka'an i.

Yo'ó sania'á Jesús iin ña ka'an ndiaa xa'a' ña ndiaa ya'vi'

⁴⁴ Ña xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' ndii, nduu' a ndee naa iin ña ndiaa ya'vi', ña naá si'e nuu' ñu'u' mii' xika' iin te yivi'. Te kij' ni xiní inga te yivi' naá a ndii, ni tisi'e tukuu ra a, te va'a va kuni ra xa'a' a, sakan' na kuii' kua'an ra te ni xiko' ra sakuu' ña ni kumi' ra, te ni sata' ra ñu'u' jaan'.

Yo'o' sania'á Jesús xa'a' te ni na'in iin yuu' ndatun'

⁴⁵ 'Sakan' tu nakuitá ña xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' xiin' ña ni xaa iin te yivi', te sata' ña'a te naxiko' ra a. Te jaan' ndii, xika' nduku' ra yuu' ndatun' koo' chukuu'. ⁴⁶ Te kij' ni xiní ra iin ndaa' yuu', ña iin ndiaa ya'vi' koo' chukuu' jaan' ndii, kua'an ra te ni xiko' ra sakuu' ña kumi' ra, te ni sata' ra a.

Yo'o' sania'á Jesús xa'a' iin ña ka'an ndiaa xa'a' iin ñunu'

⁴⁷ 'Te sakan' tu nakuitá ña xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' xiin' iin ñunu' ña tava' te yivi' tjaka' kij' skó'ni' ra a tixin miji, te tava' a sakuu' nuu' tjaka'. ⁴⁸ Te kij' chitu' a ndii, xtá'ni' ra a ndee yu'u' miji, te xikundieé ra nakaxin ra ti' va'a, te taan' ra ri' tixin íka', te xatia ra ti' va'a. ⁴⁹ Sakan' tu xka'ndia a kij' kun ndiko' iin yivi' ndii, kixin ángele te saxioo a ne nja'a tein ne ndaku nimá nuu' Ndiosí, ⁵⁰ te ko'ni a ne nja'a jaan' yavi mii' xixi ñu'u, te ikan' kuaku nja ndee ke'i vi' nakaxi' nu'u nja —ni kachi a.

Yo'o' sania'á Jesús xa'a' ña xaa' xiin' ña yata'

⁵¹ Te ni ndatu'un' Jesús te nda'a' xa'a' a ndii:

—¿Ñáá kundani ndo' sakuu' ña ni ka'an i ka'a'? —ni kachi a.

Te ni nakuiin ra ndii:

—Uun ndo', tákui'e —ni kachi ra.

⁵² Sakan' te ni ka'an ka a xiin' ra ndii:

—I'in te sania'á tu'un ndei' Ndiosí, kij' nanduu' ra iin te xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ndii, nduu' ra ndee naa iin te xiin' vi'e. Te xiin' vi'e jaan' ndii, mii' taxa'a ra ña ndiaa ya'vi' ña kumi' ra, tava' ra ña xaa' xiin' ña yata' —ni kachi a.

So'ó ni xaa a kij' ni nandiko' Jesús ñuu a Nazaret (Mr. 6:1-6; Lc. 4:16-30)

⁵³ Kij' ndi'i ni ka'an Jesús sakuu' ña ka'an ndiaa jaan', te ni keta a kua'an a, ⁵⁴ te ni naxaa a ñuu mii' ni xa'nu a.

Te ni xa'a' a sania'á a ne yivi' tixin vi'e mi' nakayá ne ñuu jaan', te ni nandaní va nia ka'an nia ndii:

—¿Mii' ka vi' tu' kuaxi ña xini tuní te kaa'? Te, ¿mii' ka vi' tu' kuaxi chuun ka'nu' koo' chukuu' ña xaa' ra? ⁵⁵ Si'e te tuxi' itun' viti' nduu' ra. Te xini e' ña María nani' si'i' ra. Te ñani' ra nduu' Jacobo, xiin' José, xiin' Judas, xiin' Simón. ⁵⁶ Te ñuu yo'o' ndiee' tu sakuu' ña'a' ta'an' ra. Na sakan' ndii, ¿mii' ka vi' tu ni sakuaan te kaa' ña jaan'? —ni kachi nia.

⁵⁷ Xa'a' a jaan' na ni nasaa' nia, te ni kandixa' ña'a' nia. Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' nia ndii:

—Te ka'an tiakú tu'un Ndiosí ndii, xito' ka'nu' ña'a' sakuu' ne yivi'. Ndisu ne ndiee' ñuu mii' ra xiin' ne ndiee' vi'e ra ndii, xito' ka'nu' ña'a' nia —ni kachi a.

⁵⁸ Te ni xaa a kua'a' chuun ka'nu' koo' chukuu' ñuu jaan', sakan' ña ni ini nia xini ña'a' nia.

14

Sq'o ni xaa a kii' ni xi'i Juan, te sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí

(Mr. 6:14-29; Lc. 9:7-9)

¹ Kii' sakan' ndii, ni xini sq'o Herodes, te ni xa'ndia chuun' kuu' nuu', kuento ña ka'an ne yivi' xa'a' Jesús.

² Te ni ka'an ra xiin' te xika' nuu' nuu' ra ndii:

—Te jaan' nduu' Juan, te ni sakuchi' ne yivi', te ni natiaaku ra. Sakan' na kuii' kumi' ra ndiee' ña taxi' xaa'

ra kua'a' chuun ka'nu' —ni kachi ra.

³ Ni ka'an Herodes jaan' sakan', kuachi ndii suvi' ra ni ka'an chuun', te ni tijn te xiin' ra Juan jaan'. Te ni satiin ña'a' ra xiin' karena, te ni chinaa' ña'a' ra vi'e kaa xa'a' a ña ni kuni' ra ndoo va'a ra xiin' ña' Herodías. Kuachi ndii ni tunda'a' Herodes xiin' a' tee' ndee ña' si'i' Felipe, ñani' ra, nduu' a'. ⁴ Sakan' na kuii' ni ka'an Juan jaan' xiin' Herodes ndii: “Va'a yoo a ña ni tunda'a' un' xiin' ña' si'i' ñani' un'”, ni kachi ra.

⁵ Xa'a' a jaan' na ni kuni' Herodes ka'ni' ra Juan, ndisu ni yi'vi' ra ne yivi' kua'a', sakan' ña kandixa' ne jaan' ña te ka'an tiakú tu'un Ndiosí nduu' Juan jaan'. ⁶ Te kii' ni nakuiin kivi' ña ni kaku Herodes ndii, ni xa'a' ra iin viko'. Te ña' si'e ña' Herodías jaan' ndii, ni taxa'a' sii' a' nuu' ra xiin' nuu' ne ni tatú ra. Te ni xtani va ra ña ni xaa a'.

⁷ Xa'a' jaan' na ni chikandia ra kuento ra ña taxi' ra nda'a' a' ndee ka ña kakan a' nuu' ra. ⁸ Te kii' ndii ni tianu' ña'a' si'i' a' ndii, ikan' te ni ka'an a' xiin' Herodes ndii:

—Xini' Juan, te sakuchi' ne yivi', taxi' un' nda'a' i tixin iin ko'o' —ni kachi a'.

⁹ Te ni kusuchi' va ini te jaan', ndisu xa'a' ña xa ni chikandia ra kuento ra, te ni xini sq'o tu sakuu' te ndiee' xixi' xiin' ra jaan' ndii, ni ka'an chuun' ra ña taxi' te xiin' ña jaan' nda'a' a'. ¹⁰ Te ni ka'an chuun' ra,

te ni kendosi' te xiin' jaan' sukun' Juan tixin vi'e kaa. 11 Te ni sko'ni' ra a tixin iin ko'o', sakan' te ni xan ndiaka ra a nda'a' na' sava jaan'. Te ni taxi na' jaan' a' nda'a' si'i' a'. 12 Te ni ndekuie te nda'a' xa'a' Juan, te ni ndani'i ra nu'u' nde'i te jaan', te ni nataan' ra a. Sakan' te ni kiee ra kua'an ka'an ra xiin' Jesús na ni xka'ndia ikan'.

*So'o ni xaa a kij' ni sakuxi'
Jesús u'un mií te yivi'*
(Mr. 6:30-44; Lc. 9:10-17;
Jn. 6:1-14)

13 Kij' ni xini Jesús na ni yoo ikan' ndii, ni keta a ikan' xiin' iin tundoo' te kua'an siin' a iin xaan' mií taxin' kaa'. Kij' ni xini ne yivi' kuento na xa kua'an a ndii, ni kiee nia ki'in' nuu te kua'an xa'a' nia mií kua'an a jaan'. 14 Kij' keta' a tixin tundoo' jaan' ndii, ni xini a ne yivi' kua'a' jaan', te ni kuvita ini a xa'a' nia, te ni sanda'a a ne kuni kuví ndiee' xiin' nia. 15 Te kij' ni kuaa' kua'an ndii, ni kuyatin te nda'a' xa'a' a nuu' a, te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Tákuie, mií koo' yoo ndiee' e', te xa ni kuaa' va vitin. Va'a ka sandutía un' ne yivi' te kiku nia ku'un nia nuu' kualí kaa' te sata' nia na kuxi nia —ni kachi ra xiin' a.

16 Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Kuní a ndutia nia, sakan' na ndo'ó taxi na kuxi nia —ni kachi a.

17 Te ni nakuiin ra ndii:

—U'un ta'an so'o xita' va'a xiin' uvi ta'an tiaka' kuiti' kumi' ndu —ni kachi ra.

18 Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Taxi ndo' a nda'a' i —ni kachi a.

19 Sakan' te ni ka'an chuun a na kundiee ne yivi' nuu' itia. Te ni ki'in a u'un saa' xita' va'a jaan' xiin' uvi saa' tiaka' jaan'. Te ni nakoto a ndivi', te ni taxi a na chindani Ndiosí. Sakan' te ni sakuachi' a xita' va'a jaan' xiin' uvi saa' tiaka' jaan', te ni taxi na'a' a nda'a' te nda'a' xa'a' a. Te ni xaxa' te jaan' a nda'a' sakuu' ne yivi' kua'a' jaan'. 20 Sakan' te ni xixi sakuu' nia ndee ni nda'ni nia. Ndi'i jaan', te ni nakaya te nda'a' xa'a' a jaan' xita' va'a na'in' xiin' tiaka'. Te ni chitu' uxi uvi ta'an íka' na'nu' xiin' na ni ndoo ndoso' jaan'. 21 Te ne ni xixi jaan' na mii' ndi'i' te yivi' kuiti' ndii, u'un mií ni kuvu ra, na kuvu kuenta na'a' xiin' ne kuachi'.

*So'o ni xaa a kij' ni xika'
Jesús nuu' tikui miní*
(Mr. 6:45-52; Jn. 6:16-21)

22 Xa ka'an e', te ni ka'an Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a, te ni ko'ni ra tixin tundoo' te ki'in ichi' ra ku'un ra tuku ta'vi' yu'u' miní jaan'. Te kij' kua'an ra ndii, ni ndoo a sandutía a ne yivi' kua'a' jaan'. 23 Kij' ndi'i ni sandutía na'a' a ndii, ni kaa a iin xiki' kua'an a te ndatu'un' siin' a xiin' Ndiosí. Te kij' ni kuñuu ndii, iin ndaa' a sakan' ndu'u' xiki'

jaan'. ²⁴ Te xā mā'in' minj kua'an te nda'a' xa'a' jaan' xiin' tundoo', te ndje'e' kani' tikui tun' jaan', sakan' ña kuaxi suma' tachj'. ²⁵ Te kij' xā kitú' kua'an ndii, kua'an xa'a' Jesús nuu' tikui minj jaan' ndee' mii' ñu'u' te jaan'.

²⁶ Te kij' ni xini ra ña kuaxi xa'a' a nuu' tikui jaan' ndii, ni yi'vi koo' chukuu' ra ka'an ra ndii:

—iI'na' kuaxi! —ni kachj ra.

Kuaa' ra yi'vi ra. ²⁷ Ndisu numj' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—iSandjēni xiin' mii' ndo' te kuān yi'vi ndo', sakan' ña yu'u' nduu' i! —ni kachj a.

²⁸ Te ni ka'an Pedro xiin' a ndii:

—Tákui'e, naa' yo'ó xna'a' nduu' un' ndii, ka'an chuun' un' te xaa' xa'a' i nuu' tikui ndee' mii' iin' un' ñaa' —ni kachj ra.

²⁹ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Nja'a' —ni kachj a.

Sakan' te ni keṭa Pedro tixin tundoo', te ni xa'a' kua'an xa'a' ra nuu' tikui mii' iin' Jesús. ³⁰ Ndisu kij' ni xini ra ña ndje'e' xika' tachj' ndii, ni yi'vi ra, te ni xa'a' ndeka'nú ra, te ni ka'an ti'e' ra ndii:

—iTákui'e, sakakú un' yu'u! —ni kachj ra.

³¹ Numj' te ni sanakaá Jesús nda'a' a, te ni natjijn ña'a' a, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Iin te sie va inji xini yu'u' nduu' un'. ¿Ndichun na ni inji kua'a' un' xini un' yu'u'? —ni kachj a.

³² Kij' ni sko'nu' a xiin' ra tixin tundoo' jaan' ndii, ni xikuijn tachj'. ³³ Te ni xikuita xiti' ra nuu' a ka'an ra xiin' a ndii:

—Ndixa xna'a' ndii, si'e' Ndiosí nduu' un' —ni kachj ra.

So'o ni xaa a kij' ni sanda'a Jesús ne kuni kuvj nuu' ñu'u' Genesaret

(Mr. 6:53-56)

³⁴ Te kij' ni xka'ndia Jesús xiin' te jaan' minj jaan' ndii, ni xaa a iin ñu'u' ña nani' Genesaret. ³⁵ Te kij' ni nakunj te ndiee' jaan' Jesús ndii, ni ti'vi' ra kuento kanj' nuu' ñu'u' jaan', te ni kixin ndiaka ne yivi' sakuu' ne kuni kuvj nuu' a.

³⁶ Te ni ka'an nda'vi nja ña taxj a tondia nda'a' kuiti' ne kuni kuvj jaan' yu'u' toto a. Te ni nda'a' sakuu' ne ni tondia nda'a' yu'u' toto a jaan'.

15

Yo'o' sania'á Jesús ña va'a ka saa e' ña kuni Ndiosí, te saa e' ña kuni te yivi'

(Mr. 7:1-23)

¹ Sakan' te ni kuyatjn sava te fariseo xiin' sava te sania'á tu'un ndei' Ndiosí, te ni kje'e' ñuu' Jerusalén, te ni ka'an ra xiin' Jesús ndii:

² —Te nda'a' xa'a' yo'ó ndii, säxinú ra ña xi xaá e', ña ni nakoo te xij' yata' e'. Kuachj ndii natia' ra nda'a' ra ki'in' ichi' ña kuni ka kuvj ra naa ni xaa te xixa jaan' —ni kachj ra xiin' a.

³ Te ni ka'an a xiin' ra ndii: —Te, ¿ndichun na xa'nú tu' ndo'ó ña ka'an chuun'

Ndiosí, tē ndikún ndo' ña xi xaá mii' ndo'? ⁴ Kuachí ndii ka'an chuun' Ndiosí ndii: "Koto ka'nu' ndo' yuva' si'i' ndo'." Tē ka'an tu' a ndii: "Yoo ka kani'a xiin' yuva' si'i' ña ndii, kuni' a ña kuvi' ña", kachi a. ⁵ Ndisu ndo'ó ka'an ndii, kuvi' ka'an iin ne yivi' xiin' yuva' si'i' ña ndii: "Küvi' chindiee' i' ndo'ó, sakan' ña sakuu' ña'a i' ndii, xa ni taxí kuento i' ña nditia Ndiosí kunduu a." ⁶ Tē ndo'ó ka'an ndii, naa' ka'an iin ne yivi' sakan' ndii, kuni' a ña chindiee' ka ña yuva' si'i' ña xiin' ña'a ña. Tē xiin' ña jaan' xa'nú ndo' ña ka'an chuun' Ndiosí, tē ndikún ndo' ña xi xaá mii' ndo'. ⁷ Ndo'ó, tē xasuvi' xiin' mii' ndii, ndaku va' ni ka'an Isaías xa'a' ndo' kii' ni ka'an tiakú ra tu'un Ndiosí mii' ka'an a ndii:

⁸ Ne yivi' yo'o' ndii, xiin' yu'u' kujiti' ña xito' ka'nu' ña yu'u.

Ndisu nimá ña ndii, xika' yoo a nuu' i.

⁹ Tiin' ka'nu' saka ña yu'u, kuachí ndii ka'an chuun' ña ña xini tuni ne yivi' kujiti'.

Tē ka'an ña ña tu'un ndei' yu'u nduu' a, kachi a.

—ni kachi Jesús.

¹⁰ Sakan' tē ni kana ni tukuu a ne yivi' kua'a' jaan', tē ni kuyatín ña nuu' a, tē ni ka'an a xiin' ña ndii:

—Kuni' so'o' va sakuu' ndo' tē kundani ndo' ña ka'an i xiin' ndo'. ¹¹ Ndee iin ña xaxi' ne yivi' sativi' nimá ña nuu' Ndiosí. Süu' jaan' ndii kuento ña kiee' yu'u'

ña nduu' ña sativi' nimá ña nuu' a —ni kachi a.

¹² Sakan' tē ni kuyatín tē nda'a' xa'a' a nuu' a, tē ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Tákuie, tē fariseo ndii, ni xtani ra ña ni ka'an un' jaan' —ni kachi ra.

¹³ Tē ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Sakuu' ña tata, ña ni chi'i' yuva' i' Ndiosí, ña ndu'u' ndivi' ndii, tu'un a ndee ti'o'o a. ¹⁴ Saa ndo' kuenta kuu' ra. Sakan' ña ndee naa tē kui'e nuu' ndi-aka' ne kui'e nuu' nduu' tē jaan'. Tē naa' iin ne kui'e nuu' ndiaka' inga ne kui'e nuu' ndii, koyo uvi' saa' ña ta'vi' —ni kachi a.

¹⁵ Tē ni ka'an Pedro xiin' a ndii:

—Saa un' ña va'a tē sanakuachi' un' nuu' ndu ndee ña kuni kachi ña ni ka'an ndiaa un' jaan' —ni kachi ra.

¹⁶ Sakan' tē ni ka'an a xiin' ra ndii:

—¿Na sakan' ndii, ni ndee ndo'ó ni kundani ña ni ka'an i jaan', un? ¹⁷ ¿Ñáá xini ndo' ña sakuu' ña xaxi' e' jaan' ndii, xiti' e' ko'ni' a, tē xitiá a kii' kua'an e' nuu' ku'u? ¹⁸ Ndisu ña ka'an ne yivi' ndii, tixin nimá ña kuaxi a, tē ña jaan' nduu' ña sativi' nimá ña nuu' Ndiosí.

¹⁹ Sakan' ña nimá ña kuaxi ña ña'a, ña xanini ña, naa kuu' ña xa'ni' ña ne yivi', xiin' ña kumi' ña musa ña, xiin' ña xiin' ña, xiin' ña xakuina' ña, xiin' ña ndiee' yu'u' siki' ña xa'a' ne yivi', xiin' ña kani'a ña xa'a' ne

yivi'. ²⁰ Ña jaan' sativi' ña'a' nuu' Ndiosí. Ndisu ña nãtia' ne yivi' nda'a' ña ki'in' ichi' ña kuni' ka kuxi' ña ndii, sativi' ña'a' ña jaan' nuu' Ndiosí —ñi kachi' a xiin' ra.

S'o'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús ña' si'e iin' ña' tuku'

(Mr. 7:24-30)

²¹ Te ni ketã Jesús ikan', te kua'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ñu'u' yatĩn ñuu' Tiro xiin' ñuu' Sidón. ²² Ikan' te iin' ña'a', ña' ndu'u' ñu'u' jaan', ña' nduu' kuenta ne Canaán ndii, ni xaa a' mii' kua'an Jesús, te ni ka'an ti'e' a' xiin' a ndii:

—Tákui'e, ña nduu' sãni' xika' David, kuvita ini un' xa'a' i! Ña' si'e i ndii, ña ndivã'a naá nimá a', te sando'o' va ña'a' a —ñi kachi' a'.

²³ Ndisu ni nakuiin Jesús ndee iin yu'u'. Sakan' te ni kuyatĩn te nda'a' xa'a' a, te ni ka'an nda'vi ra xiin' a ndii:

—Tákui'e, saa un' ña va'a te nativi' ña'a' un', sakan' ña ti'e' va ka'an a' ndikun a' xata' e' —ñi kachi' ra.

²⁴ Te ni nakuiin a ndii:

—Ni tãnu' Ndiosí yu'u nuu' ne ta'an' e', ne Israel kuiti', ne nduu' ndee naa mbee, ti' ni xitã i'nu —ñi kachi' a.

²⁵ Sakan' te ni kuyatĩn ña' jaan', te ni xikuiin xiti' a' nuu' a, te ni ka'an a' xiin' a ndii:

—Saa va un' ña va'a te chĩndiee' un' yu'u, tákui'e —ñi kachi' a'.

²⁶ Te ni ka'an Jesús xiin' a' ndii:

—Vã'a na'in e' ña xaxi' nuu' ne kuali' te ko'ni e' ña jaan' nuu' naya' —ñi kachi' a.

²⁷ Te ni ka'an ña' jaan' xiin' a ndii:

—Ña ndaku ka'an un', tákui'e, ndisu ndee naya' ndii, xaxi' ri' xi'e ña koyó tixĩn mesa yu'u' xto'o ri' —ñi kachi' a'.

²⁸ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' a' ndii:

—Nakui'e kua'a, yo'ó ndii, ini kua'a' va un' xini un' yu'u. Na saa Ndiosí ña kuni' nimá un' jaan' —ñi kachi' a.

Sakan' te numi' te ni nda'a' ña'a' si'e a' jaan'.

S'o'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús kua'a' ne yivi'

(Mr. 1:32-34)

²⁹ Te ni ketã Jesús ikan' te kua'an a yu'u' mĩni Galilea. Ikan' te ni kaa a iin xiki', te ni xikundu'u' a ikan'. ³⁰ Te ni ndeku'e kua'a' koo' chukuu' ne yivi' nuu' a ndiaka' ña ne kuni' kivi, naa kuu' ne kivi' kaka, xiin' ne kui'e nduchi' nuu', xiin' ne i'in', xiin' ne kui'e nda'a' uun xa'a', xiin' ne kumi' kua'a' nuu' tuku' kui'e. Te ni tandiee' ña ne jaan' nuu' a. Te ni sanda'a ña'a' a. ³¹ Te kii' ni xini ne kua'a' jaan' ña ni yoo ikan' ndii, ni nãdanĩ va ña, sakan' ña ni nãka'an ne i'in', te ni nda'a' ne kui'e nda'a' uun xa'a', te ni nakaka' ne kivi' kaka, te ni nakoto'ni tu ne kui'e nduchi' nuu'. Te ni xaka'nu' sakuu' ne jaan' Ndiosí, ña xaka'nu' yoo', ne

Israel, kij' ni xini nja ña jaan'.

*Sog'o ni xaa a kij' ni sakuxi'
Jesús kumi' mií ne yivi'*

(Mr. 8:1-10)

³² Sakan' te ni kana a te nda'a' xa'a' a, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Kuvita va ini i xa'a' ne yivi' kua'a' kaa', sakan' ña xa kua'an uní kivi' ndiee' nja xiin' e', te koo' a kumi' nja kuxi nja. Kuni i nativi' soko ña'a' i, sakan' ña iyó kuni'aa' nja ichi' —ni kachi a.

³³ Sakan' te ni ka'an te nda'a' xa'a' a xiin' a ndii:

—Ndisu mií taxin' kaa' ndiee' e', tákui'e. Saa kuví taxi e' ña kuxi ne yivi' kua'a' kaa' te nda'ni nja —ni kachi ra.

³⁴ Sakan' te ni ndatu'un' ña'a' a ndii:

—¿Saa ta'an xita' va'a kumi' ndo'? —ni kachi a.

Te ni nakuiin ra ndii:

—Uxa ta'an a xiin' ndia'vi' tiaka' kualí' —ni kachi ra.

³⁵ Sakan' te ni ka'an chuun' a nuu' ne yivi' kua'a' jaan', te kundiee nja nuu' ñu'u' jaan'. ³⁶ Te ni ki'in a uxa saa' xita' va'a xiin' tiaka' jaan', te ni taxi a ña chindani Ndiosí. Te ni sakuachi' ña'a' a, te ni taxi ña'a' a nda'a' te jaan', te ni xaxa' ra ña jaan' nda'a' ne kua'a' jaan'.

³⁷ Ni xixi sakuu' ne yivi' jaan' ndee ni nda'ni nja, te ni sakutu' ra uxa ta'an íka' na'nu' va xiin' ña xaxi', ña ni ndoo ndoso'. ³⁸ Te ne ni xixi jaan' ña mií' ndi'i' te yivi' kuiti' ndii, kumi' mií ni kuu' ra ña kuu' kuenta ña'a' xiin' ne kuachi'. ³⁹ Ndi'i' jaan' te

ni sandutiá a ne yivi' kua'a' jaan'. Te ni sko'nu' a tixin' iin' tundoo', te kua'an a xiin' ra ndee ñu'u' ña kandu'u' yatín ñuu' Magdala.

16

*Xikán ne yivi' ña saa Jesús
iin' chuun' ka'nu' koo' chukuu'*
(Mr. 8:11-13; Lc. 12:54-56)

¹ Sakan' te ni ndekuie te fariseo xiin' te saduceo mií' iin' Jesús te koto kua'a' ña'a' ra. Sakan' na kuii' ni ka'an ra xiin' a ña saa a iin' chuun' ka'nu' ña taxi' Ndiosí. ² Ndisu ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Kij' ketá ñu'u' te kua'a' xa'a' ndivi' ndii, ka'an ndo'ó ndii: “Kivi' va'a kundu'u a tiaan, sakan' ña kua'a' xa'a' ndivi'”, kachi ndo'. ³ Te kij' kuaxi kitú' te ka'an ndo' ndii: “Kuun' kui'e savi' nunu', sakan' ña kua'a' xa'a' ndivi', te viko' tuun' va'”, kachi ndo'. Ndo'ó, te xasuvi' xiin' mií' ndii, kundani ndo' saa kuni kachi ña yoo ndivi', ndisu kuni kundani ndo' saa kuni kachi chuun' ka'nu' ña xini ndo' kivi' vitin. ⁴ Ndo'ó, ne nja'a, ne xa'ni ndoso' Ndiosí ndee naa xaa' iin' ne kumi' musa ndii, kuni kuni ndo' iin' chuun' ka'nu' ña xaa' Ndiosí. Ndisu taxi ka Ndiosí kuni ndo' inga chuun' ka'nu', süu' jaan' ndii ña ni xaa a xiin' Jonás, te ni ka'an tiakú tu'un a, kuiti' nia'a i nuu' ndo' —ni kachi a.

Te kij' ndi'i' ni ka'an a ña jaan', te ni nakoo ña'a' a, te ni ketá a kua'an a.

Ka'án Jesús xa'a' ña vā'a ña sania'á te fariseo

(Mr. 8:14-21)

⁵ Te ñi xa'a a xiin' te nda'a' xa'a' a jaan' tukū ta'vi' yu'u' mīni jaan', ndisu ñi nandosō' rā kōñi' i rā xita' va'a. ⁶ Sakan' te ñi ka'an Jesús xiin' rā ndii:

—Koto na xito' xiin' mii' ndo' nuu' yuchi' levadura, ña tiin' te fariseo xiin' te saduceo —ñi kachi a.

⁷ Te ñi xa'a' ndatu'un' xiin' ta'an' rā ndii:

—Ka'an a sakan' xiin' e' sakan' ña kōo' xita' va'a ndiso' e' —kachi rā.

⁸ Te ñi xini Jesús ña ndatu'un' xiin' ta'an' rā, te ñi ka'an a ndii:

—Sie va ñi ndo' xini ndo' yu'u. ¿Ndichun ndatu'un' xiin' ta'an' ndo' xa'a' ña kōo' xita' va'a ni'i' ndo'? ⁹ ¿Ñáá kusaa' küvi nakuni ndo' ña ka'an i te kundani ndo' a? ¿Ñáá naka'an' ndo' ña ñi xa'a i kii' ñi sakuachi' i u'un ta'an xita' va'a, te ñi xixi u'un mii' ne yivi'? ¿Saa ta'an íka' na'nu' va ñi saku' ndo'?

¹⁰ ¿Ñáá naka'an' tu ndo' saa ta'an íka' ñi saku' ndo' kii' ñi sakuxi' i kumi' mii' te yivi' xiin' uxā ta'an xita' va'a?

¹¹ ¿Saa tu na kusaa' küvi kundani ndo' ña süu' xa'a' xita' va'a ñi ka'an i? Süu' jaan' ndii ña ñi ka'an i xiin' ndo' jaan' kuni kachi a ña kuni a koto xiin' mii' ndo' nuu' yuchi' levadura ña tiin' te fariseo xiin' te saduceo —ñi kachi a.

¹² Sakan' vi' te ñi kundani rā ña ñi ka'an Jesús xiin' rā ña koto xiin' mii' rā nuu'

yuchi' levadura, ña saki'vi pachī xita' va'a. Süu' jaan' ndii kuni a ña koto xiin' mii' rā nuu' ña sania'á te fariseo xiin' nuu' ña sania'á te saduceo.

Ka'án Pedro ña Jesús nduu' Cristo, ña ñi tianu' Ndiosí sakakú yoo'

(Mr. 8:27-30; Lc. 9:18-21)

¹³ Kii' ñi xa'a Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a jaan' ñuu ña nduu' nda'a' ñuu Cesarea Filipino, te ñi ndatu'un' ña'a' a ndii:

—¿Yoo nduu' yu'u, ña nduu' tu te yivi', kachi ne yivi'? —ñi kachi a.

¹⁴ Te ñi ka'an rā xiin' a ndii:

—Sava ne yivi' ka'an ña Juan, te ñi sakuchi' ne yivi' cuenta Ndiosí, nduu' un'. Te sava tukū ña ka'an ña Elías nduu' un'. Te sava tukū ña ka'an ña Jeremias nduu' un', uun inga te ñi ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an' nduu' un' —ñi kachi rā.

¹⁵ Sakan' te ñi ka'an ka a xiin' rā ndii:

—Te ndo'ó ndii, ¿yoo nduu' yu'u, kachi ndo'? —ñi kachi a.

¹⁶ Te ñi ka'an Simón Pedro xiin' a ndii:

—Yo'ó nduu' Cristo, si'e Ndiosí tiaku, ña ñi tianu' a sakakú ne yivi' —ñi kachi rā.

¹⁷ Te ñi ka'an a xiin' rā ndii:

—Simón, si'e Jonás, sañu'u' va Ndiosí yo'ó, sakan' ña süu' ne yivi' ñi satuvi' ña jaan' nuu' un'. Süu' jaan' ndii yuva' e' Ndiosí, ña ndu'u' ndivi', ñi

saṭuví a nuu' un'. ¹⁸ Te ka'an tu yu'u xiin' un' ña yo'ó nduu' Pedro, te ña jaan' kuni kachi a yuu', te yuu' jaan' kunduu' kuei, ne nduu' kuenta i. Te ni ndee ndee' yavi ndii küvi sandoñu'u' ña'a'. ¹⁹ Te nda'a' yo'ó taxí i nda'a', te ka'ndia chuun' un' nuu' ne xa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá. Te ndee ka ña katun' un' iin yivi' yo'o' ndii, xa ni katun' tu ña'a' Ndiosí ndee ndivi'. Te ndee ka ña ndaxin' un' iin yivi' yo'o' ndii, xa ni ndaxin' tu ña'a' Ndiosí ndee ndivi' —ni kachi a.

²⁰ Sakan' te ndee' ni ka'an chuun' a xiin' sakuu' te nda'a' xa'a' a jaan' ña ka'an ra xiin' ndee iin ne yivi' ña Cristo, ña ni tianu' Ndiosí sakakú ne yivi', nduu' a.

Ka'an Jesús ndee ña kundo'o a te küvi a

(Mr. 8:31—9:1; Lc. 9:22-27)

²¹ Ndee kij' sakan' te ni xa'a' Jesús ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ña kuni a ku'un a ñuu' Jerusalén te kundo'o u'vi a saa te xixa nuu' ñuu', xiin' sutu kuu' nuu', xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí. Te ka'ni' ña'a' ra, ndisu natjaku a kivi' ña uní. ²² Sakan' te ni xta'ni' siin' ña'a' Pedro, te ni xa'a' kani' kuento ña'a' ra ka'an ra xiin' a ndii:

—Mii' Ndiosí na sakakú na yo'ó nuu' ña jaan', tákui'e. Te kōo' kivi' kundo'o un' sakan' —ni kachi ra.

²³ Te ni nandiko' kúin a, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Kua'an ndia'a ñaa'. Ka'an un' ndee naa ña ndiva'a, te kuni sanama' un' yu'u nuu' kuachi, sakan' ña xanini un' saa kuni Ndiosí. Süu' jaan' ndii xanini un' naa xanini ne yivi' kuiti' —ni kachi a.

²⁴ Te ni ka'an Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

—Naa' yoo ka kuni kundikun ichi' yu'u ndii, kuni a ña nakoo ña ña kuni mii' ña, te na koo tu'va tu ña te kundo'o ña ndee naa kundo'o i nuu' krusin, te kundikun ña yu'u. ²⁵ Kuachi ndii, yoo ka kuni sakakú xiin' mii' mii' ndii, küvi ña. Ndisu yoo ka taxi' kivi' ñuu' xa'a' ichi' yu'u ndii, natjin ña kivi' ñuu' ña kōo' kivi' ndi'i'.

²⁶ Te kuasa' kuni tu kivi' ñuu' iin ne yivi' naa' kanando ña sakuu' ña'a' ña yoo iin yivi', te küvi ña nuu' Ndiosí. Sakan' ña kōo' ndee iin ña'a' iin yivi' ña küvi chikandia ña xa'a' kivi' ñuu' ña kōo' kivi' ndi'i'. ²⁷ Kuachi ndii kixin' tukuu' yu'u, ña nduu' tu te yivi', xiin' ña ndee' yuva' i Ndiosí xiin' ña ndee' sakuu' ángele ña xika' nuu' nuu' a, te cha'vi i i'in ne yivi' xa'a' saa ni xika ña iin yivi'. ²⁸ Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, ka'ni sava ne yivi' tein ndo'ó yo'o' vitin ndii, küvi ña ndee kuni ña kuaxi yu'u, ña nduu' tu te yivi', te ka'ndia chuun' i —ni kachi a.

17

Sɔ'ɔ nɪ xaa a kiɪ' nɪ nanduu ndatun' va nuu' Jesús, te nɪ yi'e tu toto a
(Mr. 9:2-13; Lc. 9:28-36)

1 Iñu ta'an kivi' nɪ xka'ndia, te nɪ naka Jesús Pedro xiin' Jacobo xiin' Juan, ñanɪ ra, te kua'an siin' a xiin' ra iin' tindu' sukun. ² Te nɪ xini te jaan' ña nɪ nanduu ndatun' va a. Te nuu' a ndii nɪ yi'e a ndee naa ñu'u, te toto a ndii, nɪ nanduu yaa a ndee yi'e vi' a. ³ Ikan' te nɪ xini ra ña nɪ tuvɪ Elías xiin' Moisés, te ndatu'un' ra xiin' a. ⁴ Ikan' te nɪ ka'an Pedro xiin' Jesús ndii:

—Va'a ña kuaxi ndu yo'o', tákui'e. Naa' kuni un' ndii, kasa'a ndu unɪ ta'an tja'va' yo'o'. Iin a kundu'u' yo'ó, te iin a kundu'u' Moisés, te iin a kundu'u' Elías —nɪ kachi ra.

⁵ Ka'an ka Pedro ña jaan' iin' ra, te iin nɪ tisa'vi tjo' iin viko' yi'e va sakuu' ra. Te tein viko' jaan' nɪ ka'an iin tachi' yu'u' ndii:

—Ña ñaa' nduu' si'e manɪ' i, te va'a va kuni i xini ña'a' i. Kuni sɔ'ɔ ndo' ña ka'an a xiin' ndo' —nɪ kachi a.

⁶ Kiɪ' nɪ xini sɔ'ɔ te nda'a' xa'a' a jaan' ña jaan' ndii, iin nɪ xikundiee ndiee' ra ndee nuu' ñu'u', te nɪ yi'vi xava'a ra. ⁷ Te nɪ kuyatin Jesús miɪ' ndiee' ra, te nɪ tondia nda'a' ña'a' a ka'an a xiin' ra ndii:

—Kuän yi'vi ndo', ndokoo ndo' —nɪ kachi a.

⁸ Te kiɪ' nɪ ndani'i ra nuu' ra ndii, nɪ xini ka ra ndee iin

te yivi'. Ndee iin ndaa' miɪ' Jesús kuiti' nɪ xini ra.

⁹ Te kiɪ' nɪ naka'a' a xiin' ra tindu' jaan' ndii, nɪ ka'an chuun' a xiin' ra ndii:

—Ka'an ndo' xiin' ndee iin ne yivi' xa'a' ña nɪ satuvi Ndiosí nuu' ndo' kaa'. Ndee kiɪ' natiaaku tukuu yu'u, ña nduu' tu te yivi', te sakan' vi' kuvɪ ka'an ndo' xa'a' a —nɪ kachi a.

¹⁰ Te nɪ ndatu'un' ra Jesús ndii:

—¿Ndichun na ka'an te sania'a' tu'un ndei' Ndiosí ña xi'na ka Elías kixin, te sakan' vi' kixin ña sakaku' ne yivi'? —nɪ kachi ra xiin' a.

¹¹ Te nɪ ka'an a xiin' ra ndii:

—Ña ndixa nduu' a ndii, xi'na ka Elías kixin te sakoo' tu'va ra sakuu' ña yoo.

¹² Ndisu ka'an yu'u xiin' ndo' ña xa nɪ kixin Elías jaan', te nɪ nakuni ña'a' nia, te nɪ xaa nia saa ka nɪ kuni nia xiin' ra. Te niɪ' sakan' sando'o' tu nia yu'u, ña nduu' tu te yivi' —nɪ kachi a xiin' ra.

¹³ Ikan' te nɪ kundani te nda'a' xa'a' a jaan' ña xa'a' Juan, te nɪ sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí, ka'an a.

Sɔ'ɔ nɪ xaa a kiɪ' nɪ sanda'a Jesús iin te sava, te naa ña ndiva'a nimá

(Mr. 9:14-29; Lc. 9:37-43)

¹⁴ Te kiɪ' nɪ xaa Jesús xiin' te jaan' miɪ' ndiee' ne yivi' kua'a' ya'a ndii, nɪ kuyatin iin te yivi', te nɪ xikuijn xiti' ra nuu' a ka'an ra ndii:

¹⁵ —Tákui'e, saa un' ña va'a te kuvita ini un' xa'a' tiaa si'e i, sakan' ña ña

ndiva'a naá nimá ra, te xa'ni' i'i' ña'a' a, te sando'o' xava'a ña'a' a. Te ki'in' ichi' nduva ra nuu' ñu'u, te ki'in' tu ichi' nama' ra nuu' tikuí. ¹⁶ Te xa ni kixin ndiaka ña'a' i nuu' te nda'a' xa'a' un', ndisu ni kuví sanda'a ña'a' ra —ni kachí ra.

¹⁷ Sakan' te ni ka'an a xiin' ne yivi' jaan' ndii:

—iNe iní xini Ndiosí nduu' ndo'ó, ne ndiee' iin yivi' vitin, te ne nia'a nduu' tu ndo'! ¿Saa ka vi' ta'an ka kivi' koo i xiin' ndo'? Te, ¿saa ka vi' ta'an ka kivi' kundieni i ña xaa' ndo'? Nía'a ndo' yo'o' xiin' te sava ñaa' —ni kachí a.

¹⁸ Ikan' te ni ka'an ndiee' Jesús xiin' ña ndiva'a jaan' te ni ketá a nimá te sava jaan'. Te ndee kii' sakan' ndii, ni nda'a xachi' ra. ¹⁹ Te ni kuyatin siin' te nda'a' xa'a' a nuu' a, te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Ndichun na ni kuví xta'ni' ndu ña ndiva'a jaan'? —ni kachí ra.

²⁰ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Xa'a' ka sie va iní ndo' xini ndo' Ndiosí. Sakan' na ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ña naa' sakan' te iní ndo' xini ndo' Ndiosí tee' lulu ma'á kujití, ndee naa lulu iin ndikin' mostaza ndii, kuví ka'an ndo' xiin' iku' kaa' ndii: “Kuan ketá mii' iin' un' ñaa', te ku'un un' kujin un' kaa'”, te nama a mii' iin' a. Te koo' ndee iin ña kuví saa ndo'. ²¹ Ndisu ña ndiva'a naa ña kaa' ndii, kuní a ña ka'an va e' xiin' Ndiosí, te kuní tu a ña koo

nditia e', te kuví xta'ni' e' ña kaa' —ni kachí a.

Tuku ni ka'an Jesús xa'a' ña kundoo a te kuví a

(Mr. 9:30-32; Lc. 9:43-45)

²² Te kii' xika' Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a nuu' ñu'u' Galilea ndii, ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, sanakua'a ne yivi' yu'u nda'a' te yivi', ²³ te ka'ni' ra yu'u. Ndisu kivi' ña uní te natiaaku i —ni kachí a.

Te ni kusuchi' xava'a iní sakuu' te jaan'.

Ka'an Jesús xa'a' xun' xani' xa'a' yukun' ka'nu'

²⁴ Te kii' ni xaa Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ñuu Capernaum ndii, ni kuyatin te kendiaa' ya'vi' xun' xani' xa'a' yukun' ka'nu' nuu' Pedro, te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Ñáa cha'vi te sania'á ndo'ó xun' xani' xa'a' yukun'? —ni kachí ra.

²⁵ Te ni nakuijin Pedro ndii: —Uun, cha'vi ra —ni kachí ra.

Te kii' ni nda'ni Pedro vi'e ndii, xi'na ka Jesús ni ndatu'un' ña'a' ka'an a ndii:

—¿Saa tuu yo'ó, Simón? Sakuu' rey iin yivi' ndii, ¿yoo nduu' ne cha'vi ña'a' xun' xani'? ¿Ñáa ne ñuu ra, uun ne tuku', ne ndiee' ñuu ra? —ni kachí a.

²⁶ Te ni nakuijin Pedro ndii: —Ne tuku', ne ndiee' ñuu ra —ni kachí ra.

Te ni ka'an ka Jesús xiin' ra ndii:

—Sakan' na kuii' ne ñuu ra jaan' ndii, ndee sie cha'vi

ñā'a' nīā. ²⁷ Ndisū xa'a' ñā künī sanasaá' e' te kendiaa' ya'vi' jaan' ndii, kua'an minī, te sko'ni' un' tiku un', te tīaka' nuu' ti' xta'ni' un' ndii, kuni un' naá iin xū'un' yu'u' ri' kij' nūnia' un' un. Nā'in un', te cha'vi' un' te kendiaa' ya'vi' xū'un' xani' xa'a' yūkun' jaan' xa'a' yo'ó xiin' xa'a' yu'u —ñi kachi a xiin' ra.

18

Ka'an Jesús yoq nduu' ne ka'nu'

(Mr. 9:33-37; Lc. 9:46-48)

¹ Kij' sakan' ndii, ñi ndekuē te ndā'a' xa'a' Jesús nuu' a, te ñi ndātu'un' ñā'a' ra ka'an ra ndii:

—¿Yoq nduu' te ka'nu' ka nuu' ne xa'ndia chuun' Ndiosí nimá? —ñi kachi ra xiin' a.

² Sakan' te ñi kana a iin te lulu, te ñi xani' ñā'a' a ma'in' ra. ³ Te ñi ka'an a xiin' te ndā'a' xa'a' a jaan' ndii:

—Ñā ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, naa' nāma ndo' nimá ndo' te kundūu ndo' ndee naa ne kualī' ndii, kūvi kundūu ndo' kuenta ne xa'ndia chuun' Ndiosí nimá.

⁴ Sakan' ñā ne maso nimá ndee naa te lulu yo'o' nduu' ne ka'nu' ka tein ne xa'ndia chuun' Ndiosí nimá.

⁵ Te yoq ka natiin' iin te lulu ndee naa te yo'o' xa'a' a ñā nduu' ñā kuenta i ndii, yu'u natiin' ñā.

Ka'an Jesús ñā iyō va kundō'o ne kaviko' ne xa' inī xini Ndiosí te saq ñā kuachi
(Mr. 9:42-48; Lc. 17:1-2)

⁶ 'Te ne yivi', ne kaviko' iin ne lulu, ne inī xini yu'u ndee naa te yo'o', te saq ñā kuachi ndii, ndee chaa' ka na kotīin iin yuu' molino sukun' ne kaviko' ñā'a' jaan', te sko'ni' ñā ndee maa' tixin minī. ⁷ Iyō va ndo'o' ne yivi' iin yivi', sakan' ñā yoo va ñā kaviko' ñā'a' te saq ñā kuachi, te kuni a ñā xka'ndīā ñā jaan' nuu' kivi' ñūu ñā. Ndisū iyō ka kundō'o ne kaviko' ne yivi' jaan' te saq ñā kuachi jaan'.

⁸ 'Sakan' na kuii', naa' ndā'a' un' uun xa'a' un' xaa' sakan' te xaa' un' kuachi ndii, va'a ka kēndoso' un' un te skāna' un' un. Kuachi ndii ndee chaa' ka kundūu un' te tikundu' iin ndāa' ndā'a' uun iin xa'a', te nañiin un' kivi' ñūu ñā kōo' kivi' ndi'i', te sakan' ñā ku'un un' xiin' uvi' saa' ndā'a' un' uun xiin' uvi' saa' xa'a' un' vi'e ndīaya' mii' kōo' kivi' ndā'va ñū'u. ⁹ Te naa' nduchi' nuu' un' xaa' sakan' te xaa' un' kuachi ndii, va'a ka xta'ni' un' un te skāna' un' un. Kuachi ndii ndee chaa' ka kundūu un' te kui'e iin ndāa' nduchi' nuu', te nañiin un' kivi' ñūu ñā kōo' kivi' ndi'i', te sakan' ñā ku'un un' xiin' uvi' saa' nduchi' nuu' un' vi'e ndīaya' mii' xixi ñū'u.

Ka'an Jesús iin ñā ka'an ndīaq xa'a' iin mbee, ti' ñi xita

(Lc. 15:3-7)

¹⁰ 'Koto va ndo' te mii' kuū ndo' xiin' ndee iin ne kualī' naa te yo'o'. Sakan' ñā ka'an i xiin' ndo' ndii, yoo

ángele ña xito' ña'a' nuu' Ndiosí, yuva' e', ña ndu'u' ndivi'. ¹¹ Kuachí ndii yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, ni xaa i iin yivi' te sakakú i ne ni kuxioo nuu' Ndiosí. ¹² ¿Saa tuu ndo'ó? Naa' sakan' te kumi' iin te yivi' ciento mbee, te ni xita iin ri' ndii, ¿ñaá nakoo ra ti' kumi' xiko xa'un kumi' jaan' xini' iin iku', te ku'un nanduku' ra ti' ni xita jaan' ndee na'in ra ri'? ¹³ Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, naa' na'in ra ri' ndii, nakuatia' ka nimá ra xa'a' ti' jaan' te sakan' xa'a' ti' kumi' xiko xa'un kumi' ti' ni xita jaan'. ¹⁴ Te iin kachi tu nduu' a xiin' yuva' e' Ndiosí, ña ndu'u' ndivi' ndii, kuni' a ña ndoñu'u' ndee iin ne kualí' ndee naa te yo'ó' nuu' a.

Yo'o' sanía'á Jesús ña kuni a koo ka'nu' ini e' xa'a' ne yivi'

(Lc. 17:3)

¹⁵ 'Te naa' ni xaa iin ñani ta'an' ndo' iin kuachí xiin' ndo' ndii, ku'un ndo' te saki'in' ña'a' ndo' kuento kundiee uvi saa' mji' ndo'. Naa' taxi so'ó ra ña ka'an ndo' ndii, xa ni nduiin tukuu ndo' xiin' te jaan'. ¹⁶ Te naa' taxi' so'ó ra ña ni ka'an ndo' ndii, ku'un naka ndo' iin ndaa' uun uvi ta'an te ndiee yu'u' xa'a' tu'un kui'e jaan', te sakan' kuniani sakuu' tu'un kui'e nuu' uvi ta'an uun uní ta'an te ndiee' yu'u'. ¹⁷ Te naa' taxi' so'ó tu ra ña ka'an te uvi ta'an jaan' ndii, ka'an ndo' xiin' ne nduu' kuenta i xiin' ndo'.

Te naa' ni ndee taxi so'ó tu ra ña ka'an ne jaan' ndii, na kunduu' ra ndee naa iin te xini' yoo Ndiosí nuu' ndo' uun ndee naa iin te kendiaa' ya'vi' xa'a' ñuu' Roma. ¹⁸ Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, ndee ka ña katun' ndo' iin yivi' yo'ó' ndii, xa ni katun' tu ña'a' Ndiosí ndee ndivi'. Te ndee ka ña ndaxin' ndo' iin yivi' yo'ó' ndii, xa ni ndaxin' tu ña'a' Ndiosí ndee ndivi'.

¹⁹ 'Te ka'an tu i xiin' ndo' ña naa' nakata uvi ta'an ndo'ó kuento ndo' iin yivi' yo'ó' xa'a' ndee ka ña'a, te kakan' ndo' a nuu' yuva' e' Ndiosí, ña ndu'u' ndivi' ndii, taxi ña'a' a nda'a' ndo'. ²⁰ Kuachí ndii, mii' ka nakayá uvi ta'an uun uní ta'an ne yivi' kuenta yu'u' ndii, ikan' yoo i xiin' nia —ni kachi Jesús.

²¹ Sakan' te ni kuyatin Pedro nuu' Jesús, te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—Táku'e, ¿saa vi' ta'an ichi' kuni' a koo ka'nu' ini i xa'a' ñani ta'an' i, ne xaa' kuachí xiin' i? ¿Ñaa' ndee xa ta'an ichi' vi'? —ni kachi ra.

²² Sakan' te ni nakuiin a nuu' ra ndii:

—Süu' ka'an i xiin' un' ña koo ka'nu' ini un' xa'a' nia ndee xa ta'an ichi' kuiti', süu' jaan' ndii ka'an i ña ndee uní xiko uxí ichi', te xa ichi' saa un' sakan'.

Yo'o' ka'an Jesús xa'a' iin te ni xiin koo ka'nu' ini xa'a' te ndiso' ika' ña'a'

23 'Xa'a' a jaan' na ña xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' ndii, nduu' a ndee naa iin rey, te kuni nakan kuenta nuu' te xika' nuu' nuu' ra. 24 Kij' ni xa'a' natava' ra kuenta ndii, ni kixin ndiaka nda'a' xa'a' ra iin te xika' nuu' nuu' ra, te ndiso' ika' ña'a' uxi mií xu'un' yuu' oro nuu' ra. 25 Te xa'a' a ña ni kuvi cha'vi ra ndii, ni ka'an chuun' xto'o ra jaan' ña ke'vi ra xiin' ña' si'i ra, xiin' sakuu' si'e ra, xiin' sakuu' ña kumi' ra, te nacha'vi ra ña ndiso' ika' ra jaan'. 26 Sakan' na kuui' ni xikuijin xiti' te xika' nuu' nuu' ra jaan', te ni ka'an nda'vi ra xiin' xto'o ra ndii: "Táku'e, saa va un' ña va'a te ndiatu' ka un' sie te nacha'vi yo'ó sakuu' a", ni kachi ra. 27 Te xa'a' a ña ni kuvita ini xto'o ra jaan' xa'a' ra ndii, ni sandoyo' ra ña ndiso' ika' te jaan', te ni saña' ra te jaan'.

28 'Ndisu kij' ni keta te jaan' kua'an ra ndii, ni nata'an' ra xiin' iin te xika' nuu' inga' xiin' ra nuu' xto'o ra jaan'. Te ndiso' ika' ña'a' te jaan' ciento xu'un' yuu' plata. Te ni natiin ña'a' ra, te ni xa'a' ku'ni' ra sukun' te jaan' ka'an ra xiin' ra ndii: "Nachav'i ki'i' un' ña ndiso' ika' un' yu'u", ni kachi ra. 29 Sakan' te ni xikuijin xiti' te xika' nuu' inga' xiin' ra jaan' nuu' ra ka'an nda'vi ra ndii: "Táku'e, saa va un' ña va'a te ndiatu' ka un' sie te nacha'vi yo'ó sakuu' a", ni kachi ra. 30 Ndisu ni xijn te

jaan' kundiatu ra, süu' jaan' ndii ni xa'an chinaá ña'a' ra vi'e kaa ndee nacha'vi ña'a' te jaan' ña ndiso' ika' ña'a' ra. 31 Te kij' ni xini inga ka te xika' nuu' inga' xiin' ra jaan' ña ni yoq ikan' ndii, ni kusuchi' va ini ra, te ni xan ka'an ra xiin' xto'o ra sakuu' ña ni yoq ikan'. 32 Sakan' te ni kana ña'a' xto'o ra jaan', te ni ka'an ra xiin' ra ndii: "Te xika' nuu' ña'a' va nduu' yo'ó, sakuu' ña ni ndiso' ika' un' yu'u jaan' ni yoq ka'nu' ini i xa'a' un' xa'a' a ña ni ka'an nda'vi un' xiin' i. 33 Sakan' tu ni kuni a kuvita ini yo'ó xa'a' te xika' nuu' inga' xiin' un' jaan' naa ni kuvita ini yu'u xa'a' un'", ni kachi xto'o jaan'. 34 Te xa'a' a ña ni xi'e va xto'o ra jaan' ndii, ni sanakua'a ña'a' ra nda'a' te xiin' te sando'o' ña'a' ra ndee skachi' ndi'i cha'vi ra sakuu' ña ndiso' ika' ra xto'o ra jaan' —ni kachi a.

35 Te ni ka'an ka a ndii:

—Iin kachi saa tu yuva' e' Ndiosí, ña ndu'u' ndivi', xiin' i'in ndo'ó naa' kōq' ka'nu' ini ndo' xiin' iin kanii' nimá ndo' xa'a' ñani ta'an' ndo' —ni kachi Jesús.

19

Ka'an Jesús ña vā'a nata'vi' ta'an' ne yivi'

(Mr. 10:1-12; Lc. 16:18)

1 Te kij' ndi'i ni ka'an Jesús ña jaan' ndii, ni keta a xiin' te nda'a' xa'a' a nuu' ñu'u' Galilea, te kua'an a tuku ta'vi' itia Jordán, te ni xaa a nuu' ñu'u' Judea. 2 Te

kua'a' koo' chukuu' ne yivi' ndikun ña'a' kua'an ña, te ni sanda'a a ne kuni kuvj ikan'. ³ Sakan' te ni kuyatjn sava te fariseo nuu' a te koto kua'a ña'a' ra ka'an ra xiin' a ndii:

—Taku'e, ¿ñaá kande'i' ña nata'vi' ta'an' iin te yivi' xiin' ña' si'i ra ndee ka xa'a'? —ni kachi ra.

⁴ Sakan' te ni nakujin a nuu' ra ndii:

—Xa xini ndo' ña ka'an tu'un Ndiosí mii' ka'an a ndii, ndee ña nuu' kii' ni xa'a Ndiosí ne yivi' ndii, iin tiaa xiin' iin ña'a' ni xa'a a. ⁵ Te ni ka'an a ndii: "Sakan' na kuui' nakoo tiaa yuva' si'i' ra te ndujin ra xiin' ña' si'i' ra, te uvi' saa' ña ndii, iin ndaa' nanduu ña", kachi a. ⁶ Xa'a' a jaan' na süu' uvi' ta'an ka kuu' ne jaan', süu' jaan' ndii iin ndaa' nduu' ña. Sakan' na kuui' ne ni ndasajin Ndiosí ndii, va'a nata'vi' ña'a' ndee iin ne yivi' —ni kachi Jesús.

⁷ Sakan' te ni ndatu'un' ka ña'a' ra ndii:

—Naa' sakan' nduu' a ndii, ¿ndichun na ni taxj Moisés ña ke'i' iin te yivi' iin tutu mii' ka'an a ña nakoo' ra ña' si'i' ra, te xiin' ña jaan' kuvj nata'vi' ta'an' ña? —ni kachi ra xiin' a.

⁸ Sakan' te ni nakujin a nuu' ra ndii:

—Xa'a' ña xii va nimá ndo' na ni taxj Moisés ña nata'vi' ta'an' ndo' xiin' ña' si'i' ndo', ndisu ña nuu' ndii, süu' sakan' ni yoo a.

⁹ Te yu'u ka'an xiin' ndo' ña naa' ni kandu'u' ña' si'i'

iin te yivi' xiin' inga tiaa, te nata'vi' ta'an' ra xiin' a' te tunda'a' ra xiin' tuku ña'a' ndii, xaa' ra kuachi xiin' a' nuu' Ndiosí. Te naa' tunda'a' iin te yivi' xiin' ña' ni nakoo ra jaan' ndii, xaa' tu te jaan' kuachi xiin' ña' jaan' nuu' Ndiosí —ni kachi a.

¹⁰ Sakan' te ni ka'an te nda'a' xa'a' a xiin' a ndii:

—Naa' sakan' nduu' a xiin' te yivi' xiin' ña' si'i' ra ndii, ndee chaa' ka kaka iin ndaa' e' iin yivi' —ni kachi ra xiin' a.

¹¹ Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Süu' sakuu' ne yivi' kuvj natjin ña kaa', süu' jaan' ndii ne ni nakaxin Ndiosí kuji' kuvj natjin a. ¹² Sakan' ña sava te yivi' ndii, tunda'a' mii' ra, kuachi ndii xa sakan' yoo mii' ra ndee ni tuvi' ra, te sava tuku ra ndii, te yivi' ni xaña'ma ña'a', te sava tuku ra ndii, xa'a' ña kuni sachuun' ra xa'a' ña ka'ndia chuun' Ndiosí nimá kua'a' ka ne yivi' tunda'a' ra. Ne kuvj natjin ña kaa' ndii, na natjin ña —ni kachi a.

Sq'o ni xaa a kii' ni sañu'u' Jesús ne kualí'

(Mr. 10:13-16; Lc. 18:15-17)

¹³ Ni ndekuie ne yivi' xiin' ne kualí' nuu' Jesús te tondia nda'a' a xini' ña, te ka'an tu a xiin' Ndiosí xa'a' ña. Ndisu te nda'a' xa'a' a ndii, ni xa'a' xi'é ra nuu' ne kuaxi xiin' ne kualí' jaan'. ¹⁴ Ndisu ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Taxj ndo' na kixin ne kualí' nuu' i te nakasi ña'a' ndo'. Kuachi ndii xa'ndia

chuun' Ndiosí nimá ne iní xini ña'a' ndee naa iní ne kualí' kaa' xini nja yuva' si'i' nja —ni kachí a xiin' ra.

¹⁵ Te kiji' ndi'i ni tondia nda'a' a xini' i'in ne kualí' jaan' ndii, ni ketá a i'kan' te kua'an a.

So' o ni ka'an Jesús xiin' i'in te vika'

(Mr. 10:17-31; Lc. 18:18-30)

¹⁶ Te kiji' kua'an a ndii, ni kuyatin i'in te sava nuu' a, te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—Táku'e, ña va'a nimá, ¿ndee ña va'a kuní a saa i te natin i kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i'? —ni kachí ra xiin' a.

¹⁷ Sakan' te ni ndatu'un' ña'a' Jesús ndii:

—Kiji' ka'an un' ña ña va'a nimá nduu' yu'u ndii, ¿ndichun ka'an un' ña jaan'? Kuachi ndii i'in ndaa' Ndiosí kuji' nduu' ña va'a nimá. Ndisu naa' kuni natin un' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i' ndii, saxinu un' ña ka'an chuun' Ndiosí —ni kachí a.

¹⁸ Te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Ndee ña kuní a saxinú i? —ni kachí ra.

Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ká'ni' un' ne yivi'. Kúmi' un' musa un'. Sákui'na' un'. Ká'an un' tun vixi. ¹⁹ Koto ka'nu' un' yuva' si'i' un'. Te kundani un' sakuu' ne yivi' xiin' un' ndee naa kundani xiin' mii' mii' un' —ni kachí a. ²⁰ Sakan' te ni ka'an te sava jaan' ndii:

—Sakuu' ña ka'an tu'un ndei' jaan' xa saxinú i ndee kiji' lulu vi' i. ¿Ndee ña kuní

ka saa i? —ni kachí ra xiin' a.

²¹ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Naa' kuni kunduu un' te ndoo ndi'i nimá nuu' Ndiosí ndii, kua'an te xiko' un' sakuu' ña kumi' un', te taxi un' xu'un' a nda'a' ne nda'vi kuu'. Sakan' te kixin un', te kundikun un' yu'u. Sakan' vi' te kumi' un' ña vika' ndivi' —ni kachí a xiin' ra.

²² Te kiji' ni xini so' o te sava jaan' ña jaan' ndii, ni kusuchi' va iní ra, te ni ketá ra kua'an ra, sakan' ña te vika' xava'a nduu' ra.

²³ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, vixi xava'a nuu' ne vika' te taxi nja ka'ndia chuun' Ndiosí nimá nja.

²⁴ Tuku ni ka'an i xiin' ndo' ña vixi ka nuu' ne vika' te taxi nja ka'ndia chuun' Ndiosí nimá nja, ndee naa ña küvi tu xka'ndia ndee i'in camello yavi xa'a' i'in tiku —ni kachí a.

²⁵ Te kiji' ni xini so' o te nda'a' xa'a' a ña jaan' ndii, so' o ndjee' ka ni nandaní ra ka'an xiin' ta'an' ra ndii:

—Naa' sakan' ndii, ¿yoo tu kuví kaku nuu' kuachi nja? —kachi ra.

²⁶ Sakan' te ni nakoto ndiaa ña'a' Jesús, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ne yivi' ndii, küvi saa nja ña jaan', ndisu Ndiosí ndii, kuví saa ña'a' a, sakan' ña ña jaan' ndii, sakuu' ña'a' kuví xaa' a —ni kachí a xiin' ra.

²⁷ Sakan' te ni ka'an Pedro xiin' a ndii:

—Tákui'e, koto un', ndu'u ndii, ni nakoo ndu sakuu' ña kumi' ndu, te ndikún ndu yo'ó. ¿Yoo nduu' a kanando ndu xa'a' ña jaan'? —ni kachi ra.

²⁸ Te ni ka'an Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a jaan' ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ña kij' nduxaa' iin yivi' kij' kundu'u' yu'u, ña nduu' tu te yivi', tei ka'nu' ndatun' koo' chukuu' mii' ka'ndia chuun' i ndii, kundiee tu ndo'ó, ne ndikún yu'u, nuu' uxí uvi tei ka'nu' ikan', te ka'ndia chuun' ndo' nuu' i'in ti'vi ne ta'an' e', ne Israel, ne nduu' ne uxí uvi ti'vi. ²⁹ Te yoo ka' nduu' ne ni nakoo vi'e ña, uun tiaa ta'an' ña, uun ña'a' ta'an' ña, uun yuva' si'i ña, uun si'e ña, uun ñu'u' ña xa'a' ña ndikún ña yu'u ndii, sañu'u' kua'a' va ña'a' Ndiosí vitin iin yivi' yo'ó, te taxí tu a kivi' ñuu ña ña koo' kivi' ndi'i'. ³⁰ Ndisu kua'a' va ne nduu' ne nuu' vitin ndii, ne so'ó ndi'i' nanduu ña nuu' ku'un e'. Te kua'a' tu ne nduu' ne so'ó ndi'i' vitin ndii, ne nuu' nanduu ña nuu' ku'un e' —ni kachi a xiin' ra.

20

Sania'á Jesús iin ña ka'an ndiaa xa'a' iin te chi'i' uva

¹ Te ni ka'an ka' Jesús xiin' ra ndii:

—Sakan' tu ña xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' ndii, nduu' a ndee naa iin te chi'i' yo'ó' uva, te ni keta ña'a' nduku' ra te tatú,

te sachuun' xa'a' yo'ó' uva jaan'. ² Te kij' ni xini ta'an' ra xiin' te tatú ndii, ni ndoo ra kuento xiin' te jaan' ña cha'vi ña'a' ra saa xiku'un ya'vi' te yivi' xa'a' iin kivi', te ni ti'vi' ña'a' ra xa'a' uva ra. ³ Te kuyatin' ka' iin ña'a' ni keta ra kua'an ra ma'in' ya'vi, te ni xini ra ndiee' so'ó inga te kuni sachuun'. ⁴ Te ni ka'an ra xiin' te jaan' ndii: “Kua'an tu ndo'ó, te sachuun' ndo' xa'a' yo'ó' uva i. Te cha'vi i ndo'ó ña xata'an ki'in ndo'”, ni kachi ra. Sakan' te ni kiee te jaan' kua'an ra. ⁵ Te iin ke'in' xiin' ka' uní ndii, ni xa'an ni tukuu ra, te iin kachi ni xaa ra. ⁶ Te kij' xa' kuyatin' ka' u'un, te ni keta ni tukuu ra, te ni xini ni tukuu ra ndiee' so'ó inga ka' te kuni sachuun', te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii: “¿Ndichun na ndiee' so'ó ndo' yo'ó' nduvi' te koo' a xaa' ndo'?” ni kachi ra. ⁷ Te ni nakuiin te jaan' ndii: “Sakan' ña koo' ndee iin te yivi' ni ka'an xiin' ndu te sachuun' ndu xiin' ra”, ni kachi ra. Sakan' te ni ka'an te xiin' ña'a' uva jaan' xiin' ra ndii: “Kua'an tu ndo'ó, te sachuun' ndo' xa'a' uva i”, ni kachi ra. ⁸ Te kij' xa' kuu' ñuu kua'an ndii, ni ka'an te xiin' ña'a' jaan' xiin' te xito' te tatú ra jaan' ndii: “Kana un' te tatú te cha'vi un' ra. Xi'na ka' te ni ko'ni ndee so'ó' ndi'i' xa'a' un' cha'vi un', te sakan' vi' cha'vi un' te ni ko'ni nuu'”, ni kachi ra. ⁹ Sakan' te ni kuyatin te ni ko'ni ka' u'un jaan', te ni cha'vi xinu

ñā'a' rā sāa ki'in' tē yivī' xa'a' iin kivi'. ¹⁰ Tē kij' nī kuyatīn tē nī kō'nī nuu' jaan' ndii, nī xanīnī rā ñā kua'a' kā xū'un' ki'in rā, ndisū iin kachi nī chā'vī ñā'a' rā sāa ki'in' tē yivī' xa'a' iin kivi' kuīti'. ¹¹ Ikan' tē nī ka'an kui'e rā xa'a' tē xiin' ñā'a' uva jaan' ndii: ¹² "Tē nī kō'nī ndee so'o' ndi'i' kaa' ndii, iin ndaa' hora so'o' nī xachuun' rā, tē iin kachi nī chā'vī un' rā xiin' ndu'u, ndu'u tē nī xandīeni xiin' mii' nuu' chuun nduvi' ka'ni' ti'e'", nī kachi rā. ¹³ Tē nī ka'an tē xiin' ñā'a' jaan' xiin' iin tē tatú jaan' ndii: "Chie kua'a, kōo' ndee iin ñā vā'a nī xaa i xiin' yo'ó. ¿Ñáá náka'an' un' ñā nī ndoo' e' kuento ñā chā'vī' i yo'ó sāa ki'in' tē yivī' xa'a' iin kivi'? ¹⁴ Sakan' na kuii', na'in un' xū'un', ñā nī xiku'un ya'vi' un' tē ku'un un'. Kōo' a ndi'nī yo'ó naa' kuní yu'u chā'vī' i tē so'o' ndi'i' kaa' ndee naa nī chā'vī' i yo'ó. ¹⁵ ¿Ñáá tuu un' ñā kūvī sāa i xiin' ñā'a' mii' i ndee kā ñā kuní i? Uun, ¿tee' tē ndasi' nuu' nduu' un' xa'a' a ñā nduu' i vā'a tē yivī' xiin' inga ne yivī'?", nī kachi rā. ¹⁶ Sakan' na kuii' kua'a' vā ne nduu' ne nuu' vitin ndii, ne so'o' ndi'i' nanduu nīa nuu' ku'un e'. Tē kua'a' tū ne nduu' ne so'o' ndi'i' vitin ndii, ne nuu' nanduu nīa nuu' ku'un e', sakan' ñā kua'a' vā ne yivī' kana Ndiosí, ndisū xaku' kuīti' nīa natiin' ñā kaku nīa sāa a —nī kachi a.

Tuku nī ka'an Jesús xa'a'

ñā kundō'o a tē kuvī a
(Mr. 10:32-34; Lc. 18:31-34)

¹⁷ Tē kij' kua'an kaa Jesús ichi' nuu' Jerusalén ndii, nī naқа siin' a tē uxī uvī ta'an tē ndā'a' xa'a' a, tē nī ka'an a xiin' rā ndii:

¹⁸ —Xiní ndo' ñā ichi' nuu' Jerusalén kaa' e' kua'an e' vitin. Tē ikan' sanakua'a tē yivī' yu'u, ñā nduu' tū tē yivī', ndā'a' ki'in' sutu kuu' nuu' xiin' ndā'a' tē sania'á tū'un ndei' Ndiosí. Tē katun' rā yu'u, tē nakuitā kuento rā ñā kuní a kuvī i, ¹⁹ tē sanakua'a rā yu'u ndā'a' tē tuku', tē sandiee kui'e tē jaan' yu'u, tē suku' yo'o' u'vi tū rā yu'u, tē ka'ni' rā yu'u nuu' krusín. Ndisū kivi' ñā unī tē natīaku i —nī kachi Jesús xiin' rā.

So'o' nī ka'an Jesús xiin'
Juan xiin' Jacobo, ñānī rā
(Mr. 10:35-45)

²⁰ Sakan' tē nī kuyatīn sī'i' Jacobo xiin' Juan nuu' Jesús ndiaka' a' uvī sāa' tē jaan'. Tē nī xikuiin xiti' a' nuu' a, tē nī xikan a' iin ñā vā'a nuu' a. ²¹ Tē nī ndatu'un' ñā'a' Jesús ndii:

—¿Yoo' nduu' a kuní un'?
—nī kachi a xiin' a'.

Tē nī nakuiin a' ndii:

—Sāa un' ñā vā'a, tákui'e, tē ka'an chuun' un' tē kundiee uvī sāa' tiaa si'e i yo'o' xiin' un' mii' ka'ndia chuun' un'. Iin rā kundu'u' ndā'a' kua'a un', tē inga rā kundu'u' ndā'a' itin un' —nī kachi a'.

²² Sakan' tē nī ka'an a xiin' rā ndii:

—Kündani ndo'ó ndee ña xikán ndo' nuu' i. ¿Ñáá kundjēni ndo'ó koḡ ndo' tundo'o' chie koo' chukuu' ña kundo'o' yu'u? ¿Ñáá kundjēni ndo' ña sando'o' ne yivi' ndo'ó ndee naa saa nja xiin' yu'u? —ñi kachi a xiin' ra.

Te ni nakuijn te jaan' ndii:

—Uun ndo', kundjēni ndu —ñi kachi ra.

²³ Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndixa nduu' a ndii, kundjēni ndo'ó koḡ ndo' tundo'o' chie koo' chukuu' ña kundo'o' yu'u, te kundjēni tu ndo' ña sando'o' ne yivi' ndo'ó ndee naa saa nja xiin' yu'u. Ndisu ña kundjēe ndo' nda'a' kua'a' i, uun nda'a' itin i ndii, süu' yu'u kuni a taxi' ña jaan', süu' jaan' ndii ne xa yoo tu'va ña jaan' xa'a' ni xaa yuva' i Ndiosí kuiti' natijn a —ñi kachi a xiin' ra.

²⁴ Te kiji ni xini so'o inga te uxi ta'an ña jaan' ndii, ni nasaa' ra ni xini ra uvi saa' te ñanj jaan'. ²⁵ Ikan' te ni kana Jesús sakuu' ra, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Xini ndo' ña kua'a' te kuu' nuu' nuu' ne yivi' iin yivi' ndii, sananduu' ña'a' ra ndee naa ña'a' ra, te te kuu' ka'nu' ka tejn nja ndii, xiko' ni'i' ña'a' ra te ña ka'an miji' ra yoo. ²⁶ Ndisu süu' sakan' kunduu a tejn ndo'ó, süu' jaan' ndii yoo ka kuni kunduu te ka'nu' ka tejn ndo'ó ndii, kuni a kunduu ra te kaka nuu nuu' ndo'. ²⁷ Te yoo ka kuni kunduu te nuu' tejn ndo'ó ndii, kuni a ña

kunduu ra te kaka nuu nuu' ndo'. ²⁸ Sakan' tu yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, kuaxi i te kaka nuu ne yivi' nuu' i. Süu' jaan' ndii kuaxi i te kaka nuu i nuu' nja, te cha'vi i xiin' kivi' ñuu i xa'a' kuachi kua'a' ne yivi' —ñi kachi Jesús xiin' ra.

So'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús uvi ta'an te kui'e nduchi' nuu' yatın ñuu Jericó

(Mr. 10:46-52; Lc. 18:35-43)

²⁹ Kiji keta' Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ñuu Jericó kua'an a ndii, kua'a' koo' chukuu' ne yivi' ndikún xata' a kua'an nja. ³⁰ Te ndiee' uvi ta'an te kui'e nduchi' nuu' yu'u ichi' mii' xka'ndiá a kua'an a jaan'. Te kiji ni xini so'o ra ña Jesús nduu' ña xka'ndiá kua'an ndii, ni kuaa' ti'e' ra ka'an ra ndii:

—iTákui'e, yo'ó ña nduu' sjani' xika' David, kuvita ini un' xa'a' ndu! —ñi kachi ra.

³¹ Te ne yivi' ndii, ni xi'e nja nuu' ra, te koḡ taxin' yu'u' ra, ndisu so'o ti'e' ka ka'an ra ndii:

—iTákui'e, yo'ó ña nduu' sjani' xika' David, kuvita ini un' xa'a' ndu! —ñi kachi ra.

³² Sakan' te ni xikuijn Jesús, te ni kana ña'a' a, te ni ndatu'un' ña'a' a ndii:

—¿Ndee ña kuni ndo' saa i xa'a' ndo'? —ñi kachi a.

³³ Te ni nakuijn uvi saa' te kui'e nduchi' nuu' jaan' ndii:

—Tákui'e, kuni ndu ndii, nakoto'ni ndu saa un' —ñi kachi ra xiin' a.

³⁴ Sakan' te ni kuvjita ini a xa'a' ra, te ni tondia nda'a' a nduchi' nuu' uvi saa' ra. Te jin ni nunja' tio' nduchi' nuu' ra jaan'. Te ni xikundikun na'a' ra.

21

*So'o ni xaa a kij' nda'ni'
Jesus nuu' Jerusalén*

(Mr. 11:1-11; Lc. 19:28-40;
Jn. 12:12-19)

¹ Kij' xa kuyatin' Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a nuu' Jerusalén ndii, ni xaa nja nuu' Betfagé, na naá yatj in xa'a' xiki' na nani' Olivos. Ikan' te ni ti'vi' a uvi ta'an te nda'a' xa'a' a, ² ka'an a xiin' ra ndii:

—Kua'an ndo' nuu' lulu, na tuvi' kandu'u' tuku ta'vi' kaa'. Te kij' ko'ni ndo' kua'an ndo' nuu' kaa' ndii, kunj ndo' tin jin mburra xiin' jin mburru sie. Naxin' ndo' ri' te kixin ndo' xiin' ri' yo'o'. ³ Te naa' ka'an yoo ka xiin' ndo' ndee ka na'a ndii, ka'an ndo' xiin' nja ndii: “Nuu' xto'o e' kuni ri' jin xa'a', ndi' jaan' te kixin ndiakka tukuu a ri' yo'o'”, kachj ndo' —ni kachj a xiin' ra.

⁴ Sakan' ni xka'ndia a, te xinu na ni ka'an te ni ka'an tiaku tu'un Ndiosí xta'an' kij' ni ka'an ra ndii:

⁵ Ka'an ndo' xiin' ne ndiee' nuu' Sión ndii:
“Koto ndo' kaa' kuaxi rey ndo'.

Na maso va nduu' a, te ndu'u' a xata' jin mburru sie kuaxi a, te si'e jin kiti', ti' ndiso' na'a, nduu' ri'.”

Ni kachj ra.

⁶ Sakan' te ni kiee te nda'a' xa'a' jaan' kua'an ra, te ni xaa ra saa nii' ni ka'an chuun' a xiin' ra. ⁷ Te ni naka ra ri' te kua'an ra xiin' ri' mii' iin' Jesús, te ni tandiee ra toto na titi ra xata' uvi saa' ri', te ni xikundu'u' a xata' ti' sie. ⁸ Te ne yivi' kua'a' ya'a jaan' ndii, ni xakin nja toto na ndiso' nja ichi'. Te sava tuku nja ni xa'nu nda'a' nii' itun', te ni xakin nja ichi' mii' xka'ndia Jesús kua'an a jaan'. ⁹ Te ne yivi', ne ni'i' ichi' kua'an nuu' a xiin' ne ndikun xata' a ndii, ti'e' va ni kuaa' nja ka'an nja ndii:

—iNa natjin na nduu' sjani' xika' David na xaka'nu' na'a' e'! iSañu'u' va xto'o e' na kuaxi kuenta a kaa'! iNa natjin Ndiosí, na ndu'u' ndienu, na xaka'nu' na'a' e'! —ni kachj nja.

¹⁰ Te kij' ndi'vi' a nuu' Jerusalén kua'an a ndii, ni ndi'ni va nimá sakuu' ne nuu' jaan' ndatu'un' ta'an' nja ndii:

—¿Yoo nduu' tu te kaa'?
—kachi nja.

¹¹ Te ne yivi' kua'a', ne kuaxi xiin' Jesús jaan', ka'an ndii:

—Te kaa' nduu' te ka'an tiaku tu'un Ndiosí, te nani' Jesús, te nuu' Nazaret, na kandu'u' nuu' nu'u' Galilea —kachi nja.

*So'o ni xaa a kij' ni xa'an
Jesus nuu' ki'e yukun' ka'nu',
te ni taxi' a ne xiko' xiin' ne
sata'*

(Mr. 11:15-19; Lc. 19:45-48; Jn. 2:13-22)

12 Te ni nda'ni Jesús nuu' ki'e yukun' ka'nu', te ni taxi' u'vi a sakuu' ne xiko' ña'a xiin' ne sata' nuu' ki'e jaan'. Te ni sandiko kava tu a mesa te nama' xu'un' xiin' tej te xiko' paloma, 13 te ni ka'an a xiin' nja ndii:

—Yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: “Vi'e i ndii, iin xaan' mii' ndatu'un' ne yivi' xiin' i nduu' a”, kachi a. Ndisu ndo'ó ndii, xa ni ndasandu' ndo' a vi'e ne kui'na' —ni kachi Jesús.

14 Te ni ndeku'e ne kui'e nduchi' nuu' xiin' ne kui'e xa'a' nuu' a nuu' ki'e jaan', te ni sanda'a ña'a' a. 15 Ndisu ni nasaa' sutu kuu' nuu' xiin' te sania'a tu'un ndei' Ndiosí ki' ni xini ra ña ka'nu' ña ni xaa Jesús ikan'. Te ni nasaa' tu ra ki' ni xini so'ó ra ña kuaa' ne sava nuu' ki'e jaan' xaka'nu' nja Ndiosí ka'an nja ndii: “Na natijn ña nduu' sjan' xika' David ña xaka'nu' ña'a' e”, kachi nja. 16 Te ni ka'an ra xiin' Jesús ndii:

—¿Ñáá xini so'ó un' ña ka'an ne kaa'? —ni kachi ra.

Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Uun, xini so'ó i. ¿Ñáá tia'an ka'vi ndo'ó ña yoso' nuu' tutu Ndiosí? Ña jaan' ka'an ndii: “Ne sava xiin' ne kuañu'u, ne chichin' ka, kata yaa nuu' un' xaka'nu' nja yo'ó”, kachi a —ni kachi a.

17 Sakan' te ni nakoo ña'a' a, te ni keta a nuu' ñuu jaan', te kua'an a ñuu Betania, te ikan' ni kixin a.

So'ó ni xaa a ki' ni saichi Jesús iin tun' ndoko' higuera (Mr. 11:12-14,20-26)

18 Nja'a ya'a tuku kivi' ki' kua'an tuku Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ñuu Jerusalén ndii, ni xi'i a soko. 19 Ikan' te ni xini a iin' iin itun' ndoko' higuera yatín yu'u' ichi' jaan', te ni xa'an a mii' iin' nu'. Ndisu koo' ndoko' nu' iin', süu' jaan' ndii yuku kuiti' nu' yoo. Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' nu' ndii:

—Koo' kivi' xachi' ka kuu' ndoko' yo'ó —ni kachi a.

Xa ka'an e' te iin ni ichi ti'o' nu'. 20 Te ki' ni xini te nda'a' xa'a' a ña jaan' ndii, ni nandanj va ra ka'an ra ndii:

—¿Saa tu na iin ni ichi kuiti' tun' kaa'? —ni kachi ra.

21 Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, naa' ini ndo' xini ndo' Ndiosí, te saxii ndo' nimá ndo' ndee sie ndii, süu' naa ña kaa' kuiti' kuvi saa ndo'. Süu' jaan' ndii kuvi tu ka'an ndo' ndee xiin' iku' kaa' ndii: “Kua'an keta mii' iin' un' ñaa', te ku'un skoni' xiin' mii' un' ndee miji ka'nu’”, kachi ndo', te sakan' xna'a xka'ndia a.

22 Te sakuu' ña kakan' ndo' nuu' Ndiosí ki' ini ndo' xini ña'a' ndo' ndii, taxi ña'a' a nda'a' ndo' —ni kachi a.

Ndatu'un' te ndiso' chuun' kuu' nuu' Jesús yoo taxi' ndiee' a

(Mr. 11:27-33; Lc. 20:1-8)

23 Te ki' ni ndi'vi a nuu' ki'e yukun' ka'nu', te ni

sanía'á a ne yivi' ndii, ni kuyatın ki'in' sutu kuu' nuu' xiin' ki'in' te xixa nuu' nuu' jaan' nuu' a. Te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Yoo ni taxı ndıee' nuu' un' te xaa' un' ña xaa' un'? ¿Yoo ni sakuiso' chuun' yo'ó? —ni kachı ra.

24 Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndatu'un' tu yu'u ndo'ó iin ña'a. Te naa' nakuijn ndo' a ndii, nakuijn tu yu'u yoo ni taxı ndıee' i, te xaa' i ña jaan'. 25 ¿Yoo ni sakuiso' chuun' Juan, te ni sakuchi' ra ne yivi' kuenta Ndiosı? ¿Ñáá Ndiosı ni sakuiso' chuun' ña'a' uun ñáá te yivi' ni sakuiso' chuun' ña'a'? —ni kachı a.

Sakan' te ni ndatu'un' xiin' ta'an' ra ndii:

—¿Ndee ña kuyı ka'an e'? Naa' ka'an e' ña Ndiosı ni sakuiso' chuun' ña'a' ndii, ka'an ra xiin' e' ndii: “¿Ndichun na ni kandıxa' ña'a' ndo'?” 26 Te küvi ka'an tu e' ña te yivi' ni sakuiso' chuun' ña'a', sakan' ña yi'vi e' ne yivi' kua'a' kaq'. Kuachı ndii sakuu' nıa kandıxa' ña iin te ni ka'an tiakú tu'un' Ndiosı ni nduu Juan jaan' —ni kachı xiin' ta'an' ra.

27 Sakan' na kuii' ni ka'an ra xiin' Jesús ndii:

—Xini ndu yoo —ni kachı ra.

Te ni ka'an ka Jesús xiin' ra ndii:

—Sakan' tu yu'u ndii, ka'an i xiin' ndo' yoo ni taxı ndıee' i te xaa' i ña kaq'.

Sanía'á Jesús iin ña ka'an ndıaa xa'a' uvi ta'an tiaa si'e iin te yivi'

28 ¿Saa tuu ndo' xa'a' ña yo'ó? Iin te yivi' ndii, ni yoo uvi ta'an si'e ra, te unta' ni ka'an ra xiin' te xkua'a' ndii: “Kua'an, yuva' i, te sachuun' un' xa'a' yo'ó' uva i vitın”, ni kachı ra. 29 Te ni nakuijn te jaan' ka'an ra ndii: “Küni ku'un i”, ni kachı ra. Ndisu iin kanı' te ni nama ra nimá ra, te kua'an sachuun' ra. 30 Sakan' te iin kachi ni ka'an tu yuva' jaan' xiin' inga si'e ra. Te ni nakuijn te jaan' ndii: “Va'a, takui'e ku'un i”, ni kachı ra. Ndisu ni xa'an ra nuu' chuun jaan'. 31 ¿Ndee te uvi ta'an jaan' ni saxinú ña küni yuva' ra, tuu ndo'? —ni kachı a.

Te ni nakuijn ra ndii:

—Te nuu' —ni kachı ra.

Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, kanuu' ka te kendiaa' ya'vi' xa'a' nuu Roma, xiin' ña'a' ne xiin taxı ka'ndıa chuun' Ndiosı nimá te sakan' nimá ndo'ó. 32 Kuachı ndii ni kixın Juan te sanía'á ra ndo'ó ichi' ña xachuun' ndaku. Te ndii ni kandıxa' ña'a' ndo', ndisu te kendiaa' ya'vi' xiin' ña'a' ne xiin jaan' ndii, ni kandıxa' ña'a' nıa. Te ndo'ó ndii, tee' ndee ni xini ndo' ña ni xaa ne jaan' ndii, ni nama ndo' nimá ndo' te kandıxa' ndo' ña ni ka'an Juan jaan'.

Yo'ó' ka'an Jesús iin ña ka'an ndıaa xa'a' te tatú

n̄i'a'a

(Mr. 12:1-12; Lc. 20:9-19)

33 'Kun̄i so'ŋ ndo' inga ña ka'án ndīaa yo'ŋ. N̄i yoō iin̄ te xiin' ñu'u', te nduu' yuva' si'i', te n̄i ch̄i'i ra kua'a' yo'ŋ uva, te n̄i ndasī i'nu ra a, te n̄i xa'tīa tu ra mii' kuejin̄ ra uva jaan' te ka'sa'a ra vino xiin' a. Te n̄i xa'a n̄i tu ra iin̄ vi'e sukun̄ mii' kuv̄i koto ndoso' ra kanii' nuu' ñu'u' jaan'. Sakan' te n̄i nduku' ra te tatú, te koto ña jaan', te n̄i ket̄a ra kua'an̄ ra tuk̄u ñu'u'. 34 Te kij' xa kuyatin' xāa kivi' ña nakuixā nduu' uva jaan' ndii, n̄i ti'vi' ra ki'in' te xika' nuu' nuu' ra te kun̄ našo te jaan' chaa' uva ña ndoo nda'a' te xiin' ñu'u' jaan'. 35 Ndisū kij' n̄i ndekuie te xika' nuu' jaan' ndii, n̄i t̄ijn̄ te tatú, te xito' uva jaan', sakuu' te xika' nuu' jaan'. Sava te jaan' ndii, n̄i kan̄i u'vi ña'a' ra, te sava ra ndii, n̄i xa'ni' ña'a' ra, te sava tuk̄u ra ndii, n̄i kuun̄ yuu' xava'a ña'a' ra. 36 Te n̄i ti'vi' ka te xiin' ñu'u' jaan' kua'a' ka te xika' nuu' nuu' ra te sakan' ña nuu', te ni' sakan' tu n̄i xāa te tatú jaan' xiin' te jaan'. 37 Te so'ŋ ndi'i' ndii, n̄i ti'vi' ra tiāa si'e ra mii' ñu'u' te tatú jaan', ka'án ra xiin' nimá ra ndii: "Koto ka'nu' ra tiāa si'e e'", kachi ra.

38 Ndisū n̄i ka'an̄ xiin' ta'an te tatú jaan' kij' n̄i xini ra kuaxī tiāa si'e te xiin' ñu'u' jaan' ndii: "Te kāa nanduū te xiin' ñu'u' yo'ŋ kij' kuv̄i yuva' ra. To'ŋ ndo' te ka'ni' e' ra, te sakan'

nanduū yoo' te xiin' ñu'u' yo'ŋ", n̄i kachi ra. 39 Sakan' te n̄i t̄ijn̄ ña'a' ra xa'ni' ra xa'a' uva jaan', te n̄i xa'ni' ña'a' ra. 40 Te kij' nandiko' te xiin' ñu'u' mii' yoo yo'ŋ uva jaan' ndii, ¿ndee ña tuu ndo'ŋ saa ra xiin' te tatú jaan'? —n̄i kachi Jesús.

41 Sakan' te n̄i nakuiin̄ ra nuu' a ndii:

—Ka'ni' saa n̄i kuū ra te n̄i'a'a jaan', te tax̄i ra yo'ŋ uva jaan' nda'a' tuk̄u te yivi', te sanakua'a nduu' uva jaan' nda'a' te xiin' ña'a a kij' nakuixā so'ŋ a —n̄i kachi ra.

42 Ikan' te n̄i ka'an̄ a xiin' te jaan' ndii:

—¿Ñáá tīa'an̄ ka'vi ndo'ŋ ña yoso' nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii?

Yuu', ña n̄i xtani te xa'a vi'e ndii,

ñā jaan' n̄i nanduū yuu' kuu' nuu' xa'a' xiki' vi'e.

Ñā jaan' n̄i xāa xto'ŋ e' Ndiosí, te nandan̄i xava'a e'.

Sakan' yoso' a. 43 Sakan' na kuui' ka'án i xiin' ndo' ña tax̄i ka Ndiosí ña ka'ndīa chuun' a nimá ndo', süu' jaan' ndii ka'ndīa chuun' a nimá ne saxinú ña ka'án a. 44 Te yoŋ ka nama xata' yuu' jaan' ndii, ka'nu ña'a' a. Ndisū yoŋ ka xata' nama yuu' jaan' ndii, sakuachi' xi'e xachi' ña'a' a —n̄i kachi Jesús.

45 Te sutu kuu' nuu' xiin' te fariseo ndii, n̄i kundani ra ña n̄i t̄ijn̄ kuach̄i ña'a' Jesús xiin' ña ka'án ndīaa jaan'. 46 Te n̄i xika te kuu' ka'nu' jaan' t̄ijn̄ ra Jesús, ndisū n̄i kuv̄i saa ra ña jaan' xa'a' a

ñā yí'vi rā ne yiví', sakan' ñā kandixa' ne jaan' ñā te ka'án tiakú tu'un Ndiosí nduu' a.

22

Yo'o' ka'án Jesús xa'a' te ni tatú kua'a' ne yiví', ne ku'un viko' ñā tunda'á' ví'e rā (Lc. 14:15-24)

1 Te tukú ichi' ni ka'an Jesús ingā kā ñā ka'án ndiāa nuu' te kuu' nuu' jaan' ndii:

2 —Ñā xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yiví' ndii, nakuitá a xiin' ndee naa iin rey, te ni xa'a viko' chie xa'a' ñā ni tunda'a' tiaa si'e rā. 3 Te ni t'vi' rā te xika' nuu' nuu' rā te ku'un naka te jaan' ne ni tatú rā jaan', ndisu ni xiin nia kixin nia.

4 Te ni t'vi' ni tukuu' rā ingā te xika' nuu' nuu' rā ka'án rā ndii: “Ka'an ndo' xiin' ne ni tatú i jaan' ndii, xa yoo tu'va ñā xaxi' xa'a' viko', sakan' ñā xa ni xa'ni' i toro, te ni xa'ni' tu i sindiki' kuachi' xa'an koo' chukuu'. Te sakuu' a xa yoo tu'va. Nja'a ki'i' ndo' viko', kachi ndo'”, ni kachi rey jaan'.

5 Ndisu ne ni tatú rā jaan' ndii, ni xaā nia kuenta vi'. Iin nia kua'an mii' xika' nia, te ingā tukú nia kua'an mii' xiko' nia ñā'a. 6 Te ingā kā nia ndii, ni tijn nia te xika' nuu' jaan', te ni kuun ñā'a' nia ndee ni xa'ni' ñā'a' nia. 7 Sakan' te ni nasaā' va rey jaan', te ni tianu' rā te xiin' rā, te ni xa'ni' rā ne ni xa'ni' te xika' nuu' nuu' rā jaan', te ni xa'mi tu rā ñuu nia. 8 Sakan' te ni ka'an rey jaan' xiin' te

xika' nuu' nuu' rā ndii: “Xa yoo tu'va ñā tunda'á', ndisu ne ni tatú i jaan' ndii, süu' ne xata'an kixin nduu' nia. 9 Xa'a' a jaan' na kua'an ndo' mii' ta'vi' ichi' te naka ndo' saa kā ta'an ne yiví' kuni ndo' te kixin nia viko' xa'a' ñā tunda'á'”, ni kachi rā. 10 Sakan' te ni kiee te jaan' kua'an rā mii' ta'vi' ichi', te ni naka rā sakuu' ne ni xini rā, ne nja'a xiin' ne yiví' va'a. Te ni chitu' ví'e mii' yoo ñā tunda'á' jaan'.

11 'Te kij' ni nda'ni rey jaan' tein ne ni tatú rā ndii, ni xini rā ndu'u' iin te köo' toto naa ñā ni'nu' te kua'an mii' yoo ñā tunda'á' ni'nu' rā. 12 Te ni ka'an rā xiin' rā ndii: “Chie kua'a, ¿saa ni xaā un' te ni xka'ndia un' yo'o', ñā köo' toto naa ñā ni'nu' ne kua'an mii' yoo ñā tunda'á' ni'nu' un'?”, ni kachi rā. Te te yiví' jaan' ndii, köo' a ni kuvi nakuiin rā. 13 Sakan' te ni ka'an rey jaan' xiin' te xika' nuu' jaan' ndii: “Satiin ndo' uvi saa' xa'a' rā xiin' uvi saa' nda'a' rā, te skana' ñā'a' ndo' ki'e mii' iin yaví, te ikan' kuaku u'vi rā ndee ke'i vi' nakaxi' nu'u rā”, ni kachi rā. 14 Sakan' ñā kua'a' va ne yiví' kana' Ndiosí kaka ichi' a, ndisu chaa' kuiti' nia nakaxin a —ni kachi Jesús.

Sō'o ni nakuiin Jesús nuu' te fariseo xa'a' xu'un' yoo' (Mr. 12:13-17; Lc. 20:20-26)

15 Sakan' te ni kiee te fariseo jaan' kua'an rā, te ni ndatu'un' tuni rā saa saa rā

te koto kua'a ra Jesús xiin' tu'un yu'u' a. ¹⁶ Te ni ti'vi' ra sava te ndikun ichi' ra xiin' sava te nda'a' xa'a' Herodes. Te ni ka'an te jaan' xiin' Jesús ndii:

—Tákuie, xini ndu ña ña ndaku kuiti' ka'an un'. Te sania'á un' ichi' Ndiosí xiin' ña ndixa kuiti'. Te kuän yi'vi un' ña ka'an ne yivi' xa'a' un', sakan' ña nakaxin un' ne yivi'. ¹⁷ Xa'a' a jaan' na kuii' ka'an un' xiin' ndu saa tuu un' xa'a' xu'un' yoo'. ¿Ñáá va'a yoo a ña cha'vi e' César, te xa'ndia chuun' ñuu Roma, xu'un' yoo' uun ñáá va'a yoo a? —ni kachi ra.

¹⁸ Ndisu Jesús ndii, ni xini a ña nja'a, ña chituni te jaan', sakan' na ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndo'ó, te xasuvi' xiin' mii' ndii, kuni koto kua'a ndo' yu'u' xiin' tu'un yu'u' i. ¹⁹ Taxi ndo' na koto i jin xu'un' yoo' jaan' —ni kachi a xiin' ra.

Te ni taxi ra jin xu'un' jaan' nda'a' a. ²⁰ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—¿Yoo nuu' nduu' ña ni njanja xata' xu'un' yo'o', te yoo kivi' yoso' xata' a? —ni kachi a.

²¹ Te ni ka'an ra ndii:

—Nuu' César, te xa'ndia chuun' ñuu Roma xiin' kivi' ra, nduu' a —ni kachi ra.

Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Xa'a' a jaan' na kuii' taxi e' nda'a' César ña nduu' ña'a' César, te nda'a' Ndiosí na taxi e' ña nduu' ña'a' Ndiosí —ni kachi a.

²² Te kii' ni xini so'o ra ña ni ka'an a jaan' ndii, ni nandaní ra, te ni nakoo ña'a' ra te kua'an ra.

So'o ni nakuiin Jesús nuu' te saduceo xa'a' ña natiaku ne xi'i

(Mr. 12:18-27; Lc. 20:27-40)

²³ Te kivi' jaan' ni kuyatin te saduceo nuu' Jesús, te jaan' ndii, ka'an ra ña koo' ña natiaku ne yivi' kii' xi'i nja, sakan' na kuii' ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

²⁴ —Tákuie, yoso' ña ni ke'i Moisés mii' ka'an ra xiin' e', ña naa' ni xi'i jin te yivi' te koo' si'e ra ni yoo xiin' ña' si'i' ra ndii, ñani ra kuni a tunda'a' xiin' ña' jaan', te koo si'e ra xiin' a. Te si'e ra jaan' nandu ndee naa si'e ñani ra, te ni xi'i jaan'. ²⁵ Va'a, unta' ndii ni yoo uxá ta'an ñani ñuu mii' ndiee' ndu yo'o'. Te ni tunda'a' te nuu' xiin' jin ña'a', ndisu ni xi'i ra ña kuni ka koo si'e ra xiin' ña' jaan', te ni ndoo a' nda'a' ñani ra, te uvi. ²⁶ Te jin kachi ni ndo'o tu ñani ra te uvi, xiin' te uní. Te jin sakan' ni ndo'o sakuu' te uxá ta'an jaan' xiin' ña' jaan', koo' si'e ra ni yoo xiin' a' ndee ndi'i ra ni xi'i. ²⁷ Te so'o' ndi'i' te ni xi'i tu ña'a' jaan'. ²⁸ Sakan' na kuii' kii' natjaku nja ndii, ¿yoo ña' si'i' kunduu tu ña' jaan', kuachi ndii uxá saa' te jaan' ni tunda'a' xiin' a'? —ni kachi ra xiin' Jesús.

²⁹ Sakan' te ni nakuiin Jesús nuu' ra ndii:

—Ndo'ó ndii, kúndaní ndo' ña yoso' nuu' tutu Ndiosí, te nì ndee xini tu ndo' saa xachuun' ña ndíee' a. ³⁰ Kuächí ndii, kii' natíaku ne nì xii' ndii, tündá'a' ka ndee iin ne yivi' íkan'. Süu' jaan' ndii kunduú nia ndee naa ángele ña ndíee' ndívi', ña xika' nuu' nuu' Ndiosí. ³¹ Ndisu xa'a' ña naa' natiaku ne xii' ndii, kuví ka'vi ndo' tutu mii' yoso' ña nì ka'an Ndiosí ndii: ³² “Yu'u nduu' Ndiosí Abraham, te yu'u nduu' tu Ndiosí Isaac, te yu'u tu nduu' Ndiosí Jacob”, nì kachí a. Sakan' na kuii' Ndiosí ndii, süu' Ndiosí ne nì xii' nduu' a, süu' jaan' ndii, Ndiosí ne tiaku nduu' a —nì kachí Jesús.

³³ Te kii' nì xini so'o ne yivi' kua'a' jaan' ña nì ka'an a xiin' te jaan' ndii, nì nandaní va nia xa'a' ña sania'á a.

Yo'o' ka'an Jesús ndee ña nduu' tu'un ndei' ka'nu' ka ña ka'an chuun' Ndiosí
(Mr. 12:28-34)

³⁴ Te kii' nì xini so'o te fariseo jaan' ña köo' a nì kuví ka'an te saduceo xiin' Jesús ndii, nì nakaya sakuu' ra. ³⁵ Te nì ndatu'un' ña'a' iin te fariseo jaan', te sanakuachi' tu'un ndei' Ndiosí, te koto kua'a' ña'a' ra ka'an ra ndii:

³⁶ —Tákui'e, ¿ndee ña nduu' tu'un ndei' ka'nu' ka ña ka'an chuun' Ndiosí? —nì kachí ra.

³⁷ Te nì ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—“Kúndaní un' xto'o e' Ndiosí xiin' kanii' nimá un', xiin' kanii' te nduu' un', xiin' sakuu' ña xanini un'.”

³⁸ Ña kaa' nduu' ña kuu' nuu', te ña ka'nu' ka tu ña ka'an chuun' a. ³⁹ Te ña uvi ndii, yatin' iin kachí ka'nu' a xiin' ña kaa' ka'an a ndii: “Kúndaní un' sakuu' ne yivi' xiin' un' ndee naa kúndaní xiin' mii' mii' un'”, kachí a. ⁴⁰ Te ña uvi ta'an kaa' nduu' xa'ndu sakuu' ña ka'an tu'un ndei' Ndiosí xiin' sakuu' ña nì ka'an te nì ka'an tiakú tu'un Ndiosí —nì kachí Jesús.

Sania'á Jesús, yoo siani' xika' nduu' Cristo, ña sakakú yoo'

(Mr. 12:35-37; Lc. 20:41-44)

⁴¹ Te kii' ita' ka te fariseo jaan', te nì ndatu'un' ña'a' Jesús ndii:

⁴² —¿Saa tuu ndo'ó xa'a' Cristo, ña tjanu' Ndiosí sakakú ne yivi'? ¿Yoo siani' xika' nduu' a? —nì kachí a xiin' ra.

Te nì nakuiin ra ndii:

—Siani' xika' David nduu' a —nì kachí ra.

⁴³ Sakan' te nì ka'an ka a xiin' ra ndii:

—¿Ndichun na ka'an David ña xto'o ra nduu' ña jaan' naa' sakan'? Sakan' ña nì saka'an ña'a' Espíritu Santo ndii:

⁴⁴ Nì ka'an xto'o e' Ndiosí xiin' xto'o i ndii:

“Kundu'u' nda'a' kua'a' i na sandoó kui'e xachi' i te ndasi' yo'ó.”

Nì kachí a, nì kachí ra. ⁴⁵ Sakan' na kuii' naa' mii'

David jaan' ka'an ña xto'o ra nduu' Cristo jaan' ndii, ¿saa kuvj ka'an ña ña nduu' a sjani' xika' ra? —ñi kachi Jesús.

⁴⁶ Te ndee iin te jaan' nñi kuvj ñakuuin ndee iin yu'u' sie. Te ndee kivi' jaan' ndii, ndee iin ra nñi kundjēni ndatu'un' ka tu ña'a' ndee iin yu'u'.

23

Ka'an Jesús xa'a' ña vā'a ña xaa' te fariseo xiin' xa'a' ña vā'a ña xaa' te sania'a' tu'un ndei' Ndiosí

(Mr. 12:38-40; Lc. 11:37-54; 20:45-47)

¹ Sakan' te ñi ka'an Jesús xiin' ne yivi' kua'a' jaan' xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

² —Te sania'a' tu'un ndei' Ndiosí xiin' te fariseo ndii, ndiso' chuun' ra te sanakuachi' ra ña ñi ke'j Moisés. ³ Sakan' na kuu' kuní a kandixa' ña'a' ndo' te saa tu ndo' ña ka'an ra. Ndisu saa ndo' ña xaa' ra, kuachj ndii sania'a' ra iin ña'a, ndisu siin' ndoo' ña xaa' mji' ra. ⁴ Sakan' ña chituní ra ña ndei' vie xava'a nuu' ne yivi', te ka'an chuun' ra xiin' ña ña saxinú ña ña jaan', ndisu mji' ra ndii, ñi ndee xiin' iin ndaa' nuu' nda'a' ra küni chindjēe' ña'a' ra. ⁵ Te sakuu' ña xaa' ra ndii, xaa' kuu' tjo' ra, ndiani te kunj ña'a' ne yivi', te nandanj ña xa'a' ña jaan' kujtj'. Sakan' ña chindikún ra iin xatun' chie ka ti'e' ra mii' ñu'u' tutu, ña yoso' ña ka'an Ndiosí, te ni'nu' ra toto ña taa' yo'o' yu'va nanj' va

yu'u'. ⁶ Te xtanj va ra ña kundjēe ra nuu' tej, tun' kuu' nuu', mii' yoo vjko' xiin' tej ka'nu', tun' ita' tixin vj'e mii' nakaya' e'. ⁷ Te xtanj tu ra ña ñakuatu va'a ña'a' ne yivi' ma'in' ya'vi mii' chitu' kaa'. Te xtanj tu ra ña ka'an ne yivi' xiin' ra maestro.

⁸ 'Ndisu ndo'ó ndii, táxi ndo' ka'an ne yivi' xiin' ndo' maestro, sakan' ña Cristo, ña sakan' ne yivi', kujtj' nduu' Maestro nuu' ndo'. Te sakuu' ndo'ó ndii, ñanj ndo' kunj ta'an' ndo'. ⁹ Ñi ndee ka'an ndo' tata yuva' i xiin' ndee iin te yivi' iin yivi', sakan' ña yoo iin ndaa' kujtj' Yuva' e', ña ndu'u' ndivi'. ¹⁰ Te ñi ndee táxi tu ndo' ka'an ne yivi' xiin' ndo' xto'o j, sakan' ña yoo iin ndaa' kujtj' Xto'o ndo', ña jaan' nduu' Cristo. ¹¹ Te nduu' te ka'nu' ka tein' ndo'ó ndii, kuní a kundjuu' ra te xika' nuu' nuu' ndo'. ¹² Sakan' ña yo'o ka xachié xiin' mii' mji' ndii, saka'an' ña'a' Ndiosí. Te yo'o ka sanuu' xiin' mii' mji' ndii, sachié ña'a' a.

¹³ 'Ndo'ó, te fariseo xiin' ndo'ó, te sania'a' tu'un ndei' Ndiosí ndii, te xasuvi' xiin' mii' nduu' ndo', te chie va tundo'o' kundjo' ndo' saa Ndiosí, sakan' ña xikuita'nú ndo' nuu' ne yivi' te táxi' ña ña ka'ndia' chuun' Ndiosí nimá ña. Te ndee mji' ndo' táxi' ña ka'ndia' chuun' a nimá ndo', te ñi ndee táxi' tu ndo' ña táxi ne jaan' ña ka'ndia' chuun' a nimá ña. ¹⁴ Ndo'ó, te fariseo xiin' ndo'ó, te sania'a' tu'un ndei' Ndiosí ndii, chie va

tundo'o' kundo'o' ndo' saa Ndiosí, sakan' ña xaku'na' ndo' vi'e ne kuaan'. Te na'a' va ka'an ndo' xiin' Ndiosí, ndianj te nandanj ne yivi'.

15 'Ndo'ó, te fariseo xiin' ndo'ó, te sania'á tu'un ndei' Ndiosí ndii, te xasuvi' xiin' mji' nduu' ndo', te chie va tundo'o' kundo'o' ndo' saa Ndiosí, sakan' ña saa kanii' jin yivi' xika' nduku' ndo' jin ne kundikun ña kandixa' ndo', te kij' xikundikun ne jaan' ña jaan' ndii, uvi' ichi' ka xata'an ku'un njā vi'e ndiaya' te sakan' mji' ndo'.

16 'Chie va tundo'o' kundo'o' ndo' saa Ndiosí, sakan' ña nduu' ndo' ndee naa te sania'á nianí. Sakan' ña ka'an ndo' ndii: "Naa' tjin ndiāā jin ne yivi' yukun' ka'nu' e' kij' taxi' njā kuento njā ndii, kōo' a xaa' a tee' ndee sāxinú njā ña jaan'", kachi ndo'. Ndisu ka'an tu ndo' ña naa' yoo ka tiin' ndiaa oro, ña yoo tixin yukun' jaan' kij' taxi' njā kuento njā ndii, kuní a sāxinú njā ña jaan', kachi ndo'. 17 Ndo'ó ndii, te küu' kaxi' nduu' ndo', te te yoo nianí nduu' tu ndo' nuu' ichi' Ndiosí. ¿Ñáá xini ndo' ña ña ka'nu' ka nduu' yukun' jaan' te sakan' oro jaan'? Kuachj ndii suvi' a sañu'u' oro jaan'. 18 Te ka'an tu ndo' ndii: "Naa' tjin ndiāā jin ne yivi' mii' nasoko' ne yivi' ña'a nuu' Ndiosí kij' taxi' njā kuento njā ndii, kōo' a xaa' a tee' ndee sāxinú njā ña jaan'", kachi ndo'. Te ka'an tu ndo' ña naa' yoo ka tiin' ndiaa tumanj', ña ndiee'

ikan' ndii, kuní a sāxinú njā kuento jaan', kachi ndo'. 19 Xa'a' a jaan' na kuii' ndo'ó ndii, te küu' kaxi' nduu' ndo', te te yoo nianí nduu' tu ndo' nuu' ichi' Ndiosí. ¿Ñáá xini ndo' ña ña ka'nu' ka nduu' mii' nasoko' ne yivi' jaan' te sakan' tumanj', ña ndiee' ikan'? Kuachj ndii suvi' a sañu'u' tumanj' jaan'. 20 Kuachj ndii, yoo ka tiin' ndiaa mii' nasoko' jaan', te taxi' njā kuento njā ndii, tiin' ndiaa njā ña jaan' xiin' sakuu' ña ndiee' nuu' a. 21 Te yoo ka tiin' ndiaa yukun' ka'nu' e' ndii, tiin' ndiaa njā ña jaan' xiin' sakuu' ña su'un, ña yoo tixin a. 22 Te yoo ka tiin' ndiaa ndivi' ndii, tiin' ndiaa njā tej ka'nu' mii' ndu'u' Ndiosí, te tiin' ndiaa tu njā ndee' mji' Ndiosí, ña ndu'u' nuu' tun' jaan'.

23 'Ndo'ó, te fariseo xiin' ndo'ó, te sania'á tu'un ndei' Ndiosí ndii, te xasuvi' xiin' mji' nduu' ndo', te chie va tundo'o' kundo'o' ndo' saa Ndiosí, sakan' ña cha'vi ndo' uxj ta'an nu'ni xata' jin ciento nu'ni ña nduu' mjinu menta, xiin' mjinu anís, xiin' comino. Ndisu nakoo' ndo' ña ka'nu' ka, ña ka'an tu'un ndei' Ndiosí, naa kuu' ña xachuun' ndaku, xiin' ña kuvita inj, xiin' ña inj ndo' xini ndo' Ndiosí. Ña ka' nj kunj a sāxinú ndo', te saa na xaa' tu ndo' ña jaan'. 24 Ndo'ó ndii, nduu' ndo' ndee naa te sania'á nianí, sakan' ña sāxinú ndo' ña kualí kuu' so'o' ña ka'an ña jaan', ndisu sāxinú ndo' ña ka'nu' ka, te xaa' ndo' ndee naa ne

saxixin tikun' te koko' nja iin camello kii' xi'i' nja tikui.

²⁵ 'Ndo'ó, te fariseo xiin' ndo'ó, te sania'á tu'un ndei' Ndiosí ndii, te xasuvi' xiin' mji' nduu' ndo', te chie va tundo'o' kundo'o' ndo' saa Ndiosí, sakan' ña natia' ndo' xata' yaxin' xiin' xata' ko'o' kuiti'. Ndisu tixin a ndii, ni sakutu' ndo' a xiin' mji' ndi'i' ña ni xakuina' ndo' xiin' ña xachuun' ndaku ndo'.

²⁶ Ndo'ó, te fariseo ndii, ndee naa te yoo nianí nduu' ndo'. Kuní a ña natia' ndo' xi'na ka tixin yaxin' jaan' xiin' ko'o' jaan', te sakan' ndundo'o tu xata' a.

²⁷ 'Ndo'ó, te fariseo xiin' ndo'ó, te sania'á tu'un ndei' Ndiosí ndii, te xasuvi' xiin' mji' nduu' ndo', te chie va tundo'o' kundo'o' ndo' saa Ndiosí, sakan' ña nduu' ndo' ndee naa ñaña', ña ni nake'i yaa ra. Ña jaan' ndii, ndatun' xata' a, ndisu tixin a ndii, chitu' vi' ñu'u' iki' ne ndii xiin' sakuu' nuu' ña kini. ²⁸ Sakan' tu' ndo'ó ndii, ndee naa te xachuun' ndaku nduu' ndo' nuu' ne yivi'. Ndisu chitu' vi' nimá ndo' ñu'u' ña xasuvi' xiin' mji' ndo' xiin' ña kini.

²⁹ 'Ndo'ó, te fariseo xiin' ndo'ó, te sania'á tu'un ndei' Ndiosí ndii, te xasuvi' xiin' mji' nduu' ndo', te chie va tundo'o' kundo'o' ndo' saa Ndiosí, sakan' ña xa'a ndo' ñaña' te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an' iin yivi', te ndasandatun' tu' ndo' mii' ita' ñaña' te ni xachuun' ndaku nuu' Ndiosí. ³⁰ Te ka'an tu' ndo' ndii: "Naa' ni kika' e' iin yivi' kii' ni tiaku te

ichi' yata' e' ndii, chindiee' ña'a' e' te ka'ni' ra te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí", kachi ndo'. ³¹ Sakan' na kuii' xa' mji' ndo' nduu' ndo' te ka'an ndo' ña xii' yata' ndo' nduu' te ni xa'ni' te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí jaan'. ³² Sakan' na kuii' saxinú ndi'i' ndo' ña ni taxí xa'a' te jaan'.

³³ 'Ndo'ó ndii, koq' nduu' ndo', sakan' ña si'e koq' nduu' ndo'. ¿Saa tu' xanini ndo' ña kuví kaku' ndo' nuu' ña kundo'o' ndo' vi'e ndiaya'?

³⁴ 'Sakan' na kuii' ti'vi' i nuu' ndo' te ka'an tiakú tu'un Ndiosí, xiin' te xini tuní xa'a' ichi' a, xiin' te sania'á tu'un ndei' a. Te sava te jaan' ndii, ka'ni' ña'a' ndo' nuu' krusín. Te sava ra ndii, suku' yo'o' ña'a' ndo' tixin vi'e mii' nakayá e', te kundikun u'vi' ndo' taxí' ña'a' ndo' saa ñuu. ³⁵ Xa'a' a jaan' na kuii' ndo'ó nduu' ne nacha'vi' xa'a' níi' ne ndaku nimá nuu' Ndiosí, ne ni xa'ni' ne xii' yata' ndo'. Xa'a' ndee níi' Abel, te ndaku nimá nuu' Ndiosí, te ndee níi' Zacarías, te ni nduu' si'e Berequías. Zacarías jaan' ndii, ni xa'ni' ña'a' te xii' yata' ndo' yi'e yukun' ka'nu' e' yatín mii' nasoko' ne yivi' ña'a' nuu' Ndiosí. ³⁶ Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, ndo'ó, ne ndiee' iin yivi' vitin, nacha'vi' xa'a' sakuu' ña jaan'.

*Xaku' Jesús xa'a' ñuu
Jerusalén
(Lc. 13:34-35)*

³⁷ 'iNdo'ó kua'a, ndo'ó kua'a, ne ndiee' ñuu Jerusalem, ne xa'ni' te ka'an tiakú tu'un Ndiosí, te kuun' yuu' ndo' te tianu' a nuu' ndo' ndee kuví ra! 'iKi'in' va ichi' ni kuni i ndasaiin i ndo'ó ndee naa xaa' iin nduxi' ña ndasaiin' ri' nduxi' kualí si'e ri' tixin ndixin ri', ndisu ni xii' ndo'!

³⁸ Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, nduxin ñuu ndo'. ³⁹ Te ka'an tu i xiin' ndo' ña künj ka ndo' yu'u ndee xaa' kiví' ña ka'an ndo' xa'a' i ndii: "Sañu'u va xto'o e' Ndiosí ña kuaxi kuenta a", kachí ndo' —ni kachí Jesús.

24

Ka'an Jesús xa'a' ña nduxin xachi' yukun' ka'nu' (Mr. 13:1-2; Lc. 21:5-6)

¹ Kij' keta' Jesús nuu' kij'e yukun' ka'nu' kua'an a ndii, ni kuyatin te nda'a' xa'a' a nuu' a, te ni xa'a' nia'á ña'a' ra saa kaa' yukun' jaan'. ² Te ni nakujin Jesús nuu' ra ka'an a ndii:

—¿Xa'a' vj'e na'nu' nia kaa' ka'an ndo' nu'? Suu ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ña sakuu' ña kaa' nduxin xachi', te ndee iin yuu' kutoto ta'an' ka —ni kachí a.

Ka'an Jesús ndee ña xka'ndia kij' xa' kuyatin' ndi'i iin yivi'

(Mr. 13:3-23; Lc. 21:7-24; 17:22-24)

³ Ndi'i jaan' te kua'an Jesús xiki' ña nani' Olivos xiin' te nda'a' xa'a' a, te ni xikundu'u' a xiki' jaan'. Ikan' te ni kuyatin' siin' te

nda'a' xa'a' a jaan' nuu' a, te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Ama koq ña ni ka'an un' xa'a' jaan'? ¿Te ndee ña ka'nu' nduu' ña xka'ndia te kundani ndu ña xa' kuyatin' nandiko' un', te xakuyatin' tu ku'un ndiko' iin yivi'? —ni kachí ra xiin' a.

⁴ Te ni nakujin a nuu' ra ndii:

—Koto xiin' mji' va ndo', taxí ndo' kuni xa'an' ndee iin ne yivi' ndo'ó. ⁵ Sakan' ña kixin kua'a' te yivi', te iin ndiaa kiví' i, te ka'an ra ña mji' ra nduu' Cristo, ña ni tianu' Ndiosí sakakú ne yivi', te kuni xa'an' ra kua'a' ne yivi'. ⁶ Te kij' kuni ndo' kuento ña yoo ñu'u mii' ka iin yivi', te kuni tu ndo' ña yoo a xika' iin yivi' ndii, koto xiin' mii' ndo' te kundini ndo'. Kuachí ndii, kuni a ña koq ña jaan', ndisu tia'an kundii' iin yivi' kij' sakan'.

⁷ Kuachí ndii kunta'an' ne ndiee' iin ñuu xiin' ne ndiee' tuku ñuu, te kunta'an' tu iin te xa'ndia chuun' nuu' iin ñuu xiin' inga te xa'ndia chuun' nuu' inga ñuu. Te kanii' xaan' taan iin yivi', te koq tu kui'e, te koq va tu soko. ⁸ Te sakuu' ña jaan' ndii, sakan' xa'ndu ña xito' koq kuiti' nduu' a.

⁹ 'Sakan' te sanakua'a ne yivi' ndo'ó nda'a' te yivi', te sando'o' u'vi' ra ndo'ó, te ka'ni' ra ndo'ó. Te kundasi' sakuu' ne yivi' iin yivi' ndo'ó xa'a' a ña ndikun ndo' yu'u. ¹⁰ Kij' sakan' ndii, kua'a' ne yivi' nakoo ichi' Ndiosí, te sanakua'a ta'an' nja, te

kundasi' ta'an' tu nja. ¹¹ Te kua'a' va tu te ka'an tiaku tun vixi nakoo kivi' jaan'. Te kuni xa'an' ra kua'a' ne yivi'. ¹² Te xa'a' a na xa mii' ndi' na nja'a yoo iin yivi' ndii, kua'a' va ne yivi' nakoo na kundani ta'an' nja. ¹³ Ndisu yoo ka kundieni na kundieni nuu' tundo'o' jaan' ndee so'o' ndi' ndii, natijn nja kivi' nuu na koo' kivi' ndi'. ¹⁴ Te na nuu' ndii, kuni a na ka'an ndoso' ne yivi' kanii' iin yivi' tu'un va'a xa'a' saa xa'ndia chuun' Ndiosi nima ne yivi', te kivi' kuni so'o' sakuu' ne yivi' iin yivi' xa'a' i, sakan' vi' te kundi' iin yivi'.

¹⁵ 'Sakan' na kuii' kij' kuni ndo' iin' na kinj kaa' mii' su'un naa ni ka'an te ni ka'an tiaku tu'un Ndiosi xta'an', te ni nani' Daniel ndii, ndo'o, ne ka'vi' na yo'o' ndii, kuni a kundani ndo' a. ¹⁶ Ne ndiee' nu'u' Judea kij' sakan' ndii, na kunu nja ku'un nja tejn iku'. ¹⁷ Te yoo ka ndiee' xini' vi'e nja kij' sakan' ndii, na nda'ni nja vi'e nja nachij' nja na'a nja. ¹⁸ Te yoo ka xachuun' nuu' nu'u' nja kij' sakan' ndii, na nandiko' nja vi'e nja xa'a' toto nja. ¹⁹ Kivi' jaan' ndii, kundo'o' va ne nu'u' si'e, te kundo'o' va tu ne sachichin' si'e kua'nu'u. ²⁰ Ka'an va ndo' xiin' Ndiosi te na taxj a na xa' kivi' jaan' yoo' vixin uun kivi' sabado, na xinandiee' e'.

²¹ 'Kuachj ndii, kivi' jaan' ndii, koo tundo'o' na ndee iin kivi' tia'an koo ndee kij' ni xa'a' Ndiosi iin yivi' te

ndee vitin, te ni ndee koo' ka tu a koo. ²² Te naa' ni xakuiti xto'o' e' Ndiosi kivi' jaan' ndii, ndee iin ne yivi' kaku. Ndisu sakuiti na'a' a xa'a' na kundani a ne ni nakaxin a ndikun ichi' a.

²³ 'Sakan' na kuii' naa' yoo ka ka'an xiin' ndo' kivi' jaan' ndii: "Aan', koto ndo', yo'o' yoo na nduu' Cristo, na sakaku yoo'", uun ka'an nja ndii: "Aan', koto ndo', kaa' yoo na nduu' Cristo", kachj nja ndii, kandixa' na'a' ndo'. ²⁴ Kuachj ndii kixin te kuni xa'an', te ka'an na Cristo nduu' ra. Te sakan' tu kixin te ka'an tiaku tun vixi. Te yivi' jaan' ndii, saa ra chuun' ka'nu' xini xa'an' xiin' chuun' ka'nu' na nandanj ne yivi'. Te naa' ni kivi' ndii, ndee ne ni nakaxin Ndiosi ndikun ichi' a kuni xa'an' ra. ²⁵ Te naka'an' ndo' na ni ka'an i na kaa' xiin' ndo' na kuni ka koo a. ²⁶ Sakan' na kuii', kij' ka'an nja xiin' ndo' ndii: "Aan', koto ndo', mii' taxj kaa' xika' Cristo" ndii, ku'un ndo'. Uun kij' ka'an nja xiin' ndo' ndii: "Aan', koto ndo', tixin vi'e jaan' yoo si'e a" ndii, kandixa' na'a' ndo'. ²⁷ Kuachj ndii, kij' nandiko' tukuu' yu'u, na nduu' tu te yivi' ndii, kuni sakuu' ne yivi' yu'u ndee naa xaa' a kij' xini nja yi'e nu'u' savi' kanii' ndivi'. ²⁸ Sakan' tu sakuu' e' xini na mii' kandu'u' na te'i ndii, ikan' kaku kua'a' tikoxii'.

So'o' saa a kij' nandiko'

Jesús iin yivi'

(Mr. 13:24-37; Lc. 21:25-36; 17:25-36; 12:41-48)

29 'Te xā numi' tjo' kij' ndi'i xka'ndiā tundo'o' kivi' jaan' ndii, nda'va ņu'u, te sakan' tu yoo' ndii, nātuun ka a, te koyo tu tiuun', te taan ndiee' sakuu' ņa ndiee', ņa yoo ndivi'. 30 Sakan' te tuvj iin ņa nia'á ndivi' ņa xā kuaxi' yu'u, ņa nduu' tu te yivi'. Ikan' te kuaku' suchi' inji sakuu' nuu' ti'vi' ne yivi' iin yivi'. Te kuni' nia' kuaxi' yu'u, ņa nduu' tu te yivi' jaan', nuu' viko' xiin' kua'a' ya'a ņa ndiee' xiin' ņa yi'é ndatun' koo' chukuu'. 31 Te kij' nde'i' ti'e' iin ndachuun' tun' nich'i', te ti'vi' i' kua'a' ángele, te nakaya a ne ni nakaxin' Ndiosí. Te ndasajin' a sakuu' ne jaan', ne ndiee' kumi' saa' xaan' iin yivi' mii' kuaxi' tach'i', ndee' mii' xa'a' iin yivi', te ndee' mii' xa'a' ndivi'.

32 'Kundanj' ndo' ņa ka'án ndiāa' yo'o' xa'a' saa' xaa' tun' higuera' kij' nduitjā' nda'a' nu', te naka'ndi' yuku' nu' ndii, xini' ndo' ņa xā kuyatin' kuii' kuuun' savi'. 33 Te iin' kachi' tu saa' a' xiin' ndo'ó' kij' kuni' ndo' koo' ņa ni ka'an' i' xiin' ndo' jaan' ndii, kundanj' ndo' ņa xā kuyatin' kuii' kixin' tukuu' yu'u, ņa nduu' tu te yivi'.

34 'ņa ndaku' ka'án' i' xiin' ndo' ndii, ņa kuni' ka' kuyi' sakuu' ne ndiee' iin' yivi' vjtin' te xka'ndiā' sakuu' ņa jaan'. 35 Ndivi' xiin' ņu'u' iin' yivi' ndii, ndoñu'u' a, ndisu

tu'un' yu'u' yu'u' ndii, koo' kivi' ndoñu'u' a.

36 'Ndisu' ndee' kivi' xiin' ndee' hora' xka'ndiā' ņa jaan' ndii, ndee' iin' ne yivi' xini' a, ni' ndee' ángele' ņa ndiee' ndivi'. Süu' jaan' ndii' mii' yuva' i' kuiti' xini' ama'a' xaa' kivi' jaan'.

37 'Kuachi' ndii, saa' nii' ni' kuu' ne yivi' kij' ni' xika' Noé' xta'an' iin' yivi' ndii, nii' sakan' kuu' tu ne ndiee' iin' yivi' kij' kixin' tukuu' yu'u, ņa nduu' tu te yivi'. 38 Kuachi' ndii' saa' nja' naa' ni' xaa' ne jaan' ki' ti'a'an' ndoñu'u' iin' yivi' xiin' savi'. Kivi' jaan' ndii, xaxi' ne yivi' ņa'a, te xi'i' nja, te tunda'á' nja' ndee' ni' xaa' kivi' ņa' ni' ndi'vi' Noé' tixin' tundo'o' chie'. 39 Te koo' a' naa' nimá' nja' ndee' kij' ni' xaa' ņa' ni' kañuu' ņa'a' tiku' savi', te ni' ndoñu'u' iin' yivi'. Sakan' tu' saa' ne yivi' kij' kixin' tukuu' yu'u, ņa' nduu' tu te yivi'.

40 'Kivi' jaan' ndii, naa' xachuun' inga' uvi' ta'an' te yivi' ndii, iin' ndaa' ra' na'in' i' te inga' ra' ndii, ndoo' ra'. 41 Te naa' ndiko' inga' uvi' ta'an' ņa'a' ndii, iin' ndaa' a' na'in' i', te inga' a' ndoo'. 42 Xa'a' a' jaan' na' koo' tu'va' naa' yoo' tu'va' ndo', sakan' ņa' xini' ndo' ndee' kivi' kixin' tukuu' yu'u, ņa' nduu' xto'o' ndo'.

43 'Ndisu' kundanj' ndo' ņa' ka'án' i' xiin' ndo', kuachi' ndii, naa' xini' te xiin' vj'e' ndee' hora' ņuu' kixin' te kui'na' vj'e' ra' ndii, koo' tu'va' ra' te tãxi' ra' ki'vi' te jaan' vj'e' ra'. 44 Sakan' na' kuii' kuni' a' koo' tu'va' tu' ndo'ó,

kuachj ndii xini ndo' ndee kivi' kujti' kixin tukuu yu'u, ña nduu' tu te yivi'.

Yo'o' sania'á Jesús saq xaa' iin te xika' nuu' te yoo tu'va kii' nandiko' xto'o ra
(Lc. 12:41-48)

⁴⁵ 'Naa' yoo iin te xika' nuu', te nduu' te xachuun' ndaku, te kuu' kaxi' tu ra ndii, te jaan' sakuiso' chuun' xto'o ra te ka'ndia chuun' ra nuu' inga te xachuun' nuu' xto'o ra jaan', te taxi ra ña kuxi te jaan' sava ni hora ña kuni a. ⁴⁶ Va'a va keta te xika' nuu' jaan' naa' kii' nandiko' xto'o jaan' te kuni ra ña xaa' te jaan' chuun' jaan'. ⁴⁷ Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, taxi xto'o jaan' ña ka'ndia chuun' te jaan' nuu' sakuu' ña kumi' ra. ⁴⁸ Ndisu naa' ka'an te xika' nuu' jaan' xiin' nimá ra ndii: "Kuu' kuachí va xto'o e' te nandiko' a", kachi ra. ⁴⁹ Te xa'a' ra kutun' ra inga ne xika' nuu' nuu' xto'o jaan', te xa'a' ra kuxi saka ra, te ko'o ra xiin' te xini. ⁵⁰ Te nandiko' xto'o jaan' kivi' ña koo' a naa' nimá ra xiin' hora ña xini ra, ⁵¹ te sando'o' u'vi xava'a ña'a' xto'o jaan', te skoni' ña'a' a mii' nu'u' ne xasuvi' xiin' mii', te ikan' kuaku u'vi ra ndee ke'i vi' nakaxi' nu'u' ra.

25

Yo'o' ka'an Jesús iin ña ka'an ndiaa xa'a' uxí ta'an ña'a' sava

¹ 'Kii' sakan' ndii, kunduu' ña xa'ndia chuun' Ndiosí

nimá ne yivi' ndee naa ni ndo'o uxí ta'an ña'a' sava, ne ni ki'in kaa tuún te ni kjee ña kua'an nata'an' ña xiin' te tunda'á'. ² U'un ta'an ña ndii, ne naa' kuu' nduu' ña, te inga u'un ta'an ña ndii, ne kuu' kaxi' nduu' ña. ³ Ne naa' kuu' jaan' ndii, ni ki'in ña kaa tuún ña, ndisu ni ni'i' ka ña xa'an oliva ña taan ña tixin a. ⁴ Ndisu ne kuu' kaxi' jaan' ndii, ni'i' siin' ka ña xa'an oliva xiin' kaa tuún ña. ⁵ Te xa'a' a ña kuachí xika' te tunda'á' jaan' ndii, ni ko'ni ma'na nuu' sakuu' ña, te ni kixin ndi'i' ña. ⁶ Te na nuu' jaan' ni tiaku ka'an ti'e' ne yivi' ndii: "Xa kuaxi te tunda'á', kuan kjee ndo' te natjin ña'a' ndo'", ni kachi ña. ⁷ Sakan' te sakuu' ne sava jaan' ndii, ni ndoko'o ña, te ni ndasava'a ña kaa tuún ña. ⁸ Ikan' te ni ka'an ne naa' kuu' jaan' xiin' ne kuu' kaxi' ndii: "Saa ndo' ña va'a te taxi ndo' sie xa'an ndo' nda'a' ndu, sakan' ña xa kuni nda'va kaa tuún nuu' ndu", ni kachi ña. ⁹ Ndisu ni ka'an ne kuu' kaxi' jaan' xiin' ña ndii: "Küvi taxi ndu a, kuachí ndii ñani a ko'o tuún nuu' sakuu' e'. Va'a ka ku'un ki'in ndo' a mii' ndiee' ne xiko' a, te sata' ndo' a xa'a' mii' ndo'", ni kachi ña. ¹⁰ Te kii' kuan sata' ña xa'an jaan' ndii, ni xaa te tunda'á' jaan'. Te ni ko'ni ne kuu' kaxi' jaan' xiin' ra vi'e mii' yoo viko' jaan', te ni ndasi ra vitu' yi'e' vi'e. ¹¹ Te ni kuna'a' te ni ndekuie ne naa' kuu'

jaan', te ni ka'an nja ndii: "Tákuie, saa un' ña va'a, te nunia' un' yi'e' nuu' ndu. Tákuie, saa va un' ña va'a te nunia' un' yi'e' nuu' ndu", ni kachi nja. ¹² Ndisu ni ka'an te jaan' xiin' nja ndii: "Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, xiní i ndo'ó", ni kachi ra. ¹³ Xa'a' a jaan' na kuii' koo tu'va va ndo', sakan' ña xiní ndo' ndee kivi' uun amaa kuiti' kixin' tukuu yu'u, ña nduu' tu te yivi'.

Yo'o' ka'an Jesús iin ña ka'an ndiaa xa'a' uní ta'an te xika' nuu'

(Lc. 19:11-27)

¹⁴ 'Sakan' ña, ña xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' ndii, nduu' a ndee naa iin te yivi', te ni keta kua'an xika'. Kij' kuní ka ku'un ra ndii, ni kana ra te xika' nuu' nuu' ra, te ni sakuiso' chuun' ña'a' ra nuu' ña'a' ra. ¹⁵ Te yivi' jaan' ndii, xiní ra saa xito' kivi' sachuun' i'in te xika' nuu' nuu' ra jaan', sakan' na kuii' ni taxí ra u'un mií xu'un' oro nda'a' iin ra, te nda'a' inga ra ni taxí ra uvi mií xu'un' oro, te nda'a' inga ka ra ni taxí ra iin mií xu'un' oro. Sakan' te ni keta xto'o jaan' kua'an ra. ¹⁶ Te te ni ki'in u'un mií xu'un' oro jaan' ndii, numi' te ni xa'a' xachuun' ra xiin' a, te ni kanando ra inga u'un mií xu'un' oro xiin' a. ¹⁷ Te sakan' tu, te ni ki'in uvi mií xu'un' oro jaan' ndii, iin kachi ni xaa ra, te ni kanando ra inga uvi mií xu'un' oro xiin' a. ¹⁸ Ndisu te ni ki'in iin mií kuiti' ndii, ni

keta ra kua'an ra, te ni xatia ra nu'u', te ni tisi'e ra xu'un' xto'o ra jaan'.

¹⁹ 'Te kij' ni xka'ndia kua'a' kuiya ndii, ni nandiko' xto'o jaan', te ni xa'a nakán ra kuenta nuu' sakuu' te xika' nuu' jaan' xa'a' xu'un' jaan'. ²⁰ Te ni xaa xi'na te ni ki'in u'un mií xu'un' oro jaan' ni'i' ra inga u'un mií ka a ka'an ra xiin' xto'o ra jaan' ndii: "Tákuie, ni taxí un' u'un mií xu'un' oro nda'a' i, ikan a ni'i' i yo'o', te ni kanando a inga u'un mií ka", ni kachi ra. ²¹ Sakan' te ni ka'an xto'o ra xiin' ra ndii: "Va'a va ni xaa un'. Yo'ó ndii, iin te xika' nuu' va'a nduu' un'. Xa'a' a ña ni xachuun' ndaku un' xiin' ña sie ndii, sakuiso' chuun' i yo'ó nuu' kua'a' ka ña'a. Nja'a, te nduiin un' xiin' ña kuatia' nimá yu'u, ña nduu' xto'o un'", ni kachi ra. ²² Te ni xaa tu te ni ki'in uvi mií xu'un' oro jaan', te ni ka'an ra ndii: "Tákuie, ni taxí un' uvi mií xu'un' oro nda'a' i, te yo'o' ni'i' i inga uvi mií ka ña ni kanando a", ni kachi ra. ²³ Sakan' te ni ka'an xto'o ra xiin' ra ndii: "Va'a va ni xaa un'. Yo'ó ndii, iin te xika' nuu' va'a nduu' un'. Xa'a' a ña ni xachuun' ndaku un' xiin' ña sie ndii, sakuiso' chuun' i yo'ó nuu' kua'a' ka ña'a. Nja'a, te nduiin un' xiin' ña kuatia' nimá yu'u, ña nduu' xto'o un'", ni kachi ra. ²⁴ Te ni xaa tu te ni ki'in iin mií xu'un' oro jaan', te ni ka'an ra ndii: "Tákuie, xiní yu'u ña iin te kui'e va

nduu' yo'ó, te kendiaa' un' ña'a mii' kōo' a ni chī'i un', te nakaya tu un' ña'a mii' nī kiku' un' ndikin'. ²⁵ Xa'a' a jaan' na ni yī'vi i, te ni xa'an i, te ni tisi'e i xu'un' yo'o' tixin ñu'u'. Sakan' na kuii' yo'o' ni'i' i xu'un' ña nduu' ña'a un'", ni kachi ra xiin' xto'o jaan'. ²⁶ Ndisu ni ka'an xto'o ra jaan' xiin' ra ndii: "Yo'ó ndii, te xika' nuu' nja'a nduu' un', te suxan' tu un'. Sakan' ña naa' xini un' ña kendiaa' i ña'a mii' nī chī'i i, te nakaya tu i ña'a mii' nī kiku' i ndikin' ndii, ²⁷ va'a ka naa' ni chinaa' un' xu'un' i jaan' mii' kanando a xata' a, te na'in i a kij' nandiko' i", ni kachi ra xiin' te xika' nuu' nja'a jaan'. ²⁸ Sakan' te ni ka'an xto'o jaan' xiin' inga te ita' jaan' ndii: "Tu'un ndo' xu'un' oro jaan' nda'a' te kaa', te nataxi ndo' a nda'a' te xa kumi' uxī ta'an xu'un' oro. ²⁹ Kuachi ndii, yoo ka kumi' ña'a ndii, natjin ka nja a, te yoo ka kōo' a kumi' ndii, ndee ña sie ña kumi' nja kiee nda'a' nja. ³⁰ Te te xika' nuu' te kuasa' kuni kaa' ndii, xita' ndo' nda'a' ra skana' ndo' ndee ki'e mii' jin yavi, te ikan' kuaku ra ndee ke'i vi' nakaxi' nu'u ra", kachi xto'o jaan'.

Yo'o' ka'an Jesús saa saa a kij' sana'má a ne yivi'

³¹ Kij' kixin yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, kixin i xiin' ndiee' ndatun' koo' chukuu', te saa xinundu'u xiin' i kixin sakuu' angele, ña xika' nuu' nuu' i. Te kundu'u' i nuu' tei ka'nu' ndatun' koo'

chukuu' mii' ka'ndia chuun' i. ³² Te sakuu' nuu' ne yivi' jin yivi' nakaya nuu' i. Te nakaxin siin' ña'a' i ndee naa xaa' te paxto kij' natava' siin' ra mbee tein tixu'u'. ³³ Te tandiee i ne nduu' ndee naa mbee jaan' nda'a' kua'a i, te ne nduu' ndee naa tixu'u' jaan' nda'a' itin i. ³⁴ Sakan' te ka'an yu'u, te nduu' rey, xiin' ne ndiee' nda'a' kua'a i ndii: "Ndo'ó, ne ni sañu'u' yuva' i ndii, nja'a ndo' te ndi'vi ndo' mii' xa'ndia chuun' a, mii' ni sakoo' tu'va a xa'a' ndo' ndee kij' kuni ka kua'a jin yivi'. ³⁵ Kuachi ndii ni taxi ndo' ña ni xixi i kij' ni xi'i i soko, te ni taxi tu ndo' tikui ni xi'i i kij' ni ichi ini i, te ni natjin ndo' yu'u vi'e ndo' kij' ni nduu' i te kua'an ichi', ³⁶ te ni taxi ndo' toto kuj'nu i kij' ni xika jin' vichi' i, te ni xa'an koto ndo' yu'u kij' ni kuni kuvī i, te ni xa'an koto tu ndo' yu'u kij' ni naa i vi'e kaa", kachi i xiin' nja. ³⁷ Sakan' te ka'an ne ndaku nimá nuu' Ndiosí ndii: "Táku'i'e, ¿ama ni xini ndu ni xi'i un' soko, te ni taxi ndu ña ni xixi un'? Uun, ¿ama ni ichi un' tikui, te ni taxi ndu ra' ni xi'i un'? ³⁸ Te, ¿ama ni xini ndu kua'an un' ichi', te ni natjin ndu yo'ó vi'e ndu? Uun, ¿ama ni xini ndu xika' jin' vichi' un' te ni taxi ndu toto kuj'nu un'? ³⁹ Uun, ¿ama ni xini ndu kuni kuvī un', te ni xa'an koto ndu yo'ó? Uun, ¿ama ni xini ndu naa un' vi'e kaa, te ni xan koto tu ndu yo'ó?", kachi nja. ⁴⁰ Te ka'an yu'u,

te nduu' rey, xiin' ne jaan' ndii: "Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, sakuu' ña va'a ña ni xaa ndo' xa'a' ne ta'an' i, ne kualii' kuu' so' o yo' o' ndii, ndee naa xiin' mii' i ni xaa ndo' a", kachi i xiin' nja.

41 'Sakan' te ka'an tu yu'u, te nduu' rey, xiin' ne ndiee' nda'a' itin i ndii: "Ndo' o, ne ni nacha'an ni xaa Ndiosi ndii, kuan ndia'a ndo' nuu' i te ku'un ndo' mii' ko'o' kivi' nda' va' ñu'u, ña ni xa'a' Ndiosi xa'a' ña ndiva'a xiin' xa'a' sakuu' angele, ña xika' nuu' nuu' ña jaan'. 42 Kuachi ndii ni taxi ndo' ña kuxi i kij' ni xi'i i soko, te ni taxi tu ndo' tikui ko' o i kij' ni ichi ini i, 43 te ni natiin tu ndo' yu'u vi'e ndo' kij' ni nduu' i te kua'an ichi', te ni taxi tu ndo' toto kui' nu' i kij' ni xika' iin' vichi' i, te ni xa'an koto tu ndo' yu'u kij' ni kunj kuyi i, ni ndee kij' ni naa i vi'e kaa", kachi i xiin' nja. 44 Sakan' te ndatu'un' tu ne jaan' yu'u ndii: "Takuie, ama ni xini ndu ni xi'i un' soko, uun ni ichi un' tikui, uun ama ni xini ndu kua'an un' ichi', uun ni xini ndu xika' iin' vichi' un', uun ama ni xini ndu kuni kuyi un', uun ni naa un' vi'e kaa, te ni xa'an koto tu ndu yo' o'?", kachi nja. 45 Te ka'an yu'u, te nduu' rey, xiin' ne jaan' ndii: "Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, sakuu' ña va'a, ña ni xaa ndo' xa'a' ne ta'an' i, ne kualii' kuu' so' o yo' o' ndii, ndee naa xiin' mii' i ni xaa ndo' a", kachi i xiin' nja. 46 Te sakuu' ne jaan' ku'un mii' ko' o nja tundo' o'

ndee ndi'i' ni kivi'. Te ne ndaku nima nuu' Ndiosi jaan' natiin kivi' ñuu' ña ko'o' kivi' ndi'i' —ni kachi Jesus.

26

So' o ni xaa a kij' ni ndatu'un' tuni te kuu' ka' nu' saa kuyi ka' ni' ra Jesus

(Mr. 14:1-2; Lc. 22:1-2; Jn. 11:45-53)

1 Kij' ndi'i' ni ka'an Jesus sakuu' ña jaan', te ni ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

2 —Xini ndo' ndii, ndee uvi' ta'an kivi' kuni te ko' o viko' pascua, te yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, sanakua'a te yivi' yu'u nda'a' te kuu' nuu' te ka' ni' ra yu'u nuu' krusin —ni kachi a.

3 Te kivi' jaan' ni nakaya ki'in' sutu kuu' nuu' xiin', te sania'a tu'un ndei' Ndiosi, xiin' te xixa nuu' ñuu' vi'e sutu ka' nu', te ni nani' Caifás. 4 Te ni ndatu'un' tuni ra saa saa ra te tijn ra Jesus xiin' ña maña te ka' ni' ña'a' ra. 5 Te ka'an xiin' ta'an' ra ndii:

—Saa e' ña jaan' kij' yoo viko' koto ka' nakuchi ne ndiee' ñuu' yo' o' —ni kachi ra.

So' o ni xaa a kij' ni sakaa' iin' ña'a' xa'an xavixin' xini' Jesus ñuu' Betania

(Mr. 14:3-9; Jn. 12:1-8)

6 Te kij' ndu'u' Jesus ñuu' Betania vi'e Simón, te ni kuni kuyi kui'e te'i ndii, 7 ni kuyatin iin' ña'a' nuu' a xiin' iin' limita yuu' ña ni kua'a xiin' alabastro. Te chitu' vi' ña jaan' ñu'u' xa'an xavixin' koo' chukuu' ña ndiaa ya' vi'

xava'a. Te ni ta'vi' a' limita jaan', te ni sakaan' a' xa'an jaan' xini' Jesús kij' ndu'u' a xixi' a nuu' mesa. ⁸ Te kij' ni xini' te nda'a' xa'a' Jesús ña jaan' ndii, ni nasaa' ra te ka'an xiin' ta'an' ra ndii:

—Vā'a xachi' xitiá saka xa'an xavixin' kaa'. ⁹ Sakan' ña, va'a ka naa' ni ke'vi a te kondia ya'vi' a kua'a' xu'un', te xiin' ña jaan' kuvj chindiee' e' ne nda'vi kuu' —ni kachi ra.

¹⁰ Te kij' ni xini' so'o Jesús ña ni ka'an ra jaan', te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Na koo a' sakan', kuachi ndii jin chuun va'a ni xaa a' xa'a' i. ¿Ndichun na sataña'a' ña'a' ndo'? ¹¹ Sakan' ña ne nda'vi kuu' ndii, ndee ndi'i' ni kivi' koo ña xiin' ndo' te kuvj chindiee' ña'a' ndo' amaa ka kuni' ndo', ndisu yu'u ndii, süu' ndee ndi'i' ni kivi' kaka i tein ndo'. ¹² Sakan' ña ni sakaan' a' xa'an xavixin' ñu'u' nde'i' i te koo tu'va i te ndiee i kij' kuvj i. ¹³ Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ña mii' ka jin yivi' mii' ka'an ndoso' ne yivi' tu'un va'a xa'a' i ndii, ka'an tu ña xa'a' ña ni xaa ña'a' yo'o' xiin' i, te nakaa'an' ña'a' ne yivi' —ni kachi Jesús.

So'o ni xaa a kij' ni taxj Judas kuento ra ña sanakua'a ra Jesús nda'a' te kuu' ka'nu'
(Mr. 14:10-11; Lc. 22:3-6)

¹⁴ Sakan' te, jin te uxj uvj, te ni nani' Judas Iscariote ndii, ni xa'an ra nuu' sutu kuu' nuu', ¹⁵ te ni ka'an ra xiin' te jaan' ndii:

—¿Saa cha'vi' ndo' yu'u te sanakua'a i Jesús nda'a' ndo'? —ni kachi ra.

Te ni taxj te jaan' oko uxj ta'an xu'un' plata nda'a' ra. ¹⁶ Te ndee kij' sakan', te ni xa'a' ra nanduku' ra saa saa ra te sanakua'a ra Jesús nda'a' te jaan'.

So'o ni xaa a kij' ni xixj Jesús ña xaxi' xakuaa' xa'a' viko' pascua

(Mr. 14:12-25; Lc. 22:7-23; Jn. 13:21-30; 1 Co. 11:23-26)

¹⁷ Te kivi' nuu' ña yoo' viko', ña xixi' ña xita' va'a ña koo' yuchi' levadura saká xiin' ndii, ni kuyatin te nda'a' xa'a' Jesús nuu' a. Te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Mii' kuni' un' ku'un savaa' ndu ña kuvj e' xa'a' viko' pascua? —ni kachi ra.

¹⁸ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Kua'an ndo' ñuu mii' ndu'u' jin te yivi' te ka'an ndo' xiin' ra ndii: “Ka'an xto'o e' ndii: Nā'a' ka te kuvj i, te kuni kuvj i ña xaxi' xa'a' viko' pascua xiin' te nda'a' xa'a' i vj'e un'”, kachi ndo' —ni kachi a.

¹⁹ Te ni saxinu te nda'a' xa'a' a jaan' saa nii' ni ka'an chuun' a xiin' ra, te ni xava'a ra ña xaxi' xa'a' viko' pascua jaan'.

²⁰ Te kij' ni kuñuu nuu' ndii, ni xaa Jesús ikan', te ni xikundu'u' a xiin' te uxj uvj ta'an jaan' nuu' mesa. ²¹ Te kij' ndu'u' a xixi' a, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ña jin ndo'ó sanakua'a

yu'u nda'a' te kuu' nuu' —ni kachi a.

²² Sakan' te ni xa'a' kusuchi' ini sakuu' te jaan', te ni xa'a' ndatu'un' ña'a' i'in ra ndii:

—¿Tee' yu'u kachi un' ni, takui'e? —ni kachi i'in ra xiin' a.

²³ Sakan' te ni nakuiin a ka'an a ndii:

—Iin ndo'ó, te sé'vi inga' xita' va'a xiin' i tixin ko'ó i vitin, nduu' te sanakua'a yu'u nda'a' te jaan'. ²⁴ Ndee saa kanj ndii, yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, xa ikan' yoo i kua'an i naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an xa'a' i. Ndisu chie va tundo'ó kundó'ó te sanakua'a yu'u. Ndee va'a ka nduu' a nuu' te jaan' naa' ni tuví ra —ni kachi a.

²⁵ Sakan' te ni ndatu'un' ña'a' Judas, te xito' sanakua'a ña'a' jaan' nda'a' te kuu' nuu' ndii:

—¿Tee' yu'u kachi un' ni, maestro? —ni kachi ra xiin' a.

Te ni nakuiin a nuu' ra ndii:

—Uun, sivi un' —ni kachi a.

²⁶ Te kij' ndu'u' Jesús xixi' a xiin' ra ndii, ni ki'in a xita' va'a, te ni taxi a ña chindani Ndiosí xa'a' a, te ni sakuachi' ña'a' a, te ni taxi ña'a' a nda'a' te nda'a' xa'a' a ka'an a ndii:

—Ki'in ndo' a te kuxi ndo', ña yo'o' nduu' ñu'u' nde'i i —ni kachi a.

²⁷ Sakan' te ni ki'in a iin copa, te ni taxi a ña chindani

Ndiosí, te ni taxi ña'a' a nda'a' te jaan' ka'an a ndii:

—Ko'ó sakuu' ndo' te' yo'o'. ²⁸ Kuachi ndii te' naá tixin ña yo'ó' nduu' níi' i ña kuitja xa'a' kuachi kua'a' ne yivi', te xiin' ña kaa' taxi' xa'a' Ndiosí ña chikandu'u' a iin kuento xaa' xa'a' nja te sandoyo' a kuachi nja. ²⁹ Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ña ndee vitin ndii, kó'ó ka i vino, te' kuva'a xiin' uva, ndee kij' xaa' kivi' ña ko'ó tukuu' i vino xaa' xiin' ndo' mii' xa'ndia chuun' Ndiosí —ni kachi Jesús.

³⁰ Te kij' ndi'i ni xita' ra yaa, nuu' Ndiosí, te ni kiee ra kua'an ra xiki' ña nani' Olivos.

Yo'o' ka'an Pedro ña nakoo iin ndaa' ra Jesús

(Mr. 14:26-31; Lc. 22:31-34; Jn. 13:36-38)

³¹ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' te jaan' ndii:

—Sakuu' ndo'ó nakoo iin ndaa' yu'u ñuu' nunu' naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: “Taxi i ka'ni' te yivi' te paxto, te kiku mbee sana ra”, kachi a. ³² Ndisu kij' natiaaku i ndii, xi'na yu'u ku'un' ñu'u' Galilea te sakan' ndo'ó —ni kachi a.

³³ Sakan' te ni ka'an Pedro xiin' a ndii:

—Tee' ndee nakoo sakuu' te kaa' yo'ó ndii, kó'ó kivi' saa yu'u sakan' —ni kachi ra.

³⁴ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' un' ña ñuu' vitin, kij' kuni ka kana nduchié ndii, xa uni

ichi' ni ka'an un' ña xini un' yu'u —ni kachi a.

³⁵ Te ni ka'an Pedro xiin' a ndii:

—Tee' ndee xata'an kuvj i xiin' un' ndii, ka'an i ña xini i yo'ó —ni kachi ra.

Te iin ni nda'a' ni ka'an sakuu' ra xiin' a.

Ka'an Jesús xiin' Ndiosí iin xaan' mii' nani' Getsemani

(Mr. 14:32-42; Lc. 22:39-46)

³⁶ Sakan' te ni xaa Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a iin xaan' mii' nani' Getsemani, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Kundiee ndo' yo'o'. Na ku'un i kaa' te ka'an i xiin' Ndiosí —ni kachi a.

³⁷ Te ni naka a Pedro xiin' uvi saa' tiaa si'e Zebedeo. Te ni xa'a' ndi'ni nimá a, te suchi' ya'a tu ini a. ³⁸ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Suchi' xava'a ini i ndee xa yoo' i kuvj i. Ndoq ndo' yo'o', te kundito ndo' xiin' i —ni kachi a.

³⁹ Sakan' te ni xa'an a ndoso' jaan', te ni xikuijn xiti' a, te ni ka'an a xiin' Ndiosí ndii:

—Tata yuva' i, naa' kuni un' ndii, taxj un' kundo'o i tundo'o' chie yo'o' ña nduu' ndee naa tikui uva. Ndisu saa un' ña kuni yu'u, süu' jaan' ndii ña kuni mii' un' —ni kachi a.

⁴⁰ Ikan' te ni nandiko' a mii' ndiee' te nda'a' xa'a' a, te ni xini a ndiee' ra kixin ra. Te ni ka'an a xiin' Pedro ndii:

—Saa ka vj' tu ni kuvj kundito ndo' ndee iin ndaa' hora xiin' i. ⁴¹ Koo ñu'u

ini va ndo' te ka'an ndo' xiin' Ndiosí, sakan' te köyo ndo' nuu' ña xito' kua'a ña kini ndo'ó. Kuni nimá ndo' saa ndo' ña kuni Ndiosí, ndisu ñu'u' nde'i ndo' ndii, kundieni a —ni kachi a xiin' ra.

⁴² Te ni xa'an ni tukuu a, te ni ka'an a xiin' Ndiosí ichi' ña uvi ndii:

—Tata yuva' i, naa' kuvj katani nda'a' un' te kundo'o i tundo'o' chie yo'o' ndii, na xinu ña kuni mii' un' —ni kachi a.

⁴³ Te kij' ni nandiko' tukuu a mii' ndiee' ra jaan' ndii, ni xini a ndiee' ra kixin tukuu ra. Sakan' ña chitu' vj' nduchi' nuu' te jaan' ñu'u' ma'na. ⁴⁴ Te ni nakoo ña'a' a, te kua'an ni tukuu a te ka'an a xiin' Ndiosí naa ña xa ni ka'an a ña nuu'. ⁴⁵ Sakan' te ni nandiko' ni tukuu a mii' ndiee' te nda'a' xa'a' a jaan', te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Xa kuvj kusun ndo' vjtin te nandiee' ndo'. Koto ndo', xa ni xaa hora ña sanakua'a ra yu'u, ña nduu' tu te yivi', nda'a' te ndiso' kuachj. ⁴⁶ Ndondichj ndo' te ku'un e', xa kuyatin' te sanakua'a yu'u nda'a' te jaan' —ni kachi a.

So'o ni xaa a kij' ni tijn te yivi' Jesús

(Mr. 14:43-50; Lc. 22:47-53; Jn. 18:2-11)

⁴⁷ Te kij' iin' ka Jesús ka'an a, te ni xaa Judas, te ni nduu' iin te uxj uvi ta'an te nda'a' xa'a' a, xiin' kua'a' va ne yivi' ndiso' nja ichi xiin' karoti. Te ne jaan' ndii, sutu kuu' nuu' xiin' te xixa nuu'

ñuū nī tjanū' ñā'a'. 48 Te te sanakua'a ñā'a' ndii, xa nī ka'an ra saa nia'a ra yoo nduu' Jesús ka'an ra ndii:

—Te chito i nuu' kii' nakuatū ñā'a' i nduu' te jaan', te jaan' tiin ndo' —nī kachi ra.

49 Sakan' te nī kuyatīn ra mii' iin' a, te nī ka'an ra xiin' a ndii:

—Ndee kaa' tuku' uun, maestro —nī kachi ra.

Te nī chito ra nuu' a. 50 Te nī ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Chie kua'a, ¿ndichun kuaxi un'? —nī kachi a.

Sakan' te nī kuyatīn te yivi' kua'a' jaan', te nī tiin ra Jesús. 51 Ndisū iin te iin' xiin' a ikan' ndii, nī xta'ni' ra ichi ra, te nī xa'ndia ra so'o te xika' nuu' nuu' sutu ka'nu'. 52 Sakan' te nī ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Taxa'a un' ichi un' mii' naá a. Sakan' ña yoo ka xa'ni' xiin' ichi ndii, xiin' ña jaan' tu kuvī mii' ra.

53 ¿Ñáá xini un' ña kuvī ka'an nda'vi i xiin' yuva' i vitin, te ti'vi' a ya'a uxī uvi ti'vi' ángele te chindiee' a yu'u? 54 Ndisū naa' saa a sakan' ndii, kuvī xinū ña yoso' nuu' tutū Ndiosí xa'a' i mii' ka'an a ña kuní a kund'o' i —nī kachi a.

55 Xaka'an e' te nī ndatu'un' Jesús ne jaan' ndii:

—¿Ndichun na kuaxi ndo' te tiin ndo' yu'u xiin' ichi xiin' itun' ndee naa iin te kui'na' vi'? Kua'a' kivi' nī iin i tein ndo' sania'á i nuu' ki'e yukun', te nī tiin' ndo' yu'u.

56 Ndisū kuní a xa'ndia ña yo'o' te xinū ña yoso' nuu' tutū Ndiosí mii' ka'an ña nī ke'i te nī ka'an tiakú tu'un a xta'an' —nī kachi Jesús.

Sakan' te nī naqoo ñā'a' sakuu' te nda'a' xa'a' a, te nī xinū ra.

So'o nī xaa a kii' nī sana'má te kuu' ka'nu' Jesús

(Mr. 14:53-65; Lc. 22:54,63-71; Jn. 18:12-14,19-24)

57 Te yivi', te nī tiin Jesús ndii, nī xan ndiaka ñā'a' ra vi'e sutu ka'nu', te nani' Caifás. Te ikan' nī naqaya te sania'á tu'un ndei' Ndiosí xiin' te xixa nuu' ñuū jaan'. 58 Ndisū Pedro ndii, xika' xika' ndikún ra kua'an ra xata' te yivi' jaan' ndee nī nda'ni' ra nuu' ki'e sutu ka'nu' jaan'. Te nī xikundu'u' ra xiin' te xiin', te xito' yukun', te kunī ra saa kun ndiko' sakuu' ña jaan'. 59 Te sutu kuu' nuu' xiin' te xixa nuu' ñuū xiin' sakuu' te kuu' ka'nu', te nī naqaya ikan' ndii, nanduku' ra te ka'an tun vixi xa'a' Jesús te kuvī ka'an ra ña xata'an kuvī a xa'a' ña jaan'. 60 Ndisū koo' ndee iin a nī na'in ra, tee' ndee kua'a' ne yivi' nī tiin kuachi ndii' ñā'a'. Te ndii, ndee ndi'i' ndoso' te nī ndekuie uvi ta'an te yivi', te nī tiin' kuachi ndii' ñā'a' ra 61 ka'an ra ndii:

—Nī ka'an Jesús yo'o' ndii: “Kuvī tani i yukun' Ndiosí, te unī kivi' kuiti', te xa nī naqani i inga a”, nī kachi ra —nī kachi te jaan'.

62 Sakan' te ni ndondichi sutu ka'nu' jaan', te ni ndatu'un' ra Jesús ndii:

—¿Ndichun na kōo' a kuvu ka'an xachi' un'? ¿Ndee xa'a' na tiin' kuachi ne yivi' kaq' yo'ó? —ni kachi ra.

63 Ndisu Jesús ndii, ni nakuijn xachi' a. Sakan' te ni ka'an sutu jaan' xiin' a ndii:

—Xiin' ndiee' Ndiosí tiaku ka'an chuun' i xiin' un' ña ka'an un' xiin' ndu naa' yo'ó nduu' Cristo, si'e Ndiosí —ni kachi ra.

64 Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Mii' yo'ó ka'an ña suvi i. Te ka'an ka i xiin' ndo' ña ndee vitin kunj ndo' ña yu'u, ña nduu' tu te yivi', kij' kundu'u' i nda'a' kua'a Ndiosí ka'nu' koo' chukuu', te kunj tu ndo' kij' kixin i nuu' viko' ndivi' —ni kachi a xiin' ra.

65 Sakan' te ni ndata' sutu jaan' toto ra xa'a' a ña ni nasaa' ra, te ni ka'an ra ndii:

—Ni kanja'a ra xa'a' Ndiosí, sakan' na kuui' kuni ka ne yivi' ndiee yu'u nuu' e' xa'a' ra. Sakuu' ndo' ni xini so'o ña kanja'a ra xa'a' Ndiosí. 66 ¿Saa tuu ndo'? —ni kachi sutu jaan'.

Te ni nakuijn ne jaan' ka'an nja ndii:

—Xata'an kuvu ra —ni kachi nja.

67 Sakan' te ni kondia tiasi'i te yivi' nuu' a, te ni kuuñ iki' tu ña'a' ra. Te sava tuku ra ni sa'ndia' nuu' a 68 te ka'an ra xiin' a ndii:

—Yo'ó, te ka'an ña nduu' un' Cristo, nakuni un' yoo ni kanj yo'ó —kachi ra.

Ka'an Pedro ña xini ra Jesús

(Mr. 14:66-72; Lc. 22:55-62; Jn. 18:15-18,25-27)

69 Te kij' ndu'u' Pedro nuu' ki'e ndii, ni kuyatin iin ña' xika' nuu', te ni ka'an a' xiin' ra ndii:

—Ni xika tu yo'ó xiin' Jesús, te ni kiee ñu'u' Galilea, kaq' —ni kachi a'.

70 Ndisu ni kiee yu'u' ra ka'an ra xiin' a' nuu' sakuu' ne ndiee' jaan' ndii:

—Xini i ndee xa'a' ka'an un' —ni kachi ra.

71 Te kij' kua'an keta ra yi'e jaan' ndii, ni xini ña'a' inga ka ña' xika' nuu'. Te ni ka'an a' xiin' ne ita' yatin jaan' ndii:

—Ni xika tu te yo'o' xiin' Jesús, te ni kiee ñuu' Nazaret, kaq' —ni kachi a'.

72 Ndisu tuku ni ni ka'an ra ña xini ña'a' ra naka'an' ra ndee kivi' Ndiosí ka'an ra ndii:

—Xini yu'u te yivi' kaq' —ni kachi ra.

73 Te nuu' va ni xka'ndia, te ni kuyatin ne ita' jaan', te ni ka'an nja xiin' ra ndii:

—Ña ndaku xna'a' nduu' a ndii, ni xika tu yo'ó xiin' te kaq', sakan' ña iin kachi ndatu'un' un' naa ndatu'un' ne Galilea —ni kachi nja.

74 Sakan' te ni xa'a' ra kanja'a xiin' mii' mii' ra, te ka'an tu ra kivi' Ndiosí ndii:

—Xini yu'u te yivi' kaq' —ni kachi ra.

Te na ni ña jaan' ka'an ra, te ni kana nduchié. 75 Sakan' te ni naka'an' Pedro ña xa ni ka'an Jesús xiin' ra ndii: “Ña kuni ka kana nduchié ndii,

xá unĭ ta'an ıchı' nĭ ka'an un' ña xını un' yu'u", nĭ kachĭ a xiin' ra. Te kĭj' nĭ ketā ra ıkan' ndii, nĭ xaku suchi' inĭ va ra.

27

So'ŋ nĭ xaa a kĭj' nĭ sanakua'a te yivĭ' Jesús nda'a' Pilato

(Mr. 15:1; Lc. 23:1-2; Jn. 18:28-32)

¹ Nĭ kitu' so'ŋ, te nĭ nakaya sakuu' sutu kuu' nuu' xiin' te xıxa nuu' ñuu, te nĭ nakata ra kuento ra te sanakua'a ra Jesús nda'a' te romano te ka'ni' ña'a' ra. ² Ndi'i jaan', te nĭ satiın ña'a' ra, te nĭ nakā ña'a' ra, te nĭ xa'an sanakua'a ña'a' ra nda'a' Poncio Pilato, te xa'ndia chuun' nuu' ñu'u' jaan'.

Yo'ó ka'an a saa nĭ xa'ni' xiin' mii' mĭj' Judas

³ Kĭj' nĭ xını Judas, te nĭ sanakua'a ña'a' nda'a' te kuu' ka'nu', ña xa nĭ katun' te jaan' Jesús te kuvĭ a ndii, nĭ natuvi' inĭ va ra. Te nĭ sanandiko' ra oko uxĭ ta'an xu'un' plata jaan' nda'a' sutu kuu' nuu' xiin' te xıxa nuu' ñuu jaan'. ⁴ Te nĭ ka'an ra ndii:

—Nĭ xaa ĭ kuachĭ, sakan' ña nĭ sanakua'a ĭ ĩn te koo' kuachĭ —nĭ kachĭ ra.

Te nĭ ka'an te jaan' xiin' ra ndii:

—Koo' kuenta kumi' ndu xa'a' ña jaan', kuachĭ mĭj' un' nduu' a —nĭ kachĭ ra.

⁵ Sakan' te nĭ xatĭa ra xu'un' jaan' tıxın yukun' ka'nu', te kua'an ra, te nĭ chu'un ra yo'o' sukun' ra, nĭ

kataxko' xiin' mĭj' ra, te nĭ xi'i ra.

⁶ Te sutu jaan' ndii, nĭ nakaya ra xu'un' jaan', te nĭ ka'an ra ndii:

—Vā'a yoo a ña taan' e' xu'un' yo'o' tıxın xatun' xu'un' yukun', sakan' ña xu'un' ña nĭ cha'vi e' te ka'ni' e' ĩn te yivĭ' nduu' a —nĭ kachĭ ra.

⁷ Te nĭ nakata ra kuento ra, te xiin' xu'un' jaan' nĭ satā' ra ñu'u' mii' nĭ tava' te yivĭ' ñu'u' kixin', te kunduu a mĭj' ndiee ne kuaxĭ tuku xaan'.

⁸ Sakan' na kiii' ndee vĭtin nanĭ a ñu'u' nĭi'. ⁹ Sakan', te nĭ xını ña nĭ ka'an Jeremias, te nĭ ka'an tiakú tu'un Ndiosı xta'an', kĭj' nĭ ka'an ra ndii:

Te nĭ nachĭj' ra oko uxĭ ta'an xu'un' plata,

ñā nduu' ya'vi kivi' ñuu a,

ñā nĭ chĭndu'u' ne Israel,

¹⁰ te xiin' ña jaan' nĭ satā' ra ñu'u' te tava' ñu'u' kixin',

saa nĭi' nĭ ka'an chuun' xto'o e' xiin' ĭ.

Nĭ kachĭ ra.

So'ŋ nĭ xaa a kĭj' nĭ ĩn Jesús nuu' Pilato

(Mr. 15:2-5; Lc. 23:3-5; Jn. 18:33-38)

¹¹ Te kĭj' ĩn' Jesús nuu' te xa'ndia chuun' jaan', te nĭ ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Ñáá yo'ó nduu' rey nuu' ne judío? —nĭ kachĭ ra.

Te nĭ nakujĭn a ndii:

—Uun, mĭj' un' nĭ ka'an sakan' —nĭ kachĭ a.

¹² Te kĭj' tiin' kuachĭ ña'a' sutu kuu' nuu' jaan' xiin' te xıxa nuu' ñuu jaan' ndii, nĭ

nakuijin xachi' a. ¹³ Sakan' te ni ka'an Pilato xiin' a ndii:

—¿Náá xini so' o un' sakuu' ña tiin' kuachi te kaa' yo'ó? —ni kachi ra.

¹⁴ Ndisu ndee ijin yu'u' ni nakuijin xachi' Jesús xa'a' ña jaan', te ni nandaní va Pilato.

So' o ni xaa a kij' ña xa yoo kuví nduu' Jesús

(Mr. 15:6-20; Lc. 23:13-25; Jn. 18:38—19:16)

¹⁵ Va'a, sakuu' ichi' kij' na-sukú viko' jaan' ndii, xi saña' te xa'ndia chuun' jaan' ijin te ñu'u' vi'e kaa naa xi xaá ra, te saña' ra ndee ka te kuni ne yivi'. ¹⁶ Te naá ijin te xini sakuu' ne yivi' vi'e kaa kij' sakan', te nani' Barrabás. ¹⁷ Te kij' ni nakaya kua'a' ne yivi' ikan', te ni ndatu'un' ña'a' Pilato ndii:

—¿Yoo kuni ndo' saña' i? ¿Náá Barrabás, uun náá Jesús, te ka'an ndo' nduu' Cristo? —ni kachi ra.

¹⁸ Ni ka'an ra sakan', kuachi ndii ni kundani ra ña ni sanakua'a ña'a' te jaan' xa'a' a ña ndasi' nuu' ra xini ña'a' ra kuiti'.

¹⁹ Te kij' ndu'u' Pilato mii' xa'nú ra kuachi ndii, ni ti'vi' ña' si'i ra kuento nda'a' ra, ka'an a' ndii: “Chí'ni xiin' mii' un' nuu' ña kuni saa ra xiin' te xachuun' ndaku ñaa'. Sakan' ña ni sando'o' va xani yu'u' ñuu ndi'e' ni xaa ra”, ni kachi a'.

²⁰ Ndisu sutu kuu' nuu' jaan' xiin' te xixa nuu' ñuu ndii, ni chu'u' ra ne yivi' kua'a' jaan' te ka'an nia ña va'a ka na saña' ra Barrabás, te na ka'ni' ra Jesús. ²¹ Te

ni ka'an ni tukuu Pilato xiin' nia ndii:

—¿Ndee te uvi ta'an yo'o' kuni ndo' saña' i? —ni kachi ra.

Te ni ka'an nia ndii:

—Va'a ka Barrabás saña' un' —ni kachi nia.

²² Te ni ka'an Pilato xiin' nia ndii:

—¿Te ndee ña kuni ndo' saa i xiin' Jesús, te ka'an ndo' nduu' Cristo? —ni kachi ra.

Te ijin ni nda'a' ni ka'an sakuu' nia ndii:

—Nuu' krusin kuxi un' ra —ni kachi nia.

²³ Te ni ka'an ni tukuu Pilato xiin' nia ndii:

—¿Ndichun? ¿Ndee ña nia'a ni xaa ra? —ni kachi ra.

Ndisu ni kuaa' ti'e' ka ne jaan' ka'an nia ndii:

—Nuu' krusin kuxi un' ra —ni kachi nia.

²⁴ Te ni xini Pilato ña kuví namá ra ña kuni ne yivi' kua'a' jaan', süu' jaan' ndii so' o ndiee' ka nasaá' nia, sakan' na kuii' ni xikan ra tikui, te ni natia ra nda'a' ra nuu' ne jaan' ka'an ra ndii:

—Koo' kuachi kumi' yu'u' xa'a' ña kuví te xachuun' ndaku yo'o', ndo'ó kuiti' nduu' ne kumi' kuachi —ni kachi ra.

²⁵ Te ijin ni nda'a' ni ka'an sakuu' nia ndii:

—Ndu'u' na kuiso kuachi xa'a' ña kuví ra, te na kuiso tu ña'a' si'e' ndu —ni kachi nia.

²⁶ Sakan' te ni saña' ra Barrabás, te ni ka'an chuun' ra ña suku' yo'o' te xiin' Jesús. Ndi'i jaan' te ni

sanakua'a ña'a' ra te kuxi ña'a' ra nuu' krusín.

²⁷ Sakan' te ni xan ndjaka te xiin' nda'a' xa'a' Pilato Jesús tixin vi'e ka'nu', te ni nakaya sakuu' te xiin' ra saa xinundu'u xiin' Jesús mii' iin' a jaan'. ²⁸ Sakan' te ni tava' ra toto a, te ni sakui'nú ña'a' ra iin' toto kua'a ndukun'. ²⁹ Te ni xa'a' ra iin' corona yo'o' iñu', te ni chindu'u' ra a xini' a. Te ni chi'ni' ra iin' tun' yoo' nda'a' kua'a a. Te ni xikuita xiti' ra nuu' a xandi'i' ra xiin' a ka'an ra ndii:

—Yoo va'a yo'ó, te nduu' rey ne judío —ni kachi ra.

³⁰ Te kondia tiasí'i ña'a' ra, te tu'un' ra tun' yoo' jaan' nda'a' a, te kutun' ra xini' a xiin' tun' jaan'. ³¹ Te kij' ndi'i ni kundi'i' ra xiin' a ndii, ni xta'ni' ra toto kua'a jaan', te ni sanakui'nú ña'a' ra toto mii' a. Sakan' te kua'an ra xiin' a te kuxi ña'a' ra nuu' krusín.

So'o ni xaa a kij' ni kuxi te xiin' Jesús nuu' krusín

(Mr. 15:21-32; Lc. 23:26-43; Jn. 19:17-27)

³² Kij' ni kije te xiin' kua'an ra xiin' Jesús ndii, ni nata'an' ra xiin' iin' te ni kije ñuu' Cirene, te nani' Simón, te ni tijn' u'vi' ra te jaan' ña koni'i' ra krusín Jesús ku'un' ra.

³³ Te ni xaa ra iin' xaan' mii' nani' a Gólgota, te kivi' jaan' kuni kachi a iki' xini' te ni xi'i'. ³⁴ Te ikan' ni xika ra sako'o' ña'a' ra vino, te saká xiin' iin' nuu' suxa' uva. Ndisu kij' ni xito yu'u' a ra ndii, ni xijn' a ko'o' a ra'.

³⁵ Te kij' ndi'i ni kuxi ña'a' ra nuu' krusín jaan' ndii, ni katín ra toto a te kuni' ra yoo' nda'a' ndoo' i'in' a. Sakan' te xinu' ña' ni ka'an te ni ka'an tiakú tu'un' Ndiosí kij' ni ka'an ra ndii: “Ni katín te yivi' toto i, te ni nata'vi' ra a”, ni kachi ra. ³⁶ Sakan' te ni xikundiee te xiin' ikan' xito' ña'a' ra. ³⁷ Te ni ke'i' ra iin' tu'un' yu'u' nuu' iin' vitu', te ni chindu'u' ra a xini' krusín jaan' xa'a' ña' ni tijn' kuachi ña'a' ra ka'an a ndii: “Te yo'o' nduu' Jesús, te nduu' rey ne judío”, kachi a.

³⁸ Te kij' sakan' ndii, ni kuxi tu' ra tata'vi' xiin' a iin' te kui'na' nuu' iin' krusín. Iin' ra nda'a' kua'a a, te inga ra nda'a' itin a.

³⁹ Te ne xka'ndiá ikan' ndii, ni xandi'i' nja xiin' a seko' nja xini' nja ⁴⁰ ka'an nja ndii:

—Jan', yo'ó, te ka'an ña tan' un' yukun' ka'nu' e', te nakani' un' tuku' a kivi' ña un' ndii, sakakú xiin' mii' un'. Te naa' si'e Ndiosí xna'a' nduu' un' ndii, kuan nuu' un' nuu' krusín ñaa' —ni kachi nja.

⁴¹ Te nii' sakan' ni xandi'i' tu' sutu kuu' nuu', xiin' te sania'á tu'un' ndei' Ndiosí, xiin' te fariseo, xiin' te xixa nuu' ñuu' xiin' a ka'an ra ndii:

⁴² —Inga ne yivi' ni sakakú ra, te kivi' sakakú xiin' mii' mii' ra. Naa' rey yoo' e', ne Israel, xna'a' nduu' ra ndii, na nuu' ki'i' ra nuu' krusín vitin, te kandi'xa' ña'a' e'. ⁴³ In'i ra xini' ra Ndiosí. Na sakakú ña'a'

a vitiin naa' ndixa kundani ña'a' a, sakan' ña ni ka'an ra ndii: "Si'e Ndiosí nduu' i", ni kachi ra —ni kachi sakuu' te jaan'.

⁴⁴ Te ni xandi'i tu uvi saa' te kui'na', te ndondia nuu' krusin jaan', xiin' a.

So'o ni xaa a kii' ni xi'i Jesús nuu' krusin

(Mr. 15:33-41; Lc. 23:44-49; Jn. 19:28-30)

⁴⁵ Te kii' ni xaa iin ke'in' ndii, ni kuu iin yavi kanii' iin yivi' ndee ni xa'an' ndiko' a kaa un' xakuaa'. ⁴⁶ Te kuyatin' kaa un' jaan' ni ka'an ti'e' Jesús ndii:

—Elí, Elí, ¿lama sabac-tani? —ni kachi a. Ña jaan' kuni kachi a ndii: Ndiosí mji' i, Ndiosí mji' i, ¿ndichun na ni nakoo un' yu'u'?

⁴⁷ Te ni ka'an xiin' ta'an' sava ne ita' ikan' kii' ni xini so'o nia ni ka'an a ña jaan' ndii:

—Elías kana' te kaa' —ni kachi nia.

⁴⁸ Xa ka'an e', te ni ndava iin te iin' ikan', te ni ki'in ra iin pachi, te ni se'vi ra a vino iya'. Te ni satiin ra a nuu' iin tun' yoo', te ni katan' ra a nuu' Jesús te ko'o a ra'.

⁴⁹ Ndisu sava ne yivi' jaan' ni ka'an xiin' ra ndii:

—Ndiatu' un', te kuni e' naa' kixin Elías te sakaku' ña'a' ra —ni kachi nia.

⁵⁰ Te Jesús ndii, tuku ni ni nde'i ti'e' a, te ni keta nimá a. ⁵¹ Sakan' te, toto ña ta'nu' i'nu tixin yukun' ka'nu' ndii, ni ndata' a. Ni xa'a' a ndee ndienu, te ni kiee nuu a ninu. Te ni taan

iin yivi', te ni ndata' tu kava'. ⁵² Te ni nunia' tu yavi ndii, te kua'a' va ñu'u' nde'i, ne nduu' kuenta Ndiosí, ne ni xi'i ndii, ni natiaku nia. ⁵³ Te ne ni natiaku jaan' ndii, ni kiee nia yavi jaan' ndee kii' ni natiaku Jesús, te ni ko'ni nia ñuu Jerusalén, ña su'un, te ni xini ña'a' kua'a' ne yivi'.

⁵⁴ Te kii' ni xini te xin' kuu' nuu' xiin' te ita' xiin' ra xito' ra Jesús ña ni taan' xiin' sakuu' ña ni xka'ndia ikan' ndii, ni yi'vi xava'a ra ka'an ra ndii:

—Ndixa xna'a nduu' a ndii, si'e Ndiosí ni nduu' te kaa' —ni kachi ra.

⁵⁵ Te ni ita kua'a' ña'a' ndee ndoso' jaan' xito' nia ña yoo jaan'. Ne jaan' ndii, ni ndikun nia Jesús, ni kixin nia ndee ñu'u' Galilea xika' nuu nia nuu' a. ⁵⁶ Te tein ne jaan' ni ka'ni María Magdalena, xiin' María si'i' Jacobo xiin' ñani ra José, xiin' si'i' si'e iin te nani' Zebedeo.

So'o ni xaa a kii' ni ndiee ñu'u' nde'i Jesús

(Mr. 15:42-47; Lc. 23:50-56; Jn. 19:38-42)

⁵⁷ Te xakuaa' nuu' kii' sakan' ndii, ni xaa iin te vika', te ni kiee ñuu Arimatea, te nani' José. Te ni nduu tu te jaan' te ndikun ichi' Jesús. ⁵⁸ Sakan' na ni xa'an ra nuu' Pilato, te ni xikan ra ñu'u' nde'i Jesús. Sakan' te ni ka'an chuun' Pilato ña taxi te xiin' ñu'u' nde'i a jaan' nda'a' José. ⁵⁹ Te kii' ndi'i ni sanuu' ra a ndii, ni tisuku' ra a iin toto

yaa ndiká. ⁶⁰ Te ni xa'an chínaa ra a tixin yavi ndii, ña ni xatia ra toko' kava'. Ña jaan' ndii, yavi xaa' ña sakan' ni xa'a ra nduu' a. Te ni satuvi' ra iin yuu' chie, te ni ndasi ra yu'u' yavi jaan'. Sakan' te ni keta ra kua'an ra. ⁶¹ Te yatın jaan' ndu'u' María Magdalena xiin' inga ka María xto'ni' nja yavi jaan'.

Xito' te xiin' yavi ndii mii' ni naa ñu'u' nde'i Jesús

⁶² Te inga kivi', kij' ni xka'ndia kivi' ña sakoo' tu'va xiin' mii' nja xa'a' kivi' sábado, ña xinandiee' nja jaan' ndii, ni nakaya sakuu' sutu kuu' nuu' xiin' te fariseo nuu' Pilato. ⁶³ Te ni ka'an ra ndii:

—Tákuie, naka'an' ndu ña ni ka'an te jaan', te ni xin' xa'an' ne yivi', kij' ni tiaku ra ndii: “Kivi' ña unj, te natiaku tukuu j”, ni kachi ra. ⁶⁴ Xa'a' a jaan' na kuii' tjanu' un' te xiin' te na koto va'a ra yavi ndii jaan' ndee kivi' ña unj. Saa' iin kij' ku'un te ndikun ichi' ra ñuu te sakui'na' ra ñu'u' nde'i jaan', te ka'an ra xiin' ne yivi' ndii: “Ni natiaku ra tein ne ni xi'i.” Naa' saa ra sakan' ndii, iin tun vixi ndiaa' ka kunduu a te sakan' ña nuu' —ni kachi ra xiin' Pilato.

⁶⁵ Te ni ka'an Pilato xiin' ra ndii:

—Ñaa' naka ndo' iin ti'vi te xiin' te ku'un koto ndo' yavi jaan' saa va'a ka tuu mii' ndo' —ni kachi ra.

⁶⁶ Te ni kiejē ra kua'an ra, te ni xaa ra ikan', te ni chindu'u' ra iin tunj xata' yuu' ña ndasi yu'u' yavi jaan'. Sakan' te ni nakoo ra te xiin' jaan' te koto ra a.

28

So'o ni xaa a kii' ni natiaku Jesús

(Mr. 16:1-8; Lc. 24:1-12; Jn. 20:1-10)

¹ Kij' ni xka'ndia kivi' sábado, ña xinandiee' ne yivi' ndii, nja'a va kivi' nuu' xa'a' ximana, te ni xa'an María Magdalena xiin' inga ka María yavi ndii mii' naa ñu'u' nde'i Jesús. ² Te ndiee' va ni kanda, sakan' ña ni nuu' iin ángele, ña xika' nuu' nuu' xto'o e' Ndiosí, ndivi', te ni xaa a yavi ndii jaan', te ni satuvi' a yuu' ña ndasi yi'e' jaan', te ni xikundu'u' a xata' yuu' jaan'.

³ Yi'é a ndee naa ñu'u' savi', te toto a ndii, yaa kachi' vi' a. ⁴ Te xa'a' a ña ni yi'vi va te xiin' ni xaa ángele jaan' ndii, kisi' vi' ña'a' a ndee ni kuniaa' xachi' ra. ⁵ Ikan' te ni ka'an ángele xiin' ña'a' jaan' ndii:

—Kuán yi'vi ndo', xin' i ña Jesús, ña ni xi'i nuu' krusin, nanduku' ndo'. ⁶ Koo' ka ñu'u' nde'i a naa' yo'o', sakan' ña xa ni natiaku a saa nii' ni ka'an a. Nja'a ndo' te kuni ndo' mii' ni naa a. ⁷ Te vitin ndii, kua'an ki'i' ndo' te ka'an ndo' xiin' te nda'a' xa'a' a ña xa ni natiaku a. Te xi'na mii' a ni'i' ichi' nuu' ndo' kua'an a ñu'u' Galilea, ikan' kuni ña'a' ndo'. Ña

kaa' nduu' ña ka'án i xiin' ndo' —ñi kachi ángele xiin' nja.

⁸ Sakan' te yachi va ñi kiese ne jaan' yavi jaan' kua'an nja. Yi'vi nja, te va'a tu kuni nja. Taxta'an' nja te ka'an nja ña jaan' xiin' te nda'a' xa'a' a. ⁹ Xa sakan' ni, te ni nãta'an' Jesús xiin' nja, te ni ka'an a ndii:

—Na koo na ña maní' xiin' ndo' —ñi kachi a.

Te ni kuyatín nja mii' iin' a, te ni xikuita xiti' nja nuu' a, te ni numi nja xa'a' a tiin' ka'nu' ña'a' nja. ¹⁰ Sakan' te ni ka'an a xiin' nja ndii:

—Kuán yi'vi ndo'. Kua'an ndo' te ka'an ndo' xiin' ñani i na ku'un ra ñu'u' Galilea, te ikan' kuni ra yu'u —ñi kachi a.

Ña yo'o' nduu' tun vixi ña ni ka'an te xín'

¹¹ Te kij' kua'an ña'a' jaan' ndii, kua'an tu sava te xiin' jaan' ñuu, te ni ka'an ra xiin' sutu kuu' nuu' sakuu' ña ni yoo jaan'. ¹² Te ni nakaya sutu jaan' xiin' te xixa nuu' ñuu jaan', te ni nakata ra kuento ra. Ndi' jaan' te ni taxí ra kua'a' xu'un' nda'a' te xiin' jaan', ¹³ te ka'án ra ndii:

—Ka'an ndo' ndii: “Kij' kixín ndu ndiee' ndu ñuu, te ni kixín te ndikún ichi' ra, te ni xaku'na' ra ñu'u' nde'i jaan'”, kachi ndo'. ¹⁴ Te naa' kuni Pilato kuento xa'a' ña kaa' ndii, ndu'u sakandixa' ña'a' te koo' a saa ra xiin' ndo' —ñi kachi ra xiin' te xín' jaan'.

¹⁵ Te ni ki'in te xín' jaan' xu'un', te ni xaa ra saa ni

ka'an sutu jaan' xiin' ra, te ni kiku kuento jaan' tein ne ta'an' e', ne judío, ndee kivi' vitin.

Ka'an chuun' Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ña ka'an ndoso' ra tu'un a

(Mr. 16:14-18; Lc. 24:36-49; Jn. 20:19-23)

¹⁶ Te uxí iin te nda'a' xa'a' a jaan' ndii, ni kiese ra kua'an ra xiki' ña kandu'u' ñu'u' Galilea mii' ni ka'an chuun' Jesús xiin' ra. ¹⁷ Te kij' ni xini ña'a' ra ndii, ni xaka'nu' ña'a' ra. Ndisu sava ra ni kandixa' va'a. ¹⁸ Te ni kuyatín Jesús nuu' ra ka'án a xiin' ra ndii:

—Nda'a' yu'u ni taxí Ndiosí sakuu' ña ndiee', te ka'ndia chuun' i ndivi' xiin' iin yivi'. ¹⁹ Xa'a' a jaan' na kui' kua'an ndo', te sania'á ndo' sakuu' ne yivi' iin yivi te kundikun nja ichi' i. Te sakuchi' ña'a' ndo' xiin' ña ndiee' yuva' e' Ndiosí, xiin' ña ndiee' si'e a, xiin' ña ndiee' Espíritu Santo. ²⁰ Te sania'á tu ña'a' ndo' ña na saxinú nja sakuu' ña ni ka'an chuun' i xiin' ndo' kaa'. Te yu'u ndii, koo i xiin' ndo' ndee ndi'i ni kivi' ndee ku'un ndiko' iin yivi' —ñi kachi a. Sakan' na kunduu a.

Tutu yo'o' nduu' ña ni ke'i San Marcos ña ka'an xa'a' Jesús

*So'o ni xaa a kii' ni
sakuchi' Juan ne yivi' kuenta
Ndiosí itia Jordán*

*(Mt. 3:1-12; Lc. 3:1-9,15-
17; Jn. 1:19-28)*

¹ So'o ni xa'a' tu'un va'a
ña ka'an xa'a' Jesucristo, si'e
Ndiosí. ² Naa yoso' a mii' ni
ka'an Isaías te ni ka'an tiakú
tu'un Ndiosí, kii' ni ke'i ra ña
ni ka'an Ndiosí ndii:

Yu'u ndii, tianu' i nda'a'
xa'a' i,

te xi'na ra ku'un, te
nda'ava'a ra ichi'
nuu' un'.

³ Te te jaan' nduu' te tiakú
tachi' yu'u' ka'an ti'e'
ra mii' taxin' kaa' ndii:
"Nda'ava'a ndo'ó ichi' mii'
kixin' xto' o e',

te ndasandaku tu ndo' a."

Kachi a.

⁴ Sakan' na kuii' ni xa'a'
iin te nani' Juan sakuchi'
ra ne yivi' kuenta Ndiosí
mii' taxin' kaa'. Te ka'an
ndoso' ra nuu' nja kuenta
ña nama nja nimá nja xa'a'
kuachi ña xaa' nja. Sakan'
te koo ka'nu' ini Ndiosí xa'a'
nja, te kuchi nja kuenta
a. ⁵ Te sakuu' ne ndiee'
ñuu' Jerusalén xiin' nda'a' a,
ña ñu'u' nuu' ñu'u' Judea
ndii, ni xa'an nja mii' iin'
Juan jaan', te kunj so'o ña'a'
nja, te na'má nja kuachi
nja, te ni sakuchi' ña'a' ra

kuenta Ndiosí itia Jordán
jaan'. ⁶ Toto Juan ndii, xiin'
ixi' camello ni ku'a'a a. Te
ki'i' iin' toko' ra. Te tika
xiin' ñuñu' itun' ni xaxi' ra.
⁷ Ni ka'an ndoso' ra nuu' nja
ndii:

—Ña kuaxi xata' i ndii, ña
koo' chukuu' ka nduu' a te
sakan' yu'u'. Te yu'u' ndii,
ni ndee vä'a i kunduu' te
nda'in' iin' ndixan' ki'i' a.
⁸ Yu'u' ndii, sakuchi' i ndo'ó
xiin' tikui kuji', ndisu ña
jaan' ndii, sakuchi' a ndo'ó
kuenta a xiin' ña ndiee'
Espíritu Santo —ni kachi ra
xiin' nja.

*So'o ni xaa a kii' ni chichi'
tu Jesús itia Jordán*

(Mt. 3:13-17; Lc. 3:21-22)

⁹ Te kii' sakan' ndii, ni
keta Jesús ndee ñuu' Nazaret,
ña naá nuu' ñu'u' Galilea,
te ni xaa a mii' iin' Juan
jaan', te ni sakuchi' ña'a'
ra itia Jordán. ¹⁰ Te ndi'i
so'o ni chichi' Jesús, te ni
keta a tikui. Ikan' te ni
xini a ni nunja' ndivi', te
nuu' Espíritu Ndiosí, naa
kaa' paloma kaa' a, te ni
ndo'o a xiin' a. ¹¹ Sakan' te
ni ka'an iin' tachi' yu'u' ndee
ndivi' ndii:

—Yo'ó nduu' si'e manj' i, te
va'a va' kuni i xini i yo'ó —ni
kachi a xiin' a.

*So'o ni xaa a kii' ni kuni'
ña ndiva'a sanama' a Jesús
nuu' kuachi*

(Mt. 4:1-11; Lc. 4:1-13)

¹² Ndi'i so'o ña jaan', te ni
saka'an Espíritu Santo nimá
Jesús te ku'un a mii' taxin'
kaa'. ¹³ Te ikan' ni xika a nii'
uvi xiko kivi', te ni xito ku'a'a

ñā'a' ñā ndīva'a. Tē nī xika a tēin ti' iku', tē nī ndēkuie ángele ikan', tē nī xika nuu a nuu' Jesús.

Sō'o nī xaa a kii' nī xā'a' Jesús ka'án ndoso' a nuu' ne ndiee' ñu'u' Galilea

(Mt. 4:12-17; Lc. 4:14-15)

14 Tē kii' nī xiku'un Juan naá ra vī'e kaa ndii, nī xa'an Jesús nuu' ñu'u' Galilea ka'án ndoso' a tu'un va'a xa'a' saa kuní Ndiosí ka'ndia chuun' a nimá e'. 15 Tē ka'án a ndii:

—Xa nī xinū kivi' ñā nī chituní Ndiosí, tē xa nī kuyatīn ka'ndia chuun' a nimá ne yivi'. Ñā jaan' na kuii' nama ndo' nimá ndo' xa'a' kuachi ñā xaa' ndo', tē kandixa' ndo' tu'un va'a xa'a' ichi' a —nī kachi a.

Sō'o nī xaa a kii' nī kana Jesús kumi' ta'an tē tava' tīaka' tē kunduu ra nda'a' xa'a' a

(Mt. 4:18-22; Lc. 5:1-11)

16 Tē kii' xika' Jesús yu'u' minī Galilea ndii, nī xini a uvi ta'an tē yivi'. Iin ra nani' Simón, tē inga ra nani' Andrés. Tē jaan' ndii, ñani ra kuni ta'an' ra. Tē skó'ni' ra ñunu' ra tixin tikui minī jaan', sakan' ñā tē tava' tīaka' nduu' ra. 17 Tē nī ka'an a xiin' ra ndii:

—Njā'a' ndo', tē kundikun ndo' ichi' i, tē sania'á i ndo'ó tava' ndo' ne yivi' nuu' kuachi nja tē kundikun nja yu'u' —nī kachi a.

18 Xaka'án e' tē nī nakoo ra ñunu' ra, tē nī xikundikun ra Jesús.

19 Tē kii' nī ya'a a ndoso' ka' ndii, nī xini a Jacobo xiin' ñani ra Juan, tē uvi saa' tē jaan' nduu' si'e Zebedeo. Tē jaan' ndii, ndiee' ra xiin' yuva' ra tixin tundoo' ra na'ma' ra ñunu' ra. 20 Sakan' tē nī kana Jesús Jacobo xiin' Juan, tē nī nakoo tē jaan' yuva' ra tixin tundoo' xiin' tē tatú ra, tē nī xikundikun ra Jesús.

Sō'o nī xaa a kii' nī xā'ni' Jesús ñā ndīva'a' nimá iin tē yivi'

(Lc. 4:31-37)

21 Tē nī xaa Jesús ñuu' Capernaum xiin' tē nda'a' xa'a' a. Tē kii' nī xaa kivi' sábado, ñā xinandiee' ne yivi' ndii, nī skó'nu' a xiin' tē jaan' tixin vī'e mii' nakayá ne ñuu' jaan', tē nī sania'á a ne yivi'. 22 Tē nī nandanī nja saa sania'á ñā'a' a, sakan' ñā nī ka'an a ndee' naa ka'án iin tē kumi' ñā ndiee', tē süu' naa sania'á tē sania'á tu'un ndei' Ndiosí.

23 Tē nī yoo iin tē naá ñā ndīva'a' nimá tixin vī'e jaan', tē nī nde'i ti'e' ñā jaan' ka'án a ndii:

24 —Kua'an Jesús, tē Nazaret. ¿Ndichun kuaxi sataña'a' un' ndu? ¿Ñáá kuaxi un' tē sandoñu'u' un' ndu? Xiní yu'u' yoo nduu' yo'ó. Ñā su'un kuenta Ndiosí nduu' un' —nī kachi a.

25 Ikan' tē nī ka'an ndiee' Jesús xiin' ñā jaan' ndii:

—Taxin' koo yu'u' un' tē kua'an ketā nimá tē ñāa' —nī kachi a.

26 Te ni kjsi ndjee' ña ndiva'a jaan' te jaan', te ni nde'i ti'e a, te ni keta a nimá ra kua'an a. 27 Te sakuu' ne jaan' ndii, ni nandaní xava'a nja, te ni ka'an xiin' ta'an' nja ndii:

—¿Mii' tu kuaxi ña ka'an te yivi' kaa'? ¿Te'e' iin ichi' xaa' nduu' ña sania'á ra, cho'? Sakan' ña xiin' ña ndjee' ka'an chuun' ra nuu' ña ndiva'a, te xini so'o a —kachi xiin' ta'an' nja.

28 Te yachi va ni kiku kuento xa'a' Jesús kanii' nuu' ñu'u' Galilea jaan'.

So'o ni xaa a kij' ni sanda'a Jesús ña' tiso Simón Pedro

(Mt. 8:14-15; Lc. 4:38-39)

29 Sakan' te ni keta Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a jaan' vi'e jaan' te kua'an a xiin' Simón xiin' Andrés vi'e uvi saa' te jaan'. Te kua'an tu Jacobo xiin' Juan xiin' a. 30 Te ña' tiso Simón jaan' ndii, ka'ni' ndjee' tiin' ña'a' kandu'u' a vi'e jaan'. Te kij' ni xaa Jesús xiin' ra ikan' ndii, ni ka'an ne yivi' xiin' a xa'a' ña' jaan'. 31 Sakan' te ni kuyatín a mii' kandu'u' a, te ni tiin a nda'a' a, te ni ndani'i ña'a' a. Xaka'an e' te ni kjee' ña'a' ka'ni', te ni xa'a' a' nduku' a' ña kuxi a xiin' te jaan'.

So'o ni xaa a kij' ni sanda'a Jesús kua'a' ne yivi'

(Mt. 8:16-17; Lc. 4:40-41)

32 Te xakuua' nuu' kij' xa ni keta ñu'u' kivi' jaan' ndii, ni xan ndiaka te ni xan ndiaka ne ndjee' ñuu jaan'

sakuu' ne kuni kuví nuu' Jesús. Te ni xan ndiaka tu nja ne ñu'u' ña ndiva'a nimá. 33 Te ni ndekuje kua'a' xava'a ne ndiee' ñuu jaan' yi'e' vi'e jaan'. 34 Te ni sanda'a a kua'a' va ne kuni kuví nuu' ndee ka nuu' kui'e. Te sakan' tu ni tava' a kua'a' ña ndiva'a ña ñu'u' nimá ne jaan'. Te ni taxí Jesús ka'an ña ndiva'a sakan' ña xini ña jaan' yoo nduu' Jesús.

Ka'an Jesús xiin' Ndiosi iin xaan' mii' taxin' kaa'
(Lc. 4:42-44)

35 Te nja'a va kuaxi kitú', te ni ndokoó Jesús, te ni keta a vi'e jaan' te kua'an a iin xaan' mii' taxin' kaa' xa'a' ku'u, te ikan' ni ndatu'un' a xiin' Ndiosí. 36 Te ni xa'an nanduku' ña'a' Simón xiin' inga te nda'a' xa'a' a. 37 Te ni ka'an ra xiin' a kij' ni xa'an kuni ña'a' ra ndii:

—Sakuu' ne yivi' nanduku' yo'ó, tákui'e —ni kachi ra.

38 Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—To'o' ndo' tukú ñuu, ña ñu'u' yatín, te ka'an ndoso' tu i tu'un va'a nuu' ne yivi' jaan'. Kuachí ndii xa chuun jaan' ni keta i nuu' Ndiosi kuaxi i —ni kachi a.

39 Sakan' na kuii ni keta a xiin' te nda'a' xa'a' a jaan', te ni xa'an ka'an ndoso' a tu'un va'a nuu' ne ndiee' kanii' nuu' ñu'u' Galilea. Sakan' ni xaa a tixin i'in vi'e mii' nakayá ne ndiee' ñuu jaan'. Te sakan' tu ni tava' a ña ndiva'a ña ñu'u' nimá ne ndiee' ikan'.

So'ŋ ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús iin te kumi' kui'e te'i

(Mt. 8:1-4; Lc. 5:12-16)

40 Te ni kuyatin iin te kumi' kui'e te'i nuu' Jesús, te ni xikuiin xiti' ra nuu' a, te ni ka'an nda'vi ra xiin' a ndii:

—Tákuie, naa' kuní un' ndii, kuví sanda'a un' yu'u nuu' kui'e ña ndo'o' i —ni kachi ra.

41 Te ni kuvita ini a xa'a' te jaan', te ni sanakaá a nda'a' a, te ni tondia nda'a' ña'a' a ka'an a xiin' ra ndii:

—Kuni sanda'a i yo'ó nda'a kii' un' —ni kachi a.

42 Sakan' na, kii' ka'an a ña jaan' ndii, xaka'an e', te ni kije ña'a' kui'e jaan', te ni nda'a ra. 43 Ndi'i jaan' te ni ka'an chuun' ndiee' a xiin' ra, te ni ndei' ña'a' a ka'an a xiin' ra ndii:

44 —Kua'an, ndisu ka'an un' xiin' ndee iin ne yivi' ña ni xaa i xa'a' un' yo'o'. Süu' jaan' ndii kua'an te nia'a xiin' mii' un' nuu' sutu ña xa ni nda'a un'. Te nasoko' un' ña'a nuu' Ndiosí xa'a' ña xa ni nda'a un' naa ni ka'an chuun' Moisés, te kuni ne yivi' ña ni nda'a xna'a un' —ni kachi a.

45 Ndisu ni keta so'ŋ te jaan' kua'an ra, te ni xa'a' kiku ra kuento nuu' sakuu' ne yivi' xa'a' ña ni xka'ndia jaan'. Xa'a' a jaan' na ni kuví ka ku'un tuvi' Jesús ndee iin ñuu jaan', süu' jaan' ndii ni ndoo a mii' kataxin', ndee saa ka ni ndii, ni xa'an ne ndiee' sakuu' ñuu jaan' mii' ni yoŋ a.

2

So'ŋ ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús iin te kui'e xa'a'

(Mt. 9:1-8; Lc. 5:17-26)

1 Te kii' ni xka'ndia ndia'vi' kivi' ndii, ni nandiko' tukuu' Jesús ñuu Capernaum. Te ni xa'a' xika' kuento ña ndu'u' a iin vi'e.

2 Numi' te ni nakaya kua'a' ya'a ne yivi' mii' ndu'u' a. Te chitu' ni'i vi' ndee yi'e' vi'e a jaan'. Te ka'an Jesús tu'un Ndiosí nuu' nia.

3 Ikan' te ni ndekuje kumi' ta'an te yivi' ndiso' ra iin te kui'e xa'a' kandu'u' ra nuu' iin tun' xto. 4 Te kii' ni ndekuje ra xiin' te jaan' vi'e mii' iin' Jesús ndii, ni kuví kuyatin ra nuu' a, kuachi ndii kua'a' va ne yivi' ita'. Sakan' na ni kaa ra xini' vi'e xiin' te kuni kuví jaan', te ni xa'a ra iin yavi' ikan' sava ni mii' iin' Jesús. Sakan' te ni sanuu' ra tun' xto mii' kandu'u' te kuni kuví jaan' nuu' a. 5 Te kii' ni xini' Jesús ña ini te yivi' jaan' xini ña'a' ra ndii, ni ka'an a xiin' te kuni kuví jaan' ndii:

—Xa ni ndoyo kuachi un', pia'un —ni kachi a.

6 Sava te sania'a tu'un ndei' Ndiosí, te yoo ikan' ndii, ni ka'an ra xiin' nimá ra ndii: 7 “Te yivi' kaa' ndii, kanja'a ra xa'a' Ndiosí, sakan' ña Ndiosí kuiti' yoo ndiee' te sandoyo' a kuachi ne yivi'”, ni kachi ra xiin' nimá ra.

8 Ndisu numi' te ni xini' Jesús xiin' nimá a ña ka'an

te jaan' xiin' nimá ra. Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Vā'a ka'an ndo' xiin' nimá ndo' xa'a' i, taā.
 9 ¿Ndee nā nduu' nā xaku' ka vixi ka'an i xiin' te kaa', tuu ndo'ó? ¿Náá nā xā ni ndoyo kuachī ra, uun náá nā ndokoŋ ra te na'in ra tun' xto ra, te ku'un ra? 10 Sakan' na kuii' nia'a yu'u, nā nduu' tu te yivi', ndo'ó nā kumi' i ndiee' iin yivi' te sandoyo' i kuachī ne yivi' —ni kachi a.

11 Sakan' te ni ka'an a xiin' te kui'e xa'a' jaan' ndii:

—Xiin' yo'ó ka'an i. Ndokoŋ un', te na'in un' tun' xto un', te nu'u un' vi'e un' —ni kachi a.

12 Xaka'an e' te ni ndondichī ra, te ni na'in ra tun' xto ra, te nuu' ni'nu' sakuu' ne yivi' jaan' te ni keta ra kua'an ra. Te ni nandanj va nja xaka'nu' nja Ndiosí ka'an nja ndii:

—Ndee iin kivi' tia'an kuni e' naa nā kaa' —ni kachi nja.

So'o ni xaa a kii' ni kana Jesús Leví Mateo

(Mt. 9:9-13; Lc. 5:27-32)

13 Ndi'i nā jaan' te ni keta Jesús vi'e jaan' te kua'an ni tukuu a yu'u' minj Galilea. Te kua'a' va ne yivi' kua'an mii' iin' a, te sania'á nā'a' a tu'un Ndiosí. 14 Te kii' xka'ndiá a kua'an a ndii, ni xinj a ndu'u' Leví, si'e Alfeo, mii' kendarā ya'vi' ra xa'a' nūu Roma. Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Nja'a, te kundikun un' yu'u —ni kachi a.

Sakan' te ni ndondichī ra, te ni xikundikun nā'a' ra.

15 Te kii' ndu'u' Jesús nuu' mesa xixi' a vi'e Leví jaan' ndii, kua'a' tu te kendiaa' ya'vi' xa'a' nūu Roma xiin' kua'a' tu ne kā'an va'a ne yivi' xa'a' ndiee' inga' nja nuu' mesa xiin' Jesús, xiin' te nda'a' xa'a' a xixi' nja, sakan' nā xā yoo kua'a' te ndikun xata' a. 16 Te kii' ni xinj te sania'á tu'un ndei' Ndiosí, te nduu' kuenta te fariseo, nā xixi' Jesús xiin' te kendiaa' ya'vi' jaan' xiin' inga ka ne kā'an va'a ra xa'a' jaan' ndii, ni ka'an ra xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

—Koto ndo' saā vi' kuu' te sania'á ndo'ó kaa'. Vā'a xachi' xaa' ra xixi' ra xiin' te kendiaa' ya'vi', xiin' inga te xaa' tu kuachī kaa' —ni kachi ra.

17 Te ni ka'an Jesús xiin' ra kii' ni xinj so'o a nā ni ka'an ra jaan' ndii:

—Ne va'a kuni ndii, kuni nja te tatan', süu' jaan' ndii ne kuni kuvi' kuiti' kuni ra. Te yu'u ndii, kuaxi i te kana i ne tuu nā xachuun' ndaku nja. Süu' jaan' ndii kuaxi i, te kana i ne xini nā yoo kuachī nja —ni kachi a.

Yo'o' ka'an Jesús nā nduu' a ndee naa iin te tunda'a'

(Mt. 9:14-17; Lc. 5:33-39)

18 Kii' ni xinj sava ne yivi' nā yoo nditia te nda'a' xa'a' Juan xiin' te nda'a' xa'a' te fariseo ndii, ni xa'an ndatu'un' nja Jesús ndii:

—Te nda'a' xa'a' Juan ndii, yoo nditia chito va ra. Te sakan' tu xaa' te nda'a' xa'a' te fariseo. Te, ¿ndichun

na yoo nditĩa te nda'a' xa'a' yo'ó? —ni kachĩ nĩa xiin' a.

19 Te ni ka'an Jesús xiin' nĩa ndii:

—¿Ñáá kuvĩ koo nditĩa ne yivĩ, ne ñu'u' mii' yoo ña tunda'á', kij' ndu'u' ka te tunda'á' xiin' nĩa? Kuvĩ saa nĩa ña jaan', sakan' ña ndu'u' ka te tunda'á' jaan' xiin' nĩa. 20 Ndisu xaa jin kivi' kij' tu'un ne yivĩ' te tunda'á' jaan', te kij' sakan' ndii, kuni a kaka nditĩa ne jaan' —ni kachĩ a xiin' nĩa.

21 Te ni ka'an ka a xiin' nĩa ndii:

—Ndee jin ne yivĩ' ná'ma' jin toto yata' xiin' jin tu'un' toto xaa'. Kuachĩ ndii, kij' ndoo toto jaan' ndii, nandii toto xaa' jaan' te kuachĩ ndi'ĩ ka toto yata' jaan'. 22 Te ndee jin tu ne yivĩ' ndii, taan' nĩa vino xaa' tixin jin' yata'. Sakan' ña naa' saa nĩa sakan' ndii, kij' kuiya' ra' ndii, tia'ndia jin' jaan', te kuitĩa ndoo ra', te ndoñu'u' saka tu jin' jaan'. Sakan' na kuu' kuni a ña taan' e' vino xaa' tixin jin' xaa' —ni kachĩ a xiin' ne jaan'.

Jesús nduu' ña kumi' ndiee' nuu' ndee kivi' sábado, ña xinandiee' e'

(Mt. 12:1-8; Lc. 6:1-5)

23 Jin kivi' sábado, ña xinandiee' ne yivĩ', kij' xka'ndiá Jesús kua'an a xiin' te nda'a' xa'a' a mii' yoo trigo ndii, ni xa'a' te jaan' tu'un' ra yoko' trigo jaan'. 24 Te ni ka'an sava te fariseo ndii:

—Koto un', ¿ndichun na xaa' ndo' ña xata'an saa e' kivi' sábado, ña xinandiee' e'? —ni kachĩ ra.

25 Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—¿Ñáá tia'an ka'vi' ndo' tutu Ndiosí mii' ka'an a xa'a' ña ni xaa David xta'an' kij' ni natijn ra, te ni xi'ĩ ra soko xiin' te ndiaka' ta'an' xiin' ra? 26 Sakan' te ni xka'ndia ra tixin vi'e Ndiosí kij' ni nduu' Abiatar sutu ka'nu', te ni xixi ra xita' va'a su'un, tee' ndee sutu kuiti' xata'an kuxi ña jaan', te ni taxĩ tu ra a ni xixi ndee te ndiaka' ta'an' xiin' ra —ni kachĩ a.

27 Te ni ka'an tu a xiin' te jaan' ndii:

—Kivi' sábado, ña xinandiee' e' ndii, ni xa'a' ña'a' Ndiosí xa'a' ña va'a ne yivĩ'. Te süu' ne yivĩ' ni xa'a' a xa'a' kivi' jaan'. 28 Xa'a' a jaan' na yu'u, ña nduu' tu te yivĩ' ndii, kumi' i ndiee' ndee xa'a' kivi' sábado, ña xinandiee' e' —ni kachĩ a.

3

So'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús jin te kui'e nda'a'

(Mt. 12:9-14; Lc. 6:6-11)

1 Tuku ni ni nda'ni Jesús vi'e mii' nakayá ne ñuu jaan', te ni ka'ni jin te kui'e nda'a' ikan'. 2 Te ni चुणुण xa'a' va te fariseo te kuni ra naa' sanda'a a te kui'e nda'a' jaan' kivi' sábado, ña xinandiee' ne yivĩ', sakan' te kuvĩ jin kuachĩ ra Jesús. 3 Te ni ka'an a xiin' te kui'e nda'a' jaan' ndii:

—Ndondjichi, te kujin un' ma'in' kaq' —ni kachi a.

⁴ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' te kuni tjin kuachi ña'a' jaan' ndii:

—¿Ndee ña taxi' tu'un ndei' Ndiosí saa e' kivi' sábado, ña xinandiee' e'? ¿Ñáá ña va'a taxi' a saa e' uun ñáá ña ña'a taxi' a saa e'? ¿Ñáá sakakú e' ne yivi', uun ka'ni' ndi'i' e' ña, kachi a? Nakujin ndo' —ni kachi a.

Ndisu te jaan' ndii, koo' a ni ka'an xachi' ra. ⁵ Sakan' te ni nakoto'ni xi'é a nuu' te jaan', te nda'vi tu kuni a xa'a' ña xii va nimá ra. Sakan' te ni ka'an a xiin' te kui'e nda'a' jaan' ndii:

—Sanakaá un' nda'a' un' —ni kachi a.

Sakan' te ni sanakaá ra nda'a' ra, te ni nda'a a.

⁶ Ni kiee so'o te fariseo jaan' ikan', te ni xa'a' ndatu'un' tuni ra xiin' te nda'a' xa'a' Herodes saa kuví ka'ni' ra Jesús.

So'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús kua'a' ne yivi' yu'u' mini

⁷ Sakan' te ni keta Jesús te kua'an a xiin' te nda'a' xa'a' a yu'u' mini Galilea, te kua'a' ya'a ne yivi' ndikún ña'a' kua'an ña. Sava ne yivi' jaan' ni kiee ñuu ña ñu'u' nuu' ñu'u' Galilea, te sava ña ni kiee ñuu ña ñu'u' nuu' ñu'u' Judea, ⁸ te sava tukú ne jaan' ni kiee ñuu Jerusalén. Te sava tukú ña ni kiee ñuu ña ñu'u' nuu' ñu'u' Idumea. Te sava tukú ña ni kiee ñuu ña ñu'u' tukú ta'vi' itia

Jordán. Te ni kiee tu sava ne yivi' jaan' yatín ñuu Tiro xiin' ñuu Sidón. Kua'a' ya'a nanduu' ne yivi' jaan', te kua'an ña mii' kua'an Jesús. Sakan' xaa' ña xa'a' ña ni xini ña kuento xa'a' kua'a' ya'a chuun ka'nu' ña xaa' a.

⁹ Sakan' te ni ka'an chuun' a xiin' te nda'a' xa'a' a ña na koo tu va ra xiin' jin tundo' mii' kunaá a ka'an ndoso' a, koto ka tavi ña'a' ne kua'a' ya'a jaan'. ¹⁰ Kuachi ndii xa ni sanda'a a kua'a' ne yivi', xa'a' a jaan' na ndekuie' te ndekuie' kua'a' va ne kuni kuví nuu' a te tondia ña'a' ña te nda'a ña. ¹¹ Te kij' xini ña'a' ne ñu'u' ña ndiva'a nimá ndii, xikuitá xiti' ña nuu' a, te ka'an ti'e' ña ndiva'a jaan' xiin' Jesús ndii:

—Yo'ó nduu' si'e Ndiosí —kachi a.

¹² Ndisu ni ka'an chuun' ndiee' Jesús nuu' ña ndiva'a jaan' te koo taxin' yu'u' a, sakan' te ka'an a nuu' ne yivi' yoo nduu' Jesús.

So'o ni xaa a kii' ni nakaxin Jesús uxí uvi ta'an te nda'a' xa'a' a

(Mt. 10:1-4; Lc. 6:12-16)

¹³ Ni ya'a te ni kaa Jesús xini' jin iku', te ni xaka a te kuni nakaxin a. Te kij' xa ita' ti'vi sakuu' ra nuu' a ndii, ¹⁴ ni nakaxin a uxí uvi ta'an te jaan' te kaka ra xiin' a te tianu' ña'a' a sania'a ra ichi' a. ¹⁵ Te kumi' ra ndiee' te sanda'a ra ne kuni kuví, te kumi' tu ra ndiee' te tava' ra ña ndiva'a ña ñu'u' nimá ne yivi'. ¹⁶ Jin te jaan' nani'

Simón, te ni chindu'u' Jesús inga kivi' ra Pedro. ¹⁷ Te inga ra nani' Jacobo, xiin' ñani ra, te nani' Juan. Te si'e Zebedeo nduu' uvi saa' te jaan'. Te ni chindu'u' Jesús kivi' uvi saa' te jaan' Boanerges. Te ña jaan' kuni kachi a ndii: Te kui'e va ndee naa nde'i savi'. ¹⁸ Te inga tuku ra nani' Andrés, te inga ra nani' Felipe, te inga ra nani' Bartolomé, te inga ra nani' Mateo, te inga ra nani' Tomás, te inga ra nani' Jacobo, te jaan' ndii, si'e Alfeo nduu' ra. Te inga ra nani' Tadeo, te inga ra nani' Simón, te jaan' ndii, kuenta iin ti'vi, te nani' cananista nduu' ra. ¹⁹ Te inga ra nani' Judas Iscariote, te ni sanakua'a Jesús so'o' ndi'i nda'a' te kuu' ka'nu'. Ndi'i ña jaan' te ni nandiko' sakuu' nia vi'e.

Ka'an kinj te sania'a tu'un ndei' Ndiosí xa'a' Jesús

(Mt. 12:22-32; Lc. 11:14-23)

²⁰ Te tuku ni ni nakaya kua'a' xava'a ne yivi' nuu' a. Xa'a' a jaan' na ndee ni kunja'a a kuxi a ni ndee te nda'a' xa'a' a. ²¹ Kij' ni xinj tu'un ne iin kuu' xiin' Jesús xa'a' ña jaan' ndii, ni kiee nja vi'e nja kua'an nja kuni naká ña'a' nja, sakan' ña ka'an ne jaan' ndii:

—Te loco nduu' ra —kachi nja.

²² Te ni ka'an tu sava te sania'a tu'un ndei' Ndiosí, te ni kiee ñuu Jerusalén ndii:

—Ña ndiva'a kuu' nuu' ña nani' Beelzebú naá

nimá Jesús kaa', sakan' na chindiee' ña'a' a te kuvj tava' ra ña ndiva'a ña ñu'u' nimá ne yivi' —kachi te jaan'.

²³ Sakan' te ni kana Jesús te jaan' nuu' a, te ni ka'an a xiin' ra iin ña ka'an ndiaa a ndii:

—¿Ñáá ka'an' ndo'ó ndii, kuni ña ndiva'a kuu' nuu' tava' ta'an' a nimá ne yivi'?

²⁴ Naa' nata'vi' ne yivi', ne ndiee' iin ñuu ka'nu' kuu' nuu', te kunta'an' nja ndii, ndoñu'u' ñuu jaan', ²⁵ uun naa' nata'vi' ne ndiee' tixin iin vi'e te kunta'an' nja ndii, nduxin tu vi'e ne jaan'. ²⁶ Te nii' sakan' nduu' tu a naa' kunta'an' ña ndiva'a kuu' nuu' jaan' xiin' nda'a' xa'a' a, te nata'vi' ta'an' a ndii, sandoñu'u' xiin' mji' a, te xa ikan' nduxin ndi'i ña xa'ndia chuun' a. ²⁷ Te ndee iin ne yivi' kuvj ki'vi vi'e iin te ndiee' va te na'in nja ña'a' ra, naa' satiin ña'a' nja ña nuu'. Sakan' kujti' te kuvj sakui'na' nja ña kumi' ra.

²⁸ Ña ndaku ka'an' i xiin' ndo' ndii, sakuu' nuu' kuachi ña xaa' ndee ka ne yivi' xiin' sakuu' nuu' ña kanja'a nja ndii, koq ka'nu' inj Ndiosí xa'a' nja. ²⁹ Ndisu yoo ka kanja'a xa'a' Espiritu Santo ndii, koo' kivi' koo ka'nu' inj Ndiosí xa'a' ne jaan'. Süu' jaan' ndii kujso kuachi nja ndee ndi'i' ni kivi' —ni kachi a xiin' te jaan'.

³⁰ Ni ka'an Jesús ña jaan', kuachi ndii ka'an te jaan' ña ña ndiva'a naá nimá a.

So'q ni xaa a kii' ni kixin si'i' Jesús xiin' ñani a nan- duku' ña'a' nia

(Mt. 12:46-50; Lc. 8:19-21)

³¹ Sakan' te ni xaa si'i' Jesús xiin' ñani a vi'e mii' iin' a. Te ni ndoo nia ita' nia ki'e, te ni saya'á nia kuento te kana ña'a' ne yivi'. ³² Te ne yivi' kua'a', ne ndiee' saa xinunduu mii' iin' a jaan', ni ka'an xiin' a ndii:

—Tákuie, si'i' un' xiin' ñani un' ndii, ki'e ita' nia nanduku' nia yo'ó —ni kachi nia.

³³ Sakan' te ni ka'an a xiin' ne jaan' ndii:

—Kuni i ña kundani ndo' yoo nduu' ndee naa si'i' i xiin' ñani i —ni kachi a.

³⁴ Sakan' te ni nakoto a nuu' ne ndiee' saa xinunduu jaan' ka'an a ndii:

—Koto ndo', ne yo'q' nduu' ndee naa si'i' i xiin' ñani i. ³⁵ Kuachi ndii, yoo ka xaa ña kuni Ndiosí ndii, ne jaan' nduu' ndee naa ñani i, xiin' ña' ku'va i, xiin' si'i' i —ni kachi Jesús xiin' ne yivi' jaan'.

4

So'q kua'an ña ni sania'á Jesús xa'a' iin' ñu'u' mii' kiku' iin te yivi' ndikin'

(Mt. 13:1-9; Lc. 8:4-8)

¹ Unta' kii' kua'an tukuu Jesús yu'u' mini jaan' ndii, ni nakaya kua'a' xava'a ne yivi' nuu' a ikan'. Sakan' te ni sko'nu' a tixin iin tundo'o' nuu' tikui jaan'. Te ne yivi' jaan' ndii, yu'u' mini ita' nia te kuni so'q ña'a' nia. ² Te

ni xa'a' sania'á ña'a' a kua'a' ña'a' xiin' ña ka'an ndiaa ka'an a ndii:

³ —Chuun xa'a' va ndo' ña ka'an i xiin' ndo'. Unta' ndii, ni keta iin te yivi' kua'an kiku' ra ndikin' trigo mii' xika' ra. ⁴ Te kii' kiku' ra ndikin' jaan' ndii, sava a ni koyo nuu' ichi'. Te ni ndekuje saa, te ni xaxi' ri' a. ⁵ Te sava tuku ndikin' ni koyo mii' yaxin' va ndoso' ñu'u' xata' yuu'. Te yachi va ni ndutia a sakan' ña koo' kua'a' ñu'u' ndoso' xata' yuu' jaan'. ⁶ Ndisu kii' ni keta ñu'u' ndii ni saxii ña'a' a, te xa'a' ña kuali' tio'q a ndii, ni ichi a. ⁷ Te sava tuku a ni koyo tein ku'u iñu'. Te kii' ni xa'nu iñu' jaan' ndii, ni tavi a itia trigo jaan', te ni xa'ni' ndi'i' ña'a' a, sakan' na kui' koo' ndikin' a ni kuun. ⁸ Te sava ka tuku a ni koyo nuu' ñu'u' ña'ma. Te ni ndutia a, te ni xa'nu a, te ni kuun ya'a ndikin' i'in a. Sava itia trigo jaan' ni taxi oko uxi ndikin', te sava a ni taxi uni xiko ndikin', te sava tuku a ni taxi ciento ndikin' —ni kachi Jesús.

⁹ Te ni ka'an ka a ndii:

—Ndo'ó ne xini so'q ndii, chuun xa'a' va ndo' ña ni ka'an i —ni kachi a.

Yo'o' sanakuachi' Jesús ña ka'an ndiaa

(Mt. 13:10-17; Lc. 8:9-10)

¹⁰ Kii' ni ndoo iin ndaa' Jesús ndii, ni ndatu'un' ña'a' ne ita' yatín xiin' te uxi uvi jaan' xa'a' ndee ña kuni kachi ña ni ka'an ndiaa a jaan'.

11 Te n̄i ka'an a xiin' n̄ia ndii:

—Ndo'ó ndii, taxi' Ndiosí ña kundan̄i ndo' ña xini m̄i' kuṭi' a xa'a' sāa xa'ndia chuun' a nimá ne yivi'. Ndisu nuu' ne xika' ndiká ndii, xiin' ña ka'an ndiaa kuṭi' ka'an i. 12 Sakan' te tee' ndee xito' n̄ia ndii, kōo' xachi' a kuvi kuni n̄ia. Te tee' ndee xini so' o te xini so' o n̄ia ndii, kundan̄i n̄ia a te nandiko' n̄ia nuu' i te koo ka'nu' in̄i i xa'a' kuachi n̄ia —n̄i kachi a.

Ka'an Jesús ndee ña kuni kachi ña ka'an ndiaa xa'a' te kiku' ndikin' jaan'

(Mt. 13:18-23; Lc. 8:11-15)

13 Te n̄i ka'an tu Jesús xiin' ne n̄i ndoo ita' jaan' ndii:

—Naa' kundan̄i ndo' ña ka'an ndiaa jaan' ndii, sāa kuvi kundan̄i ndo' inga ña ka'an ndiaa ña ka'an ka i xiin' ndo'? 14 Te kiku' ndikin' jaan' nduu' te ka'an ndoso' tu'un Ndiosí. 15 Te ichi' mii' n̄i koyo sava ndikin', ña n̄i kiku' te jaan', nduu' ndee naa nimá sava ne yivi', ne xini so' o tu'un Ndiosí. Te kij' ndi'i' xini so' o n̄ia a ndii, numi' te tu'un' ña ndiva'a ña jaan' nimá n̄ia. 16 Te sakan' tu ñu'u' yaxin' va ña ndoso' xata' yuu' mii' n̄i koyo sava ndikin' ña n̄i kiku' te jaan' ndii, nduu' a ndee naa nimá sava tuku ne yivi', ne xini so' o tu'un Ndiosí. Te kij' ndi'i' xini so' o n̄ia a ndii, numi' te taxi' so' o n̄ia, te va'a va kuni n̄ia. 17 Ndisu kōo' ti'o' o a nimá n̄ia, xa'a' a jaan' na kuvi kuṭa ni' i n̄ia

xiin' tu'un jaan'. Sakan' na kij' ndo' o' nimá n̄ia uun kij' sando' o' ña'a' ne yivi' xa'a' ña kandixa' n̄ia tu'un jaan' ndii, nakoo' n̄ia a. 18 Te ñu'u' mii' yoo ku'u' iñu' mii' n̄i koyo sava ndikin' ña n̄i kiku' te jaan' nduu' ndee naa nimá sava ne yivi', ne xini so' o tu'un Ndiosí. 19 Ndisu ndi' n̄i va nimá n̄ia xa'a' ña yoo iin yivi', te xini xa'an' ña'a' ña vika', te ndioo' in̄i n̄ia xa'a' inga ka ña'a. Sakan' na kui' tavi sakuu' ña jaan' tu'un jaan', te nanduu' n̄ia ndee naa ña kōo' ndikin' kuun' nda'a'. 20 Te ñu'u' ña'ma mii' n̄i koyo ndikin' ña n̄i kiku' te jaan' nduu' ndee naa nimá sava tuku ne yivi', ne xini so' o tu'un Ndiosí, te natiin' va'a n̄ia a. Sava ne jaan' nduu' ndee naa itia trigo, ña n̄i taxi oko ux̄i ndikin', te sava ne jaan' nduu' ndee naa itia trigo, ña n̄i taxi un̄i xiko ndikin', te sava tuku ne jaan' nduu' ndee naa itia trigo, ña n̄i taxi ciento ndikin' —n̄i kachi Jesús.

Sania'a Jesús iin ña ka'an ndiaa xa'a' kaq tuún

(Lc. 8:16-18)

21 Ni ka'an tu Jesús xiin' ne yivi' kua'a' jaan' ndii:

—Ndee iin ne yivi' ndii, nakun' n̄ia kaq tuún, te kan̄i n̄ia a tixin iin xatun', n̄i ndee kan̄i tu n̄ia a tixin iin tun' xto. Süu' jaan' ndii nakun' n̄ia a, te xani' n̄ia a mii' sukun te tuvi' tuún a. 22 Kuachi ndii kōo' ndee iin ña yoo si'e ña n̄atuv̄i, te kōo' ndee iin tu ña xaa' si'e ne

yivi' ña nātuvj saa Ndiosí.
 23 Ndo'ó, ne xini so'ó ndii,
 chuun xa'a' va ndo' ña ka'án
 i —ñi kachi a.

24 Te ni ka'an tu a xiin' nja
 ndii:

—Chuun xa'a' va ndo' saa
 xini so'ó ndo' ña ka'án i xiin'
 ndo'. Kuachj ndii, saa nii'
 xini so'ó ndo' ña ka'án i jaan'
 ndii, nii' sakan' taxj i ña
 chuun va ndo', te kundani
 ndo' a. Te taxj i ña ndee
 kundani kua'a' ka ndo' a.
 25 Kuachj ndii, yoo ka kun-
 dani sava ña ka'án i jaan'
 ndii, taxj i ña kundani kua'a'
 ka nja a. Ndisu yoo ka
 taxj so'ó xa'a' a jaan' ndii,
 sanandosó' ña'a' i ña sie ña
 kundani nja —ñi kachi a.

*Ka'án Jesús iin ña ka'án
 ndiaa xa'a' saa xa'nu' mii'
 ndikin'*

26 Te ni ka'an tu Jesús ndii:

—Ña xa'ndia chuun'
 Ndiosí nimá ne yivi' ndii,
 nduu' a ndee naa xka'ndía
 xiin' ndikin' ña ni kiku' iin
 te yivi' nuu' ñu'u'. 27 Te
 yivi' jaan' ndii, kixín ra, te
 ndokoó ra. Te ndikin' jaan'
 ndii, ndutía a, te xa'nu' a
 ñuu nduu' a, uun iin ke'in'
 nduu' a. Te ndee xini te jaan'
 saa ndutía ndikin' jaan'.
 28 Sakan' ña mii' ñu'u' jaan'
 nduu' ña sakua'nu' ña'a'.
 Xi'na ka itun' a xikoó, ikan'
 te kiee' yoko' a, ya'á sie te
 xikoó tu ndikin' a. 29 Te kij'
 nakuixa' ndikin' jaan' ndii,
 kua'an ra te xa'ndia ra a
 xiin' ichi ki'i', kuachj ndii
 xa ni kiee' savi' —ñi kachi a.

*Yo'o' ka'án Jesús iin ña
 ka'án ndiaa xa'a' ndikin'
 ma'á ña nani' mostaza
 (Mt. 13:31-35; Lc. 13:18-
 19)*

30 Te ni ka'an tu Jesús ndii:

—¿Ndee ña nakuitá xiin'
 ña xa'ndia chuun' Ndiosí
 nimá ne yivi', uun ndee ña
 ka'án ndiaa va'a ka nakata e'
 xiin' a te kuvj kundani ndo'
 a? 31 Ña xa'ndia chuun' a
 jaan' ndii, nduu' a ndee naa
 ndikin' mostaza. Ndikin'
 jaan' ndii, ña lulu ma'á ka
 nduu' a te sakan' sakuu'
 nuu' ndikin' ña chi'i' e'.
 32 Ndisu kij' xa'nu' a ndii,
 sukun ka itun' a te sakan'
 sakuu' nuu' ku'u' xitin', te
 na'nu' va nda'a' nu' nata'vi'.
 Sakan' na kuii' ndee saa ti'
 ta'nu' ndivi' kuvj kundiee
 kati' nda'a' nu' —ñi kachi
 Jesús.

33 Te xiin' kua'a' ña ka'án
 ndiaa ndee naa ña jaan' ni
 ka'an Jesús xiin' ne jaan' saa
 kuvj kundani kuiti' nja. 34 Te
 xa nuu' ña ka'án ndiaa jaan'
 kuiti' ni ka'an a xiin' ne yivi'
 jaan'. Ndisu nuu' te nda'a'
 xa'a' a ndii, ni sanakuachi'
 ndi'i ña'a' a tuku' xaan'.

*So'ó ni xaa a kij' ni ka'an
 chuun' Jesús, te ni xikuin'
 tachj' ndiee'*

(Mt. 8:23-27; Lc. 8:22-25)

35 Kij' ni xaa ñuu kivi'
 jaan' ndii, ni ka'an Jesús
 xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

—To'o' ndo' tuku' ta'vi'
 xioo minj —ñi kachi a.

36 Sakan' te ni nakoo ra ne
 yivi' kua'a' jaan', te kua'an
 ra xiin' a tixin' tundoo' mii'
 xa naá a jaan'. Te kua'an

tū ki'in' ne yivi' xiin' sava ka tundo'. ³⁷ Sakan' te ni xa'a' xika' ndiēe' tachi' nuu' tikui jaan'. Te ni xa'a' a satuvi' a tikui nuu' mini jaan', te ko'ni' ra' tixin tundo' jaan', te xa kua'an chitu' nu'. ³⁸ Ndisu Jesús ndii, su'ma' tundo' jaan' kandu'u' a kixin a nuu' ña ki'i' xini' a. Ikan' te ni sandoto' ña'a' ra ka'an ra ndii:

—¡Tákui'e, ndoto nuu' un'! ¿Ñáá ndi'ni yo'ó naa' ndoñu'u' e'? —ni kachi ra xiin' a.

³⁹ Sakan' te ni ndokoq a, te ni ka'an chuun' a xiin' tachi' ndiēe' jaan' xiin' tikui mini jaan' ndii:

—Taxin' koq un', nakunaa taxin' un' —ni kachi a.

Xaka'an e, te ni xikuijn ndoq tachi' jaan', te ni nakunaa taxin' tu tikui mini jaan'. ⁴⁰ Sakan' te ni ka'an a xiin' te jaan' ndii:

—¿Ndichun na yi'vi nia ndo'? ¿Ñáá tia'an tu jin ndo' xini ndo' yu'u'? —ni kachi a.

⁴¹ Te ni yi'vi xava'a ra ka'an xiin' ta'an' ra ndii:

—¿Yoo nduu' tu te yivi' kaq', na kuii' ndee tachi' xiin' tikui mini ka'an chuun' ra xiin', te kandixa' ña'a' a? —ni kachi ra.

5

So' o ni xaa a kii' ni tava' Jesús ña ndiva'a nimá iin te ñu'u' Gadara

(Mt. 8:28-34; Lc. 8:26-39)

¹ Sakan' te ni xaa Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ndee tukū ta'vi' yu'u' mini jaan'

nuu' ñu'u' ne Gadara. ² Te kii' ni nuu' a tundo' jaan' ndii, xaka'an e', te ni keta iin te yivi' iin yavi ndii, te ni nata'an' ra xiin' a. Te jaan' ndii, ña ndiva'a naá nimá ra. ³ Te xa yavi jaan' ni ndu'u' ra, te ndee iin ne yivi' ni kuvī satiín ña'a' ni ndee xiin' karena. ⁴ Te kua'a' va ichi' ndii, ni xikotijn ra xiin' karena ndu'u', uun xiin' kaa ña yoo tivī. Ndisu xa'ndia ra ña jaan', te sakuachi' ra a. Te ndee iin te yivi' kuvī satiín ña'a'. ⁵ Ni xika ra iin ke'in' xiin' ñuu tejn ku'u xiin' mii' ita' yavi ndii jaan' nde'í ra, te satuxu'vi xiin' mii' ra xiin' yuu' kua'an ra. ⁶ Kii' ni xinj ra Jesús ndee xika' ndii, ni ndava ra kua'an ra mii' iin' a, te ni xaa ra, te ni xikuijn xiti' ra nuu' a. ⁷ Te ni ka'an ti'e' ra xiin' a ndii:

—¿Ndichun kuaxi un' sataña'a' un' yu'u, Jesús, si'e Ndiosí ndu'u' ndivi'? Ka'an nda'vi i xiin' un' ña sando'o' u'vi un' yu'u —ni kachi ra.

⁸ Ni ka'an ra sakan' xiin' a sakan' ña xa ni ka'an chuun' a xiin' ña ndiva'a jaan' ndii:

—Ña ndiva'a, kuan keta nimá te yivi' ñaa' —ni kachi a.

⁹ Te ni ndatu'un' ña'a' Jesús ndii:

—¿Saa nani' yo'ó? —ni kachi a.

Sakan' te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Legión nani' i, sakan' ña kua'a' va ndu —ni kachi ra.

¹⁰ Sakan' te ni ka'an nda'vi va ña ndiva'a jaan' nuu' Jesús ña ti'vi' ña'a' a tukū

xaan'. ¹¹ Yatın ikan' ni yoo iin itun, te ndoso' iin ti'vi chie kinj xaxi' ri' ku'u. ¹² Te ni ka'an nda'vi tukuu a xiin' Jesús ndii:

—Saa un' ña va'a, te ti'vi' un' ndu'u, te kun ko'ni ndu tixin kinj kaa' —ni kachi a.

¹³ Sakan' te ni taxj Jesús ña jaan'. Te ni kiee ña ndiva'a jaan' nimá te yivi' jaan', te ni ko'ni a tixin kinj jaan'. Te ni taxta'an' ri' ni nakaa' ri' mii' nako' itun jaan' ndee ni koyo ri' minj jaan', te ni xij ri'. Yatin' uvj mií ni kuu ri'.

¹⁴ Te yivi', te ndiee' xito' kinj jaan' ndii, ni xinu ra kuan nu'u ra. Te ni ka'an ra xiin' ne ndiee' ñuu ra ndee ña ni xka'ndia. Te ni ka'an tu ra xiin' ne ndiee' yatın ñuu jaan'. Te ni kiee ne yivi' kuan kunj nduchi' nuu' nja ndee ña ni xka'ndia ikan'. ¹⁵ Te ni ndekuje nja mii' iin' Jesús, te ni xinj nja te ni ñu'u ña ndiva'a nimá ndu'u' ra yatın nuu' Jesús ni'nu' ra toto, te xa kuvj tu xanini va'a ra. Kij' ni xinj ne yivi' ña jaan' ndii, ni yi'vi va nja. ¹⁶ Te ne yivi', ne ni xinj nduchi' nuu' ña ni xka'ndia jaan' ndii, ni ka'an nja xiin' inga ne yivi' ndee ña ni xaa Jesús xiin' te ni ñu'u ña ndiva'a nimá jaan', xiin' ña ni ndo'o kinj jaan'.

¹⁷ Sakan' te ni xa'a' ka'an nda'vi nja xiin' Jesús ña keta a nuu' ñu'u' nja jaan'. ¹⁸ Te kij' skó'nu' a tixin tundo'o kua'an a ndii, ni xikan te ni ñu'u ña ndiva'a nimá jaan' ña saa Jesús ña va'a te taxj a ña ku'un ra xiin' a. ¹⁹ Ndisu

ni taxj a ku'un ra xiin' a. Süu' jaan' ndii ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Kuan nu'u vi'e un' mii' ndiee' ne iin kuu' xiin' un', te ka'an un' xiin' nja sakuu' ña ka'nu' ña ni xaa xto'o e' Ndiosí xa'a' un'. Te ka'an tu un' xiin' nja xa'a' saa ni kuvjita inj a xa'a' un' —ni kachi a.

²⁰ Sakan' te ni keta te jaan' kua'an ra, te xa'a' ka'an ra xiin' sakuu' ne ndiee' nuu' ñu'u' Decápolis xa'a' ña ka'nu' ña ni xaa Jesús xa'a' ra. Te ni nandanj sakuu' nja kij' ni xinj so'o nja ña ni ka'an ra jaan'.

So'o ni xaa a kij' ni sanqtiaku Jesús ña' si'e Jairo, te ni sanda'a tu a iin ña' ndo'o' kui'e ní'

(Mt. 9:18-26; Lc. 8:40-56)

²¹ Kij' ni nandjko' Jesús xiin' tundo'o' jaan' tuku ta'vi yu'u' minj jaan' ndii, kua'a' ya'a ne yivi' ni nakaya saa xinundu'u xiin' a ikan', sakan' na ni nuu a te ni ndoo a iin' a ikan'. ²² Sakan' te ni xaa iin te nani' Jairo. Te jaan' ndii, te xa'ndia chuun' xa'a' vi'e mii' nakaya ne ñuu jaan' nduu' ra. Te kij' ni xinj ra Jesús ndii, ni kuyatın ra, te ni xikuijn xiti' ra nuu' a, ²³ te ni ka'an nda'vi va ra xiin' a ndii:

—Ña'a' si'e i ndii, xa kuni kuvj kuii a'. Ndisu saa un' ña va'a te ku'un un', te chikanu' un' nda'a' un' xini' a' te nda'a' a' te kutiakü a' —ni kachi ra.

²⁴ Sakan' te kua'an Jesús xiin' te jaan'. Te kua'an tu

ne yivi' kua'a' jaan' xiin' a. Ndee ku'ni' vi' ña'a' ne yivi' jaan' kua'an nja. ²⁵ Te tejn ne yivi' jaan' ka'ni jin ña' ndo'o' kui'e ní', te xa uxí uvi kuiya kua'an ña' ndo'o' a' kui'e jaan'. ²⁶ Te xa

kua'a' va ni ndo'o' a' nda'a' kua'a' te tatan'. Te ni ndi'i ndoo xu'un' a' ni xa'ni' a' xa'a' kui'e jaan'. Ndisu süu' so'o' nda'a' a', süu' jaan' ndii so'o' kundiee' ka' kui'e jaan' xiin' a'. ²⁷ Te kij' ni xini a' kuento ña' ka'an ne yivi' xa'a' Jesús ndii, ni kixin a' xata' a tejn ne yivi' kua'a' jaan', te ni tondia nda'a' a' toto a. ²⁸ Sakan' ña' ni ka'an a' xiin' nimá a' ndii: "Naa' kuví tondia i tee' toto kuíti' a' ndii, nda'a' i", ni kachi' a' xiin' nimá a'. ²⁹ Te kij' ni tondia nda'a' a' toto a' ndii, xa numi' sakan', te ni xikuijn ña'a' ní' jaan'. Te ni xini a' ndii, ni kiee ña'a' kui'e jaan'. ³⁰ Xa numi' sakan', te ni xini tu Jesús ña' xiin' ña' ndiee' a' ni nda'a' jin ne yivi'. Ikan' te ni nakoto a' xata' a tejn ne yivi' jaan', te ni ka'an a' ndii:

—¿Yoo ni tondia nda'a' toto i? —ni kachi' a.

³¹ Sakan' te ni nakuijn te nda'a' xa'a' a' ndii:

—Koto un', saa vi' kua'a' ne yivi' ku'ni' yo'ó, te kusaa' ndatu'un' un' ndii: "¿Yoo ni tondia nda'a' toto i kachi un'?" —ni kachi ra.

³² Ndisu Jesús ndii, xito' a' saa xinunduú xiin' a' te kuni' a' yoo ni tondia nda'a' toto a. ³³ Te ña'a' jaan' ndii, xa xini a' ña' xa ni nda'a' a' ña' ni tondia nda'a' a' toto

a, sakan' na kuii' tee' ndee kisi' vi' ña'a' ña' yi'vi' a' ndii, ni kuyatin a', te ni xikuijn xiti' a' nuu' Jesús, te ni ka'an a' ndaku a' xiin' a' sakuu' ña' ni xa'a' a' te ni nda'a' a'. ³⁴ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' a' ndii:

—Xa ni nda'a' un', pia'un, xa'a' ña' ini un' xini un' yu'u. Kua'an te Ndiosí na taxí ña' mani' ko'o xiin' un', sakan' ña' xa ni nda'a' un' nuu' kui'e ña' ni ndo'o' un' —ni kachi a.

³⁵ Kij' kusaa' ka'an ka' Jesús xiin' ña' jaan' ndii, ni ndekuie jin uvi te ni kiee vi'e Jairo, te xa'ndia chuun' jaan', te ni ka'an ra xiin' Jairo jaan' ndii:

—Tákuie, xa ni ndoñu'u' ndi'i ña' si'e un'. Sataña'a' ka un' nuu' maestro ña'a' —ni kachi ra.

³⁶ Te Jesús ndii, ni xini so'o' a' ña' ni ka'an te jaan', ndisu ni ka'an a' xiin' Jairo ndii:

—Kaka nimá un', ini kuíti' un' kuni' un' yu'u —ni kachi a.

³⁷ Te ni taxí a' ku'un' ndee jin ne yivi' jaan' xiin' a'. Süu' jaan' ndii, Pedro xiin' Jacobo xiin' Juan, ñaní Jacobo jaan', kuíti' ni taxí a' ku'un' xiin' a'. ³⁸ Te kij' ni xa'a' a' vi'e te xa'ndia chuun' jaan' xiin' te nda'a' xa'a' a' jaan' ndii, ni xini a' ña' kuaa' ne yivi' xaku' nja, te kuaa' xi'i xachi' tu nja xa'a' ña' sie, ña' ni xi'i jaan'.

³⁹ Sakan' te ni nda'ni a' vi'e, te ni ka'an a' xiin' ne ñu'u' jaan' ndii:

—¿Ndichun na kuaa' ndo' te xaku' ndo' sakan' vi'? Kuachi ndii kuasa' ni xi'i a',

süu' jaan' ndii kixín kuítì' a' —nì kachì a.

⁴⁰ Tè nì xaku ndiaa ichi ña'a' ne yivi' jaan'. Sakan' tè nì tava' Jesús sakuu' nia kì'e, tè nì naka a yuva' si'i' ña' sie jaan', xiin' tè kua'an xiin' a jaan'. Tè nì ko'ni nia xiin' a mii' kandu'u' ña' nì xi'i' jaan'. ⁴¹ Sakan' tè nì tijn a nda'a' ña' sie jaan', tè nì ka'an a xiin' a' ndii:

—Talita, cumi —nì kachì a. Tu'un jaan' kuni kachì ndii: Ña' sie, xiin' yo'ó ka'an j, ndokoq un'.

⁴² Xaka'an e', tè nì ndokoq ña' sie, ña' kumi' uxì uvi kuiya jaan', tè nì xa'a' a' xika' a'. Tè kij' nì xini ne ita' xiin' Jesús ña' nì xaa a jaan' ndii, nì nandanì ya'a nia. ⁴³ Tè nì ka'an ndiee' va Jesús xiin' nia ña' kaa'an nia xiin' ndee jìn ne yivi' ña' nì xaa a ikan'. Sakan' tè nì ka'an tu a xiin' yuva' si'i' ña' jaan' ña' taxi nia ña' kuxi a'.

6

So'q nì xaa a kij' nì nandiko' Jesús ñuu a Nazaret (Mt. 13:53-58; Lc. 4:16-30)

¹ Sakan' tè nì keta Jesús ikan' xiin' tè nda'a' xa'a' a, tè nì nandiko' a ñuu mii' nì xa'nu a. ² Tè kij' nì xaa kivi' sábadò, ña' xinandiee' ne yivi' ndii, nì xa'a' a sania'á a ne yivi' tixin vi'e mii' nakayá ne ñuu jaan'. Tè kua'a' ne nì nakaya ikan' kij' nì xini so'q nia ña' ka'an a ndii, nì nandanì nia, ka'an nia ndii:

—¿Mii' ka vi' tu nì sakuuan tè ka'a'? Tè, ¿mii'

tu kuaxi ña' xini tuni ra? Tè, ¿mii' ka vi' tu kuaxi ña' ndiee' ra tè kuvì xaa' ra chuun ka'nu' koo' chukuu' jaan'? ³ Tè tuxi' itun' kuítì' nduu' ra. Tè xini e' ña' si'e María nduu' ra. Tè xini tu e' ñani ra Jacobo, xiin' José, xiin' Judas, xiin' Simón. Tè ñuu yo'o' ndiee' tu ña'a' ta'an' ra —nì kachì xiin' ta'an' nia.

Xa'a' a jaan' na nì nasaa' nia, tè nì kandixa' ña'a' nia. ⁴ Sakan' tè nì ka'an Jesús xiin' nia ndii:

—Tè ka'an tiakú tu'un Ndiosí ndii, xito' ka'nu' ña'a' sakuu' ne yivi'. Ndisu ne ndiee' ñuu mii' ra xiin' ne jìn kuu' xiin' ra, xiin' ne ndiee' vi'e ra ndii, xito' ka'nu' ña'a' nia —nì kachì a xiin' ne jaan'.

⁵ Tè nì kuvì saa a ndee jìn chuun ka'nu' koo' chukuu' ikan'. Ndia'vi' kuítì' ne yivi' nì sanda'a a kij' chindu'u' a nda'a' a xini' nia. ⁶ Tè nì nandanì va Jesús xa'a' ña' jini ne jaan' xini ña'a' nia. Tè nì xinu'ni a sakuu' ñuu ña' ñu'u' yatìn ikan' sania'á tu'un Ndiosí.

So'q nì xaa a kij' nì tianu' Jesús tè nda'a' xa'a' a tè ku'un ka'an ndoso' ra tu'un a (Mt. 10:5-15; Lc. 9:1-6)

⁷ Sakan' tè nì kana' siin' Jesús tè uxì uvi' ta'an tè nda'a' xa'a' a, tè nì tianu' a uvi' ta'an uvi' ta'an ra tè kun ka'an ndoso' ra tu'un a. Tè nì taxi tu a ndiee' ra tè tava' ra ña' ndiva'a' ña' ñu'u' nimá ne yivi'. ⁸ Tè nì ka'an chuun' a xiin' ra ña' kōnì'i ra

ndee jin ña'a ku'un ra ichi', süü' jaan' ndii tun' katuvi' kuiti' ra koni'i ra. Te koni'i ra tinda'a', ni ndee ña xaxi', ni ndee xu'un'. ⁹ Te ni ka'an a xiin' ra ña ku'un ra xiin' ndixan' ña xa ki'i' kuiti' ra, te sakan' tu toto ña xa ni'nu' kuiti' ra ku'un ra xiin'. ¹⁰ Te ni ka'an ka a xiin' ra ndii:

—Ndee ka vi'e ne yivi' mii' xaa ndo' ndii, ikan' kuiti' kundiee ndo' ndee kiee ndo' ñuu jaan'. ¹¹ Te naa' xaa' ndo' jin xaan' te nätiin' va'a ne yivi' ndo'ó, te ni ndee taxi' so'o tu ña ña ka'an ndoso' ndo' ndii, kiee ndo' ñuu jaan', te sakoyó ndo' yaka' ndixan' ki'i' ndo'. Te xiin' ña jaan' sakuni' ña'a' ndo' ña ko'o ña tundo'o'. Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, chie ka tundo'o' kundo'o' ne ñuu jaan' kii' sana'má Ndiosí ne yivi', te sakan' ne ni ndiee ñuu Sodoma xiin' ñuu Gomorra —ni kachi Jesús.

¹² Te ni kiku ra kua'an ra ka'an ndoso' ra ña nama ne yivi' nimá ña xa'a' kuachi ña xaa' ña. ¹³ Te ni tava' tu ra kua'a' ña ndiva'a nimá ne yivi'. Te ni xakin ra xa'an oliva xini' kua'a' ne kuni kuví, te ni nda'a ña.

So'o ni xaa a kii' ni xi'i Juan, te sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí
(Mt. 14:1-12; Lc. 9:7-9)

¹⁴ Kanii' ikan' ni kiku kuento xa'a' Jesús. Te ni xini so'o tu Herodes, te xa'ndia chuun' kuu' nuu', kuento ña ka'an ne yivi' xa'a' Jesús. Sakan' ña sava ña ka'an ndii: "Juan, te ni sakuchi'

ne yivi' kuenta Ndiosí ndii, ni natia'ku ra, te sivi' nduu' Jesús. Ña jaan' na kuii' kumi' ra ña ndiee' te xaa' ra kua'a' chuun' ka'nu' koo' chukuu'", kachi ña. ¹⁵ Te sava tuku ña ka'an ndii: "Elías te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xtá'an' nduu' Jesús", kachi ña. Te sava ni tuku ña ka'an ndii: "Jin te ka'an tiakú tu'un Ndiosí kuiti' nduu' a ndee naa te ni xika xtá'an'", kachi ña.

¹⁶ Te ni ka'an Herodes kii' ni xini ra kuento jaan' ndii:

—Te jaan' nduu' Juan, te ni ka'an chuun' yu'u te ni kendoso' te xiin' sukun', te ni natia'ku ra —ni kachi ra.

¹⁷ Ni ka'an Herodes jaan' sakan', kuachi ndii sivi' ra ni ka'an chuun', te ni tjin te xiin' ra Juan jaan', te ni satiin' ña'a' ra, te ni chinaá ña'a' ra vi'e kaa, ña kuu' ña Herodías. Kuachi ndii ni tunda'a' Herodes xiin' a' tee' ndee ña' si'i' Felipe, ñani ra, nduu' a'. ¹⁸ Sakan' na kuii' ni ka'an Juan jaan' xiin' ra ndii: "Vá'a yoo a ña ni tunda'a' un' xiin' ña' si'i' ñani un'", ni kachi ra. ¹⁹ Xa'a' a jaan' na ña' Herodías jaan' ndii, ndasi' va' a' Juan. Te kuni ka'ni' a' ra, ndisu küvi saa a' ña jaan', ²⁰ kuachi ndii xito' ka'nu' va' Herodes Juan jaan', sakan' ña xini ra ndii, te xachuun' ndaku nduu' te jaan', te ndoo tu nimá ra. Ña jaan' na ni taxi ra ka'ni' ña'a' ña' jaan'. Te ki'in' ichi' ni xini so'o Herodes ña ka'an Juan jaan', tee' ndee ni ndi'ni nimá ra xa'a' ña jaan'

ndii, ni xtanj va ra kunj so'q
ra ña ka'an te jaan'.

²¹ Te kij' ni nakuijn kivi'
ña ni kaku Herodes jaan'
ndii, ni xinj ña' Herodias ña
kivi' jaan' kuvj ka'ni' a' Juan
jaan'. Kuachj ndii ni xa'a ra
ijn viko' sij', te ni xa'a tu ra
ña xaxi' xakuaa'. Te ki'in' te
kuu' ka'nu' ni tatj ra ndiee'
ikan', te ndiee' tu ki'in' te
xa'ndia chuun' nuu' te xiin',
te ndiee' tu te kuu' ka'nu'
nuu' ñu'u' Galilea. ²² Ikan' te
ni nda'ni ijn ña' sava, ña' si'e
Herodias jaan', mii' ndu'u'
Herodes jaan' xixi' ra xiin'
sakuu' te ni tatj ra, te ni
taxa'a' sij' a' nuu' ra. Sakan'
te ni ka'an Herodes xiin' a'
ndii:

—Kakan un' nuu' i ndee ka
ña kunj un', pia'un, te taxj i
e nda'a' un' —ni kachj ra.

²³ Te ni chikandia ra
kuento ra ka'an ra ndii:

—Taxj i nda'a' un' ndee ka
ña kakan un' nuu' i, pia'un.
Koo' a xaa' a naa' kakan un'
ndee ta'vi' sava ñu'u' mii'
xa'ndia chuun' i —ni kachj
ra xiin' a'.

²⁴ Sakan' te ni ketj ña'
sava jaan' mii' ndiee' te
jaan', te ni ndatu'un' a' ña'
Herodias, si'i' a' jaan' ndii:

—¿Ndee ña kakan i, naa'?
—ni kachj a'.

Sakan' te ni ka'an si'i' a'
jaan' xiin' a' ndii:

—Xini' Juan, te sakuchi' ne
yivi', kakan un' —ni kachj a'.

²⁵ Sakan' te achj va ni
nandiko' ña' sava jaan' nuu'
Herodes jaan' te ni ka'an a'
xiin' ra ndii:

—Va'a, kunj i ña naka'an
e' kujti' te taxj un' nda'a' i

tixin ijn ko'o' xini' Juan, te
sakuchi' ne yivi' —ni kachj
a'.

²⁶ Sakan' te ni kusuchi'
va ini te jaan'. Ndisu ni
kunj ra nandiko' xata' ra
xiin' kuento ra ña ni taxj ra
nuu' a' nuu' sakuu' te ndiee'
xixi' xiin' ra jaan'. ²⁷ Sakan'
na xaka'an e', te ni ka'an
chuun' ra xiin' ijn te xiin' ra
ña ku'un na'in ra xini' Juan
jaan'. Sakan' te ni xa'an te
xiin' vi'e kaa, te ni kendoso'
ra sukun' te jaan'. ²⁸ Te ni
na'in ra a, te ni chinaa' ra a
tixin ijn ko'o', te ni taxj ra a
nda'a' ña' sava jaan'. Te ña'
jaan' ni taxj a' a nda'a' si'i'
a'.

²⁹ Kij' ni xinj te nda'a'
xa'a' Juan jaan' kuento ña
ni ndo'o' ra ndii, ni ndekuje
te jaan', te ni na'in ra ñu'u'
nde'i jaan', te ni nataan' ra
a.

*So'q ni xaa a kij' ni sakuxi'
Jesus u'un mii' te yivi'*

(Mt. 14:13-21; Lc. 9:10-
17; Jn. 6:1-14)

³⁰ Ni ya'a ndia'vi' kivi', te
ni nakaya te ni tjanu' Jesus
ka'an ndoso' tu'un a jaan'.
Te ni ka'an ra xiin' a sakuu'
ña ni xaa ra xiin' ña ni
sanía'a' ra. ³¹ Sakan' te ni
ka'an a xiin' te jaan' ndii:

—To'o' mii' e' sakan' mii'
taxin' kaa', te kuvj nandiee'
e' ijn xa'a' —ni kachj a'.

Sakan' ña kua'a' xava'a ne
yivi' yoo nuu' a, ne kua'an
ni ne xaá ni. Te ni ndee
kunia'a' a kuxi a te sakan'
tu te jaan'. ³² Sakan' te ni
ko'ni ra ijn tundo'o' te kua'an
ra xiin' Jesus ijn xaan' mii'
taxin' kaa'. ³³ Ndisu kua'a'

ne yivi' ndii, ni xini nia kua'an tundoo' jaan', te ni nakuni nia yoo nu'u' tixin nu'. Sakan' na ni taxta'an' nia kua'an xa'a' nia yu'u' minj mii' kua'an tundoo' jaan'. Te ni kiee ne yivi' jaan' sakuu' nuu' te kua'an nia mii' kua'an Jesús. Te xi'na ka nia ni ndekuje ikan', te sakan' te ni xaa Jesús xiin' te kua'an xiin' a. ³⁴ Te kij' keta' a tixin tundoo' jaan' ndii, ni xini a ndiee' ne yivi' kua'a' ya'a jaan'. Te ni kuvita ini a xa'a' nia, sakan' na ndee naa mbee, ti' koo' te paxto, nduu' nia. Te ni xa'a' sania'a na'a' a kua'a' nuu' na'a. ³⁵ Te kij' ni kuaa' kua'an ndii, ni kuyatin te nda'a' xa'a' a nuu' a, te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Taku'e, xa ni kuaa' va vitin, te mii' koo' yoo ndiee' e'. ³⁶ Va'a ka sandutia un' ne yivi', te kiku nia ku'un nia xa'a' ku'u, uun nuu' kuali' na nu'u' yatin te sata' nia na kuxi nia, sakan' na yo'o' ndii, koo' a yoo kuxi nia saa e' —ni kachi ra.

³⁷ Ndisu ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndo'ó taxj na kuxi nia —ni kachi a.

Te ni nakujin ra ndii:

—¿Naá kuní un' na ku'un sata' ndu na kuxi ne kaa' xiin' xu'un' na ki'in' jin te yivi' naa' sachuun' ra uvi ciento kivi', te kuvj taxj e' na kuxi nia? —ni kachi ra.

³⁸ Sakan' te ni ka'an ka Jesús xiin' ra ndii:

—¿Saa ta'an xita' va'a kumi' ndo'? Kua'an koto ndo' —ni kachi a.

Te ni ka'an ra xiin' a kij' ni kundani ra saa ta'an kuu' a ndii:

—U'un ta'an xita' va'a te uvi ta'an tiaka' kuiti' —ni kachi ra.

³⁹ Sakan' te ni ka'an chuun' Jesús xiin' ra na ka'an ra xiin' ne yivi' te kundiee ti'vi nia nuu' itia kui'. ⁴⁰ Te ni xikundiee ti'vi ne yivi' jaan'. Sava ti'vi ni ndiee ciento nia, te sava ti'vi ni ndiee uvi xiko uxj nia. ⁴¹ Sakan' te ni ki'in Jesús u'un saa' xita' va'a jaan' xiin' uvi saa' tiaka' jaan'. Te ni nakoto a ndivi', te ni taxj a na chindani Ndiosí. Sakan' te ni sakuachi' a xita' va'a jaan' xiin' uvi saa' tiaka' jaan', te ni taxj na'a' a nda'a' te nda'a' xa'a' a. Te ni xaxa' te jaan' a nda'a' sakuu' ne yivi' kua'a' jaan'. ⁴² Sakan' te ni xixi sakuu' nia ndee ni nda'ni nia. ⁴³ Ndi'i jaan' te ni nakaya te nda'a' xa'a' a jaan' xita' va'a na'in' xiin' tiaka'. Te ni sakutu' nia uxj uvi ta'an ika' na'nu' xiin' na ni ndoo ndoso' jaan'. ⁴⁴ Te ne ni xixi jaan' na mji' ndi'i' te yivi' kuiti' ndii, u'un mií ni kuu ra.

So'o ni xaa a kij' ni xika Jesús nuu' tikui minj

(Mt. 14:22-27; Jn. 6:16-21)

⁴⁵ Xaka'an e', te ni ka'an Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a, te ni ko'ni ra tixin tundoo' te ki'in' ichi' ra ku'un ra tuku ta'vi' yu'u' minj jaan' te xaa ra nuu' na nani' Betsaida. Te kij' kua'an ra ndii, ni ndoo a sandutia a ne yivi' kua'a' jaan'. ⁴⁶ Te kij' ndi'i

nĭ sandutía ña'a' a ndii, nĭ kaa a ĩin xikĭ' kua'an a, te ndatu'un' a xiin' Ndiosí. 47 Te kĭi' nĭ kuu ñuu ndii, xa nĭ kuxika' te nda'a' xa'a' a jaan' kua'an ra xiin' tundoo' nuu' minĭ, te nĭ ndoo ĩin ndaa' Jesús ñu'u' jaan'. 48 Te kĭi' xa kitú' kua'an ndii, nĭ xĭnĭ Jesús ña ndo'o' te jaan' te satuvi' ra tundoo' jaan' te kua'an nu', sakan' ña kuaxi suma' tachĭ'. Ikan' te xa'a' Jesús kua'an xa'a' a nuu' minĭ mii' ñu'u' ra. Te kĭi' nĭ nani'i' ña'a' a ndii, nĭ xaa a ndee naa ña kuni xka'ndĭa kua'an a. 49 Te kĭi' nĭ xĭnĭ te jaan' kuaxi xa'a' a nuu' tikui minĭ jaan' ndii, nĭ ka'an' ra ndii, i'na' nduu' a, te nĭ kuaa' ni'vi va ra. 50 Kuachĭ ndii sakuu' ra nĭ xĭnĭ ña'a', te nĭ yĭ'vi va ra. Ndisu numĭ' te nĭ ka'an a xiin' ra ndii:

—Sandĭeni xiin' mii' ndo' te kuán yĭ'vi ndo', sakan' ña yu'u' nduu' ĭ —nĭ kachĭ a.

51 Sakan' te nĭ sko'nu' a tixĭn tundoo' mii' ñu'u' te jaan', te nĭ xĭkuiin tachĭ' jaan'. Ña jaan' na nĭ nandanĭ koo' chukuu' ra. 52 Sakan' ña tĭa'an kundani ra ndee ña kuni kachĭ a ña nĭ ndasakua'a' Jesús xita' va'a kĭi' nĭ sakuxi' a ne yivi' kua'a' jaan', sakan' ña xĭi ka nimá ra.

So'o nĭ xaa a kĭi' nĭ sanda'a Jesús ne kuni kuvĭ nuu' ñu'u' Genesaret

(Mt. 14:34-36)

53 Te kĭi' nĭ xka'ndĭa Jesús xiin' te jaan' minĭ jaan' ndii, nĭ xaa a ĩin ñu'u' ña nani' Genesaret. Te nĭ satiín

ra tundoo' jaan' yu'u' minĭ jaan'. 54 Te kĭi' nĭ kiee ra xiin' a tixĭn tun' jaan' ndii, xaka'an e', te nĭ nakunĭ ne yivi' Jesús, 55 te nĭ xa'a' xaxa' nĭa kuento xa'a' a kanĭi' nuu' ñu'u' jaan' xiin' nda'a' a. Sakan' te nĭ xa'a' ne ndiee' saa kua'an ĩkan', kuan ndĭaka nĭa ne kuni kuvĭ nuu' Jesús, mii' xini' nĭa kuento yoo a, ndiso' ña'a' nĭa nuu' tun' xto. 56 Te ndee ka xaan' xka'ndĭa a kua'an a ñuu' kualĭ' nduu' a, uun ñuu' na'nu' nduu' a, uun xa'a' ku'u' nduu' a ndii, nĭ tandĭee ne yivi' ne kuni kuvĭ jaan' ĭchi' mii' xito' xka'ndĭa a. Te nĭ ka'an nda'vi nĭa xiin' a ña taxĭ a tondĭa nda'a' ne kuni kuvĭ jaan' tee' yu'u' toto kujĭti' a. Te sakuu' ne nĭ tondĭa nda'a' yu'u' toto a jaan' ndii, nĭ nda'a' nĭa.

7

Yo'o' sanĭa'á Jesús ña va'a ka saa e' ña kuni Ndiosí, te saa e' ña kuni te yivi'

(Mt. 15:1-20)

1 Unta' ndii, nĭ nakaya te fariseo nuu' Jesús xiin' sava te sanĭa'á tu'un ndei' Ndiosí. Te jaan' ndii, ñuu' Jerusalén nĭ kiee ra. 2 Kĭi' nĭ xĭnĭ te jaan' ña sava te nda'a' xa'a' a ndii, ndĭkún ra xata' ña ka'an tu'un ndei' te yata', sakan' ña nĭ natĭa ra nda'a' ra ki'in' ĭchi' te kuxĭ ra, sakan' na nĭ xĭxĭ ra xiin' nda'a' kĭnĭ xtuu te jaan'. Te xa'a' a jaan' na nĭ ka'an kĭnĭ ra xa'a' te nda'a' xa'a' a jaan'. 3 Sakan' ña te fariseo xiin' sakuu' ne

ta'an' ndu, ne judío ndii, xixi' nja naa' tia'an natia nja nda'a' nja ki'in' ichi'. Sakan' xaa' nja xa'a' ña ndikún ni'i nja xata' ña xi xaá te xij' yata' ndu. ⁴ Te kij' kua'an nja ya'vi, te nandiko' nja vi'e nja ndii, xixi' nja naa' tia'an natia nja nda'a' nja ki'in' ichi'. Ndisu yoo kua'a' ka ña ni xaa ne xij' yata' ndu xaa' nja naa kuu' ña natia' nja yaxin', xiin' kjsi, xiin' sakuu' ndachuun', ña ni kua'a' xiin' kaa, xiin' tun' xto nja. ⁵ Sakan' na ni ndatu'un' ña'a' te fariseo xiin' te sania'a' tu'un' ndei' Ndiosí ndii:

—¿Ndichun na saxinú te nda'a' xa'a' yo'ó ña xi xaá e', ña ni nakoo te xij' yata' e'? Sakan' ña xixi' ra xiin' nda'a' kinj nuu' Ndiosí —ni kachi ra.

⁶ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Ndo'ó, te xasuvi' xiin' mii' ndii, ndaku va ni ka'an Isafas xa'a' ndo' kij' ni ka'an tiakú ra tu'un' Ndiosí mii' ka'an a ndii:

Ne yivi' yo'o' ndii, xiin' yu'u' kujti' nja xito' ka'nu' nja yu'u'.

Ndisu nimá nja ndii, xika' yoo a nuu' i.

⁷ Tiin' ka'nu' saka nja yu'u, kuachi ndii ka'an chuun' nja ña xini tuni ne yivi' kujti'.

Te ka'an nja ña tu'un' ndei' yu'u' nduu' a.

Ni kachi a. ⁸ Sakan' ña xata' ndo' nakoo' ndo' ña ka'an chuun' Ndiosí, te ndikún kixin' ndo' xata' ña xi xaá e', ña ni nakoo ne xij' yata' e',

naa kuu' ña natia' ndo' yoo, xiin' ña natia' ndo' yaxin' ki'in' va ichi', xiin' kua'a' ka inga nuu' ña xaa' ndo' —ni kachi a.

⁹ Te ni ka'an tu Jesús xiin' te jaan' ndii:

—Chuun va ndo' xiin' ña xa'nú ndo' ña ka'an chuun' Ndiosí, te ndikún ndo' ña xi xaá mii' ndo'. ¹⁰ Kuachi ndii ni ke'i Moisés tu'un' Ndiosí nuu' tutu mii' ka'an a ndii: “Koto ka'nu' ndo' yuva' si'i' ndo'”, kachi a. Te ka'an tu a ndii: “Yoo ka kanja'a xiin' yuva' si'i' nja ndii, kuni a ña kuvj nja”, kachi a.

¹¹ Ndisu ndo'ó ka'an ndii, kuvj ka'an jin ne yivi' xiin' yuva' si'i' nja ndii: “Ña'a i ndii, Corbán nduu' a. Xa'a' a jaan' na kuvj chindjee' i ndo'ó, sakan' ña sakuu' ña'a' i ndii, xa ni taxi kuento i ña nditja Ndiosí kunduu a.”

¹² Te ndo'ó ka'an ndii, naa' ka'an jin ne yivi' sakan' ndii, kuni a ña chindjee' ka nja yuva' si'i' nja xiin' ña'a nja.

¹³ Te xiin' ña jaan' xa'nú ndo' ña ka'an chuun' Ndiosí, te ndikún ndo' ña xi xaá mii' ndo', ña saya'a' nuu' ta'an' ndo', xiin' kua'a' ka inga nuu' ña xaa' ndo' —ni kachi a xiin' te jaan'.

¹⁴ Sakan' te ni kana ni tukuu a ne yivi' kua'a' jaan', te ni kuyatin nja nuu' a, te ni ka'an a xiin' nja ndii:

—Kuni so'o va sakuu' ndo' te kundani ndo' ña ka'an i xiin' ndo'. ¹⁵ Ndee jin ña xaxi' ne yivi' sativi' nimá nja nuu' Ndiosí. Süu' jaan' ndii tu'un' ña kiee' yu'u' nja

nduu' ña sativi' nimá nja nuu' a. ¹⁶ Ndo'ó, ne xini so'q ndii, chuun xa'a' va ndo' ña ni ka'an i —ni kachi Jesús.

¹⁷ Sakan' te ni nakoq Jesús ne yivi' jaan', te ni nda'ni a iin vi'e, te ni ndatu'un' ña'a' te nda'a' xa'a' a ndee ña kuni kachi ña ni ka'an ndiaa a jaan'. ¹⁸ Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—¿Na sakan' ndii, ni ndee ndo'ó ni kundani ña ni ka'an i jaan'? Ndee iin ña xaxi' e' kivi sativi' nimá e' nuu' Ndiosí. ¹⁹ Sakan' ña, ña xaxi' e' jaan' ndii, süu' nimá e' ko'ni' a, süu' jaan' ndii xiti' e' ko'ni' a, te xitiá a kij' kua'an e' nuu' ku'u —ni kachi a xiin' ra.

Te xiin' ña jaan' ni ka'an Jesús ña ndee iin ña xaxi' e' sativi' nimá e' nuu' Ndiosí.

²⁰ Te ni ka'an ka Jesús ndii:

—Ndisu ña ka'an ne yivi' ndii, tixin nimá nja kuaxi a, te ña jaan' nduu' ña sativi' nimá nja nuu' Ndiosí.

²¹ Sakan' ña nimá nja kuaxi ña nja'a ña xanini nja. Naa kuu' ña kumi' nja musa nja, xiin' ña xiin nja, xiin' ña xa'ni' nja ne yivi', ²² xiin' ña xaku'na' nja, xiin' ña ndioo' ini va nja xa'a' ña'a inga ne yivi', xiin' ña xaa' va nja ndee ka ña nja'a, xiin' ña xini xa'an' nja ne yivi', xiin' ña kini va kuu' nja xiin' iin nja, xiin' ña ndasi' nuu' nja xini nja ne yivi', xiin' ña kanja'a nja xa'a' ne yivi', xiin' ña ñuñu' nja, xiin' ña küu' kaxi' nja. ²³ Te sakuu' ña nja'a jaan' kiee' nimá nja, te sativi' ña'a' a nuu' Ndiosí —ni kachi Jesús.

So'q ni xaa a kij' ni sanda'a Jesús ña' si'e iin ña' tuku'

(Mt. 15:21-28)

²⁴ Te ni keta Jesús ikan', te kua'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ñu'u' yatín ñuu Tiro xiin' ñuu Sidón. Te ni nda'ni a iin vi'e, te ni kuni a ña kuni ne yivi' ña ikan' yoo a. Ndisu ni kivi tisi'e a, ²⁵ sakan' ña ni xini iin ña'a' kuento xa'a' a. Xaka'an e', te ni xaa a, te ni xikuijn xiti' a' nuu' a, sakan' ña yoo iin ña' si'e a' ña' naá ña ndiva'a nimá.

²⁶ Te ña' griega, ña' ni kiee nuu' ñu'u' Sirofenicia nduu' a'. Te ni ka'an nda'vi a' xiin' Jesús ña xta'ni' a ña ndiva'a jaan' nimá ña' si'e a' jaan'.

²⁷ Sakan' te ni ka'an a xiin' a' ndii:

—Va'a ka xi'na taxí e' kuxi si'e e' ndee nda'ni nja, sakan' ña vā'a na'in e' ña xaxi' nuu' nja, te ko'ni' e' ña jaan' nuu' naya' —ni kachi a.

²⁸ Te ni nakuijn ña' jaan' ndii:

—Ña ndaku ka'an un', táku'e. Ndisu ndee naya' ndii, xaxi' ri' xi'e ña koyó tixin mesa yu'u' ne kuachi' kij' xixi' nja —ni kachi a' xiin' a.

²⁹ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' a' ndii:

—Va'a, naa, nandiko' un' vi'e un' vitin. Xa'a' a ña ni ka'an un' kaa' ndii, xa ni keta ña ndiva'a jaan' nimá ña' si'e un' —ni kachi Jesús xiin' a'.

³⁰ Te kij' ni naxaa ña'a' jaan' vi'e a' ndii, ni xini a' kandu'u' ña' lulu si'e a' jaan'

nuu' tun' xto, te xa ni keta tu
na ndiva'a jaan' nimá a'.

*So'o ni xaa a kii' ni
sanda'a Jesús iin te so'o' i'in'*

31 Tuku ni ni keta Jesús
xiin' te nda'a' xa'a' a, te ni
xka'ndia a yatın nuu Tiro
jaan' kua'an a xiin' ra. Te
ni xka'ndia tu a nuu Sidón
xiin' nu'u' Decápolis, te ni
xaa a yu'u' minj Galilea.
32 Te ikan' ni ndekuie ne yivi'
nuu' a xiin' iin te so'o' i'in'.
Te ni ka'an nda'vi nia xiin'
a te tondia nda'a' na'a' a te
nda'a' ra. 33 Sakan' te ni naka
siin' a te jaan' ndee ndoso'.
Te ni se'vi a nuu' nda'a' a
uvi saa' so'o' ra. Te ni kondia
tiasj'i a nuu' nuu' nda'a' a
jaan', te ni tondia a yaa' ra
xiin' tiasj'i a jaan'. 34 Te ni
nakoto a ndivi', te ni xaka ini
a, ka'an a ndii:

—Efata —ni kachj a. Te
na jaan' kuni kachj a ndii:
Nunja' vitin.

35 Xaka'an e' sakan' te ni
nunja' so'o' ra, te ni nandu
va'a tu yaa' ra, te ni xa'a'
ka'an kaxi' ra. 36 Te ni ka'an
chuun' a xiin' ne yivi' jaan'
na ka'an nia xiin' ndee iin
ne yivi' xa'a' na jaan'. Ndisu
so'o' kiku' ka nia kuento xa'a'
a tee' ndee taxj' xachj' a saa
nia na jaan'. 37 Te ni nandanj
ya'a ne yivi' jaan' ka'an nia
ndii:

—Sakuu' na xaa' ra ndii,
na va'a nduu' a. Te ndee ne
so'o' nuniá' so'o' xaa' ra, te
sanaka'an tu ra ne i'in' —ni
kachj nia.

8

*So'o ni xaa a kii' ni sakuxi'
Jesús kumi' mi' ne yivi'*
(Mt. 15:32-39)

1 Kivi' jaan' ndii, kua'a'
ya'a tukuu ne yivi' ni nakaya
nuu' Jesús, te koo' a kumi'
nia kuxi nia. Sakan' te ni
kana a te nda'a' xa'a' a, te ni
ka'an a xiin' ra ndii:

2 —Kuvita va ini j xa'a' ne
yivi' kua'a' kaa', sakan' na
xa kua'an unj kivi' ndiee' nia
xiin' e', te koo' a kumi' nia
kuxi nia. 3 Te naa' natj'vi'
soko na'a' j vj'e nia ndii, iyo
kunjaa' nia ichi', sakan' na
xika' ni kiee sava nia —ni
kachj a.

4 Sakan' te ni ka'an te
nda'a' xa'a' a xiin' a ndii:

—Ndisu mi' taxin' kaa'
ndiee' e', takui'e. ¿Saa kuvj
taxj e' na kuxj ne yivi' kua'a'
kaa' te nda'ni nia? —ni
kachj ra.

5 Sakan' te ni ndatu'un'
na'a' a ndii:

—¿Saa ta'an xita' va'a
kumi' ndo'? —ni kachj a.

Te ni nakujin ra ndii:

—Uxa ta'an a —ni kachj
ra.

6 Sakan' te ni ka'an chuun'
a nuu' ne yivi' te kundiee nia
nuu' nu'u' jaan'. Te ni kijin
a uxa saa' xita' va'a jaan', te
ni taxj a na chindani Ndiosí.
Te ni sakuachi' na'a' a, te ni
taxj na'a' a nda'a' te nda'a'
xa'a' a jaan'. Te ni xaxa'
ra na jaan' nda'a' ne kua'a'
jaan'. 7 Te ni kumi' tu te
nda'a' xa'a' a jaan' ndia'vi'
tjaka' kualj', te ni kijin a ri',
te ni taxj tu a na chindani
Ndiosí. Te ni ka'an chuun'
a xiin' ra na xaxa' tu ra tj'

jaan' nda'a' ne yivi' jaan'.
 8 Ni xixi ne yivi' jaan' ndee
 ni nda'ni nja, te ni nakaya ra
 uxá ta'an íka' na'nu' va, ña
 xaxi' ña ni ndoo ndoso'.
 9 Te ne ni xixi jaan' ndii, ni kuu
 nja yatin' kumi' mií. Sakan'
 te ni sandutiá ña'a' Jesús.
 10 Ndi'i jaan' te ni sko'nu'
 a tixin jin tundo'o' xiin' te
 nda'a' xa'a' a, te kua'an a
 nuu' ñu'u' Dalmanuta.

*Xikán ne yivi' jin chuun
 ka'nu' koo' chukuu' nuu'
 Jesús*

(Mt. 16:1-4; Lc. 12:54-56)

11 Sakan' te ni ndekuie te
 fariseo nuu' Jesús, te ni xa'a'
 iin' taan ra xiin' a ndee ni te
 koto kua'a' ña'a' ra. Sakan'
 na kuui' ni ka'an ra xiin' a
 ña saa a jin chuun ka'nu' ña
 taxi' Ndiosí. 12 Ni xaka ini a
 ka'an a ndii:

—Ndo'ó, ne ndiee' jin yivi'
 vitin ndii, xikán ndo' chuun
 ka'nu' nuu' i, ndisu ka'an
 ndaku i xiin' ndo' ndii, ndee
 jin chuun ka'nu' saa i nuu'
 ndo' —ni kachi a.

13 Te ni ndoo ra ita' ra
 jkan', te ni sko'nu' a tundo'o'
 jaan', te kua'an a tuku ta'vi'
 miní Galilea jaan'.

*Ka'an Jesús xa'a' ña vä'a
 ña sania'á te fariseo*

(Mt. 16:5-12)

14 Te nda'a' xa'a' Jesús
 ndii, ni nandosó' ra koni'i ra
 xita' va'a, te jin ndaa' kuiti' a
 ni'i' ra ñu'u' ra tixin tundo'o'
 jaan' kua'an ra. 15 Te ni
 ka'an chuun' Jesús xiin' ra
 ndii:

—Koto na xito' xiin' mii'
 ndo' nuu' yuchi' levadura,
 ña tiin' te fariseo xiin' te

nduu' kuenta Herodes —ni
 kachi a.

16 Te ni xa'a' ka'an xiin'
 ta'an ra ndii:

—Ka'an a sakan' xiin' e',
 sakan' ña koo' xita' va'a
 ndiso' e' —kachi ra.

17 Te ni xini Jesús ña
 ndatu'un' xiin' ta'an' ra, te ni
 ka'an a xiin' ra ndii:

—¿Ndichun ndatu'un'
 xiin' ta'an' ndo' xa'a' xita'
 va'a? ¿Ñáá kusaa' kuvi
 nakuni ndo' ña ka'an i te
 kundani ndo' a? ¿Ñáá xii
 ka nimá ndo' ndee vitin?

18 Yoo nduchi' nuu' ndo',
 ndisu xito' ndo' xiin' a, te
 yoo tu so'o ndo', ndisu xini
 so'o ndo'. ¿Ñáá naka'an'
 ndo' ña ni xaa i? 19 Kij' ni
 sakuachi' i u'un ta'an xita'
 va'a, te ni xixi u'un mií ne
 yivi' ndii, ¿saa ta'an íka'
 na'nu' va chitu' ña xaxi' ni
 ndoo ndoso' ni nachii' ndo'?

—ni kachi a xiin' ra.

Te ni ka'an ra ndii:

—Uxi uvi ta'an nu' —ni
 kachi ra.

20 Sakan' te ni ka'an tukuu
 a xiin' ra ndii:

—Te kij' ni sakuachi' i uxá
 ta'an xita' va'a, te ni xixi
 kumi' mií ne yivi' ndii, ¿saa
 ta'an íka' na'nu' va chitu' ña
 xaxi' ña ni ndoo ndoso' ni
 nachii' ndo'? —ni kachi a
 xiin' ra.

Te ni ka'an ra ndii:

—Uxa ta'an nu' —ni kachi
 ra.

21 Sakan' te ni ka'an ka a
 xiin' ra ndii:

—¿Ñáá ni ndee sakan'
 kundani ndo'? —ni kachi a.

Sq'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús iin te kui'e nuu' ñuu Betsaida

²² Sakan' te ni xaa Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ñuu Betsaida, te ni ndekuje ne yivi' nuu' a xiin' iin te kui'e nuu'. Te ni ka'an nda'vi nja xiin' a ña tondia nda'a' ña'a' a te nda'a' ra. ²³ Ikan' te ni iin a nda'a' te kui'e nuu' jaan'. Te ni naka ña'a' a, te kua'an a nuu' ñuu jaan' xiin' ra. Te ni kondia tiasi'i a nduchi' nuu' ra, te ni tondia nda'a' ña'a' a, te ni ndatu'un' ña'a' a naa' xa kuvj xito' ra sie. ²⁴ Sakan' te ni xito te jaan', te ni ka'an ra ndii:

—Kuvj xini i ne yivi', ndisu naa iin' itun' kuji' iin' nja nuu' i, te kuan kuaxi nja xika' nja —ni kachi ra.

²⁵ Sakan' te ni tondia nda'a' ni tukuu a nduchi' nuu' ra jaan', te ni xa'a' ra xito' tukuu' ra. Te xa ni nda'a' ra, te kuvj xito' kaxi' ra sakuu' ña yoo. ²⁶ Ndi'i jaan', te ni ti'vi' ña'a' a vi'e ra, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndä'ni ka un' ñuu yo'o', ni ndee kä'an tu un' xiin' ne ndiee' ñuu yo'o' ña ni nda'a' un' —ni kachi a.

Ka'an Pedro ña Jesús nduu' Cristo, ña ni tianu' Ndiosí sakakú yoo'

(Mt. 16:13-20; Lc. 9:18-21)

²⁷ Te ni keta Jesús ikan', te kua'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ñuu ña nduu' nda'a' ñuu Cesarea Filipino, te ni ndatu'un' a te jaan' kii' kua'an ra ichi' jaan' ndii:

—¿Yoo nduu' yu'u, kachi ne yivi'? —ni kachi a.

²⁸ Te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Sava ne yivi' ka'an ña Juan, te ni sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí, nduu' un', te sava tuku nja ka'an ña Elías nduu' un', te sava tuku nja ka'an ña inga te ni ka'an tiakú tu'un' Ndiosí xta'an' nduu' un' —ni kachi ra.

²⁹ Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Te ndo'ó ndii, ¿yoo nduu' yu'u, kachi ndo'? —ni kachi a.

Te ni nakujin Pedro ka'an ra xiin' a ndii:

—Yo'ó nduu' Cristo, ña ni tianu' Ndiosí sakakú ne yivi' —ni kachi ra.

³⁰ Ndisu ni ka'an chuun' ndiee' a xiin' ra ña kä'an ra xiin' ndee iin ne yivi' yoo nduu' a.

Ka'an Jesús ndee ña kund'o' a te kuvj a

(Mt. 16:21-23; Lc. 9:22-27)

³¹ Sakan' te ni xa'a' Jesús sania'á ña'a' a ña kuni a ña kund'o' u'vi va ña nduu' tu te yivi', te sandiee' kui'e ña'a' te xixa nuu' ñuu, xiin' sutu kuu' nuu', xiin' te sania'á tu'un' ndei' Ndiosí, te ka'ni' ña'a' ra, ndisu natiaaku a kivi' ña unj. ³² Te ni ka'an kaxi' a ña jaan' xiin' ra. Sakan' te ni xta'ni' siin' ña'a' Pedro, te ni xa'a' kani' kuento ña'a' ra. ³³ Ikan' te ni ndiko kuiin' Jesús, te ni nakoto a nuu' inga ka te nda'a' xa'a' a jaan', te ni kani' kuento a Pedro ka'an a ndii:

—Kua'an ndia'a ñaa'. Ka'an un' ndee naa ña ndiva'a. Te xanini un' saa kuní Ndiosí, süu' jaan' ndii xanini un' naa xanini ne yivi' kuiti' —ni kachi a.

Ka'an Jesús saa kuní a saa e' te kundikun e' ichi' a
(Mt. 16:24-28; Lc. 9:23-27)

³⁴ Sakan' te ni kana Jesús te nda'a' xa'a' a xiin' ne yivi' kua'a', te ni ka'an a ndii:

—Naa' yoo ka kuni kundikun ichi' yu'u ndii, kuní a ña nakoo nia ña kuní mii' nia, te na koo tu'va tu nia te kundo'o nia ndee naa kundo'o i nuu' krusín, te kundikun nia yu'u. ³⁵ Kuachi ndii, yoo ka kuni sakaku xiin' mii' mii' ndii, kuví nia. Ndisu yoo ka taxi' kivi' ñuu nia xa'a' ichi' yu'u xiin' xa'a' tu'un va'a ndii, natjin nia kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i'. ³⁶ Te kuasa' kuní tu kivi' ñuu jin ne yivi' naa' kanando nia sakuu' ña'a ña yoo jin yivi', te kuví nia nuu' Ndiosí. ³⁷ Sakan' ña koo' ndee jin ña'a jin yivi' ña kuví chikandia nia xa'a' kivi' ñuu, ña koo' kivi' ndi'i'. ³⁸ Te yoo ka kuchani xa'a' yu'u xiin' xa'a' tu'un i nuu' ne ndiso' kuachi ndee' vitin, ne xanini ndoso' Ndiosí ndee naa xaa' jin ne kumi' musa ndii, jin kachi kuchani tu yu'u, ña nduu' tu te yivi', xa'a' ne jaan' nuu' Ndiosí kii' kixin tukuu i jin yivi' xiin' ña ndee' yuva' i Ndiosí, xiin' ña ndee' sakuu' angele, ña xika' nuu' nuu' a.

9

¹ Te ni ka'an ka tu a xiin' nia ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, ka'ni sava ne yivi' tein ndo'ó yo'o' vitin ndii, kuví nia ndee kuni nia ña xaa ña xa'ndia chuun' Ndiosí xiin' ña ndee' a —ni kachi a.

So'o ni xaa a kii' ni nandu'u ndatun' va nuu' Jesús, te ni yi'e tu toto a
(Mt. 17:1-13; Lc. 9:28-36)

² Inu ta'an kivi' ni xka'ndia, te ni naka Jesús Pedro xiin' Jacobo xiin' Juan, te kua'an siin' a xiin' ra jin tindu' sukun. Te ni xiní te jaan' ña ni nandu'u ndatun' va a. ³ Te toto a ndii, ni nandu'u yi'é koo' chukuu' a, te yaa kachi' vi' a. Ndee jin ne yivi' jin yivi' ndee mii' ka kii' natia' nia ndii, kuví ndasayaa nia toto naa toto a jaan'. ⁴ Ikan' te ni xiní ra ña ni tuví Elías xiin' Moisés, te ndatu'un' ra xiin' Jesús. ⁵ Ikan' te ni ka'an Pedro xiin' a ndii:

—Va'a ña kuaxi ndu yo'o', táku'e. Na kasa'a ndu uní ta'an tia'va'. Jin a kundu'u' yo'ó, te jin a kundu'u' Moisés, te jin a kundu'u' Elías —ni kachi ra.

⁶ Ni ka'an ra sakan' xiin' Jesús sakan' ña xini ka ra ndee ña ka'an ra, sakan' ña ni yi'vi va uní saa' te jaan'. ⁷ Sakan' te ni nuu' jin viko', te ni tisa'ví a sakuu' te ita' ikan'. Te tein viko' jaan' ni ka'an jin tachí' yu'u' ndii:

—Ñā ñāā' nduu' si'e manj' i. Kunj so'q ndo' ñā ka'an a xiin' ndo' —ni kachj a.

⁸ Te xaka'an e', te ni nakoto te jaan' saa xinunduu mii' ita' ra jaan', ndisu ndee iin koo' ni xini ka ra. Ndee iin ndaa' Jesús kuiti' ni xini ra ikan'.

⁹ Te kij' nakaa' a xiin' ra tindu' jaan' ndii, ni ka'an chuun' a xiin' ra ñā kā'an ra xiin' ndee iin ne yivi' ñā ni xini ra ikan'. Süu' jaan' ndii ndee kij' natjaku ñā nduu' tu te yivi', te kuvj ka'an ra xa'a' ñā jaan'. ¹⁰ Te ni saxinu ra ñā ni ka'an chuun' a xiin' ra jaan'. Ndisu ni xa'a' ndatu'un' ta'an' ra ndee ñā kuni kachj a ñā natjaku tukuu a jaan'. ¹¹ Te ni ndatu'un' ra Jesús ndii:

—Naa' sakan' ndii, ¿ndichun na ka'an te sania'á tu'un ndei' Ndiosí ñā xi'na ka Elías nandiko', sakan' vi' te kixin ñā sakakú ne yivi'? —ni kachj ra.

¹² Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ñā ndixa nduu' a ndii, xi'na ka Elías kixin, te sakoo' tu'va ra sakuu' ñā yoo. Te ndii yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a xa'a' yu'u, ñā nduu' tu te yivi', ñā sando'o' kua'a' te yivi' yu'u, te sandje e kui'e tu ra yu'u. ¹³ Ndisu ka'an yu'u xiin' ndo' ñā xa ni kixin Elías jaan', te ni xaa ne yivi' saa ka ni kuni nja xiin' ra naa ka'an tutu Ndiosí xa'a' ra —ni kachj a.

So'q ni xaa a kij' ni sanda'a Jesús iin te sava, te

naá ñā ndiva'a nimá

(Mt. 17:14-21; Lc. 9:37-43)

¹⁴ Kij' ni xaa Jesús xiin' te uni ta'an jaan' ndienu mii' ndiee' inga te nda'a' xa'a' a ndii, ni xini a kua'a' ya'a ne yivi' saa xinunduu xiin' ra. Te ita' tu sava te sania'á tu'un ndei' Ndiosí kani' ta'an' kuento ra xiin' te jaan'. ¹⁵ Kij' ni xini sakuu' ne yivi' kua'a' jaan' kuaxi Jesús ndii, ni nandanj nja, te ni taxta'an' nja kua'an nakuatu ñā'a' nja. ¹⁶ Te ni ka'an a xiin' te jaan' ndii:

—¿Ndee xa'a' kani' ta'an' ndo' kuento xiin' te kaa'? —ni kachj a xiin' ra.

¹⁷ Sakan' te ni ka'an iin te ka'ni tein ne yivi' jaan' xiin' a ndii:

—Táku'e, si'e i kuaxi ndiaka i nuu' un', sakan' ñā ñā ndiva'a naá nimá ra, te xaa' i'in' ñā'a' a. ¹⁸ Mii' ka xika' ra te kani' ñā'a' a, te suku' ñā'a' a ñu'u', te tava' a pele yu'u' ra, te sake'j' a nu'u' ra, te xajtun' ñā'a' a. Xa ni ka'an i xiin' te nda'a' xa'a' un' te xta'ni' ra a nimá si'e i kaa', ndisu ni kuvj xta'ni' ra a —ni kachj ra xiin' Jesús.

¹⁹ Sakan' te ni ka'an a xiin' ne yivi' jaan' ndii:

—Ne inji xini Ndiosí nduu' ndo'ó, ne ndiee' iin yivi' vitin. ¿Saa ka vi' ta'an ka kivi' koo' i xiin' ndo'? Te, ¿saa ka vi' ta'an ka kivi' kundjeni i ñā xaa' ndo'? Nja'a' ndo' yo'o' xiin' te sava ñāā' —ni kachj a.

²⁰ Sakan' te ni kixin ndiaka ñā'a' nja nuu' a. Te kij' ni xini ñā ndiva'a jaan' Jesús

ndii, ni kisi ndiɛe' va a te sava jaan', te ni nduva ra nu'u' xiko' kava ra xika' ra ikan'. Te ni kiee pele yu'u' ra. ²¹ Sakan' te ni ndatu'un' Jesús yuva' te jaan' ndii:

—¿Ama vi' ndo'o' ra sakan'? —ni kachi a.

Te ni ka'an te jaan' xiin' a ndii:

—Ndee kij' lulu vi' ra.

²² Kua'a' va ichi' skó'ni' ña'a' ña ndiva'a jaan' nuu' nu'u' xiin' nuu' tikui te ka'ni' ña'a' a. Sakan' na kuii' naa' yoo ña kuvu saa un' xa'a' ra ndii, kuvita ini un' xa'a' ra, te chindiee' un' ndu'u —ni kachi ra.

²³ Ikan' te ni ka'an ni tukuu Jesús xiin' ra ndii:

—Ka'an un' "naa' kuvu", kuachi ndii sakuu' a kuvu saa i xa'a' ne ini xini yu'u —ni kachi a.

²⁴ Xaka'an e', te ni ka'an ti'e' yuva' te sava jaan' ndii:

—Ini i xini i yo'ó, táku'e. Ndisu taxu un' ña kuini va'a ka i kuni i yo'ó —ni kachi ra.

²⁵ Te kij' ni xini Jesús ña ni xa'a' nakutu' ne yivi' kua'a' ya'a jaan' mi' iin' a ndii, ni ka'an ndiɛe' a xiin' ña ndiva'a jaan' ndii:

—Yo'ó, espíritu ña ndiva'a, ña xaso'o' te xaa' i'in' tu un' ndii. Ka'an chuun' i xiin' un', kua'an keta nimá te sava ñaa', te koo' kivi' ka nandiko' un' —ni kachi a.

²⁶ Sakan' te ni nde'i ra, te ni kisi ndiɛe' va ña'a' a. Te ni keta ña ndiva'a jaan' nimá ra, te kua'an a. Te ni ndoo ra kandu'u' ra nu'u' ndee naa te xa ni xi'i. Te kua'a' ne yivi'

jaan' ni ka'an ña xa ni xi'i ra. ²⁷ Ndisu ni tjin Jesús nda'a' ra, te ni ndani'i ña'a' a. Te ni xikuiin ndichi ra.

²⁸ Te kij' ni nda'ni a jin vi'e ndii, ni ndatu'un' siin' ña'a' te nda'a' xa'a' a ka'an ra ndii:

—¿Ndichun na ni kuvu xta'ni' ndu ña ndiva'a jaan'? —ni kachi ra.

²⁹ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ña ndiva'a naa ña jaan' ndii, kuni a ña ka'an va e' xiin' Ndiosí, te kuni tu a ña koo nditia e', te kuvu xta'ni' e' ña jaan' —ni kachi a.

Tuku ni ka'an Jesús xa'a' ña kundo'o a te kuvu a

(Mt. 17:22-23; Lc. 9:43-45)

³⁰ Kij' ni keta a ikan' kua'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ndii, ni xka'ndia a nu'u' Galilea, ndisu ni kuni a ña kuni ña'a' ndee jin ne yivi', ³¹ kuachi ndii te nda'a' xa'a' a sania'a a kua'an a, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ña nduu' tu te yivi' ndii, sanakua'a ña'a' ne yivi' nda'a' te ka'nu', te ka'ni' ña'a' ra. Ndisu kivi' ña uni te natjaku a —ni kachi a xiin' ra.

³² Ndisu ni kundani te jaan' ña ka'an a xiin' ra, te ni yi'vi ra ndatu'un' ña'a' ra xa'a' ña jaan'.

Ka'an Jesús yoo nduu' ne ka'nu'

(Mt. 18:1-5; Lc. 9:46-48)

³³ Te kij' ni xaa a nuu Capernaum ndii, ni nda'ni a jin vi'e xiin' te nda'a' xa'a' a, te ni ndatu'un' ña'a' a ndii:

—¿Ndee xa'a' kani' ta'an' ndo' kuento kij' kuaxi e' ichi'? —ni kachi a.

³⁴ Ndisu ni nakuijn ra, sakan' ña ni kani' ta'an' kuento ra ichi' xa'a' yoo nduu' te jaan' kunduu' te ka'nu' ka nuu' ra. ³⁵ Sakan' te ni xikundu'u' a, te ni kana a te uxí uvi jaan', te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Yoo ka kuni kunduu ne ka'nu' ka ndii, kuni a kunduu nja ne so'o' ndi'i nuu' sakuu' ndo', te kunduu tu nja ne kaka nuu' nuu' sakuu' ndo' —ni kachi a xiin' ra.

³⁶ Sakan' te ni ki'in a iin te lulu xani a ma'in' te jaan'. Ndi'i jaan', te ni na'in ña'a' a naá nda'a' a, te ni ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a jaan' ndii:

³⁷ —Yoo ka natiin' iin te lulu ndee naa te yo'o' xa'a' a ña nduu' nja kuenta i ndii, yu'u natiin' nja. Te yoo ka natiin' yu'u ndii, süu' yu'u kuiti' natiin' nja. Süu' jaan' ndii natiin' tu nja ña ni tianu' yu'u —ni kachi a.

Ka'an Jesús ña ne nakasi yoo ndii, ne chindiee' yoo nduu' nja

(Lc. 9:49-50; Mt. 10:42)

³⁸ Sakan' te ni ka'an Juan xiin' Jesús ndii:

—Táku'e, ni xini ndu iin te tava' ña ndiva'a nimá ne yivi' xiin' ña ndiee' un'. Te ni xika ndu sajn kuiin ña'a' ndu, kuachi ndii süu' te xika' xiin' e' nduu' ra —ni kachi ra.

³⁹ Ndisu ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Sajn kuiin ña'a' ndo', sakan' ña ndee iin ne yivi' küvi kani'a'a xa'a' i kij' ndi'i xaa' nja chuun ka'nu' koo' chukuu' jaan' xiin' ña ndiee' i. ⁴⁰ Kuachi ndii, yoo ka nakasi yoo ndii, ne chindiee' yoo nduu' nja. ⁴¹ Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ña yoo ka taxi' tee' tikui nda'vi so'o ko'o ndo'o xa'a' a ña nduu' ndo' kuenta ña ni tianu' Ndiosí sakakú ne yivi' ndii, sañu'u' ña'a' Ndiosí —ni kachi Jesús xiin' ra.

Ka'an Jesús ña iyo va kundo'o ne kaviko' ne xa ini xini ña'a' te saa nja kuachi
(Mt. 18:6-9; Lc. 17:1-2)

⁴² Sakan' te ni ka'an ka Jesús xiin' ra ndii:

—Te ne yivi' ne kaviko' iin ne lulu, ne ini xini yu'u ndee naa te yo'o', te saa nja kuachi ndii, ndee chaa' ka na kotijn iin yuu' molino sukun' ne kaviko' ña'a' jaan', te sko'ni' nja ndee maa' tixin mjni. ⁴³ Naa' nda'a' un' xaa' sakan' te xaa' un' kuachi ndii, va'a ka kendoso' un' un. Kuachi ndii ndee chaa' ka kunduu un' te tikundu' iin ndaa' nda'a', te natijn un' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i, te sakan' ña ku'un un' xiin' uvi saa' nda'a' un' vi'e ndiaya' mi' koo' kivi' nda'vá ñu'u. ⁴⁴ Te ikan' ndii, koo' kivi' xi'í tikuxi', te ni ndee koo' kivi' nda'va tu ñu'u. ⁴⁵ Te naa' xa'a' un' xaa' sakan' te xaa' un' kuachi ndii, va'a ka kendoso' un' un. Kuachi ndii ndee chaa' ka kunduu un' te tikundu' iin ndaa' xa'a', te natijn un'

kivi' ñuu ña kōo' kivi' ndi'i',
te sakan' ña ku'un un' xiin'
uvi saa' xa'a' un' vi'e ndiaya'
mii' kōo' kivi' nda'vá ñu'u.
46 Te ikan' ndii, kōo' kivi'
xi'i' tikuxi', te ni ndee kōo'
kivi' nda'va tu ñu'u. 47 Te
naa' nduchi' nuu' un' xaa'
sakan' te xaa' un' kuachi'
ndii, va'a ka xta'ni' un' un.
Kuachi' ndii ndee chaa' ka
kundu'u un' te kui'e iin ndaa'
nduchi' nuu', te ki'vi un'
mii' xa'ndia chuun' Ndiosí,
te sakan' ña ku'un un' xiin'
uvi saa' nduchi' nuu' un' vi'e
ndiaya' mii' kōo' kivi' nda'va
ñu'u. 48 Te ikan' ndii, kōo'
kivi' xi'i' tikuxi', te ni ndee
kōo' kivi' nda'vá tu ñu'u.

49 'Ñu'u nduu' ndee naa
iin' ña xaa' u'va sakuu'
ndo'ó, ndee naa xaa' u'va
ne yivi' ña nasoko' ña nuu'
Ndiosí. 50 Iin' ndii, ña va'a
nduu' a, ndisu naa' t'vi'
a ndii, küvi ka ndasava'a
e'. Sakan' na kuii' kundiee
mani' xiin' ta'an' i'in ndo'ó,
te kundu'u ndo' ndee naa iin'
va'a —ni kachi' Jesús.

10

*Ka'an Jesús ña v'a'a
nata'vi' ta'an' ne yivi'*
(Mt. 19:1-12; Lc. 16:18)

1 Ndi'i jaan', te ni keta
Jesús ikan' te kua'an a xiin'
te nda'a' xa'a' a tuku ta'vi'
itja Jordán, te ni xaa a nuu'
ñu'u' Judea. Te tuku sakan'
ni nakaya kua'a' ya'a ne yivi'
nuu' a mii' iin' a, te ni
sanía'á ña'a' a naa xi xaa a.
2 Sakan' te ni kuyatin sava te
fariseo nuu' a te koto kua'a
ña'a' ra ka'an ra ndii:

—Tákuie, ¿ñaá kande'i ña
nata'vi' ta'an' iin te yivi' xiin'
ña' si'i ra? —kachi ra.

3 Sakan' te ni nakuiin a
nuu' ra ndii:

—¿Ndee ña ni ke'i Moisés
xta'an' xa'a' ña jaan'? —ni
kachi a.

4 Te ni nakuiin te jaan'
ndii:

—Moisés ndii, ni taxi ra
ña ke'i iin te yivi' iin tutu
mii' ka'an a ña nakoo' ra ña'
si'i ra, te xiin' ña jaan' kuví
nata'vi' ta'an' ña —ni kachi
ra.

5 Sakan' te ni ka'an Jesús
xiin' ra ndii:

—Tu'un ndei' jaan' ndii, ni
nakoo ña'a' Moisés xa'a' ña
xii va nimá ndo'. 6 Ndisu
ndee ña nuu' kii' ni xa'a
Ndiosí iin yivi' ndii, ni xa'a
a tiaa, te ni xa'a tu a ña'a'.
7 Sakan' na kuii' nakoo tiaa
yuva' si'i ra te nduiin ra
xiin' ña' si'i ra, 8 te uvi saa'
ña ndii, iin ndaa' nandu'u
ña. Xa'a' a jaan' na süu' uvi
ta'an ka kuu' ne jaan', süu'
jaan' ndii iin ndaa' nduu'
ña. 9 Sakan' na kuii' ne
ni ndasaiin Ndiosí ndii, v'a'a
nata'vi' ña'a' ndee iin ne
yivi' —ni kachi Jesús.

10 Te kii' ni xaa Jesús xiin'
te nda'a' xa'a' a vi'e ndii,
ni ndatu'un' ni tukuu' ña'a'
ra xa'a' ña nata'vi' ta'an' ne
yivi' jaan'. 11 Ni ka'an ka
Jesús xiin' ra ndii:

—Yoo ka nata'vi' ta'an'
xiin' ña' si'i ra te tunda'a'
ra xiin' tuku ña'a' ndii, xaa'
ra kuachi xiin' tuku ña'a'
jaan' nuu' ña' si'i' nuu' ra.
12 Te naa' ña'a' nata'vi' ta'an'
xiin' ii' a', te tunda'a' a' xiin'

tukū tē yivī' ndii, xaa' tu ña' jaan' kuachī xiin' inga tē yivī' jaan' —ñi kachi a.

So'ō ni xaa a kii' ni sañu'u' Jesús ne kualī'

(Mt. 19:13-15; Lc. 18:15-17)

¹³ Unta' ndii, ni ndekuie ne yivī' xiin' ne kualī' nuu' Jesús tē tondia nda'a' ña'a' a, tē sañu'u' ña'a' a. Ndisu tē nda'a' xa'a' a ndii, ni xa'a' xi'é ra nuu' ne kuaxi xiin' ne kualī' jaan'. ¹⁴ Tē kii' ni xini Jesús ña xaa' tē jaan' ndii, ni xi'e a nuu' ra ka'an a xiin' ra ndii:

—Taxi ndo' na kixin ne kualī' nuu' i, tē nakaši ña'a' ndo', kuachī ndii xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne inī xini ña'a' ndee naa inī ne kualī' kaa' xini nja yuva' si'i' nja. ¹⁵ Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, yoo ka taxi' ka'ndia chuun' Ndiosí nimá nja ndee naa taxi' ne kualī' kaa' xa'ndia chuun' yuva' si'i' nja nuu' nja ndii, kivi kunduu ne jaan' kuenta a ne xa xa'ndia chuun' a nimá —ñi kachi a.

¹⁶ Sakan' tē ni numi a ne kualī' jaan', tē ni chindiee a nda'a' a xini' nja, tē ni xañu'u' ña'a' a.

So'ō ni ka'an Jesús xiin' iin tē vika'

(Mt. 19:16-30; Lc. 18:18-30)

¹⁷ Tē kii' ki'in' Jesús ichi' kua'an a xiin' tē nda'a' xa'a' a ndii, ndava' iin tē yivī' ni xaa ra, tē ni xikuijn xiti' ra nuu' a ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—Tákuie, ña va'a nimá, ¿ndee ña kuni a saa i, tē natijn i kivi' nuu ña koo' kivi' ndi'i'? —ñi kachi ra.

¹⁸ Sakan' tē ni ndatu'un' ña'a' Jesús ndii:

—Kii' ka'an un' ña ña va'a nimá nduu' yu'u ndii, ¿ndichun ka'an un' ña jaan'? Kuachī ndii iin ndaa' Ndiosí kuiti' nduu' ña va'a nimá. ¹⁹ Xa xini un' tu'un ndei' Ndiosí, ña ka'an ndii: “Kūmi' un' musa un'. Kā'ni' un' ne yivī'. Sākuina' un'. Kā'an un' tun vixi. Kūnduu un' tē uvī nimá. Koto ka'nu' un' yuva' si'i' un'” —ñi kachi a xiin' ra.

²⁰ Sakan' tē ni ka'an tē jaan' xiin' Jesús ndii:

—Tákuie, xa saxinú i sakuu' ña jaan' ndee kii' nduu' i tē sava —ñi kachi ra.

²¹ Sakan' tē ni nakoto'ni Jesús nuu' ra, tē ni kundani ña'a' a, tē ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndee iin ndaa' tjo' ña'a kuni ka saa un'. Kua'an tē xiko' un' sakuu' ña kumi' un', tē taxi un' xu'un' a nda'a' ne nda'vi kuu', sakan' tē kumi' un' ña vika' ndivi'. Tē kixin un', tē kundikun un' yu'u —ñi kachi a.

²² Tē kii' ni xini so'ō ra ña jaan' ndii, ni kunda'vi va kuni ra, tē ni kusuchi' inī ra ni ketā ra kua'an ra, sakan' ña tē vika' va nduu' ra.

²³ Sakan' tē ni nakoto Jesús nuu' tē nda'a' xa'a' a saa xinunduu xiin' a, tē ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Vixi xava'a nuu' ne vika', tē taxi nja ka'ndia

chuun' Ndiosí nimá nja —ni kachí a.

²⁴ Te kii' ni xini so'o te nda'a' xa'a' a ña jaan' ndii, ni nandaní va ra. Te ni ka'an ni tukuu Jesús xiin' ra ndii:

—Pia'un, xa vixi nduu' a nuu' iin ne ndani ña vika', te taxí nja ka'ndia chuun' Ndiosí nimá nja. ²⁵ Vixi ka nuu' ne vika' te taxí nja ka'ndia chuun' Ndiosí nimá nja, ndee naa ña küvi tu xka'ndia ndee iin camello yavi xa'a' iin tiku —ni kachí a.

²⁶ Te nda'a' xa'a' a jaan' ndii, so'o ndiee' ka ni nandaní ra ka'an xiin' ta'an' ra ndii:

—Naa' sakan' ndii, ¿yo'o tu kuví kaku nuu' kuachi nja? —kachi xiin' ta'an' ra.

²⁷ Sakan' te ni nakoto ndiaa ña'a' Jesús, te ni ka'an a ndii:

—Ne yivi' ndii, küvi saa nja ña jaan', ndisu Ndiosí ndii, kuví saa ña'a' a, sakan' ña sakuu' ña'a' kuví xaa' ña jaan' —ni kachí a xiin' ra.

²⁸ Sakan' te ni ka'an Pedro xiin' a ndii:

—Táku'e, koto un', ndu'u ndii, ni nakoo ndu sakuu' ña kumi' ndu, te ndikún ndu yo'ó —ni kachí ra.

²⁹ Te ni ka'an Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a jaan' ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, sakuu' ne yivi', ne ni nakoo vi'e nja, uun tiaa ta'an' nja, uun ña'a' ta'an' nja, uun yuva' si'i' nja, uun si'e nja, uun ñu'u' nja xa'a' ña ndikún nja yu'u' xiin' xa'a' tu'un va'a ndii, ³⁰ sañu'u' kua'a' va ña'a'

Ndiosí vitin iin yivi' yo'o'. Taxí a nda'a' nja kua'a' va vi'e nja, te taxí tu a kua'a' va ne kunduu ta'an' nja, xiin' kua'a' va ne kunduu si'i' nja, xiin' kua'a' va ne kunduu si'e nja. Te taxí a kua'a' va ñu'u' nda'a' nja. Tee' ndee sando'o' ña'a' ne yivi', ndisu nuu' ku'un e' ndii, taxí a kivi' ñuu nja ña koo' kivi' ndi'i' tukuu iin yivi'. ³¹ Ndisu kua'a' va ne nduu' ne nuu' vitin ndii, ne so'o' ndi'i' nanduu nja nuu' ku'un e'. Te kua'a' tu ne nduu' ne so'o' ndi'i' vitin ndii, ne nuu' nanduu nja nuu' ku'un e' —ni kachí a.

Tuku ni ka'an Jesús xa'a' ña kundoo a te kuví a

(Mt. 20:17-19; Lc. 18:31-34)

³² Te kii' kua'an kaa' Jesús ichi' ñuu Jerusalén ndii, ni'i' ichi' a nuu' te nda'a' xa'a' a jaan' kua'an a. Te nandaní te jaan', te yi'vi tu ra ndikún ña'a' ra kua'an ra. Sakan' te tukuu ni ni nakaa siin' a te uxí uvi jaan', te ni xa'a' a ka'an a xiin' ra ña kundoo a ndii:

³³ —Xini ndo' ña ichi' ñuu Jerusalén kaa' e' kua'an e' vitin. Te ikan' sanakua'a te yivi' yu'u, ña nduu' tu te yivi', nda'a' ki'in' sutu kuu' nuu' xiin' nda'a' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí, te katun' te jaan' yu'u, te nakuita kuento ra ña kuní a kuví i, te sanakua'a tu ra yu'u nda'a' te tuku'. ³⁴ Te te jaan' ndii, sandiee kui'e ra yu'u, te kondia tiasi'i tu ra yu'u, te suku' yo'o' u'vi tu ra yu'u, te ka'ni' ra yu'u. Ndisu kivi'

ñā unī tē natiaku i —ñi kachi Jesús.

Sq'o ni ka'an Jesús xiin' Juan xiin' Jacobo ñani ra

(Mt. 20:20-28)

³⁵ Sakan' tē ni kuyatın Jacobo xiin' Juan nuu' Jesús. Tē jaan' ndii, si'e Zebedeo nduu' uvı saa' ra. Tē ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Tákuie, kunı ndu ñā saa un' iin ñā va'a ñā kakan ndu nuu' un' vitın —ñi kachi ra.

³⁶ Tē ni ka'an a xiin' ra ndii:

—¿Ndee ñā kunı ndo' saa i xa'a' ndo'? —ñi kachi a.

³⁷ Tē ni ka'an ra ndii:

—Saa un' ñā va'a tē taxi un' kundıee ndu xiin' un' mii' ka'ndıa chuun' un' mii' ndatun' koo' chukuu' kaa'. Iin ndu kundu'u' nda'a' kua'a un', tē iin tuku ndu kundu'u' nda'a' itın un' —ñi kachi ra.

³⁸ Sakan' tē ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Kündani ndo'ó ndee ñā xikán ndo' nuu' i. ¿Ñáá kundıeni ndo'ó koo ndo' tundo'o' chıe koo' chukuu' ñā kundo'o' yu'u? ¿Ñáá kundıeni ndo' ñā sando'o' ne yivı' ndo'ó ndee naa saa nıa xiin' yu'u? —ñi kachi a.

³⁹ Tē ni nakujın tē jaan' ndii:

—Uun ndo', kundıeni ndu —ñi kachi ra.

Sakan' tē ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndıxa nduu' a ndii, kundıeni ndo'ó koo ndo' tundo'o' chıe koo' chukuu' ñā kundo'o' yu'u, tē kundıeni tı ndo' ñā sando'o' ne yivı' ndo'ó ndee naa saa nıa xiin'

yu'u. ⁴⁰ Ndisu ñā kundıee ndo' nda'a' kua'a i, uun nda'a' itın i ndii, süu' yu'u kunı a taxi' ñā jaan'. Süu' jaan' ndii ne xa yoo tı va' ñā jaan' xa'a' kuıti' natın a —ñi kachi a.

⁴¹ Tē kij' ni xını sq'o inga tē uxı ta'an ñā jaan' ndii, ni nasaa' ra ni xını ra Jacobo xiin' Juan jaan'. ⁴² İkan' tē ni kana Jesús sakuu' ra, tē ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Xını ndo' ñā kua'a' tē kuu' nuu' nuu' ne tuku' ndii, sananduu' ña'a' ra ndee naa ña'a' ra, tē tē kuu' ka'nu' ka teın nıa ndii, xiko' ni'i' ña'a' ra tē ñā ka'an mii' ra yoo.

⁴³ Ndisu süu' sakan' kundıu a teın ndo'ó. Süu' jaan' ndii yoo ka kuni kundıu tē ka'nu' ka teın ndo'ó ndii, kunı a kundıu ra tē kaka nuu nuu' ndo'. ⁴⁴ Tē yoo ka kuni kundıu tē nuu' teın ndo'ó ndii, kunı a ñā kundıu ra tē kaka nuu nuu' sakuu' ndo'. ⁴⁵ Kuachı ndii, ni ndee yu'u, ñā nduu' tı tē yivı' ndii, kuaxı i tē kaka nuu ne yivı' nuu' i. Süu' jaan' ndii kuaxı i tē kaka nuu i nuu' nıa, tē cha'vı i xiin' kivi' ñuu i xa'a' kuachı kua'a' ne yivı' —ñi kachi Jesús.

Sq'o ni xaa a kij' ni sanda'a Jesús iin tē kui'e nduchi' nuu', tē nani' Bartimeo
(Mt. 20:29-34; Lc. 18:35-43)

⁴⁶ Sakan' tē ni xaa Jesús xiin' tē nda'a' xa'a' a ñuu Jericó. Tē kij' keta' a ñuu jaan' kua'an a xiin' tē jaan' xiin' kua'a' ya'a ka

ne yivi' ndii, ndu'u' iin te kui'e nduchi' nuu', te nani' Bartimeo, yu'u' ichi' mii' xka'ndiá a kua'an a jaan' xikán ra limuxtan. Te jaan' ndii, si'e Timeo nduu' ra. ⁴⁷ Kij' ni xini so'o ra ña Jesús, ña ni kiejee ñuu Nazaret, nduu' ña xka'ndiá kua'an ikan' ndii, ni xa'a' nde'í ti'e' ra ka'an ra ndii:

—Jesús, yo'ó ña nduu' sjani' xika' David, kuvita ini un' xa'a' i —ni kachi ra.

⁴⁸ Te kua'a' ne yivi' ni xi'e nuu' ra, te ko'o taxin' yu'u' ra, ndisu so'o ti'e' ka ka'an ra ndii:

—Yo'ó ña nduu' sjani' xika' David, kuvita ini un' xa'a' i —ni kachi ra.

⁴⁹ Sakan' te ni xikuuin Jesús, te ni ka'an chuun' a ña kana ña'a' ra, te kixin ra mii' iin' a. Sakan' te ni kana ña'a' nja ka'an nja xiin' ra ndii:

—Kaka nimá un', ndondichi un'. Kana' ra yo'ó —ni kachi nja.

⁵⁰ Sakan' te ni xta'ni' ra toto titi ra skana' ra a ikan', te yachi va ni ndondichi ra, te ni xaa ra ndee mii' iin' Jesús. ⁵¹ Te ni ndatu'un' ña'a' a ndii:

—¿Ndee ña kuni un' saa i xa'a' un'? —ni kachi a.

Te ni nakuiin te kui'e nduchi' nuu' jaan' ndii:

—Tákuie, kuni i ndii, nakoto'ni i saa un' —ni kachi ra.

⁵² Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Kua'an nu'u, xa ni nda'a un' xa'a' a ña ini un' xini un' yu'u —ni kachi a.

Ni ka'an so'o a ña jaan' xiin' ra, te xaka'an e', te ni nunja' nduchi' nuu' ra, te ni xikundikun ña'a' ra kua'an ra ichi'.

11

*So'o ni xaa a kij' nda'ni
Jesús ñuu Jerusalén*

(Mt. 21:1-11; Lc. 19:28-40; Jn. 12:12-19)

¹ Kij' xa kuyatin' Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ñuu Jerusalén ndii, ni xaa nja ñuu Betfagé xiin' ñuu Betania, ña ñu'u' yatín xa'a' xiki' ña nani' Olivos, ikan' te ni ti'vi' a uvi' ta'an te nda'a' xa'a' a ² ka'an a xiin' ra ndii:

—Kua'an ndo' ñuu lulu, ña tui' kandu'u' tukú ta'vi' kaa'. Te kij' ko'ni ndo' kua'an ndo' ñuu kaa' ndii, kuni ndo' tiin iin mburru, ti' sakan' xinú. Ti' jaan' ndii, ndee iin ne yivi' tia'an kundu'u' xata' ri'. Ndaxin' ndo' ri', te kixin ndo' xiin' ri' yo'o'. ³ Te naa' ndatu'un' yoo ka ndo'ó ndii: “¿Ndichun na ndaxin' ndo' mburru ñaa?”, ka'an ndo' xiin' nja ndii: “Nuu' xto'o e' kuni ri' iin xa'a', ndi' jaan' te kixin ndiaka tukuu a ri' yo'o'”, kachi ndo' —ni kachi a.

⁴ Sakan' te ni kiejee te jaan' kua'an ra te nduku' ra ri'. Te kij' ni xaa ra ñuu jaan' ndii, ni xini ra tiin mburru jaan' yi'e' vi'e ne yivi' yatín yu'u' ichi', te ni ndaxin' ra ri'. ⁵ Te ni ka'an sava ne yivi', ne ita' yatín jaan', xiin' ra ndii:

—¿Ndichun na ndaxin' ndo' mburru ñaa'? —ni kachi nja.

⁶ Sakan' te ni ka'an ra xiin' ne jaan' saa nii' ni ka'an Jesús xiin' ra. Sakan' te ni taxi nja ndaxin' ra ri'. ⁷ Te ni naka ra ri' te kua'an ra xiin' ri' mii' iin' Jesús. Te ni tandiee ra toto, ña titi ra xata' ri', te ni xikundu'u' a xata' ri'. ⁸ Te kua'a' ya'a tu ne yivi' ndii, ni xakin nja toto ña ndiso' nja ichi'. Te sava tuku nja ni xa'nu nda'a' nij' itun', te ni xakin nja ichi' mii' xka'ndiá Jesús kua'an a jaan'. ⁹ Te ne yivi', ne ni' ichi' kua'an nuu' a, xiin' ne ndikún xata' a ndii, ti'e' va ni kuaa' nja ka'an nja ndii:

—iNa natijn xto'o e' Ndiosí ña xaka'nu' ña'a' e'! ¡Sañu'u' va a ña kuaxi kuenta a kaa'! ¹⁰ ¡Sañu'u' va tu a ña kuaxi ka'ndia chuun' kaa' ndee naa ni xaa te xij' yata' e' David! ¡Na natijn Ndiosí, ña ndu'u' ndienu, ña xaka'nu' ña'a' e'! —ni kachi nja.

¹¹ Te kij' ni xaa a ñuu Jerusalén ndii, ni nda'ni a nuu' ki'e yukun' ka'nu'. Te ni xito a saa xinundu'u' ikan'. Sakan' te ni keta a kua'an a ñuu Betania xiin' te uxi uvi ta'an te nda'a' xa'a' a, sakan' ña xakuaa' nduu' a.

So'o ni xaa a kij' ni xa'an kotó Jesús iin tun' ndoko' higuera

(Mt. 21:18-19)

¹² Te tuku kivi' kij' keta' Jesús ñuu Betania kua'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ndii, ni xi'j a soko. ¹³ Ikan' te ni xini a iin' iin tun' ndoko' higuera ndee xika', te yoo yuku nu'. Sakan' na ni xa'an kotó a

naa' yoo ndoko' nu'. Te kij' ni kuyatin a mii' iin' nu' ndii, ni xini a ña koo' ndoko' nu', süu' jaan' ndii yuku kivi' nu' yoo. Sakan' ña süu' kivi' ña yoo ndoko' nu' nduu' a jaan'. ¹⁴ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' nu' ndii:

—Koo' kivi' kaxi' ka ndee iin ne yivi' ndoko' yo'ó —ni kachi a.

Te ni xini so'o te nda'a' xa'a' a ña ni ka'an a xiin' tun' jaan'.

So'o ni xaa a kij' ni xa'an Jesús nuu' ki'e yukun', te ni taxi' a ne xiko' xiin' ne sata'

(Mt. 21:12-17; Lc. 19:45-48; Jn. 2:13-22)

¹⁵ Ni xaa Jesús ñuu Jerusalén xiin' te nda'a' xa'a' a, te ni nda'ni a nuu' ki'e yukun'. Te ni xa'a' a taxi' u'vi a ne xiko' ña'a' xiin' ne sata' nuu' ki'e jaan'. Te ni sandiko kava tu a mesa te nama' xu'un' xiin' tej te xiko' paloma, ¹⁶ te ni taxi a xka'ndia ndee iin ne yivi' nuu' ki'e yukun' jaan' xiin' ña'a' nja. ¹⁷ Te ni xa'a' Jesús sania'á a ne yivi' jaan' tu'un Ndiosí ka'an a xiin' nja ndii:

—Yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: “Vi'e i ndii, iin xaan' mii' ndatu'un' sakuu' nuu' ne yivi' iin yivi' xijin' i nduu' a”, kachi a. Ndisu ndo'ó ndii, xa ni ndasandu'u' ndo' a vi'e ne kui'na' —ni kachi a.

¹⁸ Te kij' ni xini sutu kuu' nuu' xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí ña ni xaa Jesús ikan' ndii, ni xa'a' nduku' ra saa kuvi ka'ni' ña'a' ra. Sakan' ña yi'vi ña'a' ra,

kuachí ndii sakuu' ne yivi' nandaní va xa'a' ña sania'á a. ¹⁹ Ndisu kiji' ni xa'a' kuu' ñuu ndii, ni ketá Jesús ñuu Jerusalén jaan' te kua'an a xiin' te nda'a' xa'a' a.

Sq'o ni ka'an Jesús xa'a' tun' ndoko' higuera, tun' ni saichí a

(Mt. 21:19-22)

²⁰ Te nja'a tukú kivi' kiji' xka'ndiá Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a kua'an a mii' iin' tun' higuera jaan' ndii, ni xini' ra ña xa ni ichi' ndee' tjo'o nu'. ²¹ Ikan' te ni naka'an' Pedro, te ni ka'an' ra xiin' a ndii:

—Maestro, koto un', tun' ndoko' higuera, tun' ni sanacha'an' un' ka'a' ndii, ni ichi' nu' —ni kachi' ra.

²² Sakan' te ni ka'an' a xiin' sakuu' ra ndii:

—Iní va ndo' kuni' ndo' Ndiosí. ²³ Sakan' ña ña ndaku ka'an' i xiin' ndo' ndii, yoo ka ka'an' xiin' iku' ka'a' ndii: “Kua'an ketá mii' iin' un' ñaa' te ku'un' sko'ni' xiin' mii' un' ndee' mini' ka'nu'”, kachi' nja, te saxii' nja nimá nja ndee' sie, te ini' xna'a nja xini' nja Ndiosí ña xinú ña ka'an' nja jaan' ndii, xinú xna'a a. ²⁴ Ña jaan' na ka'an' i xiin' ndo' ña sakuu' ña kakan' ndo' nuu' Ndiosí kiji' ini' ndo' xini' ña'a' ndo' ndii, taxi' ña'a' a nda'a' ndo'.

²⁵ Te kiji' ka'an' ndo' xiin' Ndiosí ndii, koo ka'nu' ini' ndo' xa'a' yoo ka nduu' ne yivi' naa' ni xaa' nja ña nja'a xiin' ndo'. Sakan' te koo ka'nu' tu ini' yuva' e', ña ndu'u' ndivi', xa'a' kuachi' ndo'. ²⁶ Kuachi' ndii, naa'

koo' ka'nu' ini' ndo' xa'a' ne jaan' ndii, koo' ka'nu' tu ini' yuva' e', ña ndu'u' ndivi', xa'a' kuachi' ndo' —ni kachi' a.

Ndatu'un' te ndiso' chuun' kuu' nuu' Jesús yoo taxi' ndiee' a

(Mt. 21:23-27; Lc. 20:1-8)

²⁷ Te ni xaa' tukuu' Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ñuu' Jerusalén. Te kiji' xika' a nuu' kije' yukun' ka'nu' ndii, ni ndekuje' sutu' kuu' nuu' nuu' a xiin' te sania'á tu'un' ndei' Ndiosí xiin' te xixa' nuu' ñuu' jaan'. ²⁸ Te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Yoo ni taxi' ndiee' nuu' un' te xaa' un' ña xaa' un'? ¿Yoo ni sakuiso' chuun' yo'ó? —ni kachi' ra.

²⁹ Sakan' te ni ka'an' a xiin' ra ndii:

—Ndatu'un' tu yu'u' ndo'ó iin' ña'a. Te naa' nakuiin' ndo' a ndii, nakuiin' tu yu'u' yoo ni taxi' ndiee' i, te xaa' i ña ka'a'. ³⁰ ¿Yoo ni sakuiso' chuun' Juan, te ni sakuichi' ra ne yivi' kuenta Ndiosí? ¿Ñáá Ndiosí ni sakuiso' chuun' ña'a', uun' ñáá te yivi' ni sakuiso' chuun' ña'a'? —ni kachi' a.

³¹ Te ni ndatu'un' xiin' ta'an' ra ndii:

—¿Ndee ña kivi' ka'an' e'? Naa' ka'an' e' ña Ndiosí ni sakuiso' chuun' ña'a' ndii, ka'an' ra xiin' e' ndii: “¿Ndichun na ni kandi'xa' ña'a' ndo'?” ³² Te kivi' ka'an' e' ña te yivi' ni sakuiso' chuun' ña'a' —ni kachi' ra.

Sakan' ña yi'vi' ra ne yivi' kua'a' jaan', kuachi' ndii

sakuu' nja kandixa' ña jin te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí ni nduu Juan jaan'. ³³ Sakan' na kuu' ni ka'an ra xiin' Jesús ndii:

—Xini ndu yoo —ni kachi ra.

Te ni ka'an ka Jesús xiin' ra ndii:

—Sakan' tu yu'u ndii, ka'an i xiin' ndo' yoo ni taxi ndije' i te xaa' i ña kaa' —ni kachi a.

12

Yo'o' ka'an Jesús jin ña ka'an ndiaa xa'a' te tatú ni'a'a

(Mt. 21:33-46; Lc. 20:9-19)

¹ Sakan' te ni xa'a' ka'an Jesús jin ña ka'an ndiaa nuu' te ka'nu' jaan' ndii:

—Jin te xiin' ñu'u' ndii, ni chi'i ra kua'a' yo'o' uva, te ni ndasi i'nu ra a, te ni xatija tu ra mii' kuein ra uva jaan', te kasa'a ra vino xiin' a. Te ni xa'a ni tu ra jin vi'e sukun mii' kuvj koto ndoso' ra kani' nuu' ñu'u' jaan'. Sakan' te ni nduku' ra te tatú te koto ña jaan', te ni keta ra kua'an ra tukú ñu'u'. ² Te kii' ni xaa kivi' ña ni nakuxa nduu' uva jaan' ndii, ni ti'vi' ra jin te xika' nuu' nuu' ra, te kun naso te jaan' chaa' uva ña ndoo nda'a' te xiin' ñu'u' jaan'. ³ Ndisu kii' ni ndekuie te xika' nuu' jaan' ndii, ni tjin ña'a' te tatú jaan', te ni kani' u'vi' ña'a' ra, te ni sanandiko' nda'a' xiko' ña'a' ra. ⁴ Te ni ti'vi' tukuu' ra inga te xika' nuu' nuu' ra mii' ñu'u' te tatú jaan', ndisu

te tatú jaan' ndii, ni kuvj yuu' ña'a' ra, te ni satuxu'vi ra xini' te jaan'. Te mii' va ni kuvj ra xiin' te jaan' sanandiko' ña'a' ra. ⁵ Te ni ti'vi' tukuu' ra inga te xika' nuu' nuu' ra, mii' ñu'u' te tatú jaan', ndisu te tatú jaan' ndii, ni xa'ni' ra te jaan'. Te jin sakan' ni ti'vi' xiin' ñu'u' jaan' kua'a' va te xika' nuu' nuu' ra, te sava te jaan' ni satuxu'vi ra, te sava tukú ra ndii, ni xa'ni' ña'a' ra.

⁶ 'Te ndee jin ndaa' kujti' si'e mii' ra ndoo. Te kundani ya'a ra te jaan'. Sakan' te so'o' ndi'i' ndii, ni ti'vi' tu ra te jaan' ka'an ra xiin' nimá ra ndii: "Koto ka'nu' ra tiaa si'e e'", ni kachi ra. ⁷ Ndisu ni ka'an xiin' ta'an te tatú jaan' kii' ni xaa si'e, te xiin' ñu'u' jaan' ndii: "Te kaa' nandu'u te xiin' ñu'u' yo'o' kii' kuvj yuva' ra. To'o' ndo' te ka'ni' e' ra, sakan' te yoo' nandu'u te xiin' ñu'u' yo'o'", ni kachi ra. ⁸ Sakan' te ni tjin ña'a' ra xa'ni' ra, te ni xta'ni' ra ñu'u' nde'i' te jaan' ikan', te ni skana' ra a tukú xaan'.

⁹ 'Ndee ña tuu ndo'ó saa te xiin' ña'a' yo'o' uva jaan' xiin' te tatú jaan'? Kixin ra te ka'ni' ra sakuu' te tatú jaan', te taxi ra yo'o' uva jaan' nda'a' tukú te yivi' —ni kachi a.

¹⁰ Ikan' te ni ka'an a xiin' te jaan' ndii:

—¿Ñáá tia'an ka'vi' ndo'ó ña yoso' nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii?

Yuu', ña ni xtanj te xa'a vi'e ndii,

ñā jaan' nī nanduu yuu' kuu'
nuu' xa'a' xiki' vi'e?

11 Ñā jaan' nī xaa xto'o
e' Ndiosí, te nandaní
xava'a e'.

Sakan' yoso' a —nī kachi
Jesús.

12 Te nī xika te kuu' ka'nu'
jaan' tijn ra Jesús, sakan'
ñā nī kundani ra ñā nī tijn
kuachi ñā'a' a xiin' ñā ka'an
ndiaa jaan'. Ndisu nī kuvi
saa ra ñā jaan' xa'a' a ñā
yi'vi ra ne yivi'. Sakan' na
nī nakoo ñā'a' ra, te nī kiee
ra kua'an ra.

*So'o nī nakuiin Jesús nuu'
te fariseo xa'a' xū'un' yoo'*

(Mt. 22:15-22; Lc. 20:20-
26)

13 Ikan' te nī ti'vi' te kuu'
ka'nu' jaan' sava te fariseo
xiin' sava te nda'a' xa'a'
Herodes te koto kua'a ra
Jesús xiin' tu'un yu'u' a.

14 Kij' nī ndekuje ra mii' iin'
a, te nī ka'an ra xiin' a ndii:

—Tákuie, xiní ndu ñā ñā
nda ku'iti' ka'an un'. Te
kuan yi'vi un' ñā ka'an ne
yivi' xa'a' un', sakan' ñā
nakaxin un' ne yivi'. Süu'
jaan' ndii sania'a un' ichi'
Ndiosí xiin' ñā ndixa ku'iti'.
Xa'a' a jaan' na kuii' ka'an
xiin' ndu, ¿ñáá va'a yoo a
ñā cha'vi e' César, te xa'ndia
chuun' ñuu Roma, xū'un'
yoo', uun ñáá vā'a yoo a?
—nī kachi ra.

15 Ndisu Jesús ndii, nī xini
a ñā te xasuvi' xiin' mii'
ku'iti' nduu' te jaan', sakan'
na nī ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndo'ó ndii, kuni koto
kua'a ndo' yu'u xiin' tu'un

yu'u' i. Taxi ndo' na koto i
iin xū'un' —nī kachi a.

16 Sakan' te nī taxi ra iin
xū'un' nda'a' a. Te nī ka'an
a xiin' ra ndii:

—¿Yoo nuu' nduu' ñā nī
niania xata' xū'un' yo'o', te
yoo kivi' yoso' xata' a? —nī
kachi a.

Te nī ka'an ra ndii:

—Nuu' César, te xa'ndia
chuun' ñuu Roma, xiin' kivi'
ra nduu' a —nī kachi ra.

17 Sakan' te nī ka'an a xiin'
ra ndii:

—Xa'a' a jaan' na kuii' taxi
e' nda'a' César ñā nduu' ñā'a
César, te nda'a' Ndiosí na
taxi e' ñā nduu' ñā'a Ndiosí
—nī kachi a.

Te nī nandaní va ra xa'a'
ñā nī ka'an a ñā jaan'.

*So'o nī nakuiin Jesús nuu'
te saduceo xa'a' ñā natiaku
ne xi'i*

(Mt. 22:23-33; Lc. 20:27-
40)

18 Sakan' te nī kixin te
saduceo nuu' Jesús. Te jaan'
ndii, ka'an ra ñā koo' ñā
natiaku ne yivi' kij' xi'i ñā,
sakan' na kuii' nī ndatu'un'
ñā'a' ra ndii:

19 —Tákuie, yoso' ñā nī
ke'i Moisés mii' ka'an ra
xiin' e' ñā naa' nī xi'i ñāni
iin te yivi', te koo' si'e ra nī
yoo xiin' ñā' si'i' ra ndii, ñāni
ra jaan' kuní a tunda'a' xiin'
ñā' jaan', te koo si'e ra xiin'
a'. Te si'e te jaan' nanduu
ndee naa si'e ñāni ra, te nī
xi'i jaan'. 20 Va'a, unta' ndii
nī yoo uxā ta'an ñāni. Te nī
tunda'a' te nuu', ndisu nī xi'i
ra ñā kuní ka koo si'e ra xiin'
ñā' si'i' ra. 21 Sakan' te nī

tunda'a' ñani ra, te uvi, xiin' ña' jaan'. Ndisu ni xi'i tu te jaan' ña kuni ka koq si'e ra xiin' a'. Te iin kachi ni ndo'o tu ñani ra, te uni. ²² Te iin kachi ni ndo'o sakuu' te uxa ta'an jaan' xiin' ña' jaan', koo' si'e ra ni yoo xiin' a' ndee ndi'i ra ni xi'i. Te so'o ndi'i, te ni xi'i tu ña'a' jaan'. ²³ Sakan' na kuii' kii' natjaku nja ndii, yoo ña' si'i kunduu tu ña' jaan', kuach'i ndii uxa saa' te jaan' ni tunda'a' xiin' a'? —ni kachi ra xiin' Jesús.

²⁴ Sakan' te ni nakuiin Jesús nuu' ra ndii:

—Ndo'ó ndii, vä'a ka'an ndo', sakan' ña kundani ndo' ña yoso' nuu' tutu Ndiosí, te ni ndee xini tu ndo' saa xachuun' ña ndiee' a. ²⁵ Kuach'i ndii, kii' natjaku ne ni xi'i ndii, tunda'a' ka ndee iin ne yivi' ikan'. Süu' jaan' ndii kunduu nja ndee naa ángele ña ndiee' ndivi'. ²⁶ Ndisu xa'a' ña naa' natiaku ne xi'i ndii, kuv'i ka'vi ndo' tutu ña ni ke'i Moisés, saa ni ka'an Ndiosí xiin' ra tein jñu' ña xixí, kii' ni ka'an a ndii: "Yu'u nduu' Ndiosí Abraham, te yu'u nduu' tu Ndiosí Isaac, te yu'u tu nduu' Ndiosí Jacob", ni kachi a. ²⁷ Sakan' na kuii' Ndiosí ndii, süu' Ndiosí ne ni xi'i nduu' a, süu' jaan' ndii Ndiosí ne tiaku nduu' a, sakan' ña tiaku sakuu' ne yivi' nuu' Ndiosí. Sakan' na kuii' ndo'ó ndii, kundani xachi' ndo' ña ka'an tu'un Ndiosí —ni kachi Jesús.

Yo'o' ka'an Jesús ndee ña nduu' tu'un ndei' ka'nu' ka ña

*ka'an chuun' Ndiosí
(Mt. 22:34-40)*

²⁸ Te kii' ni xini so'o iin te sania'á tu'un ndei' Ndiosí, ña ni kuu kuento te saduceo jaan' xiin' Jesús, te vä'a ni nakuiin a ndii, ni kuyatin ra nuu' a, te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Ndee ña nduu' tu'un ndei' ka'nu' ka ña ka'an chuun' Ndiosí? —ni kachi ra.

²⁹ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Tu'un ndei' ka'nu' ka ndii, ña yo'o' nduu' a: "Ne vi'e Israel, kuni so'o ndo', xa iin ndaa' xto'o e' Ndiosí kuiti' nduu' xto'o e'. ³⁰ Sakan' na kuii' kundani ndo' xto'o e' Ndiosí xiin' kanii' nimá ndo', xiin' kanii' ña nduu' ndo', xiin' sakuu' ña xanini ndo', xiin' sakuu' ña ndiee' ndo'", ña kaa' nduu' ña ka'nu' ka. ³¹ Te ña uvi ndii, yatin' iin kachi ka'nu' a xiin' ña kaa', ka'an a ndii: "Kundani ndo' sakuu' ne yivi' xiin' ndo' ndee naa kundani xiin' mii' mii' ndo'", sakan' kachi a. Te koo' ka inga tu'un ndei' ña ka'nu' ka te sakan' ña uvi ta'an jaan' —ni kachi Jesús.

³² Sakan' te ni ka'an te jaan' xiin' a ndii:

—Vä'a vä ni ka'an un', táku'e. Kumi' un' ña ndaku kii' ka'an un' ña iin ndaa' ña jaan' kuiti' nduu' Ndiosí, xto'o e', te koo' ka inga a, süu' jaan' ndii xa ña jaan' kuiti'. ³³ Te ña kundani e' Ndiosí xiin' kanii' nimá e', xiin' sakuu' ña xanini e', xiin' sakuu' ña ndiee' e', te

kundani e' sakuu' ne yivi' xiin' e' ndee naa kundani xiin' mii' mji' e' ndii, ña ka'nu' ka nduu' a te sakan' sakuu' ña nasoko' e' nuu' Ndiosí xiin' ña xa'mi' e' kiti' nuu' a —ni kachi ra.

³⁴ Kij' ni xini so'o Jesús ña va'a ni ka'an te jaan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Xa kuyatin' ka'ndia chuun' Ndiosí nimá un' —ni kachi a.

Te ndee iin ne yivi' ni kundieni ka ndatu'un' ña'a'.

Sania'á Jesús yoo siani' xika' nduu' Cristo, ña sakakú yoo'

(Mt. 22:41-46; Lc. 20:41-44)

³⁵ Kij' sania'á Jesús nuu' ki'e yukun' ka'nu' te ni ndatu'un' a ndii:

—¿Ndichun na ka'an te sania'á tu'un ndei' Ndiosí ña siani' xika' David nduu' Cristo, ña tjanu' Ndiosí sakakú ne yivi'? ³⁶ Kuachi ndii ndee mji' David ni ka'an kij' ni saka'an ña'a' Espiritu Santo ndii:

Ni ka'an xto'o e' Ndiosí xiin' xto'o i ndii:

“Kundu'u nda'a' kua'a i na sandoó kui'e xachi' i te ndasi' yo'ó.”

Ni kachi a, ni kachi ra. ³⁷ Sakan' na kuii' naa' mji' David jaan' ka'an ña xto'o ra nduu' Cristo jaan' ndii, ¿saa kuvj' ka'an te sania'á tu'un ndei' jaan' ña nduu' a siani' xika' David jaan'? —ni kachi Jesús.

Te ne yivi' kua'a' jaan' ndii, va'a va kuni nia xini so'o ña'a' nia.

Ka'an Jesús xa'a' ña va'a ña xaa' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí

(Mt. 23:1-36; Lc. 11:37-54; 20:45-47)

³⁸ Te ni ka'an tu Jesús kij' sania'á a ndii:

—Koto xiin' mji' va ndo' nuu' ña kuu' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí, sakan' ña te xasuvi' xiin' mii' kujti' nduu' te jaan'. Xtani va ra kuj'nu ra toto nani', ña ndiaa ya'vi' ka, te xtani tu ra ña nakuatu va'a ña'a' ne yivi' ma'in' ya'vi' mii' chitu' kaa'. ³⁹ Te xtani va tu ra ña kundiee ra nuu' tej' ka'nu', tun' ita' tixin vi'e mii' nakayá ne yivi' xaka'nu' nia Ndiosí, te xtani tu ra kundiee ra nuu' tej', tun' kuu' nuu', mii' yoo viko'. ⁴⁰ Te tu'un' u'vi' tu ra ña vika' nda'a' ne kuaan' vi'e nia. Te xini xa'an' ra ña na'a' va ka'an ra xiin' Ndiosí, ndiani te nandan ne yivi'. Te jaan' ndii, chie ka tundo'o' koo ra —ni kachi Jesús.

Taxi' iin ña' kuaan' nda'vi kuu' limuxtan

(Lc. 21:1-4)

⁴¹ Unta' kij' ndu'u' Jesús yatın nuu' a mii' iin' xatun' mii' kayá xu'un' limuxtan ndii, ni xini a taan' ne yivi' limuxtan tixin nu'. Te kua'a' ne vika' ndii, kua'a' va xu'un' taan' nia tixin nu'. ⁴² Ikan' te ni xaa tu iin ña' kuaan' nda'vi kuu', te ni taan' a' uvi' ta'an xu'un' ya'a' kual' tixin xatun' jaan'. Te xu'un' jaan' ndii, sie va ndiaa ya'vi' a.

43 Sakan' te nī kana a te nda'a' xa'a' a, te nī ka'an a xiin' ra ndii:

—Ñā ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, ñā' kuaan' nda'vi kuu' kaa' nī taan kua'a' ka xu'un' tixin xatun' kaa' te sakan' sakuu' inga ne nī taan' tu xu'un' tixin nu'.

44 Sakan' ñā sakuu' tukū nīa ndii, nī taan' nīa xu'un' ñā nī ndoo ndoso' nda'a' nīa. Ndisu ñā' kaa' ndii, tee' ndee nda'vi kuu' a' ndii, nī taan' ndi'i a' xu'un' ñā xito' kutiaku a' xiin' —nī kachi a.

13

Ka'an Jesús xa'a' ñā nduxin xachi' yukun' ka'nu' (Mt. 24:1-2; Lc. 21:5-6)

1 Kij' keta' Jesús nuu' kij'e yukun' ka'nu' te kua'an a ndii, nī ka'an iin te nda'a' xa'a' a xiin' a ndii:

—Taku'e, koto un', xa na'nu' yuu' nī tīin ra nī xa'a' ra yukun' kaa', te ndatun' va nī xa'a' ra a —nī kachi ra.

2 Te nī nakujin Jesús nuu' ra ndii:

—¿Xa'a' vij'e na'nu' nia kaa' ka'an un' nu'? Ñā kaa' ndii, sakuu' a nduxin ndoo, te kutoto ta'an' ka ndee iin yuu' —nī kachi a.

Ka'an Jesús ndee ñā xka'ndia kij' xa kuyatin' ndi'i iin yivi'

(Mt. 24:3-28; Lc. 21:7-24; 17:22-24)

3 Ikan' te kua'an Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a xiki' ñā nani' Olivos, ñā kandu'u' xto'ni' mii' iin' yukun' jaan'. Te nī xikundu'u' a xini' iku' jaan', ikan' te nī ndatu'un'

xiin' ñā'a' Pedro, xiin' Jacobo, xiin' Juan, xiin' Andrés, ka'an ra ndii:

4 —Ka'an xiin' ndu, ¿ama koō ñā nī ka'an un' xa'a' jaan'? ¿Te ndee ñā ka'nu' nduu' ñā xka'ndia, te kundani ndu ñā xa kuyatin' koō a? —nī kachi ra.

5 Sakan' te nī xa'a' Jesús ka'an a xiin' ra ndii:

—Koto xiin' mji' va ndo', tāxi ndo' kunj' xa'an' ndee iin ne yivi' ndo'ó. 6 Sakan' ñā kixin kua'a' te yivi', te tīin ndiaa kivi' i, te ka'an ra ñā mji' ra nduu' Cristo, ñā nī tianu' Ndiosí sakakú ne yivi', te kunj' xa'an' ra kua'a' ne yivi'. 7 Te kij' kunj' ndo' kuento ñā yoo ñu'u' mii' ka iin yivi', te kunj' tu ndo' ñā yoo a xika' iin yivi' ndii, kundij'ni ndo', kuachi ndii kunj' a ñā koō ñā jaan'. Ndisu tia'an kundij' iin yivi' kij' sakan'. 8 Kuachi ndii kunta'an' iin tiji'vi' ne ñu'u' iin yivi' xiin' tukū tiji'vi' ne yivi'. Te kunta'an' tu ne ndiee iin ñu'u' xiin' ne ndiee' tukū ñu'u'. Te kanii' xaan' taan' ndiee' iin yivi', te koō tu soko, te sanasaá' ta'an' ne yivi' mii' ka iin yivi'. Te sakuu' ñā jaan' ndii, sakan' xa'ndu ñā xito' koō kujti' nduu' a.

9 'Ndisu ndo'ó ndii, koto xiin' mji' ndo'. Sakan' ñā sanakua'a te yivi' ndo'ó nda'a' te xixa, te kutun' ra ndo'ó tixin vij'e mii' nakaya ne ta'an' e'. Te sanakua'a ra ndo'ó nda'a' te ndiso' chuun'. Te iin kachi saā tu ra xiin' ndo' nuu' te xa'ndia chuun' kuu' nuu' xa'a' ñā

ndikún ndo' yu'u, te ndiee yu'u' ndo' nuu' te jaan' xa'a' i. ¹⁰ Ndisu ña nuu' ndii, kuní a ña ka'an ndoso' ne yivi' kanii' iin yivi' tu'un va'a xa'a' i, sakan' vi' te kundji' iin yivi'. ¹¹ Kij' naka ra ndo'ó, te sanakua'a ra ndo'ó nda'a' te jaan' ndii, kundji' ni ndo' ndee ña ka'an ndo'. Kuachi ndii, süu' ndo'ó nduu' ne ka'an kivi' jaan', süu' jaan' ndii Espiritu Santo nduu' ña saka'an ndo'ó.

¹² 'Te te nduu' ñani ndii, sanakua'a ra inga ñani ra, te ka'ni' ña'a' te yivi'. Te sakan' tu saq yuva' xiin' si'e ra. Te ne nduu' si'e ndii, kunta'an' nja xiin' yuva' si'i' nja te ka'ni' ña'a' nja. ¹³ Te sakuu' ne yivi' kundasi' ndo'ó xa'a' ña ndikún ndo' ichi' yu'u. Ndisu yoo ka kundjeni na kundieni nuu' tundo'o' jaan' ndee so'o' ndi'i' ndii, natijn nja kivi' nuu' ña koo' kivi' ndi'i'.

¹⁴ 'Ndisu kij' kunj ndo' ña kinj kaa' iin' a mi' xata'an kuin a naa ni ka'an te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an', te ni nani' Daniel ndii, ne ndiee' nuu' Judea kij' sakan' ndii, na kunu nja ku'un nja tein iku'. (Ndo'ó ne ka'vi' ña yo'o' ndii, kuní a saq ndo' ña nduxa' te kundani ndo' a.) ¹⁵ Te yoo ka ndiee' xini' vi'e nja kij' sakan' ndii, na ndä'ni nja vi'e nja nachij' nja ña'a' nja. ¹⁶ Te yoo ka naa xa'a' ku'u kij' sakan' ndii, na nändiko' nja vi'e nja xa'a' toto nja. ¹⁷ U'vi' va kund'o' ña' nu'u' si'e xiin' ña' sachichin' si'e kivi' jaan'. ¹⁸ Ka'an va ndo'

xiin' Ndiosí, te na täxi a ña xa'a kivi' jaan' yoo vixin. ¹⁹ Kuachi ndii, kivi' jaan' ndii, koo tundo'o' ña ndee iin kivi' tia'an koo ndee ki' ni xa'a Ndiosí iin yivi' te ndee vitin, te ni ndee koo' ka tu a koo. ²⁰ Te naa' sakuuti xto'o' e' Ndiosí kivi' jaan' ndii, ndee iin ne yivi' kaku. Ndisu sakuuti ña'a' a xa'a' ña kundani a ne ni nakaxin a ndikún ichi' a.

²¹ 'Te naa' ka'an yoo ka xiin' ndo' kivi' jaan' ndii: "Aan', koto ndo', yo'o' yoo Cristo, ña sakakú yoo'", uun ka'an nja ndii: "Aan', koto ndo' kaa' yoo Cristo, ña sakakú yoo'", kachi nja ndii, kändixa' ña'a' ndo'. ²² Kuachi ndii kixin te xini xa'an', te ka'an ña Cristo nduu' ra. Te sakan' tu kixin te ka'an tiakú tun vixi. Te yivi' jaan' ndii, saq ra chuun' ka'nu' xini xa'an' xiin' chuun' ka'nu' ña nandani ne yivi'. Te naa' ni kivi' ndii, ndee ne ni nakaxin Ndiosí ndikún ichi' a kunj xa'an' ra. ²³ Ndisu ndo'ó ndii, koo tu'va ndo'. Te naka'an' ndo' ña ni ka'an i ña kaa' xiin' ndo' ña kuní ka koo a.

So'o saq a kij' nändiko' Jesús iin yivi'

(Mt. 24:29-35,42-44; Lc. 21:25-36)

²⁴ 'Ndisu kij' ndi'j xka'ndia tundo'o' kivi' jaan' ndii, nda'va nu'u, te sakan' tu yoo' ndii, natuun ka a. ²⁵ Te koyo tu tiuun', te taan ndiee' sakuu' ña ndiee', ña yoo ndivi'. ²⁶ Sakan'

te kixin yu'u, ña nduu' tu te yivi', nuu' viko' xiin' kua'a' ya'a ña ndiee' xiin' ña yi'é ndatun' koo' chukuu'.
 27 Sakan' te ti'vi' i kua'a' ángele, te nakaya a ne ni nakaxin Ndiosí, ne ndiee' kumi' saa' xaan' iin yivi' mii' kuaxi tachí', ndee' mii' xa'a' iin yivi' te ndee' mii' xa'a' ndivi'.

28 'Kundaní ndo' ña ka'án ndiaa yo'o' xa'a' saa' xaa' tun' higuera, kij' nduu' itia' nda'a' nu', te naka'ndi yuku nu' ndii, xini ndo' ña xa' kuyatin' kuii kuuñ savi'.
 29 Te sakan' tu kij' kuní ndo' koo' ña ni ka'án i xiin' ndo' jaan' ndii, kundaní ndo' ña xa' kuyatin' kuii kixin tukuu yu'u, ña nduu' tu te yivi'.

30 Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, ña kuní ka' kuví sakuu' ne ndiee' iin yivi' vitin te xka'ndia sakuu' ña jaan'.
 31 Ndivi' xiin' nu'u' iin yivi' ndii, ndoñu'u' a, ndisu tu'un yu'u' yu'u' ndii, koo' kivi' ndoñu'u' a.

32 'Ndisu ndee kivi' xiin' ndee hora xka'ndia ña jaan' ndii, ndee iin ne yivi' xini a, ni ndee ángele, ña ndiee' ndivi' ni ndee yu'u, ña nduu' si'e Ndiosí, xini ña jaan'. Süu' jaan' ndii mii' yuva' e' Ndiosí kuiti' xini amaa xaa kivi' jaan'.
 33 Xa'a' a jaan' na koo' tu'va' va' ndo', te ka'an va' ndo' xiin' Ndiosí, kuachi ndii xini ndo' amaa kuiti' xaa kivi' jaan'.

34 'Naa' xaa' iin te yivi' kij' kua'an xika' ra ndii, nakoo' ra vi'e ra nda'a' te xika' nuu' nuu' ra. Te nakoo' tu' ra

chuun nuu' i'in te jaan'. Te ni ka'an chuun' tu' ra xiin' te xito' yi'e' ra ña na koto va'a va' ra a.
 35 Ña jaan' na kuii' koto' naa xito' xiin' mii' ndo', kuachi ndii xini ndo' amaa nandiko' te xiin' vi'e. Kuain' nandiko' ra nuu' nuu', uun na nuu, uun kij' kana' nduchié, uun kij' xa' kitú'.
 36 Saa' iin kij' iin kixin kuiti' ra, te kuní ra ndiee' ndo' kixin ndo'.
 37 Te ña ka'án i xiin' ndo' kaa' ka'án i xiin' sakuu' ne yivi' ña koo' tu'va' nia —ni kachi Jesús.

14

So'o ni xaa a kij' ni ndatu'un' tuni te kuu' ka'nu' saa kuví ka'ni' ra Jesús

(Mt. 26:1-5; Lc. 22:1-2; Jn. 11:45-53)

1 Te kij' kuní ka' uvi' ta'an kivi' te koo' viko' pascua, ña xi xixi' nia xita' va'a, ña koo' yuchi' levadura saká xiin', te sutu kuu' nuu' xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí ndii, ni nanduku' ra saa' saa' ra te iin ra Jesús xiin' ña maña, te ka'ni' ña'a' ra.
 2 Te ka'án xiin' ta'an' ra ndii:

—Saa' e' ña jaan' kij' yoo viko' koto' ka' nakuchi ne ndiee' nuu' yo'o' —ni kachi ra.

So'o ni xaa a kij' ni sakaa' iin ña'a' xa'an xavixin' xini' Jesús nuu' Betania

(Mt. 26:6-13; Jn. 12:1-8)

3 Kij' ndu'u' Jesús nuu' Betania vi'e Simón, te ni kuní kuví kui'e te'i ndii, ndu'u' a xixi' a nuu' mesa. Te ni xaa' iin ña'a' xiin' iin limita yuu', ña ni ku'a' xiin' alabastro.

Te chitu' vi' ña jaan' ñu'u' xa'an xavixin' koo' chukuu', ña nduu' mii' ndi'i' nardo, ña ndiaa ya'vi' xava'a. Te ni ta'vi' a' limita jaan', te ni saka'a' a' xa'an jaan' xini' Jesús. ⁴ Te sava te ndee' ikan', kii' ni xini' ra ña ni xaa ña'a' jaan' ndii, ni nasaa' ra ka'an xiin' ta'an' ra ndii:

—Vä'a xachi' xitía saka xa'an xavixin' kaa'. ⁵ Sakan' ña va'a ka naa' ni ke'vi a te kondia ya'vi' a xu'un' ña ki'in jin te yivi' naa' sachuun' ra unj ciento kivi', te xiin' xu'un' jaan' kuvi chindiee' e' ne nda'vi kuu' —ni kachi ra.

Te ni kuchitun ndiee' ra ña'a' jaan'. ⁶ Ndisu ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Na koo a' sakan', kuachi ndii jin chuun va'a ni xaa a' xa'a' i. ¿Ndichun na sataña'a' ña'a' ndo'? ⁷ Sakan' ña ne nda'vi kuu' ndii, ndee ndi'i' ni kivi' koo ña xiin' ndo', te kuvi chindiee' ña'a' ndo' amaa ka kuni' ndo'. Ndisu yu'u ndii, süu' ndee ndi'i' ni kivi' kaka i tejn ndo'. ⁸ Ña'a' yo'o' ndii, ni xaa a' ña ni kuvi saa a' xa'a' i vitin, ni saka'a' a' xa'an xavixin' ñu'u' nde'i i te koo' tu'va a, te ndee a kii' kuvi i. ⁹ Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ña mii' ka jin yivi' mii' ka'an ndoso' ne yivi' tu'un va'a xa'a' i ndii, ka'an tu'ña xa'a' ña ni xaa ña'a' yo'o' xiin' i, te naka'an' ña'a' ne yivi' —ni kachi Jesús.

So' o ni xaa a kii' ni taxi Judas kuento ra ña sanakua'a

ra Jesús nda'a' te kuu' ka'nu' (Mt. 26:14-16; Lc. 22:3-6)

¹⁰ Sakan' te, Judas Iscariote, jin te uxj uvi ndii, ni xa'an ndatu'un' ra xiin' sutu kuu' nuu' te sanakua'a ra Jesús nda'a' te jaan'. ¹¹ Kii' ni xini' so'o sutu jaan' ña ni ka'an te jaan' ndii, va'a ni kunj ra, te ni taxi ra kuento ra ña taxi ra xu'un' nda'a' Judas xa'a' ña jaan'. Sakan' te ni xa'a' Judas nanduku' ra saa saa ra te sanakua'a ra Jesús nda'a' te jaan'.

So' o ni xaa a kii' ni xixi Jesús ña xaxi' xakuaa' xa'a' viko' pascua

(Mt. 26:17-29; Lc. 22:7-23; Jn. 13:21-30; 1 Co. 11:23-26)

¹² Kivi' nuu' ña xixi' ña xita' va'a, ña koo' yuchi' levadura saká xiin', kii' xa'ni' ña mbee' kualí' xa'a' viko' pascua ndii, ni ka'an te nda'a' xa'a' Jesús xiin' a ndii:

—¿Mii' kuni' un' ku'un sava'a ndu ña kuxj e' xakuaa' xa'a' viko' pascua? —ni kachi ra.

¹³ Sakan' te ni ti'vi' a uvi ta'an te nda'a' xa'a' a ka'an a xiin' ra ndii:

—Kua'an ndo' ñuu' ka'nu' kaa', te ikan' kuni' ndo' jin te yivi', te ni'i' jin yoo tikui kua'an ra. Kundikun ña'a' ndo'. ¹⁴ Te ka'an ndo' xiin' te xiin' vi'e mii' nda'ni te jaan' ndii: “Ka'an xto'o e' ndii: ¿Mii' yoo cuarto mii' kuxj i ña xaxi' xakuaa' xa'a' viko' pascua xiin' te nda'a' xa'a' i?, kachi a”, kachi ndo'. ¹⁵ Te sania'a te jaan' ndo'o

jin cuarto chie ña iin' xata' vi'e ninu, te xa yoo tu'va cuarto jaan'. Te ikan' sava'a ndo' ña kuni a kuxi e' —ni kachi Jesús.

¹⁶ Ni kiej te nda'a' xa'a' a jaan' kua'an ra ñuu jaan' te ni xka'ndia xna'a a saa ni' ni ka'an Jesús xiin' ra jaan'. Te ni xava'a ra ña xaxi' xa'a' viko' pascua ikan'.

¹⁷ Te kij' ni kuñuu nuu' ndii, ni xaa Jesús ikan' xiin' uxí uvi ta'an te nda'a' xa'a' a jaan'. ¹⁸ Te ni xikundiee ra xixi' ra nuu' mesa xiin' Jesús, ikan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ña jin ndo'ó, te xixi' xiin' i, sanakua'a yu'u nda'a' te kuu' ka'nu' —ni kachi a.

¹⁹ Sakan' te ni xa'a' kusuchi' ini sakuu' te jaan', te ni xa'a' ndatu'un' ña'a' i'in ra ndii:

—¿Te'e' yu'u kachi un' ni? —ni kachi i'in ra.

²⁰ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Jin ndo'ó te uxí uvi, te sé'vi inga' xita' va'a xiin' i tixin ko'q' i vitin, nduu' te sanakua'a yu'u nda'a' te jaan'. ²¹ Ndee saa kaní ndii yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, xa ikan' yoo i kua'an i naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a xa'a' i. Ndisu chie va tundo'q' kundo'q' te sanakua'a yu'u, ndee va'a ka nduu' a nuu' te jaan' naa' ni tuví ra —ni kachi a.

²² Te kij' ndu'u' Jesús xixi' a xiin' ra ndii, ni ki'in a xita' va'a, te ni taxi a ña chindani Ndiosí xa'a' a, te ni sakuachi'

ña'a' a, te ni taxi ña'a' a nda'a' te nda'a' xa'a' a ka'an a ndii:

—Ki'in ndo' a te kuxi ndo', ña yo'o' nduu' ñu'u' nde'i i —ni kachi a.

²³ Sakan' te ni ki'in a jin copa, te ni taxi a ña chindani Ndiosí. Te ni taxi ña'a' a nda'a' te jaan'. Te ni xi'i sakuu' ra sie sie. ²⁴ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Te' naá tixin ña yo'o' nduu' ní' i, ña kuitia xa'a' kuachi kua'a' ne yivi', te xiin' ña kaa' taxi' xa'a' Ndiosí ña chikandu'u' a jin kuento xaa' xa'a' ñia. ²⁵ Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, kō'q' ka i vino te' kuva'a xiin' uva ndee kij' xaa' kivi' ña kō'q' tukuu i vino xaa' mii' xa'ndia chuun' Ndiosí —ni kachi a.

Yo'o' ka'an Pedro ña nakoq' jin ndaa' ra Jesús

(Mt. 26:30-35; Lc. 22:31-34; Jn. 13:36-38)

²⁶ Te kij' ndi'i ni xita' ra yaa nuu' Ndiosí ndii, ni kiej ra kua'an ra xiki' ña nani' Olivos. ²⁷ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' te jaan' ndii:

—Sakuu' ndo'ó nakoq' jin ndaa' yu'u ñuu' nunu' naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: "Taxi i ka'ni' te yivi' te paxto, te kiku mbee sana ra", kachi a. ²⁸ Ndisu kij' natiaqu i ndii, xi'na yu'u ku'un ñu'u' Galilea, te sakan' ndo'ó —ni kachi a.

²⁹ Sakan' te ni ka'an Pedro xiin' a ndii:

—Te'e' ndee nakoq' sakuu' te kaa' yo'ó ndii, kuasa' yu'u —ni kachi ra.

30 Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Ñā ndaku ka'an i xiin' un' ñā ñu'u vitiin, kii' kuní ka kanā nduchié ichi' ñā uvi ndii, xā uní ichi' ni ka'an un' ñā xini un' yu'u —ni kachi a.

31 Ndisu Pedro ndii, ni xā ndiee' ka ra ka'an ra ndii:

—Tee' ndee xata'an kuví i xiin' un' ndii, ka'an i ñā xini i yo'ó —ni kachi ra.

Te iin ni nda'a' ni ka'an sakuu' ra xiin' a.

Ka'an Jesús xiin' Ndiosí iin xaan' mii' nani' Getsemani

(Mt. 26:36-46; Lc. 22:39-46)

32 Te kii' ni xā Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a iin xaan' mii' nani' Getsemani, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Kundiee' ndo' yo'o', na ku'un ka'an i xiin' Ndiosí —ni kachi a.

33 Te ni naka a Pedro xiin' Jacobo xiin' Juan ndoso' ikan', te ni xa'a' ndi'ni nimá a, te suchi' tu iní a. 34 Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Suchi' xava'a iní nimá i ndee xā yoo' i kuví i. Ndoq ndo' yo'o', te kundito ndo' —ni kachi a.

35 Sakan' te ni xa'an a ndoso' jaan', te ni xikuuin xiti' a nuu' ñu'u', te ni ka'an a xiin' Ndiosí ñā naa' kuví te kōo' a tundo'o' jaan' 36 ka'an a ndii:

—Tata yuva' i, sakuu' a kuví nuu' yo'ó. Tāxi un' kundito i tundo'o' chie yo'o', ñā nduu' ndee naa tikui uva. Ndisu sāa un' ñā kuní yu'u, süu' jaan' ndii ñā kuní mii' un' —ni kachi a.

37 Ikan' te ni nandiko' a mii' ndiee' te jaan', te ndiee' ra kixin' ra. Te ni ka'an a xiin' Pedro ndii:

—Simón, ¿ndichun na kixin' un'? Saa ka vi' tu ni kuví kundito un' ndee iin ndaa' hora. 38 Koo ñu'u' iní va ndo' te ka'an ndo' xiin' Ndiosí, sakan' te koyo ndo' nuu' ñā xito' kua'a ñā kiní ndo'ó. Kuní nimá ndo' saa ndo' ñā kuní Ndiosí, ndisu ñu'u' nde'i ndo' ndii, kundieni a —ni kachi a xiin' ra.

39 Te ni xa'an ni tukuu a, te ni ka'an a xiin' Ndiosí naa ñā xā ni ka'an a ñā nuu'. 40 Te kii' ni nandiko' tukuu a mii' ndiee' ra jaan' ndii, ni xini a ndiee' ra kixin' ra, sakan' ñā chitu' vi' nduchi' nuu' te jaan' ñu'u' ma'na. Te xini ra ndee ñā nakuiin ra nuu' a. 41 Te kii' ni nandiko' ni tukuu a ichi' ñā uní, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—¿Kixin' ka ndo'ó, te ndiee' ndo' ndee vitiin uun? Xava'a ndokoo ndo' vitiin. Xā ni xāa hora ñā sanakua'a ra yu'u, ñā nduu' tu te yivi', nda'a' te ndiso' kuachi. 42 Ndondichi ndo' te ku'un e'. Koto ndo', xā kuyatin' te sanakua'a yu'u nda'a' te jaan' —ni kachi a.

So'o ni xaa a kii' ni tiiin te yivi' Jesús

(Mt. 26:47-56; Lc. 22:47-53; Jn. 18:2-11)

43 Te kii' kusaa' iin' ka Jesús ka'an a, te ni xāa Judas, te ni nduu' iin te uxi uvi ta'an te nda'a' xa'a' a, xiin' kua'a' va te yivi' ndiso' ra ichi xiin' itun'. Te te

jaan' ndii, sutu kuu' nuu' xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí xiin' te xixa nuu' ñuu ni tjanu' ña'a'. ⁴⁴ Te te sanakua'a ña'a' ndii, xa ni ka'an ra saá nia'a ra yoo nduu' Jesús ka'an ra ndii:

—Te chito i nuu' kij' nakuatu ña'a' i nduu' te jaan', te jaan' tjin ndo', te satiín kutu' va ña'a' ndo', te kundiaqa ña'a' ndo' ku'un ndo' —ni kachi ra.

⁴⁵ Sakan' na ni kuyatin Judas mi' iin' a, te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Maestro —ni kachi ra.

Te ni chito ra nuu' a.

⁴⁶ Sakan' te ni tjin te yivi' jaan' Jesús. ⁴⁷ Ndisu iin te iin' xiin' a ijan' ndii, ni xta'ni' ra ichi ra, te ni xa'ndia ra so'o te xika' nuu' nuu' sutu ka'nu'. ⁴⁸ Sakan' te ni ndatu'un' Jesús te kuaxi tjin ña'a' jaan' ndii:

—¿Ndichun na kuaxi ndo', te tjin ndo' yu'u xiin' ichi xiin' itun' ndee naa iin te kui'na' vi'? ⁴⁹ Kua'a' kivi' ni iin i tein ndo' sania'á i nuu' ki'e yukun' ka'nu', te ni tiin' ndo' yu'u. Ndisu kuni' a xka'ndia ña yo'o' te xinu ña yoso' nuu' tutu Ndiosí —ni kachi Jesús.

⁵⁰ Sakan' te ni nakoo ña'a' sakuu' te nda'a' xa'a' a, te ni xinu ra.

So'o ni ndo'o iin te sava

⁵¹ Ndisu iin te sava ndikun xata' Jesús kua'an a ndisuku' ra iin toto kuiti', te ni tjin ña'a' te xiin'. ⁵² Te ndii te sava jaan' ndii, ni nakoo ra toto jaan', te ni xinu iin' vichi' ra.

So'o ni xaa a kij' ni sana'má te kuu' ka'nu' Jesús
(Mt. 26:57-68; Lc. 22:54-55,63-71; Jn. 18:12-14,19-24)

⁵³ Sakan' te ni xan ndiaqa te yivi' jaan' Jesús nuu' sutu ka'nu'. Te ni nakaya sakuu' sutu kuu' nuu' xiin' te xixa nuu' ñuu xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí ijan'. ⁵⁴ Te Pedro ndii, ni xikundikun na ra xika' xika' kua'an ra xiin' te yivi' jaan' ndee ni nda'ni ra nuu' ki'e sutu ka'nu' jaan'. Te ni xikundu'u' ra ijan' xituni' ra nuu' ñu'u xiin' te xiin', te xito' yukun'.

⁵⁵ Te sutu kuu' nuu' jaan' xiin' sakuu' te kuu' ka'nu', te ni nakaya ijan' ndii, nanduku' ra kuachi Jesús te kuvi ka'an ra ña xata'an kuvi a xa'a' ña jaan'. Ndisu koo' ndee iin a ni na'in ra. ⁵⁶ Sakan' ña, tee' ndee kua'a' ne yivi' ni tjin kuachi ndii' ña'a', ndisu ni nakuita ña ka'an i'in na. ⁵⁷ Sakan' te ni ndondichi sava ra, te ni xa'a' tiin' kuachi ndii' ña'a' ra ka'an ra ndii:

⁵⁸ —Ni xiní so'o ndu'u ka'an ra ndii: "Taní i yukun' ka'nu' yo'o', ña ni kua'a xiin' nda'a' te yivi', te kivi' ña uní nakaní i inga a. Te ña jaan' ndii, süu' xiin' nda'a' te yivi' kua'a a", ni kachi ra —ni kachi te jaan'.

⁵⁹ Ndisu ni ndee sakan' ndii, ni nakuita ña ndiee' yu'u' ne yivi' jaan' xa'a' a. ⁶⁰ Sakan' te ni ndondichi sutu ka'nu' jaan', te ni xikuiin ndichi ra ma'in' ne yivi' jaan', te ni ndatu'un' ra Jesús ndii:

—¿Ndichun na kōō' a kuvī ka'an xachi' un' xa'a' un'? ¿Ñáá ña ndixa nduu' ña tiin' kuachī te yivi' kaa' yo'ó? —ñi kachi ra.

⁶¹ Ndisu Jesús ndii, ñi yoo taxin' yu'u' a, te ñi nakuijn xachi' a. Sakan' te ñi ndatu'un' tukuu' ña'a' sutu jaan' ka'an ra ndii:

—¿Ñáá yo'ó nduu' Cristo, si'e ña nduu' Ndiosí, ña xata'an tiin' ka'nu' e'? —ñi kachi ra.

⁶² Te ñi ka'an Jesús ndii:

—Uun, suvi nduu' i. Te kunī ndo' yu'u, ña nduu' tu te yivi', kii' kundu'u' i xijn' ku'a' Ndiosí ka'nu' koo' chukuu', te kunī tu ndo' kii' kixin i nuu' viko' ndivi' —ñi kachi a.

⁶³ Sakan' te ñi ndata' sutu jaan' toto ra xa'a' a ña ñi nasaa' ra, te ñi ka'an ra ndii:

—Kunī ka ne yivi' ndiee yu'u' nuu' e', ⁶⁴ sakan' ña sakuu' ndo' ñi xini so'ó ña kanja'a ra xa'a' Ndiosí. ¿Saa tuu ndo'? —ñi kachi ra.

Te sakuu' te yivi' jaan' ñi ka'an ña xata'an kuvī a.

⁶⁵ Te ñi xa'a' sava ra kon-dia tiasi'i ña'a' ra, te ndasi tu ra nuu' a, te sa'ndia' ra nuu' a, te ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—Nakunī un' yoo ñi kanī yo'ó —kachi ra.

Te ñi sa'ndia' tu te xiin', te xito yukun', nuu' a.

Ka'an Pedro ña xini ra Jesús

(Mt. 26:69-75; Lc. 22:55-62; Jn. 18:15-18,25-27)

⁶⁶ Te kii' ndu'u' Pedro nuu' ki'e ninu ndii, ñi kuyatin ijn ña' xika' nuu' nuu' sutu

ka'nu' jaan'. ⁶⁷ Te kii' ñi xini a' ndu'u' ra ikan' xitunī' ra, te ñi nakoto ndi'e' ña'a' a', te ñi ka'an a' xiin' ra ndii:

—Ñi xika tu yo'ó xiin' Jesús, te ñi kije ñuu Nazaret, kaa' —ñi kachi a'.

⁶⁸ Ndisu ñi kije yu'u' ra ka'an ra xiin' a' ndii:

—Xini ña'a' i, ñi ndee xini tu i ndee xa'a' ka'an un' —ñi kachi ra.

Sakan' te ñi keta ra yi'e' mii' xaá uun ne yivi', te ñi kana ijn nduchié. ⁶⁹ Sakan' te ñi xini ñi tukuu ña'a' ña' xika' nuu' jaan', te ñi xa'a' a' ka'an a' xiin' ne ita' yatin jaan' ndii:

—Te kaa' ndii, ijn te ndi-aka' ta'an' xiin' Jesús kaa' nduu' ra —ñi kachi a'.

⁷⁰ Ndisu tukū ñi ñi ka'an ra ña xini ña'a' ra.

Te ijn kanī' ñi xka'ndia te tukū ñi ñi ka'an ne ndiee' yatin jaan' xiin' ra ndii:

—Ña ndaku xna'a' nduu' a ndii, ijn te ndiaka' ta'an' xiin' te kaa' nduu' yo'ó. Kuachī ndii te Galilea nduu' un', te nakuitá tu ndatu'un' ndo' —ñi kachi ña.

⁷¹ Sakan' te ñi xa'a' ra kanja'a xiin' mii' mii' ra, te ka'an tu ra kivi' Ndiosí ndii:

—Xini Ndiosí ña xini yu'u te yivi', te ka'an ndo' xa'a' kaa'. Na kanī a yu'u naa' xini xa'an' i —ñi kachi ra.

⁷² Te ñi kana nduchié ichi' ña uvi. Sakan' te ñi nakaa'an' Pedro ña xa ñi ka'an Jesús xiin' ra ndii: “Kii' kunī ka kana nduchié uvi ichi' ndii, xa unī ichi' ñi ka'an un' ña xini un' yu'u”, ñi kachi a.

Te kij' nī naka'an' rā ña jaan' te nī xa'a' xaku' rā.

15

So'ō nī xaa a kij' nī iin Jesu nuu' Pilato

(Mt. 27:1-2,11-14; Lc. 23:1-5; Jn. 18:28-38)

¹ Nī kitu' so'ō, te nī nakaya sakuu' sutu kuu' nuu', xiin' te xixa nuu' ñuu, xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí, xiin' sakuu' te ka'nu'. Ndij' jaan', te nī satiin rā Jesús, te nī xan ndiaka ña'a' rā nda'a' Pilato. ² Sakan' te nī ndatu'un' Pilato Jesús ndii:

—¿Ñáá yo'ó nduu' rey nuu' ne judío? —nī kachi rā.

Te nī nakuijn a ndii:

—Xa mij' un' nī ka'an sakan' —nī kachi a.

³ Te xa'a' a ña kua'a' va nuu' ña'a tiin' kuachi ña'a' sutu kuu' nuu' jaan', ⁴ sakan' na tukū nī nī ndatu'un' ña'a' Pilato ndii:

—¿Ndichun na kōō' a kuvī ka'an xachi' un'? Koto un' saa vī' kua'a' ña'a tiin' kuachi rā yo'ó —nī kachi rā.

⁵ Ndisu nī ndee sakan' ndii, nī nakuijn xachi' Jesús, te nī nandanī va Pilato.

So'ō nī xaa a kij' ña xa yoo kuvī nduu' Jesús

(Mt. 27:15-31; Lc. 23:13-25; Jn. 18:38—19:16)

⁶ Va'a, sakuu' ichi' kij' nasukú viko' jaan' ndii, xi saña' rā iin te ñu'u' vī'e kaa, te saña' rā ndee ka te kuní mij' ne yivī'. ⁷ Te naá iin te nani' Barrabás vī'e kaa xiin' inga te nī'a' xa'a' ña nī xa'nī' rā te yivī' kij' nī

kunta'an' rā xiin' te xiin' romano. ⁸ Sakan' te nī kuyatīn ne kua'a' jaan' nuu' Pilato, te nī ka'an nīa xiin' rā ña saxinu rā ña saña' rā iin te naá vī'e kaa naa xi xaá rā saa kuiya. ⁹ Sakan' te nī ka'an Pilato xiin' nīa ndii:

—¿Ñáá kuní ndo' ña saña' i te yo'ō', te nduu' rey ndo'ó, ne judío? —nī kachi rā.

¹⁰ Nī ka'an rā sakan', kuachi ndii nī kundani rā ña nī sanakua'a sutu kuu' nuu' jaan' Jesús xa'a' a ña ndasi' nuu' rā xini ña'a' rā kuiti'. ¹¹ Ndisu sutu kuu' nuu' jaan' ndii, nī chu'u' rā ne yivī' kua'a' jaan' te ka'an nīa ña va'a ka na saña' rā Barrabás. ¹² Te nī ka'an nī tukuu Pilato xiin' nīa ndii:

—¿Te ndee ña kuní ndo' saa i xiin' te yo'ō', te ka'an ndo' nduu' rey ndo'ó, ne judío? —nī kachi rā.

¹³ Te tukū nī nī ka'an ti'e' ne jaan' ndii:

—Nuu' krusín kuxi un' te ñaa' —nī kachi nīa.

¹⁴ Te nī ka'an nī tukuu Pilato xiin' nīa ndii:

—¿Ndichun? ¿Ndee ña nī'a' nī xaa rā? —nī kachi rā.

Ndisu nī kuaa' ti'e' ka ne jaan' ka'an nīa ndii:

—Nuu' krusín kuxi un' te ñaa' —nī kachi nīa.

¹⁵ Te xa'a' a ña nī kunī Pilato ndoō va'a rā xiin' ne yivī' jaan' ndii, nī saña' rā Barrabás. Sakan' te nī ka'an chuun' rā, te suku' yo'ō' te xiin' rā Jesús. Ndij' jaan', te nī sanakua'a ña'a' rā te kuxi ña'a' te jaan' nuu' krusín.

16 Sakan' te ni xan ndiaka te xiin' Jesús tixin vi'e ka'nu'. Te ikan' ni nakaya sakuu' te xiin', te xachuun' ikan'. 17 Sakan' te ni sakui'nú ra Jesús toto ndixin' kua'a ndukun'. Te ni xa'a ra iin corona yo'o' iñu', te ni chindu'u' ra a xini' a. 18 Sakan' te ni xa'a' xandi'i' ra xiin' a nakuatu' ña'a' ra xtun ka'an ra ndii:

—Yoo va'a yo'ó, te nduu' rey ne judío —ni kachi ra.

19 Ikan' te ni kutun' ra xini' a xiin' iin tun' yoo', te ni kondia tias'i tu ña'a' ra, te ni kundij' ra xiin' a xikuitá xiti' ra nuu' a ki'in' ka'nu' ña'a' ra xtun. 20 Te kij' ndij' ni kundij' ra xiin' a ndii, ni xta'ni' ra toto ndixin' kua'a ndukun' jaan', te ni sanakui'nú ña'a' ra toto mji' a. Sakan' te kua'an ra xiin' a te kuxi ña'a' ra nuu' krusín.

So'o ni xaa a kij' ni kuxi te xiin' Jesús nuu' krusín

(Mt. 27:32-44; Lc. 23:26-43; Jn. 19:17-27)

21 Kij' ni kije te xiin' kua'an ra xiin' Jesús ndii, ni nata'an' ra xiin' iin te ni kije ñuu Cirene, te nani' Simón, te nduu' yuva' Alejandro xiin' Rufo. Te jaan' ndii, xa'a' ku'u ni xa'an ra, te ni nandiko' ra. Te ni tijn u'vi ña'a' te xiin' jaan' ña konij' ra krusín Jesús ku'un ra. 22 Te ni xan ndiaka ra Jesús iin xaan' mii' nani' a Gólgota. Te kivi' jaan' kuni kachi a iki' xini' ndii. 23 Te ni xika ra sako'o' ña'a' ra vino te saká xiin' suxa ña nani' mirra, ndisu ni xiin' a ko'o a

ra'. 24 Sakan' te ni kuxi ña'a' te xiin' nuu' krusín. Ndi' jaan', te ni katin ra toto a, te kuni ra yoo nda'a' ndoo i'in a.

25 Ka iin nja'a ni kuxi ra Jesús nuu' krusín jaan'. 26 Te ni ke'j ra iin tu'un' yu'u' nuu' iin vitu', te ni chindu'u' ra a xini' krusín jaan' xa'a' ña ni tijn kuachi ña'a' ra ka'an a ndii: “Te yo'o' nduu' rey ne judío”, kachi ña ni ke'j ra jaan'.

27 Te tata'vi' xiin' a ni kuxi ra iin te kui'na' nuu' inga krusín, iin ra nda'a' kua'a a, te inga ra nda'a' itin a.

28 Sakan' te ni xinu tu'un' Ndiosí, ña yoso' nuu' tutu a, mii' ka'an a ndii: “Ni chika'ni ña'a' te yivi' tein te nja'a”, kachi a.

29 Te ne xka'ndiá ikan' ndii, ni xandi'j nja xiin' a seko' nja xini' nja te ka'an nja ndii:

—Jan', yo'ó, te ka'an ña tani un' yukun' ka'nu' e', te nakani un' tuku a kivi' ña un' ndii, 30 sakakú xiin' mii' ki'j', kuan nuu un' nuu' krusín ñaa' —ni kachi nja.

31 Sutu kuu' nuu' xiin' te sania'á tu'un' ndei' Ndiosí ndii, nii' sakan' ni xandi'j tu te jaan' xiin' a ka'an xiin' ta'an' ra ndii:

—Inga ne yivi' ni sakakú ra, ndisu küvi sakakú xiin' mii' mji' ra. 32 Saa ni Cristo, te ni tjanu' Ndiosí sakakú yoo' nduu' te kaa', te nduu' tu ra rey nuu' yoo', ne Israel chi, na nuu ki'j' ra nuu' krusín vitin naa' ndixa, te kandixa' ña'a' e' —ni kachi ra.

Te ni xandi'i tu uvi saa' te ndondia nuu' inga krusin jaan' xiin' a.

Sq'o ni xaa a kij' ni xi'i Jesús nuu' krusin

(Mt. 27:45-56; Lc. 23:44-49; Jn. 19:28-30)

³³ Te kij' ni xaa iin ke'in' ndii, ni kuu iin yavi kanii' iin yivi' ndee ni xa'an' ndiko' a kaa unj xakuaa'. ³⁴ Te kaa unj jaan' ni nde'i ti'e' Jesús ka'an a ndii:

—Eloi, Eloi, ¿lama sabac-tani? —ni kachi a. Na jaan' kuni kachi a kij' ndiko kuiin a ndii: Ndiosí mii' i, Ndiosí mii' i, ¿ndiochun na ni nakoo un' yu'u?

³⁵ Te ni ka'an xiin' ta'an' sava ne ita' ikan' kij' ni xini sq'o nja ni ka'an na jaan' ndii:

—Kuni sq'o ndo', Elías kana' ra —ni kachi nja.

³⁶ Ikan' te ni ndava iin te iin' ikan', te ni ki'in ra iin pachí, te ni se'vi ra a vino iya'. Te ni satiin ra a nuu' iin tun' yoo', te ni katanj ra a nuu' Jesús te ko'q a ra' ka'an ra xiin' ne yivi' jaan' ndii:

—Ndiatu' e' te kuni e' naa' kixin Elías te sanuu' na'a' ra nuu' krusin kaa' —ni kachi ra.

³⁷ Sakan' te ni nde'i ti'e' ka Jesús, te ni xi'i a. ³⁸ Sakan' te toto, na ta'nu' i'nu tixin yukun' ka'nu' ndii, ni ndata' a. Ni xa'a' a ndee ndienu, te ni kiee nuu' a ndienu.

³⁹ Te ni ka'an te xiin' kuu' nuu', te iin' yatj nuu' Jesús, kij' ni xini ra saa ni xaa te ni xi'i a ndii:

—Ndixa xna'a nduu' a ndii, si'e Ndiosí ni nduu' te kaa' —ni kachi ra.

⁴⁰ Te ni ita tu ndia'vi' na'a' ndee ndoso' jaan' xito' ndi'e' nja na ni yoo' ikan'. Te tejn ne jaan' ni ka'ni María Magdalena, xiin' Salomé, xiin' María, si'i' José xiin' nanj ra Jacobo, te sava. ⁴¹ Na'a' jaan' ndii, ni ndikun nja Jesús, te ni xika nuu' tu nja nuu' a kij' ni xika a nu'u' Galilea. Te ni ita tu kua'a' ka inga na'a', ne ni kiee nu'u' jaan', te ni kaa tu nja nuu' Jerusalén xiin' a.

Sq'o ni xaa a kij' ni ndiee nu'u' nde'i Jesús

(Mt. 27:57-61; Lc. 23:50-56; Jn. 19:38-42)

⁴² Te xakuaa' kij' sakoo' tu'va xiin' mii' ne yivi' xa'a' kivi' sábado, na xinandiee' nja ndii, ⁴³ ni xaa José, te nuu' Arimatea. Te jaan' ndii, iin te ka'nu' tejn te xa'ndia chuun' nduu' ra. Te ni ndiatu inj tu te jaan' na xa'a' ka'ndia chuun' Ndiosí iin yivi' yo'o'. Te ni xandieni xiin' mii' ra, te ni nda'ni ra mii' ndu'u' Pilato, te ni xikan ra nu'u' nde'i Jesús nuu' te jaan'. ⁴⁴ Te ni nandanj va Pilato jaan' kij' ni xini ra kuento na xa ni xi'i Jesús. Sakan' na ni kana' ra te xiin' kuu' nuu' jaan', te ni ndatu'un' na'a' ra naa' xa ni xi'i xna'a a. ⁴⁵ Te kij' ni taxj te xiin' kuu' nuu' jaan' na ndaku nuu' ra ndii, ni taxj ra nu'u' nde'i Jesús nda'a' José. ⁴⁶ Sakan' te ni sata' José jaan' iin toto yaa ndiká, te ni sanuu' ra nu'u' nde'i Jesús. Ikan' te ni tisuku' ra

a toto jaan'. Te ni xa'an chinaa ra a tixin yavi ndii, na ni xatia ra toko' kava'. Te ni satuvi' ra iin yuu' na ndasi ra yu'u' yavi jaan'.
 47 Te Maria Magdalena xiin' Maria si'i Jose ndii, ni xini nja mii' ni chinaa ra nu'u' nde'i a jaan'.

16

So'o ni xaa a kii' ni natiaaku Jesus

(Mt. 28:1-10; Lc. 24:1-12; Jn. 20:1-10)

1 Kii' ni xka'ndia kivi' sabado, na xinandiee' nja ndii, Maria Magdalena, xiin' Salome, xiin' Maria si'i Jacobo ndii, ni sata' nja xa'an xavixin' te ku'un kakin nja a nu'u' nde'i Jesus. 2 Te nja'a va, kii' sakan' kuaxi keta kuiti' nu'u' kivi' nuu' xa'a ximana ndii, ni xa'an tukuu nja yavi ndii mii' naa nu'u' nde'i Jesus. 3 Te ni ka'an xiin' ta'an' nja ndii:

—¿Yoo tu satuvi' yuu' na ndasi' yu'u' yavi ndii jaan'? —ni kachi nja.

4 Ndisu kii' ni nakoto nja ikan' ndii, ni xini nja na xa ni nundia'a yuu' jaan', saa ni iin yuu' chie va nduu' a. 5 Te kii' ni ko'ni nja yavi ndii mii' ni kandu'u' nu'u' nde'i Jesus jaan' ndii, ni xini nja ndu'u' iin te sava nda'a' kua'a ni'nu' ra toto yaa nani', te ni yi'vi xava'a nja. 6 Ndisu ni ka'an te jaan' xiin' nja ndii:

—Kuan yi'vi ndo'. Ndo'o ndii, Jesus, na ni kiee nuu' Nazaret, na ni xi'i nuu' krusin, nanduku' ndo'. Koo'

ka nu'u' nde'i a kandu'u' yo'o', xa ni natiaaku a. Koto ndo' mii' ni chinaa na'a' ra. 7 Ndisu kua'an ndo' te ka'an ndo' xiin' Pedro xiin' inga te nda'a' xa'a' a na xi'na mii' a ni'i' ichi' nuu' ra kua'an a nu'u' Galilea, te ikan' kuni na'a' ra saa nii' ni ka'an a xiin' ra saa' —ni kachi angele jaan'.

8 Sakan' te ni kiee ne jaan' yavi jaan' taxa'an' nja kua'an nja, sakan' na kisi' vi' na'a' na yi'vi nja. Te ndee iin na'a' ni ka'an nja xiin' ndee iin ne yivi' ichi' xa'a' na jaan' xa'a' na yi'vi nja.

So'o ni xaa a kii' ni tuvi Jesus nuu' Maria Magdalena
 (Jn. 20:11-18)

9 [Te kii' ni natiaaku Jesus nja'a kivi' nuu' xa'a' ximana jaan' ndii, xi'na ka nuu' Maria Magdalena, na' ni tava' a uxa ta'an na ndiva'a nimá, ni satuvi xiin' mii' a. 10 Sakan' te ni xa'an sakuni' tu'un a' te nda'a' xa'a' a. Te xa ndiee' suchi' ini va, te xaku' tu ra. 11 Te kii' ni xini te jaan' kuento na xa ni natiaaku Jesus, te ni xini na'a' na' jaan' ndii, ni kandixa' ra.

So'o ni xaa a kii' ni tuvi Jesus nuu' uvi ta'an te nda'a' xa'a' a

(Lc. 24:13-35)

12 Ni ya'a, te siin' kaa' Jesus ni tuvi a nuu' uvi ta'an te nda'a' xa'a' a kii' nu'u' ra ichi' kua'an ra xa'a' ku'u. 13 Sakan' te ni nandiko' te jaan', te ni ka'an ra xiin' inga te nda'a' xa'a' a na ni xini na'a' ra. Ndisu tukuu ni ni kandixa' te jaan'.

Ka'án chuun' Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ña ka'an ndoso' ra tu'un a

(Mt. 28:16-20; Lc. 24:36-49; Jn. 20:19-23)

¹⁴ Ndi'i' ndoso', te ni tuvi a nuu' te uxi iin ta'an jaan' kij' ndiee' ra nuu' mesa. Te ni kanj kuento ña'a' a xa'a' a ña ni kandixa' ña'a' ra xiin' xa'a' ña xii nimá ra. Kuachi ndii ni kandixa' ra ña ni ka'an ne yivi' xiin' ra ña ni natiaaku a. ¹⁵ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Kua'an ndo' kanii' iin yivi' te ka'an ndoso' ndo' tu'un va'a nuu' sakuu' nuu' ne yivi'. ¹⁶ Ne kujini kuni ña jaan' te kuchi nia kuenta i ndii, kaku nia nuu' kuachi nia. Ndisu ne kujini kuni ña jaan' ndii, ne katun' kunduu nia nuu' Ndiosí xa'a' kuachi nia. ¹⁷ Te ña yo'o' nduu' chuun ka'nu' ña saa ne ini xini yu'u kij' ka'an ndoso' nia: Xiin' ndiee' i tava' nia ña ndiva'a nimá ne yivi', te ka'an tu ni tuku tu'un, ¹⁸ te naa' tjin nda'a' kuein' nia ko'o, te kaxi' ña'a' ri' ndii, koo' a kundo'o nia. Te naa' ko'o kuein' nia tatan' xatu ndii, koo' a kundo'o nia. Te naa' chindiee nia nda'a' nia xini' ne kuni kuvj ndii, nda'a ne jaan' —ni kachi Jesús.

So'o ni xaa a kij' ni ndaa Jesús ndivi'

(Lc. 24:50-53)

¹⁹ Sakan' te kij' ndij' ni ka'an xto'o e' Jesús xiin' ra ndii, ni ndaa a ndivi', te ni xikundu'u' a nda'a' kua'a Ndiosí. ²⁰ Te nda'a' xa'a' a jaan' ndii, ni kiee ra, te ni xa'a' ka'an ndoso' ra tu'un

va'a kanii' mii' kua'an ra. Te chindiee' ña'a' xto'o e', te nia'a a ña ña ndaku nduu' ña ka'an ra jaan' xiin' chuun ka'nu' ña xaa' ra. Sakan' na kunduu a.]

Tutu yo'o' nduu' ña ni ke'i San Lucas ña ka'an xa'a' Jesús

Ni ke'i Lucas tutu yo'o' te kua'an a nda'a' iin te nani Teófilo

¹ Kua'a' va te yivi' ndii, ni xika ra ke'i yukun ra sakuu' ña ni xka'ndia tein e'. ² Te ni ke'i ra saa nii' ni sania'á ña'a' ne ni xini nduchi' nuu' ña jaan' ndee ña nuu', te ne jaan' nduu' ne ni na'in chuun' te ka'an ndoso' tu ña tu'un jaan'. ³ Xa'a' a jaan' na sakan' tu yu'u ndii, ni sakuaan kuie i ndee mii' ni xa'a' ña jaan', te ni tuu i ña va'a ña ke'i yukun i sakuu' a nuu' yo'ó, tákuie, Teófilo, ⁴ te kundani va'a un' ña ndixa, ña ni sania'á ne yivi' yo'ó.

So'o ni xaa a kij' ni ka'an angele xiin' Zacarías

⁵ Kij' ni nduu Herodes, te xa'ndia chuun' kuu' nuu' nuu' ñu'u' Judea ndii, ni yoo iin sutu, te ni nani' Zacarías. Te ni nduu ra iin te ni ta'an' xiin' iin t'vi' sutu, te nduu' kuenta Abías. Te ña si'i Zacarías jaan' ndii, kuenta ne vi'e Aarón ni nduu' a', te ni nani' a' Elisabet. ⁶ Te uvi' saa' ne jaan' ndii, ni xachuun' ndaku ña nuu' xto'o e' Ndiosí, sakan' ña ni saxinu ña sakuu' ña ka'an chuun' tu'un ndei' a'. ⁷ Ndisu ni yoo si'e ña, sakan' ña

Elisabet ndii, ña' ni kuyi koo si'e nduu' a'. Te uvi' saa' ña ndii, ne xixa va ni nduu' ña. ⁸ Unta' ndii, ni xaa Zacarías te saxinu ra chuun' sutu, sakan' ña ni tondia kivi' ña saa sutu, te ni ta'an' xiin' ra, chuun' nuu' Ndiosí. ⁹ Te naa xi xaá sutu ndii, ni katin ra te kunj ra yoo kuni a ndi'vi yukun' ka'nu' xto'o e', te chu'ma ra tixin a. Te nda'a' Zacarías ni nama a te ndi'vi ra jaan'. ¹⁰ Kij' chu'ma ra ndii, kua'a' va ne yivi' ndiee' ki'e ka'an xiin' Ndiosí. ¹¹ Te iin ni tui' tjo' iin angele, ña xika' nuu' nuu' xto'o e' Ndiosí, nuu' ra iin' a xiin' kua'a' mii' xixi suxa chu'ma jaan'. ¹² Te kij' ni xini ra angele jaan' ndii, ni nandanj va ra, te ni yi'vi xava'a ra. ¹³ Ndisu ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Zacarías, kuän yi'vi un', xa ni xini so'o Ndiosí ña ni xikan un' nuu' a. Te Elisabet, ña' si'i un' ndii, koo iin tiaa si'e a', te chindu'u' un' kivi' ra Juan. ¹⁴ Te nakuatia' va nimá un' xa'a' ña tui' ra, te nakuatia' tu kua'a' ne yivi' xa'a' ña jaan', ¹⁵ sakan' ña te ka'nu' kunduu ra nuu' xto'o e' Ndiosí. Te kö'o ra vino, te' kuva'a xiin' uva, ni ndee kö'o tu ra ndixi. Te kutu' nimá ra xiin' Espiritu Santo ndee ña kuni ka tui' ra. ¹⁶ Te kua'a' ne vi'e un' Israel sanandiko' tukuu ra nuu' ichi' xto'o e' Ndiosí. ¹⁷ Te xi'na Juan jaan' ki'in ichi' nuu' xto'o e', te kixin ra xiin' ña ndiee' Ndiosí naa ña ni taxj a nda'a' Elías, te sanandiko' ra nimá yuva'

si'i' nuu' si'e nja, te kuni tu ne so'o saa kuu' ne xachuun' ndaku. Te xiin' ña jaan' sakoo' tu'va ña'a' ra te natijn nja xto'o e' —ni kachi a.

18 Sakan' te ni ka'an ra ndii:

—¿Saa kuvi tu xka'ndia ña ka'an un' jaan'? Sakan' ña yu'u ndii, jin te xixa nduu' i, te xixa va tu ña' si'i' i —ni kachi ra.

19 Sakan' te ni ka'an ángele jaan' xiin' ra ndii:

—Yu'u nduu' Gabriel, te xika' nuu' nuu' Ndiosí. Ña jaan' ni ti'vi' yu'u te taxi i tu'un va'a yo'o' nuu' un'.

20 Ndisu vitin ndii, xa'a' a ña ni kandixa' un' ña ni ka'an i xiin' un' kaa' ndii, kuu' i'in' un', te küvi ka'an ka un' ndee tondia kivi' ña xinu, ña ni ka'an i xiin' un' kaa' —ni kachi a.

21 Te ndiee' sakuu' ne yivi' kua'a' jaan' nuu' kije yukun' ka'nu' jaan' ndiatu' nja Zacarías, te xa ni xa'a' ndi'ni nja xa'a' a ña ni kuu kuachi va ra tixin yukun' jaan'. 22 Te so'o' ndi'i', kij' ni ketá ra tixin yukun' ndii, küvi ka'an ka ra xiin' nja. Sakan' te ni kundani nja ña ni tui jin ña'a' nuu' ra tixin yukun' jaan'. Te ndee xiin' nda'a' ra ni sakuni' ra ne yivi' jaan', sakan' ña ni kuu i'in' ra. 23 Te kij' ni xinu kivi' ña ni xaa ra chuun sutu ndii, kuan nu'u ra vi'e ra.

24 Te kij' ni xka'ndia ña jaan' ndii, ni nakuiso ña' si'i' ra Elisabet. Te ni ndoo a' vi'e a' u'un yoo' ka'an a' xiin' nimá a' ndii: 25 “Xto'o e' Ndiosí ni sañu'u' yoo' te

koo jin si'e e' vitin, sakan' te ka'an kui'e ka ne yivi' xiin' e'”, kachi a' xiin' nimá a'.

So'o ni xaa a kij' ni ka'an ángele xiin' María

26 Te kij' ni tondia inu yoo' ña ndiso' Elisabet ndii, ni ti'vi' Ndiosí ángele Gabriel jaan' te kua'an a jin ñuu ña nani' Nazaret, ña naá tein' iku' nuu' ñu'u' Galilea, 27 te koto a jin ña' ndu'u' sie, ña' nani' María. Te xa ni taxi ña' jaan' kuento a' ña tunda'a' a' xiin' jin te nani' José. Te jaan' ndii, sjani' xika' tákui'e David ni nduu' ra. 28 Te kij' ni xaa ángele jaan' mii' ndu'u' María, te ni ka'an a xiin' a' ndii:

—Nakuatu' i yo'ó, te va'a va kuni xto'o e' Ndiosí xini a yo'ó, te yoo a xiin' un'. Te sañu'u' ka yo'ó te sakan' sakuu' inga ña'a' —ni kachi a.

29 Ndisu kij' ni xini a' ángele jaan' ndii, ni nandaní xava'a' a' xa'a' ña ni ka'an a xiin' a', te ni ndatu'un' xiin' mii' mji' a' ndee ña kuni kachi tu ña ni ka'an ángele jaan'. 30 Te ni ka'an ka ángele xiin' a' ndii:

—Kuán yi'vi un', María, sakan' ña va'a va kuni Ndiosí xini a yo'ó. 31 Kuachi ndii nakuiso un', te sakaku' un' jin te kuañu'u, te chindu'u' un' kivi' ra Jesús. 32 Te jaan' ndii, te ka'nu' kunduu' ra, te kunani' ra si'e Ndiosí, ña ka'nu' koo' chukuu'. Te taxi xto'o e' Ndiosí ka'ndia chuun' ra ndee naa ni xaa chuun' ra ndee yata' ra, xta'an'. 33 Te

ka'ndia chuun' ra nuu' ne ta'an' un', ne siani' xika' Jacob, ndee ndi'i' ni kivi', te koo' kivi' kun ndiko' na ka'ndia chuun' ra —ni kachi a.

³⁴ Sakan' te ni ka'an Maria xiin' a ndii:

—¿Saa kuvj koo si'e yu'u? Sakan' na na' ndu'u' sie nduu' i —ni kachi a'.

³⁵ Sakan' te ni ka'an angele jaan' xiin' a ndii:

—Espiritu Santo kixin koto yo'ó, sakan' na na ndiee' Ndiosí ka'nu' koo' chukuu' tisa'vi yo'ó xiin' kati' a. Sakan' na kuii' si'e un', na su'un, na tuvj jaan' ndii, si'e Ndiosí kunani' a.

³⁶ Te sakan' tu Elisabet, na' iin' kuu' xiin' un', na' ka'an ne yivi' kuvj koo si'e ndii, xa kua'an kuyatin' iñu yoo' ndiso' a' tee' ndee iin' na' xixa va nduu' a', ³⁷ sakan' na nuu' Ndiosí ndii, sakuu' a kuvj —ni kachi a.

³⁸ Sakan' te ni ka'an Maria xiin' angele jaan' ndii:

—Yu'u ndii, na' xika' nuu' nuu' xto'o e' Ndiosí nduu' i. Na saa a xiin' i saa nii' ni ka'an un' jaan' —ni kachi a'.

Sakan' te ni keta angele jaan' kua'an a.

S'o'o ni xaa a kii' ni xa'an ndi'e' Maria mi' ndu'u' Elisabet

³⁹ Ndia'vi' kivi' te ni xa'an ki'i' va Maria iin' nuu' na naa tein' iku' nuu' nu'u' Judea, ⁴⁰ te ni xaa a' vi'e Zacarias, te ni nakuatu a' Elisabet. ⁴¹ Te kii' ni xini so'o na jaan' na nakuatu' na'a' Maria ndii, ni kandeta si'e a' tixin a'. Sakan' te ni chitu'

nima' a' xiin' Espiritu Santo, ⁴² te ni ka'an ti'e' a' ndii:

—Sañu'u' ka Ndiosí yo'ó te sakan' sakuu' na'a' iin' yivi', te sañu'u' tu a si'e un', na sakaku' un'. ⁴³ ¿Yoo vi' nduu' yu'u naa kuaxi koto si'i' xto'o i yu'u? ⁴⁴ Sakan' na saa ni xini so'o i na ni nakuatu un' yu'u, te ni kandeta si'e i tixin i na va'a kuni ra. ⁴⁵ Te sañu'u' va xto'o e' Ndiosí yo'ó xa'a' a na ni kandixa' un' na saxinu' a na ni ka'an angele xiin' un' —ni kachi a'.

Xaka'nu' Maria Ndiosí

⁴⁶ Sakan' te ni ka'an Maria ndii:

Xaka'nu' nima' i xto'o e' Ndiosí.

⁴⁷ Te nakuatia' nima' i nuu' Ndiosí, na sakaku' yu'u.

⁴⁸ Sakan' na ni naka'an' a xa'a' yu'u, na' nda'vi so'o xika' nuu' nuu' a.

Ndee vitin, te ndee nuu' ku'un e' ndii, ka'an ne yivi' na ni sañu'u' va Ndiosí yu'u.

⁴⁹ Kuachj ndii Ndiosí ka'nu' koo' chukuu' ni xaa kua'a' chuun ka'nu' xiin' i.

Te na su'un ndi'i nduu' a.

⁵⁰ Te koo' kivi' ndi'i' na kuvita inj a xa'a' ne xaka'nu' na'a'.

⁵¹ Ni xaa a chuun ka'nu' xiin' nda'a' a,

te ni sanduxin tu a na chituni te nuñu' xiin' nima' ra.

⁵² Ni tava' a ndiee' te kuu' ka'nu',

te ni xaka'nu' a ne nda'vi so'o.

53 Nj̄ s̄anda'ni a ne xi'í s̄oko
xiin' ñ̄a'a,
te ne vika' ndii, nj̄ nat̄i'vi'
nda'a' xiko' ñ̄a'a' a.

54 Nj̄ ch̄ind̄iee' a yoo', ne
Israel, ne xika' nuu'
nuu' a,

sakan' ñ̄a nj̄ n̄aka'an' a ñ̄a
kuv̄ita inj̄i a xa'a' e'.

55 Sakan' ñ̄a xa sakan' nj̄
tax̄i a kuento a nuu' te
xi'í yata' e' naa kuu'
Abraham,

xiin' s̄akuu' tu ne s̄iani' xika'
ra ndee ndi'i' nj̄ kivi'.

Nj̄ kachi María.

56 Te nj̄ ndoo a' xiin' Elis-
abet yatin' unj̄ yoo'. Ndj̄i
jaan', te nj̄ nand̄iko' a' vi'e a'.

*S̄o'o nj̄ xaa a kii' nj̄ kaku
si'e Elisabet*

57 Te kij' nj̄ xaa kivi' ñ̄a
tuv̄i si'e Elisabet ndii, nj̄ tuv̄i
ijn̄ tiaa. 58 Te kij' nj̄ xini ne
ndiee' yat̄in xiin' ne ijn̄ kuu'
xiin' a' kuento ñ̄a nj̄ kuv̄ita
inj̄i xto'o e' Ndiosí xa'a' a'
ndii, va'a va nj̄ kun̄i nj̄a xini
ñ̄a'a' nj̄a. 59 Va'a, kij' nj̄
xinu unj̄a kivi' ñ̄a nj̄ tuv̄i te
kuañu'u jaan' ndii, nj̄ xa'an
nj̄a xiin' ra te kua'a tunj̄
ijn̄ ra. Te nj̄ kun̄i ne yivi'
ñ̄a kun̄ani' ra Zacarías naa
nani' yuva' ra. 60 Ikan' te
nj̄ ka'an si'i' te kuañu'u jaan'
xiin' nj̄a ndii:

—Ü'un', Juan kun̄ani' ra
—nj̄ kachi a'.

61 Sakan' te nj̄ ka'an nj̄a
xiin' a' ndii:

—¿Ndichun kuní un'
kun̄ani' ra sakan'? Kōo'
ndee ijn̄ ne ijn̄ kuu' xiin'
ndo' nani' sakan' —nj̄ kachi
nj̄a.

62 Te nj̄ xa'a' nj̄a seko'
nj̄a nda'a' nj̄a nuu' yuva' ra

nda'tu'un' ñ̄a'a' nj̄a saa kuní
ra kun̄ani' si'e ra. 63 Sakan'
te nj̄ xikan ra ijn̄ vitu' sie,
te nj̄ ke'i ra nuu' nu' ndii:
“Juan nduu' kivi' ra”, kachi
a. Te nj̄ nandan̄i va s̄akuu'
ne yivi' jaan'. 64 Xa ka'an
e', te nj̄ ndixaa tu'un ra, te
nj̄ xa'a' xaka'nu' ra Ndiosí.

65 Te s̄akuu' ne ndiee' yat̄in
jaan' ndii, nj̄ yi'vi xava'a nj̄a,
te ijn̄ kanii' tejn̄ iku' nuu'
ñu'u' Judea nj̄ kiku kuento
xa'a' ñ̄a jaan'. 66 Te s̄akuu'
ne nj̄ xini so'o ñ̄a jaan' ndii,
nj̄ taxa'a nj̄a a nimá nj̄a
ka'an xiin' ta'an nj̄a ndii:

—¿Ndee nuu' te yivi'
kundu'u tu te kuañu'u jaan'
kij' kua'nu ra? —nj̄ kachi
nj̄a.

Sakan' ñ̄a xto'o e' Ndiosí
yoo xiin' ra.

*S̄o'o nj̄ xaa a kii' nj̄
saka'an Espiritu Santo
Zacarías, te nj̄ xaka'nu' ra
Ndiosí*

67 Te nj̄ ch̄itu' nimá
Zacarías, yuva' te kuañu'u
jaan', xiin' Espiritu Santo,
te nj̄ ka'an tiakú ra tu'un
Ndiosí ndii:

68 Ka'nu' va Ndiosí, ñ̄a nduu'
xto'o yoo', ne Israel,

sakan' ñ̄a xa nj̄ kix̄in a, te nj̄
sandoó ndiká a yoo'.

69 Te nj̄ ti'vi' a ijn̄ ñ̄a ndiee'
koo' chukuu' s̄akakú
yoo'.

Te ñ̄a jaan' ndii, s̄iani' xika'
David, te nj̄ xika nuu'
nuu' Ndiosí, nduu' a

70 saa nii' nj̄ tax̄i Ndiosí
kuento a xa'a' ñ̄a jaan'
ndee ñ̄a nuu'

kij' n̄i ka'an a xiin' yu'u' te
n̄i ka'an tiakú tu'un a,
te nduu' ndit̄ia a,

71 ña sakakú a yoo' nuu'
ne ndasi' ta'an' xiin'
e' xiin' sakuu' ne xi'é
xini yoo'.

72 Te sakan' tu kuvita in̄i a
xa'a' ne xij' yata' e'.

Te sakan' tu naka'an' a xa'a'
kuento su'un, ña n̄i
ndoḡ a xiin' n̄ia.

73 Te kuento jaan' nduu' ña
n̄i tax̄i a nuu' Abra-
ham,

te n̄i nduu' xij' yata' e', ña
tax̄i a ⁷⁴ kaka nditun̄i
e' iin yivi'.

Te sakakú tu a yoo' nuu' ne
ndasi' ta'an' xiin' e', te
kuv̄i kaka nuu' e' nuu'
a,

75 te kaka ndoo e' nuu' a, te
sachuun' ndaku tu e'
ndee ndi'i' n̄i kivi'.

76 Te yo'ó, si'e m̄ij' i, te ka'an
tiakú tu'un Ndiosí
ka'nu' koo' chukuu'
kunduu un',

sakan' ña x̄ina un' ku'un
nuu' xto'ḡ e', te sakoo'
tu'va un' ne yivi' te
nat̄ijn ña'a' n̄ia.

77 Te sakuni' un' ne yivi' ña
sakakú ña'a' a xa'a'
a ña koo ka'nu' in̄i a
xa'a' kuach̄i n̄ia.

78 Te xa'a' a ña kuvita in̄i
Ndiosí xa'a' e' ndii,
n̄i t̄i'vi' a ndee ndivi'
iin ña nduu' ndee naa
iin ñu'u, ña nayi'é iin
kivi' xaa'.

79 Te tax̄i a ñu'u nuu' yoo', ne
xika' ichi' iin yavi', ne
ñu'u' nda'a' te kui'e,

te sakaka' a yoo' nuu' ichi'
mii' koo ña man̄i'
nimá e'.

N̄i kach̄i ra.

⁸⁰ Te te kuañu'u jaan' ndii,
so'ḡ kuax̄i kua'nu' ka ra i'in
kivi' kua'an, te so'ḡ nakunaá
ka tu ndiee' ra xaa' Espiritu
Ndiosí. Te n̄i xika ra mii'
taxin' kaa' ndee n̄i xaa kivi'
ña satuví xiin' mii' ra nuu'
ne Israel.

2

*So'ḡ ni xaa a kij' ni kaku
Jesús*

(Mt. 1:18-25)

¹ Kivi' jaan' n̄i ka'an
chuun' tu Augusto, te n̄i
xa'ndia chuun' kuu' nuu',
ña nakoso' sakuu' ne ndiee'
nuu' ñu'u' mii' xa'ndia
chuun' ra. ² Ña yo'ḡ n̄i nduu'
ichi' nuu' ña n̄i nakoso' ne
yivi' kij' nduu' Cirenio, te
xa'ndia chuun' nuu' ñu'u'
Siria. ³ Sakan' na kuii' i'in
ne yivi' n̄i xa'an nakoso'
ñuu m̄ij' n̄ia. ⁴ Sakan' na
n̄i ket̄a José ñuu Nazaret, ña
kandu'u' nuu' ñu'u' Galilea,
te kua'an ra ñuu Belén, ña
kandu'u' nuu' ñu'u' Judea.
Sakan' ña ñuu Belén jaan' n̄i
kaku David, te kuenta ne vi'e
David jaan' nduu' ra. ⁵ Te
nakoso' ra xiin' María, ña'
xa n̄i tax̄i kuento ña tunda'a'
a' xiin' ra, te xa ñu'u' si'e a'.
⁶ Te kij' ndiee' n̄ia ñuu Belén
jaan' ndii, n̄i xaa kivi' ña tuv̄i
si'e a'. ⁷ Te n̄i tuv̄i tiaa si'e a',
te nuu'. Te n̄i t̄isuku' a' iin
t̄ia'ndia, te n̄i chikandu'u'
ña'a' a' t̄ixin tundoḡ' mii'
xaxi' k̄iti' ña'a, sakan' ña n̄i

ni'i' njā iin vi'e mii' kundiee nuu' njā.

Sq'o ni xaa a kij' ni tuvi angele nuu' sava te paxto

8 Te yatın̄ ñuu Belén jaan' ndiee' te paxto xa'a' ku'u ñuu xito' ra mbee sana ra. 9 Te iin ni tuvi tjo' iin angele, ña xika' nuu' nuu' xto'o e', nuu' ra, te ni yi'e ñu'u xto'o e' jaan' saa xinundu u xiin' ra ndatun' koo' chukuu' yi'é a, te ni yi'vi xava'a ra. 10 Ndisu ni ka'an angele jaan' xiin' ra ndii:

—Kuän yi'vi ndo', sakan' ña ni'i' i iin tu'un va'a ña sakuatia' nimá sakuu' ne yivi' kuaxi i. 11 Kuachi ndii vitin ni kaku iin ña sakaku ne yivi', te ni kaku a ñuu Belén, mii' ni kaku David, te ña jaan' nduu' Cristo xto'o e', ña ni tjanu' Ndiosí. 12 Te kuvj nakuni ña'a' ndo', sakan' ña kuni ndo' iin ña kuañu'u ndisuku' a tia'ndia, te kandu'u' a tixin iin tundo'o' mii' xaxi' kiti' ña'a —ni kachi a.

13 Te iin ni tuvi tjo' iin ti'vi chie ya'a angele, ña ndiee' ndivi', xiin' angele jaan' xaka'nu' a Ndiosí ka'an a ndii:

14 Na natjin Ndiosí ña xaka'nu' ña'a' e' ndee mii' ndu'u' a ndienu, te iin yivi' yo'o' taxi' a ña manj' koq xiin' ne va'a kuni a xini a. Ni kachi a.

15 Te kij' kuan nu'u sakuu' angele jaan' ndivi', te ni ka'an xiin' ta'an' te paxto jaan' ndii:

—To'q' ki'i' ndo' ñuu Belén te kuni e' ña ni xka'ndia ikan', ña ni sakuni' xto'o e' Ndiosí nuu' e' —ni kachi xiin' ta'an' ra.

16 Te numi' va ni kiee ra kua'an ra, te kij' ni xaa ra ikan' ndii, ni xini ra María xiin' José xiin' ña kuañu'u jaan' kandu'u' a tixin iin tundo'o' mii' xaxi' kiti' ña'a. 17 Te kij' ni xini ña'a' ra ndii, ni kiku' ra kuento ña ni ka'an angele jaan' xa'a' ña kuañu'u jaan' xiin' ra. 18 Te sakuu' ne ni xini sq'o kuento jaan' ndii, ni nandanj va nja xa'a' ña ni ka'an ra jaan'. 19 Te María ndii, ni taxa'a a' kuento jaan' nimá a' xanini a' xa'a' a. 20 Te ni nandiko' te paxto jaan' kua'an ra xaka'nu' ra Ndiosí, te taxi' tu ra ña chindani a xa'a' sakuu' ña ni xini sq'o ra, xiin' ña ni xini nduchi' nuu' ra. Kuachi ndii ni xka'ndia ña jaan' saa nii' ni ka'an angele jaan' xiin' ra.

Sq'o ni xaa a kij' ni xa'an yuva' si'i' Jesús xiin' a yukun' ka'nu'

21 Te kij' ni xinu unja kivi' ña ni tuvi a ndii, ni xa'a te yivi' tuni iin' a, te ni chindu'u' yuva' si'i' a kivi' a Jesús, naa ni ka'an angele, ña xika' nuu' nuu' Ndiosí, jaan' xiin' nja kij' tia'an nakuiso ña'a' si'i' a.

22 Te kij' ni xinu kivi' ña kuni a sandoo xiin' mii' nja, naa ka'an tu'un ndei' Ndiosí ña ni ke'i Moisés ndii, ni xa'an nja xiin' Jesús ñuu Jerusalén te sanakua'a ña'a' nja nuu' xto'o e' Ndiosí,

23 naa yoso' tu'un ndei' a jaan' ndii: "Sakuu' tiaa si'e ne yivi', te tuvi' nuu' ndii, nditia xto'o e' kunduu ra", kachi a. 24 Sakan' na ni xa'an nja, te ni nasoko' nja nuu' xto'o e', naa ka'an tu'un ndei' a jaan': "iin na'a paloma uun iin na'a ndikuku'", sakan' kachi a.

25 Te ni ndu'u' iin te ni nani' Simeón ñuu Jerusalén. Te jaan' ndii, ni yoo ndaku nimá ra nuu' Ndiosí, te ni xaa ra sakuu' ña kuní a. Te ni ndiatu va ra ña kixin ña tiví' Ndiosí te saki'ví a nimá ne ñuu ra Israel. Te ni yoo Espíritu Santo xiin' te jaan'. 26 Te ni sakuni' ña'a' Espíritu Santo ña küvi ra ndee kuni nduchi' nuu' ra Cristo, ña tjanu' xto'o e' Ndiosí sakakú ne ñuu ra. 27 Te ni saka'an Espíritu Santo nimá ra, te ni xa'an ra nuu' ki'e yukun' ka'nu' jaan'. Te ikan' ndu'u' ra ki' ni xaa María xiin' José xiin' te kuañu'u si'e nja, te saxinú nja ña ka'an chuun' tu'un ndei' Ndiosí. 28 Te ni na'in ra te kuañu'u jaan' ni'i' ra, te ni taxi ra ña chindani Ndiosí ka'an ra ndii:

29 —Tákuie, xa ni xinu kuento ña ni taxi un' nuu' i, vitin ndii xa küvi taxi un' ña küvi maní' yu'u, te xika' nuu' nuu' un'.

30 Sakan' ña xa ni xini nduchi' nuu' i ña ni tjanu' un' te sakakú a ndu'u,

31 te xa ni xa'a' un' nia'a ña'a' un' nuu' sakuu' ne yivi'.

32 Te yo'o' kunduu ndee naa ñu'u nuu' ne tuku', te natijn ndu, ne Israel, ña xito' ka'nu' ne yivi' xa'a' a.

Ni kachi ra xiin' Ndiosí.

33 Te yuva' si'i' a ndii, ni nandaní va nja xa'a' ña ni ka'an Simeón jaan' xa'a' a. 34 Sakan' te ni sañu'u' Simeón uní saa' nja. Te ni ka'an ra xiin' si'i' a María ndii:

—Koto un', pia'un, te kuañu'u yo'o' kunduu te saa sakan' te kua'a' ne ta'an' e', ne Israel, kuxioo nuu' Ndiosí, te kua'a' tu nja kuyatin nuu' a, te ña jaan' kunduu tu ña nia'a Ndiosí, te kua'a' ne yivi' saxioo ña'a'. 35 Sakan' te natuvi ña xanini si'e nimá kua'a' ne yivi'. Ndisu yo'ó ndii, kua'a' va tuxu'ví nimá un' ndee naa ña ni tuxu'ví xiin' iin ichi —ni kachi ra.

36 Te ikan' tu ni yoo iin ña'a' ña' ni nani' Ana, te ña' ka'an tiakú tu'un Ndiosí nduu' a'. Te si'e iin te ni nani' Fanuel nduu' a', te jaan' ndii, kuenta ne vi'e Aser ni nduu' ra. Ña' jaan' ndii, iin ña' xixa va ni nduu' a', te uxá kuiya kuiti' ni ndu'u' a' xiin' ii' a', te ni xi'i' ra. 37 Te xa kua'an kumi' xiko kumi' kuiya ña ni kuu kuaan' a'. Te koo' kivi' ni ketá a' nuu' ki'e yukun' ka'nu' jaan'. Süu' jaan' ndii iin ke'in' nduu' a uun ñuu nduu' a ndii, ikan' ndu'u' a' xika' nuu' a' nuu' Ndiosí ka'an xiin' a, te yoo nditia a'. 38 Te kii' ndi'i ni ka'an Simeón xiin' Ndiosí

ndii, ni xaa tu Ana jaan', te ni taxi a' ña chindani Ndiosí. Te ni ka'an a' xa'a' te kuañu'u jaan' xiin' sakuu' ne ndiatu' iin ña sandoó ndiká ne ndiee' ñuu Jerusalén nuu' ña ndo'o' ña.

So' o ni xaa a kij' ni nandiko' yuva' si'i' Jesús ñuu Nazaret

³⁹ Kij' ndi'i ni saxinú ña sakuu' ña ka'an chuun' tu'un ndei' xto'o e' ndii, ni nandiko' ña ñuu ña Nazaret, ña naá nuu' ñu'u' Galilea. ⁴⁰ Te i'in kivi' kua'an kuaxi kuañu ka Jesús, te nakunaá ka tu ndiee' a, te so'o kundichi ka a xiin' ña xini tuní, te chindiee' va ña'a' Ndiosí.

So' o ni xaa a kij' ni nduu Jesús te lulu te ni ndoo a nuu' ki'e yukun' ka'nu'

⁴¹ Te saa kuiya kua'an yuva' si'i' Jesús ñuu Jerusalén viko' pascua. ⁴² Te kij' ni kumi' Jesús uxi uvi kuiya ndii, ni kaa ña xiin' a ñuu Jerusalén xa'a' viko' jaan' naa xi xaá ne yivi' kij' yoo viko' jaan'. ⁴³ Te kij' ni xka'ndia viko' jaan', te ni nandiko' ña kua'an nu'u ña ndii, ni ndoo Jesús ñuu Jerusalén jaan'. Ndisu ni xini yuva' si'i' a naa' ni ndoo a ikan'. ⁴⁴ Te ni xanini ña ña kua'an a xiin' ne yivi', ne kua'an xiin' ña. Te ndee xakuaa' vi' ni xa'a' nanduku' ña'a' ña tein ne iin kuu' xiin' ña xiin' tein sakuu' ne kua'an xiin' ña jaan'. ⁴⁵ Te xa'a' a ña ni na'in ña'a' ña ndii, ni nandiko' tukuu ña ñuu Jerusalén jaan', te

nanduku' ña'a' ña. ⁴⁶ Ni ya'a uní kivi', te ni xan kuni ña ndu'u' a nuu' ki'e yukun' ka'nu' tein te sania'á tu'un ndei' Ndiosí xini so'o a ña ka'an te jaan', te ndatu'un' ña'a' a. ⁴⁷ Te sakuu' ne ni xini so'o ña ka'an a ndii, ni nandaní va ña xa'a' a ña va'a kundani a xiin' ña va'a nakuiin' a nuu' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí jaan'. ⁴⁸ Te kij' ni xini ña'a' yuva' si'i' a ndii, ni nandaní ña. Sakan' te ni ka'an si'i' a xiin' a ndii:

—Yuva' i, ¿ndiochun naa ni xaa un' sakan' xiin' ndu? Yuva' un' xiin' yu'u ndii, ni ndi'ni va ndu ni xaa un' xika' ndu nanduku' ndu yo'ó —ni kachi a'.

⁴⁹ Te ni ka'an a xiin' ña ndii:

—¿Ndichun nanduku' ndo' yu'u? ¿Náá xini ndo' ña chuun nuu' yuva' i kuni a saa i? —ni kachi a.

⁵⁰ Ndisu ni kundani ne jaan' ndee xa'a' ni ka'an a ña jaan' xiin' ña. ⁵¹ Sakan' te ni ñakaa' Jesús xiin' ne jaan', te ni nandiko' ña ñuu Nazaret. Te ni saxinú a sakuu' ña ka'an yuva' si'i' a. Te si'i' a ndii, ni taxaa' a' sakuu' ña jaan' nimá a'. ⁵² Te i'in kivi' kua'an kuaxi kuañu ka Jesús xiin' ña xini tuní, te so'o kuxati'é' ka a, te va'a va kuni Ndiosí xini ña'a' a, te sakan' tu ne yivi'.

3

So' o ni xaa a kij' ni sakuchi' Juan ne yivi' kuenta

Ndiosí itĩa Jordán

(Mt. 3:1-12; Mr. 1:1-8; Jn. 1:19-28)

¹ Xa xa'un kuiya kua'an ña xa'ndia chuun' rey Tiberio ñuu Roma xiin' nda'a' a, te kij' sakan' ni nduu Poncio Pilato, te xa'ndia chuun' nuu' ñu'u' Judea, ña nduu' nda'a' ñuu Roma jaan', te rey Herodes xa'ndia chuun' nuu' ñu'u' Galilea, te rey Felipe ñani Herodes jaan' ndii, xa'ndia chuun' ra nuu' ñu'u' ña nani' Iturea xiin' Traconite, te rey Lisaniyas xa'ndia chuun' nuu' ñu'u' Abilinia. ² Te kij' sakan' ndii, Anás xiin' Caifás nduu' sutu ka'nu'. Te ni ka'an Ndiosí xiin' Juan, si'e Zacarias, mii' taxin' kaa'. ³ Te ni xa'an ndoo Juan yoso' mii' kandu'u' itĩa Jordán ka'an ndoso' ra nuu' ne yivi' kuenta ña nama nĩa nimá nĩa xa'a' kuachĩ ña xaa' nĩa, te koq ka'nu' inĩ Ndiosí xa'a' nĩa, te kuchĩ nĩa kuenta a. ⁴ Te xa'a' Juan jaan' ni ke'j Isaiás, iin te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an', nuu' tutu mii' ni ka'an ra ndii:

Tiakú ka'an ti'e' iin tachĩ yu'u' mii' taxin' kaa' ndii:

"Ndasava'a ndo' ichi' mii' kixin xto'o e',

te ndasandaku tu ndo' a.

⁵ Kanii' yoso' ndii, ndundaa a,

te ndundaa tu mii' tetuvi',

te ndundaku tu ichi' mii' yakua' a,

te mii' kinĩ kaa' a ndii, nduva'a a,

⁶ te kunĩ sakuu' ne yivi' iin yivi' ña tianu' Ndiosí sakakú yoo'."

Kachi a.

⁷ Te ni ka'an Juan jaan' xiin' ne kua'a', ne ni ndekuie ijan' te kuchĩ nĩa kuenta Ndiosí ndii:

—Ndo'ó ndii, ndee naa si'e koq' nduu' ndo'. ¿Yoo ni ka'an xiin' ndo' ña kuvĩ kaku ndo' nuu' ña sando'o' Ndiosí ndo'ó nuu' ku'un e', sakan' kuĩtĩ'? ⁸ Nia'a ndo' xiin' ña va'a ña xaa' ndo' ña xa ni nama xna'a ndo' nimá ndo' xa'a' kuachĩ, ña ni xaa ndo'. Te ká'an ñuñu' ndo' ña sjani' xika' Abraham nduu' ndo', te xiin' ña jaan' kuvĩ kaku ndo'. Sakan' ña ka'an kaxi' j xiin' ndo' ña kuvĩ sananduu' Ndiosí yuu' kaa' sjani' xika' Abraham jaan'. ⁹ Ndiosí ndii, xa yoo tu'va a, te sando'o' a ne xaa' kuachĩ ndee naa yoo tu'va iin te yivi' xiin' yacha te ka'ndia ra itun' tata. Te jaan' ndii, ka'ndia ra ndee ti'o'o sakuu' tun' tata jaan', tun' taxĩ nduu' va'a, te ka'mi ra nu'. Sakan' tu saa Ndiosí —ni kachĩ ra.

¹⁰ Sakan' te kua'a' ne yivi' ni ndatu'un' ña'a' ndii:

—¿Ndee ña kunĩ a saa ndu, tákui'e? —ni kachĩ nĩa.

¹¹ Te ni ka'an ra xiin' nĩa ndii:

—Ne kumi' uvi' ta'an ndini ndii, na samani' nĩa iin ndaa' a ne koo' a kumi'. Te ne kumi' ña xaxi' ndii, na samani' nĩa a ne koo' a kumi' —ni kachĩ ra.

¹² Te ni ndekuie tu te kenciaa' ya'vi' xa'a' ñuu Roma te kuchĩ ra kuenta

Ndiosí. Tę nĭ ka'ǎn tų rǎ xiin' Juan ndii:

—¿Ndee ñǎ kuní ǎ sǎǎ ndų, tákui'e? —nĭ kachĭ rǎ.

¹³ Tę nĭ ka'ǎn rǎ xiin' tę jaǎn' ndii:

—Sǎkaa' kǎ ndo' xų'un' ñǎ kendarǎ' ya'vi' ndo'. Süü' jaǎn' ndii, kendarǎ' ya'vi' kuĭtĭ' ndo' sǎǎ kuní ǎ —nĭ kachĭ Juan.

¹⁴ Tę nĭ ndekuĭę tų tę xĭin', tę nĭ ka'ǎn rǎ xiin' Juan ndii:

—Tę ndu'u' tųku, ¿ndee ñǎ kuní ǎ sǎǎ ndų? —nĭ kachĭ rǎ.

Sǎkan' tę nĭ ka'ǎn rǎ xiin' tę jaǎn' ndii:

—Tü'un' u'vi' ndo' ñǎ'a ndǎ'a' ndee ĩin ne yivi', tę tĭin kuachĭ nianí tų ndo' ne yivi'. Tę na ndoo vǎ'a nimá ndo' xiin' xų'un' ñǎ xiku'un' ya'vi' ndo' —nĭ kachĭ rǎ.

¹⁵ Tę ne yivi' ndii, sǎkuu' nĭa nĭ ndiatų ĩnĭ, tę ka'ǎn nĭa xiin' nimá nĭa ñǎ tee' kuain' Juan jaǎn' nduu' Cristo, ñǎ nĭ tĭǎnu' Ndiosí sǎkakú yoo.

¹⁶ Ndisų Juan ndii, nĭ ka'ǎn rǎ nuu' sǎkuu' nĭa ndii:

—Yu'u' ndii, xiin' tĭkui kuĭtĭ' sǎkuchi' ĩ ndo'ó, ndisų ñǎ kuaxĭ xata' ĩ ndii, ñǎ koo' chukuu' kǎ nduu' ǎ tę sǎkan' yu'u'. Tę yu'u' ndii, nĭ ndee vǎ'a ĩ kundų tę ndaxin' ĩin' ndixan' ki'i' ǎ. Ñǎ jaǎn' ndii, sǎkuchi' ǎ ndo'ó kuenta ǎ xiin' ñǎ ndĭee' Espĭritu Santo, tę sǎkuchi' tų ǎ ndo'ó xiin' ñu'u'. ¹⁷ Ñǎ jaǎn' ndii, xǎ yoo tų'vǎ ǎ tę naǎ'vi' ǎ ne yivi' naa xaa' tę yivi' kĭj' nativi rǎ trigo, tę tava' rǎ mĭ'in' ǎ xiin' ñǎ tiin' rǎ tę kisi' rǎ ǎ. Trigo vǎ'a ndii,

taxa'a' rǎ yaka, tę mĭ'in' ǎ ndii, kǎ'mĭ rǎ ǎ nuu' ñu'u' ñǎ kōo' kivi' nda'vá —nĭ kachĭ rǎ.

¹⁸ Xiin' ñǎ kaa' nĭ, tę xiin' kua'a' kǎ nuu' ñǎ'a nĭ ndiaa yu'u' Juan ne jaǎn' ka'ǎn ndoso' rǎ tų'un' vǎ'a nuu' nĭa. ¹⁹ Tę saki'in' kuento Juan jaǎn' rey Herodes, tę xa'ndia chuun' nuu' ñu'u' Galilea, kuachĭ ndii nĭ ndu'u' rǎ xiin' Herodías, ñǎ' si'i ñǎnĭ rǎ, Felipe. Tę nĭ saki'in' kuento tų rǎ tę jaǎn' xa'a' kua'a' ĩngǎ ñǎ nĭa'a ñǎ nĭ xaa' rǎ. ²⁰ Ndisų nuu' sǎkuu' ñǎ nĭa'a, ñǎ nĭ xaa' Herodes jaǎn' ndii, nĭ xaa' kǎ rǎ ĩngǎ ǎ, ndee nĭ ka'ǎn chuun' rǎ xiin' ndǎ'a' xa'a' rǎ, tę nĭ skō'ni' rǎ Juan vi'e kaa.

Sọ'ọ nĭ xaa' ǎ kĭj' nĭ chĭchĭ tų Jesús ĩtĭǎ Jordán

(Mt. 3:13-17; Mr. 1:9-11)

²¹ Tę kĭj' sǎkuchi' Juan ne yivi' kuenta Ndiosí ndii, nĭ xaa' tų Jesús, tę nĭ sǎkuchi' ñǎ'a' rǎ. Tę kĭj' ka'ǎn ǎ xiin' Ndiosí ndii, nĭ nunĭǎ' ndĭvi'.

²² Tę nĭ nuu' Espĭritu Santo ndĭvi', naa kaa' paloma kaa' ǎ, tę nĭ ndoo ǎ xiin' Jesús. Sǎkan' tę nĭ ka'ǎn ĩin' tachi' yu'u' ndee ndĭvi' ndii:

—Yo'ó nduu' si'e manĭ ĩ, tę vǎ'a vǎ' kuni ĩ xini ĩ yo'ó —nĭ kachĭ ǎ.

Ñǎ yo'ọ' nduu' kivi' ne nĭ nduu' ne ĩchi' yata' Jesús

(Mt. 1:1-17)

²³ Jesús, kĭj' nĭ xǎ'a' ǎ ka'ǎn ndoso' ǎ ĩchi' Ndiosí ndii, nĭ kumi' ǎ yatin' oko' uxĭ kuiya. Tę nĭ tųu' ne yivi' ñǎ si'e José nĭ nduu' ǎ, tę José

jaan' ni nduu si'e Elí, ²⁴ te Elí jaan' ni nduu si'e Matat, te Matat jaan' ni nduu si'e Leví, te Leví jaan' ni nduu si'e Melqui, te Melqui jaan' ni nduu si'e Jana, te Jana jaan' ni nduu si'e José, ²⁵ te José jaan' ni nduu si'e Matatías, te Matatías jaan' ni nduu si'e Amós, te Amós jaan' ni nduu si'e Nahúm, te Nahúm jaan' ni nduu si'e Esli, te Esli jaan' ni nduu si'e Nagai, ²⁶ te Nagai jaan' ni nduu si'e Maat, te Maat jaan' ni nduu si'e Matatías, te Matatías jaan' ni nduu si'e Semei, te Semei jaan' ni nduu si'e José, te José jaan' ni nduu si'e Judá, ²⁷ te Judá jaan' ni nduu si'e Joana, te Joana jaan' ni nduu si'e Resa, te Resa jaan' ni nduu si'e Zorobabel, te Zorobabel jaan' ni nduu si'e Salatiel, te Salatiel jaan' ni nduu si'e Neri, ²⁸ te Neri jaan' ni nduu si'e Melqui, te Melqui jaan' ni nduu si'e Adi, te Adi jaan' ni nduu si'e Cosam, te Cosam jaan' ni nduu si'e Elmodam, te Elmodam jaan' ni nduu si'e Er, ²⁹ te Er jaan' ni nduu si'e Josué, te Josué jaan' ni nduu si'e Eliezer, te Eliezer jaan' ni nduu si'e Jorím, te Jorím jaan' ni nduu si'e Matat, ³⁰ te Matat jaan' ni nduu si'e Leví, te Leví jaan' ni nduu si'e Simeón, te Simeón jaan' ni nduu si'e Judá, te Judá jaan' ni nduu si'e José, te José jaan' ni nduu si'e Jonán, te Jonán jaan' ni nduu si'e Eliaquím, ³¹ te Eliaquím jaan' ni nduu si'e Melea, te Melea

jaan' ni nduu si'e Mainán, te Mainán jaan' ni nduu si'e Matata, te Matata jaan' ni nduu si'e Natán, ³² te Natán jaan' ni nduu si'e David, te David jaan' ni nduu si'e Isaí, te Isaí jaan' ni nduu si'e Obed, te Obed jaan' ni nduu si'e Booz, te Booz jaan' ni nduu si'e Salmón, te Salmón jaan' ni nduu si'e Naasón, ³³ te Naasón jaan' ni nduu si'e Aminadab, te Aminadab jaan' ni nduu si'e Aram, te Aram jaan' ni nduu si'e Esrom, te Esrom jaan' ni nduu si'e Fares, te Fares jaan' ni nduu si'e Judá, ³⁴ te Judá jaan' ni nduu si'e Jacob, te Jacob jaan' ni nduu si'e Isaac, te Isaac jaan' ni nduu si'e Abraham, te Abraham jaan' ni nduu si'e Taré, te Taré jaan' ni nduu si'e Nacor, ³⁵ te Nacor jaan' ni nduu si'e Serug, te Serug jaan' ni nduu si'e Ragau, te Ragau jaan' ni nduu si'e Peleg, te Peleg jaan' ni nduu si'e Heber, te Heber jaan' ni nduu si'e Sala, ³⁶ te Sala jaan' ni nduu si'e Cainán, te Cainán jaan' ni nduu si'e Arfaxad, te Arfaxad jaan' ni nduu si'e Sem, te Sem jaan' ni nduu si'e Noé, te Noé jaan' ni nduu si'e Lamec, ³⁷ te Lamec jaan' ni nduu si'e Matusalén, te Matusalén jaan' ni nduu si'e Enoc, te Enoc jaan' ni nduu si'e Jared, te Jared jaan' ni nduu si'e Mahalaleel, te Mahalaleel jaan' ni nduu si'e Cainán, ³⁸ te Cainán jaan' ni nduu si'e Enós, te Enós jaan' ni nduu

si'e Set, te Set jaan' ni nduu si'e Adán, te Adán jaan' ni nduu si'e Ndiosí.

4

So'ŋ ni xaa a kii' ni kuni ña ndiva'a sanama' a Jesús nuu' kuachi

(Mt. 4:1-11; Mr. 1:12-13)

1 Te chitu' vi' nimá Jesús xiin' Espíritu Santo, te ni ketā a itja Jordán, te ni naqa ña'a' Espíritu jaan' te kua'an a mii' taxin' kaa',² te ikan' ni xika a nii' uvi xiko kivi', te ni xito kua'a ña'a' ña ndiva'a. Te ni xixi a sakuu' kivi' jaan', sakan' na ndee ndi'i ndoso' ndii, ni xi'i va a soko.³ Te ni ka'an ña ndiva'a jaan' xiin' a ndii:

—Naa' ndixa xna'a si'e Ndiosí nduu' un' ndii, ka'an chuun' un' xiin' yuu' ñaa' te nandu'u a xita' va'a, te kuxi un' —ni kachi a.

4 Te ni nakuijn Jesús nuu' ña jaan' ndii:

—Yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: “Süu' xita' va'a kuñi' kuni' nuu' ne yivi' te kutiaku ña. Süu' jaan' ndii, kuni' tu sakuu' tu'un ña kiee' yu'u' Ndiosí te kutiaku ña”, kachi a —ni kachi Jesús.

5 Te ni naqa ña ndiva'a Jesús te kua'an a xiin' a xini' iin iku' sukun va, te iin ni nia'a kuñi' ña'a' a sakuu' ñuu' kuu' nuu' iin yivi'.⁶ Te ni ka'an ña ndiva'a jaan' xiin' a ndii:

—Nda'a' yo'ó taxí i sakuu' a kaa' xiin' ña vika' a te ka'ndia chuun' un' nuu' a, sakan' ña xa ni nañin i

sakuu' ñuu' kaa', te kuví taxí e nda'a' yo'ó ka kuni' mii' i.⁷ Sakan' na kuii' naa' kuijn xiti' un' te koto ka'nu' un' yu'u' ndii, sakuu' ña kaa' kunduu' ña'a un' —ni kachi a xiin' Jesús.

8 Te ni ka'an Jesús xiin' ña ndiva'a jaan' ndii:

—Kua'an ketā nuu' i yo'o', ña ndiva'a, sakan' ña yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: “Xto'ŋ ndo' Ndiosí kuñi' saka'nu' ndo', te nuu' ña jaan' kuñi' kaka nuu' ndo'", kachi a —ni kachi Jesús xiin' ña ndiva'a.

9 Sakan' te ni naqa ña ndiva'a Jesús, te kua'an a xiin' a ñuu' Jerusalén. Te ni sakaa' a Jesús xini' yukun' ka'nu' mii' sukun ka. Te ni ka'an a xiin' Jesús ndii:

—Naa' ndixa xna'a si'e Ndiosí nduu' un' ndii, sanama' xiin' mii' un' ndee ndienü,¹⁰ kuachi ndii yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii:

Ka'an chuun' Ndiosí xiin' ángele,

ña xika' nuu' nuu' a te koto a yo'ó.

11 Te tiin ña jaan' nda'a' un' te nāma xachi' un' ndee ñu'u'

te tüxu'vi xa'a' un' saa yuu'. Sakan' kachi a —ni kachi ña ndiva'a jaan' xiin' Jesús.

12 Te ni nakuijn Jesús nuu' a ndii:

—Yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: “Koto kua'a ndo' xto'ŋ ndo' Ndiosí”, kachi a —ni kachi Jesús xiin' ña jaan'.

13 Te kii' ndi'i ni xito kua'a na ndiva'a jaan' Jesús xiin' sakuu' na jaan' ndii, ni nakoqo na'a' a iin xa'a'.

So'o ni xaa a kii' ni xa'a' Jesús ka'an ndoso' a nuu' ne ndiee' nu'u' Galilea

(Mt. 4:12-17; Mr. 1:14-15)

14 Te ni nandiko' Jesús nu'u' Galilea chitu' vi' nimá a xiin' na ndiee' na taxi' Espiritu Santo. Te ni kiku kuento xa'a' a sakuu' nuu' na nu'u' nuu' nu'u' jaan' xiin' nuu' na nu'u' yatín. 15 Te kua'an a tixin i'in vi'e mii' nakayá ne nuu' jaan' te sania'a na'a' a xa'a' tu'un Ndiosí. Te sakuu' ne yivi' jaan' ka'an va'a xa'a' a.

So'o ni xaa a kii' ni nandiko' Jesús nuu' a Nazaret

(Mt. 13:53-58; Mr. 6:1-6)

16 Ni nandiko' Jesús nuu' Nazaret mii' ni xa'nu a. Te ni xka'ndia a tixin vi'e mii' nakayá ne nuu' jaan' naa xi xaá a saa kivi' sábadó, na xinandiee' ne yivi'. Te ni xikuiin ndichi a te ka'vi a na yoso' nuu' tutu Ndiosí. 17 Ikan' te ni taxi te xito' vi'e jaan' tutu na ni ke'i Isaías, te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an'. Ni nunia' Jesús tutu jaan', te ni xini a mii' yoso' na ka'an ndii:

18 Espiritu xto'o e' Ndiosí yoo xiin' i, sakan' na na jaan' ni taxi ndiee' i te ka'an ndoso' i tu'un va'a nuu' ne nda'vi kuu'.

Te ni tianu' a yu'u te nachinaa va'a i nimá ne suchi' va iní.

Te ni tianu' tu a yu'u te ka'an ndoso' i na xa kuví ndoo ndiká ne ni xiku'un nda'a' na ndiva'a.

Te ni tianu' tu a yu'u te nunia' i nduchi' nuu' ne kui'e nuu'.

Te ni tianu' tu a yu'u te sandoó ndiká i ne ndo'o' nuu' ne kataví ndoso' na'a'.

19 Te ni tianu' tu a yu'u te ka'an ndoso' i na xa ni tondia kivi' na chindiee' xto'o e' Ndiosí yoo'.

Na jaan' ni ka'vi Jesús.

20 Sakan' te ni natuvi' Jesús tutu jaan', te ni nataxi na'a' a nda'a' te xito' vi'e jaan'. Te ni xikundu'u' a. Te sakuu' ne ndiee' vi'e jaan' ndii, ni xto'ni nia nuu' a. 21 Te ni xa'a' ka'an Jesús xiin' nia ndii:

—Kivi' vitin ni xinu na yoso' nuu' tutu yo'o' nuu' sakuu' ndo'ó —ni kachi a.

22 Te sakuu' ne yivi' jaan' ka'an va'a xa'a' Jesús, te nandaní va nia xa'a' na ndatun' va ka'an a. Te ni ka'an xiin' ta'an' nia ndii:

—¿Saa tu kuví ndatun' niatu ka'an te kaa', sakan' na si'e José kuíti' nduu' ra? —ni kachi nia.

23 Te ni ka'an Jesús xiin' nia ndii:

—Xini yu'u na kuni ka'an ndo' xiin' i naa ka'an ne yivi' ndii: “Yo'ó, te tatan' ndii, satatan' xiin' mii' mii' un' te kuví kuni ndu a. Nuu' Capernaum ndii, kua'a' chun ka'nu' ni xaa un' xa'a' ne yivi' jaan', sakan' na kuii'

sakan' tu saa un' ña jaan' ñuu mii' un' yo'o'", ña jaan' kuni ka'an ndo' xiin' i —ni kachi a.

24 Te ni ka'an ka a ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ña ndee jin te ka'an tiakú tu'un Ndiosí ndii, nátiin' va'a ña'a' ne ñuu mii' ra. 25 Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, ni yoo va ne kuaan' kanii' nuu' ñu'u' Israel yo'o' kii' ni xika Elías xta'an'. Kivi' jaan' ndii, uní kuiya yoso' sava ni kuuñ saví', te ni yoo va soko kanii' nuu' ñu'u' yo'o'. 26 Ndisu ni tiví' Ndiosí Elías jaan' te chindíee' ra ndee jin ne kuaan' jaan'. Süu' jaan' ndii ni tiví' ña'a' a te chindíee' ra jin ña' kuaan', ña' ni ndu'u' ñuu Sarepta, ña nduu' nda'a' ñuu Sidón. 27 Te ni yoo va tu ne kumi' kui'e te'i kanii' nuu' ñu'u' Israel yo'o' kii' ni xika Eliseo, te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an'. Ndisu ni sanda'a ra ndee jin ne jaan'. Süu' jaan' ndii te ni nani' Naamán, te Siria, kuítí' ni sanda'a ra —ni kachi a.

28 Te kii' ni xini so'o ne ndíee' tixin ví'e jaan' ña ni ka'an a ndii, ni nasaa' xava'a sakuu' nja. 29 Sakan' na ni ndondichí nja, te ni xta'ni' xa'a nja Jesús ví'e jaan' chinda'a' ña'a' nja, te kua'an nja xiin' a ndee nuu' ñuu Nazaret jaan'. Te ni ndekuié nja ndee yu'u' ta'vi' yatín mii' nduu' xa'a' ñuu jaan' te sanama' ña'a' nja ndee ndienü. 30 Ndisu Jesús ndii, ni xka'ndia a tein ne jaan', te ni keta a kua'an a.

So'o ni xaa a kii' ni xta'ni' Jesús ña ndiva'a nimá jin te yivi'

(Mr. 1:21-28)

31 Te ni naka'a' Jesús ndee ñuu Capernaum, ña kandu'u' nuu' ñu'u' Galilea. Ikan' te ni sania'a a ne yivi' tixin ví'e mii' nakayá ne ñuu jaan' kivi' sábado, ña xinandíee' nja. 32 Te ni nandaní nja saa sania'a ña'a' a, sakan' ña ni ka'an a xiin' ña ndíee'. 33 Te ni yoo jin te naá ña ndiva'a nimá tixin ví'e jaan', te ni nde'i ti'e' ña ndiva'a jaan' ka'an a ndii:

34 —Kua'an Jesús, te Nazaret, nakoo un' ndü. ¿Ndichun kuaxi sataña'a' un' ndü? ¿Ñáá kuaxi un' te sandoñu'u' un' ndü? Xini yu'u yoo nduu' yo'ó. Ña su'un kuenta Ndiosí nduu' un' —ni kachi a.

35 Ikan' te ni ka'an ndíee' Jesús xiin' ña jaan' ndii:

—Taxin' koo yu'u' un', te kua'an keta nimá te ñaa' —ni kachi a.

Te ni sanduva ña ndiva'a jaan' te yivi' jaan' tein ne yivi' jaan', te ni keta a kua'an a. Ndisu ni satuxu'ví ña'a' a. 36 Te sakuu' ne jaan' ndii, ni nandaní xava'a nja, te ni ka'an xiin' ta'an' nja ndii:

—¿Mii' tu kuaxi tu'un ña kumi' ña ndíee' ña ka'an te yivi' kaa'? Sakan' ña xiin' ña ndíee', te xiin' tu'un ndíee' ka'an chuun' ra nuu' ña ndiva'a, te xini so'o a, te kiee a nimá ne yivi' —ni kachi xiin' ta'an' nja.

37 Te nī kiku kuento xa'a' Jesús kanii' nuu' ñu'u' jaan'.

So'o nī xaa a kii' nī sanda'a Jesús ña' tiso Simón Pedro

(Mt. 8:14-15; Mr. 1:29-31)

38 Te nī keta Jesús vi'e jaan', te kua'an a vi'e Simón. Te ña' tiso Simón jaan' ndii, ka'ni' ndiee' tiin' ña'a' kandu'u' a' vi'e jaan'. Te kii' nī xaa Jesús ikan' ndii, nī ka'an nda'vi ne yivi' xiin' a xa'a' ña' jaan'. 39 Sakan' te nī xito ndoso' Jesús ña' jaan', te nī ka'an ndiee' a xiin' ka'ni' jaan', te nī kiee ña'a' a. Xa ka'an e', te nī ndoko a', te nī xa'a' a' nduku' a' ña kuxi a xiin' te jaan'.

So'o nī xaa a kii' nī sanda'a Jesús kua'a' ne yivi'

(Mt. 8:16-17; Mr. 1:32-34)

40 Te xakuua' ña xa ketá ñu'u' ndii, sakuu' ne kumi' ne kuni kuvj xiin' ki'in' nuu' kui'e ndii, nī xan ndiaka ña'a' nja nuu' Jesús. Te nī tondia nda'a' a i'in ne jaan', te nī sanda'a ña'a' a. 41 Te nī kiee tu kua'a' ña ndiva'a ña ñu'u' nimá ne yivi' jaan', te ka'an ti'e' a xiin' Jesús ndii:

—Yo'ó nduu' si'e Ndiosí —kachi a.

Ndisu Jesús ndii, nī ka'an ndiee' a xiin' ña ndiva'a jaan', te nī taxj a ka'an ña jaan', sakan' ña xini ña jaan' ña Cristo, ña nī tjanu' Ndiosí sakakú yoo', nduu' Jesús jaan'.

Ka'an Jesús xiin' Ndiosí iin xaan' mii' taxin' kaa'
(Mr. 1:35-39)

42 Te nja'a va kuaxi kitú', te nī ndoko Jesús, te nī keta a vi'e jaan', te kua'an a iin xaan' mii' taxin' kaa' xa'a' ku'u. Te nī xa'an nanduku' ña'a' ne yivi' kua'a' jaan', te nī ndekuie nja mii' iin' a jaan', te nī xika nja nakasi ña'a' nja, te ndoo a ñuu nja. 43 Ndisu nī ka'an Jesús xiin' nja ndii:

—Kuní a ku'un i inga ñuu te ka'an ndoso' tu i tu'un va'a xa'a' saa kuní Ndiosí ka'ndia chuun' a nimá ne yivi', kuachi ndii xa chuun jaan' nī keta i nuu' Ndiosí kuaxi i —nī kachi a.

44 Sakan' te nī xa'an a ka'an ndoso' a tu'un va'a jaan' tixin i'in vi'e mii' nakaya ne ndiee' ñuu ña ñu'u' nuu' ñu'u' Galilea jaan'.

5

So'o nī xaa a kii' nī kana Jesús Simón Pedro te kunduu ra nda'a' xa'a' a

(Mt. 4:18-22; Mr. 1:16-20)

1 Unta' kii' iin' Jesús yu'u' miji ña nani' Genesaret ndii, kua'a' xava'a ne yivi' nī yoo ikan' ndee nī ku'ni' ña'a' nja xa'a' a ña kuni kuni so'o nja tu'un Ndiosí. 2 Te nī xini Jesús ita' uvi ta'an tundoo' yatj yu'u' miji jaan'. Te ita' so'o nu', sakan' ña xa nī kiee te tava' tjaka' te natja ra ñunu' ra. 3 Sakan' te nī sko'nu' a tixin tundoo' Simón, te nī xikan a ña kuxika' ra sie xiin' nu' yu'u' miji jaan'. Sakan' te nī xikundu'u' a, te ndee tixin tun' jaan' nī xa'a' a sania'a a

ne yivi' kua'a' jaan'. ⁴ Te kij' ndi'i ni ka'an a xiin' ne jaan', te ni ka'an a xiin' Simón jaan' ndii:

—To'o' ndo' xiin' tundoo' yo'o' ndee mii' kunu kaa', te sko'ni' ndo' ñunu' te tjin ndo' tiaka' —ni kachi a.

⁵ Te ni nakujin Simón nuu' a ndii:

—Maestro, nii' ñuu ndi'e' ni xika ndiee' va ndu tava' ndu tiaka', te koo' xachi' ri' ni tjin ndu. Ndisu xa'a' a ña yo'ó ka'an ndii, va'a ku'un e' te sko'ni' ndu ñunu' tixin tikui —ni kachi ra.

⁶ Te kij' ni sko'ni' ra ñunu' jaan' ndii, kua'a' xava'a tiaka' ni tjin ra, te ñunu' ra ndii, xa yoo a tia'ndia a.

⁷ Sakan' te ni kana nda'a' ra te ndiaka' ta'an' xiin' ra, te ñu'u' inga tundoo', te chindiee' ña'a' ra. Te ni xaa te jaan', te ni sakutu' xava'a ra uvi' saa' tundoo' jaan' ndee xaku' va, te ndeka'nu nu'. ⁸ Te kij' ni xini Simón Pedro ña ni yoo ikan' ndii, ni xikujin xiti' ra nuu' Jesús, te ni ka'an ra ndii:

—Táku'e, kuxioo un' nuu' i, sakan' ña te ndiso' kuachi nduu' i —ni kachi ra.

⁹ Ni ka'an Simón jaan' sakan' xa'a' ña ni nandaní yivi' va ra xiin' te ndiaka' ta'an' xiin' ra xa'a' a ka ni tjin ra kua'a' ya'a tiaka'.

¹⁰ Te sakan' tu inga te ndiaka' ta'an' xiin' ra, te nduu' Jacobo, xiin' Juan, te nduu' si'e' Zebedeo ndii, ni nandaní yivi' ra. Te ni ka'an Jesús xiin' Simón ndii:

—Kuán yivi' un', ta'a. Sakan' ña ndee vitin te ndee

nuu' ku'un e' ndii, tava' ndo' ne yivi' nuu' kuachi' ña te kundikun ña yu'u —ni kachi a.

¹¹ Te kij' ndi'i ni xta'ni' Simón tundoo' xiin' te ndiaka' ta'an' xiin' ra jaan' ndee yu'u' miji' ndii, ni nakoo ra nu' xiin' sakuu' a, te kua'an ra xiin' Jesús.

So'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús iin te kumi' kui'e te'i

(Mt. 8:1-4; Mr. 1:40-45)

¹² Iin kivi' kij' xika' Jesús iin ñuu ndii, ni xaa iin te kumi' kui'e te'i kanii' ñu'u' nde'i ra. Te kij' ni xini ña'a' ra ndii, ni xikujin xiti' ra, te ni katandiee ra nuu' ra ndee nuu' ñu'u' nuu' Jesús, te ni ka'an nda'vi ra xiin' a ndii:

—Táku'e, naa' kuní un' ndii, kuví sanda'a un' yu'u nuu' kui'e ña ndo'o' i —ni kachi ra.

¹³ Te ni sanakaá a nda'a' a, te ni tondia nda'a' ña'a' a ka'an a xiin' ra ndii:

—Kuni sanda'a i yo'ó. Nda'a kij' un' —ni kachi a.

Te xa numi' sakan', te ni kiee ña'a' kui'e jaan'.

¹⁴ Sakan' te ni ka'an chuun' a xiin' ra ña ka'an ra xiin' ndee iin ne yivi' saa ni xaa a, te ni nda'a ra. Te ni ka'an ka a xiin' ra ndii:

—Kua'an, te nia'a xiin' mji' un' nuu' sutu ña xa ni nda'a un'. Te nasoko' un' ña'a nuu' Ndiosí xa'a' ña xa ni nda'a un', naa ni ka'an chuun' Moisés, te kuni ne yivi' ña ni nda'a xna'a un' —ni kachi a.

¹⁵ Te ndii, so'o kiku' te kiku' ka kuento xa'a' Jesús.

Te kua'a' xava'a ne yivi' nakaya' nuu' a te kuni so'o nja' na ka'an a, te sanda'a tu' na'a' a nuu' kui'e na' ndo'o' nja'.¹⁶ Ndisu' Jesus' ndii, kua'an' chito' a mii' kataxin' te ndatu'un' a xiin' Ndiosí.

So'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesus' iin te kui'e xa'a'

(Mt. 9:1-8; Mr. 2:1-12)

17 Te unta' tu, kii' sania'a' Jesus' ne yivi' ndii, ni xikundiee kua'a' te fariseo xiin' kua'a' te sania'a' tu'un' ndei' Ndiosí. Ni kije' te jaan' sakuu' nuu' na nu'u' nuu' nu'u' Galilea, xiin' nuu' Jerusalem, xiin' sakuu' inga' nda'a' a na nu'u' nuu' nu'u' Judea. Te yoo na ndiee' xto'o' e' Ndiosí xiin' Jesus' te sanda'a a ne yivi'.¹⁸ Ikan' te ni ndekuie kumi' ta'an te yivi' ndiso' ra' iin te kui'e xa'a', kanu' ra' nuu' iin tun' xto. Te jaan' ndii, ni xika' ra' ko'ni' ra' vi'e xiin' te kui'e xa'a' jaan' te chikandu'u' na'a' ra' nuu' Jesus'.¹⁹ Ndisu' ni kuvj' kuyatin' ra' nuu' a xa'a' na kua'a' va' ne yivi' nu'u' vi'e a jaan', sakan' na ni kaa' ra' xini' vi'e xiin' te kuni kuvj' jaan', te ni sanundia'a' ra' ndia'vi' chio. Sakan' te ni sanuu' ra' tun' xto' mii' kandu'u' te kuni kuvj' jaan' ma'in' vi'e jaan' nuu' a.²⁰ Te kii' ni xini' Jesus' na' iin te yivi' jaan' xini' na'a' ra' ndii, ni ka'an a xiin' te kuni kuvj' jaan' ndii:

—Te yivi' kua'a, ka'an i xiin' un' na' xa' ni ndoyo' kuachj' un' —ni kachj' a.

21 Sakan' te, te sania'a' tu'un' ndei' Ndiosí xiin' te fariseo ndii, ni xa'a' ka'an' ra' xiin' nimá ra' ndii: “¿Yoo nduu' te yivi' kaa', tuu' ra, na kani'a' ra' xa'a' Ndiosí? Sakan' na' Ndiosí kuiti' yoo ndiee' te sandoyo' a kuachj' ne yivi'.”²² Ndisu' Jesus' ndii, ni xini' a na' ka'an te jaan' xiin' nimá ra, te ni ka'an a xiin' ra' ndii:

—Va'a' ka'an' ndo' xiin' nimá ndo' xa'a' i.²³ ¿Ndee na' nduu' na' xaku' ka' vixi ka'an i xiin' te kaa', tuu' ndo'ó? ¿Na'a' na' xa' ni ndoyo' kuachj' ra' uun' na'a' na' ndoko' ra' te ku'un' ra'?²⁴ Sakan' na' kuu' na'a' yu'u, na' nduu' tu' te yivi', ndo'ó na' kumi' i ndiee' iin yivi' te sandoyo' i kuachj' ne yivi' —ni kachj' a.

Sakan' te ni ka'an a xiin' te kui'e xa'a' jaan' ndii:

—Xiin' yo'ó ka'an i. Ndoko' un', te na'in un' tun' xto un', te nu'u un' vi'e un' —ni kachj' a.

25 Xaka'an' e', te ni ndondichj' ra, te ni na'in ra' tun' xto' ra' mii' ni kandu'u' ra, te nuu' ni'nu' sakuu' ne yivi' jaan', te ni keta' ra' xaka'nu' ra' Ndiosí kua'an' ra.²⁶ Te ni nandanj' va' sakuu' ne yivi' jaan', te ni xaka'nu' nja' Ndiosí, te yi'vi' xava'a' nja' ka'an' nja' ndii:

—Vitin' ndii, ni xini' e' iin' chuun' ka'nu' koo' chukuu' —kachi' nja.

So'o ni xaa a kii' ni kana' Jesus' Leví Mateo

(Mt. 9:9-13; Mr. 2:13-17)

27 Ndi'i jaan' te ni keta Jesús kua'an a, te ni xini a jin te kendiaa' ya'vi' xa'a' ñuu Roma, te nani' Leví. Te jaan' ndii, ndu'u' ra mii' kendiaa' ya'vi' ra. Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Nja'a, te kundikun un' yu'u —ni kachi a.

28 Sakan' te ni ndondichi ra, te ni nakoo ra sakuu' chuun nuu' ra, te ni xikundikun ña'a' ra. 29 Te ni xa'a' Leví jaan' jin viko' chie vi'e ra xa'a' Jesús. Te kua'a' te kendiaa' ya'vi' xa'a' ñuu Roma ni kixin xiin' tuku ne yivi', te ni xixi nja xiin' ra xiin' Jesús nuu' mesa. 30 Te te fariseo xiin' te sania'a' tu'un ndei' Ndiosí ndii, ni ka'an kui'e ra xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

—Vä'a xachi' xixi' ndo', te xi'i' ndo' xiin' te kendiaa' ya'vi' ñaa' xiin' inga ka te xaa' tu kuachi —ni kachi ra.

31 Sakan' te ni ka'an Jesús ndii:

—Ne va'a kuni ndii, kuni nja te tatan', süu' jaan' ndii ne kuni kuví kuiti' kuni ra.

32 Te yu'u ndii, kuaxi i te kana i ne tuu ña xachuun' ndaku nja. Süu' jaan' ndii kuaxi i, te kana i ne xini ña yoo kuachi nja te nama nja nimá nja —ni kachi a.

Yo'o' ka'an Jesús ña nduu' a ndee naa jin te tunda'a'

(Mt. 9:14-17; Mr. 2:18-22)

33 Sakan' te ni ka'an ka te jaan' xiin' a ndii:

—Te nda'a' xa'a' Juan ndii, yoo nditia chito va ra. Te ka'an chito va tu ra xiin' Ndiosí. Te sakan' tu xaa' te

nda'a' xa'a' te fariseo. Ndisu te nda'a' xa'a' yo'ó ndii, xixi' ra, te xi'i' ra tiaan tiaan —ni kachi ra.

34 Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—¿Ñáa kuví jin ndiee' e' ne yivi', ne ñu'u' mii' yoo ña tunda'a', te koo nditia nja kii' ndu'u' ka te tunda'a' xiin' nja? 35 Ndisu xaa' jin kivi' kii' tu'un ne yivi' te tunda'a' jaan', te kii' sakan' ndii, kuni a kaka nditia ne jaan' —ni kachi a.

36 Te ni ka'an tu a jin ña ka'an ndiaa xiin' te fariseo xiin' te sania'a' tu'un ndei' Ndiosí ndii:

—Ndee jin ne yivi' xandia jin tu'un' toto xaa', te na'ma' ndiaa nja toto yata'. Naa' saa nja sakan' ndii, ka'ndia saka nja ña xaa' jaan', te nakuitá a xiin' toto yata' jaan'. 37 Te ndee jin tu ne yivi' ndii, taan' nja vino xaa' tixin jin' yata'. Sakan' ña naa' saa nja sakan' ndii, kii' kuiya' ra' ndii, tia'ndia jin' jaan', te kuitia ndoo ra', te ndoñu'u' saka tu jin' jaan'. 38 Sakan' na kii' kuni a ña taan' e' vino xaa' tixin jin' xaa'. 39 Te ndee jin ne yivi' kii' xi'i' nja vino yata' va ndii, kuni ko'o ka nja te' xaa', sakan' ña ka'an nja ndii, xavixin' ka te' yata' jaan' —ni kachi Jesús.

6

Jesús nduu' ña kumi' ndiee' nuu' ndee kivi' sábado, ña xinandiee' ne Israel

(Mt. 12:1-8; Mr. 2:23-28)

1 Jin kivi' sábado, ña xinandiee' ne yivi', kii'

xka'ndiá Jesús kua'an a xiin' te nda'a' xa'a' a mii' yoo trigo ndii, ni xa'a' te jaan' tu'un' ra yoko' trigo jaan', te kuun' nda'a' ra a, te xaxi' ra ndikin' a kua'an ra. ² Te ni ka'an sava te fariseo ndii:

—¿Ndichun na xaa' ndo' ña xata'an saa e' kivi' sábado, ña xinandiee' e'? —ni kachi ra.

³ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—¿Ñáá tia'an ka'vi' ndo' tutu' Ndiosí mii' ka'an a xa'a' ña ni xaa David xta'an' kii' ni xi'i' ra soko xiin' te ndiaka' ta'an' xiin' ra? ⁴ Te jaan' ndii, ni xka'ndia ra tixin vi'e Ndiosí, te ni naxii' ra xita' va'a su'un, te ni xixi' ra a, te ni taxi' tu' ra a xixi' te ndiaka' ta'an' xiin' ra jaan', tee' ndee sutu' kuiti' xata'an' kuxi' ña jaan' —ni kachi a xiin' ra.

⁵ Te ni ka'an tu' a ndii:

—Yu'u, ña nduu' tu' te yivi' ndii, kumi' i ndiee' ndee xa'a' kivi' sábado, ña xinandiee' e' —ni kachi a.

S'o'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús iin te kui'e nda'a'

(Mt. 12:9-14; Mr. 3:1-6)

⁶ Te inga kivi' sábado, ña xinandiee' ne yivi' ndii, ni xka'ndia Jesús tixin vi'e mii' nakayá ne ñuu' jaan', te sania'á ña'a' a. Te ni ka'ni iin te kui'e nda'a' kua'a' ikan'. ⁷ Te sania'á tu'un' ndei' Ndiosí xiin' te fariseo ndii, ni chuun' xa'a' va' ra te kunj' ra naa' sanda'a a te kui'e nda'a' jaan' kivi' jaan', sakan' te kuvj' koo iin xa'a' ña tijn' kuachi ra Jesús. ⁸ Ndisu

Jesús ndii, xa' xini' a saa xanini nimá te yivi' jaan'. Te ni ka'an a xiin' te kui'e nda'a' jaan' ndii:

—Ndondichi, te kujin un' ma'in' kaa' —ni kachi a.

Te ni ndondichi te jaan', te ni xikuiin ndichi ra ikan'. ⁹ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' te kuni tijn' kuachi ña'a' jaan' ndii:

—¿Ndee ña taxi' tu'un' ndei' Ndiosí saa e' kivi' sábado, ña xinandiee' e'? ¿Ñáá ña va'a taxi' a saa e', uun' ña ña nja'a taxi' a saa e'? ¿Ñáá sakakú e' ne yivi', uun' ka'ni' ndi'i' e' nja, kachi a? Nakuuin' ndo' —ni kachi Jesús.

¹⁰ Te kii' ndi'i' ni xito ndiaa a nuu' i'in te ita' saa xin-undu'u' ikan' ndii, ni ka'an a xiin' te kui'e nda'a' jaan' ndii:

—Sanakaá un' nda'a' un' —ni kachi a.

Sakan' te ni sanakaá ra nda'a' ra, te ni nda'a' a. ¹¹ Te ni naka'mj' va' xini' te sania'á tu'un' ndei' Ndiosí xiin' te fariseo, te ni ndatu'un' xiin' ta'an' ra saa kuvj' nakasi' ra Jesús.

S'o'o ni xaa a kii' ni nakaxin Jesús uxj' uvj' ta'an te nda'a' xa'a' a

(Mt. 10:1-4; Mr. 3:13-19)

¹² Kii' sakan' ndii, ni kaa Jesús iin' iku', te ndatu'un' a xiin' Ndiosí. Te ni ndoo a ikan' nii' ñuu' ndatu'un' a xiin' a. ¹³ Te kii' ni kitu' ndii, ni kana' a sakuu' te ndikún' ichi' a, te ni nakaxin a uxj' uvj' ta'an te jaan'. Te ni chindu'u' a kivi' ra

apóstoles, te tjanu a sania'á ichi' a. ¹⁴ Iin te jaan' nani' Simón, te ni chindu'u' Jesús inga kivi' ra Pedro, xiin' ñani' ra, te nani' Andrés, te inga ra nani' Jacobo, xiin' Juan, ñani' ra, te inga tuku ra nani' Felipe, te inga tuku ra nani' Bartolomé, ¹⁵ te inga tuku ra nani' Mateo, te inga tuku ra nani' Tomás, te inga tuku ra nani' Jacobo, te jaan' ndii, si'e Alfeo nduu' ra, te inga tuku ra nani' Simón, te jaan' ndii, kuenta iin ti'vi te nani' Zelote nduu' ra. ¹⁶ Te inga tuku ra nani' Judas, te nduu' ñani' Jacobo, te inga tuku ra nani' Judas Iscariote, te jaan' nduu' te ni sanakua'a Jesús so'ó' ndi'i' nda'a' te kuu' ka'nu'.

So'ó ni xaa a kii' ni nakaya kua'a' ne yivi', te ni sanda'a ña'a' Jesús

(Mt. 4:23-25)

¹⁷ Ndi'i' jaan', te ni nakaa' Jesús iku' jaan' xiin' te nda'a' xa'a' a jaan', te ni xikuijn a iin xaan' mii' kandaá. Te ikan' ni nakaya kua'a' xava'a ne ndikún ichi' a xiin' kua'a' xava'a ne yivi', ne ni kijeë ñuu' Jerusalén, xiin' inga ñuu' ña' ñu'u' nuu' ñu'u' Judea, xiin' ne ni kijeë yoso' ñuu' Tiro xiin' ñuu' Sidón. Ni xaa ne jaan' te kunj so'ó ña ña ka'an a. Te ni xaa tu ña te sanda'a ña'a' a nuu' kui'e ña ndo'o' ña. ¹⁸ Te ni sanda'a tu a ne ndo'o' xaa' ña ndiva'a ña ñu'u' nimá ña. ¹⁹ Te sakuu' ne yivi' ni xika tondia ña'a', sakan' ña xiin' ndije'e' ña kumi' a

ni sanda'a a sakuu' ne kuni kuv'i jaan'.

So'ó ni xaa a kii' ni sania'á Jesús xa'a' ne sañu'u' va Ndiosí

(Mt. 5:1-12)

²⁰ Sakan' te ni ndoni'i' Jesús nuu' a mii' ita' te nda'a' xa'a' a, te ni ka'an a ndii:

—Sañu'u' va Ndiosí ndo'ó, ne nda'vi kuu', sakan' ña xa'ndia chuun' a nimá ndo'.

²¹ 'Sañu'u' va Ndiosí ndo'ó, ne xi'í soko vitin, sakan' ña sanda'ni a ndo'ó.

'Sañu'u' va Ndiosí ndo'ó, ne xaku' vitin, sakan' ña kuaku ndo'.

²² 'Sañu'u' va Ndiosí ndo'ó kij' kundasi' ne yivi' ndo'ó, te saxio' ña ndo'ó, te ka'an kinj ña xiin' ndo', te kanja'a ña xiin' ndo' xa'a' a ña ndikún ndo' yu'u, ña nduu' tu te yivi'. ²³ Kij' sakan' ndii, va'a va kunj i'in ndo'ó, te si'i' tu kunj ndo', sakan' ña iin ña va'a koo' chukuu' ni'i' ndo' ndivi'. Kuach'i ndii sakan' tu ni sando'o' ne xii' yata' e', te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an'.

²⁴ 'Ndisu ndo'ó, ne vika' ndii, nda'vi va kuu' ndo', sakan' ña xa kumi' ndo' ña xakuatia' nimá ndo' iin yivi' yo'o' kuiti'.

²⁵ 'Ndo'ó, ne xika' chitu' vitin ndii, nda'vi va kuu' ndo', sakan' ña kuxi'i' va ndo' soko.

'Ndo'ó, ne xakú vitin ndii, nda'vi va kuu' ndo', sakan' ña kuaku suchi' inji va ndo'.

²⁶ 'Ndo'ó, ne ka'an va'a sakuu' ne yivi' xa'a' vitin ndii, nda'vi va kuu' ndo',

sakan' ña iin kachi ni xaa tu ne xii' yata' e' xta'an' xa'a' te ni ka'an tiakú tun vixi.

Sania'á Jesús yoo' ña kundani e' ne ndasi' yoo'
(Mt. 5:38-48; 7:12)

²⁷ 'Ndisu ka'an i xiin' ndo'ó, ne xini so'ó ña ka'an i vitin ndii: Kundani ndo' ne ndasi' ndo'ó. Te saa ndo' ña va'a xa'a' ne xi'é xini ndo'ó.

²⁸ Te ka'an va'a ndo' xiin' ne sanacha'an' ndo'ó. Te ka'an ndo' xiin' Ndiosí xa'a' ne kanja'a xiin' ndo'. ²⁹ Te naa' ni sa'ndia' yoo ka iin ta'vi' nuu' ndo' ndii, taxí tu ndo' tukú ta'vi' nuu' ndo' sa'ndia' ña. Te naa' yoo ka tu'un toto tití ndo' ndii, taxí tu ndo' ndiní ndo' nda'a' ña.

³⁰ Te yoo ka xikán ña'a ndo' ndii, taxí tu ndo' a. Te yoo ka xakui'na' ña'a ndo' ndii, nakan ka ndo' a nuu' ña. ³¹ Te saa kuní ndo' saa ne yivi' xiin' ndo' ndii, sakan' tu saa ndo'ó xiin' ña.

³² 'Te naa' kundani ndo' ne ndani ndo'ó kuiti' ndii, koo' ndee iin ña va'a xaa' ndo' na sakan', kuachi ndii ndee ne koo' Ndiosí nuu' xaa' ña jaan'. ³³ Te naa' saa ndo' ña va'a xa'a' ne xaa' ña va'a xa'a' ndo' kuiti' ndii, koo' ndee iin ña va'a xaa' ndo' na sakan', kuachi ndii ndee ne koo' Ndiosí nuu' xaa' ña jaan'. ³⁴ Te naa' satatu ndo' ña'a ndo' nuu' ne ndiatu' ini ndo' nataxi a te koo ya'vi' a ndii, koo' ndee iin ña va'a xaa' ndo' na sakan', kuachi ndii ndee ne koo' Ndiosí nuu' satatu ta'an' ña'a ña, te natiin' kua'a' ka ña xata' a. ³⁵ Ndisu ndo'ó

ndii, kundani ndo' ne ndasi' ndo'ó, te saa ndo' ña va'a xa'a' ne jaan', te satatu ndo' ña'a ndo' te kundiatu ini ndo' nataxi ña a, te natiin ndo' iin ña va'a va, kunduu ndo' si'e Ndiosí ña ka'nu' koo' chukuu'. Sakan' ña ña jaan' ndii, va'a ini a xini a ne taxí' ña chindani a, te va'a tu ini a xini a ne ña'a. ³⁶ Na kunduu ndo' ne kuvita ini xa'a' ne yivi' ndee naa xaa' yuva' e' Ndiosí kuvita ini a xa'a' ña.

Yo'o' sania'á Jesús ña va'a saa e' kuenta kuu' ne yivi'
(Mt. 7:1-5)

³⁷ 'Nätava' ndo' kuenta kuu' ne yivi', te nätava' tu Ndiosí kuenta kuu' ndo'ó. Kätun' ndo' ne yivi', te kätun' Ndiosí ndo'ó. Koo ka'nu' ini ndo'ó xa'a' ne yivi', te koo ka'nu' tu ini a xa'a' ndo'. ³⁸ Taxí ndo'ó ña'a ndo' nda'a' ne yivi', te taxí tu Ndiosí ña jaan' nda'a' ndo'. Ña jaan', ki' taxí ña'a' a ndii, chunku'va va'a ña'a' a, te chunkutu' ña'a' a, te kisi a ku'va jaan' te naku'un va'a ka a, te saku' kati'i' a nuu' toto ndo' ndee kuitia vi' ña'a jaan'. Kuachi ndii, xiin' ku'va ña chu'un' ndo' ña jaan', chu'un tu Ndiosí ña taxí a nda'a' ndo' —ni kachi Jesús.

³⁹ Te ni ka'an Jesús xiin' ña iin ña ka'an ndiaa ndii:

—Xini e' ña küvi kundiaa iin te kui'e nuu' tukú te kui'e nuu' ku'un ra ichi', kuachi ndii koyo uvi saa' ra ta'vi'. ⁴⁰ Iin te sakuaan ndii, süu' te xini ka nduu'

te jaan' te sakan' te sania'á ña'a'. Ndisu kij' ndi'i sakuaan ra ña xini tuni jaan' ndii, kunduyu ra ndee naa te sania'á ña'a' jaan'.⁴¹ Vä'a xaa' un' xito' un' naá xi'e itun' nduchi' nuu' ta'an' un', te xaa' un' kuenta kuu' tikundu tun' naá nduchi' nuu' mii' un'.⁴² Vä'a xaa' un' ña ka'an un' xiin' ta'an' un' ndii: "Taxi na xta'ni' i xi'e itun' ña naá nduchi' nuu' un', ñani i", kij' xaa' un' kuenta kuu' tikundu tun' naá nduchi' nuu' mii' un'. Te xasuvi' xiin' mii', va'a ka xi'na xta'ni' un' tikundu tun' naá nduchi' nuu' mii' un'. Te sakan' kuvj koto'ni kaxi' un' te xta'ni' un' xi'e itun' ña naá nduchi' nuu' ta'an' un' jaan'.

Yo'o' sania'á Jesús ña xiin' ña ka'an ne yivi' kuvj nakuni e' ndee nuu' ne yivi' nduu' ña (Mt. 7:15-20; 12:33-35)

⁴³ Ndee iin itun' va'a küvi kuun nduu' ña'a nda'a', te ndee iin tun' ña'a küvi kuun nduu' va'a nda'a'.⁴⁴ Kuachi ndii, i'in itun' tata ndii, kuvj nakuni e' nu' xiin' nduu' ña kuun nda'a' nu'. Sakan' ña küvi ka'ndia e' higo nda'a' tun' iñu', ni ndee küvi tu ka'ndia e' uva nda'a' iñu' kuij'.⁴⁵ Te sakan' tu iin ne yivi' va'a ndii, xaa' ña ña va'a ña ñu'u' nimá ña, te ne ña'a ndii, xaa' ña ña ña'a ña ñu'u' nimá ña. Sakan' ña ña taxa'a chitu' ña nimá ña jaan' nduu' ña ka'an ña.

Yo'o' ka'an ndiaa Jesús xa'a' uvi ta'an te xa'a' vi'e (Mt. 7:24-27)

⁴⁶ '¿Ndichun na ka'an ndo' xiin' i ndii: "Yo'ó nduu' xto'o i, yo'ó nduu' xto'o i", te xaa' ndo' ña ka'an i? ⁴⁷ Yoo ka kuaxi nuu' i, te xini so'o ña ña ka'an i, te xaa' ña a ndii, sania'á i ndo'ó yoo xiin' nakuitá ña.⁴⁸ Nakuitá ne jaan' xiin' iin te ni xava'a vi'e ra. Te jaan' ndii, kunu va ni xatja ra chichi xa'a' vi'e ndee ni tondia ra yuu' chie mii' ni sakania' ra xa'a' vi'e jaan'. Te kij' ni kiee kua'a' teñu'u' itia ndee ni ndaa ra', te ni kondia ndiee' ra' xa'a' vi'e jaan' ndii, ni nduva a, sakan' ña ni xa'a ra a xata' yuu'.⁴⁹ Ndisu yoo ka xini so'o ña ka'an i, te xaa' ña a ndii, nakuitá ña xiin' iin te ni xava'a vi'e ra. Te jaan' ndii, ni xa'a ra vi'e jaan' nuu' ñu'u' kuij', te ni sakania' ra xa'a' a. Te kij' ni kiee kua'a' teñu'u' itia, te ni ndaa ra', te ni kondia ndiee' ra' xa'a' vi'e jaan' ndii, ni nduva a, te ni nduxin xachi' a —ni kachi Jesús.

7

So'o ni xaa a kui' ni sanda'a Jesús te xika' nuu' nuu' iin te xiin' (Mt. 8:5-13)

¹ Te kij' ndi'i ni ka'an Jesús sakuu' ña jaan' nuu' ne jaan' ndii, ni keta a kua'an, te ni xaa a ñuu Capernaum.
² Te ikan' ni ndu'u' iin te xa'ndia chuun' nuu' ciento te xín'. Te xa kuni kuvj kuii iin te xika' nuu' nuu' ra, te kundanj ya'a ra.
³ Te kij' ni xini te jaan' kuento xa'a' Jesús ndii, ni ti'vi' ra iin uvi

te xixa nuu' ne judío te ka'an nda'vi ra xiin' Jesús, te kixin sanda'a a te xika' nuu' nuu' ra jaan'. ⁴ Te ni ndekuie te jaan' mi' iin' Jesús, te ni ka'an nda'vi ra xiin' a ndii:

—Iin te xata'an ña chindíee' ña'a un' nduu' ra, ⁵ sakan' ña ndani ra ne ñuu e', te ni xa'a mi' tu ra iin vi'e mi' nakayá ndu —ni kachi ra.

⁶ Te ni keta Jesús kua'an a xiin' ra. Te kij' xa kuyatin' a vi'e te xa'ndia chuun' jaan' ndii, ni ti'vi' ra iin uvi' te xini ta'an' xiin' ra, te kua'an ka'an te jaan' xiin' Jesús. Te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Ka'an te xa'ndia chuun' ndii: “Táku'e, sändi'ni xiin' mi' un' köo' nduu' xachi' yu'u na ndi'vi' un' vi'e i, ⁷ xa'a' a jaan' na ni ndee ni kundíeni i ña ku'un nata'an' i xiin' un'. Sakan' na kui' ka'an chuun' kuiti' un', te nda'a te xika' nuu' nuu' i. ⁸ Kuachi' ndii yoo tu te xa'ndia chuun' nuu' yu'u, te yoo' tu te xín' te xa'ndia chuun' yu'u nuu'. Te kij' ka'an i xiin' iin' ra: Kua'an' ndii, kua'an' ra. Te kij' ka'an i xiin' inga' ra: Ní'a' ndii, kuaxi' ra. Te kij' ka'an i xiin' te xika' nuu' nuu' i: Saa un' ña yo'ó' ndii, xaa' ra ña jaan'”, kachi ra —ni kachi te xini ta'an' xiin' ra jaan' xiin' a.

⁹ Te kij' ni xini so'ó Jesús ña jaan' ndii, ni nandan' a ni xini a te xa'ndia chuun' jaan'. Te ni ndiko kuiin' a, te ni ka'an a xiin' ne ndikún ña'a jaan' ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, tia'an kuni i ndee iin' ne ta'an' e', ne Israel, ne ini xini yu'u ndee naa ini te jaan' —ni kachi a.

¹⁰ Te kij' ni nandiko' te ni ti'vi' te xiin' jaan' vi'e ndii, xa ni nda'a te xika' nuu' jaan'.

So'ó ni xaa a kij' ni sanqtiaku Jesús si'e iin' ña' kuaan' ñuu Naín

¹¹ Te kij' ni xka'ndia ndia'vi' kivi' ndii, ni keta Jesús, te kua'an a ñuu ña nani' Naín. Te kua'an tu kua'a' ne ndikún ichi' a xiin' kua'a' xava'a ka ne yivi' xiin' a. ¹² Te kij' ni kuyatin' a yi'e' ñuu jaan' ndii, ni xini a ña kua'an nataan' ne yivi' iin' te ni xi'i. Te ni xi'i jaan' ndii, iin' ndaa' ra sakan' nduu' si'e iin' ña' kuaan', te kua'a' va ne ñuu jaan' kua'an xiin' a'. ¹³ Te kij' ni xini xto'ó e' ña' jaan' ndii, ni kuvita ini a xa'a' a', te ni ka'an a xiin' a' ndii:

—Kuaku un' —ni kachi a.

¹⁴ Te ni kuyatin' a mi' kanu' te ni xi'i jaan', te ni tondia nda'a' a ña'a' a, te ni xikuita te ndiso' ña'a', te ni ka'an Jesús ndii:

—Te lui, xiin' yo'ó ka'an i, ndokoo un' —ni kachi a.

¹⁵ Sakan' te ni ndokoo te ni xi'i jaan', te ni xa'a' ka'an ra. Te ni sanakua'a ña'a' Jesús nda'a' si'i' ra. ¹⁶ Te ni yi'vi xava'a sakuu' ne yivi' jaan' kij' ni xini nia' ña jaan', te ni xaka'nu' nia' Ndiosí ka'an nia' ndii:

—*Iin* tē ka'nu' ka'án tiakú tu'ún Ndiosí nī tuvī tēin e' —nī kachi nīa.

Tē nī ka'an tu nīa ndii:

—Ndiosí ndii, kuaxi chīndīe'e' a yoo', ne nduu' kuenta a —nī kachi nīa.

¹⁷ Tē nī kiku' kuento xa'a' Jesús kanii' nuu' ñu'u' Judea xiin' sakuu' ñuu ña ñu'u' ya'in jaan'.

Ka'án Jesús xiin' ne yivi' xa'a' Juan, tē nī sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí

(Mt. 11:2-19)

¹⁸ Tē nda'a' xa'a' Juan ndii, nī ndatu'un' ndi'i rā nuu' tē jaan' xa'a' sakuu' ña xaa' Jesús. Tē nī kana Juan jaan' uvī ta'an rā, ¹⁹ tē nī tī'vi' ña'a' rā nuu' Jesús, tē ndatu'un' ña'a' rā ndii: “¿Ñáá yo'ó nduu' ña nī tīanū' Ndiosí sakakú ndu'u, uun va'a' ká ndiatu' ndu xaa inga rā?, kachi ndo'”, nī kachi Juan xiin' tē jaan'.

²⁰ Sakan' na kī' nī ndekuīe tē jaan' mī' iin' Jesús, tē nī ka'an rā xiin' a ndii:

—Juan, tē sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí, nī tī'vi' ndu'u tē ndatu'un' ndu yo'ó ndii: ¿Ñáá yo'ó nduu' ña nī ka'an Ndiosí tī'vi' a sakakú ndu'u, uun ñáá kuní a ndiatu' ndu xaa inga rā? —nī kachi rā.

²¹ Xa sava nī hora jaan' nī sanda'a Jesús kua'a' ne kuni kuvī xiin' ki'in' nuu' kui'e xiin' kui'e xīi, tē nī tava' tu a kua'a' ña ndīva'a nimá ne yivi', tē nī sanda'a tu a kua'a' ne kui'e nduchi' nuu'. ²² Tē nī ka'an Jesús xiin' tē jaan' ndii:

—Kua'an ndo' tē ka'an ndo' xiin' Juan ña nī xīnī nduchi' nuu' ndo' xiin' ña nī xīnī so'o ndo'. Ne kui'e nduchi' nuu' ndii, nuniá' nduchi' nuu' nīa, ne kui'e xa'a' ndii, nakaka' nīa, ne kumi' kui'e tē'i ndii, nda'a nīa, ne so'o' ndii, nuniá' so'o nīa, ne nī xī'i ndii, natiaku nīa, tē ne nda'vi kuu' ndii, ka'án ndoso' i tu'ún va'a nuu' nīa. ²³ Tē sañu'u' va Ndiosí ne nākoō ña inī nīa xini nīa yu'u —nī kachi a.

²⁴ Tē kī' nī kīeē tē jaan' kua'an rā ndii, nī xa'a' Jesús ndatu'un' a ne yivi' xa'a' Juan ndii:

—¿Yoo nī xa'an koto ndo' kī' nī xa'an ndo' mī' taxīn' kaa'? ¿Ñáá nī xan koto ndo' *iin* tē yivi', tē xiko' ndeē naa xiko' tun' yoo' xaa' tachi'? ²⁵ Süu' sakan' nduu' a. ¿Yoo nī xan koto ndo' na sakan'? ¿Ñáá *iin* tē yivi' tē ni'nu' toto ndatun' va? Süu' sakan' nduu' a, sakan' ña tē yivi', tē ni'nu' toto ndatun' jaan' tē ndiee' sī' rā ndii, vī'e rey ndiee' tē jaan'. ²⁶ Sakan' na kīi', ¿yoo nduu' rā nī xa'an koto ndo'? ¿Ñáá *iin* tē

ka'án tiakú tu'ún Ndiosí? Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, suvī xna'a rā, ndisu ya'a ká tē sakan' tē ka'án tiakú tu'ún Ndiosí kuī'tī' nduu' tē jaan'. ²⁷ Sakan' ña xa'a' Juan jaan' yoso' a nuu' tutu Ndiosí mī' ka'án a ndii:

Koto un', tī'vi' i xī'na *iin* tē xika' nuu' nuu' i, tē tē jaan' sakoo' tu'va ne yivi' xa'a' un'.

Sakan' kachi a.

28 'Te ka'án i xiin' ndo' ña tia'an tuvi iin te ka'nu' ka iin yivi' te sakan' Juan jaan', ndisu tejn ne xa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ndii, ne yivi' ne nda'vi so'o kuiti' nduu' ne ka'nu' ka ikan' te sakan' Juan jaan'. 29 Te sakuu' ne ni xini so'o ña ni ka'an te jaan', ndee te kendiaa' ya'vi xa'a' ñuu Roma ndii, ni nia'a ña ña ndaku xaa' Ndiosí, sakan' na ni chichi ña kuenta a ni xaa Juan jaan'. 30 Ndisu te fariseo xiin' te sanakuachi' tu'un ndei' Ndiosí ndii, ni xasiin' ra ña kuni Ndiosí xa'a' ra, sakan' ña ni nama ra nimá ra, ña jaan' na ni sakuchi' ña'a Juan kuenta a.

31 '¿Ndee ña nakata i xiin' ne ndiee' iin yivi' vitin? Te, ¿yoo xiin' nakuitá ña? 32 Nakuitá ña xiin' ndee naa ne kuachi', ne xasiki' xiin' ta'an' ma'in' ya'vi, te ka'án xiin' ta'an' ña ndii: "Ni tivi ndu tun' yoo', te ni taxa'a' ndo'. Ni xita ndu yaa nda'vi kua'an, te ni xaku ndo'", kachi xiin' ta'an' ña. 33 Sakan' kuu' ña, kuachi ndii ni kixin Juan te sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí, te ni xixi va'a ra, te ni ndee ni xiji tu ra vino. Te ni ka'an ndo' ña ña ndiva'a naá nimá ra. 34 Ikan' te ni xaa yu'u, ña nduu' tu te yivi', te xixi' va'a i, te xi'i' i, te ka'án ndo' ña iin te xixi' ndasi' nuu' nduu' i, te nduu' tu i iin te xini. Te ka'án tu ndo' ña nduu' i te ndiaka' ta'an' xiin' te kendiaa' ya'vi xa'a' ñuu Roma xiin' tuku

te xaa' kuachi, kachi ndo'. 35 Ndisu ne kumi' ña ndichi ndii, nia'á ña a xiin' ña xaa' ña —ni kachi Jesús.

So'o ni xaa a kii' ni xa'an Jesús vi'e iin te fariseo, te nani' Simón

36 Iin te fariseo ni ka'an nda'vi xiin' Jesús te kun kuxi a vi'e ra. Te ni ndi'vi a, te ni xikundu'u' a te kuxi a nuu' mesa. 37 Ikan' te ni xaa iin ña'a', ña' xaa' kuachi, sakan' ña ni xini a' kuento ña ndu'u' Jesús vi'e te fariseo jaan' xixi' a, te ni'i' a' iin limita yuu' ña ni kua'a xiin' alabastro mi' naá xa'an xavixin' xava'a. 38 Te ni kuyatin a' xata' Jesús xaku' a' iin' xiti' a' xa'a' a, te ni xa'a' xitía tikui nduchi' nuu' a', te ni chii xa'a' Jesús, sakan' te ni sanayaa' a a' xiin' xixi' xini' a', te ni chito tu a a', te ni saka'a' a' xa'an xavixin' jaan' xa'a' a. 39 Kii' ni xini te fariseo, te ni kana Jesús, te kuxi a vi'e ra jaan', ña xaa' ña'a' jaan' xiin' a ndii, ni ka'an ra xiin' nimá ra ndii: "Te yivi' kaa' ndii, naa' te ka'án tiakú tu'un Ndiosí xna'a nduu' ra ndii, nakuní ra ndee nuu' ña'a' nduu' ña' tondía ña'a' kaa', sakan' ña ña' xaa' kuachi nduu' a'", ni xanini ra xiin' nimá ra. 40 Ikan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Simón, yoo iin ña kuni ka'an i xiin' un' —ni kachi a.

Sakan' te ni ka'an te jaan' ndii:

—Maestro, ka'an xiin' i —ni kachi ra.

41 Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Yoo uv̄i ta'an t̄e yiv̄i', t̄e n̄i t̄at̄u xu'un' nuu' īin t̄e satatu xu'un'. Īin r̄a ndii u'un ciento ndiso' īka' ñ̄a'a' r̄a. T̄e īnḡa r̄a ndii, uv̄i x̄īko ux̄i ndiso' īka' ñ̄a'a' r̄a. ⁴² T̄e kij̄i' n̄i kuv̄i san̄andiko' uv̄i saa' r̄a xu'un' ñ̄a n̄i t̄at̄u r̄a jaan' ndii, n̄i yoo ka'nu' in̄i t̄e satatu xu'un' jaan' xa'a' uv̄i saa' r̄a. T̄e ka'an xiin' ī vit̄in, ¿ndee t̄e yiv̄i' jaan' nduu' t̄e nia'a ñ̄a kundanī ka r̄a t̄e satatu xu'un' jaan'? —n̄i kach̄i Jesús.

⁴³ T̄e n̄i nakuīin Simón ndii:

—Tuu ī ndii, t̄e n̄i ndiso' īka' kua'a' ka ñ̄a'a' jaan' nduu' t̄e kundanī ka ñ̄a'a' —n̄i kach̄i r̄a.

T̄e n̄i ka'an a xiin' r̄a ndii:

—Ñ̄a ndaku ka'án un' —n̄i kach̄i a.

⁴⁴ Sakan' t̄e n̄i nakoto a nuu' ñ̄a'a' jaan', t̄e n̄i ka'an a xiin' Simón ndii:

—¿X̄a n̄i x̄ini un' ñ̄a xaa' ñ̄a'a' kaa' xiin' ī? Kij̄i' n̄i xaa' ī v̄i'e un' ndii, n̄i tax̄i un' t̄ikui nat̄ia ī xa'a' ī. Ndisu ñ̄a'a' yo'o' ndii, xiin' t̄ikui nuu' a n̄i sachii' a' xa'a' ī, t̄e xiin' īxi' x̄ini' a' n̄i sanayaa' a' a. ⁴⁵ T̄e n̄i ndee nuu' ī n̄i ch̄ito un'. Ndisu ñ̄a'a' yo'o' ndii, t̄i'an vikuīin a' ch̄ito a' xa'a' ī ndee kij̄i' n̄i xaa' ī v̄i'e un'. ⁴⁶ T̄e n̄i ndee xa'an oliva n̄i s̄akaa' un' x̄ini' ī. Ndisu ñ̄a'a' yo'o' ndii, n̄i s̄akaa' a' xa'an xavixín' xava'a' xa'a' ī. ⁴⁷ Xa'a' a jaan' na ka'án ī xiin' un' ndii, tee' ndee kua'a' ya'a kuach̄i ndiso' ñ̄a' kaa' ndii, x̄a n̄i ndoyo a, sakan' ñ̄a kua'a' va kundanī a' yu'u. Ndisu yoo ka' tuu ñ̄a

sie kuit̄i' kuach̄i ñ̄a n̄i ndoyo ndii, sie kuit̄i' kundanī ñ̄a yu'u —n̄i kach̄i a.

⁴⁸ T̄e n̄i ka'an a xiin' ñ̄a' jaan' ndii:

—X̄a n̄i ndoyo kuach̄i un' —n̄i kach̄i a.

⁴⁹ T̄e, t̄e yiv̄i' t̄e ndiee' xixi' xiin' Jesús ndii, n̄i xa'a' ka'án xiin' ta'an' r̄a ndii:

—¿Yoo nduu' t̄e kaa', tuu r̄a, na ka'an r̄a ñ̄a x̄a n̄i ndoyo kuach̄i ñ̄a' kaa'? —n̄i kach̄i r̄a.

⁵⁰ T̄e n̄i ka'an ka Jesús xiin' ñ̄a' jaan' ndii:

—Xa'a' a ñ̄a in̄i un' xini un' yu'u ndii, x̄a n̄i kaku un' nuu' kuach̄i un'. Kua'an t̄e Ndiosí na tax̄i ñ̄a man̄i' koo xiin' un' —n̄i kach̄i a.

8

Yo'o' ka'án a xa'a' ñ̄a'a', ne n̄i ch̄indiee' ta'an' xiin' Jesús

¹ T̄e kij̄i' n̄i xka'ndia ñ̄a jaan' ndii, n̄i xa'an Jesús xiin' t̄e ux̄i uv̄i nda'a' xa'a' a jaan' saa ñ̄u xiin' nda'a' a ka'án ndoso' a tu'un va'a xa'a' saa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yiv̄i'. ² T̄e kua'an tu' ndia'vi' ñ̄a'a', ne n̄i ndiaka ta'an' xiin' a. Sava ne jaan' n̄i sanda'a a nuu' kui'e, t̄e sava tuk̄u ñ̄a n̄i tava' a ñ̄a ndiva'a nimá. Īin ñ̄a'a' jaan' n̄ani' María Magdalena, ñ̄a' n̄i tava' Jesús ux̄a ta'an ñ̄a ndiva'a nimá. ³ T̄e īnḡa ñ̄a'a' jaan' n̄ani' Juana, ñ̄a' si'i Chuza, t̄e ndiso' chuun' xa'a' ñ̄a'a Herodes. T̄e īnḡa ka ñ̄a'a' jaan' n̄ani' Susana, xiin' ki'in' tuk̄u ñ̄a'a', ne n̄i ch̄indiee' ñ̄a'a' xiin' ñ̄a'a' ñ̄a.

*Sq'o kua'an ña ni sania'a
Jesús xa'a' iin ñu'u' mi' kiku'
iin te yivi' ndikin'*

(Mt. 13:1-15; Mr. 4:1-20)

4 Te kij' ni nakaya kua'a' koo' chukuu' ne yivi', ne ni kiee ki'in' ñuu, te kuni ña Jesús ndii, ni ka'an a iin ña ka'an ndiaa nuu' ña:

5 —Unta' ndii, ni keta iin te yivi' kua'an kiku' ra ndikin' trigo mii' xika' ra. Te kij' kiku' ra ndikin' jaan' ndii, sava a ni koyo nuu' ichi', te ni xain ne yivi' a. Te ni ndekuie tu saa, ti' ta'nu' ndivi', te ni xaxi' ri' a. 6 Te sava tuku ndikin' ni koyo mii' yaxin' va ndoso' ñu'u' xata' yuu'. Te kij' ni ndutia a ndii, ni ichi xachi' a, sakan' ña ni nayaa ñu'u' mi' ita' a. 7 Te sava tu tuku a ni koyo tein ku'u iñu'. Te kij' ni xa'nu iñu' jaan' ndii, ni tavi a itia trigo jaan', te ni xa'ni' ndi'i' ña'a' a. 8 Te sava ka tuku a ni koyo nuu' ñu'u' ña'ma. Te ni ndutia a, te ni xa'nu a, te ni kuun ya'a ndikin' a. Te i'in itia trigo jaan' ni taxí ndee ciento vi' ndikin' —ni kachi a.

Kij' ndi'i ni ka'an Jesús ña jaan', ikan' te ni ka'an ti'e' ka a ndii:

—Ndo'ó, ne xini so'o ndii, chuun xa'a' va ndo' ña ni ka'an i —ni kachi a.

*Yo'o' sanakuachi' Jesús ña
ka'an ndiaa jaan'*

(Mt. 13:10-17; Mr. 4:10-12)

9 Te nda'a' xa'a' Jesús ndii, ni ndatu'un' ña'a' ra saa kuni kachi ña ni ka'an ndiaa

a jaan'. 10 Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndo'ó ndii, taxi' Ndiosí ña kundaní ndo' ña xini mii' kuiti' a xa'a' saa xa'ndia chuun' a nimá ne yivi'. Ndisu nuu' inga ne yivi' ndii, xiin' ña ka'an ndiaa kuiti' ka'an i. Sakan' te tee' ndee xito' ña ndii, koo' xachi' a kuví kuni ña. Te tee' ndee xini so'o te xini so'o ña ndii, kundaní ña a.

*Ka'an Jesús ndee ña kuni
kachi ña ka'an ndiaa xa'a' te
kiku' ndikin' jaan'*

(Mt. 13:18-23; Mr. 4:13-20)

11 'Ña yo'o' kuni kachi ña ka'an ndiaa i jaan'. Ndikin' jaan' nduu' ndee naa tu'un Ndiosí. 12 Te ichi' mii' ni koyo sava ndikin' jaan' nduu' ndee naa nimá sava ne yivi', ne xini so'o tu'un Ndiosí. Te kij' ndi'i' xini so'o ña a ndii, kuaxi ña ndiva'a, te tu'un' a ña jaan' nimá ña te kuni ña kuni ña Ndiosí te kaku ña nuu' kuachi ña. 13 Te ñu'u' yaxin' va ña ndoso' xata' yuu' mii' ni koyo sava ndikin' jaan' nduu' ndee naa nimá sava tuku ne yivi', ne xini so'o tu'un Ndiosí, te va'a kuni ña natiin' ña a. Ndisu koo' tjo'o a nimá ña, xa'a' a jaan' na iin kani' tjo' kandixa' ña, te kij' ndo'o' nimá ña ndii, nakoo' ña tu'un jaan'. 14 Te ñu'u' mii' yoo ku'u iñu', mii' ni koyo sava ndikin' jaan' nduu' ndee naa nimá sava ne yivi', ne xini so'o tu'un Ndiosí. Ndisu kiee' so'o ña kua'an ña, te xa'a' ndi'ni

va nimá nja xa'a' ña yoo iin yivi', xiin' xa'a' ña vika', xiin' ña sij' ña yoo iin yivi'. Te tavi sakuu' ña jaan' tu'un jaan', te nanduu' a ndee naa ña koo' ndikin' kuun' nda'a'. ¹⁵ Te ñu'u' ña'ma mii' ni koyo sava ndikin' jaan' nduu' ndee naa ne xini so'o tu'un jaan', te xika' ndaku nja xiin' a, te ini nja xini nja a xiin' nimá va'a. Te kundieni nja xaa' nja ña ka'an tu'un jaan'.

Sania'á Jesús iin ña ka'an ndiaa xa'a' ka tuún

(Mr. 4:21-25)

¹⁶ Ndee iin ne yivi' nakun' ka tuún, te kaní nja tixin iin kisi, ni ndee kaní tu nja a tixin iin tun' xto. Süu' jaan' ndii nakun' nja a, te xani' nja a mii' sukun te kuví tuvi' nuu' ne xka'ndiá tixin vi'e. ¹⁷ Kuachí ndii koo' ndee iin ña iin' sa'ví ña nätuvi, te koo' tu ndee iin ña ñu'u' si'e ña nätuvi saa Ndiosí, te kuní ne yivi' a naá kivi'. ¹⁸ Chupun xa'a' va ndo' saa xini so'o ndo' ña ka'an i xiin' ndo'. Kuachí ndii, yoo ka kundani sava ña ka'an i jaan' ndii, taxi i ña kundani kua'a' ka nja a. Ndisu yoo ka taxi' so'o xa'a' a jaan' ndii, ndee ña sie, ña tuu nja kundani nja, nandosó' nja saa i —ni kachi a.

So'o ni xaa a kii' ni kixin si'i' Jesús xiin' ñani a nanduku' ña'a' nja

(Mt. 12:46-50; Mr. 3:31-35)

¹⁹ Sakan' te ni xaa si'i' Jesús xiin' ñani a vi'e mii' iin' a. Ndisu ni kuví kuyatín

nja nuu' a sakan' ña chitu' ni'i va ne yivi'. ²⁰ Ni ka'an iin ne yivi' xiin' a ndii:

—Táku'e, si'i' un' xiin' ñani un' ndii, ki'e ita' nja, te kuni kuní nja yo'ó —ni kachi nja.

²¹ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ne jaan' ndii:

—Ndee naa si'i' xiin' ñani i nduu' sakuu' ne xini so'o tu'un Ndiosí, te xaa' nja ña ka'an a —ni kachi a.

So'o ni xaa a kii' ni ka'an chuun' Jesús, te ni xikuiin tachi' ndie'

(Mt. 8:23-27; Mr. 4:35-41)

²² Unta' ndii, ni sko'nu' Jesús tixin iin tundoo' xiin' te nda'a' xa'a' a, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—To'o' ndo', te xka'ndia e' tuku ta'vi' xioo miní —ni kachi a.

Sakan' te ni keta a kua'an a xiin' ra. ²³ Te kii' kua'an ra nuu' miní jaan' ndii, ni kixin Jesús. Te ni xa'a' xika' ndiee' tachi', te ni xa'a' ko'ni tikui tixin tundoo' jaan', te xa ndeka'nu xa ndeka'nu nu'. ²⁴ Te ni sandoto' ra Jesús ka'an ra xiin' a ndii:

—Táku'e, táku'e, xa kuni ndoñu'u' e'! —ni kachi ra.

Te ni ndokoo a, te ni ka'an chuun' a xiin' tachi' xiin' tikui miní, te ni xikuiin ndoo tachi' jaan', te ni nakunaa taxin' tu tikui miní jaan'. ²⁵ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—¿Ñáá tia'an tu ini ndo' xini ndo' yu'u? —ni kachi a.

Te ni nandaní yi'vi ra ka'an xiin' ta'an ra ndii:

—¿Yoo nduu' tu te yivi' kaa', na kuu' ndee tach'i xiin' tikui miji ka'an chuun' ra xiin', te kandixa' na'a' a? —ni kachi ra.

Solo ni xaa a kii' ni tavq' Jesus na ndiva'a nimá iin te nu'u' Gadara

(Mt. 8:28-34; Mr. 5:1-20)

²⁶ Sakan' te ni xaa Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ndee tuku ta'vi' yu'u' miji Galilea jaan', nuu' nu'u' ne Gadara.

²⁷ Te kii' ni nuu' Jesús tundoo' jaan' ndii, ni kixin nata'an' iin te Gadara xiin' a, te jaan' ndii, na ndiva'a naa nimá ra. Te xa na'a' va sando'o' na'a' a te koo' toto ni'nu' ra, te ni ndee ndu'u' tu ra vi'e. Süu' jaan' ndii yavi ndii ndu'u' ra. ²⁸ Te kii' ni xini ra Jesús ndii, ti'e' va ni nde'i ra te ni xikuin xiti' ra nuu' a ka'an ra ndii:

—¿Ndichun kuaxi un' sataña'a' un' yu'u, Jesús si'e Ndiosí ndu'u' ndivi'? Ka'an nda'vi i xiin' un' na sando'o' u'vi un' yu'u —ni kachi ra.

²⁹ Ni ka'an ra sakan' xiin' a sakan' na xa ni ka'an chuun' a xiin' na ndiva'a jaan' na ketá a nimá ra. Kuachi ndii xa na'a' va xiko' ni'i' na'a' na ndiva'a jaan'. Tee' ndee satiín na'a' ne yivi' xiin' karena ndu'u', uun xiin' kaa na yoo tivi, ndii xa'ndia ra na jaan', te taxi' na'a' na ndiva'a jaan' te kua'an ra mii' taxin' kaa'. ³⁰ Te ni ndatu'un' na'a' Jesús ndii:

—¿Saa nani' yo'ó? —ni kachi a.

Te ni ka'an ra ndii:

—Legión nani' i —ni kachi ra.

Ni ka'an ra na jaan', kuachi ndii kua'a' va na ndiva'a ni ko'ni nimá ra. ³¹ Sakan' te ni ka'an nda'vi va na ndiva'a jaan' nuu' Jesús, na ti'vi' na'a' a yavi kunu va. ³² Yatin ikan' ni yoo iin itun te ndoso' iin ti'vi chie kinj xaxi' ri' ku'u. Te ni ka'an nda'vi tukuu a xiin' Jesús na taxi a na kun ko'ni a tixin kinj jaan'. Sakan' te ni taxi Jesús na ko'ni a tixin ri'. ³³ Te ni kiee na ndiva'a jaan' nimá te yivi' jaan', te ni ko'ni a tixin kinj jaan'. Te ni taxa'an' ri' ni naka' ri' mii' nako' itun jaan' ndee ni koyo ri' miji te ni ka'a ndoo ri' te ni xi'i ri'.

³⁴ Te yivi' te ndiee' xito' kinj jaan' ndii, ni xinu ra kuan nu'u ra kii' ni xini ra na ni ndo'o' ti' jaan'. Te ni ka'an ra xiin' ne ndiee' nuu ra ndee na ni xka'ndia. Te ni ka'an tu ra xiin' ne ndiee' yatin nuu jaan'. ³⁵ Te ni kiee ne yivi' kuan kunj nduchi' nuu' nja ndee na ni xka'ndia ikan'. Te ni ndekuie nja mii' iin' Jesús, te ni xini nja, te ni nu'u na ndiva'a nimá ndu'u' ra nuu' Jesús, ni'nu' ra toto, te xa kuvi tu xanini va'a ra. Kii' ni xini ne yivi' na jaan' ndii, ni yi'vi va nja. ³⁶ Te ne yivi' ne ni xini nduchi' nuu' na ni xka'ndia jaan' ndii, ni ka'an nja xiin' inga ne yivi' na ni sanda'a Jesús te ni nu'u na ndiva'a nimá jaan'. ³⁷ Te sakuu' ne ndiee' nuu' nu'u' Gadara jaan' xiin' nda'a' a ndii, ni ka'an nda'vi

nĭa nuu' Jesús, ña na ku'un a, sakan' ña nĭ yĭ'vi xava'a nĭa. Te kĭj' skó'nu' a tixĭn tundoo' kua'an a ndii, ³⁸ nĭ xikan te nĭ ñu'u ña ndiva'a nimá jaan' ña saa Jesús ña va'a te taxĭ a ña ku'un na ra xiin' a. Ndisu nĭ ndei' ña'a' Jesús ka'an a xiin' ra ndii:

³⁹ —Kuan nu'u vĭ'e un', te ka'an un' xiin' ne yivi' sakuu' ña ka'nu' ña nĭ xaa Ndiosí xa'a' un' —nĭ kachi a.

Sakan' te nĭ nandĭko' ra ñuu ra, te nĭ ka'an ra xiin' sakuu' ne yivi' jaan' sakuu' ña ka'nu' ña nĭ xaa Jesús xiin' ra.

So'o nĭ xaa a kĭj' nĭ sanatiaku Jesús ña' si'e Jairo, te nĭ sanda'a tu a ĩin ña' ndo'o' kui'e níi'

(Mt. 9:18-26; Mr. 5:21-43)

⁴⁰ Te kĭj' nĭ nandĭko' Jesús ndii, nĭ natĭin manĭ' va ña'a' ne yivi' kua'a' jaan', sakan' ña xa ndiee' nĭa ndiatu' ña'a' nĭa. ⁴¹ Sakan' te nĭ kuyatĭn ĩin te nani' Jairo nuu' Jesús. Te jaan' ndii, te xa'ndia chuun' xa'a' vĭ'e mii' nakayá ne ñuu jaan' nduu' ra. Te nĭ xĭkuijn xiti' ra nuu' a, te nĭ ka'an nda'vi va ra xiin' a ña ku'un a vĭ'e ra. ⁴² Sakan' ña yoo ĩin ndaa' kulú' ña' sie si'e ra ña' kumi' uxĭ uvĭ kuiya tĭo', te xa yoo a' kuvĭ a'.

Te kĭj' kua'an Jesús xiin' ra ndii, ndee ku'ni' vĭ' ña'a' ne yivi' jaan' kua'an nĭa.

⁴³ Te tejn ne yivi' jaan' ka'nĭ ĩin ña' ndo'o' kui'e níi', te xa uxĭ uvĭ kuiya kua'an ña ndo'o' a' kui'e jaan'. Te xa nĭ ndĭjĭ ndoo xu'un' a'

nĭ xa'ni' a' nda'a' ki'in' te tatan', ndisu ndee ĩin ra nĭ kuvĭ sanda'a ña'a'. ⁴⁴ Te nĭ kuyatĭn a' xata' Jesús, te nĭ tondĭa nda'a' a' yu'u' toto a. Te xa'ka'an e' te nĭ xĭkuijn níi' a' jaan'. ⁴⁵ Ikan' te nĭ ka'an Jesús ndii:

—¿Yoo nĭ tondĭa nda'a' yu'u? —nĭ kachi a.

Te xa'a' a ña sakuu' nĭa nĭ ka'an ña nĭ tondĭa nda'a' ña'a' nĭa ndii, nĭ ka'an Pedro xiin' a ndii:

—Koto un', tákui'e, saa vĭ' kua'a' ne yivi' ku'ni' yo'ó, te chinda'a' nĭa yo'ó, te kusaa' ndatu'un' un' ndii, yoo nĭ tondĭa nda'a' toto j, kachi un' —nĭ kachi ra.

⁴⁶ Ndisu nĭ ka'an Jesús ndii:

—Xinĭ j ña nĭ tondĭa ĩin ne yivi' yu'u, sakan' ña nĭ xĭnĭ j ña nĭ kiee ña ndiee' j, te nĭ nda'a' ĩin ne yivi' —nĭ kachi a.

⁴⁷ Te kĭj' nĭ xĭnĭ ña'a' jaan' ña kuvĭ tĭsi'e xiin' mĭi' a' ndii, kisi' yĭ'vi ña'a' a. Te nĭ kuyatĭn a', te nĭ xĭkuijn xiti' a' nuu' Jesús. Te nĭ ka'an a' xiin' a nuu' sakuu' ne yivi' jaan' ndee xa'a' nĭ tondĭa a' yu'u' toto a, xiin' saa vĭ' numĭ' nĭ nda'a' a'. ⁴⁸ Sakan' te nĭ ka'an Jesús xiin' a' ndii:

—Xa nĭ nda'a' un', pĭa'un, xa'a' a ña ĩnĭ un' xĭnĭ un' yu'u. Kua'an te Ndiosí na taxĭ ña manĭ' koo xiin' un' —nĭ kachi a.

⁴⁹ Kĭj' kusaa' ka'an ka Jesús xiin' ña' jaan' ndii, nĭ xaa ĩin te nĭ kiee vĭ'e Jairo, te xa'ndia chuun' jaan', te nĭ ka'an ra xiin' Jairo jaan' ndii:

—Tákui'e, xā nī ndoñu'u' ndi'i ña' si'e un'. Sātaña'a' ká un' nuu' maestro ñaā' —nī kachi ra.

⁵⁰ Te Jesús ndii, nī xini so'o a ña nī ka'an te jaan', te nī ka'an a xiin' Jairo ndii:

—Kāka nimá un', inī kuiti' un' kuni un' yu'u, te ña' si'e un' ndii, naťjaku a' —nī kachi a.

⁵¹ Te kii' xka'ndiá Jesús vi'e Jairo jaan' ndii, nī taxī a xka'ndiā ndee ká ne yivi' mii' kandu'u' ña' nī ndoñu'u' jaan', süu' jaan' ndii Pedro xiin' Jacobo xiin' Juan, xiin' yuva' si'i' ña' sie jaan' kuiti' nī taxī a xka'ndiā xiin' a. ⁵² Te kii' sakan' ndii, kuaa' sakuu' ne yivi' xaku' suchi' inī nīa xa'a' ña' nī xi'i' jaan'. Te nī ka'an Jesús xiin' ne jaan' ndii:

—Kuāku ká ndo' xa'a' ña' sie kaā'. Kuachi ndii kuāsa' nī xi'i' a', süu' jaan' ndii kixín kuiti' a' —nī kachi a xiin' nīa.

⁵³ Te nī xaku ndiāā ichi ña'a' ne yivi' jaan', sakan' ña xini nīa ña xā nī xi'i' a'. ⁵⁴ Te nī tjin a nda'a' ña' sie jaan', te ti'e' nī ka'an a ndii:

—Ña' sie, ndokoō un' —nī kachi a.

⁵⁵ Sakan' te nī naťjaku a'. Te jin nī ndokoō tjo' a'. Te nī ka'an chuun' Jesús xiin' yuva' si'i' ña' jaan', ña taxī nīa ña kuxi a'. ⁵⁶ Te nī nandanī va yuva' si'i' ña' sie jaan'. Te nī ka'an ndiee' va Jesús xiin' nīa ña ká'an nīa xiin' ndee jin ne yivi' ña nī xaa a sakan'.

9

So'o nī xaa a kii' nī ti'vi' Jesús te nda'a' xa'a' a te ku'un ka'an ndoso' ra tu'un a (Mt. 10:5-15; Mr. 6:7-13)

¹ Te nī nakaya Jesús te uxī uvī ta'an te nda'a' xa'a' a, te nī taxī a ndiee' ra te kuvī tava' ra sakuu' nuu' ña ndiva'a ña ñu'u' nimá ne yivi'. Te nī taxī tu a ndiee' ra te kuvī sanda'a ra ne kuni kuvī. ² Te sakan' tu nī tjanu' ña'a' a te ka'an ndoso' ra xa'a' saa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' te sanda'a tu ra ne yivi'. ³ Te nī ka'an a xiin' ra ndii:

—Kōni'i ndo' ndee jin ña'a' ku'un ndo' ichi'. Kōni'i ndo' tun' katuvi' ndo', nī ndee tin-daa' ndo', nī ndee ña xaxi', nī ndee xu'un', nī ndee inga ndini. ⁴ Ndee ká vi'e ne yivi' mii' xaa ndo' ndii, ikan' kuiti' kundiee ndo' ndee kiee ndo' ñuu jaan'. ⁵ Te naa' xaa' ndo' jin xaan', te nátiin' va'a ne yivi' ndo'ó ndii, kiee ndo' ñuu jaan', te sakoyó ndo' yaka' ndixan' ki'i' ndo'. Te xiin' ña jaan' sakuni' ña'a' ndo' ña koō nīa tundo'o' —nī kachi Jesús.

⁶ Sakan' te nī kiee ra kua'an ra saa ñuu ka'an ndoso' ra tu'un va'a, te sanda'a ra ne kuni kuvī mii' ká kua'an ra.

So'o nī xaa a kii' nī xi'i' Juan, te sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí (Mt. 14:1-12; Mr. 6:14-29)

⁷ Kii' nī xini so'o Herodes, te nī xa'ndiā chuun' kuu' nuu', sakuu' ña nī xaa Jesús ndii, nī ndi'ni va ra xa'a'

a. Sakan' ña sava ne yivi' ka'an ndii: "Ni natiaaku Juan, te te jaan' nduu' Jesús", kachi nja. ⁸ Te sava tuku nja ka'an ndii: "Elías, te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an' nduu' ra", kachi nja. Te sava tuku nja ka'an ndii: "Iin te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an' nduu' ra, te ni natiaaku ra", kachi nja. ⁹ Ndisu ni ka'an Herodes xiin' nimá ra ndii: "Yoo' ni ka'an chuun', te ni kendoso' ra sukun' Juan jaan'. Sakan' na kuii', zyoo nduu' tu' Jesús, te xini so'o e' ndatu'un' ne yivi' xa'a' jaan'?", ni kachi ra xiin' nimá ra. Te ni kunj ra nata'an' ra xiin' Jesús.

So'o ni xaa a kij' ni sakuxi' Jesús u'un mií te yivi'

(Mt. 14:13-21; Mr. 6:30-44; Jn. 6:1-14)

¹⁰ Kij' ni nandiko' te ni tjanu' Jesús ka'an ndoso' jaan' ndii, ni ka'an ra xiin' a sakuu' ña ni xaa ra mii' ni xa'an ra. Sakan' te ni naka siin' ña'a' a, te kua'an a iin xaan' mii' taxin' kaa' xiin' ra yatın iin nuu' ña nani' Betsaida. ¹¹ Ndisu kij' ni xini ne yivi' kua'a' xava'a jaan' mii' kua'an Jesús ndii, ni xikundikun ña'a' nja. Te kij' ni ndekuie nja nuu' a ndii, ni natin maní' ña'a' a, te ni sania'á ña'a' a xa'a' saa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi', te ni sanda'a tu' ña'a' a. ¹² Te kij' ni kuaa' kua'an ndii, ni kuyatin te nda'a' xa'a' a nuu' a, te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Tákuie, sandutiá un' ne yivi' kua'a' kaa' te kiku nja ku'un nja xa'a' ku'u, uun nuu' kualí' ña nu'u' yatın, te ni'í nja mii' kusun nja, te sata' tu' nja ña kuxi nja, sakan' ña yo'o' ndii, koo' a yoo kuxi nja saa e' —ni kachi ra.

¹³ Ndisu ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Ndo'ó taxí ña kuxi nja —ni kachi a.

Sakan' te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—U'un ta'an so'o xita' va'a xiin' uvi' ta'an tiaka' kuiti' kumi' ndu. Kuví sata' ndu ña xaxi' xa'a' sakuu' ne yivi' kaa', ran' —ni kachi ra.

¹⁴ Sakan' ña kuyatin' u'un mií kuu' mii' ndi'i' te yivi' kuiti'. Te ni ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a jaan' ndii:

—Natandiee ti'vi ndo' ne yivi' kaa', uvi' xiko uxi nja kundiee i'in ti'vi saa ndo' —ni kachi a.

¹⁵ Te sakan' ni xaa ra, te ni xikundiee sakuu' ne yivi' jaan'. ¹⁶ Sakan' te ni ki'in Jesús u'un saa' xita' va'a jaan' xiin' uvi' saa' tiaka' jaan'. Te ni nakoto a ndivi', te ni taxí a ña chindani Ndiosí. Sakan' te ni sakuachi' a xita' va'a jaan' xiin' uvi' saa' tiaka' jaan', te ni taxí ña'a' a nda'a' te nda'a' xa'a' a. Te ni xaxa' te jaan' a nda'a' sakuu' ne yivi' kua'a' jaan'. ¹⁷ Sakan' te ni xixi' sakuu' nja ndee ni nda'ni nja. Ndi'i' jaan', te ni nakaya te nda'a' xa'a' a jaan' xita' va'a ña'in' xiin' tiaka'. Te ni sakutu' ra uxi uvi' ta'an

ika' na'nu' xiin' ña ni ndoo ndoso' jaan'.

Ka'an Pedro ña Jesús nduu' Cristo, ña ni tianu' Ndiosí sakakú yoo'

(Mt. 16:13-20; Mr. 8:27-30)

¹⁸ Unta' kij' ni kuxiyo Jesús te ka'an a xiin' Ndiosí ndii, ni yoo yatín te nda'a' xa'a' a, te ni ndatu'un' ña'a' a ndii:

—¿Yoo nduu' yu'u, kachi ne yivi'? —ni kachi a.

¹⁹ Sakan' te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Sava ne yivi' ka'an ña Juan, te ni sakuchi' ne yivi' cuenta Ndiosí, nduu' un', te sava tukú ña ka'an ña Elías nduu' un', te sava tukú ña ka'an ña inga te ni ka'an tiakú tu'un' Ndiosí xta'an', te ni natiaqu ra, nduu' un', kachi ña —ni kachi ra.

²⁰ Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Te ndo'ó tukú, ¿yoo nduu' yu'u, kachi ndo'? —ni kachi a.

Te ni nakujin Pedro ka'an ra xiin' a ndii:

—Yo'ó nduu' Cristo, ña ni tianu' Ndiosí sakakú ne yivi' —ni kachi ra.

²¹ Ndisu ni ka'an chuun' ndiee' a xiin' ra ña ka'an ra xiin' ndee jin ne yivi' yoo nduu' a.

Ka'an Jesús ndee ña kund'o' a te kivi a

(Mt. 16:21-28; Mr. 8:31)

²² Te ni ka'an tu Jesús xiin' ra ndii:

—Kuní a ña kund'o' u'vi va yu'u, ña nduu' tu te yivi'. Te sandiee kui'e te xixa nuu' ñuu yu'u, xiin' sutu kuu'

nuu', xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí. Te ka'ni' ra yu'u, ndisu natiaqu i kivi' ña uni —ni kachi a.

Ka'an Jesús saa kuni a saa e' te kundikun e' ichi' a

(Mt. 10:38-39; Mr. 8:34—9:1)

²³ Te ni ka'an tu Jesús xiin' sakuu' ne ndiee' jaan' ndii:

—Naa' yoo ka kuni kundikun ichi' yu'u ndii, kuní a ña nakoo ña ña kuní mji' ña, te na koo tu'va tu ña te kund'o' ña jin kivi' kua'an ndee naa kund'o' i nuu' krusín, te kundikun ña yu'u. ²⁴ Kuachi ndii, yoo ka kuni sakakú xiin' mii' mji' ndii, kivi ña. Ndisu yoo ka taxi' kivi' ñuu ña xa'a' ichi' yu'u ndii, natjin ña kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i'. ²⁵ Te kuasa' kuní tu kivi' ñuu jin ne yivi' naa' kanando ña sakuu' ña'a ña yoo jin yivi', te kivi ña nuu' Ndiosí. ²⁶ Te yoo ka kuchani xa'a' yu'u xiin' xa'a' tu'un i ndii, jin kachi kuchani tu yu'u, ña nduu' tu te yivi', xa'a' ne jaan' nuu' Ndiosí kij' kixin' tukuu i jin yivi' xiin' ña ndiee' yuva' i Ndiosí, xiin' ña ndiee' sakuu' ángele ña xika' nuu' nuu' a. ²⁷ Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, ka'ni sava ne yivi' tein' ndo'ó yo'o' vitin ndii, kivi ña ndee kuni ña saa xa'ndia chuun' Ndiosí —ni kachi a.

So'o ni xaa a kij' ni nandu ndatun' va nuu' Jesús, te ni yi'e tu toto a
(Mt. 17:1-8; Mr. 9:2-8)

28 Kij' ndi'i ni ka'an Jesús ña jaan' ndii, ni xka'ndia yatin' unia kivi', te ni naka a Pedro xiin' Jacobo xiin' Juan, te kua'an siin' a xiin' ra iin tindu' sukun te ka'an a xiin' Ndiosí. 29 Te kij' ka'an Jesús xiin' a ndii, ni nandu ndatun' va nuu' a, te toto a ndii, ni nandu ya ndee yi'é vi' a. 30 Ikan' te ni tuvi uvi ta'an te yivi', te ndatu'un' ra xiin' a, te jaan' nduu' Moisés xiin' Elías. 31 Te ni tuvi ra xiin' ña yi'é ndatun' koo' chukuu'. Te ndatu'un' ra xiin' Jesús xa'a' ña kundo'o a te kuvj a te saxinú a ña saa a ñuu Jerusalén. 32 Te Pedro xiin' te ndiee' xiin' ra jaan' ndii, kuni kusun xava'a ra, ndisu ni yoo ñu'u' ini ra ni xaa ña ni xini ra, ña yi'é ndatun' koo' chukuu' Jesús xiin' uvi saa' te ita' xiin' a jaan'. 33 Kij' kua'an Moisés xiin' Elías, te ni ka'an Pedro xiin' Jesús ndii:

—Va'a ña kuaxi ndu yo'o', tákui'e. Na kasa'a ndu unj ta'an tia'va'. Iin a kundu'u' yo'ó, te iin a kundu'u' Moisés, te iin a kundu'u' Elías —ni kachj ra xiin' a.

Ndisu xini ra ndee ña nduu' ña ka'an ra. 34 Kij' ka'an ka Pedro ña jaan' iin' ra, te ni nuu iin viko', te ni tisa'vi ña'a' a, te kij' tisa'vi ña'a' a ndii, ni yi'vi va unj saa' ra. 35 Te tein viko' jaan' ni ka'an iin tachj' yu'u' ndii:

—Ña ñaa' nduu' si'e manj' j. Kunj so'o ndo' ña ka'an a xiin' ndo' —ni kachj a.

36 Te kij' ndi'i ni ka'an tachj' yu'u' jaan' ndii, ni xini

ra ña iin ndaa' kujti' Jesús iin' ikan'. Te ni ka'an ra xiin' ndee iin ne yivi' xa'a' ña ni xini ra jaan' ndee ni ya'a kua'a' kivi'.

So'o ni xaa a kij' ni sanda'a Jesús iin te sava, te naa ña ndiva'a nimá
(Mt. 17:14-21; Mr. 9:14-29)

37 Te tuku kivi' kij' ni naka'a' Jesús xiin' te jaan' xini' iku' jaan' ndii, kua'a' koo' chukuu' ne yivi' ni xa'an nata'an' xiin' a. 38 Sakan' te ni ka'an ti'e iin te ka'ni tein ne yivi' jaan' xiin' a ndii:

—Tákui'e, ka'an nda'vi j xiin' un' ña saa va un' ña va'a, te chindiee' un' si'e j. Sakan' ña iin ndaa' kulu' ra sakan' kumi' j. 39 Te iin ña ndiva'a tiin' ña'a', te iin sande'í tjo' ña'a' a, te xa'ni' i'i' ña'a' a, te tava' a pele yu'u' ra, te satuxu'vi ña'a' a. Te kij' ndi'i' mji' kuu' a xiin' ra ndii, xij va sandie'ni' ña'a' a. 40 Te xa ni ka'an nda'vi j xiin' te nda'a' xa'a' un' te xta'ni' ra a ña ndiva'a jaan' nimá si'e j kaa', ndisu ni kuvj xta'ni' ra a —ni kachj ra.

41 Sakan' te ni ka'an a xiin' ne yivi' jaan' ndii:

—Ne ini xini Ndiosí nduu' ndo'ó, ne ndiee' iin yivi' vitin, te ne nja'a nduu' tu ndo'. ¿Saa ka vi' ta'an kivi' ka koj j xiin' ndo' te kundjeni j ña xaa' ndo'? Nja'a yo'o' xiin' te luj si'e un' ñaa' —ni kachj a.

42 Kij' kuyatin' te luj jaan' kua'an ra mii' iin' Jesús ndii, ni sanduva ña'a' ña ndiva'a

jaan' ndee ñu'u', te ni xa'ni' i'i' ña'a' a. Ikan' te ni ka'an ndiee' Jesús xiin' ña ndiva'a jaan', te ni keta a nimá ra. Te ni sanda'a ña'a' Jesús, te ni sanakua'a ña'a' a nda'a' yuva' ra. ⁴³ Te sakuu' ne yivi' jaan' ndii, ni nandaní nja xa'a' ña ka'nu' ña ni xaa Ndiosí ikan'.

Tuku ni ka'an Jesús xa'a' ña kundo'o a te kuvi a

(Mt. 17:22-23; Mr. 9:30-32)

Te kij' ita' ka ne yivi' nandaní nja xa'a' sakuu' ña xaa' Jesús ndii, ni ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

⁴⁴ —Taxi so'o va ndo', te nandosó' ndo' ña ka'an i xiin' ndo' viñin. Yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, sanakua'a te yivi' yu'u nda'a' te kuu' ka'nu' —ni kachi a.

⁴⁵ Ndisu ni kundani te jaan' ña ka'an a xiin' ra. Sakan' ña tia'an nunja' xini' ra te kundani ra tu'un jaan'. Te ni yi'vi ra ndatu'un' ña'a' ra xa'a' ña jaan'.

Ka'an Jesús yoo nduu' ne ka'nu'

(Mt. 18:1-5; Mr. 9:33-37)

⁴⁶ Sakan' te ndee ndiee' ni xa'a' kani' ta'an' kuento te nda'a' xa'a' a jaan' xa'a' ndee te jaan' nduu' te ka'nu' ka tein ra. ⁴⁷ Ndisu kij' ni xini Jesús saa xanini nimá ra ndii, ni ki'in a iin te lulu, te ni xani ña'a' a xiin' a. ⁴⁸ Te ni ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a jaan' ndii:

—Yoo ka natiin' iin te lulu yo'o' xa'a' a ña nduu' ra kuenta i ndii, yu'u natiin'

ña. Te yoo ka natiin' yu'u ndii, natiin' tu ña ña ni tjanu' yu'u. Sakan' ña ne koo' nduu' xachi' tein ndo' ndii, ne jaan' nduu' ne ka'nu' ka —ni kachi a.

Ka'an Jesús ña ne nakasi yoo ndii, ne chindiee' yoo nduu' nja

(Mr. 9:38-40)

⁴⁹ Sakan' te ni ka'an Juan xiin' Jesús ndii:

—Tákuie, ni xini ndu iin te tava' ña ndiva'a nimá ne yivi' xiin' ña ndiee' un'. Te ni xika ndu saín kuiín ña'a' ndu, kuachi ndii süu' te xika' xiin' e' nduu' ra —ni kachi ra.

⁵⁰ Ndisu ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Sáin kuiín ña'a' ndo', kuachi ndii, yoo ka nakasi yoo ndii, ne chindiee' yoo nduu' nja —ni kachi a.

Xi'é Jesús nuu' Santiago xiin' nuu' Juan

⁵¹ Te kij' xa kuyatin' nandiko' Jesús ndivi' ndii, iin ndaa' ni taxi ini a ña ku'un a ñuu Jerusalén. ⁵² Te ni ti'vi' a iin uvi te nda'a' xa'a' a iin ñuu ne Samaria, te ku'un kuie ra nanduku' ra mií kuvi nandiee' nja iin xa'a'. ⁵³ Ndisu ne ndiee' ñuu jaan' ndii, ni xiin nja natiiin ña'a' nja, sakan' ña ni xini nja ña ñuu Jerusalén kua'an a. ⁵⁴ Kij' ni xini te nda'a' xa'a' a, Juan xiin' Jacobo, ña ni xka'ndia ikan', te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Tákuie, ¿ñáá kuní un' ña ka'an chuun' e' naa ni xaa Elías, te koyo ñu'u

ndivi', te kōkō xachi' nja?
—ni kachi ra.

⁵⁵ Sakan' te ni ndiko kuiin
Jesús, te ni saki'in' ña'a' a
kuento ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndo'ó ndii, ni ndee xini
ndo' ndee espíritu tiin ndiaa
ndo'. ⁵⁶ Kuachj ndii, yu'u, ña
nduu' tu te yivi' ndii, ni xaa
i jin yivi' te sandoñu'u' i ne
yivi'. Süu' jaan' ndii ni xaa
i te sakakú ña'a' i —ni kachi
a.

Sakan' te kua'an ra xiin' a
inga ñuu.

*Sq'o ni ka'an Jesús xiin' te
ni kuni kundikun ña'a'*
(Mt. 8:18-22)

⁵⁷ Kij' naá Jesús ichi' xiin'
te nda'a' xa'a' a kua'an a, te
ni ka'an jin te yivi' xiin' a
ndii:

—Tákuie, ku'un i xiin' un'
mii' ka kua'an un' —ni kachi
ra.

⁵⁸ Te ni ka'an a xiin' ra
ndii:

—Inguj ndii, yavi ri' yoo,
te saa, ti' ta'nu' ndivi' ndii,
cho'q ri' yoo. Ndisu yu'u, ña
nduu' tu te yivi' ndii, ndee
mii' nandiee' i kōo' vi' —ni
kachi a.

⁵⁹ Sakan' te ni ka'an Jesús
xiin' inga ra ndii:

—Kundikun un' yu'u —ni
kachi a.

Ikan' te ni ka'an ra xiin' a
ndii:

—Tákuie, xi'na taxj un' na
ku'un nataan' i yuva' i —ni
kachi ra.

⁶⁰ Ikan' te ni ka'an a xiin'
ra ndii:

—Nakoq un' na nataan' ne
xa ni xi'i nuu' Ndiosí ne yivi'
xiin' nja. Ndisu yo'ó ndii,
kua'an te ka'an ndoso' un'

tu'un va'a xa'a' saa xa'ndia
chuun' Ndiosí nimá ne yivi'
—ni kachi a.

⁶¹ Te ni ka'an inga ra xiin'
a ndii:

—Tákuie, kundikun yu'u
yo'ó, ndisu xi'na taxj un' na
ku'un ndei' i ne ndiee' vi'e i
—ni kachi ra.

⁶² Sakan' te ni ka'an a xiin'
te jaan' ndii:

—Ndee jin te natiin' xa'a'
tun' yata' ta'vi' ñu'u', naa'
xito' xata' ra kua'an ra ndii,
vā'a ra ta'vi' ñu'u'. Sakan' tu
nduu' a xiin' ne xikundikún
ichi' yu'u naa' xito' xata' nja
nuu' ña yoo' jin yivi' ndii,
vā'a nja ko'ni ne yivi', te
ka'ndia chuun' Ndiosí nimá
nja —ni kachi a.

10

*Ti'vi' Jesús uni xiko uxj te
yivi' te ku'un ka'an ndoso' ra
tu'un va'a xa'a' ichi' a*

¹ Kij' ndi'i ña jaan' ndii,
ni nakaxin xto'q e' inga uni
xiko uxj ta'an te ndikún ichi'
a, te ni ti'vi' a uvi' ta'an uvi'
ta'an ra, te ku'un ra sakuu'
ñuu' xiin' nda'a' a mii' kuni a
ku'un a. ² Sakan' te ni ka'an
a xiin' te jaan' ndii:

—Ña ndaku ndii, yoo
kua'a' ne yivi', te nduu' nja
ndee naa ña savi', ndisu
kōo' kua'a' te yivi' xachuun'
xa'a' nja te sania'á ña'a'
ra. Sakan' na kuii' ka'an
nda'vi' ndo' xiin' Ndiosí, ña
nduu' xto'q ña savi' ka', te
ti'vi' a te sachuun' xa'a' a.

³ Kua'an ndo' te saa ndo'
chuun' jaan'. Ndisu kuni a
kundani ndo' ña ti'vi' i ndo'ó
ndee naa mbee tejn kua'a'

lobo. ⁴ Kij' ku'un ndo' ndii, kōnī'i ndo' xu'un', te kōnī'i tū ndo' tindaa' ndo', te nī ndee kōnī'i tū ndo' inga na'a ndixan' ndo', te nakuatu ta'an' ndi'i tū ndo' xiin' ne yivi' ichi'. ⁵ Te ndee ka vī'e mii' xaa nuu' ndo' ndii, xi'na ka ña yo'o' ka'an ndo': "Na koo na ña manī' nimá ne ndiee' vī'e yo'o'", kachī ndo'. ⁶ Te naa' yoo' sava ne xata'an natīin ña manī' jaan' ndii, ndoo a xiin' nīa, te naa' kōo' nīa ndii, nandiko' tukuu' a xiin' ndo'. ⁷ Te xa iin ndaa' vī'e jaan' ndoo ndo', te kuxi ndo', te ko'o tū ndo' ndee ka ña taxī ne xiin' vī'e jaan'. Kuachi ndii, te xachuun' ndii, xata'an ña kī'in ra ña tiaku ra. Te ndūku' ka ndo' inga xaan' mii' kundīee ndo'. ⁸ Kij' ko'ni ndo' ndee ka ñuu, te natīin manī' nīa ndo' ndii, kuxi ndo' ndee ka ña taxī nīa nda'a' ndo', ⁹ te sanda'a ndo' ne kuni kuvī ñuu jaan', te ka'an ndo' xiin' nīa ndii: "Xa kuyatin' kuii ka'ndīa chuun' Ndiosí nimá ne yivi'." ¹⁰ Ndisu kij' ko'ni ndo' ndee ka ñuu, te natīin manī' nīa ndo' ndii, kīee ndo' ya'ya ñuu nīa jaan' ka'an ndo' ndii: ¹¹ "Ndee yaka' ñuu ndo', ña nī tiso ndixan' ndu ndii, sakoyó ndu a te kundani ndo' ña vā'a kuni Ndiosí xini a ndo'ó. Ndisu kuni a ña kundani ndo' ña xa kuyatin' kuii ka'ndīa chuun' Ndiosí nimá ne yivi'", kachī ndo'. ¹² Ka'an i xiin' ndo' ña kivi', ña sana'má Ndiosí ne yivi' ndii, sando'o' kua'a' ka a ne jaan' te sakan' ne nīa'a ne nī

ndiee ñuu Sodoma.

Yo'o' ka'an Jesús ña nda'vi va kundoo' ne ndiee' ñuu mii' nī xiin nīa inī nīa kuni ña'a' nīa

(Mt. 11:20-24)

¹³ 'Nda'vi va kuu' ndo'ó, ne ndiee' ñuu Corazín, xiin' ndo'ó, ne ndiee' ñuu Bet-saida. Naa' nī xaa' i chuun ka'nu', ña nī xaa' i ñuu ndo'ó jaan', ñuu Tiro xiin' ñuu Sidón ndii, xta'an' vī' nī nama ne jaan' nimá nīa ni'nu' nīa toto ndei', te ndiee' nīa nuu' yaa' nu'u.

¹⁴ Sakan' na kuii' chie ka tundo'o' kundoo' ndo'ó kivi' ña sana'má Ndiosí ne yivi' te sakan' ne ndiee' ñuu Tiro xiin' ñuu Sidón jaan'. ¹⁵ Te ndo'ó, ne ndiee' ñuu Capernaum ndii, tuu ndo' ña kaa ndo' ndee ndivi', ndisu ndee yavi ndii ko'ni Ndiosí ndo'ó —nī kachī a.

¹⁶ Te nī ka'an Jesús xiin' te unī xiko uxi jaan' ndii:

—Ne xini so'o ña ka'an ndo'ó ndii, ña ka'an yu'u xini so'o tū nīa, te ne saxio' ndo'ó ndii, yu'u saxio' tū nīa, te yoo ka saxio' yu'u ndii, saxio' tū nīa Ndiosí ña nī tī'vi' yu'u iin yivi' yo'o' —nī kachī a.

So'o nī xaa a kii' nī nandiko' te unī xiko uxi jaan'

¹⁷ Kij' nī nandiko' te unī xiko uxi jaan' mii' nī xa'an ra ndii, va'a va kuni ra, te ka'an ra xiin' Jesús ndii:

—Táku'e, ndee ña ndiva'a kandixa' ña ka'an chuun' ndu xiin' a xiin' ña ndiee' un' —nī kachī ra.

18 Ikan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Ni xini yu'u ni nama ña ndiva'a kuu' nuu' ndivi' ndee naa ñu'u savi'. 19 Koto ndo', xa ni taxi i ndiee' ndo', te kanando ndo' koo' xiin' tisu'ma. Te ni taxi tu i ndiee' ndo' nuu' ña ndiva'a, ña ndasi' ta'an' xiin' e', te ndee iin ña jaan' sätuxu'vi ndo'ó. 20 Ndisu nakuatia' nimá ndo' xa'a' a ña kumi' ndo' ndiee' nuu' ña ndiva'a jaan'. Süu' jaan' ndii nakuatia' nimá ndo' xa'a' a ña xa yoso' kivi' ndo' nuu' tutu Ndiosí ndivi' —ni kachi a.

Nakuatia' nimá Jesús xaa' Espíritu Santo

(Mt. 11:25-27; 13:16-17)

21 Xa hora sakan' te ni nakuatia' ya'a nimá Jesús ni xaa Espíritu Santo, te ni ka'an a xiin' Ndiosí ndii:

—Tataa, xaka'nu' yu'u yo'ó, yuva' i. Yo'ó nduu' xto'ó nuu' ndivi' xiin' nuu' iin yivi'. Ni tisi'e un' ña ndiee' un' nuu' ne xini tuni xiin' nuu' ne ndichi, ndisu ni nia'a un' ña jaan' nuu' ne nda'vi kuu' nimá. Uun ndo', tataa, ni xaa un' sakan' xa'a' ña ña jaan' ni xani mii' un' —ni kachi a.

22 Te ni ka'an Jesús xiin' ne yivi' ne ita' ikan' ndii:

—Ni sanakua'a yuva' i sakuu' ña yoo nda'a' i. Te ndee iin koo' xini yoo nduu' yu'u, ña nduu' si'e Ndiosí. Süu' jaan' ndii yuva' i jaan' kuiti' xini yoo nduu' i. Te ndee iin koo' xini yoo nduu' yuva' i jaan'. Süu' jaan' ndii yu'u, ña nduu' si'e a, kuiti'

xini ña'a' xiin' ne kuni yu'u nia'a ña'a' i nuu' —ni kachi a.

23 Sakan' te ni ndiko kuiin Jesús nuu' te nda'a' xa'a' a, te ni ka'an siin' a xiin' ra ndii:

—Sañu'u' va Ndiosí ndo'ó, ña xini nduchi' nuu' ndo' ña yoo vitin. 24 Kuachi ndii ka'an i xiin' ndo' ña kua'a' te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xiin' te ni xa'ndia chuun' kuu' nuu' ndii, ni kuni ra kuni nduchi' nuu' ra ña xini nduchi' nuu' ndo', ndisu ni xini ra a. Te ni kuni tu ra kuni so'o ra ña xini so'o ndo', ndisu ni xini so'o ra a —ni kachi a xiin' ra.

Sania'a Jesús xa'a' ña va'a ña ni xaa iin te ni kiee ñu'u' Samaria

25 Sakan' te ni nuta iin te sanakuachi' tu'un ndei' Ndiosí, te xa'a' a ña ni kuni ra koto kua'a' ra Jesús na ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—Maestro, ¿ndee ña kuni a saa i te ni'i' i kivi' ñu'u' ña koo' kivi' ndi'i'? —ni kachi ra.

26 Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—¿Ndee ña ka'an tu'un ndei' Ndiosí? ¿Saa kundani un' ña ka'an a? —ni kachi a.

27 Sakan' te ni ka'an ra ndii:

—Ka'an a ndii: “Kundani ndo' xto'ó e' Ndiosí xiin' kanii' nimá ndo', xiin' kanii' ña nduu' ndo', xiin' sakuu' ña ndiee' ndo', xiin' sakuu' ña xini tuni ndo'. Te kundani tu ndo' sakuu' ne yivi' xiin' ndo' ndee naa kundani xiin' mii' mii' ndo'” —ni kachi ra.

28 Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Va'a ni nakujin un', ña jaan' saa un' te natijn un' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i' —ni kachi a.

29 Ndisu xa'a' a ña ni kuni te yivi' jaan' natiaa ra, na ni ndatu'un' ka ra Jesús ndii:

—Te, ¿yoo nduu' ne yivi' xiin' i? —ni kachi ra.

30 Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Unta' ndii, ni keta jin te yivi' ñuu Jerusalén, te kua'an nakaa' ra ñuu Jericó. Te kij' kua'an ra ichi' ndii, ni kandekuje te kui'na', te ni na'in ndoo ra ña'a te jaan' ndee toto ra, te ni satuxu'vi va ña'a' ra, ndee chaa' va te ka'ni' ña'a' ra. Te ni nakoo ña'a' ra te kua'an ra. 31 Te va'a ña ichi' jaan' tu ni nakaa' jin sutu kua'an ra. Ndisu kij' ni xiní ra kandu'u' te jaan' ichi' ndii, ni xka'ndia xjoo ra xiin' ichi' jaan' kua'an ra.

32 Te sakan' tu ni xaa jin te levita, te xachuun' tixin yukun' ka'nu'. Kij' ni xiní ra kandu'u' te jaan' ichi' ndii, ni xka'ndia xjoo ra xiin' ichi' jaan' kua'an ra. 33 Ndisu kua'an tu jin te Samaria ichi' jaan', te kij' ni xiní ra kandu'u' te jaan' ndii, ni kuvita va ini ra xa'a' te jaan'.

34 Sakan' te ni xaa ra mii' kandu'u' te jaan', te ni natia ra xiin' vino, te ni saka' tu ra xa'an oliva mii' ni tuxu'vi te jaan', te ni tisuku' ra a toto. Ndi'i jaan', te ni saka' ña'a' ra xata' mburru sana ra, te ni xan ndiaká ña'a' ra jin

vi'e tatú, te ni xito ña'a' ra. 35 Te tuku kivi', kij' ni keta ra kua'an ra ndii, ni tava' ra uvi ta'an xu'un' yuu' plata, te ni taxi ra a nda'a' te xiin' vi'e jaan' ka'an ra xiin' ra ndii: "Saa un' ña va'a, te koto va'a un' te kaa', te naa' ka'ni' un' kua'a' ka xu'un' te sakan' ña ni taxi i nda'a' un' ñaa' ndii, kij' nandiko' i te nacha'vi i yo'ó", ni kachi ra —ni kachi Jesús xiin' te jaan'.

36 Sakan' te ni ka'an ka a xiin' te jaan' ndii:

—Te uní saa', te ni xiní te ni tuxu'vi ni xaa te kui'na' jaan' ndii, ¿ndee te jaan', tuu yo'ó ndii, ni nia'a xna'a ra ña nduu' ra te yivi' xiin' te ni tuxu'vi jaan'? —ni kachi Jesús.

37 Sakan' te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Te ni kuvita ini xa'a' te jaan' —ni kachi ra.

Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Va'a, kua'an, te jin kachi saa un' xiin' ne yivi' —ni kachi a.

So'o ni xaa a kij' ni xa'an Jesús vi'e Marta xiin' María

38 Kij' naá Jesús ichi' kua'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ndii, ni xaa a jin ñuu lulu, te ñuu jaan' ndu'u' jin ña' nani' Marta, te ni natijn ña'a' ña jaan' vi'e a'. 39 Te ni yoo jin ña'a' ta'an' a nani' María, ña' ni xikundu'u' yatín xa'a' Jesús xini so'ó a' ña sania'á a. 40 Ndisu Marta jaan' ndii, ndi'ni ka a' xa'a' kua'a' चुण ña yoo nuu' a', sakan' na ni kuvatin a' nuu'

Jesús, te n̄i ka'an a' xiin' a ndii:

—Tákui'e, ¿ñáá tüvi' nuu' un' ñā ñāa' taxin' ndu'u' ñā' ta'an' i, te yu'u' ndii, yoo kua'a' chuun nuu' i? Ka'an kij' xiin' a' na ndondichi' a' te ch̄indj̄ee' a' yu'u' —n̄i kachi' a'.

⁴¹ Ikan' te n̄i ka'an Jesús xiin' a' ndii:

—Marta kua'a, xā ndi'ni yo'ó, ndee ximi' koo nimá un' xa'a' kua'a' chuun.

⁴² Ndisu jin ndaa' kujiti' ñā'a nduu' ñā kuní a, te ñā n̄i nakaxin María nduu' ñā va'a ka. Te kōo' kuv̄i tu'un a nda'a' a' —n̄i kachi' a.

11

Yo'o' sania'á Jesús saa ka'an e' xiin' Ndiosí
(Mt. 6:9-15; 7:7-11)

¹ So'o n̄i xka'ndia a unta' kij' ndi' i n̄i ka'an Jesús xiin' Ndiosí, n̄i ka'an jin te nda'a' xa'a' a xiin' a ndii:

—Tákui'e, saa un' ñā va'a, te sania'á un' ndu'u' saa ka'an ndu xiin' Ndiosí naa n̄i xaa Juan n̄i sania'á ra te nda'a' xa'a' ra saa ka'an te jaan' xiin' Ndiosí —n̄i kachi' ra.

² Sakan' te n̄i ka'an a xiin' sakuu' ra ndii:

—Kij' ka'an ndo' xiin' Ndiosí ndii, so'o kachi' ndo': Yuva' ndu, ñā ndu'u' ndivi', na t̄ijn ka'nu' sakuu' ne yivi' kivi' un'.

Te na kixin un' te ka'ndia chuun' un' nimá ndu, te na saa un' ñā ka'an nimá un' jin yivi' yo'o', saa nii' xaa' un' ñā jaan' ndivi'.

³ Te i'in kivi' kua'an tax̄i un' ñā xaxi', ñā kuní nuu' ndu.

⁴ Te na koo ka'nu' inji un' xa'a' kuachi' ndu ndee naa xaa' ndu'u' yoo ka'nu' inji ndu xa'a' sakuu' ne xaa' ñā va'a xiin' ndu.

Te tax̄i un' koto kua'a' tundo'o' ndu te koyo ndu nuu' kuachi, süu' jaan' ndii sakakú un' ndu nuu' ñā ndiva'a.

Kachi' ndo' xiin' a —n̄i kachi' a xiin' ra.

⁵ Te n̄i ka'an tu a ndii:

—Saa e' kuenta ndii, yoo jin te xini' ta'an' xiin' jin ndo'ó, te ku'un ndo' vi'e ra na ñuu, te ka'an ndo' xiin' ra ndii: “Ñani roj, ñani roj, saa va un' ñā va'a, te satatu un' yu'u un̄i ta'an xita' va'a,

⁶ sakan' ñā n̄i xaa jin te xini' ta'an' xiin' i, te kuaxi xika' va, te kōo' a tax̄i i kuxi ra”, kachi' ndo'.

⁷ Te nakujin te jaan' ndee t̄ixin vi'e ra ka'an ra ndii: “Sataña'a' un' yu'u, xā n̄i ndasi i yi'e, te ne kuachi' si'e i ndii, xā kixin n̄i ndiee' n̄i xiin' i nuu' tun' xto, sakan' na kuii' kuv̄i ndoko' i te tax̄i e' nda'a' un'”, kachi' ra xiin' ndo'.

⁸ Ka'an i xiin' ndo' ñā tee' ndee küni ndoko' ra, te tax̄i ra xita' va'a nda'a' ndo' xa'a' a ñā jin te xini' ta'an' xiin' ndo' nduu' ra ndii, ndoko' ra, te tax̄i ra ndee ka ñā kuní nuu' ndo' xa'a' ñā kayu'u' te kayu'u' ndo' nuu' ra.

⁹ Te ka'an i xiin' ndo' ñā kakan' ndo' ñā a nuu' Ndiosí, te tax̄i ñā'a' a nda'a' ndo'. Nduku' ndo' ñā jaan' nuu' a, te

naṭiṭin ndo' a. Saḁaxan' ndo' yi'e', te nunia' ña'a' a nuu' ndo'. ¹⁰ Kuachi ndii, saḁuu' ne xikan' ña'a' nuu' Ndiosí ndii, taxi' a ña' jaan' nda'a' nja, te saḁuu' ne nduku' ña' jaan' nuu' a ndii, naṭiṭin nja a, te saḁuu' ne saḁaxan' yi'e' ndii, nunia' ña'a' a nuu' nja.

¹¹ 'Kuachi ndii kōo' ndee iin ndo'ó, te nduu' yuva', taxi' iin yuu' nda'a' tiaa' si'e' ndo' kij' xikan' ra iin xita' va'a' kuxi' ra. Ni ndee taxi' tu' ndo' iin koo' nda'a' si'e' ndo' jaan' kij' xikan' ra iin tjaaka' nuu' ndo' kuxi' ra. ¹² Te kōo' tu' ndee iin ndo'ó taxi' iin tisu'ma' nda'a' tiaa' si'e' ndo' kij' xikan' ra iin ndivi' kuxi' ra. ¹³ Naa' xiní ndo'ó, ne yoo kuachi, taxi' ndo' ña' va'a' nda'a' si'e' ndo' ndii, saa' ka' vi' tu' yuva' e' Ndiosí, ña' ndu'u' ndivi' ndii, taxi' a Espiritu Santo kunaan' nimá ne xikan' ña'a' nuu' a —ni kachi' a.

Ka'an' kini' te yivi' xa'a' Jesús

(Mt. 12:22-30; Mr. 3:20-27)

¹⁴ Unta' ndii, iin' Jesús xtá'ni' a iin' ña' ndiva'a' ña' ni' xaa' i'in' iin' te yivi'. Te kij' ni' keta' ña' jaan' nimá te jaan' ndii, ni' naka'an' tukuu' ra, te ni' nandan' va' ne yivi'. ¹⁵ Ndisu' sava' nja' ni' ka'an' xiin' ta'an' ndii:

—Ña' ndiva'a' kuu' nuu', ña' nani' Beelzebú, taxi' ndiee' te kaa', te kuv' tava' ra ña' ndiva'a' nimá ne yivi' —ni kachi' ne jaan'.

¹⁶ Te sava' tukuu' nja' ni' xito' kua'a' ña'a', saḁan' na

ni' xikan' nja' nuu' Jesús ña' saa' a iin' chuun' ka'nu', ña' taxi' Ndiosí, te kuni' nja' a. ¹⁷ Ndisu' Jesús ndii, ni' xini' a' saa' xanini' nja, te ni' ka'an' a' ndii:

—Naa' nata'vi' ne yivi', ne ndiee' iin' ñuu' ka'nu' kuu' nuu', te kunta'an' nja' ndii, ndoñu'u' ñuu' jaan', uun' naa' nata'vi' ne ndiee' tixin' iin' vi'e' te kunta'an' nja' ndii, nduxin' tu' ña' jaan'. ¹⁸ Te nii' saḁan' nduu' tu' a' naa' kunta'an' ña' ndiva'a' kuu' nuu' xiin' nda'a' xa'a' a' ndii, sandoñu'u' xiin' mii' mii' a. Ka'an' i' ña' jaan' xiin' ndo', saḁan' ña' ka'an' ndo' ña' xiin' ndiee' Beelzebú tava' i' ña' ndiva'a', ña' ñu'u' nimá ne yivi'. ¹⁹ Naa' ndixa' xna'a' ña' xiin' ndiee' Beelzebú tava' i' ña' ndiva'a', ña' ñu'u' nimá ne yivi' ndii, ¿yoo' taxi' ndiee' te nduu' kuenta' ndo'ó, te tava' ra ña' ndiva'a' jaan' nimá ne yivi'? Saḁan' na' kuii' te jaan' nia'a' ña' süu' ña' ndaku' nduu' ña' ka'an' ndo' xa'a' i'. ²⁰ Ndisu' naa' tava' i' ña' ndiva'a' jaan' xiin' ña' ndiee' Ndiosí ndii, xiin' ña' jaan' nia'a' i' ña' xa' ni' xa'a' Ndiosí xa'ndia' chuun' a' tejin' ndo'. ²¹ 'Naa' yoo' iin' te ndiee', te kumi' kua'a' ña' xiiin' ndii, yoo' tu' va' ra' te koto' ra' vi'e' ra. Saḁan' na' kuii' kōo' a' ndo'o' ña' yoo' tixin' vi'e' ra. ²² Ndisu' kij' xaa' iin' te ndiee' ka' te saḁan' te jaan' ndii, kanando' ña'a' ra, te tu'un' ra' saḁuu' ña' xiiin', ña' ini' te jaan' xini' ra, te xaxa' ra' saḁuu' ña' va'a' ña' ni' kumi' te jaan'. ²³ Yoo' ka' xachuun' inga' xiin' yu'u' ndii, ne ndasi'

ta'an' xiin' i nduu' nja, te yoo ka chindiee' ta'an' xiin' i ndii, ne xikuita'nu nuu' i nduu' nja.

Ka'an Jesús ña ndo'o' ka iin ne yivi' kij' nandiko' ña ndiva'a nimá nja mii' ni naa a

(Mt. 12:43-45)

²⁴ Kij' keta' iin ña ndiva'a nimá iin ne yivi' ndii, kua'an a te xika' a mii' kaa' ichi nanduku' a mii' nandiee' a. Te kij' kuasa' ni'i' ña'a' a, te ka'an xiin' mii' mii' a ndii: "Nandiko' tukuu e' nimá te yivi' vi'e e' mii' ni keta e'", kachi a. ²⁵ Te kij' nandiko' a ikan' ndii, ndatun' nimá te jaan', ndee naa kaa' iin vi'e ña xa ni nati'vi', te ni ndasandoo ne yivi' tixin a. ²⁶ Sakan' te kua'an nakaya a inga uxá ta'an ña ndiva'a, ña kinj ka kuu' te sakan' mii' a, te ko'ni sakuu' a nimá te jaan', te kundiee a ikan'. Sakan' na kuii' te yivi' jaan' ndii, kinj ka kuu' ra so'o' ndi'i' te sakan' ña nuu' —ni kachi a.

Sañu'u' va Ndiosí ne xini so'qo tu'un a, te saxinú nja ña ka'an a

²⁷ Kij' iin' Jesús ka'an a ña jaan' ndii, iin ña'a', ña' ka'ni tein ne yivi' kua'a' jaan', ni ka'an ti'e' xiin' a ndii:

—Sañu'u' va Ndiosí ña'a', ña' ni sakaku' yo'ó, te ni sachichin' a' yo'ó —ni kachi a'.

²⁸ Te ni ka'an Jesús ndii:

—Sañu'u' ka a ne xini so'qo tu'un a, te saxinú nja ña ka'an a —ni kachi a.

Ña yo'q' ka'an Jesús xa'a' ne xikan ña saq a iin chuun ka'nu' nuu' nja

(Mt. 12:38-42)

²⁹ Te kij' so'o nakaya kua'a' ka ne yivi' mii' iin' Jesús ndii, ni xa'a' ka'an a xiin' nja ndii:

—Ndo'ó, ne nja'a ndiee' iin yivi' vitin ndii, kuni kunj ndo' iin chuun ka'nu' ña xaa' Ndiosí. Ndisu taxj ka Ndiosí kunj ndo' inga chuun ka'nu', süu' jaan' ndii ña ni xaa a xiin' Jonás kuiti' nia'a i nuu' ndo'. ³⁰ Kuachi ndii, naa ni xaa Ndiosí iin chuun ka'nu' xiin' Jonás xta'an' nuu' ne ni ndiee ñuu ña ni nani' Nínive ndii, iin kachi tu saq a xiin' yu'u, ña nduu' tu te yivi', nuu' ndo'ó, ne ndiee' iin yivi' vitin. ³¹ Ña' ni nduu' reina nuu' ñuu Sabá xta'an' ndii, tijn kuachi a' ndo'ó, ne ndiee' iin yivi' vitin, kij' sana'má Ndiosí sakuu' ne yivi', sakan' ña ndee mii' xan ndi'i' iin yivi' ni kiej a', te ni kixin a', te ni xini so'qo a' ña xini tuni te ni nduu' rey Salomón. Ndisu te iin' ka'an xiin' ndo' vitin ndii, te ka'nu' ka nduu' ra te sakan' Salomón jaan'. ³² Sakan' tu ne ni ndiee xta'an' ñuu Nínive jaan' ndii, tijn kuachi nja ndo'ó, ne ndiee' iin yivi' vitin kij' sana'má Ndiosí sakuu' ne yivi', sakan' ña ni nama nja nimá nja kij' ni xini so'qo nja tu'un va'a ña ni ka'an ndoso' Jonás. Ndisu ña iin' ka'an xiin' ndo' vitin ndii, ña ka'nu' ka nduu' a te sakan' Jonás jaan'.

Ka'án Jesús ña xachuun' nduchi' nuu' e' ndee naa kaa tuún

(Mt. 5:15; Mt. 6:22-23)

³³ Ndee jin ne yivi' nākun' kaa tuún, te kanj nja a mii' kasi'e, te ni ndee nākun' tu nja a, te kanj nja a tixin jin xatun'. Süu' jaan' ndii nakun' nja a, te kataxko nja a, te kuvi tuvi' nuu' ne xka'ndiá tixin vi'e. ³⁴ Nduchi' nuu' e' ndii, ndee naa kaa tuún xa'a' nimá e' nduu' a. Sakan' na kuii' naa' yoo va'a nduchi' nuu' e' ndii, chitu' nimá e' xiin' ñu'u' ña taxi' Ndiosí. Ndisu naa' yoo va'a a ndii, kanii' nimá e' yoo iin' yaví. ³⁵ Sakan' na kuii' koṭo va' ndo' saa' jin kij' nda'va' ñu'u' ña yoo nimá ndo', te kuu iin' yaví a. ³⁶ Te naa' chitu' nimá ndo' xiin' ñu'u' ña taxi' Ndiosí, te ndee jin sie kōo' iin' yaví a ndii, ndaṭun' xa'va'a yi'é nimá ndo' ndee naa ndaṭun' yi'é jin kaa tuún —ni kachi Jesús.

Ka'án Jesús xa'a' ña vä'a ña xaa' te fariseo xiin' xa'a' ña vä'a ña xaa' te sanakuachi' tu'un ndei' Ndiosí

(Mt. 23:1-36; Mr. 12:38-40; Lc. 20:45-47)

³⁷ Te kij' ndi'i ni ka'an Jesús nuu' ne yivi' ndii, ni xaka' ña'a' jin te fariseo ña ku'un kuxi a vi'e ra. Sakan' te kua'an a, te ni xka'ndiá a tixin vi'e ra, te ni xikundu'u' a, te kuxi a nuu' mesa xiin' ra. ³⁸ Te fariseo jaan' ndii, ni nandanj ra kij' ni xinj ra ña ni saxinú a saa kuní a naṭia a nda'a' a ki'in' ichi' ña kuní

ka kuxi a. ³⁹ Ndisu ni ka'an xto'o e' xiin' te jaan' ndii:

—Ndo'ó, te fariseo ndii, natia' ndo' xata' yaxin' xiin' xata' ko'o' kuji'. Ndee naa yoo mij' ndo', sakan' ña tixin nimá ndo' ndii, chitu' vi' a xiin' mij' ndi'i' ña ni xakuina' ndo' xiin' ña nja'a ña xaa' ndo'. ⁴⁰ Ndo'ó ndii, te küu' kaxi' nduu' ndo'. ¿Ñáá xini' ndo' ña Ndiosí ni xa'a' ñu'u' nde'i' ndo', te suvj tü a ni xa'a' nimá ndo'? ⁴¹ Va'a ka chindjee' ndo' ne nda'vi kuu' xiin' jin kanii' nimá ndo', te kij' saa ndo' sakan' ndii, ndundoṭo kanii' ndo'.

⁴² 'Ndisu ndo'ó, te fariseo ndii, chie va' tundo'o' kundo'o' ndo' nda'a' Ndiosí, sakan' ña cha'vi ndo' uxi nu'ni xata' i'in ciento nu'ni ña nduu' mijnu menta, xiin' mijnu ruda. Te sakan' tü xaa' ndo' xiin' ndee ka yuva ña chi'i' ndo'. Ndisu nakoo' ndo' ña ka'nu' ka, ña xachuun' ndaṭu xiin' ña ndanj ndo' Ndiosí. Ña kaa' ni kunj a saxinú ndo', te saa na xaa' tü ndo' ña jaan'.

⁴³ 'Ndo'ó, te fariseo ndii, chie va' tundo'o' kundo'o' ndo' nda'a' Ndiosí, sakan' ña xtanj va' ndo' kundjee ndo' nuu' tej, tun' kuu' nuu', tun' ita' tixin vi'e mii' nakayá ne yivi', te xtanj tü ndo' ña naṭuatü va'a ne yivi' ndo'o' ma'in' ya'vi mii' chitu' kaa'.

⁴⁴ 'Ndo'ó, te fariseo, xiin' ndo'o', te sania' a tü'un ndei' Ndiosí ndii, te xasuvi' xiin' mij' nduu' ndo', te chie va' tundo'o' kundo'o' ndo' nda'a' Ndiosí, sakan' ña nduu' ndo'

ndee naa ñaña', ña küvi
kuni ne yivi' tee' ndee xika'
nja xata' a —ni kachi a.

⁴⁵ Ikan' te ni ka'an jin
te sanakuachi' tu'un ndei'
Ndiosí xiin' a ndii:

—Táku'e, kij' ka'an un'
sakan' xiin' te kaq' ndii,
ka'an kinj tu un' xiin' ndu
—ni kachi ra.

⁴⁶ Ikan' te ni ka'an ka Jesús
xiin' ra ndii:

—Ndo'ó, te sanakuachi'
tu'un ndei' Ndiosí ndii, chie
va tundo'o' kundo'o' ndo'
nda'a' Ndiosí, sakan' ña chi-
tuni ndo' ña ndei' vie xava'a
nuu' ne yivi', te ka'an chuun'
ndo' xiin' nja ña saxinú nja
ña jaan', ndisu mji' ndo'
ndii, ni ndee xiin' jin ndaa'
nuu' nda'a' ndo' küni tondia
ndo' ña jaan'.

⁴⁷ 'Ndo'ó, te fariseo ndii,
chie va tundo'o' kundo'o'
ndo' nda'a' Ndiosí. Sakan'
ña xa'a ndo' ñaña' mii' ñu'u'
ñu'u' nde'i te ni ka'an tiakú
tu'un Ndiosí, te ni xa'ni' te
xij' yata' ndo'. ⁴⁸ Sakan' na
kuii' xiin' ña jaan' nia'a' ndo'
ña xiní ndo' xa'a' ña jaan', te
nakuitá ndo' kuento xiin' ña
ni xaa te xij' yata' ndo' jaan'.
Sakan' ña te jaan' ni xa'ni'
ña'a', te ndo'ó xa'a ñaña' ra.

⁴⁹ 'Sakan' na kuii' ni
ka'an Ndiosí xiin' ña xiní
tuni mji' a ndii: "Ti'vi' i
nuu' ndo' te ka'an tiakú
tu'un i xiin' te nda'a' xa'a'
i. Te sava te jaan' ndii,
ka'ni' ña'a' ndo', te sava
tuku ra kundikun u'vi ndo'
taxi' ña'a' ndo'", ni kachi
a. ⁵⁰ Sakan' na kuii' ndo'ó
nduu' ne nacha'vi nuu'
Ndiosí xa'a' ní' sakuu' te ni

ka'an tiakú tu'un a, ndee te
ni xi'i ndee kij' ni xikandu'u'
jin yivi'. ⁵¹ Nacha'vi ndo'
ndee xa'a' ní' Abel, te ndee
ní' Zacarías, te ni xi'i tixin
yukun' mii' nasoko' ne yivi'
ña'a' nuu' Ndiosí. Ña ndaku
ka'an i xiin' ndo' ndii, ndo'ó
ne ndiee' jin yivi' vitin,
nacha'vi xa'a' sakuu' ña
jaan' saa Ndiosí.

⁵² 'Ndo'ó, te sanakuachi'
tu'un ndei' Ndiosí ndii, chie
va tundo'o' kundo'o' ndo'
nda'a' Ndiosí, sakan' ña
xikuita'nú ndo' nuu' ne yivi'
te kundani nja xa'a' Ndiosí,
sakan' ña ni ndee mji' ndo'
kundani xa'a' Ndiosí, te
ni ndee taxi' tu ndo' ña
kundani inga ne yivi' xa'a' a
—ni kachi a.

⁵³ Kij' ndi'i ni ka'an Jesús
ña jaan' ndii, ni xa'a' nasaá'
xava'a te sania'a' tu'un ndei'
Ndiosí xiin' te fariseo, te ni
xa'a' ndatu'un' ña'a' ra xa'a'
ki'in' ña'a' vixi. ⁵⁴ Ni xaa ra
sakan' ndee ni te ka'an a jin
ña küvi tjin kuachi ña'a' ra.

12

*Ka'an Jesús ña kunduu e'
ndee naa te fariseo*

(Mt. 10:26-27)

¹ Ikan' te ni nakaya ki'in'
mii ne yivi' mii' iin' Jesús
ndee xe'ni xa'a' ta'an' nja.
Sakan' te ni xa'a' a ka'an a
xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

—Koto xiin' mji' ndo'
nuu' ña xasuvi' xiin' mji' te
fariseo, ña nduu' ndee naa
yuchi' levadura. ² Kuachi
ndii, sakuu' ña xaa' si'e
yoo ka ndii, nakoq tuvi' a,
te sakuu' ña yoo si'e ndii,

sakuu' ne yivi' kunj a. ³ Te ndee ka ña ni ka'an ndo' ñuu ndii, iin ke'in' xachi' natuvi a nuu' ne yivi', te sakuu' ña ni ka'an yaa' ndo' tuxin iin vi'e ndasi ndii, ka'an ndoso' ti'e' ne yivi' a ndee xini' vi'e —ni kachi a.

Küyivi e' ne yivi' xiin' e', Ndiosí kuiti' kuni a kuyivi e' (Mt. 10:26-31)

⁴ Te ni ka'an ka Jesús ndii: —Ndo'ó, te xini' ta'an' xiin' i ndii, ka'an i xiin' ndo' ña küyivi' ndo' te kuvj ka'ni' ñu'u' nde'i ndo', sakan' ña koo' a kuvj saa ka ra xiin' ndo' so'q' ndi'i'. ⁵ Ndisu ka'an i xiin' ndo' yoo kuni a kuyivi' ndo'. Kuni a kuyivi' ndo' ña kumi' ndiee' te ti'vi' a ndo'ó vi'e ndiaya' kij' xa ni xi'i' ndo'. Uun ndo', ña jaan' kuni a kuyivi' ndo'. ⁶ Xini sakuu' e' ña kuvj sata' e' u'un' ta'an saa xiin' sie kuiti' xu'un' kuachi', ndisu Ndiosí ndii, xini' a xa'a' i'in' ti' jaan'. ⁷ Te saa ka vi' tu ndo'ó ndii, ndee ixi' xini' ndo' xini' a saa ta'an kuu'. Sakan' na kuui' küyivi' ndo', sakan' ña ndiaa ya'vi' ya'a ka ndo'ó nuu' Ndiosí te sakan' kua'a' saa.

Na ndiee yu'u' e' nuu' ne yivi' ña nduu' e' kuenta Jesús (Mt. 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

⁸ 'Te ka'an tu i xiin' ndo' ña yoo ka ndiee' yu'u' xa'a' i nuu' ne yivi' ndii, ndiee yu'u' tu yu'u, ña nduu' tu te yivi', nuu' ángele, ña xika' nuu' nuu' Ndiosí, xa'a' ne jaan'. ⁹ Ndisu yoo ka ka'an

ña xini' ña yu'u' ndii, ka'an tu yu'u' nuu' ángele, ña xika' nuu' nuu' Ndiosí, ña xini' i ne jaan'. ¹⁰ Te yoo ka kanja'a xa'a' yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, koo' ka'nu' ini' Ndiosí xa'a' ña. Ndisu yoo ka kanja'a xa'a' Espiritu Santo ndii, koo' ka'nu' ini' a xa'a' ña. ¹¹ Te kij' kundjaka ra ndo'ó vi'e mii' nakayá e', uun kij' kundjaka ra ndo'ó vi'e mii' xa'nú te yivi' kuachi, uun kij' kundjaka ra ndo'ó nuu' te xa'ndia chuun' nuu' ñuu' ndii, kundj'ni' ndo' ndee ña nakuijn ndo' nuu' te jaan'. Ni ndee kundj'ni' tu ndo' saa ka'an ndo' nuu' ra, ¹² sakan' ña kij' xa'a' hora ña nakuijn ndo' ndii, mji' Espiritu Santo sania'á ndo'ó ndee ña kuni a ka'an ndo' —ni kachi a.

Ka'an Jesús iin ña ka'an ndiaa xa'a' iin te vika', te küu' kaxi'

¹³ Ikan' te ni ka'an iin te iin' tejn ne kua'a' xava'a jaan' ndii:

—Tákuie, ka'an un' xiin' ñani i na nata'vi' ra ña'a ndu ña ni ndoo nda'a' i ni xaa yuva' ndu —ni kachi ra.

¹⁴ Ndisu ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Te yivi', süu' te xa'nú kuachi nduu' yu'u' nuu' ndo', ni ndee süu' te nata'vi' ña'a tu nduu' i nuu' ndo' —ni kachi a.

¹⁵ Sakan' te ni ka'an ka a xiin' ne yivi' kua'a' jaan' ndii:

—Koto xiin' mji' va ndo' nuu' sakuu' ña ndioo' ini' va ne yivi' xa'a', te kuxioo' ndo'

nuu' a, sakan' ña süu' xa'a' ña kumi' ne yivi' kua'a' ña'a te ndiaa ya'vi' kivi' ñuu nia —ñi kachi a.

¹⁶ Sakan' te ni ka'an Jesús iin ña ka'an ndiaa xiin' ne yivi' kua'a' jaan' ndii:

—Ni yoo iin te vika' ndii, kua'a' va ña savi' ni nakaya ra nuu' ñu'u' ra. ¹⁷ Te ni xa'a' ka'an ra xiin' nimá ra ndii: “¿Ndee ña saa tu e' xiin' sakuu' ña savi' kaa', sakan' ña ñani mii' taxa'a e' e'?”, ni kachi ra. ¹⁸ Sakan' te ni ka'an ka ra xiin' nimá ra ndii: “Xa xini i ndee ña saa e'. Sanduva e' yaka e', te kasa'a e' ña na'nu' ka, te ikan' taxa'a e' sakuu' ña savi' kaa' xiin' sakuu' ña'a ña kumi' e'. ¹⁹ Sakan' te ka'an i xiin' nimá i ndii: Nimá mii' i, kua'a' va ña'a ni taxa'a e' xa'a' kua'a' va kuiya. Ña jaan' na kuii' nandiee' e', te kuxi e', te ko'o e', te sasana' xiin' mii' e'”, ni kachi ra. ²⁰ Ndisu ni ka'an Ndiosí xiin' te jaan' ndii: “Yo'ó, te küu' kaxi, ñuu vitin kivi un', te sakuu' ña'a ña ni taxa'a un' ndii, ¿yoo ña'a kunduu a?”, ni kachi Ndiosí xiin' ra. ²¹ Sakan' kundo'o tu ne taxa'a ña vika' xa'a' mii' nia, ndisu nda'vi kuu' nimá nia nuu' Ndiosí —ni kachi a.

Xito' Ndiosí yoo', ne nduu' si'e a

(Mt. 6:25-34)

²² Sakan' te ni ka'an ka Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a jaan' ndii:

—Sakan' na kuii' ka'an i xiin' ndo' ndii, kündi'ni ndo' xa'a' ña kaxi' ndo' te kutjaku

ndo', ni ndee xa'a' toto ña ku'nu ndo'. ²³ Kuachi ndii yoo ña ka'nu' ka xa'a' kivi' ñuu e' te sakan' ña xaxi' e', te yoo ña ka'nu' ka xa'a' ñu'u' nde'i e' te sakan' toto ña ni'nu' e'. ²⁴ Chuun xa'a' va ndo' saa xaa' tikaka'. Ti jaan' ndii, chi'i' ri', te nakaya tu ri' ña savi', te taxa'a' tu ri' a yaka, ndisu Ndiosí xamani' ña'a'. Te ndiaa ya'vi' ya'a ka ndo'ó nuu' Ndiosí te sakan' tikaka' jaan'. ²⁵ Ndo'ó, ne ndi'ni xava'a ndii, küvi ndasasukun xiin' mii' ka ndo' ni ndee iin kondó nda'a'. ²⁶ Te naa' küvi saa ndo' ña kualí kuso'o jaan' ndii, ¿ndichun ndi'ni ndo' xa'a' inga ña'a'?

²⁷ 'Chuun xa'a' ndo' saa xa'nu' ita lirio. Ita jaan' ndii, xachuun' a, te künu' a toto. Ndisu ka'an i xiin' ndo' ña ni ndee rey Salomón ni ni'nu' toto ndatun' va ndee naa ndatun' ita jaan', tee' ndee te vika' xava'a ni nduu ra. ²⁸ Naa' sakan' xandatun' Ndiosí ita, ña yoo xa'a' ku'u, ña ita' vitin, te tiaan xixi a nuu' ñu'u' ndii, saa ka vi' tu ndo'ó taxi a ña va'a ka nda'a' ndo', tee' ndee sie va ini ndo' xini ña'a' ndo'. ²⁹ Xa'a' a jaan' na kündi'ni ndo' xa'a' ña kuxi ndo' ni ndee xa'a' ña ko'o ndo', sandi'ni xiin' mii' ndo' xa'a' ña jaan'. ³⁰ Kuachi ndii sakuu' ña jaan' xika' nduku' ne nduu' kuenta iin yivi', ndisu ndo'ó ndii, xa xini yuva' e' Ndiosí ña kuni ña jaan' nuu' ndo'. ³¹ Ndee chaa' ka nduku' ndo' ña ka'ndia chuun' Ndiosí nimá

ndo', te taxí tū a sakuu' ña jaan' nda'a' ndo'.

Ka'án Jesús xa'a' ña kaya e' ña vika' e' ndivi'

(Mt. 6:19-21)

³² 'Kuän yi'vi ndo' tee' ndee kōo' kua'a' ndo', mbee mji' i, sakan' ña yuva' e' Ndiosí ndii, va'a kuni a, te taxí a ña ka'ndia chuun' ndo' xiin' a. ³³ Xiko' ndo' ña kumi' ndo', te taxí ndo' xu'un' a nda'a' ne kuni a nuu', taxa'a ndo' ña vika' ndo' ndivi' mii' kōo' kivi' kuyata' a, ni ndee kōo' kivi' tū ndi'i a, ni ndee küvi ki'vi tū te kui'na' te na'in ra a, ni ndee kuxi küvi sativi' ña'a'. ³⁴ Kuachí ndii mii' yoo ña vika' ndo' jaan' yoo tū nimá ndo' —ni kachi a.

Ka'án Jesús ña kuni a kunduu e' ndee naa ne xika' nuu ne yoo tu'va

³⁵ Te ni ka'an tū Jesús ndii:

—Koo tu'va va ndo' sakuu' ichi', kotijn kutu' toko' ndo', kotuun na tuún tū kaa tuún nuu' ndo'. ³⁶ Kunduu ndo' ndee naa ne xika' nuu', ne ndiatu' xto'o ña kij' nandiko' ra kij' ndi'i ña tunda'a', sakan' te kij' xaa te jaan', te sakaxan' ra yi'e' ndii, achí va nunia' ña yi'e' jaan' nuu' ra. ³⁷ Va'a va kiee ne xika' nuu' jaan' kij' kuni xto'o ña ña ndiatu' tu'va ña'a' ña kij' nandiko' ra. Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, satiín kutu' ra toko' ra, te tandiee ra ne jaan' nuu' mesa, te taxí ra ña kuxi ña. ³⁸ Tee' ndee nandiko' ra xakuyatin' tondia na ñuu, uun kuaxi kitú, te kuni ra

ndiee' tu'va ne xika' nuu' jaan' ndiatu' ña'a' ña ndii, va'a va kiee ña. ³⁹ Ndisu kuni a kundani ndo' ña yo'o', naa' xini jin te xiin' vi'e ndee hora ki'vi jin te kui'na' vi'e ra ndii, koo tu'va ra te taxí ra sakui'na' te jaan' ña kumi' ra. ⁴⁰ Sakan' tū ndo'ó ndii, koo tu'va ndo', sakan' ña xini ndo' amaa nandiko' yu'u, ña nduu' tū te yivi' —ni kachi a.

Yo'o' sania'a Jesús saa xaa' uvi ta'an te xika' nuu'

(Mt. 24:45-51)

⁴¹ Sakan' te ni ka'an Pedro xiin' Jesús ndii:

—Tákuie, ¿ñáa ka'án un' ña ka'án ndiaa jaan' nuu' ndu'u kuiti', uun ñáa ka'án tū un' ña jaan' nuu' sakuu' ne yivi'? —ni kachi ra.

⁴² Sakan' te ni ka'an xto'o e' xiin' ra ndii:

—Naa' yoo jin te xika' nuu', te xachuun' ndaku, te kuu' kaxi' tū ra ndii, te jaan' sakuiso' chuun' xto'o ra, te ka'ndia chuun' ra nuu' inga te xachuun' nuu' xto'o ra jaan', te taxí ra ña kuxi te jaan' sava ni hora ña kuni a. ⁴³ Va'a va keta te ndiso' chuun' jaan' naa' kij' nandiko' xto'o ra jaan', te kuni ra ña xaa' te jaan' chuun' jaan'. ⁴⁴ Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, taxí xto'o jaan' ña ka'ndia chuun' te jaan' nuu' sakuu' ña kumi' ra. ⁴⁵ Ndisu naa' ka'an te ndiso' chuun' jaan' xiin' nimá ra ndii: “Kuu kuachí va xto'o e' te nandiko' a”, kachi ra, sakan' te xa'a' ra kutun' ra inga ne xika' nuu'

nuu' xto'o jaan', ña'a' xiin' tiaa, te xa'a' ra kuxi saka ra, te ko'o ndii' ra ndee xini ra, ⁴⁶ te nandiko' xto'o jaan' kivi' ña koo' a naa nimá ra xiin' hora ña xini ra, te sando'o' u'vi xava'a ña'a' xto'o jaan', te skoni' ña'a' a mii' ñu'u' inga ne xachuun' ndaku. ⁴⁷ Te ne xika' nuu', ne xini ndee ña kuní xto'o ña, ndisu sātu'va xiin' mii' ña, te xaa' tu ña ña kuní xto'o ña ndii, kaxi' kua'a' xava'a ña. ⁴⁸ Ndisu ne xika' nuu', ne xini ndee ña kuní xto'o ña, te ni xaa ña ña vā'a ndii, sie kaxi' ña. Kuachi ndii, yoo ka ni natijn kua'a' chuun ka'nu' nda'a' Ndiosí ndii, xa'a' kua'a' ña'a' nakan a kuenta nuu' ña. Te yoo ka ni kuni kua'a' a ni xini a ndii, xa'a' kua'a' ka ña'a' nakan a kuenta nuu' ña.

Nata'vi' ta'an' ne yivi' xa'a' Jesús

(Mt. 10:34-36; Mt. 16:1-4; Mr. 8:11-13)

⁴⁹ 'Ni xaa i te sandatin i ñu'u' iin yivi', te saa ka vi' kuní nimá i ña xa xixi a. ⁵⁰ Ndisu kuní a ña kundo'o i iin tundo'o' chie va, te kivi i, te ndo'o' va nimá i ndee xinu tundo'o' jaan'.

⁵¹ ¿Ñaa xanini ndo'ó ña ni xaa i te natandiee maní' i ne yivi' iin yivi'? Ka'an i xiin' ndo' ña süu' sakan' nduu' a. Süu' jaan' ndii ni xaa i te nata'vi' ta'an' ne yivi' xa'a' i.

⁵² Kuachi ndii, ndee vitin, te ndee nuu' ku'un e' ndii, iin xaan' mii' ndiee' u'un ta'an ne yivi' ndii, nata'vi' ta'an'

ña, sakan' ña uni ta'an ña kundu'u kuenta i, te uvi ta'an ña kasi'e kuni ne jaan'. Uun kundu'u uvi ta'an ña kuenta i, te uni ta'an ña kasi'e kuni ne jaan'. ⁵³ Sakan' ña yuva' ndii, nata'vi' ta'an' ra xiin' tiaa si'e ra, te tiaa si'e ndii, nata'vi' ta'an' ra xiin' yuva' ra. Te ña' nduu' si'i' ndii, nata'vi' ta'an' a' xiin' ña'a' si'e a', te ña'a' si'e ndii, nata'vi' ta'an' a' xiin' si'i' a'. Te ña' tiso ndii, nata'vi' ta'an' a' xiin' xanu a', te ña xanu ndii, nata'vi' ta'an' a' xiin' tiso a' —ni kachi a.

⁵⁴ Te ni ka'an ka Jesús xiin' ne yivi' kua'a' va jaan' ndii:

—Kii' xito' ndo' nuta' viko' mii' ketá ñu'u' ndii, ka'an ndo' ña kuun savi', te kuun' xna'a' ra'. ⁵⁵ Te kii' xika' tachi' ña kuaxi su'ma' iin yivi' ndii, ka'an ndo' ña kuu i'ni' va, te kuu' i'ni' xna'a'. ⁵⁶ Ndo'ó, ne xasuvi' xiin' mii' ndii, kundani ndo' saa xachuun' ndivi' xiin' ña xka'ndiá nuu' ñu'u' iin yivi'. Ndisu ndichun na chuun xa'a' ndo' ndee ña xka'ndiá yo'o' kivi' vitin xaa' yu'u.

Ka'an Jesús ña nako'o e' ña maní' xiin' ne xika' kuachi xiin' e'

(Mt. 5:25-26)

⁵⁷ ¿Saa tu kivi' saa kuenta mii' ndo', te nakuni ndo' ndee ña nduu' ña ndaku? ⁵⁸ Kii' chindu'u' iin ne yivi' kuachi xa'a' ndo', te kua'an ndo' xiin' ña vi'e kuachi ndii, saa ndo' ña nduxa' te nako'o ndo' ña maní' xiin' ne jaan' kii' kua'an ndo' ichi', saa iin kii' kañuu ña ndo'ó, te ku'un ndiaka ña ndo'ó

nde'e nuu' te xa'nú kuachi, te te jaan' ku'un ndiaka ndo'ó nda'a' te xiin', te te xiin' jaan' taan' ndo'ó ndee vi'e kaa. ⁵⁹ Te ka'an i xiin' ndo' nã koo' kivi' keta ndo' ikan' ndee nacha'vi ndo' sakuu' nã kuni a cha'vi ndo' —ni kachi a.

13

Kuni a nama e' nimá e' nuu' Ndiosí

¹ Te kii' sakan' ndii, ni xaa ndia'vi' ne yivi' ndatu'un' nja nuu' Jesús xa'a' nã ni nasaka' Pilato níi' ndia'vi' te Galilea, xiin' níi' kiti' nã ni nasoko' ra nuu' Ndiosí. ² Sakan' te ni ka'an a xiin' nja ndii:

—¿Náa xanini ndo'ó nã kua'a' ka kuachi ndiso' te Galilea jaan' te sakan' inga te nuu' ra na ni ndo'o ra sakan'? ³ Ka'an i xiin' ndo' nã süu' sakan' nduu' a. Nii' sakan' kundo'o tu ndo'ó naa' nama ndo' nimá ndo' xa'a' kuachi nã xaa' ndo'. ⁴ Naka'an' ndo' xa'a' ne xa'un uní ta'an, ne ni xi'i kii' ni nduva vi'e sukun nã nani' Siloé. ¿Náa xanini ndo'ó nã kua'a' ka kuachi ndiso' ne jaan' te sakan' inga ne nuu' Jerusalén? ⁵ Ka'an i xiin' ndo' nã süu' sakan' nduu' a. Nii' sakan' kundo'o tu ndo'ó naa' nama ndo' nimá ndo' xa'a' kuachi nã xaa' ndo' —ni kachi a.

Sania'á Jesús xa'a' iin tun' higo, tun' koo' nduu' kuun' nda'a'

⁶ Sakan' te ni ka'an Jesús iin nã ka'an ndiaa ndii:

—Iin te yivi' ndii, kumi' ra iin tun' higuera iin xaan' mii' ni nachi'i ra yo'o' uva. Te ni xa'an ra xito' ra naa' yoo nduu' nda'a' nu'. Ndisu koo' a iin'. ⁷ Sakan' te ni ka'an ra xiin' te xito' yo'o' uva jaan' ndii: “Koto un', xa uní kuiya kuaxi i koto i naa' iin' ndoko' nda'a' tun' higuera yo'o', ndisu koo' a iin' nda'a' nu'. Ndee chaa' ka ka'ndia un' nu', te kasi saka nu' nuu' nu'u' i”, ni kachi ra. ⁸ Sakan' te ni ka'an te xito' yo'o' uva jaan' ndii: “Tákuie, taxí un' na ndoo ka nu' ndee kuiya vitin, te katia i saa xinundu'u xa'a' nu', te taan' i mi'in' te'i. ⁹ Te naa' kuun ndoko' nda'a' nu' kuiya ki'in ndii, va'a. Ndisu naa' koo' a kuun ndii, ka'ndia i nu'”, ni kachi te jaan' —ni kachi Jesús.

So'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús iin nã'a' nã' ni kutoso

¹⁰ Unta' iin kivi' sábado, nã xinandiee' ne yivi' ndii, sania'á Jesús ne yivi' tixin iin vi'e mii' nakaya nja. ¹¹ Te ikan' ka'ni iin nã'a', nã' xa kua'an xa'un uní ta'an kuiya nã kuni kuví a' xaa' iin nã ndiva'a. Nã' jaan' ndii, ni kutoso va a', te ndee sie kuví ndunda'ku a'. ¹² Kii' ni xini nã'a' Jesús ndii, ni kana nã'a' a, te ni ka'an a xiin' a' ndii:

—Nakui'e, xa ni sejn' un' nuu' kui'e nã ndo'o' un' —ni kachi a.

¹³ Sakan' te ni tandiee a nda'a' a xata' a', te xaka'an e', te ni ndunda'ku a', te ni

xaka'nu' a' Ndiosí. ¹⁴ Ndisu te xa'ndia chuun' xa'a' vi'e jaan' ndii, xi'é va ra xa'a' a ña ni sanda'a Jesús ña'a' jaan' kivi' sábado, ña xinandiee' ne yivi' jaan'. Te ni ka'an ra xiin' ne yivi' ndii:

—Yoo iñu ta'an kivi' ña xachuun' e'. Kivi' jaan' kixin ndo' te sanda'a te ka'a' ndo'ó, te kixin ndo' kivi' sábado, ña xinandiee' e' —ni kachi ra.

¹⁵ Sakan' te ni ka'an xto'q e' xiin' ra ndii:

—Ndo'ó, te xasuvi' xiin' mii', i'in ndo' ndaxin' s'indiki' sana ndo' uun mburru sana ndo' kivi' sábado, ña xinandiee' e', mii' ita' ri' xaxi' ri' ña'a, te kua'an ndo' xiin' ri' te ko'q ri' tikui. ¹⁶ Te ña'a' yo'o' ndii, s'iani' xika' Abraham nduu' a', te xa kua'an xa'un uní kuiya tiin' ña'a' kui'e yo'o' xaa' ña ndiva'a. Sakan' na kuii' va'a nduu' a' ña ndaxin' a' nuu' kui'e ña ndo'o' a' kivi' sábado, ña xinandiee' e', te nda'a a' —ni kachi a.

¹⁷ Kii' ni ka'an Jesús ña jaan' ndii, ni saka'an' a sakuu' ne xtäni ña xaa' a. Te sakuu' ne yivi' kua'a' ya'a jaan' ndii, va'a ya'a kuni nimá ña xa'a' sakuu' chuun ka'nu' ndatun' koo' chukuu' ña ni xaa a.

Yo'o' ka'an Jesús iin ña ka'an ndiaq xa'a' ndikin' ma'a ña nani' mostaza
(Mt. 13:31-32; Mr. 4:30-32)

¹⁸ Te ni ka'an tu Jesús ndii: —¿Ndee ña nakuitá xiin' ña xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi', uun ndee ña xiin' va'a ka nakata e', te

kuvi kundani ndo' a? ¹⁹ Ña xa'ndia chuun' a jaan' ndii, nduu' a ndee naa ndikin' mostaza, ña ni ki'in iin te yivi', te ni chi'i ra a mii' xika' ra. Te kii' ni xa'nu a jaan' ndii, ni kuvu chie ka itun' a. Te ndee saa, ti' ta'nu' ndivi', kuvu kundiee kati' nda'a' nu' —ni kachi a.

Ka'an Jesús iin ña ka'an ndiaq xa'a' yuchi' levadura
(Mt. 13:33)

²⁰ Ni ka'an tu a ndii:

—¿Ndee ña nakata i xiin' ña xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' te kundani ndo' a? ²¹ Nduu' a ndee naa yuchi' levadura kii' ki'in iin ña'a' a, te nasaka' a xiin' uní ta'an yaxin' yuchi' harina, te saki'ví pachí a sakuu' ixan' —ni kachi a.

Sania'a Jesús ña kuni a sandiee' e' te ndivi' e' yi'e' tein' cuenta ndivi'
(Mt. 7:13-14,21-23)

²² Kii' kua'an Jesús ichi' ñuu Jerusalem ndii, sania'a a tu'un Ndiosí i'in ñuu xiin' nda'a' a ña ñu'u' yu'u' ichi' jaan' mii' xka'ndiá a kua'an a. ²³ Te iin ne yivi' ni ndatu'un' ña'a' ndii:

—Tákuie, ¿ñaá ndia'vi' kuiti' ne yivi' kakú nuu' kuachi ña? —ni kachi ña xiin' Jesús.

Sakan' te ni ka'an a xiin' ne yivi' ndii:

²⁴ —Sandiee' va' ndo'ó, te ko'ni ndo' yi'e' tein', sakan' ña ka'an i xiin' ndo' ña kua'a' va' ne yivi' nanduku' saa saa ña, te ndivi' ña yi'e' tein' jaan', ndisu kivi'

xka'ndja nja. ²⁵ Kij' sakan' ndii, ndondichi te xiin' vi'e, te ndasi kutu' ra yi'e jaan' nuu' ndo'. Sakan' te ndo'ó, ne ita' ki'e ndii, sakaxan' ndo' vitu' yi'e te ka'an ndo' xiin' ra ndii: "Tákuie, tákuie, saa va un' ña va'a te nunia un' yi'e nuu' ndu", kachi ndo'. Te ka'an te jaan' xiin' ndo' ndii: "Xini i yoo nduu' ndo'", kachi ra. ²⁶ Sakan' te xa'a' ka'an ndo' ndii: "Ni xixi ndu, te ni xij' ndu xiin' un', te ni sania'a un' ndu'u ya'ya mii' ndiee' ndu", kachi ndo'. ²⁷ Ndisu ka'an ni tukuu te xiin' vi'e jaan' xiin' ndo' ndii: "Xa ka'an i xiin' ndo' ña xini i yoo nduu' ndo'. Kuan sakuu' ndo'ó, ne xaa' ña nja'a", kachi ra. ²⁸ Te ikan' kuaku u'vi ndo', te ke'j' vj' nakaxi' nu'u ndo' kij' kuni ndo' Abraham xiin' Isaac xiin' Jacob xiin' sakuu' te ni ka'an tiaku tu'un Ndiosí ndiee' ra mii' xa'ndia chuun' a, te kij' kuni tu ndo' ña ndo'ó ndii, ki'e ni ndoo ndo'. ²⁹ Sakan' ña kixin kua'a' ne kje'e mii' keta' nu'u, xiin' mii' keta' nu'u, xiin' su'ma' iin yivi', xiin' xini' iin yivi', te kundiee nja nuu' mesa, te kuxi nja mii' xa'ndia chuun' Ndiosí. ³⁰ Sava ne nduu' ne nuu' vitin ndii, ne so'o' ndi'i' kunduu nja kij' sakan'. Te sava ne nduu' ne so'o' ndi'i' vitin ndii, ne nuu' kunduu nja kij' sakan' —ni kachi a.

³¹ Xa kivi' sakan' ni ndekuje ndia'vi' te fariseo, te ni ka'an ra xiin' Jesús ndii:

—Kua'an keta yo'o' te ku'un un', sakan' ña kuni ka'ni' Herodes yo'ó —ni kachi ra.

³² Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Kua'an ndo' te ka'an ndo' xiin' ingui jaan' ña vitin xiin' tiaan ndii, tava' i ña ndiva'a nimá ne yivi', te sanda'a i ne kuni kuvj, te kivi' ña uni saxinu i chuun nuu' i. ³³ Ndisu vitin, tiaan, xiin' isa ndii, kuni a ña kua'an na kua'an i ichi' ña kua'an nuu' Jerusalén, sakan' ña xata'an ña kuvj iin te ka'an tiaku tu'un Ndiosí inga nuu, ña nduu' nuu' Jerusalén. ³⁴ Ndo'ó

kua'a, ndo'ó kua'a, ne ndiee' nuu' Jerusalén, ne xa'ni' te ka'an tiaku tu'un Ndiosí, te kuun' yuu' ndo' te tianu' a nuu' ndo' ndee kuvj ra. Ki'in' va ichi' ni kuni i ndasaiin i ndo'ó ndee naa xaa' iin nduxi' ña ndasaiin' ri' nduxi' kual' si'e ri' tixin ndixin ri', ndisu ni xijn ndo'.

³⁵ Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, nduxin nuu' ndo', te ka'an tu i xiin' ndo' ña kuni ka' ndo' yu'u ndee xaa kivi' ña ka'an ndo' xa'a' i ndii: "Sañu'u' va xto'o' e' Ndiosí ña kuaxi kuenta a", kachi ndo' —ni kachi Jesús.

14

*Xaku' Jesús xa'a' nuu
Jerusalén
(Mt. 23:37-39)*

*So'o ni xaa a kij' ni
sanda'a Jesús iin te kumi'
kuiñu kui'e*

¹ Unta' iin kivi' sábadó, ña xinandiee' ne yivi' ndii, iin te fariseo, te xa'ndia chuun' ndii, ni xaka ra Jesús te kun kuxi a vi'e ra. Te sava tuku ra ndiee' ikan' xito' maña ra Jesús. ² Te nuu' a jaan' ni yoo iin te yivi', te kumi' kujñu kui'e. ³ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' te sanakuachi' tu'un ndei' Ndiosí xiin' te fariseo ndii:

—¿Ñáá va'a nduu' a nuu' tu'un ndei' Ndiosí ña sanda'a e' ne kuni kuví kivi' sábadó, ña xinandiee' e'? —ni kachi a.

⁴ Ndisu ni nakuiin ra, sakan' te ni tondia nda'a a te kuni kuví jaan', te ni sanda'a ña'a a, te ni ndei' ña'a a. ⁵ Te ni ka'an a xiin' te yivi' jaan' ndii:

—Naa' sakan' te iin ndo'ó ni nama iin mburru uun iin sindiki' sana ndo' iin pozo kivi' sábadó, ña xinandiee' e' ndii, ¿ñáá xtä'ni' ki'i' ndo' ri'? —ni kachi a.

⁶ Te kōo' a ni kuví nakuiin ra nuu' a.

So'ó ni ka'an Jesús saa e' kii' kua'an e' mii' yoo iin viko'

⁷ Te kij' xito' Jesús saa nakaxin ne yivi', ne ni xaa viko' jaan', tei tun' kuu' nuu' mii' kundiee nia, te ni ka'an xiin' nia iin ña ka'an ndiaa ndii:

⁸ —Kij' tatu iin ne yivi' ndo'ó iin viko' ña tunda'á' ndii, kundiee ndo' nuu' tei tun' kuu' nuu', saa' iin kij' ni tatu nia iin te ka'nu' ka te sakan' ndo'ó, ⁹ te kij' xaa' te jaan' ndii, kixin te

ni tatu ndo'ó jaan', te ka'an ra xiin' ndo' ndii: “Taxi tei ñaa' kundu'u' te yo'ó”, kachi ra. Te sakan' kuchani ndo', te kun kundu'u' ndo' nuu' tei nda'vi so'ó. ¹⁰ Ndisu kij' tatu ne yivi' ndo'ó viko' jaan' ndii, va'a ka kundu'u' ndo' nuu' iin tei nda'vi so'ó, sakan' te kij' kixin te ni tatu ndo'ó ndii, ka'an ra xiin' ndo' ndii: “Chee kua'a, xka'ndia un', te kundu'u' un' tei kuu' nuu' kaa'”, kachi ra. Te sakan' natiin ndo' ña tiin' ka'nu' nuu' sakuu' ne yivi', ne ndiee' jaan'. ¹¹ Sakan' ña yoo ka xachié xiin' mii' ndii, sanuu' ña'a' Ndiosí. Te yoo ka sanuu' xiin' mii' ndii, sachie ña'a' a —ni kachi a.

¹² Sakan' te ni ka'an tu Jesús xiin' te fariseo, te ni tatu ña'a' jaan' ndii:

—Kij' kasa'a un' viko', te taxi un' ña xaxi' iin ke'in' uun xakuaa' ndii, tatu un' ne xiní ta'an' xiin' un', ni ndee ñani un', ni ndee ne iin kuu' xiin' un', ni ndee ne vika', ne ndiee' yatín vi'e un', saa' iin kij' tatu tu ne jaan' yo'ó te kuxi un', te xa ña jaan' kuiti' kunduu ya'vi un'. ¹³ Ndisu kij' kasa'a un' iin viko' vi'e un' ndii, kana un' ne nda'vi kuu', xiin' ne kui'e nda'a' uun xa'a', xiin' ne kuví kaka, xiin' ne kui'e nduchi' nuu' kuiti', ¹⁴ te xiin' ña jaan' sañu'u' Ndiosí yo'ó, sakan' ña ne jaan' ndii, kuví tatu nia yo'ó te kuxi un' vi'e nia, ndisu yo'ó ndii, natiin un' iin ña va'a nda'a' Ndiosí kij' natiaaku ne yoo ndaku nimá nuu' a —ni kachi a.

*Yo'o' ka'án Jesús xa'a' te
ni tatú kua'a' ne yivi', ne
ku'un viko' vi'e ra*
(Mt. 22:1-10)

15 Kij' ni xini so'o jin te
ndu'u' ikan' ña jaan' te ni
ka'an ra ndii:

—Sañu'u' va Ndiosí yoo ka
kuxi viko' ndivi' mii' xa'ndia
chuun' a —ni kachi ra.

16 Sakan' te ni ka'an Jesús
xiin' ra ndii:

—Jin te yivi' ndii, ni ka'an
tuní ra ña sava'a ra kua'a'
va ña xaxi' xa'a' xakuaa', te
kua'a' va ne yivi' ni tatú ra.

17 Te kij' xa yoo' tu'va ña
xaxi' xakuaa' ndii, ni ti'vi'
ra te xika' nuu' nuu' ra, te
ka'an ra xiin' ne jaan' ndii:

“To'o' ndo', sakan' ña xa yoo
tu'va sakuu' a”, ni kachi ra.

18 Ndisu sakuu' nja ni xa'a'
xikán ña ka'nu' ini nuu' te
jaan'. Ne nuu' ni ka'an ndii:

“Sakan' ni sata' i jin ñu'u',
te ña jaan' kuni kun koto
i. Saa un' ña va'a, te koo
ka'nu' ini un' xa'a' i”, ni
kachi nja.

19 Te inga nja ni
ka'an ndii: “Ni sata' i u'un
na'a toro, te ti' jaan' kun
koto i saa xachuun' ri'. Saa
un' ña va'a, te koo ka'nu'
ini un' xa'a' i”, ni kachi nja.

20 Te inga nja ni ka'an ndii:
“Sakan' ni tunda'a' i, sakan'
na küvi ku'un i”, ni kachi
nja.

21 Ni nandiko' te xika'
nuu' jaan', te ni ka'an ra
sakuu' ña jaan' xiin' xto'o
ra. Te ni nasaa' te xiin' vi'e
jaan', te ni ka'an ra xiin'
te xika' nuu' nuu' ra jaan'
ndii: “Kua'an kij' sakuu'
ya'ya ka'nu' xiin' ya'ya tein',
te naka un' ne nda'vi kuu',
xiin' ne kui'e nda'a', xiin'

ne kui'e xa'a', xiin' ne kui'e
nduchi' nuu'.” 22 Kij' ndi'
ni saxinu ra ña ni ka'an
xto'o ra jaan', te ni ka'an ra
ndii: “Tákui'e, xa ni saxinu
i saa ni ka'an un' xiin' i,
ndisu ndoó ndoso' ka mii'
kundiee ne yivi'”, ni kachi
ra. 23 Sakan' te ni ka'an xto'o
jaan' xiin' ra ndii: “Kua'an
ichi' ka'nu' xiin' ichi' ku'u, te
ka'an ndiee' un' xiin' ne yivi'
na kixin nja, te kutu' vi'e i.
24 Kuachi ndii ka'an i xiin'
ndo' ña ndee jin ne yivi', ne
ni tatú nuu' i jaan' ndii, taxí i
kuxi nja viko' vi'e i, ndo'”, ni
kachi xto'o jaan' —ni kachi
Jesús.

*Ka'án Jesús ndee ña kuni
a saa e', te kundikun e' ichi' a*
(Mt. 10:37-38)

25 Kua'a' va ne yivi' kua'an
xiin' Jesús, te ni nandiko'
kuiin a, te ni ka'an a xiin' nja
ndii:

26 —Naa' kuni kundikun
yoo ka ichi' yu'u, te kundani
ya'a ka nja yuva' nja, xiin'
si'i' nja, xiin' ña' si'i' ra,
xiin' si'e nja, xiin' ñani ra,
xiin' tiaa ta'an' nja, xiin'
ña'a' ta'an' nja, xiin' ndee
kivi' ñuu mii' nja te sakan'
yu'u ndii, küvi kunduu nja
ne ndikún ichi' i. 27 Yoo
ka kuni kundo'o ndee naa
kundo'o yu'u nuu' krusin,
te kundikun nja yu'u ndii,
küvi kunduu nja ne ndikún
ichi' i.

28 Saa e' kuenta
ña kuni kasa'a jin ndo'ó jin
vi'e sukun. ¿Náa süu' xi'na
kundu'u' ndo', te natava'
ndo' kuenta saa kuu' xu'un'
kuni a ka'ni' ndo' te xinu
vi'e jaan'? 29 Naa' saa ndo'

15

Ka'án Jesús iin ña ka'án ndiaa xa'a' iin mbee ti' ni xita i'nu

(Mt. 18:10-14)

1 Kij' sania'á Jesús iin' a ndii, kua'a' va te kendiaa' ya'vi xa'a' ñuu Roma xiin' kua'a' tu ne ká'an va'a ne yivi' xa'a' ni ndekuie nuu' a te kuni so'o tu ña'a' ña.

2 Sakan' te ni xa'a' ka'an kui'e te fariseo xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí xa'a' Jesús ndii:

—Te xiní ta'an' xiin' ne xaa' kuachí nduu' te kaa', te ndee xixi' ra xiin' ña —ni kachí ra.

3 Sakan' te ni ka'an Jesús ña ka'an ndiaa yo'o' nuu' ra ndii:

4—Naa' sakan' te kumi' iin ndo'ó ciento mbee, te ni xita iin ri' ndii, ¿ñáa' nákoq ndo' ti' kumi' xiko xa'un kumi' jaan', te ku'un nanduku' ndo' ti' ni xita jaan' ndee na'in ndo' ri'? 5 Te kij' na'in ndo' ri' ndii, nakuatia' va nimá ndo', te chindu'u' ndo' ri' soko ndo'. 6 Te kij' xaa ndo' vi'e ndo' ndii, nakaya ndo' ne xiní ta'an' xiin' ndo', xiin' ne ndiee' yatín, te ka'an ndo' xiin' ña ndii: "Ñia'a ndo' vi'e i te kundiee sij' sakuu' e', sakan' ña xa ni na'in i mbee sana i, ti' ni xita", kachí ndo'. 7 Ka'an i xiin' ndo' ña nii' sakan' tu va'a ka kuni sakuu' ña ndiee' ndivi' xa'a' iin ne xaa' kuachí kij' nama' ña nimá ña xa'a' kuachí ña xaa' ña, te sakan' xa'a' kumi' xiko xa'un kumi' ne tuu ña ne ndaku nimá nduu' ña nuu'

sakan', te xa'a' ndo' sakania' ndo' xa'a' vi'e jaan', te küvi saxinú ndo' a ndii, xa'a' ne yivi' sandi'i ña xiin' ndo' 30 ka'an ña ndii: "¡Jan'! Te kaa' ndii, sie ni xanini ra, sakan' ña ni xa'a' ra xa'a' ra vi'e, te ni küvi saxinu ra a", kachí ña.

31 'Uun saa e' kuenta ndii, yoo iin rey, te kumi' ra uxí mií kuiti' te xiin'. Te kuni a ña kunta'an' ra xiin' tukú rey. Ndisu inga rey ndii, kumi' ra oko mií te xiin'. Naa' sakan' nduu' a ndii, ña nuu' ndii, kuni a kundu'u' te kumi' uxí mií te xiin' jaan', te natava' ra kuenta naa' küvi kanando ra te kumi' oko mií te xiin' jaan'. 32 Te naa' natava' ra kuenta ña küvi kanando ña'a' ra ndii, sakan' te tianu' ra iin ti'vi te yivi' te nakan ra ña mani' nuu' tukú rey jaan' kij' ndee xika' kuaxi te jaan'. 33 Sakan' na kuii' yoo ka küni nákoq sakuu' ña kumi' ña ndii, küvi kunduú ña ne ndikún ichi' i.

Sania'á Jesús ña vä'a ka iin' kij' tivi' a

(Mt. 5:13; Mr. 9:50)

34 'Iin' ndii, ña va'a nduu' a, ndisu naa' ndi'i' ña u'va a ndii, kōo' a küvi saa e' te nanduú u'va a. 35 Ni ndee vä'a ka a kunduú tatan' ña nasaka xiin' ñu'u', ni ndee vä'a tu a kō'ni e' nuu' si'vi' te ka'ni' a xiko xa'an, ndee ña kuitia kuiti' nduu' a. Ndo'ó, ne xini so'o ndii, chūn xa'a' va ndo' ña ni ka'an i —ni kachí Jesús.

Ndiosí, te küní a nama nja nimá nja.

Ka'án Jesús iin ña ka'án ndiaa xa'a' iin xu'un' yuu' ña ni xita

⁸ 'Uun saa e' kuenta ndii, iin ña'a' kumi' uxj ta'an xu'un' yuu' plata, te ni xita iin ndaa' a ndii, ¿ñaá nakun' a' iin kaa tuún, te nañi'vi' a' te kaka ndi'i a' nanduku' a' a kanii' tixin vi'e ndee na'in a' a? ⁹ Te kij' na'in a' xu'un' jaan' ndii, nakaya a' ne xiní ta'an' xiin' a', xiin' ne ndiee' yañin vi'e a', te ka'an a' xiin' nja ndii: "Ñia'a ndo' vi'e i, te kundiee sij' sakuu' e', sakan' ña xa ni na'in i xu'un' i ña ni xita", kachi a'. ¹⁰ Ka'án i xiin' ndo' ña iin sakan' tu va'a kuni ángele, ña xika' nuu' nuu' Ndiosí, xa'a' iin ne xaa' kuachi kij' nama' nja nimá nja —ni kachi a'.

Ka'án Jesús iin ña ka'án ndiaa xa'a' iin yuva', te ni xita iin tiaa si'e, te ni nandiko' ra

¹¹ Te ni ka'an tu a ndii:

—iin te yivi' ndii, ni yoo uvj ta'an tiaa si'e ra. ¹² Te ni ka'an te xanuu' xiin' yuva' ra ndii: "Tataa, taxj un' nda'a' i ña xata'an ndoo nda'a' i xa'a' a ña nduu' i si'e un'", ni kachi ra. Sakan' te ni taxj yuva' ra ña xata'an natjin ra.

¹³ 'Ndia'vi' kivi' ni xka'ndia, te ni xiko' ra sakuu' ña'a' ña ni taxj yuva' ra nda'a' ra, te ni keta ra kua'an ra iin ñuu xika' va. Te ikan' ni xa'ni' saka ndoo ra xu'un' ra xika' sij' ra. ¹⁴ Te kij' ni sandi'i' ndoo ra xu'un'

jaan' ndii, sakan' te ni xaa iin soko chie va ñuu jaan', te ni xa'a' kuni ña kutiakü ra. ¹⁵ Sakan' te ni xan nduku' ra chuun nuu' iin te ñuu jaan'. Te ni ti'vi' ña'a' te jaan' ña koto ra kinj sana ra mii' ñu'u' ri' xa'a' ku'u. ¹⁶ Te yoo vi' kaa' nimá ra kuni kaxi' ra soo' na'nu' ña xaxi' kinj jaan', ndisu ndee iin ne yivi' ni taxj ña kaxi' ra a.

¹⁷ 'Ndisu kij' ni nakunaa kaxi' nimá ra, te ni ka'an ra xiin' nimá ra ndii: "Xa kua'a' te tatú xachuun' mii' xika' yuva' e', te sakuu' te jaan' ndii, yoo kua'a' ña xaxi' ra ndee ndoó ndoso' vi' a, te yoo' vitin ndii, xa yoo e' kuvj e' soko. ¹⁸ Nandiko' e' nuu' yuva' e', te ka'an e' xiin' a ndii: Tataa, ni xaa i kuachi nuu' Ndiosí xiin' nuu' yo'ó. ¹⁹ Sakan' na kuii' xata'an ka ka'an un' ña si'e un' nduu' i. Saa un' xiin' i ndee naa iin te tatú kuitj' un'. Ña jaan' ka'an e' xiin' yuva' e' kij' nandiko' e' nuu' a", ni kachi ra xiin' nimá ra.

²⁰ 'Sakan' te ni kij'in ra ichi', te kuan nu'u' ra nuu' yuva' ra. Te kij' xika' ka kuaxi' ra, te ni xini ña'a' yuva' ra, ikan' te ni kuvita inji yuva' ra jaan' ni xini ña'a' ra. Te ni ndava ra xan nani'i' ña'a' ra, te ni numi ña'a' ra te ni chito ña'a' ra. ²¹ Ikan' te ni ka'an tiaa si'e ra jaan' xiin' ra ndii: "Tataa, ni xaa i kuachi nuu' Ndiosí xiin' nuu' yo'ó. Sakan' na kuii' xata'an ka ka'an un' ña si'e un' nduu' i", ni kachi ra.

22 'Ndisu ni ka'an yuva' ra jaan' xiin' te xika' nuu' nuu' ra ndii: "Xta'ni' ki'i' ndo' iin toto na va'a ka, te taxi ndo' a kui'nu si'e i yo'o', taxi tu ndo' iin kaa xu'un' nda'a' ku'un nda'a' ra, te taxi tu ndo' ndixan' ki'i' ra.

23 Te kua'an naka ndo' iin sindiki' xa'an ka, te ka'ni' ndo' ri' kuxi e', te saka'nu' e'.

24 Sakan' na ndee naa ni xi'i' tiaa si'e i kaa' nuu' i, ndisu ni natjaku ra, ni ndoñu'u' ra nuu' i, ndisu xa ni na'in tukuu na'a' i vitin", ni kachi ra. Sakan' te ni xa'a' sakuu' nia xaka'nu' nia.

25 'Ndisu si'e ra, te xkua'a' ndii, xa'a' ku'u naa ra xachuun' ra. Te kij' ni nandiko' ra, te ni kuyatin ra vi'e mii' ndu'u' ra ndii, ni xini so'o ra yaa, te ni xini so'o tu ra na taxa'a' ne yivi'.

26 Te ni kana ra iin te xika' nuu', te ni ndatu'un' na'a' ra ndee na yoo ikan'. 27 Te ni ka'an te jaan' xiin' ra ndii:

"Nani un' ni nandiko', te ni ka'an chuun' yuva' un' te ko'o iin viko' si'i', te ni xa'ni' ndu sindiki' xa'an ka. Sakan' na ni nandiko' va'a nani un' jaan' nuu' yuva' un'", ni kachi te jaan'.

28 'Ndisu te xkua'a' jaan' ndii, ni nasaa' va ra, sakan' na ni xijn ra xka'ndia ra vi'e. Sakan' te ni keta yuva' ra, te ni ka'an nda'vi ra xiin' ra na xka'ndia ra vi'e. 29 Ndisu ni ka'an ra xiin' yuva' ra ndii: "Xini kaxi' un' saa ta'an' kuiya kua'an na xika' nuu' i nuu' un', te ko'o' kivi' ka'an yu'u' i te saxinu' i na ka'an un'. Te ndee iin tixu'u'

lulu tia'an taxi un' te kasa'a i viko' si'i' xiin' te xini ta'an' xiin' i. 30 Ndisu vitin na ni xaa si'e un', te ni xa'ni' saka xu'un' un' xiin' na'a' na xiko' xiin' mji' ndii, ni xa'ni' un' sindiki' xa'an ka xa'a' te kaa'", ni kachi ra.

31 'Ikan' te ni ka'an yuva' ra xiin' ra ndii: "Yuva' i, sakuu' kivi' ndu'u' yo'o' xiin' i, te sakuu' na kumi' i ndii, na'a' yo'o' nduu' a. 32 Ndisu ni kuni a na saka'nu' e' vitin xiin' viko' kaa', te va'a kuni e'. Sakan' na ndee naa ni xi'i' tiaa nani un' kaa' nuu' i, ndisu ni natjaku ra, ni ndoñu'u' ra nuu' i, ndisu xa ni na'in tukuu na'a' i vitin", ni kachi ra —ni kachi Jesus.

16

Ka'an Jesus iin na ka'an ndiaa xa'a' iin te ndiso' chuun', te xachuun' ndaku

1 Te ni ka'an tu Jesus xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

—Ni yoo iin te vika'. Te jaan' ndii, ni kumi' ra iin te ndiso' chuun' nuu' na vika' ra. Unta' ndii, ni ndekuie ne yivi' nuu' te vika' jaan', te ni tijn kuachi nia te jaan' na ni xa'ni' saka ndoo ra xu'un' te vika' jaan'.

2 Sakan' te ni kana na'a' te vika' jaan', te ni ka'an ra xiin' ra ndii: "¿Ndichun ka'an kini ne yivi' xa'a' un' xiin' i? Vitin ndii, kuni i na nataxi un' kuenta xa'a' sakuu' xu'un' i xiin' na'a' i, sakan' na kunduu ka un' te kuiso chuun' nuu' na'a' i", ni kachi ra. 3 Sakan' te ni ka'an te jaan' xiin' nimá ra ndii:

“Xto'q e' ndii, xta'ni' ra yoo' nuu' chuun yo'o'. ¿Ndee ña saa e' vitin? Koo' ndiee' e', te saa e' chuun vie, te kuchani e' kakan e' limuxtan. ⁴ Aan, xa xini e' ndee ña saa e', te koo ne natiin yoo' vi'e nja kii' xta'ni' xto'q e' yoo' nuu' chuun yo'o'", ni kachi ra xiin' nimá ra.

⁵ 'Sakan' te ni kana ra iin ndaa' iin ndaa' te ndiso' ika' nuu' xto'q ra. Te ni ka'an ra xiin' te nuu' ndii: “¿Saa ndiso' ika' un' xto'q i?”, ni kachi ra. ⁶ Sakan' te ni ka'an te jaan' ndii: “Ciento ta'an yoo na'nu' xa'an oliva ndiso' ika' i”, ni kachi ra. Sakan' te ni ka'an te ndiso' chuun' jaan' xiin' ra ndii: “Ña yo'q' nduu' tutu mii' yoso' ña ndiso' ika' un', kundu'u' kii', te nama un' un te ka'an a ña ndiso' ika' un' uvi xiko uxi kuiti' a”, ni kachi ra. ⁷ Sakan' te ni ka'an ra xiin' inga te ndiso' ika' ndii: “¿Saa ndiso' ika' un' xto'q i?”, ni kachi ra. Sakan' te ni ka'an te jaan' ndii: “Ciento kotensio ndikin' trigo ndiso' ika' i”, ni kachi ra. Sakan' te ni ka'an ra xiin' te jaan' ndii: “Ña yo'q' nduu' tutu mii' yoso' ña ndiso' ika' un', na'in a, te ke'i un' nuu' a kumi' xiko kotensio kuiti'", ni kachi ra. ⁸ Te ni tjin ka'nu' xto'q jaan' te ndiso' chuun', te xachuun' ndaku jaan', xa'a' a ña ki'i' va kuu' ra xiin' ña ni xaa ra jaan'. Kuachi ndii ki'i' ka kuu' ne nduu' kuenta iin yivi' vitin xiin' ta'an' mii' nja te sakan' ne nduu' kuenta Ndiosí. ⁹ Te ka'an i xiin'

ndo' ña xiin' ña vika' kuenta iin yivi' yo'o' ndii, kaya ndo' ne kuni ta'an' xiin' ndo', sakan' te kii' koo' ka ña jaan' kumi' ndo' ndii, natiin Ndiosí ndo'ó, te kundiee ndo' vi'e a ndee ndi'i' ni kivi'.

¹⁰ 'Yoo ka xachuun' ndaku nuu' chaa' kuiti' ña'a ndii, sachuun' ndaku tu nja nuu' kua'a' ña'a. Te yoo ka xachuun' ndaku nuu' chaa' kuiti' ña'a ndii, sachuun' ndaku tu nja nuu' kua'a' ña'a. ¹¹ Sakan' ña naa' ni xachuun' ndaku ndo' nuu' ña vika', ña nduu' kuenta iin yivi' ndii, iní tu Ndiosí kuni a ndo'ó xiin' ña vika' xna'a ña nduu' kuenta mii' a. ¹² Naa' ni xachuun' ndaku ndo' nuu' ña vika' ña nduu' kuenta inga ne yivi' ndii, taxí a natiin tu ndo' ña xata'an natiin ndo'. ¹³ Te ndee iin ne xika' nuu' ndii, kivi' kaka nuu' nja nuu' uvi ta'an xto'q. Kuachi ndii kundasi' nja iin te jaan', te kundani nja inga ra, uun koto'ni nja yu'u' iin te jaan', te koto'ni nja yu'u' inga ra. Ña jaan' na iin kachi kivi' kaka nuu' ndo' nuu' Ndiosí, te kaka nuu' tu ndo' nuu' ña vika' —ni kachi a.

¹⁴ Te fariseo ndii, ni xa'a' kundi'i' ra xiin' Jesús kii' ni xini so'q ra sakuu' ña ni ka'an a jaan', sakan' ña ndioo' iní va ra xu'un'. ¹⁵ Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Mii' ndo'ó xakuu' nuu' ne yivi' ña nduu' ndo' te xachuun' ndaku, ndisu Ndiosí ndii, xini a saa iin'

nimá ndo'. Sakan' ña ña chindiaa ya'vi' ya'a ne yivi' ndii, ña kɪni iin' nduu' a nuu' Ndiosí.

Yo'o' ka'án Jesús xa'a' tu'un ndei' Ndiosí

¹⁶ 'Tu'un ndei' Ndiosí xiin' ña ni ka'an te ni ka'an tiakú tu'un a jaan' ndii, ni xa'ndia chuun' a nuu' ne yivi' ndee kij' ni tuvɪ Juan, te sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí. Te ndee kij' sakan' ni xa'a' ka'án ndoso' i xa'a' ña kuni a ko'ni ne yivi' nda'a' Ndiosí te ka'ndia chuun' a nimá ña. Te sakuu' ña xanduxa' ndiee' te ko'ni ña ikan'.
¹⁷ Ndisu vixi ka' nduu' a ña ndoñu'u' iin' chiin' tu'un ndei' Ndiosí te sakan' ña ndoñu'u' ndivi' xiin' ñu'u' iin' yivi'.

Ka'án Jesús ña vā'a nata'vi' ta'an' ne tunda'á' (Mt. 19:1-12; Mr. 10:1-12)

¹⁸ 'Yoo ka' nata'vi' ta'an' xiin' ña' si'i ra, te tunda'á' ra xiin' tukú ña'a' ndii, xaa' ra kuachɪ xiin' ña' jaan' nuu' Ndiosí, te yoo ka' nduu' te tunda'á' xiin' ña'a' jaan' ndii, xaa' tu' ra kuachɪ xiin' ña' jaan' nuu' Ndiosí.

Sania'á Jesús xa'a' iin te vika' xiin' iin te nda'vi' kuu' ñani' Lázaro

¹⁹ 'Ni yoo iin te vika', te ni ni'nu ra mii' ndi'i' toto kua'a ndukun' va'a koo' chukuu', xiin' toto ya'vi va, te saa kivi' xaka'nu' ra xaxi' ra mii' ndi'i' ña xaxi' ña ya'vi koo' chukuu'.
²⁰ Te ni yoo tu' iin te nda'vi' kuu' ñani' Lázaro. Te jaan' ndii, kanii'

iin' ra te'í, te ndu'u' ndiaa ra yi'e' te vika' jaan'.
²¹ Te ni xikan va' nimá ra kaxi' ra xi'e' ña koyó tɪxin mesa te vika' jaan'. Te ndee naya' kuaxi, te ñundiaa' ri' iin' ra mii' te'í.

²² 'Ni xaa' iin' kivi' ña ni xi'i' te nda'vi' kuu' jaan', te ni kixin' ángele, te ni na'in' ña'a' a, te ni chindu'u' ña'a' a xiin' Abraham. Te ni xi'i' tu' te vika' jaan', te ni nataa'an' ña'a' ne yivi'.
²³ Te ndee ñuu' ndii mii' naá ra tundo'o' ni ndoni' ra nuu' ra, te ni xini' ra ndee xika' ndu'u' Abraham, te ndu'u' tu' Lázaro xiin' ra.
²⁴ Sakan' te ni ka'an' ti'e' te vika' jaan' ndii: "Tákuie' Abraham, kuvita in' un' xa'a' i, te ka'an' chuun' un' xiin' Lázaro, te sachii' ra tee' nuu' nda'a' ra xiin' tikui, te kixin' satoó ra' ra' nuu' yaa' i, sakan' ña' ndo'o' u'vi' xava'a' i nuu' ñu'u' yo'o'", ni kachi' ra.
²⁵ Ndisu ni ka'an' Abraham xiin' ra ndii: "Yuva' i, naka'an' un' ña' kij' ni xika' un' iin' yivi' ndii, ni na'in' un' ña' va'a, te Lázaro yo'o' ndii, vā'a ni ndo'o' ra. Ndisu vɪtin' ndii, ndu'u' va'a' ra yo'o', te yo'ó yoo tundo'o' ñaa'.
²⁶ Te siin' tukú ndii, yoo iin' ta'vi' kunu koo' chukuu' tejn' e', sakan' na' kuu' tee' ndee kuni xka'ndia' yoo ka' ndiee' yo'o' ñaa' ndii, küvi' xka'ndia' ña, te ni ndee küvi' xka'ndia' tu' ndo'ó mii' ndiee' ndu'u' yo'o'", ni kachi' Abraham.
²⁷ Sakan' te ni ka'an' te vika' ndii: "Tákuie', naa' sakan' ndii, ka'án nda'vi' i xiin' un' ña' ti'vi' un' Lázaro te ku'un' ra vi'e' yuva' i.
²⁸ Sakan'

ñā yoo u'un ta'an ka ñani
 j, te sakuni' tu'un ra te
 jaan', te kixin ra mii' yoo
 tundo'o' yo'o'", ni kachi ra.
 29 Ndisu ni ka'an Abraham
 ndii: "Te jaan' ndii, kumi'
 ra tu'un ndei' Ndiosí, ñā
 ni ke'i Moisés, xiin' ñā ni
 ke'i te ni ka'an tiakú tu'un
 a. Na chuun xa'a' ra ñā
 ka'an ñā jaan'", ni kachi
 ra. 30 Ikan' te ni ka'an te
 vika' jaan' ndii: "Tákuie
 Abraham, kändixa' ra xiin'
 ñā jaan' kuiti', ndisu naa'
 natiaaku iin ne xa ni xi'i, te
 ku'un nja nuu' ra ndii, nama
 ra nimá ra xa'a' kuachi ra",
 ni kachi ra. 31 Sakan' te
 ni ka'an Abraham xiin' ra
 ndii: "Naa' küni kuni so'o'
 ra tu'un ndei' Ndiosí, ñā ni
 ke'i Moisés, xiin' ñā ni ke'i
 te ni ka'an tiakú tu'un a
 ndii, kändixa' tu ra tee' ndee
 natiaaku iin ne xa ni xi'i, te
 ku'un nja nuu' ra", ni kachi
 ra —ni kachi Jesús.

17

*Ka'an Jesús ñā iyō va
 kundo'o ne kaviko' ne xa ini
 xini ñā'a' te saa nja kuachi
 (Mt. 18:6-7,21-22; Mr.
 9:42)*

1 Ikan' te ni ka'an Jesús
 xiin' te ndā'a' xa'a' a ndii:

—Yoo' kua'a' ñā kaviko'
 yoo' te saa e' kuachi, ndisu
 iyō va kundo'o ne kaviko' ne
 yivi' te saa nja kuachi jaan'.

2 Ndee chaa' ka na satiín ne
 yivi' iin yuu' molino sukun'
 ne jaan', te skoni' ñā'a'
 nja tixin mini te sakan' ñā
 kunduū nja ne kaviko' ne
 kual', ne ini xini yu'u yo'o',

te saa nja kuachi. 3 Sakan' na
 kuui' koṭo xiin' mii' va ndo'.

'Naa' xaa' iin ñani ta'an'
 ndo' kuachi xiin' ndo' ndii,
 ku'un ndo', te saki'in' ñā'a'
 ndo' kuento. Te naa' ni
 nama ra nimá ra ndii, koṭo
 ka'nu' ini ndo' xa'a' ra. 4 Te
 naa' uxā ta'an ichi' iin ndāa'
 kivi' saa te jaan' kuachi xiin'
 ndo'ó, te nandiko' ra uxā
 ta'an ichi' nuu' ndo' xikán
 ra ñā man' nuu' ndo' ka'an
 ra ndii: "Koo ka'nu' ini un'
 xa'a' j" ndii, koo ka'nu' ini
 ndo' xa'a' ra —ni kachi a.

*Xikán te ndā'a' xa'a' Jesús
 ñā chindiee' ñā'a' a te ini
 kua'a' ka ra kuni ñā'a' ra*

5 Ni ka'an ra xiin' xto'o' e'
 ndii:

—Tákuie, chindiee' un'
 ndu'u te ini kua'a' ka ndu
 kuni ndu yo'ó —ni kachi ra.

6 Sakan' te ni ka'an xto'o' e'
 xiin' ra ndii:

—Naa' ini ndo' xini ndo'
 yu'u, tee' sie ndee naa lulu
 ma'á ndikin' mostaza kuiti'
 ndii, kuvj ka'an chuun' ndo'
 xiin' tun' tiu'un yo'o' ndii:
 "Kua'an keta un' xiin' sakuu'
 tio'o un', te nachi'i xiin' mii'
 un' tixin tikui mini ka'nu'",
 kachi ndo', te kändixa' nu'
 ñā ka'an ndo'.

*Sania'a Jesús saa kuni a
 kuu ne xika' nuu' nuu' Ndiosí*

7 'Naa' iin ndo'ó yoo iin
 te xika' nuu' nuu', te ni
 nandiko' ra ni xa'an ta'vi' ra
 ñu'u', uun ni xito ra mbee
 ndii, ¿ñāá ka'an ndo' xiin' ra
 ndii: "Xka'ndia te kuxi un'
 nuu' mesa"? 8 Süu' ñā jaan'
 ka'an ndo', süu' jaan' ndii
 ka'an ndo' ndii: "Sava'a un'
 ñā kuxi j, te koṭo tu'va un'

te kaka nuu un' nuu' i ndee ndi'i kuxi i te ko'o i, sakan' vi' te kuvu kuxi yo'ó, te ko'o un'", kachi ndo'. ⁹ Te taxu tu ndo' na chindani te xika' nuu' nuu' ndo' jaan' xa'a' na ni saxinu ra na ni ka'an chuun' ndo' xiin' ra saa ra. ¹⁰ Te sakan' tu ndo'ó, kii' ndi'i saxinu ndo' na ka'an chuun' Ndiosi xiin' ndo' saa ndo' ndii, ka'an ndo' xiin' a ndii: "Taku'e, te xika' nuu' nuu' kuiti' un' nduu' ndu, sakan' na na ni ka'an chuun' xiin' kuiti' ndu ni xaa ndu", kachi ndo' —ni kachi a.

Sq'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús uxu ta'an te kumi' kui'e te'i

¹¹ Kii' naa ka Jesús ichi' kua'an a nuu' Jerusalén, te xka'ndia a nuu' nu'u' Samaria yatun xa'in' nu'u' Galilea ndii, ¹² ni xaa a nuu' iin nuu' lulu, te ni kandekuie uxu ta'an te kumi' kui'e te'i, te ni xikuita ra ndee ndoso' nuu' a. ¹³ Te ti'e' ni kuaa' te kuni kuvu jaan' ka'an ra ndii:

—Taku'e Jesús, kuvu ita ini un' xa'a' ndu —ni kachi ra.

¹⁴ Te kii' ni xini na'a' Jesús ndii, ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Kua'an ndo' nuu' sutu, te koto ndiaa ra ndo'ó —ni kachi a.

Te kii' kua'an ra ndii, ni nda'a ra. ¹⁵ Sakan' te iin te jaan', kii' ni xini ra na ni nda'a ra ndii, ni nandiko' ra ichi', te xaka'nu' ti'e' ra Ndiosi. ¹⁶ Te ni xaa ra, te ni xikuiin xiti' ra ndee ni katandee ra nuu' ra ndee nuu' nu'u' nuu' Jesús taxi' ra na chindani a. Te jaan' ndii, te Samaria nduu' ra.

¹⁷ Sakan' te ni ka'an Jesús ndii:

—¿Naá süu' uxu ta'an kuu' te ni sanda'a i? ¿Mii' kua'an iin ta'an ka ra? ¹⁸ ¿Naá iin ndaa' te tuku' yo'o' kuiti' ni nandiko' te saka'nu' ra Ndiosi? —ni kachi a.

¹⁹ Sakan' te ni ka'an a xiin' te jaan' ndii:

—Ndondichi un', te ku'un un', xa ni nda'a un' xa'a' a na ini un' xini un' yu'u —ni kachi a.

Ndee na koo kii' nandiko' Jesús

(Mt. 24:23-28,36-41)

²⁰ Unta' ndii, ni ndatu'un' te fariseo Jesús amaa xa'a' ka'ndia chuun' Ndiosi. Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Kii' kixin na xa'ndia chuun' Ndiosi ndii, kuvu kuni na'a' e' xiin' nduchi' nuu' e'. ²¹ Te ndee iin ne yivi' ka'an ndii: "Koto ndo', yo'o' yoo na xa'ndia chuun' Ndiosi", uun "Kaa' yoo a." Kuachi ndii xa yoo na xa'ndia chuun' a tein ndo' —ni kachi a.

²² Sakan' te ni ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

—Naá kivi' ndii, kuni nimá ndo' kuni nuu' ndo' iin kivi' kii' nandiko' yu'u, na nduu' tu te yivi', ndisu kuni xachi' ndo' xaa kivi' jaan'. ²³ Te ka'an ne yivi' xiin' ndo' ndii: "Koto ndo', kaa' ni xaa a", uun "Yo'o' naa a", kachi na xiin' ndo'. Ndisu kü'un ndo', te ni ndee kundikun tu ndo' xata' na. ²⁴ Kuachi ndii, kii' nandiko' yu'u, na nduu' tu te yivi' ndii, kuni sakuu' ne yivi' yu'u ndee naa yi'é nu'u

saví' kanii' ndívi'. ²⁵ Ndisu ña nuu' ndii, kuni' a ña kundó'o kua'a' i, te natiin ne ndiee' iin yivi' yo'o' yu'u.

²⁶ 'Ndee naa ni xaa ne yivi' xta'an' kii' ni tiaku Noé ndii, sakan' tu saa ne ndiee' iin yivi' kii' nandiko' yu'u, ña nduu' tu te yivi'. ²⁷ Ne yivi' jaan' ndii, ni xixi' nia, ni xij' nia, te ni tunda'a' nia ndee kivi' ni ndi'vi Noé tixin tundoo' chie, te ni ndoñu'u' sakuu' ne yivi' jaan' xiin' tikui kua'a'. ²⁸ Te iin kachi ni xaa tu ne ni ndiee' nuu' Sodoma kii' ni xika Lot ndii, ni xixi' nia, te ni xij' nia, te ni sata' nia, te ni xiko' nia, te ni chij' nia ña'a, te ni xa'a nia vij'e nia. ²⁹ Te kii' ni keta Lot nuu' jaan' ndii, ni kiee' nu'u' xiin' yuu' ndatin ndivi', te ni koyo a nuu' nuu' Sodoma jaan', te ni ndoñu'u' sakuu' ne yivi' jaan'. ³⁰ Te iin kachi tu saa ne yivi' kii' nandiko' yu'u, ña nduu' tu te yivi'.

³¹ 'Kivi' jaan' ndii, naa yoo ndiee' xini' vij'e nia ndii, na xka'ndia ka nia tixin vij'e nia te na'in nia ña'a nia. Te yoo ka naa xachuun' nuu' nu'u' nia ndii, na nandiko' ka nia vij'e nia te na'in nia ña'a nia. ³² Naka'an' ndo' saa ni ndo'o ña' si'i Lot, te ni xij' a'. ³³ Te yoo ka kuni sakaku' xiin' mii' mii' ndii, kuvij' nia, ndisu yoo ka taxi' kivi' nuu' xa'a' ichi' yu'u ndii, natiin nia kivi' nuu' ña koo' kivi' ndi'i'. ³⁴ Ka'an' i xiin' ndo' ña nuu' kivi' jaan' ndii, naa' ndiee' uvij' ta'an ne yivi' kixin' inga' nia nuu' tun' xto ndii, iin nia ku'un nda'a'

Ndiosí, te iin nia ndoo. ³⁵ Te naa' ndiko' inga' uvij' ta'an ña'a' ndii, iin a' ku'un nda'a' Ndiosí, te iin a' ndoo. ³⁶ Te naa' nu'u' inga' uvij' ta'an te yivi' xa'a' ku'u' ndii, iin ra ku'un nda'a' Ndiosí, te iin ra ndoo —ni kachij' a.

³⁷ Sakan' te ni ka'an ra xiin' Jesús ndii:

—¿Tákuie, mii' koo ña ka'an un' jaan'? —ni kachij' ra.

Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Sakuu' e' xini' ndii, mii' kandu'u' ña te'i nakaya' tikoxii' —ni kachij' a.

18

Yo'o' sania'á Jesús xa'a' iin te xa'nú kuachij' xiin' xa'a' iin ña'a' kuaan'

¹ Te ni ka'an tu Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a iin ña ka'an ndiaa te sania'á ña'a' a ña ka'an te ka'an ra xiin' Ndiosí, te iin kuiin ra ² ka'an a ndii:

—Ni yoo iin te xa'nú kuachij' iin nuu', te jaan' ndii, ni xito ka'nu' ra Ndiosí, te ni tiin' ka'nu' tu ra ne yivi'.

³ Te nuu' jaan' ni ndu'u' tu iin ña' kuaan'. Te ña' jaan' ndii, kua'an te kua'an a' mii' ndu'u' te jaan', te ka'an a' xiin' ra ndii: “Tákuie, saa un' ña va'a, te ka'nu ndaku un' kuachij' xa'a' i nuu' te ndasi' yu'u”, ni kachij' a'.

⁴ Kua'a' va' ichi' ndii, ni xiin' ra saa ra ña ndaku xiin' ña' jaan', ndisu ni ya'a kivi', te ni xanini' ra xiin' nimá ra ndii: “Te'e' ndee xito' ka'nu' e' Ndiosí, te ni ndee tiin' ka'nu' tu e ne yivi', ⁵ ndisu

xa'a' a ña kayu'u' a' nuu' e' ndii, ka'nu ndaku e' kuachi xa'a' a', koto ka kayu'u' te kayu'u' ka a' nuu' e', te sakusuxan' a' xini' e'", ni kachi ra xiin' nimá ra —ni kachi a.

⁶ Te ni ka'an tu xto'o e' Jesús ndii:

—Saa kuenta ndo' ña ni ka'an te xa'nu kuachi, te xachuun' ndaku jaan'.

⁷ Naa' ndee te jaan' ni xaa ña ndaku xiin' ña' kuaan' jaan' ndii, saa ka vi' tu yoo tu'va ya'a ka Ndiosí, te saa a ña ndaku xiin' ne ni naqaxin a xika' ichi' a, ne ka'an te ka'an xiin' a nduvi' xiin' nuu. ¿Ñáá tuu ndo' ña chindiee' yachi a ne nduu' kuenta a jaan'? ⁸ Ka'an i xiin' ndo' ña yachi va saa Ndiosí ña ndaku xiin' ne nduu' kuenta a jaan', ndisu kij' nandiko' yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, ¿ñáá tuu ndo' ndii, koo kua'a' ka ne ini kunu' yu'u nuu' nu'u' iin yivi' yo'o'? —ni kachi a.

Sq'o ni sania'á Jesús xa'a' uvj ta'an te ka'an xiin' Ndiosí

⁹ Te ni ka'an Jesús iin ña ka'an ndiaa xiin' sava te yivi', te tuu ña mii' kuiti' ra nduu' te xachuun' ndaku nuu' Ndiosí, te sandiee' kui'e ra sakuu' tuku ne yivi', ka'an a ndii:

¹⁰ —Unta' ndii, ni xaa uvj ta'an te yivi' nuu' ki'e yukun' ka'nu' te ka'an ra xiin' Ndiosí. Iin ra ndii, te fariseo nduu' ra. Te inga ra nduu' te kendiaa' ya'vi xa'a' nuu Roma. ¹¹ Te fariseo

jaan' ndii, ni xikuin ndichi ra, te sq'o ni ka'an ra xiin' Ndiosí xa'a' mii' ra: “Ndiosí, yu'u ndii, taxi' i ña chindani un', sakan' ña xika' i naa xika' tuku te yivi' naa kuu' te xakui'na', xiin' te xachuun' ndaku, xiin' te kumi' musa, xiin' naa kuu' te kaa', ña nduu' ra te kendiaa' ya'vi xa'a' nuu Roma. ¹² Yu'u ndii, xika' nditia i uvj ichi' i'in ximana kua'an, te taxi' i iin ña'a xa'a' i'in uxí ña'a sakuu' ña kanando i kij' xachuun' i", ni kachi ra.

¹³ Ndisu te kendiaa' ya'vi jaan' ndii, iin' mii' ra ndee ndoso' ka'an ra xiin' Ndiosí, te ni ndee ni ndani'j ra nuu' ra ndivi'. Süu' jaan' ndii kuun' iki' ra tia'ni ra ka'an ra ndii: “Ndiosí, koo ka'nu' ini un' xa'a' yu'u, sakan' ña te ndiso' kuachi nduu' i", ni kachi ra. ¹⁴ Te ka'an i xiin' ndo' ña kij' kuan nu'u te kendiaa' ya'vi jaan' ndii, xa ni sandoyo' Ndiosí kuachi ra nuu' a. Ndisu te fariseo jaan' ndii, ni sandoyo' a kuachi ra, sakan' ña yoo ka xachie xiin' mii' ndii, sanuu' ña'a' Ndiosí. Te yoo ka sanuu' xiin' mii' ndii, sachie ña'a' a —ni kachi a.

Sq'o ni xaa a kij' ni sañu'u' Jesús ne kualí'

(Mt. 19:13-15; Mr. 10:13-16)

¹⁵ Ni ndeku'e tu ne yivi' xiin' ne kualí', te tondia nda'a' ña'a' Jesús, te sañu'u' ña'a' a. Te kij' ni xini' te nda'a' xa'a' a ña jaan' ndii, ni xi'e ra nuu' ne kuaxi xiin' ne kualí' jaan'. ¹⁶ Ndisu ni

kaṇa Jesús ne kualí jaan' nuu' a. Te ni ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

—Taxi ndo' na kixin ne kualí nuu' i, te nakaṣi ña'a' ndo'. Kuachi ndii xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne iní xini ña'a' ndee naa iní ne kualí kaa' xini nja yuva' si'i' nja. ¹⁷ Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, yoo ka taxi' ka'ndia chuun' Ndiosí nimá nja ndee naa taxi' ne kualí kaa' xa'ndia chuun' yuva' si'i' nja nuu' nja ndii, küvi kunduu ne jaan' kuenta a ne xa xa'ndia chuun' a nimá —ni kachi a.

So'o ni ka'an Jesús xiin' iin te vika'

(Mt. 19:16-30; Mr. 10:17-31)

¹⁸ Te ni ndatu'un' iin te kuu' ka'nu' Jesús ndii:

—Tákuie, ña va'a nimá, ¿ndee ña kuni a saa i te natjin i kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i'? —ni kachi ra.

¹⁹ Sakan' te ni ndatu'un' ña'a' Jesús ndii:

—Kij' ka'an un' ña ña va'a nimá nduu' yu'u ndii, ¿ndichun ka'an un' ña jaan'? Kuachi ndii iin ndaa' Ndiosí kuṭi' nduu' ña va'a nimá. ²⁰ Xa xini un' tu'un ndei' Ndiosí, ña ka'an ndii: "Kumi' un' musa un'. Kā'ni' un' ne yivi'. Sākuina' un'. Kā'an un' tun vixi. Koto ka'nu' un' yuva' si'i' un'" —ni kachi Jesús.

²¹ Sakan' te ni ka'an te jaan' xiin' Jesús ndii:

—Xa saxinú i sakuu' ña jaan' ndee kij' nduu' i te sava —ni kachi ra.

²² Te kij' ni xini so'o Jesús ña ni ka'an ra jaan', te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndee iin ndaa' tjo' ña'a kuni ka saa un'. Xiko' un' sakuu' ña kumi' un', te taxi un' xu'un' a nda'a' ne nda'vi kuu', sakan' te kumi' un' ña vika' ndivi', te kixin un', te kundikun un' yu'u —ni kachi a.

²³ Ndisu kij' ni xini so'o ra ña jaan' ndii, ni kusuchi' va iní ra, sakan' ña te vika' va nduu' ra. ²⁴ Te kij' ni xini Jesús ña ni kunda'vi va kuni te jaan', sakan' te ni ka'an a ndii:

—Vixi xava'a nuu' ne vika', te taxi nja ka'ndia chuun' Ndiosí nimá nja.

²⁵ Sakan' ña vixi ka nuu' ne vika', te taxi nja ka'ndia chuun' Ndiosí nimá nja, ndee naa ña küvi tu xka'ndia ndee iin camello yavi xa'a' iin tiku —ni kachi a.

²⁶ Te ni ka'an ne ni xini so'o ña jaan' xiin' a ndii:

—Naa' sakan' ndii, ¿yoo tu kuví kaku nuu' kuachi nja? —ni kachi nja.

²⁷ Sakan' te ni ka'an a xiin' nja ndii:

—Ne yivi' ndii, küvi saa nja ña jaan', ndisu Ndiosí ndii, kuví saa ña'a' a —ni kachi a.

²⁸ Sakan' te ni ka'an Pedro xiin' a ndii:

—Tákuie, koto un', ndu'u ndii, ni nako ndu sakuu' ña kumi' ndu, te ndikun ndu yo'ó —ni kachi ra.

²⁹ Sakan' te ni ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, sakuu' ne yivi',

ne ni nakoo vi'e nja, uun yuva' si'i' nja, uun tiaa ta'an' nja, uun ña' si'i' ra, uun si'e nja xa'a' ña kuni nja ka'ndia chuun' Ndiosí nimá kua'a' ka ne yivi' ndii, ³⁰ sañu'u' kua'a' va ña'a' Ndiosí vitin iin yivi' yo'o'. Te nuu' ku'un e' ndii, taxi a kivi' ñuu nja ña koo' kivi' ndi'i' tuku iin yivi' —ni kachi Jesús xiin' ra.

Tuku ni ka'an Jesús xa'a' ña kundo'o a te kivi a
(Mt. 20:17-19; Mr. 10:32-34)

³¹ Te ni kana siin' Jesús te uxí uví ta'an te nda'a' xa'a' a, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Xini ndo' ña ichi' ñuu Jerusalén kaa' e' kua'an e' vitin, te ikan' xinu sakuu' ña ni ke'i te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an' xa'a' yu'u, ña nduu' tu te yivi'. ³² Kuachi ndii sanakua'a te yivi' yu'u nda'a' te tuku', te sandiee kui'e ra yu'u, te kani'a'a tu ra xiin' i, te kondia tiasi'i tu ra yu'u, ³³ te suku' yo'o' u'vi tu ra yu'u, te ka'ni' ra yu'u. Ndisu kivi' ña uni te natiaaku i —ni kachi Jesús.

³⁴ Ndisu ndee sie ni kundani te jaan' ña ni ka'an a xiin' ra jaan', sakan' ña ni yoo si'e ña jaan' nuu' ra, sakan' na ni kundani xachi' ra ña jaan'.

So'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús iin te kui'e nduchi' nuu' yatín ñuu Jericó
(Mt. 20:29-34; Mr. 10:46-52)

³⁵ Te kii' xa kuyatin' Jesús kua'an a ñuu Jericó ndii, ndu'u' iin te kui'e nduchi'

nuu' yu'u' ichi' ikan' xikan' ra limuxtan. ³⁶ Te kii' ni xini so'o ra ña kua'a' ne yivi' xka'ndia kua'an ndii, ni ndatu'un' ra yoo nduu' a yoo. ³⁷ Te ni ka'an ne yivi' jaan' xiin' ra ña Jesús, te ni kiee ñuu Nazaret, nduu' te xka'ndia kua'an. ³⁸ Ikan' te ni xa'a' nde'í ti'e' ra ka'an ra ndii:

—Jesús, yo'ó ña nduu' sjani' xika' David, kuvita ini un' xa'a' i —ni kachi ra.

³⁹ Te ne yivi', ne ni'i' ichi' nuu' Jesús kua'an nja ndii, ni xi'e nja nuu' ra te koo taxin' yu'u' ra, ndisu so'o ti'e' ka ka'an ra ndii:

—Yo'ó, ña nduu' sjani' xika' David, kuvita ini un' xa'a' i —ni kachi ra.

⁴⁰ Sakan' te ni xikuin Jesús, te ni ka'an chuun' a ña kixin ndiaka ña'a' ne yivi' nuu' a. Te kii' ni xaa ra nuu' a jaan', te ni ndatu'un' ña'a' a ka'an a ndii:

⁴¹ —¿Ndee ña kuni un' saa i xa'a' un'? —ni kachi a.

Te ni nakujin te kui'e nduchi' nuu' jaan' ndii:

—Takuie, kuni i ndii, nakoto'ni i saa un' —ni kachi ra.

⁴² Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Nakoto'ni un'. Xa'a' a ña ini un' xini un' yu'u na xa ni nda'a un' —ni kachi a.

⁴³ Xaka'an e', te ni nda'a ra, te ni xa'a' ra ndikun ra Jesús xaka'nu' ra Ndiosí. Te sakuu' ne ni xini ña ni nda'a te jaan' ndii, ni xaka'nu' tu ne jaan' Ndiosí.

19

*So'ŋo ni xaa a kij' ni xa'an
Jesús vi'e Zaqueo*

1 Ni nda'ni Jesús ñuu Jericó kij' xka'ndiá a kua'an a. 2 Te ñuu jaan' ndu'u' iin te yivi' nani' Zaqueo. Te jaan' nduu' te xa'ndia chuun' nuu' te kendiaa' ya'vi xa'a' ñuu Roma, te te vika' va nduu' ra. 3 Te ni kunj va ra kunj ra Jesús, ndisu küvi kunj ña'a' ra, sakan' ña kua'a' va ne yivi' ita' nuu' ra, te te chiki nduu' ra. 4 Sakan' na ni ndava ra ni ki'in ichi' ra, te ni kaá ra iin itun' yatın ikan' te kunj ra Jesús, sakan' ña ikan' xto' xka'ndia a. 5 Te kij' ni xaa Jesús mi' iin' itun' jaan' ndii, ni nakoto a ninu, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Zaqueo, kuan nuu kij', sakan' ña kivi' vitin kuni a nandiee' i vi'e un' —ni kachi a.

6 Sakan' te ni nuu ki'i' ra, te kuatia' ini ra kij' naka' ña'a' ra kua'an a vi'e ra. 7 Te kij' ni xini ne yivi' jaan' ña ni ki'vi Jesús vi'e Zaqueo jaan' ndii, ni xa'a' ka'an kiji nia xa'a' a, ka'an nia ña ni ndi'vi a, te nandiee' a vi'e iin te ndiso' kuachi. 8 Ni xikuijn ndichj Zaqueo, te ni ka'an ra xiin' xto'o e' ndii:

—Táku'e, ta'vi' sava sakuu' ña kumi' i saman' i ne nda'vi kuu', te naa' ni xaku'na' siki' i ña'a' yoo ka ndii, sanandiko' i ña jaan' kumi' ichi' kua'a' ka a nda'a' nia —ni kachi ra.

9 Sakan' te ni ka'an a ndii:

—Vitin ni sakakú Ndiosí te yo'o' xiin' ne ndiee' vi'e

ra, sakan' ña iin sjani' xika' Abraham nduu' tu ra xa'a' a ña ini ra xini ra Ndiosí ndee naa te jaan'. 10 Sakan' ña yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, ni xaa i iin yivi', te nanduku' i ne ni kuxika' nuu' Ndiosí te sakakú ña'a' i —ni kachi a.

*Sania'a Jesús xa'a' iin te ni
nanduuy rey*

(Mt. 25:14-30)

11 Kij' ndi'i ni xini so'o ne yivi' ña jaan', te ni ka'an a iin ña ka'an ndiaa nuu' nia, sakan' ña tuu nia ndii, xa'a' a ña xa kuyatin' a kua'an ñuu Jerusalén ndii, numi' te xa'a' ña ka'ndia chuun' Ndiosí nuu' nia. 12 Sakan' na kuii' ni ka'an a xiin' nia ndii:

—Yoo iin tiaa si'e iin rey, te jaan' ndii, ni ketá ra kua'an ra inga ñuu te nakuiso chuun' ra te kunduyu ra rey, ndi'i jaan', te nandiko' ra te ka'ndia chuun' ra nuu' ñuu ra. 13 Ndisu ña kuni ka ku'un ra, te ni kana ra uxi ta'an te xika' nuu' nuu' ra. Te ni taxi ra kua'a' xu'un' nda'a' i'in te jaan'. Te ni ka'an ra xiin' te jaan' ndii: “Sachuun' ndo' xiin' xu'un' i yo'o' ndee nandiko' i”, ni kachi ra. 14 Ndisu ne ñuu ra ndii, ndasi' ña'a' nia, sakan' na ni tjanu' nia iin ti'vi te kun ka'an xiin' te sanakuiso chuun' ña'a', te ka'an ra xiin' te jaan' ndii: “Kuni ndu'u ña kunduyu te jaan' rey nuu' ndu”, ni kachi ra. 15 Te ni nandiko' te jaan' kij' ndi'i ni na'in chuun' ra ña nduu' ra rey, te ni ka'an chuun' ra ña kixin te xika' nuu' nuu'

ra jaan', te ni taxi ra xu'un' nda'a', te kundani ra saa kuu' xu'un' ni kanando i'in ra. ¹⁶ Sakan' te ni xaa te nuu' nuu' ra ka'an ra ndii: "Taku'e, xu'un' na ni taxi un' nda'a' i ndii, uxi ichi' ka kuu' xu'un' ni kanando a ni xaa i", ni kachi ra. ¹⁷ Sakan' te ni ka'an rey jaan' xiin' ra ndii: "Va'a va ni xaa un', iin te xika' nuu' va'a nduu' un'. Xa'a' a na ni xachuun' ndaku un' xiin' na sie ndii, sakuiso' chuun' i yo'ó te ka'ndia chuun' un' nuu' uxi ta'an nuu'", ni kachi ra. ¹⁸ Sakan' te ni xaa tuku ra nuu' rey jaan' ka'an ra ndii: "Taku'e, xu'un' na ni taxi un' nda'a' i ndii, u'un' ichi' ka kuu' xu'un' ni kanando a ni xaa i", ni kachi ra. ¹⁹ Sakan' te ni ka'an rey jaan' xiin' ra ndii: "Sakuiso' chuun' tu i yo'ó te ka'ndia chuun' un' nuu' u'un' ta'an nuu'", ni kachi ra. ²⁰ Sakan' te ni xaa tu inga ra nuu' rey jaan', te ni ka'an ra ndii: "Taku'e, yo'o' ni'i' i xu'un' un', na ni taxi un' nda'a' i, na ni ndu'u' va'a tixin iin pein ni xaa i. ²¹ Kuachi ndii ni yi'vi i xini yo'ó, sakan' na iin te kui'e va nduu' un'. Te nakaya un' na'a mii' koo' a ni chindu'u' un', te kendiaa' un' na'a mii' ni chi'i un'", ni kachi ra. ²² Sakan' te ni ka'an rey jaan' ndii: "Iin te xika' nuu' na'a nduu' un'. Xiin' tu'un' yu'u' mii' un' katun' i yo'ó. Sakan' na xini un' na iin te kui'e va nduu' i, te nakaya i na'a mii' koo' a ni chindu'u' i, te kendiaa' tu i na'a mii' ni chi'i i. ²³ Na

sakan' ndii, indichun na ni chinaa' un' xu'un' i naa' mii' taxa'a ne yivi' xu'un' te na'in i e xiin' xata' a kii' nandiko' i?", ni kachi ra. ²⁴ Sakan' te ni ka'an rey jaan' xiin' te ita' nuu' ra ndii: "Na'in ndo' xu'un' kaa' nda'a' te kaa', te taxi ndo' a nda'a' te kumi' uxi ta'an a", ni kachi ra. ²⁵ Sakan' te ni ka'an ra xiin' rey jaan' ndii: "Taku'e, xaa kumi' te kaa' uxi ta'an xu'un'", ni kachi ra. ²⁶ Sakan' te ni ka'an rey jaan' ndii: "Ka'an i xiin' ndo' na yoo ka kumi' na'a ndii, natiin ka na a, te yoo ka koo' a kumi' ndii, ndee na sie na kumi' na kije nda'a' na. ²⁷ Te ne yivi', ne kundasi' yu'u, ne ni kuni' na kunduu' i rey nuu' na ndii, kua'an ndo', te naka na'a' ndo', te xaa na yo'o', te ka'ni' na'a' ndo' nuu' i", ni kachi ra —ni kachi Jesús.

*So'o ni xaa a kii' nda'ni'
Jesús nuu' Jerusalén*

*(Mt. 21:1-11; Mr. 11:1-11;
Jn. 12:12-19)*

²⁸ Te ndi'i so'o ni ka'an Jesús na jaan', te ni keta a kua'an kaa a nuu' Jerusalén xiin' te nda'a' xa'a' a. ²⁹ Te kii' xa kuyatin' Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a jaan' nuu' Betfagé, xiin' nuu' Betania, na nu'u' yatın xa'a' xiki' na nani' Olivos ndii, ikan' te ni ti'vi' a uvi' ta'an te jaan' ³⁰ ka'an a xiin' ra ndii:

—Kua'an ndo' nuu' lulu, na tuvi' kandu'u' tuku ta'vi' kaa'. Te kii' ko'ni ndo' kua'an ndo' nuu' kaa' ndii, kuni' ndo' tiin iin mburru,

ti' sakan' xinú. Ti' jaan' ndii, ndee jin ne yivi' tia'an kundu'u' xata' ri'. Ndaxin' ndo' ri', te kixin' ndo' xiin' ri' yo'o'. ³¹ Te naa' ndatu'un' yoo ka ndo'ó ndii: "¿Ndichun na ndaxin' ndo' mburru ña?"", ka'an ndo' xiin' nja ndii: "Nuu' xto'o e' kuní ri' jin xa'a'", kachi' ndo' —ni kachi' a.

³² Sakan' te ni klee te jaan' kua'an ra te nduku' ra ri', te ni xini' ra ri' saa nii' ni ka'an Jesús xiin' ra. ³³ Te kij' ita' ra ndaxin' ra ri' ndii, ni ka'an ne xiin' sana ri' xiin' ra ndii:

—¿Ndichun ndaxin' ndo' mburru sie ña? —ni kachi' nja.

³⁴ Sakan' te ni ka'an ra xiin' ne jaan' ndii:

—Ndaxin' ndu' ri' sakan' ña nuu' xto'o e' kuní ri' jin xa'a' —ni kachi' ra.

³⁵ Sakan' te kua'an ra xiin' ri' mii' iin' Jesús, te ni tandiee ra toto ña titi' ra xata' ri'. Te ni saka' ña'a' ra xata' ri'. ³⁶ Te kij' kua'an Jesús yoso' a mburru jaan' ndii, xakin' ne yivi' toto ña ndiso' nja ichi' mii' xka'ndiá a kua'an a jaan'. ³⁷ Te kij' xa' kuyatin' nja mii' nakuítá ichi' ña kua'an xiki' ña nani' Olivos jaan' ndii, sakuu' ne yivi' kua'a' ne ndikún ichi' a jaan' ndii, ni xa'a' kuaa' ti'e' sii' nja, te xaka'nu' tu' nja Ndiosí xa'a' sakuu' chuun' ka'nu' koo' chukuu' ña ni xini' nja xaa' Jesús ³⁸ ka'an nja ndii:

—iSañu'u' va' xto'o e' ña kuaxi' kuenta a kaa', ña nduu' ña xa'ndia chuun' nuu' e', te taxi' a ndee ndivi'

ña yoo e' ña maní' xiin' a! iNa natin' Ndiosí, ña ndu'u' ndienu, ña xaka'nu' ña'a' e'! —ni kachi' nja.

³⁹ Sakan' te ni ka'an sava te fariseo, te ka'ni' tein' ne yivi' jaan', xiin' Jesús ndii:

—Táku'e, kasi'e un' nuu' ne ndikún ichi' un' kaa' te ka'an nja ña jaan' —ni kachi' ra.

⁴⁰ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Ka'an i xiin' ndo' ña naa' koo' taxin' yu'u' ne kaa' ndii, xa'a' yuu' kuaa' ti'e' a ña ka'an ne kaa' —ni kachi' a.

So'o ni xaa a kij' ni xaku Jesús xa'a' ñuu' Jerusalén

⁴¹ Te kij' ni kuyatin' kuii ka Jesús ñuu' Jerusalén, te ni xini' a naa' ñuu' jaan' ndii, ni xaku a xa'a' a ⁴² ka'an a ndii:

—Ndo'ó, ne ndiee' ñuu' Jerusalén, saa ka vi' kuní yu'u' ña kundan' ndo' kivi' vitin' saa saa ndo', te koo' ña maní' nimá ndo'. Ndisu' yoo si'e' ña jaan' nuu' ndo' vitin'. ⁴³ Sakan' ña xaa' kivi' ña kixin' te ndasi' ta'an' xiin' ndo', te kasa'a' ra nama' saa xinundu' ñuu' ndo', te kunundu' ra ndo'ó, te nakasi' ra ndo'ó kanii' xaan', ⁴⁴ te sanduxin' ra ñuu' ndo', te ka'ni' ra ndo'ó xiin' si'e' ndo', te ndee jin yuu' ñuu' ndo' kütoto' ta'an' ka, sakan' ña ni kuní ndo' nakuní ndo' kivi' ña ni kixin' Ndiosí te sakaku a ndo'ó —ni kachi' Jesús.

So'o ni xaa a kij' ni xa'an Jesús nuu' ki'e yukun' ka'nu',

te ni taxí' a ne xiko' xiin' ne sata'

(Mt. 21:12-17; Mr. 11:15-19; Jn. 2:13-22)

⁴⁵ Te ni nda'ni Jesús nuu' kǐ'e yukun' ka'nu', te ni xa'a' a taxi' u'vi' a ne xiko' ña'a xiin' ne sata' nuu' kǐ'e jaan'.

⁴⁶ Te ni ka'an a xiin' niã ndii:

—Yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: “Vi'e i ndii, iin xaan' mii' ndatu'un' ne yivi' xiin' i nduu' a”, kachi a. Ndisu ndo'ó ndii, xa ni ndasandu'u ndo' a vi'e ne kui'na' —ni kachi a.

⁴⁷ Te i'in kivi' kua'an sania'á Jesús ne yivi' nuu' kǐ'e yukun' jaan'. Te sutu kuu' nuu', xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí, xiin' te xixa nuu' ñuu' jaan' ndii, xika' ra kuni ka'ni' ña'a' ra. ⁴⁸ Ndisu koo' a ni kuví saa ra xiin' a, sakan' ña sakuu' ne yivi' ndiee' xini so'q ña sania'á ña'a' a.

20

Ndatu'un' te ndiso' chuun' kuu' nuu' Jesús yoq taxi' ndiee' a

(Mt. 21:23-27; Mr. 11:27-33)

¹ Unta' kij' iin' Jesús sania'á a ne yivi' nuu' kǐ'e yukun' ka'nu' ka'an ndoso' a tu'un va'a' ndii, ni ndekuie sutu kuu' nuu', xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí, xiin' te xixa nuu' ñuu' jaan', ² te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—Ka'an un' xiin' ndu. ¿Yoo ni taxí ndiee' nuu' un' te xaa' un' ña xaa' un'? ¿Yoo ni sakuiso' chuun' yo'ó? —ni kachi ra.

³ Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndatu'un' tu yu'u ndo'ó iin ña'a, te kuni i ña nakuiin ndo' a. ⁴ ¿Yoo ni sakuiso' chuun' Juan, te ni sakuichi' ra ne yivi' kuenta Ndiosí? ¿Ñáá Ndiosí ni sakuiso' chuun' ña'a', uun ñáá te yivi' ni sakuiso' chuun' ña'a'? —ni kachi a.

⁵ Te ni ndatu'un' xiin' ta'an' ra ndii:

—¿Ndee ña kuví ka'an e'? Naa' ka'an e' ña Ndiosí ni sakuiso' chuun' ña'a' ndii, ka'an ra xiin' e' ndii: “¿Ndichun na ni kandixa' ña'a' ndo'?” ⁶ Te naa' ka'an e' ña te yivi' ni sakuiso' chuun' ña'a' ndii, iyq ka'ni' sakuu' ne yivi' kaa' yoo' xiin' yuu'. Kuachi ndii xiní kaxi' niã ña te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí ni nduu' ra —kachi ra.

⁷ Te ni ka'an ra xiin' Jesús ndii:

—Xiní ndu yoq —ni kachi ra.

⁸ Te ni ka'an ka Jesús xiin' ra ndii:

—Sakan' tu yu'u ndii, ka'an i xiin' ndo' yoq ni taxí ndiee' i te xaa' i ña kaa' —ni kachi a.

Yo'o' ka'an Jesús iin ña ka'an ndiaa xa'a' te tatú niq'a

(Mt. 21:33-44; Mr. 12:1-11)

⁹ Te ni xa'a' Jesús ka'an a nuu' ne yivi' jaan' iin ña ka'an ndiaa ndii:

—Iin te xiin' ñu'u' ndii, ni chí'i ra kua'a' yo'o' uva, te ni nduku' ra te tatú, te koto ña jaan', te ni keta ra kua'an ra

tukú ñu'u' ki'in' kuiya. ¹⁰ Te kij' nî xaa kivi' ña nî nakujaxa nduu' uva jaan' ndii, nî tî'vi' ra iin te xika' nuu' nuu' ra, te kun nasq te jaan' chaa' uva ña ndoo nda'a' te xiin' ñu'u' jaan'. Ndisu kij' nî xaa te xika' nuu' jaan' ndii, nî tîin ña'a' te tatú jaan', te nî kanî u'vi' ña'a' ra, te nî sanandiko' nda'a' xiko' ña'a' ra. ¹¹ Te nî tî'vi' tukuu' ra inga te xika' nuu' nuu' ra mii' ñu'u' te tatú jaan', ndisu te tatú jaan' ndii, nî kanî tu ra te jaan', te mîi' va nî kuu' ra xiin' ra, te nî sanandiko' nda'a' xiko' ña'a' ra. ¹² Te nî tî'vi' tukuu' ra inga te xika' nuu' nuu' ra mii' ñu'u' te tatú jaan', ndisu nî kanî tu ra te jaan', te nî xta'ni' tu ña'a' ra nuu' ñu'u' jaan'.

¹³ 'Sakan' te nî ka'an te xiin' ñu'u' jaan' xiin' nimá ra ndii: "¿Ndee ña saa e' vîtin? Aan, xa xini' i ndee ña saa e'. Tî'vi' e' si'e e', te ndani' va'a e'. Kuain' te koto ka'nu' ña'a' ra kij' kunî ña'a' ra", nî kachi' ra xiin' nimá ra. ¹⁴ Ndisu nî ka'an xiin' ta'an' te tatú jaan' kij' nî xini' ra kuaxi te jaan' ndii: "Te kaa' nanduú te xiin' ñu'u' yo'o' kij' kuvî yuva' ra. To'o' ndo', te ka'ni' e' ra, te sakan' nanduú yoo' te xiin' ñu'u' yo'o'", nî kachi' ra. ¹⁵ Sakan' te nî tîin ña'a' ra xta'ni' ra xa'a' uva jaan', te nî xa'ni' ña'a' ra. ¿Ndee ña tuu ndo'ó saa te xiin' ña'a' yo'o' uva jaan' xiin' te tatú jaan'? ¹⁶ Kixin' ra, te ka'ni' ra sakuu' te tatú jaan', te taxî ra yo'o' uva jaan' nda'a' tukú te yivi'

—nî kachi' a.

Te nî ka'an sakuu' ne yivi' kij' nî xini' so'o' nîa ña jaan' ndii:

—Ndee iin kivi' sãa Ndiosí sakan' —nî kachi' nîa.

¹⁷ Te nî nakoto' nî Jesús nuu' nîa, te nî ka'an a ndii:

—Na sakan' ndii, ¿ñaá tia'an kundani' ndo' ndee ña kuni kachi' ña yoso' nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii? Yuu', ña nî xta'ni te xa'a vi'e ndii,

ñá jaan' nî nanduú yuu' kuu' nuu' xa'a' xiki' vi'e.

¹⁸ Te yoo' ka nama' xata' yuu' jaan' ndii, ka'nu' ña'a' a. Ndisu yoo' ka xata' nama' yuu' jaan' ndii, sakuachi' xi'e xachi' ña'a' a —nî kachi' a.

¹⁹ Te sutu kuu' nuu' xiin' te sania'á tu'un' ndei' Ndiosí ndii, xa hora sakan' nî xika' ra tîin' ra Jesús, sakan' ña nî kundani' ra ña nî tîin' kuachi' ña'a' a xiin' ña ka'án ndiaa' jaan'. Ndisu nî kuvî saa ra ña jaan' xa'a' a ña yi'vi' ra ne yivi'.

Sq'o' nî nakujin Jesús nuu' te fariseo xa'a' xu'un' yoo'
(Mt. 21:45-46; 22:15-22; Mr. 12:12-17)

²⁰ Sakan' te nî tî'vi' ra sava te xito' maña, te xakuu' ña nduu' ra te xachuun' ndaku, te kuvî koto' kua'a' ra Jesús xiin' tu'un' yu'u' a, te xiin' ña jaan' kuvî sanakua'a' ña'a' ra nda'a' te xa'ndia chuun' ñuu' Roma. ²¹ Te nî ka'an te xito' maña jaan' xiin' a ndii:

—Táku'e, xini' ndu' ña ña ndaku kuitî' ka'án un', te kuán yi'vi' un' ña ka'án ne

yivi' xa'a' un', sakan' ña
näkaxin un' ne yivi'. Süü'
jaan' ndii sania'á un' ichi'
Ndiosí xiin' ña ndixa kujti'.
22 Xa'a' a jaan' na kuii' ka'an
xiin' ndu: ¿ñáá va'a yoo a
ña cha'vi e' César, te xa'ndia
chuun' ñuu Roma, xu'un'
yoo' uun ñáá vā'a yoo a?
—ñi kachi ra.

23 Ndisu Jesús ndii, ni xini
a ña ñia'a, ña chituní te
jaan', sakan' na ni ka'an a
xiin' ra ndii:

24 —Taxi ndo' na koto i jin
xu'un' yoo' jaan' —ni kachi
a.

Te ni taxi ra jin xu'un'
nda'a' a, te ni ka'an a xiin'
ra ndii:

—¿Yoo nuu' nduu' ña ni
ñanja xata' xu'un' yo'o', te
yoo kivi' yoso' xata' a? —ni
kachi a.

Te ni ka'an ra ndii:

—Nuu' César, te xa'ndia
chuun' ñuu Roma xiin' kivi'
ra nduu' a —ni kachi ra.

25 Sakan' te ni ka'an a xiin'
ra ndii:

—Xa'a' a jaan' na kuii' taxi
e' nda'a' César ña nduu' ña'a
César, te nda'a' Ndiosí na
taxi e' ña nduu' ña'a Ndiosí
—ni kachi a.

26 Te ni kuví sanama' ña'a'
ra xiin' ndee jin tu'un yu'u'
a nuu' ne yivi' jaan', te ni
ñandaní va ra xa'a' ña ni
ka'an a ña jaan', te ni xkoo
taxin' yu'u' ra.

*So'q ni nakujin Jesús nuu'
te saduceo xa'a' ña natiaku
ne xi'í*

(Mt. 22:23-33; Mr. 12:18-
27)

27 Sakan' te ni kixin sava te
saduceo nuu' Jesús. Te jaan'

ndii, kändixa' ra ña natiaku
ne yivi' kii' xi'í ñia. Sakan'
na kuii' ni ndatu'un' ña'a' ra
ndii:

28 —Tákuie, yoso' ña ni
ke'i Moisés mii' ka'an ra
xiin' e' ña naa' ni xi'i ñani
jin te yivi', te koo' si'e ra ni
yoo xiin' ña' si'i' ra ndii, ñani
ra kuní a tunda'a' xiin' ña'
jaan' te koo si'e ra xiin' a'.
Te si'e ra jaan' nandu ndee
naa si'e ñani ra, te ni xi'i
jaan'. 29 Va'a, unta' ndii, ni
yoo uxá ta'an ñani. Te ni
tunda'a' te nuu', ndisu ni xi'i
ra ña kuní ka koo si'e ra xiin'
ña' si'i' ra. 30 Sakan' te ni
tunda'a' ñani ra, te uvi, xiin'
ña' jaan'. Ndisu ni xi'i tu te
jaan' ña kuní ka koo si'e ra
xiin' a'. 31 Te jin kachi ni
ndo'o tu ñani ra, te uni. Te
jin sakan' ni ndo'o sakuu' te
uxá ta'an jaan', koo' si'e ra
ni yoo xiin' a' ndee ndi'i ra
ni xi'i. 32 Te so'o' ndi'i', te ni
xi'i tu ña'a' jaan'. 33 Sakan'
na kuii' kii' natjaku ña ndii,
¿yoo ña' si'i' kunduu tu ña'
jaan', kuachi ndii uxá saa'
te jaan' ni tunda'a' xiin' a'?
—ni kachi ra.

34 Sakan' te ni nakujin
Jesús nuu' ra ndii:

—Jin yivi' yo'o' ndii,
tunda'á' te yivi' xiin' ña'a'.
35 Ndisu ne ka'an Ndiosí
ña natjaku inga jin yivi'
ndii, tunda'a' ka ne jaan'
jkan'. 36 Kuachi ndii kivi' ka
kuví ña, sakan' ña kunduu
ña ndee naa ángele, ña
ndiee' ndivi'. Te nduu' ña
si'e Ndiosí xa'a' a ña ni
sanatiaku ña'a' a. 37 Ndisu
xa'a' ña naa' natiaku ne xi'í

ndii, ndeꞌe Moisés n̄i s̄ania'á xa'a' ña jaan' kij' n̄i ka'an ra xa'a' xto'o e' Ndiosí, ña n̄i ka'an a xiin' ra tejn̄ iñu', ña xixí, ña nduu' a Ndiosí Abraham, te nduu' tu a Ndiosí Isaac, te nduu' tu a Ndiosí Jacob. ³⁸ Sakan' na kuii' Ndiosí ndii, süu' Ndiosí ne n̄i xi'i nduu' a, süu' jaan' ndii Ndiosí ne tiaku nduu' a, sakan' ña tiaku sakuu' ne yivi' nuu' Ndiosí —n̄i kach̄i a.

³⁹ Te n̄i nakujin̄ sava te sania'á tu'un̄ ndei' Ndiosí ka'an ra xiin' a ndii:

—Sava xava'a n̄i ka'an un', tákui'e —n̄i kach̄i ra.

⁴⁰ Te n̄i kundjen̄i ka ra ndatu'un' ña'a' ra xa'a' inga ña'a.

Sania'á Jesús yoo s̄iani' xika' nduu' Cristo, ña s̄akakú yoo'

(Mt. 22:41-46; Mr. 12:35-37)

⁴¹ Te n̄i ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—¿Ndichun na ka'an ne yivi' ña s̄iani' xika' David nduu' Cristo, ña tianu' Ndiosí s̄akakú ne yivi'?

⁴² Kuach̄i ndii ndeꞌe m̄ji' David n̄i ka'an nuu' tutu Salmos ndii:

N̄i ka'an xto'o e' Ndiosí xiin' xto'o i ndii:

“Kundu'u' nda'a' ku'a a i ⁴³ na sandoó kui'e xachi' i te ndasi' yo'ó.”

N̄i kach̄i a, n̄i kach̄i ra.

⁴⁴ Sakan' na kuii' naa' m̄ji' David jaan' ka'an ña xto'o ra nduu' Cristo jaan' ndii, ¿saa kuv̄i ka'an n̄ia ña nduu' a s̄iani' xika' ra? —n̄i kach̄i Jesús.

Ka'an Jesús xa'a' ña v̄a'q ña xaa' te sania'á tu'un̄ ndei' Ndiosí

(Mt. 23:1-36; Mr. 12:38-40; Lc. 11:37-54)

⁴⁵ Te kij' xini so'o sakuu' ne yivi', te n̄i ka'an Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

⁴⁶ —Koto xiin' m̄ji' va ndo' nuu' ña kuu' te sania'á tu'un̄ ndei' Ndiosí, sakan' ña te xasuvi' xiin' mi' kuj̄ti' nduu' te jaan'. Xtani va ra kuj̄nu ra toto nan̄i', ña ndiaa ya'vi' ka, te xtani tu ra ña nakuatu va'a ña'a' ne yivi' ma'in' ya'vi' mii' chitu' kaa'. Te xtani va tu ra ña kundieꞌe ra nuu' tej̄ ka'nu', tun' ita' t̄ixin̄ vi'e mi' nakayá e', te xtani tu ra kundieꞌe ra nuu' tej̄, tun' kuu' nuu', kij' yoo v̄iko'. ⁴⁷ Te tu'un' u'vi' tu ra ña vika' nda'a' ne kuaan' vi'e n̄ia. Te xini xa'an' ra ña na'a' va ka'an ra xiin' Ndiosí, ndiani te nandan̄i ne yivi'. Te jaan' ndii chie ka tundo'o' koꞌo ra —n̄i kach̄i Jesús.

21

Taxi' iin̄ ña' kuaan' nda'vi kuu' limuxtan

(Mr. 12:41-44)

¹ N̄i ndani' i Jesús nuu' a, te n̄i xini a taan' ne yivi' limuxtan t̄ixin̄ xatun' mi' kayá xu'un' limuxtan. ² Te n̄i xini tu a ña n̄i taan' iin̄ ña' kuaan' nda'vi kuu' uvi' ta'an xu'un' ya'a kuali' t̄ixin̄ xatun' jaan'. ³ Sakan' te n̄i ka'an Jesús ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, ña' kuaan' nda'vi kuu' ka' n̄i taan' kua'a' ka xu'un' t̄ixin̄ xatun' ka' te

sakan' sakuu' inga ne ni taan' tu xu'un' tixin nu'.
 4 Sakan' ña sakuu' tuku ña ndii, ni taan' ña xu'un' ña ni ndoo ndoso' nda'a' ña. Ndisu ña' kaa' ndii, tee' ndee nda'vi kuu' a' ndii, ni taan' ndi'i a' xu'un' ña xito' kutiaku a' xiin' —ni kachi a.

Ka'an Jesús xa'a' ña nduxin xachi' yukun' ka'nu'
 (Mt. 24:1-2; Mr. 13:1-2)

5 Te kij' ndatu'un' sava ne yivi' xa'a' ña ndatun' va yuu' yukun' ka'nu' jaan', xiin' xa'a' tuman'i ndatun' va ña ni tax'i ne yivi', ña ni satiti ra toko' nama yukun' jaan' ndii, ni ka'an Jesús ndii:

6 —Xaa kivi' ña sakuu' ña xito' ndiaa ndo' kaa' ndii, nduxin ndoo a, te kutoto ta'an' ka ndee iin yuu' —ni kachi a.

Ka'an Jesús ndee ña xka'ndia kij' xa kuyatin' ndi'i iin yivi'

(Mt. 24:3-28; Mr. 13:3-23)

7 Te ni ndatu'un' ña'a' te nda'a' xa'a' a ndii:

—Taku'e, zama koo ña ni ka'an un' xa'a' jaan'? ¿Te ndee ña ka'nu' nduu' ña xka'ndia te kundani ndu ña xa kuyatin' koo a? —ni kachi ra.

8 Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Koto xiin' mii' va ndo', tax'i ndo' kuni xa'an' ndee iin ne yivi' ndo'ó. Sakan' ña kixin kua'a' te yivi', te tijn ndiaa kivi' i, te ka'an ra ña mii' ra nduu' Cristo, ña ni tianu' Ndiosí sakaku ne yivi', te xa kuyatin' kuii ndi'i iin yivi', kachi ra. Ndisu ndo'ó

ndii, kundikun ndo' xata' ra.
 9 Te kij' kuni ndo' kuento ña yoo ñu'u' tuku iin yivi', te nakuita' tei' tu ne yivi' nuu' te xa'ndia chuun' ndii, kund'i'ni ndo'. Kuachi ndii kuni a ña xi'na ka ña jaan' koo, ndisu süu' xa ndikun te kixin ña kund'i' iin yivi' kij' sakan' —ni kachi a.

10 Sakan' te ni ka'an ka Jesús xiin' ra ndii:

—Kunta'an' iin ti'vi ne ñu'u' iin yivi' xiin' tuku ti'vi ne yivi'. Te kunta'an' tu ne ndiee' iin ñuu' xiin' ne ndiee' tuku ñuu'.
 11 Te kani' xaan' taan ndiee' iin yivi', te koo tu soko, te koo va tu kui'e, te kuyi'vi xava'a ne yivi' xa'a' ña iyo va jaan', te koo tu ña iyo va ndivi' kij' sakan'.
 12 Ndisu ña kuni ka koo sakuu' ña jaan' ndii, natijn te yivi' ndo'ó, te sando'ó u'vi ra ndo'ó, te sanakua'a ra ndo'ó nda'a' te kuu' nuu', te xa'ndia chuun' xa'a' vi'e mii' nakaya e', te ko'ni te jaan' ndo'ó vi'e kaa. Te sanakua'a tu ra ndo'ó nda'a' rey xiin' nda'a' te xa'ndia chuun' ka'nu' xa'a' a ña ndikun ndo' yu'u',
 13 te ndiee yu'u' ndo' xa'a' i nuu' te ka'nu' jaan'.
 14 Sakan' na kuii' chituni ndo' xiin' nimá ndo' ña ka'an ndo' xa'a' ndo' nuu' te jaan',
 15 kuachi ndii mii' yu'u' tax'i ña xini tuni ndo', te tax'i tu i kuento ña ndichi va ka'an ndo' nuu' te jaan'. Te ndee iin te ndasi' ta'an' xiin' ndo' jaan' koo' chukuu' nakujin ra nuu' ña ka'an ndo' jaan'.
 16 Te ndo'ó ndii, ndee yuva' si'i'

ndo', xiin' ta'an' mji' ndo', xiin' ne jin kuu' xiin' ndo', xiin' ne xini ta'an' xiin' ndo' ndii, sanakua'a nja ndo'ó nda'a' te ka'nu' jaan'. Te sava ndo' ndii, ka'ni' te jaan' ndo'ó. ¹⁷ Te sakuu' ne yivi' kundasi' ndo'ó xa'a' ña ndikun ndo' yu'u. ¹⁸ Ndisu ndo'ó ndii, ndee jin xixi' xini' ndo' ndõnu'u' saka. ¹⁹ Te naa' kundieni naa kundieni ndo' nuu' tundo'o' jaan' ndii, natjin ndo' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i'.

²⁰ Va'a, te kij' kunj ndo' ña saa xinundu'u ñuu Jerusalén yo'o' yoo te xiin' ndii, kunj ndo' ña xa kuyatin' kuii ndõnu'u' xachi' a. ²¹ Te ne ndiee' ñu'u' Judea kij' sakan' ndii, na kunu nja ku'un nja tejn iku', te yoo ka ndiee' tixin ñuu yo'o' kij' sakan' ndii, na kunu ki'i' nja, te yoo ka naa xa'a' ku'u kij' sakan' ndii, na nandiko' ka nja ñuu yo'o'. ²² Sakan' ña kivi' jaan' nduu' ña sando'o' Ndiosí ne ndiee' ñuu yo'o', te xinu sakuu' ña ka'an tu'un a xa'a' ñuu yo'o'. ²³ U'vi va kundo'o' ña' ñu'u' si'e xiin' ña' sachichin' si'e kivi' jaan'. Kuachi ndii kundo'o' va sakuu' ne ndiee' nuu' ñu'u' yo'o', te kua'a' va sando'o' Ndiosí ne ndiee' ñuu yo'o'. ²⁴ Sava nja ka'ni' ra xiin' ichi, te sava nja tijn ra, te ku'un nja xiin' ra ki'in' va ñuu jin yivi' mii' ndiee' ne tuku'. Te ne tuku' jaan' ndii, viko ni'i' nja ñuu Jerusalén ndee skachi' xinu kivi' ña tava' Ndiosí ne jaan'.

Sõ'o saa a kij' nandiko'

Jesús jin yivi'

(Mt. 24:29-35,42-44; Mr. 13:24-37)

²⁵ 'Kij' sakan' ndii, koo ña jyo va nuu' ñu'u' xiin' nuu' yoo', xiin' nuu' tiuun'. Te ne yivi' nuu' ñu'u' jin yivi' ndii, sana xini' nja, te kuyi'vi va nja xa'a' ña jyo va ni'i' mini ka'nu', xiin' ña ndiee' va nuta tikui nuu' mini jaan'. ²⁶ Te ne yivi' jaan' ndii, kunjaa' xachi' nja ña yi'vi nja xanini nja xa'a' ña xito' xka'ndia nuu' ñu'u' jin yivi', sakan' ña ndee ña ndiee' ña yoo ndivi' ndii, taan ndiee' a. ²⁷ Sakan' te kunj nja yu'u, ña nduu' tu te yivi', ña kuaxi i nuu' jin viko' xiin' kua'a' ya'a ña ndiee' xiin' ña yi'é ndatun' koo' chukuu'. ²⁸ Kij' xa'a' xka'ndia ña jaan' ndii, sandieni xiin' mii' ndo', te ndani'j ndo' nuu' ndo', sakan' ña xa kuyatin' kuii kaku ndo' saa Ndiosí —ni kachi a.

²⁹ Te ni ka'an tu Jesús xiin' ra jin ña ka'an ndiaa ndii:

—Koto ndo' naa xaa' tun' higuera, uun ndee ka inga nuu' itun'. ³⁰ Kij' xini ndo' xa'a' naka'ndi yuku tun' jaan' ndii, kundani ndo' ña xa kuyatin' kuii kun savi'. ³¹ Te sakan' tu kij' kunj ndo' koo ña ni ka'an i xiin' ndo' jaan' ndii, kundani ndo' ña xa kuyatin' kuii ka'ndia chuun' Ndiosí jin yivi'. ³² Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, ña kuni ka kuyi sakuu' ne ndiee' jin yivi' vitin, te xka'ndia sakuu' ña jaan'. ³³ Ndivi' xiin' ñu'u' jin yivi' ndii, ndõnu'u' a,

ndisu tu'un yu'u' yu'u' ndii, kōo' kivi' ndoñu'u' a.

³⁴ 'Koto xiin' mii' ndo', te ndiōo' inī nimá ndo' xa'a' ña sīi', ña yoo iin yivi', xiin' xa'a' ña ko'q xka'ndia ndo' vino, xiin' xa'a' ña ndi'ni nimá ndo' xa'a', ña yoo iin yivi' yo'o'. Sakan' ña iyo xaa' kivi' jaan' kii' kōo' a naá nimá ndo'. ³⁵ Kuachī ndii xaa ña jaan' nuu' sakuu' ne yivi', ne ndiee' kanii' nuu' ñu'u' iin yivi', ndee naa iin yo'o' ña sékun te yivi'. ³⁶ Xa'a' a jaan' na koq tu'va va ndo', te ka'an va ndo' xiin' Ndiosí, te kuvī sakakú a ndo'ó nuu' sakuu' ña koq jaan', te kã'an nuu' ndo' kuīta ndo' kivi' jaan' nuu' yu'u, ña nduu' tu te yivi' —ni kachi Jesús.

³⁷ Te sania'á Jesús tu'un Ndiosí nuu' ki'e yukun' ka'nu' jaan' iin ke'in', te ñuu kua'an a xiki' ña nani' Olivos, te ikan' ndoó a. ³⁸ Te sakuu' ne yivi' kua'an nia'a nuu' ki'e yukun' jaan', te kunī so'q ña'a' nia.

22

So'q ni xaa a kii' ni ndatu'un' tuni te kuu' ka'nu' saa kuvī ka'ni' ra Jesús

(Mt. 26:1-5,14-16; Mr. 14:1-2,10-11; Jn. 11:45-53)

¹ Xa kuyatin' koq viko' ña nani' pascua, ña xi xixi' ne yivi' xita' va'a ña kōo' yuchi' levadura saká xiin'. ² Te sutu kuu' nuu' xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí ndii, xa'a' ña yi'vi ra ne yivi' na ni nanduku' ra saa saa ra te ka'ni' si'e ra Jesús.

³ Te ni skō'nu' ña ndiva'a nimá Judas, te nani' tu Is-cariote, te nduu' iin te uxi uvi ta'an te nda'a' xa'a' Jesús. ⁴ Te ni xa'an ka'an ra xiin' sutu kuu' nuu' xiin' te xa'ndia chuun' nuu' te xito' yukun' saa saa ra te sanakua'a ra Jesús nda'a' te jaan'. ⁵ Kii' ni xini so'q sutu jaan' ña ni ka'an te jaan' ndii, va'a ni kunī ra, te ni taxi ra kuento ra ña taxi ra xu'un' nda'a' Judas xa'a' ña jaan'. ⁶ Te ni taxi Judas jaan' kuento ra ña sanakua'a ra Jesús kii' kōo' ne yivi' kua'a' jaan' xiin' a. Sakan' te ni xa'a' nanduku' ra saa saa ra te sanakua'a ña'a' ra nda'a' te jaan'.

So'q ni xaa a kii' ni xixi' Jesús ña xaxi' xakuaa' xa'a' viko' pascua

(Mt. 26:17-29; Mr. 14:12-25; Jn. 13:21-30; 1 Co. 11:23-26)

⁷ Te ni tondia kivi' ña xixi' ne yivi' xita' va'a, ña kōo' yuchi' levadura saká xiin', kii' xa'ni' nia mbee kualī xa'a' viko' pascua. ⁸ Sakan' na kuii' ni ti'vi' Jesús Pedro xiin' Juan ka'an a xiin' ra ndii:

—Kua'an ndo', te sava'a ndo' ña kuxi e' xakuaa' xa'a' viko' pascua —ni kachi a.

⁹ Sakan' te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Mii' kunī un' sava'a ndu ña xaxi' jaan'? —ni kachi ra.

¹⁰ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Kii' ko'ni' ndo' ñuu kua'an ndo' ndii, kunī ndo'

iin te yivi', te ni'i' iin yoo tikui, kua'an ra. Kundikun ña'a' ndo' ndee vi'e mii' sko'nu' ra, ¹¹ te ka'an ndo' xiin' te xiin' vi'e jaan' ndii: "Ka'an xto'o e' ndii: ¿Mii' yoo cuarto mii' kuxi i ña xaxi' xakuaa' xa'a' viko' pascua xiin' te nda'a' xa'a' i?, kachi a", kachi ndo'. ¹² Te sania'á te jaan' ndo'ó iin cuarto chie, ña iin' xata' vi'e njnu, te xa yoo tu'va cuarto jaan'. Te ikan' sava'a ndo' ña kuní a kuxi e' —ni kachi Jesús.

¹³ Te ni xa'an te jaan', te ni xka'ndia xna'a a saa nii' ni ka'an Jesús xiin' ra jaan'. Te ni xava'a ra ña xaxi' xa'a' viko' pascua ikan'.

¹⁴ Kij' ni xaa hora ndii, ni xikundu'u' Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a te kuxi ña nuu' mesa. ¹⁵ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Xa ndjee' xikan' nimá i ña kuxi inga' i xiin' ndo' ña xaka'nu' e' xa'a' viko' pascua yo'o' ña kuní ka kundo'o u'vi i. ¹⁶ Sakan' ña ka'an i xiin' ndo' ña saka'nu' ka i ña kaa' ndee skachi' xaa' kivi' ña kuxi inga' i xiin' ndo' mii' xa'ndia chuun' Ndiosí —ni kachi a.

¹⁷ Sakan' te ni ki'in a iin copa, te ni taxi a ña chindani Ndiosí. Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ki'in ndo' ña yo'o', te ko'o sakuu' ndo' sie sie. ¹⁸ Sakan' ña ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, ko'o ka i vino, te' kupa'a xiin' uva, ndee kij' xaa' ña ka'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' —ni kachi a.

¹⁹ Ndi'i jaan', te ni ki'in a xita' va'a, te ni taxi a ña chindani Ndiosí xa'a' a, te ni sakuachi' ña'a' a, te ni taxi ña'a' a nda'a' ra ka'an a xiin' ra ndii:

—Ña yo'o' nduu' ñu'u' nde'i i, ña xito' kuvj xa'a' ña va'a ndo'ó. Sakan' na ndee vitin, te ndee nuu' ku'un e' ndii, na saa ndo' ña kaa' naka'an' ndo' ña ni xi'i i xa'a' ndo' —ni kachi a.

²⁰ Iin kachi ni xaa tu a kij' ndi'i ni xixi a xakuaa' jaan' xiin' te jaan' ndii, ni ki'in a iin copa, te ni ka'an a ndii:

—Te' naá tixin ña yo'o' nduu' nii' i, ña kuitja xa'a' kuachi ndo'ó, te xiin' ña kaa' taxi' xa'a' Ndiosí ña chikandu'u' a iin kuento xaa' xa'a' ndo'. ²¹ Ndisu te sanakua'a yu'u nda'a' te ndasi' yu'u ndii, nuu' mesa yo'o' ndu'u' ra xiin' i vitin xixi' ra xiin' e'. ²² Sakan' ña yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, xa ikan' yoo i kua'an i saa nii' ni chituni Ndiosí ña kundo'o i. Ndisu chie va tundo'o' kundo'o te sanakua'a yu'u —ni kachi a.

²³ Ikan' te ni xa'a' ndatu'un' ta'an' mii' te jaan' ña yoo tu nduu' te sanakua'a ña jaan'.

Sania'á Jesús ndee ne yivi' nduu' ne ka'nu' ka

²⁴ Te ni xa'a' kani' ta'an' kuento te nda'a' xa'a' Jesús xa'a' yoo nduu' te ka'nu' ka tein mii' ra. ²⁵ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Te xa'ndia chuun' kuu' nuu' nuu' ne yivi' iin yivi' ndii, sakuiso' chuun' ra ne

nduu' ne ta'an' ra. Te kuu' nuu' jaan' ndii, xtani va ra ña ka'an ne yivi' ña te xito' ñuu' nduu' ra, kachi nja.
²⁶ Ndisu ndo'ó ndii, saa ndo' sakan'. Süu' jaan' ndii te nduu' te ka'nu' ka tein ndo'ó ndii, na kuu' ra ndee naa te kuasa' ka'nu', te te ni'i' ichi' nuu' ndo' ndii, na kuu' ra ndee naa te xika' nuu' nuu' ndo'.
²⁷ Sakuu' e' xini ndii, te xixi' nuu' mesa ndii, te ka'nu' ka nduu' ra te sakan' te xaxa' ña xaxi'. Ndisu yu'u ndii, yo'o' iin' i tein ndo' ndee naa iin te xika' nuu' nuu' ndo'.
²⁸ Ndisu ndo'ó ndii, xi yoó te xi yoó ndo' xiin' i kij' yoo tundo'o' nuu' i.
²⁹ Xa'a' a jaan' na kuii' sakuiso' chuun' i ndo'ó ña ka'ndia chuun' ndo' saa nii' ni sakuiso' chuun' yuva' e' yu'u ña xa'ndia chuun' i.
³⁰ Sakan' te kuxi ndo' te ko'o ndo' xiin' i mii' ka'ndia chuun' i, te kundiee ndo' nuu' tei ka'nu', te ka'ndia chuun' tu' i'in ndo'ó nuu' uxí uvi' ti'vi' ne ta'an' e', ne Israel —ni kachi a.

Yo'o' ka'an Pedro ña nãkoo iin ndaa' ra Jesús
 (Mt. 26:31-35; Mr. 14:27-31; Jn. 13:36-38)

³¹ Te ni ka'an tu xto'o e' ndii:

—Koto un', Simón, ña ndiva'a kuu' nuu' ndii, xa ni xikan ndei' a nuu' Ndiosí te kisi' a ndo'ó ndee naa xaa' te yivi' kij' kuun' ra trigo.
³² Ndisu yu'u ndii, xa ni ka'an nda'vi i xiin' Ndiosí xa'a' un' te nãkoo un' ña ini un' xini un' yu'u. Te kij' nandiko' tukuu' un' nuu'

ichi' i ndii, sandieni un' ñani un', ne xika' ichi' i xiin' un' —ni kachi a.

³³ Sakan' te ni ka'an Pedro xiin' a ndii:

—Tákuie, süu' vi'e kaa kuiti' xa yoo tu'va i te ku'un i xiin' un'. Süu' jaan' ndii, xa yoo tu'va tu i ndee kuví i xiin' un' —ni kachi ra.

³⁴ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Pedro, ka'an i xiin' un' ña kij' kuní ka kana nduchié ndii, xa uní ichi' ni ka'an un' ña xini un' yu'u —ni kachi a.

Xa ni xaa tundo'o' kundoo Jesús

³⁵ Te ni ka'an Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

—Kij' ni ti'vi' i ndo'ó, te ni ka'an i xiin' ndo' ña koni' i ndo' xu'un' ndo', ni ndee tinda'a' ndo', ni ndee ndixan' ndo' ndii, ¿ñaá ni kuní ña'a' nuu' ndo'? —ni kachi a.

Te ni nakuiin ra ndii:

—Ü'un', koo' a —ni kachi ra.

³⁶ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndisu vitin ndii, yoo ka kumi' xu'un' ndii, na koni' i ra a, te yoo ka kumi' tinda'a' ndii, na koni' i ra a, te yoo ka koo' ichi' kumi' ndii, na xiko' ra toto titi' ra, te sata' ra iin a.
³⁷ Kuachi ndii ka'an i xiin' ndo' ña kuní a xinú ña yoso' nuu' tutu' Ndiosí mii' ka'an a ndii: “Ni ndasandu'u ña'a' ne yivi' ndee naa te nja'a”, kachi a. Sakan' ña sakuu' ña yoso' nuu' tutu' Ndiosí xa'a' yu'u ndii, kuní a xinú a —ni kachi Jesús.

³⁸ Sakan' te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Koto un', tákui'e. Yo'o' yoo uvi ta'an ichi —ni kachi ra.

Ikan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Xa sakan' kujiti' —ni kachi a.

Ka'an Jesús xiin' Ndiosí iin xaan' mií' nani' Getsemaní

(Mt. 26:36-46; Mr. 14:32-42)

³⁹ Te ni keta Jesús kua'an a xiki' ña nani' Olivos naa xi xaá a. Te ni xikundikun ña'a' te nda'a' xa'a' a kua'an ra xiin' a. ⁴⁰ Te kij' ni xaa a ikan', te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ka'an ndo' xiin' Ndiosí, sakan' te köyo ndo' nuu' ña xito' kua'a ña kiji ndo'ó —ni kachi a.

⁴¹ Te ni kuxioo a nuu' ra ndee' naa xika' skana' e' iin yuu', te ni xikuijn xiti' a, te ni ka'an a xiin' Ndiosí ndii:

⁴² —Tata yuva' i, naa' kuní un' ndii, táxi un' kundo'o i tundo'o' chie yo'o', ña nduu' ndee' naa tikui uva. Ndisu saa un' ña kuní yu'u, süu' jaan' ndii, ña kuní mií' un' saa un' —ni kachi a.

⁴³ Sakan' te ni tuvi iin ángele, ña ni kiee ndivi', te taxi a ndiee' Jesús. ⁴⁴ Te ndiee' ka ka'an a xiin' Ndiosí, sakan' ña ni ndi'ni xava'a a. Te koyó teti'in' a nuu' ñu'u' ndee' naa koyó ní' mbq'lo na'nu'. ⁴⁵ Ndi'i ni ka'an a xiin' Ndiosí, sakan' te ni ndondichi a, te ni xaa a mií' ndiee' te nda'a' xa'a' a, te ni xini a ndiee' ra kixin' ra xa'a' a ña suchi' va ini ra. ⁴⁶ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—¿Ndichun na kixin' ndo'? Ndokoo ndo', te ka'an ndo' xiin' Ndiosí, sakan' te köyo ndo' nuu' ña xito' kua'a ña kiji ndo'ó —ni kachi a.

So'q ni xaa a kij' ni tiin te yivi' Jesús

(Mt. 26:47-56; Mr. 14:43-50; Jn. 18:2-11)

⁴⁷ Te kij' kusaa' iin' ka Jesús ka'an a, te ni tuvi iin ti'vi ne yivi' kuaxi ña. Te iin te uxí uvi, te nani' Judas, ni'i' ichi' nuu' ña kuaxi ña. Te ni kuyatin ra ndee' nuu' Jesús, te ni chito va ña'a' ra. ⁴⁸ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—¿Ñáá xiin' ña ni chito un' kaa' sanakua'a un' yu'u, ña nduu' tu te yivi', nda'a' te kaa'? —ni kachi a.

⁴⁹ Te kij' ni xini te nda'a' xa'a' Jesús ña xka'ndiá ikan', te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Tákuie, ¿ñáá va'a kyun ichi ña'a' ndu? —ni kachi ra.

⁵⁰ Te ni satuxu'vi iin te nda'a' xa'a' Jesús jaan' iin te xika' nuu' nuu' sutu ka'nu', ni xa'ndia ra so'q kua'a te jaan'. ⁵¹ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Xava'a, vikuijn un' —ni kachi a.

Te ni tondia nda'a' a so'q te ni tuxu'vi jaan', te ni sanda'a ña'a' a. ⁵² Ikan' te ni ka'an a xiin' sutu kuu' nuu', xiin' te xa'ndia chuun' nuu' te xito' yukun' jaan', xiin' te xixa nuu' ñuu, te ni ndekuee tiin ña'a' jaan' ndii:

—¿Ndichun na kuaxi ndo' te tiin ndo' yu'u xiin' ichi xiin' itun' ndee' naa iin te kui'na'? ⁵³ Kua'a' kivi' ni iin

í tein ndo' sania'á í nuu' kije yukun' ka'nu', te nĩ tĩin ndo' yu'u. Ndisu xa nĩ xaa hora ña saa ndo' sakan', hora ña xa'ndia chuun' ña ndiva'a iin yivi' —nĩ kachi a.

Ka'an Pedro ña xini ra Jesús

(Mt. 26:57-58,69-75; Mr. 14:53-54,66-72; Jn. 18:12-18,25-27)

⁵⁴ Sakan' te nĩ tĩin te jaan' Jesús, te nĩ xan ndiaka ña'a' ra vi'e sutu ka'nu'. Te Pedro ndii, nĩ xikundikun na ra xika' xika' kua'an ra. ⁵⁵ Te kij' nĩ na'mi te yivi' ñu'u nuu' kije sutu jaan' ndii, nĩ xikundiee ra xituni' ra saa xinundu'u xiin' a, te nĩ xikundu'u' tu Pedro tein te jaan'. ⁵⁶ Ndisu kij' nĩ xini iin ña' xika' nuu' ndu'u' ra xituni' ra ndii, nĩ nakoto ndi'e' ña'a' a, te nĩ ka'an a' ndii:

—Nĩ xika tu te kaa' xiin' te jaan' —nĩ kachi a'.

⁵⁷ Ndisu nĩ kije yu'u' Pedro ka'an ra ndii:

—Xini ña'a' i, naa —nĩ kachi ra.

⁵⁸ Iin kanj' va xka'ndia, te nĩ xini ña'a' inga te yivi', te nĩ ka'an ra ndii:

—Iin te ndiaka ta'an' xiin' te kaa' nduu' tu yo'ó —nĩ kachi ra.

Ndisu tuku nĩ nĩ ka'an Pedro ndii:

—Süvi yu'u, taa —nĩ kachi ra.

⁵⁹ Nĩ xka'ndia kuyatin' iin hora, te nĩ ka'an inga te yivi' xa'a' Pedro ndii:

—Ña ndaku xna'a' nduu' a ndii, xika tu te yo'ó xiin' te kaa', sakan' ña iin te Galilea nduu' ra —nĩ kachi ra.

⁶⁰ Nĩ ka'an nĩ tukuu Pedro ndii:

—Xini i ndee xa'a' ka'an un', taa —nĩ kachi ra.

Te na nĩ ña jaan' ka'an ra, te nĩ kana nduchié. ⁶¹ Sakan' te nĩ ndiko kuiin xto'o e', te nĩ nakoto a nuu' Pedro. Te nĩ naka'an' Pedro ña xa nĩ ka'an a xiin' ra ndii: "Kij' kuni ka kana nduchié ndii, xa uni ichi' nĩ ka'an un' ña xini un' yu'u", nĩ kachi a.

⁶² Te kij' nĩ keta ra ikan' ndii, nĩ xaku suchi' ini va ra.

So'o ni xaa a kij' ni kanj te xun' Jesús

(Mt. 26:67-68; Mr. 14:65)

⁶³ Te yivi', te ndiaa Jesús ndii, nĩ xa'a' kundi'i' ra xiin' a, te nĩ kanj ña'a' ra, ⁶⁴ te nĩ satiin ra pein nuu' a, te nĩ kanj ka ña'a' ra ka'an ra xiin' a ndii:

—Nakuni un' yo'o nĩ kanj yo'ó —nĩ kachi ra.

⁶⁵ Te kua'a' ka nĩ kanja'a ra xiin' a.

So'o ni xaa a kij' ni sana'ma te kuu' ka'nu' Jesús

(Mt. 26:59-66; Mr. 14:55-64; Jn. 18:19-24)

⁶⁶ Kij' nĩ kitu' ndii, nĩ nakaya te xixa nuu' ñuu, xiin' sutu kuu' nuu', xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí. Te nĩ kixin ndiaka te yivi' Jesús mii' nĩ nakaya te ka'nu' jaan', te nĩ ndatu'un' ña'a' ra ndii:

⁶⁷ —¿Ñáá yo'ó nduu' Cristo, ña kuaxi sakakú ne yivi'? Ka'an un' xiin' ndu —nĩ kachi ra.

Te nĩ ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Naa' ka'an i xiin' ndo' ña suvi i ndii, kändixa' ndo'.⁶⁸ Te sakan' tu naa' ndatu'un' i ndo'ó ndii, küvi nakuijn ndo', te ni ndee sändie'ni' tu ndo' yu'u.⁶⁹ Ndisu ndee vitin te ndee nuu' ku'un e' ndii, kuni ndo' yu'u, ña nduu' tu te yivi', kundu'u' i xiin' kua'a' Ndiosí ka'nu' koo' chukuu' —ni kachi a.

⁷⁰ Sakan' te ni ndatu'un' ña'a sakuu' ra ndii:

—Naa' sakan' ndii, ¿yo'ó nduu' Si'e Ndiosí, uun? —ni kachi ra.

Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Naa ka'an ndo', ñaa' nduu' a —ni kachi a.

⁷¹ Sakan' te ni ka'an xiin' ta'an' ra ndii:

—Küní ka ne ndiee yu'u' xa'a' ra nuu' e', sakan' ña xa yu'u' mii' ra ni ka'an ra ña ni xini so'ó e' kaa' —ni kachi te ka'nu' jaan'.

23

So'ó ni xaa a kii' ni iin Jesús nuu' Pilato

(Mt. 27:1-2,11-14; Mr. 15:1-5; Jn. 18:28-38)

¹ Sakan' te ni nuta sakuu' te ñu'u' jaan', te ni xan ndiaka ra Jesús nda'a' Pilato.

² Sakan' te ni xa'a' ra tiin' kuachi ra Jesús ka'an ra ndii:

—Te yivi' yo'o' ndii, ni xini ndu kuni nata'vi' ra ne ñuu ndu. Te taxi' tu ra ña cha'vi ndu xu'un' yo'o' nda'a' César. Te ka'an tu ra ña suvi ra nduu' Cristo, ña sakakú ne yivi', sakan' na kuii' rey nduu' ra, kachi ra —ni kachi te jaan'.

³ Sakan' te ni ndatu'un' Pilato Jesús ndii:

—¿Ñáá yo'ó nduu' rey nuu' ne judío? —ni kachi ra.

Te ni nakuijn a ndii:

—Xa mii' un' ni ka'an sakan' —ni kachi a.

⁴ Sakan' te ni ka'an Pilato xiin' sutu kuu' nuu' jaan' xiin' ne yivi' kua'a' jaan' ndii:

—Köo' ndee iin kuachi ndiso' te yivi' kaa' —ni kachi ra.

⁵ Ndisu ndiee' ka ka'an te jaan' ndii:

—Te kaa' ndii, natandiee' kini ra ne ñuu ndu xiin' ña sania'á ra, ni xa'a' xaa' ra ña jaan' ndee ñu'u' Galilea, te ni xaa ra ndee ñu'u' Judea yo'o' —ni kachi ra.

So'ó ni xaa a kii' iin Jesús nuu' Herodes

⁶ Kii' ni xini so'ó Pilato ña jaan' ndii, ni ndatu'un' ra naa' te ni kiee ñu'u' Galilea nduu' Jesús. ⁷ Te kii' ni xini ra ña ni kiee a ñu'u' Galilea mii' xa'ndia chuun' Herodes ndii, ni ka'an chuun' ra ña kundiaaka sakuu' te xixa jaan' Jesús nda'a' Herodes jaan', sakan' ña kivi' jaan' ndii, ndu'u' tu te jaan' ñuu Jerusalén jaan'. ⁸ Kii' ni xini Herodes Jesús ndii, va'a va ni kuni ra, kuachi ndii kua'a' va kivi' ni xka'ndia ña kuni ra nata'an' ra xiin' a, sakan' ña ni xini so'ó ra ndatu'un' kua'a' ne yivi' xa'a' Jesús, te kuni ra kuni nduchi' nuu' ra iin chuun' ka'nu' ña saa a. ⁹ Te ni ndatu'un' ra Jesús ki'in' nuu' ña'a, ndisu ni nakuijn a nuu' ra. ¹⁰ Te ikan'

ndiee' tų sutų kuu' nuu' xiin'
te sania'á tų un' ndei' Ndiosí
tiin' kuachí u'vi' ña'a' rā.
11 Sakan' te nī sandiee' kui'e
ña'a' Herodes xiin' te xiin'
rā, te nī kundí'j rā xiin' a
chindu'u' rā toto xiñu' va'a
xata' a, te nī sanandiko' ña'a'
rā nda'a' Pilato. 12 Te kivi'
jaan' nī nanduų Pilato xiin'
Herodes te xiní ta'an', sakan'
ña ña nuu' ndii, nī ndasi'
ta'an' rā.

*So' o nī xaa a kii' ña xa yoo
kuví nduu' Jesús*

(Mt. 27:15-26; Mr. 15:6-
15; Jn. 18:38—19:16)

13 Sakan' te nī ka'an
chuun' Pilato, te nī nakaya
sutų kuu' nuu', xiin' te
xa'ndia chuun' nuu' ñuu,
xiin' sakuu' ne ñuu jaan',
14 te nī ka'an rā xiin' nīa ndii:

—Nī kixin ndiaka ndo'ó te
yivi' yo' o' nda'a' i, te ka'an
ndo' ña kuni nata'vi' rā ne
ñuu ndo'. Ndisų yu'u ndii,
nī sana'má ña'a' i nuu' ndo'
ita' ndo' kaa', te nī xini i
ña kōo' ndee iin kuachí ña
sataví ña'a' ndo' jaan' nī xaa
rā. 15 Te nī ndee Herodes nī
na'in kuachí te kaa', sakan'
na nī sanandiko' tuku ña'a'
rā nuu' i. Sakan' ña kōo' ña
xata'an kuví rā xa'a' nī xaa
rā. 16 Xa'a' a jaan' na kuii'
ka'an chuun' i, te kaxi' va rā,
ndi'j jaan', te sandoó ndiká
ña'a' i —nī kachí rā.

17 Te sakuu' ichi' kii' na-
sukú viko' jaan' ndii, kuní a
ña saña' Pilato iin te naá vi'e
kaa. 18 Ndisų iin nī nda'a' nī
kuaa' sakuu' ne yivi' kua'a'
jaan' ka'an nīa ndii:

—Te ñaa' ka'ni' un', te
saña' un' Barrabás —nī
kachí nīa.

19 Te Barrabás jaan' ndii,
naá rā vi'e kaa xa'a' ña nī
kunta'an' rā xiin' te xiin'
romano, xiin' xa'a' a ña nī
xa'ni' rā iin te yivi'.

20 Te nī ka'an tukuų Pilato
xiin' ne yivi' jaan' xa'a' ña
nī kuni rā saña' rā Jesús.
21 Ndisų ne jaan' ndii, so' o
ti'e' ka ka'an nīa ndii:

—Nuu' krusin kuxi un' te
ña'a', nuu' krusin kuxi un' te
ña'a' —nī kachí nīa.

22 Te nī ka'an nī tukuų
Pilato xiin' nīa ichi' ña unī
ndii:

—¿Ndichun? ¿Ndee ña
nīa'a nī xaa rā? Kōo' ndee
iin kuachí ña xata'an kuví rā
xa'a' nī na'in yu'u. Xa'a' a
jaan' na kuii' ka'an chuun'
i, te kaxi' rā, ndi'j jaan', te
sandoó ndiká ña'a' i —nī
kachí rā.

23 Ndisų ne jaan' ndii, so' o
ti'e' ka ka'an nīa ña nuu'
krusin na kuxi ña'a' rā. Te
xa'a' a ña ti'e' va nī kuaa'
nīa xiin' sutų kuu' nuu' nuu'
Pilato ndii, nī xinų xna'a' ña
ndioo' inī nīa jaan'. 24 Sakan'
na nī nakuijn yu'u' Pilato
saxinu rā ña kuní ne jaan'.
25 Te nī ka'an chuun' rā, te nī
saña' te kuní ne jaan', te naá
vi'e kaa xa'a' ña nī kunta'an'
rā xiin' te xiin' romano, xiin'
xa'a' a ña nī xa'ni' rā iin
te yivi'. Ndisų nī sanakua'a
rā Jesús te kuví a saa ka'an
nimá ne jaan'.

Sq'o ni xaa a kii' ni kuxi te xiin' Jesús nuu' krusin

(Mt. 27:32-56; Mr. 15:21-41; Jn. 19:17-30)

²⁶ Kii' ni kije te xiin' kua'an ra xiin' Jesús ndii, ni nata'an' ra xiin' iin te ni kije nyu Cirene, te nani' Simón. Te jaan' ndii, mii' xika' ra ni xa'an' ra, te ni nandiko' ra. Te ni iin u'vi' ña'a' te xiin' jaan' ña koni'i ra krusin kundikun ra xata' Jesús ku'un ra. ²⁷ Te kua'a' va ne yivi', te kua'a' va tu ña'a' xaku' suchi' ini ndee tana' ndii ña ndikun ña xata' Jesús kua'an ña. ²⁸ Te ni nakoto xata' Jesús nuu' ne jaan', te ni ka'an a xiin' ña ndii:

—Ndo'ó, ña'a', ne ndiee' nyu Jerusalén, kuaku ndo' xa'a' yu'u. Süu' jaan' ndii kuaku ndo' xa'a' mii' ndo' xiin' xa'a' si'e ndo', ²⁹ sakan' ña xaa kivi' ña ka'an ndo' ndii: “Va'a va kuni ña'a' ña' küvi' koo si'e, xiin' ña' koo' kivi' ni sakitu' si'e, xiin' ña' koo' kivi' ni sachichin' si'e”, kachi ndo'. ³⁰ Te kii' sakan' ndii, xa'a' ne yivi' ka'an ña xiin' iku' ndii: “Tavi ndo' ndu, te ndo'ó, xiki' ndii, tisi'e ndo' ndu”, kachi ña. ³¹ Kuachi ndii, naa' xaa' ra sakuu' ña kaa' xiin' yu'u, te nduu' ndee naa' itun' i'i' ndii, saa ka vi' tu saa ra xiin' ndo'ó, ne nduu' ndee naa' itun' ichi —ni kachi a.

³² Te ndiaka' tu te xiin' jaan' uvi' ta'an te ña'a', te ka'ni' tu ña'a' ra. ³³ Te kii' ni xaa' ra iin' xaan' mii' nani' iki' xini' te ni xi'i' ndii, ni kuxi' ra Jesús nuu' krusin

ikan'. Te te ña'a' jaan' ndii, tata'vi' xiin' a ni kuxi' ña'a' ra nuu' inga krusin, iin' ra nda'a' kua'a' a, te inga ra nda'a' itin a. ³⁴ Te ni ka'an a kii' ndiandu'u' a nuu' krusin ndii:

—Tataa, koo ka'nu' ini un' xa'a' te kaa', sakan' ña xini' ra ndee ña xaa' ra —ni kachi a.

Ndi'i jaan', te ni katin te xiin' toto a, te kuni' ra yoo nda'a' ndoo' i'in a.

³⁵ Te ita' ne yivi' kua'a' jaan' xito' ndi'e' ña Jesús ikan', te ndee te ka'nu' jaan' ndii, kundi'i' ra xiin' a ka'an xiin' ta'an' ra ndii:

—Inga ne yivi' ni sakaku' ra, na sakaku' xiin' mii' mii' ra viti' naa' ndixa xna'a' ndii, Cristo, te ni nakaxin' Ndios' sakaku' ne yivi', nduu' ra —ni kachi ra.

³⁶ Te nii' sakan' xandi'i' tu te xiin' xiin' a taxi' ra vino iya' ko'o a, ³⁷ te ka'an' ra xiin' a ndii:

—Naa' ndixa xna'a' yo'ó nduu' rey ne judío ndii, sakaku' xiin' mii' ki'i' un' —kachi ra.

³⁸ Te ni ke'i' ra iin' tu'un' yu'u' nuu' krusin jaan' xa'a' ña ni iin' kuachi' ña'a' ra ka'an a ndii: “Te yo'o' nduu' rey ne judío”, kachi a. Te yu'u' jaan' ndii, yoso' a xiin' tu'un' griego, xiin' tu'un' latin, xiin' tu'un' hebreo.

³⁹ Te iin' te ña'a', te ndiaa' ndu'u' nuu' inga krusin xiin' Jesús ndii, ni xandi'i' ra xiin' a ka'an' ra ndii:

—Naa' ndixa xna'a' yo'ó nduu' Cristo, ña sakaku' ne yivi' ndii, sakaku' xiin' mii'

mji' un', te sakakú tu un' ndu'u —ni kachi ra.

⁴⁰ Ndisu ni xi'e inga te nja'a jaan' nuu' te jaan' ka'an ra ndii:

—¿Ñáá ni ndee Ndiosí y'i'vi yo'ó, tee' ndee xa yoo un' nuu' tundo'o' yo'o'? ⁴¹ Yoo' ndii, xata'an yoo e' tundo'o' yo'o', sakan' ña xa'a' ña nja'a, ña ni xaa e', nacha'vi e', ndisu te kaa' ndii, koo' xachi' ña nja'a ni xaa ra —ni kachi ra.

⁴² Sakan' te ni ka'an ka ra ndii:

—Jesús, naka'an' na un' xa'a' i kii' xa'a' un' ka'ndia chuun' un' —ni kachi ra.

⁴³ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' un' viti'ndii, kundu'u' un' xiin' i ndivi' mii' ndatun' va kaa' —ni kachi a.

So'o ni xaa a kii' ni xi'i Jesús nuu' krusin

(Mt. 27:45-56; Mr. 15:33-41; Jn. 19:28-30)

⁴⁴ Te kii' ni xaa jin ke'in' ndii, ni kuu jin yavi kanii' jin yivi' ndee ni xa'an' ndiko' a kaa un' xakuua'. ⁴⁵ Te ni xi'i ñu'u, te ni ndata' ma'in' toto ña ta'nu' i'nu tixin yukun' ka'nu'. ⁴⁶ Sakan' te ni ka'an ti'e' Jesús ndii:

—Tataa, nda'a' yo'ó nataxi' i nimá i —ni kachi a.

Te ndi'i so'o ni ka'an a ña jaan', te ni xi'i a. ⁴⁷ Kii' ni xini te xiin' kuu' nuu' jaan' ña ni yoo jaan' ndii, ni saka'nu' ra Ndiosí ka'an ra ndii:

—Ndixa xna'a nduu' a ndii, te ni xachuun' ndaku ni nduu' te kaa' —ni kachi ra.

⁴⁸ Te sakuu' ne yivi' kua'a', ne ni xito ndi'e' ña ni yoo ikan' ndii, kuun' iki' nja tia'ni nja ni nandiko' nja xa'a' ña suchi' va ini nja. ⁴⁹ Ndisu sakuu' ne xini ta'an' xiin' Jesús, xiin' ña'a', ne ni ndikun ña'a' ni kixin nja ndee Galilea ndii, ni ita tu ne jaan' ndee ndoso' jaan' xito' ndi'e' nja ña ni yoo ikan'.

So'o ni xaa a kii' ni ndiee ñu'u' nde'i Jesús

(Mt. 27:57-61; Mr. 15:42-47; Jn. 19:38-42)

⁵⁰ Ni yoo jin te yivi', te ni nani' José, te ni kiee ñuu Arimatea, ña kandu'u' nuu' ñu'u' Judea. Te jaan' ndii, jin te ka'nu' tein te xa'ndia chuun' nduu' ra. Te nduu' tu ra te yivi' va'a, te xachuun' ndaku tu ra. ⁵¹ Te ni ndiatu ini ra xa'a' ña ka'ndia chuun' Ndiosí jin yivi' yo'o'.

Sakan' na ni nakuita kuento ra xiin' kuento ña ni ndoo te kuu' ka'nu' jaan', ni ndee xiin' ña ni xaa te jaan' xiin' Jesús. ⁵² Sakan' na ni xa'an ra nuu' Pilato, te ni xikan ra ñu'u' nde'i Jesús. ⁵³ Te kii' ndi'i ni sanuu' ra ñu'u' nde'i a jaan' ndii, ni tisuku' ra a jin toto ndiká.

Te ni xa'an chinaa' ra a tixin yavi ndii mii' tia'an kunaan ñu'u' nde'i ndee jin ne yivi', ña ni xatia ra toko' kava'. ⁵⁴ Te kivi' jaan' ndii, kivi' ña sakoo' tu'va xiin' mii' ne yivi' xa'a' kivi' sábado, ña xinandiee' nja, nduu' a. Te na'a' ka te xa'a' kivi'

jaan'. ⁵⁵ Te ña'a', ne ndikún ni kixin xiin' Jesús ndee ñu'u' Galilea ndii, ni xa'an nia, te ni xini nia yavi ndii jaan', te ni xini tu nia saa ni chinaá ra ñu'u' nde'i a. ⁵⁶ Te kij' ni nandiko' nia mii' ndiee' nia ndii, ni xava'a nia suxa xavixin' xiin' xa'an xavixin', te ni ndiee' nia kivi' sábado, ña xinandiee' ne yivi' saa ka'an chuun' tu'un ndei' Ndiosí.

24

Sq'o ni xaa a kij' ni natiaqu Jesús

(Mt. 28:1-10; Mr. 16:1-8; Jn. 20:1-10)

¹ Te nia'a va kivi' nuu' xa'a' ximana ndii, ni xa'an tukuu ña'a' jaan' yavi ndii mii' naá ñu'u' nde'i Jesús ni'i' nia xa'an xavixin' ña ni xava'a nia jaan', te ni xa'an tu inga ka ña'a' xiin' nia.

² Te ni xini nia ña xa ni nundia'a yuu' ña ndasi yu'u' yavi jaan'. ³ Te kij' ni ko'ni nia yavi ndii jaan' ndii, koo' ka ñu'u' nde'i xto'o e' Jesús kandu'u' ikan'. ⁴ Kij' ndi'ni ne jaan' ita' nia ikan' ndii, numi' va te ni tui' uvi' ta'an te yivi' ni'nu' ra toto yi'é ndatun' va, te ni xikuita ra xiin' nia jaan'. ⁵ Te xa'a' a ña ni yi'vi va ne jaan', te ni katandiee nia nuu' nia ndee ñu'u' ndii, ni ka'an te yivi' jaan' xiin' nia ndii:

—¿Ndichun nanduku' ndo' tein ne ni xi'i ña xa tiaku? ⁶ Koo' ka a naá yo'o', süu' jaan' ndii xa ni natiaqu a. Naka'an' ndo' ña ni ka'an a xiin' ndo' kij' xika' ka

a nuu' ñu'u' Galilea ndii: ⁷ “Yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, kuni a ña sanakua'a te yivi' yu'u nda'a' ne ndiso' kuachi, te kuvi' i nuu' krusin, te natiaqu i kivi' ña uni”, ni kachi a xiin' ndo' —ni kachi te jaan' xiin' nia.

⁸ Sakan' te ni naka'an' nia ña ni ka'an Jesús xiin' nia. ⁹ Te kij' ni nandiko' nia mii' ndiee' te uxi iin jaan' ndii, ni ka'an nia sakuu' ña jaan' xiin' ra, te sakan' tu xiin' inga ne ndikún Jesús.

¹⁰ Ña'a', ne ni xini ña ni yoo jaan' ndii, María Magdalena nduu' iin a', xiin' Juana, xiin' María, si'i' Jacobo, xiin' sava inga ña'a', ne ni xa'an xiin' nia.

¹¹ Ndisu ne ndikún ichi' Jesús ndii, ni xanini nia ña ña kuasa' kuni nduu' ña ka'an ña'a' jaan', te ni kuni nia kandixa' ña'a' nia. ¹² Saa ni ndii, ni ndava Pedro, te kua'an ra yavi ndii jaan', te kij' ni xto'ni ra tixin a ndii, ni xini ra ña koo' ka xna'a ñu'u' nde'i Jesús naá ikan', ndee toto, ña ni ndisuku' kuiti' a, ndiee' tixin yavi jaan'. Sakan' te ni nandiko' ra vi'e nandaní va ra xa'a' ña ni yoo ikan'.

Sq'o ni xaa a kij' ni tui' Jesús nuu' uvi' ta'an te nda'a' xa'a' a ichi' ña kua'an ñuu Emaús

(Mr. 16:12-13)

¹³ Sava ni kivi' ña ni natiaqu Jesús jaan', te ñu'u' uvi' ta'an te ndikún ichi' a ichi' ña kua'an ñuu Emaús kua'an ra. Te ñuu jaan' ndii, kuyatin' uxi iin kilómetro xika' naá a te kandu'u' ñuu

Jerusalén. ¹⁴ Tẹ ndatu'un' xiin' ta'an' rạ kua'an rạ xa'a' sakuu' ña nị yoo. ¹⁵ Tẹ kij' ndatu'un' rạ kua'an rạ ndii, nị kuyatın Jesús xata' rạ, tẹ kua'an ả inga' ả xiin' rạ. ¹⁶ Ndisu nị nakunị ña'a' rạ nị xaa Ndiosí. ¹⁷ Sakan' tẹ nị ka'an Jesús xiin' rạ ndii:

—¿Ndee xa'a' ndatu'un' ndo'ó kua'an ndo'? —nị kachị ả.

Sakan' tẹ nị xikuita tẹ jaan', nda'vi kuni rạ. ¹⁸ Sakan' tẹ nị ka'an iin tẹ nani' Cleofas xiin' ả ndii:

—Iin ndaa' yo'ó kuitị' nduu' tẹ xka'ndiá kua'an ñuu Jerusalem, tẹ xini ndee ña nị yoo ikan' iku kañuu kuitị' —nị kachị rạ.

¹⁹ Tẹ nị ka'an ả xiin' rạ ndii:

—¿Yoo nduu' ả nị yoo? —nị kachị ả.

Sakan' tẹ nị ka'an rạ xiin' ả ndii:

—Ña nị ndo'ọ Jesús, tẹ nị kịeẹ ñuu Nazaret. Tẹ jaan' ndii, nị ka'an tiakú rạ tu'un Ndiosí, tẹ nị ka'an tu rạ ả xiin' ña ndiẹe', tẹ nị xaa tu rạ kua'a' chuun ka'nu' koo' chukuu' nuu' Ndiosí xiin' nuu' kua'a' va ne yivi'.

²⁰ Tẹ sutu kuu' nuu' xiin' tẹ xa'ndia chuun' nuu' ñuu nị sanakua'a ña'a' nda'a' tẹ romano tẹ ka'ni' ña'a' rạ, tẹ nị xa'ni' ña'a' tẹ jaan' nuu' krusín. ²¹ Ndisu ndu'u ndii, nị ndiatu inị ndu ña tẹ jaan' nduu' tẹ sandoó ndiká yoo', ne vi'e Israel, nda'a' tẹ ndasi' yoo'. Tẹ xa unị kivi' kua'an vjtin ña nị yoo sakuu' ña jaan'. ²² Tẹ sakan' tu sava ña'a', ne nduu' ti'vi

xiin' ndu ndii, nị sandi'nị nịa ndu. Sakan' ña nịa'a ndi'e' nị xa'an nịa yavi mii' naá ñu'u' nde'i Jesús, ²³ ndisu kọọ' ka ả nị xini nịa naá. Tẹ nị nandiko' nịa, tẹ nị ka'an tu nịa ña nị tuvi ndia'vi' ángele nuu' nịa, tẹ nị ka'an ả xiin' nịa ña xa nị natıaku Jesús. ²⁴ Ndi'i jaan', tẹ nị xa'an iin uvi tẹ nduu' ti'vi xiin' ndu yavi jaan', tẹ nị xini rạ ña naa nị ka'an ña'a' jaan', xna'a nduu' ả. Ndisu nị xini rạ Jesús —nị kachị rạ.

²⁵ Sakan' tẹ nị ka'an ả xiin' rạ ndii:

—Xa küu' kaxi' tu ndo'ó, ran'. Xa kuachı tu kandixa' ndo' ña nị ka'an tẹ nị ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an'.

²⁶ ¿Ñáá xini ndo' ña nị kuni ả kundọ'ọ Cristo, ña nị tıanu' Ndiosí sakakú ne yivi', sakuu' ña jaan' ña kuni ka nu'u ả ndivi' mii' natıin ả ña ki'in' ka'nu'? —nị kachị ả.

²⁷ Sakan' tẹ nị xa'a' sanakuachi' ả sakuu' ña yoso' nuu' tutu Ndiosí, ña ka'an xa'a' ả, nị xa'a' ả ndee ña nị ke'i Moisés xiin' ña nị ke'i sakuu' tẹ nị ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an'.

²⁸ Tẹ kij' xa kuyatin' rạ ñuu mii' kua'an rạ ndii, nị xaa Jesús ndee naa ña ya'á kua'an. ²⁹ Ndisu nị ka'an ndiẹe' rạ xiin' ả ndii:

—Ndoọ un' xiin' ndu yo'o', xa nị kuaa' va, sakan' tẹ tüvi' ka —nị kachị rạ.

Sakan' tẹ nị ko'ni rạ iin vi'e, tẹ nị ndoo ả ikan' xiin' rạ. ³⁰ Kij' ndu'u' Jesús tẹ kuxi ả nuu' mesa xiin' rạ ndii, nị ki'in ả xita' va'a, tẹ nị taxı ả ña chındani Ndiosí, tẹ

nĭ sakuachi' ña'a' a, te nĭ taxĭ ña'a' a nda'a' ra. ³¹ Sakan' te nĭ nunĭa' nduchi' nuu' ra, te nĭ nakunĭ ra ña Jesús nduu' a. Ndisu xaka'an e', te nĭ ndĭĭ' a so'o nuu' ra. ³² Te nĭ xa'a' ka'an xiin' ta'an' ra ndii:

—¿Süü' nĭ tuu' e' ña ndee naa xixĭ vĭ' nimá e' kĭĭ' ñu'u' e' ĭchi' kuaxĭ e', te sanakuachi' a ña yoso' nuu' tutu Ndiosí nuu' e' kuaxĭ a xiin' e'? —nĭ kachi xiin' ta'an' ra.

³³ Xa hora sakan' te nĭ nandiko' ra ñuu' Jerusalén, te nĭ ndekuĭe ra mii' nakayá te uxĭ ĭin nda'a' xa'a' a xiin' ĭnga ne ndikún ĭchi' a. ³⁴ Te nĭ ka'an ne jaan' xiin' ra ndii:

—Ña ndaku xna'a' nduu' a ndii, nĭ natĭaku xto'o e', xa nĭ tuvĭ tu a nuu' Simón Pedro —nĭ kachi ña.

³⁵ Sakan' te nĭ ka'an tu te jaan' xiin' ne jaan' sakuu' ña nĭ xka'ndĭa xiin' ra ĭchi', xiin' saa nĭ nakunĭ ra Jesús kĭĭ' nĭ sakuachi' a xita' va'a.

So'o nĭ xaa a kĭĭ' nĭ tuvĭ Jesús nuu' te ndikún ĭchi' a
(Mt. 28:16-20; Mr. 16:14-18; Jn. 20:19-23)

³⁶ Kĭĭ' ka'an ka te jaan' xa'a' ña jaan' ita' ra, te ĭin nĭ tuvĭ tĭo' Jesús ĭin' ndĭchi' a ma'in' mii' ndiee' ña jaan', te nĭ ka'an a xiin' ña ndii:

—Na koo na ña manĭ' xiin' nimá ndo' —nĭ kachi a.

³⁷ Ndisu nĭ yĭ'vi xava'a ña, sakan' ña nĭ xanĭni ña ña ĭin ĭ'na' nduu' a. ³⁸ Te nĭ ndatu'un' ña'a' Jesús ndii:

—¿Ndichun na yĭ'vi ndo'? Te, ¿ndichun na kuachĭ kandixa' ndo' xiin' nimá ndo'? ³⁹ Koto ndo' nda'a' ĭ xiin' xata' xa'a' ĭ. Yu'u' nduu' ĭ. Tondĭa nda'a' ndo' yu'u' te kunĭ ndo' ña suvĭ ĭ. Sakan' ña ĭ'na' ndii, koo' ñu'u' ndeĭ' a, te nĭ ndee koo' tu ĭki' a ndee naa ña xito' ndo' kumi' yu'u' vĭtin —nĭ kachi a.

⁴⁰ Te kĭĭ' ndĭĭ' nĭ ka'an a ña jaan', te nĭ nia'a' a nda'a' a xiin' xa'a' a nuu' ña. ⁴¹ Te xa'a' a ña va'a va' kuni ña, te nandanĭ xava'a tu ña ndii, kusaa' kunĭ ka kandixa' xna'a' ña ña suvĭ nduu' a. Sakan' te nĭ ndatu'un' ña'a' a ndii:

—¿Ñáá yoo ña xaxĭ' xaa' ndo'? —nĭ kachi a.

⁴² Sakan' te nĭ taxĭ ña ĭin ta'vi' tĭaka' yatan' xiin' tutu yoko nda'a' a, ⁴³ te nĭ natĭin ña'a' a, te nĭ xixĭ ña'a' a nuu' ña. ⁴⁴ Sakan' te nĭ ka'an a xiin' ña ndii:

—Ña nĭ ndo'o ĭ jaan' ndii, xa nĭ ka'an ĭ xiin' ndo' xa'a' a kĭĭ' nĭ xika' ĭ xiin' ndo', ña kunĭ a xinu' sakuu' ña yoso' xa'a' yu'u' nuu' tutu' ndeĭ' Ndiosí, ña nĭ ke'ĭ Moisés, xiin' ña nĭ ke'ĭ te nĭ ka'an tiakú tutu' a, xiin' ña yoso' nuu' tutu' Salmos —nĭ kachi a.

⁴⁵ Sakan' te nĭ nunĭa' a nimá ña, te nĭ taxĭ a kundani' kaxi' ña xa'a' ña yoso' nuu' tutu' Ndiosí. ⁴⁶ Te nĭ ka'an a xiin' ña ndii:

—Ña yo'o' nduu' ña yoso' nuu' tutu' Ndiosí xa'a' Cristo, ña tĭanu' a sakakú ne yivĭ', ña kunĭ a kuvĭ a, te natĭaku a kivi' ña unĭ. ⁴⁷ Te xiin'

ndīee' a ka'an ndos̄o' ne yivi'
 nuu' sakuu' inga ne yivi'
 iin yivi' xa'a' ña nama n̄a
 nimá n̄a xa'a' kuachi' ña
 xaa' n̄a, te koo ka'nu' in̄i
 Ndiosí xa'a' n̄a. Te ñuu
 Jerusalén xa'a' ka'an ndos̄o'
 n̄a a. ⁴⁸ Ndo'ó nduu' ne
 n̄i x̄inj̄ nduchi' nuu' ña n̄i
 ndo'ó i jaan'. ⁴⁹ Va'a, yu'u
 ndii, t̄i'vi' i ña xa n̄i ka'an
 yuva' e' Ndiosí xiin' i tax̄i a
 koo xiin' ndo'. Ndisu ndo'ó
 ndii, ndoo ndo' kund̄īee ndo'
 ñuu Jerusalén yo'o' ndiatu'
 ndo' ndee skachi' nat̄iin ndo'
 ndīee' ña kuax̄i nd̄ivi' —n̄i
 kachi' a.

*So'ó n̄i xaa a kij' n̄i ndaa
 Jesús nd̄ivi'*

(Mr. 16:19-20)

⁵⁰ N̄i ya'a, te n̄i xaka Jesús
 te nda'a' xa'a' a, te kua'an a
 xiin' ra ndee ñuu Betania. Te
 ikan' n̄i ndani' i a nda'a' a, te
 n̄i xañu'u' ña'a' a. ⁵¹ Te kij'
 iin' a xañu'u' ña'a' a ndii, n̄i
 kuxika' a nuu' te jaan', te n̄i
 ndaa' a nd̄ivi'. ⁵² Te kij' nd̄i' i
 n̄i x̄ito ka'nu' ña'a' ra ndii,
 va'a va kuni ra n̄i nand̄iko'
 ra kua'an ra ñuu Jerusalén.
⁵³ Te saa kivi' ñu'u' ra nuu'
 ki'e yukun' ka'nu' xaka'nu'
 ra Ndiosí. Sakan' na kund̄uu
 a.

Tutu yo'o' nduu' ña ni ke'i San Juan ña ka'án xa'a' Jesús

*Jesús nduu' Tu'un Ndiosí,
te ni kixin a iin yivi'*

¹ Ña nuu' kij' tia'an koo iin yivi' ndii, xa yoo ña nduu' Tu'un, te Tu'un jaan' kandu'u' mii' yoo Ndiosí, te ña jaan' nduu' Ndiosí. ² Te ndee ña nuu' ni kandu'u' ña jaan' mii' yoo Ndiosí. ³ Xiin' nda'a' ña jaan' ni xa'a' Ndiosí sakuu' ña'a, te ndee iin ña yoo koo' naa' ni xa'a' ña'a' ña jaan'. ⁴ Ña jaan' nduu' xa'ndu' kivi' ñuu, te ña taxi' kivi' ñuu jaan' nduu' ñu'u ña nia'á ichi' Ndiosí nuu' ne yivi'. ⁵ Te ñu'u jaan' yi'é mii' iin yavi, te ña iin yavi jaan' ndii, koo' chukuu' a nda'va ña'a' a.

⁶ Ni ti'vi' Ndiosí iin te yivi', te ni nani' Juan, ⁷ te ndiee yu'u' ra xa'a' ñu'u jaan', te ini sakuu' ne yivi' kuní ña'a' ña. ⁸ Ni nduu' Juan jaan' ñu'u jaan', süu' jaan' ndii ni kixin ra te ndiee yu'u' ra xa'a' ñu'u jaan' kuji'. ⁹ Te ña nduu' ñu'u ndixa, ña yi'é nuu' sakuu' ne yivi' ndii, xa kuaxi a iin yivi'. ¹⁰ Ña jaan' ndii, ni xika a iin yivi', te ne yivi', ne nduu' kuenta iin yivi' ndii, ni nakuni ña'a' ña, tee' ndee xiin' nda'a' a ni xa'a' Ndiosí iin yivi'. ¹¹ Ni kixin a mii' ndiee' ne iin

kuu' xiin' a, ndisu ni natijn ña'a' ña. ¹² Ndisu sakuu' ne ni natijn ña'a', te ini tu ña xini ña'a' ña ndii, ni taxi a ndiee' ña te nduu' ña si'e Ndiosí. ¹³ Ne jaan' ndii, nduu' ña si'e Ndiosí xa'a' a ña nduu' ña si'e ne ichi' yata' ña, ni ndee süu' xa'a' a ña ni nakasi' iin' ne yivi', ni ndee süu' xa'a' a ña sakan' ni ka'an nimá te yivi'. Süu' jaan' ndii nduu' ña si'e a xa'a' a ña sakan' ni kuní mii' Ndiosí. ¹⁴ Te ña nduu' Tu'un jaan' ndii, ni nandu'u a iin te yivi', te ni ndu'u' a tein e'. Te ni xini ndu ña ka'nu' va ña nduu' a, te xiin' a jaan' ni nia'a a ña suvi xna'a a nduu' ña iin ndaa' tilu' si'e Ndiosí. Te ni kumi' tu a kua'a' va ña kundani a ne yivi', te sakan' tu ni nia'a a ña ndixa xa'a' Ndiosí. ¹⁵ Juan ndii, ni ndiee yu'u' tu te jaan' xa'a' ña jaan' ka'án ti'e' ra ndii:

—Xa'a' ña ka'a' ni ka'an i kij' ni ka'an i xiin' ndo' ndii: “Ña kuaxi xata' i nduu' ña ka'nu' ka te sakan' yu'u, sakan' ña xa yoo a ndee kij' tia'an tuvi yu'u” —ni kachi ra.

¹⁶ Te xa'a' a ña kumi' a sakuu' ña ndiee' jaan' ndii, nda'a' a natiin' sakuu' yoo' ña xamaní' va'a ka vi' vitin. ¹⁷ Kuachí ndii nda'a' Moisés ni say'a'á Ndiosí tu'un ndei' a nuu' e', ndisu nda'a' Jesús ni natijn e' ña xamaní' va'a ka, te ni natijn tu e' ña kundani e' ña ndixa xa'a' mii' a. ¹⁸ Ndee iin kivi' tia'an kuní nuu' ndee iin ne yivi' Ndiosí, ndisu ña iin ndaa'

tilu' si'e a, ña iin ndaa' ña yoo' xiin' a jaan', nduu' ña ni nia'a nuu' e' saa kuu' yuva' e' Ndiosí.

S'o'o ni xaa a kij' ni ndiee yu'u' Juan, te ni sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí, xa'a' Jesús

(Mt. 3:11-12; Mr. 1:7-8; Lc. 3:15-17)

19 Ña yo'o' nduu' ña ni ndiee yu'u' Juan jaan' kij' ni ti'vi' te judío kuu' nuu' ndee ñuu' Jerusalén sava sutu xiin' sava te Levita, te xachuun' tu tixin yukun' ka'nu', te ndatu'un' ra Juan jaan' ndii:

—¿Ndee nuu' chuun ndiso' yo'ó? —ni kachi ra.

20 Te Juan jaan' ndii, ni tiasí yu'u' ra, süu' jaan' ndii ni ndiee yu'u' ndaku ra ka'an ra ndii:

—Süu' yu'u' nduu' Cristo tianu' Ndiosí sakakú yoo' —ni kachi ra.

21 Te ni ndatu'un' tukuu ña'a' ra ndii:

—¿Ndee nuu' chuun ndiso' un' na sakan'? ¿Ñáa Elías nduu' un'? —ni kachi ra.

Te ni nakuiin Juan ndii:

—Ü'un', süvi i —ni kachi ra.

Te ni ndatu'un' tukuu' ña'a' ra ndii:

—¿Ñáa te ka'an tiakú tu'un' Ndiosí, te ndiatu' e', nduu' un'? —ni kachi ra.

Te ni nakuiin ra ndii:

—Süvi i —ni kachi ra.

22 Te ni ndatu'un' ka ña'a' ra ndii:

—¿Ndee nuu' chuun ndiso' un' na sakan'? Ka'an un' xiin' ndu, te kuví nataxi

ndu kuento nuu' te ni ti'vi' ndu'u. ¿Ndee ña ka'an un' xa'a' mji' un'? —ni kachi ra.

23 Te ni nakuiin Juan jaan' nuu' ra ndii:

—Yu'u' nduu' te ka'an ti'e' mii' ichi' kaa' ndii: “Ndasandaku ndo' ichi' mii' kixin xto'o e'”, saa nii' ni ka'an Isaías, te ni ka'an tiakú tu'un' a —ni kachi Juan.

24 Te yivi', te ni xa'an ikan' ndii, te fariseo ni ti'vi' ña'a'.

25 Te tukú ni ni ka'an te jaan' xiin' Juan ndii:

—¿Ndichun na sakuchi' un' ne yivi' kuenta Ndiosí naa' süu' Cristo, ña ni tianu' Ndiosí sakakú yoo', nduu' un', te ni ndee süu' Elías nduu' tu un', te ni ndee süu' te ka'an tiakú tu'un' Ndiosí ndiatu' e' kixin nduu' un'? —ni kachi ra.

26 Te ni nakuiin Juan nuu' te jaan' ndii:

—Xiin' tikui kujti' sakuchi' yu'u' ne yivi' kuenta Ndiosí. Ndisu tein e' xika' iin ña xini ndo'. 27 Te ña jaan' na'in chuun' nuu' yu'u, sakan' ña ña ka'nu' ka nduu' a te sakan' yu'u, te ni ndee vä'a i kundu te ndaxin' iin' ndixan' ki'i' a —ni kachi ra.

28 Te sakuu' ña jaan' ni xka'ndia ñuu' Betábara, ña kandu'u' tukú ta'vi' itia Jordán, mii' ni sakuchi' Juan ne yivi' kuenta Ndiosí.

Jesús nduu' mbee lulu, ña kuaxi nda'a' Ndiosí

29 Te tukú kivi' ndii, ni xini Juan jaan' kuaxi Jesús. Te ni ka'an ra ndii:

—Koto ndo', kaa' kuaxi ña nduu' mbee lulu, ña nduu'

kuenta Ndiosí, te ña kaa' sandoyo' kuachi ne yivi' iin yivi'. ³⁰ Xa'a' ña kaa' ni ka'an i kii' ni ka'an i ndii: "Ña na'in chuun' nuu' yu'u ndii, ña ka'nu' ka nduu' a te sakan' yu'u, sakan' ña xa yoo a ndee kii' tia'an tui i." ³¹ Te ndii, ni nakuni yu'u yoo nduu' a, ndisu ni xaa i sakuchi' i ne yivi' kuenta Ndiosí te nakuni ña'a' yoo', ne Israel —ni kachi ra.

³² Te sakan' tu Juan ndii, ni ndiee yu'u' ra ka'an ra ndii:

—Ni xini i nuu' Espiritu Ndiosí ndee ndivi' ndee naa nuu' paloma, te ni xikui'nu ña'a' a. ³³ Te ndii, ni nakuni yu'u yoo nduu' ña kaa', ndisu ña ni sakuiso' chuun' yu'u te sakuchi' i ne yivi' kuenta a xiin' tikui kuiti' ni ka'an xiin' i ndii: "Kuni un' nuu' Espiritu Santo ndee ndivi', te iin kui'nu a iin te yivi', te jaan' nduu' te sakuchi' ne yivi' kuenta i xiin' ña ndiee' Espiritu Santo jaan'", ni kachi a xiin' i. ³⁴ Te ni xini yu'u ña sakan' ni xaa a xiin' ña kaa', te ndiee' yu'u' i ña ña kaa' nduu' si'e Ndiosí —ni kachi Juan.

So'o ni xaa a kii' ni xa'a' ndikun ne yivi' Jesús

³⁵ Ni kitu' tuku kivi' ndii, iin' ni tukuu Juan jaan' xiin' uvi ta'an te ndikun ichi' ra. ³⁶ Te kii' ni xini ra ña xka'ndia Jesús kua'an a ikan', te ni ka'an ra ndii:

—Koto ndo', kaa' kua'an ña nduu' mbee lulu, ña

nduu' kuenta Ndiosí —ni kachi ra.

³⁷ Te kii' ni xini so'o te uvi ta'an jaan' ña ni ka'an ra ndii, ni xikundikun ra Jesús jaan'. ³⁸ Te ni nandiko' kuiin Jesús, te ni xini a ña ndikun te jaan' xata' a, te ni ndatu'un' ña'a' a ndii:

—¿Yoo nduu' a nduku' ndo', taa? —ni kachi a.

Te ni ka'an ra xiin' a ndii: —Rabí, ¿mii' ndu'u' un'? —ni kachi ra xiin' a. (Te Rabí jaan' kuni kachi a Maestro.)

³⁹ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—To'o' ndo' xiin' i, te kuni ndo' —ni kachi a.

Te ni xa'an ra, te ni xini ra mii' ndu'u' a, te ni ndoo ra ikan' xiin' a kivi' jaan', sakan' ña xa ka kumi' xakuaa' ni nduu' a. ⁴⁰ Iin te jaan' ndii, ñani Simón Pedro nduu' ra, te Andrés nani' ra. Te jaan' nduu' iin te uvi ta'an te ni xini so'o ña ni ka'an Juan jaan', te ni xikundikun ra Jesús. ⁴¹ Te ña nuu' ña ni xaa Andrés jaan' ndii, Simón ñani ra ni xa'an' koto ra, te ni ka'an ra xiin' te jaan' ndii:

—Ni xa'an kuni ndu ña nduu' Mesías —ni kachi ra. (Te Mesías jaan' kuni kachi a Cristo, ña tianu' Ndiosí sakaku' yoo'.)

⁴² Te ni naka ña'a' ra te kua'an ra nuu' Jesús. Te kii' ni xini Jesús te jaan', te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Yo'ó nduu' Simón, si'e Jonás. Te vitin ndii, Cefas kunani un' saa i —ni kachi a xiin' ra. (Te Cefas jaan' kuni kachi a Pedro uun Kava'.)

*Sq'o ni xaa a kii' ni ini
Natanael ni xini ra Jesús*

43 Te tuku kivi' ndii, ni kunj Jesús ku'un a ñu'u' Galilea, te ni nata'an' a xiin' iin te nani' Felipe, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Kundikun un' yu'u, taa —ni kachi a xiin' ra.

44 Te Felipe jaan' ndii, ñuu Betsaida ni kije ra mii' nduu' tu ñuu Andrés xiin' Pedro. 45 Te Felipe jaan' ndii, ni xa'an nanduku' ra Natanael, te kii' ni xini ña'a' ra ndii, ni ka'an ra xiin' ra ndii:

—Ni xini ta'an' ndu xiin' te ni ka'an Moisés xa'a' nuu' tu'un ndei' Ndiosí, te ni ka'an tu te ni ka'an tiakú tu'un a xa'a' te jaan', Jesús, si'e José, te ni kije ñuu Nazaret, nduu' ra —ni kachi ra.

46 Te ni ka'an Natanael xiin' ra ndii:

—Jan', ndee iin ña va'a xa'a' yoo' kúvi ketá ñuu Nazaret jaan' —ni kachi ra.

Sakan' te ni ka'an Felipe xiin' ra ndii:

—Va'a, to'q' te kunj nduchi' nuu' ña'a' un' —ni kachi ra.

47 Kii' ni xini Jesús ña kuaxi Natanael jaan' nuu' a, te ni ka'an a xa'a' ra ndii:

—Aan', kaa' kuaxi te ta'an' e', iin te xata'an nduu' te Israel. Te nāsaká nimá nduu' ra —ni kachi a.

48 Te ni ka'an Natanael xiin' a ndii:

—¿Saa kúvi xini un' yoo nduu' yu'u? —ni kachi ra.

Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Kii' tia'an ka'an Felipe xiin' un', kii' iin' un' xa'a' tun' higuera ndii, ni xini i yo'ó —ni kachi a.

49 Te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Rabí, yo'ó nduu' si'e Ndiosí. Yo'ó nduu' ña xa'ndia chuun' kuu' nuu' nuu' yoo', ne Israel —ni kachi ra.

50 Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Koto ka ni ka'an i ña ni xini i yo'ó xa'a' tun' higuera jaan' kúti' na kandixa' un' ña ña jaan' nduu' i. Ndisu ña ka'nu' ka kunj un' te sakan' ña jaan' —ni kachi a.

51 Te ni ka'an ka a xiin' te jaan' ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ña kunj ndo' ña xa ni nunja' yi'e ndivi', te kunj ndo' kua'a' ángele, ña xika' nuu' nuu' Ndiosí, ndaa' a ndivi', te nuu' a nuu' yu'u, ña nduu' tu te yivi' —ni kachi a.

2

*Sq'o ni xaa a kii' ni yoo'
iin ña tunda'á' ñuu Caná*

1 Ni ya'a uni ta'an kivi', te ni yoo iin ña tunda'á' ñuu Caná, ña naá nuu' ñu'u' Galilea, te naá tu si'i' Jesús viko' jaan'. 2 Te ni xa'an tu Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ikan', sakan' ña ni tatú ña'a' ne yivi'. 3 Te kii' yoo ka viko' jaan' ndii, ni ndi'i vino, ikan' te ni ka'an si'i' Jesús xiin' a ndii:

—Koo' ka vino xaa' nja —ni kachi a'.

⁴ Te n̄i ka'aṅ Jesús xiin' s̄i'i' a ndii:

—Nanaa, ¿ndichun na ka'aṅ un' xiin' yu'u xa'a' ña jaan'? Kuní ka xaa hora ña nia'a i nuu' ne yivi' chuun ña yoo nuu' i —n̄i kachi a.

⁵ Sakan' te n̄i ka'aṅ s̄i'i' a jaan' xiin' te xaxa' vino jaan' ndii:

—Saa ndo' ndee ka ña ka'aṅ ra xiin' ndo', taa —n̄i kachi a'.

⁶ N̄i yoo iñu ta'an tinaja na'nu', ña n̄i ku'a'a xiin' yuu' i kan', te kuyatin' un̄i ta'an yoo na'nu' t̄ikui kuv̄i ku'un t̄ixin i'jin a. Tinaja jaan' ndii, t̄ikui te' sandoo' xiin' mii' ndu'u, ne judío, nuu' Ndiosí xiñu'ú t̄ixin a. ⁷ Te n̄i ka'aṅ Jesús xiin' te xaxa' vino jaan' ndii:

—Sakutu' ndo' sakuu' tinaja ka'a' t̄ikui —n̄i kachi a.

Te n̄i sakutu' kati'i' ra a. ⁸ Sakan' te n̄i ka'aṅ a xiin' ra ndii:

—Tava' ndo' sie ra' vit̄in, te kund̄iaka ndo' ra' nda'a' te ndiso' chuun' xa'a' v̄iko' —n̄i kachi a.

Te n̄i xan ndiaka ra ra' nda'a' te jaan'. ⁹ Te kij' n̄i xi'i' te jaan' sie t̄ikui, te' n̄i n̄andu'u vino ndii, xini ra naa' t̄ikui n̄i nduu' ra'. Ndisu xini te xaxa', te n̄i tava' ra' jaan', ña t̄ikui n̄i nduu' ra'. Te n̄i kana te ndiso' chuun' jaan' te tunda'á'. ¹⁰ Te n̄i ka'aṅ ra xiin' ra ndii:

—Xini e' ña sakuu' ne yivi' ndii, xi'na ka vino va'a xaxa' n̄ia, te kij' xa kuni tuxi' ra' ne n̄i tat̄u n̄ia, te xa'a' n̄ia xaxa' n̄ia vino nda'vi. Te ndii yo'ó

ndii, n̄i taxa'a un' te' va'a ka ndee vit̄in te xaxa' ra' —n̄i kachi ra.

¹¹ Ña jaan' nduu' chuun ka'nu' ña nuu', ña n̄i xaa Jesús. Te ñuu Caná, ña kandu'u' nuu' ñu'u' Galilea jaan', n̄i xaa a ña jaan', te xiin' ña jaan' n̄i nia'a a ña ndiee' ña kumi' a. Te n̄i in̄i ka te nda'a' xa'a' a xini ña'a' ra.

¹² N̄i ya'a ña jaan', te n̄i n̄akaa' Jesús ñuu' Capernaum, n̄i n̄akaa' s̄i'i' a, te n̄i n̄akaa' tu ñani a, te n̄i n̄akaa' tu te nda'a' xa'a' a. Te n̄i ndoo n̄ia ndia'vi' kivi' ñuu' jaan'.

S̄o'o n̄i xaa a kij' n̄i taxi' Jesús te ndasanduu' yukun' ka'nu' ndee naa ya'vi

(Mt. 21:12-13; Mr. 11:15-18; Lc. 19:45-46)

¹³ Xa kuyatin' v̄iko' pas-cua, ña xaka'nu' ndu, ne judío, sakan' na kuu' n̄i kaa Jesús ñuu' Jerusalén. ¹⁴ Te n̄i xini a ndiee' te yivi' xiko' ra toro, xiin' mbee, xiin' paloma, nuu' ki'e yukun' ka'nu' jaan'. Te n̄i xini tu a ndiee' te nama' xu'un'. ¹⁵ Te n̄i chunta'an' a jin uvi yo'o', te n̄i taxi' u'vi a sakuu' te ndiee' nuu' ki'e jaan', xiin' mbee, xiin' toro. Te n̄i kiku' a xu'un' te nama' xu'un' jaan', te n̄i sanduva a mesa ra. ¹⁶ Te n̄i ka'aṅ a xiin' te xiko' paloma jaan' ndii:

—Tava' ndo' sakuu' ña'a ndo' kaa' nuu' ki'e yukun' yo'o', te ndasandu'u ndo' vi'e yuva' i ndee naa ya'vi —n̄i kachi a.

17 Sakan' te nī naka'an' te nda'a' xa'a' a ña yoso' a nuu' tutu Ndiosí mi' ka'an a ndii: "Xa yoo i kuví i xa'a' a ña ndo'o' i xa'a' ví'e un'", kachi a.

18 Xa'a' a jaan' na nī ndatu'un' iin uvi te judío kuu' nuu' Jesús ndii:

—¿Ndee chuun ka'nu' saa un', te nia'a un' ña ndiso' chuun un', te xaa un' ña nī xaa un' ka'a'? —nī kachi ra.

19 Te nī nakuiin a nuu' ra ndii:

—Naa' tani ndo' yukun' ka'nu' yo'o' ndii, kivi' ña uní, te xa nī nakani i tuku a —nī kachi a.

20 Sakan' te nī ka'an te judío jaan' xiin' a ndii:

—Jan'! Uvi xiko iñu ta'an kuiya, te nī xinu yukun' ka'nu' yo'o. Te yo'ó ka'an ña uní ta'an kivi' kuítí, te ndani'í un' tuku a —nī kachi ra.

21 Ndisu yukun' ña nī ka'an Jesús jaan' xa'a' ndii, ñu'u' nde'í a nduu' a.

22 Sakan' na kui' kii' nī xi'í a, te nī natíaku a ndii, nī naka'an' te nda'a' xa'a' a ña nī ka'an a jaan'. Te nī kandixa' ra ña yoso' nuu' tutu Ndiosí xa'a' a xiin' ña nī ka'an mii' Jesús.

Xiní Jesús saa iin' nimá sakuu' ne yivi'

23 Kii' yoo Jesús ñuu Jerusalén xa'a' víko' pascua jaan' ndii, kua'a' va ne yivi' nī kandixa' ña'a' xa'a' ña nī xini ña ña ka'nu' ña nī xaa a. 24 Ndisu Jesús ndii, nī iní a xini a ne jaan', sakan' ña xiní a saa iin' nimá sakuu'

ne yivi'. 25 Te nī kuní ndee iin ne yivi' ka'an xiin' a xa'a' inga ne yivi', sakan' ña xa xiní mii' a saa iin' nimá sakuu' e'.

3

So'o nī xaa a kii' nī ka'an Jesús xiin' Nicodemo ña tuku nī kuní a nakaku ne yivi'

1 Yoo iin te fariseo nani' Nicodemo. Iin te ni'í chuun' nuu' ne judío, ne ta'an' e', nduu' ra. 2 Te jaan' ndii, nī xa'an ra nuu' Jesús iin ñuu, te nī ka'an ra xiin' a ndii:

—Rabí, xiní ndu ña Ndiosí nī taxí chuun nda'a' yo'ó, te nduu' un' maestro nuu' ndu'u. Kuachi ndii ndee iin ne yivi' kúvi saa chuun ka'nu', ña xaa' yo'ó, naa' koo' Ndiosí yoo xiin' nia, te chindíee' ña'a' a —nī kachi ra.

3 Te nī ka'an a xiin' ra ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' un' ña naa' kaku iin ne yivi' tuku ichi' saa Ndiosí ndii, kúvi kuní nia ña ka'ndia chuun' a nimá nia —nī kachi a.

4 Te nī ka'an Nicodemo xiin' a ndii:

—¿Saa tu kuví kaku iin ne xa xixa tuku ichi', taa? ¿Ñáa kuví ki'vi tuku nia tixin si'i' nia te kaku tuku nia? —nī kachi ra.

5 Te nī ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' un' ña naa' kaku iin ne yivi' xiin' tikuí kuítí, te kaku nia xiin' Espíritu ndii, kúvi natíin nia ña ka'ndia chuun' Ndiosí nimá nia. 6 Yoo ka

kaku' xaa' yuva' si'i' ndii, kuenta ne yivi' kuiti' nduu' nja. Te yoo ka kaku' xaa' Espiritu ndii, kuenta Ndiosi nduu' nja. ⁷ Nandanj un' na ni ka'an i xiin' un' na kuní a nakaku un' tuku ichi'. ⁸ Naa kuu' tachi' ndii, xika' a mii' ka kuní a, te xini so'o un' ni' xika' a. Ndisu xini un' mii' ni kixin a, te xini tu un' mii' kua'an a. Iin kachi xaa' tu Espiritu xiin' sakuu' ne ni sakaku' a tuku ichi' —ni kachi a.

⁹ Te ni ka'an Nicodemo xiin' a ndii:

—¿Saa tu kuvj xka'ndia na ka'an un' jaan'? —ni kachi ra.

¹⁰ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Te sania'a nduu' yo'o nuu' ne nuu e', ne Israel, te, ¿saa tu na kundani un' na ka'an i xiin' un' jaan'?

¹¹ Na ndaku ka'an i xiin' un' ndii, ka'an ndu na xini ndu, te ndiee' yu'u' ndu xa'a' na xini nduchi' nuu' ndu. Ndisu ndo'o ndii, ni natijn ndo' na ndiee' yu'u' ndu.

¹² Naa' kuni kandixa' ndo' na ka'an i xiin' ndo' xa'a' na yoo iin yivi' yo'o' ndii, ¿saa tu kandixa' ndo' naa' ka'an i xiin' ndo' xa'a' na yoo ndivi'?

¹³ Sakan' na ndee iin ne yivi' ni ndaa ndivi' mii' ndu'u' Ndiosi. Ndisu yu'u, na nduu' tu te yivi' ndii, ikan' ni kije e, te ni tuvi i nuu' nu'u' iin yivi' yo'o'.

¹⁴ Naa ni chindu'u' Moisés ko'o nuu' iin itun' mii' ichi kaa' xta'an' ndii, sakan' tu tiandu'u' te yivi' yu'u, na nduu' tu te yivi', nuu' itun',

¹⁵ te sakuu' ne iin xini yu'u' ndii, ko'o' kivi' kuvj nja nuu' Ndiosi, suu' jaan' ndii natijn nja kivi' nuu na ko'o' kivi' ndi'i'.

So'o nia'a Ndiosi na kundani a ne yivi' iin yivi'

¹⁶ 'Kuachi ndii kundani ya'a Ndiosi ne yivi' iin yivi', sakan' na ni ti'vi' a yu'u, na nduu' si'e a na iin ndaa' tilu', iin yivi' yo'o'. Te yoo ka iin xini yu'u ndii, ko'o' kivi' kuvj nja nuu' Ndiosi, suu' jaan' ndii natijn nja kivi' nuu na ko'o' kivi' ndi'i'. ¹⁷ Kuachi ndii ni ti'vi' a yu'u, na nduu' si'e a, xaa i iin yivi' te katun' i ne yivi' jaan' xa'a' kuachi nja. Suu' jaan' ndii ni ti'vi' a yu'u xaa i te sakaku na'a' a xiin' nda'a' i nuu' kuachi nja. ¹⁸ Sakan' na yoo ka iin xini yu'u ndii, katun' na'a' Ndiosi xa'a' kuachi nja, ndisu yoo ka iin xini yu'u ndii, xa ni katun' nja nuu' a, sakan' na ni iin nja kuni nja yu'u, na iin ndaa' tilu' si'e Ndiosi. ¹⁹ Te xa'a' na yo'o' nduu' na katun' Ndiosi ne jaan', na ni xaa yu'u iin yivi' yo'o', te nduu' i ndee naa nu'u nuu' nja, ndisu ni kundani ka nja na kaka nja' nja te sakan' nu'u jaan', sakan' na xachuun' nja'a nja. ²⁰ Kuachi ndii, sakuu' ne xachuun' nja'a ndii, ndasi' nja nu'u jaan', te kuyatin' nja nuu' a koto ka natuvi na nja'a na xaa' nja. ²¹ Ndisu ne xaa' na ndixa ndii, kuyatin' nja nuu' nu'u jaan', te natuvi na xaa' nja na kuni Ndiosi —ni kachi a.

Ndiee' yu'u' ka Juan xa'a' Jesús

22 Ní ya'a ña jaan', te nì xa'an Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a nuu' ñu'u' Judea, te nì ndoo nuu' a ikan' xiin' ra. Te nì sakuchi' a ne yivi' kuenta Ndiosí. 23 Te naá tu Juan sakuchi' ra ne yivi' kuenta Ndiosí yatín ñuu Enón, ña kandu'u' yatín ñuu Salim, sakan' ña yoo kua'a' tikui ikan'. Te nì kixin ne yivi', te nì chichí ña kuenta Ndiosí nì xaá ra. 24 Sakan' ña kuní skó'ni' te ndiso' chuun' Juan jaan' vi'e kaá kivi' jaan'.

25 Te kivi' jaan' ndii, nì kaní ta'an kuento te ndikún ichi' Juan jaan' xiin' inga te judío xa'a' saa kuní a saa ne yivi', te sandoo xiin' mii' ña nuu' Ndiosí. 26 Te nì kixin ka'an te ndikún ichi' Juan jaan' xiin' ra ndii:

—Rabí, te nì iin xiin' un' tukú ta'vi' yu'u' itia Jordán, te nduu' te nì ndiee yu'u' un' xa'a' ndii, sakuchi' ra ne yivi' kuenta Ndiosí. Te sakuu' ne yivi' kua'an mii' iin' ra —nì kachi ra.

27 Te nì ka'an Juan xiin' te jaan' ndii:

—Ndee iin ne yivi' küvi na'in chuun' naa' taxí Ndiosí a nda'a' ña ndee ndivi'. 28 Xa mji' ndo'ó nduu' te nì xini so'o ña nì ka'an i ndii: "Süu' yu'u' nduu' Cristo, ña sakakú ne yivi'. Süu' jaan' ndii nì taxí Ndiosí chuun' nda'a' i te ki'in ichi' i nuu' ña jaan'." Sakan' nì kachi i. 29 Sakuu' e' xini ña nda'a' te tunda'á yoo ña' tunda'á.

Ndisu te xini ta'an' xiin' ra ndii, xa ikan' iin' ra, te xika' nuu' ra nuu' te jaan'. Te kii' xini so'o ra ndatu'un' te jaan' xa'a' ña' tunda'á' xiin' ra ndii, va'a va kuni ra. Xa'a' a jaan' na sakan' tu yu'u' ndii, xa nì xinu ña kuation' nimá i jaan' vitin. 30 Ña jaan' ndii, kuní a ña so'o kuu' ka'nu' ka a, te yu'u' ndii, so'o nuu' ka ña kuu' ka'nu' i.

Ña nì kiee ndivi' nduu' Jesús

31 'Ña nì kiee ndivi' ndii, ka'nu' ka ña nduu' a nuu' sakuu' ne yivi'. Te ne nì kakú iin yivi' yo'o' ndii, kuenta iin yivi' yo'o' kuiti' nduu' ña, te xa'a' ña yoo iin yivi' yo'o' kuiti' ndatu'un' ña. Ndisu ña nì kiee ndivi' jaan' ndii, ka'nu' ka ña nduu' a nuu' sakuu' ne yivi'. 32 Ña nì xini ña jaan', xiin' ña nì xini so'o a ndiee' yu'u' a xa'a', te ña ndiee' yu'u' a jaan' ndii, ndee iin ne yivi' natiin' a. 33 Ndisu yoo ka natiin' ña ndiee' yu'u' a jaan' ndii, nakuni ña ña Ndiosí ndii, ña ndixa xna'a' nduu' a. 34 Kuachí ndii, ña nì ti'vi' Ndiosí jaan' ndii, tu'un yu'u' mji' Ndiosí ka'an a, sakan' ña nì taxí ndoo a ndiee' Espiritu a nda'a' ña jaan'. 35 Ndiosí, yuva' a ndii, kundani a si'e a, sakan' na nì sakuiso' chuun' ña'a' a nuu' sakuu' ña yoo. 36 Yoo ka ini xini si'e a jaan' ndii, natiiin ña kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i'. Ndisu yoo ka kuni ini kuni ña'a' ndii, natiiin ña kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i'

jaan'. Süu' jaan' ndii ne xa yoo koo tundo'o' nduu' nja saa Ndiosí —ni kachi Juan xiin' te ndikún ichi' ra jaan'.

4

So'o ni xaa a kii' ni ndatu'un' Jesús xiin' iin' ña'a' ña' Samaria

1 Te ni xini te fariseo kuento ña kua'a' ka ne yivi' ndikún ichi' Jesús ni xaa a te sakan' Juan. Te ni xini tu ra kuento ña kua'a' ka ne yivi' chichi' kuenta Ndiosí mii' iin' a te sakan' mii' naá Juan jaan'. 2 (Ndisu mii' Jesús ndii, koo' ne yivi' sakuchi' vi' a. Te nda'a' xa'a' a nduu' te sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí.) 3 Te kii' ni xini xto'o' e' kuento ña ni xini te fariseo jaan' kuento jaan' ndii, ni keta a ñu'u' Judea jaan', te ni nandiko' a kua'an a ñu'u' Galilea. Te kua'an tu te nda'a' xa'a' a xiin' a.

4 Te ni kuni a ña xka'ndia a ñu'u' Samaria te xaa a mii' kua'an a. 5 Te ni xaa a nuu' iin' ñuu ña nani' Sicar, ña kandu'u' nuu' ñu'u' Samaria jaan'. Kandu'u' ñuu jaan' yatın xiin' ñu'u' ña ni taxi Jacob nda'a' si'e ra José xta'an' iin' yivi'. 6 Te ikan' iin' pozo ña ni xa'a' Jacob jaan'. Te xa'a' a ña ni xavi Jesús ni kixin a ichi' jaan' ndii, ni xikundu'u' a yatın yu'u' pozo jaan'. Yatın sava kivi' nduu' a kii' sakan'. 7 Sakan' te ni xaa iin' ña'a', ña' Samaria, te kii' in' a tikui, te ni ka'an Jesús xiin' a ndii:

—Saa un' ña va'a, te sakakan un' sie tikui ko'o' i, naa —ni kachi a.

8 Te te nda'a' xa'a' a ndii, koo' ra ndiee' xiin' a, sakan' ña ña xaxi' kua'an sata' ra ñuu jaan'. 9 Ndisu xa'a' a ña nita'an' va'a ne judío xiin' ne Samaria jaan' ndii, ni ka'an ña'a' jaan' xiin' Jesús ndii:

—Jan'! ¿Ndichun na xikan un' tikui nuu' yu'u? Yo'ó ndii, te judío nduu' un', te yu'u ndii, ña' Samaria nduu' i —ni kachi a'.

10 Te ni ka'an Jesús xiin' a' ndii:

—Naa' xini un' ndee ña nduu' ña va'a, ña xamani' Ndiosí ne yivi', te naa' xini tu un' yoo nduu' ña xikan tikui nuu' un' ndii, mii' un' kakan tikui nuu' i, te taxi i tikui, te' taxi' kivi' ñuu nda'a' un' —ni kachi a.

11 Te ni ka'an ña' jaan' xiin' a ndii:

—Tákuie, koo' ndee iin' ña'a ni'i' un' te tava' un' tikui, te pozo yo'o' ndii, kunu xava'a a. Sakan' na kiii', ¿mii' yoo tikui, te' taxi' kivi' ñuu jaan' xaa' un'? 12 ¿Ñáá xanini yo'ó ña te ka'nu' ka nduu' un' te sakan' xii' yata' ndu Jacob? Ña jaan' ni xa'a pozo yo'o', te ni ndoo a nda'a' ndu, te yo'o' ni xi'i a tikui xiin' si'e a, xiin' kiti' sana nja —ni kachi a'.

13 Te ni ka'an Jesús xiin' a' ndii:

—Sakuu' ne xi'i' tikui pozo yo'o' ndii, nana'a' te ichi ni tukuu ini nja. 14 Ndisu yoo ka xi'i' tikui, te' taxi'

yu'u jaan' ndii, kōo' kivi' ka ichi tukuu ini nia, sakan' ña tikui, te' taxī yu'u kō'o nia jaan' ndii, kandeta vi' ra' tixin ini nia, te taxī ra' kivi' ñuu ña kōo' kivi' ndi'i nda'a' nia —ni kachi a.

15 Te ni ka'an a' xiin' a ndii:

—Tákui'e, taxī tikui, te' ka'an un' xa'a' jaan', kō'o i, te ichi ka ini i, te sakan' kixin ka i tava' i ra' yo'o' —ni kachi a'.

16 Te ni ka'an Jesús xiin' a ndii:

—Va'a, naa. Kua'an te naka un' ii' un' te kixin ndo' yo'o' —ni kachi a.

17 Te ni ka'an ña' jaan' xiin' a ndii:

—Kōo' ii' i —ni kachi a'.

Te ni ka'an Jesús xiin' a ndii:

—Ña ndaku ka'an un' ña ka'an un' ndii, kōo' ii' un', 18 kuachi ndii xa u'un ta'an ii' un' ni yoo, te te ndu'u' xiin' un' vitin ndii, süu' ii' un' nduu' ra. Te xiin' ña jaan' ni ka'an un' ña ndixa ndo' —ni kachi a xiin' a'.

19 Te ni ka'an ña' jaan' xiin' a ndii:

—Tákui'e, tuu i ndii, jin te ka'an tiakú tu'un Ndiosí nduu' un'. 20 Te xii' yata' ndu ndii, xini' iku' ka'a' ni xaka'nu' ra Ndiosí, ndisu ndo'ó, ne judío, ka'an ndii, ñuu Jerusalén nduu' mii' kuní a saka'nu' e' Ndiosí, kachi ndo' —ni kachi a'.

21 Te ni ka'an Jesús xiin' a ndii:

—Kandixa' un' ña ka'an i xiin' un', naa, ña xa kuyatin' kivi' ña küní a ña ku'un

ndo' xini' iku' ka'a', uun ñuu Jerusalén te saka'nu' ndo' yuva' e' Ndiosí. 22 Ndo'ó ndii, xini' ndo' yoo nduu' ña xaka'nu' ndo', ndisu ne judío ndii, xini' ndu yoo xaka'nu' ndu, sakan' ña nda'a' ndu kije ña sakakú Ndiosí ne yivi'.

23 Ndisu xa tondía kivi' ña saka'nu' xna'a ña'a' ne yivi', te xa ni xa'a a vitin. Ne jaan' ndii, saka'nu' nia yuva' Ndiosí xiin' ña ndiee' Espíritu a, te saka'nu' ndaku ña'a' nia sa'a kuní mii' a. Kuachi ndii sakan' kuní yuva' e' Ndiosí ña saka'nu' ña'a' ne yivi'. 24 Ndiosí ndii, Espíritu nduu' a, te ne xaka'nu' ña'a' ndii, kuní a ña saka'nu' ña'a' nia xiin' ña ndiee' Espíritu a, te xaka'nu' ndaku ña'a' nia sa'a kuní mii' a —ni kachi a xiin' a'.

25 Te ni ka'an ña'a' jaan' xiin' a ndii:

—Xini i ña kixin Mesías, ña tjanu' Ndiosí sakakú yoo', ña ka'an tu ne yivi' nduu' Cristo. Te kij' kixin ña jaan' ndii, sanakuachi' ndi'i a sakuu' ña yoo nuu' e' —ni kachi a'.

26 Te ni ka'an Jesús xiin' a ndii:

—Ña jaan' nduu' yu'u, ña ndatu'un' xiin' un' —ni kachi a.

27 Ikan' te ni xa'a te nda'a' xa'a' a, te ni nandaní ra ña ndatu'un' a xiin' jin ña'a'. Ndisu ndee jin ra ni ndatu'un' ña'a' ndii: "¿Yoo nduu' a ni ndatu'un' ña'a' un', uun ndee xa'a' ndatu'un' un' xiin' a'?" 28 Te ña' jaan' ndii, ni nako'o a'

yoo a' te kua'an a' ñuu a' jaan', te ni ka'an a' xiin' ne yivi' ndii:

²⁹ —To'o' ndo' te kuni ndo' jin te yivi', te ni ka'an xiin' i sakuu' ña ni xaa i. Tee' te jaan' nduu' Cristo, ña sakakú yoo', cho' —ni kachi a'.

³⁰ Sakan' te ni kīee ne yivi' ñuu jaan' te kuan koto ña'a' nja.

³¹ Te kij' kua'an ña' jaan' ndii, ni ka'an nda'vi te nda'a' xa'a' a' xiin' a' ndii:

—Kundu'u' te kuxi un', Rabí —ni kachi ra.

³² Ndisu ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Kumi' yu'u jin ña xaxi', ña xini ndo'ó —ni kachi a'.

³³ Sakan' na kuii' ni ka'an xiin' ta'an' ra ndii:

—¿Ñáá ni kixin ndiaka tu ne yivi' ña ni xixi a'? —ni kachi ra.

³⁴ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Ña xaa' i ña kuni ña ni ti'vi' yu'u te saxinú e ndii, ña jaan' nduu' ndee naa ña xaxi' nuu' i. ³⁵ Ndo'ó ka'an ndii: “Kumi' ta'an yoo' ka kuni, te nakaya e' ña savi'”, kachi ndo'. Ndisu yu'u ka'an xiin' ndo' ndii, ndani'i ndo' nuu' ndo', te koto ndo' ña savi' ña ita' ndiakan', xa ni chichi ndoo a. ³⁶ Te te nakaya a ndii, ña va'a ranando ra, te ña nakaya ra jaan' nduu' ne natjin kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i. Sakan' te va'a inga' kuni naa kuu' te ni chi'i a' xiin' te nakaya a jaan'.

³⁷ Sakan' na kuii' ña ndaku

ka'an ne yivi' kij' ka'an nja ndii: “Jin ndaa' ra nduu' te chi'i, te inga' ra nduu' te nakaya ña savi'”, kachi nja.

³⁸ Yu'u ndii, ni ti'vi' i ndo'ó te nakaya ndo' ña savi' mii' ni chi'i ndo', süu' jaan' ndii tuku te yivi' ni sando'o' xiin' mji', ndisu ndo'ó nduu' te ni kīee va'a nuu' chuun ña ni xaa te jaan' —ni kachi a'.

³⁹ Te kua'a' va ne Samaria, ne ndiee' ñuu jaan' ndii, ni ini nja ni xini nja Jesús xa'a' ña ni ndiee yu'u' ña'a' jaan' kij' ni ka'an a' ndii: “Ni ka'an te jaan' xiin' i sakuu' ña ni xaa i.” ⁴⁰ Xa'a' a jaan' na kuii' ni ndekuje ne ñuu jaan' nuu' a, te ni ka'an nja xiin' a ña ndoo a ñuu nja jaan'. Te ni ndoo a ikan' uvi ta'an kivi'. ⁴¹ Te kua'a' ka ne yivi' jaan' ni ini xini ña'a' xa'a' ña ni ka'an a xiin' nja. ⁴² Te ni ka'an nja xiin' ña'a' jaan' ndii:

—Süu' ini kuiti' ndu xini ña'a' ndu xa'a' ña ni ka'an un' jaan'. Kuachi ndii ni xini so'o tu ndu'u ña ka'an a. Te xini tu ndu ña ña kaa' xna'a nduu' Cristo, ña sakakú ne yivi' jin yivi' nuu' kuachi nja —ni kachi nja.

So'o ni xaa a kij' ni sanda'a Jesús tiaa si'e jin te xachuun' nuu' rey

⁴³ Te kij' ni xka'ndia uvi ta'an kivi' jaan' ndii, ni na'in tukuu a ichi' te kua'an a ñu'u' Galilea. ⁴⁴ Sakan' ña mji' Jesús ni ka'an ña ndee jin te ka'an tiakú tu'un

Ndiosí ndii, koo' xito' ka'nu' ña'a' ñuu mji' ra. ⁴⁵ Te kij' ni naxaa a ñu'u' Galilea

ndii, ni natijn va'a ña'a' ne yivi', sakan' ña kua'a' nja ni xini chuun ka'nu' ña ni xaa a ñuu Jerusalén kij' ni yoo viko' pascua. Kuachi ndii ni xa'an tu ne jaan' kij' ni yoo viko' jaan'.

⁴⁶ Sakan' te ni xaa tukuu a ñuu Caná, ña kandu'u' nuu' ñu'u' Galilea jaan', mii' ni sananduu' a tikui vino. Te ñuu Capernaum ni yoo iin te xachuun' nuu' iin rey, te jaan' ndii, ni kunj kuvj si'e ra. ⁴⁷ Kij' ni xini te jaan' kuento ña ni kiee Jesús ñu'u' Judea, te ni naxaa a ñu'u' Galilea ndii, ni xa'an ra mii' iin' a, te ni ka'an nda'vi ra xiin' a ña saa a ña va'a, te naka'a' a ñuu ra, te sanda'a a tiaa si'e ra, te xa kuni kuvj kuii. ⁴⁸ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Naa' kunj ndo' xaa' i chuun ka'nu', uun ña nandanj ne yivi' ndii, koo' kivi' inj ndo' kunj ndo' yu'u, ran' —ni kachj a.

⁴⁹ Te ni ka'an te ndiso' chuun' vie jaan' xiin' a ndii:

—Taku'e, to'o' ki'i' xiin' i ña kuni ka kuvj si'e i —ni kachj ra.

⁵⁰ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Kuan nu'u' vie un'. Xa ni nda'a si'e un' jaan' —ni kachj a.

Te ni kandixa' te jaan' ña ni ka'an Jesús xiin' ra, te ni ketá ra kuan nu'u' ra. ⁵¹ Te kij' naka'a' ra kua'an nu'u' ra ndii, ni kixin nata'an' te xika' nuu' nuu' ra xiin' ra, te ni ka'an te jaan' xiin' ra ña xa ni nda'a si'e ra. ⁵² Sakan' te ni ndatu'un' ña'a' te xiin'

si'e ndee hora ni xa'a' va'a kuni si'e ra jaan'. Te ni nakujin te jaan' ndii:

—Ka iin iku ni kiee ña'a' ka'ni' —ni kachj ra.

⁵³ Sakan' te ni xini te nduu' yuva' jaan' ña sava ni hora jaan' ni ka'an Jesús xiin' ra ndii: “Xa ni nda'a si'e un'”, ni kachj a. Xa'a' a jaan' na inj ra xini ra Jesús xiin' sakuu' ne ndiee' vi'e ra. ⁵⁴ Te ña jaan' nduu' chuun ka'nu', ña uvi, ña ni xaa Jesús kij' ndi'i ni kiee a ñu'u' Judea, te ni naxaa a ñu'u' Galilea jaan'.

5

So'o ni xaa a kij' ni sanda'a Jesús iin te kuvj kaka

¹ Te ni ya'a ña jaan', te ni yoo iin viko' ne judío, ne ta'an' e', ñuu Jerusalén. Te ni ka'a Jesús ñuu jaan'.

² Te yatín yi'e' ña nani' Mbee naá iin pila ña nani' Betesda xiin' tu'un hebreo. Te yu'u' minj jaan' ita' tu u'un ta'an tia'va'. ³ Te ndiee' kua'a' xava'a ne kuni kuvj tixin tia'va' jaan'. Sava nja nduu' ne kui'e nuu', te sava nja nduu' ne kuvj kaka, te sava tukú nja nduu' ne ni xi'i xa'a', uun ne ni xi'i nda'a'. [Te ndiatu' nja ña kanda tikui pila jaan'. ⁴ Sakan' ña xaá ndii, nuu' iin ángele, ña xika' nuu' nuu' xto'o' e' Ndiosí, te sakanda a ra'. Te yoo ka nda'ni nuu' kij' ndi'i sakanda a ra' ndii, nda'a nja ndee ka nuu' kui'e ndo'o' nja.] ⁵ Te tejn ne jaan' kandu'u' iin te yivi', te xa kua'an oko xa'un unj kuiya

kuni kuvj. ⁶ Te kij' n̄i x̄inj̄ ñ̄a'a' Jesús i'kan', te n̄i x̄inj̄ a ñ̄a x̄a n̄a'a' v̄a kuni kuvj̄ r̄a ndii, n̄i ka'an̄ a xiin' r̄a ndii:

—¿Ñáá kuni nda'a un', taq? —n̄i kachj̄ a.

⁷ Te n̄i ka'an̄ te jaan' xiin' a ndii:

—Tákui'e, k̄oo' ndee iin̄ ne yivi' ni'j' i ch̄indiee' yu'u, te sk̄o'ni' n̄īa yu'u pila kaa' kij' kanda t̄ikui. Te kij' kuan sk̄o'nu' i t̄ix̄in̄ ra' ndii, x̄i'n̄a inḡa ne yivi' sk̄o'ni' —n̄i kachj̄ r̄a.

⁸ Te n̄i ka'an̄ a xiin' r̄a ndii:

—Nd̄ond̄ichj̄ un', te na'in̄ un' tun' xt̄o un', te k̄ak̄a un' —n̄i kachj̄ a.

⁹ X̄aka'an̄ e', te n̄i nda'a r̄a, te n̄i na'in̄ r̄a tun' xt̄o r̄a, te n̄i xa'a' x̄ika' r̄a. Te kivi' s̄ábado, ñ̄a xin̄andiee' ne yivi', nduu' a kij' s̄akan'.

¹⁰ X̄a'a' a jaan' na kuui' n̄i ka'an̄ te judío kuu' nuu' xiin' te n̄i kunj̄ kuvj̄ jaan' ndii:

—Kivi' s̄ábado, ñ̄a xin̄andiee' e', nduu' a vit̄in̄, s̄akan' na su'un̄ ni' i un' tun' xt̄o ñ̄aa' —n̄i kachj̄ r̄a.

¹¹ Te n̄i nakuj̄in̄ te jaan' nuu' r̄a ndii:

—Te n̄i sanda'a yu'u n̄i ka'an̄ xiin' i ndii: "Na'in̄ un' tun' xt̄o un', te k̄ak̄a un'", n̄i kachj̄ r̄a xiin' i —n̄i kachj̄ r̄a.

¹² Te n̄i ndatu'un' ñ̄a'a' r̄a ndii:

—¿Yoo nduu' tiaa, te n̄i ka'an̄ xiin' un' na'in̄ un' tun' xt̄o un', te k̄ak̄a un'? —n̄i kachj̄ r̄a.

¹³ Te n̄i kunj̄ kuvj̄ jaan' ndii, x̄iní r̄a yoo nduu' ñ̄a n̄i sanda'a ñ̄a'a', kuachj̄ ndii kua'a' ne yivi' yoo i'kan', te i'kan' n̄i n̄aka'n̄i Jesús. ¹⁴ N̄i

ya'a, te n̄i x̄inj̄ ñ̄a'a' Jesús nuu' k̄i'e yukun' ka'nu', te n̄i ka'an̄ a xiin' r̄a ndii:

—Koto un', vit̄in̄ ñ̄a x̄a n̄i nda'a un' ndii, s̄aā k̄a un' kuachj̄, koto k̄a kund̄o'o u'vi k̄a un' —n̄i kachj̄ a.

¹⁵ S̄akan' te kua'an̄ te jaan', te n̄i ka'an̄ r̄a xiin' te judío kuu' nuu' jaan' ñ̄a Jesús nduu' ñ̄a n̄i sanda'a ñ̄a'a'. ¹⁶ X̄a'a' a jaan' na n̄i sando'o' te judío jaan' Jesús, te n̄i ch̄ituní r̄a k̄a'ni' ñ̄a'a' r̄a xa'a' a ñ̄a xaa' a ch̄uun̄ jaan' kivi' s̄ábado, ñ̄a xin̄andiee' ne yivi'. ¹⁷ Te n̄i ka'an̄ a xiin' te jaan' ndii:

—Yuva' i Ndiosí ndii, xachuun' na xachuun' a, te s̄akan' t̄u xaa' yu'u —n̄i kachj̄ a.

¹⁸ X̄a'a' a jaan' na ndiee' k̄a nduku' te jaan' s̄aa kuvj̄ k̄a'ni' ñ̄a'a' r̄a. Süu' xa'a' a ñ̄a xaa' a ñ̄a x̄ata'an̄ s̄aa e' kivi' s̄ábado, ñ̄a xin̄andiee' ne yivi', kuj̄ti' kuni k̄a'ni' ñ̄a'a' r̄a. Süu' jaan' ndii s̄akan' t̄u xa'a' a ñ̄a ka'an̄ a ñ̄a Ndiosí nduu' yuva' a, te xiin' ñ̄a jaan' ndasaiin' kachi xiin' m̄ij' a xiin' Ndiosí.

Yo'o' ka'an̄ Jesús ñ̄a kumi' a ndiee' xa'a' a ñ̄a si'e m̄ij' Ndiosí nduu' a

¹⁹ S̄akan' te n̄i ka'an̄ Jesús xiin' te jaan' ndii:

—Ñ̄a ndaku ka'an̄ i xiin' ndo' ñ̄a ñ̄a nduu' si'e m̄ij' Ndiosí ndii, x̄aa' a ndee iin̄ ñ̄a'a' xiin' ñ̄a ka'an̄ m̄ij' a. Süu' jaan' ndii ñ̄a xini a xaa' yuva' a kuj̄ti' xaa' a. S̄akan' ñ̄a s̄akuu' ñ̄a xaa' yuva' a ndii, iin̄ kachi t̄u xaa' ñ̄a'a' si'e a jaan'. ²⁰ Kuachj̄ ndii,

yuva' ndii, ndani a si'e a, te nia'a nã'a a sakuu' nã xaa' a. Te nia'a nã'a a chuun ka'nu' ka te sakan' nã xini nduchi' nuu' ndo' vitin, te nandanj ka ndo'. ²¹ Sakan' nã naa xaa' yuva' sanatiaku a ne ni xi'i, te taxi' a kivi' nuu nã ndii, jin kachi xaa' tu si'e a taxi' a kivi' nuu yoo ka kuni mii' a. ²² Kuachj ndii, yuva' a ndii, sana'má a ndee jin ne yivi', süu' jaan' ndii sakuu' chuun jaan' ni taxj a nda'a' si'e a jaan', te sana'má nã jaan' ne yivi' xa'a' kuachj nã. ²³ Sakan' te sakuu' ne yivi' koto ka'nu' nã'a' naa xito' ka'nu' nã yuva' a Ndiosí. Te yoo ka xito' ka'nu' si'e a jaan' ndii, xito' ka'nu' tu nã yuva' a, nã ni tjanu' nã'a'.

²⁴ 'Nã ndaku ka'an j xiin' ndo' ndii, ne taxi' so'o tu'un nã ka'an j, te ini nã xini nã nã ni tjanu' yu'u ndii, kumi' nã kivi' nuu nã koo' kivi' ndi'i'. Te katun' ka nã xa'a' kuachj nã, sakan' nã tee' ndee ni xika nã jchi', nã kua'an mii' kuvj nã ndii, xa kumi' nã kivi' nuu nã koo' kivi' ndi'i' vitin. ²⁵ Nã ndaku ka'an j xiin' ndo' ndii, xa kuyatin' kivi', te vitin nduu' kivi' jaan', nã kuni so'o ne nduu' ndee naa ne ni xi'i nuu' Ndiosí tachj yu'u', si'e a. Te ne taxj so'o nuu' nã jaan' ndii, natjin nã kivi' nuu nã koo' kivi' ndi'i'. ²⁶ Kuachj ndii, naa xaa' yuva' taxi' a kivi' nuu ne yivi' ndii, nii' sakan' tu ni taxj a ndiee' si'e a jaan', te taxj nã jaan' kivi' nuu ne

yivi'. ²⁷ Te sakan' tu ni taxj a ndiee' nã jaan', te sana'má a ne yivi' xa'a' nã nduu' a nã nduu' tu te yivi'. ²⁸ Nandanj ndo' xa'a' nã kaa', sakan' nã xa kuyatin' kivi' nã kuni so'o sakuu' ne nu'u' tixin yavi ndij tachj' yu'u' a, ²⁹ te ne ni xaa nã va'a ndii, natjaku nã, te natjin nã kivi' nuu nã koo' kivi' ndi'i'. Ndisu ne ni xaa nã nã'a ndii, natjaku nã, te koo nã tundo'o'.

Ndiosí nduu' nã ndiee' yu'u' xa'a' Jesús

³⁰ 'Küvi xachi' saa yu'u' ndee jin nã'a xiin' nã ka'an' mii' j. Saa nii' xini so'o j ka'an yuva' j sana'má j, te sana'má ndaku j. Sakan' nã xaa' j nã kuni mii' j, süu' jaan' ndii nã kuni yuva' j, nã ni tjanu' yu'u' kuiti', xaa' j. ³¹ Naa' mii' yu'u' kuiti' ndiee' yu'u' xa'a' j ndii, süu' nã ndixa nduu' nã ndiee' yu'u' j jaan', kachj ndo'ó. ³² Yoo inga nã ndiee' yu'u' xa'a' j, te xini j ndii nã ndixa nduu' nã ndiee' yu'u' nã jaan' xa'a' j. ³³ Ni tjanu' ndo'ó te yivi' te ndatu'un' ra Juan, te ni ndiee yu'u' te jaan' nã ndixa xa'a' j. ³⁴ Ndisu tiin' ndiaa yu'u' nã ndiee' yu'u' ne yivi' xa'a' j. Ka'an kuiti' j nã jaan' xiin' ndo' te kuvj kaku ndo' nuu' kuachj ndo'. ³⁵ Juan jaan' ni nduu' ndee naa kaa tuún, te ni tuun a, te ni yi'e a mii' jin yavi. Te ndo'ó ndii, va'a ni kuni ndo' jin xa'a' ni xini so'o ndo' nã ni ka'an ra. ³⁶ 'Ndisu kumi' yu'u' jin nã ndiee' yu'u' nã ndiaa ya'vi' ka te sakan' nã ni ndiee yu'u'

Juan jaan'. Sakan' ña chuun ña ni taxí yuva' i nda'a' i te saxinu e' ndii, xa mji' chuun jaan' nduu' ña nia'á ña yuva' i nduu' ña ni tjanu' yu'u jin yivi' yo'o'. ³⁷ Te sakan' tu yuva' i, ña ni tjanu' yu'u ndii, ña jaan' ndiee' yu'u xa'a' i. Ndee jin kivi' xini so'o ndo' tachí' yu'u a, te ni ndee tia'an kunj tu ndo' saa kaa' a. ³⁸ Te ni ndee ndoo tu tu'un a nimá ndo', sakan' ña ini ndo' xini ndo' yu'u, ña ni tjanu' a. ³⁹ Sakuaan ndo' ña yoso' nuu' tutu Ndiosí, sakan' ña xanini ndo' ña kuvj natijn ndo' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i' xa'a' a ña xaa' ndo' ña ka'an a. Ndisu ña yoso' jaan' ka'an xa'a' yu'u. ⁴⁰ Te ndo'ó ndii, küni kunj ndo' kunj ndo' yu'u te kumi' ndo' kivi' ñuu jaan'.

⁴¹ 'Ña tiin' ka'nu' ne yivi' yu'u ndii, nätiin' yu'u a. ⁴² Sakan' ña xini i saa iin' nimá ndo', ña ndani' ndo' Ndiosí. ⁴³ Yu'u ndii, kuaxi i kuenta yuva' i, te nätiin' ndo' yu'u. Naa' inga te yivi' kixin kuenta mji' ra ndii, natijn ña'a' ndo'. ⁴⁴ Küvi ini ndo' kunj ndo' yu'u, sakan' ña ña tiin' ka'nu' ta'an' mji' i'in ndo' natiin' ndo', te nduku' ndo' ña tiin' ka'nu' jin ndaa' Ndiosí kujti'. ⁴⁵ Vjkuijn ndo' ña xanini ndo' ña yu'u tijn kuachi ndo'ó nuu' yuva' i, sakan' ña xa yoo jin te yivi', te tiin' kuachi ndo'ó. Moisés, te ndiatu' ini ndo', nduu' ra. ⁴⁶ Sakan' ña naa' kandixa' ndo' ña ni ka'an te jaan' ndii, kandixa' tu ndo' ña

ka'an yu'u, sakan' ña xa'a' yu'u ka'an ña ni ke'i te jaan' nuu' tutu. ⁴⁷ Ndisu naa' kändixa' ndo' ña ni ke'i te jaan' ndii, küvi tu kandixa' ndo' ña ka'an yu'u xiin' ndo' —ni kachi Jesús.

6

So'o ni xaa a kii' ni sakuxi' Jesús u'un mií te yivi'

(Mt. 14:13-21; Mr. 6:30-44; Lc. 9:10-17)

¹ Ni ya'a ña jaan', te ni ketá Jesús kua'an a tuku ta'vi' minj Galilea, ña nani' tu Tiberias. ² Te kua'a' va ne yivi' ni ndikun ña'a' xa'a' a ña ni xini nja chuun ka'nu' ña xaa' a kii' ni sanda'a a ne kuni kuvj. ³ Sakan' te ni kaa Jesús jin xiki', te ni xikundu'u' a ikan' xiin' te nda'a' xa'a' a. ⁴ Te xa kuyatin' viko' pascua, ña xito' ka'nu' ne judío. ⁵ Kij' ni ndani'i Jesús nuu' a, te ni xini a kuaxi kua'a' koo' chukuu' ne yivi' jaan' ndii, ni ka'an a xiin' Felipe ndii:

—¿Mii' tu kuvj sata' e' ña xaxi', te saman'i' e' sakuu' ne yivi' kaa'? —ni kachi a.

⁶ Ni ka'an a ña jaan' xiin' ra te kunj a ndee ña ka'an ra, sakan' ña xa xini a ndee ña saa a. ⁷ Te ni nakuijn Felipe nuu' a ndii:

—Te'e' ndee sachuun' e' uvi ciento kivi' ndii, niani xu'un' te kijn e' ña kuvj i'in ne yivi' kaa' tee' sie sie —ni kachi ra.

⁸ Te ni ka'an inga te nda'a' xa'a' a, te nani' Andrés, te nduu' nani' Simón Pedro, xiin' a ndii:

9 —Yoo iin te sie yo'o, te kumi' ra u'un ta'an xita' va'a yuchi' cebada xiin' uvi' ta'an tiaka'. Ndisu, ¿mii' kuni' ña kaa' nuu' ne yivi' kua'a' kaa'? —ni kachi' ra.

10 Te ni ka'an Jesús ndii:

—Ka'an chuun' ndo' xiin' ne yivi' te kundiee nja —ni kachi' a.

Te yoo kua'a' itia' ikan', te ni xikundiee ne jaan'. Ña mii' ndi'i' te yivi' kuiti' ndii, kuyatin' u'un mi' ni ku' ra.

11 Te ni ki'in Jesús xita' va'a jaan', te ni taxi' a ña chindani Ndiosí xa'a' a, te ni taxi' ña'a' a nda'a' te nda'a' xa'a' a. Te ni xaxa' te jaan' a nda'a' sakuu' ne yivi' kua'a', ne ndiee' jaan', te iin kachi' ni xaa' tu' a xiin' tiaka' jaan'. Te i'in ne yivi' jaan' ni ki'in saa' ka' kuu' ña kuni' mii' nja. 12 Te kii' ni nda'ni nja ndii, ni ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

—Nakaya' ndo' ña xaxi' ña'in', ña ni ndoo ndoso', te ndo'nu' saka a —ni kachi' a.

13 Sakan' te ni nakaya' ra ña ni ndoo ndoso' jaan', te ni sakuu' ra uxi' uvi' ta'an ika' na'nu' xiin' xita' va'a ña'in', ña ni ndoo ndoso', ña ni kuu' u'un ta'an jaan'. 14 Sakan' na kuu' ni ka'an ne yivi' jaan' kii' ni xini' nja chuun' ka'nu' ña ni xaa' jaan' ndii:

—Te kaa' xna'a' nduu' te ka'an tiaku' tu'un Ndiosí, te ni tianu' a kixin' iin yivi' —ni kachi' nja.

15 Ndisu kii' ni kundani Jesús ña xa' xito' tiiin' u'vi' ña'a' nja, te ndasandu' ña'a' nja rey nja ndii, ni kaa' a

mii' sukun ka' xini' iku' jaan' kua'an iin ndaa' mii' a.

So'o ni xaa' a kii' ni xika Jesús nuu' tikui mii'

(Mt. 14:22-27; Mr. 6:45-52)

16 Kii' ni kuaa' ndii, ni naka'a' te nda'a' xa'a' a yu'u' mii' jaan', 17 te ni ko'ni' ra iin tundo', te ni xa'a' xka'ndia' ra mii' jaan' nandiko' ra ñuu' Capernaum, te xa' ni ku'nuu'. Te tia'an kixin' Jesús mii' ñu'u' ra jaan'. 18 Te ni xa'a' nuta' tikui mii' jaan', sakan' ña ndiee' va' xika' tachí'. 19 Kii' xa' kua'an tundo' jaan' xiin' ra yatin' iinu' ta'an kilómetro nuu' tikui jaan' ndii, ni xini' ra kuaxi' xa'a' Jesús nuu' tikui mii' jaan', te kuyatin' a tundo' jaan', te ni yi'vi' va' ra. 20 Ndisu ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ku'an yi'vi' ndo', yu'u' nduu' i' —ni kachi' a.

21 Sakan' na ni natiiin' va'a' ña'a' ra tixin' tundo' jaan', te ndee' iin kani' va' te ni xaa' nu' yu'u' mii' mii' kua'an ra jaan'.

Nanduku' ne yivi' Jesús

22 Kii' ni kitu' tu'ku' kivi' ndii, ne yivi' kua'a' koo' chukuu', ne ni ndoo tu'ku' ta'vi' mii' jaan' ndii, ni xini' nja ña iin ndaa' tundo' ni iin' ikan'. Te ni xini' tu' nja ña ni sko'nu' Jesús tixin' tun' jaan' xiin' te nda'a' xa'a' a, süu' jaan' ndii mii' te jaan' kuiti' kua'an. 23 Te ni ndeku'e te ñuu' Tiberias xiin' inga' tundo' yatin' yu'u' mii' mii' ni yoo' manii' ne kua'a' a

jaan' ni xaa xto' o e' kij' ndi'i ni taxi a ña chindani Ndiosí.
 24 Sakan' na kuu' kij' ni xini ne jaan' ña koo' Jesús xika' ikan', te ni ndee koo' tu te nda'a' xa'a' a ndii, sakan' te ni ko'ni nia tixin tundo' jaan', te ni nandiko' nia ñuu Capernaum te nanduku' nia Jesús ikan'.

Yo'o' ka'an Jesús ña suvi a nduu' ña xaxi' xna'a ña taxi' Ndiosí

25 Va'a, kij' ni xini ña'a' ne jaan' tuku ta'vi' mini jaan', te ni ka'an nia xiin' a ndii:

—Rabí, ¿ama ni xaa un' yo'o'? —ni kachi nia.

26 Te ni ka'an Jesús xiin' nia ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ña ndo'ó ndii, süu' nanduku' ndo' yu'u xa'a' a ña ni xini ndo' chun ka'nu' ña nia'á Ndiosí jaan'. Süu' jaan' ndii nanduku' ndo' yu'u xa'a' a ña ni taxi' i ña ni xixi ndo' ndee ni nda'ni ndo'.
 27 Sachuun' ka ndo' xa'a' ña xaxi' ña xka'ndiá, süu' jaan' ndii va'a ka sachuun' ndo' xa'a' ña xaxi' ña koo' kivi' xka'ndiá, te natijn ndo' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i'. Yu'u, ña nduu' tu te yivi', nduu' ña taxi' ña jaan'. Kuachi ndii yu'u nduu' ña ni ka'an tuni Ndiosí, yuva' e', taxi ña jaan' —ni kachi Jesús.

28 Sakan' te ni ka'an nia xiin' a ndii:

—¿Ndee ña kuní a saa ndu, táku'e, te saa ndu chun ña kuní Ndiosí? —ni kachi nia.

29 Te ni ka'an a xiin' nia ndii:

—Chun ña kuní kuji' Ndiosí saa ndo' ndii, ini ndo' kuni ndo' yu'u, ña ni tianu' a —ni kachi a.

30 Sakan' na ni ka'an nia xiin' a ndii:

—¿Ndee chun ka'nu' xaa' un' te kuni ndu a, te kandi'xa' ndu yo'ó? ¿Ndee ña kuvi saa un', uun? 31 Xini e' ña ne xii' yata' e' ndii, ni xaxi' nia ña xaxi' ña ni nani' maná kij' xka'ndiá nia mi' ichi va kaa'. Saa ni' yoso' a nuu' tutu Ndiosí mi' ka'an a ndii: “Ña xaxi', ña ni kiej ndivi', ni taxi ra ni xaxi' ne yivi'”, kachi a —ni kachi nia.

32 Sakan' na ni ka'an Jesús xiin' nia ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, süu' Moisés nduu' te ni taxi xna'a ña xaxi', ña ni kiej ndivi', ni xaxi' ne jaan'. Süu' jaan' ndii yuva' i Ndiosí nduu' ña ni taxi ña xaxi' jaan'. Te vitin ndii, taxi' yuva' i ña xaxi' xna'a ña ni kixin ndivi'. 33 Kuachi ndii, ña xaxi' ña taxi' Ndiosí ndii, ña jaan' nduu' ña ni kiej ndivi', te ni xaa a jin yivi', te taxi' a kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i' nuu' ne yivi' jin yivi' —ni kachi a.

34 Sakan' na ni ka'an nia xiin' a ndii:

—Táku'e, taxi un' ña xaxi' jaan' ndi'i' ni kivi' nda'a' ndu —ni kachi nia.

35 Te ni ka'an Jesús xiin' nia ndii:

—Yu'u nduu' xita' va'a ña taxi' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i'. Te yoo ka kuaxi nuu' i, te xikundikun nia yu'u ndii,

kōo' kivi' ka kuxi' i nja soko. Te ne in' xini yu'u ndii, kōo' kivi' ka ichi in' nja. ³⁶ Ndisu naa ni ka'an i xiin' ndo' ndii, tee' ndee xa ni xini ndo' yu'u ndii, in' ndo' xini ndo' yu'u. ³⁷ Sakuu' ne taxi' yuva' nda'a' i ndii, kixin nja nuu' i, te ne kuaxi nuu' i ndii, sanandiko' na'a' i, ³⁸ sakan' na ni nuu' i ndivi' te saa i na kuni na ni tjanu' yu'u, te suu' na kuni mii' i. ³⁹ Te na yo'o' nduu' na kuni na ni tjanu' yu'u ndii, na sakuu' ne ni taxi a nda'a' i ndii, ndee in nja kuita saa i, suu' jaan' ndii sanatiaku na'a' i kivi' so'o' ndi'i'. ⁴⁰ Kuachi ndii, kuni yuva' i na yo'o ka nakuni yu'u, na nduu' si'e a, te in' nja xini nja yu'u ndii, natijn nja kivi' nuu na kōo' kivi' ndi'i', te sanatiaku na'a' i kivi' so'o' ndi'i' —ni kachi a.

⁴¹ Sakan' na kuii' sava te judio ndii, ni xa'a' ka'an i ni ra xa'a' Jesus koto ka ni ka'an a na suvi a nduu' na xaxi' na ni kije ndivi'. ⁴² Te ni ka'an ra ndii:

—Xini e' na si'e Jose nduu' ra, sakan' na xini e' yuva' si'i' ra. ¿Saa kivi' ka'an ra na ndivi' ni kije ra, te ni xaa ra? —ni kachi te jaan'.

⁴³ Ikan' te ni ka'an Jesus xiin' ra ndii:

—Vikuii' ndo' na ndatu'un' yaa' ndo' xa'a' i tejn ta'an' ndo'. ⁴⁴ Ndee in ne yivi' kivi' kixin nuu' i naa' ti'vi' na'a' yuva' i, na ni tjanu' yu'u, te sanatiaku i nja kivi' so'o' ndi'i'. ⁴⁵ Yosq' a nuu' tutu Ndiosi mii' ni ke'i te ni ka'an tiaku tu'un a ndii:

“Mii' Ndiosi sania'a' sakuu' ne yivi'”, kachi a. Sakan' na kuii' sakuu' ne xini so'o na ka'an Ndiosi xiin' nja, te ni natijn nja na ka'an a ndii, kixin nja nuu' i. ⁴⁶ Yuva' i Ndiosi ndii, ndee in ne yivi' ti'an kuni nduchi' nuu' na'a', suu' jaan' ndii na ni kije mii' ndu'u' a kuiti' xa ni xini na'a'. ⁴⁷ Na ndaku ka'an i xiin' ndo' na yo'o ka in' xini yu'u ndii, kumi' nja kivi' nuu na kōo' kivi' ndi'i'. ⁴⁸ Yu'u nduu' na xaxi', na taxi' kivi' nuu na kōo' kivi' ndi'i'. ⁴⁹ Maná ni xaxi' ne xii' yata' ndo' ki' ni xka'ndia nja mii' ichi kaa', ndisu ni xi' nja ndee saa ka ni. ⁵⁰ Ndisu na xaxi', na ka'an yu'u xa'a' jaan', nduu' na ni kije ndivi', te yo'o ka xaxi' na jaan' ndii, kivi' nja. ⁵¹ Yu'u nduu' na xaxi', na ni kije ndivi', te taxi' i kivi' nuu, te yo'o ka xaxi' na yo'o' ndii, kutiaku nja ndee ndi'i' ni kivi'. Te na xaxi' yo'o' nduu' nu'u' nde'i' i, na taxi i te natijn ne yivi' in yivi' kivi' nuu na kōo' kivi' ndi'i' —ni kachi a.

⁵² Sakan' te ni xa'a' te judio jaan' kani' ta'an' mii' ra kuento ka'an ra ndii:

—Jan', ¿saa tu kivi' taxi te kaa' nu'u' nde'i' ra xaxi' e'? —ni kachi ra.

⁵³ Te ni ka'an Jesus xiin' ra ndii:

—Na ndaku ka'an i xiin' ndo' na naa' kaxi' ndo' nu'u' nde'i' yu'u, na nduu' tu te yivi', te kō'o tu ndo' ni' i ndii, kōo' kivi' natijn ndo' kivi' nuu jaan'. ⁵⁴ Yo'o ka xaxi' nu'u' nde'i' i, te xi'i' tu

nĭa nĭi' i ndii, naĭĭn nĭa kivi'
 ñuĭ ña kōo' kivi' ndi'i, te
 sanatiaku ña'a' i kivi' so'o'
 ndi'i. ⁵⁵ Saĭan' ña ndixa
 xna'a ndii, ña xaxi' nduu'
 ñu'u' nde'i' i, te ña va'a kō'o
 e' nduu' tu nĭi' i. ⁵⁶ Te yoo
 ka xaxi' ñu'u' nde'i' i, te xi'i'
 nĭa nĭi' i ndii, ĭin ndaa' nduu'
 nĭa xiin' i, te ĭin ndaa' nduu'
 tu yu'u xiin' nĭa. ⁵⁷ Yuva'
 e' Ndiosí, ña nĭ tĭ'vi' yu'u
 ndii, tiaku a, te ña jaan' xaa'
 saĭan' te tiaku tu yu'u, te
 saĭan' tu ne xaxi' ñu'u' nde'i'
 yu'u ndii, kuĭiaku nĭa saa i.
⁵⁸ Yu'u nduu' ña xaxi', ña nĭ
 kĭee ndivi', te nakuítá a xiin'
 ña nĭ xaxi' ne xii' yata' e', ña
 nani' maná, saĭan' ña nĭ xi'i'
 nĭa. Ndisu yoo ka xaxi' ñu'u'
 nde'i' i yo'o' ndii, kuĭiaku nĭa
 ndee ndi'i' nĭ kivi' —nĭ kachi
 a.

⁵⁹ Ña yo'o' nĭ ka'an a kĭi'
 sania'á a vi'e mii' nakayá ne
 yivi' ñuĭ Capernaum.

*Yo'o' ka'an Pedro ña Jesús
 nduu' ña ka'an tu'un va'a, ña
 taxi' kivi' ñuĭ ña kōo' kivi'
 ndi'i'*

⁶⁰ Te kua'a' te ndikún ĭchi'
 a nĭ ka'an kĭi' ndi' i nĭ xini
 so'o' ra ña nĭ ka'an a jaan'
 ndii:

—Xa vixi ña ka'an ra. ¿Yoo
 tu kuvi saxinu a? —nĭ kachi
 ra.

⁶¹ Te kĭi' nĭ xini Jesús xiin'
 nimá a ña ka'an i' nĭ te jaan'
 xa'a' ña nĭ ka'an a jaan', te
 nĭ ka'an a xiin' ra ndii:

—¿Ñáá xa kusoo' ĭni ndo'
 xa'a' a ña nĭ ka'an i jaan'
 kuĭti'? ⁶² ¿Ñáá kuu' saa'
 kanini ka ndo' saĭan' naa'
 kunĭ ndo' yu'u, ña nduu' tu

te yivi', kua'an ka a ĭ ndivi'
 mii' nĭ ndu'u' i ña nuu'?
⁶³ Espiritu Ndiosí nduu' ña
 taxi' kivi' ñuĭ ña kōo' kivi'
 ndi'i', te ñu'u' nde'i' ndo'
 ndii, ndee sie chindiee' a. Te
 tu'un ña nĭ ka'an i xiin' ndo'
 jaan' ndii, nda'a' Espiritu
 jaan' kuaxi a, te taxi' tu a
 kivi' ñuĭ jaan'. ⁶⁴ Ndisu yoo
 sava ndo'ó, ne ĭni xini yu'u
 —nĭ kachi a.

Nĭ ka'an a ña jaan', saĭan'
 ña ndee ña nuu' xini a yoo
 ĭni xini ña'a', te xini tu a
 yoo sanakua'a ña'a' nda'a' te
 kuu' nuu'. ⁶⁵ Te nĭ ka'an ka
 a ndii:

—Xa'a' a jaan' na nĭ ka'an
 i xiin' ndo' ña ndee ĭin ne
 yivi' kĭvi kĭxin nuu' i naa'
 tĭ'vi' ña'a' yuva' e' Ndiosí
 —nĭ kachi a.

⁶⁶ Xa'a' a jaan' na kuii'
 ndee kĭi' saĭan' ndii, kua'a'
 va te ndikún ĭchi' a jaan'
 nĭ naĭoo ña'a', te nĭ ndikun
 ka ña'a' ra. ⁶⁷ Saĭan' na nĭ
 ka'an Jesús xiin' te uxĭ uvi
 ta'an, te nda'a' xa'a' a ndii:

—¿Tee' kuni naĭoo tu
 ndo'ó yu'u nĭ? —nĭ kachi
 a.

⁶⁸ Saĭan' te nĭ ka'an Pedro
 xiin' a ndii:

—Táku'e, ¿yoo nuu' ku'un
 ndu? Yo'ó kuĭti' nduu' ña
 ka'an tu'un va'a, ña taxi'
 kivi' ñuĭ ña kōo' kivi' ndi'i'.
⁶⁹ Te ndu'u ndii, xa ĭni ndu
 xini ndu yo'ó, te xa xini tu
 ndu ña yo'ó nduu' Cristo, si'e
 Ndiosí tiaku, ña nĭ tĭan'u' a
 saĭakú ne yivi' —nĭ kachi ra.

⁷⁰ Te nĭ ka'an a xiin' ra
 ndii:

—Mĭi' yu'u nĭ naĭaxin i'in
 ndo'ó, te uxĭ uvi ta'an. Ndisu

jin ndo' nduu' ña ndiva'a
—ñi kachi a.

⁷¹ Xa'a' Judas, si'e Simón
Iscariote, ñi ka'an a ña jaan',
sakan' ña te jaan' nduu'
te sanakua'a ña'a' nda'a' te
kuu' nuu', tee' ndee jin te uxí
uvi nduu' ra.

7

*Ndee ñani mii' Jesús ni ini
kuni ña'a' ña nuu'*

¹ Kii' ni xka'ndia ña jaan',
te ni xika Jesús nuu' ñu'u'
Galilea, sakan' ña ni kuni a
kaka a ñu'u' Judea, kuachi
ndii ni xika te judío, te kuu'
nuu', ka'ni' ña'a' ra. ² Te
xa kuyatin' viko' ne judío,
ña ndee' ña tixin tia'va'.
³ Sakan' na kuu' ni ka'an
ñani a xiin' a ndii:

—Kua'an keta yo'o', te
ku'un un' nuu' ñu'u' Judea,
te kuni tu te ndikun ichi'
un' chuun ña xaa' un' ikan'.

⁴ Kuachi ndii ndee jin ne
yivi' xachuun' si'e naa' kuni
satuvi xiin' mii' ña nuu' ne
yivi' jin yivi'. Naa' ndixa
xna'a kumi' un' ndee', te
xaa' un' ña jaan' ndii, ña'a'
xiin' mii' un' nuu' ne yivi'
—ñi kachi ra.

⁵ Sakan' ña ndee ñani mii'
a jaan' ni ini kuni ña'a'.

⁶ Sakan' te ni ka'an Jesús
xiin' ra ndii:

—Tia'an xaa hora ña va'a
ku'un yu'u ikan', ndisu
ndo'ó ndii, kuvi ku'un ndo'
ndee ka hora kuni mii' ndo'.

⁷ Ne yivi' jin yivi' ndii, koo'
ndee jin xa'a' ña kundasi'
ña ndo'ó, ndisu ndasi' ña
yu'u, sakan' ña satuvi i ña
ña'a ña xaa' ña. ⁸ Kua'an

kaa ndo'ó viko' jaan', yu'u
ndii, ku'un ña'a' i, sakan'
ña tia'an xaa hora ña va'a
ku'un i ikan' —ñi kachi a.

⁹ Ndi'i ni ka'an a ña jaan'
xiin' ra, te ni ndoo a ñu'u'
Galilea jaan'.

*So'o ni xaa a kii' ni kaa tu
Jesús viko' tia'va'*

¹⁰ Ndisu kii' ni ya'a ña ni
kaa ñani Jesús viko' jaan', te
ni keta tu a jaan' kua'an kaa
viko' jaan', tee' ndee ni kaa
tovi' a, süu' jaan' ndii, ndee
naa ni kaa si'e a. ¹¹ Te judío,
te kuu' nuu' ndii, xika' ra
nanduku' ra Jesús viko' jaan'
ka'an xiin' ta'an' ra ndii:

—¿Mii' tu' xika' te jaan'?
—kachi ra.

¹² Te sakuu' ne yivi' kua'a'
ndatu'un' xa'a' Jesús. Sava
ña ka'an ña jin te yivi' va'a
nduu' a, te sava ña ka'an ña
süvi a, sakan' ña jin te xini
xa'an' ne yivi' nduu' a, kachi
ña. ¹³ Ndisu ni ndatu'un'
si'e kuiti' ña xa'a' a, sakan'
ña yi'vi ña te judío jaan'.

¹⁴ Te kii' xa kuma'in' viko'
jaan' ndii, ni ki'vi Jesús nuu'
ki'e yukun' ka'nu', te ni xa'a'
a sania'á a ne yivi'. ¹⁵ Sakan'
na ni nandaní va te judío
jaan' ka'an ra ndii:

—Jan', ¿saa kei' tu xini
tuni ya'a te kaa', sakan' ña
ni sakuaan ra nuu' e'? —ñi
kachi ra.

¹⁶ Te ni nakujin Jesús ndii:

—Ña sania'á i ndii, süu'
ña xini tuni mii' i nduu' a,
süu' jaan' ndii ña xini tuni
ña ni tianu' yu'u nduu' a.
¹⁷ Yoo ka kuni saa ña kuni
Ndiosí ndii, kundani ña naa'

ñā xini tuní, ñā taxi' Ndiosí, nduu' ñā sanía'á j, uun naa' ñā xini tuní, ñā ka'an' mji' j, nduu' a. ¹⁸ Īin tē ka'án ñā ka'an' mji' ndii, ñā tiin' ka'nu' ñā'a' ne yivi' kuiti' nduku' rā, ndisu' tē nduku' ñā ĩin ka'nu' ñā'a' ñā nī tianu' ñā'a' ndii, ñā ndixa' ka'án tē jaan', tē süu' tē uvi' nimá nduu' tū rā. ¹⁹ Ñā ndixa' nduu' a ndii, Moisés nī sayá'á tū'un ndei' Ndiosí ndā'a' ndo'ó, ndisu' ndee ĩin ndo' sáxinú a. ¿Ndichun na kuni ka'ni' ndo' yu'u? —ñi kachi' a.

²⁰ Tē nī ka'an' ne yivi' kua'a' jaan' xiin' a ndii:

—Ñā ndiva'a naá nimá un'. ¿Yoo kuni ka'ni' yo'ó? —ñi kachi' ñā.

²¹ Tē nī ka'an' Jesús xiin' ñā ndii:

—Īin ndaa' kuiti' चुुन ka'nu' nī xaā j, tē nandanī va' sakuu' ndo'. ²² Moisés nī sayá'á ñā xa'a' ndo' tuni' ĩin' tē kualí, tee' ndee süu' mji' rā nī chikandu'u' ndei' jaan', süu' jaan' ndii tē xii' yata' ya'a' ká. Tē xaa' ndo'ó ñā jaan' xiin' tē kualí tee' ndee kivi' sábadó, ñā xināndiee' e', nduu' a. ²³ Vā'a, xa'a' ñā kuni ka'nu' ndo' tū'un ndei' Ndiosí, ñā nī ke'i Moisés, xa'a' ndo' tuni' ĩin' tē kualí tee' ndee kivi' sábadó, ñā xināndiee' e', nduu' a. Sakan' na kuii', ¿ndichun na xi'é ndo' xini ndo' yu'u xa'a' ñā nī sanda'a' j kanii' ĩin' tē kuni kuvī kivi' sábadó, ñā xināndiee' e'? ²⁴ Vā'a yoo a ñā natava' ndo' kuenta ñā kuni ká kundani' kaxi' ndo' saā yoo va'a' ká natava'

nda'ku ndo' kuenta kuu' ne yivi' —ñi kachi' a.

Yo'o' ka'án Jesús mii' nī kiee' a

²⁵ Sakan' tē nī ka'an' sava' ne ndiee' ñuu' Jerusalén jaan' ndii:

—Saa nī tē yivi' nanduku' ñā'a', tē ka'ni' ñā'a' rā chi'. ²⁶ Koto' ndo', mii' chitu' kaa' ĩin' rā ka'án ndoso' rā, tē kōo' ka'án ndee ĩin' ñā'a' xiin' rā. ¿Tee' kuein' xa' nī kändixa' tū tē xa'ndia' chuun' nuu' ñuu' e' ñā tē kaa' nduu' Cristo, ñā nī tianu' Ndiosí sakakú yoo'? ²⁷ Ndisu' tē kaa' ndii, xini' e' mii' nī kiee' rā, tē ndii, kii' kixin' ñā nduu' Cristo, ñā tianu' Ndiosí sakakú yoo' ndii, ndee ĩin' ne yivi' kuni' mii' kiee' a —ñi kachi' ñā.

²⁸ Sakan' tē ti'e' nī ka'an' Jesús kii' sanía'á a nuu' ki'e' yukun' jaan' ndii:

—Ka'án ndo'ó ñā xini' ndo' yu'u, tē xini' tū ndo' mii' nī kiee' j. Süu' kuaxi' ñā ka'an' mji' j, ndisu' ñā nī tianu' yu'u ndii, ñā xachuun' ndāku nduu' a, tē xini' ñā'a' ndo'ó. ²⁹ Yu'u ndii, xini' ñā'a' j, sakan' ñā nuu' a kuaxi' j. Tē ñā jaan' nī ti'vi' yu'u —ñi kachi' a.

³⁰ Sakan' tē nī xika' tē jaan' ĩin' rā Jesús, ndisu' ndee ĩin' rā nī kuvī ĩin' ñā'a', sakan' ñā ti'an' tondia' kivi' nuu' Ndiosí. ³¹ Ndee saā kanj' ndii, kua'a' va' ne yivi', ne ka'ni' tein' ne kua'a' jaan' ndii, nī ĩni' ñā xini' ñā Jesús, tē ka'án xiin' ta'an' ñā ndii:

—Kii' xaā Cristo, ñā tianu' Ndiosí sakakú yoo' ndii,

¿ñáá kua'a' ká chuun ka'nu' saá te jaan' te sakan' ña xaa' te kaa'? —ñi kachi ña.

So'o ni xaa a kii' ni xika te xiin' tjin ra Jesús

³² Xa'a' jaan' na kii' ni xini te fariseo ña ndatu'un' ne jaan' xa'a' Jesús ndii, te jaan' xiin' sutu kuu' nuu' ndii, ni ti'vi' ra te xiin', te xito' yukun', te tjin ra Jesús.

³³ Sakan' te ni ka'an Jesús ndii:

—Ndee jin xa'a' ká yoo i xiin' ndo', te nandiko' i nuu' ña ni tjanu' yu'u.

³⁴ Nanduku' ndo' yu'u, ndisu küni ká ndo' yu'u, te mii' ku'un i jaan' ndii, küvi ku'un ndo'ó —ñi kachi a.

³⁵ Sakan' te ni ka'an xiin' ta'an' te judío ndii:

—¿Mii' tu kuni ku'un te kaa' te küni ña'a' e'? Tee' kuni ku'un ra mii' ndiee' ne ta'an' e', ne ni xitia i'nu kua'an tejin ne tuku', te sania'á ra ndee ne tuku' jaan'. ³⁶ ¿Ndee ña kuni kachi ña ni ka'an ra: “Nanduku' ndo' yu'u, ndisu küni ká ndo' yu'u, te mii' ku'un i jaan' ndii, küvi ku'un ndo'ó”? —ñi kachi xiin' ta'an' ra.

Yo'o' ka'an Jesús ña Espiritu Santo nduu' ndee naa tikui, te' taxi' kivi' ñuu e'

³⁷ Kivi' ña ndi'i' ndoso' viko' jaan', ña nduu' kivi' ka'nu' ká ndii, ni xikuijn ndichí Jesús, te ni ka'an ti'e' a nuu' ne yivi' jaan' ndii:

—Naa' ichi ini yoo ká ndii, na kixin ña nuu' i, te taxi

i tikui ko'o ña. ³⁸ Yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a xa'a' ne ini xini yu'u ndii: “Kandeta kua'a' tikui, te' taxi' kivi' ñuu, nimá ña”, kachi a —ñi kachi Jesús.

³⁹ Ni ka'an Jesús ña jaan' xa'a' Espiritu Santo, ña xa kuyatin' natjin ne ini xini ña'a'. Kuachi ndii tia'an xaa Espiritu Santo nimá ne jaan' kii' sakan', sakan' ña tia'an küvi Jesús, te natjaku a, te ki'in ka'nu' ña'a' Ndiosí.

Yo'o' nata'vi' ta'an' ne yivi' xa'a' Jesús

⁴⁰ Sakan' te ni ka'an sava ne yivi' kua'a' jaan' kii' ni xini so'o ña ña ni ka'an Jesús ndii:

—Ndixa xna'a' nduu' a ndii, te kaa' nduu' te ka'an tiaku tu'un Ndiosí —ñi kachi ña.

⁴¹ Te sava tuku ña ka'an ndii:

—Te kaa' nduu' Cristo, ña ni tjanu' Ndiosí sakaku yoo' —ñi kachi ña.

Ndisu sava tuku ña ka'an ndii:

—Küvi tuví Cristo, ña sakaku yoo', ñuu ña naa nuu' ñu'u' Galilea, ⁴² sakan' ña xa xini e' ndii, yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ña sjani' xika' David kunduu ña jaan', te ñuu Belén, mii' ni kiee te jaan', kiee tu ña jaan' —ñi kachi ña.

⁴³ Sakan' te ni xa'a' nata'vi' ta'an' ne yivi' kua'a' jaan' xa'a' Jesús. ⁴⁴ Te sava ne jaan' ni kuni tjin ña'a' te ku'un a vi'e kaa, ndisu ndee jin ña ni kundieni saá ña jaan'.

Küní ini te xa'ndia chuun' kuní ra Jesús

⁴⁵ Sakan' te ni nandiko' te xiin' jaan' nuu' sutu kuu' nuu' jaan' xiin' nuu' te fariseo, te ni ndatu'un' ña'a' te jaan' ndii:

—¿Ndichun na kōo' ra ndiaka' ndo' kuaxi' ndo'? —ni kachi' ra.

⁴⁶ Te ni nakuijn te xiin' jaan' ndii:

—Kōo' kivi' ni xini so'o' ndu ka'an ndee jin te yivi' naa ka'an te jaan' —ni kachi' ra.

⁴⁷ Sakan' na ni ka'an te fariseo jaan' xiin' ra ndii:

—¿Tee' xa ni xini xa'an' tu te jaan' ndo'ó ni? ⁴⁸ ¿Ñáá yoo jin ndaa' so'o' te xa'ndia chuun', uun te fariseo kandixa' ña ka'an te jaan', tuu ndo'? ⁴⁹ Ndisu ne yivi' jaan' ndii, ne xini ndee ña ka'an tu'un ndei' Ndiosí nduu' ña, te ne xa yoo nacha'an' nduu' tu ña —ni kachi' te fariseo jaan'.

⁵⁰ Ikan' tu ka'ni Nicodemo, te ni xan ndi'e' mii' ndu'u' Jesús jin ñuu. Te jin te xachuun' inga' xiin' te kuu' ka'nu' jaan' nduu' tu te jaan', te ni ka'an ra xiin' inga' te ka'nu' jaan' ndii:

⁵¹ —Täxi' tu'un ndei' e' katun' e' jin te yivi' naa' tia'an kuní so'o' ña'a' e', te kuní e' ndee kuachi' ni xaa' ra —ni kachi' ra.

⁵² Te ni ka'an te jaan' xiin' ra ndii:

—¿Ñáá te Galilea nduu' tu yo'ó? Sakuaan va'a un' ña ka'an tu'un ndei' Ndiosí, ndee jin xaan' kuasa' ka'an

a ña kije jin te ka'an tiakú tu'un Ndiosí ñuu ña naa nuu' ñu'u' Galilea —ni kachi' ra.

⁵³ [Ikan' te i'in ra kua'an nu'u vi'e ra.

8

So'o' ni xaa a kii' ni yoo ka'nu' ini Jesús xa'a' jin ña' ni natuvi xiin' te yivi'

¹ Te Jesús kua'an xiki' ña nani' Olivos. ² Te kii' ni kitu' tukú kivi' ndii, ni nandiko' tukuu Jesús nuu' ki'e yukun' jaan', te sakuu' ne yivi' ni ndekuie nuu' a, te ni xikundu'u' a sania'á ña'a' a. ³ Sakan' te ni ndekuie tu te sania'á tu'un ndei' Ndiosí, xiin' te fariseo ndiaka' ra jin ña'a', ña' ni natuvi xiin' te yivi', te ni xani' ña'a' ra ma'in' nuu' Jesús. ⁴ Te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Maestro, ña' yo'o' ndii, ni natuvi a' xiin' te yivi'. ⁵ Nuu' tutu tu'un ndei' Ndiosí ni ka'an chuun' Moisés xiin' e' ña ña'a' naa ña' kaa' ndii, kuni a kuuñ yuu' ña'a' e' ndee kuví a', kachi a. Te yo'ó, ¿ndee ña ka'an un'? —ni kachi' ra.

⁶ Ni ndatu'un' ña'a' ra ña jaan', ndiani te ka'an a jin ña kuví tijn kuachi' ña'a' ra xa'a'. Ndisu Jesús ndii, ni nakutandje a, te ni xa'a' a ke'i a nuu' ñu'u' xiin' nuu' nda'a' a. ⁷ Te xa'a' a ña kayu'u' te kayu'u' te jaan' nuu' a, na ni nakuijn ndaku a, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Jin ndo'ó, ne kōo' ndee jin kuachi', na kuuñ nuu' ña'a' yuu' —ni kachi' a.

8 Te tuku sakan', ni nakutandije a, te ni xa'a' a ke'i a nuu' ñu'u' xiin' nuu' nda'a' a. ⁹ Kii' ni xiní so' o ra ña jaan' ndii, ni xa'a' kieve' j'in ra kua'an ra, xi' na ka te xixa ka ni xa'a' kieve' kua'an ndee ni ndi' i ndoo ra, te ni ndoo ndee jin ndaa' Jesús xiin' ña' jaan' iin' a' ma'in' jaan'. ¹⁰ Sakan' te ni nakuijn ndaku Jesús, te ni ndatu'un' a ña' jaan' ndii:

—¿Mii' kua'an sakuu' te tiin' kuachí yo'ó, naa? ¿Ñáá ni katun' ndee jin ra yo'ó? —ni kachí a.

¹¹ Te ni nakuijn ña' jaan' ndii:

—Ndee jin ra, tákuie —ni kachí a'.

Te ni ka'an ka Jesús xiin' a' ndii:

—Ni ndee katun' tu yu'u yo'ó, kua'an te ndee vitin, te ndee nuu' ku'un e' ndii, sãa ka un' kuachí —ni kachí a.]

Jesús nduu' ñu'u' ña nia' á saq iin' nimá ne yivi'

¹² Te tuku ni, ni ka'an Jesús xiin' ne yivi' kua'a' jaan' ndii:

—Yu'u nduu' ñu'u' ña sayi'é nuu' ne yivi' jin yivi'. Yoo ka ndikún yu'u ndii, kãka jin yavi' ña, süu' jaan' ndii sayi'é i nuu' ña, te ña jaan' taxi' kivi' ñuu' ña ña koo' kivi' ndi' i' —kachí a.

¹³ Ikan' te ni ka'an te fariseo xiin' a' ndii:

—Yo'ó ndii, xa mji' un' nduu' un' te ndiee' yu'u' un' xa'a' un', sakan' na kuii' ndiaa ya'vi' ña ndiee' yu'u' un' jaan' —ni kachí ra.

¹⁴ Te ni nakuijn Jesús nuu' ra ndii:

—Tee' ndee xa mji' yu'u' nduu' i te ndiee' yu'u' i xa'a' i ndii, ndiaa ya'vi' a, sakan' ña xiní i mii' ni kivee' i, te xiní tu i mii' kua'an i. Ndisu ndo'ó ndii, xiní ndo' mii' ni kivee' i, te ni ndee xiní tu ndo' mii' kua'an i. ¹⁵ Ndo'ó ndii, natava' ndo' kuenta kuu' i ndee naa xaa' ne nduu' kuenta jin yivi'. Te yu'u ndii, natava' i kuenta kuu' ndee jin ne yivi'. ¹⁶ Ndisu naa' natava' i kuenta kuu' ña ndii, ndiaa ya'vi' a, sakan' ña süu' jin ndaa' mii' i xaa' ña jaan', süu' jaan' ndii yuva' i, ña ni tianu' yu'u, xaa' inga' a xiin' i. ¹⁷ Nu'u' tu'un ndei' mii' ndo' yoso' ña ka'an ndii, naa' uvi' ta'an te yivi' ndiee' yu'u', te nakuitá ña ka'an ra ndii, ndiaa ya'vi' a, kachí a. ¹⁸ Va'a, xa mji' yu'u' nduu' i te ndiee' yu'u' i xa'a' i, te yuva' i, ña ni tianu' yu'u, nduu' inga' ña ndiee' yu'u' tu xa'a' i —ni kachí a.

¹⁹ Sakan' te ni ka'an te fariseo jaan' xiin' a' ndii:

—¿Mii' ndu'u' yuva' un' jaan'? —ni kachí ra.

Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Xiní ndo' yu'u, ni ndee xiní tu ndo' yuva' i. Naa' xiní ndo' yu'u ndii, xiní tu ndo' yuva' i —ni kachí a.

²⁰ Te sakuu' ña jaan' ni ka'an Jesús kii' sania' á a nuu' k'e yukun' ka'nu' ya'in mii' taan' ne yivi' limuxtan. Te ndee jin koo' ni tiin' ña'a', sakan' ña tia'an tondia' kivi' nuu' Ndiosí.

Yo'o' ka'án Jesús ña küvi ku'un te jaan' mii' ku'un a

21 Te n̄i ka'an ka Jesús xiin' ne yivi' jaan' ndii:

—Yu'u ndii, ku'un i, te nanduku' ndo'ó yu'u, ndisu kuiso ndo' kuach̄i ndo' te küvi ndo', sakan' ña mii' ku'un i jaan' ndii, küvi ku'un ndo'ó ikan' —n̄i kach̄i a.

22 Sakan' te n̄i ka'an te judío ndii:

—Te'e xanini te kaa' ka'n̄i' xiin' m̄ii' ra, sakan' na ka'án ra ndii: “Mii' ku'un i jaan' ndii, küvi ku'un ndo'” —n̄i kach̄i ra.

23 Te n̄i ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Ndo'ó ndii, ninu n̄i kiee ndo', te yu'u ndii, ninu n̄i kiee i. Ndo'ó ndii, ne yivi' kuenta iin yivi' yo'o' nduu' ndo', te yu'u ndii, süvi i.

24 Sakan' na kuii' n̄i ka'an i xiin' ndo' ña kuiso ndo' kuach̄i ndo', te küvi ndo'. Sakan' ña naa' kändixa' ndo' ña yu'u nduu' i ndii, kuiso ndo' kuach̄i ndo', te küvi ndo' —n̄i kach̄i a.

25 Sakan' te n̄i ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Yoo nduu' yo'ó na sakan'? —n̄i kach̄i ra.

Te n̄i ka'an a xiin' ra ndii:

—Xa n̄i ka'an i ndee ña nuu' xiin' ndo' yoo nduu' i. 26 Yoo kua'a' ña küvi ka'an i xa'a' ndo' xiin' ña küvi natava' i kuenta kuu' ndo', ndisu yu'u ndii, ña n̄i xini so'ó i ka'án ña n̄i t̄ianu' yu'u kuñti' ka'án i nuu' ne yivi' iin yivi', te ña jaan' ndii, ña ndixa' ka'án a —n̄i kach̄i Jesús.

27 Ndisu n̄i kundani te jaan' ña xa'a' yuva' e' Ndiosí n̄i ka'an a xiin' ra. 28 Sakan' na n̄i ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Kij' ndani'i ndo' yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, nakuni ndo' ña yu'u nduu' i, te ndee iin ch̄un xaa' i kuenta m̄ii' i, süu' jaan' ndii, saa n̄ii' n̄i sania'á yuva' i yu'u kuñti' ka'án i. 29 Sakan' ña, ña jaan' n̄i t̄ianu' yu'u, te yoo a xiin' i, n̄i nakoo iin ndaa' a yu'u, sakan' ña ndi'i' n̄i kivi' xaa' i ña xtani a —n̄i kach̄i a.

30 Te kij' n̄i ka'an Jesús ña jaan' ndii, kua'a' va ne yivi' n̄i in̄i xini ña'a'.

Yo'o' ka'án Jesús ña suvi a nduu' ña ndixa' ña sandoó ndiká ne yivi' nuu' kuach̄i n̄i a

31 Sakan' te n̄i ka'an Jesús xiin' te judío, te in̄i xini ña'a' jaan' ndii:

—Naa' kuñta n̄i' i ndo' nuu' tu'un ña sania'á i ndii, kunduu' xna'a' ndo' ne ndikún ichi' i, 32 te kundani ndo' ña ndixa, te ña ndixa jaan' sandoó ndiká ndo'ó nuu' ña xiko' ni'i' ndo'ó —n̄i kach̄i a.

33 Te n̄i ka'an te jaan' xiin' a ndii:

—Sjani' xika' Abraham nduu' ndu'u. Ndee iin kivi' t̄ia'an v̄iko ni'i' ndee iin te yivi' ndu'u. Sakan' na kuii', ¿ndichun ka'án un' ña ndoo ndiká ndu? —n̄i kach̄i ra.

34 Te n̄i ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ña sakuu' ne xaa' kuach̄i ndii, ndee naa tiin' u'vi ña'a' kuach̄i jaan',

te xika' nuu' nja nuu' a.
 35 Iin ne xika' nuu' kuiti'
 ndii, ndoo xachi' ne jaan'
 kundu'u' nja vi'e xto'o nja
 jaan', ndisu si'e ne xiin'
 vi'e ndii, ndoo xachi' ne
 jaan' kundu'u' nja ikan'.
 36 Sakan' na kuii' naa' yu'u,
 na nduu' si'e Ndiosí, sandoó
 ndiká ndo'ó ndii, ndoo ndiká
 xachi' ndo'. 37 Xiní i na siani'
 xika' Abraham nduu' ndo',
 ndisu kuni ka'ni' ndo' yu'u,
 sakan' na kuni natijn ndo'
 tu'un na ka'an i. 38 Yu'u ndii,
 na ni xini nduchi' nuu' i xaa'
 yuva' i kij' ni yoo i xiin' a
 ka'an i, te ndo'ó ndii, na xini
 so'o ndo' ka'an yuva' ndo'
 xaa' ndo' —ni kachi a.

*Yo'o' ka'an Jesús na si'e
 na ndiva'a nduu' te kuni
 ka'ni' na'a'*

39 Te ni ka'an ra xiin' Jesús
 ndii:

—Abraham nduu' yuva'
 ndu —ni kachi ra.

Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Naa' ndixa xna'a yuva'
 ndo' nduu' Abraham ndii,
 iin kachi saa ndo' naa ni xaa
 te jaan'. 40 Te vitin ndii,
 tee' ndee ka'an i xiin' ndo'
 na ndixa, na ni xini so'o i
 nuu' Ndiosí ndii, kuni ka'ni'
 ndo' yu'u. Abraham ndii,
 koo' kivi' saa ra na jaan' naa'
 tiaku ra. 41 Ndo'ó ndii, naa
 na xaa' yuva' xna'a ndo' xaa'
 ndo' —ni kachi a.

Sakan' te ni ka'an ra xiin'
 a ndii:

—Ndu'u ndii, süu' si'e na'
 xika' sij' xiin' ndee ka te yivi'
 nduu' ndu, iin ndaa' kuiti'
 yuva' ndu yoo, te na jaan'
 nduu' Ndiosí —ni kachi ra.

42 Te ni ka'an Jesús xiin' ra
 ndii:

—Naa' Ndiosí xna'a nduu'
 yuva' ndo' ndii, kundani
 ndo' yu'u, sakan' na nuu' na
 jaan' ni kiee i, te ni xaa i.
 Te süu' kuenta mji' i kuaxi i,
 süu' jaan' ndii Ndiosí ni ti'vi'
 yu'u te kuaxi i. 43 ¿Ndichun
 na kundani ndo' na ka'an
 i? Kundani ndo' a sakan'
 na kuni natijn ndo' na ka'an
 i xiin' ndo'. 44 Yuva' ndo'ó
 ndii, na ndiva'a nduu' a, te
 na kuni na jaan' kuiti' xaa'
 ndo'. Na jaan' ndii, na xa'ni'
 ne yivi' nduu' a ndee na
 nuu', te koo' kivi' xachuun'
 ndaku a, sakan' na süu' na
 kumi' na ndaku nduu' a. Te
 kij' ka'an a tun vixi ndii,
 ka'an a saa kuu' mji' a,
 sakan' na na vixi nduu' a, te
 süvi a nduu' xa'ndu sakuu'
 tun vixi. 45 Te yu'u ndii, xa'a'
 a na na ndixa ka'an i xiin'
 ndo' ndii, kuni kandixa' ndo'
 a. 46 ¿Yoo nduu' ndo'ó kuvj
 tijn kuachi yu'u, te nia'a ndo'
 na ni xaa i kuachi jaan'?
 Na ndixa ka'an i xiin' ndo',
 ¿ndichun na kandixa' ndo'
 a? 47 Ne nduu' kuenta Ndiosí
 ndii, natiin' va'a nja tu'un
 ka'an Ndiosí, te ndo'ó ndii,
 natiin' va'a ndo' a, sakan'
 na süu' kuenta a nduu' ndo'
 —ni kachi a.

*Yo'o' ka'an Jesús na xa
 yoo a ndee kij' tiq'an koo
 Abraham*

48 Sakan' te ni ka'an te
 judío jaan' xiin' a ndii:

—Na ndaku xna'a ka'an
 ndu kij' ka'an ndu na iin te
 Samaria nduu' un', sakan'

ñā naá ñā ndīva'a nimá un' —ñi kachi ra.

⁴⁹ Te ñi ka'an a xiin' ra ndii:

—Kōo' ñā ndīva'a naá nimá yu'u. Yuva' i kuiti' tiin' ka'nu' i, te ndo'ó ndii, tiin' ka'nu' ndo' yu'u. ⁵⁰ Yu'u ndii, ndūku' i ñā tiin' ka'nu' ne yivi' yu'u. Yoo iin' ñā nduku' ñā jaan', te ñā jaan' nduu' ñā kande'i' ka'an ñā jaan'. ⁵¹ Ñā ndaku ka'an i xiin' ndo' ñā yoo ka ita' ni'i nuu' ñā ka'an i ndii, kōo' kivi' kuvi' ñā —ñi kachi a.

⁵² Sakan' te ñi ka'an te judío jaan' xiin' a ndii:

—Vitin kundan' xna'a ndu ñā naá ñā ndīva'a nimá un', sakan' ñā Abraham xiin' sakuu' te ñi ka'an tiakú tu'un Ndiosí ndii, ñi xi'i ra. Te yo'ó ka'an ñā yoo ka ita' ni'i nuu' ñā ka'an un' ndii, kōo' kivi' kuvi' ñā, kachi un'.

⁵³ ¿Ñáá tuu yo'ó ñā te ka'nu' ka nduu' un' te sakan' te xii' yata' e' Abraham? Te jaan' ndii, ñi xi'i ra, te ñi xi'i tu sakuu' te ñi ka'an tiakú tu'un Ndiosí. ¿Yoo nduu' yo'ó, tuu un', na ka'an un' sakan'? —ñi kachi ra.

⁵⁴ Te ñi ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Naa' tjin' ka'nu' xiin' mii' mii' i ndii, ndiaa ya'vi' a. Yuva' i nduu' ñā tiin' ka'nu' yu'u, ñā ka'an ndo'ó nduu' Ndiosí ndo'. ⁵⁵ Ndisu xini' ñā'a' ndo', te yu'u ndii, xini' ñā'a' i. Te naa' ka'an i ñā xini' ñā'a' i ndii, te xini' xa'an' kunduu' i ndee' naa ndo'ó. Ndisu xini' ñā'a' i, te saxinú i tu'un ka'an' a. ⁵⁶ Abraham, te xii' yata' ndo' jaan' ndii,

va'a va ñi kun' ra kii' ñi xini' ra ñā kixin' i iin' yivi' yo'o', te ñi xini' xna'a ra a, te va'a va ñi kun' ra —ñi kachi a.

⁵⁷ Sakan' te ñi ka'an te judío jaan' xiin' a ndii:

—Jan', ñi ndee' uvi' xiko uxi kuiya kumi' un', ¿saa kuvi' ka'an un' ñā xa ñi xini' un' Abraham? —ñi kachi ra.

⁵⁸ Sakan' te ñi ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Ñā ndaku ka'an i xiin' ndo' ñā kii' kun' ka koo' Abraham ndii, yu'u nduu' i —ñi kachi a.

⁵⁹ Sakan' te ñi ki'in' ra yuu' te kuun' yuu' ñā'a' ra. Ndisu ñi ñaka'ni' si'e a tein' ne yivi' kua'a' jaan', te ñi keta a nuu' ki'e yukun' ka'nu' jaan' kua'an a.

9

Yo'o' ñi sanda'a Jesús iin' te kui'e nduchi' nuu'

¹ Te kii' xka'ndiá Jesús kua'an a ndii, ñi xini' a iin' te kui'e nduchi' nuu', te xa sakan' kaa' ndee' ñi tuvi' ra.

² Te ñi ndatu'un' ñā'a' te nda'a' xa'a' a ndii:

—Rabí, ¿yoo ñi xaa kuachi' na kui'e nduchi' nuu' te kaa' ñi tuvi' ra? ¿Ñáá mii' ra, uun' ñáá yuva' si'i' ra? —ñi kachi ra.

³ Te ñi ñakuin' Jesús nuu' ra ndii:

—Ñi ndee' te kaa' ñi xaa kuachi', te ñi ndee' yuva' si'i' ra ñi xaa kuachi' na kaa' ra sakan'. Süu' jaan' ndii sakan' kaa' ra te nia'a Ndiosí chuun' ka'nu' a kivi' ñuu' ra saa i. ⁴ Kun' a saa i chuun' ñā ñi sakuiso' chuun' ñā ñi

tjanu' yu'u saa i ña kuni ka kuaa'. Sakan' ña kii' kuñuu ndii, köo' kuvì sachuun' ka. ⁵ Vitin ña yoo i jin yivi' yo'o' ndii, nduu' i ñu'u ña nia'á saa kuu' Ndiosí —ni kachi a.

⁶ Te kii' ndi' i ni ka'an a ña jaan' ndii, ni kondia tiasi' i a ñu'u', te ni xa'a a nde'i, te ni saka' ña'a' a nduchi' nuu' te kui'e nuu' jaan'. ⁷ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Kua'an, te natia un' nuu' un' pila ña nani' Siloé —ni kachi a xiin' ra.

(Te Siloé jaan' kuni kachi a tikui te ni nachikanu'.) Sakan' te ni keta ra kua'an ra, te ni natia ra nuu' ra, te kii' ni nandiko' ra vi'e ra ndii, xa kuvì xto'ni' ra.

⁸ Sakan' te ne ndiee' yatìn vi'e ra xiin' inga ne xiní ña te kui'e nuu' ni nduu' ra ndii, ni ka'an xiin' ta'an nia ndii:

—¿Te kaa' nduu' te xi ndu'u' xikan xu'un' yi'e' yukun' nu'?' —ni kachi nia.

⁹ Sava nia ka'an ndii:

—Suvì ra.

Te sava tukù nia ka'an ndii:

—Süvi ra, tee' ndee naa kaa' te jaan' kaa' ra —ni kachi nia.

Te ni ka'an mji' te jaan' xiin' nia ndii:

—Yu'u nduu' i —ni kachi ra.

¹⁰ Sakan' na kuii' ni ndatu'un' ña'a' nia ndii:

—¿Saa ni xaa a, te ni nunia' nduchi' nuu' un'?' —ni kachi nia xiin' ra.

¹¹ Te ni nakujin ra ndii:

—Te yivi', te nani' Jesús, ni xa'a nde'i, te ni saka' ra a nduchi' nuu' i, te ni ka'an ra

xiin' i ndii: “Kua'an, te natia un' nuu' un' pila Siloé”, ni kachi ra. Sakan' te ni xa'an natia i nuu' i, te ni nunia' nduchi' nuu' i —ni kachi ra.

¹² Sakan' te ni ndatu'un' ña'a' nia ndii:

—¿Mii' yoo te jaan'? —ni kachi nia.

Te ni nakujin ra nuu' nia ndii:

—Xiní i —ni kachi ra.

So'o ni xaa a kii' ni ndatu'un' te fariseo saa ni xaa, te ni nunia' nduchi' nuu' te kui'e nuu' jaan'

¹³ Te ni xan ndiaká ne yivi' te ni nduu' te kui'e nuu' jaan' nuu' te fariseo. ¹⁴ Te kivi' sábado, ña xinandiee' ne yivi', ni xa'a Jesús nde'i, te ni nunia' a nduchi' nuu' te jaan'. ¹⁵ Sakan' na kuii' ni ndatu'un' tu ña'a' te fariseo jaan' saa ni xaa a, te ni nunia' nduchi' nuu' ra. Te ni ka'an te jaan' ndii:

—Ni saka' ra nde'i nduchi' nuu' i, te ni natia i nuu' i, te kuvì xito' i vitin —ni kachi ra.

¹⁶ Sakan' na ni ka'an sava te fariseo jaan' ndii:

—Te ni xaa ña kaa' ndii, süu' kuenta Ndiosí nduu' ra, sakan' ña xa'nú ra kivi' sábado, ña xinandiee' e' —ni kachi ra.

Te sava tukù ra ka'an ndii:

—Naa' te ndiso' kuachi nduu' ra ndii, küvi saa ra chuun ka'nu' ña xaa' ra jaan' —ni kachi ra.

Xa'a' a jaan' na ni nakuitá kuento ra. ¹⁷ Sakan' na

ni ndatu'un' tukuu' ra te ni nduu' te kui'e nuu' jaan' ndii:

—¿Yoo nduu' te ni nunia' nduchi' nuu' un' jaan', tuu un'? —ni kachj ra.

Te ni nakujin ra ndii:

—Iin te ka'an tiakú tu'un Ndiosí nduu' ra —ni kachj ra.

¹⁸ Ndisu te judío, te sana'má ña'a' jaan' ndii, ni kandixa' ra naa' te kui'e nuu' ni nduu' te jaan'. Sakan' na kuii' ni kana ra yuva' si'i' te jaan', ¹⁹ te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Ñáá si'e ndo'ó nduu' te yo'ó', te ka'an ndo' ni tujv' kui'e nduchi' nuu'? Naa' sakan' ndii, ¿saa kuvj xto'ni' ra vitin? —ni kachj ra.

²⁰ Te ni nakujin yuva' si'i' te jaan' ndii:

—Xini ndu ndii, si'e ndu nduu' te ka'a', tákui'e. Te xini tu ndu ña te kui'e nduchi' nuu' nduu' ra ni tujv' ra. ²¹ Ndisu xini ndu saa ni xaa a, te kuvj xito' ra vitin, ni ndee xini tu ndu yoo ni nunia' nduchi' nuu' ra. Ndatu'un' ndo' mii' ra, te xixa nduu' ra, kuvj ka'an ra xiin' ndo' yoo ni xaa ña jaan' —ni kachj nja.

²² Ni ka'an yuva' si'i' ra ña jaan' xa'a' a ña yi'vi nja te judío jaan', sakan' ña xa ni nakata te jaan' kuento ra ña naa' yoo ka ndiee yu'u' ña Jesús nduu' Mesías, ña sakakú ne yivi' ndii, xta'ni' xachi' ña'a' ra, te kunduu ka ne jaan' kuenta vi'e mii' nakayá ne yivi' ñuu jaan'.

²³ Xa'a' a jaan' na kuii' ni ka'an yuva' si'i' te jaan' ndii: "Ndatu'un' ndo' mii' ra, te xixa nduu' ra", ni kachj nja.

²⁴ Sakan' te ni kana ra te ni nduu' te kui'e nuu' jaan' ichi' ña uvi, te ni ka'an ra xiin' ra ndii:

—Ndiosí kuni a tijn ka'nu' un', sakan' ña xini ndu ndii, jin te ndiso' kuachj nduu' te jaan' —ni kachj ra.

²⁵ Sakan' te ni ka'an te jaan' xiin' ra ndii:

—Naa' te ndiso' kuachj nduu' ra, xini yu'u, jin ndaa' kuiti' ña'a' xini i ndii, te kui'e nuu' ni nduu' i, te vitin ndii, kuvj xto'ni' i —ni kachj ra.

²⁶ Te tukú ni ni ka'an ra xiin' te jaan' ndii:

—¿Ndee ña ni xaa ra xiin' un'? ¿Saa ni xaa ra, te ni nunia' ra nduchi' nuu' un'? —ni kachj ra.

²⁷ Te ni ka'an te jaan' xiin' ra ndii:

—Xa ni ka'an i xiin' ndo', te kuni kandixa' ndo'. ¿Ndichun na kuni kunj so'ó tukuu ndo' ña xa ni ka'an i? ¿Ñáá kuni kundikun tu ndo'ó ichi' te jaan'? —ni kachj ra.

²⁸ Sakan' te ni kanja'a ra xiin' te jaan' ka'an ra ndii:

—Yo'ó nduu' te ndikún ichi' te jaan', ndisu ndu'u ndii, te ndikún ichi' Moisés nduu' ndu. ²⁹ Xini ndu ña ni ka'an Ndiosí xiin' Moisés, ndisu te jaan' ndii, xini ndu mii' ni kiee ra —ni kachj ra.

³⁰ Te ni ka'an te jaan' xiin' ra ndii:

—Ña jaan' nduu' ña nandani va yu'u ña xini ndo'ó mii' ni kiee ra, ndisu ni sanda'a ra nduchi' nuu' i.

³¹ Xini e' ndii, xaa' Ndiosí kuenta ña ka'an ne ndiso' kuachj, ndisu xaa' a kuenta

ñā ka'án ne ki'in' ka'nu' ñā'a', te xaa' nīa ñā kuni' a. ³² Ndeē nī xikandu'u' iin yivi' ndii, tiā'an kuni' e' kuento ñā nī nunia' iin te yivi' nduchi' nuu' iin ne kui'e nduchi' nuu' ndeē nī tuvi' nīa. ³³ Naa' süu' te nī kīē nuu' Ndiosí nduu' te jaan' ndii, kōo' xachi' a kuvi' saa ra —nī kachi' ra.

³⁴ Te nī ka'an ra xiin' te jaan' ndii:

—Yo'ó, te ndiso' kuachi' ndeē nī tuvi' un', ¿yoo' nduu' yo'ó, tuu un', na kuni' sania'á un' ndu'u'? —nī kachi' ra.

Sakan' te nī xta'ni' xachi' ñā'a' ra vi'e mii' nakayá ne ñuu' jaan'.

Yo'o' ka'án Jesús yoo' nduu' ne kui'e nuu' nuu' Ndiosí

³⁵ Nī xini' Jesús kuento ñā nī xta'ni' ra te jaan' vi'e jaan', te ki' nī xini' ñā'a' a, te nī ndatu'un' ñā'a' a ndii:

—¿Ñáá inī un' xini un' ñā nduu' si'e Ndiosí? —nī kachi' a.

³⁶ Te nī ka'an ra xiin' a ndii:

—¿Yoo' nduu' ñā jaan', tákui'e, te inī i kuni' ñā'a' i? —nī kachi' ra.

³⁷ Te nī ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Xa nī xini' ñā'a' un', te suvi' i nduu' ñā ndatu'un' xiin' un' vitin —nī kachi' a.

³⁸ Ikan' te, nī ka'an ra xiin' a ndii:

—Tákui'e, inī i xini i yo'ó —nī kachi' ra.

Te nī xaka'nu' ñā'a' ra. ³⁹ Te nī ka'an Jesús ndii:

—Nī xaa' i iin yivi' yo'o', te nia'a' ne yivi' saa yoo nimá

nīa nuu' Ndiosí, sakan' te nunia' nduchi' nuu' ne kui'e nuu', te ne tuu ñā tuvi' nuu' nīa ndii, kükui'e nuu' nīa —nī kachi' a.

⁴⁰ Te nī xini' so'ó sava te fariseo, te ita' yatın nuu' a jaan', ñā nī ka'an a, te nī ka'an ra ndii:

—¿Ñáá te kui'e nuu' nduu' tu ndu'u, kachi un'? —nī kachi' ra.

⁴¹ Te nī ka'an a xiin' ra ndii:

—Naa' te kui'e nuu' nduu' ndo' ndii, kōo' kuachi' ndo', ndisu xa'a' a ñā ka'án ndo' ñā tuvi' nuu' ndo' ndii, yoo na yoo kuachi' ndo'.

10

Yo'o' ka'án Jesús xa'a' uvi' ta'an nuu' te paxto

¹ 'Ñā ndaku ka'án i xiin' ndo' ñā yoo' ka' kua'an kaa nuu' nama' mii' ñu'u' mbee, te xkä'ndiá ra yi'e' ndii, iin te kui'na' nduu' ra, te nduu' tu ra te kui'na' mii' kuu'.

² Ndisu te nduu' xna'a' te paxto mbee jaan' ndii, yi'e' xka'ndiá ra. ³ Te xito' yi'e' ndii, nunia' ra a nuu' te paxto jaan', te xini' so'ó mbee

tachi' yu'u' te paxto, te kana' ra ri' xiin' kivi' ri', te tava' ra ri'.

⁴ Te ki' tava' ra sakuu' sana' mii' ra ndii, ni'i' ichi' ra nuu' ri' kua'an ra, te ndikún

ri' xata' ra, sakan' ñā nakuni' ri' tachi' ra. ⁵ Ndisu iin te ndiva'a' ndii, kündikun ñā'a' ri', süu' jaan' ndii kunu' ri'

nuu' ra, sakan' ñā xini' ri' tachi' ra —nī kachi' a.

6 Nj ka'an ndiaa Jesús ña jaan', ndisu nj kundani te jaan' ndee ña kuni kachi a.

Yo'o' ka'an Jesús ña mii' a nduu' te paxto va'a

7 Te nj ka'an ka Jesús xiin' ra ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, yu'u nduu' ndee naa ye'e korra mii' ñu'u' mbee. 8 Sakuu' te nj kixin xi'na ka te sakan' yu'u ndii, te kui'na' nduu' ra, te nduu' tu ra te kui'na' mii' kuu', sakan' na nj xaa' mbee jaan' kuenta kuu' ra. 9 Yu'u nduu' ye'e, te yoo ka ko'ni' ye'e yo'o' ndii, kaku nja. Te kunduu nja ndee naa mbee, ti' ko'ni', te kiee' ri', te ni'i' ri' itia kaxi' ri'. 10 Te kui'na' ndii, kuaxi ra te sakui'na' ra, te ka'ni' ra, te sandoñu'u' ra. Ndisu yu'u ndii, kuaxi i te koo kivi' ñuu ndo', te koo kua'a' a.

11 'Yu'u nduu' te paxto va'a, te paxto va'a ndii, taxi' ra kivi' ñuu ra xa'a' mbee sana ra. 12 Ndisu te xiku'un ya'vi' ndii, te paxto tatu kujti' nduu' ra. Te süu' te xiin' sana mbee jaan' nduu' ra, sakan' na kij' xito' ra kuaxi lobo ndii, nakoo' ra mbee jaan', te xinu' ra. Te tiin' lobo jaan' mbee, te kiku' ña'a' ri'. 13 Sakan' xaa' ra, sakan' ña te xiku'un ya'vi' kujti' nduu' ra, te ndi'ni' ra xa'a' mbee jaan'. 14 Yu'u ndii, te paxto va'a nduu' i. Te xini i mbee sana i, te xini tu ti' jaan' yu'u, 15 saa nii' xini yuva' i Ndiosí yu'u ndii, nii' sakan' tu xini ña'a'

i. Te taxi' i kivi' ñuu i xa'a' mbee jaan'. 16 Te kumi' tu i inga ka mbee, ti' ñu'u' tixin korra yo'o', ku'un naka tu i ti' jaan', te kuni so'o ri' tachi' i. Te kunduu ri' iin ndaa' ti'vi, te iin ndaa' yu'u kunduu te paxto ri'. 17 Xa'a' a jaan' na kundani yuva' i yu'u, sakan' ña taxi' i kivi' ñuu i, te kivi' i xa'a' ri', te natjaku i. 18 Ndee iin ne yivi' küvi' tu'un kivi' ñuu i xiin' ña kuni mii' nja, süu' jaan' ndii sanakua'a mii' yu'u a. Sakan' ña kumi' i ndiee' te taxi' i kivi' ñuu i, te kumi' tu i ndiee' te natjaku i. Ña jaan' nduu' ña ni sakuiso' chun yuva' i yu'u saa i —nj kachi a.

19 Te kij' ni xini so'o te judío jaan' ña nj ka'an a ndii, tuku ni nj nata'vi' ta'an' ra. 20 Kua'a' te jaan' ni ka'an ndii:

—Ña ndiva'a naá nimá te kaa', süu' te kuu' kaxi' nduu' ra, ¿ndichun na xini so'o ka ndo' ña ka'an ra? —nj kachi ra.

21 Te inga ra ni ka'an ndii:

—Tu'un ña ka'an te kaa' ndii, süu' ña ka'an te naá ña ndiva'a nimá nduu' a, sakan' ña iin te naá ña ndiva'a nimá ndii, küvi' nunia' ra nduchi' nuu' ne kui'e nduchi' nuu' —nj kachi ra.

Kuni kandixa' te judío jaan' ña si'e Ndiosí nduu' Jesús

22 Kij' ni nasuku viko' ña xaka'nu' ne yivi' kivi' ña ni sanakua'a tukuu nja yukun' ka'nu' nda'a' Ndiosí

ndii, yoo' vixin nduu' a.
 23 Te xika' Jesús mii' iin' yu'kun' ka'nu' vj'e ndiká xa'a' ña nani' yi'e Salomón.
 24 Sakan' te ni xinunduu ña'a' te judío, te kuu' nuu', te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Ama vj' kun ndiko' ña ndiatu' ndu xaa' un'? Naa' yo'ó nduu' Cristo, ña sakahú ne yivi' ndii, ka'an kaxi' un' xiin' ndu —ni kachi ra.

25 Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Xa ni ka'an i xiin' ndo' te kändixa' ndo'. Chuun ka'nu' ña xaa' i kuenta yuva' i Ndiosí nduu' ña nia'á yoo nduu' i. 26 Ndisu ndo'ó ndii, kändixa' ndo', sakan' ña süu' mbee sana i nduu' ndo' naa xa ni ka'an i xiin' ndo'. 27 Ne nduu' mbee sana i ndii, xini so'ó nja tachí i, te yu'u ndii, xini ña'a' i, te ndikún nja yu'u. 28 Te taxi' i kivi' ñuu nja ña köo' kivi' ndi'i', te köo' tu kivi' kuví nja, ni ndee köo' tu kuví tu'un tu ña'a' nda'a' i. 29 Te yuva' i, ña ni taxi ne jaan' nda'a' i, nduu' ña ka'nu' ka te sakan' sakuu' ña yoo, te köo' kuví tu'un ña'a' nda'a' a. 30 Yu'u xiin' yuva' i Ndiosí ndii, iin ndaa' nduu' ndu —ni kachi a.

31 Te tukú sakan' ni kjin te judío jaan' yuu' te kuun yuu' ña'a' ra. 32 Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Kua'a' ya'a chuun va'a ni xaa i kuenta yuva' i nuu' ndo' te kuni ndo'. ¿Xa'a' ndee chuun jaan' kuni kuun yuu' ndo' yu'u? —ni kachi a.

33 Te ni nakujin te judío jaan' ndii:

—Süu' xa'a' ndee iin ña jaan' kuni kuun yuu' ndu yo'ó, süu' jaan' ndii xa'a' a ña kanja'a un' xa'a' Ndiosí, sakan' ña te yivi' kujti' nduu' un', te ndasanduu' xiin' mii' mji' un' Ndiosí —ni kachi ra.

34 Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Naka'an' ndo' ña yoso' nuu' tu'un ndei' Ndiosí mii' ka'an a ndii: “Yu'u ni ka'an ndii, ndiosí nduu' ndo'”, kachi a. 35 Mii' Ndiosí ni ka'an ña ndiosí nduu' ne ni xini so'ó tu'un a jaan', köo' kuví xka'ndja ndoso' ña yoso' nuu' tutu jaan'. 36 Te yu'u ndii, Ndiosí ni sakuiso' chuun' yu'u, te ni t'vi' a yu'u iin yivi' yo'o', sakan' na kuii', ¿ndichun ka'an ndo' ña kanja'a i xa'a' a xa'a' a ña ka'an i ña si'e a nduu' i? 37 Naa' xaa' i chuun kuenta yuva' i ndii, kändixa' ndo'. 38 Ndisu naa' xaa' i ña jaan' ndii, tee' ndee tia'an kändixa' ndo' ndii, kändixa' ndo' ña chuun Ndiosí nduu' a. Te sakan' kundani ndo', te kändixa' ndo' ña yoo' yuva' i Ndiosí xiin' i, te yoo tu yu'u xiin' a —ni kachi a.

39 Sakan' na ni xika tukuu ra tjin ña'a' ra, ndisu ni kaku a nda'a' ra, te ni keta a kua'an a. 40 Te kua'an ni tukuu a tukú ta'vi' itia Jordán mii' ni sakuchi' Juan ne yivi' kuenta Ndiosí ña nuu', te ni ndoo a ikan'. 41 Te kua'a' ne yivi' ni kixin nuu' a te ka'an nja ndii:

—Tee' ndee ni xaa' Juan ndee iin chuun ka'nu', ndisu

sakuu' ña ni ka'an ra xa'a' te kaa' ndii, ña ndixa nduu' a —ni kachi ña.

⁴² Te kua'a' ña ni iní xini Jesús ikan'.

11

So'o ni xaa a kij' ni xi'i Lázaro

¹ Te ni yoo iin te kuni kuví ni ñani' Lázaro, te ñuu Betania, ña nduu' tu ñuu ña' ku'va ra María xiin' Marta.

² Te María jaan' nduu' ña' kij' ni ya'a, te ni sakaa' a xa'an xavixin' koo' chukuu' xa'a' xto'o e', te ni sanayaa' a' a xiin' jixi' xini' a'. Te tiaa ta'an' a' nduu' Lázaro, te kuni kuví jaan'. ³ Sakan' na ni ti'vi' uvi saa' ku'va ra jaan' tu'un te ka'an ne yivi' xiin' Jesús ndii: "Tákui'e, te ndani un' ndii, kuni kuví ra", kachi ña.

⁴ Te ni ka'an Jesús kij' ni xini a tu'un jaan' ndii:

—Kui'e jaan' ndii, süu' ña ka'ni' xachi' ña'a' nduu' a, süu' jaan' ndii yoo a te natijn Ndiosí ña tiin' ka'nu' ña'a' ne yivi', te yoo tu a te natijn yu'u, ña nduu' si'e Ndiosí, ña tiin' ka'nu' ne yivi' yu'u —ni kachi a.

⁵ Ndaní Jesús Marta, xiin' ña' ta'an' a', xiin' Lázaro.

⁶ Nde'e saa ka ni ndii, kij' ni xini a tu'un jaan' ndii, ni ndoo ka a uvi ta'an kivi' mi' yoo a jaan'. ⁷ Kij' ni xka'ndia kivi' jaan', te ni ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

—To'o' tukuu' ndo' ñu'u' Judea —ni kachi a.

⁸ Te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Rabí, sakan' ni xika tjo' te ndiee' ikan' kuun yuu' ra yo'ó, ¿ndichun na tukú ni kuni ku'un un' ikan'? —ni kachi ra.

⁹ Te ni ka'an Jesús ndii:

—Xini e' ña uxi uvi hora kumi' i'in kivi'. Ne xika' iin ke'in' ndii, káki'í ña, sakan' ña yoo ñu'u nandii' nuu' ña. ¹⁰ Ndisu ne xika' ñuu ndii, káki'í ña, sakan' ña koo' ñu'u nandii' nuu' ña —ni kachi a.

¹¹ Ikan' te ni ka'an ka a ndii:

—Lázaro, te xini ta'an' xiin' e' ndii, kixín ra, ndisu ku'un sandoto' ña'a' i —ni kachi a.

¹² Sakan' te ni ka'an te nda'a' xa'a' a jaan' xiin' a ndii:

—Tákui'e, naa' kixín ra ndii, nda'a' mji' ra —ni kachi ra.

¹³ Ni ka'an Jesús ña jaan' xa'a' ña ni xi'i ra, ndisu te nda'a' xa'a' jaan' ndii, ni xanini ra ña ka'an a xa'a' ña kixín e' kij' nandiee' e'. ¹⁴ Sakan' te ni ka'an kaxi' Jesús xiin' ra ndii.

—Lázaro ndii, xa ni xi'i ra. ¹⁵ Nakuatia' va nimá i xa'a' ndo'ó ña koo' e' ni yoo ikan', sakan' te iní ka ndo' kuni ndo' yu'u. To'o' ndo', ku'un koto ña'a' e' —ni kachi a.

¹⁶ Sakan' te ni ka'an Tomás, te ñani' tu te kuate, xiin' inga te nda'a' xa'a' a ndii:

—To'o', te kuví tu yoo' xiin' a —ni kachi ra.

Yo'o' ka'an Jesús xiin' Marta ña süvi a nduu' ña sanatiaku ne ni xi'i

17 Kij' n̄i xaa Jesús ñuu Betania ndii, n̄i xinj̄i a kuento ña xa kua'an kumi' ta'an kivi' naá ñu'u' nde'i Lázaro tixinj̄i yavi ndii. 18 Te ñuu jaan' ndii, yatin' unj̄i ta'an kilómetro xika' naá a te naá ñuu Jerusalén. 19 Te kua'a' va ne judío, ne ndiee' yat̄in ijan', n̄i xaa mii' ndu'u' Marta xiin' María, te koto ña'a' n̄ia, te saki'vi tu ña'a' n̄ia xa'a' a ña n̄i xi'i tiaa ta'an' ne jaan'. 20 Kij' n̄i xinj̄i tu'un Marta ña xa kuaxi Jesús ndii, n̄i ket̄a a' kua'an nat̄iin ña'a' a', ndisu María ndii, n̄i ndoo a' vi'e. 21 Te n̄i ka'an Marta xiin' Jesús ndii:

—Tákuie, naa' n̄i yoo un' yo'o' ndii, k̄uvi tiaa ta'an' i. 22 Ndisu xiní i ña ndee v̄it̄in naa' kakan un' ndee ka ña'a nuu' Ndiosí ndii, tax̄i ña'a' a nda'a' un' —n̄i kach̄i a'.

23 Te n̄i ka'an Jesús xiin' a' ndii:

—Nat̄iak̄u tiaa ta'an' un' —n̄i kach̄i a'.

24 Te n̄i ka'an Marta xiin' a' ndii:

—Xiní i ña nat̄iak̄u ra kivi' so'o' ndi'i' kij' nat̄iak̄u sakuu' ne n̄i xi'i —n̄i kach̄i a'.

25 Te n̄i ka'an Jesús xiin' a' ndii:

—Yu'u nduu' ña sanatiaku ne n̄i xi'i, te suvi tu i nduu' ña taxi' kivi' ñuu ne yivi'. Te yoo ka inj̄i xini yu'u ndii, tee' ndee n̄i xi'i n̄ia ndii, nat̄iak̄u n̄ia saa i. 26 Te sakuu' ne tiaku, naa' inj̄i n̄ia xini n̄ia yu'u ndii, k̄oo' kivi' kuv̄i n̄ia. ¿Ñáá kandixa' un' ña jaan'? —n̄i kach̄i a' xiin' ña' jaan'.

27 Te n̄i ka'an a' xiin' a' ndii:

—Uun ndo', tákuie, kandixa' i ña yo'ó nduu' Cristo, ña nduu' si'e Ndiosí, ña n̄i ka'an a' ti'vi' a' iin yivi' —n̄i kach̄i a'.

Xaku' Jesús xa'a' a' ña n̄i xi'i Lázaro yat̄in yavi kavq' mii' naá ñu'u' nde'i ra

28 Kij' ndi'i n̄i ka'an Marta ña jaan', te n̄i xa'an ka'an yaa' a' xiin' María ta'an' a' ndii:

—Xa n̄i xaa ña nduu' maestro e', te kuni ka'an a' xiin' un' —n̄i kach̄i a'.

29 Kij' n̄i xinj̄i so'o' María ña jaan' ndii, numi' va te n̄i nut̄a a', te kua'an a' ndee mii' iin' Jesús. 30 Ti'a'an nda'n̄i Jesús ñuu jaan', kuu' saa' iin' ka a' mii' n̄i nata'an' a' xiin' Marta. 31 Te ne judío, ne ndiee' vi'e a' saki'vi ña'a' ndii, n̄i xinj̄i n̄ia ña numi' va n̄i nut̄a María te kua'an a'. Sakan' na n̄i xikundikun ña'a' n̄ia ka'an' n̄ia ña kua'an kuaku a' yu'u' yavi ndii mii' naá ñu'u' nde'i Lázaro jaan'. 32 Kij' n̄i xaa a' mii' iin' Jesús, te n̄i xinj̄i ña'a' a' ndii, n̄i xikuijn xiti' a' nuu' a te n̄i ka'an a' ndii:

—Tákuie, naa' n̄i yoo un' yo'o' ndii, k̄uvi tiaa ta'an' i —n̄i kach̄i a'.

33 Kij' n̄i xinj̄i Jesús xaku' a', te xaku' tu ne judío, ne kuaxi xiin' a' jaan' ndii, n̄i tuxu'vi nimá a, te n̄i kusuchi' tu inj̄i a, 34 ka'an a' ndii:

—¿Mii' n̄i ch̄inaá ña'a' ndo'? —n̄i kach̄i a'.

Te n̄i ka'an n̄ia xiin' a' ndii:

—To'q', te kuni un', takui'e —ni kachi nja.

³⁵ Te ni xaku Jesús.

³⁶ Sakan' te ni ka'an ne judío jaan' ndii:

—Koto ndo', saa vi' tu ni kundani ña'a' ra —ni kachi nja.

³⁷ Ndisu sava ne jaan' ni ka'an ndii:

—Te kaa' nduu' te ni nunia' nduchi' nuu' te kui'e nuu', ¿saa tu ni kuvi sanda'a ra Lázaro jaan' te kuvi ra? —ni kachi nja.

So'q' ni xaa a kii' ni sanatiaku Jesús Lázaro

³⁸ Te tuku sakan' ni tuxu'vi nimá Jesús, te ni kuyatin a yavi ndii jaan'. Te toko' kava' iin' yavi jaan', te ndasi' yu'u' a xiin' iin' yuu'. ³⁹ Te ni ka'an Jesús ndii:

—Sanundia'á ndo' yuu' kaa' —ni kachi a.

Te ni ka'an Marta, ña' ku'va te ni xi'i jaan' ndii:

—Takui'e, xa xa'an ra vitin, sakan' ña xa kua'an kumi' ta'an kivi' ni xi'i ra —ni kachi a'.

⁴⁰ Te ni ka'an Jesús xiin' a' ndii:

—¿Ñáá naka'an' un' ña xa ni ka'an i xiin' un' ña naa' ini un' xini un' yu'u ndii, kuni un' ña nia'a Ndiosí ña ndjee' koo' chukuu' a? —ni kachi a.

⁴¹ Sakan' te ni sanundia'á ra yuu' jaan'. Te ni nakoto ndiaa Jesús ndivi', te ni ka'an a ndii:

—Tataa, taxi i ña chindani un', sakan' ña ni xini so'q' un' ña ni ka'an i xiin' un'.

⁴² Yu'u ndii, xini i ña xini so'q' un' ña ka'an i xiin' un'

sakuu' ichi'. Ndisu ka'an i sakan' xa'a' ne yivi' kua'a' ne ita' yo'o', te kandixa' nja ña yo'ó ni tianu' yu'u iin' yivi' yo'o' —ni kachi a.

⁴³ Ndi'i ni ka'an a ña jaan', sakan' te ti'e' ni ka'an a ndii:

—Lázaro, nja'a yo'o' —ni kachi a.

⁴⁴ Ikan' te ni keta te ni xi'i jaan' ndisuku' toto nda'a' ra xiin' xa'a' ra, te ndisuku' iin' pein nuu' ra. Te ni ka'an Jesús xiin' ne yivi' jaan' ndii:

—Ndaxin' ndo' ra te ku'un ra —ni kachi a.

So'q' ni xaa a kii' ni ndatu'un' tuni te kuu' ka'nu' saa kuvi ka'ni' ra Jesús

(Mt. 26:1-5; Mr. 14:1-2; Lc. 22:1-2)

⁴⁵ Te kua'a' va ne judío, ne ni kixin koto María, ne ni xini ña ni xaa Jesús ikan' ndii, ni ini nja ni xini ña'a' nja. ⁴⁶ Ndisu sava ne jaan' ndii, ni xa'an nja nuu' te fariseo, te ni ka'an nja xiin' ra ña ni sanatiaku Jesús te jaan'. ⁴⁷ Sakan' na kui' sakuu' sutu kuu' nuu' xiin' te fariseo ndii, ni nakaya ra te kuu' ka'nu' xiin' ra, te ni xa'a ra iin' junta ka'nu' ka'an ra ndii:

—¿Ndee ña saa e'? Kuachi ndii kua'a' va chuun ka'nu' xaa' te jaan'. ⁴⁸ Naa' taxi e' ña nakaa' ra xaa' ra ña jaan' ndii, sakuu' ne yivi' kundikun ña'a', te kixin te xa'ndia chuun' ñuu' Roma, te sandoñu'u' ra yukun' ka'nu' e' xiin' ñuu' e' —ni kachi ra.

⁴⁹ Sakan' te, iin' te jaan' te nani' Caifás, te nduu' sutu

ka'nu' kã kuiya jaan', ni ka'an ndii:

—Ndo'ó ndii, koo' a xiní xachi' ndo'.⁵⁰ Ni ndee xanini tu ndo' ña va'a kã kuví iin ndaa' kuítí' te yivi' xa'a' sakuu' ne ñuu e' te ndõñu'u' sakuu' e' —ni kachi ra.

⁵¹ Süu' ña ka'an' mii' te jaan', te ni ka'an ra ña jaan', süu' jaan' ndii xa'a' a kã nduu' ra sutu ka'nu' kã kuiya jaan' na ni ka'an tiakú ra ña kuví Jesús xa'a' kuachi sakuu' ne ñuu jaan'.⁵² Te süu' xa'a' ne jaan' kuítí' kuví a, süu' jaan' ndii kuví tu a te nakaya a sakuu' si'e Ndiosí, ne ndo'ni tein ne yivi' iin yivi', te nduúin ña.⁵³ Xa'a' a jaan' na ndee kivi' jaan' ndii, ni nakata ra kuento ra ña ka'ni' ra Jesús.

⁵⁴ Sakan' na Jesús ndii, ni xika tuvi' kã a tein te judío jaan'. Süu' jaan' ndii ni keta a kua'an a ñuu ña nani' Efraín, ña kandu'u' nuu' iin ñu'u' yatín mii' taxin' kaa'. Te ikan' ni ndoo a xiin' te nda'a' xa'a' a.

⁵⁵ Te xa kuyatin' viko' pas-cua, ña xaka'nu' ne judío, sakan' na kua'a' ne yivi' ni kaa ñuu Jerusalén, te ndasandoo xiin' mii' ña nuu' Ndiosí ña kuní kã koo viko' jaan'.⁵⁶ Xika' ne yivi' nanduku' ña Jesús, te ka'an xiin' ta'an' ña nuu' ki'e yukun' ka'nu' ndii:

—¿Saa tuu ndo'? ¿Ñáá kixin ra viko', uun kuásá'? —ni kachi ña.

⁵⁷ Te sutu kuu' nuu' xiin' te fariseo ndii, ni ka'an chuun'

ra ña naa' xiní yoo kã mii' yoo a ndii, na ka'an ña xiin' ra te iin ña'a' ra.

12

Sõ'o ni xaa a kii' ni saka'
María xa'an xavixín' xata'
xa'a' Jesús ñuu Betania

(Mt. 26:6-13; Mr. 14:3-9)

¹ Iñu ta'an kã kivi' kuní te koo viko' pasua jaan', te ni xaa Jesús ñuu Beta-nia mii' ndu'u' Lázaro, te ni xi'i, te ni sanatiaku ña'a' a.² Te ikan' ni xava'a ne yivi' ña xaxi' iin xakuaa' xa'a' a ña tiin' ka'nu' ña Jesús. Marta nduu' ña xika' nuu' ikan', te Lázaro nduu' iin te ndu'u' xixi' xiin' Jesús nuu' mesa.³ Sakan' te ni ki'in María yatin' sava litro xa'an xavixín' koo' chukuu', ña nduu' mii' ndi'i' nardo, ña ndiaa ya'vi' koo' chukuu', te ni saka'a' a xata' xa'a' Jesús, te ni sanayaa' a a xiin' xixi' xini' a'. Te ni chitu' kanii' tixin vi'e jaan' xiko xa'an xavixín' jaan'.⁴ Ikan' te Judas Iscariote, te nduu' tu iin te nda'a' xa'a' Jesús, te sanakua'a ña'a' nda'a' te kuu' ka'nu' sie ya'a, ni ka'an ndii:

⁵ —Va'a kã naa' ni ke'vi a, te kondia ya'vi' a xu'un' ña ki'in iin te yivi' naa' sachuun' ra uní ciento kivi', te xiin' xu'un' jaan' kuví chindjee' e' ne nda'vi kuu' —ni kachi ra.

⁶ Ndisu süu' ni ka'an ra ña jaan' xa'a' a ña ndi'ni xna'a' ra xa'a' ne nda'vi kuu', süu' jaan' ndii xa'a' ña te kui'na' nduu' ra. Te suvi' ra nduu'

te xito' tinda'a' xu'un', te xaa' ndii xakui'na' ra xu'un' ña' kié tixin' ña' jaan'. ⁷ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Na koo' a' sakan', kuachi' ndii iin' chuun' va'a' ni xaa' a' xa'a' i. Na' kaa' ndii, ni taxa'a' a' xa'an' xavixin' kaa', te ni xakin' a' ñu'u' nde'i' i, te koo' tu'va' a, te ndiee' a' kii' kuv'i' i. ⁸ Sakan' ña' ne nda'vi' kuu' ndii, ndee' ndi'i' ni kivi' koo' ña' xiin' ndo', te kuv'i' chindiee' ña'a' ndo' amaa' ka' kuní ndo'. Ndisu' yu'u' ndii, süu' ndee' ndi'i' ni kivi' kaka' i tein' ndo' —ni kachi' Jesús.

Ndatu'un' tuni' sutu' kuu' nuu' ña' ka'ni' tu' ra Lázaro

⁹ Kua'a' va' ne judío, kii' ni xini' ña' kuento' ña' ndu'u' Jesús ñuu' Betania ndii, ni kixin' koto' ña'a' ña. Te süu' Jesús kuiti' ni kixin' koto' ña, süu' jaan' ndii ni kuni' tu' ña' kuni' ña' Lázaro, te xa' ni xi'i, te ni sanatiaku' ña'a' Jesús. ¹⁰ Sakan' na' ni ka'an' tuni' sutu' kuu' nuu' ña' ka'ni' tu' ra Lázaro, ¹¹ sakan' ña' te jaan' xaa' sakan', te kua'a' ne judío jaan' ni kuxioo' nuu' ña' sania'á' sutu' jaan', te ndikún' ña' Jesús.

Sq'o' ni xaa' a' kii' nda'ni' Jesús kua'an' a' ñuu' Jerusalén
(Mt. 21:1-11; Mr. 11:1-11; Lc. 19:28-40)

¹² Te ni kitu' tuku' kivi' ndii, ni xini' tu'un' ne yivi' kua'a' koo' chukuu', ne kuaxi' viko' ñuu' Jerusalén jaan', ña' kuaxi' tu' Jesús ñuu' jaan'. ¹³ Sakan' na' ni xa'nu' ña' ñuu', te ni'i' ña' a' kua'an' nata'an' ña' xiin' a, te ti'e' kuaa' ña' ka'an' ña' ndii:

—¡Na' natiiin' xto'o' e' Ndiosí ña' xaka'nu' ña'a' e'! ¡Sañu'u' va' a' ña' kuaxi' kuenta' a' kaa', te ña' kaa' nduu' ña' xa'ndia' chuun' nuu' yoo', ne vi'e' Israel! —kachi' ña.

¹⁴ Te Jesús ndii, yoso' a' mburru' sie, ti' ni tatu' a' jaan', naa' ka'an' ña' yoso' nuu' tutu' Ndiosí ndii:

¹⁵ Kaka' nimá' ndo'ó, ne ndiee' ñuu' Sión. Koto' ndo', kaa' kuaxi' rey' ndo',

ndu'u' a' xata' iin' mburru' sie. Sakan' kachi' a.

¹⁶ Te nda'a' xa'a' a' ndii, ni kundani' ra' ña' ni yoo' jaan' ña' nuu', ndisu' kii' ni natia'ku' Jesús, te ni tiiin' ka'nu' ña'a' Ndiosí ndii, ni naka'an' ra' ña' xa' yoso' sakuu' ña' jaan' xa'a' a, te nii' sakan' xna'a' ni ndo'o' a. ¹⁷ Te ne yivi', ne ni xini' kii' ni kana' Jesús Lázaro ndee' tixin' yavi' ndii, te ni natia'ku' ra' ndii, ndiee' yu'u' te ndiee' yu'u' ña' xa'a' ña' ni xaa' a' jaan'. ¹⁸ Xa'a' a' jaan' na' ni klee' kua'a' ne yivi', te ni kixin' nata'an' ña' xiin' Jesús, sakan' ña' ni xini' ña' kuento' xa'a' chuun' ka'nu' ña' ni xaa' a' jaan'. ¹⁹ Sakan' na' kuui' ni ka'an' xiin' ta'an' te fariseo' ndii:

—Koto' ndo', sakuu' ne yivi' ndikún' xata' te kaa', koo' a' kuv'i' saa' xachi' e' vitin' —kachi' ra.

Kuni' a' nako'o' e' ña' kuni' mii' e' xa'a' ña' ndikún' e' ichi' Jesús

²⁰ Te ni ka'ni' tu' sava' te griego' tein' ne ni kaa' ñuu' jaan' te saka'nu' ra' Ndiosí

kij' yoo viko' jaan'. 21 Te ni kuyatin te jaan' nuu' Felipe, te Betsaida, ña kandu'u' ñu'u' Galilea. Te ni ka'an ra ndii:

—Táku'e, kuni ndatu'un' ndu xiin' Jesús —ni kachi ra.

22 Sakan' te ni xa'an Felipe, te ni ka'an ra xiin' Andrés, te uvi saa' te jaan' ni xa'an taxi kuento nuu' Jesús. 23 Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Xa kuyatin' kivi' ña tjin ka'nu' Ndiosí ña nduu' tu te yivi'. 24 Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ña naa' ki'vi' iin ndikin' trigo tixin ñu'u', te kuvj' a ndii, nata'vi' a. Ndisu naa' kuvj' a tixin ñu'u' jaan' ndii, nata'vi' kua'a' a. 25 Yoo ka kundani kivi' ñuu mji' ndii, kuvj' ña, ndisu yoo ka chindiaa ya'vi' kivi' ñuu mji' ña iin yivi' yo'o' xa'a' ña ndani ka ña yu'u ndii, natjin ña kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i'. 26 Yoo ka kuni kaka nuu nuu' i ndii, na kundikun ña yu'u, te ne xika' nuu' nuu' i ndii, kundiee ña mii' ndu'u' i, te tjin ka'nu' tu ña'a' yuva' i Ndiosí.

Yo'o' ka'an Jesús ndee ña kundoo' a te kuvj' a

27 'Ndi'ni va nimá i vitin. ¿Ndee ña ka'an i? ¿Ñáa ka'an i ndii, "Tataa, sakakú un' yu'u nuu' ña kundoo' i vitin"? Kuvj' ka'an i sakan', kuachj' ndii xa xa'a' ña jaan' kuaxj' i. 28 Tataa, nia'a un' ña kumi' un' sakuu' ña ndiee' —ni kachi Jesús.

Sakan' te ni tiaku ka'an iin tachi' ndee ndivi' ndii:

—Xa ni nia'a i ña ndiee' ña kumi' i, te nia'a ka e —ni kachi a.

29 Te ni ka'an ne yivi' kua'a', ne ita' ikan', ne ni xini so'o tachi' jaan', ña savi' ni nde'i, te sava tuku ña ni ka'an ndii:

—Iin ángele, ña yoo ndivi', ni ka'an xiin' ra —ni kachi ña.

30 Sakan' te ni ka'an Jesús ndii:

—Süu' xa'a' ña va'a yu'u ni tiaku ka'an tachi' jaan', süu' jaan' ndii xa'a' ndo'ó ni tiaku a. 31 Xa ni xaa kivi' ña sana'má Ndiosí ne yivi' iin yivi' yo'o', te vitin tu ndoo kui'e xachi' ña ndiva'a, ña xa'ndia chuun' iin yivi' yo'o'. 32 Te kij' ndani' i ra yu'u nuu' ñu'u' iin yivi' yo'o' ndii, saka'an i nimá sakuu' ne yivi' ña kixin ña nuu' i —ni kachi a.

33 Te xiin' ña jaan' ni sakuni' Jesús ne jaan' saa kuvj' a. 34 Te ni ka'an ne yivi' jaan' xiin' a ndii:

—Xini ndu ña ka'an tu'un ndei' Ndiosí ña Cristo, ña sakakú yoo ndii, koo a xiin' e' ndee ndi'i' ni kivi', sakan' na kuii', ¿ndichun ka'an yo'ó ña kuni' a ndani' i ra ña nduu' tu te yivi'? ¿Yoo nduu' ña nduu' tu te yivi' ña ka'an un' xa'a' jaan'? —ni kachi ña.

35 Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ña ndii:

—Ndee iin xa'a' kuji' yoo i te nduu' i ñu'u' nuu' ndo'. Kaka ndo' vitin ña yoo i te sayi'é i nuu' ndo', te sakan' kanando ña iin yavi' ndo'ó.

Sakan' ña ne xika' nja'a' ndii, xini nja' mi' kua'an nja'.
 36 Vitin ña yoo i te sayi'é i nuu' ndo' ndii, kandra' ndo' yu'u, te kunduu' ndo' kuenta ne yi'é ñu'u jaan' nuu' —ni kachi a.

Kij' ndi' i ni ka'an Jesús ña jaan' ndii, kua'an a te ni tisi'e a nuu' ne jaan'.

Ni kunj ne yivi' ini nja kunj nja Jesús

37 Tee' ndee kua'a' va chuun ka'nu' ni xaa Jesús nuu' nja ndii, ni ini nja kunj ña'a' nja. 38 Sakan' ni xka'ndia a, te ni xinu ña ni ka'an Isaías, te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an' kij' ni ka'an ra ndii:

Tákui'e, ndee jin ne yivi' ni kandixa' ña ni sania'a ndu.

Te sakan' tu ndee jin koo' ni natiin' ña ni nia'a un' xiin' ña ndiee' un' nuu' nja.

Ni kachi ra.

39 Sakan' na kuii' ni kuvj kandra' nja a, xa'a' a jaan' na ni ka'an tu Isaías ndii:

40 Ni ndasi a nduchi' nuu' nja,

te ni xaxi tu a nimá nja, koto ka kunj nja xiin' nduchi' nuu' nja,

te kundani nja xiin' nimá nja,

te nandiko' nja nuu' i, te sanda'a ña'a' i.

41 Ni ka'an Isaías ña jaan' kij' ni xini ra ña ndiee' koo' chukuu' ña kumi' Jesús, te ni ka'an ra xa'a' a. 42 Ndee saa ka ni ndii, kua'a' va te xa'ndia chuun' ni ini xini ña'a'. Ndisu ni ndiee' yu'u' ra xa'a' a, sakan' ña yi'vi

ra ña tava' xachi' ña'a' te fariseo vi'e mi' nakaya' ne ñuu jaan'. 43 Sakan' ña ni xtani ka ra ña ndoo va'a ra nuu' ne yivi' te sakan' ña ndoo va'a ra nuu' Ndiosí.

Yo'o' ka'an Jesús ña kuaxi a te sakaku' yoo'

44 Te ni ka'an ti'e' Jesús nuu' ne yivi' jaan' ndii:

—Yoo ka ini xini yu'u ndii, süu' ini nja xini nja yu'u kuiti', süu' jaan' ndii ini tu nja xini nja ña ni tianu' yu'u jin yivi' yo'o'. 45 Te sakan' tu yoo ka xini yu'u ndii, xini tu nja ña ni tianu' yu'u jin yivi' yo'o'. 46 Yu'u nduu' ñu'u ña sayi'é nuu' ne yivi', te ni xaa i jin yivi' yo'o'. Te yoo ka ini xini yu'u ndii, ndoo nja'a' xachi' nimá nja. 47 Naa' yoo ka xini so'o ña ka'an i, te saxinu nja a ndii, süu' yu'u nduu' ña katun' ña'a', sakan' ña ni xaa i te katun' i ne yivi' jin yivi', süu' jaan' ndii ni xaa i te sakaku' ña'a' i. 48 Yoo ka saxio' yu'u, te küni natjin nja ña ka'an i ndii, xa yoo jin ña katun' ña'a'. Tu'un ña ni ka'an i jaan' nduu' ña katun' ña'a' kivi' so'o' ndi'i'. 49 Sakan' ña süu' ña ka'an' mji' i nduu' ña ni ka'an i jaan'. Süu' jaan' ndii yuva' e' Ndiosí, ña ni ti'vi' yu'u jin yivi' yo'o', nduu' ña ni ka'an chuun' xiin' i ndee ña ka'an i, te saa ka'an e. 50 Te xini i ña ña ni ka'an chuun' a xiin' i ndii, taxi' a kivi' ñuu' ña koo' kivi' ndi'i', sakan' na kuii' ka'an i saa ni' ni ka'an yuva' e' xiin' i kuiti' —ni kachi a.

13

*So'ŋ n̄i xaa a kii' n̄i nat̄ia
Jesús xa'a' t̄e nda'a' xa'a' a*

¹ Kii' kuní ka koo viko' Pascua ndii, xa xiní Jesús ña xa kuyatin' kivi' ña nakoo a iin yivi' yo'o', t̄e nu'u a nuu' yuva' e' Ndiosí. T̄e n̄i kundani ya'a a ne nduu' kuenta a iin yivi' yo'o', t̄e iin sakan' kundani ña'a' a ndee so'o' ndi'i'. ² Kii' ndiee' ra xixi' ra ndii, xa n̄i saka'an ña ndiva'a nimá Judas Iscariote, si'e Simón, ña sanakua'a ra Jesús nda'a' t̄e kuu' ka'nu'.

³ T̄e xa xiní Jesús ña xa n̄i sakuiso' chuun' ña'a' yuva' e' Ndiosí nuu' sakuu' ña yoo', t̄e xiní tu a ña nuu' Ndiosí n̄i k̄iee a, t̄e n̄i xaa a iin yivi', t̄e nuu' ña jaan' tu ku'un nu'u a. ⁴ Sakan' t̄e n̄i ndondichi a, t̄e n̄i xta'ni' a toto ndisuku' a, t̄e n̄i satiín a iin pein t̄ixin toko' a, ⁵ sakan' t̄e n̄i taan' a tikui t̄ixin iin xiko'o', t̄e n̄i xa'a' a natia' a xa'a' t̄e nda'a' xa'a' a, t̄e n̄i sanayaa' a xa'a' ra xiin' pein t̄ixin ña n̄i satiín a toko' a jaan'. ⁶ Kii' n̄i tondia a mii' ndu'u' Simón Pedro ndii, n̄i ka'an ra xiin' a ndii:

—Tákuie, ¿ndichun na nat̄ia yo'ó xa'a' yu'u? —n̄i kachi ra.

⁷ T̄e n̄i ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Ña xaa' i yo'o' ndii, kundani yo'ó a vit̄in, ndisu kundani un' un' kii' ya'a —n̄i kachi a.

⁸ T̄e n̄i ka'an Pedro xiin' a ndii:

—Koo' kivi' kujin yu'u ña nat̄ia yo'ó xa'a' i —n̄i kachi ra.

T̄e n̄i ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Naa' nat̄ia i xa'a' un' ndii, süu' kuenta ka i kunduu un' —n̄i kachi a.

⁹ Sakan' t̄e n̄i ka'an Pedro xiin' a ndii:

—Tákuie, süu' xa'a' kujti' i nat̄ia un', süu' jaan' ndii, nat̄ia tu un' nda'a' i xiin' xini' i —n̄i kachi ra.

¹⁰ T̄e n̄i ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Ne xa n̄i chichi ndii, ndee xa'a' kujti' n̄ia kuní a ndoo, sakan' ña xa n̄i ndoo kanii' n̄ia, t̄e ndo'ó ndii, xa yoo ndoo ndo', ndisu süu' sakuu' ndo' —n̄i kachi a.

¹¹ Xa xiní Jesús yoo sanakua'a ña'a' nda'a' t̄e kuni ka'ni' ña'a', sakan' na kuii' n̄i ka'an a ndii: "Süu' sakuu' ndo'ó nduu' t̄e ndoo", n̄i kachi a.

¹² T̄e kii' ndi'i n̄i nat̄ia a xa'a' ra, t̄e n̄i nakui'nu a toto ndisuku' a jaan', t̄e n̄i xikundu'u' tukuu a mii' iin' mesa, t̄e n̄i ka'an a xiin' ra ndii:

—¿Ñáá kundani ndo' ndee ña kuni kachi ña n̄i xaa i xiin' ndo' vit̄in? ¹³ Ka'an ndo'ó ña maestro ndo' nduu' i, t̄e ka'an tu ndo' ña xto'ŋ ndo' nduu' i, t̄e va'a yoo a ka'an ndo' sakan' ña suvi xna'a nduu' i. ¹⁴ Sakan' na kuii' naa' yu'u, ña nduu' xto'ŋ ndo' t̄e nduu' tu i maestro ndo', t̄e n̄i nat̄ia i xa'a' ndo' ndii, kuní a ña nat̄ia tu ndo'ó xa'a' i'in ta'an' ndo'. ¹⁵ N̄i xaa i sakan' xiin' ndo', t̄e saa tu ndo'ó saa nii' n̄i xaa

yu'u xiin' ndo' vitin. ¹⁶ Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, jin te xika' nuu' ndii, süu' te ka'nu' ka nduu' ra te sakan' xto'o ra, te ni ndee süu' te ka'nu' ka nduu' tu te sakuni' tu'un te sakan' te ni tianu' ña'a'. ¹⁷ Naa' kundani ndo' ña ka'an i xiin' ndo', te saa ndo' a ndii, sañu'u' va Ndiosí ndo'ó.

¹⁸ 'Süu' xa'a' sakuu' ndo'ó ka'an i, sakan' ña xiní yu'u yoo ni nakaxin i kunduu kuenta i. Ndisu kuní a ña xinü ña yoso' nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: "Te xixi' inga' xiin' i ni nanduu te ndasi' yu'u", kachi a. ¹⁹ Ka'an i ña kaa' xiin' ndo' ndee vitin ña kuní ka koq a, sakan' te kij' koq a ndii, kandixa' ndo' ña yu'u nduu' i. ²⁰ Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ña yoo ka natiin' ne tiví' i ndii, yu'u natiin' ña. Te yoo ka natiin' yu'u ndii, natiin' tu ña ña ni tiví' yu'u jin yivi' yo'o' —kachi Jesús.

Yo'o' ka'an Jesús ña Judas nduu' te sanakua'a ña'a' nda'a' te kuu' nuu'

(Mt. 26:20-25; Mr. 14:17-21; Lc. 22:21-23)

²¹ Kij' ndi' i ni ka'an Jesús ña jaan' ndii, ni ndi' ni nimá a, te ni ka'an a ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ña jin ndo'ó sanakua'a yu'u nda'a' te kuu' nuu' —ni kachi a.

²² Sakan' te ni xa'a' xto'ni' nuu' ta'an' te nda'a' xa'a' a jaan' ña xiní ra yoo xa'a' ni ka'an a. ²³ Te jin te jaan', te ndani ka a ndii, ndu'u' ra xjin' a. ²⁴ Sakan' te ni nia'a

nda'a' Simón Pedro nuu' te jaan' ña ndatu'un' ra Jesús yoo' xa'a' ka'an a. ²⁵ Te ni kuyatin ka te jaan' nuu' Jesús, te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Táku'e, yoo nduu' ra? —ni kachi ra.

²⁶ Te ni nakujin Jesús nuu' ra ndii:

—Sachii' i jin ta'vi' xita' va'a tixin ko'o', te te taxí i ña jaan' nda'a' nduu' te jaan' —ni kachi a.

Sakan' te ni sachii' a jin ta'vi' xita' va'a tixin ko'o', te ni taxí ña'a' a nda'a' Judas, si'e Simón Iscariote. ²⁷ Kij' ndi' i so'o ni xixi' ra xita' va'a jaan', te ni sko'nu' ña ndiva'a nimá ra. Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Ña xito' un' saa un' ndii, numi' te saa un' un —ni kachi a.

²⁸ Ndisu ndee jin te ndiee' xixi' xiin' a ni kundani ndichun ni ka'an a sakan' xiin' ra. ²⁹ Te xa'a' a ña te xito' xu'un' nduu' te jaan' ndii, ni xanini sava te nda'a' xa'a' a jaan' ña ni ka'an Jesús sakan' xiin' ra, te ku'un sata' ra ña kuní xa'a' viko', uun ña ku'un taxí ra xu'un' nda'a' ne nda'vi kuu'. ³⁰ Te kij' ndi' i ni xixi' Judas xita' va'a jaan' ndii, ni keta ra kua'an ra. Te xa ñuu nduu' a kij' sakan'.

Yo'o' taxi' Jesús jin tu'un ndei' xaa'

³¹ Kij' ni keta ra kua'an ra, te ni ka'an Jesús ndii:

—Vitin tiin' ka'nu' Ndiosí yu'u, ña nduu' tu te yivi', te natiin' tu Ndiosí ña tiin'

ka'nu' xa'a' i. ³² Te xa'a' a ña natiin' Ndiosí ña tiin' ka'nu' xa'a' i ndii, ña'a' ka te tiin ka'nu' tu a yu'u. ³³ Te kua'a mii' i, ndee iin xa'a' sie kuiti' yoo ka i xiin' ndo'. Nanduku' ndo' yu'u, te naa ni ka'an i xiin' ne judío, sakan' tu ka'an i xiin' ndo'ó vitin ña mii' ku'un yu'u jaan' ndii, küvi ku'un tu ndo'ó ikan'. ³⁴ Taxi' i iin tu'un ndei' xaa' yo'o' nuu' ndo' ña kundani ta'an' ndo'. Kuní a kundani ta'an' ndo' ndee naa kundani yu'u ndo'ó. ³⁵ Naa' ndani ta'an' ndo' ndii, xiin' ña jaan' kundani sakuu' ne yivi' ña te nda'a' xa'a' i nduu' ndo' —ni kachi a.

Yo'o' ka'an Pedro ña yoo' tu'va ra te taxi ra ndee kivi' nuu ra xa'a' Jesús

(Mt. 26:31-35; Mr. 14:27-31; Lc. 22:31-34)

³⁶ Te ni ka'an Simón Pedro xiin' a ndii:

—¿Mii' kua'an un', tákuie? —ni kachi ra.

Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Mii' kua'an i ndii, küvi kundikun un' yu'u vitin, ndisu küvi kundikun un' yu'u nuu' ku'un e' —ni kachi a.

³⁷ Te ni ka'an Pedro xiin' a ndii:

—¿Ndichun na küvi ku'un i xiin' un' vitin, tákuie? Xa yoo tu'va i te taxi i ndee kivi' nuu i xa'a' un' —ni kachi ra.

³⁸ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—¿Ndixa xna'a ndii, xa yoo tu'va un' te taxi un' ndee kivi' nuu un' xa'a' i uun? Ña ndaku ka'an i xiin' un'

ña kii' kuní ka kana nduchié ndii, xa un' ichi' ni ka'an un' ña xini un' yu'u.

14

Jesús nduu' ichi' ña kua'an nda'a' Ndiosí

¹ 'Kündi'ni ka nimá ndo', ini ndo' kuni ndo' Ndiosí, te ini tu ndo' kuni ndo' yu'u. ² Vi'e yuva' i ndii, yoo kua'a' mii' küvi kundiee ndo'. Naa' süu' sakan' nduu' a ndii, ka'an i xiin' ndo' xa'a' a. Sakan' na kuu' na ku'un i te sava'a i mii' kundiee ndo'. ³ Te kii' ndi' i ku'un i, te sava'a i mii' kundiee ndo' ndii, kixin tukuu i, te naka i ndo'ó, te ku'un ndo' xiin' i, te kundiee ndo' xiin' i mii' kundu'u' i. ⁴ Te xa xini ndo' ichi' mii' ku'un i —kachi Jesús.

⁵ Ikan' te ni ka'an Tomás xiin' a ndii:

—Tákuie, xini ndu mii' ku'un un'. Sakan' na kuu', ¿saa küvi kundani ndu mii' kua'an ichi' ña ku'un un'? —ni kachi ra.

⁶ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Yu'u nduu' ichi', te yu'u tu nduu' ña ndixa, te yu'u tu nduu' ña taxi' kivi' nuu ña köo' kivi' ndi' i'. Te ndee iin ne yivi' küvi naxaa nuu' yuva' e' Ndiosí naa' xaa ña nda'a' i. ⁷ Naa' ni nakuni kaxi' ndo' yu'u ndii, nakuni tu ndo' yuva' i Ndiosí. Te ndee vitin ndii, xa ni nakuni ña'a' ndo', te xa ni xini nduchi' nuu' ña'a' ndo' —kachi a.

⁸ Te ni ka'an Felipe xiin' a ndii:

—Tákui'e, nia'a un' ndu yuva' jaan', te xava'a sakan' kuiti' nuu' ndu —ni kachi ra.

⁹ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Xa saa' va yoo i xiin' ndo', te ¿ndichun na xini un' yu'u, Felipe? Yoo ka xini yu'u ndii, xa ni xini tu nia yuva' e' Ndiosí. Sakan' na kuii', ¿ndichun xikan un' nuu' i na nia'a i yuva' e' nuu' ndo'? ¹⁰ ¿Náá kändixa' un' na yoo' yuva' e' Ndiosí xiin' i, te yoo tu yu'u xiin' a? Tu'un na ka'an i xiin' ndo' ndii, süu' na ka'an' mii' i te ka'an e, süu' jaan' ndii yuva' e' Ndiosí, na yoo xiin' i, nduu' na xaa' na ka'nu' xiin' nda'a yu'u. ¹¹ Kandixa' ndo' na yoo i xiin' yuva' e' Ndiosí, te yoo tu na jaan' xiin' i. Naa' köo' tuku ndii, kandixa' ndo' a xa'a' na ka'nu' na ni xini ndo' xaa i. ¹² Na ndaku ka'an i xiin' ndo' na yoo ka ini xini yu'u ndii, saa tu ne jaan' na ka'nu' na xaa' i. Te ka'nu' ka na saa ne jaan' te sakan' na xaa' i, sakan' na nuu' yuva' e' Ndiosí nu'u i. ¹³ Te ndee ka na kakan ndo' nuu' yuva' e' Ndiosí xiin' na ndiee' i ndii, saa i na jaan', te xiin' na jaan' tijn ka'nu' ne yivi' yuva' e' Ndiosí xa'a' yu'u, na nduu' si'e a. ¹⁴ Naa' kakan ndo' ndee ka na'a' nuu' Ndiosí xiin' na ndiee' i ndii, saa i na jaan'.

Yo'o' ka'an Jesús na ti'vi' a Espiritu Santo iin yivi'

¹⁵ 'Naa' ndani ndo' yu'u ndii, saxinú ndo' na ka'an chuun' i xiin' ndo'. ¹⁶ Te

kakan yu'u nuu' yuva' e' Ndiosí, te ti'vi' a inga na chindiee' ndo'ó, te koo a xiin' ndo' ndee ndi'i' ni kivi'.

¹⁷ Te na jaan' nduu' Espiritu Santo, na nia'a sakuu' na ndixa' xa'a' Ndiosí. Te ne yivi', ne nduu' kuenta iin yivi' yo'o' ndii, küvi natijn nia a sakan' na küvi kuni na'a' nia, te ni ndee xini tu na'a' nia. Ndisu ndo'ó ndii, xini na'a' ndo' sakan' na yoo a xiin' ndo', te koo a nimá ndo'. ¹⁸ Nako nda'vi xachi' i ndo'ó, sakan' na nandiko' tukuu i, te koo i xiin' ndo'. ¹⁹ Ndee iin xa'a' sie kuiti', te küni ka ne yivi', ne nduu' kuenta iin yivi', yu'u. Ndisu ndo'ó ndii, kuni ndo' yu'u, te xa'a' a na tiaku i ndii, kutjaku tu ndo'ó.

²⁰ Te kivi' jaan' ndii, kuni ndo'ó na yoo' yu'u xiin' yuva' i Ndiosí, te ndo'ó yoo' xiin' yu'u, te yu'u yoo' xiin' ndo'ó. ²¹ Yoo ka natiin' na ka'an chuun' i, te saxinú nia a ndii, ne jaan' nduu' ne nia'a na ndani nia yu'u. Te yoo ka ndani yu'u ndii, ndani na'a' yuva' i Ndiosí, te ndani tu na'a' yu'u, te nia'a xiin' mii' i nuu' nia —ni kachi a.

²² Te ni ndatu'un' na'a' Judas, ndisu süu' Judas Iscariote nduu' te jaan', ka'an ra ndii:

—Tákui'e, ¿ndichun na nuu' ndu'u kuiti' nia'a xiin' mii' un', te nia'a xiin' mii' un' nuu' ne nduu' kuenta iin yivi'? —ni kachi ra.

²³ Te ni nakuijn Jesús ndii: —Naa' yoo ka kundani yu'u ndii, saxinú nia na

ka'án i, te kundani ña'a' yuva' i, te kixin ndu, te koo ndu xiin' nja. ²⁴ Te yoo ka kuni kundani yu'undii, saxinu nja ña ka'án i. Te tu'un ña xini so'o ndo' ka'án i ndii, süu' tu'un mii' i nduu' a, süu' jaan' ndii tu'un yuva' i, ña ni tianu' yu'u iin yivi' yo'o', nduu' a. ²⁵ Ka'án i sakuu' ña jaan' vitin ña yoo ka i xiin' ndo'. ²⁶ Ndisu ti'vi' yuva' e' Ndiosí ña chindiee' ndo'ó, ña nduu' Espiritu Santo, ña kixin kuenta i, te ña jaan' sania'á ndo'ó sakuu' ña'a, te sanaka'an' tu a ndo'ó sakuu' ña ni ka'an i xiin' ndo'.

²⁷ 'Taxi' i ña maní' koo nimá ndo', te ña maní' yoo nimá mii' i nduu' ña jaan'. Te ña nduu' kuenta iin yivi' yo'o' ndii, küvi taxí a ña maní' naa ña taxi' i jaan'. Kündi'ni nimá ndo', te ni ndee küvi'vi tu ndo'. ²⁸ Xa ni xini so'o ndo' ni ka'an i xiin' ndo' ña nu'u i, te kixin i tukuu' i mii' yoo ndo' yo'o'. Naa ndixa xna'a ndani ndo' yu'u ndii, nakuatia' nimá ndo' ña kua'an i nuu' yuva' e' Ndiosí, sakan' ña ka'nu' ka ña nduu' ña jaan' te sakan' yu'u. ²⁹ Ka'án i ña jaan' xiin' ndo' vitin ña kuni ka koo a, sakan' te kij' koo a ndii, kandixa' ndo' a. ³⁰ Ka'an kua'a' ka i xiin' ndo', sakan' ña xa kuaxi ña ndiva'a, ña kumi' ndiee' iin yivi' yo'o', tee' ndee koo' ndiee' kumi' ña jaan' nuu' yu'u. ³¹ Ndisu xaa' i saa nii' ni ka'an chuun' Ndiosí, yuva' i, xiin' i, te kuni ne

yivi' iin yivi' ña ndani i yuva' i. Ndongichi ndo', te ku'un kiee e' yo'o', te ku'un e'.

15

Yo'o' ka'án Jesús ña mii' a nduu' ndee naa yo'o' uva xna'a

¹ 'Yu'u nduu' yo'o' uva xna'a, te yuva' i nduu' ña xito' ña'a' a. ² Te sakuu' nda'a' i mii' koo' nduu' kuun' ndii, xa'ndia ña'a' a. Te sakuu' nda'a' i mii' kuun' nduu' ndii, xaña'ma ña'a' a te kün ka a. ³ Ndo'ó ndii, xa ni ndundoqo nimá ndo' ni xaa' tu'un ña xa ni ka'an i xiin' ndo'. ⁴ Koo naa yoo inga' ndo' xiin' i, te koo naa yoo inga' tu yu'u xiin' ndo'. Sakan' tu iin nda'a' yo'o' uva ndii, koo' uva kuun' nda'a' a naa' yoo inga' a xiin' yo'o' a. Te sakan' tu ndo'ó, naa' yoo inga' ndo' xiin' i ndii, küvi kunduu ndo' te va'a nda'a' nuu' ichi' Ndiosí.

⁵ 'Yu'u nduu' yo'o' uva, te ndo'ó nduu' nda'a' a. Yoo ka yoo inga' xiin' i, te yoo inga' tu yu'u xiin' nja ndii, kunduu nja ne va'a va nda'a' nuu' ichi' Ndiosí, sakan' ña naa' yoo inga' ndo' xiin' i ndii, koo' xachi' ña va'a küvi saa ndo'. ⁶ Yoo ka yoo naa yoo inga' xiin' i ndii, kuitia nja ndee naa xitia' nda'a' yo'o' uva, te ichi' a. Sakan' te nakaya ne yivi' a, te ko'ni nja a nuu' nu'u, te koko a.

⁷ 'Naa' yoo inga' ndo' xiin' i, te tiin' kutu' tu ndo' tu'un ña sania'á i ndo'ó ndii, taxí Ndiosí ndee ka ña kuni kakan ndo' nuu' a. ⁸ Kij'

nduu' ndo' ne va'a va nda'a' nuu' ichi' Ndiosí ndii, nia'á ndo' ña nduu' xna'a ndo' te nda'a' xa'a' i, te xiin' ña jaan' natijn yuva' e' ña tiin' ka'nu' ña'a' ne yivi'. ⁹ Saa nii' ndani Ndiosí yu'u ndii, nii' sakan' ndani tu yu'u ndo'ó. Tijn kixin' ndo' ña ndani yu'u ndo'ó jaan'. ¹⁰ Naa' saxinú ndo' ña ka'an chuun' i ndii, tijn kixin' ndo' ña ndani i ndo'ó, saa nii' saxinú yu'u ña ka'an chuun' yuva' i, te tiin' kixin' i ña ndani a yu'u.

¹¹ 'Ña jaan' ka'an i xiin' ndo', te kuatia' nimá ndo' saa nii' kuatia' nimá yu'u, te sakan' xinu ña kuatia' nimá ndo'.

¹² 'Ña yo'ó' nduu' ña ka'an chuun' i xiin' ndo', ña kundani naa kundani ta'an' ndo' saa nii' kundani yu'u ndo'ó. ¹³ Kōo' ndee iin ne kundani ya'a ka ne xiní ta'an' xiin' ña te sakan' ne taxí kivi' ñuu xa'a' ne xiní ta'an' xiin' ña. ¹⁴ Ndo'ó nduu' te xiní ta'an' xiin' i naa' xaa' ndo' ña ka'an chuun' i xiin' ndo'. ¹⁵ Kā'an ka i ña te xika' nuu' nuu' i nduu' ndo', sakan' ña iin te xika' nuu' ndii, xiní ra ndee ña xaa' xto'ó ra. Te vitin ka'an i ña te xiní ta'an' xiin' i nduu' ndo', sakan' ña sakuu' ña ni ka'an yuva' i xiin' i ndii, ni ka'an i e xiin' ndo'. ¹⁶ Ni nakaxin ndo'ó yu'u, süu' jaan' ndii yu'u ni nakaxin ndo'ó, te ku'un ndo' te kunduu ndo' te va'a va nda'a' nuu' ichi' Ndiosí, sakan' te kunduu naa nduu' ndo' te va'a va nda'a' nuu' ichi' a. Te ndee ka ña kakan

ndo' nuu' yuva' e' xiin' ña ndiie' i ndii, taxí ña'a' a nda'a' ndo'. ¹⁷ Ña yo'ó' ka'an chuun' i xiin' ndo' ña kundani naa kundani ta'an' i'in ndo'.

Yo'ó' ka'an Jesús ña kundasi' ne yivi' iin yivi', ne ndikún ichi' a

¹⁸ 'Kii' ndasi' ne nduu' kuenta iin yivi' yo'ó' ndo'ó ndii, naka'an' ndo' ña xi'na ka yu'u ni kundasi' ña. ¹⁹ Naa' sakan' te kuenta iin yivi' yo'ó' nduu' ndo' ndii, kundani ne yivi' kuenta iin yivi' yo'ó' ndo'ó, ndisu süu' kuenta iin yivi' yo'ó' ka nduu' ndo', sakan' ña ni nakaxin i ndo'ó tein ne jaan' te kunduu ndo' kuenta i, sakan' na kuii' ndasi' ña ndo'ó. ²⁰ Naka'an' ndo' ña xa ni ka'an i xiin' ndo' ña iin te xika' nuu' ndii, süu' te ka'nu' ka nduu' ra te sakan' xto'ó ra. Sakan' na kuii' naa' ni sando'o' ne jaan' yu'u ndii, sando'o' tu ña ndo'ó. Te naa' ni saxinú ña ña ni sania'á i ndii, saxinu tu ña ña sania'á ndo'ó. ²¹ Sakuu' nuu' ña jaan' saa ña xiin' ndo' xa'a' a ña nduu' ndo' kuenta i, sakan' ña xiní ña ña ni tianu' yu'u iin yivi' yo'ó'.

²² 'Naa' ni kixin i te ka'an i xiin' ña ndii, kōo' kuachi ña. Ndisu vitin ña ni kixin i, te ni ka'an i xiin' ña ndii, kōo' a ni'i' ña ka'an ña xa'a' kuachi ña. ²³ Yoo ka ndasi' yu'u ndii, ndasi' tu ña yuva' i. ²⁴ Naa' ni xaa' i ña ka'nu' tein ña, ña kōo' kivi' ni xaa ndee iin ne

yivi' ndii, kōo' kuachj nja. Ndisu vitin ndii, tee' ndee xa nī xinj nja ña ka'nu' ña nī xaa j ndii, kusaa' ndasi' nja yu'u, te ndasi' tu nja yuva' j. ²⁵ Ndisu nī xka'ndia ña jaan' te xinu ña yoso' nuu' tu'un ndei' Ndiosí mii' ka'án a ndii: "Kōo' ndee iin xa'a', te nī kundasi' nja yu'u", kachi a.

²⁶ 'Ndisu kixin ña chindiee' ndo'ó, ña tī'vi' j kuenta yuva' j. Te ña jaan' nduu' Espíritu Santo, ña sania'á sakuu' ña ndixa. Te kuaxi ña jaan' nuu' yuva' e', te ndiee yu'u' a xa'a' j. ²⁷ Te ndiee yu'u' tu ndo'ó xa'a' j, sakan' ña xa yoo ndo' xiin' j ndee ña nuu'.

16

¹ 'Nī ka'án j sakuu' ña jaan' xiin' ndo', te nākoō ndo' ña inī ndo' xini ndo' yu'u. ² Tava' rā ndo'ó vī'e mii' nakayá ne ñuu e', te ndee xaa' tu kivi' ña yoo ka ka'nī' ndo'ó ndii, kaninj nja ña ña jaan' kuní Ndiosí saa nja. ³ Saa rā sakan' xa'a' a ña xini rā yuva' e' Ndiosí, te nī ndee xini tu rā yu'u. ⁴ Ka'án j ña jaan' xiin' ndo', te kij' xaa kivi' ña koo a ndii, naka'an' ndo' ña xa nī ka'án j xiin' ndo' xa'a' a.

Yo'o' ka'án Jesús xa'a' chuun ña saa Espíritu Santo

'Nī ka'án j ña jaan' xiin' ndo' ndee ña nuu', sakan' ña yoo j xiin' ndo'. ⁵ Ndisu vitin kua'an nu'u j nuu' ña nī tjanu' yu'u iin yivi' yo'o', te ndee iin ndo'ó ndātu'un' yu'u: "¿Mii' kua'an un'?"

⁶ Süu' jaan' ndii nī kusuchi' va inī ndo' xa'a' ña nī ka'an j ña jaan' xiin' ndo'. ⁷ Ndisu ña ndixa ka'án j xiin' ndo' ndii, va'a ka nduu' a nuu' ndo'ó ña nu'u j, sakan' ña naa' nü'u j ndii, kixin ña chindiee' ndo'ó, ndisu naa' nu'u j ndii, tī'vi' ña'a' j, te koo a xiin' ndo'. ⁸ Te kij' kixin ña jaan' ndii, sakuni' a ne yivi' iin yivi' ña ne ndiso' kuachj nduu' nja nuu' Ndiosí, te sakuni' tu ña'a' a ña xachuun' ndaku yu'u, te sakuni' tu ña'a' a ña sana'má ndaku Ndiosí. ⁹ Sakan' ña sakuni' a ne yivi' ña ne ndiso' kuachj nduu' nja xa'a' a ña nī inī nja kunj nja yu'u. ¹⁰ Te sakuni' tu ña'a' a ña xachuun' ndaku j, sakan' ña nu'u j nuu' yuva' e', te künj ka ndo' yu'u. ¹¹ Te sakan' tu sakuni' ña'a' a ña sana'má ndaku Ndiosí, sakan' ña xa nī katun' a ña ndiva'a, ña kumi' ndiee' iin yivi' yo'o'.

¹² 'Yoo kua'a' ka ña kuni ka'án j xiin' ndo'. Ndisu küvi kundanj ndo' sakuu' a vitin. ¹³ Te kij' kixin Espíritu Santo, ña sania'á sakuu' ña ndixa ndii, ña jaan' sania'á ndo'ó sakuu' ña ndixa, sakan' ña ká'an a ña ka'an' mji' a, süu' jaan' ndii ka'án a sakuu' ña nī xinj so'o a ka'án yuva' e' Ndiosí kujiti', te sakuni' a ndo'ó ña koo. ¹⁴ Te tijn ka'nu' ña jaan' yu'u, sakan' ña natijn a ña ka'án j, te ka'án a ña jaan' xiin' ndo'. ¹⁵ Sakuu' ña kumi' yuva' e' ndii, ña'a tu yu'u nduu' a, sakan' na nī ka'án j ña natijn Espíritu Santo jaan' ña ka'án

ĩ, tẽ ka'ãn a ñã jaãn' xiin' ndo'.

Yo'o' ka'ãn Jesús ñã iin xa'a' kuĩti' kusuchi' ini tẽ nda'a' xa'a' a

16 'Ndee iin xa'a' sie kuĩti', tẽ kũni kã ndo' yu'u, tẽ sie ya'a tẽ tũku ni kũni ndo' yu'u, sãkan' ñã nuu' yuva' e' Ndiosí kua'ãn nu'u i —ni kachĩ Jesús.

17 Sãkan' tẽ ni ka'ãn xiin' ta'an' sava tẽ nda'a' xa'a' a ndii:

—¿Ndichun tũ ka'ãn a ndii: "Ndee iin xa'a' sie kuĩti', tẽ kũni kã ndo' yu'u, tẽ sie ya'a tẽ tũku ni kũni ndo' yu'u"? Tẽ, ¿ndichun tũ ka'ãn a ndii: "Sãkan' ñã nuu' yuva' e' Ndiosí kua'ãn nu'u i", kachi a? —ni kachĩ ra.

18 Tẽ ni ka'ãn tũ ra ndii:

—¿Ndichun tũ ka'ãn a ndii: "Ndee iin xa'a' sie kuĩti'", kachi a? Kũndanĩ e' ndichun ka'ãn a sãkan' —ni kachĩ ra.

19 Ni xini Jesús ñã kuni ndatu'un' ñã'a' ra xa'a' ñã jaãn', sãkan' na ni ka'ãn a xiin' ra ndii:

—¿Ndichun ndatu'un' ta'an' ndo' xa'a' ñã ni ka'ãn i ndii: "Ndee iin xa'a' sie kuĩti', tẽ kũni kã ndo' yu'u, tẽ sie ya'a tẽ tũku ni kũni ndo' yu'u"? 20 Ñã ndaku ka'ãn i xiin' ndo' ndii, kuãku ndo', tẽ tanã ndii va ndo'. Ndisu ne yivi' kuenta iin yivi' ndii, va'a va kũni niã, tẽ ndo'ó ndii, kusuchi' va ini ndo'. Ndisu ñã suchi' ini ndo' jaãn' ndii, nanduũ a ñã va'a kuni ndo'. 21 Kũndo'ó ndo'

ndee naa ndo'o' iin ñã'a' kii' xã kuyatin' kuii kãku si'e a', sãkan' ñã xã ni xaa kivi' ñã kãku a, ndisu kii' ndi'i tũvi si'e a' jaãn' ndii, nãndoso' a' ñã ni ndo'ó a', sãkan' ñã va'a va kuni a' xa'a' a ñã ni sãkaku' a' iin tiaã iin yivi' yo'o'. 22 Naa sãkan' suchi' ini ndo' vitin, ndisu kii' nãndiko' i, tẽ kũni i ndo'ó ndii, va'a va kũni nimá ndo'. Tẽ ndee iin ne yivi' kũvi sandoñu'u' ñã va'a kuni ndo' jaãn'. 23 Kivi' jaãn' ndii, ndãtu'un' kã ndo' yu'u xa'a' ndee iin ñã'a. Ñã ndaku ka'ãn i xiin' ndo' ndii, ndee kã ñã kãkan ndo' nuu' yuva' e' Ndiosí xiin' ñã ndi'e' i ndii, taxĩ ñã'a' a nda'a' ndo'. 24 Ndee vitin ndii, tia'an kãkan ndo' ndee iin ñã'a xiin' ñã ndi'e' i nuu' Ndiosí. Kãkan tẽ kãkan ndo' nuu' Ndiosí, tẽ taxĩ a ñã jaãn' nda'a' ndo', tẽ xinũ ñã va'a kuni ndo'.

Yo'o' ka'ãn Jesús ñã nuu' yuva' e' Ndiosí ni kixin a

25 'Sãkuu' ñã ni ka'ãn i xiin' ndo' jaãn' ndii, ni ka'ãn e xiin' ñã ka'ãn ndiãã, ndisu xã kuyatin' kivi' ñã kã'an kã i ñã ka'ãn ndiãã xiin' ndo', sũu' jaãn' ndii ka'ãn ndi'i i xiin' ndo' xa'a' yuva' e'. 26 Kivi' jaãn' ndii, kãkan ndo' ndee kã ñã'a nuu' yuva' e' Ndiosí xiin' ñã ndi'e' i. Sãkan' na ka'ãn i xiin' ndo' ñã kũni kã a ñã kãkan yu'u nuu' a xa'a' ndo', 27 sãkan' ñã xã mji' a jaãn' ndani ndo'ó xa'a' a ñã ndani ndo' yu'u, tẽ kandixa' ndo' ñã nuu' a ni kije' i. 28 Nuu' yuva'

e' Ndiosí ni kjeē i, te ni xaa i iin yivi' yo'o'. Te vitin nakoo' i iin yivi' yo'o', te nu'u i nuu' a —ni kachi Jesús.

²⁹ Sakan' te ni ka'an te nda'a' xa'a' a xiin' a ndii:

—Vitin ndii, ka'an ndi'i va un' xa'a' Ndiosí, te ka'an ka un' xiin' ña ka'an ndiaa.
³⁰ Vitin kundani ndu ña xini un' sakuu' ña'a, sakan' na kuni a ndatu'un' un' ndee iin ne yivi' te kuni un' ndee ña kuni ña, sakan' na kandixa' ndu ña nuu' Ndiosí ni kjeē un' —ni kachi ra.

³¹ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—¿Ñáá ndee vitin vi' kandixa' xna'a ndo' ña jaan'? ³² Va'a, xaa kivi', te vitin nduu' kivi' jaan', ña kiku i'in ndo', te nakoō iin ndaa' ndo' yu'u, ndisu ndoo iin ndaa' i, sakan' ña yuva' e' Ndiosí yoo xiin' i. ³³ Ka'an i sakuu' ña jaan' xiin' ndo', te koō ña maní' nimá ndo' xa'a' a ña iin ndaa' nduu' ndo' xiin' i. Iin yivi' yo'o' ndii, kundo'ō va ndo', ndisu kujni va ndo' kuni ndo' yu'u, sakan' ña xa ni kanando i nuu' iin yivi' yo'o' —ni kachi a.

17

Yo'o' ka'an Jesús xiin' Ndiosí xa'a' te nda'a' xa'a' a

¹ Kij' ndi'i ni ka'an Jesús ña jaan', te ni ndani'i a nuu' a ndivi', te ni ka'an a ndii:

—Tataa, xa ni xaa kivi' ña nia'a un' nuu' ne yivi' ña tiin' ka'nu' un' yu'u, ña nduu' si'e un', te xiin' ña jaan' tijn ka'nu' ne yivi' yo'o'

saa yu'u. ² Xa mji' un' ni taxi ña ndjeē' yu'u nuu' sakuu' ne yivi' iin yivi', te taxi i kivi' ñuu ña koō' kivi' ndi'i nda'a' sakuu' ne ni taxi un' nda'a' i. ³ Te xiin' ña yo'o' ni'i' ne yivi' kivi' ñuu ña koō' kivi' ndi'i, ña kundani ndi'i ña yoo nduu' yo'ó, ña nduu' iin ndaa' Ndiosí xna'a, te kundani ndi'i tu ña yoo nduu' Jesucristo, ña ni t'vi' un' iin yivi' yo'o'. ⁴ Ni tijn ka'nu' yu'u yo'ó iin yivi' yo'o', sakan' ña ni saxinú i chuun ña ni taxi un' nda'a' i saa i. ⁵ Te vitin, tataa, taxi un' ña tiin' ka'nu' un' yu'u mi' yoo un' ñaa', ña ni kumi' i kij' ni yoo i nuu' un' ndee ña kuni ka koō iin yivi' yo'o'.

⁶ 'Ni nia'a i ña ndjeē' un' nuu' te yo'o', te ni nakaxin un' tein ne yivi' iin yivi', te ni taxi un' ra nda'a' i. Kuenta yo'ó ni nduu' ra, ndisu ni taxi un' ra nda'a' i, te ni saxinú ra tu'un un'. ⁷ Vitin ndii, xa xini ra ña sakuu' ña ni taxi un' nda'a' i ndii, nda'a' yo'ó kuaxi a, ⁸ sakan' ña ni saya'a i sakuu' tu'un ña ni taxi un' nda'a' i nuu' ra, te ni natijn va'a ra a. Te ni kandixa' ra ña yo'ó ni t'vi' yu'u, te xini xna'a ra ña nuu' yo'ó ni kjeē i. ⁹ Xa'a' te yo'o' xikan i nuu' un', te süu' xa'a' ne nduu' kuenta iin yivi' xikan i, süu' jaan' ndii xa'a' te ni taxi un' nda'a' i yo'o' kujti' xikan i nuu' un', sakan' ña kuenta yo'ó nduu' ra. ¹⁰ Te sakuu' ña nduu' kuenta i ndii, kuenta tu yo'ó nduu' a. Te sakuu'

ñā nduu' kuenta yo'ó ndii, kuenta tū yu'u nduu' ā, te xiin' te yo'o' nī naṭiin i ñā tiin' ka'nu'. ¹¹ Kōo' ka i koḡ iin yivi' yo'o', ndisu te yo'o' ndii, ndoo ka rā iin yivi' yo'o', sakan' ñā nuu' yo'ó nu'u i. Tātaā, ñā su'un, koḡ un' xiin' ñā ndiēe' un' te nī taxī un' ndā'a' i yo'o', te iin ndāa' na iin ndāa' kunduu rā sāā nii' iin ndāa' nduu' yoo'. ¹² Kij' yoo i iin yivi' yo'o' xiin' te nī taxī un' ndā'a' i ndii, nī xitō' ñā'a' i xiin' ñā ndiēe' un', te ndēe iin rā nī xitā, süu' jaan' ndii iin ndāa' kuṭi' rā nī xitā, te xā sakan' nī kunī ā kundo'o' te xinū ñā yoso' nuu' tutū un'.

¹³ Te viṭin ñā kua'an nu'u i nuu' un' ndii, ka'an i ñā kaa' xiin' te yo'o' ñā yoo ka i iin yivi' yo'o', te va'a ndi'i kunī rā sāā nii' va'a ndi'i kunī yu'u. ¹⁴ Te xa'a' ā ñā nī taxī i tu'un un' nuu' rā ndii, ndasi' ñā'a' ne yivi', ne nduu' kuenta iin yivi' yo'o', sakan' ñā süu' kuenta iin yivi' nduu' rā, sāā nii' ndūu' tu yu'u kuenta iin yivi' yo'o'. ¹⁵ Süu' xikán i ñā tava' un' rā iin yivi' yo'o', süu' jaan' ndii xikán i ñā koḡ ñā'a' un' nuu' ñā ndi'va'a. ¹⁶ Te yo'o' ndii, süu' kuenta iin yivi' yo'o' nduu' rā, sāā nii' ndūu' tu yu'u kuenta iin yivi' yo'o'. ¹⁷ Sananduu' un' rā ndiṭiā ñā ndixa, te tu'un yo'ó nduu' ñā ndixa jaan'. ¹⁸ Sāā nii' nī ti'vi' un' yu'u iin yivi' yo'o' nuu' ne nduu' kuenta iin yivi' ndii, nii' sakan' tu ti'vi' yu'u te yo'o' te ka'an ndoso' rā tu'un un' nuu' ne

nduu' kuenta iin yivi'. ¹⁹ Te sanakua'a xiin' mii' i nuu' ñā kunī un' ndiṭiā te yo'o', sakan' te sanakua'a xiin' mii' tu te yo'o' xa'a' ñā ndixa.

²⁰ 'Süu' xa'a' te yo'o' kuṭi' xikán i nuu' un', süu' jaan' ndii xikán tu i nuu' un' xa'a' ne inī kunī yu'u xiin' ñā sania'á te yo'o'. ²¹ Sakan' te iin ndāa' kunduu sakuu' nīā sāā nii' iin ndāa' nduu' yo'ó xiin' yu'u, te iin ndāa' nduu' tu yu'u xiin' yo'ó, tātaā, te iin ndāa' kunduu tu ne jaan' xiin' e', te kandixa' ne yivi', ne nduu' kuenta iin yivi' yo'o', ñā yo'ó nī ti'vi' yu'u. ²² Te nī taxī i ndiēe' ndatun', ñā nī taxī un' ndā'a' i, ndā'a' nīā, te iin ndāa' kunduu nīā ndēe naa iin ndāa' nduu' yoo'. ²³ Sakan' na iin ndāa' nduu' i xiin' nīā te iin ndāa' nduu' tu yo'ó xiin' yu'u, te sakan' iin ndāa' xachi' kunduu nīā, te kunī ne nduu' kuenta iin yivi' ñā yo'ó nī ti'vi' yu'u, te kunī tu nīā ñā ndani un' ne jaan' ndēe naa ndani un' yu'u. ²⁴ Tātaā, kunī i ñā ne nī taxī un' ndā'a' i ndii, taxī un' ñā kundīēe nīā xiin' i mii' koḡ i, te kunī nīā ñā ndiēe' ndatun' ñā nī taxī un' ndā'a' i, sakan' ñā nī kundani un' yu'u ndēe kij' ti'a'an kuā'a iin yivi' yo'o'. ²⁵ Tātaā, yo'ó ndii, ñā xachuun' ndaku nduu' un', te ne nduu' kuenta iin yivi' yo'o' ndii, xinī nīā yo'ó, ndisu yu'u ndii, xinī i yo'ó, te xinī tu te yo'o' ñā yo'ó nī ti'vi' yu'u iin yivi' yo'o'. ²⁶ Te nī nīā'a i nuu' rā sāā kuu' un', te nīā'a ka i ñā jaan'

nuu' ra te kundani ta'an' ra ndee naa ndani un' yu'u, te iin ndaa' kunduu ra xiin' i —ni kachi a xiin' Ndiosi.

18

So'q ni xaa a kij' ni tijn te yivi' Jesús

(Mt. 26:47-56; Mr. 14:43-50; Lc. 22:47-53)

¹ Kij' ndi' i ni ka'an Jesús xiin' Ndiosi, te ni ketā a kua'an a xiin' te nda'a' xa'a' a tukū ta'vi' yivi' ña nani' Cedrón. Te ni skō'nu' a xa'a' iin ña tātā ña kandu'u' ikan' xiin' te nda'a' xa'a' a jaan'.

² Te xini tū Judas, te xito sanakua'a ña'a' nda'a' te kuu' ka'nu', mii' kandu'u' ña tātā jaan', sakan' ña kua'a' va ichi' ni nduiin Jesús ikan' xiin' te nda'a' xa'a' a jaan'.

³ Sakan' na ni xaa Judas jaan' ikan' xiin' iin ti'vi' te xiin', te ni xaa tū te xiin', te xito yukun' ka'nu'. Te te jaan' ndii, sutu kuu' nuu' xiin' te fariseo ni tianu' ña'a'. Te ndiso' ra kaa tuun xiin' choon tuun a nuu' ra, te ndiso' tū ra ichi. ⁴ Te Jesús ndii, xa xini ndoo a ndee ña kundo'o a, sakan' na ni kuyatin a nuu' ra, te ni ndatu'un' ña'a' a ndii:

—¿Yoo nanduku' ndo'?

—ni kachi a.

⁵ Te ni nakuiin ra nuu' a ndii:

—Jesús, te ñuu Nazaret —ni kachi ra.

Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Yu'u nduu' i —ni kachi a.

Te ikan' iin' tū Judas, te sanakua'a ña'a' nda'a' te jaan'. ⁶ Te kij' ni ka'an

a xiin' ra: “Yu'u nduu' i”, ndii, ni nandiko' xata' ra, te ni nduva ndoo ra ñu'u'. ⁷ Sakan' te tukū ni ni ndatu'un' ña'a' a ndii:

—¿Yoo nanduku' ndo'?

—ni kachi a.

Te ni nakuiin tukū ra nuu' a ndii:

—Jesús, te ñuu Nazaret —ni kachi ra.

⁸ Te ni ka'an a xiin' ra ndii: —Xa ni ka'an i xiin' ndo' ña suvi' yu'u. Naa' yu'u nanduku' ndo' ndii, taxī ndo' na ku'un te yo'o' —ni kachi a.

⁹ Ni ka'an a sakan' te xinū ña xa ni ka'an a ndii: “Te ni taxī un' nda'a' i ndii, ndee iin ra ni ndoñu'u’”, ni kachi a.

¹⁰ Sakan' te ni xta'ni' Simón Pedro ichi ra tixin iin', te ni xa'ndia ra so'o kua'a iin te nani' Malco, te xika' nuu' nuu' sutu ka'nu'.

¹¹ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' Pedro ndii:

—Taxa'a un' ichi un' tixin iin' a, sakan' ña naa' yuva' i ni taxī ña kundo'o i tundo'o' chie yo'o', ña nduu' ndee naa tikui uva ndii, ¿ñáá xanini un' ña xata'an kundo'o e? —ni kachi a.

So'q ni xaa a kij' ni xan ndiakā ra Jesús nuu' sutu ka'nu'

(Mt. 26:57-58; Mr. 14:53-54; Lc. 22:54)

¹² Sakan' te sakuu' te xiin', xiin' te xa'ndia chuun' nuu' ra, xiin' te xiin' judío, te xito yukun' ka'nu' ndii, ni tijn ra Jesús, te ni satiin ña'a' ra.

¹³ Te xi'na ká nuu' Anás ni xan ndiakā ña'a' ra, sakan'

ñā t̄isō Caifás nduu' tē jaan', tē Caifás jaan' nduu' sutu ka'nu' kuiya jaan'. ¹⁴ Tē Caifás jaan' nduu' tē n̄i ka'an xiin' tē kuu' ka'nu' nuu' nē judío ñā va'a ka iin ndaa' kuj̄t̄i' tē yiv̄i' kuv̄i' xa'a' sakuu' nē ñuu' rā.

Yo'o' nduu' ichi' nuu' ñā ka'an Pedro ñā xiní rā Jesús (Mt. 26:69-70; Mr. 14:66-68; Lc. 22:55-57)

¹⁵ Tē Simón Pedro xiin' inga tē nda'a' xa'a' Jesús ndii, ndikún rā xata' a kua'an rā. Tē tē nda'a' xa'a' a, tē inga jaan' ndii, xiní ta'an' rā xiin' sutu ka'nu' jaan', sakan' na n̄i nda'n̄i rā xiin' Jesús nuu' k̄i'e' sutu jaan'. ¹⁶ Ndisu Pedro ndii, n̄i ndoo' rā iin' rā xata' xt̄i'e', sakan' na n̄i ketā inga tē nda'a' xa'a' Jesús jaan', tē xiní ta'an' xiin' sutu ka'nu' jaan', tē n̄i ka'an rā xiin' ñā xito' yi'e' jaan' ñā tax̄i' a' xka'ndiā Pedro. ¹⁷ Sakan' tē n̄i ka'an ñā' xito' yi'e' jaan' xiin' Pedro ndii:

—¿Tee' tē nda'a' xa'a' tē kaa' nduu' tū yo'ó n̄i? —n̄i kach̄i' a'.

Tē n̄i ka'an rā ndii:

—Süvi' i —n̄i kach̄i' rā.

¹⁸ Tē xa'a' ñā v̄ix̄in va ndii, ita' nē xika' nuu' nuu' sutu jaan' xiin' tē xiin' tē xito' yukun' ka'nu' xitun̄i' n̄iā nuu' ñu'u' ñā ndatin ikan', tē ikan' tū iin' Pedro xiin' n̄iā xitun̄i' rā.

Sq'o' n̄i xaq a k̄i' n̄i sana'má tē kuu' ka'nu' ñuu' Jerusalén Jesús

(Mt. 26:59-66; Mr. 14:55-64; Lc. 22:66-71)

¹⁹ Sakan' tē n̄i xa'a' sutu ka'nu' ndatu'ún' rā Jesús xa'a' tē nda'a' xa'a' a xiin' xa'a' ñā sania'á a. ²⁰ Tē n̄i ka'an Jesús xiin' rā ndii:

—Yu'u' ndii, sakuu' ichi' ka'an i xiin' nē yiv̄i' nuu' chitu', tē sakuu' ichi' tū n̄i sania'á i v̄i'e' mii' nakayá nē yiv̄i' xiin' nuu' k̄i'e' yukun' ka'nu' mii' nakayá sakuu' nē ñuu' e'. Tē kōo' ndee iin ñā'a n̄i sania'á s̄i'e' i. ²¹ ¿Ndichun na ndatu'ún' un' yu'u'? Va'a ka ndatu'un' un' nē n̄i xin̄i sq'o' ñā n̄i ka'an i, nē jaan' xiní ndee ñā n̄i ka'an i —n̄i kach̄i' a.

²² Tē k̄i' ndi'i n̄i ka'an Jesús ñā jaan' ndii, iin tē xiin' xito' yukun', tē iin' yat̄in ikan' ndii, n̄i sa'ndia' rā nuu' a ka'an rā ndii:

—¿Ñáá sakan' v̄i' nakuiin' yo'ó nuu' sutu ka'nu'? —n̄i kach̄i' rā.

²³ Tē n̄i ka'an Jesús xiin' rā ndii:

—Naa' n̄i kan̄iā'a i ndii, ka'an un' ndee ñā nduu' a. Tē naa' va'a n̄i ka'an i ndii, ¿ndichun na kuun' un' yu'u'? —n̄i kach̄i' a.

²⁴ Sakan' tē n̄i t̄i'vi' Anás jaan' Jesús tiin k̄a a kua'an a nuu' Caifás, tē nduu' sutu ka'nu'.

Yo'o' ka'an k̄a Pedro ñā xiní rā Jesús

(Mt. 26:71-75; Mr. 14:69-72; Lc. 22:58-62)

²⁵ Tē k̄i' xka'ndiá sakuu' ñā jaan' ndii, iin' ndich̄i' Pedro xitun̄i' rā. Tē n̄i ka'an nē ita' ikan' xiin' rā ndii:

—¿Tee' iin te nda'a' xa'a' te kaq' nduu' tu' yo'ó ni? —ni kachi nja.

Te ni ka'an ra ndii:

—Süvi i —ni kachi ra.

²⁶ Ikan' te inga te xika' nuu' nuu' sutu ka'nu' jaan' ni ka'an xiin' Pedro ndii:

—Ni xini tu' yu'u yo'ó xa'a' ña tata xiin' Jesús —ni kachi ra.

Te jaan' ndii, te iin kuu' xiin' te ni xa'ndia Pedro so'q jaan' nduu' ra. ²⁷ Te tuku ni ni ka'an Pedro ña xini ra Jesús. Te na ni ña jaan' ka'an ra, te ni kana nduchié.

So'q ni xaa a kii' ni sanakua'a te yivi' Jesús nda'a' Pilato

(Mt. 27:1-2,11-31; Mr. 15:1-20; Lc. 23:1-5,13-25)

²⁸ Sakan' te ni naka ra Jesús vi'e Caifás jaan', te ni xan ndiaká ña'a' ra vi'e ka'nu' te romano. Te xa'a' a ña xa kitú' kuu' nduu' a kii' sakan' ndii, ni ko'ni ra vi'e ka'nu' jaan', koto ka ya'a ra ña ka'an tu'un ndei' ra, te küvi kuxi ra ña xaxi' xakuaa' xa'a' viko' pascua. ²⁹ Xa'a' a jaan' na ni ketá Pilato, te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Ndee xa'a' tiin' kuachi ndo' te ñaa'? —ni kachi ra.

³⁰ Sakan' te ni ka'an te jaan' ndii:

—Naa' süu' te nja'a' nduu' ra ndii, kixin ndiaká ña'a' ndu nda'a' un' —ni kachi ra.

³¹ Te ni ka'an Pilato xiin' ra ndii:

—Va'a ka naka ña'a' ndo'ó, te sana'má ña'a' ndo' saa ka'an tuni tu'un ndei' mii' ndo' —ni kachi ra.

Te ni nakuiin te judío jaan' nuu' ra ndii:

—Täxi' tu'un ndei' romano ña ka'ni' ndu ndee iin te yivi' —ni kachi ra.

³² Sakan' ni xka'ndia ña jaan', te xinü ña ni ka'an Jesús kii' ni sakuni' a ndee nuu' ña xi'í kuvi a. ³³ Sakan' te ni nandiko' Pilato tixin vi'e ka'nu' ra, te ni kana ra Jesús, te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Ñáá yo'ó nduu' rey ne judío? —ni kachi ra.

³⁴ Te ni ndatu'un' ña'a' Jesús ndii:

—¿Ñáá ña ka'an' mii' un' te ka'an sakan', uun inga ne yivi' ni ka'an a xa'a' i nuu' un'? —ni kachi a xiin' ra.

³⁵ Te ni ka'an Pilato xiin' a ndii:

—Xini un' ndii, süu' te judío nduu' yu'u. Ne ñuu' mii' un' xiin' sutu kuu' nuu' nduu' ne ni sanakua'a yo'ó nda'a' i. ¿Yoo nduu' a ni xaa un'? —ni kachi ra.

³⁶ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Ña xa'ndia chuun' yu'u ndii, süu' kuenta iin yivi' yo'o' nduu' a, naa' sakan' te kuenta iin yivi' yo'o' nduu' a ndii, kun ta'an' te xika' nuu' nuu' i, te täxi ra ña tijn te yivi' yu'u, te sanakua'a ra yu'u nda'a' te kuu' ka'nu' nuu' ndu, ne judío. Ndisu süu' kuenta iin yivi' yo'o' nduu' ña xa'ndia chuun' i jaan' —ni kachi a.

³⁷ Sakan' te ni ndatu'un' ña'a' Pilato ndii:

—Na sakan' ndii, ¿rey nduu' yo'ó un? —ni kachi ra.

Te *nj* *na*ku*ijn* Jesús ndii:

—Mii' yo'ó ka'an ña rey nduu' i. Yu'u ndii, xa xa'a' ña jaan' ni tuvi i, te xa xa'a' ña jaan' tu ni xaa i *ijn* yivi' yo'o'. Ni xaa i te ndiee yu'u' i xa'a' ña ndixa, te sakuu' ne xaa' ña ndixa ndii, taxi' so'o nja ña ka'an i —ni kachi a.

³⁸ Te *nj* ndatu'un' ña'a' Pilato ndii:

—¿Ndee ña nduu' ña ndixa nuu' yo'ó? —ni kachi ra.

Kii' ndi'i ni ka'an ra ña jaan', te ni keta tukuu ra mii' ita' te judío, te ni ka'an ra ndii:

—Koo' ndee *ijn* ña nja'a ni xaa te yo'o' ni na'in i.

³⁹ Ndisu ña xi xaá ndo'ó i'in ichi' kii' nasukú viko' pascua ndii, xikan' ndo' nuu' i ña saña' i *ijn* te ñuu' ndo', te naá vi'e kaa. ¿Naá kuní ndo' ña saña' i te nduu' rey ndo'ó, ne judío vitin? —ni kachi ra.

⁴⁰ Sakan' te ni kuaa' ra ka'an ra ndii:

—Saña' un' te ñaa', süu' jaan' ndii Barrabás saña' un' —ni kachi ra.

Te Barrabás jaan' ndii, *ijn* te kui'na' nduu' ra.

19

So'o ni xaa a kii' ni ka'an chuun' Pilato te kuví Jesús nuu' krusín

¹ Sakan' te ni ka'an chuun' Pilato, te ni suku' yo'o' te xiin' Jesús ndee ni kuij' xata' a. ² Ndi'i jaan', te ni xa'a te xiin' *ijn* corona yo'o' iñu', te ni chindu'u' ra a xini' a. Te ni sakui'nú ña'a' ra toto

nanij' kua'a ndukun'. ³ Te ka'an ra xiin' a ndii:

—Yoo va'a un', tákui'e, ña nduu' rey nuu' ne judío —kachi ra.

Te sa'ndia' ra nuu' a. ⁴ Sakan' te ni keta tukuu Pilato, te ni ka'an ra ndii:

—Koto ndo', ka'an chuun' i ña keta ra ki'e te kuni ndo' ña ni na'in yu'u ndee *ijn* kuachi ra —ni kachi ra.

⁵ Te ni keta Jesús ndu'u' corona yo'o' iñu' jaan' xini' a, te ni'nu' a toto kua'a ndukun' jaan'. Te ni ka'an Pilato xiin' ne jaan' ndii:

—Koto ndo', yo'o' iin' ra ni xaa i —ni kachi ra.

⁶ Kii' ni xini' ña'a' sakuu' sutu kuu' nuu' xiin' te xiin', te xito' yukun' ka'nu' ndii, ni kuaa' ti'e ra ka'an ra ndii:

—iNuu' krusín kuxi un' te ñaa'! iNuu' krusín kuxi un' ra! —ni kachi ra.

Ikan' te ni ka'an Pilato xiin' ra ndii:

—Naka ña'a' ndo'ó te kuxi ña'a' mii' ndo' nuu' krusín, sakan' ña koo' ndee *ijn* kuachi te kaa' ni na'in yu'u —ni kachi ra.

⁷ Te ni ka'an te judío kuu' nuu' ndii:

—Kumi' ndu *ijn* tu'un ndei' ña ka'an chuun' ña kuní a kuví ra, sakan' ña ni ndasandu'u xiin' mii' ra si'e Ndiosí —ni kachi ra.

⁸ Kii' ni xini' so'o Pilato ña jaan' ndii, ni yi'vi ka ra. ⁹ Te ni ndi'vi tukuu ra tixin vi'e ka'nu' jaan', te ni ka'an ra xiin' Jesús ndii:

—¿Mii' ni kiee yo'ó? —ni kachi ra.

Ndisu n̄i nakujin Jesús.
 10 Sakan' te n̄i ka'an Pilato
 xiin' a ndii:

—¿Ndichun na kuni ka'an
 un' xiin' i? ¿Ñáá xini un' ña
 kumi' i ña ndje'e' te saña' i
 yo'ó, te kumi' tu' i ña ndje'e'
 te ka'an chuun' i te kuxi te
 xiin' i yo'ó nuu' krusin? —n̄i
 kachi ra.

11 Te n̄i nakujin Jesús ndii:

—Ndee jin nuu' ña ndje'e'
 kumi' un' nuu' yu'u naa' n̄i
 tax̄i Ndiosí a nda'a' un', xa'a'
 a jaan' na te n̄i sanakua'a
 yu'u nda'a' un' ndii, chie ka
 kuachi kumi' ra —n̄i kachi a.

12 Ndee kij' sakan', te n̄i
 xa'a' nduku' ra sāa kuv̄i
 saña' ña'a' ra, ndisu n̄i ka'an
 ti'e' ka te judío jaan' xiin' ra
 ndii:

—Naa' saña' un' te ñaa'
 ndii, ndüu' ka un' te xini
 ta'an' xiin' César, te xa'ndia
 chuun' ka'nu' ka. Sakan'
 ña yoo ka sananduu' xiin'
 mii' m̄i' rey ndii, te ndasi'
 ta'an' xiin' César nduu' ra
 —n̄i kachi ra.

13 Te kij' n̄i xini so'o Pi-
 lato ña jaan' ndii, n̄i ka'an
 chuun' ra, te n̄i ket̄a Jesús.
 Te n̄i xikundu'u' Pilato jaan'
 mii' xa'nú ra kuachi jin
 xaan' mii' nani' Gabata xiin'
 tu'un' hebreo, te ña jaan'
 kuni kachi a ndii: “K̄i'e mii'
 kaa' yuu'.” 14 Kiv̄i' ña sakoo'
 tu'v̄a xiin' mii' ne yivi' xa'a'
 v̄iko' pascua nduu' a kij'
 sakan', yatin' jin ke'in' nduu'
 a, te n̄i ka'an Pilato xiin' te
 judío jaan' ndii:

—Koto ndo', yo'o' iin' rey
 ndo' —n̄i kachi ra.

15 Ndisu n̄i kuaa' ti'e' te
 jaan' ka'an ra ndii:

—¡Ka'ni' kij' ra! ¡Ka'ni'
 kij' ra! ¡Nuu' krusin kuxi un'
 ra! —n̄i kachi ra.

Te n̄i ka'an Pilato xiin' ra
 ndii:

—¿Ndichun na kuni ndo'
 ña kuxi i rey ndo' nuu'
 krusin? —n̄i kachi ra.

Te n̄i nakujin sutu kuu'
 nuu' jaan' ndii:

—¡Jin ndaa' César kūti'
 nduu' rey ndu! —n̄i kachi ra.

16 Sakan' te n̄i sanakua'a
 ña'a' Pilato nda'a' te xiin' ra
 te kuxi ña'a' ra nuu' krusin.
 Sakan' na n̄i nak̄a ña'a' ra te
 kua'an ra xiin' a.

*So'o n̄i xaa a kij' n̄i kuxi te
 x̄in' Jesús nuu' krusin*

(Mt. 27:32-50; Mr. 15:21-
 37; Lc. 23:26-49)

17 Te n̄i ket̄a Jesús ikan'
 ni'i' a krusin a kua'an a jin
 xaan' mii' nani' a Gólgota,
 te kiv̄i' jaan' kuni kachi a
 xiin' tu'un' hebreo ndii: “Íki'
 xini' ndii.” 18 Te ikan' n̄i
 kuxi ña'a' ra nuu' krusin. Te
 tata'vi' x̄in' a n̄i kuxi ra jin
 te yivi' nuu' jin krusin. Jin
 ra nda'a' ku'a a a, te inga ra
 nda'a' it̄in a. Te Jesús naá
 ma'in'. 19 Te n̄i ke'j̄i Pilato
 jin tu'un' yu'u' nuu' jin vitu'
 mii' ka'an a ndii: “Jesús, te
 ñuu' Nazaret yo'o', nduu' rey
 ne judío”, kachi a.

Te n̄i ka'an chuun' ra ña
 ch̄indu'u' te xiin' ña jaan'
 xini' krusin Jesús. 20 Te
 kua'a' ne judío n̄i ka'vi' tu'un'
 jaan', sakan' ña mii' n̄i kuxi
 ra Jesús nuu' krusin jaan'
 ndii, yatin' ñuu' n̄i nduu' a. Te
 n̄i ke'j̄i ra ña jaan' xiin' tu'un'

hebreo, xiin' tu'un latin, xiin' tu'un griego. ²¹ Sakan' na kuii' ni ka'an sutu kuu' nuu' nuu' ne judío xiin' Pilato ndii:

—Kē'i un' rey ne judío, süu' jaan' ndii va'a ka ke'i un' ña ka'an mji' ra ndii: "Yu'u nduu' rey ne judío, kachi ra" —ni kachi sutu jaan'.

²² Te ni ka'an Pilato xiin' ra ndii:

—Ña xa ni ke'i i ndii, xa sakan' koq mii' a —ni kachi ra.

²³ Te kij' ndi'i ni kuxi te xiin' jaan' Jesús nuu' krusin ndii, ni ki'in ra toto a, te ni nata'vi' kumi' saa' ra a, iin ndaa' iin ndaa' a xa'a' i'in ra. Te ni ki'in tu ra toto ña titi a, te ña jaan' ndii, kuasa' ni naku a, süu' jaan' ndii iin ndaa' nduu' kanii' a.

²⁴ Sakan' na kuii' ni ka'an xiin' ta'an' ra ndii:

—Ndäta' e' e, süu' jaan' ndii va'a ka katin e' xa'a' a, te kunj e' yoo nda'a' ndoo a —ni kachi ra.

Sakan' te ni xinu ña yoso' nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: "Ni nata'vi' te yivi' toto i, te ni katin ra xa'a' toto titi i", kachi a. Te sakan' xna'a ni xaa te xiin' xiin' toto a jaan'.

²⁵ Te yatın xa'a' krusin Jesús jaan' iin' si'i' a, xiin' ña ta'an' si'i' a, ña nani' María, ña nduu' ña si'i Cleofas, xiin' María Magdalena.

²⁶ Te kij' ni xini Jesús iin' si'i' a ikan', te ni xini tu a iin' te nda'a' xa'a' a, te ndani a xjin' ña jaan' ndii, ni ka'an a xiin' a' ndii:

—Nanaa, koto un', ndee naa si'e un' nduu' te iin' xjin' un' ñaa' vitin —ni kachi a.

²⁷ Ndi'i jaan' te ni ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a jaan' ndii:

—Koto un', ndee naa si'i' un' nduu' na ñaa' vitin —ni kachi a.

Te ndee kivi' jaan' ni natin ña'a' ra te ndu'u' a' vi'e ra.

So'o ni xaa a kii' ni xi'i Jesús nuu' krusin

(Mt. 27:45-56; Mr. 15:33-41; Lc. 23:44-49)

²⁸ Te kij' ni xka'ndia sakuu' ña jaan' ndii, ni xini Jesús ña xa ni saxinu a sakuu' ña kuní Ndiosí saa a. Sakan' na kuii' ni ka'an a te xinu ña yoso' nuu' tutu jaan' ndii:

—Ichí va i tikui —ni kachi a.

²⁹ Te iin' iin' kisi ikan', te chitu' vi' a naá vino iya', sakan' te ni se'vi ra iin' pachi vino jaan', te ni satin ra a nuu' nda'a' nduku hisopo, te ni satondía ra yu'u' a. ³⁰ Kij' ndi'i ni xi'i Jesús vino iya' jaan', te ni ka'an a ndii:

—Xa ni saxinu i sakuu' a —ni kachi a.

Sakan' te ni nako' xini a, te ni ketā nimá a.

So'o ni xaa a kii' ni saki'vi te xin' iin' kaa xjin' nuu' toko' Jesús

³¹ Kivi' ña sakoo' tu'va xiin' mii' te judío xa'a' ña yoo viko' pascua nduu' a kij' sakan', te ni kunj ra ña ndoo ñu'u' nde'i jaan' nuu' krusin ndee xaa' kivi' sábado, ña xi nandiee' ra, sakan' ña kivi'

ka'nu' va nduu' a nuu' ra. Sakan' na ni xikan ra ña va'a nuu' Pilato ña ka'an chuun' ra, te ka'nu' te xiin' si'in te ndondia nuu' krusin jaan', te sanuu' tu ra ñu'u' nde'i te jaan'. ³² Sakan' na ni xa'an te xiin', te ni xa'nu' ra si'in te nuu', te ndiaa' ndu'u' nuu' inga krusin xiin' Jesús, te ni xa'nu' tu ra si'in inga te ndiaa' ndu'u' nuu' inga krusin tuku ta'vi' xiin' a. ³³ Ndisu kij' ni xaa ra nuu' krusin mii' taxko' Jesús ndii, ni xini ra ña xa ni xi'i a, sakan' na ni xa'nu' ra si'in a. ³⁴ Te ndii ni tui' iin te xiin' jaan' kaa xiin' nuu' toko' a, te xaka'an e' te ni kiee nii' xiin' tikui. ³⁵ Te ni xini sakuu' ña yo' o' nduu' te ndiee' yu'u' xa'a' a, te ña ka'an ra ndii, ña ndixa nduu' a, te xini ra ña ña ndixa ka'an ra, sakan' te kandixa' tu ndo' o' a. ³⁶ Sakan' ña ni xka'ndia sakuu' ña jaan' te xinu ña yoso' nuu' tutu Ndiosi mii' ka'an a ndii: "Ndee iin iki' a ni xa'nu' te yivi'", kachi a. ³⁷ Te sakan' tu yoso' a inga xaan' nuu' tutu a mii' ka'an ndii: "Koto ndiaa ne yivi', te ni tui' ra kaa xiin' toko'", kachi a.

So' o ni xaa a kij' ni ndiee ñu'u' nde'i Jesús
(Mt. 27:57-61; Mr. 15:42-47; Lc. 23:50-56)

³⁸ Kij' ndi'i ni xka'ndia sakuu' ña jaan' ndii, ni xa'an José, te ni kiee ñuu' Arimatea, te ni ka'an nda'vi' ra xiin' Pilato ña taxi te jaan' na'in ra ñu'u' nde'i Jesús. Te jaan' ndii, iin te ni ndikun

ichi' Jesús nduu' ra, ndisu ni ndikun si'e ña'a' ra xa'a' a ña yi'vi' ra te ka'nu' nuu' ne judío. Te ni taxi Pilato jaan' ña na'in ra ñu'u' nde'i a jaan'. Sakan' te ni xa'an na'in ra a. ³⁹ Sakan' tu Nicodemo, te ni xa'an ndi'e' iin ñuu' mii' ndu'u' Jesús ndii, ni xaa ra ni'i' ra yatin' oko uxí kilo ña xavixin' va, ña ni nasaka xiin' mirra xiin' áloe. ⁴⁰ Sakan' te ni na'in uvi saa' ra ñu'u' nde'i Jesús, te ni tisuku' ra a toto, ña ni xakin' ra xa'an xavixin' jaan', saa xi xaá ne judío kij' nataan' ña ñu'u' nde'i ne ni xi'i. ⁴¹ Te yatín mii' ni xi'i Jesús nuu' krusin ndii, kandu'u' iin ña tata. Te tein ña tata jaan' yoo iin yavi ndii xaa' mii' tia'an kunaan ndee iin ñu'u' nde'i ne yivi'. ⁴² Te ikan' ni chinaa' ra ñu'u' nde'i a jaan' xa'a' a ña yatín ka iin' yavi jaan', te siin' tuku' ndii xa kuyatin' kuii xaa kivi' ña sakoo' tu va xiin' mii' te judío xa'a' ña yoo viko' pascua.

20

So' o ni xaa a kij' ni natiaku Jesús

(Mt. 28:1-10; Mr. 16:1-8; Lc. 24:1-12)

¹ Tikuiin ka ña'a' va kivi' nuu' xa'a' ximana, te ni xa'an María Magdalena yavi ndii mii' naá ñu'u' nde'i Jesús. Te ni xini a' ña xa ni nundia'a yuu' ña ndasi yu'u' yavi jaan'. ² Sakan' te ni ndava' a' kua'an a' mii' ndu'u' Simón Pedro xiin' inga te ndikun ichi' Jesús, te

kundanĭ vā a. Te nĭ ka'an a' xiin' rā ndii:

—Nĭ na'in te yivi' ñu'u' nde'i xto'o e' tixin yavi ndii, te xini e' mii' nĭ chikandu'u' rā a —nĭ kachi a'.

³ Ikan' te nĭ ndava Pedro xiin' inga te ndikun ichi' Jesús jaan' kua'an koto ra yavi jaan'.

⁴ Iin kachi nĭ taxta'an' uvi saa' ra, ndisu ndiee' ka nĭ ndava inga ra te sakan' Pedro, te xi'na ka ra nĭ xaa yavi jaan'.

⁵ Te nĭ nakutandĭe ra xto'ni' ra tixin yavi jaan', te nĭ xini ra ndiee' toto ña nĭ ndisuku' ñu'u' nde'i Jesús, ndisu nĭ ndi'vi ra.

⁶ Sakan' te ndikun Simón Pedro xata' te jaan' nĭ xaa ra, te nĭ nda'ni ra tixin yavi jaan', te nĭ xini ra ndiee' toto ña nĭ ndisuku' ñu'u' nde'i Jesús.

⁷ Te nĭ xini tu ra ndu'u' toto ña nĭ ndisuku' xini' Jesús. Ndisu iin' ta'nú a te ndu'u' siin' mii' a.

⁸ Sakan' te nĭ nda'ni tu te nda'a' xa'a' a, te nĭ xaa nuu' yavi jaan', te nĭ xini ra ña nĭ yoo jaan', te nĭ kandixa' ra a.

⁹ Kuachi ndii tia'an kundanĭ ra kii' sakan' mii' yoso' a nuu' tutu Ndiosi ña ka'an ña nĭ kuni a natia'ku a.

¹⁰ Te nĭ nandiko' te nda'a' xa'a' a jaan' mii' ndiee' ra.

So'o nĭ xaa a kii' nĭ tuvi Jesús nuu' María Magdalena (Mr. 16:9-11)

¹¹ Te María jaan' ndii, nĭ ndoo a' iin' a' xaku' a' yatın yu'u' yavi jaan'. Te kii' iin' a' xaku' a' jaan', te nĭ nakutandĭe a', te koto'ni' a' tixin yavi jaan' ndii, ¹² nĭ xini

a' uvi ta'an ángele ni'nu' a toto yaa, te ndiee' a mii' nĭ kandu'u' ñu'u' nde'i Jesús. Iin a mii' nĭ yoo xini' a, te inga a mii' nĭ yoo xa'a' a. ¹³ Te nĭ ka'an a xiin' a' ndii:

—¿Ndichun na xaku' un', pia'un? —nĭ kachi a.

Te nĭ nakuijn ña' jaan' ndii:

—Xaku' i sakan' ña nĭ na'in te yivi' ñu'u' nde'i xto'o i, te xini i mii' nĭ chikandu'u' ra a —nĭ kachi a'.

¹⁴ Kii' ndi' i nĭ ka'an a' ña jaan', te nĭ nakoto xata' a' ndii, nĭ xini a' iin' Jesús ijan', ndisu nĭ nakuni ña'a' a'. ¹⁵ Te nĭ ndatu'un' ña'a' Jesús ndii:

—¿Ndichun na xaku' un', pia'un? ¿Yoo nanduku' un'? —nĭ kachi a.

Te nĭ xanini ña' jaan' ña tee' te xito' ña tata jaan' nduu' ra, sakan' na nĭ ka'an a' xiin' ra ndii:

—Táku'e, naa' yo'ó nĭ na'in a ndii, ka'an un' xiin' i mii' nĭ chikandu'u' un' a, te ku'un na'in e —nĭ kachi a'.

¹⁶ Te nĭ ka'an Jesús xiin' a' ndii:

—María —nĭ kachi a.

Ikan' te nĭ nandiko' kuiin a', te nĭ ka'an a' tu'un hebreo xiin' a ndii:

—Raboni —nĭ kachi a'. Te ña jaan' kuni kachi a maestro.

¹⁷ Ikan' te nĭ ka'an Jesús xiin' a' ndii:

—Töndia un' yu'u, sakan' ña tia'an kaa i nuu' yuva' i. Ndisu kua'an mii' ndiee' ñani i, te ka'an un' xiin' ra ndii: “Xa kua'an kaa i nuu' yuva' i, ña nduu' tu

yuva' ndo'ó, nuu' Ndiosí j, ña nduu' tu Ndiosí ndo'ó" —ñi kachí a.

¹⁸ Sakan' te kua'an María Magdalena mii' ndiee' te nda'a' xa'a' a te ka'an a' xiin' ra ña ni xini a' xto'o e', te ndatu'un' tu a' nuu' ra sakuu' ña ni ka'an ña jaan' xiin' a'.

So'o ni xaa a kii' ni tuvi Jesús nuu' te nda'a' xa'a' a

(Mt. 28:16-20; Mr. 16:14-18; Lc. 24:36-49)

¹⁹ Kii' ni xa'a' kuñuu xakuaa' kivi' nuu' xa'a' ximana jaan' ndii, ndasi kutu' yi'e' vi'e' mii' ndiee' te nda'a' xa'a' Jesús xa'a' a ña yi'vi ra te judío kuu' nuu'. Sakan' te ni nda'ni Jesús vi'e' jaan', te ni xikuijn a ma'in' ra, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Na koo na ña maní' xiin' nimá ndo' —ñi kachí a.

²⁰ Ndi'i so'o ni ka'an a ña jaan', te ni nia'a a nda'a' a xiin' toko' a nuu' ra. Te ni nakuatia' va ra kii' ni xini ra xto'o e'. ²¹ Te ni ka'an tukuu Jesús xiin' ra ndii:

—Na koo na ña maní' xiin' nimá ndo'. Saa nii' ni ti'vi' yuva' e' Ndiosí yu'u te ka'an ndoso' i xa'a' a ndii, nii' sakan' ti'vi' tu yu'u ndo'ó te ka'an ndoso' ndo' xa'a' i —ñi kachí a.

²² Te kii' ndi'i ni ka'an a ña jaan' ndii, ni kondia tachí' yu'u' ña'a' a, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Natiin ndo' Espiritu Santo. ²³ Yoo ka koo ka'nu' ini ndo' xa'a' kuachi ndii, koo ka'nu' tu ini Ndiosí xa'a' kuachi ña, te yoo ka koo'

ka'nu' ini ndo' xa'a' kuachi ndii, koo' ka'nu' tu ini Ndiosí xa'a' kuachi ña —ñi kachí a.

Yo'o' ka'an Tomás ña kändixa' ra ña ni natiaku Jesús naa' küni ña'a' ra

²⁴ Iin te uxi uvi te nda'a' xa'a' Jesús, te nani' Tomás, te nani' tu te kuate ndii, koo' ra ndu'u' xiin' inga te nda'a' xa'a' a jaan' kii' ni kixin a nuu' te jaan'. ²⁵ Sakan' na ni ka'an inga te nda'a' xa'a' a jaan' xiin' ra ndii:

—Ni xini ndu xto'o e' —ñi kachí ra.

Ndisu ni ka'an Tomás xiin' ra ndii:

—Naa' küni i mii' nia'a ni kuxi ra clavo nda'a' a, te tui' i nuu' nda'a' i ikan', te se'vi tu i nda'a' i toko' a mii' ni tuxu'vi a ndii, kändixa' xachi' i —ñi kachí ra.

²⁶ Kii' ni ya'a unia kivi', te ndiee' tukuu' te nda'a' xa'a' a jaan' tixin vi'e' jaan', te ndu'u' tu Tomás xiin' ra kii' sakan'. Tee' ndee ni ndasi kutu' yi'e' vi'e' jaan' ndii, ni xaa Jesús, te ni xikuijn a ma'in' ra tixin vi'e' jaan', te ni nakuatu ña'a' a ka'an a ndii:

—Na koo na ña maní' xiin' nimá ndo' —ñi kachí a.

²⁷ Sakan' te ni ka'an a xiin' Tomás ndii:

—Tui' nuu' nda'a' un' yo'o', te koto un' nda'a' i, sanakaá un' nda'a' un', te tui' un' un' toko' i mii' ni tuxu'vi i. Te künduu ka un' te kändixa', süu' jaan' ndii künduu un' iin te kändixa' —ñi kachí a.

²⁸ Ikan' te ni ka'an Tomás xiin' a ndii:

—Xto'q mji' i nduu' yo'ó, te Ndiosí mji' tu i nduu' un' —ni kachi ra.

²⁹ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Kandixa' un' vitin xa'a' a ña ni xini nduchi' nuu' un' yu'u, ndisu sañu'u' va Ndiosí ne kandixa' tee' ndee ni xini nja yu'u —ni kachi a.

Yo'ó ka'an Juan xa'a' ndichun ni ke'i ra tutu yo'o'

³⁰ Ni xaa tu Jesús kua'a' ka chuun ka'nu' nuu' te nda'a' xa'a' a, te ni ke'i sakuu' a nuu' tutu yo'o'. ³¹ Ndisu ni ke'i ña yo'o' te kandixa' ndo'ó ña Jesús nduu' Cristo, ña sakakú yoo', te suvi tu a nduu' si'e Ndiosí. Te naa' kandixa' ña'a' ndo' ndii, natjin ndo' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i' xiin' ña ndjee' a.

21

So'o ni xaa a kii' ni tuvi Jesús nuu' uxá ta'an te nda'a' xa'a' a

¹ Ni ya'a ña jaan', te ni satuvi xiin' mii' tukuu' Jesús nuu' te nda'a' xa'a' a yu'u' miní Tiberias. So'o ni xaa a.

² Ñu'u' inga' te nda'a' xa'a' a, te nduu' Simón Pedro, xiin' Tomás, te nani' tu te kuate, xiin' Natanael, te ni kjee ñuu Caná, ña naá nuu' ñu'u' Galilea, xiin' uvi ta'an tiaa si'e Zebedeo, xiin' inga uvi ta'an ka te nda'a' xa'a' a. ³ Sakan' te ni ka'an Simón Pedro xiin' te jaan' ndii:

—Ku'un tava' i —ni kachi ra.

Te ni ka'an te jaan' xiin' ra ndii:

—Ku'un tu ndu'u xiin' un' —ni kachi ra.

Te ni kjee ra kua'an ra, te ni ko'ni ra tixin jin tundo', ndisu nii' ñuu jaan' koo' xachi' tjaka' ni tava' ra. ⁴ Te kii' xa kitu' ndii, ni xini ra iin' Jesús yu'u' miní jaan', ndisu ni nakuni ña'a' ra. ⁵ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Pja'un, ¿ñaá xa ni tava' ndo' tjaka' kuxi ndo'? —ni kachi a.

Te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Koo' ri' —ni kachi ra.

⁶ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Sko'ni' ndo' ñunu' ndo' xjin' kua'a' tundo' ñaa' te tava' ndo' ri' —ni kachi a.

Sakan' te ni sko'ni' ra a ikan', te ni sekun ra kua'a' koo' chukuu' ri' ndee küvi ka xta'ni' ra ñunu' jaan' tikui. ⁷ Te te nda'a' xa'a' a, te ndani a, ni ka'an xiin' Pedro ndii:

—Xto'q e' Jesús nduu' ña iin' kaa' —ni kachi ra.

Kii' ni xini so'o Simón Pedro ña xto'q e' Jesús nduu' ña jaan' ndii, xaka'an e', te ni nakui'nu ra toto ra, sakan' ña xa ni tava' ra a, te ni sko'nu' ki'i' va ra miní jaan' te xaa ra mii' iin' a. ⁸ Te inga te nda'a' xa'a' a ndii, ni kixin mii' ra xiin' tundo' jaan' kañuu' ra ñunu' tjaka', sakan' ña xaku' xika' ñu'u' ra yu'u' miní, yatin' ciento metro kujti' xika'. ⁹ Kii' ni nuu ra ñu'u' ndii, ni xini ra ñu'u' tikei', te kanu' jin tjaka' yatan' ri', te ni xini tu ra jin xita' va'a. ¹⁰ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Taxi ndo' sava' tjaka', ti' sakan' ni tava' ndo' ñaa' —ni kachi a.

11 Sakan' na ni skɔ'nu' Simón Pedro tixin tundoo', te ni xita' ra ñunu' jaan' ndee yu'u' mini mi' ichi kaa', te chitu' vi' a ñu'u' tjaaka' na'nu'. Ciento uvi xiko uxi uni kuu' ri', tee' ndee kua'a' ya'a ri' ndii, ni tia'ndia' ñunu' jaan'. 12 Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Ñia'a ndo', te kuxi ndo' —ni kachi a.

Te ndee iin te nda'a' xa'a' a jaan' ni kundieni ndatu'un' ña'a' yoo nduu' a, sakan' ña xa xini ra ña xto'o e' nduu' a. 13 Sakan' te ni kuyatın Jesús, te ni na'in a xita' va'a, te ni taxı ña'a' a nda'a' ra, te sakan' tu ni xaa a xiin' tjaaka'. 14 Ña yo'o' nduu' ichi' ña uni ña ni tui Jesús nuu' te nda'a' xa'a' a ndee kij' ni natiaaku a.

Yo'o' ka'an Jesús xiin' Pedro ña koto ra ne nduu' cuenta a, ndee naa xito' iin te yivi' mbee sana ra

15 Kij' ndi' ni xixi ra, te ni ndatu'un' Jesús Simón Pedro ndii:

—Simón, si'e Jonás, ¿ñáá ndani kua'a' ka un' yu'u te sakan' ña ndani un' te yo'o'? —ni kachi a.

Te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Uun ndo', tákui'e, xini un' ña ndani i yo'ó —ni kachi ra.

Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Koto ne nduu' cuenta i ndee naa xito' iin te yivi' mbee sana ra —ni kachi a.

16 Te ni ndatu'un' tukuu' ña'a' a ichi' ña uvi ndii:

—Simón, si'e Jonás, ¿ñáá ndani va un' yu'u? —ni kachi a.

Te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Uun ndo', tákui'e, xini un' ña ndani i yo'ó —ni kachi ra.

Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Koto un' ne nduu' cuenta i ndee naa xaa' iin te xito' mbee sana ra —ni kachi a.

17 Te ni ka'an ni tukuu a xiin' ra ichi' ña uni ndii:

—Simón, si'e Jonás, ¿ñáá ndani un' yu'u? —ni kachi a.

Te ni kusuchi' va ini ra xa'a' a ka xa uni ichi' ni ndatu'un' ña'a' a naa' ndani ña'a' ra. Sakan' na ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Tákui'e, sakuu' ña yoo xini yo'ó, sakan' na kui' xini un' ña ndani yu'u yo'ó —ni kachi ra.

Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Koto un' ne nduu' cuenta i ndee naa xaa' iin te xito' mbee sana ra. 18 Ña ndaku ka'an i xiin' un' ña kij' ni nduu un' te sava ndii, ni nakui'nu mii' un' toto un', te ni xa'an un' mii' ka ni kuni nimá un', ndisu kij' kuixa un' ndii, katani un' nda'a' un', te inga ne yivi' sanaku'nu yo'ó toto un', te ku'un ña xiin' un' mii' kuni ku'un un' —ni kachi a.

19 Ni ka'an Jesús ña jaan', te nia'a a saa kundo'o ra kij' kuvi ra, te xiin' ña jaan' natijn Ndiosí ña tiin' ka'nu'. Te ni ka'an ka a xiin' ra ndii:

—Kundikun ichi' i —ni kachi a.

Yo'o' ka'án Jesús xa'a' te nda'a' xa'a' a, te ndani ka a

²⁰ Sakan' te ni nakoto xata' Pedro, te ni xini ra inga te nda'a' xa'a' Jesús, te ndani ka a, ndikun ra xata' kuaxi ra. Te jaan' nduu' te ni kuyatin nuu' Jesús, te ni ndatu'un' ña'a' ra kii' ndiee' ra xixi' ra ndii: “¿Yoo nduu' te sanakua'a yo'ó nda'a' te kuu' ka'nu' tákui'e?”, ni kachi ra. ²¹ Te ni ndatu'un' Pedro Jesús kii' ni xini ra te jaan' ndii:

—Tákui'e, te te kaa', ¿ndee ña kundo'o ra? —ni kachi ra.

²² Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Naa' kuní i ña tiaku ra ndee kii' nandiko' i iin yivi' yo'o' ndii, ¿yoo nduu' a ndi'ni yo'ó? Yo'ó ndii, kundikun ichi' i —ni kachi a.

²³ Xa'a' a jaan' na ni kiku kuento tein ñani ta'an' e' ña küvi te nda'a' xa'a' a jaan', ndisu ni ka'an Jesús ña küvi ra, süu' jaan' ndii ni ka'an a ndii: “Naa' kuní i ña tiaku ra ndee kii' nandiko' i iin yivi' yo'o' ndii, ¿yoo nduu' a ndi'ni yo'ó?”, ni kachi a.

²⁴ Te nda'a' xa'a' a jaan' nduu' te ndiee' yu'u' xa'a' sakuu' ña jaan', te ni ke'i ra a, te xini e' ña ña ndixa ndiee' yu'u' ra. ²⁵ Te yoo kua'a' ka ña ni xaa Jesús. Sakan' na kuii' naa' ni xikoso' i'in ña jaan' nuu' tutu ndii, tuu yu'u ña ñani nuu' ñu'u' iin yivi' kundiee tutu ña ka'an xa'a' a naa' sakan' te ni ke'i a. Sakan' na kunduu a.

**Tutu yo'o' nduu'
ña ni ke'i San
Lucas mi' ka'án
ra xa'a' ña ni
xaa te ni tianu'
Jesús**

*Ni ka'an Jesús ña ti'vi' a
Espíritu Santo koq xiin' yoo',
ne ndikún ichi' a*

¹ Tutu ña ni ti'vi' nuu' i nda'a' un', xkuaa' Teófilo ndii, ka'án a xa'a' sakuu' ña ni xaa Jesús xiin' xa'a' sakuu' ña ni sania'á a ndee kij' ni xa'a' a xiin' chuun nuu' a, ² xiin' ndee kij' ni kaa a ndivi'. Te kij' kuní ka kaa a ndivi' ndii, xiin' ña ndiee' Espíritu Santo ni ka'an chuun' a nuu' te ni nakaxin a sania'á ichi' a ndee ña kuní a saa ra. ³ Te kij' ni xka'ndia ña ni xi'i a, te ni natiaaku a ndii, nii' uvi xiko kivi' ni tuvi a nuu' te jaan' xiin' kua'a' nuu' ña sania'á kaxi' ña'a' a ña ni natiaaku xna'a a. Te ni ka'an tu a xiin' ra xa'a' saa kuní Ndiosí ka'ndia chuun' a nimá ne yivi'. ⁴ Te unta' kij' ndu'u' inga' ka Jesús xiin' te jaan' ndii, ni ka'an chuun' a xiin' ra ndii:

—Kundiatu ndo' ñuu Jerusalem ndee saxinú Ndiosí, yuva' e', kuento a ña ni taxí a nuu' ndo' saa ni xini so'o ndo' ni ka'an i. ⁵ Sakan' ña Juan ndii, xiin' tikui ni sakuchi' ra ne yivi' kuenta Ndiosí. Ndisu Ndiosí

ndii, ndee ndia'vi' kivi' kuní, te sakuchi' a ndo'ó kuenta a xiin' ña ndiee' Espíritu Santo —ni kachi a.

*So'o ni xaa a kij' ni ndani'i
Ndiosí Jesús te kua'an a
ndivi'*

⁶ Te te ni nakaya xiin' Jesús jaan' ni ndatu'un' ña'a' ndii:

—Táku'e, ¿ñaá vitin taxí un' ña xa'a' ka'ndia chuun' mji' ndu, ne ta'an' un', ne Israel? —ni kachi ra xiin' a.

⁷ Te ni nakuiin Jesús nuu' ra ndii:

—Koo' xa'a' ña kundaní ndo'ó amaa, uun ndee kivi' kuiti' xaa ña koq ña xa ni chituní yuva' e' Ndiosí xiin' ña ndiee' mji' a. ⁸ Ndisu kij' vikui'nu Espíritu Santo ndo'ó ndii, natiin ndo' ña ndiee' a, te ndiee yu'u' ndo' xa'a' i nuu' ne ndiee' ñuu Jerusalem, xiin' iin kanii' nuu' ñu'u' Judea, xiin' iin kanii' nuu' ñu'u' Samaria. Te iin sakan' tu saa ndo' ña jaan' ndee mi' xan ndi'i iin yivi' —ni kachi a xiin' ra.

⁹ Ndi'i so'o ni ka'an a ña jaan', te ni xa'a' a kua'an kaa a ndivi', te ita' te jaan' xito' ndi'e' ña'a' ra ndee ni na'in ña'a' iin viko', te ni xini ka ña'a' ra. ¹⁰ Te kij' ita' ka te jaan' xito' te xito' ra ndivi' saa kuxika' Jesús kua'an kaa a ndii, numi' va te ni tuvi uvi ta'an te yivi' ni'nu' ra toto yaa ita' ra xiin' te jaan'. ¹¹ Te ni ka'an te uvi ta'an jaan' xiin' ra ndii:

—Ndo'ó, te ñuu Galilea, ¿ndichun na ita' ndo' xito' ndiaa ndo' ndivi'? Jesús,

ñā nī xikā xiin' ndo' kaa' te kua'an a ndivi' ndii, saa nii' yoo' a xini ndo' kua'an kaa a ndivi' ndii, nii' sakan' tu koo a kij' nandiko' a —nī kachi te jaan'.

Nakaxin te nī tjanu' Jesús sania'á ichi' a iin te nani' Matías, te na'in chuun' ra nuu' Judas

¹² Sakan' te nī kiee te jaan' xini' xiki' ñā nani' Olivos. Te xiki' jaan' ndii, yatın iin' a saa kuvi ku'un xa'a' ne judío iin kivi' sábado, ñā xinandiee' nīa. ¹³ Kij' nī xaa ra ñuu jaan' ndii, nī kaa ra vi'e, te nī ko'ni ra ndienu mii' ndiee' nuu' sakuu' ra. Te ikan' ka'ni Pedro, xiin' Juan, xiin' Jacobo, xiin' Andrés, xiin' Felipe, xiin' Tomás, xiin' Bartolomé, xiin' Mateo. Te ka'ni tu Jacobo, te nduu' si'e Alfeo, xiin' Simón, te nī xikā xiin' iin ti'vi, te nani' Zelote, xiin' Judas, te nduu' ñani Jacobo. ¹⁴ Te sakuu' te jaan' ndii, nakayá ra, te ka'an inga' ra xiin' Ndiosí xiin' iin ndaa' nimá ra. Te ka'ni tu sava ña'a' xiin' ra, te ka'ni tu María si'i' Jesús, xiin' ñani a ikan'.

¹⁵ Kij' sakan' ndii, nī xikuijn ndichi Pedro ma'in' ne inī xini Jesús xiin' e', ne kuu' yatin' ciento oko, ndiee' ikan', te nī ka'an ra ndii:

¹⁶ —Ñani ta'an' i, nī kuni a ñā nī xinu ñā yoso' nuu' tutu Ndiosí ñā nī saka'an Espiritu Santo David xta'an' iin yivi', kij' nī ka'an ra xa'a' Judas, te nī ni'i ichi' nuu' te yivi', te nī xa'an tijn ra Jesús. ¹⁷ Kuachi

ndii iin te nī ndiaka ta'an' xiin' ndu'u nī nduu Judas jaan', te nī ndiso chuun tu ra ñā sania'á ra ichi' a xiin' ndu. ¹⁸ (Te jaan' ndii, xiin' xu'un', ñā nī xiku'un ya'vi' ra xa'a' ñā nīa'a ñā nī xaa ra, nī sata' ra iin ñu'u', te nuu' ñu'u' jaan' nī nama ra, te nī tıvi ra xini' ra ñu'u' jaan' ndee nī ka'ndi ma'in' ra, te nī kiee sakuu' xiti ra. ¹⁹ Te nī xini sakuu' ne ndiee' ñuu Jerusalén kuento ñā nī ndo'o te jaan'. Sakan' na kuii' nī chindu'u' nīa kivi' ñu'u' jaan', Acéldama. Te ñā jaan' kuni kachi a xiin' tu'un mii' nīa ndii, ñu'u' ní'.) ²⁰ Sakan' na yoso' tu a nuu' tutu Salmos mii' ka'an a ndii:

Na nduxin xachi' mii' nī ndu'u' ra,
te na koo' kundiee xachi' ka ikan'.

Sakan' yoso' a. Te yoso' tu a ndii:

Na na'in chuun' tukū te yivi' nuu' ra.

Sakan' yoso' a.

²¹ 'Ñā jaan' na kuii' kuni a nakaxin e' iin te xa ndiaka' ta'an' xiin' ndu sakuu' kivi' ñā nī xikā xto'o e' Jesús tejn e', ²² ndee kij' nī sakuchi' ñā'a' Juan, te ndee kij' nī kaa Jesús jaan' ndivi'. Ñā jaan' na kuii' kuni a ñā kunduu iin te jaan', te ndiee yu'u' inga' xiin' ndu xa'a' ñā nī natjaku Jesús —nī kachi Pedro.

²³ Sakan' na kuii' nī nakaxin ne yivi' uvi ta'an te yivi'. José, te nani' tu Barsabás, te nani' tu ra Justo. Te inga ra nani'

Matías. ²⁴ Sakan' tē nī ka'an nīa xiin' Ndiosí ndii:

—Xto'ō ndū Ndiosí, xa'a' a nā yo'ó xini sqa iin' nimá sakuu' ne yivi' ndii, nia'a un' ndū ndee tē uvī ta'an yo'o' nī nakaxin un', ²⁵ tē na'in chuun rā nā kunduu tū rā tē tīanu' Jesús sania'á ichi' a. Kuachī ndii nī nakoo Judas chuun jaan', tē kua'an rā mii' nī xata'an ku'un rā —nī kachī nīa.

²⁶ Sakan' tē nī katīn nīa xa'a' uvī saa' tē jaan', tē nī xini nīa nā Matías nduu' tē nī nakaxin Ndiosí. Tē ndee kīj' sakan' ndii, nī natīin nīa Matías jaan', tē nī nduūin rā xiin' uxī iin kā tē xa nduu' tē nī tīanu' Jesús sania'á ichi' a.

2

So'ō nī xaa a kīj' nī xīkui'nu Espīritu Santo ne nduu' kuenta Jesús

¹ Tē kīj' nī xaa vīko' Pentecostés ndii, iin xaan' ndiee' inga' sakuu' ne inī xini Jesús jaan'. ² Tē numī' va, tē nī nī'ī ndiee' ndivī' ndee' naa xaa' a kīj' xka'ndiá iin tachī' ndiee' va, tē nī nī'ī kanīi' tīxin vī'e mīi' ndiee' inga' ne jaan'. ³ Sakan' tē nī xini nīa nā tuvī nā iin' ndee' naa nū'u ndatin, tē nī nata'vī' a, tē iin ndaa' iin ndaa' a nī xīkundiee' xini' i'in ne jaan'. ⁴ Tē sakuu' ne jaan' nī xīkui'nu Espīritu Santo, tē nī xa'a' ka'án i'in nīa tūku' tū'un sqa nīi' saka'án nā'a' Espīritu Santo jaan'.

⁵ Kīj' sakan' ndii, nī ndiee' tē judío, tē saxinú nā kunī Ndiosí, tē nī kīeē iin kanīi'

nuu' nū'u' iin yivi' nūu' Jerusalén jaan'. ⁶ Tē kīj' nī xini so'ō nīa nā nī nī'ī jaan' ndii, nī nakaya kua'a' xava'a nīa mii' ndiee' ne inī xini Jesús jaan', tē nī nandanī koo' chukuu' nīa, sakan' nā i'in nīa nī xini so'ō nā tū'un mīi' nīa ka'án ne jaan'. ⁷ Tē nī sana inī nīa, tē nī nandanī xava'a tū nīa, tē nī xa'a' ka'án xiin' ta'an' nīa ndii:

—iSusī rain! Ne nī kīeē nū'u' Galilea nduu' sakuu' ne kaa' nū'. ⁸ Ndisū, ¿saa tū kuvī xini so'ō i'in yoo' nā ka'án nīa tū'un mīi' e', nā nī tuvī e' xiin'? ⁹ Sakan' nā tein e' yo'o' ndii, ka'nī ne nī kīeē nū'u' Partia, xiin' ne nī kīeē nū'u' Media, xiin' ne nī kīeē nū'u' Elam, xiin' ne nī kīeē nū'u' Mesopotamia, xiin' ne nī kīeē nū'u' Judea, xiin' ne nī kīeē nū'u' Capadocia, xiin' ne nī kīeē nū'u' Ponto, xiin' ne nī kīeē nū'u' Asia, ¹⁰ xiin' ne nī kīeē nū'u' Frigia, xiin' ne nī kīeē nū'u' Panfilia, xiin' ne nī kīeē nū'u' Egipto, xiin' ne nī kīeē nū'u' Libia, nā kandu'u' ya'in nūu' Cirene, xiin' ne nī kīeē nūu' Roma, ne ndiee' nūu' yo'o', ne nduu' ne judío, xiin' ne nī nakundikun nā kandixa' ne judío. ¹¹ Tē ka'nī tū ne nī kīeē nū'u' Creta, xiin' ne nī kīeē nū'u' Arabia. Ndisū sakuu' yoo' xini so'ō xiin' tū'un mīi' e' ka'án nīa xa'a' chuun ka'nu' koo' chukuu' nā xaa' Ndiosí —nī kachī nīa.

¹² Tē nī sana inī sakuu' nīa, tē xini kā nīa ndee' nā sqa nīa, tē ndatu'un' ta'an' nīa ndii:

—¿Ndee ña kuni kachi tu sakuu' ña ni xini so'o e' kaa'?
—kachi xiin' ta'an' ña.

13 Ndisu sava tuku ña xandi'i' tjo' ka'an ndii:

—Xini xava'a ne kaa'
—kachi ña.

So'o ni xaa a kii' ni ka'an ndoso' Pedro

14 Sakan' te ni ndondichi Pedro xiin' te uxí jin ta'an te nda'a' xa'a' Jesús xiin' ra. Te ni ka'an ti'e' Pedro xiin' ne kua'a' jaan' ndii:

—Ndo'ó, ne judío, ne ta'an' i, ne ni kije tuku xaan', xiin' ndo'ó, ne ndiee' ñuu' Jerusalén yo'o' ndii, kuni so'o ndo', te chuun xa'a' va ndo' ña ka'an i xiin' ndo' xa'a' ña xka'ndia yo'o'.

15 Kuasa' xini ne yo'o' naa xanini ndo'ó, kuachi ndii sakan' ka jin ña'a' kuji' nduu' a. 16 Süu' jaan' ndii xa ni ka'an tiakú Joel xta'an' xa'a' ña xini ndo' kaa' kii' ni ka'an ra ndii:

17 Ni ka'an Ndiosí ndii:

Kivi' so'o' ndi'i' ndii, taan' i Espiritu i nimá sakuu' ne yivi'.

Xa'a' a jaan' na tiaa si'e ndo' xiin' ña'a' si'e ndo' ndii, ka'an tiakú ña tu'un i.

Te ne sava ndii, kuni ña ña satuvi xiin' mi' mii' i nuu' ña.

Te te xixa ndii, nia'a xiin' mi' i nuu' ra xiin' xani.

18 Te sakan' tu te xika' nuu' nuu' i, xiin' ña'a' ne xika' nuu' nuu' i ndii,

taan' i Espiritu i nimá ña te ka'an tiakú ña tu'un i.

19 Te ndienu ndivi' ndii, saa i ña nandaní va ne yivi'.

Te nuu' ñu'u' jin yivi' ndii, saa i chuun ka'nu' nuu' ña. Naa kuu' xiin' ní', xiin' ñu'u', xiin' viko' ñu'ma.

20 Ñu'u' ndii, kuu' jin yavi xachi' a,

te yoo' ndii, nanduu' kua'a a ndee naa ní'

ña kuni ka xaa kivi' chie ña ka'nu' koo' chukuu',

ña ni chituní xto'o e'.

21 Te yoo ka kakan nuu' xto'o e' Ndiosí ndii, sakakú ña'a' a nuu' kuachi ña.

Ni kachi Joel.

22 'Sakuu' ndo'ó, ne vi'e Israel xiin' i ndii, kuni so'o ndo' ña ka'an i: Xa xini ndo'ó ña Jesús, ña ni kije ñuu' Nazaret ndii, ni nia'a Ndiosí nuu' ndo' ña suvi a ni tjanu' ña jaan', te ni xaa a ña nia'á, xiin' ña nandaní va ne yivi', xiin' chuun ka'nu' nuu' ndo'.

23 Te xa ni xini Ndiosí ña sanakua'a jin te yivi' Jesús jaan' nda'a' ndo', sakan' ña mii' a ni chituní ña jaan' ndee ña kuni ka koo a. Te xiin' nda'a' te ña'a' ni xa'ni' ña'a' ndo' nuu' krusín.

24 Ndisu ni sanatiaku ña'a' Ndiosí, sakakú ña'a' a nuu' tundo'o' ña taxi' ña xi'i' jaan', sakan' ña koo' ndiee' ña xi'i' jaan' nuu' Jesús jaan'.

25 Kuachi ndii xa ni ka'an tu David xa'a' a ndii:

Xini i ña yoo xto'o e' xiin' i sakuu' kivi'.

Sakan' ña nda'a' kua'a i yoo a,

te naa' yoo ña jaan' xiin' i ndii,

kōo' ndeē iin̄ ñā kuv̄i k̄isi
nimá̄ ī.

26 Xa'a' ā jaan' na va'a va
kuni nimá̄ ī

te xita' sii' tū ī yaā.

Te ndeē ñu'u' nde'ī ī ndii,
ñandiee' ndiatu' in̄ī ā.

27 Kuach̄i ndii n̄ākōo xachi'
un' yu'u' t̄ix̄in̄ yavi
ndii,

n̄i ndeē t̄ax̄i tū un' ñā t̄ivi'
ñu'u' nde'ī te nduu'
kuenta un'.

28 Te xā n̄i nia'ā un' yu'u'
ndeē ñā nduu' ichi'
va'a,

ñā taxi' kivi' ñuū ñā kōo'
kivi' ndi'i'.

Te s̄akutu' vi' un' nimá̄ ī xiin'
ñā sii' xa'a' ā ñā yoo
un' xiin' ī.

N̄i kach̄i rā.

29 'Ñan̄i ta'an' ī, t̄ax̄i ndo'
ka'an̄ kaxi' ī xiin' ndo' xa'a'
te xii' yata' e' David. Te
jaan' ndii, n̄i xi'ī rā, te n̄i
ch̄inaá ña'a' te yivi' t̄ix̄in̄ iin̄
ñaña'. Te iin' kā ñaña' jaan'
ndeē vit̄in̄ ñuū yo'o'. 30 Te
ka'an̄ tiakú tu'un̄ Ndiosí n̄i
nduū David jaan', te xā n̄i
xini tū rā ñā n̄i t̄iin̄ ndiaā
xiin' mii' mii' Ndiosí kii' n̄i
t̄ax̄i ā kuento ā nuu' rā ñā
iin̄ te s̄jani' xika' rā kunduū
te ka'ndiā chuun' kuu' nuu',
te kunduu' rā mii' n̄i xa'ndiā
chuun' rā. 31 Sakan' na
ndeē ñā kuní kā nat̄iakú ñā
kunduū Cristo, ñā sakakú
yoo', te n̄i ka'an̄ tuvi' in̄i
rā xa'a' ñu'u' nde'ī ā, ñā
ndōo xachi' ā t̄ix̄in̄ yavi ndii,
n̄i ndeē t̄ivi' tū ā. 32 Te
Jesús jaan' ndii, n̄i san̄atiaku
ña'a' Ndiosí. Te s̄akuu'
ndu'u' nduu' nē ndiee' yu'u'
xa'a' ñā jaan'. 33 Te kii'

ndi'ī n̄i t̄iin̄ ka'nu' Ndiosí
Jesús ndeē n̄i ch̄indu'u' ñā'a'
nda'a' kua'ā ā, te n̄i nat̄iin̄
Jesús jaan' Esp̄iritu Santo
nda'a' yuva' e' Ndiosí, ñā
n̄i t̄ax̄i ā kuento ā xa'a',
ikan' te n̄i t̄ax̄i ñā'a' Jesús
jaan' nda'a' ndu. Te Esp̄iritu
Santo jaan' nduu' ñā xaa' ñā
xini ndo', xiin' ñā xini so'o
ndo' kaa' vit̄in̄. 34 Sakan' ñā
süu' David nduu' te n̄i kaā
nd̄ivi'. Ndisū n̄i ka'an̄ rā
ndii:

N̄i ka'an̄ xto'o e' Ndiosí xiin'
xto'o ī ndii:

Kundu'u' nda'a' kua'ā ī

35 na sandoó kui'e xachi' ī te
ndasi' yo'ó.

N̄i kach̄i ā xiin' ñā jaan'.

36 'Sakan' na kui' kuní ā
kundanī kaxi' s̄akuu' ndo'ó,
nē ta'an' ī, nē Israel, ñā
Jesús, ñā n̄i xi'ī nuu' krusin̄
n̄i xaā ndo' ndii, n̄i s̄akuiso'
chuun' ñā'a' Ndiosí, te nduu'
ā xto'o e', te nduu' tū ā
Cristo, ñā sakakú yoo' —n̄i
kach̄i Pedro.

37 Kii' n̄i xini so'o n̄iā
ñā n̄i ka'an̄ rā jaan' ndii,
n̄i kusuchi' xava'ā in̄i n̄iā.
Sakan' na n̄i ndatu'un' n̄iā
Pedro xiin' ingā te n̄i t̄ianu'
Jesús ndii:

—Ñan̄i ta'an' ndu, ¿ndeē
ñā kuní ā sāā ndu na sakan'?
—n̄i kach̄i n̄iā.

38 Te n̄i nakuiin̄ Pedro nuu'
n̄iā ndii:

—N̄amā ndo' nimá̄ ndo'
xa'a' kuach̄i ñā xaa' ndo',
te kuchi' ī in̄ ndo' kuenta
Jesucristo te kōo ka'nu' in̄i
Ndiosí xa'a' ndo'. Te t̄ax̄i
tū ā Esp̄iritu Santo kunaā
nimá̄ ndo'. 39 Kuach̄i ndii n̄i
ch̄ikandu'u' Ndiosí kuento ā

jaan' xa'a' ndo'ó, xiin' xa'a' si'e ndo', xiin' xa'a' sakuu' ne ndiee' xika' iin yivi', ne kuni xto'ó e' Ndiosí kana a —ni kachi ra.

⁴⁰ Te xiin' kua'a' ya'a ka tu'un va'a ni ndiee yu'u' ra nuu' nja, te ni ndiaa yu'u' tu ña'a' ra ka'an ra xiin' nja ndii:

—Saxinú ndo' ña ka'an i yo'o', te kaku ndo' nuu' tundo'ó' ña kundo'ó' ne nja'a, ne ndiee' iin yivi' vitin —ni kachi ra.

⁴¹ Sakan' na kuii' ne ni natiin tu'un ña ni ka'an ndoso' ra xa'a' Jesús ndii, ni chichij nja kuenta a. Te kij' sakan' ndii, ni nduiin yatin' unij mii' ka ne yivi' xiin' ne xa ini xini Jesús. ⁴² Te ni ita ni'i nja nuu' ña ni sania'á te ni tianu' Jesús jaan', te iin ndaa' ni nduu nimá sakuu' nja, te ni xixi inga' tu nja, te ni ka'an inga' tu nja xiin' Ndiosí.

So'ó ni ndiee inga' ne ini xini Jesús ña nuu'

⁴³ Te ni nandanj va sakuu' ne jaan', sakan' ña kua'a' va ña nandanj ne yivi' xiin' chuun ka'nu' ni xaa te ni tianu' Jesús jaan'. ⁴⁴ Te sakuu' ne ini xini Jesús ndii, iin ndaa' va ni nduu nja, te ni chindiee' ta'an tu nja xiin' ña kumi' nja. ⁴⁵ Ni xiko' nja ñu'u' nja xiin' ña kumi' nja, te ni nata'vi' nja xu'un', ña ni ki'in nja xa'a' a, nda'a' sakuu' inga ne ini xini Jesús saa kuni nuu' i'in nja. ⁴⁶ Te saa kivi' nakayá nja yi'e' yukun' ka'nu' xaka'nu' nja Ndiosí. Te ni xixi inga'

nja ña xaxi' xakuaa' kuenta Jesús vi'e nja. Te ni yoo tu ña xaxi' inga' nja ña'a xa'a' ña va'a kuni nja, te vita kuu' nimá nja kij' xaa' nja ña jaan'. ⁴⁷ Xaka'nu' nja Ndiosí, te va'a va kuni sakuu' ne ñuu jaan' xini ña'a' nja. Te i'in kivi' kua'an ndii, nakaya ka xto'ó e' ne sakakú a nuu' kuachi nja, te nduiin' nja xiin' ne xa nduu' kuenta a jaan'.

3

So'ó ni xaa a kij' ni sanda'a Pedro iin te kui'e xa'a'

¹ Pedro xiin' Juan ndii, kua'an kaa ra yi'e' yukun' ka'nu' ka unij xakuaa', ña nduu' hora ña xi ka'an ne judío xiin' Ndiosí. ² Te iin te kui'e xa'a' ndee ni tui ra ndii, saa kivi' kua'an ndiaka ña'a' ne yivi' yi'e' yukun' ka'nu' mii' nani' a yi'e' ndatun'. Chindu'u' ña'a' nja ikan' te kakan ra xu'un' nuu' ne xka'ndiá kua'an yukun' jaan'. ³ Kij' ni xini ra kuan ko'ni Pedro xiin' Juan nuu' ki'e yukun' jaan' ndii, ni xa'a' xikan ra xu'un' nuu' te jaan'. ⁴ Te ni nakoto ndi'e' kaxi' ña'a' uvi saa' te jaan', te ni ka'an Pedro xiin' te kui'e xa'a' jaan' ndii:

—Koto'ni un' nuu' ndu —ni kachi ra.

⁵ Te ni xito ndi'e' kaxi' va te kuni kuvij jaan' nuu' uvi saa' te jaan' ndiatu' ini ra ña samani' ña'a' te jaan' ña'a'. ⁶ Ndisu ni ka'an Pedro xiin' ra ndii:

—Kōo' xū'un' i te ch̄indiee' i yo'ó. Ndisū ch̄indiee' i yo'ó xiin' ña kumi' i. Xiin' ña ndiee' Jesucristo, ña ni kiee ñuū Nazaret, kuiin ndichi un' te kaka un' —ni kachi ra.

⁷ Sakan' te ni t̄iin Pedro nda'a' kua'a te jaan', te ni ndani'i ña'a' ra. Te xaka'an e', te ni nakoō ndiee' xa'a' ra xiin' sukun' xa'a' ra. ⁸ Te iin ni ndondichi t̄io' ra. Te ni xa'a' xika' ra. Ikan' te ni skō'nu' ra xiin' uvi saa' te jaan' nuu' ki'e yukun' jaan'. Xika' ra, te kandeta' ra xaka'nu' ra Ndiosí. ⁹ Te ni xini sakuu' ne yivi' saa xika' ra xiin' saa xaka'nu' ra Ndiosí. ¹⁰ Te ni nakuni ña'a' nia ña te jaan' nduu' te ni ndu'u' xikan' xū'un' yi'e' yukun' ña nani' yi'e' ndatun'. Te ni nandanī xava'a nia, te xini ka nia ndee ña kanini nia xa'a' ña ni nda'a' ra jaan'.

Ka'an ndoso' Pedro nuu' ki'e yukun' ka'nu'

¹¹ Te ni nda'a jaan' ndii, ni nakoō ra Pedro xiin' Juan. Te sakuu' ne yivi', ne nandanī xava'a jaan' ndii, ni taxta'an' nia kua'an nia vi'e ndiká xa'a' ña nani' yi'e' Salomón. ¹² Te kii' ni xini Pedro ne jaan', te ni ka'an ra xiin' nia ndii:

—Ndo'ó, ne ta'an' ndu, ne Israel, ¿ndichun na nandanī va ndo' xa'a' ña ni xka'ndia kaa'? Te, ¿ndichun na xito' ndi'e' ndo' ndu'u ndee naa ña ndiee' mii' ndu, uun ña saxinú va ndu ña kuní Ndiosí na ni xaa sakan', te xika' te kaa'? ¹³ Ndiosí,

ña nduu' xto' o nuu' te xii' yata' e' Abraham xiin' Isaac xiin' Jacob ndii, ni t̄iin ka'nu' a si'e a, ña nduu' Jesús. Te ndo'ó ndii, ni sanakua'a ña'a' ndo' nda'a' Pilato, te ni taxi ndo' saña' ña'a' ra kii' xa ni xindoō nimá ra saa ra ña jaan'. ¹⁴ Ndisū ndo'ó ndii, ni saxioō ndo' ña su'un, ña nduu' tu ña xachuun' ndaku jaan', te ni xikan' ndo' ña saña' ra iin te xa'ni' ne yivi'. ¹⁵ Te ni xa'ni' ndo' ña taxi' kivi' ñuū e' jaan', ndisū ni sanatiaku ña'a' Ndiosí tein ne ni xi'i. Te ndiee' yu'u' ndu'u xa'a' ña jaan'. ¹⁶ Te xa'a' ña ini ndu xini ndu Jesús na ni sanda'a a xa'a' te yo' o. Te xini ndo'ó ña ni nda'a' ra, te xini tu ña'a' ndo'. Te xa'a' ña ini ndu xini ndu Jesús na ni sanda'a xachi' ña'a' a nuu' sakuu' ndo'ó.

¹⁷ 'Ne ñani ta'an' i, vitin ndii, xini yu'u' ña ni xaa sa'vi ini ndo' ña jaan', te sakan' tu te xixa te kuu' nuu' ñuū e'. ¹⁸ Ndisū xiin' ña ni ndo' o a jaan' ni saxinú Ndiosí ña xa ni ka'an tuni a xta'an', kii' ni saka'an tiakú a sakuu' te ni ka'an tu'un a, ña ni kuni a kundó' o Cristo, ña sakakú yoo'. ¹⁹ Xa'a' a jaan' na kuui' nama ndo' nimá ndo' xa'a' kuachi ña xaa' ndo', te nanduū i'in ndo' kuenta Ndiosí, te sandoyo' a kuachi ndo'. Sakan' te taxi xto' o e' Ndiosí jaan' nandiee' ndo' kii' xaa' kivi' ña ni chituní a. ²⁰ Te ti'vi' tu a Jesucristo nuu' e' saa xa ni chituní a xa'a' ña jaan' ndee ña nuu'. ²¹ Te Jesús

ndii, kuní a ña kundu'u' a ndivi' ndee ndasaxaa' Ndiosí sakuu' ña yoo saa nii' ni saka'an a te ni ka'an tiakú tu'un a xta'an' kivi', te nduu' nditiá a. ²² Sakan' tu ni ka'an Moisés xiin' ne xij' yata' e' ndii: "Xto'o e' Ndiosí ndii, sakaku' a tein e' iin te ka'an tiakú tu'un a ndee naa yu'u. Kuní so'o ndo' sakuu' ña ka'an te jaan' xiin' ndo'. ²³ Te yoo ka kändixa' ña ka'an te jaan' ndii, künduu ka ña kuenta ne ñuu e'", ni kachí Moisés jaan'.

²⁴ 'Sakuu' te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí, ña ni xa'a' a ndee kij' ni xika Samuel ndii, ni ka'an ra xa'a' ña xka'ndiá kivi' vitin. ²⁵ Xa'a' a jaan' na ndo'ó nduu' ne natiin ña va'a, ña ni ka'an te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí jaan' xa'a'. Te sakan' tu natiin ndo' kuento ña ni ndoo Ndiosí xiin' te xij' yata' e' Abraham kij' ni ka'an a xiin' ra ndii: "Xa'a' ña saa iin sjaní' xika' un' sañu'u' i sakuu' ne yivi' iin yivi'", ni kachí a xiin' ra. ²⁶ Te kij' ni sanatiaku Ndiosí si'e a Jesús ndii, xi'na ka nuu' ndo'ó ni t'vi' ña'a' a, te sañu'u' ña jaan' ndo'ó, te naqoo ndo' ña ña'a' ña xaa' ndo' —ni kachí Pedro.

4

So'o ni xaa a kij' ni ka'an Pedro xiin' Juan nuu' te kuu' nuu'

¹ Iin' ka Pedro xiin' Juan ka'an ndoso' ra nuu' ne yivi' jaan', ikan' te ni ndekuie sutu, xiin' te kuu' nuu'

nuu' te xiin', te xito' yukun' ka'nu', te ni ndekuie tu sava te saduceo. ² Te xi'é va sakuu' te jaan' xa'a' ña sania'á Pedro xiin' Juan ne yivi', ka'an ndoso' ra xa'a' ña ni natiaku Jesús, xa'a' a jaan' na natiaku tu yoo'. ³ Te ni tjin ña'a' ra, te xa'a' a ña xa ni kuaa' kij' sakan' ndii, ni ko'ni ña'a' ra vi'e ka te sana'má ña'a' ra ndee tuku kivi'. ⁴ Ndisu kua'a' va ne ni xini so'o tu'un jaan' ndii, ni kändixa' ña a. Te ña mji' ndi'i' te yivi' kujti' ndii, yatin' u'un mií kuu' ra.

⁵ Te ñuu Jerusalén ikan' tuku kivi' ndii, ni nakaya te xa'ndia chuun' kuu' nuu', xiin' te xixa nuu' ñuu, xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí, ⁶ xiin' sutu ka'nu', te nani' Anás, xiin' Caifás, xiin' Juan, xiin' Alejandro, xiin' sakuu' sutu te iin kuu' xiin' sakuu' sutu jaan'. ⁷ Te ni xa'an naka te xiin' Pedro xiin' Juan, te ni xata ña'a' ra ma'in' te kuu' nuu' jaan'. Te ni ndatu'un' ña'a' te jaan' ndii:

—¿Yoo ni taxí ndiee' ndo', uun yoo xiin' ña ka'an chuun' ni xaa ndo' ña jaan'? —ni kachí ra.

⁸ Te chitu' vi' Pedro xiin' ña ndiee' Espiritu Santo, te ni nakujin ra ndii:

—Ndo'ó, te xa'ndia chuun' nuu' ñuu e', xiin' ndo'ó, te xixa ndii, ⁹ ndatu'un' ndo' ndu'u vitin xa'a' ña ni xaa ndu ña va'a xa'a' iin te kuni kuví yo'o', te kuní ndo' saa ni xaa a, te ni nda'a ra. ¹⁰ Na kundani sakuu' ndo'ó, xiin' sakuu' ne ta'an' e', ne Israel,

ñā xiin' ñā ndiee' Jesucristo, ñā nī kiee' ñūyū Nazaret, nī ndā'a te iin' xiin' ndū yo'o'. Te Jesús jaan' ndii, xiin' tu'un yu'u' ndo'ó nī xa'ni' ñā'a' te yivi' nuu' krusín, te nī sanatiaku ñā'a' Ndiosí. 11 Te Jesucristo jaan' nduu' yuu' ñā nī na'ko'o ndo'ó, te xa'a vi'e, te yuu' jaan' nī nandūyū ñā nuu' ñā tiin' xa'a' vi'e. 12 Sakan' ñā Jesús jaan' ku'iti' kuvī sakakú yoo' nuu' ku'achi e'. Ku'achi ndii nī sakuiso' chuun' Ndiosí ingā ñā kumi' ñā ndiee' nuu' ñū'u' iin' yivi', te sakakú a yoo' nuu' ku'achi e' —nī kachi Pedro.

13 Te nī xini te kuu' nuu' jaan' ñā Pedro xiin' Juan ndii, xiin' ñā ndieni ka'án ra, te nī kundani tu ra ñā nī sakuaan kua'a' te jaan', te nī kundani tu ra ñā te nda'vi so'ó nduu' tu ra. Sakan' na kuui' nī nandani xava'a ra, te nī nakuni ra ñā te nī xika xiin' Jesús nduu' te jaan'. 14 Te siin' tuku' ndii, nī xini tu ra ñā iin' te nī ndā'a jaan' xiin' te jaan'. Xa'a' a jaan' na kō'o' a nī kuvī ka'an ra. 15 Xa'a' a jaan' na nī ka'an chuun' te kuu' nuu' jaan', te nī kiee' te jaan' vi'e ka'nu' jaan', te nī xa'a' ndatu'un' xiin' ta'an' te kuu' nuu' jaan' 16 ka'án ra ndii:

—¿Ndee ñā saa e' xiin' te yivi' ka'a'? Sakuu' ne ndiee' ñūyū Jerusalén yo'o' xini ñā nī xa'a xna'a' ra iin' chuun' ka'nu'. Te kuvī ka'an e' ñā kō'o' ñā jaan' nī yoo. 17 Ndisu ñā kuvī saa e' te kiku ka kuento xa'a' ñā jaan' ndii, na

sayi'vi ñā'a' e', te ndee vitin te ndee nuu' ku'un e' ndii, kā'an ka ra xiin' ñā ndiee' Jesús jaan' nuu' ndee iin' ne yivi' —nī kachi xiin' ta'an' ra.

18 Te nī kana ñā'a' ra, te nī ka'an chuun' ra xiin' te jaan' ñā kā'an ka ra xa'a' ñā ndiee' Jesús, te nī ndee sania'á ka tu ra ne yivi' xa'a' a. 19 Ndisu Pedro xiin' Juan ndii, nī ka'an ra xiin' te kuu' nuu' jaan' ndii:

—Nakanini ndo' naa' va'a ka nduu' a nuu' Ndiosí ñā kandixa' ndu ñā ka'án ndo'ó te sakan' ñā ka'án ñā jaan'. 20 Sakan' ñā ndu'u' ndii, kuvī vikuiin' ndu ñā ka'án ndu xa'a' ñā nī xini nduchi' nuu' ndu xiin' xa'a' ñā nī xini so'ó ndu —nī kachi ra.

21 Te kij' nī ndi'i nī sayi'vi ka ñā'a' te jaan' ndii, nī saña' ñā'a' ra. Te kō'o' a nī kuvī saa ka ra xiin' te jaan', sakan' ñā sakuu' ne yivi' xaka'nu' Ndiosí xa'a' ñā nī xka'ndia xiin' te nī kuni kuvī jaan'.

22 Ku'achi ndii ya'a' uvi xiko kuiya nī kumi' te jaan' kij' nī sanda'a ñā'a' Ndiosí xiin' chuun' ka'nu' jaan'.

Ka'án ne ini xini Jesús xiin' Ndiosí

23 Te kij' nī ndoo ndiká Pedro xiin' Juan ndii, nī xa'an ra mii' ndiee' ne ini inga' xini Jesús xiin' ra, te nī ka'an ra xiin' ne jaan' sakuu' ñā nī ka'an sutu kuu' nuu' xiin' ñā nī ka'an te xixa nuu' ñūyū jaan' xiin' ra. 24 Te kij' nī xini so'ó ne jaan' ñā nī ka'an ra ndii, nī ka'an ti'vi nia xiin' Ndiosí ndii:

—Xto'ŋ ndu, ña xa'ndia chuun' nuu' sakuu' ña yoo, yo'ó nduu' ña ni xa'a ndivi', xiin' ñu'u', xiin' miji ka'nu', xiin' sakuu' ña kumi' ña jaan'. ²⁵ Xiin' ña ndiee' Espíritu Santo ni saka'an yo'ó David, te xii' yata' ndu, te ni xika nuu' nuu' un' kii' ni ka'an ra ndii:

¿Ndichun na xi'é ne yivi' iin yivi' xini ña Ndiosí?

¿Te ndichun tu na chituní saka ña kuento ña, te kuenta'an' ña xiin' a?

²⁶ Te sakuu' te xa'ndia chuun' ka'nu' kuu' nuu' iin yivi',

xiin' te xa'ndia chuun' nuu' ñuu ndii,

nakata' siki' ra kuento ra, te xatei' ra nuu' xto'ŋ e' Ndiosí,

te xatei' tu ra nuu' Cristo, ña nduu' kuenta a.

Ni kachi David jaan'.

²⁷ 'Sakan' ña ña ndixa xna'a nduu' a ndii, ni ndu iin Herodes xiin' Poncio Pilato, xiin' ne ta'an' ndu, ne Israel, xiin' ne tuku' ñuu yo'ó, te ni xa'ni' ña Jesús si'e un', ña su'un, ña xika' nuu' nuu' un', ña ni sakuiso' chuun' un'. ²⁸ Te xiin' ña ni xa'a ne jaan', saxinú yo'ó ña xa ni chituní mii' un' ndee ña nuu' xiin' ña ndiee' un' ña koŋ a.

²⁹ Te vitin, xto'ŋ ndu, koŋo un' ña ni ka'an xatu va ra xiin' ndu, te taxi un' ndiee' ndu, ne xika' nuu' nuu' un', te kuän yi'vi ndu te ka'an ndu xa'a un' nuu' ne yivi'.

³⁰ Te ti'vi' un' ña ndiee' un' te sanda'a un' ne kuni kuvj, te saa tu un' chuun ka'nu' xiin' ña nandanj ne yivi', te

xiin' ña ndiee' si'e un' Jesús, ña su'un, saa un' sakuu' ña jaan' —ni kachi ña.

³¹ Te kij' ndi'i ni ka'an ña xiin' Ndiosí ndii, ni taan mii' ndiee' ña jaan'. Te ni chitu' nimá sakuu' ña xiin' Espíritu Santo. Te ni ka'an ña tu'un Ndiosí xiin' ña ndieni nuu' ne yivi'.

Iin ndaa' nimá ne ini xini Jesús

³² Te sakuu' ne ini xini Jesús xiin' e' ndii, iin ndaa' nduu' nimá ña, te iin ndaa' tu xanini ña. Te ndee iin ña xanini ña ña'a ña kumi' ña ndii, ña'a mii' kuŋti' ña nduu' a. Süu' jaan' ndii ña'a sakuu' ña nduu' a. ³³ Te te ni tianu' xto'ŋ e' Jesús ndii, xiin' kua'a' ka ña ndiee' ndiee' yu'u' ra xa'a' ña ni natjaku a. Te chindiee' va Ndiosí sakuu' ne jaan'. ³⁴ Te koŋo' ndee iin ne ndo'o' xa'a' ña'a tein ña, sakan' ña ne yoo iin uvi' ta'an vi'e, uun ne yoo ñu'u' ndii, ni xiko' ña a, te ni taxi ña xu'un' ³⁵ nda'a' te ni tianu' Jesús jaan', te nata'vi' ra a saa kuu' a kuni nuu' i'in ne ndo'o' xa'a' ña'a.

³⁶ Iin te nani' José, te ni tuvi nuu' ñu'u' Chipre, te nduu' sjani' xika' Leví ndii, ni chindu'u' tu te ni tianu' Jesús kivi' ra Bernabé, te ña jaan' kuni kachi a te xandieni ne yivi'. ³⁷ Te jaan' ndii, ni kumi' ra iin ñu'u', te ni xiko' ra a, te ni taxi ra xu'un' a jaan' nda'a' te ni tianu' Jesús.

5

So'ŋo ni xaa a kii' ni xika Ananías xiin' Safira kuni xa'an' nia ne ini xini Jesús

¹ Ni yoo iin te yivi', te ni nani' Ananías, te jaan' xiin' ña' si'i ra Safira ndii, ni xiko' nia iin ñu'u' nia, ² ndisu ni nakata nia kuento nia, te ni ndoo nia xiin' chaa' xu'un' ña ni ki'in nia xa'a' ñu'u' jaan', te ni kixin ndjaka ra chaa' kuiti' xu'un' jaan' nda'a' te ni tianu' Jesús. ³ Te ni ka'an Pedro xiin' ra ndii:

—Ananías, ¿ndichun na ni taxí un' ni sakuu' ña ndiva'a nimá un', te ni ka'an un' tun vixi nuu' Espíritu Santo, te ni ndoo un' xiin' chaa' xu'un' ña ni ki'in un' xa'a' ñu'u' un'? ⁴ Kii' tia'an xiko' un' ñu'u' jaan' ndii, ña'a mii' un' ni nduu a, te kij' ni xiko' un' un' ndii, ña'a mii' tu un' ni nduu xu'un' ña ni ki'in un' xa'a' a. ¿Ndichun na ni xaa un' ña jaan'? Süu' nuu' te yivi' kuiti' ni ka'an un' tun vixi jaan', süu' jaan' ndii ndee nuu' Ndiosí ni ka'an un' ña jaan' —ni kachi Pedro.

⁵ Te kij' ni xini so'ŋo Ananías tu'un jaan' ndii, ni nduva ra ñu'u', te iin ni xi'i tjo' ra. Te ni yi'vi xava'a sakuu' ne ni xini kuento xa'a' ña ni ndo'o te jaan'. ⁶ Sakan' te ni kuyatin ndia'vi' te sava, te ni tisuku' ra toto ñu'u' nde'i Ananías jaan', te ni xa'an' chinaá ña'a' ra tixin yavi ndii.

⁷ Xa ni xka'ndia yatin' uni ta'an hora, te ni ki'vi ña' si'i Ananías ikan'. Te ña'

jaan' ndii, xini a' ndee ña ni xka'ndia ikan'. ⁸ Sakan' te ni ndatu'un' ña'a' Pedro ndii:

—¿Ñáá so'ŋo kuiti' kuu' xu'un' ña ni ki'in ndo' xa'a' ñu'u' ndo'? Nakuiin un' —ni kachi ra.

Te ni ka'an a' ndii:

—Uun ndo'. Sakan' kuiti' kuu' a —ni kachi a'.

⁹ Te ni ka'an Pedro xiin' a' ndii:

—¿Ndichun na ni nakata ndo' kuento ndo' te koto ku'a' ndo' Espíritu xto'o e'? Ñaa', koto un', xa kuaxi te ni xa'an nataan' ii' un', te vitin ndii, ku'un nataan' tu ra yo'ó —ni kachi ra.

¹⁰ Xa numi' sakan', te ni nduva a' ñu'u', te iin ni xi'i tjo' a' xa'a' Pedro mii' iin' ra jaan'. Te kij' ni ko'ni te sava jaan' ndii, xa ni xi'i a'. Sakan' na ni na'in ña'a' ra, te ni xa'an nataan' ña'a' ra xjin' a mii' naá ñu'u' nde'i ii' a'. ¹¹ Xa'a' a jaan' na sakuu' ne nduu' kuenta Jesús xiin' sakuu' ne ni xini kuento xa'a' sakuu' ña ni xka'ndia jaan' ndii, ni yi'vi xava'a nia.

So'ŋo ni xaa a kii' ni sanda'a te ni tianu' Jesús inga ne kuni kuyi

¹² Te xiin' kua'a' chun ka'nu' xiin' ña nandaní ni sanda'a te ni tianu' Jesús jaan' ne yivi' ñu'u' jaan'. Te sakuu' ne ini xini Jesús ndii, nakayá te nakayá nia vi'e kandiká xa'a' ña nani' yi'e' Salomón. ¹³ Te tuku ne yivi' ndii, ndee iin nia ni kuni nduiin xiin' ne ndikún ichi' Jesús xiin' e'. Ndisu ne ñu'u' jaan' ndii, ni ka'an va'a

xava'a nja xa'a' ne jaan'.
 14 Te ne iní xini xto'o e' ndii,
 so'o kuu' kua'a' ka ne yivi'
 nduiin' xiin' nja i'in kivi'
 kua'an, so'o tiaa ni so'o ña'a'
 ni. 15 Te ndee ne kuni kuví
 ni tava' nja, te ni tandiee
 ña'a' nja ya'ya nuu' tun' xto
 xiin' nuu' yivi'. Sakan' te kij'
 xka'ndia Pedro ndii, tondia
 na tee' kunda'vi kuñti' ra
 sava ne jaan' te nda'a nja.
 16 Te ndee ne ndiee' ñuu
 ña ñu'u' yatín ñuu Jerusalén
 ndii, kua'a' nja ni kixin xiin'
 ne kuni kuví xiin' ne ñu'u'
 ña ndiva'a nimá, te ni nda'a
 sakuu' ne jaan'.

*So'o ni xaa a kii' ni ñu'u
 te ni tianu' Jesús vi'e kaa*

17 Sakan' te sutu ka'nu'
 xiin' sakuu' te ndiee' inga'
 xiin' ra, te nduu' iin ti'vi'
 te ndikún ña sania'á te sa-
 duceo ndii, ni xakuñu va ra
 te ni tianu' Jesús xa'a' ña
 ndikún ña'a' kua'a' ne yivi'.
 18 Sakan' na kuui' ni ka'an
 chuun' ra xiin' te xín' ra,
 te ni xa'an tijn te jaan' te
 ni tianu' Jesús, te ni ko'ni
 ña'a' ra vi'e kaa. 19 Ndisu iin
 ángele, ña xika' nuu' nuu'
 xto'o e' Ndiosí ndii, ni nunia'
 a yi'e' vi'e kaa jaan' ñuu, te
 ni tava' ña'a' a, te ni ka'an a
 xiin' ra ndii:

20 —Kua'an ndo' nuu'
 ki'e yukun' ka'nu', te ka'an
 ndoso' ndo' nuu' ne yivi'
 xa'a' sakuu' tu'un yo'o', ña
 taxi' kivi' ñuu ña kōo' kivi'
 ndi'i' —ni kachí a.

21 Sakan' na ni saxinu ra
 saa nií' ni xini so'o ra, te
 nja'a va kuaxi kitú' kivi'
 jaan' ndii, ni ko'ni ra nuu'

ki'e yukun' ka'nu' jaan', te ni
 xa'a' sania'á ra ne yivi'.

Te ni ndekuie sutu ka'nu'
 xiin' te ndiee' inga' xiin'
 ra, te ni nakaná ra sakuu'
 te kuu' nuu' xiin' ra xiin'
 sakuu' te xixa kuu' nuu'
 nuu' ne Israel. Te ni ka'an
 chuun' ra xiin' te xín' ra ña
 ku'un ra vi'e kaa naka ra
 te ni tianu' Jesús jaan', te
 kixin ndiaka ña'a' ra ikan'.
 22 Ndisu kii' ni xaa ra vi'e kaa
 ndii, kōo' ka te jaan' ñu'u'
 ikan'. Sakan' te ni nandiko'
 ra, te ni ka'an ra ndii:

23 —Kii' ni xaa ndu vi'e kaa
 ndii, ndasi kutu' a, te ita'
 te xito' yi'e'. Ndisu kii' ni
 nunia' ndu a ndii, kōo' ka ra
 ñu'u' —ni kachí ra.

24 Kii' ni xini so'o sutu
 ka'nu' jaan', xiin' te xa'ndia
 chuun' nuu' te xito' yukun',
 xiin' sutu kuu' nuu' ña jaan',
 ndii, ni ndi'ni va ra, te
 ni ndatu'un' ta'an' ra saa
 xka'ndia ña jaan' nuu' ku'un
 e'. 25 Ndisu sakan' te ni xaa
 iin te yivi', te ni ka'an ra ndii:

—Koto ndo', te yivi', te ni
 taan' ndo' vi'e kaa ndii, nuu'
 ki'e yukun' ndiee' ra sania'á
 ra ne yivi' —ni kachí ra.

26 Sakan' te ni xa'an te
 xa'ndia chuun' nuu' te xín'
 xiin' nda'a' xa'a' ra, te ni
 naka ña'a' ra xiin' ña maní',
 sakan' ña yi'vi ra kuun yuu'
 ña'a' ne yivi'. 27 Te kij' ni
 xaa ra xiin' te jaan' ndii,
 ni saxka'ndia ña'a' ra nuu'
 te xa'ndia chuun' kuu' nuu'
 jaan', te ni ka'an sutu ka'nu'
 xiin' ra ndii:

28 —Xa ni ka'an chuun'
 ndiee' va ndu xiin' ndo' ña
 ka'an ndoso' ka ndo' xiin' ña

ndíee' te yivi' jaan' nuu' ne yivi'. Ndisu ndo'ó ndii, xa ni chítu' vj' ñuu Jerusalén yo'o' ni xaa ndo' xiin' ña sania'á ndo' xa'a' te jaan', te sataví kuachi tu ndo' ndu'u xa'a' ña ni xi'i ra —ni kachi ra.

29 Te ni nakujin Pedro xiin' inga te ni tjanu' Jesús ndii:

—Kuní a ña xi'na ka Ndiosí kandixa' ndu te sakan' te yivi'. 30 Te Jesús ndii, ni xa'ni' ña'a' ndo' kij' ni xikan' ndo' ña kaxako' ña'a' te yivi' nuu' jin krusín. Ndisu Ndiosí, ña ni xaka'nu' ne xij' yata' e' ndii, ni sanatiaku ña'a' a. 31 Te xiin' ndíee' Ndiosí ni tjin ka'nu' a Jesús jaan', te ni chindu'u' ña'a' a nda'a' kua'a a, te nduu' ña jaan' ña kuu' nuu', te nduu' tu a ña sakakú yoo' nuu' kuachi e', te nama ne ta'an' e', ne Israel, nimá ña xa'a' kuachi ña xaa' ña, te saa ña ña kuní Ndiosí, te koq ka'nu' ini a xa'a' ña. 32 Te ndu'u nduu' te ndíee' yu'u' xa'a' ña ni ndo'q ña jaan', te ndíee' yu'u' tu Espíritu Santo, ña ni taxí Ndiosí naá nimá ne kandixa' ña'a', xa'a' ña jaan' —ni kachi Pedro.

33 Te kij' ni xini so'q te kuu' nuu' jaan' ña jaan' ndii, ni nasaa' xava'a ra ndee ni kuni ra ka'ni' ña'a' ra. 34 Sakan' te ni ndondichi jin te fariseo, te nani' Gamaliel, te sanakuachi' tu'un ndei' Ndiosí. Te ni ka'an chuun' ra ña tava' te yivi' te jaan' kje jin xa'a'. Te Gamaliel jaan' ndii, xito' ka'nu' va ña'a' sakuu' ne ñuu jaan'. 35 Te

ni ka'an ra xiin' te kuu' nuu' jaan' ndii:

—Te ta'an' j, te Israel, koto va ndo' ndee ña saa ndo' xiin' te yivi' kaa'. 36 Kuachi ndii ni yoo jin te ni nani' Teudas xta'an', te ni ka'an ña nduu' ra jin te ka'nu'. Te ni ndujin yatin' kumi' ciento te yivi' xiin' ra. Ndisu kij' ni xa'ni' ña'a' te yivi' ndii, ni kiku sakuu' te ndikún ña sania'á ra, te xa ikan' ni ndi'i ndoq ra. 37 Te kij' ni ya'a ña jaan', te ni nuta Judas, te ni kjee ñu'u' Galilea, kivi' ña nakoso' ne yivi' xaa' te xa'ndia chuun'. Te kua'a' ne yivi' ni ndujin tu xiin' te jaan', te ni xa'ni' tu te yivi' te jaan', te ni kiku ndoq sakuu' ne ni ndujin xiin' ra, te xa ikan' ni ndi'i ndoq tu ne jaan'. 38 Xa'a' a jaan' na ka'an j xiin' ndo' vitin ndii, sataña'a' ka ndo' te yivi' kaa', te na koq mii' ra sakan'. Sakan' ña naa' ña ni tuví xini' te yivi' nduu' ña sania'á ra uun naa' kuenta te yivi' tu nduu' ña xaa' ra ndii, ndoñu'u' a. 39 Ndisu naa' kuenta Ndiosí nduu' a ndii, küvi sandoñu'u' ndo' a, te xiin' Ndiosí kunta'an' tu ndo' naa' sakan' —ni kachi ra.

40 Te ni natjin te xa'ndia chuun' jaan' ña ni ka'an ra. Sakan' te ni kana ra te ni tjanu' Jesús jaan', te ni suku' jin' ña'a' te yivi', te ni ka'an chuun' tu ra xiin' te jaan' ña ka'an ka ra xiin' ña ndíee' Jesús, ikan' te ni sandoq ndiká ña'a' ra.

41 Te ni tjanu' Jesús jaan'

ndii, va'a va kuni ra ni kije
ra nuu' te xa'ndia chuun'
jaan' kua'an ra, sakan' na
ni xata'an nuu' Ndiosí na
kundo'o na ra xa'a' a na
ini ra xini ra Jesús. ⁴² Te
saa kivi' ni sania'á ra naa
kuu' nuu' ki'e yukun' ka'nu',
xiin' naa kuu' vi'e ne yivi'
ne kuu' mii', sakan' na ni
nako'o ra na ka'an ndoso' ra
na Jesús nduu' na ni ti'vi'
Ndiosí sakakú yoo'.

6

*Nakaxin ne nduu' kuenta
Jesús uxá ta'an te chindiee'
ta'an' xiin' te ni tianu' a*

¹ Te ki' sakan' ndii, xa'a'
a na so'o kuu' kua'a' ka ne
nduu' kuenta Jesús ndii, ni
xa'a' ka'an kuachí ne judío,
ne ka'an tu'un griego, xata'
ne judío, ne ka'an tu'un he-
breo, sakan' na ne kuaan',
ne nduu' kuenta ne griego
jaan' ndii, ni natin xaluví
na na xaxi' saa kivi' saa
xata'an natin na, kachi na.
² Xa'a' a jaan' na ni nakaya
te uxi uvi, te ni tianu' Jesús,
sakuu' ne nduu' tu kuenta a.
Te ni ka'an ra xiin' na ndii:

—Va'a yoo a na nakoo'
ndu na sania'á ndu tu'un
Ndiosí, te xaxa' ndu na'a.

³ Nani ta'an' i, xa'a' a jaan'
na nakaxin ndo' uxá ta'an
te yivi' tein ndo'. Te jaan'
ndii, kuni a na nduu' ra jin
te ka'an va'a ne yivi' xa'a',
te kuni tu a na chitu' vi'
nimá ra xiin' Espíritu Santo,
xiin' na xini tuni. Sakan'
te sakuiso' chuun' na'a' e'
nuu' chuun jaan'. ⁴ Sakan'
te nako'o ndu na ka'an ndu

xiin' Ndiosí ni ndee chuun
nuu' a na ka'an ndoso' ndu
xa'a' Jesús —ni kachi ra.

⁵ Te ni nakuita kuento
sakuu' ne yivi' jaan' xiin'
na ni ka'an te jaan', te ni
nakaxin na Esteban, te jaan'
ndii, jin te ini xava'a xini
Jesús nduu' ra, te chitu' vi' tu
nimá ra xiin' Espíritu Santo.
Te ni nakaxin tu na Felipe,
xiin' Prócoro, xiin' Nicanor,
xiin' Timón, xiin' Parmena,
xiin' jin te ni kije nuu An-
tioquia, te nani' Nicolás. (Te
jaan' ndii, xa ni kandixa' ra
Ndiosí, na kandixa' te judío.)
⁶ Sakan' te ni xata na te uxá
ta'an jaan' nuu' te ni tianu'
Jesús, te ni ka'an te jaan'
xiin' Ndiosí xa'a' sakuu' te
uxá ta'an jaan', ndi' jaan' te
ni tandiee ra nda'a' ra xini'
te jaan' sakuiso' chuun' na'a'
ra.

⁷ Te tu'un xto'o e' Ndiosí
ndii, so'o kiku' kua'a' ka a, te
ne nduu' kuenta Jesús ndii,
so'o nduu' kua'a' ya'a ka na
nuu' Jerusalén jaan'. Te ndee
sutu ndii, kua'a' ya'a tu te
jaan' ni kandixa' na ndixa
xa'a' Jesús.

*So'o ni xaa a ki' ni tianu' te
yivi' Esteban*

⁸ Te Esteban jaan' ndii,
ni chindiee' kua'a' va na'a'
Ndiosí, sakan' na ni taxi a
ndiee' ra, te saa ra kua'a' na
nandaní ne yivi', xiin' chuun
ka'nu' tein na. ⁹ Sakan' te
sava te nakaya jin vi'e na
nani' te xika' ndiká, te ni
kije nuu Cirene, xiin' nuu
Alejandría, xiin' nuu Cilicia,
xiin' nuu' nu'u' Asia ndii, ni
xa'a' kani' ta'an' kuento ra

xiin' Esteban jaan'. ¹⁰ Ndisu ni kundje'e' ra kani' ta'an' ra kuento xiin' Esteban jaan', sakan' ña te jaan' ndii, xiin' ña xini tuni ña taxi' Espiritu Santo ka'an' ra. ¹¹ Sakan' na ni taxi' te jaan' xu'un' nda'a' ndia'vi' te yivi', te ka'an' ra ña ni xini so'o ra kanja'a Esteban jaan' xa'a' Moisés xiin' xa'a' Ndiosí. ¹² Te xiin' ña jaan' ni sanasa'a' te jaan' te ñuu jaan'. Te ni sanasa'a' tu ra te xixa nuu' ñuu, xiin' te sania'a' tu'un' ndei' Ndiosí. Xa'a' a jaan' na ni tjin te yivi' Esteban, te ni xa'an' ndjaka ña'a' ra mii' nakaya' te xixa kuu' nuu' jaan'. ¹³ Te ni kana ra te ka'an' tun vixi jaan', te ni ka'an' te jaan' ndii:

—Te yivi' yo'o' ndii, xikuiin' ra ña kanja'a ra xa'a' yukun' su'un' yo'o', te kanja'a tu ra xa'a' tu'un' ndei' Ndiosí. ¹⁴ Ni xini so'o ndu' ka'an' ra ña Jesús, te ni kiee' ñuu Nazaret ndii, sandoñu'u' ra yukun' yo'o', te nama tu ra ña xi xa'a' e', ña ni saya'a' Moisés nda'a' e' —ni kachi' ra.

¹⁵ Te sakuu' te kuu' nuu', te ndiee' jaan' ndii, ni xini ra ña nuu' Esteban ndii, ndee' naa kaa' nuu' jin' ángele kaa' a.

7

So'o ni naka'an Esteban xa'a' ra nuu' te kuu' nuu'

¹ Te ni ndatu'un' sutu ka'nu' Esteban ndii:

—¿Ñáá ña ndixa' nduu' ña ka'an' te yivi' kaa' xa'a' un'? —ni kachi' ra.

² Te ni nakujin Esteban ndii:

—Te yivi', ñani' i, xiin' ndo'ó, te xixa nuu' ñuu ndii, kuni' so'o ndo' ña ka'an' i xiin' ndo'. Ndiosí, ña ka'nu' koo' chukuu' ndii, ni tuv' a nuu' te xii' yata' e' Abraham kii' ndu'u' ka ra ñu'u' Mesopotamia, ña kuni' ka kundu'u' ra ñuu Harán. ³ Te ni ka'an' a xiin' ra ndii: “Kuan ketá ñuu un' tejin ne jin kuu' xiin' un', te ku'un' kundu'u' un' nuu' ñu'u' ña nia'a' i yo'ó”, ni kachi' a.

⁴ 'Sakan' te ni ketá ra nuu' ñu'u' ne Caldeo te kua'an' kundu'u' ra ñuu Harán jaan'. Ni ya'a' ña ni xi'i' yuva' ra, te ni saya'a' ña'a' Ndiosí ñuu mii' ndiee' ndo' yo'o' vitin. ⁵ Ndisu ni taxi' Ndiosí ndee' tikun' ñu'u' jaan' kundu'u' ña'a' ra. Te ndii ni taxi' a kuento a ña taxi' ña'a' a nda'a' ra xiin' nda'a' si'e' ra xiin' nda'a' sjani' xika' ra, tee' ndee' kôo' si'e' ra kii' sakan'. ⁶ Ni ka'an' Ndiosí xiin' ra ña kundu'u' ne sjani' xika' ra ne ndiva'a, te kundje'e' nia nuu' ñu'u' tuku ne yivi'. Te kundu'u' tu nia ne viku'un' kaka nuu' nuu' ne yivi' ikan'. Te mii' kuu' ne ndiee' nuu' ñu'u' jaan' xiin' nia ni' kumi' ciento kuiya. ⁷ Te ni ka'an' Ndiosí xiin' ra ndii: “Ndisu mii' yu'u' katun' ne ñuu jaan', ne viko ni'i' ne kundu'u' sjani' xika' un' jaan'. Ndi'i' xka'ndia ña jaan', te kiee' nia ñuu jaan', te saka'nu' nia yu'u' yo'o'", ni kachi' a.

⁸ Te ni taxi' tu Ndiosí चुणु' nuu' Abraham ña

kua'a tunj iin' sakuu' te sjaní' xika' ra jaan', ña nia'a ña ni ndoo Ndiosí kuento a xiin' ra. Sakan' na kuii' kij' ni tuví si'e ra Isaac ndii, ni xa'a ra tunj iin' te jaan' kij' ni xka'ndia unia kivi' ña ni tuví ra. Te sakan' tu ni xaa Isaac jaan' xiin' si'e ra Jacob. Te sakan' tu ni xaa Jacob jaan' xiin' si'e ra, te uxí uví, te xij' yata' yoo', te Israel.

9 'Te xa'a' a ña ndasi' nuu' te xij' yata' e' jaan' ndii, ni xiko' ra ñani' mijí' ra, te ni nani' José, te ku'un te jaan' kunaan' ra sachuun' ra nuu' te ñuu Egipto. Ndisu Ndiosí ndii, ni yoo a xiin' José jaan', 10 te ni sakakú ña'a' a nuu' sakuu' ña ni ndo'o ra. Te ni taxí a ña xini tuní ra nuu' Faraón, te xa'ndia chuun' nuu' ñu'u' Egipto jaan', te va'a tu kuni ra xini ra José. Te ni sakuiso' chuun' ña'a' Faraón nuu' sakuu' ne ñuu Egipto xiin' nuu' sakuu' ña nduu' kuenta ra.

11 'Te ni yoo va sokó kanii' ñu'u' Egipto xiin' kanii' ñu'u' Canaán kij' sakan'. Sakan' na ni ndo'o xava'a ne ñuu jaan'. Te ni kuví k'jin ne xij' yata' e' ña xaxí'. 12 Te kij' ni xinj Jacob jaan' kuento ña yoo ndikin' trigo ñuu Egipto ndii, ni t'vi' ra si'e ra, te xij' yata' e', ichi' ña nuu' ñuu jaan'. 13 Te kij' ni t'vi' ña'a' ra ichi' ña uví ndii, ni satuví xiin' mijí' José nuu' ñani' ra. Sakan' te ni kundani' Faraón jaan' yoo nduu' ne iin kuu' xiin' José jaan'. 14 Sakan' te ni nakana José Jacob yuva' ra xiin' sakuu' ne iin kuu'

xiin' ra ña ku'un kundiee nja ikan'. Te ña sakuu' nja ndii, uni xiko xa'un ni kuu nja. 15 Sakan' te ni nakaa' Jacob jaan' ñu'u' Egipto ni ndu'u' ra, te ikan' ni xi'j ra, te ikan' ni xi'j tu te xij' yata' e'. 16 Te iki' Jacob jaan' xiin' iki' José ndii, ñuu Siquem ni xa'an nataan' ra a yaví ndii mii' ni sata' Abraham nuu' si'e te nani' Hamor ñuu Siquem jaan'.

17 'Te kij' xa kuyatin' kivi' ña saxinu Ndiosí kuento a ña ni taxí a nuu' Abraham jaan' ndii, ni kuu kua'a' va ne xij' yata' e' jaan' nuu' ñu'u' Egipto jaan'. 18 Te kij' sakan' ndii, ni na'in chuun' iin te xa'ndia chuun' kuu' nuu', te xaa' nuu' ñu'u' Egipto. Te te jaan' ndii, xini ra xa'a' ña va'a ña ni xaa José jaan' xa'a' ne ñuu ra. 19 Te jaan' ndii, ni xinj xa'an' ra ne xij' yata' e' jaan' te mijí' ni kuu ra xiin' nja. Te ni tin u'vi tu ra ne jaan' ña nakoo nja te kualí' si'e nja, te sakan' tuví, te kuví ra.

20 'Te kivi' jaan' ni kaku tu Moisés. Te ni xinj Ndiosí ña iin te kuañu'u luj va kaa' ni nduu' ra. Te ni xito ña'a' yuva' si'i' ra nii' uni ta'an yoo'. 21 Te kij' ni nakoo ña'a' nja ndii, ni na'in ña'a' ña' si'e Faraón jaan', te ni sakua'nu' ña'a' a' ndee naa si'e mijí' a'. 22 Te ni sakuaan Moisés jaan' sakuu' ña xini tuní ne Egipto, xa'a' a jaan' na te koo' chukuu' va xiin' kuento ni nduu ra, te sakan' tu xiin' chuun ña xaa' ra.

23 'Kij' ni xinu ra uví xiko

kuiya ndii, ni saka'an a nima ra ku'un ndi'e' ra mii' ndiee' ne jin kuu' xiin' ra, ne Israel. ²⁴ Te kij' ni xini ra satuxu'vi jin te Egipto jaan' jin te jin kuu' xiin' ra ndii, ni naka'an ra xa'a' te jaan', te ni sandutu' ra kuenta xa'a' te jaan' ni xa'ni' ra te Egipto jaan'. ²⁵ Te ni xanini Moisés ña kundani ne ta'an' ra jaan' ña ni ti'vi' ña'a' Ndiosí, te sakakú a ne jaan' nda'a' te Egipto jaan' saa ra. Ndisu ni kundani nia ña jaan'. ²⁶ Te tuku kivi' ndii, ni xini Moisés kunta'an' uvi ta'an' te ta'an' ra jaan'. Te ni xika ra sanakoó ra te jaan' ña maní' ka'an' ra ndii: "Te yivi', ndo'ó ndii, jin ndaa' ichi' nduu' ndo', te va'a satuxu'vi ta'an' ndo'", ni kachi ra. ²⁷ Sakan' te ni chinda'a' te satuxu'vi tuku te ta'an' ra jaan' Moisés ka'an' ra ndii: "¿Yoo ni sakuiso' chuun' yo'ó te ka'ndia chuun' un' nuu' ndu, te kunduu tu un' te xa'ndia kuachi nuu' ndu?" ²⁸ ¿Te'e' kuni ka'ni' un' yu'u ndee naa ni xa'ni' un' te Egipto iku ni?", ni kachi ra. ²⁹ Te kij' ni xini so'o Moisés ña jaan' ndii, ni xinu ra kua'an' kunduu' ra nuu' ñu'u' ña nani' Madián ndee naa te tuku'. Te ikan' ni yoo uvi ta'an' si'e' ra.

³⁰ 'Te kij' ni xka'ndia uvi xiko kuiya ndii, ni tuvi jin ángele nuu' ra tein iñu', ña ndatin, jin xaan' mii' ichi kaa' yatín iku' ña nani' Sinaí. ³¹ Sakan' te ni nandaní va Moisés kij' ni xini ra ña xixí iñu' jaan',

te kij' ni kuyatín ka ra te kuni va'a ra ña jaan' ndii, ni xini so'o ra tachi' xto'o e' Ndiosí ka'an' a xiin' ra ndii. ³² "Yu'u nduu' Ndiosí, ña ni xaka'nu' te xii' yata' un'. Yu'u nduu' Ndiosí Abraham, te yu'u nduu' tu Ndiosí Isaac, te yu'u tu nduu' Ndiosí Jacob", ni kachi a. Te Moisés ndii, kisi' vi' ña'a' a ña yi'vi ra, te ni kundieni ra koto ra mii' ni kixin tachi' yu'u' jaan'. ³³ Te ni ka'an' xto'o e' xiin' ra ndii: "Tava' un' ndixan' xa'a' un', sakan' ña ñu'u' mii' iin' un' ñaa' ndii, ñu'u' su'un' nduu' a. ³⁴ Xa ni xini i saa sando'o' u'vi ne Egipto, ne ta'an' un', ne nduu' kuenta i. Te xa ni xini so'o tu i ña tana' nia. Xa'a' a jaan' na ni nuu' i te sakakú ña'a' i. Te vitín ndii, nia'a' yo'o', te ti'vi' i yo'ó ñu'u' Egipto jaan'", ni kachi a xiin' ra.

³⁵ 'Te xa Moisés jaan' nduu' te ni saxioo ne ta'an' e' jaan' kij' ni ka'an' nia ndii: "¿Yoo ni sakuiso' chuun' yo'ó te ka'ndia chuun' un' nuu' ndu, te kunduu tu un' te ka'ndia kuachi nuu' ndu?", ni kachi nia. Sava ni te jaan' nduu' te ni tianu' Ndiosí, te kunduu ra te xa'ndia chuun' nuu' nia, te kunduu tu ra te sakakú ña'a' nda'a' ne Egipto jaan'. Te xiin' ña ndiee' ángele, ña ni tuvi tein iñu' ña ndatin jaan', ni saxinú ra chuun' jaan'. ³⁶ Te Moisés jaan' tu nduu' te ni tava' ne xii' yata' e' jaan' nuu' ñu'u' Egipto. Te kij' tava' ña'a' ra ndii, ni xaa

ra ña nandaní ne yivi', te ni xaá tu ra chuun ka'nu'. Te ni xaá tu ra a kij' ni xka'ndia nia miní ña nani' miní kua'a. Te ni xaá tu ra ña jaan' nii' uvi xikó kuiya kij' ni xika nia mii' ichi kaa'. ³⁷ Te Moisés jaan' tu nduu' te ni ka'an xiin' ne ta'an' e', ne Israel ndii: "Mii' Ndiosí saa sakan', te ketá jin te ka'an tiakú tu'un a ndee naa yu'u tein ne ta'an' ndo'. Kuní so'o ndo' ña ka'an te jaan'", ni kachi ra. ³⁸ Te kij' ni yoo ne ta'an' e', ne Israel, mii' ichi kaa' ndii, Moisés jaan' nduu' tu te ni xikui'ni xa'a' nia nuu' ángele, ña ni ka'an a xiin' ra iku' ña nani' Sinaí. Te te jaan' ni nduu' tu te ni natijn tu'un ña taxi' kivi' ñuu' e', te saya'a ra a nuu' yoo'.

³⁹ 'Ndisu ne ta'an' e' jaan' ndii, ni kuní nia taxi so'o nia ña ni ka'an ra. Süu' jaan' ndii ni saxioo ña'a' nia. Te ni ka'an va nimá nia nandiko' nia ñuu' Egipto. ⁴⁰ Te ni ka'an nia xiin' Aarón ndii: "Va'a ka kasa'a un' ndiosí, ña ki'in ichi' nuu' e' te koto a yoo'. Sakan' ña xini e' yoo nduu' a ni ndo'o Moisés, te ni tava' yoo' nuu' ñu'u' Egipto", ni kachi nia. ⁴¹ Sakan' te ni xa'a nia jin ña kaa' ndee naa sindiki' lulu, te ni nasoko' nia kiti' nuu' a. Sakan' te ni xa'a nia jin viko' xa'a' ña ni xa'a xiin' nda'a' nia jaan'. ⁴² Xa'a' a jaan' na ni nakoo ña'a' Ndiosí xata' a te saka'nu' nia tiuun' ndiee' ndivi', naa yoso' ña ni ke'i te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí ndii:

Ne vi'e Israel,

süu' nuu' yu'u ni nasoko' ndo' kiti' sana ndo', te ni ndee süu' nuu' yu'u tu ni taxi' ndo' tumaní' nii' uvi xikó kuiya

kij' ni xika ndo' mii' ichi kaa'.

⁴³ Süu' jaan' ndii ni ndiso ndo' vi'e toto xa'a' ndiosí saka, ña nani' Moloc,

xiin' xa'a' ndiosí saka, ña nduu' tiuun', ña nani' Refán,

ña ni xa'a ndo', te saka'nu' ndo' a.

Xa'a' a jaan' na katia xika' i ndo'ó ndee ndoso' ka nuu' ñuu' Babilonia.

Sakan' yoso' a.

⁴⁴ "Te ne xii' yata' e' jaan' ndii, ni kumi' nia jin vi'e toto mii' nia'a Ndiosí ña yoo a xiin' nia. Te ni xa'a Moisés vi'e jaan' saa nii' ni xini ra kij' ni sania'a ña'a' Ndiosí nuu' ra. ⁴⁵ Te ne xii' yata' e' ndii, ni natijn nia vi'e toto jaan' nda'a' ne yata' nia, te ni ko'ni nia xiin' a ñu'u' ne tuku' kij' ni nduu' Josué te xa'ndia chuun' nuu' nia. Kij' ni ko'ni nia nuu' ñu'u' jaan' ndii, ni tava' Ndiosí ne ni ndiee ikan' nuu' ne xii' yata' e' jaan'. Te ikan' ni ita vi'e toto jaan' ndee kij' ni xika David. ⁴⁶ Te David jaan' ndii, va'a kuni Ndiosí xini ña'a' a, te ni xikan ra ña ndei' nuu' a, te kasa'a ra jin vi'e mii' kundu'u' Ndiosí, mii' saka'nu' ña'a' te xii' yata' e' Jacob. ⁴⁷ Ndisu si'e ra Salomon ni nduu' te ni xa'a vi'e jaan'.

⁴⁸ 'Ndee saa ka ni ndii, ndü'u' Ndiosí, ña ka'nu' koo'

chukuu', vi'e ña xa'a te yivi',
naa ni saka'an a te ni ka'an
tiakú tu'un a ndii:

⁴⁹ Ndivi' nduu' tej chie
ka'nu' mii' ndu'u' i
xa'ndia chuun' i.

Te nuu' ñu'u' iin yivi' nduu'
mii' ita' xa'a' i.

¿Ndee nuu' vi'e kuvj kasa'a
ndo'ó kunduu' yu'u'?,
kachi xto'o e'.

Uun ndee xaan' mii'
nandee' i kuvj kasa'a
ndo'.

⁵⁰ ¿Ñáá süu' yu'u ni xa'a
sakuu' ña yoo?

Ni kachi a —ni kachi Este-
ban.

⁵¹ Te ni ka'an ka ra ndii:

—Ndo'ó ndii, ne küu' kaxi'
nduu' ndo', te xii va tu nimá
ndo'. Te ndee naa ne so'o'
nduu' ndo'. Sakan' ña ndee
iin ichi' sáxinú ndo' ña kuni
Espíritu Santo ndee naa ni
xaa ne xii' yata' ndo'. ⁵² Ne
jaan' nduu' ne mii' ni kuu
xiin' sakuu' te ni ka'an tiakú
tu'un Ndiosí, te suvi tu nia
nduu' ne ni xa'ni' te jaan'
kij' ni ka'an ra xa'a' ña kixin
ña xachuun' ndaku. Te vitin
ndii, ndo'ó ni sanakua'a ña
jaan' nda'a' te yivi', te suvi tu
ndo' ni xa'ni' ña'a'. ⁵³ Ndo'ó
ndii, tee' ndee nda'a' ángele
ni natjin ndo' tu'un ndei'
Ndiosí ndii, ni sáxinú ndo' a
—ni kachi ra.

*So'o ni xaa a kij' ni xa'ni'
te yivi' Esteban*

⁵⁴ Te kij' ni xini so'o ra ña
ni ka'an Esteban jaan' ndii,
ni nasaa' va nimá ra ni xini
ña'a' ra ndee ke'i vi' nakaxi'
nu'u ra. ⁵⁵ Ndisu chitu' nimá
Esteban jaan' naá Espíritu
Santo, te ni xito ndiaa ra

ndivi'. Te ni xini ra ña
nda'tun' koo' chukuu' Ndiosí,
te ni xini tu ra iin' ndichi
Jesús nda'a' kua'a Ndiosí.

⁵⁶ Te ni ka'an ra ndii:

—Koto ndo', xito' i ña
nunia' ndivi'. Te iin' ndichi
ña nduu' tu te yivi' nda'a'
kua'a Ndiosí —ni kachi ra.

⁵⁷ Ikan' te ni ndasi te
ndiee' jaan' so'o ra kuaa'
ti'e' ra, te ni kondia inga' ra
Esteban jaan', ⁵⁸ te ni xta'ni'
ña'a' ra ndee nuu' ñuu, te
ni xa'a' kuun' yuu' ña'a' ra.
Te te yivi', te ni tijn kuachi
ña'a' ndii, ni tandiee ra toto
ra xa'a' iin te sava, te nani'
Saulo, te koto te jaan' a. ⁵⁹ Te
ni ka'an Esteban jaan' xiin'
Ndiosí kij' kuun' yuu' ña'a'
te yivi' ndii:

—Xto'o i Jesús, natjin un'
nimá i —ni kachi ra.

⁶⁰ Te ni xikuin xiti' ra, te
ni ka'an ti'e' ra ndii:

—Xto'o i, natava' un'
kuenta xa'a' kuachi ña xaa'
ra xiin' i yo'o' —ni kachi ra.

Ndi'i ni ka'an ra ña jaan',
te ni xi'i ra.

8

*So'o ni xaa a kij' ni
xa'a' sando'o' Saulo ne nduu'
kuenta Jesús*

¹ Te Saulo jaan' ndii, ni
nakuita kuento ra xiin' te
ni xa'ni' Esteban jaan'. Kij'
ndi'i ni xi'i te jaan' ndii,
kivi' jaan' ni xa'a' ndikún
u'vi va ne yivi' ne nduu'
kuenta Jesús ñuu Jerusalén.
Ndee te ni tianu' Jesús tjo' ni
ndo' ñuu jaan', ndisu sakuu'
inga nia ndii, ni xinu ndoo
nia. Sava nia kua'an inga

ñuu nuu' ñu'u' Judea, te sava tuku ña kua'an nuu' ñu'u' Samaria. ² Te sava te yivi', te xaa' ña kuní Ndiosí ndii, ni nataa'an' ra ñu'u' nde'i Esteban jaan', te ni xaku va ra xa'a' te jaan'. ³ Te Saulo jaan' ndii, ni xa'a' sando'o' va ra ne nduu' kuenta Jesús, ki'ví ra vi'e ña te tiin' ndiee' ra tiaa ni xiin' ña'a' ni, te kañuu' ña'a' ra kua'an taan' ña'a' ra vi'e kaa.

So'o ni xaa a kii' ni ka'an Felipe xa'a' Jesús ñuu Samaria

⁴ Ndisu ne ni xinu ñuu Jerusalén jaan' ndii, ka'an ndoso' ña tu'un va'a xa'a' Jesús mii' ka kua'an ña. ⁵ Te Felipe ndii, ni nakaa' ra ñuu Samaria. Te ni xa'a' ka'an ndoso' ra nuu' ne ndiee' ñuu jaan' xa'a' Cristo, ña ni ti'vi' Ndiosí sakakú yoo'. ⁶ Te kua'a' ne yivi' nakayá ñuu jaan', te ni xini so'o ña xiin' iin kanii' nimá ña ña ni ka'an ra xa'a' a ña ni xini ña chuun ka'nu' ña xaa' ra. ⁷ Kuachí ndii kua'a' ne ñu'u' ña ndi'va'a nimá ndii, nde'i ña, te kiee' a nimá ña. Te ni nda'a tu ne küvi kaka xiin' ne kui'e xa'a'. ⁸ Xa'a' a jaan' na va'a xava'a kuni ne ndiee' ñuu jaan'.

⁹ Te ni yoo iin te yivi', te nani' Simón, ñuu jaan'. Te jaan' ndii, xa yata' va xaa' ra ña tu'va, te ni nandaní va ne ñuu Samaria jaan' ni xaa' ra, sakan' ña ka'an ñuñu' ra ña iin te koo' chukuu' va nduu' ra. ¹⁰ Te sakuu' ne yivi' ni xini so'o kaxi' va ña ni ka'an te jaan', ndee ne nda'vi so'o,

te ndee ne ka'nu', te ka'an ña ndii:

—Te yivi' kaa' ndii, ña ndiee' koo' chukuu' Ndiosí nduu' ra —kachi ña.

¹¹ Ni kandixa' ña ña ka'an ra, sakan' ña xa yata' va xini xa'an' ña'a' ra xiin' ña tu'va jaan'. ¹² Ndisu kii' ni kandixa' ña tu'un va'a ña ka'an ndoso' Felipe xa'a' saa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá e', xiin' xa'a' Jesucristo ndii, ni chichí ña kuenta a, tiaa ni, ña'a' ni. ¹³ Te ni kandixa' tu mii' Simón jaan' ña ni ka'an Felipe jaan', te ni chichí ra kuenta Jesús. Sakan' te ni xa'a' ndikún ra Felipe jaan' mii' ka kua'an ra. Te nandaní va ra xa'a' ña xini ra chuun ka'nu' xiin' ña nandaní ña ni xaa Felipe jaan'.

¹⁴ Te kii' ni xini te ni tianu' Jesús, te ndiee' ñuu Jerusalén, kuento ña ni natiin ne Samaria tu'un Ndiosí ndii, ni ti'vi' ra Pedro xiin' Juan ikan'. ¹⁵ Te kii' ni xaa te jaan' ikan' ndii, ni ka'an ra xiin' Ndiosí xa'a' ne jaan' te natiin ña Espíritu Santo. ¹⁶ Kuachí ndii tia'an natiin ndee iin ne jaan' Espíritu Santo jaan', sakan' ña ni chichí ña kuenta xto'o e Jesús kuiti'. ¹⁷ Sakan' te ni tondia nda'a' ra ne jaan', te ni natiin ña Espíritu Santo jaan'.

¹⁸ Te kii' ni xini Simón jaan' ña ni natiin ne yivi' Espíritu Santo kii' ni tondia nda'a' ña'a' te ni tianu' Jesús ndii, ni ka'an ra taxi

ra xü'un' nda'a' te jaan'
 19 ka'an ra ndii:

—Xiko' na ndo' ña ndiee'
 ñaa' ki'in yu'u, te yoq ka
 tondia nda'a' i ndii, natijn
 nja Espiritu Santo —ni kachi
 ra.

20 Ndisu ni ka'an Pedro
 xiin' ra ndii:

—Kua'an te ndoñu'u' inga'
 un' xiin' xü'un' un' ñaa'.
 Kuachi ndii tuu un' ña kuvj
 sata' un' xiin' xü'un' un'
 ña xamaní' Ndiosí ne yivi'.

21 Köo' xachi' kuenta ña
 xamaní' Ndiosí jaan' kumi'
 yo'ó, sakan' ña süu' te ndaku
 nimá nuu' Ndiosí nduu' un'.

22 Xa'a' a jaan' na nama un'
 nimá un' xa'a' ña jaan'. Te
 ka'an nda'vi un' xiin' xto'o e'
 Ndiosí, tee' koq ka'nu' na ini
 a xa'a' ña nja'a, ña ni xanini
 un' jaan'. 23 Kuachi ndii xini
 i ña chitu' vi' nimá un' xiin'
 ña ndasi nuu' un', te tiin
 kutu' va nimá un' xaa' ña
 nja'a —ni kachi Pedro xiin'
 ra.

24 Sakan' te ni ka'an Simón
 ndii:

—Saa ndo'ó ña va'a, te
 ka'an nda'vi ndo' xiin' xto'o
 e' xa'a' i, te kundo'o i ña ni
 ka'an un' jaan' —ni kachi ra.

25 Kij' ndi'i ni ndiee yu'u'
 uni saa' te jaan' xa'a' Jesús,
 te sania'a tu ra tu'un va'a
 ndii, ni nandiko' ra ñuu
 Jerusalén. Te kij' kua'an ra
 ichi' ndii, ka'an ndoso' ra
 tu'un va'a xa'a' Jesús nuu'
 kua'a' ne yivi', ne ndiee'
 nda'a' ñuu Samaria.

*So'o ni xaa a xiin' iin te
 Etiopia kij' ni sania'a ña'a'
 Felipe xa'a' Jesús*

26 Te ni ka'an iin ángele,
 ña xika' nuu' nuu' xto'o e',
 xiin' Felipe ndii:

—Sakoo' tu'va xiin' mij'
 un', te ki'in un' ichi', ña kiee'
 ñuu Jerusalén, te xka'ndia a
 mii' ichi kaa', ña nakaa' ñuu
 Gasa —ni kachi a xiin' ra.

27 Te ni ki'in ra ichi' kua'an
 ra. Sakan' te ni nata'an' ra
 xiin' iin te ñuu Etiopía. Te
 jaan' ndii, te ña'ma nduu'
 ra, te nduu' tu ra te ndiso'
 chuun' vie xa'a' xü'un' ña'a',
 ña' xa'ndia chuun' kuu' nuu'
 nuu' ñuu Etiopía, ña' nani'
 Candace. Te jaan' ndii, xa
 ni nandiko' ra ni xa'an ra
 ñuu Jerusalén te saka'nu' ra
 Ndiosí. 28 Te kij' kua'an
 nu'u ra ñuu ra ndii, tixin
 carreta tun' kañuu' kuei naá
 ra kua'an ra, te ka'vi' ra tutu,
 ña ni ke'i Isaiás, te ni ka'an
 tiakú tu'un Ndiosí.

29 Te ni ka'an Espiritu
 Ndiosí xiin' Felipe ndii:

—Kua'an, te kuyatin un'
 mii' kua'an carreta kaa' —ni
 kachi a.

30 Sakan' na kuii' ni ndava
 ra, te ni xaa ra mii' kua'an te
 jaan'. Te ni xini so'o ra ka'vi'
 te jaan' tutu ña ni ke'i Isaiás
 jaan'. Te ni ka'an Felipe
 jaan' xiin' ra ndii:

—¿Ñáá kundani un' ndee
 ña kuni kachi ña ka'vi' un'
 ñaa'? —ni kachi ra.

31 Te ni nakujin ra ndii:

—¿Saa kuvj kundani i
 ndee ña kuni kachi a naa'
 köo' ne sanakuachi a nuu' i?
 —ni kachi ra.

Sakan' te ni ka'an nda'vi
 ra xiin' Felipe ña kaa te
 jaan', te kundu'u' ra xiin' ra
 tixin carreta jaan'. 32 Te tutu

Ndiosí mii' yoso' ña ka'vi' ra kua'an ra jaan' ndii, so'o ka'an a:

Ni ndiakā ña'a' te yivi' te ka'ni' ña'a' ra ndee naa xaa' ra xiin' mbee kij' xa'ni' ra ri'.

Te ndee naa xaa' mbee taxin' iin' ri' kij' xa'ndia te yivi' ixi' ri' ndii,

sakan' ni xaa tu te jaan', köo' a ni ka'an xachi' ra.

33 Te kij' ni saka'an' te yivi' nuu' te jaan' ndii,

köo' ndee iin te ni xaa ña ndaku xa'a' ra.

Xa'a' a jaan' na ndee iin ne yivi' küvi kuní siani' xika' ra,

sakan' ña ni kendoso' te yivi' kivi' ñuu ra,

te ni xta'ni' ña'a' ra nuu' ñu'u' iin yivi'.

Sakan' yoso' a mii' ka'vi' ra jaan'. 34 Sakan' te ni ka'an te jaan' xiin' Felipe ndii:

—Saa un' ña va'a te ka'an un' xiin' i. ¿Yoo xa'a' ni ke'i te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí jaan' ña yo'o? ¿Ñáá ni ke'i ra a xa'a' mji' ra, uun ni ke'i ra a xa'a' inga te yivi'? —ni kachi ra.

35 Te ni xa'a' ka'an Felipe tu'un va'a xa'a' Jesús nuu' ra xiin' ña yoso' jaan'. 36 Te ichi' ñu'u' ra kua'an ra, te ni xaa ra iin xaan' mii' yoo tikui, te ni ka'an te jaan' xiin' Felipe ndii:

—Koto un', yoo tikui yo'o'. ¿Ñáá küvi sakuchi' un' yu'u yo'o' kuenta Jesús vitin? —ni kachi ra xiin' Felipe.

37 Te ni ka'an Felipe xiin' ra ndii:

—Naa' ini un' xini un' Jesús xiin' iin kanii' nimá un' ndii, va'a küvi —ni kachi ra.

Te ni ka'an te Etiopía jaan' ndii:

—Ini i ña si'e Ndiosí nduu' Jesucristo —ni kachi ra.

38 Ikan' te ni ka'an chuun' ra ña vikuijn carreta jaan'.

Te ni nuu uvi saa' ra tikui jaan'. Te ni sakuchi' ña'a' Felipe kuenta Jesús. 39 Te kij' ni kiee ra tikui ndii, ni xini ka ra Felipe jaan', sakan' ña yachi va ni naka ña'a'

Espíritu xto'o e'. Sakan' te ni keta ra kua'an ra kuatia' nimá ra. 40 Te Felipe ndii,

ni xaa ra ñuu Asoto. Te saa ñuu mii' xka'ndiá ra kua'an ra ndii, ka'an ra tu'un va'a

ndee ni xaa ra ñuu Cesarea.

9

So'o ni xaa a kij' ni nama Jesús nimá Saulo

(Hch. 22:6-16; 26:12-18)

1 Te Saulo jaan' kij' sakan' ndii, ndiee' ka ka'an u'vi ra ña ka'ni' ra ne ndikún ichi' xto'o e' Jesús. Sakan' na

kuii' ni xa'an ra nuu' sutu ka'nu', 2 te ni xikan ra tutu ña taxí ra nda'a' te kumi'

ña ndiee' vi'e mii' nakayá ne judío ñuu Damasco. Te naa' yoo ne ndikún ichi'

Jesús ñuu jaan', tiaa uun ña'a' nduu' nja ndii, xiin' tutu jaan' küvi tin ña'a' ra,

te kundjaka ña'a' ra ñuu Jerusalén.

3 Ndisu kij' kuyatin' ra ñuu Damasco jaan' kua'an ra ndii, xaka'an e', te ni kiee iin ñu'u' ndee ndivi', te ni

xinundu'u ña'a' a. ⁴ Te ni ndu'va ra ñu'u', te ni xini so'o ra jin tach'i' yu'u' ka'an a xiin' ra ndii:

—Saulo, Saulo. ¿Ndichun na sando'o' un' yu'u'? —ni kach'i' a.

⁵ Te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Yoo nduu' yo'ó, tákui'e? —ni kach'i' ra.

Te ni ka'an tach'i' yu'u' jaan' ndii:

—Yu'u' nduu' Jesús, ña sando'o' un'. Sando'o' xiin' mii' mii' un' ndee' naa xaa' jin kiti' ki' kacha'ni' ri' kaa' xiin' nuu' ki' xaa' un' sakan' —ni kach'i' a.

⁶ Te kisi' vi' a Saulo ña yi'vi ra, te ni ka'an ra ndii:

—Tákui'e, ¿ndee ña kuní un' saa i? —ni kach'i' ra.

Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Ndondichi un', te ndi'vi un' ñuu' kaa', te ka'an jin te yivi' xiin' un' ndee ña kuní a saa un' —ni kach'i' a.

⁷ Te yivi', te kua'an xiin' Saulo jaan' ndii, ni xikuíta i'in' ni'vi ra xini so'o ra tach'i' yu'u' jaan', ndisu ni xini ra ndee jin te yivi'. ⁸ Te ki' ni ndondichi Saulo jaan', te ni nunia' ra nduchi' nuu' ra ndii, ni kuv'i kun'i ka ra. Sakan' na kui' ni tjin te kua'an xiin' ra jaan' nda'a' ra ndiaka' ña'a' ra ni ko'ni ra ñuu' Damasco jaan'. ⁹ Te ikan' ni ndu'u' ra un'i ta'an kivi'. Te sakuu' kivi' jaan' ndii, ni kuv'i koto'ni ra, ni xixi ra, te ni xij'i tu ra tikui.

¹⁰ Te ñuu' Damasco jaan' ni ndu'u' jin te ndikún ichi' Jesús, te nani' Ananías. Te

jaan' ndii, ni satuví xiin' mii' xto'o e' nuu' ra, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—¡Ananías! —ni kach'i' a.

Te ni nakujin ra ndii:

—Yo'o' yoo i, tákui'e —ni kach'i' ra.

¹¹ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Kua'an ki'i' ya'ya ña nani' Ya'ya Ndaku. Te ndatu'un' ne ndiee' vi'e Judas xa'a' jin te nani' Saulo, te ni kiee' ñuu' Tarso. Vitin ndii, xiin' Ndiosí ka'an ra. ¹² Te ni xini ra jin ña ni satuví i nuu' ra ña kuaxi jin te nani' Ananías vi'e mii' ndu'u' ra, te tondía nda'a' ña'a' ra, te natuvi tukuu' nuu' ra —ni kach'i' Jesús xiin' Ananías.

¹³ Sakan' te ni nakujin Ananías jaan' ndii:

—Tákui'e, xini so'o i ndatu'un' kua'a' ne yivi' xa'a' te jaan' ña kua'a' va sando'o' ra ne nduu' kuenta un', ne ndiee' ñuu' Jerusalén. ¹⁴ Te ndee yo'o' kumi' ra ña ndiee' ña xa'ndia chuun' sutu kuu' nuu', te tjin ra sakuu' ndu'u, ne ka'an ña yo'ó nduu' xto'o ndu —ni kach'i' ra.

¹⁵ Ndisu ni ka'an ka xto'o e' xiin' ra ndii:

—Kua'an, sakan' ña ni nakaxin ña'a' i, te kaka nuu' ra nuu' i, te ka'an ndoso' ra xa'a' i nuu' ne tuku' xiin' nuu' te xa'ndia chuun' kuu' nuu', xiin' nuu' ne ta'an un', ne Israel. ¹⁶ Sakan' ña nia'a' ña'a' yu'u' kua'a' nuu' tundo'o' ña kuní a kund'o'o' ra xa'a' i —ni kach'i' a.

¹⁷ Sakan' te ni keta ra kua'an ra, te ni ndi'vi ra vi'e

jaan'. Te ni tondia nda'a' ra Saulo jaan', te ni ka'an ra xiin' te jaan' ndii:

—Ñani i Saulo, xto'o e' Jesús, ña ni tuvī nuu' un' ichi' mii' ni kixin un', ni tiv'vi' yu'u, te natuvi tukuu nuu' un', te kutu' nimá un' xiin' Espíritu Santo —ni kachi ra.

¹⁸ Xaka'an e', te ni koyo iin nuu' ña iin' ndee naa machin nduchi' nuu' ra, te ni natuvi tukuu a. Te ni ndondichi ra, te ni chichi ra kuenta Jesús. ¹⁹ Ikan' te ni xixi ra, te ni nakoo tukuu ndiee' ra.

Ka'an ndoso' Saulo xa'a' Jesús

Te ki'in' kivi' ni ndoo ra xiin' ne ndikun ichi' Jesús xiin' ra, ne ndiee' ñuu Damasco jaan'. ²⁰ Numi' te ni xa'a' ka'an ndoso' ra xa'a' Jesús vi'e mii' nakayá ne judío ñuu jaan' ka'an ra ña Jesús jaan' nduu' si'e Ndiosí. ²¹ Te sakuu' ne ni xini so'o ña ni ka'an ra ndii, ni nandaní xava'a nia ka'an nia ndii:

—Te kaa' nduu' te ni sando'o' xii va ne ndiee' ñuu Jerusalén, ne ka'an ña ña jaan' nduu' xto'o nia. Te ni xaa tu ra yo'o', te tijn ra ne ka'an sakan', te naka ña'a' ra, te sanakua'a ña'a' ra nda'a' sutu kuu' nuu' —ni kachi nia.

²² Ndisu Saulo jaan' ndii, so'o xandiee' ka ra i'in kivi' kua'an xiin' ña ka'an ndoso' ra jaan', te sasana' ra xini' te judío, te ndiee' ñuu Damasco jaan'. Te nia'a' ña'a' ra xiin' ña jaan' ña Jesús nduu'

Cristo, ña ni tjanu' Ndiosí sakakú yoo'.

So'o ni xaa a kii' ni xinu Saulo nuu' te judío

²³ Te ni xka'ndia kua'a' kivi', te ni ndatu'un' tuni te judío ña ka'ni' ra Saulo jaan'.

²⁴ Ndisu ni xini ra kuento xa'a' ña jaan'. Te nduvi' xiin' nii' ñuu ni xito te judío jaan' yi'e' ñuu Damasco jaan', te ka'ni' ña'a' ra. ²⁵ Ndisu kii' ni kuñuu ndii, ni chinaá ña'a' te ndikun ichi' Jesús xiin' ra tixin iin' ika', te ni sanuu' ña'a' ra xiin' yo'o' iin' yavi ña iin' toko' nama ña ndasi i'nu ñuu jaan'.

Xika' Saulo ñuu Jerusalén

²⁶ Te kii' ni xaa Saulo ñuu Jerusalén ndii, ni xika ra nduujin ra xiin' ne ndikun ichi' Jesús ndiee' ikan', ndisu ni yi'vi sakuu' ne jaan', sakan' ña ni kandixa' nia ña te ndikun ichi' Jesús xna'a nduu' tu te jaan'. ²⁷ Ndisu Bernabé ndii, ni naka ña'a' ra, te ni xaa ra xiin' ra nuu' te ni tjanu' Jesús. Te ni ka'an Bernabé jaan' xiin' te jaan' saa ni nia'a' xiin' mii' xto'o e' Jesús nuu' Saulo jaan' ichi' mii' kua'an ra, te ni ka'an tu ra ña ni ka'an a xiin' te jaan'. Te ni ka'an tu ra saa ni ka'an ndoso' ini va Saulo jaan' xa'a' a ñuu Damasco.

²⁸ Sakan' na ni ndoo Saulo xiin' te jaan' ñuu Jerusalén. Kua'an kuaxi ra xika' ra ñuu jaan' ka'an ndoso' ndituní ra xa'a' xto'o e' jaan'. ²⁹ Te ni ndatu'un' ndiee' ra xiin' te judío, te ka'an tu'un griego, ndisu te jaan' ndii ni xika

nduu ra ka'ni' ña'a' ra. ³⁰ Te kij' ni xini inga te ndikún ichi' Jesús ña jaan' ndii, ni naka ña'a' ra te kua'an ra ñuu Cesarea. Ikan' te ni ti'vi' ña'a' ra ñuu ra Tarso.

³¹ Te ne nduu' kuenta Jesús, ne ndiee' kanii' nuu' ñu'u' Judea, xiin' Galilea, xiin' Samaria ndii, ndiee' maní' ña. Te tiin' ka'nu' ña xto'o e' i'in kivi' kua'an. Te so'o kuu' kua'a' ka ña, te taxi' tu Espíritu Santo ndiee' ña.

So'o ni xaa a kij' ni nda'a iin te nani' Eneas

³² Unta' kij' xika' ndi'e' Pedro kua'a' ñuu mii' ndiee' ne nduu' kuenta Jesús ndii, ni naka' ra ñuu Lida, te kua'an ndi'e' tu ra mii' ndiee' ne nduu' kuenta Jesús ñuu jaan'. ³³ Te ikan' ni xini ra iin te kui'e xa'a' nani' Eneas, te xa kua'an unia kuiya kandu'u' te jaan' nuu' tun' xto xaa' kui'e jaan'. ³⁴ Te ni ka'an Pedro xiin' ra ndii:

—Eneas, Jesucristo na sanda'a yo'ó. Ndokoo un', te natuvi' un' tun' xto un' —ni kachi ra.

Te xaka'an e', te ni ndokoo te jaan'. ³⁵ Te sakuu' ne ndiee' ñuu Lida xiin' ne ndiee' iin ñu'u' mii' ndaa ña nani' Sarón ndii, ni xini ña ña ni nda'a te jaan', te ni nandu'u ña kuenta xto'o e' Jesús.

So'o ni xaa a kij' ni natiaku iin ña' nani' Dorcas

³⁶ Te ñuu ña nani' Jope ni ndu'u' iin ña'a' ña' ndikún ichi' Jesús xiin' e' ña' nani' Tabita. Te xiin' tu'un griego

nani' a' Dorcas. Te ña' jaan' ndii, ni xaa a' kua'a' xava'a ña va'a xa'a' ne yivi'. Te ni chindiee' tu a' ne nda'vi kuu'. ³⁷ Kivi' jaan' ndii, ni kuni kuvi Dorcas jaan'. Te so'o' ndi'i' ndii, ni xi'i a'. Te kij' ndi'i' ni natia ña ñu'u' nde'i a' ndii, ni chikandu'u' ña a tixin vi'e ninu mii' sukun.

³⁸ Te yatín naá ñuu Lida mii' naá ñuu Jope jaan'. Xa'a' a ña xini ne ndikún ichi' Jesús ña ndu'u' Pedro ñuu Lida jaan', sakan' na kuii' ni ti'vi' ña uvi ta'an te yivi', te ku'un ka'an nda'vi ra xiin' Pedro jaan'. Sakan' te ni xaa ra mii' ndu'u' Pedro jaan', te ni ka'an ra xiin' ra ndii:

—Táku'e kua'a, saa un' ña va'a te ku'un ki'i' un' xiin' ndu ñuu mii' ndiee' ndu —ni kachi ra.

³⁹ Ikan' te ni keta Pedro kua'an ra xiin' te jaan'. Te kij' ni xaa ra ikan' ndii, ni naka ña'a' ña te kua'an ña tixin vi'e ninu mii' sukun jaan'. Te ni kuyatín sakuu' ne kuaan' nuu' ra xaku' naa xaku' ña. Te ni sania'á ña ki'in' nuu' toto, ña ni xa'a Dorcas jaan' kij' ni tiaku a'.

⁴⁰ Sakan' te ni tava' Pedro sakuu' ne yivi' jaan' ki'e, te ni xikuiin xiti' ra, te ni ka'an ra xiin' Ndiosí. Ikan' te ni nakoto ndoso' ra ñu'u' nde'i a' jaan', te ni ka'an ra ndii:

—Tabita, ndokoo un' —ni kachi ra.

Te ni nunia' a' nduchi' nuu' a', te kij' ni xini a' Pedro ndii, ni ndokoo a', te ni xikundu'u' a'. ⁴¹ Te ni

t̄īn Pedro jaan' nda'a' a', te n̄i x̄ikuīn ndīchi' a'. Te n̄i kaṇa ra ne kuaan' jaan' xiin' sakuu' inga ne nduu' tu kuenta Jesús. Te n̄i n̄ia'a ña'a' ra nuu' n̄ia ña xa n̄i naṭiaku' a'. ⁴² Te n̄i x̄ini sakuu' ne ndiee' ñuu' Jope kuento xa'a' ña jaan'. Te kua'a' ne jaan' n̄i in̄i xini xto'o e' Jesús. ⁴³ Te n̄i ndoo Pedro ki'in' kivi' ñuu' Jope jaan' xiin' īin te ndasava'a īin' k̄iti', te nani' Simón.

10

S̄o'o n̄i x̄aa a k̄i' n̄i x̄ini Cornelio īin an̄gele

¹ N̄i ndu'u' īin te n̄i nani' Cornelio ñuu' Cesarea. Te jaan' ndii, te kuu' ka'nu' nuu' īin t̄i'vi' te xiin', te n̄i k̄iee ñu'u' Italia, nduu' ra. ² Te jaan' ndii, n̄i x̄aa ra ña kuni' Ndiosí, te n̄i x̄ito ka'nu' ña'a' ra xiin' sakuu' ne ndiee' vi'e ra. Te n̄i ch̄indiee' kua'a' ra ne nda'vi kuu' ñuu' jaan'. Te ka'an chito va tu ra xiin' Ndiosí. ³ Īin kivi' yatin' kaa un̄i x̄akuaa' ndii, n̄i satuvi' a nuu' ra. Te n̄i x̄ini kaxi' ra īin an̄gele, ña xika' nuu' nuu' Ndiosí, ña kuaxi' a mii' ndu'u' ra. Te n̄i ka'an a xiin' ra ndii:

—Cornelio —n̄i kachi' a.

⁴ Te n̄i x̄ito ndi'e' yi'vi va ra an̄gele jaan'. Te n̄i ka'an ra xiin' a ndii:

—¿Ndee ña kuni' un', tákuie? —n̄i kachi' ra.

Te n̄i ka'an a xiin' ra ndii:

—Va'a kuni' Ndiosí xiin' ña ka'an un' xiin' a, te sakan' tu ña chindiee' un' ne nda'vi

kuu'. ⁵ Vītin ndii, t̄i'vi' un' te yivi' ñuu' Jope, te ku'un naka ra īin te nani' Simón, te nani' tu ra Pedro. ⁶ Te jaan' ndii, ndu'u' ra vi'e te nani' Simón, te ndasava'a īin' k̄iti'. Te vi'e ra ndii, īin' a yatin' yu'u' mini ka'nu' —n̄i kachi' a.

⁷ Te k̄i' kua'an an̄gele, ña n̄i ka'an xiin' ra jaan' ndii, n̄i kaṇa ra uvi' ta'an te xika' nuu' nuu' ra xiin' īin te xiin', te xaa' ña kuni' Ndiosí. Te in̄i ra xini ra un̄i saa' te jaan'. ⁸ Te k̄i' ndi'i' n̄i sanakuachi' ra sakuu' ña n̄i xka'ndia jaan' nuu' te jaan' ndii, n̄i t̄i'vi' ña'a' ra ñuu' Jope jaan'.

Xini Pedro īin ña satuvi' Ndiosí nuu' ra

⁹ Te kivi' ña uvi' k̄i' ñu'u' te jaan' ichi' yatin' ñuu' Jope jaan' kua'an ra ndii, n̄i kaa Pedro xini' vi'e te ka'an ra xiin' Ndiosí. Yatin' īin ke'in' nduu' a k̄i' sakan'. ¹⁰ Te n̄i xi'i' va Pedro soko, te n̄i kuni' ra kuxi' ra. Te k̄i' xava'a ne ndiee' ikan' ña kuxi' ra ndii, n̄i x̄ini ra īin ña n̄i satuvi' Ndiosí nuu' ra, ¹¹ ña nunia' ndivi', te nuu' īin ña kaa' ndee' naa kaa' īin toto chie' va ndee' nuu' ñu'u', te tiin' kumi' saa' xiki' a. ¹² Te nuu' a jaan' ñu'u' sakuu' nuu' k̄iti', ti' kumi' ta'an xa'a', xiin' sakuu' nuu' ti' kañuu' t̄ix̄in, xiin' sakuu' nuu' saa, ti' ta'nu' ndivi'. ¹³ Te n̄i ka'an īin tachi' yu'u' xiin' ra ndii:

—Pedro, ndond̄ichi, te ka'ni' un' ti' ñaa', te kuxi' un' ri' —n̄i kachi' a.

¹⁴ Te n̄i nakuīn Pedro ndii:

—Kuasa' xachi' sakan' ran', tákuie, sakan' ña ndee'

jin ichi' tia'an kuxi i ti' kini
iin', ti' taxí' tu'un ndei' un'
ña kuxi ndu —ni kachi ra.

¹⁵ Te ni ka'an tukuu tachi'
yu'u' jaan' ichi' ña uvi ndii:

—Ña xa ni ndasandoo
Ndiosí ndii, ká'an yo'ó ña ña
kini iin' nduu' a —ni kachi a.

¹⁶ Te uní ta'an ichi' ni
xini so' o ra tachi' yu'u' jaan',
ikan' te ni kaa tukuu toto
jaan' xiin' ti' jaan' ndee
ndivi'. ¹⁷ Kusaa' ndu'u' ka

Pedro ndi'ni xava'a ra xanini
ra ndee ña kuni kachi ña ni
xini ra jaan'. Te ni ndekuie
te ni ti'vi' Cornelio jaan'
yi'e' vi'e' Simón, kii' ndi'i ni
ndatu'un' ra xa'a' vi'e' ndee
ni xa'an kuni ra mii' iin' a.

¹⁸ Te ni kana ra ne ndiee'
ikan'. Te ni ndatu'un' ña'a'
ra naa' ikan' ndu'u' jin te
nani' Simón, te ka'an tu ne
yivi' Pedro xiin'.

¹⁹ Te kii' xika' ka Pedro kuni kundani
ra ndee xa'a' ka'an ña ni
xini ra jaan' ndii, ni ka'an
Espíritu Santo xiin' ra ndii:

—Pedro, nanduku'
uní ta'an te yivi' yo'ó.

²⁰ Ndondichi un', kua'an
nuu kii'. Te ka'an yu'u' un'
te ku'un un' xiin' te jaan',
sakan' ña yu'u ni ti'vi' ña'a'
—ni kachi a.

²¹ Te ni nuu Pedro mii' ita'
te jaan'. Te ni ka'an ra ndii:

—Yu'u nduu' te nanduku'
ndo' jaan'. ¿Ndee xa'a'
kuaxi ndo'? —ni kachi ra.

²² Te ni nakujin te jaan'
ndii:

—Chuun nuu' Cornelio, te
kuu' ka'nu' nuu' jin ti'vi' te
xiin', kuaxi ndu. Te jaan'
ndii, xachuun' ndaku ra, te
xito' ka'nu' va tu ra Ndiosí.

Te sakuu' ne judío ka'an va'a
xa'a' ra. Te jin ángele, ña
xika' nuu' nuu' Ndiosí, ni
ka'an xiin' ra ña kana ra
yo'ó, te ku'un un' vi'e ra, te
kuni so' o ra ndee ña ka'an
un' —ni kachi te jaan'.

²³ Sakan' te ni saxka'ndia
ña'a' Pedro vi'e, te ni ndoo
ra ikan' ñuu jaan'. Te tuku
kivi' ni keta ra kua'an ra
xiin' te jaan', te kua'an tu
sava ka te ndikún ichi' Jesús,
te ndiee' ñuu Jope jaan', xiin'
ra.

²⁴ Te tuku kivi' ndii, ni xaa
Pedro xiin' te jaan' ñuu Ce-
sarea jaan'. Te Cornelio ndii,
ni nakaya ra ne jin kuu' xiin'
ra, xiin' ne xiní ta'an xava'a
xiin' ra, te ndiatu' ra Pedro.

²⁵ Te kii' kuan ndi'vi' Pedro
vi'e Cornelio jaan' ndii, ni
xa'an natjin ña'a' ra. Te ni
nakandu'u' ndiee' ra xa'a' te
jaan', te ni ki'in ka'nu' ña'a'
ra. ²⁶ Ndisu ni ndoni' ña'a'
Pedro ka'an ra xiin' ra ndii:

—Ndondichi un'. Te yivi'
kui'ti' nduu' tu yu'u —ni
kachi ra.

²⁷ Te ndatu'un' ndatu'un'
Pedro xiin' te jaan' kuan
ko'ni ra vi'e. Te ni xini ra
ndiee' kua'a' ne yivi', ne ni
nakaya ikan'. ²⁸ Te ni ka'an
ra xiin' nja ndii:

—Xiní ndo'ó ña taxí' tu'un
ndei' ndu'u', ne judío, ña
ndujin ndu xiin' ne tuku,
uun ku'un ndi'e' ndu vi'e ne
jaan'. Ndisu ni nia'a Ndiosí
yu'u ña va'a ka'an i ña ne
kuasa' kuni nduu' ndo' nuu'
a, uun ne kini iin' nduu'
ndo', ni kachi a xiin' i. ²⁹ Ña
jaan' na kuu' ni ka'an yu'u' i

te kuaxi i kii' ni xini i kuento. Te vitin kuni ndatu'un' i ndo'ó, ¿ndee xa'a' ni kana ndo' yu'u? —ni kachi ra.

³⁰ Sakan' te ni nakuiin Cornelio ndii:

—Xa kua'an kumi' ta'an kivi' naa kuu' vitin kaa un' xakuaa', iin' yu'u vi'e i ka'an i xiin' Ndiosí. Te iin ni xikuiin tjo' iin na kaa ndee naa te yivi' nuu' i ni'nu' a toto yi'é va. ³¹ Te ni ka'an a xiin' i ndii: “Cornelio, xa ni xini so'ó Ndiosí na ka'an un' xiin' a. Te naka'an' tu a na chindiee' un' ne nda'vi kuu'. ³² Sakan' na kuii' ti'vi' un' te yivi' nuu' Jope, te ku'un naka ra iin te nani' Simón, te ka'an tu ne yivi' Pedro xiin'. Te jaan' ndii, ndu'u' ra vi'e iin te nani' Simón, te ndasava'a iin' kiti', te ndu'u' yatın yu'u' miji ka'nu'", ni kachi a xiin' i. ³³ Na jaan' na kuii' yachi va ni ti'vi' i chuun xiin' te yivi' mii' ndu'u' un'. Te va'a va ni xaa un' na kuaxi un'. Te vitin ndii, ndiee' tu'va sakuu' ndu nuu' Ndiosí, te kuni so'ó ndu sakuu' na ni ka'an chuun' xto'ó e' xiin' un' ka'an un' xiin' ndu —ni kachi ra xiin' Pedro.

Ka'an ndoso' Pedro nuu' ne ni nakaya vi'e Cornelio

³⁴ Sakan' te ni xa'a' ka'an ndoso' Pedro ndii:

—Xa kundani i vitin na Ndiosí ndii, nakaxin a ne yivi'. ³⁵ Süu' jaan' ndii natiin' a ndee ka nuu' ne yivi', ne xito' ka'nu' na'a', te xachuun' ndaku nja. ³⁶ Ndiosí ndii, ni ti'vi' a tu'un va'a nuu' ndu, ne Israel.

Te tu'un va'a jaan' ka'an xa'a' na na kundiee man' e' xiin' Ndiosí xa'a' na ni xaa Jesucristo, na nduu' xto'ó nuu' sakuu' na yoo'. ³⁷ Te xini ndo' sakuu' na ni yoo kani' nuu' nu'u' Judea. Ni xa'a' a ndee nu'u' Galilea ki' ndi' ni ka'an ndoso' Juan xa'a' na chichi' ne yivi' kuenta Ndiosí. ³⁸ Te xini tu ndo' na ni chindu'u' Ndiosí Espiritu Santo ini Jesús, na nuu' Nazaret, te ni chindu'u' tu a na ndiee' a. Te xini tu ndo' saa ni xika na jaan' xaa a na va'a, te sanda'a a sakuu' ne ni ndo'ó ni xaa na ndiva'a, sakan' na Ndiosí yoo xiin' a. ³⁹ Te ndu'u' nduu' te ndiee' yu'u' xa'a' sakuu' na ni xaa Jesús jaan' nuu' nu'u' Judea xiin' nuu' Jerusalén. Ni ya'a, te ni xa'ni' na'a' nja nuu' iin krusin' itun'. ⁴⁰ Ndisu ni sanatiaku na'a' Ndiosí kivi' na un' te ni taxi a na tuvi' a nuu' ndu. ⁴¹ Te ni tuvi' a nuu' sakuu' ne yivi', süu' jaan' ndii nuu' ndu'u, te xa ni nakaxin Ndiosí te ndiee yu'u' ndu xa'a' na jaan' kuiti', ndu'u te ni xixi, te ni xi'i tu xiin' a kii' ni natiaaku a. ⁴² Te ni ka'an chuun' a xiin' ndu na ka'an ndoso' ndu xa'a' a, te ndiee yu'u' tu ndu xa'a' a nuu' ne yivi' na suvi' a nduu' na ni sakuiso' chuun' Ndiosí, te kunduu a na sana'má ne tiaku xiin' ne ni xi'i. ⁴³ Te xa'a' Jesús tu ni ndiee yu'u' sakuu' te ni ka'an tiaku tu'un Ndiosí xta'an', na yoo ka ini xini na jaan' ndii, koo ka'nu' ini

Ndiosí xa'a' kuachj nja xiin' ña ndiee' a —ñi kachj ra.

⁴⁴ Kij' kusaa' iin' ka Pedro ka'an ra tu'un jaan' ndii, ni nuu Espiritu Santo, te ni tuxj' a sakuu' ne ndiee' xini so'o ña ka'an ra jaan'. ⁴⁵ Te xa'a' a ña ni taxj' Ndiosí te ni tuxj' tu Espiritu Santo ne tuku' jaan' ndii, ni nandanj va te judío, te inji xini Jesús, te ni xaa xiin' Pedro jaan', ⁴⁶ sakan' ña ni xinj so'o ra ka'an ne jaan' tu'un ña xini nja kij' xaka'nu' nja Ndiosí. Sakan' te ni ka'an ka Pedro ndii:

⁴⁷ —Küvi nakasj ndee jin e' ne kaa' ña kuchj nja kuenta Jesús, sakan' ña xa ni natijn tu ne kaa' Espiritu Santo saa nii' ni natijn yoo' a —ni kachj ra.

⁴⁸ Te ni ka'an chuun' ra ña kuchj nja kuenta xto'o e' Jesús. Sakan' te ni ka'an nja xiin' ra ña ndoo ka ra xiin' nja ndia'vi' kivi'.

11

So'o ni xaa a kij' ni nandiko' Pedro ñuu Jerusalén

¹ Te ni tjanu' Jesús xiin' inga ne inji xini Jesús ndiee' kanii' nuu' ñu'u' Judea ndii, ni xinj nja kuento ña ni natijn tu ne tuku' tu'un Ndiosí. ² Sakan' na kuii' kij' ni kaa Pedro ñuu Jerusalén ndii, ni kanj ta'an' kuento sava te inji xini Jesús xiin' ra, te ka'an ña kuni a koq tunj jin' e' kij' nanduu' e' kuenta Ndiosí, ³ ka'an ra ndii:

—¿Ndichun na ni xa'an un' vi'e te tuku', te ni xixi un' xiin' ra? —ñi kachj ra.

⁴ Sakan' te ni xa'a' sanakuachi' ndi' Pedro saa ni xka'ndja sakuu' ña jaan', ka'an ra ndii:

⁵ —Ñuu Jope ndu'u' yu'u' ka'an j xiin' Ndiosí, te ni xinj j jin ña ni satuvi' a nuu' j, ña ndee ndivi' kuaxj nuu' jin ña kaa' ndee naa toto chie, te tiin kumi' saa' xiki' a, te ni xaa a ndee mii' ni ndu'u' j. ⁶ Kij' ni xto'ni j tixin a ndii, ni xinj j ñu'u' ti' kumi' ta'an xa'a', xiin' ti' kui'e, xiin' ti' kañuu' tixin, xiin' saa, ti' ta'nu' ndivi'. ⁷ Te ni xinj so'o j ka'an jin tachj' yu'u' xiin' j ndii: "Pedro, ndondichj un', te ka'ni' un' ti' ñaa', te kuxj un' ri'", ni kachj a. ⁸ Ndisu ni ka'an j ndii: "Kuasa' xachi' sakan' ran', táku'e, sakan' ña ndee jin ichi' tia'an kuxj j ti' kinj iin', ti' taxj' tu'un ndei' un' kuxj ndu'", ni kachj j.

⁹ "Te ni ka'an tukuu tachj' yu'u' jaan' xiin' j ndee ndivi' ichi' ña uvj ndii: "Ña xa ni ndasandoo Ndiosí ndii, ka'an yo'ó ña ña kinj iin' nduu' a", ni kachj a. ¹⁰ Te unj ta'an ichi' ni xaa a sakan', ikan' te ni kaa tukuu sakuu' a jaan' ndee ndivi'.

¹¹ "Sava ni sakan', te ni xaa unj ta'an te yivi' vi'e mii' ndu'u' j jaan'. Te jaan' ndii, ndee ñuu Cesarea ni kiee ra te kua'an naka ra yu'u. ¹² Te ni ka'an Espiritu Santo xiin' j ña natiaa j te ku'un j xiin' ra. Te ni xa'an tu iñu saa' te inji xini xto'o e' yo'o' xiin' j. Te ni ko'ni ndu vi'e te ni tjanu' te jaan'. ¹³ Te jaan' ndii, ni ndatu'un' ra nuu' ndu saa ni tuvj jin ángele nuu' ra

vi'e ra, te ni ka'an a xiin' ra ndii: "Tj'vi' un' te yivi' nuu Jope, te ku'un naka ra iin te nani' Simón, te ka'an tu ne yivi' Pedro xiin'.¹⁴ Te jaan' ka'an xiin' un' tu'un va'a, te kaku un' nuu' kuachi un', te kaku tu sakuu' ne iin kuu' xiin' un'", ni kachi a xiin' ra.¹⁵ Te kij' ni xa'a' ka'an ndoso' i ndii, ni tuxi' tu Espiritu Santo ne jaan' naa ni xaa xiin' yoo' na nuu'.¹⁶ Ikan' te ni naka'an i na ni ka'an xto'o e' kij' ni ka'an a ndii: "Juan ndii, xiin' tikui kuiti' ni sakuchi' ra ne yivi' kuenta Ndiosí. Ndisu ndo'ó ndii, xiin' na ndiee' Espiritu Santo kuchu' ndo'", ni kachi a.¹⁷ Va'a, naa' ni taxi' Ndiosí te ni tuxi' tu Espiritu Santo ne jaan' saa ni' ni xaa a xiin' yoo' xa'a' na iní e' xini e' xto'o e' Jesucristo ndii, koo' nduu' xachi' yu'u te nakasi i na xaa' Ndiosí —ni kachi Pedro.

¹⁸ Te kij' ni xini so'o te judío jaan' na jaan' ndii, ni nuu nimá ra. Te ni xaka'nu' ra Ndiosí ka'an ra ndii:

—Naa' sakan' ndii, taxi' tu Ndiosí na nama' ne tuku' nimá na xa'a' kuachi na xaa' na, te kumi' na kivi' nuu na koo' kivi' ndi'i' —ni kachi ra.

So'o ni xaa a kij' ni kandixa' ne nuu Antioquia tu'un va'a xa'a' Jesús

¹⁹ Te kij' ndi'i' ni xa'ni' te yivi' Esteban jaan' ndii, ni xa'a' sando'o' ne yivi' ne ndikún ichi' Jesús, ne ndiee' Jerusalén. Xa'a' a jaan' na ni kiku sava na

kua'an na ndee nuu' nu'u' Fenicia, xiin' nu'u' Chipre, xiin' nuu Antioquia. Te ni ka'an na tu'un va'a xa'a' Jesús nuu' ne judío xiin' na kuiti'.²⁰ Ndisu sava te ni kiee nu'u' Chipre xiin' nuu Cirene, kij' ni kō'ni ra nuu Antioquia ndii, ni xa'a' ka'an tu ra tu'un va'a xa'a' xto'o e' Jesús nuu' ne ka'an tu'un griego.²¹ Te ni taxi' xto'o ndiee', te ni ka'an ndoso' jaan'. Te kua'a' va ne yivi' ni iní xini xto'o e' jaan', te ni xikundikun na ichi' a.

²² Te ni xini ne nduu' kuenta Jesús, ne ndiee' nuu Jerusalén, kuento xa'a' na ni xka'ndia jaan', sakan' na ni tj'vi' na Bernabé nuu Antioquia jaan'.²³ Te kij' ni xaa te jaan' nuu jaan', te ni xini ra na sañu'u' va Ndiosí ne jaan' ndii, ni nakuatia' nimá ra. Te ni xandieni ra sakuu' na na iní na iní na xini na xto'o e' xiin' kani' nimá na.²⁴ Ni xaa ra na jaan' sakan' na te yivi' va'a nduu' ra, te chitu' vi' tu nimá ra xiin' Espiritu Santo, te iní va tu ra xini ra xto'o e'. Xa'a' a jaan' na kua'a' ka ne yivi' ni iní xini xto'o e' jaan'.

²⁵ Ndi'i' jaan' te ni keta Bernabé jaan' kua'an ra nuu Tarso, te nanduku' ra Saulo.²⁶ Te kij' ni xan kuni' na'a' ra ndii, ni naka na'a' ra, te ni nandiko' ra nuu Antioquia jaan'. Te ni ndiee' ra ikan' xiin' ne nduu' kuenta Jesús ni' iin kuiya, te ni sania'a' ra kua'a' xava'a ne yivi'. Te nuu Antioquia jaan' nduu' mii' ni chindu'u' ne

yivi' kivi' ne nduu' kuenta Jesús ichi' nuu' ña nani' ña Cristianos.

²⁷ Te kii' sakan' ndii, ni ñaka'a' ndia'vi' te ka'an tiakú tu'un Ndiosí ñuu Jerusalén, te ni xaa ra ñuu Antioquía jaan'. ²⁸ Te ni ndondichi' iin te jaan', te nani' Agabo, te ni saka'an ña'a' Espiritu Santo ña koq va sokq kanii' nuu' ñu'u' jaan'. Te ni yoq xna'a ña jaan' kii' ni nduu te nani' Claudio, te ni xa'ndia chuun' kuu' nuu'. ²⁹ Sakan' te i'in ne ndikun ichi' Jesús, ne ndiee' ñuu Antioquía jaan' ndii, ni ndoo ña kuento ña ti'vi' ña ña chindiee' ña ne nduu' kuenta Jesús, ne ndiee' ñu'u' Judea, xiin' saa ni kundiee' ña. ³⁰ Te sakan' xna'a ni xaa ña, ni ti'vi' ña Bernabé xiin' Saulo, te taxí ra ña jaan' nda'a' te xixa, te xito' ne nduu' kuenta Jesús ñu'u' Judea jaan'.

12

Sq'o ni xaa a kii' ni xa'ni' rey Herodes Jacobo, te ni chinaa tu ra Pedro vi'e kaa

¹ Kivi' jaan' ni ka'an chuun' rey Herodes, te ni tijn te yivi' ndia'vi' ne nduu' kuenta Jesús, te sando'o' u'vi' ña'a' ra. ² Sakan' te ni ka'an chuun' ra, te ni xi'i' Jacobo, ñani Juan, xiin' ichi' ni xaa te xiin' ra. ³ Te kii' ni xini Herodes jaan' ña va'a kuni ne judío ña ni xaa ra sakan' ndii, ni ka'an chuun' tu ra, te ni tijn tu te xiin' Pedro. Ni xaa ra ña jaan' sava ni kivi' ña nasukú ña xixi' ne yivi' xita' va'a ti'e', ña koo'

yuchi' levadura saká xiin', kuenta viko' pascua. ⁴ Te kii' ni tijn ña'a' ra ndii, ni skq'ni' ña'a' ra vi'e kaa, te ni xata ra kumi' ti'vi' te xiin', te kumi' ta'an kuu' ra i'in tivi' jaan', te koto ra Pedro. Sakan' ña ni kuni Herodes jaan' xta'ni' ña'a' ra nuu' ne yivi' kii' xka'ndia viko' pascua jaan', te sana'má ña'a' ra. ⁵ Sakan' na kiii' Pedro ndii, vi'e kaa jaan' naá ra, ndisu ne nduu' kuenta Jesús ndii, ka'an te ka'an ña xiin' Ndiosí xa'a' ra.

Sq'o ni xaa a kii' ni sando'o' ndika iin ángele Pedro vi'e kaa

⁶ Te ñuu kivi' ña xito' xta'ni' Herodes jaan' Pedro vi'e kaa, te sana'má ña'a' ra ndii, kixin te jaan' kandu'u' ra ma'in' uvi' ta'an te xiin', te tijn ra xiin' uvi' ta'an karena. Te ita' tu te xiin' xito' ra yi'e' vi'e kaa jaan'. ⁷ Te iin ni tui' tío' iin ángele, ña xika' nuu' nuu' xto'o' e' Ndiosí, te ni yi'e' iin ñu'u' kanii' tixin vi'e kaa jaan'. Te ni tondia nda'a' ángele jaan' toko' Pedro, te ni sandoto' ña'a' a ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndokoo kii' —ni kachi a.

Ikan' te ni ndaxin' karena ña tijn nda'a' ra jaan'. ⁸ Te ni ka'an ka ángele xiin' ra ndii:

—Satiin kutu' un' iin' ki'i' toko' un', te ñaki'i' tu un' ndixan' un' —ni kachi a.

Te sakan' ni xaa ra. Te ni ka'an ka a xiin' ra ndii:

—Ñakuinu' un' toto titi un', te kundikun un' yu'u' —ni kachi a.

9 Te n̄i x̄ikundikun ñ̄a'a' Pedro, ndis̄u x̄in̄i r̄a naa' ñ̄a nd̄ix̄a nduu' ñ̄a xaa' ángele jaan', süu' jaan' ndii tuu r̄a ñ̄a iin̄ ñ̄a satuv̄i a nuu' r̄a kuit̄i' nduu' a. 10 Te kij̄i' n̄i x̄ka'ndīa r̄a te xiin' nuu', xiin' te uv̄i ndii, n̄i xaa r̄a yi'e' kāa mii' x̄ka'ndīa ya'ya. Te yi'e' jaan' ndii, n̄i nun̄īa' mii' a. Te kij̄i' n̄i ket̄a Pedro xiin' ángele jaan' kua'an r̄a ndee n̄i xaa r̄a inḡa ya'ya ndii, x̄aka'an e' te n̄i nak̄oo iin̄ ndaa' ñ̄a'a' ángele jaan'.

11 Sakan' te n̄i nak̄u'un̄ in̄i Pedro, te n̄i ka'an r̄a xiin' nimá r̄a ndii: "Vit̄in̄ ndii, kundani x̄na'a i ñ̄a x̄to'o e' Ndiosí n̄i t̄i'vi' ángele, ñ̄a xika' nuu' nuu' a, te n̄i sakakú a yu'u nda'a' Herodes, xiin' nuu' sakuu' ñ̄a n̄i'a ñ̄a kuní ne judío, ne ta'an' i, saa n̄i'a xiin' i", n̄i kach̄i r̄a.

12 Te kij̄i' n̄i nak̄un̄i r̄a ñ̄a jaan' ndii, n̄i ket̄a r̄a kua'an r̄a vi'e' María, ñ̄a' nduu' s̄i'i' Juan, te ka'an̄ t̄u ne yivi' Marcos xiin', mii' n̄i nak̄aya kua'a' va ne yivi' ka'an̄ n̄i'a xiin' Ndiosí. 13 Kij̄i' n̄i ka'an r̄a, te n̄i sakaxan' r̄a yi'e' nuu' ki'e' ndii, n̄i ket̄a iin̄ ñ̄a' xika' nuu' ñ̄a' nan̄i' Rode te kun̄i a' yōo sakaxan' yi'e' jaan'. 14 Te kij̄i' n̄i nak̄un̄i a' ñ̄a tach̄i' Pedro nduu' a ndii, va'a va n̄i kun̄i a' ndee n̄i nun̄i'a' a' yi'e'. Süu' jaan' ndii n̄i ndava' a' kua'an a' ka'an a' ñ̄a yi'e' jaan' iin' Pedro. 15 Te n̄i ka'an n̄i'a xiin' a' ndii:

—Ñ̄a' k̄uu' kaxi' nduu' un' —n̄i kach̄i n̄i'a.

Ndis̄u ñ̄a' jaan' ndii, ndīee' ka'ka'an a' ñ̄a suvi x̄na'a r̄a. Sakan' te n̄i ka'an n̄i'a xiin' a' ndii:

—Ángele r̄a nduu' a —n̄i kach̄i n̄i'a.

16 Ndis̄u Pedro ndii, sakaxan' te sakaxan' r̄a yi'e' jaan'. Te kij̄i' n̄i nun̄i'a' n̄i'a yi'e' jaan', te n̄i x̄in̄i ñ̄a'a' n̄i'a ndii, n̄i nandan̄i xava'a n̄i'a. 17 Ndis̄u n̄i katani nda'a' r̄a te n̄i'a' r̄a ñ̄a koo tax̄in' yu'u' n̄i'a. Te n̄i ndatu'un' r̄a nuu' n̄i'a saa n̄i x̄ta'ni' ñ̄a'a' x̄to'o e' vi'e' kāa. Te n̄i ka'an t̄u r̄a xiin' n̄i'a ndii:

—Ka'an ndo' xiin' Jacobo xiin' inḡa ne nduu' kuenta Jesús xiin' e' xa'a' ñ̄a yo'o' —n̄i kach̄i r̄a.

Sakan' te n̄i ket̄a r̄a kua'an r̄a t̄uku xaan'.

18 Kij̄i' n̄i kitu' t̄uku kivi' ndii, n̄i kūaa' ndi'n̄i va te xiin', te xito' vi'e' kāa jaan', sakan' ñ̄a x̄in̄i r̄a mii' kua'an Pedro. 19 Sakan' na kuii' n̄i t̄i'vi' Herodes te xiin' te nandan̄uku' ndoo va r̄a Pedro. Te xa'a' a ñ̄a koo' te jaan' n̄i na'in̄ r̄a ndii, n̄i sana'má r̄a te xiin', te n̄i x̄ito Pedro jaan', ikan' te n̄i ka'an r̄a ñ̄a ka'ni' te xiin' r̄a te xiin' jaan'. Ndi'i jaan', te n̄i ket̄a Herodes jaan' ñ̄u'u' Judea, te n̄i nak̄aa' r̄a ñ̄uu' Cesarea, te n̄i ndoo r̄a ikan'.

So'o n̄i xaa a kij̄i' n̄i xi'i Herodes

20 Te Herodes jaan' ndii, n̄i xi'e' va r̄a xini r̄a ne ndīee' ñ̄uu' Tiro xiin' ne ndīee' ñ̄uu' Sidón. Sakan' na kuii' n̄i nak̄ata ne jaan' kuento n̄i'a ñ̄a ku'un̄ ndatu'un' man̄i' n̄i'a xiin' Herodes. Te kij̄i' n̄i

xaa nja ikan' ndii, ni ndiaka nja iin te vikui'ni xa'a' nja te nani' Blasto. Te jaan' ndii, iin te ndiso' chuun' vie va vi'e Herodes jaan' ni nduu ra. Sakan' na te jaan' ni chindiee' ña'a', te ni xikan nja ña maní' nuu' Herodes jaan'. Sakan' ña nuu' ñu'u' te jaan' sata' sakuu' ne jaan' ña tiaku nja.

²¹ Te kivi' ña ni chituní Herodes jaan' ndii, ni nakui'nu ra toto ña ni'nu' ra xa'ndia chuun' ra, te ni xikundu'u' ra mii' xa'nú ra kuachi. Te ni xa'a' ka'an ndoso' ra nuu' ne jaan'.
²² Ikan' te ni ka'an ti'e' ne jaan' ndii:

—Tachi' yu'u' iin ndiosí nduu' ña ka'an kaa', süu' tachi' yu'u' te yivi' nduu' a —ni kachi nja.

²³ Xa sakan' ni, te ni kani iin ángele, ña xika' nuu' nuu' xto'o e' Ndiosí, Herodes jaan', te ni xa'a' xaxi' ña'a' tikuxi' ndee ni xi'i ra, sakan' ña ni xaka'nu' ra Ndiosí.

²⁴ Te tu'un va'a xa'a' xto'o e' ndii, so'o kiku ka a, te kua'a' ka tu ne yivi' natiin' a.

²⁵ Te Bernabé xiin' Saulo ndii, ni kije ra ñuu Jerusalén kii' ndi'i ni saxinú ra chuun nuu' ra, te ni nandiko' ra ñuu Antioquía, te ni xaka tu ra Juan, te ka'an tu ne yivi' Marcos xiin'.

13

So'o ni xaa a kii' ni kana Ndiosí Bernabé xiin' Saulo te ka'an ndoso' ra xa'a' Jesús

¹ Te tein ne nduu' kuenta Jesús ñuu Antioquía ndii,

ni yoo te ka'an tiakú tu'un Ndiosí, te ni yoo tu te sanakuachi' a. Te jaan' ndii, iin ra nduu' Bernabé, te inga ra nani' Simón, te ka'an tu ne yivi' te tuun' xiin' ra, te inga ka ra nani' Lucio, te ñuu Cirene, te inga ka ra nani' Manaén, te ni xa'nu inga' xiin' Herodes, te inga ka ra nduu' Saulo. ² Unta' kii' ni yoo nditia ne jaan', te xaka'nu' tu nja xto'o e' Ndiosí ndii, ni ka'an Espiritu Santo xiin' nja ndii:

—Sasiin' ndo' Bernabé xiin' Saulo xa'a' chuun ña ni kana ña'a' i saa ra —ni kachi a.

³ Te kii' ndi'i ni yoo nditia ne jaan', te ni ka'an tu nja xiin' Ndiosí ndii, ni tondia nda'a' nja uvi saa' te jaan' ka'an nja xiin' Ndiosí xa'a' ra. Ndi'i jaan', te ni ndei' ña'a' nja.

Xika' Pablo xiin' Bernabé ñu'u' Chipre

⁴ Sakan' na kiii' ni tianu' ña'a' Espiritu Santo, te ni nakaa' ra ñuu Seleucia, te ikan' ni ko'ni ra tundoo', te kua'an ra ndee nuu' ñu'u' ña naá i'nu ña nani' Chipre.

⁵ Te kii' ni xaa ra ñuu Salamina, ña kandu'u' mii' xaá tundoo' jaan' ndii, ni ka'an ndoso' ra tu'un Ndiosí tixin ki'in' vi'e mii' nakayá ne judío. Te ni xika tu Juan chindiee' ña'a' ra.

⁶ Te kii' ndi'i ni xinun'ni ra kani' nuu' ñu'u' Chipre, ña naá i'nu jaan' ndii, ni xaa ra ndee ñuu Pafos. Te ikan' ni xini ta'an' ra xiin' iin te tu'va, te nani' Barjesús. Te

jaan' ndii, iin te judío, te ka'an tiakú tũn vixi, nduu' ra. ⁷ Te ndu'u' ra vi'e iin te xa'ndia chuun', te nani' Sergio Paulo. Sergio jaan' ndii, iin te kuu' kaxi' va nduu' ra, te ni kunj va ra kunj so'o ra tu'un Ndiosí, sakan' na ni kana ra Bernabé xiin' Saulo. ⁸ (Te Elimas nani' te tu'va jaan' tu'un griego.) Te ni xika ra nakasi ra Bernabé xiin' Saulo, sakan' na ni kunj ra na kunj te xa'ndia chuun' jaan' kunj ra Jesús. ⁹ Te Saulo, te nani' tu Pablo ndii, chitu' nimá ra xiin' Espiritu Santo. Te ni xito ndi'e' ra te tu'va jaan'. ¹⁰ Te ni ka'an ra xiin' te jaan' ndii:

—Yo'ó ndii, te xini xa'an' va nduu' un', te chitu' vi' nimá un' nu'u' na nia'a, te si'e na ndiva'a nduu' un'. Te ndasi' ta'an' tu un' xiin' sakuu' na ndixa. ¿Ndichun na xikuiin un' na xayakua' un' ichi' ndaku xto'o e' Ndiosí? ¹¹ Te vitin ndii, kanj xto'o e' Ndiosí yo'ó, te nanduun un' te kui'e nuu', te ni ndee nu'u' kuvj kunj ka un' ndia'vi' kivi' —ni kachj Pablo.

Te xaka'an e', te ni kuvj iin yavi nuu' ra, te tüvi' ka a. Te ni xa'a' nanduku' nianí ra ne tijn nda'a' ra. ¹² Sakan' na kuu', kij' ni xinj te xa'ndia chuun' jaan' na ni yoo jaan' ndii, ni inj ra xinj ra xto'o e', te nandanj va ra xa'a' na ni sania'á Pablo jaan'.

Xika' Pablo xiin' Bernabé nuu' Antioquia, na naá nuu' nu'u' Pisidia

¹³ Te Pablo xiin' inga te kua'an xiin' ra ndii, ni ko'ni

ra tundoo' nuu' Pafos jaan', te kua'an ra ndee nuu' Perge, na naá nuu' nu'u' Panfilia. Ndisu kij' ni xa'a ra nuu' Perge jaan' ndii, ni nakoo na'a' Juan, te ni nandiko' ra nuu' Jerusalén. ¹⁴ Te nuu' Perge jaan' ni kiee ra, te ni xa'a ra nuu' Antioquia, na naá nuu' nu'u' Pisidia. Te kivi' sábado, na xinandiee' ne judío ndii, ni ko'ni ra xiin' nja vi'e mii' nakaya nja, te ni xikundiee' ra ikan'. ¹⁵ Te kij' ndi'i ni ka'vi' iin te yivi' tu'un ndei' Ndiosí xiin' na ni ke'i te ni ka'an tiakú tu'un a ndii, ni ti'vi' te kuu' nuu' xa'a' vi'e jaan' iin te yivi', te ni ka'an ra xiin' Pablo xiin' Bernabé ndii:

—Nani i, naa' yoo iin tu'un va'a te sandieni ndo' sakuu' e' ndii, sa'a ndo' na va'a te ka'an ndo' a —ni kachj ra.

Ka'an ndoso' Pablo xa'a' Jesús nuu' ne judío

¹⁶ Sakan' te ni ndondichj Pablo, te ni katani nda'a' ra te ko' taxin' yu'u' nja. Te ni ka'an ra ndii:

—Ne vi'e Israel, ne ta'an' i, xiin' ndo'ó, ne tuku', ne xaka'nu' tu Ndiosí ndii, kunj so'o ndo'. ¹⁷ Ndiosí yoo, ne vi'e Israel, ni nakaxin ne ichi' yata' e', te ni xakua'a' xava'a na'a' a kij' ni nduu' nja ne ndiva'a nuu' nu'u' Egipto. Te xiin' na ndiee' a ni tava' na'a' a nuu' nu'u' Egipto jaan'. ¹⁸ Te nii' uvj xiko' kuiya ni kundieni a xa'a' na ni xa'a ne jaan' mii' ichi' kaa'. ¹⁹ Te kij' ni xka'ndia na jaan' ndii, ni chindiee' Ndiosí ne

ichi' yata' e' jaan', te ni sandoñu'u' nja uxā ta'an nuu' ne yivi', ne ni ndiee nuu' ñu'u' Canaán, te ni taxī a ñu'u' jaan' kunduu ña'a ne ichi' yata' e' jaan'. ²⁰ Te sakuu' ña jaan' ni xka'ndia yatin' kumi' ciento uvi xiko uxī kuiya.

'Ni ya'a ña jaan', te ni sakuiso' chuun' Ndiosí te kuu' nuu', te ki'in ichi' ra nuu' nja. Sakan' ni xika nja ndee kivi' ni nduu Samuel, te ni ka'án tiakú tu'un Ndiosí. ²¹ Ndi'i jaan', te ni xikan nja iin rey te ka'ndia chuun' nuu' nja. Te ni nakaxin Ndiosí Saúl, si'e Cís, te nduu' siani' xika' Benjamín. Te ni xa'ndia chuun' ra uvi xiko kuiya. ²² Te ki'i ndi'i ni xta'ni' ña'a' Ndiosí ndii, ni sakuiso' chuun' a David, te kunduu ra rey, te ka'ndia chuun' nuu' nja. Te jaan' nduu' te xa ni ka'an a xa'a' ndii: "Xa ni xini i ña David, si'e Isaí ndii, iin te xtani va nimá i nduu' ra, te jaan' saxinú sakuu' ña kuni' yu'u", ni kachi a.

²³ 'Ni taxī Ndiosí kuento a ña tein siani' xika' David jaan' keta iin ña sakakú yoo', ne vi'e Israel, nuu' kuachi e', ña jaan' nduu' Jesús. ²⁴ Te ña kuni' ka kixin ña jaan' ndii, ni ka'an ndoso' Juan nuu' sakuu' ne vi'e e' Israel xa'a' ña kuni' a nama nja nimá nja xa'a' kuachi ña xaa' nja, te nakaka nja ichi' Ndiosí, te kuchi nja kuenta a. ²⁵ Te ki'i xa kuyatin' saxinú Juan jaan' chuun' nuu' ra ndii, ni ka'an ra ndii: "Süu'

yu'u nduu' ña sakakú yoo' jaan'. Süu' jaan' ndii xata' i kuaxi ña jaan'. Te yu'u ndii, ni ndee vä'a i kunduu te ndaxin' ndixan' ki'i' a", ni kachi ra.

²⁶ 'Ñani ta'an' i, ne nduu' siani' xika' Abraham, xiin' sakuu' ndo'ó, ne tuku', ne xaka'nu' Ndiosí ndii, tu'un vä'a ña ka'an xa'a' ña sakakú Ndiosí yo'o' ndii, nuu' yoo' ni ti'vi' ña'a' a. ²⁷ Kuachi ndii, ne ndiee' ñuu Jerusalem xiin' te xa'ndia chuun' nuu' nja ndii, ni nakuni nja Jesús, ni ndee ni kundani tu nja ndee ña ka'an ña ni ka'an te ni ka'an tiakú xa'a' a, ña xi ka'vi' te yivi' nuu' nja sakuu' kivi' sábado, ña xinandiee' nja. Sakan' na kuii' ni saxinú nja ña ni ka'an tiakú te jaan' xa'a' a ki'i' ni ndoo nja kuento ña xata'an kuvi a. ²⁸ Tee' ndee koo' ndee iin xa'a' ña xata'an kuvi a ndii, ni ka'an nja xiin' Pilato, te ni ka'an chuun' ra te ka'ni' ña'a' te xiin' ra. ²⁹ Te ki'i' ni saxinú nja sakuu' ña yoso' xa'a' ña jaan' ndii, ni sanuu' ra ñu'u' nde'i a nuu' krusin itun', te ni chinaá ña'a' ra yavi ndii. ³⁰ Ndisu Ndiosí ndii, ni sanatiaku ña'a' a. ³¹ Te ña jaan' ndii, ki'in' kivi' ni tuvi a nuu' ne ni kiee ndee nuu' ñu'u' Galilea, te ni kaa nja ñuu Jerusalem xiin' a. Te ne jaan' nduu' tu ne ndiee' yu'u' xa'a' a vitin nuu' ne yivi'.

³² 'Te ndu'u ndii, ka'an ndoso' ndu nuu' ndo' xa'a' tu'un vä'a ña ka'an xa'a' ña ni taxī Ndiosí kuento a nuu'

ne xij' yata' e', ³³ te xa ni saxinú xachi' a ña jaan' nuu' yoo', ne nduu' siani' xika' ne jaan' kij' ni sanatiaku a Jesús. Naa yoso' a nuu' tutu Salmos ña uvi mii' ka'an a ndii: "Si'e i nduu' yo'ó, kivi' vitin satuvi i ña nduu' i yuva' un'", kachi a. ³⁴ Te ni sanatiaku ña'a' a, te koo' kivi' tivi' ñu'u' nde'i ña jaan' naa ni ka'an ka Ndiosí ndii: "Sañu'u' xna'a i ndo'ó xiin' ña ni taxí i kuento i xa'a' nuu' David", kachi a. ³⁵ Te sakan' tu yoso' a inga Salmo mii' ka'an a ndii: "Taxí yo'ó tivi' ñu'u' nde'i te nduu' kuenta un'." Sakan' kachi a.

³⁶ 'Va'a, David jaan', kij' ndi'i ni xika nuu ra nuu' ne ta'an' ra saa kuni Ndiosí ndii, ni xi'i ra, te ni chinaá ña'a' te yivi' mi' ñu'u' ne ichi' yata' ra. Te ni tivi' ñu'u' nde'i ra jaan'. ³⁷ Ndisu ña ni sanatiaku Ndiosí jaan' ndii, ni tivi' ñu'u' nde'i a.

³⁸ 'Ndo'ó, ne ta'an' i, xa'a' jaan' na kuni a kundani ndo' ña ka'an ndoso' ndu ña nda'a' Jesús jaan' kuiti' kuaxi ña kuví koo ka'nu' ini Ndiosí xa'a' kuachi e', ³⁹ sakan' ña xiin' tu'un nde'i Ndiosí, ña ni ke'i Moisés ndii, ni kuví kundaku nimá e' nuu' a ndee sie. Sakan' na kuii' nda'a' Jesús jaan' kuiti' kuaxi ña nduu' ndaku nimá sakuu' yoo', ne ini xini ña'a', nuu' Ndiosí. ⁴⁰ Sakan' na kuii' koto xiin' mii' ndo', koto ka kundo'o ndo' ña ni ka'an te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí ndii:

⁴¹ Koto va ndo'ó, ne kundi'i' xiin' i,

te nandaní ndo', te ndoñu'u' ndo'.

Sakan' ña kivi' ña xika' ka ndo' ndii,

saa i iin chuun ka'nu',

ña ndeva'a ni ka'an ne yivi' a xiin' ndo' ndii, kändixa' ndo' a.

Sakan' yoso' a —ni kachi Pablo.

⁴² Te kij' ni keta Pablo xiin' Bernabé vi'e mii' nakayá ne judío jaan' ndii, ni ka'an nda'vi nja xiin' ra ña ka'an ka ra xiin' nja xa'a' ña jaan' tuku kivi' sábado, ña xinandiee' nja. ⁴³ Te kij' ndi'i ni ndutiá nja ndii, kua'a' ne judío xiin' ne tuku', ne ndikún ndituni ña kandixa' ne judío, ni xikundikun ña'a', te ka'an ra xiin' nja ña kuita ni'i va nja nuu' ña ndani mii' ña'a' Ndiosí.

⁴⁴ Te tuku kivi' sábado, ña xinandiee' nja ndii, yatin' sakuu' ne ñuu jaan' ni nakaya te kuni so'o nja tu'un va'a xa'a' xto'o e'. ⁴⁵ Ndisu kij' ni xini te judío, te kuu' nuu', ña ni nakaya kua'a' xava'a ne yivi' jaan' ndii, ni xakuinu xava'a ra, te ni xa'a' ka'an kiní ra xa'a' ña ka'an ndoso' Pablo jaan', te kani'a a tu ra xiin' ra. ⁴⁶ Ndisu Pablo xiin' Bernabé ndii, xiin' ña ndieni ni ka'an ra ndii:

—Ni kuni a ña xi'na ka nuu' ndo'ó, ne ta'an' ndu, ka'an ndoso' ndu tu'un Ndiosí. Te ndii, xa'a' a ña küni natiiin ndo' a, te nia'a ndo' ña xata'an natiiin ndo' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i, sakan' na kuii' vitin ndii, ku'un ndu nuu' ne tuku', ⁴⁷ sakan' ña xa sakan' ni

ka'an chuun' xto'o e' Ndiosí
 xiin' ndu naa yoso' a nuu'
 tutu a mii' ka'an a ndii:
 Ni sakuiso' chuun' i yo'ó,
 te kunduu un' ndee naa nu'u
 nuu' ne tuku',
 te ku'un un' ndee mii' xan
 ndi'i iin yivi',
 te sania'a un' nja xa'a' ña
 sakakú ña'a' i.
 Ni kachi a.

⁴⁸ Kij' ni xini so'o ne tuku'
 ña jaan' ndii, va'a va ni kuni
 nja, te ni tjin ka'nu' nja tu'un
 xto'o e'. Te sakuu' ne xa ni
 nakaxin Ndiosí te natjin nja
 kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i'
 ndii, ni ini nja xini nja Jesús.

⁴⁹ Te ni kiku tu'un xto'o
 e' kanii' nuu' nu'u' jaan'.

⁵⁰ Ndisu te judío jaan' ndii,
 ni chu'u' ra sava ña'a', ne
 ka'nu' va, ne ita' ni'i va nuu'
 ña kandixa' nja, xiin' ki'in'
 te kuu' nuu' ñuu jaan'. Te ni
 xa'a' sando'o' ra Pablo xiin'
 Bernabé, sakan' na ni taxi'
 ña'a' ra nuu' nu'u' jaan'.

⁵¹ Sakan' te ni sakoyó te jaan'
 yaka' xa'a' ra te nia'a' ra ña
 xi'é Ndiosí xini a ne jaan'.
 Te ni kije' ra kua'an ra ñuu
 Iconio. ⁵² Ndisu ne ndikún
 ichi' Jesús, ne ndiee' ñuu
 Antioquia jaan' ndii, chitu'
 vi' nimá nja xiin' ña va'a
 kuni nja, te chitu' vi' tu nimá
 nja xiin' Espiritu Santo.

14

*So'o ni xaa a kij' ni ka'an
 ndoso' Pablo xiin' Bernabé
 tu'un va'a ñuu Iconio*

¹ Te kij' ndiee' ra ñuu
 Iconio jaan' ndii, ni ko'ni
 inga' ra vi'e mii' nakayá ne
 judío naa xi xaá ra, te ni

ka'an ndoso' va'a xava'a ra
 tu'un va'a nuu' nja, sakan'
 na kua'a' xava'a ne judío
 xiin' ne tuku' ni ini xini
 Jesús. ² Ndisu ne judío,

ne ni ini xini Jesús ndii, ni
 chu'u' nja sava ne tuku', te
 ni ka'an kiji ne jaan' xa'a'
 Pablo xiin' xa'a' Bernabé.
³ Ndee saa ka ni ndii, kua'a'
 ya'a kivi' ni ndoo Pablo xiin'
 Bernabé ikan' ka'an ndoso'
 ndieni ra tu'un va'a xa'a'
 xto'o e'. Te ña jaan' ni
 chindiee' ña'a' a, te ni xaa
 ra chuun ka'nu' xiin' ña nan-
 daní va ne yivi'. Te xiin'
 ña jaan' nia'a' a ña ña ndixa
 nduu' tu'un ña ka'an ndoso'
 ra xa'a' ña ndani mii' Ndiosí
 yoo'. ⁴ Te ni nata'vi' ne

ndiee' ñuu jaan'. Sava nja ni
 nduijn xiin' ne judío, te sava
 tuku nja ni nduijn xiin' te ni
 tjanu' Jesús jaan'. ⁵ Xa'a' a
 jaan' na ni nakata sava ne
 tuku' xiin' ne judío kuento
 nja, te ni chindiee' tu ña'a'
 te xa'ndia chuun' ñuu nja,
 te mji' kuu nja xiin' ra, te
 kuu yuu' tu ña'a' nja. ⁶ Te
 kij' ni xini te tjanu' Jesús
 jaan' kuento xa'a' ña jaan'
 ndii, ni xinu' ra kua'an ra
 ñuu Listra xiin' ñuu Derbe,
 ña nu'u' nuu' nu'u' Licaonia.
 Te ni xa'an tu ra sakuu' ñuu
 ña nu'u' yatjn ikan' ⁷ ka'an
 tu ra tu'un va'a ñuu jaan'.

*Kuun' yuu' ne yivi' Pablo
 ñuu Listra*

⁸ Te ni yoo' iin te kui'e
 xa'a' ñuu Listra jaan'. Ndee
 iin kivi' ni kivi' kaka' ra,
 sakan' ña xa te kui'e xa'a'
 nduu' ra ndee ni tui' ra.
⁹ Te jaan' ndii, ni ndu'u' ra

xini so' o ra ña ka'án ndoso' Pablo. Te ni xto' ni kaxi' Pablo nuu' ra, te ni xini ra ña ini te jaan' ña kuví sanda'a ña'a' Ndiosí. ¹⁰ Te ni ka'an ti'e' Pablo xiin' ra ndii:

—Kujin ndichi ndaku un' xiin' xa'a' un' —ni kachi ra.

Te jin ni kandeta ti'o' te jaan', te ni xa'a' xika' ra. ¹¹ Te kii' ni xini ne kua'a' jaan' ña ni xaa Pablo ndii, ni xa'a' kuaa' nia ka'án nia xiin' tu'un mji' nia Licaonia ka'án nia ndii:

—Ndiosí ndii, te yivi' ni nandu'u a, te ni nuu a nuu' e' —kachi nia.

¹² Bernabé ndii, ndiosí Júpiter ni kachi nia xiin' ra, te Pablo ndii, ndiosí Mercurio ni kachi nia xiin' ra, koto ka suvi' ra nduu' te ka'án ka. ¹³ Te sutu, te xachuun' tixin vi'e' mii' xaka'nu' ne yivi' ndiosí Júpiter jaan' ndii, ni kixin ndiaka ra toro xiin' ita toso' yi'e' ñuu jaan'. Sakan' ña vi'e' mii' xaka'nu' ne yivi' ndiosí Júpiter jaan' ndii, ndee nuu' ñuu iin' a. Te te jaan' xiin' sakuu' ne kua'a' jaan' ndii, ni kuní nia nasoko' nia ña jaan' nuu' Pablo xiin' nuu' Bernabé.

¹⁴ Ndisu kii' ni xini Pablo xiin' Bernabé ña jaan' ndii, ni xtaní xachi' ra ña jaan', sakan' na ni ndata' ra toto ña tití ra, te taxta'an' ra ni ko' ni ra tein ne yivi' kua'a' jaan' ka'án ti'e' ra ndii:

¹⁵ —Kuni so' o ndo' ña ka'án i, ¿ndichun na xaa' ndo' ña kaa'? Te yivi' ndee naa ndo' o kuiti' nduu' tu ndu'u. Te ka'án ndoso' ndu tu'un va'a' nuu' ndo'

ña nakoo ndo' ña xini xa'an' kaa', te nandiko' ndo' nuu' Ndiosí tiaku, ña ni xa'a' ndivi', xiin' ñu'u' jin yivi', xiin' miji' ka'nu', xiin' sakuu' ña yoo nuu' sakuu' ña jaan'. ¹⁶ Nuu' ni kixin ndii, ni taxi a ña kaka sakuu' nuu' ne yivi' saa ka kuni mji' nia. ¹⁷ Tee' ndee sakan' ni xaa nia ndii, ni xikuujin a ña xaa' a ña va'a' nuu' nia, te nia'a' ña'a' a ña yoo a. Sakuun' a savi' te taxi' a kua'a' ña savi' nda'a' nia, xiin' ña xaxi' nia, xiin' ña va'a' kuni nimá nia —ni kachi ra.

¹⁸ Tee' ndee sakuu' ña jaan' ni ka'an ra xiin' nia ndii, ni ndo' o va ra, te ni sain kuin ra ne kua'a' jaan' ña nasoko' nia kiti' jaan' nuu' ra.

¹⁹ Ndisu ni ya'a, te ni ndekuie ndia'vi' te judío, te ni kije ñuu Antioquía xiin' ñuu Iconio. Te jaan' ndii, ni nama ra nimá ne jaan', te ni kuyun yuu' nia Pablo. Te xa'a' ña ni tuu nia ña xa ni xi'i ra ndii, ni kañuu ña'a' nia xta'ni' nia ndee nuu' ñuu. ²⁰ Ndisu kii' ni xaa ne ndikún ichi' Jesús, te ni xinuudu ña'a' nia ndii, ni ndokoo ra, te ni ndi'vi' tukuu ra ñuu jaan'. Te tuku kivi' ni keta ra kua'an ra xiin' Bernabé ñuu Derbe.

²¹ Te ni ka'an ndoso' ra tu'un va'a' nuu' ne ndiee' ñuu jaan', te ni nakoo kua'a' ne ndikún ichi' Jesús ni xaa ra. Kii' ndi'i ña jaan', te ni nandiko' ra ñuu Listra, xiin' ñuu Iconio, xiin' ñuu Antioquía ²² xandieni ra ne

ndikún ichi' Jesús, te ndiaa yu'u' ña'a' ra ña kuni a kuíta ni'i nja nuu' ña ini nja xini nja a. Te ni ka'an ra xiin' nja ña kuni a kundō'o va e' te xka'ndia e' mii' xa'ndia chuun' Ndiosí. ²³ Te i'in ñuu jaan' ndii, ni sakuiso' chuun' ra te xixa te ka'ndia chuun' nuu' ne nduu' kuenta Jesús. Te kii' ndi'i ni ka'an ra xiin' Ndiosí, te ni yoo nditia tu ra ndii, ni sanakua'a ra te jaan' nda'a' xto'o e' Jesús, ña xa ini ra xini ra.

Nandiko' Pablo xiin' Bernabé ñuu Antioquía, ña naá nuu' ñu'u' Siria

²⁴ Xka'ndia so'o ra ñu'u' Pisidia, te ni xaa ra ñu'u' Panfilia. ²⁵ Te kii' ndi'i ni ka'an ndoso' ra tu'un va'a ñuu Perge ndii, ni naka'a' ra ñuu Atalia. ²⁶ Te i'kan' ni kije ra, te ni ko'ni ra tundoo' te kua'an ra ñuu Antioquía mii' ni sanakua'a ña'a' ne nakayá xa'a' Jesús nuu' ña ndani mii' ña'a' Ndiosí, te taxí a ña ndiee' ra xa'a' chuun ña ni xaa ra. ²⁷ Te kii' ni xaa ra ñuu jaan', te ni nakaya ra ne nduu' kuenta Jesús ndii, ni ndatu'un' ndi'i ra nuu' nja sakuu' ña ni xaa Ndiosí xiin' ra, xiin' saa ni taxí a ña ini tu ne tuku' kuni nja Jesús. ²⁸ Te ni ndoo ra i'kan' kua'a' kivi' xiin' ne ndikún ichi' Jesús xiin' ra.

15

Ndatu'un' tuni ka'nu' te ni tianu' Jesús xiin' te xixa ñuu Jerusalén

¹ Te kivi' jaan' ndii, ni xaa ndia'vi' te ni kije ñu'u' Judea

ñuu Antioquía, te ni xa'a' sania'á ra ne nakayá xa'a' Jesús, ka'an ra ndii:

—Naa' kuä'a tuni iin' ndo' naa ka'an tu'un ndei' Ndiosí, ña ni natjin Moisés ndii, kivi' kaku ndo' nuu' kuachi ndo' —ni kachi ra.

² Te Pablo xiin' Bernabé ndii, ni nakuitá kuento ra xiin' te jaan', xa'a' a jaan' na ndiee' va ni kan' ta'an' ra kuento. Sakan' na ni ndoo ne nakayá xa'a' Jesús kuento ña kaa Pablo xiin' Bernabé ñuu Jerusalén xiin' sava ka te nakayá xiin' nja, te ndatu'un' ra xa'a' ña jaan' xiin' inga te ni tianu' Jesús, xiin' te xixa kuenta a, te ndiee' ñuu jaan'. ³ Te ni ti'vi' ña'a' ne nduu' kuenta Jesús kua'an ra xka'ndia ra Fenicia xiin' Samaria ka'an ra ña kua'a' ne tuku' ni nandu'u kuenta Jesús. Te va'a va kuni sakuu' inga ne nduu' kuenta Jesús xa'a' ña jaan'. ⁴ Kii' ni xaa Pablo xiin' Bernabé ñuu Jerusalén ndii, ni natjin ña'a' te xixa, xiin' inga te ni tianu' Jesús, xiin' sava ka ne nduu' kuenta Jesús. Te ni ndatu'un' ra nuu' sakuu' ne jaan' sakuu' ña ni xaa Ndiosí xiin' ra. ⁵ Ndisu ni ndondichi sava te fariseo, te xa ini xini Jesús, te ni ka'an ra ndii:

—Kuni a ña kuä'a tuni iin' te tuku' jaan', te ka'an chuun' e' xiin' ra te saxinú ra tu'un ndei' Ndiosí, ña ni ke'i Moisés —ni kachi ra.

⁶ Sakan' te ni nakaya te ni tianu' Jesús, xiin' te xixa jaan' te ndatu'un' tuni

ra xa'a' ña jaan'. ⁷ Te kij' ni kuna'a' va ndatu'un' ndiee' xiin' ta'an' ra ndii, ni ndondichi Pedro, te ni ka'an ra ndii:

—Ñani ta'an' i, xini ndo'ó ña saa' ni nakaxin Ndiosí yu'u tein ndo', te ka'an ndoso' i tu'un va'a nuu' ne tuku', te ni ini ña xini ña Jesús. ⁸ Te Ndiosí, ña xini saa iin' nimá e' ndii, ni nia'a a ne tuku' ña natiin' ña'a' a taxi a Espíritu Santo naá nimá ña, saa nii' ni xaa tu a xiin' yoo'. ⁹ Te kuasa' xachi' siin' ni xaa a xiin' yoo' ni ndee xiin' ne jaan'. Sakan' ña ni ndasandoo tu a nimá ne jaan' xa'a' ña ini ña xini ña Jesús. ¹⁰ Sakan' na kuii', ¿ndichun na xika' ndo' sataña'a' ndo' Ndiosí vitin taxi' ndo' chuun vie nuu' ne ini xini Jesús jaan', chuun ña küvi saxinú yoo' ni ndee ni küvi saxinú tu ña'a' ne xii' yata' e'? ¹¹ Sakan' ña yoo' ndii, kandixa' e' ña ni sakakú Ndiosí yoo' nuu' kuachi e' xa'a' ña kundani mii' xto'o e' Jesús yoo' kuñti', te nii' sakan' tu kundani a ne jaan' —ni kachi ra.

¹² Sakan' te ni xikundiee taxin' sakuu' ne kua'a' jaan' xini so'o tu ña ña ka'an Bernabé xiin' ña ka'an Pablo xa'a' chuun ka'nu' xiin' ña nandani va ne yivi', ña ni xaa te jaan' tein ne tuku' ni xaa Ndiosí.

¹³ Te kij' ndi'i ni ka'an te jaan', te ni xa'a' Jacobo ka'an ra ndii:

—Ñani ta'an' i, kuni so'o ndo' ña ka'an i xiin'

ndo' vitin. ¹⁴ Xa ni ka'an Simón xiin' e' saa ni xaa Ndiosí ndee ña nuu' ña ni kundani a ne tuku' jaan', te ni nakaxin a sava ña te kunduu tu ña kuenta a. ¹⁵ Te nakuitá ña jaan' xiin' ña ni ke'i te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí mii' ka'an a ndii:

¹⁶ Kij' xka'ndia ña jaan' ndii, nandiko' i te nakasa'a xaa' tukuu' i vi'e David, mii' ni xa'ndia chuun' ra, ña xa ni nduva,

te ndasava'a i mii' ni iin a. ¹⁷ Ña jaan' saa i te nanduku' sakuu' inga ne yivi' yu'u, ña nduu' xto'o ña,

xiin' sakuu' ne tuku', ne xa ni nakaxin i kunduu kuenta i.

¹⁸ Sakan' ni kachi xto'o e', ña satuvi ña jaan' ndee xta'an' iin yivi'.

Sakan' kachi a.

¹⁹ Xa'a' a jaan' na tuu yu'u ndii, va'a taxi e' chuun vie nuu' ne tuku', ne xa xa'a' ini xini xto'o e' Ndiosí. ²⁰ Süu' jaan' ndii va'a ka ke'i e' iin tutu, te ti'vi' e' e nda'a' ña mii' ka'an a ña kuni a nakoo ña ña xixi' ña ndei', ña ni nasoko' ne yivi' nuu' ndiosí saka, te na kümi' ña musa ña, te na küxi ña ndei' kiti', ti' ni xitia ní', te na küxi tu ña ní'. ²¹ Sakan' ña ndee xta'an' ndii, i'in nuu ni yoo te ka'an ndoso' tu'un ndei' Ndiosí, ña ni natiin Moisés, te ka'vi' tu ra a vi'e mii' nakayá ña saa kivi' sábado, ña xinandiee' ne ta'an' e' —ni kachi ra.

Tutu ña kua'an nda'a' ne tuku'

22 Xa'a' a jaan' na te ni tjanu' Jesús, xiin' te xixa jaan', xiin' sakuu' inga ne nduu' kuenta Jesús ñuu Jerusalén jaan' ndii, ni nakuita inga' nja kuento ña nakaxin nja iin uvi te yivi', te ti'vi' ña'a' nja xiin' Pablo xiin' Bernabé ñuu Antioquía. Te jaan' ndii, iin ra nani' Judas, te ka'an tu ne yivi' Barsabás xiin' ra, te inga ra nani' Silas. Te te kuu' nuu' nuu' ne nakaya xa'a' Jesús nduu' uvi saa' te jaan'. 23 Te xiin' te jaan' ni ti'vi' nja tutu yo'o' ña ka'an ndii: "Ndu'u, te ni tjanu' Jesús, xiin' ne nakaya xa'a' a ñuu yo'o', xiin' te xixa, te xito' ne jaan' ndii, ti'vi' ndu cha'an' ndo'ó, ne tuku', ne iní xini tu Jesús, ne ndiee' nuu' ñu'u' Siria xiin' ñu'u' Cilicia, xiin' ne ndee' ñuu Antioquía. 24 Xa ni xiní ndu kuento ña ni kije sava te yivi' tein ndu yo'o', tee' ndee koo' ra ni ti'vi' ndu. Te ni xaa ra mii' ndiee' ndo'ó, te ni sandi'ni ra nimá ndo' xiin' ña ni ka'an ra, te ni nasaka' tu ra ña xanini ndo' xa'a' a ña ka'an chuun' ra xiin' ndo', ña kasa'a ndo' tuni iin' ndo'. Te ka'an tu ra ña kuní a saxinú ndo' sakuu' ña ka'an tu'un ndei' Ndiosí. 25 Xa'a' a jaan' na ni ndoo inga' ndu kuento ña nakaxin ndu ndia'vi' te yivi', te ti'vi' ndu ra xiin' ñani maní e' Bernabé xiin' Pablo mii' ndiee' ndo'. 26 Te yo'o' ndii, xa xiyoo ra taxi ra

kivi' ñuu ra xa'a' a ña saxinú ra ña kuní xto'o e' Jesucristo. 27 Xa'a' a jaan' na ti'vi' ndu Judas xiin' Silas, te ndatu'un' ndi'i ra nuu' ndo' ña ni ndoo ndu kuento, ña yoso' nuu' tutu yo'o'. 28 Sakan' ña ni nakuita ña kuní Espiritu Santo xiin' ndu ña tjachuun' ndu ndo'ó xiin' ndee' iin tuku ña'a, süu' jaan' ndii ña yo'o' kuiti' saa ndo': 29 Kuní a ña nako' ndo' ña xixi' ndo' ndei' ña ni nasoko' ne yivi' nuu' ndiosí saka, te küxi ka tu ndo' níi', te küxi ka tu ndo' ndei' ti' ni xitja níi', te kümi' tu ndo' musa ndo'. Naa' saxinú ndo' ña jaan' ndii, va'a saa ndo'. Ndiosí na koo xiin' ndo'." Sakan' yoso' a nuu' tutu jaan'.

30 Te kij' ndi'i ni ndei' ña'a' nja ndii, ni kije ra ñuu Jerusalén, te ni nakaa' ra ñuu Antioquía. Te ni nakaya ra ne nakaya xa'a' Jesús, te ni sanakua'a ra tutu jaan' nda'a' nja. 31 Te kij' ni ka'vi nja a ndii, ni nakuatia' va nja, sakan' ña ni saki'vi ña'a' ña yoso' nuu' tutu jaan'. 32 Te Judas xiin' Silas, xa'a' a ña nduu' tu ra te ka'an tiakú tu'un Ndiosí ndii, ni xandi'eni ña'a' ra xiin' kua'a' tu'un va'a, te ni nakata ni'i tu ña'a' ra nuu' ichi' Jesús. 33 Te kij' ndi'i ni ndoo ra ñuu jaan' ndia'vi' kivi' ndii, ni ndei' maní ña'a' ne nduu' kuenta Jesús, ne ndiee' jaan', te nandiko' ra mii' ndiee' ne ni ti'vi' ña'a'. 34 Ndisu Silas ndii, ni xtaní ra ndoo ka ra ikan'. 35 Te ni ndoo tu Pablo

xiin' Bernabé ñuꝯ Antioquía jaan' sania'á inga' rā xa'a' xto'ꝯ e', te ka'án ndoso' tū rā tū'un vā'a xiin' kua'a' inga te yivi'.

Kani ta'an' kuento Pablo xiin' Bernabé xa'a' Juan

³⁶ Kij' nī ya'a ndia'vi' kivi', te nī ka'an Pablo xiin' Bernabé ndii:

—To'ꝯ tukuu' sakuu' ñuꝯ mii' nī ka'an e' tū'un vā'a xa'a' xto'ꝯ e' nuu' ne yivi', te kunī e' saa ndiee' ne jaan' —nī kachi' rā.

³⁷ Ndandij nī kunī Bernabé ñā ku'un tū Juan, te ka'án tū ne yivi' Marcos xiin', xiin' rā.

³⁸ Ndisu nī tū Pablo ñā vā'a nduu' a ñā ku'un ka te jaan' xiin' rā, sakan' ñā nī nakoo xiin' mji' rā ñu'u' Panfilia, te nī xiin ka rā kundikun rā sachuun' inga' rā xiin' te jaan' chuun nuu' xto'ꝯ e'.

³⁹ Xa'a' a jaan' na Pablo xiin' Bernabé ndii, ndiee' vā nī kanī ta'an' rā kuento ndee nī kusiiin' rā. Sakan' na nī xaka Bernabé Marcos, te nī ko'ñi rā tundoo', te kua'an rā nuu' ñu'u' Chipre.

⁴⁰ Te Pablo nī xaka Silas, te kua'an rā kij' ndij nī sanakua'a ñā'a' inga ne ndikún ichi' Jesús nuu' ñā ndanī mji' ñā'a' xto'ꝯ e' Ndiosí. ⁴¹ Te nī xka'ndia rā nuu' ñu'u' Siria xiin' nuu' ñu'u' Cilicia nakata' nī' rā i'in tū'vi ne nduu' kuenta Jesús.

16

Kua'an Timoteo xiin' Pablo xiin' Silas

¹ Xi'na ka ñuꝯ Derbe nī xaꝯ rā, ndij jaan' te nī xaꝯ rā ñuꝯ Listra, te ikan' ndu'u' iin te nanī Timoteo, te ndikún ichi' Jesús. Te si'e iin ñā'a' judía, ñā' inī xini Jesús nduu' te jaan', ndisu yuva' rā ndii, te griego nduu' rā. ² Te xa'a' a ñā ka'án vā'a vā ne inī xini xto'ꝯ e', ne ndiee' ñuꝯ Listra jaan' xiin' ñuꝯ Iconio, xa'a' Timoteo jaan' ndii, ³ nī kunī Pablo ñā ku'un te jaan' xiin' rā. Ndisu ñā kunī ka ku'un rā ndii, nī ka'an chuun' rā ñā koo tunī iin' te jaan', te kani'ni kiji' ne judío, ne ndiee' ñu'u' jaan'. Kuachi' ndii, sakuu' ne ndiee' jaan' xini ñā te griego nduu' yuva' rā. ⁴ Te kij' xka'ndia Pablo xiin' te kua'an xiin' rā saa ñuꝯ kua'an rā ndii, sakuni' tū'un rā xa'a' tū'un ndei', ñā nī chitunī te nī tianu' Jesús, xiin' te xixa, te ndiee' ñuꝯ Jerusalén, ñā kunī a saxinu nīa a. ⁵ Sakan' na kuii' i'in tū'vi ne nduu' kuenta Jesús ndii, nī xandieni ka ñā'a' rā nuu' ñā inī nīa xini nīa Jesús, te so'ꝯ kukua'á' ka nīa i'in kivi' kua'an.

So'ꝯ nī xaꝯ a kij' nī satuvi a nuu' Pablo, ñā xini rā iin te Macedonia

⁶ Te nī xka'ndia Pablo xiin' te kua'an xiin' rā nuu' ñu'u' Frigia xiin' ñu'u' Galacia, sakan' ñā nī taxī Espiritu Santo ka'an rā tū'un Ndiosí nuu' ñu'u' Asia. ⁷ Te kij' nī xaꝯ rā xa'in' ñu'u' Misia ndii, nī xika rā ku'un rā ñu'u' Bitinia. Ndisu nī taxī tū Espiritu Jesús ñā ku'un

ra ikan'. ⁸ Te ni xka'ndia ra nu'u' Misia, te ni nakaa' ra ndee nuu Troas, na naa yu'u' mini ka'nu'. ⁹ Te nuu jaan' ni satuvi a nuu' Pablo na iin' ndichij iin te nu'u' Macedonia ka'an nda'vi ra xiin' ra ndii:

—Xka'ndia un' nu'u' Macedonia te chindjee' un' ndu —kachi ra.

¹⁰ Te kij' ni satuvi a na jaan' nuu' Pablo ndii, ni chitu'va ki'i' xiin' mii' ndu, te ku'un ndu nu'u' Macedonia. Sakan' na ni kundani ndu na Ndiosi nduu' na kana' ndu, te ka'an ndoso' ndu tu'un va'a nuu' ne ndiee' nu'u' jaan'.

So'o ni xaa a kij' ni xa'an ndu xiin' Pablo nuu Filipos

¹¹ Te ni ko'ni ndu iin tundoo', tun' ni keta nuu Troas jaan', te kua'an ndaku ndu ndee nu'u' Samotracia. Te ni kitu' tuku kivi', te ni kiee ndu kua'an ndu nuu Neapolis. ¹² Te nuu jaan' ni kiee ndu te kua'an ndu ndee nuu Filipos. Nuu jaan' ndii, nda'a' nuu Roma nduu' a, te kandu'u' a nuu' nu'u' Macedonia jaan', te iin nuu ka'nu' va nduu' a. Ikan' ni ndiee ndu ndia'vi' kivi'.

¹³ Te iin kivi' sabado, na xinandiee' ne ta'an' ndu, ne judio ndii, ni kiee ndu nuu jaan', te ni xa'an ndu yu'u' itia mii' tuu ndu na yoo iin xaan' mii' xi ka'an ne judio, ne ndiee' ikan' xiin' Ndiosi. Sakan' te ni xikundiee ndu ikan', te ni xa'a' ka'an ndu xiin' na'a', ne ni nakaya ikan', tu'un va'a xa'a' Jesus.

¹⁴ Te iin na'a' jaan' nani' Lidia, na' nuu Tiatira. Te xiko' a' toto va'a, na kua'a ndiaa'. Te na' xaka'nu' Ndiosi nduu' a'. Te kij' ndu'u' a' xini so'o a' na ka'an Pablo ndii, ni nunia' xto'o e' nimá a', te ni natiiin a' tu'un va'a na ni ka'an ra. ¹⁵ Te kij' ndi'i ni chichij a' kuenta Jesus xiin' sakuu' ne ndiee' vi'e a' ndii, ni ka'an nda'vi a' xiin' ndu ndii:

—Naa' tuu ndo' na ini i xini i xto'o e' ndii, to'o' ndo' te ndoo ndo' xiin' ndu vi'e i —ni kachi a'.

Te xa'a' a na ndiee' va ni ka'an a' xiin' ndu ndii, ni ndoo ndu ikan'.

So'o ni xaa a kij' ni chinaa te yivi' Pablo xiin' Silas vi'e kaa

¹⁶ Unta' kij' kua'an tukuu ndu mii' ka'an ndu xiin' Ndiosi ndii, ni nata'an' iin na' sava xiin' ndu. Na' jaan' ndii, xiko' ni'i na'a' xto'o a', te ndiee' nuu jaan'. Te naa iin na ndiva'a nimá a', na xaa' sakan' te tuvi' ini a'. Te xiin' na ndiee', na taxi' na jaan' ndii, kua'a' va xu'un' ni kanando a' xa'a' xto'o a' jaan'. ¹⁷ Te ni xikundikun a' Pablo xiin' ndu'u' ka'an ti'e' a' ndii:

—Te yivi' kaa' ndii, te xika' nuu' nuu' Ndiosi ka'nu' xava'a nduu' ra. Te ka'an ra saa saa ndo' te kaku ndo' nuu' kuachi ndo' —kachi a'.

¹⁸ Te kua'a' va kivi' ni xaa a' na jaan' ndee ni kusuxan' xini' Pablo. Sakan' na ni ndiko kuiin ra, te ni ka'an ra xiin' na ndiva'a na naa nimá a' jaan' ndii:

—Xiin' ña ndiëe' Jesucristo ka'án chuun' i xiin' un' ña kuan keta nimá ña' ñaa' —ni kachi ra.

Xaka'án e' te ni keta ña jaan', te kua'an a.

¹⁹ Te kij' ni xini xto'o ña' sava jaan' ña ni ndi'i ña ndiatu' inji ra kanando ka ra xu'un' xiin' a' ndii, ni tijn ra Pablo xiin' Silas te ni ñuu ña'a' ra xan ndiaká ra ma'in' ya'vi nuu' te xa'ndia chuun' nuu' ñuu jaan'. ²⁰ Te ni sanakua'a ña'a' ra nuu' te kuu' ka'nu' ka'án ra ndii:

—Te judío yo'o' ndii, sasana' ra ne ñuu e' xiin' ña ka'án ndoso' ra. ²¹ Sakan' ña sania'á ra iin nuu' ña ndei' ña vä'a natijn e', te ni ndee väsa' tu xi xaá e', sakan' ña te romano nduu' yoo' —ni kachi ra.

²² Xa'a' a jaan' na ni nuta tu kua'a' ne yivi', ne ni nasaa' ni xini nja Pablo xiin' Silas. Sakan' te ni tjanu' te kuu' ka'nu' jaan' te xiin', te ni tava' ra toto Pablo xiin' Silas, te ni ka'an chuun' tu ra, te ni suku' nduku va ña'a' ra. ²³ Te kij' ndi'i ni kutun' ña'a' te xiin' jaan' kua'a' va ichi' ndii, ni taan' ña'a' ra vi'e kaa. Te ni ka'an chuun' te kuu' ka'nu' jaan' xiin' te xiin' te xito' vi'e kaa ña koto va ña'a' ra. ²⁴ Kij' ni natijn te xito' vi'e kaa jaan' ña ni ka'an chuun' te jaan' xiin' ra ndii, ni taan' ña'a' ra ndemaa' tixin vi'e kaa jaan' mii' kutu' va kaa'. Te ni ko'ni tu ra xa'a' te jaan' yavi iin itun' vie va.

²⁵ Te xa ñuu sava nduu' a, ndisu Pablo xiin' Silas

ndii, ka'án ra xiin' Ndiosí te xita' tu ra yaa nuu' a. Te sakuu' te ñu'u' vi'e kaa jaan' xini so'o a. ²⁶ Te iin ni taan ndiëe' xava'a ndee ni kisi' a xa'a' vi'e kaa jaan'. Te xa ndikun sakan', te ni nunja' tu sakuu' yi'e' a, te ni ndaxin' tu karena, ña tiin sakuu' te ñu'u' jaan'. ²⁷ Te kij' ni ndoto te xito' vi'e kaa jaan', te ni xini ra ña nunia' yi'e' jaan' ndii, ni xta'ni' ra ichi' ra, te ka'ni' xiin' mii' ra, sakan' ña ni xanini ra ndii, xa ni xinu' te ñu'u' vi'e kaa jaan'. ²⁸ Ndisu ni ka'an ti'e' Pablo xiin' ra ndii:

—Sätuxu'vi xiin' mji' un', sakan' ña yo'o' ñu'u' sakuu' ndu —ni kachi ra.

²⁹ Sakan' te ni xikan te xito' vi'e kaa jaan' ñu'u', te ki'i' ni ndava ra ndeta ra mii' naá Pablo xiin' Silas. Te kisi' vi' ña'a' a ña yi'vi ra, te ni xikandu'u' ndiëe ra ndee nuu' ñu'u' nuu' Pablo xiin' Silas. ³⁰ Ndi'i jaan' te ni tava' ña'a' ra ikan'. Te ni ka'an ra xiin' te jaan' ndii:

—Ndo'ó, tákui'e, ¿ndee ña saa i, te kaku i nuu' kuachi i? —ni kachi ra.

³¹ Te ni nakujin te jaan' ndii:

—Inj un' kunj un' xto'o e' Jesucristo, te kaku un' nuu' kuachi un', yo'ó xiin' sakuu' ne ndiëe' vi'e un' —ni kachi ra.

³² Sakan' te Pablo xiin' Silas ndii, ni ka'an ra tu'un xa'a' xto'o e' nuu' te jaan' xiin' nuu' sakuu' ne ndiëe' vi'e ra. ³³ Te xa ñuu sakan' ni xaka ña'a' te xito' vi'e kaa jaan', te ni natja ra mii' ni

tuxu'ví te jaan'. Sakan' te ni chjchi ra xiin' sakuu' ne ndiee' vi'e ra kuenta Jesús. ³⁴ Te kij' ndiee' te jaan' vi'e ra ndii, ni taxi ra ña ni xixi te jaan', te va'a va kuni ra xiin' sakuu' ne ndiee' vi'e ra xa'a a ña iní nja xini nja Ndiosí.

³⁵ Kij' ni kitu' kivi' jaan' ndii, ni ti'vi' te kuu' ka'nu' ñuu jaan' iin uvi te xiin' te ka'an ra xiin' te xito' vi'e kaa jaan' ndii:

—Saña' un' te yivi' ñaa' —ni kachi ra.

³⁶ Sakan' te ni ka'an te xito' vi'e kaa jaan' kuento jaan' xiin' Pablo ndii:

—Te kuu' ka'nu' ni ka'an chuun' xiin' i ña saña' i ndo'ó. Sakan' na kuii' xa kuvj kje ndo' te ku'un ndo', Ndiosí na ku'un na xiin' ndo' —ni kachi ra.

³⁷ Ndisu ni nakuijn Pablo nuu' te xito' vi'e kaa jaan' ndii:

—Xi'na ni kutun' ra ndu'u nuu' kua'a' ne yivi', te ni ko'ni ra ndu vi'e kaa tee' ndee ni sana'má ra ndu'u, te na'in ra kuachi ndu. Te ndu'u ndii, te romano nduu' tu ndu'u. Te vitin ndii, kuni ra tava' si'e ra ndu'u. Kuäsa' xachi' sakan' ran', na kixin mii' te kuu' ka'nu' jaan' te tava' ra ndu —ni kachi Pablo.

³⁸ Te ni ka'an te xiin' jaan' xiin' te kuu' ka'nu' jaan' ña ni ka'an Pablo jaan', te ni yi'vi ra kij' ni xini so'o ra ña te romano nduu' tu Pablo xiin' Silas. ³⁹ Xa'a' a jaan' na ni xa'an tava' ra te jaan' vi'e kaa jaan', te ni xikan ra ña ka'nu' iní nuu' ra, te ni

ka'an nda'vi ra xiin' ra ña kje ra ñuu jaan'. ⁴⁰ Ni keta so'o Pablo xiin' Silas vi'e kaa jaan', te kua'an ra vi'e Lidia. Te ijan' ni nduijn ra xiin' ne nakayá xa'a' Jesús, te ni xandieni ra nimá nja, ndi'i jaan' te ni kje ra kua'an ra.

17

So'o ni xaa a kij' xika' Pablo ñuu Tesalónica

¹ Te Pablo xiin' Silas ndii, ni xka'ndia ra ñuu ña nani' Anfipolis xiin' ñuu ña nani' Apolonia, te ni xaa ra ndee ñuu Tesalónica, te ijan' ndii, yoo iin vi'e mii' nakayá ne judío.

² Te Pablo ndii, uní ta'an kivi' sábado, ña xinandiee' ne judío, ni xa'an ra vi'e mii' nakayá nja naa xi xaá ra. Te ndiee' ni ndatu'un' ra nuu' ne jaan' xa'a' ña ka'an tu'un Ndiosí.

³ Te ni sanakuachi' ra ña yoso' nuu' tutu Ndiosí jaan' nuu' nja, te sakuni' ña'a' ra ña ña nduu' Cristo ni ti'vi' Ndiosí sakakú yoo' ndii, ni kuni a ña kuvj a, ndi'i jaan', te natia'ku a. Te ka'an tu ra ndii:

—Jesús, ña ka'an ndoso' i xa'a' jaan' nduu' Cristo, ña ni ti'vi' Ndiosí sakakú yoo' —ni kachi ra.

⁴ Te sava ne judío jaan' ndii, ni iní nja xini nja Jesús, te ni nduijn nja xiin' Pablo xiin' Silas. Te sakan' tu ni xaa kua'a' va ne griego, ne ndikún Ndiosí ña kandixa' ne judío, xiin' ki'in' ña'a', ne kuu' nuu'. ⁵ Ndisu te judío, te ni kandixa' ndii, ni xakuiñu xava'a ra Pablo

xiin' Silas. Sakan' na kuii' ni nakaya ra ki'in' te nia'a xika' sij' ya'ya, te sanasaá' te jaan' ne ndiee' nuu jaan'. Te ni ki'vi ndiee' ra vi'e jin te nani' Jasón nanduku' ra Pablo xiin' Silas, te tava' ña'a' ra, te kundjaka ña'a' ra vi'e ka'nu' nuu jaan'. ⁶ Ndisu xa'a' a ña kōo' te jaan' ni na'in ra ndii, ni naka ra Jasón xiin' inga ka te ini tu xini Jesús. Te ni kañuu ña'a' ra xan ndjaka ra nuu' te kuu' nuu' nuu' nuu jaan'. Te ni ka'an ti'e' ra ndii:

—Te yivi', te sativi' ne yivi' jin yivi' mii' ka ndiee' nia jaan' ndii, ni xaa tu ra nuu mii' ndiee' e' yo'o' vitin, ⁷ te Jasón kaq' ndii, ni natijn ña'a' ra vi'e ra. Te sakuu' te jaan' xka'ndiá kuento ña ka'an chuun' César, te xa'ndia chuun' ka'nu' ka, sakan' ña ka'an ra ndii, yoo inga te xa'ndia chuun' ka'nu' ka te nani' Jesús, kachi ra —ni kachi te jaan'.

⁸ Te ni nasaa' ne kua'a' jaan' xiin' te sanakuachi' kuento nuu jaan' kij' ni xiní so'o nia ña ni ka'an ra. ⁹ Xa'a' a jaan' na ni chikandja Jasón xiin' inga te yivi' jaan' xu'un', te ni sain' ña'a' te jaan'.

So'o ni xaa a kij' ni xika Pablo xiin' Silas nuu Berea

¹⁰ Ni xaa so'o nuu, te ni ti'vi' ne ini xini Jesús Pablo xiin' Silas ndee nuu Berea. Te kij' ni xaa ra nuu jaan' ndii, ni xa'an ra vi'e mii' nakaya ne judío. ¹¹ Ne ndiee' nuu jaan' ndii, ka'nu' ka ini

nia te sakan' ne ndiee' nuu Tesalónica jaan'. Kuachi ndii ni natijn va'a nia tu'un va'a xa'a' Jesús, te i'in kivi' kua'an ndii, sakuaan ndi'i nia ña yoso' nuu' tutu Ndiosí te kunj nia naa' sakan' xna'a nduu' a naa sania'á Pablo xiin' Silas. ¹² Ña jaan' na kuii' kua'a' va ne judío jaan' ni ini xini Jesús. Te sakan' tu kua'a' ña'a' griega, ne ka'nu' xiin' te yivi' ndii, ni ini nia xini nia Jesús.

¹³ Ndisu kij' ni xiní te judío, te ndiee' nuu Tesalónica, kuento ña ka'an ndoso' tu Pablo tu'un Ndiosí nuu Berea jaan' ndii, ni xa'an tu ra ikan', te ni kiku' ra ne yivi' kua'a', ne ndiee' nuu jaan', sanasaá' ña'a' ra. ¹⁴ Ndisu ne ini xini Jesús ndii, numi' va, te ni ti'vi' nia Pablo ndee yu'u' miji ka'nu'. Te Silas xiin' Timoteo ndii, ni ndoo ra nuu Berea jaan'. ¹⁵ Te yivi', te ni xa'an xiin' Pablo ndii, ndee nuu Atenas ni xa'an nakoo ña'a' ra. Te kij' ndi'i ni ka'an chuun' Pablo xiin' ra ña ka'an ra xiin' Silas xiin' Timoteo ña yachi va kixin te jaan' nuu Atenas mii' ndu'u' Pablo jaan' ndii, ni nandiko' ra.

So'o ni xaa a kij' ni xika Pablo nuu Atenas

¹⁶ Te kij' ndu'u' Pablo nuu Atenas jaan' ndiatu' ra te jaan' ndii, ni tuxu'ví va nimá ra kij' ni xiní ra ña chitu' vi' nuu jaan' yoo ndiosí saka. ¹⁷ Xa'a' a jaan' na ni ndatu'un' ndi'i ra nuu' ne judío jaan' vi'e mii' nakaya

nĭa, xiin' nuu' ne tuku', ne xaka'nu' Ndiosí. Te sakan' tu nĭ xaa ra ĭ'in kivi' nuu' yoo ka xika' ya'vi. ¹⁸ Te sava te ndikún xata' ña nĭ sania'á ĭin ti'vi te nani' epicúreos xiin' sava te ndikún xata' ña nĭ sania'á ĭin ti'vi te nani' estoicos ndii, nĭ kanĭ ta'an' ra kuento xiin' Pablo. Te nĭ ka'an sava te jaan' ndii:

—¿Yoo nduu' tu a sania'á te ka'an saka kaá? —nĭ kachĭ ra.

Te sava tukū ra nĭ ka'an ndii:

—Kuain' te ka'an ndoso' xa'a' inga nuu' ndiosí nduu' ra —nĭ kachĭ ra.

Nĭ ka'an te jaan' ña jaan' sakan' ña nĭ ka'an ndoso' Pablo tu'un va'a nuu' ra xa'a' Jesús, xiin' xa'a' ña natĭaku e' kij' kuvĭ e'.

¹⁹ Sakan' te nĭ xaka te jaan' Pablo te kua'an ra xiin' ra ĭin xaan' mii' nakayá te xini tuní mii' nani' a Areópago, te nĭ ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Ñáá kuvĭ sania'á un' ndu'u xa'a' ña xaa' ña ka'an ndoso' un' jaan'? ²⁰ Kuachĭ ndii ña siin' tu ka'an un' xtuu ndu, sakan' na kuni kundani ndu ndee xa'a' ka'an a —nĭ kachĭ ra.

²¹ Sakan' ña sakuu' ne ndiee' ñuu jaan' xiin' ne tuku', ne ndiee' tu ĭkan' ndii, xa nuu' ndatu'un' nĭa uun xini so' o nĭa xa'a' ndee ka ña tuu nĭa nduu' ña xaa' nuu' nĭa.

²² Sakan' te nĭ xĭkuiĭn ndichĭ Pablo ma'in' vi'e Areópago jaan', te nĭ ka'an ra ndii:

—Ndo'ó, ne ndiee' ñuu Atenas yo'o' ndii, xa kundani yu'u ña tiin' ka'nu' va ndo'ó ña kandixa' ndo'. ²³ Sakan' ña kij' nĭ xka'ndĭa ĭ ya'ya ñuu ndo' mii' ita' yukun' kualĭ mii' xaka'nu' ndo' kua'a' va ña kandixa' ndo' jaan' ndii, nĭ xini tu ĭ ĭin' ĭin yukun' lulu mii' yoso' ĭin yu'u' ña ka'an ndii: “Xa'a' Ndiosí ña koo' xini.” Sakan' yoso' a. Suu xa'a' Ndiosí, ña xaka'nu' ndo' jaan' tee' ndee xini ndo' a, kuaxi yu'u ka'an ndoso' ĭ nuu' ndo' vitĭn.

²⁴ 'Ña jaan' nduu' ña nĭ xa'a' ĭin yivi' te sakan' tu sakuu' ña yoo nuu' ñu'u' ĭin yivi', xa'a' a jaan' na suvi' a nduu' xto' o ndivi' xiin' ñu'u' ĭin yivi'. Te ndü'u' a ndee ĭin yukun' ña xa'a' nda'a' te yivi', ²⁵ nĭ ndee koo' tu ndee ĭin e' kuvĭ chĭndĭee' ña'a' ndee naa kumi' e' ĭin ña kuni nuu' a. Sakan' ña koo' a kuni xachi' nuu' a jaan', suu' jaan' ndii mii' a taxi' kivi' ñuu sakuu' e', xiin' ña na'in' tachĭ' e', xiin' sakuu' ña kuni nuu' e'. ²⁶ Te xiin' ĭin ndaa' te yivi' nĭ xa'a' Ndiosí sakuu' nuu' ne yivi' ĭin yivi', te kundĭee ĭ'in ne jaan' kanii' ĭin yivi'. Te kij' ti'a'an koo ndee ĭin e' ndii, nĭ ndoo a kuento amaa xiin' mii' kundĭee e', ²⁷ te nanduku' ña'a' sakuu' e', tee' ndee nanduku' niani ña'a' e' ndii, na'in' ña'a' e', sakan' ña xika' yoo a nuu' ĭ'in e'. ²⁸ Kuachĭ ndii suvi' a xa'a' sakan' te tiaku e', xiin' ña xiko' kuiin' e', xiin' ña

18

yoo e'. Naa ni ka'an sava te ichi' ndo'ó, te ni ke'i kuento ndatun' kua'an ndii: "Si'e Ndiosí nduu' e'", ni kachi ra.

²⁹ Te xa'a' a ña si'e Ndiosí nduu' e' ndii, vā'a kanini e' ña nduu' Ndiosí ndee naa ña xa'a nda'a' te yivi' xiin' oro, xiin' plata, xiin' yuu' saa xanini mji' ra. ³⁰ Te Ndiosí ndii, ni ka'an kuachi a xiin' ne yivi' xa'a' ña naa' ni kuu nja xta'an'. Ndisu vjtin ndii, ka'an chuun' a xiin' sakuu' yoo', ne ndiee' kanii' jin yivi', ña nama e' nimá e' xa'a' kuachi e' te saa e' ña kuni a. ³¹ Sakan' ña xa ni chindu'u' a jin kivi' ña sana'má ndaku a sakuu' ne yivi' xa'a' kuachi nja. Te saa a ña jaan' xiin' nda'a' jin te yivi', te xa ni sakuiso chuun' a xa'a' चुुun jaan'. Te ni nia'a a nuu' sakuu' e' xa'a' ña jaan', sakan' ña ni sanatiaku ña'a' a —ni kachi Pablo.

³² Te kij' ni xini so'o ne yivi' jaan' ña natiaku ne xi'i ndii, sava nja ni xandi'i xiin' Pablo, te sava tuku nja ni ka'an ndii:

—Inga kivi' kuni kuni so'o ka ndu xa'a' ña ka'an un' kaa' —ni kachi nja.

³³ Sakan' te ni keta Pablo tein ne yivi' jaan' kua'an ra.

³⁴ Te sava ne yivi' jaan' ndii, ni natjin nja tu'un va'a xa'a' Jesús ña sania'a Pablo, te ni nduujin nja xiin' ra. Te tein ne jaan' ka'ni jin te nani' Dionisio, jin te xa'ndia chuun' xa'a' Areópago jaan' nduu' tu te jaan'. Te ka'ni tu jin ña'a' nani' Dámaris, xiin' inga ka ne yivi' ikan'.

So'o ni xaa a kij' xika' Pablo ñuu Corinto

¹ Te kij' ni ndi'i ña jaan' ndii, ni keta Pablo ñuu Atenas jaan' te kua'an ra ñuu ka'nu' ña nani' Corinto. ² Te ikan' ni xini ta'an' ra xiin' jin te judío te nani' Aquila, te ni tuví ñu'u' Ponto. Sakan' ndia'vi' kivi' kua'an ña ni kje'e te jaan' ñu'u' Italia, te ni xaa ra ñuu Corinto jaan' xiin' ña si'i ra Priscila. Sakan' ña Claudio, te xa'ndia chuun' kuu' nuu' Roma, ni ka'an chuun' ña kje'e sakuu' ne judío ñuu jaan'. Te ni nduujin Pablo xiin' nja. ³ Te xa'a' a ña jin ndaa' nuu' चुुun xaa' Pablo xiin' Aquila jaan' ndii, ni ndoo ra ndu'u' ra xiin' nja, te sachuun' inga' ra xiin' nja, sakan' ña ne xa'a vi'e toto nduu' nja. ⁴ Te saa kivi' sábado, ña xinandiee' ne judío ndii, ni xa'an Pablo vi'e mii' nakaya nja, te ni ndatu'un' ra xiin' nja, xiin' ne griego xa'a' Jesús te ini nja kuni nja a.

⁵ Te kij' ni xaa Silas xiin' Timoteo ñuu Corinto jaan', ña ni kje'e ra ndee ñu'u' Macedonia ndii, ndee xa nuu' tu'un va'a xa'a' Jesús ka'an ndoso' Pablo, te ndiee' yu'u' ra nuu' ne judío jaan' ña suvi' a nduu' Cristo, ña ni ti'vi' Ndiosí sakakú yoo'. ⁶ Te ndii, xa'a' a ña xikuita'nú ne judío jaan' nuu' tu'un va'a ña ka'an ndoso' Pablo, te kanja'a tu nja xiin' ra ndii, ni kisi ra toto ra ka'an ra ndii:

—Xa kuenta mji' ndo' nduu' ña kundo'o ndo' xa'a' kuachi ndo' nuu' Ndiosí, kōo' kuachi kumi' ka yu'u xa'a' ña jaan'. Te ndee vitin ndii, nuu' ne tuku' ku'un ka'an ndoso' i tu'un va'a —ni kachi ra.

⁷ Sakan' te ni keta Pablo mii' nakaya ne judío jaan' te kua'an ra vi'e jin te nani' Justo. Te jaan' ndii, xito' ka'nu' ra Ndiosí, te iin' vi'e ra yatın xiin' vi'e mii' nakaya ne judío jaan'. ⁸ Te Crispo, te kuu' nuu' tixin vi'e mii' nakaya ne judío jaan' ndii, ni ini ra xini ra xto'o e' Jesús, te sakan' tu sakuu' ne ndiee' vi'e ra. Te ki'in' tuku ne ñuu Corinto jaan', kij' ni xini so'o ña ña ni ka'an ndoso' Pablo ndii, ni ini ña xini ña xto'o e' Jesús, te ni chichi ña kuenta a.

⁹ Sakan' te ni satuvi xiin' mii' xto'o e' Jesús nuu' Pablo ñuu, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Kuän yi'vi un' ka'an ndoso' un' xa'a' i, ka'an na ka'an un', te vikuijn un'. ¹⁰ Kuachi ndii yoo i xiin' un', te kōo' ndee jin ne yivi' kuvj tijn yo'ó te satuxu'vi ña yo'ó, sakan' ña yoo kua'a' ne nduu' kuenta i ñuu yo'o' —ni kachi a xiin' ra.

¹¹ Sakan' na ni ndoo ra ikan' jin kuiya yoso' sava sania'á ra ne ñuu Corinto jaan' tu'un Ndiosí.

¹² Ndisu kij' ni nduu Galión te xa'ndia chuun' kuu' nuu' nuu' ñu'u' Acaya jaan' ndii, ni nakata sava ne judío kuento ña, te ni tijn

ña Pablo, te ni xan ndiaka ña'a' ña vi'e mii' xa'nú te yivi' kuachi ¹³ ka'an ña ndii:

—Te yo'o' ndii, tianu' ra ne yivi' te saka'nu' ña Ndiosí ña nakuitá xiin' ña ka'an tu'un ndei' ndu —ni kachi ña.

¹⁴ Te kij' xa xito' ka'an Pablo xa'a' ra ndii, ni ka'an Galión xiin' ne jaan' ndii:

—Naa' sakan' te yoo xna'a jin kuachi vie, uun jin ña ña'a ña ni xaa te yo'o' ndii, kunj so'o i ña ka'an ndo', ne judío. ¹⁵ Ndisu naa' kani' ta'an' ndo' xa'a' kuento kuiti', xiin' xa'a' ña kandixa' ndo', xiin' xa'a' tu'un ndei' mji' ndo' ndii, küni kunduu yu'u te xa'nú kuachi xa'a' ña jaan'. Sakan' na kuii' ñaa' mji' ndo' xini saa saa ndo' xiin' a —ni kachi ra.

¹⁶ Sakan' te ni tava' ra ne jaan' vi'e mii' xa'nú ra kuachi jaan'. ¹⁷ Te ni tijn sakuu' ne jaan' Sóstenes, te kuu' nuu' tixin vi'e mii' nakaya ña, te ni kutun' ña'a' ña nuu' a mii' xa'nú Galión kuachi jaan'. Ndisu te jaan' ndii, ni xaa ra kuenta kuu' vi' ne jaan'.

So'o ni xaa a kui' ni nandiko' Pablo ñuu Antioquia

¹⁸ Te ni ndoo ka Pablo ñuu Corinto jaan' kua'a' kivi'. Ndi'j jaan', te ni ndei' ra ne ini xini Jesús, ne ndiee' ikan', te ku'un ra ñu'u' Siria. Te kua'an tu Aquila xiin' Priscila xiin' ra. Te ñuu Cencia mii' kijn ña tundoo', tun' kua'an ña jaan', ni kiee ti'e xini' Pablo jaan', sakan'

ñā xā nī taxī rā kuento rā nuu' Ndiosí. ¹⁹ Te kii' nī xaa nīa ñuu Éfeso ndii, nī nakoo Pablo Aquila xiin' Priscila ñuu jaan'. Te kua'an rā vī'e mii' nakayá ne judío, te nī ndatu'un' rā xiin' ne nakayá ikan'. ²⁰ Te nī ka'an nda'vi ne jaan' xiin' rā ñā ndoo kā rā xiin' nīa ndia'vi' kivi', ndisu nī xiin' rā, ²¹ süu' jaan' ndii nī ndei' ñā'a' rā ka'an rā xiin' nīa ndii:

—Kixin ndi'e' tukū i yo'o' naa' sakan' kuní Ndiosí —nī kachi rā.

Te nī kī'in rā tundo'o' ñuu Éfeso jaan', te nī ketā rā kua'an rā.

²² Te kii' nī xaa rā ñuu Cesarea ndii, nī ketā rā tundo'o' jaan', te nī kaa rā ñuu Jerusalén, te kua'an nakuatu rā ne nduu' kuenta Jesús. Ikan' te nī nakaa' rā ñuu Antioquia.

²³ Te ñuu Antioquia jaan' nī ndoo Pablo ndia'vi' kivi', ikan' te nī ketā rā kua'an rā i'in ñuu ñā ñu'u' nuu' ñu'u' Galacia xiin' nuu' ñu'u' Frigia nakata' nī'i rā ne nduu' kuenta Jesús nuu' ichi' a.

Ka'an ndoso' Apolos xa'a' Jesús ñuu Éfeso

²⁴ Te kivi' jaan' nī xaa iin' te judío, te nani' Apolos, ñuu Éfeso, te jaan' ndii, ñuu Alejandria nī kīee rā, te chuun va rā xiin' ñā ka'an ndoso' rā, te xini' va tu rā saa yoo ñā yoso' nuu' tutu Ndiosí. ²⁵ Te jaan' ndii, nī sakuaan ndi'i tu rā xa'a' ichi' xto'o' e' Jesús. Te xiin' iin' kanii'

nimá rā ka'an ndoso' rā, te ndaku va sania'á tu rā xa'a' Jesús, tee' ndee xa'a' ñā nī sakuchi' Juan ne yivi' kuenta ñā nama' nīa nimá kuiti' nīa xini' rā. ²⁶ Te nī xa'a' rā ka'an ndoso' ndituni rā vī'e mii' nakayá ne judío. Ndisu kii' nī xini' so'o' Aquila xiin' Priscila ñā nī ka'an rā jaan' ndii, nī xaka ñā'a' nīa mii' koo' yoo, te nī sanakuachi' ndi'i kā nīa ichi' Ndiosí nuu' rā.

²⁷ Te xa'a' a ñā kuni ku'un Apolos jaan' nuu' ñu'u' Acaya ndii, nī xandieni ñā'a' ne nakayá xa'a' Jesús, ne ñuu Éfeso jaan', te nī ke'i nīa iin' tutu nuu' ne nakayá xa'a' Jesús, ne ndiee' ñu'u' Acaya jaan', ñā natiin va'a nīa te jaan'. Te kii' nī xaa Apolos ikan' ndii, nī chindiee' kua'a' rā ne yivi', ne nī ini' xini' Jesús nī xaa Ndiosí xa'a' a ñā ndani' mii' ñā'a' a. ²⁸ Sakan' suu' ndiee' va nī sandoó kui'e rā ne judío, ne ini' xini' Jesús, mii' chitu' kaa'. Te xiin' ñā yoso' nuu' tutu Ndiosí nī nīa'a' rā ne jaan' ñā Jesús nduu' Cristo, ñā nī tī'vi' Ndiosí sakakú yoo'.

19

So'o' nī xaa a kii' xika' Pablo ñuu Éfeso

¹ Ndu'u' kā Apolos ñuu Corinto jaan', te Pablo ndii, xā ndi'i nī xinu'nī rā kanii' tein' iku', te xā nī xaa rā ndee ñuu Éfeso. Te ikan' nī xini' ta'an' rā xiin' sava te ndikún ichi' Jesús. ² Te nī ndatu'un' ñā'a' rā ndii:

—¿Ñáá ni nat̄iin ndo' Espíritu Santo kij' ni xa'a' in̄i ndo' xini ndo' Jesús? —ni kach̄i ra.

Te ni nakuijn te jaan' ndii:

—Ni ndee tia'an kun̄i so'o ndu naa' yoo jin Espíritu Santo —ni kach̄i ra.

³ Te ni ndatu'un' tukuu' ña'a' Pablo ndii:

—¿Ndee nuu' ña chichi' ni nat̄iin ndo'ó na sakan'? —ni kach̄i ra.

Te ni nakuijn te jaan' ndii:

—Ña chichi', ña ni sania'á Juan kuj̄t̄i', ni nat̄iin ndu —ni kach̄i ra.

⁴ Te ni ka'an ka Pablo xiin' ra ndii:

—Ña ni ch̄ich̄i ña ni sania'á Juan jaan' ndii, kuenta ña nama' e' nimá e' xa'a' kuach̄i ña xaa' e' kuj̄t̄i' nduu' a. Te ni ka'an tu ra xiin' ne yivi' ña in̄i n̄ia kun̄i n̄ia ña kuaxi xata' ra, te ña jaan' nduu' Jesús, ni kach̄i ra —ni kach̄i Pablo.

⁵ Te kij' ni xini so'o ra ña jaan' ndii, ni ch̄ich̄i ra kuenta xto'o e' Jesús.

⁶ Te kij' ni tondia nda'a' ña'a' Pablo ndii, ni xikui'nu Espíritu Santo sakuu' te jaan', te ni xa'a' ka'an ra tu'un ña xini ra, te ni ka'an tiakú tu ra. ⁷ Te ña sakuu' te yivi' jaan' ndii, ux̄i uvi' ta'an kuu' ra.

⁸ Te nii' un̄i ta'an yoo' ni xa'an Pablo vi'e mii' nakaya te judío ñuu jaan', te ni ndatu'un' ndieni ra xiin' te jaan', te ni xika ra sakandixa' ña'a' ra ña ka'ndia chuun' Ndiosí nimá te jaan'. ⁹ Ndisu kua'a' va te

jaan' ni xaxii nimá, te nuu' chitu' ni kanja'a ra xa'a' ichi' xaa' ña ka'an ndoso' Pablo jaan'. Sakan' na ni kuxioo ra nuu' te jaan', te ni naka siin' ra te in̄i xini Jesús, te kua'an ra xiin' te jaan' vi'e mii' sania'á jin te nani' Tiranno. Te saa kivi' ni ndatu'un' ndi'i ra xiin' te jaan' ikan'. ¹⁰ Te sakan' ni xaa ra nii' uvi' kuiya. Sakan' na kuii' ni xini so'o sakuu' ne ndiee' nuu' ñu'u' Asia jaan' tu'un va'a xa'a' xto'o e' Jesús, ne judío xiin' ne griego.

¹¹ Te xiin' ña ndiee' Ndiosí ni xaa Pablo ki'in' chuun ka'nu' koo' chukuu'. ¹² Te ndee pein ra xiin' toto taa' nuu' ra ni ki'in ne yivi', te kua'an n̄ia xiin' a mii' ndiee' ne kuni kuv̄i, te ni nda'a n̄ia nuu' kui'e ña ndo'o' n̄ia. Te sakan' tu ni kiee ña ndiva'a nimá n̄ia.

¹³ Ndisu sava te judío, te xika' ya'ya tava' ña ndiva'a nimá ne yivi' ndii, ni xaa na ra ña nduxa' ña tava' ra ña ndiva'a nimá ne yivi' xiin' ña ndiee' xto'o e' Jesús ka'an ra ndii:

—Xiin' ña ndiee' Jesús, ña ka'an ndoso' Pablo xa'a', ka'an chuun' ndu xiin' ndo'. Kua'an kiee ndo' —ni kach̄i ra.

¹⁴ Te xaa' ña jaan' ndii, te ux̄a ta'an si'e jin sutu ka'nu' judío, te ni nani' Esceva, nduu' ra. ¹⁵ Ndisu ni ka'an ña ndiva'a jaan' xiin' ra ndii:

—Jesús ndii, xini ña'a' i, te xini tu i yoo nduu' Pablo. Ndisu ndo'ó ndii, ¿yoo nduu'

ndo' na ka'an ndo' ña jaan'?
—ñi kachi a.

¹⁶ Xa sakan' ni, te ni xikoso' ndi'i' ña'a' te yivi', te naá ña ndiva'a nimá jaan', te ni kanando ña'a' ra. Te mii' va ni kuu' ra xiin' te jaan', ndee ni xinu' iin' vichi' ti'e' sakuu' ra vi'e jaan', te ni tuxu'vi xava'a tu ra.

¹⁷ Te kij' ni xini sakuu' ne ndiee' ñuu' Éfeso kuento xa'a' ña jaan', ne judío xiin' ne griego ndii, ni yi'vi xava'a ña. Te ni xito ka'nu' va ña ña ndiee' xto'o e' Jesús mii' ka. ¹⁸ Te kua'a' va tu ne sakan' ni xa'a' ini xini Jesús ndii, kuaxi ña na'má ña kuachi ña xa'a' ña ña'a' ña xaa' ña. ¹⁹ Te kua'a' ne ni xaa' ña tu'va ndii, ni ndasajin ña sakuu' tutu mii' yoso' tu'un tu'va jaan', te ni xa'mi ña a nuu' sakuu' ne yivi'. Te kij' ni natava' ña kuenta xa'a' ya'vi tutu jaan' ndii, ni ketá a uvi xiko uxi mií xu'un' yuu' plata xa'a' sakuu' a. ²⁰ Xa'a' a jaan' na so'o ndiee' ka kikú tu'un va'a xa'a' xto'o e' Jesús, te kua'a' ka tu ne yivi' ini xini a. Sakan' ña xini ña ña kumi' a kua'a' ña ndiee'.

²¹ Kij' ndi'i' ni xka'ndia sakuu' ña ni yoo jaan' ndii, ni ka'an Pablo xiin' nimá ra ña ku'un ra ñuu' Jerusalén kij' ndi'i' xka'ndia ra ñu'u' Macedonia xiin' ñu'u' Acaya. Te ni ka'an tu ra ndii:

—Kij' ndi'i' saa i ña jaan' ndii, kuní a ku'un tu i ñuu' Roma —kachi ra.

²² Te ni ti'vi' ra uvi ta'an te xachuun' inga' xiin' ra

ñu'u' Macedonia, Timoteo xiin' Erasto. Te mii' ra ndii, ni ndoo ra ñu'u' Asia jaan' ndia'vi' ka kivi'.

So'o ni xaa a kij' ni ka'an ndoso' Pablo ñuu' Éfeso

²³ Te sava ni kij' sakan' ni xa'a' xi'é kua'a' ne ñuu' jaan' xini ña ichi' xaa' ña ka'an xa'a' Jesús. ²⁴ Kuachi ndii ni yoo iin' te xachuun' xiin' plata ñuu' jaan' te nani' Demetrio. Te jaan' ndii, xa'a' ra yukun' kuali' kuenta ndiosí Diana. Te kua'a' va xu'un' ni kanando te xachuun' nuu' ra xa'a' ña jaan'. ²⁵ Xa'a' a jaan' na ni nakaya ra te jaan' xiin' tuku te xaa' tu naa chuun' jaan', te ni ka'an ra xiin' te jaan' ndii:

—Ndo'ó, te xaa' tu chuun' yo'o' ndii, xini ndo' ña ña ka'a' tiaku e'. ²⁶ Ndisu' xa xini e', te xa xini tu e' kuento ña süu' ñuu' Éfeso yo'o' kuiti' xa ni sakandixa' Pablo jaan' kua'a' ne yivi' xiin' ña sania'á ra, süu' jaan' ndii yatin' kanii' nuu' ñu'u' Asia. Te ka'an ra ña ña xa'a nda'a' e' ndii, süu' ndiosí nduu' a. ²⁷ Te süu' chuun' ña xaa' kuiti' e' iyo ndoñu'u', süu' jaan' ndii ndee vi'e mii' xaka'nu' sakuu' yoo' ndiosí chie Diana iyo ndoñu'u'. Te sakan' ndoñu'u' ña xaka'nu' ña'a' sakuu' ne ndiee' ñu'u' Asia xiin' ne ndiee' kanii' iin' yivi' —ni kachi ra.

²⁸ Te kij' ni xini so'o ra ña jaan' ndii, ni nasaa' xava'a ra, te ni kuaa' ti'e' ra ka'an ra ndii:

—Ña' ka'nu' nduu' ndiosí yoo' Diana, ne ñuu' Éfeso —kachi ra.

²⁹ Te ñin kaní' tjo', te ni sana xini' ne yivi' kanii' ñuu' jaan', te ni tjin nja Gayo xiin' Aristarco. Te jaan' ndii, ñu'u' Macedonia ni kjeë ra, te ndiaka' ta'an' ra xiin' Pablo. Ikan' te ni ki'vi sakan' moto nja vi'e ñuu' mii' nakayá ne yivi' ndiaka' nja uvi' saa' te jaan'.
³⁰ Te Pablo ndii, ni kuní ra ku'un ra mii' ni nakaya ne ñuu' jaan', ndisu ni taxí ne nakayá xa'a' Jesús xiin' ra ña ku'un ra.
³¹ Te sakan' tu sava te xa'ndia chuun' nuu' ñu'u' Asia jaan', te xini' ta'an' xiin' Pablo ndii, ni ti'vi' ra tu'un ka'an' nda'vi' ra ña ku'un ra vi'e ñuu' jaan'.

³² Te ne yivi', ne ni nakaya vi'e ñuu' jaan' ndii, nakuitá xachi' kuento nja, sava nja ka'an' xa'a' ñin ña'a, te tukú nja ka'an' xa'a' tukú a. Te yatin' sakuu' nja xini' ndee xa'a' ni nduñin nja ikan'.
³³ Te sava ne judío, ne ka'ni tein ne kua'a' jaan' ndii, ni chinda'a' nja ñin te nani' Alejandro te ka'an' ra xiin' ne kua'a' jaan'. Sakan' te ni katani' nda'a' te jaan' nuu' nja ña koó taxin' yu'u' nja, te ni kuní ra ka'an' ra xa'a' ne judío nuu' nja.
³⁴ Ndisu kij' ni xini' nja ña te judío nduu' tu mii' ra ndii, ni xa'a' kuaa' sakuu' nja, te sakan' ni xaa nja yatin' uvi' ta'an' hora ka'an' nja ndii:

—Ña' ka'nu' va nduu' ndiosí yoo' Diana, ne ñuu' Éfeso —ni kachi nja.

³⁵ Te kij' ni sain kuiin ña'a' te kuu' ka'nu' nuu' ñuu' jaan', sakan' te ni ka'an' ra xiin' nja ndii:

—Ndo'ó, ne ñuu' Éfeso, sakuu' ne yivi' ñin yivi' xini' ña yoo', ne ndiee' ñuu' Éfeso, nduu' ne kumi' kuenta ña xito' e' yukun' ndiosí ka'nu' Diana xiin' ña niania' a', ña ni nuu' ndivi'.
³⁶ Te xa'a' a ña ña ndaku xna'a nduu' ña jaan' ndii, kundjeë taxin' ndo', te saa ndo' ndee ñin ña'a xiin' tu'un kui'e.
³⁷ Sakan' ña te yivi', te ni kixin' ndiaka' ndo' yo'o' ndii, koo' a ni xakuina' ra yukun' e' ni ndee ni kanja'a tu ra xa'a' ndiosí e' jaan'.
³⁸ Sakan' na kuii' naa' yoo' ñin ña kuni chindu'u' Demetrio kuachí xa'a' uun te xachuun' xiin' ra ndii, xa' yoo' vi'e mii' xa'nú te yivi' kuachí. Ikan' yoo te xa'nú kuachí. Ikan' kuví ku'un chindu'u' ra kuachí xa'a' ta'an' ra.
³⁹ Te naa' yoo' inga ka' xa'a' kuni ka'an' kuachí ndo' ndii, kij' koó junta ka'nu', te ndoo e' kuento xa'a' ña jaan' saa ka'an' chuun' tu'un ndei' e'.
⁴⁰ Kuachí ndii, xa'a' ña ni nakuchi e' vitin' ndii, iyo tjin kuachí ne yivi' yoo' nuu' te xa'ndia chuun' ka'nu' ña xiin' a kundjeë taxin' e'. Sakan' ña koo' ndee ñin ña kuví ka'an' e' xa'a' e' naa' ndatu'un' te jaan' yoo' ndee xa'a' ni xaa e' sakan' —ni kachi ra.

⁴¹ Te kij' ndi'j' ni ka'an' ra ña jaan' ndii, ni sandutía ra ne jaan' vi'e jaan'.

20

So' o ni xaa a kij' xika' Pablo ñu'u' Macedonia xiin' ñu'u' Grecia

¹ Te kij' ni xikuijn ña ni nakuchi ne kua'a' jaan' ndii, ni nakaya Pablo ne ini xini Jesús ndiee' ñuu Éfeso jaan', te ni xandieni ña'a' ra. Ndi'i jaan', te ni ndei' ña'a' ra, te ni keta ra kua'an ra ñu'u' Macedonia. ² Te kij' ndi'i ni xka'ndia ra ñu'u' jaan' xandieni kua'a' ra ne ini xini Jesús ndiee' ikan' xiin' ña ka'an ra ndii, sakan' vi' te ni xaa ra ñu'u' Grecia. ³ Te ni ndoo ra ikan' uni ta'an yoo'. Te kij' xa xito' ki'in ra tundoo', te ku'un ra ñu'u' Siria ndii, ni xini ra kuento ña ni ndatu'un' tuni ne judío ña ka'ni' ña'a' nia. Sakan' na kuii' ndee' chaa' ka ni kuni ra nandiko' xa'a' ra nuu' ñu'u' Macedonia. ⁴ Te ni xa'an ki'in' te yivi' xiin' ra. Iin ra nani' Sópater, te ni kiee ñuu Berea, te inga ra nani' Aristarco xiin' inga te nani' Segundo. Te ñuu Tesalónica nduu' uvi saa' te jaan'. Te inga ra nani' Gayo, te ni kiee ñuu Derbe xiin' inga te nani' Timoteo. Te inga ra nani' Tíquico xiin' inga te nani' Trófimo. Te ñu'u' Asia nduu' uvi saa' te jaan'. ⁵ Te jaan' ndii, ni ki'in ichi' ra, te ni ndiatu ra ndu'u' ñuu Troas. ⁶ Te kij' ni ndi'i viko' kuenta ña xixi' ne judío xita' va'a ña koo' yuchi' levadura saká xiin' ndii, ni kiee ndu ñuu Filipos, te ni ko'ni ndu iin tundoo' te kua'an ndu. Te u'un ta'an kivi' ni ya'a, te

ni xaa ndu ñuu Troas jaan' mii' ndiatu' te jaan' ndu. Te ni ndoo ndu ikan' uxá ta'an kivi'.

So' o ni xaa a kij' ni ka'an ndoso' Pablo ñuu Troas, te ni ndei' ta'an' ra xiin' ne yivi' ikan'

⁷ Te kivi' nuu' xa'a' ximana ndii, ni nakaya ndu te kuxi ndu ña xaxi' xakuaa' kuenta ña ni xixi' Jesús. Te xa'a' a ña kitu' tuku kivi' kiee ndu te ku'un ndu ndii, ni sania'á Pablo ne ini xini Jesús ndee ni kuu na ñuu. ⁸ Te cuarto vi'e sukun mii' ni nakaya ndu jaan' ndii, ni yoo kua'a' kaá tuún tixin a. ⁹ Te iin te sava, te nani' Eutico ndii, ndu'u' ra yu'u' ventana vi'e jaan' kuni kusun xava'a ra. Te xa'a' a ña na'a' va ni ka'an ndoso' Pablo na ni kanando ma'na te jaan'. Sakan' na kuii' ndee' piso ña uni mii' ndiee' ndu jaan' ni kiee ra, te ni nama ra ndienu. Te kij' ni ndoni'i ña'a' ne yivi' ndii, xa ni xi'i ra. ¹⁰ Sakan' te ni nuu Pablo, te ni nakanu' ra xata' ñu'u' nde'i te jaan', te ni numi ra a. Te ni ka'an ra xiin' ne yivi' jaan' ndii:

—Kündi'ni ndo' sakan' ña xa ni natiaku ra —ni kachi ra.

¹¹ Ikan' te ni kaá ka Pablo cuarto jaan', te ni ta'vi' ra xita' va'a, te ni xixi' ndu ña xaxi' xakuaa' kuenta Jesús. Sakan' te ni nakaa ka ra ni ka'an ndoso' ra ndee ni kitu'. Sakan' te ni kiee ndu kua'an ndu. ¹² Te ni naka tiaku ne yivi' te sava jaan', te kuan

nu'u nja xiin' ra, xa'a' a jaan'
na va'a xava'a kuni nja.

Kua'an Pablo ñuu Mileto

13 Te ndu'u ndii, xi'na
ndu ni ki'in ichi' kua'an
ndu, sakan' na ni ko'ni ndu
tundo' te ndiatu' ndu Pablo
ndee ñuu Asón, sakan' ña
ni kuni ra ku'un xa'a' ra.
14 Te ki' ni nata'an' ndu xiin'
ra ñuu Asón jaan' ndii, ni
ndi'vi ra tundo' te kua'an
sakuu' ndu ndee ñuu Miti-
lene. 15 Te tuku kivi' ni kiee
ndu ñuu jaan', te ni xka'ndia
ndu nuu' ñu'u' Quío. Te ki'
ni kitu' inga ka kivi' ndii,
ni xka'ndia ndu yatın nuu'
ñu'u' Samos. Te inga ka
kivi' ndii, ni xaa ndu ñuu
Trogilio. Te tuku kivi' ni
xaa ndu ndee ñuu Mileto.
16 Sakan' ña ni chituni Pablo
ña xka'ndia xioo ra ñuu
Éfeso, sakan' ña ni kuni ra
kuu kuachi ra nuu' ñu'u'
Asia. Kuachi ndii ndi'ni ra
xaa ra ñuu Jerusalén, te naa'
ni kuvj ndii, xa ikan' yoo ra
kij' koq viko' ka'nu' ña nani'
Pentecostés.

*Kani kuento Pablo te xito'
ne nakaya xa'a' Jesús, ne
ndiee' ñuu Éfeso*

17 Te ni ti'vi' Pablo te yivi'
te ka'an ra xiin' te xixa, te
xito' ne nduu' kuenta Jesús,
ne ndiee' ñuu Éfeso jaan',
te kixin ra ñuu Mileto jaan'.
18 Kij' ni xaa te jaan' ikan', te
ni ka'an Pablo xiin' ra ndii:

—Xini ndo'ó saa ni
xachuun' i sakuu' kivi' kij' ni
ndu'u' i xiin' ndo' ndee kivi'
nuu' kij' ni xaa i nuu' ñu'u'
Asia yo'o', 19 te sakuu' kivi'

tu ni xika nuu' i nuu' xto'o e'
xiin' sakuu' ña nda'vi kuu'
nimá i, xiin' ña ni xitia tikui
nuu' i xa'a' ndo'ó, xiin' ña
ni xaa ne judío xiin' i kij'
ni sando'o' nja yu'u. 20 Te
xini ndo'ó ña sakuu' ichi' ni
ka'an i xiin' ndo' xa'a' ña
va'a mji' ndo', te chindiee' a
ndo'ó. Te ni sania'ua' i ndo'ó
tu'un va'a nuu' kua'a' ne
yivi'. Te sakan' tu ni xaa
i vi'e i'in ndo'. 21 Ni ka'an
ndo'ó i nuu' ne judío xiin'
nuu' ne tuku' ña nama nja
nimá nja xa'a' kuachi nja
te saa nja ña kuni Ndiosí,
te ini nja kuni nja xto'o e'
Jesucristo.

22 'Te vitin ndii, ndiee'
xaka' Espíritu Santo yu'u ña
ku'un i ñuu Jerusalén, te xini
i ndee ña kundo'o i ikan'.
23 Te ndii, xini kuiti' i ña
i'in ñuu mii' kua'an i ndii,
sakuni' Espíritu Santo jaan'
yu'u ña kuna i vi'e kaq,
te koq tu i kua'a' tundo'o'.
24 Ndisu nuu' mji' i ndii,
ndiaa ya'vi' xachi' kivi' ñuu
i. Süu' jaan' ndii ndiaa ya'vi'
ka ña saxinu' i chuun ña
ni sakuiso' chuun' xto'o e'
Jesús yu'u, ña ndiee' yu'u'
i xa'a' tu'un va'a, ña ka'an
xa'a' ña ndani mji' Ndiosí
yoo'.

25 'Te vitin ndii, ka'an
i xiin' ndo' ña xini i ña
ndee iin ndo'ó, ne ni yoo i
xiin' ka'an ndoso' i xa'a' saa
xa'ndia chuun' Ndiosí nimá
e' ndii, kuni ka ndo' nuu'
i. 26 Ña jaan' na kuii' ka'an
kaxi' i xiin' ndo' kivi' vitin
ña koq ka kuenta kumi' i
xa'a' ndo'. 27 Kuachi ndii ni
naqoo si'e i nuu' ndo' ndee

jin ña kuní Ndiosí, süu' jaan' ndii ni ka'an i sakuu' a xiin' ndo'.

28 'Xa'a' a jaan' na koto xiin' mji' va ndo', te koto va tu ndo' sakuu' ne nduu' kuenta xto'o e', ne ni taxi Espiritu Santo kunduu ndo' te paxto nuu', te koto ña'a' ndo', kuachi ndii ni ndasanduü a ne jaan' kuenta a xiin' nii' si'e mji' a. 29 Sakan' ña xiní yu'u ña kij' ku'un i ndii, ko'ni te yivi' tein ndo', te kuü ra ndee naa lobo nja'a, ti' xika' kuni kaxi' mbee, sakan' ña kaka ra sativi' ra nimá ndo'ó. 30 Te tein mji' ndo' kiee sava te ka'an tun vixi, te xita' ra ne ndikún ichi' Jesús, te kundikun nja xata' mji' ra. 31 Ña jaan' na kuii' kaka ñu'u' ini va ndo'. Te naka'an' va ndo' ña nii' uní kuiya ni xikuijn i ña saki'in' kuento i jin ndo'. Te kua'a' va ichi' ndii, ndee ni xaku i.

32 'Te vitin sanakua'a i ndo'ó nda'a' Ndiosí xiin' nda'a' tu'un a ña ka'an xa'a' ña ndani mji' a yoo'. Ña jaan' kumi' ndiee' te kuvi nakata ni' i a yoo' nuu' ichi' a. Te ña jaan' tu kuvi saa sakan' te natijn na ndo' xiin' inga ne nduu' tu nditja a ña xa ni taxi a kuento a xa'a' nuu' e'. 33 Koo' kivi' ni ndioo' ini i xa'a' ña'a' ndee jin ndo', naa kuu' oro, plata uun toto ndo'. 34 Xiní ndo'ó ña ni xachuun' i xiin' nda'a' i yo'o', te ni kijn i ña ni kuni nuu' i xiin' ña ni kuni nuu' te ndiaka' ta'an' xiin' i. 35 Te xiin' ña ni xaa i jaan'

ni nia'a i ndo'ó ña sakan' kuní a sachuun' u'vi e' te kuvi chindiee' e' ne natiin. Naka'an' e' ña ni ka'an xto'o e' Jesús kij' ni ka'an a ndii: "Sañu'u' ka Ndiosí yoo' kij' taxi' e' ña'a' te sakan' ña natiin' e' ña jaan'." Sakan' ni kachi Jesús —ni kachi Pablo xiin' te xixa jaan'.

36 Te kij' ndi' i ni ka'an ra ña jaan' ndii, ni xikuijn xiti' ra xiin' sakuu' te xixa jaan', te ni ka'an sakuu' ra xiin' Ndiosí. 37 Ikan' te ni xaku ti'e' sakuu' ra xiin' Pablo, te ni numi ña'a' ra, te ni chito tu ra nuu' te jaan'. 38 Sakan' ña suchi' xava'a ini te jaan' koto ka ni ka'an Pablo xiin' ra ña koo' kivi' ka kuni nuu' ta'an' ra. Te ni xa'an ndiaka ña'a' ra ndee mii' iin' tundoo'.

21

*Sokua'an Pablo ñuu
Jerusalén*

1 Te kij' ndi' i ni ndei' ndu te jaan' ndii, ni ko'ni ndu tundoo' te kua'an ndaku ndu ndee nuu' ñu'u' Cos. Te tukü kivi' kua'an ndu, te ni xaa ndu ndee nuu' ñu'u' Rodas. Te ikan' ni kiee ndu te kua'an ndu, te ni xaa ndu ndee ñuu Pátara. 2 Te ñuu Pátara jaan' ni xini ndu jin tundoo', tun' kua'an ñu'u' Fenicia. Te ni ko'ni ndu tun' jaan', te ni kiee ndu kua'an ndu. 3 Te kij' kua'an ndu ndii, ni xini ndu kandu'u' ñu'u' Chipre nda'a' itin ndu, te kua'an ndaku ndu ndee ñu'u' Siria. Te ni xa'an nu' xiin' ndu ñuu Tiro, sakan' ña ikan' ni xka'ndia te yivi'

naḱoḱo ra ña'a, ña ñu'u' tixin tun' jaan'. Sakan' te ni nuu ndu ikan'.

4 Te ikan' ni xini ta'an ndu xiin' ne nduu' kuenta xto'o e'. Te ni ndoo ndu xiin' ne jaan' uxā ta'an kivi'. Te ni sakuni' Espiritu Santo ne jaan' ña kundo'o Pablo, sakan' na ni ka'an nja xiin' ra ña kü'un ra ñuu Jerusalén.

5 Ndisu kij' ni saxinú ndu kivi' jaan' ndii, ni kiee ndu ñuu jaan' te kua'an ndu mii' ni ndoo tundo'o jaan'. Te sakuu' ne jaan', tiaa xiin' ña' si'i ra xiin' si'e nja ndii, ni xan ndiaka nja ndu'u yu'u' mini nuu' ñuu jaan'. Te ni xikuita xiti' sakuu' ndu yu'u' mini jaan', te ni ka'an ndu xiin' Ndiosí. 6 Ikan' te ni ndei' ña'a' ndu, te ni ko'ni ndu tundo'o jaan' kua'an ndu. Te ne jaan' ndii, ni nandiko' nja vi'e nja.

7 Te ndu'u ndii, ni kiee ndu ñuu Tiro jaan' te kua'an ka ndu nuu' mini ndee ni xaa ndu ñuu Tolemaida. Te ikan' ni nakuatu ta'an' ndu xiin' ne nduu' kuenta Jesús, te ni ndoo ndu xiin' ne jaan' iin ndaa' kivi'. 8 Te tuku kivi' ni kiee ndu ikan' te kua'an ndu, te ni xaa ndu ñuu Cesarea. Te ikan' ni xa'an ndu vi'e iin te ka'an ndoso' tu'un va'a, te nani' Felipe. Te jaan' nduu' iin te uxā ta'an te ni chindiee' te nda'a' xa'a' Jesús, te ni ndoo ndu vi'e ra jaan'. 9 Te jaan' ndii, yoo kumi' ta'an ña'a' si'e ra, te ne jaan' ndii, ne ndiee' iin ndaa' nduu' nja, te

ne ka'an tiakú tu'un Ndiosí nduu' tu nja.

10 Te kij' xa kua'an ndia'vi' kivi' ndiee' ndu ikan' ndii, ni xaa iin te ni kiee ñu'u' Judea, te ka'an tiakú tu'un Ndiosí, te nani' Agabo. 11 Xaa so'o ra mii' ndiee' ndu jaan', te ni kuyatin ra nuu' ndu, te ni ki'in ra toto ña tiin toko' Pablo, te ni satiin ra a nda'a' ra xiin' xa'a' ra, te ni ka'an ra ndii:

—Ka'an Espiritu Santo xiin' i ndii, so'o satiin te judío ñuu Jerusalén te xiin' ña'a' toto yo'o'. Te sanakua'a ña'a' ra nda'a' ne tuku, kachi a —ni kachi ra.

12 Te kij' ni xini so'o ndu ña jaan' ndii, ndu'u' xiin' ne ndiee' ikan' ndii, ni ka'an nda'vi va' ndu xiin' Pablo ña kaa ra ñuu Jerusalén. 13 Sakan' te ni ka'an ra xiin' ndu ndii:

—Kuaku ka ndo', sakan' ña sakusuchi' ndikui ndo' ini i. Kuachi ndii, süu' ña kotiin kuiti' i xa yoo tu'va i, süu' jaan' ndii xa yoo tu'va tu i ña kuvi i ñuu Jerusalén jaan' xa'a' xto'o e' Jesús —ni kachi ra.

14 Te xa'a' a ña ni kuvi nakaši ña'a' ndu ndii, ni xikuiin ndu ka'an xiin' ta'an' ndu ndii:

—Na xka'ndia saa kuni xto'o e' Jesús —ni kachi ndu.

15 Te kij' ni ya'a ndia'vi' kivi', te ni sakoo' tu'va xiin' mii' ndu, te ni kiee ndu kua'an kaa ndu ñuu Jerusalén.

16 Te ni xa'an ndia'vi' te ndikún ichi' Jesús, te ndiee' ñuu Cesarea jaan', xiin' ndu.

Te ni xan ndiaka ra ndu vi'e jin te nani' Mnasón mi' ni ndoo ndu. Te jaan' ndii, ñu'u' Chipre ni kiee ra, te xa yata' va ndikún ra ichi' xto'o e'.

So'o ni xaa a kii' ni xaa Pablo ñuu Jerusalén

17 Kii' ni xaa ndu ñuu Jerusalén ndii, ni natijn mani' va ne nduu' kuenta Jesús, ne ndiee' ikan', ndu. 18 Te tuku kivi' kua'an ndi'e' ndu mi' ndu'u' Jacobo. Te ikan' ndiee' ti'vi' sakuu' te xixa, te xito' ne jaan'. 19 Te kii' ndi'i ni nakuatu ña'a' ndu ndii, ikan' te ni xa'a' ndatu'un' ndi'i Pablo nuu' te jaan' saa ni chindiee' ña'a' Ndiosí nuu' i'in chuun ña ni sakuiso' chuun' ña'a' a tein ne tuku'. 20 Te kii' ndi'i ni xini so'o ra ña jaan' ndii, ni xaka'nu' ra Ndiosí, te ni ka'an ra xiin' Pablo ndii:

—Xa xini yo'ó, ñani i, ña ñuu Jerusalén yo'o' ndii, yoo kua'a' mi' ne ta'an' e', ne judío, ne xa ini xini xto'o e'. Te sakuu' ne jaan' ndii, tiin' ka'nu' xava'a nja tu'un ndei' Ndiosí. 21 Te xa xini nja ka'an ne yivi' xa'a' yo'ó ña sania'á un' sakuu' ne judío, ne ndiee' tein ne tuku', ña na kuxioo nja nuu' tu'un ndei', ña ni sania'á Moisés, te ka'an un' xiin' nja ña na kasa'a nja tuni jin' tiaa si'e nja, te ka'an tu un' xiin' nja ña na kändixa' nja ña xi xa'a e'. 22 ¿Saa tu saa e' vitin? Sakan' ña kuni ne kua'a' jaan' kuento ña xa ni xaa un' yo'o'. 23 Sakan' na kuii' va'a ka saa un' ña ka'an ndu

xiin' un' vitin: Yoo kumi' ta'an te yivi' tein ndu yo'o', te kuni a ña saxinú ra ña ni taxí ra kuento ra, ña kaka nuu' ra nuu' Ndiosí. 24 Naka ña'a' un' te ku'un un' yukun' ka'nu', te ndasandoo sutu ndo'ó nuu' Ndiosí. Te cha'vi un' xa'a' ra te kuví kiee ti'e' xini' ra xa'a' ña kuni a saa ra jaan'. Sakan' te kuni sakuu' ne yivi' ña süu' ña ndixa nduu' ña ni xini so'o nja ka'an ne yivi' xa'a' un' jaan', süu' jaan' ndii xika' tu yo'ó saa ni' ka'an chuun' tu'un ndei' jaan'. 25 Te ne tuku', ne xa ini xini Jesús ndii, xa ni ti'vi' ndu tutu nda'a' nja ña ni chituní ndu ña kuni a ña nakoó nja ña xixi' nja ndei', ña ni nasoko' ne yivi' nuu' ndiosí saka, te kuxi ka tu nja ní', te kuxi ka tu nja ndei' ti' ni xitja ní', te kumi' ka tu nja musa nja —ni kachi ra xiin' Pablo.

26 Te tuku kivi' ndii, ni xaka Pablo te jaan', te ni xa'an ra te ndasandoo ña'a' sutu xiin' te jaan' nuu' Ndiosí. Ndi'i jaan', te ni nda'ni Pablo yukun' ka'nu', te ni ka'an ra xiin' sutu ndee kivi' xinu ña nduu' ndoo' ra xiin' te jaan' nuu' Ndiosí, te taxí ra tumani' nuu' a xa'a' i'in ra.

So'o ni xaa a kii' ni tiin te yivi' Pablo ñuu Jerusalén

27 Te kii' xa xito' xinu kuii uxá ta'an kivi' jaan' ndii, ni xini sava te judío, te ndiee' nuu' ñu'u' Asia, Pablo yukun' ka'nu' jaan'. Sakan' te ni sanakuchi ra sakuu' ne yivi' kua'a' xava'a, ne ndiee'

ikan', te ni tjin ra Pablo
 28 ka'an ti'e' ra ndii:

—Ndo'ó, ne ta'an' ndu, te Israel, nja'a ndo' te chindjee' ndo' ndu'u, sakan' ña te yivi' yo'o' nduu' te sania'á sakuu' ne yivi' iin yivi' ña kani'a'a nja xa'a' ne ñuu e', xiin' xa'a' tu'un ndei' Ndiosí, xiin' xa'a' yukun' ka'nu' su'un yo'o'. Te siin' tuku' ndii, ndee sava te griego ni ko'ni ra yukun' e' te sanduxin ra a kij' xaa' ra sakan' —ni kachi ra.

29 Ni ka'an te jaan' sakan', kuachi ndii ni xini ra xika' Pablo xiin' iin te ñuu Éfeso, te nani' Trófimo, te ni xanini ra ña ni xaka Pablo te jaan', te ni ki'vi ra yukun' jaan'.

30 Sakan' na kuii' ni nakuchi sakuu' ne ndiee' ñuu jaan' te taxa'an' nja ndekuie' inga' nja. Te ni tjin te yivi' Pablo, te ni xta'ni' ña'a' ra ndee ki'e yukun' jaan'. Te xaka'an e', te ni ndasi ra yi'e' yukun' jaan'. 31 Te xa xito' ka'ni' ña'a' ra kij' ni xini tu'un te xiin', te xa'ndia chuun' nuu' iin ti'vi te xiin', ña ni nakuchi va sakuu' ne ndiee' ñuu Jerusalén jaan'.

32 Numi' te ni naka ra ki'in' te xiin' xiin' sava tu te xiin' kuu' nuu' te taxa'an' ra naka' ra ndekuie' ra nuu' ne yivi' kua'a' jaan'. Te kij' ni xini ña'a' nja ndii, ni xikuijn nja ña kutun' nja Pablo. 33 Sakan' te ni kuyatin te xiin', te xa'ndia chuun' jaan', te ni ka'an chuun' ra, te ni tjin ra Pablo, te satiin ña'a' ra xiin' uvi ta'an karena. Te ni ndatu'un' te jaan' ne jaan' yo'o nduu' Pablo, te yo'o nduu' tu a

ni xaa ra. 34 Ndisu sava ne jaan' ka'an ti'e' iin ña'a, te sava tuku nja ka'an ti'e' inga ña'a. Xa'a' a ña ni kuví kundani kaxi' ra ndee xa'a' tiin' kuachi nja Pablo xa'a' a ña kuaa' ti'e' nja ndii, ni ka'an chuun' ra ña naka ña'a' te xiin' jaan' te ku'un ra vi'e mii' ndiee' ra. 35 Te kij' ni xaa te xiin' jaan' xiin' Pablo kua'o ña kua'an kaa mii' ndiee' ra ndii, ni ndonij' ña'a' ra sakan' ña ni sana va'a cho' ne kua'a' jaan'.

36 Kuachi ndii xa xata' ra jaan' ndikun ne kua'a' jaan' ka'an ti'e' nja ndii:

—Na kuví ra —kachi nja.

Xikán Pablo ndei' ña ka'an ra xa'a' ra nuu' ne kua'a' jaan'

37 Kij' xa xito' te xiin' jaan' sko'ni' ña'a' ra vi'e mii' ndiee' ra ndii, ni ka'an Pablo tu'un griego xiin' te xa'ndia chuun' nuu' te xiin' jaan' ndii:

—¿Ñáá kuví ka'an i xiin' un' iin xa'a'? —ni kachi ra.

Te ni ka'an te xa'ndia chuun' jaan' xiin' ra ndii:

—Aan, kuví tu ka'an yo'o tu'un griego uun. 38 Naa' sakan' ndii, ¿süu' yo'ó nduu' te Egipto, te ni sakunta'an' te yivi' xiin' te xa'ndia chuun' xama'in', ndij' jaan', te ni naka ra kumi' mií te xa'ni' ne yivi' te kua'an ra xiin' te jaan' mii' ichi kaa'? —ni kachi ra.

39 Te ni nakuijn Pablo ndii:

—Yu'u ndii, te judío nduu' i, te ni kjee i ñuu Tarso, ña nduu' iin ñuu ka'nu' ña kandu'u' nuu' ñu'u' Cilicia.

Te xikán i ña va'a nuu' un' ña taxí un' ka'an i xiin' ne yivi' kaa' —ni kachi ra.

40 Te kij' ni taxí te xiin' jaan' ña ka'an Pablo ndii, ikan' te ni iin ra kuaṭo jaan', te ni ndonij' ra nda'a' ra te ka'an ra xiin' nja. Te kij' ni xikuiin sakuu' nja ndii, ni ka'an ra xiin' nja tu'un hebreo ndii:

22

1 —Te yivi', ñañi i, xiin' ndo'ó, te xixa nuu' ñuu yo'o', kunj' so'o ndo' ña ka'an i xa'a' i nuu' ndo' vitin —ni kachi ra.

2 Te kij' ni xini so'o nja ña ka'an ra xiin' nja tu'un hebreo ndii, ni xikuita taxin' ka nja. Te ni ka'an ka ra ndii:

3 —Te judío nduu' tu yu'u, te ni kije i ñuu Tarso, ña kandu'u' nuu' ñu'u' Cilicia. Ndisu ñuu Jerusalén yo'o' ni xa'nu i, te ni sakuaan ndi' i saq nii' ka'an tu'un ndei' ne ichi' yata' e', nuu' Gamaliel. Te xika' nuu' i nuu' Ndiosí ndee vitin xiin' kanii' nimá i naa xaa' sakuu' ndo'ó kivi' vitin. 4 Te ni sando'o' u'vi va i ne ndikún ichi' Jesús ndee ni xi' i sava nja xa'a' a ña ni satiín ña'a' i, te ni taan' i nja vi'e kaa, naa' tiaa nduu' ra, uun ña'a' nduu' nja. 5 Sakan' tu sutu ka'nu xiin' te xixa nuu' ñuu yo'o' ndii, kuvj' ndiee yu'u' ra xa'a' ña jaan', sakan' ña nda'a' te jaan' ni ki'in i tutu ña kua'an nda'a' ne ta'an' e', ne ndiee' ñuu Damasco. Te ni ketá i kua'an i ñuu jaan' te satiín i ne ndikún ichi' jaan', te naka

ña'a' i, te xaa nja ñuu yo'o', te kundo'o nja.

Ndiee' yu'u' Pablo saq ni namq Jesús nimá ra

(Hch. 9:1-19; 26:12-18)

6 'Te kij' kuyatin' iin ke'in' kij' naá i ichi' yatín ñuu Damasco jaan' kua'an i ndii, achi va ni kije iin ñu'u' yi'é koo' chukuu' ndee ndivi', te ni xinundu'u a yu'u. 7 Te ni nduva i ñu'u', te ni xini so'o i iin tachi' yu'u' ka'an a xiin' i ndii: "Saulo, Saulo, ¿ndichun na sando'o' un' yu'u'?", ni kachi a. 8 Te ni ka'an i ndii: "¿Yoo nduu' yo'ó, tákui'e?", ni kachi i. Te ni ka'an a xiin' i ndii: "Yu'u nduu' Jesús, te ñuu Nazaret, te sando'o' un'", ni kachi a. 9 Te yivi', te kua'an xiin' i ndii, ni xini ra ñu'u' jaan', ndisu ni kundani ra ña ni ka'an tachi' yu'u' jaan' xiin' i. 10 Te ni ka'an i xiin' a ndii: "¿Ndee ña saq i, tákui'e?", ni kachi i. Te ni ka'an a xiin' i ndii: "Ndokoo un' te ndi'vi un' ñuu Damasco, te ikan' ka'an iin te yivi' xiin' un' ndee ña kuní a saq un'", ni kachi a.

11 'Te xa'a' a ña ni küvi kunj' i sakan' ña ni yi'e koo' chukuu' ñu'u' jaan' ndii, ni tijn te kua'an xiin' i jaan' nda'a' i, te ni naka ra yu'u te kua'an ndu ndee ni ko'ni ndu ñuu Damasco jaan'. 12 Te ikan' ndu'u' iin te nani' Ananías, te jaan' ndii, xika' nuu' ra nuu' Ndiosí saq ka'an tu'un ndei' a. Te ka'an va'a sakuu' ne ta'an' e', ne judío, ne ndiee' ñuu jaan', xa'a' ra. 13 Te ni xaa ra

mii' nī ndu'u' i jaan', te nī kuyatīn rā nuu' i, te nī ka'an rā xiin' i ndii: "Ñanī Saulo, na natuvī nuu' un'", nī kachī rā xiin' i. Te xaka'an e', te nī natuvī nuu' i, te nī nakoto ndiaa ña'a' i. ¹⁴ Te nī ka'an ka rā xiin' i ndii: "Ndiosí, ña nī xaka'nu' ne xii' yata' e', nī nakaxin yo'ó te kunī un' ña kunī a, te kunī nduchi' nuu' un' Jesús, ña xachuun' ndaku, te kunī so'ó un' tachī a. ¹⁵ Te ndiee yu'u' un' xa'a' ña jaan' nuu' sakuu' ne yivi', te ka'an ndoso' un' xa'a' ña nī xini nduchi' nuu' un' xiin' xa'a' ña nī xini so'ó un' jaan'. ¹⁶ Te vitin ndii, kundiātu ka un'. Ndondichī un' te kuchī un' kuenta a. Te kakan un' nuu' a te sandoyo' a kuachi un'", nī kachī rā xiin' i.

¹⁷ Te kij' nī nandiko' i ñuu Jerusalem yo'ó, te iin' i ka'an i xiin' Ndiosí yukun' ka'nu' ndii, nī satuvī a nuu' i. ¹⁸ ña nī xini i xto'ó e'. Te nī ka'an a xiin' i ndii: "Yachī va te ketā ki'i' un' ñuu Jerusalem ñaa'. Sakan' ña natiin ne ñuu ñaa' ña ndiee' yu'u' un' xa'a' i", nī kachī a. ¹⁹ Te nī ka'an i xiin' a ndii: "Taku'e, xini kaxi' ne yivi' jaan' ña yu'u nduu' te nī xa'an saa vi'e mii' nakayá ne judío, ne ta'an' e', te nī taan i ne ini xini yo'ó vi'e kaa, te nī kutun' tu ña nī xaa i. ²⁰ Te sakan' tu kij' nī xa'ni' te yivi' Esteban, te nī ndiee yu'u' xa'a' un' ndii, xta'an tu yu'u nī iin' i kan' xito' i toto te nī xa'ni' ña'a' jaan', te nī nakuitā kuento i xiin' te jaan'", nī kachī i

xiin' a. ²¹ Te nī ka'an a xiin' i ndii: "Kua'an, sakan' ña ti'vi' i yo'ó nuu' ne tuku', ne ndiee' xika'", nī kachī a xiin' i —kachi Pablo.

So'ó nī xaa a kij' nī yoo Pablo nda'a' te xiin' romano

²² Te ndee ña yo'ó' kuī' nī xini so'ó ne kua'a' jaan' nī ka'an Pablo. Ikan' te nī xa'a' kuaa' ti'e' ña ka'an ña ndii: —Xata'an kuīaku ka te yivi' ñaa', ka'ni' ña'a' ndo' —kachi ña.

²³ Te xa'a' a ña kuaa' ti'e' ña, te seko' xi'é ña toto ña, te sakandeta' tu ña yaka' ndii, ²⁴ nī ka'an chuun' te xiin', te xa'ndia chuun' jaan', ña sandi'vi' te xiin' rā Pablo tixin vi'e rā jaan', te suku' yo'ó' tu ña'a' rā te ndiee yu'u' Pablo jaan' ndee xa'a' nduu' a ña kuaa' ndiaa ña'a' ne yivi' jaan'. ²⁵ Te kij' xa nī satiin kutu' te xiin' jaan' Pablo xiin' iin' te suku' yo'ó' ña'a' rā ndii, nī ka'an Pablo xiin' iin' te xiin' kuu' nuu', te iin' yatīn jaan' ndii:

—¿Ñaa' taxi' tu'un ndei' ñuu Roma ña suku' yo'ó' ndo' iin' te romano naa' tia'an sana'má ña'a' te xa'ndia chuun'? —nī kachī rā.

²⁶ Te kij' nī xini so'ó te kuu' nuu' jaan' ña jaan' ndii, nī xa'an ka'an rā xiin' te xa'ndia chuun' nuu' rā jaan' ndii:

—¿Saa saa un' vitin, kuachi ndii te romano nduu' tu te kaa'? —nī kachī rā.

²⁷ Te nī kuyatīn te xa'ndia chuun' jaan' mii' iin' Pablo, te nī ndatu'un' ña'a' rā ndii:

—¿Ñáá ndjxa xna'a ndii, te romano nduu' tu yo'ó? —ni kachi ra.

Te ni nakujin Pablo nuu' ra ndii:

—Uun suvi i —ni kachi ra.

²⁸ Te ni ka'an ka te xa'ndia chuun' jaan' xiin' Pablo ndii:

—Yu'u ndii, kua'a' xava'a xu'un' ni cha'vi i, te ni nandu'u i te romano —ni kachi ra.

Te ni ka'an Pablo xiin' ra ndii:

—Yu'u ndii, xa te romano nduu' i ndee kij' ni tuvi i —ni kachi ra.

²⁹ Ña jaan' na kuii' te xiin', te xito' suku' yo'o' ña'a' jaan' ndii, xaka'an e', te ni kuxioo ra. Te ndee te xa'ndia chuun' jaan' ni yi'vi kij' ni xini ra ña te romano nduu' tu Pablo, sakan' ña ni ka'an chuun' ra, te ni xikotijn Pablo xiin' karena.

Ka'an Pablo xa'a' ra nuu' te xixa kuu' nuu' nuu' ne judío

³⁰ Te tuku kivi' ndii, xa'a' a ña ni kuni te xa'ndia chuun' jaan' kundani kaxi' ra ndee xa'a' ni tijn kuachi ne judío Pablo jaan' ndii, ni ndaxin' ra karena ña tiin Pablo. Te ni ka'an chuun' ra ña nakaya tu sutu kuu' nuu' xiin' sakuu' te xixa kuu' nuu' nuu' Jerusalén jaan'. Te ni xta'ni' ra Pablo vi'e kaa, te ni xani' ña'a' ra nuu' te jaan'.

23

¹ Te ni xto'ni kaxi' Pablo nuu' te xa'ndia chuun' jaan', te ni ka'an ra ndii:

—Ñani ta'an' i, saxinú i ña kuní Ndiosí ndee vitin xiin'

ña naá va'a nimá i nuu' a —ni kachi ra.

² Te sutu ka'nu', te nani' Ananías ndii, ni ka'an chuun' ra xiin' te ita' yatín jaan' ña sa'ndia' ra yu'u' Pablo. ³ Sakan' te ni ka'an Pablo xiin' Ananías jaan' ndii:

—Ndiosí na sa'ndia' yu'u' yo'ó, sakan' ña nduu' un' ndee naa nama vi'e, ña kiní kaa', te ni nake'i yaa a. Ndu'u' un' ñaa' te sana'má un' yu'u' saa nii' ka'an tu'un ndei' Ndiosí. Ndisu ni xka'ndia un' tu'un ndei' jaan' ña ni ka'an chuun' un' te kani ra yu'u' —ni kachi ra.

⁴ Ikan' te ni ka'an te ita' yatín jaan' xiin' Pablo ndii:

—Sakan' vi' tuku ka'an yo'ó xiin' sutu ka'nu', te xika' nuu' nuu' Ndiosí un' —ni kachi ra.

⁵ Te ni ka'an Pablo ndii:

—Ñani i, xini yu'u' naa' sutu ka'nu' nduu' te kaa', sakan' ña yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: “Ká'an kiní un' xiin' te xa'ndia chuun' kuu' nuu' nuu' ñuu un'.” Sakan' yoso' a —ni kachi ra.

⁶ Xa'a' a ña ni xini Pablo ña sava te jaan' nduu' te sadoceo, te sava tuku ra nduu' te fariseo ndii, ni ka'an ti'e' ra xiin' te xixa kuu' nuu' jaan' ndii:

—Ñani ta'an' i, yu'u' ndii, te fariseo nduu' i, te te fariseo ni nduu' tu yuva' i. Te tiin' kuachi ndo' yu'u' xa'a' a ña ndiatu' ini i ña natjaku e' kij' kuvj e' —ni kachi ra.

7 Te kij' n̄i ka'an r̄a ña jaan' ndii, n̄i xa'a' kani' ta'an' kuento te fariseo xiin' te saduceo, te n̄i nata'vi' r̄a. 8 Kuachi ndii, te saduceo ndii, kändixa' r̄a ña natjaku ne n̄i xi'j, te n̄i ndee kändixa' tu r̄a ña yoo ángele, te n̄i ndee kändixa' tu r̄a naa' yoo espíritu. Ndisu te fariseo ndii, kandixa' te jaan' sakuu' ña jaan'. 9 Ikan' te n̄i xa'a' kuaa' ti'e' sakuu' te jaan'. Te n̄i ndondich̄i sava te sanakuachi' tu'un ndei' Moisés, te nduu' te fariseo. Te n̄i ka'an r̄a ndii:

—Kōo' xachi' kuachi te kaq' n̄i na'in ndu. Naa' n̄i ka'an iin ángele, uun naa' n̄i ka'an iin espíritu xiin' r̄a ndii, v̄a'a kuun' ta'an' e' xiin' Ndiosí —n̄i kach̄i r̄a.

10 Te xa'a' a ña so'o n̄i nasaa' kua'a' ka sakuu' te jaan' ndii, n̄i yi'vi te xa'ndia chuun' nuu' te x̄iin' jaan' ña sakuachi' xi'e r̄a Pablo. Ña jaan' na kuu' n̄i ka'an chuun' r̄a xiin' ndia'vi' te x̄iin', te kō'n̄i r̄a xta'ni' ña'a' r̄a tejn te jaan', te ku'un ndiaka tukuu ña'a' r̄a v̄i'e mii' ndiee' r̄a xito' r̄a.

11 Te kij' n̄i kuñuu kivi' jaan' ndii, n̄i tuvi xto'o e' nuu' Pablo, te n̄i ka'an a xiin' r̄a ndii:

—Sandieni xiin' mji' un', sakan' ña saa n̄i ndiee yu'u' un' xa'a' i ñuu Jerusalén ñaa' ndii, nii' sakan' tu kuni a ndiee yu'u' un' xa'a' i ñuu Roma —n̄i kach̄i a.

Ndatu'un' tuní te judío saa saa r̄a te ka'ni' r̄a Pablo

12 Te kij' n̄i kitu' ndii, n̄i ndatu'un' tuní sava te judío saa saa r̄a te ka'ni' r̄a Pablo. Te n̄i chikandia xiin' mji' r̄a nuu' ta'an' r̄a ña kuxi r̄a, te kō'o tu r̄a tikui ndee skachi' ka'ni' ña'a' r̄a. 13 Te ya'a uvi xiko kuu' te n̄i chikandia xiin' mji' jaan'. 14 Te jaan' ndii, n̄i xa'an r̄a nuu' sutu kuu' nuu' xiin' nuu' te xixa nuu' ñuu Jerusalén jaan', te n̄i ka'an r̄a xiin' te jaan' ndii:

—Ndu'u ndii, n̄i chikandia xiin' mii' ndu ña k̄axi' ndu ndee iin ña'a ndee skachi' ka'ni' ndu Pablo. 15 Ña jaan' na kuu' ndo'ó xiin' te xixa kuu' nuu' ndii, ka'an ndo' xiin' te x̄iin', te xa'ndia chuun', te kixin ndiaka r̄a Pablo nuu' ndo', te saa ndo' ndee naa kuni sana'má ndi' ka ndo' r̄a. Te ndu'u ndii, koq tu'va ndu te ka'ni' ña'a' ndu ña kuni ka xaa r̄a yo'o' —n̄i kach̄i r̄a.

16 Ndisu n̄i xini tiaa si'e ña' ta'an' Pablo kuento ña n̄i ndatu'un' tuní si'e te jaan'. Te n̄i xa'an ndatu'un' r̄a a nuu' Pablo mii' naá r̄a v̄i'e mii' ndiee' te x̄iin' jaan'. 17 Sakan' te n̄i kana Pablo iin te x̄iin' kuu' nuu', te n̄i ka'an r̄a xiin' r̄a ndii:

—Kua'an ndiaka te sava yo'o' nuu' te x̄iin' xa'ndia chuun', sakan' ña yoo iin ña kuni ka'an r̄a xiin' te jaan' —n̄i kach̄i r̄a.

18 Sakan' te n̄i xaka ña'a' te kuu' nuu' jaan' nuu' te xa'ndia chuun' jaan', te n̄i ka'an r̄a ndii:

—Pablo, te naá v̄i'e kaq, n̄i kana yu'u, te n̄i ka'an r̄a xiin' i ña kixin ndiaka i te

sava yo'q' nuu' yo'ó, sakan' ña yoo iin ña kuni ka'an ra xiin' un' —ni kachj ra.

19 Te te xa'ndia chuun' jaan' ndii, ni tjin ra nda'a' te sava jaan', te ni naka siin' ña'a' ra. Te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Yoo nduu' a kuni ka'an un' xiin' i? —ni kachj ra.

20 Te ni ka'an te sava jaan' ndii:

—Te judío ndii, ni ndoo ra kuento ña kakan ra nuu' yo'ó te ku'un ndiaka un' Pablo nuu' te xixa kuu' nuu' tiaan, te saa ra ndee naa kuni sana'má ndi'i ka ra te jaan'. 21 Ndisu yo'ó ndii, saa un' kuenta kuu' ra, sakan' ña ya'a uvi xiko ta'an te yivi' xa ni chikandja xiin' mii' ra ña küxi ra te kö'q tu ra tikui ndee ka'ni' ra Pablo. Te vitin ndii, ndiee' tu'va ra ndiatu' ra ndee ña ka'an yo'ó —ni kachj te sava jaan'.

22 Sakan' te ni ndei' ña'a' te xa'ndia chuun' jaan' ka'an chuun' ra xiin' te sava jaan' ña ka'an ra xiin' ndee iin ne yivi' ña ni ka'an ra xiin' te jaan' xa'a' ña jaan'.

Sor'q ni xaa a kii' ni ti'vi' ra Pablo nuu' te ka'nu', te nani' Félix

23 Te ni kana te xa'ndia chuun' jaan' uvi ta'an te kuu' nuu', te ni ka'an ra xiin' te jaan' ña sakoo' tu'va ra uvi ciento te xiin', xiin' unj xiko uxi te xiin', te yoso' kuei, xiin' uvi ciento te xiin', te ni'i' tun' xiin', te ku'un ra ñuu Cesarea kaá iin ñuu. 24 Te ni ka'an chuun' tu ra ña sakoo' tu'va ra kuei ti' kosq'

Pablo, te xaa va'a ra ñuu jaan' nuu' te xa'ndia chuun' kuu' nuu', te nani' Félix.

25 Te ni ke'i te xiin' te xa'ndia chuun' jaan' iin tutu, te so'q ka'an a: 26 “Yu'u, te nduu' Claudio Lisias ndii, ti'vi' i tutu yo'o' nda'a' yo'ó, te ka'nu' xava'a, Félix, te xa'ndia chuun' kuu' nuu' ndii. Natjin un' ña nakuatu' i yo'ó. 27 Te yo'q' ndii, ni tjin ña'a' ne judío, te xa xito' ka'ni' kuii ña'a' nja. Ndisu ni xa'an i xiin' te xiin', te xa'ndia chuun' i nuu', te ni sakakú ña'a' i, sakan' ña ni xini i kuento ndii, iin te romano, te ta'an' e', nduu' ra. 28 Te xa'a' a ña ni kuni i kundani i ndee xa'a' tiin' kuachj ña'a' nja ndii, ni xa'an ndiaka ña'a' i nuu' te xixa nuu' ñuu nja. 29 Te ni xini i ña tiin' kuachj ña'a' nja xa'a' tu'un ndei' mii' nja. Ndisu ni xaa ra ndee iin ña xata'an kuvi ra xa'a' ni ndee ña kunaá ra vi'e kaa. 30 Te kii' ni xini i kuento ña ni ndatu'un' tuni ndia'vi' te yivi' ña ka'ni' ra te yo'q' ndii, xaka'an e', te ni ti'vi' ña'a' i nuu' yo'ó. Te ni ka'an chuun' tu i xiin' te tiin' kuachj ña'a' ña ku'un ra nuu' yo'ó te chindu'u' ra kuachj te yo'q' nuu' un'.” Sakan' kachi tutu jaan'.

31 Te ni naka te xiin' jaan' Pablo ñuu jaan', te ni xan ndiaka ña'a' ra ndee ñuu Antipatris saa nii' ni ka'an chuun' te xiin', te xa'ndia chuun' jaan', xiin' ra. 32 Te ni kitu' tuku kivi' ndii, ni nandiko' te xiin', te kua'an xa'a', ñuu Jerusalén vi'e mii'

ndiee' rā. Ndisu te xīin', te yoso' kuei ndii, kua'an naa kua'an rā xiin' Pablo. ³³ Kij' ni xaa rā ñuu Cesarea ndii, ni taxī rā tutu jaan' nda'a' te xa'ndia chuun' kuu' nuu' jaan', te ni sanakua'a tu rā Pablo nda'a' te jaan'.

³⁴ Te kij' ni ka'vi te xa'ndia chuun' kuu' nuu' jaan' tutu jaan', te ni ndatu'un' rā Pablo mii' ni kiee rā. Te kij' ni xini rā ña te ni kiee ñu'u' Cilicia nduu' rā ndii, ³⁵ ni ka'an rā ndii:

—Kuni so'o tukuu i ña ka'an un' kij' xaa te tiin' kuachi yo'ó —ni kachi rā.

Te ni ka'an chuun' rā ña kondia ña'a' te xīin' vi'e ka'nu', ña ni xa'a jīn te ni xa'ndia chuun' kuu' nuu', te ni nani' Herodes.

24

So'o ni xaa a kij' ni naka'an Pablo xa'a' rā nuu' Félix

¹ Te kij' ni xka'ndia u'un ta'an kivi' ndii, ni xaa sutu ka'nu', te nani' Ananías, xiin' sava te xixa nuu' ñuu xiin' jīn te xikui'ní xa'a' ne yivi', te nani' Tértulo. Te sakuu' rā ni xaa nuu' te xa'ndia chuun' kuu' nuu' jaan' tiin' kuachi rā Pablo.

² Te kij' ni kana te xa'ndia chuun' kuu' nuu' jaan' Pablo, te ni xaa rā ndii, ni xa'a' tiin' kuachi ña'a' Tértulo jaan' ka'an rā ndii:

—Táku'e, yo'ó te ka'nu' va ndii, xa'a' ña xa'ndia chuun' va'a un', te xa kua'a' kuiya ndiee' manī' va ndu, te xa'a' a ña xini tuní un' ndii, xa ni ndasava'a un' ñu'u' mii'

ndiee' ndu, ³ sakan' na kuii' sakuu' ndu ndii, taxi' va ndu ña chindani un' xa'a' sakuu' ña jaan'. ⁴ Te xa'a' a ña küni sakuachi kua'a' ndu yo'ó ndii, ka'an nda'vi i xiin' un' ña kuni so'o un' jīn xa'a' ña ka'an i xiin' un' xa'a' ña vita kuu' nimá un'. ⁵ Te yivi' yo'o' ndii, ni xini ndu ña nduu' rā ndee naa kui'e, sakan' ña nata'vi' rā sakuu' ne ta'an' ndu, ne judío, mii' ka'ndiee' nia nuu' ñu'u' jīn yivi'. Te siin' tukuu ndii, te ni'i' ichi' nuu' jīn ti'vi ne ni xasiin' xiin' mii', te ndikun nia ichi' te nazaret, nduu' rā.

⁶ Ni xika tu rā xe'na' rā xiin' yukun' ka'nu' ndu, xa'a' a jaan' na ni tijn ña'a' ndu, te ni kuni ndu sana'má ña'a' ndu saa ka'an tu'un ndei' mii' ndu. ⁷ Ndisu ni kixin Lisias xiin' te xīin' rā, te ni tu'un u'vi ña'a' rā nda'a' ndu, ⁸ te ni ka'an chuun' rā xiin' ndu ña kixin ndu nuu' yo'ó. Te kij' sana'má ña'a' un' xa'a' sakuu' ña jaan' ndii, kivi kuni un' ña ña ndaku nduu' ña tiin' kuachi ña'a' ndu —ni kachi rā.

⁹ Te sakan' tu inga ka te judío, te ita' xiin' rā ikan' ndii, ni nakata rā kuento rā, te ni ka'an rā ña sakan' xna'a' nduu' a.

¹⁰ Sakan' te ni sania'a' nda'a' te xa'ndia chuun' jaan' nuu' Pablo ña ka'an rā, ikan' te ni xa'a' ka'an Pablo ndii:

—Xini yu'u ña xa ki'in' kuiya kua'an ña nduu' un' te xa'nú kuachi nuu' ne yivi', ne ndiee' nuu' ñu'u' yo'o. Ña jaan' na kuii' va'a va kuni i

te naka'an i xa'a' i nuu' un' vitin. ¹¹ Naa' ndatu'un' un' ndii, kuvj kuni un' na ndee uxj uvj ta'an kivi' tia'an ya'a vi' na nj kaq i nuu' Jerusalén te saka'nu' i Ndiosí. ¹² Ni ndee nuu' ki'e yukun' ka'nu', te nj ndee vi'e mii' nakaya ne judío, ne ta'an' ndu, te nj ndee jin xaan' mii' ka nuu' jaan' ndii, nj xinj te kaq' nata'vi' i ndee jin ne yivi', nj ndee nj xinj tu ra sanakuchi i ne yivi' kua'a' i kan'. ¹³ Ni ndee kuvj tu nia'a te kaq' nuu' yo'ó na na ndixa nduu' na tiin' kuachi ra yu'u vitin.

¹⁴ 'Ndisu ndiee' yu'u' i nuu' yo'ó na xaka'nu' i Ndiosí, na nj xaka'nu' ne xij' yata' ndu, saq sania'a ichi' xaa', na ka'an te kaq' nduu' jin ti'vi ne nj xasiin' xiin' mii'. Sakan' na kandixa' i sakuu' na ka'an tu'un ndei' Ndiosí xiin' sakuu' na ka'an na nj ke'i te nj ka'an tiakú tu'un a. ¹⁵ Te jin kachi ndiatu' inj i naa ndiatu' inj te kaq' na Ndiosí ndii, sanatiaku a sakuu' ne yivi', naa' ne xachuun' ndaku nduu' e', uun naa' ne xachuun' ndaku nduu' e'. ¹⁶ Xa'a' a jaan' na xaa' i sakuu' na nduxa' i'in kivi' kua'an te kunaq va'a nimá i nuu' Ndiosí xiin' nuu' ne yivi'.

¹⁷ 'Kij' nj xka'ndia ki'in' kuiya xika' i tuku xaan' ndii, nj naxaa i nuu' Jerusalén te taxj xu'un' nda'a' ne nda'vi kuu' nuu' i, te nasoko' tu i tumanj' nuu' Ndiosí. ¹⁸ Te nani na jaan' xaa' i, te nj xinj sava te judío, te nj

kije nu'u' Asia, naa' i yukun' ka'nu' ndasandoo' sutu yu'u' nuu' Ndiosí saq ka'an tu'un ndei' a. Ndisu koo' ne yivi' kua'a' nj yoo i kan' xiin' i, nj ndee nj nata'vi' tu i ne yivi'. ¹⁹ Te nj xinj naa' i jaan' kuni a kixin nuu' yo'ó, te tin kuachi ra yu'u' naa' yoo jin xa'a'. ²⁰ Uun naa' koo' tuku ndii, na ka'an tu mii' te kaq' naa' nj xinj ra xaa' i na nia'a kij' nj yoo i nuu' te xixa kuu' nuu' nuu' Jerusalén. ²¹ Kuein' tiin' kuachi ra yu'u' xa'a' na nj ka'an ti'e' kuiti' i kij' nj yoo i tejn ra, kij' nj ka'an i ndii: "Tiin' kuachi ndo' yu'u' xa'a' a na inj i na natiaku e kij' kuvj e'" —nj kachi Pablo.

²² Te xa'a' a na xiní kaxi' Félix jaan' xa'a' ichi' Jesús ndii, nj sajn kuiin' ra na sana'má ra Pablo, te ndee tuku kivi' nakaq' ra xiin' na jaan'. Te nj ka'an ra ndii:

—Ndee kij' kixin Lisias, te xin' te xa'ndia chuun', sakan' vi' te ndoo i kuento xa'a' ndo' —nj kachi ra.

²³ Sakan' te nj ka'an chuun' ra xiin' te xiin' kuu' nuu' na koo ndiaa ra Pablo, te na taxj ra na kuvj saq ndika' ra sava na'a tixin vi'e chuun' jaan'. Te taxj tu ra xka'ndia te xiní ta'an' xiin' ra te kaka nuu' ra nuu' ra.

²⁴ Kij' nj ya'a ndia'vi' kivi' te nj xaa Félix xiin' na' si'i' ra Drusila, na jaan' ndii, na judía nduu' a'. Te nj ka'an chuun' ra na kixin Pablo nuu' nia. Te nj xinj so'o nia ka'an ra xa'a' na kuni a inj e' kuni e' Jesucristo. ²⁵ Ndisu kij' nj ndatu'un' Pablo xiin'

nja xa'a' ña kuní a sachuun' ndaku e', xiin' xa'a' ña kuní a viko ni'i' xiin' mii' e', xiin' xa'a' ña sana'má Ndiosí yoo' kivi' nuu' ku'un e' ndii, ni yi'vi xava'a Félix jaan', te ni ka'an ra ndii:

—Xava'a sakan' kujti' vitin kua'an kij', te kij' kunjia'a i te kana tukuu i yo'ó —ni kachi ra.

²⁶ Te siin' tuku' ndii, ni ndiatu tu iní Félix jaan' ña taxi Pablo xu'un' nda'a' ra te sandoó ndiká ña'a' ra. Sakan' na kuu' ki'in' ichi' ni kana ña'a' ra, te ni ndatu'un' ra xiin' te jaan'. ²⁷ Te kij' ni xka'ndia uvi ta'an kuiya ndii, ni na'in chuun' iin te nani' Porcio Festo nuu' Félix jaan'. Te xa'a' a ña ni kuní Félix jaan' ndoo va'a ra xiin' ne judío ndii, ni nakoo ra Pablo naá ra vi'e jaan'.

25

Sq'o ni xaa a kij' ni naka'an Pablo xa'a' ra nuu' Festo

¹ Te kij' ni ndi'j' uní ta'an kivi' ña ni xaa Festo jaan' nuu' ñu'u' jaan' ndii, ni keta ra ñuu Cesarea jaan', te ni kaa ra ñuu Jerusalén. ² Te ijan' ni xaa ki'in' sutu kuu' nuu' xiin' ki'in' te judío kuu' nuu' nuu' Festo jaan', te ni xa'a' tiin' kuachi ra Pablo.

³ Te ni ka'an nda'vi ra xiin' Festo jaan' ña ka'an chuun' ra te kixin ndiaka te xiin' Pablo ñuu Jerusalén jaan'. Ni xikan ra ña jaan' sakan' ña xa ni ndatu'un' tuni ra ña ka'ni' ra Pablo ichi'. ⁴ Ndisu ni ka'an Festo ña xava'a naá mii' Pablo vi'e chuun'

ñuu Cesarea, te na'a' ka te nandiko' tu mii' ra ijan'. ⁵ Te ni ka'an ka ra xiin' te jaan' ndii:

—Na ku'un sava ndo'ó te kuu' nuu' xiin' i ijan', te tijn kuachi ña'a' ndo' naa' ni xaa ra iin ña nia'a —ni kachi ra.

⁶ Te kij' ndi'j' ni ndoo ra tejn ne jaan' unia, uun uxi ta'an ka kivi' ndii, ni naka'a' ra ñuu Cesarea. Te tuku kivi' ni xikundu'u' ra mii' xa'nú ra kuachi, te ni ka'an chuun' ra ña ku'un ndiaka te xiin' Pablo nuu' ra. ⁷ Te kij' ni xaa Pablo ijan' ndii, ni katí ña'a' te judío, te ni kiee ñuu Jerusalén jaan', tiin' kuachi ña'a' ra xiin' kua'a' kuachi vie, tee' ndee koo' a ni kuví nia'a ra xa'a' a. ⁸ Te ni ka'an Pablo xa'a' ra ndii:

—Koo' ndee iin ña nia'a ni xaa' i xa'a' tu'un ndei' ndu, ne judío, ni ndee xa'a' yukun' ka'nu' ndu, ni ndee koo' tu a ni xaa i xa'a' tu'un ndei' César, te xa'ndia chuun' kuu' nuu' —ni kachi ra.

⁹ Ndisu xa'a' a ña ni kuní Festo jaan' ndoo va'a ra xiin' te judío jaan' ndii, ni ndatu'un' ra Pablo ndii:

—¿Ñáá ka'an nimá un' kaa un' ñuu Jerusalén te sana'má i yo'ó ijan' xa'a' ña jaan'? —ni kachi ra.

¹⁰ Te ni nakuijn Pablo ndii:

—Vitin ndii, mii' xa'nú César kuachi iin' i, sakan' na yo'o' kuní a sana'má un' yu'u, sakan' ña xini kaxi' un' ña koo' ndee iin ña nia'a ni xaa i xiin' ne ta'an' i, ne judío. ¹¹ Sakan' ña naa' ni xaa i iin ña nia'a, ña kuní

a kuvj i xa'a' a ndii, kōō' a ka'an i kuvj i. Ndisu xa'a' a ña süu' ña ndaku nduu' ña tiin' kuachj te judío, te ta'an' i kaa', yu'u ndii, ndee iin kōō' kumi' ña ndaku te sanakua'a ra yu'u nda'a' te kaa'. Ña jaan' na kuii' xikan i ña na sana'má César yu'u —ñi kachj ra.

12 Te kij' ndi'i ni ka'an Festo xiin' te chindiee' ta'an' xiin' ra xiin' kuento ndii, ni ka'an ra xiin' Pablo ndii:

—Xa'a' a ña ni xikan un' ña sana'má César yo'ó ndii, nuu' César jaan' ku'un un' —ñi kachj ra.

Sō'ō ni xaa a kij' ni iin Pablo nuu' Agripa

13 Te kij' ni xka'ndia ndia'vi' kivi' ndii, ni xaa rey Agripa xiin' iin ña' nani' Berenice ñuu' Cesarea jaan' te nakuatu ña Festo. 14 Te xa'a' a ña ni ndoo ña ikan' ki'in' kivi' ndii, ni ndatu'un' Festo xiin' rey jaan' xa'a' tundo'o' Pablo ka'an ra ndii:

—Ni naqoo Félix iin te yivi' naá ra vi'e kaa yo'ō. 15 Te kij' ni xa'an i ñuu' Jerusalén ndii, ni tiin' kuachj ña'a' sutu kuu' nuu' xiin' te xixa nuu' ne judío. Te ni xikan ra nuu' i ña ka'an chuun' i ña kuvj te jaan'. 16 Te ni ka'an i xiin' te judío jaan' ña täxi' tu'un' ndei' romano ña ka'ni' e' ne yivi' kij' tia'an naka'an ña xa'a' ña nuu' te tiin' kuachj ña'a'.

17 Ña jaan' na kuii' kij' ni kixin' te judío jaan' yo'o' ndii, ni kuu' kuachj i xiin' tundo'o' ra. Süu' jaan' ndii tuku' kivi' ni xikundu'u' i mii' xa'nú i kuachj, te

ni ka'an chuun' i ña kixin' ndiaka te xiin' te jaan' nuu' i. 18 Te kij' ni xikuita te tiin' kuachj ña'a' jaan' ndii, kōō' ña ña'a' ña ni ndiatu i xa'a' ni tiin' kuachj ña'a' ra. 19 Süu' jaan' ndii xa'a' iin' uvi' ña kandixa' mii' ra xa'a' Ndiosí ra kuiti' ni kanj ta'an' te jaan' kuento xiin' Pablo jaan', xiin' xa'a' iin' te xa' ni xi'i, te ni nani' Jesús, te ka'an Pablo jaan' ña tiaku ra.

20 Te xa'a' a ña ni kundani' i ndee ña saa i xiin' ña ni kanj ta'an' ra kuento xiin' te jaan' ndii, ni ndatu'un' i Pablo naa' ka'an nimá ra ku'un' ra ñuu' Jerusalén te sana'má ña'a' i ikan' xa'a' ña jaan'. 21 Ndisu Pablo jaan' ndii, ni xikan ra ña kundiatu ra te sana'má ña'a' César, te xa'ndia chuun' kuu' nuu'. Sakan' na ni ka'an chuun' i ña koo ndiaa ka' ña'a' te xiin' ndee kij' kuvj ti'vi' ña'a' i nda'a' César jaan' —ñi kachj Festo.

22 Te ni ka'an Agripa jaan' xiin' Festo ndii:

—Kuni kunj sō'ō tu yu'u ña ka'an te jaan' —ñi kachj ra.

Te ni ka'an Festo ndii:

—Tiaan te kunj sō'ō un' ra —ñi kachj ra.

23 Te tuku' kivi' kij' ni xaa Agripa xiin' Berenice vi'e chuun' ndii, ni tiin' ka'nu' xava'a' ña'a' kua'a' ne yivi'. Te kua'a' tu te xiin' kuu' nuu' ni ndekuje xiin' ne jaan' xiin' kua'a' te xixa kuu' nuu' nuu' ñuu' jaan'. Te ni ka'an chuun' Festo jaan' ña ku'un' naka te xiin' Pablo te kixin' ndiaka ña'a' ra ikan'.

24 Sakan' te ni ka'an Festo ndii:

—Yo'ó, rey Agripa, xiin' sakuu' ndo'ó, te ndiee' yo'o' vitin, te yivi' te iin' nuu' e' yo'ó' ndii, kua'a' va ne judío ka'an kuachí nuu' i ñuu Jerusalem xiin' ñuu yo'ó' xa'a' ra kuaa' ti'e' nja ka'an nja ña kuní a kuví ra.

25 Ndisu tuu yu'u ndii, koo' ndee iin ña xata'an kuví ra xa'a' ni xaa ra. Te ndii, xa'a' a ña ni ka'an mji' ra ña César Augusto sana'má ña'a' ndii, ni chituní i ti'vi' ña'a' i nda'a' te jaan'. 26 Te xa'a' a ña koo' a ni'í i ke'i i xa'a' ra nuu' xto'ó e' César jaan' ndii, ni ka'an chuun' i te ni kixin ndiaka ña'a' ra nuu' ndo' yo'ó' vitin, ndisu nuu' yo'ó ka vi' rey Agripa. Te kij' ndi'í sana'má ña'a' un' ndii, koo na ña kuví ke'i i xa'a' ra. 27 Kuachí ndii tuu i ña süu' te kuu' kaxi' nduu' i naa' ti'vi' i iin te naá vi'e kaa nuu' César, te ka'an i ndee xa'a' tiin' kuachí ña'a' ne yivi' —ni kachí Festo.

26

So'ó ni xaa a kij' ni naka'an Pablo xa'a' ra nuu' Agripa

1 Sakan' te ni ka'an Agripa jaan' xiin' Pablo ndii:

—Kuví naka'an un' xa'a' un' vitin —ni kachí ra.

Sakan' te ni katani nda'a' Pablo, te ni xa'a' naka'an ra xa'a' ra ndii:

2 —Rey Agripa, va'a kuni i ña naka'an i xa'a' i nuu' yo'ó vitin xa'a' sakuu' ña tiin' kuachí te judío, te ta'an'

i, yu'u. 3 Sakan' ña xiní yo'ó sakuu' ña xi xaá ne judío, ne ta'an' i, xiin' sakuu' ña kani' ta'an' ne ñuu i kuento xa'a'. Ña jaan' na kuii' ka'an nda'vi i xiin' un' ña saa un' ña va'a, te kuní so'ó un' xiin' ña maní ña ka'an i xiin' un'.

Ka'an Pablo saa ni nduu ra xta'an'

4 'Sakuu' ne judío, ne ta'an' i, xiní saa xika' i ndee kij' ni nduu i te sava tein ne ñuu i xiin' kij' ni ndu'u' i ñuu Jerusalem. 5 Ne jaan' ndii, xiní tu nja ña ni xika i nuu' ña sania'á te fariseo ndee xta'an' vi'. Te kuví ndiee yu'u' nja xa'a' ña jaan' naa' kuní nja. Te te fariseo jaan' nduu' iin ti'vi' te xika' ndiee' ka xiin' tu'un ndei' Ndiosí, te sakan' sakuu' te ñuu i. 6 Te vitin ndii, tiin' kuachí ra yu'u' xa'a' a ña ndiatu' iní i xa'a' kuento ña ni taxí Ndiosí nuu' ne xii' yata' i. 7 Te kuento jaan' nduu' ña ndiatu' iní ndu, ne uxí uvi' ti'vi', ne vi'e ne Israel natijn ndu, xa'a' a jaan' na xaka'nu' chito ndu Ndiosí nduvi' xiin' ñuu. Rey Agripa, xa'a' kuento jaan' tiin' kuachí ne ta'an' i, ne judío jaan', yu'u. 8 ¿Ndichun na vixi nja tu nduu' a nuu' ndo'ó te kandixa' ndo' ña kuví sanatiaku Ndiosí ne ni xi'í?

Ka'an Pablo saa ni sando'o' ra ne nduu' kuenta Jesús

9 'Te yu'u ndii, ni tuu i ña kuní a saa i sakuu' ña nduxa' te sandi'í i ne iní xiní Jesús, te ñuu Nazaret. 10 Te ni

xaa i ña jaan' ñuu Jerusalén, te xiin' ña ndiee' sutu kuu' nuu' ni ka'an chuun' i, te ni ñu'u kua'a' ne nduu' kuenta ña jaan' vi'e kaa. Te ni nakuita tu kuento i xiin' te yivi' kii' ni xa'ni' ra sava ne jaan'. 11 Te ki'in' va ichi' ni xa'an i saa vi'e mii' nakaya ndu te sando'o' u'vi ña'a' i, te kanja'a nja xa'a' Jesús jaan'. Te xa'a' a ña ni xi'e xava'a i ni xini ña'a' i ndii, ni ndikun i sando'o' i nja ndee tuku ñu'u' mii' kua'an nja.

Ndiee' yu'u' ka Pablo saa ni nama Jesús nimá ra
(Hch. 9:1-19; 22:6-16)

12 Te ña jaan' kua'an saa i ñuu Damasco xiin' ña ndiee' ña xa'ndia chuun' sutu kuu' nuu', xiin' ña ni ka'an chuun' ra xiin' i. 13 Ndisu kij' naá i ichi' kua'an i ikan' iin ke'in' ndii, kuni ka'an i xiin' un', rey, ña ni xini i ni kiee iin ñu'u' ndee ndivi', ña yi'é koo' chukuu' ka te sakan' ñu'u', te ni xinundu a yu'u' xiin' te kua'an xiin' i. 14 Te ni nduva sakuu' ndu ñu'u', te ni xini so'o i iin tach'i yu'u' ña ka'an xiin' i xiin' tu'un hebreo ndii: "Saulo, Saulo ¿ndichun na sando'o' un' yu'u'? Sando'o' xiin' mii' un' ndee naa ndo'o' toro kij' kacha'ni' ri' kaa xiin' nuu'", ni kachi a. 15 Te ni ka'an i xiin' a ndii: "¿Yoo nduu' yo'ó, tákui'e?", ni kachi i. Te ni ka'an xto'o e' xiin' i ndii: "Yu'u' nduu' Jesús, ña sando'o' un'. 16 Ndisu ndoko'o un', te kujin ndichi un'. Sakan' ña ni satuví xiin'

mii' i nuu' un', te ndasandu'u i yo'ó te kaka nuu' nuu' i, te ndiee yu'u' tu un' xa'a' ña ni nia'a i nuu' un' xiin' xa'a' ña nia'a ka i nuu' un'. 17 Te sakakú i yo'ó nuu' ne ñuu' un' xiin' nuu' ne tuku' mii' tianu' i yo'ó ku'un un' vitin, 18 te sakuni' un' ne jaan' te nakoo nja ña xika' nja ichi' niaa', te na kaka nja ichi' ña yi'é ñu'u' i. Sakan' te kiee nja nuu' ña xiko ni'i' ña'a' ña ndiva'a, te ko'ni nja nuu' ña viko ni'i' ña'a' Ndiosí. Sakan' te xa'a' ña ini nja kuni nja yu'u' koo ka'nu' ini Ndiosí xa'a' kuachi nja, te natijn tu nja ña va'a ña samani' Ndiosí ne nduu' nditia a", ni kachi a xiin' i.

19 'Ña jaan' na kuii', rey Agripa, ni xaso'o i nuu' ña ni ka'an xiin' i ndee ndivi'. 20 Süu' jaan' ndii xi'na ka ni ka'an ndoso' i ñuu Damasco, xiin' ñuu Jerusalén, xiin' saa kua'an ka nuu' ñu'u' Judea, xiin' tein ne tuku', te nama nja nimá nja xa'a' kuachi ña xaa' nja, te kundikun nja Ndiosí, te xiin' ña va'a ña xaa' nja nia'a nja ña xa ni nama xna'a nja nimá nja xa'a' kuachi nja. 21 Xa'a' a jaan' na ni tijn te judío, te ta'an' i, yu'u' nuu' ki'e yukun' ka'nu', te ni xika ra ka'ni' ra yu'u'. 22 Ndisu xa'a' a ña ni chindiee' Ndiosí yu'u' ndii, kusaa' ka'an i tu'un a ndee vitin nuu' sakuu' ne yivi', naa' ne nda'vi so'o nduu' nja, uun naa ne ka'nu' nduu' nja. Te sania'a i nuu' nja saa nii' ni ka'an te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí, xiin' ña ni ka'an Moisés ña

kuní a koo. ²³ Te jaan' ndii, ni ka'an ra ña kuní a kundoo ña kunduu Cristo, te kij' kuví a ndii, xi'na ka a kunduu ña natjaku tein ne ni xi'i, te kunduu a ñu'u, ña nia'a ichi' Ndiosí nuu' ne ta'an' a xiin' nuu' ne tuku'. Te ña ni ka'an te jaan' ndii, xa ni xinu a —ni kachi Pablo.

²⁴ Kij' ka'an ka Pablo ña jaan' xa'a' ra iin' ra ndii, ikan' te ni nde'i ti'e' Festo ka'an ra ndii:

—Te küu' kaxi' nduu' yo'ó, Pablo. Ni sakuaan kua'a' va un' ndee ni sana vi' xini' un' —ni kachi ra.

²⁵ Ndisu ni nakuijn Pablo ndii:

—Süu' te küu' kaxi' nduu' i, xkuaa' Festo. Süu' jaan' ndii ña ndixa nduu' ña ka'an i, te ña kuu' kaxi' tu nduu' a.

²⁶ Kuachi ndii xini' rey Agripa ñaa' xa'a' ña ka'an i yo'o'. Ña jaan' na kuii' ini i te ka'an i nuu' ra. Te xini' kaxi' i ña xini' ra sakuu' ña jaan', sakan' ña süu' ña ni yoo si'e nduu' a. ²⁷ Te yo'ó, rey Agripa, ¿ñaá kandixa' un' ña ni ka'an te ni ka'an tiaku' tu'un' Ndiosí? Xini' yu'u ña kandixa' un' ña jaan' —ni kachi ra.

²⁸ Te ni ka'an Agripa xiin' Pablo ndii:

—Ndee xaku' va te sananduu' un' yu'u te ndikun' ichi' Cristo —ni kachi ra.

²⁹ Te ni ka'an Pablo xiin' ra ndii:

—Ndee xaku', uun kua'a' ka, ndisu xikan' va i nuu' Ndiosí ña süu' yo'ó kuiti' kunduu' tu te ndikun' ichi'

Cristo, süu' jaan' ndii, kuní i ña kunduu' tu sakuu' ne xini' so'o ña ka'an i vitin ndee naa yu'u, ndisu süu' xiin' karena ña tiin i yo'o' —ni kachi ra.

³⁰ Kij' ndi' i ni ka'an Pablo ña jaan' ndii, ni ndondjchi' rey jaan' xiin' te xa'ndia chuun' jaan', xiin' ña' nani' Berenice, xiin' sakuu' ne ni ndiee xiin' te ka'nu' jaan'.

³¹ Te kij' ni kiee nia kua'an nia ndii, ni xa'a' ndatu'un' xiin' ta'an' nja ka'an nja ndii:

—Koo' xachi' a ni xa'a te yivi' jaan' ña xata'an kuví ra xa'a', uun kuna'a ra vi'e kaa —kachi nja.

³² Te ni ka'an Agripa xiin' Festo ndii:

—Kuví sandoó ndiká e' te jaan' naa' ni xikan' ra ña sana'má ña'a' César —ni kachi ra.

27

So'o ni xaa a kii' ni ti'vi' Festo Pablo ñuu' Roma

¹ Kij' ni ndoo Festo kuento ña ti'vi' ra ndu ñu'u' Italia xiin' jin' tundo' ndii, ni sanakua'a ra Pablo xiin' tukü te ñu'u' vi'e kaa nda'a' jin' te xiin' kuu' nuu', te nani' Julio, te xachuun' inga' xiin' jin' ti'vi' te xiin', te xika' nuu' nuu' Augusto César. ² Te

ni ko'ni ndu jin' tundo', tun' ni kiee ñuu' Adramitio. Tun' jaan' ndii, xka'ndia nu' saa ñuu, ña ñu'u' yu'u' mjni nuu' ñu'u' Asia. Te ni kiee ndu kua'an ndu, te kua'an tu Aristarco, te ñuu' Tesalónica, ña kandu'u' nuu' ñu'u' Macedonia, xiin' ndu. ³ Te tukü kivi' ni

xaa ndu ñuu Sidón. Te Julio jaan' ndii, maní' nī kuū rā xiin' Pablo, sakan' ña nī taxī rā ku'un koto te jaan' ne xiní ta'an' xiin' rā, te chindíee' ña'a' nīa. ⁴ Te nī kīee ndu ikan' te kua'an ndu xiin' tundoo' yaṭin xiin' ñu'u' Chipre mii' kōo' tachi' ndíee' tiasī nuu' ndu. ⁵ Te nī xka'ndia ndu minī ka'nu' yaṭin ñu'u' Cilia xiin' ñu'u' Panfilia, te nī xaa ndu ndee ñuu ña nani' Mira, ña kandu'u' nuu' ñu'u' Licia.

⁶ Te ikan' nī xini te xiin' kuu' nuu' jaan' iin' tundoo', tun' nī kīee ñuu Alejandría, tun' kua'an ñu'u' Italia. Te nī ka'an chuun' rā te nī kō'nī ndu tixin tun' jaan'. ⁷ Te kua'a' va kivi' nī ñu'u' ndu nuu' tikui sakan' ña kuie va kua'an tundoo' jaan', te nī ndo'o xava'a ndu te nī xaa ndu nuu' ñuu, ña nani' Gnido, sakan' ña tachi' ndíee' nī nakasi ñu' ndu, te xa'a' a ña kusaa' xika' ka tachi' ndii, nī xa'an' seko' ndu ndee ñuu ña naá i'nu, ña nani' Creta yaṭin Salmón. ⁸ Te xiin' kua'a' tundoo' nī xa'an ndu saa yu'u' minī ndee nī xaa ndu iin' xaan' mii' nani' Puerto Va'a, ña kandu'u' yaṭin ñuu Lasea.

⁹ Te xa kua'a' va kivi' nī xka'ndia ñu'u' ndu nuu' minī, te siin' tukū ndii, xa nī kuū kuain' va kaa' ña ku'un ndu xiin' tundoo' nuu' minī jaan' kii' sakan'. Sakan' ña xa kuyatin' yoo' vixin. Xa'a' a jaan' na nī sakuni' chito Pablo te xa'ndia chuun' tixin tundoo' jaan' ¹⁰ ka'an

rā ndii:

—Te yivi' rajn, tuu i ña naa' ku'un na ku'un e' ndii, kundoo' kua'a' e' te ndoñu'u' tundoo' yo'o' xiin' sakuu' ña ndiso' nu'. Te ndee mii' e' iyo kuvi —nī kachi rā.

¹¹ Ndisu te xiin' kuu' nuu' jaan' ndii nī kandixa' ka rā ña nī ka'an te xiin' ña'a' nu' xiin' te satuvi' nu' te sakan' ña nī ka'an Pablo. ¹² Te xa'a' a ña vā'a kaa' yi'e' jaan' te ndoo tundoo' jaan' yoo' vixin ndii, yaṭin' sakuu' rā nī ndoo kuento ña ku'un na ku'un ndu, te naa' nī kuvi ndii, xaa ndu ñuu Fenice, ña nduu' yi'e' ñu'u' Creta jaan'. Te ña jaan' ndii, so'o xito' a mii' ketá ñu'u' xiin' mii' keta' a. Te ikan' nī kunī rā ndoo ndu yoo' vixin jaan'.

So'o nī xaa a kii' nī sando'o' tachi' ndíee' ndu nuu' minī

¹³ Te nī xa'a' xika' kuie tachi' ña kuaxi xioo minī, te nī tuū rā ña kuvi ku'un ndu mii' kua'an ndu jaan'. Sakan' na kuii' nī sakaa' rā kaa' vie ña tiin nu', te nī kīee ndu kua'an ndu yaṭin yaṭin nī yu'u' minī ñu'u' Creta jaan'. ¹⁴ Ndisu sie tío' nī xa'an ndu, te nī xa'a' xika' iin' tachi' ndíee', ña nani' Euroclidón, ña nī kixin nuu' ñu'u' tukū ta'vi' xioo minī, te nī kondia ndíee' a tundoo' jaan'. ¹⁵ Sakan' na nī kañuu a nu' mii' kuní mii' a, te xa'a' a ña nī kuvi sanandiko' kuiin' rā nu' te ku'un nu' mii' kuaxi tachi' jaan' ndii, nī taxī rā ña ku'un nu' mii' chinda'a' ña'a' a. ¹⁶ Te kii' nī

xka'ndiã ndu xata' ñu'u' sie ña naa' i'nu, ña nani' Claudia, mii' xaku ndiee' xika' tachi' ndii, ni ndo' o xava'a ndu, te ni sakaa' ndu tundo'o lulu. 17 Te kiji' ndi' i ni sakaa' ndu nu' ndii, ni satiin va'a ra tundo'o chie jaan' xiin' yo'o'. Te xa'a' a ña yi'vi ra ña tiin tundo'o jaan' nuu' ñuti' mii' nani' a Sirte ndii, ni ndaxin' ra toto, ña xiku'un tachi' tun' ndoo jaan', te ni tax'i ra ña ku'un nu' mii' chinda'a' ña'a' tachi' jaan'. 18 Te tuku kivi' ndii, ndiee' ka xika' tachi' jaan', xa'a' a jaan' na ni xatia ra sava ña ndiso' tundo'o jaan' nuu' mini. 19 Te kivi' ña uni ndii, ni xatia nda'a' ndu sava ndachuun', ña tiin' ra tixin tundo'o jaan', nuu' mini. 20 Te xa'a' a ña xa kua'a' va kivi' kua'an ña kuasa' ka nandij', ni ndee tiuun' tüvi' ka ndiee', te sando'o' va tachi' ndiee' xava'a ña xika' jaan' ndu ndii, ni xa'ndia in' ndu ña kaku ndu. 21 Te xa'a' a ña xa kua'a' kivi' kua'an ña tia'an kuxi ndu ndii, ni xikuijn ndich'i Pablo ma'in' sakuu' ndu, te ni ka'an ra ndii:

—Va'a ka naa' ni kandixa' ndo' ña ni ka'an i jaan' te kiee e' ñu'u' Creta kixin e'. Naa' sakan' ndii, kundo'o e' ña iyoo kaa' te ndoñu'u' tu ña'a e' ña ni xatia e' kaa'. 22 Ndisu vitin ndii, ka'an i xiin' ndo' ña sandieni xiin' mii' ndo', kuachi ndii ndee iin e' küvi, tundo'o kuiti' ndoñu'u'. 23 Kuachi ndii, Ndiosí, ña xaka'nu' i te xika' nuu' tu i nuu' ndii, ñuu

ndi'e' ni satuvi a iin ángele a nuu' i. 24 Te ni ka'an a xiin' i ndii: “Kuän yi'vi un', Pablo. Kuni a ku'un un' nuu' César. Te xa'a' ña kundani Ndiosí yo'ó ndii, sakakú a sakuu' te kua'an xiin' un' tundo'o' yo'o'”, ni kachi a. 25 Xa'a' a jaan' na kuii' sandieni xiin' mii' ndo', te yivi' rain. Kuachi ndii in' i xini i Ndiosí ña koo a saa nii' ni ka'an ángele jaan' xiin' i. 26 Te ndii, kuni a ña ku'un tundo'o', te kani nu' yu'u' miji iin ñu'u' ña ndasi i'nu xiin' mini —ni kachi Pablo.

27 Te xa uxi kumi' ta'an kivi' kua'an ña chinda'a' tachi' jaan' tundo'o' nuu' mini ka'nu' ña nani' Adriático. Te yatin' na ñuu ndii, ni tuu sakuu' te xachuun' xiin' nu' ña xa kuyatin' ndu nuu' ñu'u'. 28 Sakan' na kuii' ni ki'in ku'va te jaan' xiin' yo'o' te kuni ra saa kunu mini jaan'. Te ni xini ra ña kunu a oko nda'a'. Te sie ndoso' ka te tuku ni ni ki'in ku'va ra a xiin' yo'o' jaan', te ni xini ra ña kunu a xa'un nda'a'. 29 Te xa'a' ña yi'vi ra ña kani ta'an nu' xiin' yuu' ndii, ni sakoyó te jaan' kumi' ta'an kaa ki'i' vie tixin tikui xiin' yo'o', te kotiin kutu' yo'o' jaan' su'ma' nu'. Te ni ka'an va nimá ra ña kitu' ki'i'.

30 Te ni xika te xachuun' xiin' tundo'o' jaan' kunu ra nuu' tundo'o' jaan'. Ña jaan' na kuii' ni xa'a' sanuu' ra tundo'o' lulu nuu' mini. Ni xaa ra ndee naa kuni sakoyó tu ra kaa ki'i' vie tixin tikui

xiin' yo'o', te kotijn kutu' yo'o' jaan' nuu' nu'. ³¹ Ndisu ni ka'an Pablo xiin' te xiin' kuu' nuu' xiin' te xiin' ra ndii:

—Naa' ndoo te kaa' tixin tundoo' yo'o' ndii, kuvi kaku ndo'ó —ni kachi ra.

³² Ikan' te ni xa'ndia jin uvi te xiin' jaan' sakuu' yo'o' na tiin' tun' lulu jaan', te kua'an ndi'i nu' xiin' tikui.

³³ Te kij' xa sakan' te kitu' kuii ndii, ni xandieni Pablo sakuu' ndu na kuxi ndu, ka'an ra ndii:

—Xa kua'an uxi kumi' ta'an kivi' na tia'an kuxi e' ndee sie na ndiatu' e' ndee na koo. ³⁴ Na jaan' na kuii' ka'an nda'vi i xiin' ndo' na kuxi e', te koo ndiee' e', te kutiaku ka e'. Kuachi ndii ndee jin xixi' xini' e' ndo'nu'u' —ni kachi ra.

³⁵ Te kij' ndi'i ni ka'an ra na jaan' ndii, ni kin' ra jin xita' va'a, te ni taxi ra na chindani Ndiosi xa'a' a nuu' sakuu' ndu ita' ndu jaan', te ni ta'vi' ra a, te ni xa'a' xixi' ra a. ³⁶ Sakan' te ni xandieni xiin' mji' sakuu' ndu, te ni xa'a' xixi' tu' ndu'u. ³⁷ Te na sakuu' ndu te ni nu'u' tixin tundoo' jaan' ndii, ni kuu' ndu uvi ciento unj xiko xa'un jin. ³⁸ Te kij' ndi'i ni xixi' ndu ndii, ni ko'ni te xachuun' xiin' tundoo' jaan' ndikin' trigo mini, te kuu' xaku vie nu'.

So'q ni xaa a kij' ni tani tundoo' mii' kua'an Pablo

³⁹ Te kij' ni kitu' ndii, ni nakuni ra nu'u' mii' ni ndekuie ra jaan'. Ndisu ni xini' ra na yoo jin nda'a' mini

mii' yoo kua'a' nuti', te ni kuni ra ku'un chikandu'u' ra nu' ndee nuu' nuti' jaan' naa' ni kuvi. ⁴⁰ Te ni xa'ndia ra yo'o' na tiin' kumi' saa' kaa ki'i' jaan', te ni ndoo a mini jaan'. Te ni sataya tu ra yo'o' na tiin' kutu' tun' ndiko' ni'i' ra tundoo'. Te ni ndani'i ra toto, na ta'nu' nuu' nu'. Te ni xika ra ku'un ndaku ra xiin' nu' nuu' yu'u' mini jaan'. ⁴¹ Ndisu tundoo' jaan' ndii, ni xa'an xikui'ni nuu' nu' mii' ndiee' mato nuti', te ikan' ni tijn ndi'i nu' te ni kuvi ka kanda nu'. Te su'ma' tundoo' ndii, ni xa'a' a tiachi' a xaa' koo nuu' mini jaan'.

⁴² Sakan' te ni ndoo te xiin' kuento na ka'ni' ra sakuu' te nu'u' vi' e' kaa, te kua'an tixin tundoo' jaan', koto ka suntia' ra, te kunu ra. ⁴³ Ndisu xa'a' a na ni kuni te xiin' kuu' nuu' jaan' sakaku ra Pablo ndii, ni taxi ra saa te jaan' na jaan'. Suu' jaan' ndii ni ka'an chuun' ra na te xini' suntia' ndii, xina' ra sakoyo' xiin' mji' nuu' tikui mini te naxaa ra ndee yu'u' mini. ⁴⁴ Te sava tuku ra kiee xata' vixin' itun', uun kiee ra xiin' inga tu'un' tundoo' na chachi' jaan'. Te sakan' ni xaa ndu, te ni kaku va'a sakuu' ndu, te ni xaa ndu ndee yu'u' mini.

28

So'q ni xaa a kij' ni xaa Pablo nu'u' Malta

¹ Te kij' xa ni kaku ndu ita' ndu yu'u' mini jaan' ndii, ni xini' ndu kuento na

Malta nani' ikan'. ² Te ne ndiee' ikan' ndii, ni natijin va'a va nja ndu. Kuachi ndii ni na'mi nja nu'u, te ni ka'an nja xiin' sakuu' ndu na kutunji' ndu nuu' nu'u jaan', sakan' na kuun' va savj', te vijin xava'a xini ndu.

³ Sakan' te kij' ni nakaya Pablo sava tutun', te taan' ra nu' nuu' nu'u jaan' ndii, ni keta jin koo' xatu tein tun' jaan' xinu' ri' nuu' na i'ni' nu'u jaan', te ni tjin nu'u ri' nda'a' ra. ⁴ Te kij' ni xini ne ndiee' nu'u' jaan' taa' xiko' ti' jaan' nda'a' ra ndii, ni ka'an xiin' ta'an' nja ndii:

—Te kaa' ndii, kuän vi' kunj e' na jin te xa'ni' ne yivi' nduu' ra. Kuachi ndii, tee' ndee ni kaku ra nuu' minj ndii, xa ni kanj na'a' ndiosí, na kendiaa' ya'vi' ndaku, te kutiaku ka ra —ni kachj nja.

⁵ Ndisu ni kisi Pablo nda'a' ra, te ni nama koo' jaan' nuu' nu'u, te koo' a ni ndo'o ra. ⁶ Te sakuu' nja ndiatu na nejn nda'a' ra, uun jin kuvj tjo' ra. Ndisu kij' ni kuna'a' ndiatu' nja, te ni xini nja na koo' a ndo'o' ra ndii, ni nama nja saa tuu nja ka'an nja na jin ndiosí nduu' ra.

⁷ Te yatjn ikan' kandu'u' nu'u' jin te nani' Publio. Te jaan' ndii, te kuu' nuu' nduu' ra nuu' nu'u' na ndasi i'nu xiin' minj jaan'. Te ni natijin ra ndu'u' vi'e ra, te ni xito va'a ra ndu'u' unj ta'an kivi'. ⁸ Te yuva' te jaan' ndii, kuni kuvj ra kandu'u' ra tiin' na'a' ka'ni' xiin' tindaku' nii'. Te ni ndi'vi' Pablo mii' kandu'u' ra, te koto na'a' ra.

Te kij' ndi'i ni ka'an ra xiin' Ndiosí xa'a' te jaan' ndii, ni tondia nda'a' na'a' ra, te ni sanda'a na'a' ra. ⁹ Te kij' ni xka'ndia na jaan' ndii, ni ndekuje sakuu' tuku ne kuni kuvj ndiee' nu'u' jaan' nuu' Pablo, te ni nda'a nja. ¹⁰ Te ne jaan' ndii, ni tjin manj' va nja ndu'u' xiin' kua'a' nuu' na va'a. Te kij' ni kji'n ndu tundoo' kua'an ndu ndii, ni taxj nja sakuu' na ni kuni nuu' ndu.

So'o ni xaa a kij' ni xaa Pablo nuu Roma

¹¹ Te kij' ni ndi'i unj ta'an yoo' na ndiee' ndu ikan' ndii, ni ko'ni ndu jin tundoo', tun' ni kiee nuu Alejandria. Tun' jaan' ndii, ni ndiatu nu' ikan' ndee xka'ndia yoo' vijin. Te nuu' nu' ndii, ita' uvj ta'an ndiosí, na nani' ndiosí kuate. ¹² Te kij' ni xaa ndu yi'e', na kandu'u' nuu Siracusa ndii, ni ndoo ndu ikan' unj ta'an kivi'. ¹³ Te ndee ikan' ni kiee ndu te kua'an ndu yatjn yatjn yu'u' minj jaan' xiin' tundoo' jaan' te ni xaa ndu yi'e' na kandu'u' nuu Regio. Te ni ya'a tuku kivi' kij' ni xika tachi' va'a, na kuaxj xata' a mii' kua'an tundoo' jaan'. Te tuku ka kivi' ni xaa ndu ndee yi'e' na kandu'u' nuu Puteoli. ¹⁴ Te ikan' ni xini ta'an' ndu xiin' sava ne ndikun Jesús. Te ni ka'an nda'vi ne jaan' xiin' ndu na ndoo ndu ikan' uxa ta'an kivi' xiin' nja, ndi'i jaan' te kua'an ndu ndee nuu Roma. ¹⁵ Te kij' ni xini ne ndikun ichi' Jesús kuento na ni xaa ndu nuu Puteoli jaan' ndii,

ndee ñuu Roma ni kiee sava nja, te ni kixin natijn nja ndu'u ndee ya'vi ña nani' Apio. Te sava tuku nja ni kixin natijn ndu'u ndee iin xaan' mii' nani' uni ta'an vi'e. Kij' ni xini Pablo ne jaan' ndii, ni taxi ra ña chindani Ndiosí xa'a' nja, te ni kundjeni nimá ra. ¹⁶ Te kij' ni xaa ndu ñuu Roma ndii, ni sanakua'a te xiin' kuu' nuu' jaan', te ñu'u' vi'e kaa, te ndiaa ra kua'an ra jaan' nda'a' te xito' vi'e kaa ñuu Roma jaan'. Ndisu ni ndu'u' siin' mii' Pablo iin vi'e xiin' iin te xiin', te xito' ña'a'.

Ka'an ndosq' Pablo nuu' te judío, te ndiee' ñuu Roma

¹⁷ Kij' ni xka'ndia uni ta'an kivi' ndii, ni kana Pablo te judío, te kuu' nuu', te ndiee' ñuu jaan'. Kij' ni nakaya te jaan' ndii, ni ka'an ra xiin' ra ndii:

—Ñani ta'an' i, yu'u ndii kōo' ndee iin ña nja'a ni xaa i xiin' ne judío, ne ta'an' e', te ni ndee ni xka'ndia tu i ña ni nakoo ne xii' yata' e' xaa' e'. Ndisu ni tijn te ta'an' e', te Jerusalén, yu'u ñuu jaan', te ni sanakua'a ra yu'u nda'a' te xiin', te romano. ¹⁸ Te kij' ndi' i ni sana'má te romano jaan' yu'u ndii, ni kuni ra sandoó ndiká ra yu'u xa'a' a ña kōo' kuachi, ña xata'an kuvj i xa'a' ni xaa i. ¹⁹ Ndisu xa'a' a ña ni ka'an te judío, te ta'an' e' jaan', ña sandoó ndiká ra yu'u ndii, ni kuni a ña kakan i ña sana'má César yu'u. Ndisu ni xaa i sakan', te tijn kuachi te ñuu e' jaan'. ²⁰ Xa'a' a jaan' na ni kana

i ndo'ó, te kuni i nuu' ndo', te ka'an i xiin' ndo'. Kuachi ndii, xa'a' a ña kandixa' i ña ndiatu' ini yoo', ne Israel, tiin karena yo'o' nda'a' i —ni kachi ra.

²¹ Te ni ka'an te jaan' xiin' ra ndii:

—Ndee iin tutu tia'an natijn ndu nda'a' te ta'an' e', te ndiee' ñu'u' Judea, ña ka'an xa'a' yo'ó, te ndee iin tu te ndiee' ikan' tia'an kixin yo'o', te chindu'u' ra kuachi xa'a' un', uun kanja'a ra xa'a' un'. ²² Te ndii, kuni ndu kuni so'o ndu saa xanini un' xa'a' ne kandixa' naa kandixa' un' jaan', sakan' ña xini' ndu kuento mii' ka ña kiji va ndatu'un' ne yivi' xa'a' ne ndikun ichi' xaa' jaan' —ni kachi ra.

²³ Te ni chindu'u' te jaan' iin kivi' ña kuni so'o ka ra xa'a' ña jaan'. Te kua'a' va ra ni kixin vi'e mii' ndu'u' Pablo kij' ni xaa kivi' jaan'. Te nduvi' ni ka'an Pablo xiin' ra xa'a' saa kuvj ko'ni e' nda'a' Ndiosí, te ka'ndia chuun' a nuu' e', te ni xika ra sakandixa' ña'a' ra ña xa'a' Jesús ka'an tu'un ndei' Ndiosí, ña ni ke'i Moisés, xiin' ña ni ke'i te ni ka'an tiakú tu'un a. ²⁴ Te sava te jaan' ni kandixa' ña ni ka'an Pablo, te sava tuku ra ni kandixa' ña jaan'. ²⁵ Te xa'a' ña ni nakuitá kuento ra ndii, ni xa'a' kiee' ra kua'an ra, sakan' na ni ka'an ka Pablo ña yo'o' xiin' ra ndii:

—Va'a va ni ka'an Espiritu Santo xiin' ne xii' yata' e', xiin' ña ni ke'i Isaiás, te

nj ka'an tiakú tu'un Ndiosí ndii:

²⁶ Kua'an te ka'an un' xiin' ne yivi' ñaa' ndii:

Kunj so' o te kunj so' o ndo', ndisu kundanj xachi' ndo'.

Te koto te koto ndo', ndisu küvi xachi' kunj ndo'.

²⁷ Kuachj ndii nj xaxij njá nimá njá.

Te xini so' o te xini so' o njá, ndisu xaa' njá kuenta.

Te xito' te xito' njá, ndisu küvi kunj njá ña yoo jaan'.

Sakan' xaa' njá koto ka kunj so' o njá.

Te xaa' tu njá sakan' koto ka kunj njá.

Te xaa' tu njá sakan' koto ka kundanj njá xiin' nimá njá.

Xa'a' a jaan' na nändiko' njá nuu' i, te sanda'a ña'a' i.

Nj kachj a.

²⁸ 'Xa'a' a jaan' na, kunj a ña kundanj ndo' vitin, ña Ndiosí ndii, nuu' ne tuku' ti'vi' a ña ka'an xa'a' ña sakakú a yoo'. Te ne jaan' ndii, kunj so' o xna'a njá a —nj kachj ra.

²⁹ Te kij' ndi'i nj ka'an Pablo ña jaan' ndii, ndije'e' va kani' ta'an' te judío jaan' kuento nj kije'e' ra kua'an ra.

³⁰ Te nii' uvi' kuiya nj ndoo ka Pablo vi'e' mi' nj tatu ra ikan'. Te nj natiin ra sakuu' ne nj xa'an koto ña'a' ikan'. ³¹ Kij' sakan' ndii, ka'an ndoso' ra xa'a' saa kunj Ndiosí ka'ndja chuun' a nimá e', xiin' xa'a' xto'o e' Jesucristo. Te nj xaa' ra ña jaan' xiin' ña ndjeni, te koo'

tu nj xikuja'ta'nu nuu' ra xa'a' ña jaan'.

Tutu ña ni ke'i San Pabło kua'an nda'a' ne iní xini Jesús, ne ndiee' ñuu Roma

Ti'vi' ra cha'an' nia

1 Yu'u nduu' Pabło, te xika' nuu' nuu' Jesucristo, te tianu' a sania'á ichi' a, sakan' ña Ndiosí ni sakuiso' chuun' yu'u te ka'an ndoso' i tu'un va'a xa'a' a. 2 Te xa ni taxi a kuento a xa'a' tu'un va'a jaan' nuu' ña su'un, ña nduu' tutu a, ña ni ke'i te ni ka'an tiakú xa'a' Jesús ndee xta'an' iin yivi'. 3 Te tu'un va'a jaan' ndii, ka'an a xa'a' si'e a, xto'o e' Jesucristo. Te kuenta ña nduu' a te yivi' ndii, iin te siani' xika' David nduu' a. 4 Te ni sanatiaku ña'a' Ndiosí xiin' ña ndiee' Espíritu Santo, te xiin' ña jaan' ni nia'a a ña si'e a nduu' ña jaan'. 5 Te xa'a' a ña ndani mii' Jesús ndu'u na ni sakuiso' chuun' a ndu, te ni ti'vi' tu a ndu ña sania'á ndu ichi' a nuu' sakuu' ne yivi' iin yivi', te iní nia kuni ña'a' nia, te kandixa' tu ña'a' nia. Sakan' te ña jaan' natijn sakuu' ña xaka'nu' ña'a' nia. 6 Te tejn ne ka'an i xa'a' jaan' ka'ni tu ndo'ó, ne ni kana Ndiosí te kunduu ndo' kuenta Jesucristo. 7 Te ke'i i tutu yo'o' nuu' sakuu' ndo'ó, ne ndiee' ñuu Roma. Ndiosí ndii, ndani a ndo'ó, te ni kana

a ndo'ó, ña jaan' na nduu' ndo' kuenta a. Na sañu'u' va yuva' e' Ndiosí xiin' xto'o e' Jesucristo ndo'ó, te na taxi tu a ña maní' ko'o xiin' ndo'.

Kuni ku'un ndi'e' Pabło mii' ndiee' ne iní xini Jesús, ne ndiee' ñuu Roma

8 Ña nuu' ndii, taxi i ña chindani Ndiosí xa'a' sakuu' ndo'ó xiin' ña ndiee' Jesucristo. Sakan' ña xini i kuento ña ka'an va'a sakuu' ne yivi' xa'a' ña iní ndo' xini ndo' a. 9 Te xika' nuu' i nuu' Ndiosí xiin' kanii' nimá i ka'an ndoso' i tu'un va'a xa'a' si'e a. Te xini Ndiosí ña naka'an' chito i xa'a' ndo' sakuu' ichi' kij' ka'an i xiin' a. 10 Te sakuu' ichi' kij' ka'an i xiin' a ndii, xikán i nuu' a ña naa' kuní a ndii, kuain' so'o' ndi'i' ku'un ndi'e' na i mii' ndiee' ndo'. 11 Kuachí ndii ka'an va nimá i kuni nduchi' nuu' i ndo'ó, te ka'an va tu nimá i saya'á i iin ña chuun va ña kuni taxi Espíritu Ndiosí nuu' ndo' te sandieni a nimá ndo' xa'a' ichi' a. 12 Te ndiatu' iní i ña sandieni ta'an' e' xa'a' ña iní ka e' xini ña'a' e'.

13 Ndisu ndee vitin ndii, yoo naa yoo ña xikuita'nú nuu' i te xaa i mii' ndiee' ndo' jaan'. Naní ta'an' i, kuní i ña kundani ndo' ña kua'a' va ichi' ni chituní i ña ku'un ndi'e' i mii' ndiee' ndo' te sanakoó ka i ne xika' ichi' Jesús naa ni xaa i tejn inga ne tuku', 14 naa' ne griego nduu' nia, uun naa' süu' ne griego nduu' nia, naa' ne xini tuní nduu' nia,

uun naa' ne xini tuni nduu' nja ndii, kuni a ka'an ndoso' i tu'un va'a jaan' nuu' sakuu' nuu' ne jaan'. ¹⁵ Na jaan' na saki'i' a nimá i na ka'an ndoso' tu i tu'un va'a jaan' nuu' ndo'ó, ne ndiee' nuu Roma.

Tu'un va'a ndii, ndiee' Ndiosí nduu' a

¹⁶ Kuachi ndii kuchani i ka'an i tu'un va'a jaan', sakan' na ndiee' Ndiosí nduu' a, te xiin' na jaan' sakakú Ndiosí sakuu' ne inji xini na'a'. Xi'na ka nuu' ndu'u, ne judío, ni xaa tu'un va'a jaan', te sakan' ni xaa a nuu' ndo'ó, ne tuku'. ¹⁷ Sakan' na ka'an tu'un va'a jaan' na xa'a' na inji kuiti' e' xini e' Jesús, xa ni xandaku Ndiosí nimá e', naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mi' ka'an a ndii: "Ne ni xandaku Ndiosí nimá xa'a' na inji kuiti' nja xini na'a' nja ndii, kutjaku nja ndee ndi'i' ni kivi'." Sakan' yoso' a.

Sakuu' e' ndiso' kuachi nuu' Ndiosí

¹⁸ Sakan' na ndee ndivi' satuvi tu Ndiosí na xi'é a xini a sakuu' ne xaa' na nja'a, te xachuun' ndaku tu nja, te xiin' na jaan' xikuita'nú nja nuu' na ndixa xa'a' Ndiosí. ¹⁹ Te na kuni a kundani ne jaan' xa'a' Ndiosí ndii, xa xini nja a, sakan' na mji' a nia'a na jaan' nuu' nja. ²⁰ Kuachi ndii kivi' kuni e' Ndiosí xiin' nduchi' nuu' e', te ni ndee kivi' tu kuni e' na ndiee' a, na koo' kivi' ndi'i', ndisu ndee kij' ni xikandu'u' iin yivi', te ni nia'a a nuu'

e' na sakan' nduu' a, te xiin' na ni xa'a a xini e' ndii yoo a. Xa'a' jaan' na koo' ndee iin ne kivi' ka'an na xini nja naa' yoo Ndiosí. ²¹ Kuachi ndii, tee' ndee xini ne jaan' na yoo Ndiosí ndii, xito' ka'nu' na'a' nja saa xata'an koto ka'nu' na'a' e', te ni ndee taxi' tu nja na chindani a. Xa'a' a jaan' na ni sana na xini tuni nja, te ni kuu iin yavi tu nimá nja na kuu' kaxi'. ²² Te tee' ndee ka'an ne jaan' na ne chuun va xika' ndaku nduu' nja ndii, ne kuu' kaxi' nduu' nja. ²³ Te tee' ndee va'a koo' chukuu' kuu' Ndiosí, te koo' kivi' xi'i a ndii, xaka'nu' na'a' nja. Suu' jaan' ndii xaka'nu' nja na niania', na ni xa'a nda'a' nja, naa kuu' ne yivi' iin yivi', xiin' naa kuu' saa, xiin' naa kuu' ti' kumi' ta'an xa'a', xiin' naa kuu' ti' ka'nuu' tixin.

²⁴ Xa'a' a jaan' na ni sanakua'a na'a' Ndiosí nuu' na xe'na' na ndioo' inji ne jaan' xa'a' jaan'. Na jaan' na kuu' xaa' ne jaan' na kuni jaan' xiin' ta'an' nja xiin' iin' nja. ²⁵ Koto ka ni nakoo ne jaan' na ndixa xa'a' Ndiosí, te nuu' a jaan' ndii, ni natiin nja na xini xa'an'. Kuachi ndii xaka'nu' nja na ni xa'a Ndiosí, te xika' nuu' nja nuu' na jaan'. Te xaka'nu' nja na ni xa'a sakuu' na yoo, na nduu' Ndiosí, na kuni a saka'nu' sakuu' e' ndee ndi'i' ni kivi'. Sakan' na kunduu' a.

²⁶ Xa'a' a jaan' na ni sanakua'a Ndiosí ne jaan' nuu' sakuu' na nja'a, na ndioo' inji nja xa'a'. Kuachi

ndii n̄i nakoo ndee ña'a' naa n̄i ch̄ituní Ndiosí xa'a' a, te kandu'u' a' xiin' inga ña'a'.
 27 Te nii sakan' tu xaa' te yivi', nakoo' ra ña n̄i ch̄ituní Ndiosí xa'a' ra xiin' ña'a'. Te ndíee' va n̄i ndíoo' in̄i ra n̄i x̄inj̄ ta'an' ra, te kixín xiin' ta'an' ra. Te xaa' ra ña ka'an' nuu', xa'a' a jaan' na xata'an kundó'o ra nuu' m̄ij̄i' ra xa'a' ña k̄inj̄ jaan'.

28 Te xa'a' a ña n̄i kuní ne jaan' k̄ij̄in kuenta n̄ia Ndiosí ndii, n̄i sanakua'a ña'a' a nuu' ña xanini saka n̄ia te saa n̄ia ña k̄inj̄ kuāsa' kuní jaan'.
 29 Sakan' na xaa' ne jaan' sakuu' nuu' ña kuāsa' nduu' ña ndaku jaan', naa kuu' ña kumi' n̄ia musa n̄ia, xiin' ña n̄ia'a in̄i n̄ia, xiin' ña ndíoo' in̄i va n̄ia xa'a' ña'a, xiin' ña kui'e n̄ia, xiin' ña ndasi' nuu' n̄ia, xiin' ña xa'n̄i' n̄ia ne yivi', xiin' ña iin t̄aan n̄ia, xiin' ña xini xa'an' n̄ia ne yivi', xiin' ña xika' n̄ia'a n̄ia,
 30 xiin' ña ndatu'un' n̄ia tu'un' ne yivi', xiin' ña kan̄ia'a n̄ia xiin' ne yivi', xiin' ña ndasi' n̄ia Ndiosí, xiin' ña sandíee' kui'e n̄ia ne yivi', xiin' ña ñuñu' n̄ia, xiin' ña ka'an va'a n̄ia xa'a' m̄ij̄i' n̄ia, xiin' ña nata'vi' xini' n̄ia xa'a' ña n̄ia'a ña kuni saa n̄ia, xiin' ña k̄andixa' n̄ia yuva' s̄i' n̄ia,
 31 xiin' ña nduu' n̄ia ne k̄uu' kaxi', xiin' ña s̄axinú n̄ia kuento n̄ia, xiin' ña ndān̄i n̄ia ndee in̄i ne yivi', xiin' ña xini' n̄ia koo ka'nu' in̄i n̄ia, xiin' ña k̄uvita in̄i n̄ia ndee sie.
 32 Tee' ndee xini' kaxi' ne jaan' ña xa n̄i ka'an tuní Ndiosí ña

ne xaa' ña jaan' ndii, xata'an ña kuv̄i n̄ia, ndis̄u s̄uu' xaa' k̄uit̄i' n̄ia kuach̄i jaan', s̄uu' jaan' ndii va'a kuni tu n̄ia xiin' inga ne yivi' k̄ij̄i' xaa' n̄ia kuach̄i jaan'.

2

Sana'má ndaku Ndiosí ne yivi'

1 Sakan' na kuii' yoo ka nduu' ndo'ó, ne katun' ne yivi' jaan' ndii, k̄oo' a kuv̄i ka'an ndo' xa'a' ndo' nuu' Ndiosí, kuach̄i ndii saa n̄i' xaa' ne jaan' xaa' tu m̄ij̄i' ndo'. Sakan' na kuii' k̄ij̄i' katun' ndo' ne jaan' ndii, katun' xiin' m̄ij̄i' ndo'.
 2 Ndis̄u xini' e' ña k̄ij̄i' katun' Ndiosí ne xaa' ña jaan' ndii, katun' ndaku ña'a' a.
 3 Naa' katun' ndo' inga ne yivi' xa'a' kuach̄i ña xaa' n̄ia, te xaa' tu m̄ij̄i' ndo' kuach̄i jaan' ndii, k̄ānj̄inj̄i' ndo' na k̄atun' Ndiosí m̄ij̄i' ndo' xa'a' kuach̄i jaan'.
 4 ¿Ñáá tüvi' nuu' ndo' ña k̄ij̄i' xaa' ndo' sakan' ndii, ch̄ind̄iaa ya'vi' ndo' ña v̄ita xava'a kuu' in̄i Ndiosí xa'a' ndo', xiin' ña ndasun in̄i a xa'a' ndo', xiin' ña kundieni tu a xini a ndo'ó? ¿Ñáá xaa' ndo' kuenta ña xa'a' ña v̄ita xava'a kuu' in̄i Ndiosí na kuii' kuv̄i nama ndo' nimá ndo' xa'a' kuach̄i ndo' nuu' a?
 5 Ndis̄u xa'a' a ña xax̄ij̄i' ndo' nimá ndo' nuu' Ndiosí, te xaya'vi' tu ndo' ña nama ndo' a xa'a' kuach̄i ndo' ña xaa' ndo' ndii, so'o nakayá moto ka t̄undo'o' ña kundó'o' ndo' k̄ij̄i' xaa' kivi' ña satuvi' Ndiosí ña xi'é a te sana'má ndaku a ne yivi'.
 6 Te Ndiosí

ndii, taxī a nda'a' i'in ne yivi' xa'a' saa nii' nī xaa nja. ⁷ Te ne nī xaa naa xaa' n̄a va'a ndii, taxī a natijin nja kivi' n̄uu nja n̄a kōo' kivi' ndi'i' xa'a' a n̄a nduku' nja n̄a kunj nja n̄a ka'nu' koo' chukuu' Ndiosí, xiin' xa'a' n̄a nduku' tu nja n̄a ka'an va'a a xa'a' nja, xiin' xa'a' a n̄a nduku' tu nja n̄a kutiakū nja xiin' a ndee ndi'i' nī kivi'. ⁸ Ndisu taxī a tundo'o', te kasi'e tu a kunj a ne xaa' so'o nuu' a, te kändixa' nja n̄a ndaku xa'a' a, süu' jaan' ndii n̄a nja'a kandixa' nja. ⁹ Te koq kua'a' va tundo'o' xiin' n̄a u'vi kund'o' sakuu' ne xaa' n̄a nja'a jaan', xi'na ka ne judío kund'o' n̄a jaan', te sakan' ne tuku'. ¹⁰ Ndisu taxī' Ndiosí n̄a kunj ne xaa' n̄a va'a n̄a ka'nu' koo' chukuu' a, te ka'an va'a tu a xa'a' nja, te taxī tu a n̄a manj' koq xiin' nja. N̄a nuu' taxī a n̄a jaan' nda'a' ne judío, te sakan' taxī n̄a'a' a nda'a' ne tuku'. ¹¹ Sakan' n̄a jin kachi kuu' a xiin' sakuu' ne yivi'.

¹² Sakan' n̄a sakuu' ne nī kumi' tu'un ndei' Ndiosí, te xaa' nja kuachī ndii, katun' a ne jaan' tee' ndee nī kumi' nja tu'un ndei' a jaan'. Te sakan' tu sakuu' ne kumi' tu'un ndei' jaan', te xaa' nja kuachī ndii, sana'má a ne jaan' xa'a' tu'un ndei' jaan'. ¹³ Kuachī ndii, ne xini so'o kujit' tu'un ndei' jaan' ndii, nduu' nja ne ndaku nimá nuu' Ndiosí, süu' jaan' ndii ne xini so'o tu'un ndei' jaan', te xaa' tu nja a nduu' ne ndaku nimá nuu' a. ¹⁴ Sakan' n̄a ne tuku'

ndii, kumi' nja tu'un ndei' a jaan', ndisu kij' xaa' nja n̄a ndaku, n̄a ka'an tu'un ndei' jaan' xiin' n̄a xini tuni mji' nja ndii, nia'a nja n̄a xini nimá nja ndee n̄a nduu' n̄a ndaku xiin' ndee n̄a nduu' n̄a nja'a. ¹⁵ Te xiin' saa xika' nja nia'a nja n̄a yoo jin tu'un ndei' nimá nja, sakan' na kuu' xiin' n̄a xini tuni nja xini mji' nja ama'a xaa' nja n̄a va'a uun n̄a va'a. Te tu'un ndei', n̄a yoo nimá nja jaan' nduu' n̄a tijn kuachī n̄a'a', uun naka'an a xa'a' nja ¹⁶ kij' xaa kivi' n̄a sana'má Ndiosí ne yivi' xa'a' n̄a yoo si'e nimá nja xiin' nda'a' Jesucristo saa nii' yoo tu'un va'a n̄a ka'an ndoso' i.

Säxinú ne judío tu'un ndei' Ndiosí

¹⁷ Ndo'ó, ne ta'an' i ndii, ka'an va'a ndo' xa'a' ndo' n̄a nduu' ndo' ne judío, te tiin' ndjaa ndo' tu'un ndei' Ndiosí, te ka'an n̄uñu' ndo' n̄a nduu' ndo' kuenta Ndiosí. ¹⁸ Te xini kaxi' ndo' ndee n̄a kuní Ndiosí saa ndo'. Te sakuaan ndo' tu'un ndei' a jaan' te kundani ndo' n̄a va'a ka n̄a kuní a saa ndo'. ¹⁹ Te tuu ndo' n̄a kuvj sania'a ndo' ichi' Ndiosí nuu' ne tuku', ne yoo sa'ví inji xa'a' a. Te tuu tu ndo' n̄a ne satuví ichi' a nuu' ne yoo nja'a' nimá jaan' nduu' ndo'. ²⁰ Te tuu ndo' n̄a kuvj sania'a ndo' ne naa' kuu'. Te tuu tu ndo' n̄a kuvj sania'a ndo' ne tia'an kujixa inji. Te xa'a' a n̄a kumi' ndo' tu'un ndei' Ndiosí ndii, tuu ndo' n̄a xini va ndo' n̄a ndichi xiin' n̄a ndaku xa'a'

ñā kuní a. ²¹ Te ndo'ó, ne sania'á tuku ne yivi' ndii, ni ndee mii' ndo' sáxinú ñā sania'á ndo' jaan'. Te ndo'ó, ne sania'á ñā vā'a sakui'na' e' ndii, suvi' ndo' nduu' ne xakui'na'. ²² Te ndo'ó, ne ka'án kumi' ndo' musa ndo' ndii, suvi' ndo' nduu' ne xaa' ñā jaan'. Te ndo'ó, ne ndasi' ndiosí saka ndii, xakui'na' ndo' ñā'a ñā yoo tixin yukun' a. ²³ Te ka'án ñūñu' ndo' xa'a' ñā kumi' ndo' tu'un ndei' jaan'. Ndisu suvi' ndo' xaa' sakan', te tiin' ka'nu' ne yivi' Ndiosí, sakan' ñā xka'ndiá ndo' tu'un ndei' a jaan'. ²⁴ Kuachí ndii yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii: "Xa'a' ñā xika' va'a' ndo'ó ichi' Ndiosí kanja'a ne tuku' xa'a' Ndiosí." Sakan' yoso' a.

²⁵ Sakan' ñā naa' yoo tuni jin' e' ndii, ndiaa ya'vi a naa' saxinú e' tu'un ndei' jaan'. Ndisu naa' sáxinú e' tu'un ndei' jaan' ndii, ndee naa kōo' a kumi' e'. ²⁶ Ndisu ne kōo' tuni jaan' jin' te saxinú ñā ñā ka'án tu'un ndei' a jaan' ndii, natiin' ñā'a' a tee' ndee kōo' tuni jin' ñā. ²⁷ Te ne kōo' tuni jaan' jin' te saxinú va'a' ñā ñā ka'án tu'un ndei' jaan' ndii, nia'á ñā jaan' ñā xata'an katun' Ndiosí ndo'ó, sakan' ñā tee' ndee yoo tuni jin' ndo', te kumi' tu' ndo' tu'un ndei' jaan' ndii, sáxinú ndo' a. ²⁸ Kuachí ndii, süu' nduu' e' ne judío xa'a' a ñā nduu' e' si'e ne judío kuí'ti', te ni ndee süu' nduu' tu' e xa'a' a ñā yoo tuni jin' kuí'ti' e'. ²⁹ Süu'

jaan' ndii ne nduu' xna'a ne judío ndii, ndee tixin nimá ñā kuaxi ñā jaan', te tuni ñā kumi' ñā ndii, nimá ñā yoo a ni xaa Espíritu Santo, te süu' ni xa'a' a ñā jaan' xa'a' a ñā saxinú ñā ñā ka'án tu'un ndei' jaan'. Te ne kumi' ñā jaan' ndii, süu' te yivi' ka'án va'a' xa'a' ñā, süu' jaan' ndii mii' Ndiosí.

3

¹ Tee' kuein' xanini ndo'ó ñā ka'án i ñā kōo' xata' a ñā nduu' e' ne judío, te ni ndee kōo' tu' xata' a ñā yoo tuni jin' e'. ² Süu' yoo kua'a' xata' a, kuachí ndii ndee ñā nuu' ni ini Ndiosí xini a yoo', ne judío, te ni sanakua'a a tu'un a nda'a' e'. ³ Küvi' kanini e' ñā sáxinú tu' Ndiosí kuento a ñā ni taxí a nuu' e' xa'a' a ñā ni saxinú savá e' kuento a. ⁴ Süu' saxinú xna'a' ñā'a' a, sakan' ñā Ndiosí ndii, sakuu' ichi' ka'án ndaku a, te kōo' kivi' xini xa'an' a jaan' tee' ndee sakuu' ne yivi' nduu' ne xini xa'an', naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii: Xiin' ñā ka'án un' nia'á un' ñā jin' ñā xachuun' ndaku nduu' un', te kij' sana'má ne yivi' yo'ó ndii, ketá va'a' un'.

Sakan' yoso' a.

⁵ Tee' kuein' ka'an ndo' xiin' i ñā naa' xiin' ñā xachuun' ndaku e', te küvi' küni e' ñā xachuun' ndaku Ndiosí xiin' kuento a, ñā ni taxí a nuu' e' ndii, xachuun' ndaku Ndiosí jaan' kij' sando'o' a yoo' xa'a' kuachí e' naa' sakan', kachí ndo'.

(Ka'án i saa xanini ne yivi' iin yivi'.) ⁶ Kuäsa' xachi' sakan' ran'. Naa' sakan' nduu' a ndii, küvi sana'má ndaku Ndiosí ne yivi' iin yivi'. ⁷ Tee' kuein' ka'an ka iin ndo' xiin' i ndii: "Naa' xiin' kuächi ña xaa' i so'q' tují kua'a' ka ña ndixa xa'a' Ndiosí, te kua'a' ka tu ne yivi' xaka'nu' ña'a' ndii, kōo' ndee iin xa'a' ña kusaa' katun' ka a yu'u ndee naa iin ne ndiso' kuächi." Sakan' kachi ndo'. ⁸ Naa' sakan' nduu' a ndii, tee' ka'an sava ndo' ña na saa e' ña nja'a, te sakan' kua'a' ka ne yivi' saka'nu' Ndiosí, kachi ndo'. Te sakan' tiin' kuächi sava ne yivi' ndu'u ka'an kiji nja xa'a' ndu ña ña jaan' sania'á ndu. Ndisu ne jaan' ndii, ne xa yoo katun' saa Ndiosí nduu' nja.

Kōo' ndee iin ne xika' ndaku nuu' Ndiosí

⁹ Naa' sakan' nduu' a ndii, ¿ñaá va'a ka ne yivi' nduu' ndu, ne judío, te sakan' ne tuku' jaan'? Kuäsa' xachi' sakan' ran'. Kuächi ndii, naa' xa ni ka'an ndu ndii, naa' ne judío uun ne tuku' nduu' e' ndii, iin kachi xiko' ni'i' kuächi yoo'. ¹⁰ Naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii:

Kōo' ndee iin ne xachuun' ndaku nuu' Ndiosí.

Kōo' ndee iin ndaa' nja.

¹¹ Te kōo' tu ne kuni xna'a ña kundani nja ña kuni Ndiosí.

Te kōo' ni tu ne kuni xna'a ña nduku' ki'i' nja nuu' Ndiosí.

¹² Te sakuu' nja ni kuxioo xachi' nuu' Ndiosí.

Te ni nanduu nja ne kuäsa' kuni nuu' a.

Te kōo' ka ndee iin ne xaa' ña ndaku.

Kōo' ka ndee iin ndaa' nja.

¹³ Yu'u' nja ndii, ndee na yavi ndii ña nunia' nduu' a,

te xa nuu' ña xini xa'an' kiese' yu'u' nja.

Te xa nuu' ña xatu nduu' kuento ña kiese' yu'u' nja ki' ka'an nja.

Ndee naa ña xatu, ña ñu'u' yu'u' koo' xatu, nduu' a.

¹⁴ Te chitu' vi' yu'u' nja kiese' ña kanja'a nja xa'a' ne yivi',

Te chitu' vi' tu yu'u' nja ñu'u' ña kiji yoo ini nja.

¹⁵ Te ki'i' va kua'an nja te xa'ni' nja ne yivi'.

¹⁶ Te mii' ka xka'ndiá nja ndii, ña nduxin xiin' ña suchi' ini kuiti' nakoo' nja.

¹⁷ Te xini nja kundiee manj' nja xiin' ne yivi'.

¹⁸ Te kōo' kivi' yi'vi nja Ndiosí.

Sakan' yoso' a.

¹⁹ Ndisu xini e' ña sakuu' ña ka'an tu'un ndei' Ndiosí ndii, ka'an a xiin' ne xiko' ni'i' a, sakan' te kōo' a küvi ka'an ndee iin ne jaan' xa'a' nja nuu' Ndiosí, te kuni tu sakuu' ne yivi' iin yivi' ña ndiso' kuächi nja nuu' Ndiosí, te sana'má ña'a' a.

²⁰ Sakan' na kiii' ndee iin e' kuäsa' kundaku nimá nuu' Ndiosí xa'a' a ña saxinu' e' ña ka'an tu'un ndei' a jaan'. Kuächi ndii ni taxj' Ndiosí

tụ'ụn ndei' jaan', tẹ kụvị kụnị e' ña nẹ ndiso' kuachi nduu' e' nuu' a.

Xandaaku Ndiosí nimá e' xa'a' ña iní e' xini e' Jesu-cristo

²¹ Ndisu vjtin ndii, xa ni nia'a Ndiosí saa kụvị sandaku a nimá e' nuu' a, tẹ süu' xa'a' a ña saxinú ka e' ña ka'an tụ'ụn ndei' jaan' nduu' a, sakan' ña xa mji' tụ'ụn ndei' jaan' xiin' ña ni ka'an tẹ ni ka'an tiakú tụ'ụn Ndiosí xta'an' ka'an saa kụvị sandaku a nimá e'. ²² Tẹ ña xandaaku Ndiosí nimá e' jaan' ndii, xa'a' a ña iní e' xini e' Jesucristo kụitị' xaa' a ña jaan' xa'a' sakuu' e'. Sakan' ña Ndiosí ndii, nakaxin a yoo, ²³ tẹ xa'a' a ña sakuu' e' xaa' kuachi ndii, xika' yoo' e' nuu' Ndiosí, tẹ kụvị kụnị e' ña ndatun' a. ²⁴ Ndisu Ndiosí ndii, ni ndasandaku mji' a nimá e' xa'a' a ña ndani mji' a yoo', sakan' ña xiin' ña ni xi'i Jesucristo ni sandoó ndiká a yoo' nuu' ña ni kụnị a kund'o' e' xa'a' kuachi e'. ²⁵ Sakan' ña Cristo nduu' ña ni chikandia Ndiosí, tẹ ni xitja ní' ña jaan', tẹ xiin' ña ni xitja ní' a jaan' ni sandoyo' Ndiosí kuachi e' xa'a' a ña iní e' xini ña'a' e', sakan' na ni nia'a Ndiosí yoo' ña xachuun' ndaku a. Tẹ kuie tụ iní a, sakan' na ni nakan a kuenta nuu' e' xa'a' kuachi ña ni xaa e' xta'an'. ²⁶ Sakan' ni xaa Ndiosí tẹ nia'a a yoo' ndee kiví vjtin ña xachuun' ndaku a, sakan' tẹ kụnị e' ña mji' kụitị' a

nduu' ña xachuun' ndaku, tẹ mji' tụ a xandaaku nimá yoo', nẹ iní xini Jesús.

²⁷ Xa'a' a jaan' na kuii' kōo' ndee jin xa'a' ña kụvị ka'an ñuñu' e', sakan' ña süu' xa'a' tụ'ụn ndei' Ndiosí ni xandaaku a nimá e'. Süu' jaan' ndii xa'a' a ña iní e' xini e' Jesús kụitị' ni xaa a ña jaan'. ²⁸ Sakan' na kuii' kundani e' ña xandaaku Ndiosí nimá e' xa'a' a ña iní e' xini e' Cristo kụitị', tẹ süu' xa'a' a ña xaa e' ña ka'an chuun' tụ'ụn ndei' a. ²⁹ Sakan' ña Ndiosí ndii, süu' Ndiosí nẹ judío kụitị' nduu' a, süu' jaan' ndii nduu' tụ a Ndiosí nẹ tuku'. ³⁰ Sakan' ña yoo jin ndaa' kụitị' Ndiosí, tẹ jin ndaa' ña jaan' kụitị' nduu' ña xandaaku nimá sakuu' yoo', nẹ iní xini Jesús. Naa kuu' nẹ yoo tuni jin', xiin' nẹ kōo' tuni jaan' jin' ndii, jin kachi xandaaku a nimá nja xa'a' ña iní nja xini nja Jesús. ³¹ Naa' iní e' xini e' Jesús ndii, ttee' tuu ndo' ña kōo' ka ndiee' tụ'ụn ndei' Ndiosí jaan' nuu' e'? Kuasa' xachi' sakan' ran', süu' jaan' ndii so'o chindiaa ya'vi' ka e' tụ'ụn ndei' a jaan' kii' iní e' xini e' Jesús.

4

Ni xandaaku Ndiosí nimá Abraham nuu' a xa'a' a ña ni iní ra xini ña'a' ra

¹ Naa' sakan' nduu' a ndii, ndee ña kụvị ka'an e' xa'a' ña ni kundani Abraham, tẹ xi'i yata' e', xa'a' ña iní e' jaan'? ² Kuachi ndii, naa' sakan' tẹ ni xandaaku Ndiosí

nimá rā xa'a' a ña ni xaa ra ña ka'an tu'un ndei' a ndii, kuvī ka'an va'a ra xa'a' ra nuu' e', ndisu nuu' Ndiosí ndii, kōo' a kuvī ka'an ra.

³ Sakan' ña sakan' yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: "Xa'a' a ña ni inī Abraham ni xini ra Ndiosí na ni ka'an a ña te ndaku nimá ni nduu' ra nuu' a." Sakan' yoso' a. ⁴ Te vitin ndii, xini e' ña kij' xachuun' yoo ka te xiku'un ya'vi' nja ndii, süu' ña xamani' ña'a' ne yivi' nduu' ña jaan', süu' jaan' ndii ña ndiso' ika' ña'a' nja nduu' a. ⁵ Ndisu Ndiosí, ña ndasandaku nimá ne nja'a ndii, ka'an a ña ne ndaku nimá nduu' e' xa'a' a ña inī e' xini ña'a' e', te süu' xa'a' a ña xaa' e' ña va'a. ⁶ Naa ni ka'an tu David xa'a' ne sañu'u' va Ndiosí xiin' ña ndasandaku a nimá nja nuu' a, tee' ndee kōo' ña va'a ni xaa nja. ⁷ Ni ka'an ra ndii:

Sañu'u' va Ndiosí xiin' ña
yoo ka'nu' inī a xa'a'
ña nja'a ña ni xaa nja,
te sandoyo' tu a kuachi nja.

⁸ Te va'a va tu kuni ne sañu'u' a xiin' ña nātava' ka a kuenta xa'a' kuachi nja.

Ni kachi ra.

⁹ Te ña sañu'u' Ndiosí ne jaan' ndii, süu' nuu' ne judío, ne yoo tuni jin' kuiti', taxī Ndiosí a. Süu' jaan' ndii taxī tu ña'a' a nuu' ne tuku', ne xā'a tuni jaan' jin'. Xa ni ka'an i saa ka'an tu'un Ndiosí ña ni inī Abraham ni xini ra a, te ni ka'an a ña te ndaku nimá ni nduu' ra nuu' a. ¹⁰ Ndisu kij' ni

ka'an Ndiosí ña te ndaku nimá nduu' Abraham jaan' ndii, ¿ñáá xa yoo tuni jaan' jin' ra kij' sakan', uun ñáá tia'an koo a jin' ra, tuu ndo'? Süu' tia'an koo a jin' ra kij' sakan', süu' jaan' ndii ndee ni ya'a, te ni xa'a ra tuni jaan' jin' ra. ¹¹ Te ni xa'a ra tuni jaan' jin' ra, te ni nduu' a ña nia'a ña xa ni yoo ndaku nimá ra nuu' Ndiosí xa'a' a ña ni inī ra xini ña'a' ra. Xa'a' a jaan' na sivi ra ni nanduü xij' yata' sakuu' ne inī xini Ndiosí tee' ndee kōo' tu tuni jaan' jin' nja ndii, ka'an Ndiosí ña ne ndaku nimá nduu' tu nja nuu' a xa'a' a ña inī nja xini ña'a' nja. ¹² Te sakan' tu sivi Abraham jaan' nduu' te xij' yata' ne judío, ne yoo tuni jaan' jin', te süu' xa ña jaan' kuiti' yoo jin nja, süu' jaan' ndii inī tu nja xini nja Ndiosí saa ni' ni inī te xij' yata' e' Abraham jaan' ni xini ra Ndiosí kij' tia'an koo tuni jin' ra.

Ni taxī' Ndiosí kuento a nuu' Abraham xa'a' a ña inī ra xini ña'a' ra

¹³ Kuachi ndii, kij' ni taxī Ndiosí tu'un a nuu' Abraham xiin' nuu' sjanī' xika' ra ña kunduu' ra te xiin' ña'a' ñu'u' jin yivi' ndii, süu' ni taxī ña'a' a xa'a' a ña ni saxinú ra tu'un ndei' a, süu' jaan' ndii ni taxī a ña jaan' ña te ndaku nimá nduu' ra nuu' a xa'a' a ña ni inī ra xini ña'a' ra. ¹⁴ Sakan' ña, naa' ne xika' saa ka'an chuun' tu'un ndei' jaan' nduu' ne kunduu' ne xiin' ña'a' ñu'u' jin yivi' ndii,

iní saka e' xini e' Ndiosí naa sakan' nduu' a, te tu'un a ña nî taxî a nuu' Abraham jaan' ndii, kôo' ka ndiee' a naa sakan'.¹⁵ Kuachi ndii, ne sâxinú tu'un ndei' jaan' ndii, sando'o' ña'a' Ndiosí, ndisu mii' kôo' tu'un ndei' xa'ndia chuun' ndii, kôo' tu ne xa'nú a.

¹⁶ Sakan' na kuii', xa'a' a ña iní e' xini e' Ndiosí ndii, taxî mii' a ña va'a nda'a' e', ña nî taxî a kuento a xa'a' natîin sakuu' yoo', ne nduu' sîani' xika' Abraham. Te süu' nuu' ne kumi' tu'un ndei' kuítî' nî taxî a ña jaan', süu' jaan' ndii nî taxî tu ña'a' a nuu' sakuu' ne iní xini Ndiosí saa nii' nî iní Abraham jaan' nî xini ña'a' ra. Sakan' na te jaan' nduu' xii' yata' sakuu' e',¹⁷ naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: "Xa nî ndasanduú i yo'ó xii' yata' kua'a' va ne yivi' iin yivi'", kachi a. Te Abraham jaan' ndii, iní ra nî xini ra Ndiosí, te nî xini ra ña kuvi sanatiaku a ndee ne nî xi'i, te kuvi tu ka'an a xa'a' ña tia'an koo ndee naa xa yoo a.¹⁸ Te nî kandixa' Abraham ña nî ka'an Ndiosí xiin' ra tee' ndee kôo' ka ndee iin xa'a' ña kundiatu iní ka ra, ndisu nî ndiatu iní ra kaa' sakan'. Te sakan' na nî nanduú ra te xii' yata' kua'a' va ne yivi' iin yivi' saa nii' nî ka'an Ndiosí xiin' ra ndii: "Sakan' vi' kua'a' kuú sîani' xika' un'", nî kachi a.¹⁹ Te nî sanuu' Abraham jaan' ña iní ra xini ra Ndiosí, tee' ndee nî kumi' ra yatin' ciento kuiya, te sakan' tu nî

kundani kaxi' ra ña ñu'u' nde'i ra ndii, ndee naa ña xa nî xi'i nî nduu' a, te kuvi tu koo si'e Sara.²⁰ Tee' ndee sakan' nî nduu' a ndii, nî sanuu' ra ña iní ra xini ra Ndiosí, süu' jaan' ndii nî kandixa' ra kuento ña nî taxî a nuu' ra jaan', te so'o ndiee' ka iní naa iní ra nî xini ra Ndiosí xaka'nu' ña'a' ra,²¹ sakan' ña xini kaxi' ra ndii, ndiee' koo' chukuu' a te sâxinú a kuento a ña nî taxî a nuu' ra jaan'.²² Xa'a' a ña iní ra xini ra Ndiosí jaan' na nî ka'an a ña te ndaku nimá nduu' ra nuu' a.²³ Te süu' xa xa'a' mii' kuítî' Abraham jaan' yoso' a mii' ka'an ña nî xandaku Ndiosí nimá ra nuu' a,²⁴ süu' jaan' ndii yoso' tu a xa'a' yoo'. Sakan' ña xandaku tu Ndiosí nimá yoo' xa'a' a ña iní e' xini ña'a' e' xa'a' a ña nî sanatiaku a xto'o e' Jesús tein ne nî xi'i.²⁵ Nî sanakua'a Ndiosí Jesús jaan', te nî xi'i a xa'a' kuachi e'. Te nî sanatiaku tu ña'a' a te kunduu' e' ne ndaku nimá nuu' Ndiosí.

5

Xa nî xandaku Ndiosí nimá e' nuu' a

¹ Sakan' na kuii', xa'a' a ña iní e' xini e' Jesús na xa nî xandaku Ndiosí nimá e', sakan' na xa yoo e' ña maní' xiin' Ndiosí xa'a' a ña nî xaa xto'o e' Jesucristo.² Te sakan' tu nî nunia' Jesús jaan' ichi' nuu' e' xa'a' a ña iní e' xini ña'a' e', te kuvi natîin e' ña ndani mii'

Ndiosí yoo', te ita' ni'j e' nuu' ña jaan' vitin. Te va'a va kuni e' xa'a' a ña ndiatu' inji e' ña kuni e' mii' ndatun' koo chukuu' kaa' mii' yoo' Ndiosí. ³ Ndisu süu' xa'a' ña jaan' kujti' va'a kuni e', süu' jaan' ndii va'a tu kuni e' kij' yoo tundo'o' nuu' kivi' ñuu e', sakan' ña xiin' ña jaan' kuixa ña kundieni inji e'. ⁴ Te xiin' ña kundieni inji e' jaan' kuixa inji e' nuu' ichi' Ndiosí. Te xiin' ña kuixa inji e' jaan' chindiee' a yoo', te ndiatu' inji e'. ⁵ Te ña ndiatu' inji e' jaan' ndii, saka'an' a yoo', kuachi ndii xa ni sko'nu' Espiritu Santo nimá e' ña kundani Ndiosí yoo' kij' ni natijn e' Espiritu Santo jaan' ni xaa a.

⁶ Sakan' na kuii' kij' kusaa' ndiso' kuachi ka e' ndii, ni xi'j Cristo xa'a' yoo', ne xaa' ña nja'a, kij' ni xinu kivi' ña ni ka'an tuni Ndiosí. ⁷ Kuachi ndii vixi xava'a te taxi jin ne yivi' ña kuvi nja xa'a' inga ne yivi', tee' ndee ne xachuun' ndaku va nduu' ne jaan'. Ndee saa kani ndii, tee' kuain' yoo jin ne kundieni kuvi nja xa'a' jin ne yivi' va'a xna'a. ⁸ Ndisu ni nia'a Ndiosí ña kundani a yoo', sakan' ña kij' kusaa' ndiso' ka e' kuachi e' jaan' ndii, ni xi'j Cristo xa'a' e'. ⁹ Sakan' na kuii', xa'a' a ña xa ni xandaku Ndiosí nimá e' xiin' ní' Cristo ndii, kaku e' nuu' ña sando'o' Ndiosí yoo'. ¹⁰ Kuachi ndii, naa' kij' kusaa' nduu' ka e' ne ndasi' ta'an' xiin' Ndiosí, te ni nakoq a ña manj' xiin' e'

xa'a' a ña ni xi'j si'e a xa'a' kuachi e' ndii, kachi ka vi' e' vitin ña xa ni natandiee manj' Cristo yoo' xiin' Ndiosí ndii, sakahú a yoo' xa'a' a ña ni natjaku Jesús. ¹¹ Te süu' ña jaan' kujti', süu' jaan' ndii va'a tu kuni e' xini e' Ndiosí xa'a' ña ni xaa xto'o e' Jesucristo jaan', sakan' ña ni nakoq e' ña manj' xiin' Ndiosí ni xaa a.

Kuachi Adán xiin' ña ni xaa Jesucristo xa'a' kuachi jaan'

¹² Te xa'a' ña ni xaa jin ndaa' kujti' te yivi', te nani' Adán, ni xkoo kuachi sakuu' ne yivi' jin yivi', te xa'a' kuachi jaan' ni ku, te ni xa'a' xi'j tu sakuu' ne yivi' jaan', kuachi ndii sakuu' nja xaa' kuachi jaan'. ¹³ Sakan' ña kij' tia'an taxi Ndiosí tu'un ndei' a ndii, xa ni xaa ne yivi' jin yivi' kuachi. Ndisu mii' koo' tu'un ndei' ndii, koo' tu ne kuvi xka'ndia ña ka'an a. ¹⁴ Ndee saa ka ni ndii, ndee kij' ni xika Adán, te ndee kij' ni xika Moisés ndii, ni xi'j ne yivi' tee' ndee koo' ndee jin tu'un ndei' ni xa'nú ne jaan' ndee naa' ni xaa Adán jaan'. Te Adán jaan' ni nduu ndee naa jin nuu' ña xito' kixin.

¹⁵ Ndisu jin ña va'a' ka ni natijn yoo' nda'a' Ndiosí te sakan' ña ni natijn e' xa'a' kuachi ña ni xaa Adán jaan'. Sakan' ña xa'a' kuachi ña ni xaa te jin ndaa' jaan' kujti', te ni xi'j kua'a' va ne yivi'. Ndisu ña va'a', ña ni taxi mji' Ndiosí nda'a' yoo' xa'a' ña ni xaa jin ndaa' kujti' te

yivi' ndii, xa'a' ña va'a kua'a' ka tu ne yivi' nduu' a. Te te yivi' jaan' nduu' Jesucristo. ¹⁶ Te sakan' tu ña va'a, ña ni taxi mji' Ndiosí nda'a' e' ndii, nákuítá a xiin' kuächí te iin ndaa' jaan'. Kuächí ndii, xa'a' kuächí te iin ndaa' jaan' kuiti' ni xa'a' katun' Ndiosí ne yivi' iin yivi', te xata'an koqo nja tundo'o'. Ndisu ña va'a ña taxi' Ndiosí nda'a' e' ndii, tee' ndee kua'a' kuächí ne yivi' iin yivi' ndii, xandaaku a nimá e'. ¹⁷ Kuächí ndii, xa'a' kuächí iin ndaa' kuiti' te yivi' jaan', te ni xa'ndia chuun' ña xi'i nuu' sakuu' ne yivi', sakan' tu xa'a' iin ndaa' kuiti' Jesucristo kumi' e' kivi' ñuu ña kōo' kivi' ndi'i, sakan' ña kua'a' ña ndani mji' Ndiosí yoo' ni natiiin e' xiin' ña ni ndasandaaku a nimá e' nuu' a.

¹⁸ Xa'a' a jaan' na, saa nii' ni katun' Ndiosí sakuu' yoo', ne ndiee' iin yivi', xa'a' kuächí iin ndaa' kuiti' te yivi' jaan' ndii, nii' sakan' tu xa'a' ña ni saxinú iin ndaa' kuiti' Jesucristo ña kuní Ndiosí, ni ndasandaaku a nimá e' nuu' a te natiiin e' kivi' ñuu ña kōo' kivi' ndi'i'. ¹⁹ Kuächí ndii, saa nii' xa'a' ña ni xaso'o' iin ndaa' kuiti' te yivi', ni nakuiso kuächí sakuu' ne yivi' nuu' Ndiosí ndii, nii' sakan' tu, xa'a' ña ni kandixa' iin ndaa' kuiti' te yivi', sandaku Ndiosí nimá sakuu' e'. ²⁰ Te siin' tuku' ndii, ni sko'nu' tu'un ndei' Ndiosí te kundani ne yivi' ña yoo kua'a' kuächí nja. Ndisu kij' ni kukua'a' ka kuächí ne

yivi' ndii, so'o kukua'a' ka ña ndani mji' ña'a' Ndiosí, ²¹ te sakan' naa xaa' kuächí e' xa'ndia chuun' a te xi'i e' ndii, sakan' tu xa'ndia chuun' ña ndani mji' Ndiosí yoo' ndasandaaku a nimá e' nuu' a, te taxi a kivi' ñuu e' ña kōo' kivi' ndi'i' xa'a' a ña ni xaa xto'o e' Jesucristo xa'a' e'.

6

Ni xi'i inga' e' xiin' Cristo nuu' krusín, te ni natiaku inga' tu e' xiin' a

¹ Naa' sakan' ndii, ¿ndee ña va'a ka'an e' xa'a' ña jaan'? ¿Ñáá saa na xaa' e' kuächí te kundani mji' ka Ndiosí yoo'? ² Kuäsa' xachi' sakan' ran', kuächí ndii ne xa ni xi'i nuu' kuächí nduu' yoo', sakan' na kuii' küvi' kaka ka yoo' xaa' e' kuächí. ³ Suu xini kaxi' sakuu' yoo' ña saa nii' ni nduiin e' xiin' Cristo kij' ni chichi' e' kuenta a ndii, nii' sakan' tu ndee naa ni xi'i na e' xiin' a. ⁴ Sakan' ña kij' ni chichi' e' kuenta Jesús ndii, ndee naa ni xi'i inga' e' xiin' a, te ni ñu'u inga' tu e' xiin' a tixin ñu'u'. Sakan' te saa nii' ni sanatiaku ña'a' yuva' e' xiin' ña ndiee' ndatun' va ndii, ni sanatiaku tu a yoo' te kaka e' xiin' kivi' ñuu xaa'.

⁵ Sakan' na kuii', naa' ni nduiin e' xiin' a ña ni xi'i a ndii, nii' sakan' tu nduiin e' xiin' a saa nii' ni natiaku a. ⁶ Te xini e' ña kivi' ñuu yata' e' ndii, ni kuxi inga' a nuu' krusín xiin' Cristo, sakan' te ndoñu'u' ña ndioo' ini iin' e'

ñā xaa' e' kuāchi, te sakan' kākā nuu' kā e' nuu' kuāchi jaan'. ⁷ Sakan' ñā ne xā nī xi'j ndii, xā nī sajn' nja nuu' ñā xaa' nja kuāchi. ⁸ Te siin' tuku' ndii, naa' nī xi'j e' xiin' Cristo ndii, inī e' ñā kutjaku tu e' xiin' a. ⁹ Sakan' ñā xiní e' ñā nī natjaku Cristo, te kōo' kivi' kā kuvī a. Kuāchi ndii xā'ndia chuun' kā ñā xi'j jaan' nuu' a. ¹⁰ Sakan' ñā kij' nī xi'j Jesús ndii, xā unta' sakan' nī xi'j a xa'a' kuāchi e', te kōo' kivi' kā kuvī a. Ndisu vitin ndii, tiaku a xaa' a ñā kuní Ndiosí. ¹¹ Te sakan' tu iin kachi saa ndo'ó kuenta, ñā ne xā nī xi'j nduu' ndo' nuu' kuāchi ndo', ndisu tiaku ndo' vitin te saa ndo' ñā kuní Ndiosí kuiti' xa'a' a ñā nī nduiin ndo' xiin' xto' o e' Jesucristo.

¹² Ñā jaan' na kuii' na kākā nuu' kā ndo' nuu' kuāchi xiin' ñu'u' nde'j ndo', ñā kuvī ñāa', te nī ndee saa tu ndo' ñā ndioo' inī ñu'u' nde'j ndo' ñāa'. ¹³ Te sakan' tu sanakua'a ndo' i'in tu'un' ñu'u' nde'j ndo' nuu' kuāchi ndee naa ndachuun' ñā sakuiniá ñā nja'a. Süu' jaan' ndii ndee chaa' kā sanakua'a xiin' mii' ndi'j ndo' nda'a' Ndiosí ndee naa ne xā nī xi'j, te nī natjaku nī tukuu nja. Xa'a' a jaan' na sanakua'a ndo' i'in tu'un' ñu'u' nde'j ndo' nda'a' Ndiosí, te kunduu a ndee naa ndachuun' ñā kuvī xaa' sakan', te xaa' ndo' ñā ndaku. ¹⁴ Kuāchi ndii kuāsa' kā xa'ndia chuun' kuāchi nuu' kivi' ñuu' ndo', sakan' ñā kōo' kā ndiee' tu'un' ndei' Ndiosí nuu' ndo', süu' jaan'

ndii ñā ndani' mii' Ndiosí ndo'ó nduu' ñā kumi' ndiee' nuu' ndo' vitin.

Kuní a kākā ndaku e' nuu' Ndiosí xiin' nuu' ne yivi'

¹⁵ Naa' sakan' ndii, ñāá saa e' kuāchi vitin ñā kumi' kā tu'un' ndei' Ndiosí ndiee' nuu' e', süu' jaan' ndii ñā ndani' mii' Ndiosí yoo' kumi' ndiee' nuu' e'? Kuāsa' xachi' sakan' ran'. ¹⁶ Süu' xiní kaxi' ndo'ó ñā naa' sanakua'a xiin' mii' ndo' nda'a' iin ne yivi' te sachuun' ndo' nuu' nja ndii, ne jaan' xiko' ni'i' ndo'ó. Te sakan' tu yoo a naa' sanakua'a xiin' mii' e' nuu' kuāchi ndii, kuvī xachi' e'. Ndisu naa' sanakua'a xiin' mii' e' nda'a' Ndiosí te saxinú e ñā kuní a ndii, ndasandaku a nimá e'. ¹⁷ Ndisu chindani va Ndiosí ñā tee' ndee nī xiko ni'i' kuāchi ndo'ó ndii, xā nī kandixa' ndo' ñā ndixa' xa'a' Jesús vitin xiin' iin kanii' nimá ndo' saa nii' yoo' a nī natjin ndo'. ¹⁸ Te kij' xā nī ndoo ndiká ndo' nuu' ndiee' kuāchi ndii, nī nanduu ndo' ne xika' nuu' nuu' ñā ndaku ñā kuní Ndiosí. ¹⁹ Ka'án i ñā yo' o' xiin' ndo' xiin' ñā ka'án ndiaa jaan' xa'a' a ñā tia'an kuvī kundani va'a ndo' ñā nī sania'á i ndo'ó jaan'. Xta'an' ndii, nī sanakua'a ndo' i'in tu'un' ñu'u' nde'j ndo' nuu' ñā xe'na' xiin' nuu' ñā nja'a, te nī nduu ndo' ne xika' nuu' nuu' ñā jaan'. Ndisu vitin ndii, na sanakua'a ndo' i'in tu'un' ñu'u' nde'j ndo' jaan' nuu' ñā ndaku ñā kuní Ndiosí, te sakan' kunduu ndo' xanu' nditja Ndiosí

kuṭi'. ²⁰ Kuāchi ndii, kij' ni xiko ni'i kuāchi ndo'ó ndii, ni xika nuu ndo' nuu' ña ndaku ña kuní Ndiosí. ²¹ Ndisu kij' ni xiko ni'i kuāchi jaan' ndo'ó ndii, kōo' ndee jin nuu' ña va'a ni ki'in ndo', süu' jaan' ndii sakuchani ndi'i ña jaan' ndo'ó vjtin, kuāchi ndii mii' ndi'i ndoso' ña jaan' ndii, xi'i ne yivi' xaa' a. ²² Te ndii, vjtin ña xa ni ndoo ndiká ndo' nuu' kuāchi jaan', te ni nanduu ndo' ne xika' nuu' nuu' Ndiosí ndii, kuní a kaka ndo' saa kuní mji' a kuṭi', te ndi'i ndoso' natijn ndo' kivi' ñuu ña kōo' kivi' ndi'i'. ²³ Sakan' ña ya'vi' e' ña natijn e' xa'a' kuāchi e' ndii, ña kuní a kuvj' e' nduu' a. Ndisu tumanj' ña natijn e' nda'a' Ndiosí xa'a' a ña ini e' xini e' xto'o e' Jesucristo ndii, kivi' ñuu ña kōo' kivi' ndi'i' nduu' a.

7

Xa'a' a ña ini e' xini e' Jesús te sakakú a yoo', süu' xa'a' a ña saxinú e' tu'un ndei' Moisés

¹ Ne ñani ta'an' i, ka'án i xiin' ndo'ó, ne xini tu'un ndei' Ndiosí. Xini ndo'ó ña tu'un ndei' jaan' ndii, kumi' a ndiee' nuu' e' kij' tiaku kuṭi' e'. ² Saa e' kuenta naa kuu' jin ña'a' kij' tunda'a' a' ndii, kumi' tu'un ndei' ña tunda'a' jaan' ndiee' nuu' a' kij' tiaku kuṭi' ii' a. Ndisu naa' kuvj' te jaan' ndii, kōo' ka ndiee' kumi' tu'un ndei' jaan' nuu' ña'a' jaan'. ³ Ña jaan' na kuii', naa' tiaku ka ii' a' jaan', te tunda'a' a' xiin'

tuku te yivi' ndii, jin ña' xaa' kuāchi nuu' Ndiosí xiin' te yivi' jaan' nduu' a'. Ndisu naa' kuvj' ii' a' jaan' ndii, ndoo ndiká a' nuu' tu'un ndei' jaan'. Te nduu' a' jin ña' xaa' kuāchi nuu' Ndiosí tee' ndee tunda'a' a' xiin' tuku te yivi'.

⁴ Sakan' tu' ndo'ó, ne ñani ta'an' i ndii, ne ni xi'i nduu' tu' ndo' nuu' tu'un ndei' Ndiosí xa'a' a' ña ni xi'i Cristo xa'a' kuāchi e', sakan' na jin ndaa' ni nanduu ndo' xiin' a xa'a' a ña ni xi'i a xa'a' kuāchi e' jaan', te ni natjaku a, te kuvj' saa ndo' ña va'a ña xtani Ndiosí. ⁵ Sakan' ña kij' ni xika e' xaa' e' ña kuní jin' mji' e' xta'an' ndii, ni chu'u' ndi'i tu'un ndei' jaan' ña ndioo' ini jin' e' yoo' te saa ka e' ña ña'a' jaan' xiin' jin' e', sakan' te ni xata'an kuvj' e' nuu' Ndiosí. ⁶ Ndisu vjtin ndii, xa'a' a ña ni xi'i e' nuu' tu'un ndei' ña ni xiko ni'i' yoo' jaan' ndii, xa ni ndoo ndiká e' nuu' a jaan', te sakan' xika' nuu' e' nuu' Ndiosí xiin' ndiee' xaa' ña taxi' Espíritu Santo. Te süu' xika' nuu' e' nuu' a saa ka'án chuun' tu'un ndei' yata' ña ni ke'i te yivi'.

Yo'o' ka'án Pablo xa'a' kuāchi ña ñu'u' jin' ra

⁷ Tee' ka'an ndo' xiin' i ña naa' sakan' nduu' a' ndii, ¿ñáá kuāchi nduu' tu'un ndei' jaan'?, kachj' ndo'. Kuāsa' xachi' sakan' ran'. Ndisu naa' ni ka'an tu'un ndei' jaan' ndee ña nduu' kuāchi ndii, kündani yu'u' ndee ña nduu' kuāchi. Te

nī ndeē kōō' kivi' kundani tu i naa' kuachi nduu' a ña ndioo' ini e' xa'a' ña'a inga ne yivi' naa' nī ka'an tu'un ndei' jaan' ndii: "Ndiōo' ini ndo' xa'a' ña'a' inga ne yivi'." Sakan' yoso' a. ⁸ Ndisu kuachi ña ñu'u nimá i jaan' ndii, tu'un ndei' jaan' nī nduu' kuei a, te xiin' ña jaan' nī sakuiniá a sakuu' nuu' ña ndioo' ini kinī nimá i. Kuachi ndii, ki' xini' yu'u ña ka'an tu'un ndei' jaan' ndii, kōo' tu ña ndiee' kuachi jaan' nuu' i. ⁹ Te ki' tia'an kuni yu'u ña ka'an chuun' tu'un ndei' jaan' ndii, nī xanini' i ña te yivi' va'a nī nduu' i. Ndisu ki' nī kundani i ña ka'an ña jaan' ndii, nī xa'a' xiko' ni'i' kuachi i jaan' yu'u, te nī xata'an kuvi' i nuu' Ndiosí. ¹⁰ Te nī kundani i ña xa' mii' tu'un ndei', ña nī xata'an taxí kivi' ñu'u i ña kōo' kivi' ndi'i' jaan', nduu' ña nī taxí te nī xata'an kuvi' i nuu' Ndiosí. ¹¹ Kuachi ndii tu'un ndei' jaan' nī nduu' kuei kuachi jaan', te nī xini' xa'an' a yu'u, te sakan' nī xata'an kuvi' i nuu' Ndiosí nī xaa' a. ¹² Sakan' na kuu' tu'un ndei' jaan' ndii, ña su'un nduu' a. Te i'in ña ka'an chuun' a ndii, ña su'un nduu' a, te ña ndaku nduu' tu a, te ña va'a tu nduu' a.

¹³ Naa' sakan' nduu' a ndii, ñaá tu'un ndei' va'a ña ka'an chuun' Ndiosí jaan' nī nduu' ña nī xa'ni' yu'u nuu' Ndiosí? Kuasa' xachi' sakan' ran'. Süu' jaan' ndii kuachi nduu' ña nī tjin ndiaa tu'un ndei' jaan', te nī xa'ni' a

yu'u nuu' Ndiosí, sakan' te nia'a kuachi jaan' ña yoo ndiee' a nuu' i. Sakan' nī tjin ndiaa kuachi jaan' tu'un ndei' jaan' te nia'a a ña nia'a koo' chukuu' kuachi jaan'. ¹⁴ Sakan' ña xa' xini' e' ña tu'un ndei' jaan' ndii, nī kiee' a nuu' Ndiosí. Ndisu yu'u ndii, jin te yivi' jin yivi' kuiti' nduu' i, te xiko' ni'i' kuachi kivi' ñu'u i. ¹⁵ Xini' i yoo' nduu' a ndo'o' i, sakan' ña xaa' i ña va'a ña kuni i saa i, süu' jaan' ndii ña nia'a, ña ndasi' i saa i, nduu' ña xaa' i. ¹⁶ Te vitin ndii, xa'a' a ña xaa' i ña nia'a, ña kuni i saa i jaan' ndii, kuni kachi a ndii ña va'a nduu' tu'un ndei' Ndiosí jaan'. ¹⁷ Sakan' na kuu' süu' xaa' mii' yu'u kuachi jaan', süu' jaan' ndii kuachi, ña ñu'u' jin' i, nduu' ña xaa' sakan', te xaa' i ña jaan'. ¹⁸ Te xini' yu'u ña kōo' ndee jin ña va'a ñu'u' jin' i, süu' ka'an i xa'a' ñu'u' ndei' i. Xa'a' a jaan' na tee' ndee kuni saa i ña va'a ndii, küvi' saa e. ¹⁹ Te süu' ña va'a, ña kuni saa i jaan' xaa' i. Süu' jaan' ndii ña nia'a, ña kuni i saa i jaan', xaa' i. ²⁰ Te naa' xaa' i ña kuni saa i jaan' ndii, süu' yu'u ka' xaa' ña nia'a jaan'. Süu' jaan' ndii kuachi, ña ñu'u' jin' i jaan', nduu' ña xaa' sakan', te xaa' i ña jaan'.

²¹ Ña jaan' na kuu' sakan' ndo'o' i, tee' ndee kuni saa i ña va'a ndii, xa' ikan' yoo tu ña nia'a jin' i, te taxí' a saa i ña va'a jaan'. ²² Sakan' ña ndee maa' tixin ini i ndii, xtani i saa i ña ka'an tu'un ndei' jaan'. ²³ Ndisu xini' i

ñā jin' i ndii, yoo inga ñā xikuita'nú nuu' tu'un ndei' jaan' ñā kuní i saa i, te ñā xikuita'nú jaan' nduu' kuachí ñā ñu'u' jin' i, te suví tu' a nduu' ñā xiko' ni'i' yu'u ndee naa jin' te naá vi'e kaa. ²⁴ jin' te nda'vi va kuu' nduu' yu'u. ¿Yoo tu' kuví sakakú yu'u nuu' ñu'u' nde'i i yo'o', ñā kuní ka'ni' yu'u nuu' Ndiosí? ²⁵ Chindani va Ndiosí, sakan' ñā ni sakakú xto'o e' Jesu-cristo yu'u. Sakan' na kuii', tee' ndee xika' nuu' yu'u nuu' tu'un ndei' Ndiosí xiin' ñā kuní i xtun, ndisu xiin' jin' i ndii, xiko' ni'i' kuachí kivi' ñuu i.

8

Na kaka e' saa kuní Espíritu Santo

¹ Sakan' na kuii' vitiin ndii, kōo' ndee jin' xa'a' ñā katun' Ndiosí yoo', ne jin' xini Cristo Jesús, sakan' ñā süu' xika' ka e' saa kuní jin' e', süu' jaan' ndii xika' e' saa kuní Espíritu Santo. ² Kuachí ndii, tu'un ndei', ñā nduu' kuenta Espíritu, ñā taxi' kivi' ñuu e' xa'a' a ñā jin' e' xini e' Cristo Jesús ndii, ni sakakú a yoo' nuu' ñā xiko' ni'i' kuachí yoo' xiin' nuu' ñā xata'an kuví e' xa'a'. ³ Kuachí ndii ni saxinú Ndiosí ñā ni kuví saxinú tu'un ndei' jaan' xa'a' a ñā itia' kuu' jin' ne yivi' nuu' ñā nia'a. Xa'a' a jaan' na ni tianu' a si'e a jin' yivi' xiin' jin' ñu'u' nde'i ndee naa ñā kumi' yoo', ne xaa' kuachí, te ni sanakua'a xiin' mii' a te kuitia' níi' a xa'a'

kuachí e'. Te sakan' te nuu' ñā ni xi'i Jesús jaan', ni sakakú a yoo' nuu' ñā xiko' ni'i' kuachí yoo'. ⁴ Sakan' ni xaá Ndiosí te saxinu ndaku Jesús nuu' e' sakuu' ñā ka'an chuun' tu'un ndei' jaan', sakan' ñā yoo' ndii, xika' ka e' saa kuní ñu'u' nde'i e', süu' jaan' ndii xika' e' saa kuní Espíritu Santo.

⁵ Te ne xika' saa kuní jin' mii' nia ndii, xanini nia xa'a' ñā ndioo' jin' nia jaan' kuiti'. Ndisu ne xika' saa kuní Espíritu Santo ndii, xanini nia xa'a' ñā kuní ñā jaan' kuiti'. ⁶ Te yoo ka ndi'ni xa'a' ñā ndioo' jin' jin' nia jaan' ndii, kuví xachi' nia nuu' Ndiosí, ndisu yoo ka ndi'ni xa'a' ñā xiko' ni'i' Espíritu Santo jaan' kivi' ñuu nia ndii, koo maní' nimá nia, te natin nia kivi' ñuu ñā kōo' kivi' ndi'i'. ⁷ Xa'a' a jaan' na ñā ndioo' jin' jin' jaan' ndii, ñā ndasi' ta'an' xiin' Ndiosí nduu' a, te küní a saxinú a ñā ka'an chuun' tu'un ndei' Ndiosí, te ni ndee kuví tu' saa a ñā jaan'. ⁸ Te ne xika' saa kuní jin' nia jaan' ndii, kuví sakuatia' nia Ndiosí.

⁹ Ndisu ndo'ó ndii, xika' ka ndo' saa kuní jin' ndo' jaan', süu' jaan' ndii xika' ndo' saa kuní Espíritu Santo naa' ndixa xna'a naá Espíritu Ndiosí nimá ndo'. Te yoo ka kōo' Espíritu Cristo naá nimá ndii, süu' kuenta Cristo xna'a nduu' nia. ¹⁰ Ndisu naa' ndu'u' xna'a Cristo tixin nimá ndo' ndii, tee' ndee kuví ñu'u' nde'i ndo' xa'a'

kuachi ndii, taxi Espiritu kutiaku ndo' xa'a' a ña xa ni xandaku Ndiosí nimá ndo' nuu' a. ¹¹ Te naa' naá Espiritu Ndiosí, ña ni sanatiaku Jesús, nimá ndo' ndii, Ndiosí jaan' tu sanatiaku ñu'u' nde'i ndo' xa'a' ña naá Espiritu a jaan' nimá ndo'.

¹² Ñani ta'an' i, xa'a' a jaan' na kuii' kúmi' e' ña nde'i te kaka ka e' saa kuni jin' mji' e'. ¹³ Kuachi ndii, naa' xika' ndo'ó saa kuni jin' mji' ndo' ndii, kuvj xachi' ndo' nuu' Ndiosí, ndisu naa' xiin' ndiee' Espiritu Santo sandi'i' xachi' ndo' ña kuni jin' mji' ndo' jaan' ndii, kutiaku xna'a' ndo'.

¹⁴ Kuachi ndii sakuu' ne taxi' ña ndiaka' ña'a' Espiritu Santo ndii, si'e Ndiosí nduu' nja. ¹⁵ Sakan' ña ni natjin ndo'ó espiritu, ña tuku ni xiko' ni'i' ndo'ó, te kaka iyo ndo'. Süu' jaan' ndii Espiritu, ña ni sananduu' Ndiosí ndo'ó si'e a, ni natjin ndo'. Te ña jaan' xaa' sakan' te ka'an e' xiin' Ndiosí ndii: "Tata yuva' i", kachi e'. ¹⁶ Te suvi tu Espiritu jaan' nduu' ña nduuiin' xiin' espiritu e', te ndiee' yu'u' a nuu' a ña xa nduu' e' si'e Ndiosí. ¹⁷ Te xa'a' a ña si'e a nduu' e' ndii, natjin tu e' ña ni taxa'a Ndiosí xa'a' e', te natjin e' ña jaan' xiin' Cristo. Sakan' ña naa' ndo'o' e' saa ni ndo'o' a ndii, tjin ka'nu' tu Ndiosí yoo' xiin' Cristo jaan'.

¹⁸ Kuachi ndii xiní kaxi' yu'u' ña ndee' sie näkuitá

tundo'o' ña yoo nuu' kivi' ñuu' e' vitin xiin' ña ndatun' koo' chukuu' ña natjin e' saa Ndiosí naá kivi'. ¹⁹ Sakan' ña sakuu' ña ni xa'a' Ndiosí ndiatu' ndi'ni ña xaa' kivi' te nia'a Ndiosí yoo' nduu' xna'a' si'e a. ²⁰ Kuachi ndii, süu' xa'a' a ña kuni mji' ña ni xa'a' Ndiosí na ni natjin a ña tívi' a, süu' jaan' ndii xa'a' ña xa' sakan' ni kuni mji' Ndiosí. Ndisu ni natjin tu a ña ndiatu' ini a ²¹ ña ndoo ndiká a nuu' ña xiko' ni'i' ña'a' ña sativi' ña'a' jaan'. Te ndiatu' tu ini a ña ndoo ndiká inga' a xiin' yoo', ne nduu' si'e Ndiosí, te natjin na a ña ndundatun a xiin' e'. ²² Kuachi ndii xiní e' ña tana' inga' sakuu' ña ni xa'a' Ndiosí ndee' vitin. Te ndo'o' u'vi tu sakuu' a ndee' naa' ndo'o' jin' ña' sakaku' si'e. ²³ Te süu' ña jaan' kuiti' ndo'o' sakan', süu' jaan' ndii tana' u'vi tu ini yoo', ne ni taxi Ndiosí Espiritu Santo naá nimá, ña nduu' ndee' naa' ña ni chikandia a nuu' e', ña ndiatu' ini e' xaa' kivi' ña natjin nda'vi xachi' Ndiosí yoo', te natjin e' sakuu' ña va'a' nda'a' a kij' sanduxaa' xachi' a ñu'u' nde'i e'. ²⁴ Kuachi ndii, kij' ni sakakú Ndiosí yoo' ndii, ni natjin e' ña ndiatu' ini e' jaan', ndisu ña kuvj kuni nuu' e' ndii, kuni a ña kundiatu ini ka' e' xa'a' ña jaan'. Sakan' ña koo' ndee' jin' ne yivi' ndiatu' ini xa'a' ña xa' kumi' nja. ²⁵ Ndisu xa'a' ña ndiatu' ini e' ña tia'an kuvj kuni e' ndii, na kundiatu ndituni kuie e'

xa'a' a.

²⁶ Te nii' sakan' tu chindiee' Espíritu Santo yoo' kij' itia' inji nimá e', kuachi ndii xini' e' ndee ña kakan' e' nuu' Ndiosí. Ndisu mji' Espíritu jaan' xikui'ni xa'a' e' nuu' Ndiosí tee' ndee xiin' ña tana' ña küvi ka'an e' xiin' tu'un e'. ²⁷ Te Ndiosí ndii, xa'a' a ña suvi a xachuun' ndi'i xiin' nimá e' ndii, xa xini' a jaan' ndee ña kuní Espíritu ña naá nimá e' jaan'. Sakan' ña xikui'ni Espíritu jaan' xa'a' yoo saa nii' kuní Ndiosí xa'a' a ña nduu' e' kuenta a.

Kanando e' nuu' sakuu' tundo'o' ña ndo'o' e'

²⁸ Te siin' tuku' ndii, xa xini' e' ña xa'a' a ña ndani' e' Ndiosí, na sakuu' ña ndo'o' e' ndii, ña va'a nduu' a xaa' a, sakan' ña ni kana a yoo' saa ni chituni' mji' a. ²⁹ Sakan' ña yoo' ne xa ni nakaxin Ndiosí ndee kij' tia'an kua'a jin yivi' ndii, ni chituni' a ña kuu e' saa nii' kuu' si'e a. Te sakan' si'e a jaan' kunduu ñani ña xkua'a' nuu' kua'a' ne ta'an' a. ³⁰ Te yoo', ne xa ni chituni' a ña ko e' sakan' ndii, ni kana tu a yoo', te yoo', ne ni kana a jaan' ndii, ni xandaku tu a nimá e' nuu' a, te yoo', ne ni xandaku a nimá jaan' ndii, nduu' e' kuenta mii' ndatun' kaa' mii' ndu'u' a.

³¹ Xa'a' a jaan' na kuii' küvi ka'an e' ña naa' Ndiosí yoo xiin' e' ndii, ¿yoo küvi kanando yoo'? ³² Sakan' ña Ndiosí ndii, ni kuu xi'ndia' a si'e a nuu' e', süu' jaan'

ndii ni sanakua'a ña'a' a, te ni xi'i ña jaan' xa'a' kuachi sakuu' e'. Xa'a' a jaan' na nii' sakan' tu taxí inga' a xiin' si'e a jaan' nuu' e' sakuu' ña'a. ³³ Naa' sakan' ndii, koo' xachi' ka ña küvi jin kuachi yoo', ne xa ni nakaxin Ndiosí ran'. Sakan' ña mji' a jaan' nduu' ña xa ni ka'an ña ne ndaku nimá nduu' e' nuu' a. ³⁴ Te sakan' tu koo' xachi' ka ña küvi katun' yoo' nuu' Ndiosí. Sakan' ña Cristo nduu' ña xa ni xi'i xa'a' kuachi e'. Te süu' sakan' kuiti', süu' jaan' ndii xa ni natjaku tukuu a, te ndu'u' a nda'a' kua'a Ndiosí xikui'ni a xa'a' e'. ³⁵ Te sakan' ni tu koo' xachi' ña küvi saa sakan' te nakoo Cristo ña ndani' a yoo', naa kuu' tundo'o', uun naa kuu' ña ndi'ni nimá e', uun naa kuu' ña ndikun u'vi ne yivi' yoo', uun naa kuu' soko, uun naa kuu' ña natiin e' xa'a' toto, uun naa kuu' ña kuain', uun naa kuu' ña xa'ni' ne yivi'. Ndee jin ña jaan' küvi saa sakan'. ³⁶ Naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii:

Xa'a' a ña ndikún ndu ichi' un' ndii,

saa kivi' yoo ndu nuu' ña kuein' ña ka'ni' ne yivi' ndu'u.

Te kuu' nja xiin' ndu ndee naa xaa' ne yivi' xiin' mbee, ti' xa xito' ka'ni' nja.

Sakan' yoso' a.

³⁷ Ndisu xa'a' a ña ndani' Cristo yoo' ndii, mji' a saa sakan', te kanando xachi' e' nuu' sakuu' tundo'o' jaan'.

38 Sakan' ña xini kaxi' yu'u ña kōo' xachi' ña kuvī saa sakan', te ñakoō Cristo ña ndani a yoo', naa kuu' ña xi'i e', uun naa kuu' ña xika' e' iin yivi', uun naa kuu' ángele, uun naa kuu' ña xa'ndia chuun' ka'nu', uun naa kuu' ña kumi' ndiee', uun naa kuu' ña ndo'o' e' vitin, uun naa kuu' ña kundoo' e' nuu' ku'un e',
 39 uun naa kuu' ña ndiee' mii' sukun va ndivi', uun naa kuu' ña ñu'u' ndee' maa' va tixin ñu'u', ndee' ndee' ka ña ni kua'a ni xaa Ndiosí ndii, kuvī saa a sakan' te ñakoō Ndiosí ña ndani a yoo', sakan' ña ni nia'a ña ndani a yoo' xa'a' ña ni xaa xto'o e' Jesucristo xa'a' e'.

9

Nakaxin Ndiosí yoō ka kuní mii' a kunduu kuenta a
 1 Xa'a' a ña nduu' i te ndikún Cristo ndii, ña ndixa ka'án i, süu' xini xa'an' i. Te Espíritu Santo ndiee' yu'u' nuu' nimá i ña ña ndixa ka'án i, 2 kii' ka'án i ña ndiee' va xikui'nú tutu'un' yu'u, te ndiee' va tu ndi'ni u'vi nimá i xa'a' ne ta'an' i. 3 Kuachí ndii xa nakuiin' yu'u' yu'u' nacha'an i saa Ndiosí, tee' ndee' ndondia i Cristo naa' xiin' ña jaan' kuvī sakakú a ne ta'an' i, ne Israel, ne nduu' ichi' i mii' kuaxi i. 4 Sakan' ña ne Israel nduu' tu ne jaan', te ne jaan' tu nduu' ne xito' natijn nda'vi Ndiosí, te suvi tu ña nduu' ne ni nia'a Ndiosí ña ndiee' ndatun' va a, te suvi tu ña nduu' ne ni ndoo a

kuento a xiin', te suvi tu ña nduu' ne ni taxí a tu'un ndei' a nuu', te suvi tu ña nduu' ne ni ka'an Ndiosí xiin' saa saka'nu' ña'a' ña, te suvi tu ña nduu' ne ni chikandia Ndiosí kuento a xa'a'. 5 Te sakan' tu ichi' yata' tu ña nduu' te xii' yata' e', te ni xika va'a ichi' Ndiosí, te kuenta te jaan' nduu' tu ichi' yata' Cristo kuenta ña nduu' a si'e ne yivi'. Te Cristo jaan' nduu' tu Ndiosí, ña xa'ndia chuun' xa'a' sakuu' ña yoo'. Na saka'nu' ña'a' e' ndee' ndi'i ni kivi'. Sakan' na kunduu a.

6 Ndisu süu' ka'án i ña ni saxinú Ndiosí tu'un ña ni taxí a jaan' nuu' ne jaan'. Kuachí ndii süu' sakuu' ne Israel jaan' nduu' kuenta Ndiosí, 7 te ni ndee' süu' sakuu' tu sjani' xika' Abraham nduu' xna'a sjani' xika' ra nuu' Ndiosí. Süu' jaan' ndii ni ka'an Ndiosí xiin' ra ndii: "Sjani' xika' Isaac kuiti' kunduu sjani' xika' un'", ni kachi a. 8 Ña jaan' na kuni kachi a ndii, ndee' iin ne yivi' nduu' si'e Ndiosí xa'a' a ña nduu' ña sjani' xika' Abraham kuiti'. Süu' jaan' ndii ne ni taxí a kuento a xa'a' nuu' Abraham jaan' kuiti' nduu' xna'a sjani' xika' ra. 9 Kuachí ndii ña yo'o' nduu' kuento a ña ni taxí a ndii: "Kivi' naa vitin nandiko' i kuiya ki'in, te Sara ndii, xa ni tuví si'e a'", ni kachi a. 10 Te süu' xa ña jaan' kuiti', süu' jaan' ndii sakan' tu Rebeca ndii, ni sakaku' a' te kuate si'e a' xiin' iin ndaa' te yivi' kuiti', te jaan' nduu' xii' yata'

e' Isaac. ¹¹ Ndisu ña kuní ka kaku te kuate jaan', te kii' kuní ka tu saa uvi saa' ra ña va'a, uun ña nja'a ndii, xa ni chituní Ndiosí ña nakaxin a iin te jaan', te süu' xa'a' ña ni xaa te jaan' ña va'a na ni nakaxin ña'a' Ndiosí, ¹² sakan' ña ni ka'an a xiin' Rebeca ndii: "Te xkua'a' kaka nuu nuu' te xanuu'", ni kachi a. ¹³ Te sakan' tu yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: "Ni kundani i Jacob, ndisu ni kundasi' i Esaú." Sakan' yoso' a.

¹⁴ Tee' ka'an ndo' xiin' i ña süu' ña xachuun' ndaku nduu' Ndiosí na xaa' a sakan', kachi ndo'. Kuasa' xachi' sakan' ran'. ¹⁵ Kuachi ndii yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ni ka'an a xiin' Moisés ndii: "Kuvita ini i xa'a' yoo ka kuní mii' i, te koo ka'nu' ini i xa'a' yoo ka kuní mii' i." Sakan' yoso' a. ¹⁶ Xa'a' a jaan' na kuu' ña kuvita ini Ndiosí xa'a' e' ndii, süu' kuenta ña ka'an nimá e' nduu' a, te ni ndee süu' kuenta ña ndiee' mii' e' nduu' tu a. Süu' jaan' ndii kuenta ña ni chituní Ndiosí ña kuvita ini a xa'a' kuiti' e' nduu' a. ¹⁷ Kuachi ndii yoso' a nuu' tutu Ndiosí ña ni ka'an a xiin' Faraón, te ni xa'ndia chuun' kuu' nuu' ñuu' Egipto, mii' ka'an a ndii: "Ni sakuiso' chuun' i yo'ó te nia'a' i ña ndiee' i xiin' ña kundoo' un', te kiku' tu'un xa'a' i kanii' nuu' ñu'u' iin yivi'." Sakan' yoso' a. ¹⁸ Xa'a' a jaan' na kuu' kuvita ini Ndiosí xa'a' ne kuní mii' a kuvita ini a xa'a'

kuiti', te xaxii a nimá ne kuní a saxii a nimá.

¹⁹ Ndisu tee' ka'an ndo' xiin' i ndii: "¿Ndee xa'a' ka'an Ndiosí ña ne ndiso' kuachi nduu' e', sakan' ña küvi xachi' sajn kuiin e' ña xa ni chituní a saa a xiin' e'?" ²⁰ Ndisu ka'an yu'u xiin' ndo' ndii, ne yivi' iin yivi' kuiti' nduu' yoo'. Koo' nduu' xachi' yo'ó na nakan un' kuenta nuu' Ndiosí xa'a' ña xaa' a. Naa kuu' iin kisi ndii, ¿ñaá tuu ndo'ó ña küvi ka'an a xiin' te ni xa'a' ña'a' ndii: "¿Ndichun na ni xa'a' un' yu'u so'o'?", kachi a. ²¹ Xini e' ña te xachuun' xiin' ñu'u' kixin' ndii, kumi' ra ndiee', te kasa'a' ra ndee ka nuu' kisi xiin' ñu'u' kixin' naa' kuní ra. Küvi kasa'a' ra iin a xa'a' chuun va'a, te küvi tu kasa'a' ra iin a xa'a' chuun kuali' kuu' so'o'.

²² Te ndee naa sakan' tu yoo Ndiosí, kii' kuní a nia'a' a ña xi'é a xini a kuachi, te kuni ne yivi' ña ndiee' a, sakan' na xiin' kua'a' ña kuiee ini ni kundieni a xa'a' ne xa ni yoo tu'va, te sando'o' ña'a' a, te nduxin nja. ²³ Te ni xaa tu a sakan' te nia'a' a ña ka'nu' va ña nduu' a xiin' ne ni nakaxin a, te kuvita ini a xa'a' nja, te ne jaan' nduu' ne ni chituní a ndee ña nuu' ña kundiee nja mii' ndatun' va kaa'. ²⁴ Te yoo' tu nduu' ne ni kana Ndiosí jaan'. Te süu' ndu'u ne judío kuiti' ni kana a, süu' jaan' ndii ni kana tu a ndo'ó, ne tuku'. ²⁵ Naa ni ka'an Ndiosí xiin' Oseas, te ni ka'an tiakú tu'un a ndii:

Ka'an i ña ne nduu' kuenta
i nduu' ne ni nduu'
kuenta i.

Te ka'an i ña kundani i ne ni
ndani i.

26 Te iin xaan' mii' ni ka'an i
xiin' ne yivi' ndii:

"Ndo'ó ndii, süu' kuenta i
nduu' ndo'ó",

ikan' ka'an i xiin' nia ña si'e
mii' yu'u Ndiosí tiaku
nduu' nia.

Ni kachi Ndiosí xiin' Oseas
jaan'.

27 Te ni ka'an ndoso'
Isaiás, te ni ka'an tiakú
tu'un Ndiosí, xa'a' ne Israel
ndii:

Te'e ndee yoo kua'a' ya'a
ndu ne Israel,

ndee naa ñuti' mini ka'nu'
ndii,

chaa' kuñti' ndu kaku nuu'
kuachi ndu.

28 Kuachi ndii xa kuyatin'
kuii va natava' ndaku
xto'o e' kuachi

sakuu' ne ndiee' iin yivi'.

Ni kachi ra. 29 Te naa ni
ka'an ka Isaiás inga xaan'
ndii:

Naa' ni sakakú xto'o e'
Ndiosí, ña ndiee' koo'
chukuu', iin chaa' ne
xii' yata' ndu ndii,

xa ni ndoñu'u' ndu ndee naa
ni ndo'o ne ni ndiee
ñuu Sodoma xiin' ñuu
Gomorra.

Sakan' ni kachi ra.

Iñi ne Israel xini nia Cristo

30 Xa'a' a jaan' na kuii', ña
yo'o' nduu' ña ka'an ña ni
ka'an i jaan'. Te ne tuku'
ndii, tee' ndee ni nduku' nia
ña koo ndaku nimá nia nuu'
Ndiosí ndii, ni natijn nia
ña ni xandaku a nimá nia

jaan' nuu' a xa'a' a ña ini
nia xini ña'a' nia. 31 Ndisu

ne ta'an' i, ne Israel ndii,
tee' ndee ni nduku' u'vi nia

ña sandaku Ndiosí nimá nia
nuu' a xa'a' a ña xanduxa'

nia, te saxinú nia tu'un ndei'
a ndii, ni natijn nia ña

sandaku a nimá nia nuu'
a. 32 Ni ndo'o nia sakan'

kuachi ndii, ni nduku' nia
ña sandaku Ndiosí nimá nia

nuu' a xa'a' a ña ini nia xini
ña'a' nia. Süu' jaan' ndii

ni nduku' nia ña sandaku
a nimá nia nuu' a xa'a' a

ña xaa' nia ña ka'an chuun'
tu'un ndei' a. Sakan' na ni

kaki' i nia xiin' yuu', ña kaki' i
ne kuni ini. 33 Naa yoso' a

nuu' tutu Ndiosí mi' ka'an a
ndii:

Chuun xa'a' va ndo'. Xa
ni chindu'u' i iin yuu'
ñuu Sión.

Te nuu' yuu' jaan' kaki' i ne
yivi' te nduva nia.

Ndisu yoo ka ini xini yuu'
jaan' ndii, sakuchani

ña'a' a.

Sakan' kachi a.

10

1 Ñani ta'an' i, ña ka'an
nimá i xa'a' ne ta'an' i, ne

Israel, xiin' ña ka'an i xiin'
Ndiosí xa'a' nia ndii, ña kaku

na nia nuu' kuachi nia nduu'
a. 2 Kuachi ndii kuvi ndiee

yu'u' i xa'a' ne jaan' ña
xikán va nimá nia ña kaka

nyu nia nuu' Ndiosí, ndisu
xini nia saa kuni a saa nia.

3 Kuachi ndii ni kundani nia
saa ni kuni Ndiosí sandaku

a nimá nia nuu' a. Sakan'
na ni xika nia sandaku mii'

nia nimá nia nuu' a xiin'

ndíee' mii' nja, te ka'an a ña ne ndaku nimá nduu' nja. Te ni natijn nja saa ni kuni Ndiosí sandaku a nimá nja nuu' a. ⁴ Kuachi ndii Cristo nduu' mii' xini ña ka'an tu'un ndei' Ndiosí. Sakan' te sandaku a nimá sakuu' yoo', ne ini xini ña'a.

⁵ Te so'o yoso' tu'un ndei' Ndiosí ña ni ke'i Moisés jaan' xa'a' ne xika' sandaku mii' nimá nja nuu' Ndiosí xiin' tu'un ndei' jaan' ndii: "Yoo ka saxinú sakuu' ña ka'an chuun' tu'un ndei' Ndiosí ndii, kutjaku nja saa tu'un ndei' jaan'." Sakan' kachi a. ⁶ Ndisu yoso' a nuu' tutu Ndiosí ña ne ini xini ña'a' kuiti' nduu' ne yoo ndaku nimá nuu' a, sakan' na ka'an a ndii: "Kānini ndo' xiin' nimá ndo' ndii: ¿Yoo tu kuvj ndaa ndivi', te na'in nja a? (Kij' ka'an e' sakan' ndii, ndee naa' kuni sanuu' e' Cristo.) ⁷ Ni ndee kā'an tu' ndo' xiin' nimá ndo' ndii: ¿Yoo tu nuu ndee yavi' kunu te na'in nja a?" (Kij' ka'an e' sakan' ndii, ndee naa' kuni xta'ni' e' Cristo tein ne ni xi'i.) Sakan' yoso' a. ⁸ Ndisu yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: "Yatín nuu' ndo', te yatín tu nimá ndo' yoo tu'un va'a jaan'", kachi a. Te tu'un va'a jaan' nduu' tu ña ka'an ndoso' ndu'u nuu' ndo' vitin te ini ndo' kuni ndo' Jesús. ⁹ Sakan' ña naa' ka'an un' xiin' yu'u' un' ña Jesús nduu' xto'o nuu' sakuu' ña'a, te ini un' xiin' nimá un' ña ni sanatiaku ña'a' Ndiosí ndii, kaku un' nuu' kuachi un'. ¹⁰ Kuachi

ndii xiin' nimá e' ini e' xini ña'a' e' te xandaku Ndiosí nimá e' nuu' a. Te xiin' yu'u' e' ka'an e' ña nakuni ña'a' e' nuu' ne yivi' te sakakú a yoo' nuu' kuachi e'. ¹¹ Naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: "Yoo ka ini xini ña'a' ndii, tāxi a kuchani nja." Sakan' yoso' a. ¹² Kuachi ndii iin ndaa' nduu' e' tee' ndee ne judío nduu' e', uun ne tuku' nduu' e'. Sakan' ña iin ndaa' Ndiosí nduu' xto'o nuu' sakuu' e', te sañu'u' kua'a' a saa ka ta'an' ne yivi' xikán nuu' a. ¹³ Kuachi ndii yoso' tu a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: "Yoo ka kakan nuu' xto'o e' Ndiosí jaan' ndii, sakakú ña'a' a nuu' kuachi nja", kachi a.

¹⁴ Ndisu xini kaxi' e' ña kúvi kakan ne jaan' nuu' a naa' tia'an ini nja kuni ña'a' nja. Te kúvi tu ini nja kuni nja xto'o e' naa' tia'an kuni so'o nja tu'un a. Te sakan' tu kúvi kuni so'o nja tu'un a naa' tia'an ka'an ndoso' ne yivi' nuu' nja xa'a' a. ¹⁵ Te, ¿yoo ku'un ka'an ndoso' tu'un a naa' ni tjanu' ña'a' a? Naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: "Ña va'a va' nduu' a kij' xaá ne ka'an ndoso' tu'un ña nachindiee' maní' yoo' xiin' Ndiosí, te ka'an tu nja tu'un va'a." Sakan' yoso' a.

¹⁶ Ndisu ni natijn sakuu' ne ta'an' i, ne Israel, tu'un va'a jaan'. Naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ni ka'an Isaías ndii: "Táku'e, kōo' ni kandixa' tu'un ña ka'an ndoso' ndu'", ni kachi ra. ¹⁷ Ña jaan' na kuii' kij' xini

11

so' o e' tu'un va'a jaan', te xa'a' ña ini e' xini e' Ndiosí, te tu'un va'a jaan' nduu' ña ka'an xa'a' Jesucristo. ¹⁸ Ndisu ndatu'un' i ndo'ó ndii: ¿Ñáá nī xini so' o ne jaan' tu'un va'a jaan'? Suu nī xini so' o ña a naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii:

Te iin kanii' nuu' ñu'u' iin yivi' ka'an ndoso' ne yivi' tu'un va'a jaan'.

Te ndee mii' xan ndi'i iin yivi' xaá tu'un ña.

Sakan' yoso' a. ¹⁹ Te ndatu'un' tu i ndo'ó ndii: ¿Ñáá nī kundani ne ta'an' i, ne Israel, tu'un va'a jaan'? Suu nī kundani ña a naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí ña nī ke'i Moisés ndii:

Sakuiñu ndo' yu'u saa i xa'a' ne tuku',

ne nduu' kuenta i.

Te sanasaá' i ndo'ó xa'a' ne tuu tu ndo' ña ne küu' kaxi' nduu' ña.

Sakan' kachi Ndiosí, nī kachi a. ²⁰ Te yoso' tu a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ña nī xandjēni xiin' mii' Isaías, te nī ka'an ra ndii:

Nī natjēn ne tuku' jaan' yu'u tee' ndee nī nanduku' ña yu'u.

Te tee' ndee nī ndatu'un' ña xa'a' i ndii, nī satuvi xiin' mii' mji' i nuu' ña.

Sakan' yoso' a. ²¹ Ndisu yoso' tu a nuu' tutu Ndiosí ña nī ka'an Isaías jaan' ndii: "Nduvi' nī katani nda'a' i nuu' ndo'ó, ne so' o, ne xii nimá." Sakan' yoso' a.

Nakaxin Ndiosí chaa' kuiti' ne Israel, te ini ña kuni ña'a' ña

¹ Sakan' na ndatu'un' i ndo'ó ndii: ¿Ñáá xanini ndo' ña xa nī saxioo Ndiosí ne nduu' kuenta a nuu' a? Kuasa' xachi' sakan' ran'. Kuachi' ndii, sakan' tu yu'u ndii, iin te Israel sjani' xika' Abraham nduu' i, te nduu' tu i kuenta ti'vi ne iin kuu' xiin' Benjamín. ² Nī saxioo Ndiosí nuu' a ne nī nakaxin a ndee xta'an' iin yivi' nduu' kuenta a. Tee' nāka'an' ka ndo' saa yoso' a nuu' tutu Ndiosí xa'a' Elías kij' nī tijn kuachi' ra ne jaan' nuu' a ka'an ra ndii:

³ "Taku'e, xa nī xa'ni' ña te ka'an tiakú tu'un un', te xa nī tani tu ña sakuu' yuu' ña ndiee' moto mii' nī saka'nu' ndu yo'ó. Te ndee iin ndaa' i so' o nī kaku. Te kuni ka'ni' tu ña yu'u", nī kachi ra. ⁴ Ndisu nī nakujin Ndiosí nuu' ra ndii: "Xa nī xa siin' i uxā mii' te yivi' xa'a' mji' i, te xika' nuu' nuu' i xiin' un', te kōo' kivi' nī ita xiti' ra nuu' ndiosí saka ña nani' Baal, te saka'nu' ra a", nī kachi Ndiosí. ⁵ Te sakan' tu xaa' Ndiosí ndee vitin ndii, nī nakaxin a chaa' kuiti' ne ta'an' i, ne Israel, xa'a' a ña ndani mji' a ndu'u. ⁶ Te naa' nī nakaxin a ne jaan' xa'a' a ña ndani mji' ña'a' ndii, süu' xa'a' chūun va'a ña nī xaa ña nduu' a. Süu' jaan' ndii xa'a' a ña ndani mji' a ne jaan' kuiti' nduu' a. Sakan' ña naa' xa'a' a ña va'a ña xaa' ña nī nakaxin ña'a' a ndii, süu' xa'a' a ña ndani

mji' ña'a' a kunduu a, ndisu süu' sakan' nduu' a. ⁷ Ña jaan' na kuii' ni nanduku' ne ta'an' i, ne Israel, ña sandaku Ndiosí nimá nja nuu' a, te ni natijn nja a, ndisu ne chaa' ne ni nakaxin Ndiosí ndii, ni natijn ne jaan' a. Te sakuu' tuku ka ne Israel jaan' ndii, ni kuxii nimá nja nuu' Ndiosí. ⁸ Naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii:

Ni sakuun' Ndiosí ma'na nuu' nimá ne Israel jaan' nuu' ichi' a,

te ni ndasi tu a nduchi' nuu' nja,

te ni ndasi ni tu a so'o nja, te küvi kuni so'o nja tu'un a ndee kivi' vitin.

Sakan' yoso' a. ⁹ Te sakan' tu yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ni ka'an David ndii:

Na kunduu mii' yoo viko' nja,

ndee naa iin ñunu', xiin' ndee naa iin itun' mii' xiku'un saa.

Te kunduu a ña viku'un xa'a' nja,

te sando'o' ña'a' Ndiosí.

¹⁰ Te na ndasi nduchi' nuu' nja te küvi kuni nja nuu' Ndiosí.

Te na kutoso xachi' nja nuu' kuachí ña ndiso' nja.

Ni kachi ra.

Sakakú Ndiosí ne tuku' nuu' kuachí nja

¹¹ Xa'a' a jaan' na ndatu'un' i ndo'ó ndii: Kij' ni kaki'i' ne ta'an' i, ne Israel jaan' ndii, ¿ñáá xanini ndo' ña ni nduva xachi' nja? Kuasa' xachi' sakan' ran'. Ni xka'ndia ña jaan' te sakakú Ndiosí ne tuku', te sakuiñu a

ne Israel jaan' kujti'. ¹² Xa'a' a ña ni xaso'o ne Israel jaan' nuu' Ndiosí ndii, ni natijn ne yivi' iin yivi' kua'a' ña va'a, ña taxi' Ndiosí. Te xa'a' a ña ni saxioo nja ña kuni Ndiosí taxi a nuu' nja ndii, ni sañu'u' kua'a' a ne tuku' jaan', saa ka vi' tu kua'a' sañu'u' a yoo' kij' sanakua'a xiin' mii' sakuu' ne Israel jaan' nda'a' Ndiosí.

¹³ Te vitin ka'an i xiin' ndo'ó, ne tuku', ña Cristo nduu' ña ni tianu' yu'u, te sania'á i ichi' a nuu' ndo', te tiin' ka'nu' i chuun yo'o'.

¹⁴ Te kuni i naa' sakuiñu ne ta'an' i ndo'ó xa'a' a ña ni sakakú Ndiosí ndo'ó nuu' kuachí ndo', te sakan' küvi kaku tu sava ne jaan' nuu' kuachí nja. ¹⁵ Kuachí ndii, naa' xa'a' a ña ni saxioo Ndiosí yatin' sakuu' ne ta'an' i, ne Israel jaan', te ni nakoo a ña maní' xiin' sakuu' inga ne yivi' iin yivi' ndii, saa ka vi' tu saa a kij' natijn tukuu a ne Israel jaan'. Saa a xiin' nja ndee naa natia'ku tukuu nja ndee tein ne ni xi'i, te nakoo kivi' ñuu nja ña köo' kivi' ndi'i'. ¹⁶ Te naa' ña su'un nduu' xita' va'a, ña ni kua'a' ña nuu', ña nduu' nditia nuu' Ndiosí ndii, ña su'un nduu' tu kanii' xini' ixan'. Te sakan' tu naa' ña su'un nduu' tjo'o itun' ndii, ña su'un nduu' tu nda'a' nu'.

¹⁷ Ndu'u ne Israel ndii, ndee naa tun' olivo tata tun' xa ni ta'nu sava nda'a' nduu' ndu. Te ndo'ó, ne tuku' ndii, ndee naa nda'a' tun' olivo iku' nduu' ndo'. Te ni'ni ndiaa nda'a' tun' olivo iku'

jaan' toko' tun' olivo tun' tata jaan' mii' ni ta'nu sava nda'a' tun' olivo tata jaan'. Te tjo'o tun' tata jaan' taxi' sikui asin' va xa'a' nda'a' tun' olivo iku' ña ni xikui'ni ndiaa jaan'. ¹⁸ Ndisu ka'an ñuñu' ndo'ó, ne tuku', ña ne ka'nu' ka nduu' ndo' te sakan' ne Israel, ne nduu' ndee naa nda'a' tun' olivo tata ña ni ta'nu jaan'. Naa' ka'an ñuñu' ndo' sakan' ndii, kuni a ña saa ndo' kuenta ña süu' ndo'ó, ne tuku', taxi' sikui asin' va nuu' tjo'o tun' tata jaan'. Süu' jaan' ndii tjo'o tun' tata jaan' taxi' sikui jaan' nuu' ndo'ó.

¹⁹ Tee' ka'an ndo' ña xa ni ta'nu nda'a' tun' olivo tata jaan', te nakui'ni ndiaa ndu'u. ²⁰ Ña ndaku ka'an ndo', ndisu ne jaan' ndii, xa'a' a ña ni xiin' nia iní nia kuni nia Cristo na nduu' nia ndee naa nda'a' tun' olivo ña ni ta'nu jaan'. Te ndo'ó, ne tuku' ndii, ni'ni' ndiaa ndo' nda'a' tun' olivo jaan' xa'a' a ña iní kuiti' ndo' xini ndo' Cristo. Xa'a' a jaan' na va'a kuñuñu' nimá ndee jin ndo' xa'a' ña jaan'. Süu' jaan' ndii nuu' ña jaan' ndii, va'a ka kuyi'vi ndo' Ndiosí. ²¹ Kuachi ndii, naa' ni yoo ka'nu' iní Ndiosí xa'a' ne Israel, ne nduu' ndee naa nda'a' tun' olivo tata jaan' ndii, koo' ka'nu' tu iní a xa'a' ndo'ó naa' saa ndo' saa nii' ni xaa ne jaan'. ²² Ña jaan' na chuun xa'a' va e' xa'a' ña ndasun iní Ndiosí xiin' xa'a' ña kui'e a. Sakan' ña kui'e a xini a ne ni kuni natijn ña ni

kuni a sakakú ña'a' a, ndisu ndasun iní a xini a ndo'ó, ne ni natijn ña jaan'. Ndisu naa' nakoo ndo' ña ndasun iní a jaan' ndii, kunduu tu ndo'ó ndee naa nda'a' tun' olivo, ña ni ta'nu jaan'. ²³ Te naa' nakoo ne jaan' ña iní nia xini nia Cristo ndii, kuyi nachi'ni ni tukuu a ne jaan' mii' ni ndondia nia. Kuachi ndii ña ndiee' koo' chukuu' nduu' Ndiosí te saa a sakan'. ²⁴ Kuachi ndii ndee naa nda'a' tun' olivo iku', ña ni tia'ndia te ni xikui'ni ndiaa a nda'a' tun' olivo tata jaan', nduu' ndo'ó. Sakan' ña tee' ndee nakuitá ndo' xiin' tun' olivo tata jaan' ndii, ni xikui'ni ndiaa ndo' nda'a' tun' jaan'. Saa ka vi' tu ne Israel, ne nduu' ndee naa nda'a' tun' olivo, ña ni ta'nu jaan' ndii, kuyi ya'a nachi'ni tukuu Ndiosí ne jaan' mii' xa ni ndondia nia jaan'.

Kaku sakuu' ne Israel xna'a nuu' kuachi nia

²⁵ Ñani ta'an' i, kuni i ña kundani ndo' ña ni chituni si'e Ndiosí xa'a' ne Israel jaan', sakan' te küñuñu' nimá ndo'. Sava ne Israel ndii, ni xa xii nia nimá nia, te sakan' kundo'o nia ndee skachi' ndi'i xinu ne tuku', ne ni nakaxin Ndiosí, ne iní kuni Cristo. ²⁶ Ndi'i ña jaan' te sakakú Ndiosí sakuu' ne Israel nuu' kuachi nia. Naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii:

Te xaa jin ña sakakú ne ndiee' ñuu Jerusalén, ña ketá tein nia,

te ndaşandoo a ne nduu'
siani' xika' Jacob nuu'
kuachi nja.

27 Te kuento yo' o' ndoo i xiin'
ne jaan' kii' sandoyo' i
kuachi nja.

Ni kachi a. 28 Te xa'a' a
ña ni natiin ne Israel jaan'
tu'un va'a xa'a' Cristo ndii,
ndasi' nja Ndiosí, te ña jaan'
ndii, ña va'a ndo'ó nduu' a.
Ndisu xa'a' a ña nduu' nja
ne ni nakaxin Ndiosí ndii,
kua'an na kua'an a ña ndani
ña'a' a xa'a' a ña ni ndoo
a kuento a xiin' te xii' yata'
ndu.

29 Sakan' ña Ndiosí
ndii, tü'un a nda'a' e' ña xa
ni xamani' a yoo', ni ndee
nakoq tu a ne xa ni kana a
te kaka nja ichi' a. 30 Sakan'
tu ndo'ó, ne tuku' ndii, ni
saxinu' ndo' ña kuni Ndiosí
nuu' ni kixin. Ndisu kuvita
ini a xa'a' ndo' vitin xa'a'
a ña saxinu' ne Israel jaan'
ña kuni a. 31 Sakan' tu ne
jaan' vitin ndii, saxinu' nja
ña kuni Ndiosí, ndisu natiin
na nja ña kuvita ini a xa'a'
nja naa kuvita ini a xa'a'
ndo'ó. 32 Kuachi ndii mii'
Ndiosí ni ndasi i'nu sakuu'
ne yivi' nuu' ña so' o, sakan'
te kuví kuvita ini a xa'a'
sakuu' e'.

Xaka'nu' Pablo Ndiosí
xa'a' a ña xini tuni a

33 Ña ndichi xava'a nduu'
Ndiosí xiin' ña xini tuni,
te sakuu' ña yoo kundani
a, te koo' ndee iin ne kuví
sanakuachi' ña chituni a, ni
ndee koo' tu ne kuví nakuni
saa yoo ichi' a. 34 Te koo'
tu ndee iin ne xini ña xanini
xto' o e' jaan', te ni ndee koo'
tu ni ka'an ña kaa' va'a xiin'

a. 35 Te ni ndee koo' tu ne
yivi' ne kuví satatu ndee iin
ña'a nuu' Ndiosí, te sakan'
nakan nja ña'a jaan' nuu' a.

36 Sakan' ña sakuu' ña yoo
ndii, mii' a ni xa'a' ña'a', te
xa'a' a ña kuni Ndiosí na yoo
a, te xa'a' mii' a yoo sakuu'
ña jaan'. Te na natiin a
sakuu' ña tiin' ka'nu' ña'a'
e' ndee ndi'i' ni kivi'. Sakan'
na kunduu a.

12

Va'a ka taxi e' kivi' nuu'
e' te kunduu a tumaní' nditja
Ndiosí

1 Ñani ta'an i, ka'an nda'vi
i xiin' ndo' ña xa'a' a ña
kuvita ini Ndiosí xa'a' e' ndii,
na sanakua'a na ndo' kivi'
ñuu' ndo' nda'a' a ndee naa
iin tumaní' ña yoo tiaku te
kunduu a nditja Ndiosí, ña
va'a kuni a xini a. Kuachi
ndii sakan' kuni a saka'nu'
ña'a' e'. 2 Te kaka ka tu
ndo' iin yivi' saa nii' xika'
sakuu' ne yivi' iin yivi' vitin.
Süu' jaan' ndii taxi ndo' ña
ndaşaxaa' Ndiosí nimá ndo'
xiin' ña xanini ndo', sakan'
te kuví kundani kaxi' ndo'
ndee ña nduu' ña va'a ña
kuni Ndiosí saa ndo', xiin'
ña xtaní a, xiin' ña xachuun'
ndaaku.

3 Te xa'a' a ña ndani mii'
Ndiosí yu'u na ni sakuiso'
chuun' a yu'u te ka'an i xiin'
sakuu' ndo'ó ña ka'an ñuñu'
ndo' xa'a' mii' ndo' ya'a ka
te sakan' ña kuni a, süu'
jaan' ndii kuni a ña kanini
kuiti' ndo' xa'a' mii' ndo'
saa naá nimá ndo', xiin' saa
ni taxi Ndiosí ña ini ndo'
xini ña'a' ndo'. 4 Sakan' ña,

naa kuu' yoo' ndii, yoo ñu'u' nde'i i'in e', te kua'a' tu'un' kuu' a, ndisu xa yoo xa yoo chuun nuu' i'in a. ⁵ Te nii' sakan' tu sakuu' yoo' ndii, tee' ndee kua'a' e' ndii, iin ndaa' nduu' e' xa'a' a ña ini e' xini e' Cristo.

⁶ Xa siin' ña chuun ni taxi Ndiosí nda'a' i'in e' saa kuni mii' a sañu'u' a yoo'. Naa' chuun va yoo ka xiin' ña ka'an tiakú nja tu'un a ndii, na saa nja ña jaan' saa kuu' ña ini kuiti' nja xini ña'a' nja. ⁷ Te naa' ña chindiee' nja ne yivi' nduu' ña chuun ña ni natijn nja nuu' Ndiosí ndii, na chindiee' ña'a' nja. Te naa' ña sania'á nja ne yivi' nduu' a ndii, na sania'á ña'a' nja. ⁸ Te naa' ña sandieni nja nimá ne yivi' nduu' a ndii, na sandieni ña'a' nja. Te naa' ña taxi nja ña'a' nduu' a ndii, na taxi nja a xiin' kanii' nimá nja. Te naa' ña ka'ndia chuun' nja nuu' ne nakayá xa'a' Jesús nduu' a ndii, na ka'ndia chuun' nja xiin' iin kanii' nimá nja. Te naa' ña kuvita ini nja xa'a' ne yivi' nduu' a ndii, na va'a kuni nja kii' xaa' nja a.

Saa xika' e' iin yivi' kii' nduu' xna'a e' ne xika' ichi' Cristo

⁹ Te na kundani ta'an' ndaku ndo', te na kundasi' ndo' ña nja'a, te kuni a ña kundikun kixin' ndo' ña va'a. ¹⁰ Te kuni tu a ña kundani ta'an' i'in ndo' ndee naa iin ndaa' yuva' si'i' ndo'. Te kuni ni tu a ña koto ka'nu' ta'an' i'in ndo'. ¹¹ Te sachuun' ndiee' ndo', te

küsuxan' ndo'. Te kuni a ña kaka nuu' ndo' nuu' xto'o e' Ndiosí xiin' iin kanii' nimá ndo'. ¹² Te na nakuatia' va ndo' xa'a' ña ndiatu' kutu' ini e'. Te sakan' tu na kukuie ini ndo' kii' yoo tundo'o' nuu' ndo', te na ka'an te ka'an tu ndo' xiin' Ndiosí. ¹³ Te na chindiee' ndo' inga ne nduu' tu kuenta Cristo ne kuni ña'a nuu'. Te na natijn va'a ndo' ne xaá vi'e ndo'.

¹⁴ Ka'an ndo' xiin' Ndiosí ña sañu'u' a ne sando'o' ndo'ó, na ka'an ndo' xiin' a ña sañu'u' ña'a' a, te süu' sanacha'an' ña'a' ndo'. ¹⁵ Te na nakuatia' ndo' xiin' ne kuation'. Te sakan' tu na kuaku ndo' xiin' ne xaku'. ¹⁶ Te na kundiee manii' xiin' ta'an' ndo'. Te sakan' tu na küñuñu' ndo', süu' jaan' ndii nduun' ndo' xiin' ne nda'vi so'o. Ni ndee na kanini tu ndo' ña ne xini tuni ka nduu' mii' ndo'.

¹⁷ Te na sanandiko' ndo' ña va'a nuu' ne yivi' xa'a' ña va'a ña xaa' nja xiin' ndo'. Süu' jaan' ndii na kaka ndo' saa ndo' ña va'a xa'a' sakuu' ne jaan'. ¹⁸ Te na saa va ndo' ña nduxa' te kaka manii' ndo' xiin' sakuu' ne yivi'. ¹⁹ Ndo'ó, ne ndani i ndii, sanandiko' ndo' ña nja'a nuu' ne yivi' xa'a' ña nja'a ña xaa' nja xiin' ndo'. Süu' jaan' ndii taxi ndo' na sando'o' ña'a' mii' Ndiosí. Kuachi ndii yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: "Mii' yu'u nakan kuenta nuu' ne xaa' ña nja'a xiin' ne yivi', te nacha'vi i ne jaan' xa'a' ña ni xaa nja",

kachi xto' o e'. ²⁰ Te siin' tuku ndii, yoso' tu a tuku xaan' ndii: "Naa' iin ne ndasi' ndo' o xi' i soko ndii, tax'i ndo' na kuxi nja. Te naa' ichi ini nja ndii, tax'i ndo' tikui ko' o nja. Kuachi ndii, naa' saa ndo' na jaan' ndii, ka'an nuu' nja xa'a' na nja'a na ni xaa nja xiin' ndo' jaan'." Sakan' yoso' a. ²¹ Tax'i ndo' na kanando na nja'a ndo' o, suu' jaan' ndii mji' ndo' o kanando nuu' na nja'a jaan' xiin' na va' a.

13

¹ Te na kandixa' sakuu' ndo' sakuu' te xa'ndia chuun' nuu' nuu. Kuachi ndii ko' ndee iin te jaan' kumi' ndiee' te ka'ndia chuun' ra naa' tax'i Ndiosí a. Sakan' na kuii' te xa'ndia chuun' jaan' ndii, mji' Ndiosí ni sakuiso' chuun' na'a' te ndiee' ra. ² Na jaan' na kuii' yoo ka xikuitá tei' nuu' na ka'an te xa'ndia chuun' jaan' ndii, xikuitá tei' tu nja nuu' na chikandu'u' Ndiosí xa'a' na xa'ndia chuun' te jaan'. Te ne xikuitá tei' jaan' ndii, katun' nja xa'a' na xikuitá tei' nja jaan'. ³ Sakan' na te xa'ndia chuun' ndii, suu' yoo ra te sayi'vi ra ne xaa' na va' a, suu' jaan' ndii yoo ra te sayi'vi ra ne xaa' na nja'a. Xa'a' a jaan' na naa' küni ndo' kuyi'vi ndo' nuu' te xa'ndia chuun' jaan' ndii, na va' a saa ndo' te ka'an va' a ra xa'a' ndo'. ⁴ Kuachi ndii, te xa'ndia chuun' jaan' ndii, Ndiosí ni tax'i chuun' jaan' nuu' ra te

kundiee maní' ndo'. Ndisu naa' xaa' ndo' na nja'a ndii, kuni a kuyi'vi ndo' te jaan', sakan' na kümi' saka ra na ndiee' te sando'o' ra ne yivi'. Kuachi ndii Ndiosí ni tax'i chuun' jaan' nuu' ra te sando'o' ra ne xaa' na nja'a. ⁵ Na jaan' na kuii' kuni a na kandixa' ndo' te xa'ndia chuun' nuu' ndo'. Süu' xa'a' a na kuyi'vi sando'o' kuiti' ra ndo' o kandixa' na'a' ndo', süu' jaan' ndii saa tu ndo' na jaan' xa'a' a na naá kaxi' nimá ndo'. ⁶ Na jaan' na kuni a na cha'vi ndo' nda'a' te jaan' xu'un' yoo', kuachi ndii Ndiosí ni tax'i chuun' jaan' nuu' ra. Te xa'ndia nja xa'ndia chuun' ra jaan' xika' ra jin' kivi'. ⁷ Te nacha'vi ndo' sakuu' ne ndiso' ika' ndo'. Te naa' ndiso' ika' ndo' ndee ka xu'un' yoo' ndii, nacha'vi ndo' a nda'a' te jaan'. Te naa' ndiso' ika' ndo' xu'un' yoo' kuenta nu'u' ndo' ndii, nacha'vi ndo' a. Te nuu' ne xata'an na xito' ka'nu' na'a' ne yivi' ndii, na koto' ka'nu' tu na'a' ndo'. Te naa' nuu' na xata'an na tjin' ka'nu' na'a' ne yivi' ndii, na tjin' ka'nu' tu na'a' ndo'.

⁸ Kuiso ika' ndo' ndee iin ne yivi'. Kuachi ndii, na kuni kuiti' a kuiso ika' ta'an' ndo' ndii, na kundani ta'an' ndo' nduu' na jaan'. Sakan' na naa' kundani e' ne yivi' xiin' e' ndii, xa saxinu' e' na ka'an tu'un' ndei' Ndiosí. ⁹ Kuachi ndii, na ka'an tu'un' ndei' Ndiosí ndii: "Kümi' ndo' musa ndo'. Te ka'ni' tu ndo'

ne yivi'. Te sākui'na' ndo'. Te kā'an ndo' tūn vixi. Te ndiōo' inī ndo' xa'a' ña'a ne yivi'." Te sakuu' tu'un ndei' jaan' xiin' sakuu' ka tuku tu'un ndei' Ndiosí ndii, nakuitá a xiin' ña kundani e' ne yivi' xiin' e' jaan' saa nii' ndani xiin' mii' mii' e'.¹⁰ Te yoo ka ndani ne yivi' ndii, kōo' kivi' sando'o' ña ne jaan' xiin' ña ña'a. Ña jaan' na kuii' ki' ndani e' ne yivi' ndii, xa saxinú e' tu'un ndei' Ndiosí.

¹¹ Ña jaan' kuní a saa ndo', sakan' ña xa kua'an va kivi'. Sakan' na kuii' ndoto nuu' ndo', sakan' ña xika' ndo' iin yivi' ndee naa ne iin' va ma'na nuu'. Kuachi ndii xa kuyatin' ka kivi' ña kixin Cristo te sakakú a yoo' te sakan' ki' ni xa'a' inī e' xini ña'a' e'.¹² Xa kuyatin' ndi' ñuu, te xa kuyatin' kivi' ña nandiko' a. Sakan' na kuii' na vikuiin e' ña xaa' e' ña ña'a, ña xaa' ne yivi' mii' iin yavi'. Te na koo tu'va e' xiin' tu'un ndatun' Ndiosí, te kunta'an' e' xiin' ña ña'a jaan'.¹³ Te na kaka va'a e' ndee naa iin ke'in' nduu' a. Te na kasa'a ndo' viko' loco, te saxini xiin' mii' tu' ndo'. Te saa tu' ndo' ña xiin, ni ndee ña kivi' kuu' ndo' xiin' iin' ndo'. Te kani ta'an' ndo' kuento xiin' ne yivi', ni ndee kunduu tu' ndo' ne ndasi' nuu'.¹⁴ Ndisu nuu' a jaan' ndii, kundikun ni' ndo' ichi' xto'o e' Jesucristo. Te vikuiin ndo' ña xanini ndo' saa kivi' ki'in ndo' ña ndioo' inī ñu'u' ndei' ndo'.

14

Yo'o' ka'an Pablo saa kuni a kuu e' xiin' ne itia' inī nuu' ichi' Cristo

¹ Te natiiin va'a naa natiin' va'a ndo' ne nduu' kuenta Cristo xiin' e', ne itia' inī nuu' ichi' a. Te ki' xaa' ndo' sakan' ndii, kani ta'an' ndo' kuento xiin' ña.² Naa kuu' sava ndo'o' ndii, xanini ndo' ña kivi' kuxi ndo' sakuu' nuu' a, ndisu tuku ndo', ne itia' ña inī ndii, xanini ndo' ña kivi' kuxi ndo' yuva kuiti'.³ Te ndo'o, ne xixi' sakuu' nuu' a ndii, ka'an ichi' ndo' xiin' ne xixi' sakuu' nuu' a jaan'. Te ndo'o, ne xixi' sakuu' nuu' a jaan' ndii, natava' ndo' kuenta kuu' ne xixi' sakuu' nuu' a jaan'. Sakan' ña ni natiiin tu' Ndiosí ne jaan'.⁴ Te kōo' xachi' xa'a' a ña natava' ndo'o kuenta kuu' ne xika' nuu' nuu' xto'o e' Ndiosí. Mii' a jaan' ka'an naa' xika' nuu' va'a ña uun naa' xika' nuu' va'a ña nuu' a. Ndisu kaka ni' ña ichi' a, kuachi ndii kumi' xto'o e' Ndiosí jaan' ndiee' te chindiee' ña'a' a.

⁵ Yoo sava ne yivi' ndii, ka'nu' ka sava kivi' nuu' ña te sakan' tuku a, ndisu sava ña ndii, iin kachi nduu' sakuu' kivi' nuu' ña. Sakan' na kuii' i'in ne ka'an ña jaan' ndii, kuní a ña koo ña ndaku nuu' ña ña ña kandixa' ña jaan' ndii, ña va'a nduu' a.⁶ Te ne tuu ña ka'nu' ka sava kivi' ndii, xa'a' xto'o e' xaa' ña a. Te ne kōo' kivi' ka'nu' nuu' ndii, xa'a' xto'o e' xaa' ña a. Te ne xixi' sakuu' nuu' a ndii, xa'a' xto'o e'

xixi' nja a, sakan' ña taxi' nja ña chindani Ndiosí. Te ne xixi' sakuu' nuu' a jaan' ndii, xa'a' xto'o e' xixi' nja a, sakan' ña taxi' tu ne jaan' ña chindani Ndiosí. ⁷ Kuachi ndii ndee jin e' tiaku xa'a' mji' e' kujiti'. Te ndee jin tu e' küvi xa'a' mji' e'. ⁸ Te naa' tiaku e' ndii, xa'a' xto'o e' tiaku e' te saa e' ña kuni a. Te naa' ni xi'i e' ndii, kuenta xto'o e' nduu' e'. Ña jaan' na kuii' naa' tiaku e', uun naa' ni xi'i e' ndii, kuenta xto'o e' nduu' e'. ⁹ Kuachi ndii ni xi'i Cristo, te ni natiaku a, te sakan' kunduu a xto'o nuu' ne ni xi'i xiin' nuu' ne tiaku.

¹⁰ Te ndo'ó ndii, köo' ndee jin xa'a' ña natava' ndo' kuenta kuu' ne nduu' kuenta Cristo xiin' e'. Te köo' tu ndee jin xa'a' ña ka'an ichi ndo' xa'a' nja. Kuachi ndii sakuu' e' kujita ndichi nuu' Cristo mii' sana'má a yoo'. ¹¹ Sakan' ña yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii:

Ka'an kaxi' i xiin' ndo' ña xa'a' ña tiaku i ndii, nuu' yu'u kujita xiti' sakuu' ne yivi'

te ndiee yu'u' nja ña yu'u' nduu' Ndiosí.

Kachi a. ¹² Ña jaan' na kuii' jin yoo' nataxi kuenta nuu' Ndiosí xa'a' mji' e'.

¹³ Ña jaan' na kuii' vikuijn e' ña natava' e' kuenta kuu' ta'an' e'. Te nuu' a jaan' ndii, ndee chaa' ka chituni e' ña kunduu e' ña kaviko' ne nduu' kuenta Cristo xiin' e' te saa nja kuachi. ¹⁴ Te xini kaxi' yu'u' ña nuu' xto'o e' Jesús ndii, köo' ndee jin ña xaxi' ña kini iin' mji'. Ndisu

naa' yoo ka tuu ña yoo ña xaxi' ña kini iin' ndii, ña kini iin' nduu' a nuu' mji' ne jaan'. ¹⁵ Saa e' kuenta ndii, naa' satuxu'vi ndo' nimá jin ne nduu' kuenta Cristo xiin' xa'a' ña xaxi' ndo' ndii, kuasa' ka nia'a ndo' saa ndani e' ne jaan'. Xa'a' a jaan' na sanduxin ndo' xiin' ña xaxi' ndo' jaan' jin ne xa ni xi'i Cristo xa'a'. ¹⁶ Ña jaan' na kuii' taxi ndo' ña kanja'a ne yivi' xa'a' ña xini ndo' nduu' ña va'a ña xaa' ndo'. ¹⁷ Kuachi ndii, ña xa'ndia chuun' Ndiosí nimá e' ndii, süu' kuenta ña xaxi' uun ña xi'i' nduu' a. Süu' jaan' ndii kuenta ña xachuun' ndaku e', xiin' ña xika' manj' e' jin yivi', xiin' ña va'a kuni e' nduu' a. Te sakuu' ña jaan' ndii, Espiritu Santo taxi' a nuu' e'. ¹⁸ Kuachi ndii, yoo ka xika' nuu' nuu' Cristo sakan' ndii, va'a kuni Ndiosí xini ña'a' a. Te va'a tu kuni ne yivi' xini ña'a' nja.

¹⁹ Ña jaan' na kuii' na kundikun ni'i e' ña kundiee manj' xiin' ta'an' e', te sakuu' nuu' naa sakuu' nuu' ta'an' e' nuu' ichi' Ndiosí. ²⁰ Xa'a' a jaan' na vikuijn ndo' ña sanduxin ndo' ña xaa' Ndiosí nimá ne ta'an' e' xiin' Cristo xa'a' ña xaxi' ndo'. Ña ndaku nduu' a ndii, ña va'a nduu' ndee ka nuu' ña xaxi'. Te ndii, va'a xaa' ndo' xaxi' ndo' ña xaxi', ña kaviko' tuku ne ta'an' e' jaan', te saa nja kuachi. ²¹ Ndee va'a ka küxi e' ndei' ni ndee köo' tu e' vino, ni ndee ndiaa ka inga

ñā'a, te sānama' tu ñā'a' e' nuu' kuachi, te ni ndee sāa tu e' ñā kandixa' ne jaan' ndii, kuachi nduu' a, te ni ndee sātuxu'ví e' nimá ne jaan' xa'a' ñā jaan'. ²² Te naa' kandixa' ndo'ó ndii, vā'a sāa ndo' ndee ka ñā jaan' naa' sāa ndo' a nuu' Ndiosí kuiti'. Sakan' ñā sañu'u' vā Ndiosí i'in ndo'ó, ne tiin' kuachi xiin' mii' kij' xaa' ndo' ñā kandixa' ndo' nduu' ñā ndaku. ²³ Ndisu ne kandixa' ñā vā'a kaxi' nia sava ñā'a, te xaxi' nia a ndii, katun' xiin' mii' mii' nia, sakan' ñā kandixa' nia ñā ñā vā'a nduu' a. Te sakuu' ne xaa' ñā jaan', te kandixa' nia ñā süu' ñā vā'a nduu' a ndii, kuachi nduu' a nuu' Ndiosí.

15

¹ Sakan' na kuii' yoo', ne xixa ñā ini xini Jesús ndii, kuní a ñā kundieni e' nuu' ne itia' ñā ini xini nia a, te na kaka e' xa'a' ñā vā'a ñā kuní mii' kuiti' e'. ² Süu' jaan' ndii kuní a ñā sakuatia' e' ne ndikún ichi' Jesús xiin' e', te na nduku' tu e' ñā vā'a sāa e' xa'a' nia, te ku'anü naa ku'anü nia nuu' ichi' Ndiosí. ³ Kuachi ndii ni ndee mii' Cristo ni nduku' ñā vā'a xa'a' mii' a. Süu' jaan' ndii yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: "Ñā ni kania'a ne yivi' xa'a' un' ndii, xa'a' yu'u ni kania'a nia." Sakan' yoso' a. ⁴ Kuachi ndii sakuu' ñā yoso' nuu' tutu Ndiosí, ñā ni ke'i xta'an' iin yivi' ndii, ni ke'i a, te sania'á a yoo' ñā kuie koo ini e', te sandieni tu a

yoo', te kundiatu ini e' ñā ni taxi Ndiosí kuento a xa'a' nuu' e'. ⁵ Ndiosí, ñā taxi' ñā kuie yoo ini e' xiin' ñā xandieni yoo', na chindiee' ndo'ó te kundiee maní' naa ndiee' maní' xiin' ta'an' ndo' ndee naa kuní Cristo Jesús, ⁶ te xiin' iin ndaa' nimá ndo' saka'nu' inga' ndo' Ndiosí, ñā nduu' yuva' xto'o e' Jesu-cristo.

Na sania'á e' tu'un vā'a nuu' ne tuku'

⁷ Xa'a' a jaan' na kuii' natjin maní' ta'an' i'in ndo' ndee naa ni natjin maní' tu Cristo yoo', te natjin Ndiosí ñā xaka'nu' ñā'a' ne yivi'. ⁸ Naka'an' ndo' ñā Cristo Jesús ndii, ni kixin a, te ni xika nuu' a nuu' ne ta'an' i, ne Israel, te xiin' ñā jaan' ni nia'a a ñā Ndiosí ndii, ñā xachuun' ndaku nduu' a, sakan' ñā ni saxinú a ñā ni ka'an a xiin' ne xii' yata' i. ⁹ Te sakan' tu ni kixin a te saka'nu' ne tuku' Ndiosí xa'a' ñā kuvita ini a xa'a' nia. Naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: Xa'a' a jaan' na ka'an i xiin' ne tuku' ñā ñā ka'nu' vā nduu' yo'ó, te saka'nu' i yo'ó xita' i nuu' un'. Sakan' yoso' a. ¹⁰ Te yoso' tu a ndii: Nakuatia' nimá ndo'ó, ne tuku', xiin' ndu'u, ne Israel, ne nduu' kuenta Ndiosí. Sakan' yoso' a. ¹¹ Te yoso' tu a ndii: Ne tuku', na saka'nu' sakuu' ndo'ó xto'o e' Ndiosí.

Te na ka'an ndatun' sakuu'
ndo'ó, ne yivi' iin yivi'
xa'a' Ndiosí.

Sakan' yoso' a. ¹² Te yoso'
tu a nuu' tutu a mii' ni ke'i
Isaias ndii:

Te kaku iin siani' xika' Isai.

Te jaan' ndii, ka'ndia chuun'
ra nuu' sakuu' ne
tuku'.

Te ini ne jaan' kuni ña'a' nia.
Sakan' yoso' a. ¹³ Te mii'
Ndiosí, ña taxi' ña ndiatu'
ini e', na taxi' tu a ña va'a
kuni ndo', te taxi' tu a ña
mani' koqo nimá ndo' xa'a'
a ña ini ndo' xini ña'a'
ndo'. Te koqo kua'a' xava'a
ña kundiatu ini ndo' saa ña
ndiee' Espiritu Santo.

*Chuun nuu' Pablo ña ni
taxi Ndiosí saa ra tein ne
tuku'*

¹⁴ Ñani ta'an' i, yu'u ndii,
ini xna'a i ña xaa' ndo'
sakuu' nuu' ña va'a xiin'
ta'an' ndo'. Te xini kaxi'
ndi' ndo' ndee ña kuni
Ndiosí kuni ndo'. Te ne
chuun va' nduu' ndo' ña
kondia yu'u' ta'an' ndo'.

¹⁵ Ndisu ni ke'i i tutu yo'o'
mii' ka'an ndiee' a xa'a' sava
ña'a, te sanaka'an' i ndo'ó
xa'a' ña jaan'. Xaa' i sakan'
kuachí ndii, Ndiosí nduu' ña
ni xamani' yu'u' chuun yo'o',

¹⁶ te kunduu i te xika' nuu'
nuu' Cristo Jesús xa'a' ne
tuku', ña jaan' na nduu' i
te ka'an ndoso' tu'un va'a
xa'a' Ndiosí nuu' nia. Sakan'
xaa' i te kunduu ne tuku',
ne ini xini Ndiosí, ndee naa
ña nasoko' i nuu' a, ña
nduu' ña va'a kuni a xini
a, te sakan' nduu' ne jaan'

nditia Ndiosí xiin' ña ndiee'
Espiritu Santo.

¹⁷ Ña jaan' na kuii' kuví
ka'an kuation' i xa'a' ña ni
xaa' Cristo Jesús xiin' nda'a'
i xiin' chuun ña xaa' i nuu'
Ndiosí. ¹⁸ Kuachí ndii ka'an
ninu kuiti' i xa'a' ña ni xaa
Cristo xiin' nda'a' i, sakan'
ña xiin' ña ni ka'an i, te
xiin' ña ni xaa i, ni taxi' so'ó
ne tuku' jaan' tu'un va'a.

¹⁹ Sakan' ña xiin' ña ndiee'
ña taxi' Espiritu Ndiosí ni
xaa' i chuun ka'nu' xiin' ña
nandaní ne yivi'. Sakan' na
ni xa'a' i ndee ñuu' Jerusalén
ka'an ndoso' i tu'un va'a
xa'a' Cristo sakuu' ñuu' ndee
ni xaa' i nuu' ñu'u' Ilirico.
²⁰ Xa'a' a jaan' na ka'an
ndiee' xachi' nimá i ña ka'an
ndoso' i tu'un va'a mii' tia'an
kuni so'ó ne yivi' xa'a' Cristo.
Sakan' xaa' i te sania'a ka' i
ne xa' ni xa'a' inga ne yivi'
sania'a nia xa'a' ichi' Ndiosí.

²¹ Süu' jaan' ndii ni xaa' i naa
yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii'
ka'an a ndii:

Ne ni ka'an ne yivi' xiin'
xa'a' ña jaan' ndii,
kuni ña'a' nia.

Te ne ni xini so'ó xa'a'
ña jaan' ndii, kundani
nia xa'a' a.

Sakan' yoso' a.

*Chituni Pablo ña ku'un
ndi'e' ra te kuni ra ne nduu'
kuenta Jesús, ne ndiee' ñuu'
Roma*

²² Xa'a' a jaan' na ni kuví
ku'un ndi'e' i mii' ndiee'
ndo' tee' ndee kua'a' va' ichi'
ni ka'an nimá i. ²³ Ndisu
vitin ña xa' ni ndi' chuun
nuu' i yo'o', te xa'a' a ña

kua'a' kuiya xikán nimá i ku'un ndi'e' i mii' ndiee' ndo' ndii, ²⁴ chituní i ña xka'ndja i mii' ndiee' ndo' jaan' kij' ku'un i ñu'u' España. Te kuví chindiee' ndo' yu'u, te nakaá i ku'un i ñu'u' España jaan' kij' ndi'i va'a kunj inga' nimá e' ndia'vi' kivi'. ²⁵ Ndisu vitin ndii, kua'an i ñuu Jerusalén te chindiee' i ne nduu' kuenta Ndiosí xiin' e'. ²⁶ Kuachí ndii, ne nakayá xa'a' Jesús, ne ndiee' ñu'u' Macedonia xiin' ñu'u' Acaya ndii, ni ka'an nimá mii' nja ña ndasajin nja xu'un' te chindiee' nja ne nda'vi kuu', ne nduu' kuenta Ndiosí xiin' e', ne ndiee' ñuu Jerusalén. ²⁷ Te ni ka'an nimá mii' nja saa nja ña jaan', tee' ndee kande'i ña chindiee' nja ne jaan' xa'a' a ña xi'na ne Israel jaan' ni taxi tu'un va'a xa'a' Jesús nuu' ne tuku' jaan'. Sakan' na kuní tu a ña chindiee' nja ne jaan' xiin' ña va'a ña kumi' nja. ²⁸ Ña jaan' na kuui' kij' saxinú i chuun va'a yo'o', ña nataxi i xu'un' jaan' xa'a' ne nda'vi kuu' jaan' ndii, xka'ndja i mii' ndiee' ndo', te ikan' te ku'un i ñu'u' España. ²⁹ Te xiní i ña kij' xaá i mii' ndiee' ndo' ndii, xaá i xiin' sakuu' ña kuni sañu'u' ndi'i Cristo yoo'.

³⁰ Ñani ta'an' i, ka'an nda'vi i xiin' ndo' xa'a' a ña ini e' xini e' xto'o e' Jesucristo, xiin' xa'a' a ña ndani ta'an' e' xiin' ña ndiee' Espíritu Santo ndii, chindiee' ndo' yu'u ña ka'an

ndiee' ndo' xiin' Ndiosí xa'a' i. ³¹ Te jin sakan' ka'an tu ndo' xiin' a ña sakakú a yu'u nuu' ne kuni ini kunj Jesús, ne ndiee' ñuu Jerusalén, xiin' inga ne ndiee' nuu' ñu'u' Judea. Te ka'an tu ndo' xiin' a ña tin maní ne nduu' kuenta Jesús, ne ndiee' ñuu Jerusalén jaan', xu'un' jaan'. ³² Sakan' te naa' kuní Ndiosí ndii, nii' sakan' va'a kunj na nimá i xaá i ndee mii' ndiee' ndo' jaan', te nandiee' i jin xa'a' tejin ndo'. ³³ Te na koo na Ndiosí ña taxi ña maní yoo nimá e' xiin' sakuu' ndo'. Sakan' na kunduu a.

16

Ti'vi' Pablo cha'an' sava ne ndiee' ñuu Roma

¹ Te sakan' tu ka'an nda'vi i xiin' ndo' ña natjin va'a ndo' ña' ta'an' e' Febe, ña' jaan' ndii, ña' xito' ne nakayá xa'a' Jesús ñuu Cencrea nduu' a'. ² Te xa'a' a ña kuenta xto'o e' nduu' a' ndii, natjin maní ña'a' ndo' saa xata'an natiin' maní e' ne nduu' kuenta a' xiin' e'. Te chindiee' ña'a' ndo' xiin' ndee ka ña kuní nuu' a', sakan' ña xa ni chindiee' kua'a' a' ne yivi', te ni chindiee' tu a' yu'u.

³ Kua'an Ndiosí na koo Priscila xiin' ii' a' Aquila, ne xachuun' inga' xiin' i nuu' Cristo Jesús. ⁴ Te ni sando'o' xiin' mii' nja te sakakú nja yu'u, ndee kuain' ni kuu nja. Te süu' yu'u kuiti' taxi' ña chindani Ndiosí xa'a' ne jaan'. Süu'

jaan' ndii sakan' tu ne tuku', ne nakaya xa'a' Jesus ndii, taxi' nja na chindani a xa'a' ne jaan'. ⁵ Te kua'an Ndiosí koo tu ne nakaya xa'a' Jesus, ne nduun' vi'e ne jaan'.

Te kua'an Ndiosí koo tu te ndani va i, te nduu' Epeneto. Te xi'na ka te jaan' ni ini xini Cristo te sakan' sakuu' ne ndiee' nuu' nu'u' Asia.

⁶ Te kua'an Ndiosí koo tu Maria, na xa xika' nuu' kua'a' tein ndo'ó.

⁷ Kua'an Ndiosí koo An-drónico xiin' Junia. Te judío, te ta'an' i, nduu' tu te jaan'. Te ni nu'u' inga' ndu vi'e kaa xa'a' tu'un va'a xa'a' Jesus. Te ka'an va'a va te nda'a' xa'a' Cristo xa'a' te jaan'. Te xi'na ka te jaan' ni ini xini Cristo te sakan' yu'u.

⁸ Kua'an Ndiosí koo Amplias, te ndani va i, te nduu' kuenta xto'o e'.

⁹ Kua'an Ndiosí koo Urbano, te xachuun' inga' xiin' ndu nuu' Cristo Jesus. Te sakan' tu kua'an Ndiosí koo Estaquis, te ndani i.

¹⁰ Kua'an Ndiosí koo Apeles, te ni nia'a nuu' kua'a' tundo'o' na ini ra xini ra Cristo. Kua'an Ndiosí koo tu Aristóbulo xiin' ne jin kuu' xiin' ra.

¹¹ Kua'an Ndiosí koo Herodión, te nduu' te judío, te ta'an' i. Kua'an Ndiosí koo Narciso xiin' ne jin kuu' xiin' ra, ne ini xini xto'o e'.

¹² Kua'an Ndiosí koo Trifena xiin' Trifosa. Te xachuun' ne jaan' kuenta xto'o e'. Kua'an Ndiosí koo tu Pérsida, na ndani e', na'

xachuun' va tu kuenta xto'o e'.

¹³ Kua'an Ndiosí koo Rufo, te xika' nuu' va'a nuu' xto'o e', te kua'an Ndiosí koo tu si'i' ra, na' nduu' ndee naa si'i' tu yu'u.

¹⁴ Kua'an Ndiosí koo Asíncrito, xiin' Flegonte xiin' Hermas, xiin' Patrobas xiin' Hermes. Kua'an Ndiosí koo tu nanj ta'an' e', ne nakaya xa'a' Cristo xiin' ne jaan'.

¹⁵ Kua'an Ndiosí koo Filólogo xiin' Julia xiin' Nereo xiin' na' ta'an' ra. Te kua'an Ndiosí koo tu Olimpás xiin' sakuu' ne nduu' kuenta Jesus xiin' ne jaan'.

¹⁶ Chito nuu' ta'an' ndo' kuenta Jesus, te xiin' na jaan' nakuatú ta'an' ndo'. Te ti'vi' sakuu' jin ti'vi' ne nakaya xa'a' Cristo cha'an' ndo'.

¹⁷ Nanj ta'an' i, ka'an nda'vi i xiin' ndo' na koto xiin' mji' ndo' nuu' ne kuni natá'vi' ndo'ó. Ne jaan' ndii, kuni kaviko' nja ndo'ó xiin' na xini xa'an' na nakuitá xiin' na ndixa xa'a' Jesus, na ni kandixa' ndo'. Kuxioo naa kuxioo' ndo' nuu' ne jaan'. ¹⁸ Kuachi ndii, ne yivi' jaan' ndii, süu' xika' nuu' nja nuu' xto'o e' Jesucristo. Süu' jaan' ndii xika' nuu' nja xa'a' na xikan' jin' mji' kuiti' nja. Te xiin' kuento ndatun' va ka'an nja. Te sakan' tu xiin' kuento vixi sachie nja ne yivi'. Sakan' xaa' nja xini xa'an' nja ne naa' kuu'. ¹⁹ Kuachi ndii xini sakuu' ne yivi' na saxinú

ndo' tu'un va'a xa'a' Cristo, te sakuatia' va' ña jaan' nimá i. Ndisu kuni i ña chuun va koo ini ndo' nuu' ña va'a, te koo sa'vi ini ndo' nuu' ña nja'a. ²⁰ Te Ndiosí, ña taxi' ña maní' ndii, nã'a' ka te kue'ni a ña ndiva'a nuu' ndo'. Te na sañu'u' na xto'o e' Jesucristo ndo'ó.

²¹ Timoteo, te xachuun' inga' xiin' i ndii, ti'vi' ra cha'an' ndo'. Te jin kachi xaa' Lucio xiin' Jasón xiin' Sosípater. Te judío, te ta'an' i, nduu' tu te jaan'.

²² Ti'vi' tu yu'u te nani' Tercio, cha'an' ndo', te ni ke'i tutu yo'o'. Te nduu' tu yu'u kuenta xto'o e' Jesús xiin' ndo'. ²³ Ti'vi' Gayo cha'an' ndo'. Te jaan' ndii, natiin' va'a ra yu'u xiin' sakuu' ne nakayá xa'a' Jesús yo'o'. Te ti'vi' tu Erasto cha'an' ndo'. Te jaan' ndii, te xito' xu'un' xa'a' ñuu' yo'o' nduu' ra. Te ti'vi' tu ñani ta'an' e' Cuarto cha'an' ndo'. ²⁴ Te na sañu'u' na xto'o e' Jesucristo sakuu' ndo'ó. Sakan' na kunduu a.

Tuku ni xaka'nu' Pablo Ndiosí

²⁵ Te na saka'nu' e' Ndiosí, ña kuvi taxi' ña ndjee' ndo' te kujta ni'i ndo' xiin' ña kandixa' ndo' saa nakuitá xiin' tu'un va'a, ña ka'an ndoso' i nuu' ndo' xa'a' Jesucristo. Te nakuitá tu ña ka'an ndoso' i jaan' xiin' ña ni yoo si'e ni xaa Ndiosí ndee kij' tia'an kua'a jin yivi' xta'an' kivi'. ²⁶ Ndisu vitin ndii, xa ni satuvi Ndiosí ña ndixa xa'a' Jesús, ña ni yoo si'e jaan', ña ni ke'i te ni

ka'an tiakú tu'un a jaan', saa nii' ni ka'an tuni mji' Ndiosí jaan', ña yoo ndee ndi'i' ni kivi', te kuni sakuu' ti'vi' ne tuku' ña ndixa jaan', te kuvi kuni sakuu' ne yivi' kuni ña'a' nja, te kuvi tu kandixa' ña'a' nja. ²⁷ Te jin ndaa' Ndiosí ña ndichi va jaan' na saka'nu' e' ndee ndi'i' ni kivi' xa'a' ña ni xaa Jesucristo. Sakan' na kunduu a.

Tutu nuu' ña ni ke'i San Pablo kua'an nda'a' ne ini xini Jesús, ne ndiee' ñuu Corinto

Ti'vi' ra cha'an' nia

¹ Yu'u nduu' Pablo, te ni kana Ndiosí xa'a' a ña kuní mii' a te kunduu i te tianu' Jesucristo sania'á ichi' a. Ti'vi' yu'u xiin' ñanji e' Sóstenes ² cha'an' sakuu' ndo'ó, ne nakayá xa'a' Ndiosí, ne ndiee' ñuu Corinto, ne ndoo nuu' Ndiosí xa'a' ña ni xaa Cristo Jesús. Te ni kana a ndo'ó te kunduu ndo' nditia a xiin' sakuu' ne yivi', ne ndiee' mii' ka iin yivi', ne nakuni ña Jesucristo nduu' xto'ó nia ndee naa nduu' tu a xto'ó yoo'. ³ Na sañu'u' na Ndiosí, yuva' e', xiin' xto'ó e' Jesucristo, ndo'ó, te na taxi tu a ña manj' koó xiin' ndo'.

Taxi' Pablo ña chindani Ndiosí

⁴ Saa kivi' taxi' i ña chindani Ndiosí e' xa'a' ndo', te sakan' tu xa'a' a ña ndani mii' Ndiosí ndo'ó ni xaa Cristo Jesús. ⁵ Kuachj' ndii ña jaan' ni xaa sakan', te ni sañu'u' va Ndiosí ndo'ó xiin' ña chuun va ndo' sania'á ndo' tu'un a, te ni taxi tu a ña ndichi va ndo'. ⁶ Te xiin' ña jaan' nia'á ndo' ña ni tuxi' va tu'un va'a, ña ni sania'á ndu ndo'ó xa'a'

Cristo, nimá ndo'. ⁷ Xa'a' a jaan' na koo' ka ndee iin ña chuun va ña xaxa' Ndiosí nuu' e' kuní nuu' ndo'ó ña ndiatu' ndo' kii' xaa' kivi' ña nandiko' xto'ó e' Jesucristo. ⁸ Ndiosí tu taxi ndiee' ndo' te kujta ni'i ndo' nuu' ichi' a ndee so'ó' ndi'i, sakan' te koo' xa'a' ña kivi' sanandiko' a ndo'ó kii' xaa' kivi' ña kixin xto'ó e' Jesucristo jaan'. ⁹ Sakan' ña Ndiosí ndii, xachuun' ndaku a, te suvi' a ni kana ndo'ó te iin ndaa' nduu' ndo' xiin' xto'ó e' Jesucristo si'e a.

Va'a nata'vi' ta'an' ne ndikun' ichi' Jesús

¹⁰ Ñanji ta'an' i, xiin' ndiee' xto'ó e' Jesucristo ka'an nda'vi i xiin' ndo' ña nakuita kuento ndo', te nata'vi' ta'an' ndo'. Süu' jaan' ndii kundiee manj' ndo', te iin kachi kanjini ndo', te iin kachi tu ña'a chituni ndo' xa'a'. ¹¹ Ka'an i sakan' xiin' ndo', ñanji ta'an' i, sakan' ña xini i kuento xaa' ne vi'e Cloé ña nata'vi' ta'an' ndo'. ¹² Sakan' ña sava ndo' ka'an ndii, kuenta Pablo nduu' ndo', te sava tu ndo' ka'an ndii, kuenta Apolos nduu' ndo', te sava ni tu ndo' ka'an ndii, kuenta Pedro nduu' ndo', te sava ka tu ndo' ka'an ndii, kuenta Cristo nduu' ndo', kachi ndo'. ¹³ ¿Ñáá xanini ndo'ó ndii, ni nata'vi' Cristo? Uun, ¿ñáá xanini ndo' ndii, Pablo ni xi'i nuu' krusin xa'a' ndo'? Uun, ¿ñáá kuenta Pablo ni chichj' ndo'? ¹⁴ Taxi' i ña chindani Ndiosí ña ndee iin ndo'ó ni sakuchi' i kuenta Jesús. Süu' jaan'

ndii Crispo xiin' Gayo kuṭiṭi' nī sākuchi' i kuenta Jesús. ¹⁵ Sakan' na kuui' ndee jin ne yivi' küvi ka'an ña nī chīchī nīa kuenta i. ¹⁶ Nī sākuchi' tu i ne vi'e Estéfanos kuenta Jesús. Ndisu nāka'an' i naa' nī sākuchi' i inga ka ne yivi'. ¹⁷ Kuachī ndii nī tjanu' Cristo yu'u te sākuchi' i ne yivi' kuenta a, süu' jaan' ndii nī tjanu' a yu'u te ka'an ndoso' i tu'un va'a nuu' ne yivi'. Te süu' xiin' tu'un ndichi nī xaa i ña jaan', sakan' te chindiaa ya'vi' i ña nī xi'i Cristo nuu' krusín.

Cristo nduu' ña ndiee' Ndiosí, te suvi' tu a nduu' ña ndichi a

¹⁸ Sakan' ña tu'un va'a ña ka'an xa'a' ña nī xi'i Jesús nuu' krusín xa'a' kuachī e' ndii, ña siki' nduu' a nuu' ne kua'an mii' ndoñu'u' nimá nīa. Ndisu nuu' yoo, ne xa nī kaku nuu' kuachī e' ndii, ña ndiee' Ndiosí nduu' a. ¹⁹ Naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii:

Sandoñu'u' i ña xini tuní te yivi' te xini tuní,
te saxioo tu i ña kundani te xini tuní jaan'.

Sakan' kachi a.

²⁰ Xa nī sasana' ndoo' Ndiosí ña xini tuní ña yoo jin yivi' yo'o', naa kuu' te kumi' ña xini tuní jaan', xiin' te sania'á ña ndichi, xiin' te kani ta'an' kuento xa'a' ña ndichi jaan'. ²¹ Kuachī ndii, xiin' ña xini tuní Ndiosí nī xindoo nimá a ña kōo' kivi' kunī nīa nuu' a xiin' ña xini tuní ña yoo jin yivi' yo'o', süu' jaan' ndii nī xindoo

nimá a ña sākakú a ne jin xini ña sania'á ndu'u, tee' ndee ña siki' nduu' a nuu' sava ne yivi'. ²² Kuachī ndii, ne ta'an' ndu, ne judío ndii, kuni kunī nīa chuun ka'nu' te kuvī kandixa' nīa. Te ne tuku' ndii, kuni kunī so'o nīa ña ndichi te kuvī kandixa' nīa. ²³ Ndee saa kani ndii, xa'a' a ña nī xi'i Cristo nuu' krusín ka'an ndoso' ndu. Te tu'un yo'o' ndii, sanasa'a' va a ne judío, te nuu' ne tuku' ndii, siki' kuṭiṭi' nduu' a. ²⁴ Ndisu nuu' yoo', ne nī kana Ndiosí nuu' ichi' a ndii, Cristo jaan' nduu' ña ndiee' a, te nduu' tu a ña ndichi a, kōo' a xaa' naa' ne judío nduu' e', uun naa' ne tuku' nduu' e'. ²⁵ Kuachī ndii, tee' ndee siki' kuṭiṭi' nduu' tu'un Ndiosí jaan' nuu' ne yivi', ndisu ña ndichi ka nduu' a te sakan' sakuu' ña xini tuní ña yoo jin yivi' kaa'. Te ña xaa' Ndiosí, te tuu ne yivi' ña kōo' ña ndiee' a ndii, ndiee' kua'a' ka a te sakan' ña ndiee' ña kumi' ne yivi' jin yivi' yo'o'.

²⁶ Chuun xa'a' ndo' ña kij' nī kana Ndiosí ndo'o nuu' ichi' a ndii, ndia'vi' kuṭiṭi' ndo' nduu' ne ndichi nuu' ne yivi' jin yivi', te ndia'vi' tu ndo' nduu' ne ndiachuun', uun ne jin kuu' xiin' ne ka'nu'. ²⁷ Sakan' ña nī nakaxin Ndiosí ne naa' kuu' tuu ne yivi' jin yivi' te saka'an' a ne tuu ña ndichi nīa. Te nī nakaxin tu a ne nda'vi so'o tuu ne yivi' jin yivi' te saka'an' a ne tuu ña yoo ndiee' nīa. ²⁸ Te nī nakaxin nī tu Ndiosí

ne nda'vi va kuu', xiin' ne kuni kotō ne yivi' nuu', xiin' ne kuāsa' kuni xachi' tuu ne yivi' iin yivi', sakan' ni xaa a te saka'an' a ne tuu ndii, ne ka'nu' nduu' mji' nja. ²⁹ Sakan' ni xaa Ndiosí te ndee iin ne yivi' kúvi sañuñu' xiin' mji' nuu' a. ³⁰ Mji' Ndiosí ni ndasaiin ndo'ó xiin' Cristo Jesús, te xa'a' ña ni xaa a ndii, nduu' e' ne ndichi, te nduu' tu e' ne ndaku nimá nuu' a, te nduu' tu e' nditja a te saa e' ña kuni a, te sakan' tu ni sandoó ndiká a yoo nuu' kuachi e'. ³¹ Sakan' ni xaa Ndiosí sakan' ña naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: "Naa' kuni ka'an niñu yoo ka ndii, na ka'an niñu nja xa'a' ña ni xaa xto'o e' Ndiosí xa'a' nja", kachi a.

2

*Ka'an Pablo ña ni xi'i
Cristo nuu' krusin xa'a'
kuachi e'*

¹ Ñani ta'an' i, sakan' na kij' ni xa'an ka'an ndoso' i mii' ndee' ndo' tu'un ña ni natijn i nda'a' Ndiosí ndii, ni tiin' i tu'un ña xasuvi', ni ndee ni tiin' tu i ña ndichi. ² Süu' jaan' ndii ni chituní i ña ka'an i xiin' ndo' xa'a' Jesús kujti' xiin' xa'a' ña ni xi'i a nuu' krusin xa'a' kuachi e'. ³ Te ni yoo ndiee' i, te ndee kisi' vi' a yu'u ña yi'vi i kij' ni xika i mii' ndiee' ndo' jaan'. ⁴ Te kij' ni ka'an ndoso' i tu'un va'a xa'a' Jesús nuu' ndo' ndii, ni tiin' i tu'un ña xasuvi' ña ndichi ne yivi' iin yivi'

yo'o'. Süu' jaan' ndii ña ndiee' Espiritu Santo ni nia'a ndo'ó xiin' tu'un ña ni ka'an ndoso' i jaan'. ⁵ Sakan' te kotijn ndiaa ña ini ndo' xini ndo' Jesús jaan' ña ndiee' Ndiosí, te kotijn ndiaa a ña ndichi ne yivi' iin yivi' yo'o'.

*Kumi' e' ña ndichi xaa'
Espiritu Santo*

⁶ Ndisu ka'an ndu xiin' ña ndichi nuu' ne xa ita' ni' nuu' ichi' Jesús. Te ndii, ña ndichi ña ka'an ndu jaan' ndii, süu' ña ndichi iin yivi' yo'o' nduu' a, ni ndee süu' ña ndichi ne xini tuni xa'ndia chuun' iin yivi' yo'o' nduu' a. Ne jaan' ndii, xa kua'an ndoñu'u' nja. ⁷ Te ndu'u ndii, sania'a ndu ña ndichi ña ni yoo si'e, ña xini mji' kujti' Ndiosí ndee kij' tia'an kasa'a a iin yivi', ña ni chituní a xa'a' e' te natijn e' ña ndatun' saa a. ⁸ Te ña ndichi jaan' ndii, ndee iin te xa'ndia chuun' iin yivi' yo'o' ni kundani a. Sakan' ña naa' ni kundani ra a ndii, kã'ni' ra xto'o e', ña ndatun' koo' chukuu', nuu' krusin. ⁹ Te ndii, naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: Ña'a ña kōo' kivi' ni xini nduchi' nuu' ne yivi', xiin' ña kōo' kivi' ni xini so'o nja, xiin' ña kōo' kivi' ni xanini nja nduu' ña ni xava'a Ndiosí xa'a' ne ndani ña'a'.

Sakan' yoso' a. ¹⁰ Ndisu ni satuvi Ndiosí sakuu' ña jaan' nuu' e' ni xaa Espiritu Santo, sakan' ña Espiritu Santo jaan' ndii, xini a sakuu' ña

yoo' sɿ'e ndee maa' nimá Ndiosí. ¹¹ Kuachɿ ndii ndee jin e' xini saa xanini inga ne yivi', süu' jaan' ndii jin ndaa' mji' nja xiin' nimá kuɿti' nja xini yoo nduu' a xanini nja. Sakan' tu ndee jin e' xini yoo nduu' a xanini Ndiosí, süu' jaan' ndii Espiritu Santo kuɿti' nduu' ña xini ña xanini a. ¹² Te yoo' ndii, ni natijn e' espíritu ña nduu' kuenta jin yivi' yo'o', süu' jaan' ndii ni natijn e' Espiritu ña kuaxi nda'a' Ndiosí te kuvi kundani e' sakuu' ña ni samani' a yoo'. ¹³ Te sania'á ndu xa'a' ña jaan' xiin' tu'un ña sania'á Espiritu Ndiosí ndu'u, te süu' sania'á ndu a xiin' ña xini tuni mji' ndu. Süu' jaan' ndii xiin' tu'un ña natiin' ndu nuu' Espiritu Santo sania'á ndu xa'a' ña ka'an xa'a' Ndiosí. ¹⁴ Ndisu ne yivi', ne köo' Espiritu Santo naa nimá ndii, kuvi natijn nja ña sania'á Espiritu Santo jaan', sakan' ña nuu' ne jaan' ndii, siki kuɿti' nduu' a, te ni ndee kuvi tu kundani nja a. Sakan' ña ne naá Espiritu Santo nimá kuɿti' kuvi kundani ña jaan'. ¹⁵ Sakan' ña ne naá Espiritu Santo nimá ndii, kuvi nakuni nja sakuu' ña'a, ndisu ne jaan' ndii, ndee jin ne yivi' kuvi nakuni ña'a'. ¹⁶ Naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mi' ka'an a ndii: "Köo' xini ña xanini xto'o e' Ndiosí, te köo' tu kuvi sania'á ña'a'", sakan' yoso' a. Ndisu kundani yoo' ña jaan' sakan' ña xanini e' saa

xanini Cristo.

3

Xachuun' inga' Pablo xiin' Apolos nuu' Jesús

¹ Ñani ta'an' i, ni kuvi ka'an i xiin' ndo' ndee naa xaa' i xiin' ne xa xaa' ña kuni Espiritu Santo. Süu' jaan' ndii ni ka'an i xiin' ndo' ndee naa ne xaa' ña ka'an nimá mji', uun ndee naa ne kuañu'u nuu' ichi' Cristo. ² Ni sania'á i ndo'ó ña xaku vixi kuɿti' ndee naa xaa' e' xiin' ne kuañu'u ne chichin', ña sako'o' e' nja lechin kuɿti', te taxɿ e' kaxɿ' nja ña xaxɿ' naa ña xaxɿ' yoo' ne xixa. Sakan' ni xaa i sakan' ña ndo'ó ndii, ni kuvi natijn ndo' ña ndichi xa'a' Ndiosí, te tia'an kuvi natijn ndo' a ndee vitin, ³ sakan' ña kusaa' xaa' ka ndo' ña ka'an nimá mji' ndo', naa kuu' ña kuiñu ndo', xiin' ña kani' ta'an' ka ndo' kuento, xiin' ña nata'vi' ta'an' ndo'. Te xiin' ña jaan' nia'á ndo' ña kusaa' nduu' ka ndo' ne xaa' ña ka'an nimá mji' kuɿti' ndo' ndee naa ne yivi' ne xini yoo Ndiosí. ⁴ Sakan' suu, ki' ka'an sava ndo' ndii: "Yu'u ndii, kuenta Pablo nduu' i", kachi ndo'. Te sava tuku ndo' ka'an ndii: "Yu'u ndii, kuenta Apolos nduu' i", kachi ndo'. Te ki' xaa' ndo' sakan' ndii, jin kachi xaa' ndo' te sakan' xaa' ne xaa' ña ka'an nimá mji' kuɿti'.

⁵ ¿Yoo nduu' Pablo, xanini ndo'ó, uun yoo nduu' Apolos, xanini tu ndo'? Ndu'u ndii, te xika' nuu' nuu' Ndiosí kuɿti' nduu' ndu, te

xiin' ña sانيا'á ndu inji ndo' xini ndo' Jesús. Ndisu i'in ndu ni xaa ña ni ka'an chuun' xto'q e' Ndiosí xiin' kuji' ndu. ⁶ Yu'u ni chi'i tu'un a nimá ndo', te Apolos ni kosq a, ndisu mii' Ndiosí ni sakuu' nu' a. ⁷ Xa'a' a jaan' na süu' te ka'nu' ka nduu' te chi'i', te ni ndee te kosó. Süu' jaan' ndii mii' Ndiosí nduu' ña ka'nu' ka, sakan' ña süvi a sakuu' nu' ña'a'. ⁸ Sakan' ña te chi'i' xiin' te kosó ndii, iin kachi te nduu' ra, tee' ndee xakoo xakoo ya'vi ra xa'a' chuun ña ni xaa i'in ra. ⁹ Sakan' ña ndu'u ndii, te xaa' chuun nuu' Ndiosí kuji' nduu' ndu, te ndo'ó nduu' ndee naa ñu'u' mii' xachuun' a, te nduu' tu ndo' ndee naa vi'e a ña xa'a a.

¹⁰ Te xa'a' a ña ndani mii' Ndiosí yu'u ndii, ni taxi a kumi' i ña chuun, te nduu' i ndee naa te xa'a vi'e. Xa'a' a jaan' na sakan' i xa'a' vi'e, te tuku te yivi' saka' vi'e jaan'. Ndisu kuni a ña koto va'a te saka' vi'e jaan' saa saka' ra a. ¹¹ Sakan' ña ndee iin ne yivi' küvi sakan' xa'a' inga vi'e mii' xa iin' ña jaan'. Te xa'a' vi'e ña xa iin' jaan' ndii, Jesucristo nduu' a. ¹² Kuachi ndii, xa'a' vi'e jaan' ndii, kuvj saka' e' xiin' oro, uun xiin' plata, uun xiin' yuu' ndatun', uun xiin' itun', uun xiin' itia, uun xiin' nuu' nda'a' tun' koko. ¹³ Ndisu i'in chuun ña ni xaa i'in e' natuvi kii' koto kua'a ña'a' Ndiosí kivi' so'o' ndi'i'. Sakan' ña xiin' ñu'u' koto

ku'a' a i'in ña jaan' naa' chuun va'a nduu' a, uun naa' süvi a. ¹⁴ Naa' koo' a ni ndo'o' vi'e ña ni saka' yoo ka ndii, natiiin nia ña va'a ña taxi Ndiosí nda'a' nia. ¹⁵ Ndisu naa' koto a ndii, ndoñu'u' xachi' chuun ña ni xaa nia. Tee' ndee kaku mii' nia ndii, kundo'o' nia ndee naa ne xka'ndia nuu' ñu'u'.

¹⁶ ¿Ñaa xini ndo' ña yukun' Ndiosí nduu' ndo', te naa Espiritu Santo nimá ndo'? ¹⁷ Sakan' ña naa' xika' yoo ka sandoñu'u' nia yukun' Ndiosí jaan' ndii, sandoñu'u' tu Ndiosí mii' ne jaan'. Kuachi ndii, yukun' jaan' ndii, ña su'un nduu' a, te xa mii' ndo'ó nduu' yukun' jaan'.

¹⁸ Küni xa'an' xiin' mii' mii' ndee iin ndo'. Naa' xanini sava ndo'ó ña ndichi ndo' xiin' ña xini tuni iin yivi' yo'o' ndii, kuu ndo' ndee naa ne xini tuni xiin' ña ndichi jaan', sakan' te kuvj kundu ndo' ne xini tuni xna'a nuu' ña ndichi Ndiosí. ¹⁹ Kuachi ndii, ña ndichi ña nduu' kuenta iin yivi' yo'o' ndii, ña küu' kaxi' nduu' a nuu' Ndiosí naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: "Nakasi Ndiosí ne ndichi nuu' ña xini tuni saka mii' nia." ²⁰ Te ka'an tu a ndii: "Xini xto'q e' Ndiosí ña ña xanini ne ndichi ndii, ña küu' kaxi' nduu' a", kachi a. ²¹ Xa'a' a jaan' na va'a kuñuñu' ndo' xa'a' ña ndikun ndo' iin te yivi' iin yivi' yo'o'. Sakan' ña sakuu' ña'a' nduu' kuenta mii' ndo', ²² naa kuu'

yu'u, te nduu' Pablo, xiin' te nduu' Apolos, xiin' te nduu' Pedro, xiin' iin yivi' yo'o', xiin' kivi' ñuu, xiin' ña xí'í, xiin' ña xka'ndiá vitin, xiin' ña xka'ndiá nuu' ku'un e' ndii, sakuu' ña jaan' nduu' kuenta mji' ndo'.²³ Te ndo'ó nduu' kuenta Cristo, te Cristo jaan' nduu' kuenta Ndiosí.

4

Ka'án Pablo xa'a' ña xaa' ra tejin ne nakayá xa'a' Jesús

¹ Xa'a' a jaan' na kuní a ña kundani ndo' ña ndu'u ndii, te xika' nuu' nuu' Cristo kujiti' nduu' ndu, te ni sakuiso' chuun' a ndu te sania'á ndu ña xini mji' kujiti' Ndiosí. ² Te yoo ka ni tiso chuun', te saa nja iin chuun' ndii, kuní a ña nia'a nja ña ne xachuun' ndaku nduu' nja. ³ Yu'u ndii, ndi'ni xachi' i naa' natava' ndo'ó kuenta kuu' i, uun naa' natava' te yivi' kuenta kuu' i mii' xa'nú ra kuachi. Ndee mji' ndii, natava' i kuenta ña kuu' mii' i. ⁴ Ndisu tee' ndee xini kaxi' i ña naá va'a nimá i ndii, süu' xa'a' a jaan' na nduu' i te ndaku xachi' nimá nuu' Ndiosí. Kuachi ndii xto'o e' Jesús nduu' ña sanamá yu'u. ⁵ Xa'a' a jaan' na natava' ndo' kuenta kuu' ndee iin ne yivi' ña kuní ka xaa kivi' so'o' ndi'i, süu' jaan' ndii ndiatu' ndo' ndee nandiko' xto'o e' Jesús. Sakan' ña ña jaan' nduu' ña sanatuví sakuu' ña xaa' si'e e' xiin' sakuu' ña xanini nimá e', te natjin i'in e'

ña tiin' ka'nu' saa xata'an natjin e' nda'a' Ndiosí.

⁶ Ñani ta'an' i, ni ka'an i xa'a' ña xaa' Apolos xiin' ña xaa' mji' i xa'a' ña va'a mji' ndo'. Sakan' te kunj ndo' saa xaa' ndu, te ña jaan' kundikun ndo' saa ndo', te saa kujiti' ndo' ña yoso' nuu' tutu Ndiosí, sakan' te ndee iin ndo' sañuñu' xiin' mji' mii' ña xtanj ka ndo' saa xaa' iin ra te sakan' inga ra. ⁷ Kuachi ndii, zyoo nduu' ndo'ó, tuu ndo', na natava' ndo' kuenta kuu' te jaan'? Te, zyoo nduu' ña kumi' ndo' ni taxi' Ndiosí nda'a' ndo'? Sakuu' a ni taxi' a jaan'. Naa' suvi' a ni taxi' a ndii, indichun na xañuñu' xiin' mji' ndo' ndee naa' ni ki'in ndo' a xiin' ña ndiee' mji' ndo'?

⁸ Xanini ndo' ña köo' a kuní xachi' ka nuu' ndo', te xa vika' va ndo', te xa nduu' tu ndo' ndee naa ne xa'ndia chuun' kuu' nuu', te kuasa' ka kuní ndu nuu' ndo'. Va'a ya'a naa' sakan', te nduu' xna'a ndo' ne xa'ndia chuun' kuu' nuu', te kuvj ka'ndia chuun' na ndu'u xiin' ndo'. ⁹ Kuachi ndii tuu yu'u ndii, ndu'u, te tianu' Jesús sania'á ichi' a ndii, ni xata yukun Ndiosí ndu ndee so'o' ndi'i' ndee naa te xa ni xaa ndei' ña kuvj ra. Sakan' ña xa ni nandu'u ndu ndee naa ña si'i' iin yivi' yo'o' nuu' ángele xiin' nuu' ne yivi'. ¹⁰ Te xa'a' a ña saxinú ndu ña kuní Cristo na nduu' ndu ndee naa te küu' kaxi' nuu' ne yivi', ndisu ndo'ó ndii, ne kuu' kaxi' va nduu'

ndo' ni xaa Cristo, kachi mii' ndo'. Ndu'u ndii, koo' ndiee' ndu, ndisu ndo' o ndii, ndiee' va ndo' nuu' mii' ndo'. Ndo' o ndii, xito' ka'nu' ne yivi' ndo' o, ndisu ndu'u ndii, ndasi' nja ndu. ¹¹ Ndee kivi' vitin ndii, xi' i va ndu soko, te ichi tu ndu tikui, te kuni tu toto ndu, te mii' tu kuu' ne yivi' xiin' ndu, te koo' tu vi' e mii' ndiee' ndu. ¹² Te xavi xava'a ndu xachuun' ndu te tiaku ndu, te kii' kanja'a ne yivi' xiin' ndu ndii, ka'an ndu xiin' Ndiosi' na sañu'u' na'a' a, te kii' mii' kuu' nja xiin' ndu ndii, kundieni ndu xa'a' nja. ¹³ Te kii' kanja'a nja xiin' ndu ndii, ka'an va'a ndu xiin' nja. Te ndee vitin ndii, xaa' nja xiin' ndu ndee naa xaa' e' xiin' mi'in' na yoo jin yivi' kuiti', uun ndee na xaa' e' xiin' na xa ni ndoo ndoso'.

¹⁴ Süu' ke'i i na yo'o' te saka'an' i ndo' o, süu' jaan' ndii ke'i e te chituni i ndo' o ndee naa si'e mii' i, sakan' na ndani va i ndo' o. ¹⁵ Sakan' na tee' ndee kumi' ndo' ux'i mi'i te sania'a ndo' o ichi' Cristo, ndisu yuva' ndo' ndii, jin ndaa' kuiti' kuu' ra. Te yu'u nduu' yuva' ndo' jaan', sakan' na sivi' i ni ka'an ndoso' tu'un va'a xa'a' Jesús nuu' ndo', te ni natjin ndo' a. ¹⁶ Xa'a' a jaan' na ka'an nda'vi i xiin' ndo' na kundikun ndo' na xaa' i. ¹⁷ Xa'a' a jaan' tu na ni ti'vi' i Timoteo nuu' ndo', te nduu' ndee naa si'e i, te ndani va i, te te yo'o' ndii, xika' ndaku va ra ichi' xto'o' e' Jesús. Te yo'o' sanaka'an' ndo' o saa

xika' yu'u nuu' ichi' Cristo xiin' saa sania'a i ne nakaya xa'a' Jesús mii' ka kua'an i. ¹⁸ Ndisu sava ndo' ndii, xa ni kuñuñu' va ndo', te tuu ndo' na ndee naa koo' kivi' ku'un ka i mii' ndiee' ndo'. ¹⁹ Ndisu naa' ni tax'i xto'o' e' ndii, ku'un achi i mii' ndiee' ndo', te kuni i naa' ndixa kumi' xna'a' te nuñu' jaan' na ndiee' Ndiosi', uun xanu' tu'un nda'vi so'o kuiti' ka'an ra. ²⁰ Kuachi ndii, kii' xa'ndia chuun' Ndiosi' nima e' ndii, süu' tu'un nda'vi so'o kuiti' ka'an e', süu' jaan' ndii nia'a' e' na kumi' e' na ndiee' a. ²¹ ¿Saa kuni ndo' xaa i mii' ndiee' ndo'? ¿Na'a kuni ndo' na xaa i xiin' jin nduku te kutun' i ndo' o, uun na'a kuni ndo' na xaa maso i xiin' na ndani va i ndo' o?

5

Ka'an chuun' Pablo na xta'ni' nja tein nja te xaa' kuachi xiin' si'i' nda'vi ra

¹ Xini i kuento na yoo jin te yivi', te kumi' musa tein ndo', te na jaan' ndii, ndee ne tuku' xaa' a, sakan' na te jaan' ndii, si'i' nda'vi ra ndiaka' ra. ² Te ndo' o ndii, kusaa' xañuñu' ka ndo' tee' ndee xaa' te jaan' sakan'. Naa' va'a jin yivi' ndii, kusuchi' ini ndo' xa'a' na jaan', te xta'ni' ndo' te xaa' na kini jaan' tein ndo'. ³ Te yu'u ndii, tee' ndee koo' i yoo tein ndo' ndii, kanini ndo' ndee naa ndu'u' i xiin' ndo'. Tee' ndee xika' ndu'u' i ndii, xa ni katun' i te xaa' na kini jaan'. ⁴ Te kii' nakaya

ndo' xa'a' xtq'o e' Jesucristo xiin' ña ndiee' a ndii, koq tu nimá yu'u xiin' ndo', te xiin' ña ndiee' xtq'o e' Jesucristo⁵ sanakua'a ndo' te xaa' ña kinj jaan' nda'a' ña ndiva'a, te sakan' ndoñu'u' xachi' ña ndioo' inji ñu'u' nde'i ra, te kakū nimá ra kij' nandiko' xtq'o e' Jesucristo.

⁶ Te ndo'ó ndii, vā'a ña kusaa' xañuñu' ka ndo'. ¿Ñáá xini ndo' ña sie kuiti' yuchi' levadura te saki'ví pachj a sakuu' ixan' xita' va'a? ⁷ Xa'a' a jaan' na kuxioo ndo' nuu' kuachj naa ña ni xaa te yivi' jaan', ña nduu' ndee naa yuchi' levadura yata', ña saki'ví pachj xita' va'a te sätivi' a ndo'ó. Te sakan' kunduu ndo' ndee naa ixan' xaa' ña koo' yuchi' jaan' saká xiin'. Te mji' ndo'ó nduu' ndee naa xita' va'a jaan', ña xi xixi' e' kij' nasukú vjko' pascua. Sakan' ña Cristo nduu' ndee naa mbee sie, ti' xa'ni' ne yivi' vjko' pascua jaan', te ni nasoko' xiin' mii' mji' a xa'a' kuachj e'. ⁸ Sakan' na kuii' kuní a ña saka'nu' e' vjko' pascua jaan' kuenta Jesús xiin' ña ndoo nimá e' xiin' ña ndixa, te kunduu a ndee naa xita' va'a ti'e' ña koo' yuchi' levadura yata' jaan' saká xiin'. Sakan' ña yuchi' jaan' ndii, nduu' a ndee naa kuachj xiin' ndee naa ña njā'a.

⁹ Xa ni ka'an i xiin' ndo' xiin' inga tutu ña ni ti'vi' nuu' i ña kundiaka ta'an' ndo' xiin' ne kumi' musa. ¹⁰ Ndisu süu' xiin' ña ni

ka'an i jaan' kuni kachi i ña kuxioo xachi' ndo' nuu' ne yivi', ne nduu' kuenta jin yivi', naa kuu' ne kumi' musa, xiin' ne ndioo' inji va xa'a' ña'a inga ne yivi', xiin' ne kui'na', xiin' ne xaka'nu' ndiosí saka. Sakan' ña naa kuxioo xachi' ndo' nuu' ne jaan' ndii, kuni a ña kiee xachi' ndo' nuu' ñu'u' jin yivi' yo'o'. ¹¹ Ña ni kuni yu'u ka'an i ndii, ña kundiaka ta'an' ka ndo' xiin' ne ka'an ña ndikún njā ichi' Jesús, ndisu kumi' njā musa njā, te nduu' tu njā ne ndioo' inji va xa'a' ña'a inga ne yivi', te xaka'nu' tu njā ndiosí saka, te tiin' kuachj nianí tu njā ne yivi', te nduu' tu njā ne xini, te kui'na' tu njā. Te xiin' ne jaan' ndii, ni ndee kuxi inga' ndo'. ¹² Kuachj ndii koo' ndee jin xa'a' ña sana'má yu'u ne nduu' kuenta jin yivi'. Ndisu ndo'ó nduu' ne kuni a sana'má ne nduu' kuenta Jesús xiin' ndo'. ¹³ Sakan' ña mji' Ndiosí sana'má ne nduu' kuenta jin yivi' jaan'. Xa'a' a jaan' na xta'ni' ndo' te xaa' ña kinj, te ndiaka' si'i' nda'vi jaan' tein ndo'.

6

Nakoq ndo' ña mani' xiin' ta'an' ndo' tein mji' ndo' kij' yoo tu'un kui'e

¹ Kij' yoo jin ndo' tu'un kui'e xiin' jin ne xika' ichi' Jesús xiin' e' ndii, vā'a xaa' ndo' naa' ku'un ndo' nuu' te ndiso' chuun' vi'e kuachj, te tin kuachj ta'an' ndo', süu' jaan' ndii kuní a ña

ku'un ndo' nuu' te xa'ndia chuun' nuu' ne nduu' kuenta Jesús xiin' e', te ka'an ndo' ña jaan' xiin' ra. ² Kuachi ndii, yoo', ne nduu' kuenta Ndiosí, nduu' ne sana'má ne yivi' iin yivi' kivi' so'o' ndi'i'. Naa' sakan' nduu' a ndii, ¿ndichun na kuví ka'nu ndo' kuachi kualí kuso'o' jaan'? ³ ¿Ñáá xini ndo' ña yoo' sana'má ndee ángele nuu' ku'un e'? Naa' sakan' nduu' a ndii, kuví ka ví' ka'nu ndo' kuachi ña yoo iin yivi' yo'o'. ⁴ Xa'a' a jaan' na kij' yoo ndo' tu'un kui'e tein ndo' ndii, koo' ndee iin xa'a' ña ku'un ka'an kuachi ndo' xa'a' ta'an' ndo' nuu' te xa'ndia chuun' ví'e kuachi, te nduu' kuenta Jesús. ⁵ Ka'an i ña yo'o' xiin' ndo', sakan' te kuka'an nuu' ndo'. ¿Saa ka ví' tu koo' ndee iin ne kuví ka'nu kuachi xa'a' tu'un kui'e ña yoo tein mii' ndo' jaan'? ⁶ Sakan' ña süu' kunta'an' mii' kujti' ndo', süu' jaan' ndii ndee nuu' te xa'ndia chuun' ví'e kuachi, te nduu' kuenta Jesús, kua'an ndo' kunta'an' ndo'.

⁷ Sakan' na kuii', xa'a' a ña kunta'an' ndo' jaan' kujti' ndii, nia'á ndo' ña ita' ni'i ndo' nuu' ichi' Jesús. Ndee va'a ka naa' kundieni ndo' ña saa ka kuví ne yivi' xiin' ndo', te va'a ka naa' kundieni tu ndo' kij' zakui'na' ña ña'a ndo'. ⁸ Ndisu ndo'ó nduu' ne saa ka kuu' xiin' ne yivi' ndee ne ta'an' ndo', ne nakayá xiin' ndo' xa'a' Jesús, te zakui'na'

tu ndo' ña'a ña.

⁹ Saa ka ví' tu tüvi' nuu' ndo' ña ne xaa' ña ña'a ndii, kunduu ña kuenta ña xa'ndia chuun' Ndiosí. Küní xa'an' xiin' mii' mii' ndo', sakan' ña ne xaa' ña xiin' ndii, kundíee ña ikan', te sakan' tu ne xaka'nu' ndiosí saka, te sakan' ni tu ne kumi' musa, te sakan' ni tu te yivi', te sananduu' xiin' mii' ña'a', te sakan' tu te yivi', te kixín xiin' inga te yivi', ¹⁰ te ni ndee ne kui'na', te ni ndee ne ndioo' iní va xa'a' ña'a inga ne yivi', te ni ndee ne nduu' ne xini, te ni ndee ne tiin kuachi nianí, te ni ndee ne xini xa'an' ne yivi', te na'in' ña xu'un' ne jaan' ndii, ndee iin ne jaan' kundíee mii' xa'ndia chuun' Ndiosí jaan'. ¹¹ Te sakan' ni xaa sava ndo'ó nuu' ni kixín. Ndisu vitin ndii, xa ni ndasandoo Ndiosí ndo'ó nuu' kuachi ndo', te xa ni ndasanduu tu a ndo'ó nditja mii' a, te nduu' ndo' ne ni xanda'ku a nimá nuu' a xiin' ña ndíee' xto'o' e' Jesucristo, te sakan' tu xiin' ña ndíee' Espíritu Ndiosí.

Kuxioo e' nuu' ña xiin

¹² "Sakuu' nuu' a kuví saa i", kachi ne yivi', ndisu süu' sakuu' a nduu' ña chindíee' yoo'. "Sakuu' nuu' a kuví saa i", kachi ña, ndisu va'a taxi e' ña viko ni'i' ndee iin ña jaan' yoo'. ¹³ Te sakan' tu ka'an sava ña ndii: "Ña xaxi' e' ndii, ña kuni' tixin e' nduu' a, te tixin e' ndii, ña kuni' ña xaxi' nduu' a", kachi ña. Ndixa ka'an ña, ndisu sandoñu'u' Ndiosí uvi

saa' ña jaan'. Te ndii, ñu'u' nde'i e' ndii, süu' ni xa'a ña'a' xto'o e' Ndiosí te saa e' ña xiin xiin' a. Süu' jaan' ndii ni xa'a ña'a' a xa'a' mji' a, te suvi tu a nduu' xto'o ñu'u' nde'i e' jaan'. ¹⁴ Saa nii' ni sanatiaku Ndiosí xto'o e' Jesús ndii, nii' sakan' tu sanatiaku a yoo' xiin' ña ndiee' a. ¹⁵ Saa ka vi' tu xini ndo' ña kuenta Cristo nduu' ñu'u' nde'i e'. ¿Náa xanini ndo' ña kuvi sanduiin e' ñu'u' nde'i e', ña nduu' kuenta Cristo, xiin' ñu'u' nde'i iin ña'a' ña' xiin? Vá'a xachi' sakan' ran'. ¹⁶ Saa ka vi' tu xini ndo' ña te sanduiin' ñu'u' nde'i ra xiin' ñu'u' nde'i iin ña'a' ña' xiin' ndii, iin ndaa' nanduu' ra xiin' ña'a' jaan', naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: "iin ndaa' ñu'u' nde'i nanduu' uvi saa' nja." Sakan' yoso' a. ¹⁷ Ndisu ne sanduiin' xiin' mji' xiin' xto'o e' Jesús ndii, iin ndaa' nanduu' nimá nja xiin' a.

¹⁸ Sakan' na kuu' kunu ndo' nuu' ña xiin, kuachi ndii, ndee ka tuku nuu' kuachi ña xaa' ne yivi' ndii, süu' xiin' ñu'u' nde'i nja xaa' nja a. Ndisu ne xaa' ña kini jaan' ndii, xiin' ñu'u' nde'i nja xaa' nja a. ¹⁹ Saa ka vi' tu xini ndo' ña ñu'u' nde'i ndo' jaan' ndii, nduu' a ndee naa yukun' Espiritu Santo ña ni taxí Ndiosí nuu' ndo', te naa a nimá ndo'. Te süu' ña'a' mji' ndo' nduu' ñu'u' nde'i ndo' jaan', ²⁰ kuachi ndii ya'vi va ni cha'vi Ndiosí xa'a' ndo'. Sakan' na kuni a ña saka'nu' ña'a' ndo' xiin'

ñu'u' nde'i ndo' xiin' nimá ndo', sakan' ña ña'a' mji' a nduu' ña jaan'.

7

Ka'an Pablo saa kuni a kundiee ne yivi' kii' tunda'a' nja

¹ Te vitiin kuni nakuiin i ña ni ndatu'un' ndo' yu'u nuu' tutu, ña ni ti'vi' ndo' nuu' i, ña ka'an naa' va'a ña kusun te yivi' xiin' ña'a'. ² Ndisu xa'a' a ña iyo va koyo e' nuu' ña xiin' ndii, tuu yu'u ña va'a ka ña i'in te yivi' ndii, koo ña si'i' ra, te i'in ña'a' ndii, koo ii' a. ³ Te ii' ña'a' ndii, kuni a ña saxinu' ra ña kusun ra xiin' ña' si'i' ra, te sakan' tu ña' si'i' iin te yivi' ndii, kuni a ña saxinu' a' ña kusun a' xiin' ii' a'. ⁴ Ña'a' ndii, süu' ña'a' mji' a' nduu' ñu'u' nde'i a', süu' jaan' ndii ña'a' ii' a' nduu' a. Te sakan' tu te yivi' ndii, süu' ña'a' mji' ra nduu' ñu'u' nde'i ra, süu' jaan' ndii ña'a' ña' si'i' ra nduu' a. ⁵ Xa'a' a jaan' na ka'an yu'u' ndo' ña kusun xiin' ta'an' ndo'. Ndisu naa' ni ndoo ndo' kuento ña koo ii' ndo' iin xa'a' te ka'an ndo' xiin' Ndiosí ndii, va'a sakan'. Te kii' ndi'i ña jaan' ndii, kuni a ña kusun xiin' ta'an' ni tukuu' ndo', saa' iin kii' te samaña ña ndi'va'a' ndo'o, te koyo ndo' nuu' kuachi xa'a' a ña kundieni ndo'.

⁶ Sakuu' ña yo'o' ka'an i xiin' ndo' saa tuu mji' yu'u, ndisu süu' iin ña ka'an chuun' i nuu' ndo' nduu' a. ⁷ Tuu yu'u ndii, va'a ka naa' ndoo iin ndaa' sakuu'

ne yivi' ndee naa yu'u, ndisu i'in ne yivi' ndii, ni taxi Ndiosí ña siin' kaka ña iin yivi'. Sava ña ni taxi a ña ndoo mji' ña saa yoo ña, te sava tuku ña ni taxi a ña tunda'a' ña.

⁸ Sakan' na kuii' ka'an i xiin' ne ndiee' iin ndaa', xiin' ne kuaan' ña va'a ka ndoo mji' ña kundiee ña saa yoo ña ndee naa yu'u. ⁹ Ndisu naa' kundieni ña ña koq ii' ña nuu' ña kuni kusun xiin' ta'an' ña ndii, ndee chaa' ka na tunda'a' ña te sakan' ña ndiee' va' ndo'o' ña xa'a' ña kuni kusun xiin' ta'an' ña.

¹⁰ Ne xa ni tunda'a' ndii, ña yo'o' ka'an chuun' i nuu' ña, ndisu süu' ña ka'an chuun' mji' i nduu' a, süu' jaan' ndii, ña ka'an chuun' xto'o e' nduu' a. Ña ña'a' ndii, kuni a ña nakoo a ii' a'. ¹¹ Te naa' xa ni nata'vi' ta'an' iin ña'a' xiin' ii' a ndii, na tunda'a' ka a', uun na nakoo ña ña manj' xiin' ta'an' ña. Te sakan' tu tiaa ndii, na nata'vi' ta'an' ra xiin' ña si'i ra.

¹² Te ña kuni i ka'an i xiin' sakuu' inga ndo' vitin ndii, süu' ña ni ka'an chuun' xto'o e' Jesús nduu' ka a. Naa' yoo iin te ndikun ichi' Jesús xiin' e', te ndikun ña' si'i ra ichi' Jesús, ndisu xindoó nimá a' ña kundu'u' a' xiin' ra ndii, na nata'vi' ta'an' ra xiin' a'. ¹³ Te naa' yoo iin ña'a', ña' ndikun ichi' Jesús xiin' e', te ndikun ii' a' ichi' Jesús, ndisu xindoó nimá ra ña kundu'u' ra xiin' a' ndii, na nata'vi' ta'an' a' xiin' ra'. ¹⁴ Sakan' ña iin te yivi',

te ndikun ichi' Jesús ndii, nduu' ra nditia Ndiosí nuu' a xa'a' a ña ndikun ña' si'i' ra ichi' Jesús. Te iin kachi tu iin ña'a' ña' ndikun ichi' Jesús ndii, nduu' a' nditia Ndiosí nuu' a xa'a' ña ndikun ii' a' ichi' Jesús. Naa' süu' sakan' nduu' a ndii, süu' ne ndoo nduu' si'e ña nuu' Ndiosí. Ndisu nditia Ndiosí nduu' tu si'e ña jaan' vitin. ¹⁵ Ndisu naa' kuni nata'vi' ta'an' ne ndikun ichi' Jesús jaan' ndii, na saa ña a. Sakan' ña ne ndikun ichi' Jesús ndii, kuasa' kande'i' ña kundia'ka ta'an' ka ña xiin' ne jaan'. Sakan' ña Ndiosí ndii, kuni a ña kundiee manj' e'. ¹⁶ Ndo'ó, ña'a', xini ndo' naa' kuein' kuvj' sakundikun ndo' ii' ndo' ichi' Jesús. Te ndo'ó, te yivi', xini tu ndo'ó naa' kuein' kuvj' sakundikun ndo' ña' si'i' ndo' ichi' Jesús.

¹⁷ I'in ndo' kuni a kaka saa ni ka'an tuni xto'o e' xiin' ndo' kij' ni kana a ndo'ó te kaka ndo' ichi' a. Ña kaa' nduu' ña sania'a' i sakuu' xaan' mii' nakaya ne yivi' xa'a' Jesús. ¹⁸ Naa' xa yoo tuni iin' sava ndo'ó kij' ni kana Ndiosí ndo'ó te kaka ndo' ichi' Jesús ndii, na ndoo mji' a iin' ndo', te naa' sava ndo' ni yoo a iin' ndii, kasa'a ndo' a iin' ndo'. ¹⁹ Kuasa' chindiee' a ña kasa'a e' tuni iin' e', uun naa' kasa'a e' iin' e'. Ña ka'nu' ka nduu' a ña saxinu e' ña ka'an chuun' Ndiosí xiin' e'. ²⁰ Sakan' na kuii' na kaka i'in e' saa yoo e' kij' ni kana Ndiosí yoo

te kaka e' ichi' a. ²¹ Naa' ni xiko ni'i' iin xto'o ndo'ó kij' ni kana Ndiosí ndo'ó nuu' ichi' a ndii, kundi'ni ndo' xa'a' ña jaan'. Ndisu naa' kuvj ndoo ndiká ndo' nuu' xto'o jaan' ndii, saa ndo' a. ²² Kuachi ndii, naa' ni xiko ni'i' ña'a' iin xto'o kij' ni kana ña'a' xto'o e' Ndiosí ndii, ni sandoó ndiká ña'a' a te kunduyu ña kuenta a, ndisu ne ni xika ndiká kij' ni kana ña'a' xto'o e' Ndiosí ndii, ne xika' nuu' nuu' Cristo ni nanduyu ña. ²³ Sakan' ña kij' ni sandoó ndiká Ndiosí yoo' ña ni xi'i Cristo xa'a' e' ndii, kua'a' va ni cha'vi a. Xa'a' a jaan' na kuni a ña táxi' ndo' viko ni'i' ndee iin ne yivi' ndo'ó. ²⁴ Sakan' na kuii', ñani ta'an' i, na kaka nuu' i'in ndo' nuu' Ndiosí saa ni yoo ndo' kij' ni kana a ndo'ó te kaka ndo' ichi' a.

²⁵ Te xa'a' ne tia'an tunda'a' ndii, koo' ndee iin ña ka'an chuun' xto'o e' taxi' i, ndisu kuvj taxi' i ña tuu mii' i, te kuvj ini ndo' kuni ndo' yu'u xa'a' a ña ni kuvita ini Ndiosí xa'a' i. ²⁶ Tuu yu'u ndii, va'a ka na kaka i'in e' saa yoo e' kij' ni kana Ndiosí yoo' te kaka e' ichi' a xa'a' a ña ni kuvj tundo'o' kaa' iin yivi' ña ndiee' e' vitin. ²⁷ Naa' yoo ña si'i' ndo' ndii, nãta'vi' ta'an' ndo' xiin' a', te naa' koo' a' ndii, nduku' ña'a' ndo'. ²⁸ Naa' tunda'a' ndo' ndii, kuasa' xaa' ndo' kuachi, te naa' iin ña'a' ndu'u' sie tunda'a' ndii, kuasa' tu xaa' ña' jaan' kuachi, ndisu ne tunda'a'

jaan' ndii, koo' tundo'o' nuu' ña iin yivi' yo'o', te yu'u ndii, kuni i ña kundo'o' ña ña jaan'.

²⁹ Ñani ta'an' i, ña yo'o' nduu' ña kuni ka'an i xiin' ndo'. Xa' kua'an ndi'i' kivi', xa'a' a jaan' na ne xa' ni tunda'a' ndii, kuni a ña kundiee ña ndee naa ne tia'an tunda'a' nduu' ña, ³⁰ te ne xaku' ndii, kuni a ña kuvj ña ndee naa ne kuasa' xaku', te ne va'a kuni ndii, kuni a ña ndee naa kuasa' va'a tu kuni ña, te ne sata' ña'a' ndii, ndee naa koo' xachi' a kumi' ña, ³¹ te ne sasana' xiin' mii' xiin' ña'a' ña yoo iin yivi' yo'o' ndii, kuvj ña ndee naa kuasa' sasana' xiin' mii' xachi' ña nuu' a. Sakan' ña, ña yoo iin yivi' vitin ndii, xa' kuyatin' ndo'nu'u' a.

³² Ka'an nimá yu'u ña kundi'ni ndo' xa'a' ndee iin ña'a, sakan' ña te ndu'u' iin ndaa' ndii, xa'a' xto'o e' kuiti' ndi'ni ra xiin' xa'a' saa saa ra te kusij' ini a saa ra. ³³ Ndisu te xa' ni tunda'a' ndii, ndi'ni ra xa'a' ña'a' ña yoo iin yivi', sakan' ña ndi'ni ra xa'a' saa saa ra te sasij' ra ini ña' si'i' ra. ³⁴ Te sakan' tu ña'a', ña' yoo ii', xiin' ña' ndu'u' sie ndii, nãkuitá ndo'o' ña, sakan' ña ña' koo' ii' ndii, ndi'ni a' xa'a' ña xika' nuu' a' nuu' xto'o e' kuiti' xiin' xa'a' ña kunduyu a' xanu'u' nditja a xiin' ñu'u' nde'i a' xiin' nimá a'. Ndisu ña' yoo ii' jaan' ndii, ndi'ni a' xa'a' ña yoo iin yivi', sakan' ña ndi'ni a' xa'a' saa saa a' te sasij' a' ini ii' a' jaan'.

35 Ka'án i ña yo' o' xiin' ndo' xa'a' ña va'a mii' ndo', süü' xaa' i sakan' xa'a' a ña kuni nakasi i ndo'ó. Süü' jaan' ndii kuni chindjee' i ndo'ó te sachuun' ndaku ndo', te kuü kaxi' tu ndo', te sakan' tu te köo' ndee jin ña vikuíta'nu nuu' ndo' te kaka nuu ndo' nuu' xto' o' e'.

36 Ndisu naa' yoo sava te yivi', te yoo jin ña'a' si'e ndu'u' sie, te tuu ra ndii, xa ña'a' xinü nduu' a' te xanini ra ña va'a ka nduu' a ña tunda'a' a', na satunda'á' ña'a' ra. Te xiin' ña jaan' ndii, köo' kuachi xaa' ra. 37 Ndisu te xa ni xindoö nimá ña tunda'a' ña' si'e ra, te köo' ndee jin xa'a' ña satunda'á' ra ña' jaan', te köo' tu ndee jin ña xikuíta'nu nuu' ra, te saa ra ña kuni ra xa'a' ña' jaan', te xa ni taxi ini tu ra ña sätunda'á' ra ña'a' si'e ra jaan' ndii, va'a xaa' ra. 38 Xa'a' a jaan' na te satunda'á' ña' si'e jaan' ndii, va'a xaa' ra, te te sätunda'á' ña'a' ndii, va'a ka xaa' ra.

39 Ña'a', ña' xa ni tunda'a' ndii, jin ndaa' ni nanduü a' xiin' ii' a' ña tiaku ra. Ndisu naa' kuvü ra ndii, ndoó ndiká a' te kuvü tunda'a' a' xiin' yoo ka kuni a', ndisu na tunda'a' a' xiin' te xika' ichi' xto' o' e' Jesús. 40 Tee' ndee kuvü tunda'a' a' ndii, tuu yu'u ña va'a ka kundu'u' a' naa' tunda'a' ka a', te kumi' i Espíritu Santo, te tuu yu'u ndii, suvi a saka'án yu'u ña yo' o'.

8

Ña ni nasoko' ne yivi' nuu' ndiosí saka

1 Te vitin kuni ka'an i xiin' ndo' xa'a' ndei' ña ni nasoko' ne yivi' nuu' ndiosí saka. Ña ndixa nduu' a ndii, sakuu' e' xini xa'a' ña jaan', te ña xini e' jaan' ndii, xañuñu' a yoo', ndisu ña ndani e' ne yivi' ndii, sakua'nu' a yoo' nuu' ichi' Jesús. 2 Te yoo ka tuu ña xa xini ña xa'a' ña jaan' ndii, kusaa' tia'an kundani ña saa kuni a ña kundani xna'a ña a. 3 Ndisu ne ndani Ndiosí ndii, xini a ne jaan'.

4 Te xa'a' a ña, naa' va'a kaxi' e', uun va'a kaxi' e' ña xaxi' ña ni nasoko' ne yivi' nuu' ndiosí saka jaan' ndii, xini kaxi' e' ña süü' ña tiaku nduu' ndiosí saka jaan', te xini tu e' ña jin ndaa' tilü' kuiti' Ndiosí yoo. 5 Tee' ndee yoo kua'a' ña ka'án ne yivi' nduu' ndiosí, uun xto' o' ña ndivi', uun nuu' ñu'u' jin yivi', sakan' ña yoo kua'a' ña jaan' nuu' ne yivi' jin yivi', 6 ndisu nuu' yoo' ndii, yoo jin ndaa' kuiti' Ndiosí, yuva' e', ña ni xa'a' sakuu' ña'a' ña yoo, te xa'a' ña jaan' tiaku e'. Te yoo jin ndaa' kuiti' xto' o' e', te ña jaan' nduu' Jesucristo, te xiin' nda'a' ña jaan' ni xa'a' Ndiosí sakuu' ña'a, te suvi tu a taxi' kivi' ñuü e'.

7 Te ndisu süü' sakuu' ne ndikún ichi' Jesús xiin' e' xini ña ndixa jaan', sakan' ña sava ña ndii, ni kaan ña ña ni xaka'nu' ña ndiosí saka jaan', te ndee vitin,

xa'a' a ña itia' iní nia ndii, kij' xixi' nia ndei', ña ni nasoko' ne yivi' nuu' ndiosí saka jaan' ndii, xanini nia ña xa ni tivi' nia. ⁸ Ndisu ña natiin' Ndiosí yoo' ndii, süu' kuenta ndee nuu' ña xaxi' e' nduu' a, uun ndee nuu' ña xaxi' e. Ni ndee süu' ne ka'nu' ka nduu' e' xa'a' a ña xaxi' e' iin nuu' ña xaxi', uun ni ndee süu' ne nda'vi so'o nduu' e' xa'a' a ña xaxi' e'.

⁹ Ndisu koto ndo', koto ka sakoyó ndo' ne itia' iní nuu' ichi' Ndiosí nuu' kuachi xiin' ña yoo ndiká ndo' te xixi' ndo' ndee ka nuu' ña xaxi' jaan'. ¹⁰ Sakan' ña saa e' kuenta ndii, naa' iin ndo'ó, ne xa xini xa'a' ña xaxi' jaan' ku'un te kuxi ndo' a tixin yukun' ndiosí saka jaan', te na'in nda'a' iin ne ta'an' e', ne itia' iní xini Jesús, ndo'ó ndii, kuein' ka'an tu nimá ne jaan' kuxi nia ña ni nasoko' ne yivi' jaan' tee' ndee xanini nia ña vä'a saa nia ña jaan'. ¹¹ Sakan' na xa'a' a ña xini ndo'ó ña köo' a xaa' a saa e' ña jaan' ndii, xiin' ña jaan' sanama' ndo' ne itia' iní xini Cristo, ne ni xi'i tu a xa'a'. ¹² Sakan' na kuii' kij' xaa' ndo' ña jaan' ndii, satuxu'ví ndo' nimá ne itia' ña iní xini Jesús, sakan' ña xiin' ña xaa' ndo' jaan' ni tuu' ne jaan' ndii, ni xaa nia kuachi, te ndee naa xiin' mji' Jesucristo xaa' ndo' kuachi. ¹³ Sakan' na kuii', naa' xa'a' ña xixi' i ndei' jaan' te xaa' inga ne ta'an' i kuachi ndii, köo' kivi' kuxi ka i ndei' ña ni nasoko' ne yivi' nuu'

ndiosí saka jaan', te saa ka ne ta'an' i jaan' kuachi jaan' xa'a' ña kuu' yu'u.

9

Ka'an Pablo ña nduu' ra te ni tianu' Jesús sania'á ichi' a

¹ Xini ndo'ó ña kumi' yu'u ndei' te saa i naa xaa' inga te ndikún ichi' Jesús, te xini tu ndo' ña nduu' i te tianu' a sania'á ichi' a, te xini ni tu ndo' ña ni xini nduchi' nuu' i Jesús, ña nduu' xto'o e', te nduu' ndo'ó kuenta a xa'a' ña ni ka'an i tu'un a nuu' ndo'. ² Naa' süu' te tianu' a sania'á ichi' a nduu' i nuu' tuku ne yivi' ndii, suvi xna'a nduu' i nuu' ndo'ó, sakan' ña ni sananduu' i ndo'ó kuenta a, te xiin' ña jaan' kivi' kuni ne yivi' ndii, suvi nduu' i.

³ Ña yo'o' ka'an i xiin' ne kania'a xiin' i: ⁴ Xata'an tu ña taxí ndo'ó ña kaxi' ndu'u xiin' ña ko'o ndu xa'a' चुण ña xaa' ndu. ⁵ Xata'an tu ña naka ndu iin ña'a' xika' ichi' Jesús te kunduu' a' ña' si'i' ndu, te kaka a' xiin' ndu naa xaa' tuku te ni tianu' Jesús sania'á ichi' a, xiin' naa xaa' ñani mji' xto'o e', xiin' naa xaa' Pedro. ⁶ ¿Ñáá yu'u xiin' Bernabé kuiti' kuni a sachuun' tuku nuu' चुण te kutiakü ndu? ⁷ Köo' ndee iin te xiin' xiku'un ya'vi' xiin' xu'un' mji' ra xa'a' चुण ña xaa' ra. Te köo' ndee iin te chi'i' uva te xaxi' ra nduu' a, te sakan' tu köo' ndee iin te kumi' mbee te xi'i' ra lechin ri'.

⁸ Te k̄anini ndo' naa' yu'u kuiti' ka'án sakan'. Kuachi ndii sakan' tu ka'án tu'un ndei' Ndiosí. ⁹ Sakan' ña tu'un ndei', ña ni ke' i Moisés jaan', ka'án ndii: "Chü'un ndo' tinda' yu'u' toro kij' sakoyó ri' ndikin' trigo." Sakan' kachi a. Te kij' ka'án Ndiosí sakan' ndii, süu' xa'a' ti jaan' kuiti' ndi'ni a, ¹⁰ süu' jaan' ndii xa'a' yoo' ndi'ni a, kuachi ndii xa'a' yoo' ni ke' i tu'un jaan'. Sakan' ña te ta'vi' ñu'u' xiin' te sakoyó ndikin' trigo jaan' ndii, xaa' ra chuun jaan' xa'a' a ña ndiatu' iní ra ña natijn ra ña savi', ña xata'an natijn ra xa'a' chuun jaan'. ¹¹ Xa'a' a ña ndu'u ni chi' i tikin' ña nduu' tu'un Ndiosí nimá ndo' ndii, ¿ñaá xata'an ña taxí ndo'ó ña kutiaku ndu? ¹² Naa' tukú te yivi' taxí ndo'ó ña tiaku ra ndii, saa ka vi' tu kuni a ña saa ndo' sakan' xa'a' ndu'u.

Ndisu ndu'u ndii, tia'an kakan' ndu'u a nuu' ndo', süu' jaan' ndii sakuu' a kundieni ndu, te sakan' ndee jin ña'a vikuíta'nu nuu' ña ka'án ndoso' ndu tu'un va'a xa'a' Cristo. ¹³ Xiní ndo'ó ña te xachuun' tixin yukun' ka'nu' ndii, xa' ña yoo tixin yukun' jaan' xixi' ra chaa' a, te te xachuun' mii' nasoko' ra kiti' nuu' Ndiosí ndii, xixi' ra chaa' ndei' ri'. ¹⁴ Te sakan' tu ni ka'an chuun' xto'o e' Jesús ña ne sanía'á tu'un va'a ndii, na kutiaku nja xiin' chuun jaan'. Sakan' ni kachi a. ¹⁵ Ndisu ndee jin ichi' tia'an kakan' i ndee jin ña'a nuu' ndo' ña kutiaku

i, ni ndee süu' ke' i ña yo'o' nuu' ndo' sakan' ña kuni i ña samani' ndo' yu'u ña jaan'. Ndee va'a ka kuvi' i te sakan' ña kenciaa' ndo'ó ña sakutu' nimá i ña ki'in' i xu'un' nda'a' ndo'. ¹⁶ Sakan' ña nuu' yu'u ndii, ña ka'án ndoso' i tu'un va'a ndii, süu' jin ña sachie xiin' mii' mii' nduu' a, kuachi ndii Ndiosí ni tjanu' yu'u ña kuni a saa e, sakan' ña nda'vi va' kuu' i naa' ka'án ndoso' e. ¹⁷ Sakan' na kuii' naa' xaa' i ña yo'o' xa'a' ña kuni mii' i ndii, xata'an ña natijn i jin ña mani', ndisu naa' xaa' e' xa'a' a ña ni tjachuun' Ndiosí yu'u ndii, koo' a kuvi' saa i. ¹⁸ Xa'a' a jaan' na koo' a kuvi' ki'in xachi' i, süu' jaan' ndii ña mani' ña natiin' yu'u ndii, nduu' a ña sakutu' nimá i ña ki'in' i xu'un' nda'a' ndo' xa'a' ña ka'án ndoso' i tu'un va'a xa'a' Cristo nuu' ndo'. Sakan' ña xikan' i ña kutiaku i nuu' ndo' tee' ndee kande' saa i ña jaan' xa'a' a ña ka'án ndoso' i tu'un va'a jaan' nuu' ndo'.

¹⁹ Xa'a' a ña xiko' ni'i' ndee jin ne yivi' yu'u ndii, yoo ndiká i te kaka nuu' i nuu' sakuu' ne yivi', sakan' te kua'a' ka ne yivi' kandixa' Cristo saa i. ²⁰ Kij' ndu'u' i tein ne ta'an i, ne judío ndii, kuu' i ndee naa ne jaan' te natijn nja ichi' Jesús. Te kij' ndu'u' i tein ne xika' saa ka'án chuun' tu'un ndei' Ndiosí ndii, tee' ndee xika' yu'u saa ka'án tu'un ndei' jaan' ndii, kuu' i ndee naa

ne jaan' te kuvj natijn nja ichi' Jesús. ²¹ Te sakan' tu xaa' i kij' ndu'u' i tein ne xika' saa ka'an tu'un ndei' jaan' ndii, kuu' i ndee naa ne jaan' te natijn nja ichi' Jesús. Tee' ndee xaa' i sakan', ndisu xika' i saa ka'an chuun' tu'un ndei' Ndiosí xa'a' a ña xika' i saa ka'an chuun' Cristo. ²² Te sakan' tu xaa' i kij' ndu'u' i tein ne itia' ini nuu' ichi' Jesús ndii, kuu' i ndee naa ne jaan' te kua'nu nja nuu' ichi' Jesús. Sakan' na kuii' sakuu' ña jaan' xaa' i xa'a' sakuu' ne yivi' te natijn sava nja ichi' Jesús. ²³ Te sakuu' ña jaan' xaa' i xa'a' tu'un va'a jaan' te kuu kua'a' ka ne yivi' ini kunj Jesús, te ketā va'a i xiin' tu'un va'a jaan'.

²⁴ Xiní ndo'ó ña kij' katjn ta'an' ne yivi' taxta'an' nja ndii, sakuu' nja kuní a taxta'an', ndisu iin ndaa' kujti' nja kanando. Xa'a' a jaan' na kuní a ña kujta ni'i ndo' nuu' ichi' Jesús ndee naa ne taxta'an' jaan', te kuvj kanando ndo' ña taxj Ndiosí. ²⁵ Sakan' tu te yivi', te sakoo' tu'va xiin' mii', te katjn ta'an' ra ndii, sando'o' xiin' mii' xava'a ra. Te corona, ña katjn ta'an' ra xa'a' jaan' ndii, iin kanj' te tivi' a, ndisu naa' kujta ni'i ndo' nuu' ichi' Jesús ndii, natijn ndo' iin corona ña koo' kivi' tivi'. ²⁶ Xa'a' a jaan' na yu'u ndii, kua'an ndaku i nuu' ichi' Ndiosí, te süu' ndava' nianí j, ni ndee kün'ta'an' i xiin' ña ndiva'a naa xaa' ne xatia iki' nda'a'

nja tein tachj'. ²⁷ Süu' jaan' ndii sando'o' i ñu'u' nde'i i te tiin' ndiee' e, te saxinú a ña kuní Ndiosí, saa' iin kij' ndoo kui'e i so'o' ndi'i' kij' ndi'i' ka'an ndoso' i tu'un a nuu' inga ne yivi'.

10

Ka'an Pablo ña vä'a saka'nu' e' ndiosí saka

¹ Ñanj ta'an' manj' i, kuní i ña nāndoso' ndo' ña ne xij' yata' ndu ndii, ni ni'i ichi' iin viko' nuu' nja nia'á ña'a' a mii' kua'an nja, te ni xka'ndia nja minj kua'a. ² Te sakuu' ne jaan' ndii, ndee naa ni chichj nja kuenta Ndiosí xiin' viko' jaan', xiin' tikui minj jaan', te ni ko'ni nja tixin ña ka'an chuun' Moisés. ³ Te sakuu' tu nja ni xixj ña xaxj', ña ni taxj Ndiosí. ⁴ Te sakan' ni tu, sakuu' nja ni xi'i tikui, te' ni taxj Ndiosí, te yuu' mii' ni kiee tikui jaan' ndii, ndee naa mii' Jesucristo nduu' a, te ni ndikun ña'a' a mii' ka kua'an nja. ⁵ Ndisu yatin' sakuu' nja ndii, ni xtanj Ndiosí ña ni xaa nja, xa'a' a jaan' na ni xi'i nja mii' ichi kaa' jaan'.

⁶ Te sakuu' ña jaan' ni xka'ndia te sakuni' a yoo' ña vä'a ndioo' ini e' xa'a' ña'a' naa ni xaa ne jaan'. ⁷ Künduu ndo' ne xaka'nu' ndiosí saka naa ni xaa sava ne jaan', naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: "Ni xikundiee ne yivi' jaan', te ni xixj nja, te ni xi'i tu nja vino, ikan' te ni xa'a' nja kusii' ini nja nuu' ndiosí

saka jaan'", kachi a. ⁸ Sakan' na vā'a koḡ musa e' naa ni xaa sava ne jaan', te xa'a' a jaan' na ni xi'i oko uni mi nja jin ndaa' kuiti' kivi'. ⁹ Te sakan' tu vā'a koto kua'a e' Ndiosi xto'o e' naa ni xaa sava ne jaan', te ni xaxi' ña'a' koḡ, te ni xi'i nja. ¹⁰ Te kā'án i'ni tu e' xiin' Ndiosi naa ni xaa sava ne jaan', te ni xa'ni' ña'a' ángele, ña kumi' ndiee' te xa'ni' a ne yivi'.

¹¹ Te sakuu' ña jaan' ni xka'ndia xiin' ne jaan' te sakuni' a yoo', te saa e' naa ni xaa ne jaan'. Te yoso' a nuu' tutu Ndiosi te sania'a a yoo', ne ndiee' kivi' so'o' ndi'i' vitin. ¹² Xa'a' a jaan' na yoo ka tuu ña ita' ni'i nja nuu' ichi' Ndiosi ndii, na koto xiin' mi' nja saa jin kii' te saa nja kuachi. ¹³ Sakuu' ña xito' kua'a ña ndo'o' ndo'o' ndii, jin kachi ndo'o' tu sakuu' ne yivi' a. Ndisu Ndiosi ndii, xachuun' ndaku a, sakan' na taxí a ña koto kua'a ña kinj ndo'o' ya'a ka te sakan' ña kuvi kundieni ndo'. Süu' jaan' ndii taxí tu a ndiee' ndo' te kuvi ketá vā'a ndo' nuu' ña xito' kua'a jaan'.

¹⁴ Ne ta'an' mani' i, xa'a' a jaan' na kuu' kunu ndo' nuu' ña nduu' ndiosí saka jaan'. ¹⁵ Ka'án i xiin' ndo' ndee naa ne xa naá nimá, te kuvi saa ndo' kuenta naa' vā'a yoo ña ka'án i xiin' ndo' jaan'. ¹⁶ Kii' xi'i' i'in e' sie vino, te taxi e' ña chindani Ndiosi xa'a' a ña ni sañu'u' a yoo' ndii, jin ndaa' nanduu' e' xiin'

Cristo xiin' ní' a. Te sakan' tu kii' xixi' i'in e' sie xita' vā'a ndii, jin ndaa' nanduu' e' xiin' ñu'u' nde'i a. ¹⁷ Tee' ndee kua'a' e' ndii, jin ndaa' kuiti' xita' vā'a xixi' sakuu' e', xa'a' a jaan' na jin ndaa' nanduu' e'.

¹⁸ Saa ndo' kuenta saa xaa' a xiin' te vi'e Israel, te xixi' nde'i' ña nasoko' ne yivi' nuu' Ndiosi ndii, jin ndaa' nduu' ra xiin' mi' nasoko' ra kiti' jaan'. ¹⁹ Te süu' ka'án i ña yoo ndiee' ndiosí saka. Te süu' ka'án tu i ña ndiaa ya'vi' nde'i' ña nasoko' ne yivi' nuu' a. ²⁰ Sakan' nduu' a, kuachi ndii, kii' nasoko' ne tuku' jaan' ndii, nuu' ña ndiva'a nasoko' nja te süu' nuu' Ndiosi xaa' nja a, te kuni' i ña ndujin ndo' xiin' ña ndiva'a jaan'. ²¹ Sakan' ña vā'a ko'o e' vino jaan' kuenta xto'o e' Jesús, te ko'o tu e' ra' kuenta ña ndiva'a jaan'. Te vā'a tu ña kuvi e' sie xita' vā'a jaan' kuenta Jesús, te kuvi tu e' e kuenta ña ndiva'a jaan'. ²² ¿Ñáá xini ndo' ña sataña'a' e' xto'o e' Ndiosi, te sakuinu a yoo' kii' xaa' e' sakan'? ¿Ñáá nakuitá yoo' xiin' ña jaan', tuu ndo'?

Kundi'ni e' xa'a' ña vā'a inga ne yivi'

²³ "Sakuu' nuu' a kuvi saa i", kachi ne yivi', ndisu süu' sakuu' a nduu' ña chindiee' yoo'. "Sakuu' nuu' a kuvi saa i", kachi nja, ndisu vā'a taxí e' ña viko ni'i' ndee jin ña'a jaan' yoo'. ²⁴ Na kundi'ni e' xa'a' ña vā'a mi' kuiti' e', süu' jaan' ndii, na kundi'ni e' xa'a' ña vā'a inga

ne yivi'. ²⁵ Kuxi ndo' ndee ka ndej' ña ke'ví mii' ke'ví ndej', te kuni a ndatu'un' ndo' mii' ni kixin a te kundin' ndo'. ²⁶ Sakan' ña ña'a xto'o e' Ndiosí nduu' kanii' iin yivi' xiin' sakuu' ña yoo nuu' a.

²⁷ Naa' kana' iin ne nduu' ne ndikun' ichi' Jesús ndo'ó vi'e nia te kuxi ndo' ndii, kuv' ku'un' ndo' naa' kuni ku'un' ndo', te kuxi ndo' ndee ka ña kan' nia nuu' ndo'. Te kuni a ndatu'un' ndo' mii' ni kixin a te kundin' ndo'. ²⁸ Ndisu naa' ka'an iin te yivi' xiin' ndo' ndii: "Ndej' kaa' ndii, ña ni nasoko' ne yivi' nuu' ndiosí saka nduu' a." Naa' sakan' ndii, kuxi ndo' a xa'a' ña va'a te ni ka'an sakan', te kundin' ra. ²⁹ Kij' ka'an i sakan' ndii, ka'an i xa'a' ña kundin' inga te yivi', süu' xa'a' ña kundin' ndo'ó.

Kuein' ndatu'un' sava ndo'ó yu'u ndii: "¿Ndichun na kuni a ña ka'nu in' yu'u nuu' ña yoo ndiká i kuxi i xa'a' ña ndin' inga ne yivi'?" ³⁰ Naa' taxi' i ña chindani Ndiosí xa'a' ña xaxi' i ndii, ¿ndichun na tiin' kuachi ne yivi' yu'u xa'a' a?" Kuein' sakan' kachi sava ndo'. ³¹ Va'a, naa' xixi' ndo', uun naa' xi'i' ndo', uun naa' xaa' ndo' ndee ka tuku nuu' ña'a ndii, saa va'a ndo' a te natin' Ndiosí ña xaka'nu' ña'a e'. ³² Va'a naa' saka'í ndo' ne yivi' te saa nia kuachi nuu' Ndiosí, ni ndee ne judío, ni ndee ne tuku', ni ndee ne nakayá xa'a' Jesús xiin' e'. ³³ Sakan'

tü yu'u ndii, sakuu' ña xaa' i ndii, xaa' e te sakuatia' i ne yivi', sakan' ña nduku' i ña va'a mii' kuiti' i, süu' jaan' ndii nduku' tü i ña va'a inga ne yivi' te natin' nia Jesús, te kaku nia nuu' kuachi nia.

11

¹ Saa ndo' naa xaa' yu'u ña xaa' i naa xaa' Cristo.

Saa kuni a kuv' e' mii' nakayá e' xa'a' Jesús

² Ñan' ta'an' i, ka'an va'a i xa'a' ndo' sakan' ña naka'an' ndo' xa'a' i saa kivi', te taxa'a ndo' ña ni sania'a i ndo'ó saa nii' ni ka'an e xiin' ndo'. ³ Te vitin' ndii, kuni i ña kundani ndo' ña Cristo nduu' ndee naa xini' sakuu' te yivi', te te yivi' nduu' ndee naa xini' ña' si'i' ra, te Ndiosí nduu' ndee naa xini' Cristo. ⁴ Te sakuu' te yivi', naa' tisa'ví ra xini' ra kij' ka'an ra xiin' Ndiosí, uun kij' ka'an tiakú ra tü'un' ña ni tax' a nuu' ra ndii, xito' ka'nu' ra Cristo, ña nduu' ndee naa xini' ra jaan' kij' xaa' ra sakan'. ⁵ Ndisu naa' tisa'ví iin ña'a xini' a kij' ka'an a xiin' Ndiosí, uun kij' ka'an a tiakú a tü'un' ña ni tax' a nuu' a ndii, xito' ka'nu' a' ii' a', te nduu' ndee naa xini' a'. Sakan' ña nduu' a' ndee naa iin ña' ni kije ti'e xini'. ⁶ Naa' tisa'ví iin ña'a xini' a ndii, ndee chaa' ka na ka'ndia a' ixi' xini' a' jaan'. Ndisu naa' ka'an nuu' a' ña ka'ndia a' ixi' xini' a' jaan', uun ña kije ti'e xini' a' ndii, ndee chaa' ka na tisa'ví a' xini' a'. ⁷ Te te yivi' ndii, kuni a ña tisa'ví ra xini'

ra, kuachí ndii, nî xa'a ña'a' Ndiosí saa kaa' mji' a xiin' saa ndatun' a. Ndisu ña'a' nduu' ña' ndatun' ka nî keta inî tiaa. ⁸ Kuachí ndii, nî keta tiaa inî ña'a' ña nuu', süu' jaan' ndii ña'a' nî keta inî tiaa ña nuu'. ⁹ Te sakan' tu nî xa'a Ndiosí tiaa jaan' xa'a' ña va'a ña'a' jaan', süu' jaan' ndii nî xa'a a ña'a' jaan' xa'a' ña va'a tiaa jaan'. ¹⁰ Xa'a' a jaan' na kuni a ña tisa'ví ña'a' xini' a', te nia'a a' ña ki'in' ka'nu' a' tiaa xiin' ña ki'in' ka'nu' a' ángele.

¹¹ Ndisu nî chituní xto'o e' Ndiosí ña kōo' tiaa naa' kōo' ña'a' nî ndee kōo' tu ña'a' naa' kōo' tiaa. ¹² Kuachí ndii, tee' ndee ña ndaku nduu' a ña ña'a' ndii, nî keta a' inî tiaa te nuu', ndisu ña ndaku nduu' tu a ña ña'a' sakaku' te yivi'. Te ndii, sakuu' e' kuaxi nda'a' Ndiosí.

¹³ Mji' ndo'ó kuvî natava' kuenta naa' va'a ka ña tisa'ví ña'a' xini' nîa te ka'an nîa xiin' Ndiosí. ¹⁴ Xini' ndo' saa ndiee' yoo' ña in ña ka'an nuu' nduu' a nuu' te yivi' ña sakuu' nu' ra ixi' xini' ra. ¹⁵ Te ndisu ña'a' ndii, in ña va'a nduu' a nuu' a' ña sakuu' nu' a' ixi' xini' a', te nduu' tu a ña ndatun' a', kuachí ndii ixi' xini' a' jaan' tisa'ví xini' a'. ¹⁶ Naa' yoo ka kuni kuvî kuento xa'a' ña kaa' ndii, kuni a kundani nîa ña ña kaa' nduu' ña xi xaá ndu'u xiin' ne nakayá xa'a' Jesús xiin' e' mii' ka.

Kani kuento Pablo ne yivi', ne va'a xaa' kii' xixi' nîa kuenta Jesús

¹⁷ Ña kuni ke'i i vitin ndii, kuvî ka'an va'a i xa'a' ndo', sakan' ña kii' nakayá ndo' xa'a' Jesús ndii, kuni a ña chindiee' a ndo'ó, ndisu süu' sakan' nduu' a xiin' ndo', süu' jaan' ndii sativi' ndi'i' a ndo'ó. ¹⁸ Sakan' ña, ña nuu' ña kuni ka'an i xiin' ndo' ndii, xini i kuento ña nata'vi' ta'an' ndo' kii' nakayá ndo', te xanini yu'u ndii, ña ndixa nduu' a. ¹⁹ Kuachí ndii kuni vi' a ña nata'vi' ta'an' ndo'ó te kuvî kuni ndo' yoo nduu' xna'a ne xika' va'a ichi' Jesús xtun, kachi ndo'. ²⁰ Te kii' nakayá ndo' xixi' ndo' kuenta ña xaxi' xakuua' ña nî xixi' Jesús ndii, süu' xaa' va'a ndo' a. ²¹ Sakan' ña xixi' inga' ndo' a, süu' jaan' ndii in ndo' xixi' a ama'a ka kuni mji' ndo', te inga ndo' xi'í soko, te inga tukū ndo' saxini xiin' mii'. ²² Te kii' xaa' ndo' sakan' ndii, saka'an' ndo' ne nda'vi kuu', te xito' ka'nu' tu ndo' inga ne nakayá xa'a' Jesús. Naa' kuni kuvî ndo', te kuni ko'o tu ndo' ndii, va'a ka na vi'e ndo' saa ndo' ña jaan'. ¿Ñáá xanini ndo' ña ka'an va'a i xa'a' ndo' xa'a' ña jaan'? Kuása' xachi' sakan' ran'.

Ka'an Pablo saa kuni a kuvî e' kuenta Jesús

(Mt. 26:26-29; Mr. 14:22-25; Lc. 22:14-20)

²³ Kuachí ndii ña yo'o' nduu' ña nî taxí mji' xto'o e' nda'a' yu'u, te yu'u tukū saya'a a nuu' ndo'ó. Ña nuu, kii' nî sanakua'a te yivi' xto'o e' Jesús jaan' ndii, nî ki'in a

iin xita' va'a, ²⁴ *te kij' ndi'i ni taxi a na chindani Ndiosí xa'a' a ndii, ni sakuachi' na'a' a, te ni taxi na'a' a nda'a' te nda'a' xa'a' a ka'an a xiin' ra ndii: "Ki'in ndo' a te kuxi ndo', na yo'o' nduu' nu'u' nde'i i na xito' kuvu xa'a' na va'a ndo'o. Sakan' na ndee vitin, te ndee nuu' ku'un e' ndii, na saa ndo' na kaa' naka'an' ndo' na ni xi'i i xa'a' ndo'", ni kachi a.*

²⁵ *Iin kachi ni xaa tu a kij' ndi'i ni xixi a xakuaa' jaan' xiin' te jaan' ndii, ni ki'in a iin copa vino, te ni ka'an a ndii: "Te' naa tixin na yo'o' nduu' ni' i, te xiin' na kaa' taxi' xa'a' Ndiosí na chikandu'u' a iin kuento xaa' xa'a' ndo'. Sakan' na ndee vitin, te ndee nuu' ku'un e' ndii, i'in ichi' kij' xaa' ndo' na kaa' ndii, na saa ndo' a naka'an' ndo' na ni xi'i i xa'a' ndo'", ni kachi a.*

²⁶ *Sakan' na kuii' ndee vitin, te ndee nuu' ku'un e' ndii, i'in ichi' kij' xixi' ndo' xita' va'a kaa', te xi'i' ndo' vino kaa' ndii, xa'a' na ni xi'i xto'o e' Jesús xa'a' kuachi e' sanaka'an' ta'an' ndo' ndee nandiko' tukuu a.*

Kundi'i e' xiin' na xixi' e' kuenta Jesús

²⁷ *Xa'a' a jaan' na yoo ka xixi' xita' va'a jaan', uun xi'i' nja vino jaan', te iin ka'nu' nja a ndii, kuachi xaa' nja xa'a' a na xandi'i' nja xiin' nu'u' nde'i xto'o e' xiin' ni' a.* ²⁸ *Sakan' na kuii' kuni a na natava' i'in ndo' kuenta saa ita' ndo' nuu' ichi' Jesús na kuni ka kuxi ndo' xita' va'a xiin' na ko'o ndo' vino*

jaan'.²⁹ Sakan' na naa' iin' ka'nu' ndo' nu'u' nde'i Jesús jaan' xiin' ni' a kij' xixi' ndo' xita' va'a te xi'i' ndo' vino jaan' ndii, na sando'o' Ndiosí ndo'o nduku' ndo' kij' xaa' ndo' sakan'.³⁰ Xa'a' a jaan' na kua'a' va ndo' kuni kuvu, te kua'a' tu ndo' ni kuvita va, te kua'a' ni tu ndo' xa ni xi'i'.³¹ Naa' xi'na ka natava' e' kuenta saa ita' e' nuu' ichi' Jesús ndii, sando'o' Ndiosí yoo'.³² Ndisu natava' xto'o e' Ndiosí kuachi e', te taxi' a tundo'o' ndo'o' e' te kundani e', sakan' te katun' a yoo ndee naa xaa' a xiin' ne yivi' ne nduu' kuenta iin yivi'.

³³ *Na ni ta'an' man'i i, sakan' na kuii' kij' nakaya ndo' te kuxi ndo' kuenta Jesús ndii, ndiatu' ndo' ndee nakaya sakuu' ne ta'an' ndo' te kuxi ndo' a.³⁴ Xa'a' a jaan' na, naa' xi'i' sava ndo' soko ndii, va'a ka vi'e ndo' kuxi ndo' te taxi Ndiosí tundo'o' kundo'o ndo' xa'a' na va'a na xaa' ndo' mi' nakaya ndo'. Te tukuu nuu' na'a ndii, ndee kij' xaa i mi' ndee' ndo', te ndasava'a e'.*

12

Kumi' yoo' na chuun va na xaxa' Ndiosí nuu' e'

¹ *Na ni ta'an' i, kuni yu'u na kundani kaxi' ndo' xa'a' na chuun va na xaxa' Espiritu Santo nuu' e'.² Xini ndo'o na ki' tia'an kunduu ndo' ne xini yoo Ndiosí ndixa ndii, ni xika sana' ndo' ndee naa ne kui'e nuu' na kuu' na xaka'nu' ndo' ndiosí saka, na kuvu ka'an.³ Sakan'*

na kuii' kuní i ña kundani ndo' ña kōo' ndee iin ne yivi' kuví sanacha'an' Jesús xiin' ña ndíee' Espíritu Santo. Te kōo' tu ndee iin ne yivi' kuví ka'an ndii, Jesús nduu' xto' o nuu' sakuu' ña'a, naa' kōo' ña ndíee' Espíritu Santo kumi' nja.

4 Yoo ki'in' nuu' ña chuun va te kuví saa e' chuun Ndiosí, ndisu iin ndaa' Espíritu Santo nduu' ña xaxa' i'in ña jaan'. 5 Te yoo ki'in' tu nuu' saa sachuun' e' nuu' Ndiosí, ndisu iin ndaa' xto' o e' nduu' ña xika' nuu' i'in e' nuu'. 6 Te sakan' tu yoo ki'in' nuu' saa nia'á Ndiosí ndíee' a xiin' nda'a' yoo', ndisu iin ndaa' Ndiosí nduu' ña xaa' sakuu' ña jaan'. 7 Ndisu Ndiosí nduu' ña xaxa' i'in ña chuun va jaan' xiin' ña ndíee' Espíritu Santo xa'a' ña va'a sakuu' e'. 8 Xiin' ña ndíee' Espíritu Santo ña xaxa' a nuu' sava e' ña ka'an e' tu'un ndichi, te xiin' ña jaan' tu ka'an sava e' ña xini tuní mji' kuití' Ndiosí. 9 Te xiin' ña ndíee' Espíritu Santo ña xaxa' a nuu' sava e' natiin' e' ña ini xava'a e' xini e' Ndiosí, te xiin' ña jaan' tu kuví sanda'a sava e' ne kuni kuví. 10 Te xiin' ña jaan' tu kuví saa sava e' chuun ka'nu' koo' chukuu', te xiin' ña jaan' tu kuví ka'an tiakú sava e' tu'un ña natiin' e' nuu' Ndiosí, te xiin' ña jaan' ni tu kuví nakuni sava e' ndee nuu' espíritu kumi' i'in ne yivi', te xiin' ña jaan' tu kuví ka'an sava e' tukú nuu'

tu'un ña xini e', te xiin' ña jaan' tu kuví sanakuachi' sava e' tukú tu'un ña ni ka'an ne jaan'. 11 Ndisu sakuu' nuu' ña jaan' ndii, iin ndaa' Espíritu Santo nduu' ña xaxa' a, te i'in ña jaan' xaxa' a nuu' i'in e' saa kuni mji' a.

Iin ndaa' nduu' e' xa'a' a ña nduu' e' kuenta Jesús

12 Kuachi ndii, naa kuu' ñu'u' nde'i e' ndii, tee' ndee kua'a' xaan' ñu'u' ta'an' a ndii, iin ndaa' ñu'u' nde'i nduu' a. Sakan' tu nduu' a xiin' yoo', ne nduu' kuenta Jesús ndii, iin ndaa' nduu' e' xiin' a. 13 Te sakuu' yoo' ndii, ni chichi e' kuenta Jesús xiin' ña ndíee' iin ndaa' Espíritu Santo, te iin ndaa' ni nanduú e'. Kōo' a xaa' naa' ne judío nduu' e', uun naa' ne tuku' nduu' e', uun naa' xiko' ni'i' iin xto' o yoo', uun naa' ne xika' ndiká nduu' e' ndii, iin ndaa' Espíritu Santo ni natíin e'.

14 Te siin' tuku' ndii, sakan' tu ñu'u' nde'i e' ndii, süu' iin ndaa' tu'un' kuití' kuu' a, süu' jaan' ndii kua'a' ya'a tu'un' kuu' a. 15 Naa' sakan' te ka'an iin xa'a' e' ndii: "Xa'a' a ña süu' nda'a' nduu' i ndii, süu' kuenta ñu'u' nde'i nduu' i", süu' xa'a' a jaan' na nduu' xna'a xa'a' jaan' kuenta ñu'u' nde'i e'. 16 Te naa' ka'an iin so'o e' ndii: "Xa'a' a ña süu' nduchi' nuu' nduu' i ndii, süu' kuenta ñu'u' nde'i nduu' i", süu' xa'a' a jaan' na nduu' xna'a so'o e' jaan' kuenta ñu'u' nde'i e'. 17 Naa'

sakan' te saa kua'an iin' e' kunduu nduchi' nuu' e' ndii, küvi kuni so'õ e', te naa' sakan' te saa kua'an iin' e' kunduu so'õ e' ndii, küvi ta'ni e' xiko. ¹⁸ Ndisu Ndiosí ndii, ni tandiee a i'in tu'un' ñu'u' nde'i e' jaan' mii' ni xtani mii' a. ¹⁹ Kuachi ndii, naa' sakan' te iin ndaa' nuu' tu'un' kujiti' kunduu iin kanii' e' ndii, küvi koõ ñu'u' nde'i e'. ²⁰ Ña ndaku nduu' a ña xini e' ndii, kua'a' ya'a tu'un' kuu' ñu'u' nde'i e', ndisu iin ndaa' ñu'u' nde'i nduu' kanii' a.

²¹ Xa'a' a jaan' na küvi ka'an nduchi' nuu' e' xiin' nda'a' e' ndii: "Kuäsa' kuni un' nuu' i." Te ni ndee küvi tu' ka'an xini' e' xiin' xa'a' e' ndii: "Kuäsa' kuni ndo'õ nuu' i." ²² Süu' jaan' ndii tu'un' ñu'u' nde'i e', ña tiin' kua'a' ka e' ndii, kuni kua'a' ka a, ²³ te tu'un' ñu'u' nde'i e', ña tuu e' ndii, ña xaku ka'nu' nduu' a ndii, ña jaan' nduu' ña tisa'vi va'a ka e', te ña kuni a nia'a e' nuu' ne yivi' ndii, kuni a tisa'vi va'a ka e' ña jaan'. ²⁴ Te tu'un' ñu'u' nde'i e', ña ndatun' ndii, kuni a ña tiin' ka'nu' kua'a' ña'a' e'. Kuachi ndii xa' sakan' ni chituni Ndiosí xa'a' i'in tu'un' a jaan', sakan' te ña xaku ka'nu' ndii, xata'an ña koto ka'nu' ka ña'a' e'. ²⁵ Sakan' te kani ta'an' tu'un' ñu'u' nde'i e' jaan', süu' jaan' ndii kundi'ni i'in a xa'a' ta'an' a. ²⁶ Te kij' ndo'o' iin tu'un' ñu'u' nde'i e' ndii, sakuu' tu'un' ñu'u' nde'i e' jaan' ndo'o' xiin' a, te kij' natiin'

iin tu'un' ñu'u' nde'i e' jaan' ña tiin' ka'nu' ña'a' ne yivi' ndii, sakuu' inga tu'un' ñu'u' nde'i e' va'a kuni xiin' a.

²⁷ Sakan' na kuii' sakuu' ndo'õ ndii, kuenta ñu'u' nde'i Cristo nduu' ndo', te i'in ndo' ndii, iin ndaa' tu'un' ñu'u' nde'i a nduu' ndo'. ²⁸ Te mii' nakaya' ndo' xa'a' Jesús ndii, ña nuu' ni kuni Ndiosí ña koõ te tianu' Jesús sania'á ichi' a, te ña uvi ndii, ña koõ te ka'an tiakú tu'un a, te ña uni ndii, ña koõ te sania'á ne yivi' tu'un a, te ni kuni ni tu' a ña koõ te xaa' chuun ka'nu' koo' chukuu', te sakan' tu' ni kuni a ña koõ te sanda'a ne kuni küvi, te ni kuni ka tu' a ña koõ te chindiee ne yivi', xiin' ña koõ te xa'ndia chuun nuu' ne ndikun ichi' Jesús, xiin' ña koõ te ka'an tu'un ña xini ra. ²⁹ Süu' sakuu' e' nduu' ne ni tianu' Jesús sania'á ichi' a, te ni ndee süu' sakuu' tu' e' nduu' ne ka'an tiakú tu'un Ndiosí. Süu' sakuu' e' nduu' ne sania'á ne yivi' tu'un a, te ni ndee süu' sakuu' tu' e' xaa' chuun ka'nu' koo' chukuu', ³⁰ te ni ndee süu' sakuu' tu' e' sanda'a ne kuni küvi. Te sakan' tu' süu' sakuu' e' ka'an tu'un ña xini e', te ni ndee küvi tu' sanakuachi' sakuu' e' tu'un jaan'. ³¹ Xa'a' a jaan' na ndee chaa' ka na nduku' ndo' ña chuun ña va'a ka. Te yu'u ndii, kuni sania'á i ndo'õ iin ichi' va'a ka.

13

Kuni a ña kundani ta'an' e' saa kuni Ndiosí

1 Naa' saa e' kuenta ndii, kuvj ka'an yu'u ki'in' nuu' tu'un iin yivi' uun kuvj ka'an i ndee tu'un ña ndatu'un' ángele. Ndisu naa' ndani i ne yivi' ndii, ndee naa kaa ña sakaxan' ne yivi' kuiti' nduu' i, uun ndee naa iin ti'e' ña sakaxan' ne yivi' kuiti' nduu' i. 2 Te naa' saa tu e' kuenta ndii, kumi' i ña xaxa' Ndiosí nuu' e', te kuvj ka'an tiakú i tu'un a, te kuvj kundani tu i sakuu' ña yoo si'e ña xini iin ndaa' mji' kuiti' Ndiosí, te kundani tu i sakuu' nuu' ña'a, te ini kua'a' tu i xini Ndiosí ndee kuvj ka'an chuun' i xiin' iin iku', te ku'un ndia'a a mii' ndu'u' a. Ndisu naa' ndani i ne yivi' ndii, kuasa' kuni xachi' i naa' sakan'. 3 Te naa' saa ka tu e' kuenta ndii, nata'vi' i sakuu' ña kumi' i, te taxí e' nda'a' ne nda'vi kuu', te sanakua'a xiin' mii' tu i te koko ñu'u' nde'i i nuu' ñu'u' ndatin. Ndisu naa' ndani i ne yivi' ndii, kuasa' kuni xachi' i na sakan'.

4 Kij' ndani xna'a e' ne yivi' ndii, kuie kuu' ini e' xa'a' ña, te va'a tu nimá e' xini e' ña, te kuasa' tu ndasi' nuu' e', te sakan' tu kuasa' ñuñu' e', te sakan' ni tu xachié xiin' mii' mji' e', 5 te kuasa' tu mji' kuu' e' xiin' ne yivi', ni ndee kuasa' tu nduku' e' ña kuni nuu' mji' kuiti' e', ni ndee kuasa' ni tu nasa'a' yachi' e', te sakan' tu kuasa' taxa'a' e' ka'ni' nimá e'; 6 te kuasa' tu va'a kuni e' kij' xachuun' ndaku ne yivi', süu' jaan' ndii kuation' ini e' kij' xachuun' ndaku ne yivi'.

7 Kij' ndani e' ne yivi' ndii, yoo ka'nu' ini e' xa'a' sakuu' ña xaa ña, te ini tu e' kuni e' ña ndee ka ña ka'an ña, te sakan' tu kundiatu ini e' ña kije va'a ña nuu' sakuu' ña'a, te kundieni tu e' nuu' sakuu' ña xaa' ña xiin' e'.

8 Sakan' ña, ña ndani ta'an' e' jaan' xiin' ña ndani Ndiosí yoo' ndii, koo' kivi' ndi'i' a, ndisu ña ka'an tiakú ne yivi' tu'un Ndiosí, xiin' ña ka'an ne yivi' tu'un ña xini ña, xiin' ña kundani ne yivi' ña yoo si'e, ña xini mji' kuiti' Ndiosí ndii, ndi' i a naá kivi'. 9 Kuachi' ndii sava kuiti' xini e' ña xini tuni Ndiosí vitin, te sava tukú ka'an tiakú e' tu'un a jaan', 10 ndisu kij' xaa ña kundani ndi' i e' ña kuni Ndiosí xiin' ña ndije' a ndii, sakan' te ña sie, ña xini e' jaan' ndii, ndi' i a.

11 Kij' ni nduu yu'u te lulu ndii, ni ka'an i saa ka'an ne kualí, te ni xanini tu i saa xanini ne kualí, te sakan' tu ni xaa kuenta i saa xaa' kuenta ne kualí, ndisu kij' ni xixa i ndii, ni nakoo i ña ni kuu i saa kuu' ne kualí jaan'. 12 Viti' ndii kuvj kuni kaxi' e' sakan' na xito' e' ndee naa kij' xito' iin ne yivi' nuu' ña nuu' iin yuu' peko kuiti', ndisu naá kivi' ndii, kuni nuu' e' sakuu' ña xini Ndiosí. Viti' ndii xini kaxi' i saa xini i Ndiosí, ndisu naá kivi' ndii, kundani kaxi' i saa kaa' Ndiosí ndee naa xini a yu'u. 13 Te sakan' na kuui' vitin ndii, yoo uni ta'an' kuiti' ña koo' kivi' ndi'i', ña nduu' ña ini e' xini e' Ndiosí, xiin' ña ndiatu' ini xna'a e',

xiin' ña ndani e' ne yivi'. Ndisu ña ka'nu' ka tejn uni saa' ña jaan' ndii, ña ndani e' ne yivi' nduu' a jaan'.

14

Saa kuni a kuu ne ka'an tuku tu'un ña xini nja

¹ Sakan' na kuii' ndee chaa' ka na sanduxa' ndi'ni ndo' xa'a' ña ndani ta'an' ndo', te sakan' tu xa'a' ña chuun ña xaxa' Espiritu Santo nuu' ndo'. Ndisu sanduxa' ndi'ni ka ndo' xa'a' ña ka'an tiaku ndo' tu'un Ndiosí. ² Kuachi ndii, ne ka'an tu'un ña xini nja ndii, xiin' Ndiosí ndatu'un' nja, te süu' xiin' ne nakayá xa'a' Jesús ndatu'un' nja. Sakan' ña koo' ne yivi' kuvi kundani ña ka'an ne jaan', kuachi ndii ña yoo si'e ña xini mji' kuji' Ndiosí ka'an nja xiin' ña ndiee' Espiritu Santo. ³ Ndisu ne ka'an tiaku tu'un Ndiosí ndii, xiin' ne nakayá xa'a' Jesús ka'an nja te kua'nu ka ne jaan' nuu' ichi' a, te sandieni tu ña'a' nja nuu' ichi' a, te sakan' tu te saki'vi ña'a' nja kij' ndo'o' ne jaan'. ⁴ Te ne ka'an tu'un ña xini nja ndii, mji' kuji' nja chindiee' a te kua'an kua'nu nja nuu' ichi' Ndiosí. Ndisu ne ka'an tiaku tu'un Ndiosí ndii, chindiee' nja ne nakayá xa'a' Jesús te kua'nu tu ne jaan' nuu' ichi' a. ⁵ Xa'a' a jaan' na kuni yu'u ña ka'an sakuu' ndo'ó tu'un ña xini ndo', ndisu ña kuni ndiee' ka i ndii, ña ka'an tiaku ndo' tu'un Ndiosí. Sakan' ña, ña va'a

ka nduu' a jaan' te sakan' ña ka'an e' tuku tu'un ña xini e' kij' koo' ne sanakuachi' ña ka'an e' jaan', te chindiee' a ne nakayá xa'a' Jesús.

⁶ Ñani ta'an' i, saa e' kuenta ndii, ku'un i mii' ndiee' ndo' te ka'an ndoso' i nuu' ndo' xiin' tu'un ña xini ndo' ndii, kuasa' chindiee' xachi' a ndo'ó. Ndisu naa' ka'an i xiin' ndo' xiin' ña satuví Ndiosí nuu' i, uun naa' ka'an i xiin' ndo' xiin' ña xini tuni ña xini mji' kuji' Ndiosí, uun naa' ka'an i xiin' ndo' xiin' ña ka'an tiaku i tu'un Ndiosí, uun naa' ka'an i xiin' ndo' xiin' ña ndixa xa'a' Jesús, ña jaan' ndii, chindiee' a ndo'ó. ⁷ Naa kuu' tun' yoo' xiin' nuu' ndii, küvi nakuni e' ndee nuu' yaa ka'an i'in a naa' iin ndaa' nduu' ndusu a. ⁸ Te naa' tivi kaxi' iin te xiin' ndachuun', tun' nich'i' kij' kua'an ra mii' yoo nu'u ndii, ndee iin te xiin' ra sakoo' tu'va xiin' mii' te kunta'an' ra. ⁹ Sakan' tu xka'ndia naa' ka'an ndo'ó iin tu'un ña koo' kundani, ¿saa kuvi kundani ne yivi' yoo nduu' a ka'an ndo'? Ndee naa xiin' tachi' kuji' ka'an ndo'. ¹⁰ Xini e' ndii, yoo kua'a' nuu' tu'un iin yivi', te sakuu' ña jaan' ndii, xa yoo xa yoo ndusu xa'a' i'in a. ¹¹ Ndisu naa' xini yu'u ndee ña kuni kachi tu'un jaan' ndii, ndee naa te tuku' kunduu i nuu' ne ka'an tu'un jaan', te ne jaan' ndii, ndee naa ne tuku' kunduu nja nuu' i xa'a' ña kundani i tu'un ña ka'an nja. ¹² Sakan' na kuii' ndo'ó ndii, xa'a' ña

xikán va inji ndo' chuun ña xaxa' Espiritu Santo nuu' e' ndii, kakan va tu inji ndo' te kumi' ndo' kua'a' ka ña chindiee' ne nakayá xa'a' Jesús te kua'nu ka ndo' nuu' ichi' a.

13 Xa'a' a jaan' na yoo ka ka'an tu'un ña xini ña jaan' ndii, na kakan ña ña xini tuni nuu' Ndiosí, te kuvj sanakuachi' ña tu'un jaan' kiji' ka'an ña a. 14 Kuachi' ndii, naa' ka'an yu'u xiin' Ndiosí xiin' tu'un ña xini i ndii, tee' ndee xini espíritu i ña ka'an i xiin' Ndiosí jaan', ndisu ña xanini i ndii, kundani xachi' a ña ka'an i xiin' tu'un jaan'. 15 ¿Ndee ña kuni a saa i naa' sakan'? Ka'an i xiin' Ndiosí xiin' espíritu i, te ka'an tu i xiin' Ndiosí xiin' ña xanini i. Kata i yaa nuu' Ndiosí xiin' espíritu i, te kata tu i yaa jaan' xiin' ña xanini i. 16 Kuachi' ndii, naa' xaka'nu' ndo'ó Ndiosí xiin' tu'un ña xaxa' Espiritu Santo, te xini so'ó jin ne xika' ichi' Jesús, ne kundani tu'un jaan' ndii, kuvj ka'an ña: "Sakan' na kunduu a", kiji' taxi' ndo' ña chindani Ndiosí, sakan' ña kundani ña ndee ña ka'an ndo'. 17 Kiji' taxi' ndo' ña chindani Ndiosí ndii, va'a ya'a xaa' ndo', ndisu chindiee' a inga ne yivi'.

18 Te yu'u ndii, taxi' va i ña chindani Ndiosí xa'a' ña ka'an chito ka i tu'un jaan' te sakan' sakuu' ndo'ó. 19 Ndisu mii' nakayá e' xa'a' Jesús ndii, ndee chaa' ka ña ka'an i u'un ta'an yu'u' tu'un

ña kuvj kundani e' te sakan' kuvj chindiee' i inga ne yivi', te sakan' ña ka'an i uxj mi' yu'u' tukuu nuu' tu'un ña koo' kundani.

20 Ñani ta'an' i, kaniini ndo' naa xanini ne kuachi' kuali', süu' jaan' ndii kanini ndo' ndee naa ne xixa inji nuu' ichi' Jesús. Te sakan' tu kuvj ndo' ndee naa ne kuachi' kuali' ne xini xa'a' ña ña'a. 21 Yoso' tu'un ndei' Ndiosí nuu' tutu a mii' ka'an a ndii: Ne yivi', ne nduu' kuenta i kaa' ndii, xiin' tu'un ña ka'an inga ne yivi' ka'an i xiin' ña, te ka'an tu i xiin' ña xiin' tu'un ne kuaxi' tukuu xaan'.

Ndisu ni ndee sakan' ndii, taxj so'ó ña ña ka'an i, kachi xto'ó e'.

22 Sakan' na kuii', ña ka'an e' tu'un ña xini e' ndii, kuenta ña ña'á Ndiosí nuu' ne inji xini Jesús nduu' a, te süu' xa'a' ña va'a ne inji xini Jesús nduu' a. Ndisu ña ka'an tiakú e' tu'un Ndiosí ndii, kuenta ña ña'á a nuu' ne inji xini Jesús nduu' a, te süu' xa'a' ña va'a ne inji xini Jesús nduu' a. 23 Süu' jaan' ndii, naa' ndiee' t'vi' sakuu' ndo'ó mii' nakayá ndo' xa'a' Jesús, te ka'an tu ndo' tu'un ña xini ndo', te ko'ni ne xaa' nuu' ichi' Jesús, uun jin ne inji xini Jesús ndii, ka'an ne jaan' ña ne loco nduu' ndo'ó na xaa' ndo' sakan'. 24 Ndisu naa' ndiee' t'vi' sakuu' ndo'ó mii' nakayá ndo' xa'a' Jesús, te sakuu' tu ndo' ka'an tiakú tu'un Ndiosí, te ko'ni ne xaa' nuu' ichi' Jesús, uun

ne ĩni xini Jesús ndii, kij' kunĭ so'ŋ nĭa ña ka'án ndŋ' jaan' ndii, nakunĭ nĭa ña ne ndiso' kuachĭ nduu' nĭa nuu' Ndiosí, te xata'an ña katun' ña'a' Ndiosí xa'a' kuachĭ nĭa jaan'. ²⁵ Te natuvĭ tu ña yoo sĭ'e nimá nĭa, xa'a' a jaan' na vikuijn xiti' nĭa nuu' Ndiosí te saka'nu' ña'a' nĭa, te ka'an nĭa ña ndixa xna'a ndii, yoo Ndiosí tejn ndŋ' mii' nakayá ndŋ' xa'a' Jesús.

Kunĭ a saka'nu' va'a e' Ndiosí mii' nakayá e' xa'a' Jesús

²⁶ Ne ta'an' ĩ, xa'a' a jaan' na kij' nakayá ndŋ' ndii, kuvĭ kata sava ndŋ' yaa nuu' Ndiosí, te sava tu ndŋ' kuvĭ sania'á tu'un a, te sava tuku ndŋ' kuvĭ ka'an yoo nduu' ña nĭ nia'a Ndiosí nuu' ndŋ', uun ka'an ndŋ' tu'un ña xini ndŋ', te kuvĭ tu sanakuachi' sava ndŋ' tu'un jaan'. Ndisu sakuu' ña xaa' ndŋ' jaan' ndii, na saa ndŋ' a te sakuu'nu' ta'an' ka ndŋ' nuu' ĩchi' Jesús. ²⁷ Naa' ka'an sava ndŋ' tu'un ña xini ndŋ' ndii, na ka'an uvĭ ta'an kujĭ' ne yivi' a, uun ndee unĭ ta'an nĭa. Te xa ka'an xa ka'an nĭa a, te kunĭ tu a ña sanakuachi' ĩjn ne yivi' ña ka'an ne jaan'. ²⁸ Te naa' kŋŋ' ne kuvĭ sanakuachi' tu'un ña ka'an ne jaan' ndii, ndee chaa' ka kŋŋ taxĭn' yu'u' nĭa mii' nakayá ndŋ' xa'a' Jesús, te na ka'an nĭa ña jaan' xiin' nimá kujĭ' nĭa nuu' Ndiosí.

²⁹ Te sakan' tu ne ka'an tiakú tu'un Ndiosí ndii, na ka'an uvĭ ta'an, uun ndee

unĭ ta'an kujĭ' nĭa. Te sava nĭa kunĭ so'ŋ ña ka'án ne jaan', te kuvĭ kundani nĭa saa kunĭ a saa nĭa ña jaan'. ³⁰ Te naa' nia'á Ndiosí yoo ka nduu' a nuu' ĩnga ne ndu'u' ikan' ndii, na vikuijn ne ka'án jaan', te taxĭ nĭa ña ka'an ĩnga nĭa ña nĭ satuvĭ Ndiosí nuu' nĭa. ³¹ Sakan' te kuvĭ ka'an tiakú ĩ'in ndo'ŋ, ne kuvĭ ka'an tiakú tu'un Ndiosí kij' kunĭ a ka'an ndŋ' a, te kuvĭ tu kunĭ so'ŋ sakuu' ndŋ', te kuvĭ nĭ tu sandĭeni ta'an' ndŋ'. ³² Kuachĭ ndii, ne ka'an tiakú tu'un Ndiosí ndii, kumi' nĭa ndĭee' nuu' ña jaan', te kuvĭ ka'an nĭa a ama'a ka kunĭ mii' nĭa. ³³ Sakan' ña Ndiosí ndii, süu' ña sasana' yoo' nduu' a, süu' jaan' ndii natandĭee' manĭ' a yoo'.

Saa xaa' tu sakuu' tĭ'vĭ sakuu' xaan' mii' nakayá ne nduu' kuenta Jesús, ³⁴ kunĭ a ña na kundĭee taxĭn' ña'a' kij' nakayá ndŋ' xa'a' Jesús, sakan' ña kŋŋ' ndei' ña ka'an nĭa, süu' jaan' ndii kunĭ a ña kŋŋ taxĭn' nĭa naa ka'an tu'un ndei' Ndiosí. ³⁵ Naa' yoo ña kuni ndatu'un' nĭa ndii, na ndatu'un' nĭa ĩi' nĭa vĭ'e nĭa, sakan' ña ka'an va kaa' a ña ka'an ĩjn ña'a' mii' nakayá e' xa'a' Jesús.

³⁶ ¿Ñáá xanini ndo'ŋ ña suvĭ ndŋ' nduu' ne nĭ nata'vi' xini' tu'un Ndiosí, te xa ndo'ŋ kujĭ' tu nduu' ne nĭ xĭnĭ so'ŋ a? ³⁷ Naa' yoo ka tuu ña kuvĭ ka'an tiakú nĭa tu'un Ndiosí, uun tuu nĭa ña kumi' nĭa ña चुउन ña xaxa' Espĭritu Santo ndii,

na nākunī nīa nīa xto'ō e' nduu' nīa ka'án chuun' xiin' i, te ke'i i nīa yo'ō. ³⁸ Ndisu naa' nākunī yoō ka nīa xto'ō e' nduu' nīa ka'án chuun' xiin' i, te ke'i i nīa yo'ō' ndii, sakan' tu ne jaan' ndii, nākunī nīa'a xto'ō e' jaan'.

³⁹ Ne ta'an' manī' i, sakan' na kuii' ndo'ó ndii, kunī a nīa sanduxa' ka ndo' nīa ka'an tiakú ndo' tu'un Ndiosí, te nākasi ndo' nuu' ne ka'án tu'un nīa xini nīa. ⁴⁰ Ndisu kunī a nīa sakuu' nīa xaa' ndo' ndii, na saa va'a ndo' a, te na saa yukun tu ndo' a.

15

Ni natiaqu Cristo

¹ Ne ta'an' i, vitin ndii kuni sanaka'an' i ndo'ó xa'a' tu'un va'a nīa xa ni ka'an ndoso' i nuu' ndo', te ni natiin ndo' a, te ita' ni' i ndo' saa ka'án a ndee vitin. ² Te sakan' tu xiin' nīa ka'án tu'un va'a jaan' kuvī kaku ndo' nuu' kuachī ndo' naa' kuīta ni' i na ita' ni' i ndo' nuu' nīa ka'án a saa ni' i nī sania'á i ndo'ó. Te naa' kuāsa' ndii, ni natiin saka ndo' a.

³ Kuachī ndii xi'na ka ni sania'á i ndo'ó tu'un va'a nīa ni natiin tu mii' i nīa ni xi' i Cristo xa'a' kuachī e', te ni saxinú a nīa yoso' nuu' tutu Ndiosí xa'a' a, ⁴ te ni kuxi tu nīa'a ne yivi' tixin nīu'u', te ni sanatiaku nīa'a' Ndiosí kivi' nīa unī, te ni saxinú a nīa yoso' nuu' tutu Ndiosí xa'a' a, ⁵ te ni tuvī a nuu' Pedro, ikan' te ni tuvī ni tu a nuu' sakuu' inga te uxī uvi te nda'a' xa'a' a. ⁶ Te ni

ya'a, te ni tuvī a nuu' ya'a u'un ciento ne ta'an' e', ne xika' ichi' a. Te ki'in' ne jaan' ndii, kusaa' tiaku ka nīa ndee vitin, te sava tuku nīa xa ni xi' i. ⁷ Te ni ya'a ka, te ni tuvī ni tu a nuu' Jacobo, te ni ya'a ka sie, te ni tuvī a nuu' sakuu' te ni tianu' a sania'á ichi' a. ⁸ Te ndi'i' ndoso', te ni tuvī tu a nuu' yu'u, te nduu' ndee naa iin te kuañu'u, te ni tuvī kii' xa ni xka'ndia kivi' nīa tuvī ra. ⁹ Kuachī ndii yu'u nduu' te lulu ma'á ka te tianu' Jesús sania'á ichi' a, te ndee xāta'an nīa kunani' i te tianu' a, sakan' nīa ni sando'o' va i ne nakayá xa'a' Ndiosí. ¹⁰ Ndisu xa'a' a nīa ndani mii' Ndiosí yu'u na nduu' i te ni tianu' Jesús sania'á ichi' a, te nīa ndani mii' Ndiosí yu'u ndii, ni natiin' saka e, süu' jaan' ndii xa xachuun' kua'a' ka i xiin' a te sakan' sakuu' te tianu' Jesús jaan'. Ndisu süu' xiin' nīa ndjee' mii' i xaa' i chuun jaan', süu' jaan' ndii xiin' nīa ndjee' nīa xamaní' va Ndiosí yu'u xaa' i sakuu' a. ¹¹ Sakan' na kuii' kōō' a xaa' a yoō ni ka'an ndoso' tu'un va'a jaan' nuu' ndo', naa' yu'u, uun naa' inga te ni tianu' Jesús jaan', sakan' nīa iin kachi sania'á ndu a te sakan' ni natiin ndo'ó a.

¹² Te ndii, naa' xa'a' nīa ni sanatiaku Ndiosí Cristo tein ne ni xi' i ka'án ndoso' ndu ndii, ndichun na ka'án sava ndo'ó nīa natiaqu ne yivi' kii' kuvī nīa? ¹³ Sakan' nīa naa' natiaqu ne yivi' kii' kuvī

nĭa ndii, nĭ ndee Cristo nĭ natiaku naa' sakan' nduu' a. ¹⁴ Te naa' nĭ natiaku Cristo ndii, nĭa saka kuasa' kunĭ nduu' nĭa ka'an ndoso' ndu' naa' sakan' nduu' a, te nĭa saka nduu' tu nĭa inĭ ndo'ó xini nĭa'a' ndo'. ¹⁵ Te naa' ndixa xna'a natiaku ne yivi' kiĭ' kuvĭ nĭa ndii, te xini xa'an' ndiee' yu'u' xa'a' Ndiosí nduu' ndu, sakan' nĭa ka'an ndoso' ndu nĭa nĭ sanatiaku a Cristo. Ndisu naa' ndixa xna'a sanatiaku Ndiosí ne yivi' kiĭ' kuvĭ nĭa ndii, nĭ sanatiaku tu a Cristo. ¹⁶ Kuachĭ ndii, naa' ndixa xna'a sanatiaku Ndiosí ne yivi' kiĭ' kuvĭ nĭa ndii, nĭ sanatiaku tu a Cristo. ¹⁷ Te naa' nĭ sanatiaku Ndiosí Cristo ndii, nĭa saka nduu' tu nĭa inĭ ndo'ó xini nĭa'a' ndo', te kusaa' ndiso' ka ndo' kuachĭ ndo' nuu' Ndiosí. ¹⁸ Te sakan' tu ne ndikún ichi' Jesucristo, ne nĭ xi'ĭ ndii, nĭ ndoñu'u' saka nĭa naa' sakan' xna'a nduu' a. ¹⁹ Naa' xa ĩn yivi' yo'o' kuitĭ' ndiatu' inĭ e' xa'a' Cristo, te kōo' nĭa natiaku e' jaan' naá kivi' ndii, ne ndo'o' saka kua'a' so'o' nduu' e' naa' sakan'.

²⁰ Ndisu vitĭn ndii, xa nĭ natiaku xna'a Cristo teĭn ne nĭ xi'ĭ, te sivi' a nduu' nĭa nĭ natiaku nuu' nuu' sakuu' yoo', ne natiaku tu saa Ndiosí kita'an. ²¹ Kuachĭ ndii xa'a' kuachĭ ĩn ndaa' kuitĭ' te yivi' xi'ĭ ne yivi' ĩn yivi', sakan' tu xa'a' ĩn ndaa' kuitĭ' tu te yivi' natiaku e' kiĭ' kuvĭ e'. ²² Sakan' nĭa xa'a' kuachĭ nĭa nĭ xa'a' Adán

xi'ĭ tu sakuu' ne yivi' ĩn yivi', sakan' tu xa'a' nĭa nĭ natiaku Cristo ndii, sakuu' e' kōo' kivi' nĭuu' nĭa kōo' kivi' ndi'i' saa Ndiosí. ²³ Ndisu ĩn e' natiaku saa Ndiosí amaa ka kunĭ mĭi' a, xi'na Cristo nĭ sanatiaku a, te kiĭ' nandiko' Cristo jaan', te sanatiaku tu a yoo', ne nduu' kuenta a. ²⁴ Te ĩkan' kuaxĭ nĭa ku'un ndiko' nĭa saxinu Cristo chuun nuu' a, te sanakua'a a nĭa xa'ndia chuun' a jaan' nda'a' yuva' e' Ndiosí kiĭ' ndĭ'ĭ sandoó kui'e xachi' a sakuu' ne xa'ndia chuun', xiin' sakuu' ne kumi' ndjee' te xa'ndia chuun' nĭa, xiin' sakuu' nĭa ndjee' nĭa ndĭva'a. ²⁵ Kuachĭ ndii kunĭ a nĭa ka'ndia chuun' Cristo ndee ndĭ'ĭ sandoó kui'e xachi' a sakuu' nĭa ndasi' ta'an' xiin' a. ²⁶ Te nĭa kumi' ndjee' nuu' nĭa xa'ni' yoo' nduu' nĭa ndasi' ta'an' xiin' e', nĭa sandoñu'u' a so'o' ndi'i'. ²⁷ Sakan' nĭa nĭ taxĭ Ndiosí vĭko ni'i' Cristo sakuu' nĭa yoo. Te kiĭ' ka'an nĭa nĭ taxĭ Ndiosí vĭko ni'i' Cristo sakuu' nĭa yoo ndii, süu' kunĭ kachi' a nĭa vĭko ni'i' tu Cristo ndee mĭi' Ndiosí. Kuachĭ ndii mĭi' Ndiosí nĭ taxĭ te vĭko ni'i' Cristo sakuu' nĭa jaan'. ²⁸ Ndisu kiĭ' ndĭ'ĭ sakuu' nĭa jaan' vĭko ni'i' Cristo ndii, sakan' te xa mĭi' Cristo, si'e a, taxĭ nĭa vĭko ni'i' nĭa'a' Ndiosí, sakan' nĭa mĭi' a nĭ taxĭ te vĭko ni'i' Cristo sakuu' nĭa jaan'. Sakan' te ĩn ndaa' mĭi' kuitĭ' Ndiosí ka'ndia chuun' kuu' nuu' nuu' sakuu' nuu' nĭa yoo.

29 Naa' kändixa' sava' ndo'ó ña' natia'ku e' kij' kuvj' e' ndii, ne' yivj', ne' chichi' xa'a' ne' xa' ni' xi'i' ndii, kuvj' xachi' chindjee' ña'a' nja' naa' sakan' te' natia'ku ne' ni' xi'i'. Kōo' ndee' iin' xa'a' ña' kuchj' nja' xa'a' ne' ni' xi'i' jaan' naa' sakan' nduu' a. 30 Te' kōo' tu' ndee' iin' xa'a' ña' sakukuein' xiin' mii' ndu'u' saa' kivi' kua'an' xa'a' ichi' Jesús naa' natia'ku ne' ni' xi'i'. 31 Ne' ta'an' i, ka'an' kaxi' i' xiin' ndo' ña' saa' kivi' sakukuein' xiin' mii' i' xa'a' ichi' Jesús xa'a' ña' va'a' kuni' nimá i' xa'a' ña' ni' xaa' xto'o' e' Jesucristo xa'a' ndo'. 32 Kij' ni' xika' i' ñuu' Éfeso ndii, ni' kanj' ta'an' kuento' i' xiin' kua'a' ne' yivj', ne' nduu' ndee' naa' kiti' iku'. Naa' ndixa' xna'a' ña' natia'ku ne' ni' xi'i' ndii, kōo' xachi' xata' a' jaan'. Ndee' chaa' ka' saa' e' naa' ka'an' ne' yivj' ndii: "Kuxi' e', te' ko'o' e' vitin, te' tiaan' kuvj' e'." Sakan' kachi' nja. 33 Künj' xa'an' xiin' mii' ndo': "Ña' ndiaka' ta'an' ndo' xiin' ne' xini' xa'an' jaan' ndii, sativi' nja' ña' va'a' ña' xi' xaá' ndo'." 34 Naxinaá' kaxi' ndo' inj' ndo', te' saa' ka' ndo' kuachj' nuu' Ndiosí, kuachj' ndii, sava' ndo'ó ndii, ndee' Ndiosí xini' ndo'. Ka'an' i' sakan' te' ka'an' nuu' ndo'.

Ka'an' Pablo' saa' natia'ku e' saa' Ndiosí

35 Ndisu' tee' kuein' ndatu'un' sava' ndo'ó yu'u' ndii: "¿Saa' tu' natia'ku ne' ni' xi'i'? ¿Te' xiin' ndee' nuu' ñu'u' nde'i' natia'ku nja'?", kachj' ndo'. 36 Ne' küu' kaxi' xna'a' nduu' ndo', sakan' ña'

kuní a' ña' kuvj' iin' tikin' ña' nuu' kij' chi'i' e' te' nata'vi' a. 37 Te' ña' chi'i' e' ndii, süu' itun' a' tun' nakun' jaan' nduu' nu', süu' jaan' ndii tikin' kujti' a' chi'i' e', naa' ndikin' trigo' nduu' a, uun' naa' ndee' ndiaa' ka' nuu' inga' tikin' chi'i' e'. 38 Ndisu' mii' Ndiosí nduu' ña' taxi' itun' tikin' jaan' saa' xtani' mii' a' koo' tun' jaan', te' xa' siin' xa' siin' iin' itun' ni' taxi' Ndiosí xa'a' i'in' tikin'. 39 Süu' xa' iin' ndaa' nuu' kuu' sakuu' ñu'u' nde'i', süu' jaan' ndii xa' iin' kuu' ñu'u' nde'i' ne' yivj', te' xa' iin' kuu' tu' ñu'u' nde'i' kiti', te' xa' iin' kuu' ni' tu' ñu'u' nde'i' tiaka', te' sakan' tu' xa' iin' kuu' ñu'u' nde'i' saa. 40 Te' sakan' tu' xa' tuku' ni' xa'a' Ndiosí ña' yoo' ndivi' te' sakan' ña' yoo' nuu' ñu'u' iin' yivj', ndisu' xa' siin' ndatun' ña' yoo' ndivi', te' xa' siin' tu' ndatun' ña' yoo' nuu' ñu'u' iin' yivj'. 41 Te' sakan' tu' xa' siin' yi'é' ñu'u', te' xa' siin' ni' tu' yi'é' yoo', te' xa' siin' ka' ni' tu' yi'é' tiuun'. Kuachj' ndii, i'in' tiuun' ndii, xa' yoo' xa' yoo' siin' saa' yi'é' ri'.

42 Iin' kachi' saa' tu' Ndiosí xiin' ñu'u' nde'i' e' kij' kuvj' e', te' natia'ku e' ndii. Ñu'u' nde'i' e', ña' kua'an' tixin' ñu'u' ndii, ña' te'i' nduu' a, ndisu' ñu'u' nde'i' e', ña' natia'ku nuu' Ndiosí ndii, ña' kōo' kivi' te'i' kunduu' a' jaan'. 43 Ñu'u' nde'i' e', ña' kua'an' tixin' ñu'u' ndii, ña' kuasa' kuní nduu' a, ndisu' ñu'u' nde'i' e', ña' natia'ku saa' Ndiosí ndii, ña' ndatun' xava'a' kunduu' a. Ñu'u'

nde'i e', ña kua'an tixin ñu'u' ndii, kōo' ka ndiee' a, ndisu ñu'u' nde'i e', ña natjaku saa Ndiosí ndii, koo kua'a' ña ndiee' a. ⁴⁴ Ñu'u' nde'i e', ña kua'an tixin ñu'u' ndii, kuenta iin yivi' kaa' nduu' a jaan', ndisu ñu'u' nde'i e', ña natjaku saa Ndiosí ndii, kuenta ndivi' mii' ndu'u' Ndiosí kunduu a jaan'. Sakan' ña naa' yoo ñu'u' nde'i, ña nduu' kuenta iin yivi' ndii, yoo tu ñu'u' nde'i, ña nduu' kuenta ndivi' mii' ndu'u' Ndiosí.

⁴⁵ Sakan' tu yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: "Te Adán, te ni yoo ña nuu' ndii, Ndiosí ni taxí kivi' ñuu ra." Ndisu Adán, te ni yoo ña uvi, ña nduu' Jesús ndii, Espíritu ña taxi' kivi' ñuu e' nduu' a. ⁴⁶ Ndisu süu' xi'na ñu'u' nde'i, ña nduu' kuenta ndivi' mii' ndu'u' Ndiosí, kumi' e', süu' jaan' ndii xi'na ka ñu'u' nde'i, ña nduu' kuenta iin yivi', kumi' e', sakan' vi' te natjin e' ñu'u' nde'i, ña nduu' kuenta ndivi' mii' ndu'u' Ndiosí. ⁴⁷ Te yivi', te ni yoo ña nuu' ndii, kuenta iin yivi' ni nduu' ra, ndisu te yivi', te uvi, ña nduu' xto'o e' Jesús ndii, kuenta ndivi' nduu' a. ⁴⁸ Ñu'u' nde'i yoo', ne yivi' iin yivi' ndii, nakuitá xiin' ñu'u' nde'i Adán, te ni xa'a Ndiosí xiin' ñu'u' kujti'. Te ñu'u' nde'i, ña nduu' kuenta ndivi' ndii, nakuitá a xiin' ñu'u' nde'i ña kumi' Jesús ndivi'. ⁴⁹ Te saa nii' nakuitá ñu'u' nde'i e' xiin' ñu'u' nde'i te yivi', te ni xa'a

Ndiosí xiin' ñu'u' kujti' ndii, nii' sakan' tu nakuitá ñu'u' nde'i e' xiin' ñu'u' nde'i ña kumi' Jesús ndivi'. ⁵⁰ Te kuni ka'an i xiin' ndo'ó, ñani ta'an i ndii, ñu'u' nde'i xiin' ní' ndii, kivi' kundiee' a mii' xa'ndia chuun' Ndiosí, te ni ndee kivi' tu ko'ni ñu'u' nde'i, ña te'i jaan', mii' kōo' kivi' te'i ña'a jaan'.

⁵¹ Te vitin kuni yu'u' ña kundani ndo' iin ña yoo si'e, ña xiní iin ndaa' mii' kujti' Ndiosí. Süu' sakuu' e' kivi', ndisu sakuu' e' ndii, nama a ñu'u' nde'i e' saa Ndiosí. ⁵² Te ña jaan' ndii, numi' va xka'ndia a ndee naa kii' nakuaní e' iin xa'a' te nakoto'ni' kujti' e' kii' ndi'i nde'i ndachuun' tun' nichí' so'o' ndi'i'. Sakan' ña kivi' so'o' ndi'i' jaan' ndii, nde'i ndachuun' tun' nichí', te ne ni xi'i ndii, natjaku ña xiin' ñu'u' nde'i ña kōo' kivi' kivi' ka. Te yoo', ne tiaku kii' sakan' ndii, nama Ndiosí ñu'u' nde'i e'. ⁵³ Sakan' ña kuni a ña nama Ndiosí ñu'u' nde'i e', ña te'i kaa', te kōo' kivi' te'i ka a. Te sakan' tu nama Ndiosí ñu'u' nde'i e', ña xi'i kaa', te kōo' kivi' kivi' ka a.

⁵⁴ Te kii' xa ni nama Ndiosí ñu'u' nde'i e' kaa', te kōo' kivi' te'i ka a, xiin' kii' xa ni nama tu a ñu'u' nde'i e' kaa', te kōo' kivi' kivi' ka a ndii, sakan' te xinu tu'un Ndiosí mii' ka'an a ndii: "Te ña kumi' ndiee' nuu' ña xa'ni' yoo' ndii, xa ni ndoñu'u' xachi' a xa'a' ña ni kanando e' xiin' ña ndiee' Ndiosí. ⁵⁵ Yo'ó, ña xa'ni' rajn, ¿mii' kua'an ña

kanando un' ndu? Yo'ó, yavi ndii rajn, ¿mii' kua'an ña sando'o' un' ndu ndee naa kij' xaxi' tisu'ma?"⁵⁶ Sakan' ña kuachi e' nduu' ndiee' ña xa'ni' jaan', te sando'o' a yoo', te ña ndiee' kuachi e' nduu' tu'un ndei' Ndiosí.⁵⁷ Ndisu chindani Ndiosí ña xa ni taxi a ña ni kanando e' ña xa'ni' jaan' xa'a' ña ni xaa xto'o e' Jesucristo xa'a' e'.

⁵⁸ Ñanj ta'an' maní' i, xa'a' a jaan' na kuni a ña kua'an na kua'an ndo' ña kujta ni' i va ndo' nuu' ichi' Jesús. Te kua'an na kua'an tu ndo' ña xaa' ndo' chuun nuu' xto'o e' jaan', sakan' ña xini ndo' ña chuun nuu' xto'o e', ña xaa' ndo' jaan' ndii, xaa' saka ndo' a.

16

Kaya ne ini xini Jesús ndiee' ñuu Corinto xu'un' te chindiee' ña inga ne ini tu xini Jesús

¹ Te vitin kuni ka'an i xa'a' ña kaya xu'un' te chindiee' ndo' inga ne nduu' kuenta Jesús ndii, saa ndo' a saa nii' ni ka'an chuun' i xiin' ne nakaya xa'a' Jesús, ne ndiee' ñuu Galacia.² Te i'in ndo'ó ndii, i'in kivi' nuu' xa'a' ximana xta'ni' siin' ndo' chaa' xu'un' ña xiku'un ya'vi' ndo' kij' xachuun' ndo', te taxa'a ndo' a. Sakan' te kij' xaa i ndii, nakaya ki'i' ka ndo' ña jaan'.³ Te kij' xaa i mii' ndiee' ndo' ndii, ke'i i iin tutu taxi i nda'a' ne ni nakaxin ndo', te ku'un ña ñuu Jerusalén xiin' xu'un'

ña ni kaya ndo' jaan', te ti'vi' ña'a' i ikan'.⁴ Te naa' kuni a ña ku'un tu yu'u xiin' ne jaan' ndii, ku'un i xiin' ña.

Ka'an tuni Pablo ña ku'un ra ñuu Corinto

⁵ Kij' ndi' i xka'ndia i ñuu' Macedonia, sakan' te ku'un i mii' ndiee' ndo', sakan' ña xi'na ka ikan' kuni a xka'ndia i.⁶ Tee' kuein' ndo' i iin xa'a' mii' ndiee' ndo', uun kuein' ikan' ndu'u' i ndee xka'ndia yoo' ña vixin, te kuví chindiee' ndo' yu'u, te ku'un i mii' kuni a ku'un i.⁷ Kuachi ndii, kuni i ña xka'ndia xaa kujti' i mii' ndiee' ndo' vitin, süu' jaan' ndii kuni i ña ndo' i mii' ndiee' ndo' ndia'vi' kivi' naa' ni kuni xto'o e'.⁸ Ndisu ndo' i ñuu Éfeso yo'o' ndee tondia viko' Pentecostés,⁹ sakan' ña yoo kua'a' va ne kuni kuni so'o tu'un Ndiosí ñuu yo'o', te va'a va kivi' nduu' a te ka'an ndoso' i tu'un a jaan', tee' ndee yoo kua'a' tu ne ndasi' yu'u.

¹⁰ Te naa' xaa Timoteo mii' ndiee' ndo' ñaa' ndii, koto ña'a' ndo', te va'a kuni ra kundu'u' ra xiin' ndo', sakan' ña te xaa' chuun nuu' xto'o e' nduu' tu te jaan' ndee naa yu'u.¹¹ Te xa'a' a jaan' na kuu' ndee iin ndo' ka'an kui'e xa'a' ra, süu' jaan' ndii chindiee' ña'a' ndo' te kuví ya'a ra ku'un maní' ra, te kuví xaa nata'an' ra xiin' i mii' xika' i yo'o'. Sakan' ña ndiatu' i ña kixin ra xiin' inga ñanj ta'an' e'.

12 Te te nduu' ñañi e' Apolos ndii, ni ka'an nda'vi va i xiin' ra ña ku'un na ra mii' ndiee' ndo' xiin' inga ñañi ta'an' e', te ni xiin xachi' ra ku'un ra vitin, ndisu ku'un ra tuku ichi' kii' kuni'a'a ra.

Ti'vi' Pablo cha'an' ne ndikun ichi' Jesús, ne ndiee' ñuu Corinto

13 Ndo'ó, ne ta'an' i ndii, ku'un naa ñu'u' tu'va ini ndo', te ku'ita ni'i naa ita' ni'i tu ndo' nuu' ña ini ndo' xini ndo' Jesús, te sakan' tu na kuixa naa xixa' ka ni tu ini ndo' nuu' ichi' a, te na kaka ni'i ndituni tu ndo'. 14 Te sakuu' ña xaa' ndo' ndii, saa ndo' a xa'a' ña ndani ta'an' ndo'.

15 Ñañi ta'an' i, xini kaxi' ndo'ó ña ne vi'e Estéfanos ndii, ne ni natin nuu' tu'un va'a xa'a' Jesús ñuu Acaya nduu' nja, te xini tu ndo' ña ni chindiee' kua'a' tu nja ne nduu' kuenta Jesús xiin' e'. 16 Ka'an nda'vi yu'u xiin' ndo' ña saxinu ndo' ña ka'an ne yivi', ne nduu' ndee naa ne jaan', te sakan' tu sakuu' ne chindiee' xiin' ne xachuun' u'vi tu ndee naa ne jaan' nuu' chuun xa'a' xto'o e'. 17 Va'a va kuni i ña ni kixin ne ni kiee mii' ndiee' ndo' mii' ndu'u i yo'o', te nduu' Estéfanos, xiin' te nduu' Fortunato, xiin' te nduu' Acaico, sakan' ña xa ni kuni i vitin, tee' ndee kuvu kuni nduchi' nuu' i ndo'ó. 18 Sakan' ña ni saki'vi nja nimá i te sakan' tu nimá ndo'ó. Te ne yivi', ne nduu' naa ne jaan' ndii, kuni a ña tin manij' ña'a' ndo'.

19 Sakuu' ne nakaya xa'a' Jesús, ne ndiee' nda'a' ñu'u' Asia ndii, ti'vi' nja cha'an' ndo'. Te ñañi e' Aquila xiin' ku'va e' Priscila xiin' sakuu' ne nakaya xa'a' Jesús vi'e nja ndii, ti'vi' kua'a' tu ne jaan' cha'an' ndo' kuenta xto'o e'. 20 Te sakan' tu ti'vi' sakuu' ne ta'an' e', ne xika' ichi' Jesús ñuu Éfeso yo'o', cha'an' ndo'. Te chito nuu' ta'an' ndo' kuenta Jesús, te xiin' ña jaan' nakuatu ta'an' ndo'.

21 Te cha'an' ndo' ña ti'vi' i nda'a' ndo' yo'o' ndii, mii' yu'u, te nduu' Pablo, ke'i a xiin' nda'a' i.

22 Naa' ndani yoo ka nduu' ne yivi' xto'o e' Jesucristo ndii, na nacha'an nja saa Ndiosí. Te xto'o e' ndii, xa kuaxi a.

23 Te na sañu'u' na xto'o e' Jesucristo sakuu' ndo'ó. 24 Te ndani i sakuu' ndo'ó xa'a' a ña jin ndaa' nduu' e' xiin' xto'o e' Jesucristo jaan'. Sakan' na kunduu a.

Tutu ña uvi ña ni ke'i San Pablo kua'an nda'a' ne ini xini Jesús, ne ndiee' ñuu Corinto

Ti'vi' ra cha'an' nia

¹ Yu'u nduu' Pablo, te Jesucristo ni tjanu' yu'u te sania'á i jchi' a saa kuní Ndiosí. Te yu'u xiin' ñani e' Timoteo ndii, ti'vi' ndu cha'an' ndo'ó, ne nakayá xa'a' Ndiosí ñuu Corinto, te ti'vi' tu ndu cha'an' sakuu' ne nduu' cuenta a, ne ndiee' kanii' nuu' ñu'u' Acaya. ² Na sañu'u' na Ndiosí, yuva' e', xiin' xto'ó e' Jesucristo ndo'ó, te na taxí tu a ña maní' koq xiin' ndo'.

Ka'an Pablo xa'a' ña ni ndo'q ra

³ Ka'nu' va ña nduu' Ndiosí, yuva' xto'ó e' Jesucristo, te nduu' tu a ña kuvita ini xa'a' e', te saki'ví tu a yoo'. ⁴ Te sakan' tu saki'ví a ndu'u nuu' sakuu' ña ndo'o' ndu, te sakan' kuví saki'ví tu ndu'u ne yoo nuu' ndee ka nuu' tundo'o' saa nii' ni saki'ví Ndiosí ndu'u. ⁵ Kuachí ndii, kii' kua'a' ka ndo'o' ndu xa'a' Cristo ndii, kua'a' ka tu saki'ví Ndiosí ndu'u nuu' tundo'o' jaan' xiin' nda'a' Cristo. ⁶ Ndisu naa' ndo'o' ndu ndii, ndo'o' ndu te ki'vi' ndo'ó, te ndo'o' tu ndu, te kaku ndo'. Te naa' ki'vi' ndu'u ndii, ki'vi' ndu'u

te ki'vi' tu ndo'ó, sakan' te kuví sandieni ndituni ndo' nuu' tundo'o' ña ndo'o' ndo' jaan' ndee naa ndo'o' ndu'u. ⁷ Te ini va tu ndu xini ndu Ndiosí xa'a' ndo'ó, sakan' ña xini ndu ña ndo'o' ndo' saa nii' ndo'o' ndu, xa'a' a jaan' na iin kachi tu saki'ví Ndiosí ndo'ó ndee naa xaa' a xiin' ndu'u.

⁸ Ñani ta'an' ndu, kuni ndu ña kundani ndo' saa vi' kua'a' ni ndo'ó ndu nuu' ñu'u' Asia. Kua'a' xava'a ni ndo'ó ndu ya'a ka te sakan' ña kuví kundieni ndu, ndee ni xanini ndu ña kuví ndu. ⁹ Ni xini ini ndu ndee naa te xa yoo kuví, ndisu ni ndo'ó ndu ña jaan' te ini ndu kuni ndu ndiee' mii' ndu, süu' jaan' ndii ini kuiti' ndu kuni ndu Ndiosí, ña sanatiaku ne ni xi'i. ¹⁰ Te ni sakakú Ndiosí ndu'u nuu' ña iyó va ña ni xi'i ndu jaan', te sakakú ka a ndu'u, te ini ndu ña sakakú ka tu a ndu'u nuu' tundo'o'. ¹¹ Te naa' chindiee' ndo'ó ndu'u ña ka'an na ka'an ndo' xiin' Ndiosí xa'a' ndu, te naa' kua'a' ka tu ndo' ka'an xiin' a xa'a' ndu ndii, kua'a' ka ne yivi' taxi' ña chindani a xa'a' kua'a' ña ni chindiee' a ndu.

Ka'an Pablo ndichun na ni xa'an ra ñuu Corinto

¹² Ndu'u ndii, yoo iin xa'a' ña kuví ka'an ninu ndu xa'a' ndu, ña xachuun' va'a ndu kachi nimá ndu, te xika' ndaku tu ndu iin yivi', te xaa' ka vi' ndu sakan' tein ndo'ó. Te süu' xika' ndu sakan' xiin' ndiee' ña xini tuni iin yivi', süu' jaan' ndii Ndiosí nduu'

ña chindiee' ndu te xika' ndu sakan'. ¹³ Sakan' ña ni ke'i ndu ña vixi te kuvj ka'vi ndo' a, te kuvj tu kundani ndo' a. Te ndiatu' inji i ña kundani va'a ndo' a ¹⁴ saq nii' xa xa'a kundani ndo' a sie vitin. Te kij' nandiko' xto'o e' Jesús ndii, va'a kuni nimá ndo' xa'a' ndu, te va'a tu kuni nimá ndu'u xa'a' ndo'ó.

¹⁵ Te xa'a' a ña inji i ni xini i ndo'ó ndii, ni kuni i xka'ndja i ña nuu' mii' ndiee' ndo', te sakan' kuvj xka'ndja i uvi ta'an ichi' mii' ndiee' ndo' jaan', te natijn tukuu ndo' ña sañu'u' Ndiosí ndo'ó. ¹⁶ Sakan' ña ni xanini i xka'ndja i mii' ndiee' ndo' kij' ku'un i ñu'u' Macedonia, te xka'ndja ka tu i ikan' kij' nandiko' i, sakan' te kuvj chindiee' ndo' yu'u te ku'un i ñu'u' Judea. ¹⁷ Te ndiatu' inji i ña kani ndo' na kij' ni ndoq i kuento ña ku'un i mii' ndiee' ndo' ndii, ni xanini va'a i, uun ni xaa i ndee naa xaa' ne yivi', ne xini yoo Ndiosí, kij' ka'an nja uvi ta'an yu'u', ka'an nja uun, ndisu jin kachi ka'an tu nja ü'un'. ¹⁸ Ndisu xini kaxi' Ndiosí ña süu' ka'an ndu xiin' ndo' uun, te ka'an tu ndu ü'un'. ¹⁹ Kuachi ndii ni ka'an ndoso' Silvano xiin' Timoteo xiin' yu'u, xa'a' Jesucristo, si'e Ndiosí, nuu' ndo', te ña jaan' ndii, koo' kivi' ka'an a uun, te ka'an tu a ü'un', süu' jaan' ndii xa'a' a jaan' ka'an Ndiosí uun kujti'. ²⁰ Kuachi ndii xiin' ña ni xaa Jesús ni xinu sakuu' kuento ña ni taxi Ndiosí nuu' e'. Sakan' na

kuii' kij' xaka'nu' e' Ndiosí ndii, ka'an e' ña sakan' na kunduu a xa'a' ña ni xaa Cristo jaan'. ²¹ Te ndu'u ni xiin' ndo'ó ni ndii, Ndiosí nduu' ña xata' ni'i yoo' nuu' ichi' Cristo, te ni sakuiso' chuun' tu a yoo', ²² te ni chindu'u' tu a sello a nimá e', te ña jaan' nduu' Espiritu Santo ña ni chikandja a nuu' e' te kuni e' ña natijn xna'a e' ña ni taxi a kuento a xa'a' jaan'.

²³ Ndisu Ndiosí nduu' ña xini saq kaa' nimá i, sakan' na xini tu a ña süu' xini xa'an' i ndo'ó. Te naa' tia'an ku'un i ñuu Corinto ndii, xa'a' a ña ni kuni i sakusuchi' i inji ndo' na ni xaa i sakan'. ²⁴ Süu' kuni viko ni'i' ndu ndo'ó nuu' ña inji ndo' xini ndo' Jesús, kuachi ndii xini kaxi' ndu ña xa inji va'a ndo' xini ndo' a. Süu' jaan' ndii kuni chindiee' ndu ndo'ó te va'a ka kuni ndo'.

2

¹ Xa'a' a jaan' na ni chituni i ña kü'un tukuu i mii' ndiee' ndo' te sakusuchi' i inji ndo'. ² Kuachi ndii, naa' sakusuchi' yu'u inji ndo'ó ndii, ¿yoo saki'vi yu'u kij' ya'a naa' süu' ndo'ó? Jin ndaa' ndo'ó, ne sakusuchi' i inji kujti'. ³ Te ña ni ti'vi' i nda'a' ndo' ndii, ni ke'i e sakan' te kij' xaa' i mii' ndiee' ndo' ndii, kuni i ña nuu' a ña saki'vi ndo' yu'u ndii, sakusuchi' ndo' inji i. Te kij' va'a kuni yu'u ndii, inji i ña va'a tu kuni sakuu' ndo'ó. ⁴ Kuachi ndii, kij' ni

ke'i i tutu ña ni ti'vi i nda'a' ndo' ndii, ni ndi'ni xava'a i, te ni kusuchi' ya'a tu ini i ndee ni xaku i. Ndisu ni ke'i i e te sakusuchi' i ini ndo', süu' jaan' ndii ni ke'i e te kundani ndo' ña kundani xava'a i ndo'ó.

Yoo ka'nu' ini Pablo xa'a' te ni xaa kuachi

⁵ Te kuni ka'an i xiin' ndo' ña te ni sakusuchi' ini i jaan' ndii, süu' yu'u kuiti' ni sakusuchi' ra ini, süu' jaan' ndii kuvu ka'an e' ña ni sakusuchi' tu ra ini sakuu' ndo'ó. ⁶ Ndisu xa yoo sakan' kuiti' ña sando'o' yatin' sakuu' ndo'ó te jaan'. ⁷ Xa'a' a jaan' na ndee chaa' ka koo ka'nu' ini ndo' xa'a' te jaan', te saki'vi tu ña'a' ndo', saa' jin kij' kuvu ndi'i ra saa titu'un'. ⁸ Sakan' na kuu' ka'an nda'vi i xiin' ndo' ña nia'a ni tukuu ndo' te jaan' ña ndani ña'a' ndo'. ⁹ Kuachi ndii, xa'a' a jaan' na ni ti'vi' i tutu jaan' nda'a' ndo' te koto kua'a i ndo'ó, te kuni i naa' saxinu ndo' sakuu' ña ka'an chuun' i xiin' ndo'. ¹⁰ Sakan' ña yoo ka yoo ka'nu' ini ndo'ó xa'a', xa'a' ña ni xaa nia ndii, yoo ka'nu' tu ini yu'u xa'a' nia naa' yoo jin ña koo ka'nu' ini e' xa'a' ne jaan'. Xaa' i sakan' xa'a' ña va'a ndo'ó xiin' xa'a' ña sakan' tu kuni Cristo, ¹¹ sakan' te kanando ña ndiva'a yoo', sakan' ña xa xini e' ña kuni ña kuni saa ña ndiva'a jaan' xiin' e'.

Ndi'ni Pablo xa'a' Tito

¹² Kij' ni xaa i ñuu Troas te ka'an ndoso' i tu'un va'a

xa'a' Cristo ndii, ni taxi xto'o e' Ndiosi' ña kuvu ka'an ndoso' i ikan'. ¹³ Ndisu xa'a' a ña ni xini i ñani i Tito ndii, va'a xachi' ni kuni i, sakan' na ndee chaa' ka ni ndei' i ne ndee jaan', te ni keta i kuaxi i ñu'u' Macedonia te kuni ta'an' i xiin' ra.

Kanando e' xa'a' ña ndikun e' ichi' Cristo

¹⁴ Ndisu chindani va' Ndiosi' ña savi a xaa' sakan' te kanando ndu sakuu' ichi' xa'a' a ña ndikun ndu Cristo Jesús, te savi tu a xaa' sakan' te nduu' ndu te ka'an ndoso' tu'un va'a xa'a' Jesús. Saa kua'an jin yivi' kiku ndu tu'un jaan' ndee naa jin xiko xavixin'. ¹⁵ Kuachi ndii nduu' ndu'u ndee naa xiko suxa chu'ma xavixin', ña ni nasoko' Cristo nuu' Ndiosi', te xiko jaan' nduu' tu'un va'a ña ka'an ndoso' ndu nuu' ne xika' ichi' ña kaku nia nuu' kuachi nia, xiin' nuu' ne xika' ichi' ña kua'an mii' koo nia tundo'o'. ¹⁶ Te nuu' ne kua'an mii' koo nia tundo'o' jaan' ndii, xiko tu'un ña ka'an ndoso' ndu ndii, nduu' a ndee naa xiko ña xa'ni', ndisu nuu' ne xika' ichi' ña kaku nia nuu' kuachi nia ndii, xiko tu'un ña ka'an ndoso' ndu ndii, nduu' a ndee naa xiko ña taxi' kivi' ñuu nia. Te, yoo xini tuni va'a te kuvu saa nia chuun jaan' nuu' Ndiosi'? ¹⁷ Sakan' ña ndu'u ndii, süu' xiko' ndu tu'un Ndiosi' naa xaa' inga ne ka'an ndoso' a, süu' jaan' ndii xini Ndiosi' ña ka'an ndoso' ndaku ndu tu'un a jaan', kuachi ndii savi a ni

tjanu' ndu. Te sakan' tu ña
iin ndaa' nduu' ndu xiin'
Cristo.

3

*Ka'an Pablo ña ni ndoo
Ndiosí iin kuento xaa' nuu' e'*

¹ Te kij' ka'an ndu sakan'
ndii, süu' ka'an ndu a te
kanji' xiin' mii' ni tukuu'
ndu. Sakan' ña küní ndu
iin tutu ña ka'an va'a xa'a'
ndu nuu' ndo', ni ndee küní
tu a ña ke'j' ndo'ó iin tutu
ña ka'an va'a xa'a' ndu nuu'
inga ne yivi' naa xaa' inga
te yivi'. ² Te küní tutu jaan'
nuu' ndu, sakan' ña xa ndo'ó
nduu' tutu ña ka'an va'a
xa'a' ndu, ña küní nuu' ndu.
Te ndiaka' ndu ndo'ó nimá
ndu mii' ka kua'an ndu, te
ka'an tu ndu xa'a' ndo' nuu'
sakuu' ne yivi', sakan' na
xini ña ndo'ó, te xini tu ña
kivi' ñuu ndo'. ³ Sakan' ña
nia'á ndo'ó ña nduu' ndo'
tutu ña ka'an va'a xa'a' ndu,
ña ni ke'j' mii' Cristo, te ni'i
ndu a mii' ka kua'an ndu. Te
ni ke'j' ña'a' Cristo xiin' tuun'
nuu' tutu, süu' jaan' ndii
xiin' ndiee' Espíritu Santo,
ña taxi' Ndiosí tiaku, ni ke'j' a
ña jaan', te ni ndee ni ke'j' tu
ña'a' a xata' yuu', süu' jaan'
ndii nuu' nimá ndo' ni ke'j' a
ña jaan'.

⁴ Te vitin ndii, Cristo nduu'
ña xaa' sakan', te ini ndu
xini ndu Ndiosí ña sakuu'
ña jaan' ndii, ña ndixa xna'a
nduu' a. ⁵ Süu' xiin' ña
chuun va mii' ndu na kuví
xaa' ndu ña jaan', süu' jaan'
ndii Ndiosí nduu' ña xaa'
chuun va ndu nuu' chuun
jaan'. ⁶ Te sakan' tu Ndiosí

nduu' ña ni xaa chuun va
ndu, te kaka nuu' ndu nuu'
a saa ka'an chuun' kuento
xaa' ña ni ndoo a xiin' e'.
Te kuento xaa', ña ni ndoo
a xiin' e' jaan' ndii, süu' yoo
kuei a nuu' tu'un ndei' ña ni
ke'j', süu' jaan' ndii yoo kuei
a nuu' ña ndiee' Espíritu
Santo. Te tu'un ndei' jaan'
ndii, ka'an chuun' a ña kuví
e', ndisu Espíritu Ndiosí ndii,
taxi' a kivi' ñuu e' ña kōo'
kivi' ndi'i'.

⁷ Te tu'un ndei', ña ka'an
chuun' ña kuví e' jaan' ndii,
ni ke'j' ña'a' Ndiosí xata'
yuu'. Te kij' ni taxi' ña'a'
a nda'a' Moisés ndii, ni yi'e
koo' chukuu' a, sakan' na ne
vi'e Israel ndii, ndee ni kuví
koto'ni ña nuu' ra, sakan'
ña ni yi'e xava'a nuu' ra.
Ndisu tee' ndee ni yi'e kua'a'
a ndii, kuie kuie ni nda'va a.
⁸ Saa ka vi' tu ndatun' yi'e
tu'un xaa', ña ni ndoo Ndiosí
nuu' e' jaan', ña yoo kuei
nuu' ndiee' Espíritu Santo
jaan'. ⁹ Kuachí ndii, naa'
tu'un ndei', ña ka'an chuun'
ña kuví e' xa'a' kuachí e'
jaan', ni yi'e ndatun' ya'a
ndii, saa ka vi' tu ndatun' ni
yi'e tu'un xaa', ña ka'an ña
xa ni xanda'ku Ndiosí nimá
e' nuu' a. ¹⁰ Kuachí ndii,
tee' ndee ni yi'e koo' chukuu'
tu'un ndei', ña ni taxi' Ndiosí
ña nuu' ndii, nākuitá ña
yi'e ña jaan' xiin' ña yi'e ña
xaa', ña taxi' a nda'a' yoo'.
¹¹ Sakan' ña, naa' ni yi'e tu
tu'un ndei', ña kuie kuie ni
ni ndi'j' ndii, saa ka vi' tu yi'e
ña xaa', ña kōo' kivi' ndi'i'.

¹² Te xa'a' a ña ini ndu xini

ndu ña xaa' jaan', na ka'an nditunĭ ndu xa'a' a. ¹³ Te nĭ xaa' ndu ndee naa nĭ xaa' Moisés, ña nĭ tisa'vi ra nuu' ra xiin' ĭin toto te künĭ ne vĭ'e Israel ña nda'vá ña yĭ'é nuu' ra. ¹⁴ Ndisu ña kundani ne jaan' ndii, nĭ xa xĭĭ nĭa. Te ndee kivĭ' vĭtin, kĭĭ' ka'vi' nĭa tu'un ndei' ña nĭ taxĭ Ndiosí nda'a' nĭa xta'an' ndii, kusaa' tiasi ka' toto jaan' nuu' nĭa, te küvĭ kundani nĭa tu'un ndei' a jaan', sakan' ña tĭa'an kundia'a' toto jaan', kuachĭ ndii ĭin ndaa' ña ĭinĭ e' xini e' Cristo kuitĭ' sakundia'á ña jaan'. ¹⁵ Te ndee kivĭ' vĭtin, kĭĭ' ka'vi' nĭa tu'un ndei' Ndiosí, ña nĭ natĭĭn Moisés xta'an' ndii, toto jaan' tiasi nuu' ña kundani nĭa. ¹⁶ Ndisu kĭĭ' natiin' yoo ka' xto'o e' Jesús ndii, kundia'a' toto jaan' saa a.

¹⁷ Kuachĭ ndii, xto'o e' jaan' ndii, Espĭritu nduu' a, te mĭi' yoo Espĭritu xto'o e' jaan' ndii, ne xa' yoo ndiká ndiee' ĭkan'. ¹⁸ Xa'a' a jaan' na sakuu' yoo' ndii, kōo' ka' toto jaan' tiasi ka' nuu' e'. Te nduu' e' ndee naa yuu' tata, ña yĭ'é te nia'á e' ña ka'nu' koo' chukuu' xto'o e' jaan', te sakan' kua'an na kua'an e' ña nduva'a' ka' e' ndee skachi' naxaa' e' koo' e' saa nĭi' kaa' mĭi' xto'o e' jaan'. Te sakuu' ña jaan' ndii, mĭi' Espĭritu xto'o e' nduu' ña xaa' a.

4

Ka'an ndoso' ndaku Pablo tu'un va'a xa'a' Jesús

¹ Xa'a' a jaan' na xĭkuiin' ndu ña xaa' ndu chuun' nuu' Ndiosí, ña nĭ sakuiso' chuun' a ndu xa'a' a ña nĭ kuvĭta ĭinĭ a xa'a' ndu. ² Te kōo' ndee ĭin ña'a' xaa' sĭ'e ndu, nĭ ndee kōo' tu' ña ka'an kaa' xaa' ndu, te sakan' tu' xĭni xa'an' ndu ndee ĭin ne yivĭ', nĭ ndee nāma' nĭ tu' ndu tu'un Ndiosí. Süu' jaan' ndii ĭin ndaa' Ndiosí xĭnĭ ña ña ndixa xna'a' nduu' ña ka'an ndu, te kuvĭ ĭinĭ ndo' künĭ ndo' a. ³ Ndisu naa' yoo ka' kundani tu'un va'a ña ka'an ndoso' ndu jaan' ndii, kundani nĭa a sakan' ña ne xika' ĭchi' ña kua'an mĭi' koo' tundo'o' nduu' nĭa. ⁴ Te ne jaan' ndii, küvĭ kundani nĭa tu'un va'a jaan', sakan' ña ña ndĭva'a, ña nduu' ndiosí nuu' ñu'u' ĭin yivĭ' yo'o', nĭ ndasi ña kundani nĭa te küvĭ kundani nĭa tu'un va'a jaan', te natuvĭ nuu' nĭa xiin' ña yĭ'é tu'un va'a ndatun' koo' chukuu' jaan', ña ka'an xa'a' Cristo. Te nĭ ndaku nĭi' Cristo jaan' saa kaa' mĭi' Ndiosí. ⁵ Kuachĭ ndii süu' xa'a' mĭi' ndu ka'an ndoso' ndu, süu' jaan' ndii xa'a' xto'o e' Jesucristo ka'an ndoso' ndu, te nduu' ndu te xika' nuu' nuu' kuitĭ' ndo' xa'a' a ña xika' nuu' ndu nuu' Jesús. ⁶ Te Ndiosí nĭ ka'an chuun', te nĭ natuun' ñu'u' ña nuu' kĭĭ' nĭ yoo nĭaa' ĭin yivĭ', te suvĭ tu' a nduu' ña nĭ xaa' sakan', te nĭ natuun' ñu'u' a jaan' nimá ndu'u, te nia'a' ndu a nuu' ĭnga ne yivĭ', te kuvĭ kundani nĭa ña ña ndatun' koo' chukuu' nduu' Ndiosí.

Te nia'á Ndiosí ña ndatun' a jaan' xiin' nda'a' Jesucristo.

Ini ndu xini ndu Ndiosí kij' yoo tund'o'

7 Te ndu'u ndii, ndee na kisi ña ni kua'a xiin' ñu'u' kixin' nduu' ndu, te ñu'u' ña ndiaa ya'vi' xava'a jaan' nimá ndu, ña nduu' tu'un va'a. Te xiin' ña jaan' nia'á Ndiosí ña ña ndjee' ka'nu' koo' chukuu' jaan' ndii, ña ndjee' mji' a nduu' a, te süu' ña ndjee' mji' ndu nduu' a. 8 Sakan' na kuii' tee' ndee yoo kua'a' tund'o' nuu' kivi' ñuu ndu ndii, küvi kanando a ndu, te tee' ndee yoo kua'a' tu ña sandi'ni ndu'u ndii, küvi sanuu' a nimá ndu. 9 Tee' ndee ndikún ne yivi' taxi' nja ndu'u ndii, kuasa' yoo' jin ndaa' ndu. Tee' ndee suku' ne yivi' ndu'u ñu'u' ndii, kuasa' sandoñu'u' nja ndu. 10 Te mii' ka kua'an ndu ndii, ndo'o' ndu xiin' ñu'u' nde'i ndu xa'a' ichi' Jesús. Sakan' te kunj tu ne yivi' xa'a' kivi' ñuu Jesús xiin' ña xaa' ndu. 11 Kuachi ndii, vitin ña tiaku ndu ndii, saa kivi' kuein' kuu' ndu xiin' kivi' ñuu ndu xa'a' ña ka'an ndoso' ndu xa'a' ichi' Jesús. Sakan' te kunj tu ne yivi' xa'a' kivi' ñuu Jesús xiin' nda'a' ña xaa' ndu xiin' ñu'u' nde'i ndu. 12 Sakan' na kuii' ndu'u xa yoo küvi, te natjin ndo'ó kivi' ñuu ña köo' kivi' ndi'i'.

13 Sakan' ña ini ndu xini ndu Ndiosí ndee naa ni ini te ni ke'i mii' yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a

ndii: "Ini i xini i Ndiosí, sakan' na ka'an i xa'a' a", kachi a. Te sakan' tu ndu'u ndii, kandixa' ndu Ndiosí, sakan' na ka'an ndu xa'a' a. 14 Kuachi ndii xini ndu ña Ndiosí ni sanatiaku xto'o e' Jesús tein ne ni xi'i, te sanatiaku tu a ndu'u xiin' Jesús jaan', te sanakua'a inga' Jesús jaan' ndu'u xiin' sakuu' ndo'ó nuu' Ndiosí. 15 Te sakuu' ña jaan' ndo'o' ndu xa'a' ña va'a ndo'ó, sakan' te kua'a' ka ne yivi' natjin ña ndani mji' ña'a' Ndiosí, te kua'a' ka tu nja taxi ña chindani a. Sakan' te ña jaan' natjin sakuu' ña xaka'nu' ña'a' e'.

16 Xa'a' a jaan' na nüu' nimá ndu, kuachi ndii, tee' ndee so'o xixa' ñu'u' nde'i ndu kua'an a, ndisu nimá ndu ndii, so'o nakoó ka ndjee' a jin kivi' kua'an. 17 Kuachi ndii, tund'o' kuali', ña ndo'o' ndu jin yivi' yo'o' ndii, jin kanj' kujti' yoo a, te ña xka'ndiá kujti' nduu' tu a. Ndisu xa'a' ña jaan' taxi Ndiosí nda'a' ndu ña va'a koo' chukuu' ña köo' kivi' ndi'i'. 18 Sakan' ña xito' ndu ña küvi kunj nduchi' nuu' ndu, süu' jaan' ndii xito' ndu ña küvi kunj ndu. Te ña küvi xini e' ndii, ña xka'ndiá kujti' nduu' a, ndisu ña küvi kunj e' ndii, ña köo' kivi' ndi'i' nduu' ña jaan'.

5

1 Kuachi ndii xini ndu ña naa' ndoñu'u' ñu'u' nde'i ndu, ña nduu' ndee naa jin vi'e toto, ña iin' jin kanj'

kuṭiṭi' jīn yivi' yo'o' ndii, taxi Ndiosí nda'a' ndu jīn ña kōo' kivi' ndoñu'u' ndivi'. Te ña jaan' ndii, süu' te yivi' ni xa'a' a. ² Te xa'a' a jaan' na tana' ndu ña kusaa' tiaku ka ndu jīn yivi' yo'o' xa'a' a ña xikán va jini ndu ña nama kij' ñu'u' nde'i ndu yo'o', te nakundixin ndu ñu'u' nde'i ña nduu' kuenta ndivi'. ³ Sakan' na kuii' kumi' ndu ñu'u' nde'i xaa' ndivi', sakan' te kunduu' ndu jīn te kōo' ñu'u' nde'i jkan'. ⁴ Te vitin ña kusaa' tiaku ka ndu xiin' ñu'u' nde'i yo'o' ndii, tana' ndii u'vi jini ndu, kuachi ndii kuni' ndu ña kunduu' ndu jīn te kōo' ñu'u' nde'i, süu' jaan' ndii kuni' ndu ña nama kij' ñu'u' nde'i ndu, ña xi'i kaa', xiin' ña kōo' kivi' kuvī. ⁵ Te mji' Ndiosí nduu' ña ni xava'a ndu'u xa'a' ña jaan', te ni chinaá Espiritu Santo nimá ndu, ña jaan' ni chikandja a nuu' ndu.

⁶ Xa'a' a jaan' na saa kivi' jini ndu xika' ndu jīn yivi', te xini tu ndu ña vitin ña tiaku ndu xiin' ñu'u' nde'i yo'o' ndii, xika' yoo ndu nuu' xto'o' e'. ⁷ Sakan' ña ña jaan' kuṭiṭi' jini ndu xini ndu te xika' ndu jīn yivi', te süu' ndi'ni ndu xa'a' ña xini nduchi' nuu' ndu. ⁸ Sakan' na kuii' jini ndu te xika' ndu jīn yivi', te ka'an nimá ndu ña nakoo kij' ndu ñu'u' nde'i ndu yo'o', te ku'un kundiee ndu mii' ndu'u xto'o' e' jaan'. ⁹ Sakan' na kuii' saa kivi' xanduxa' ndu, te sasii' ndu jini xto'o' e' jaan', naa' yoo ndu xiin' ñu'u' nde'i yo'o',

uun naa' yoo ndu xiin' ñu'u' nde'i xaa'. ¹⁰ Kuachi ndii sakuu' yoo' kuni' a kuyatin nuu' Cristo mii' xa'nú a kuachi, te j'in e' natijn ña xata'an natijn e' xa'a' ña va'a, uun ña nja'a ña ni xaa e' kij' ni xika e' jīn yivi' yo'o'.

Ni nakoo e' ña mani' xiin' Ndiosí ni xaa Cristo

¹¹ Te xa'a' ña xini ndu ña kuni' a kuyi'vi e' xto'o' e' jaan' ndii, xika' ndu sakandixa' ndu ne yivi', sakan' ña Ndiosí ndii, xa xini a saa xika' ndu nuu' a, te ndiatu' jini i ña xini tu ndo'ó ndu'u xiin' nimá ndo'. ¹² Te kij' ka'an ndu sakan' ndii, süu' ka'an ndu a te kan'i xiin' mii' ni tukuu' ndu nuu' ndo', süu' jaan' ndii ka'an ndu a te kuvī ka'an ninu na ndo'ó xa'a' ndu, te kuvī tu nakujin ndo' nuu' ne xasuvi' xiin' mii' mji' xa'a' ña xaa' kuṭiṭi' nja, te süu' xaa' nja a xiin' jīn ndaa' nimá nja. ¹³ Sakan' ña, naa' te loco nduu' ndu tuu ne yivi' ndii, xa'a' chuun nuu' Ndiosí nduu' ndu te loco, te naa' te kuu' kaxi' nduu' ndu tuu nja ndii, xa'a' ña va'a mji' ndo' nduu' ndu te kuu' kaxi'. ¹⁴ Kuachi ndii xa'a' a ña ndani Cristo ndu'u na xaki'i' a ndu, te xaa' ndu ña kaa', sakan' ña xa ni kundani ndu ña jīn ndaa' ña jaan' kuṭiṭi' ni xi'i xa'a' kuachi sakuu' e'. Xa'a' a jaan' na jīn kachi ni xi'i tu sakuu' e' xiin' a kij' ni xi'i a. ¹⁵ Te xa'a' a ña ni xi'i a xa'a' kuachi sakuu' e' ndii, kuni' a ña kuṭiaku e' xa'a' ña jaan' kuṭiṭi', te süu' kuṭiaku ka e' xa'a' mji' e'. Süu' jaan' ndii

kuṭiaku e' te saa e' ña kuni ña ni xi'i jaan', te ni natiaku a xa'a' ña va'a mji' e'.

16 Sakan' na kuii' ndee vjtin, te ndee nuu' ku'un e' ndii, xanini ka ndu xa'a' inga ne yivi' naa xanini ne yivi' jin yivi'. Ña ndixa nduu' a ña ni xanini tu ndu'u xta'an' ña ndee Cristo ndii, te yivi' nda'vi so'o kuṭi' nduu' a. Ndisu vjtin ndii, süu' sakan' ka xanini ndu xa'a' a. 17 Xa'a' a jaan' na naa yoo ka jin xini Cristo ndii, ne yivi' xaa' ni nandu nja, te ña ni nduu nja ña nuu' ndii, xa ni ndoo ña jaan'. Sakan' na kuii' vjtin ndii, ne yivi' xaa' nduu' kanii' nja. 18 Te sakuu' ña kaa' kuaxi nda'a' Ndiosí, ña ni nako e' ña manj' xiin' xiin' nda'a' Cristo, te ni ka'an chuun' Ndiosí xiin' ndu ña ka'an ndu xiin' ne yivi' ndee ña kuni a saa nja, te nako nja ña manj' xiin' a. 19 Te ka'an tu ndu xiin' nja ña xiin' nda'a' Cristo ni nako Ndiosí ña manj' xiin' ne yivi' jin yivi', te koo ka'nu xachi' ini a xa'a' kuachj nja. Ña jaan' nduu' ña ni ka'an chuun' Ndiosí xiin' ndu ña ka'an ndu xa'a' a nuu' ne yivi'. 20 Sakan' na kuii' te tianu' Cristo nuu' a ka'an ndoso' xa'a' a nduu' ndu, xa'a' a jaan' na ndee naa mji' Ndiosí ka'an nda'vi xiin' nda'a' ndu nuu' ndo' ña nako ndo' ña manj' xiin' a. Xa'a' a jaan' na ka'an nda'vi ndu nuu' ndo' xa'a' Cristo ña nako ndo' ña manj' xiin' Ndiosí. 21 Kuachj ndii, tee' ndee koo' ndee jin kuachj ni

xaa Cristo ndii, kuachj yoo' ni sakuiso' ña'a' Ndiosí, te kunduu e' ne ndaku nima nuu' a xa'a' ña ni xaa Cristo.

6

1 Te vjtin ña te xaa' chuun nuu' Ndiosí nduu' ndu ndii, ka'an nda'vi ndu xiin' ndo'o ña natin saka ndo' ña ndan mji' Ndiosí ndo'o. 2 Kuachj ndii yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: Kij' ni kuni a ña chindjee' i ndo'o ndii, ni chindjee' i ndo'o, te kij' ni kuni a ña sakaku i ndo'o ndii, ni sakaku i ndo'o.

Sakan' yoso' a.

Chuun xa'a' ndo' ña ka'an ndu xiin' ndo', vjtin ni xaa kivi' ña chindjee' Ndiosí ndo'o, te vjtin tu ni xaa kivi' ña sakaku a ndo'o.

3 Kuasa' xaa' ndu ndee jin ña va'a xiin' ndee jin ne yivi' te kania'a nja xa'a' chuun nuu' Ndiosí ña xaa' ndu. 4 Süu' jaan' ndii xiin' sakuu' ña ndo'o' ndu nia'a ndu ne yivi' ña te xika' nuu' nuu' Ndiosí nduu' ndu. Naa kuu' ña kuie ini ndu nuu' tundo'o', xiin' naa kuu' ña natin ndu, xiin' naa kuu' ña sandi'ni a ndu, 5 xiin' naa kuu' ña suku' yo'o' te yivi' ndu'u, xiin' naa kuu' ña xiinu'ú ndu vi'e kaa, xiin' naa kuu' ña kati kua'a' ne yivi' ndu, te kani nja ndu, xiin' naa kuu' ña xachuun' u'vi ndu, xiin' naa kuu' ña kixin va'a ndu, xiin' naa kuu' ña xika' soko ndu, 6 te xiin' naa kuu' ña xika' ndoo ndu, xiin' naa kuu' ña sania'a ndu ña ndixa ña xini ndu, xiin' naa

kuu' ña kuie iní ndu xa'a' ne yivi', xiin' naa kuu' ña maso ndu, xiin' naa kuu' ña xachuun' Espiritu Santo nimá ndu, xiin' naa kuu' ña ndani ndu ne yivi' xiin' iin ndaa' nimá ndu, ⁷ xiin' naa kuu' ña ka'an ndoso' ndu tu'un ña ndixa xna'a, xiin' naa kuu' ña taxi' Ndiosí ña ndjee' ndu. Te tiin ndiaa ndu ña nduu' ña xachuun' ndaku ndu jaan', te xiin' ña jaan' naka'an ndu xa'a' ndu kij' yoo' tundo'o' nuu' ndu, uun kij' kieve' va'a ndu. ⁸ Xaa' tuku ndii tiin' ka'nu' ne yivi' ndu, te xaá tuku ndii kanja'a nja xa'a' ndu, te xaá tuku ndii ka'an va'a ne yivi' xa'a' ndu, te xaá tuku ndii tun vixi ka'an nja xa'a' ndu. Te sakan' tu ka'an nja ña te xini xa'an' nduu' ndu, tee' ndee ña ndixa xna'a nduu' ña ka'an ndu. ⁹ Kuu' nja xiin' ndu ndee naa te koo' xini, tee' ndee xini kaxi' nja ndu'u, te xa yoo ndu kuví ndu, ndisu koto ndo' kusaa' tiaku ka ndu, sando'o' nja ndu, ndisu tia'an kuví ndu. ¹⁰ Naa iin' te suchi' iní iin' ndu, ndisu saa kivi' va'a kuni ndu, naa iin' te natiin iin' ndu, ndisu kua'a' va ne yivi' nduu' vika' xaa' ndu xiin' ña ndixa, naa iin' te koo' xachi' ña'a' iin' ndu, ndisu kumi' ndu sakuu' nuu' ña'a.

¹¹ Ndo'ó, ne ta'an' ndu, ne nakaya xa'a' Jesús ñuu' Corinto ndii, ni ka'an kaxi' va ndu xiin' ndo', te ni ka'an ndu xiin' ndo' xiin' iin kanii' nimá ndu. ¹² Te tüku' ni kuu' ndu xiin' ndo', ndisu ndo'ó

ndii, tuku' ka kuu' ndo' xiin' ndu. ¹³ Te xa'a' a ña nduu' i ndee naa yuva' ndo' ndii, ka'an nda'vi i xiin' ndo' ndee naa xaa' iin yuva' xiin' si'e ra ña taxí na ndo' nunja' kanii' nimá ndo' nuu' i, ndee naa xaa' yu'u ña nunia' i kanii' nimá i nuu' ndo'.

Nduu' e' ndee naa vi'e Ndiosí tiaku

¹⁴ Ndo'ó ndii, süu' iin kachi ka xika' ndo' te sakan' ne iní xini Jesús, sakan' na kuui' ki'in ta'an' kutu' ka ndo' xiin' ne jaan'. Kuachi ndii ki'in ta'an' ña ndaku xiin' ña nja'a, te ni ndee ki'in ta'an' tu nu'u xiin' ña iin yavi. ¹⁵ Sakan' tu Cristo ndii, ni ki'in ta'an' a xiin' ña ndiva'a, ni ndee va'a tu ki'in ta'an' kutu' iin ne iní xini Jesús xiin' ne iní xini a. ¹⁶ Yukun' Ndiosí ndii, ki'in ta'an' a xiin' yukun' ndiosí saka. Sakan' ña yoo' ndii, yukun' mji' Ndiosí tiaku nduu' e', naa ni ka'an mji' a ndii:

Kundu'u' inga' i xiin' ne yivi' kaa', te kaka inga' tu i xiin' nja,

te yu'u kunduu' Ndiosí nja, te ne kaa' kunduu' kuenta i.

Ni kachi a. ¹⁷ Te ni ka'an ka tu xto'o' e' Ndiosí ndii:

Ndo'ó, ne nduu' kuenta i ndii, kua'an kjee ndo' tein ne yivi' ñaa',

te kuxioo ndo' nuu' nja.

Sakan' te tondia ndo' ndee iin ña nja'a ña xaa' nja,

te sakan' kuví natijn yu'u ndo'ó.

18 Te yu'u kunduu yuva' ndo',
te ndo'ó kunduu tiaa si'e i xiin' ña'a' si'e i,
kachi xto'q e' Ndiosí, ña ka'nu' koo' chukuu'.

7

1 Ne ta'an' maní' i, ña jaan' nduu' ña ni taxí Ndiosí kuento a xa'a' nuu' e'. Xa'a' a jaan' na kuní a ña ndasandoo xiin' mii' xachi' e' nuu' sakuu' ña satívi' ñu'u' nde'i e', xiin' espíritu e'. Te xa'a' a ña yí'vi e' Ndiosí ndii, na sanduxa' e' te kunduu xachi' e' ndítia kuítí' a.

Va'a kuni Pablo ña ni nama ne ñuu Corinto nimá ña

2 Xa'a' a jaan' na saa ndo' ña va'a te natíin va'a ndo' ndu'u, sakan' ña xiní ndo' ña kuasa' ni xaa' ndu ña ña'a xiin' ndee jin ne yiví', ni ndee kuasa' tu ni satívi' ndu ndee jin ne yiví', te kuasa' ni tu ni xini xa'an' ndu ndee jin ne yiví'. 3 Te süu' ka'an i sakan' xa'a' a ña kuni saka'an' i ndo'ó, kuachi ndii xa ni ka'an i xiin' ndo' ña ndani kua'a' i ndo'ó. Naa' tiaku i uun naa' kuví i ndee saa ka ni ndii, ndani na ndani i ndo'ó. 4 Ndítuni va yu'u te ka'an i xiin' ndo'ó xa'a' ña ka'a', te ka'an va'a va tu i xa'a' ndo' nuu' ne yiví'. Tee' ndee kua'a' ndo'o' ndu ndii, va'a va kuni i, te naa va'a tu nimá i.

5 Sakan' ña ndee kij' ni xaa ndu nuu' ñu'u' Macedonia yo'o' ndii, tia'an kuví nandíe' ndu. Süu' jaan' ndii

xanu'u' tundo'o' yoo nuu' kivi' ñuu ndu saa kua'an. Ne yiví', ne ndasi' ndu'u ndii, sando'o' ña ndu, te ndo'o' tu ndu xaa ña ndi'ni nimá ndu. 6 Ndisu Ndiosí ndii, saki'ví a ne nda'vi kuni ini, te ni saki'ví a ndu'u kij' ni xaa Tito mii' ndíe' ndu yo'o', 7 te süu' xa'a' a ka ni xaa Tito kuítí' na ni saki'ví a ndu'u, süu' jaan' ndii sakan' tu xa'a' a ña va'a kuni ra ni xaa ndo'ó. Te xa ni ndatu'un' tu ra nuu' ndu ña ka'an va nimá ndo' kuní ndo' ndu, te sakan' tu ni ka'an ra xiin' ndu ña suchi' va ini ndo' xa'a' kuachi ña ni xaa ndo', te ni ka'an tu ra xiin' i ña kusaa' nakuitá ka ndo' xiin' i. Xa'a' a jaan' na so'q va'a ka ni kuní i.

8 Kuachi ndii tee' ndee ni kusuchi' ini ndo' ni xaa i xiin' tutu ña ni tí'vi i nda'a' ndo' jaan' ndii, kuasa' ka suchi' ini i xa'a' ña jaan' vitin. Ña ndixa nduu' a ña saa' ndii, ni kusuchi' tu ini yu'u kij' ni xiní i kuento ña ni sakusuchi' tutu jaan' ini ndo'ó. 9 Te vitin ndii, va'a va kuni i xa'a' ña jaan', süu' va'a kuni i koto ka ni sakusuchi' i ini ndo' xiin' tutu jaan', süu' jaan' ndii koto ka ni kusuchi' ini ndo' xa'a' kuachi ndo', ña ni xaa ndo' jaan' nuu' Ndiosí, te ni nama ndo' nimá ndo' xa'a' a. Te ña ni kusuchi' ini ndo' jaan' ndii, ña ni kuní mji' Ndiosí nduu' a. Xa'a' a jaan' na kuasa' ni xaa ndu ndee jin ña va'a xiin' ndo'. 10 Kuachi ndii, kij' kusuchi' ini e' saa kuní mji'

Ndiosí xa'a' a ña ni xaa e' kuachí ndii, kuni nama e' nimá e' xa'a' kuachí ña ni xaa e' jaan', te sakakú Ndiosí yoo', te kōo' ndee jin xa'a' ña kusuchi' ka inji ndu xa'a' a ña ni sakusuchi' ndu inji ndo'ó. Ndisu ña kusuchi' inji ne yivi' jin yivi' ndii, kuenta ña xi'í kuiti' nduu' ña jaan'.
 11 Te vitin ndii, koto ndo' saa vi' ni nama nimá ndo' ni xaa ña ni kusuchi' inji ndo' nuu' Ndiosí xa'a' a ña ni xaa ndo' kuachí jaan'. Ña jaan' ni xaa sakan', te ni nakuita kuento ndo' ña sãã ka ndo' ña ni xaa ndo' jaan', te ndee xa'a' yu'u ni naka'an ndo', te ni xtani tu ndo' kuachí ña ni xaa ne yivi' jaan', te ni yi'vi tu ndo' Ndiosí xa'a' ña ni xaa ndo' kuachí jaan'. Ndi'i jaan' te ni kuni tu ndo' ña kuni ndo' yu'u, ni yoo tu'va ndo' te saa ndo' ña ni ka'an i, te ni sando'o' ndo' te ni xaa kuachí jaan'. Te xiin' sakuu' ña ni saxinu ndo' ña ni ka'an i jaan' ndii, nia'á ndo' ña xa ni sanduva'a ndo' tu'un kui'e jaan' tein ndo'.
 12 Xa'a' a jaan' na kii' ni ke'i i tutu jaan', te ni ti'vi' e nda'a' ndo' ndii, süu' ni ti'vi' e xa'a' yoo ni xaa kuachí jaan', uun xa'a' yoo ni ndo'ó xa'a' kuachí jaan'. Süu' jaan' ndii ni xaa i sakan' te nia'a ndo' nuu' Ndiosí saa vi' ndi'ni ndo' xa'a' ndu'u.

13 Te xa'a' ña jaan' na ni saki'vi a nimá ndu, ndisu kua'a' ka ni saki'vi a nimá ndu kii' ni xini ndu ña va'a va kuni Tito kii' ni xaa ra yo'o' xa'a' ña ni xandieni

ña'a' sakuu' ndo'ó. 14 Sakan' na kiii' ña ni ka'an va'a i xa'a' ndo'ó nuu' Tito ndii, kuãsa' ni saka'an' ndo' nuu' i, sakan' ña sakuu' ña ka'an ndu xiin' ndo' ndii, ña ndixa nduu' a, te sakan' tu sakuu' ña ni ka'an va'a ndu xa'a' ndo' xiin' te jaan' ndii, ña ndixa nduu' tu a jaan'. 15 Te ña ndani va ra ndo'ó ndii, so'ó kua'an kua'nu ka a kii' naka'an' ra ña ni saxinu sakuu' ndo' ña ni ka'an ra xiin' ndo', xiin' ña ni natjin va'a tu ña'a' ndo', xiin' ña yi'vi ndo', te ni tin ka'nu tu ña'a' ndo'. 16 Te yu'u ndii, va'a va kuni i ña kuni inji i kuni i ndo'ó xiin' jin kani' nimá i.

8

Kaya ne inji xini Jesús xu'un' xa'a' inga ne ndikún ichi' a

1 Ne ta'an' ndu, vitin kuni ka'an ndu xiin' ndo' xa'a' saa vi' xamaní Ndiosí ne nakayá xa'a' Jesús, ne ndiee' nuu' ñu'u' Macedonia. 2 Sakan' ña tee' ndee kua'a' ya'a ndo'o' nia, te kua'a' ya'a tu natiin nia ndii, va'a va kuni nia, te sakan' tu kua'a' xu'un' xito' nia ndee naa ne vika' vi' nduu' nia. 3 Te kumi' yu'u ña ndaku ña xiin' ña ka'an nimá mii' nia te xito' nia xu'un' jaan' saa kundiee' nia, te xaá ndii, ndee ya'a ka te sakan' saa kundiee' nia. 4 Ndee ni ka'an nda'vi va nia xiin' ndu ña taxi ndu ña koto na nia xu'un', te chindiee' na nia ne nduu' inga' kuenta Ndiosí xiin' e'. 5 Te süu' xu'un'

kujiti' ni xito nja, süu' jaan' ndii ni xaa nja kua'a' ka te sakan' ña ni ka'an ndu xiin' nja. Sakan' ña ña nuu' ndii, ni sanakua'a xiin' mii' nja nda'a' xto'o e' Jesús, te ni nakuita tu kuento nja xiin' ndu'u xa'a' ña kuni saa nja ña kuni Ndiosí. ⁶ Tito nduu' te ni xa'a' nakaya xu'un' jaan' tein ndo', sakan' na kuui' ni ka'an nda'vi ndu xiin' ra ña saxinu ra chuun va'a jaan' saa nii' ni taxi xa'a' ra a tein ndo'. ⁷ Sakan' ña ndo'ó ndii, chuun va ndo' nuu' ndee ndee ka ña xaa' ndo': naa kuu' ña iní ndo' xini ndo' Jesús, xiin' ña chuun va ndo' xiin' tu'un va'a, xiin' ña chuun tu ndo' xiin' ña xini tuní, xiin' ña taxi' ndo' kivi' te chindjee' ndo' ne yivi', xiin' ña ndani ndo' ndu'u. Xa'a' a jaan' na vitin ndii, kuni a ña saa tu ndo' ña nduxa', te saxinu ndo' chuun va'a yo'o' xa'a' ne yivi'.

⁸ Te süu' ka'an chuun' i ña jaan' xiin' ndo', süu' jaan' ndii kuni kujiti' i ña kuni ndo' saa nia'á tuku ne ndikún ichi' Jesús ña yoo tu'va nja te chindjee' nja ne natiin, te sakan' te kivi' nia'a tu ndo'ó ña ndani xna'a ndo' ne yivi'. ⁹ Kuachi ndii xa xini ndo'ó ña ndani mii' xto'o e' Jesucristo ndo'ó, sakan' süu' xa'a' a ña ndani a ndo'ó, na tee' ndee ña vika' nduu' a ndii, ni xanda'vi xiin' mii' mii' a, te xiin' ña ni xanda'vi xiin' mii' mii' a jaan' ni nanduu' ndo'ó ne vika'. ¹⁰ Te xa'a' ña va'a mii' ndo' na kuni kondia yu'u' i ndo'ó

xa'a' ña jaan', kuachi ndii xa ndee kuiya ndi'vi' ni xa'a' mii' ndo' nakaya ndo' xu'un' jaan'. Te süu' ni xa'a' kujiti' ndo' xaa' ndo' ña jaan', süu' jaan' ndii mii' tu ndo' ni taxi xa'a' xiin' ña jaan'. ¹¹ Sakan' na kuui' vitin ndii, na saxinu tu ndo' a saa kundiee' mii' ndo', saa nii' va'a ni kuni ndo' te ni taxi xa'a' ndo' xiin' a, sakan' tu na saxinu ndo' a. ¹² Kuachi ndii, naa' ndixa xna'a ka'an nimá yoo ka chindjee' nja ndii, natiin' Ndiosí saa kundiee' mii' nja taxi nja, sakan' ña Ndiosí ndii, xikán jaan' nuu' e' ña xini a ndii, köo' a kumi' e'. ¹³ Sakan' ña süu' ka'an i ña yo'o', te kivi' ndo'ó soko xa'a' a ña chindiee' ndo' inga ne natiin, süu' jaan' ndii xaa' i sakan' te iin kachi kumi' e' ña koq maní' e'. ¹⁴ Te vitin ndii, kumi' ndo'ó ña tiaku ndo', ndisu ne jaan' ndii, köo' a kumi' nja, te naá kivi' kii' köo' a kumi' tu ndo'ó ndii, ne jaan' chindjee' tu ndo'ó xiin' ña kutiaku ndo', te iin kachi kumi' e' ña koq maní' e'. ¹⁵ Naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: "Köo' a ni ndoo ndoso' nda'a' ne ni nakaya kua'a' ña xaxi', te ni ndee köo' tu a ni kuni nuu' ne ni nakaya xaku ña jaan'", kachi a.

¹⁶ Ndisu chindani va Ndiosí ña ni saka'an a nimá ñani e' Tito, te ni ndi'ni tu ra xa'a' ndo' ndee naa yu'u'. ¹⁷ Sakan' ña kii' ni ka'an chuun' ndu xiin' ra ña ku'un ra mii' ndiee' ndo' ndii, ni ka'an yu'u' ra, süu' jaan' ndii

xiin' ña ka'an nimá mji' ra te kua'an ra ikan'. Sakan' ña ndi'ni va ra xa'a' ndo'. ¹⁸ Te ni ti'vi' tu ndu inga ñani e' xiin' Tito jaan', te ñani e', te ni ti'vi' ndu jaan' ndii, sakuu' xaan' mii' nakayá ne yivi' xa'a' Jesús ndii, ka'an va'a va ne jaan' xa'a' ra xa'a' ña xaa' va'a ra chuun nuu' Ndiosí xa'a' tu'un va'a. ¹⁹ Te siin' tukú ndii, ñani e', te kua'an xiin' Tito jaan' ndii, ne nakayá yo'o' xa'a' Jesús ni nakaxin ña'a', te ku'un tu ra xiin' ndu kij' ku'un ndiaka ndu ña ni kaya ne ta'an' e'. Te ña xaa' ndu kaa' ndii, xaa' ndu a te natijn mji' xto'o e' ña xaka'nu' ña'a' e', te xaa' tu ndu a, te nia'a ndu ña ndi'ni xna'a ndu xa'a' ne natiín. ²⁰ Xaa' tu ndu sakan', kuachí ndii küní ndu ña ka'an kiji ndee jin ne yivi' xa'a' ndu xa'a' ña kaya ndu tumaní' chie jaan'. ²¹ Sakan' na kuui' xaa' ndu ña nduxa', te xachuun' ndaku ndu nuu' xto'o e' Ndiosí xiin' nuu' ne yivi'. ²² Te ti'vi' ka tu ndu inga ka ñani ta'an' e' xiin' te uvi' ta'an jaan'. Te ñani e', te ti'vi' ndu jaan' ndii, xa ki'in' ichi' ni nia'a ra ndu'u ña xachuun' ndaku xna'a ra chuun nuu' Ndiosí, te vitin ka vi' ndi'ni ra xa'a' ndo', sakan' ña ini ra xini ra ndo'. ²³ Te ñani e' Tito ndii, xa xini ndo' ña jin te xachuun' inga xiin' i xa'a' ña va'a mji' ndo'ó nduu' ra. Te inga ka tukú uvi' ta'an te ta'an' e' ndii, ne nakayá xa'a' Jesús ni tjanu' ña'a'. Te sakan' tu xiin' nda'a' te jaan' natijn mji' Cristo ña

tiin' ka'nu'. ²⁴ Xa'a' a jaan' na nia'a na ndo' te jaan' ña ndani xna'a ña'a' ndo', te kuni na ne nakayá xa'a' Jesús, ne ni ti'vi' ña'a', ña ndani xna'a ña'a' ndo', te kuni tu nia ña ni ka'an va'a saka ndu xa'a' ndo' nuu' nia.

9

¹ Te xa'a' xu'un' ña nakayá, te chindiee' e' ne nduu' kuenta Jesús xiin' e', ne natiín ndii, küní a ña ke'i ka i ña jaan' nuu' ndo'. ² Kuachí ndii xa xini yu'u ña kuni va ndo'ó chindiee' ña'a' ndo'. Xa uun ni te ka'an va'a i xa'a' ndo' nuu' ne ndiee' nuu' ñu'u' Macedonia yo'o'. Ka'an i ña ndo'ó, ne ndiee' nuu' ñu'u' Acaya ndii, xa ndee kuiya ndi'vi' ni xa'a' ndo' kaya ndo' xu'un' xa'a' ne natiín jaan' te chindiee' ña'a' ndo'. Xa'a' a ña yoo tu'va ndo' te saa ndo' ña jaan' ndii, kua'a' va tu ne Macedonia ni kuni chindiee' nia ne jaan'. ³ Ndisu ti'vi' i te ta'an' e' yo'o' saa' jin kij' te ka'an va'a saka i xa'a' ña xaa' ndo' jaan'. Sakan' te koq tu'va xna'a ndo' xiin' xu'un' ña kaya ndo' jaan'. ⁴ Saa' jin kij' ku'un sava ne ta'an' e', ne ndiee' nuu' ñu'u' Macedonia yo'o', xiin' i mii' ndiee' ndo', te kuni nia ña kuasa' yoo' tu'va ndo' xiin' xu'un' jaan', te kuka'an ndu nuu' nia xa'a' a ña ini va ndu xini ndu ndo'ó, ndisu kuka'an ka vi' nuu' ndo'ó. ⁵ Xa'a' a jaan' na ni kuni a ña ka'an nda'vi i xiin' ñani ta'an' e' yo'o', te koni'i

ichi' ra ku'un ra mii' ndiee' ndo', te chindiee' ra ndo'ó te kaya ndo' xu'un' ña xa ni ndoo ndo' kuento taxi' ndo', te kunduu a ña ni ka'an nimá mii' ndo' taxi' ndo', te kunduu a ña xikán u'vi ndu'u nuu' ndo'.

⁶ Ndisu naka'an' ndo' ña yo'ó' ndii: "Yoo ka sie chi'i' ndii, sie tu ña'a nakaya nja, te yoo ka kua'a' chi'i' ndii, kua'a' tu ña'a nakaya nja."

⁷ Te i'in ndo' ndii, kuni a ña taxi' ndo' saa ka ni ka'an nimá mii' ndo', te kusuchi' ini ndo' kii' taxi' ndo' a, ni ndee taxi' tu ndo' a xa'a' a ña tiin' u'vi ne yivi' ndo'ó. Kuachi ndii ndani Ndiosí ne va'a kuni te taxi' nja ña jaan'. ⁸ Te ña ndiee' koo chukuu' nduu' tu Ndiosí, mii' tuku' a jaan' sañu'u' va ndo'ó, te koo' ndee iin ña'a kundo'ó ndo' xa'a', te koo ña kuni a kutjaku ndo' saa kivi', te ndee ñani a te chindiee' ka ndo' xiin' ña jaan' ne koo' a kumi'. ⁹ Naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a xa'a' ne va'a nimá ndii:

Ni taxi' kua'a' nja ña'a nja nda'a' ne nda'vi kuu', te naka'an' Ndiosí ndee ndi'i' ni kivi' ña ni xachuun' ndaku nja jaan'.

Sakan' yoso' a. ¹⁰ Te Ndiosí nduu' ña taxi' tikin' te chi'i' ne yivi' a, te suvi' tu a taxi' ña xaxi' e', sakan' na kuii' taxi' tu a ña nakaya kua'a' ka ndo' ña'a ndo' ña ni chi'i' ndo', te sañu'u' kua'a' ka a ndo'ó, te kuvj chindiee' ka ndo' ne natiin. ¹¹ Sakan' te kumi' ndo' sakuu' nuu' ña vika', te kuvj chindiee' ndo'

kua'a' ka ne nda'vi kuu'. Te ña taxi' ndo' nda'a' ndu'u jaan', te xaxa' ndu a, saa sakan' te kua'a' ka tu ne yivi' taxi' ña chindani Ndiosí xa'a' ña jaan'. ¹² Kuachi ndii, xiin' tumanj' ña chindiee' ndo'ó ne ta'an' e' jaan' ndii, süu' ne jaan' kujti' taxi' ndo' ña kuni nuu', süu' jaan' ndii xandieni tu ña'a' ndo', te taxi' va nja ña chindani Ndiosí. ¹³ Sakan' ña kii' natjin ne jaan' ña chindiee' ña'a' ndo' ndii, saka'nu' nja Ndiosí, kuachi ndii kuni nja saa nia'a' ndo'ó ña saxinu' xna'a' ndo' tu'un va'a ña ka'an xa'a' Cristo. Te saka'nu' tu nja Ndiosí xa'a' a ña taxi' ndo' kua'a' xu'un' te chindiee' ña'a' ndo', te chindiee' tu ndo' sakuu' ne natiin. ¹⁴ Te sakan' tu ka'an va nja xiin' Ndiosí xa'a' ndo', sakan' ña ndani nja ndo'ó xa'a' a ña ni sañu'u' va ña'a' Ndiosí xiin' nda'a' ndo'. ¹⁵ Chindani va Ndiosí xa'a' a ña kua'a' va ni xamanj' a yoo', te koo' tu'un ña kuvj sanakuachi' e' tumanj' jaan'.

10

Naka'an Pablo xa'a' chuun ña ni sakuiso' ña'a' Ndiosí xaa' ra

¹ Ka'an nda'vi yu'u, te nduu' Pablo, xiin' ndo'ó saa nii' xaa' Cristo, ña maso kuu' a, te va'a tu nimá a. Sakan' ña xini i kuento ña ka'an sava ndo' ña iyo va i kii' ndu'u' i tejn ndo', ndisu kii' ndu'u' i tuku xaan' ndii, tiakú xachi' yu'u' i xa'a' ndo', kachi ndo'.

2 Xa'a' a jaan' na ka'an nda'vi i xiin' ndo' ña ndüku' ndo' ña tiakú yu'u' i jaan' kii' koo i tein ndo', sakan' ña xa yoo ndituni i ña ka'an kaxi' i xiin' ne tiin' kuach'i ndu'u jaan', ña ka'an nja ña xika' ndu ndee naa xika' ne nduu' kuenta iin yivi'.³ Kuach'i ndii, tee' ndee te yivi' iin yivi' nduu' ndu ndii, kün'ta'an' ndu naa kün'ta'an' ne yivi' iin yivi' yo'o'.⁴ Kuach'i ndii, ña tiin' ndiaa ndu te kün'ta'an' ndu ndii, süu' naa ña tiin' ndiaa ne yivi' iin yivi' nduu' a, süu' jaan' ndii ndiee' mji' Ndiosí nduu' a. Te kumi' a ndiee' te sanduxín a ña ndiee' ña ndiva'a,⁵ te xiin' ña jaan' sandoñu'u' ndu ña xini tuni xini xa'an' ña kumi' ne yivi' iin yivi'. Te ña jaan' taxi' tu ndiee' ndu, te sanduxín ndu sakuu' ña ka'an ñuñu' nja, te xikuítanu' nja nuu' ña ka'an xa'a' Ndiosí. Te ña jaan' tu taxi' ndiee' ndu, te nakasi ndu sakuu' ña xanini ne yivi' iin yivi', te kixin ndiaka ña'a' ndu nuu' Cristo, te kandixa' ña'a' nja.⁶ Te xa yoo tu va' ndu te sando'o' ndu sakuu' ne xaso'o' nuu' Cristo kii' kuni ndu ña xa ni kandixa' ña'a' sakuu' ndo'ó.⁷ Chuun xa'a' va' ndo' saa kuu' ne yivi'. Naa' tuu yoo ka ña xini kaxi' nja ña kuenta Cristo nduu' nja ndii, kuni a ña nakuni tu nja ña kuenta Cristo nduu' tu ndu'u. ⁸ Tee' ndee ndee vaa' ndiee' ka ka'an chuun' yu'u vitin xa'a' a ña ni taxi xto'o e' ndiee' jaan' nda'a' i ndii, kuasa' ka'an' nuu' i.

Sakan' ña ni taxi a ndiee' jaan' nda'a' i te sakuu' nuu' i ndo'ó nuu' ichi' Jesús, te süu' ni taxi a ndiee' jaan' nda'a' i te sativi' i ndo'ó, ne ini xini ña'a'.⁹ Te kuni i ña kanini ndo' ña tee' kuni sayi'vi i ndo'ó xiin' tutu, ña ni ti'vi' i kua'an nda'a' ndo'.¹⁰ Kuach'i ndii, xini i kuento ña ka'an sava ndo' ndii, vixi va te saxinú e' ña ni ke'i i nuu' tutu jaan', te ndiee' va tu ka'an ña yoso' nuu' a, ndisu kii' yoo i tein ndo' ndii, iyo va i te küvi tu ndatun' ka'an i, kachi ndo'.¹¹ Sakan' na kuni kuni i ña kundan' tu te ka'an sakan' xa'a' i ña saa nii' ni ke'i ndiee' i nuu' tutu yo'o' kii' ndu'u' xika' i ndii, nii' sakan' tu ndiee' ka'an i xiin' ndo' kii' koo i mii' ndiee' ndo'.

¹² Sakan' ña koo' kivi' saa ndu naa xaa' te ka'an va'a xa'a' mii' jaan', ni ndee naka'ta xiin' mii' tu ndu xiin' te jaan', kuach'i ndii te ka'an va'a xa'a' mii' jaan', te xa xiin' ta'an' mii' tu ra nakata' xiin' mii' ra ndii, iin te küu' kaxi' nduu' ra.¹³ Ndisu ndu'u ndii, ka'an va'a ndu xa'a' chuun ña xaa' ndu ya'a ka te sakan' saa kuni Ndiosí, süu' jaan' ndii Ndiosí nduu' ña nia'a' ndu'u saa kuni a saa ndu chuun nuu' a, te ña jaan' tu ni xaa sakan', te ni xaa ndu ndee mii' ndiee' ndo'ó.¹⁴ Xi'na ndu ni xa'an mii' ndiee' ndo' ña nuu', sakan' na kuni kuasa' ya'a ndu ña kuni Ndiosí saa ndu. Kuach'i ndii xi'na ndu ni xa'a' ka'an ndoso' tu'un va'a ña ka'an xa'a' Cristo

nuu' ndo'. ¹⁵ Kuäsa' ka'an va'a ndu xa'a' mii' ndu xa'a' chuun ña ni xaa tuku te yivi', süu' jaan' ndii ndiatu' ini ndu ña saa ña kua'an kua'nu ka ña ini ndo'ó xini ndo' Jesús, te kuvu kua'a' ka ndo' kumi' ndu ña ndiee' nuu' saa kuni Ndiosí sachuun' ndu. ¹⁶ Te ndiatu' tu ini ndu ña ku'un ka'an ndoso' ndu tu'un va'a jaan' xika' ka te mii' ndiee' ndo'ó, mii' tia'an ku'un ndee jin te yivi', te sakan' ka'an va'a ndu xa'a' mii' ndu xa'a' chuun ña ni xaa tuku te yivi'. ¹⁷ Sakan' ña yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: "Naa' kuni ka'an va'a yoo ka xa'a' mii' nja ndii, ndee chaa' ka na ka'an va'a nja xa'a' ña ni xaa xto'o e' Ndiosí xa'a' nja." Sakan' yoso' a. ¹⁸ Kuächi ndii, süu' ne ka'an va'a xa'a' mii' nduu' ne keta' va'a nuu' xto'o e' Ndiosí, süu' jaan' ndii ne ka'an va'a mii' ña jaan' xa'a' nduu' ne keta' va'a nuu' a.

11

¹ Ndiatu' ini i ña kundieni xini' ndo' kuni ndo' yu'u, tee' ndee ka'an i ndee naa jin te küu' kaxi'. Va'a ka na kundieni xini' ndo' kuni ndo' yu'u. ² Kuächi ndii, ña xakuiñu yu'u ndo'ó ndii, ndee nda'a' Ndiosí kuaxi a. Sakan' ña xa ni chituni i ña xiin' jin ndaa' kuiti' te yivi' tunda'a' ndo' saa i, te te yivi' jaan' ndii, Cristo nduu' a. Sakan' na kiii' kij' kundjaka i ndo'ó nuu' a ndii, kuni a ña ndoo koo ndo' ndee naa jin ña'a' ña ndu'u' sie

ndee xaa' kivi' ña tunda'a' a'. ³ Ndisu xika' nimá i ña naa ni xaa koo' ni xini xa'an' ri' Eva ndii, kuein' tu kuni xa'an' te jaan' ndo'ó, te sasana' ra xini' ndo', te nakoo ndo' ña ita' ni i ndo' ichi' Cristo. ⁴ Sakan' ña ndo'ó ndii, kundieni maní' xini' ndo' kuu' yoo ka kuaxi ka'an ndoso' siin' nuu' ndo' xa'a' Jesús, te sakan' ña xa ni ka'an ndoso' ndu nuu' ndo' xa'a', te natiin' tu ndo' inga espíritu siin' te sakan' Espiritu Santo, ña xa ni natiin' ndo', te natiin' ka tu ndo' inga nuu' tu'un siin' te sakan' tu'un va'a, ña xa ni ka'an ndoso' ndu nuu' ndo'. ⁵ Te kuäsa' tuu yu'u ña te xanuu' ka nduu' i te sakan' te ka'an mii' ña nduu' ra te chuun va ka'an ndoso' jaan'. ⁶ Tee' ndee süu' jin te chuun va xiin' kuento nduu' i, ndisu kumi' i ña chuun xaa' ña ndichi ña ni taxi Ndiosí. Te ña jaan' ndii, xa ki'in' ichi' xi nia'á ndu a nuu' ndo'.

⁷ Kuein' tuu ndo' ña ni xaa i kuächi ña ni ki'in' i xu'un' nda'a' ndo' kij' ni sania'á i ndo'ó tu'un va'a ña ka'an xa'a' Ndiosí, sakan' ña ni sanuu' xiin' mii' mii' i te kaní' i i ndo'ó. ⁸ Te nda'a' tuku tiví ne nakayá xa'a' Jesús ni ki'in' i xu'un', te ni sania'á i ndo'ó. ⁹ Kij' ni ndu'u' i mii' ndiee' ndo' ñaa', te kij' ni kuni yoo ka nduu' ña'a' nuu' i ndii, koo' kivi' ni xa'an' i vi'e ndee jin ndo' te kakan e nuu' ndo', sakan' ña ne ta'an' e', ne nduu' kuenta Jesús, ne ni

kíee ñu'u' Macedonia yo'o',
 ñi chindíee' yu'u' xiin' ña
 tiaku i. Te ñi xanduxa' i,
 te ñi xikan i ña'a nuu' ndee
 jin ndo', te ñi ndee kakan
 tu e' nuu' ndo'. ¹⁰ Saa nii'
 xini kaxi' yu'u' ña xini xna'a
 i ña ndixa' xa'a' Cristo ndii,
 nii' sakan' tu xini kaxi' i ña
 ndee jin ne ndee' nuu' ñu'u'
 Acaya ñaa' kuví savikuiin
 yu'u, te nakoo i ña va'a
 kuni i xa'a' ña kí'in' i xu'un'
 te sania'á i ndo'ó. ¹¹ Tee'
 kuein' tuu ndo' ña xaa' i
 sakan' xa'a' a ña ndani i
 ndo'ó. Kuása' xachi' sakan'
 ran', xini Ndisí ña ndani
 kua'a' i ndo'ó.

¹² Ndisu yu'u' ndii, saa na
 xaa' i ña xa' xaa' i jaan',
 sakan' te koo' xachi' a kuví
 ka'an ninu te ñuñu' xa'a'
 mii' ra xa'a' ña jaan', te
 nakata' xiin' mii' ra xiin'
 ndu. ¹³ Sakan' ña te jaan'
 ndii, te ka'an ndoso' tun
 vixi kuiti' nduu' ra, te xini
 xa'an' ra ndo'ó ka'an ra ña
 te tianu' Cristo sania'á ichi'
 a nduu' ra, kachi ra. ¹⁴ Te
 koo' a nandaní e' xa'a' ña
 xaa' te jaan' sakan', kuachi
 ndii sakan' tu xaa' mii' ña
 ndiva'a sananduu' xiin' mii'
 a ndee naa ángele, ña yi'é.
¹⁵ Xa'a' a jaan' na kiii' koo'
 a nandaní tu e' xa'a' ña xaa'
 te xika' nuu' nuu' ña ndiva'a
 jaan', ña sananduu' xiin'
 mii' ra ndee naa te ka'an
 ndoso' xna'a' xa'a' ña ndaku.
 Ndisu kivi' so'o' ndi'i' ndii,
 ku'un ra vi'e tundo'o' mii'
 xata'an ku'un ra xa'a' ña
 xaa' ra ña jaan'.

*Yo'o' ka'an Pablo ña
 ndo'o' ra xa'a' a ña nduu'*

*ra te ka'an ndoso' tu'un va'a
 xa'a' Jesús*

¹⁶ Tuku ñi ka'an i xiin'
 ndo' ña ndee jin ndo' kanini
 ña te küu' kaxi' nduu' i,
 ndisu tee' ndee sakan' nduu'
 a ndii, natiin ndo' yu'u' kaa'
 sakan', te sakan' kuví tu
 ka'an va'a yu'u' xa'a' mii' i
 sie. ¹⁷ Te ña xito' ka'an i yo'o'
 ndii, süu' xto'o' e' ñi ka'an
 chuun' a xiin' i, süu' jaan'
 ndii ka'an i ndee naa jin te
 küu' kaxi', te kuví ka'an va'a
 i xa'a' mii' i. ¹⁸ Xa'a' ña
 yoo va te ka'an va'a xa'a'
 mii' xa'a' ña kuu' mii' ra
 ndii, kuví tu saa yu'u' sakan'.
¹⁹ Tee' ndee tuu ndo' ña ne
 kuu' kaxi' nduu' ndo' ndii,
 kundieni xini' ndo' kuu' te
 küu' kaxi' jaan'. ²⁰ Sakan'
 ña kundieni xini' ndo' kuu'
 ndee te tiachuun' ndo'ó, te
 xa' nda'a' ndo'ó tiaku ra, te
 xini xa'an' tu ra ndo'ó, te
 sakan' tu xachié xiin' mii' ra
 nuu' ndo', te ndee sa'ndia' ra
 nuu' ndo'. ²¹ Ka'an' va nuu'
 i ka'an i xiin' ndo' ña ndu'u
 ndii, ya'a kuie ñi kuví ndu
 xiin' ndo', sakan' na ñi xaa'
 ndu naa xaa' te jaan'.

Ndisu naa' inga te yivi'
 ka'an va'a xa'a' mii' ndii,
 sakan' tu saa yu'u, tee' ndee
 ña küu' kaxi' nduu' ña jaan'.
²² ¿Ñáá te vi'e hebreo nduu'
 te jaan', kachi ra? Suví
 tu yu'u. ¿Ñáá te ñuu' Is-
 rael nduu' te jaan', kachi
 ra? Suví tu yu'u. ¿Ñáá
 te vi'e Abraham nduu' te
 jaan', kachi ra? Suví tu yu'u.
²³ Ka'an te jaan' ña te xika'
 nuu' nuu' Cristo nduu' ra
 xtun, yu'u ka vi' te sakan'

te jaan'. Tee' ndee ka'an i ndee naa jin te kuu' kaxi', xa kua'a' ka ni xachuun' yu'u te sakan' te jaan', te xa kua'a' ka tu ichi' xi xaxi' i nda'a' te yivi' te sakan' te jaan', xa kua'a' ka tu ichi' xi naa i vi'e kaa te sakan' te jaan', sakan' tu xa kua'a' ka ichi' xa yoo i kuvj i te sakan' te jaan'. ²⁴ U'un ta'an ichi' xa ni suku' yo'o te Israel yu'u. Te i'in ichi' jaan' ndii, oko xa'un kumi' ichi' ni suku' ra a jin' i. ²⁵ Unj ta'an ichi' xa ni suku' nduku te yivi' yu'u, te jin ichi' ni kuun yuu' tu te yivi' yu'u, te sakan' tu xa unj ta'an ichi' xa ni ndeka'nu tundoo' mii' kua'an i nuu' mini ka'nu', te ni ndoo i nuu' tikui mini ka'nu' jaan' jin ndaa' kivi' xiin' jin ndaa' nuu. ²⁶ Xa kua'a' va xaan' xi xa'an i, te ki'in' itja xi xka'ndia i xiin' kua'a' tundo'o'. Xi ndokuein' i xaa' te kui'na', te sakan' tu xi ndokuein' i xaa' te nuu mii' i, te xa xi ndokuein' tu i xaa' te tuku'. Sakan' tu xi ndokuein' i nuu ka'nu', uun mii' taxin' kaa', uun nuu' mini ka'nu', te xa xi ndokuein' tu i tein te xini xa'an' ka'an na te xika' ichi' Jesus xiin' e' nduu' ra. ²⁷ Xa kua'a' va tu xi xachuun' i, sakan' na ni xavi va i, te xa kua'a' tu ichi' ni kixin i ndee sie, te ki'in' tu ichi' ni xi' i va i soko, te ni ichi' tu i tikui, te xa ki'in' tu ichi' ni xixi i ndee sie sakan' na ni yoo nditia i, te sakan' tu xa ki'in' ichi' ni yoo toto i, te ni xini vixin va i. ²⁸ Te suu' xa na jaan' kujitj' ndo'o' i, suu' jaan' ndii saa

kivi' kua'an ndi'ni kua'a' ka i xa'a' sakuu' ne nakaya xa'a' Jesus. ²⁹ Sakan' na kuii' kij' koo' ndiee' sava ndo'o nuu' ichi' Jesus ndii, ndee naa koo' tu ndiee' yu'u, te kij' kaviko' ne yivi' yoo ka nduu' ndo'o te xaa' ndo' kuachi ndii, sanasa'a' va nja yu'u.

³⁰ Naa' yoo jin xa'a' na kuni a ka'an va'a i xa'a' mii' i ndii, kuvj saa i sakan' xa'a' a na nia'a na koo' xachi' ndiee' i. ³¹ Sakan' na Ndiosi, na xata'an saka'nu' e' ndee ndi'i' ni kivi', yuva' xto'o e' Jesucristo, xini na suu' xini xa'an' i. ³² Kij' ni xika i nuu Damasco ndii, jin te ni xa'ndia chuun' nuu' nuu jaan', te ni chindu'u' rey te nani' Areta ndii, ni ka'an chuun' ra xiin' te xito' yi'e' nuu jaan', ndiaa ni te natjin ra yu'u. ³³ Ndisu ni chindiee' sava ne yivi' yu'u, te ni keta i toko' nama nuu jaan' mii' yoo jin ventana. Ni skoni' nja yu'u tixin jin ika', te ni nuu i. Sakan' te ni kuvj ni kaku i nda'a' te nuu jaan'.

12

Ka'an Pablo xa'a' na ni satuvi xto'o e' nuu' ra xiin' xa'a' na ndo'o' ra

¹ Na ndaku nduu' a na koo' xata' a na ka'an va'a e' xa'a' mii' e', ndisu yu'u ndii, kuni a na ka'an i xa'a' na ni satuvi xto'o e' nuu' i xiin' na ni sakuni' a yu'u. ² Xini yu'u jin te yivi', te ini xini Cristo, na xa kua'an uxj kumi' kuiya ndii, ni naka na'a' Ndiosi ndee ndivi' unj, ndee mii' ndu'u' a. Xini i naa' ni xa'an

ra xiin' ñu'u' nde'i ra, uun xiin' nimá kuṭi' ra ni xa'an ra. Xiní yu'u. Iṭn ndaa' Ndiosí kuṭi' xiní ña jaan'.
 3 (Xiní i naa' ni xa'an ra xiin' ñu'u' nde'i ra, uun xiin' nimá kuṭi' ra ni xa'an ra. Xiní yu'u. Iṭn ndaa' Ndiosí kuṭi' xiní ña jaan'.) Ndisu xiní yu'u xa'a' te yivi' jaan'.
 4 ña ni naka ña'a' Ndiosí ndee ndivi' mii' ndu'u' a, mii' ndatun' xava'a kaa'. Te ikan' ni xini so'o ra tu'un ña xiní mii' kuṭi' Ndiosí ka'an a, te koo' ndee iin ne yivi' ne kande'i' ka'an ña jaan'.
 5 Xa'a' te yivi' jaan' ndii, kuvṭi ka'an va'a i, ndisu saa i sakan' xa'a' mii' i. Sakan' ña xa'a' mii' i ndii, ka'an va'a i xa'a' ña nia'á ña koo' xachi' ndiee' i kuṭi'.
 6 Sakan' na kuui' tee' ndee ka'an va'a i xa'a' mii' i ndii, süu' iin te küu' kaxi' kunduu i, kuachi' ndii ña ndaku nduu a ka'an i. Ndisu xaa' i ña jaan', sakan' te kaniinṭi ne yivi' xa'a' i ña iin te koo' chukuu' ya'a ka nduu' i te sakan' saa xiní ne jaan' xaa' i, uun te sakan' ña xini so'o nia ka'an i.
 7 Te koto ka ka'an va'a ya'a i xa'a' mii' i xa'a' ña ndatun' koo' chukuu' ña ni xini i, ña ni nia'a Ndiosí nuu' i jaan' ndii, ni kanṭi iin ña u'vi iin' i ndee naa ki'vi iñu', te ña xika' nuu' nuu' ña ndiva'a nduu' ña sando'o' yu'u jaan', sakan' te ka'an va'a ya'a i xa'a' mii' i.
 8 Te xa unṭi ichi' ni ka'an nda'vi i xiin' xto'o e' Ndiosí ña tava' ña'a' a, 9 ndisu ni ka'an a xiin' i ndii: "Ña kundani i yo'ó kuṭi' nduu' ña kuní nuu'

un', sakan' ña ña ndiee' i ndii, nia'á va'a ya'a ka a ki' koo' ña ndiee' ne yivi'", ni kachi a. Xa'a' a jaan' na ndee chaa' ka va'a kuni i, te ka'an va'a i xa'a' ña nia'á ña koo' ña ndiee' i, sakan' te nia'a va'a ka i ña ña ndiee' Cristo xiko ni'i' yu'u.
 10 Sakan' na kuui' va'a kuni i kii' koo' ña ndiee' i, uun kii' ka'an kini ne yivi' xiin' i, uun kii' natiin i, uun kii' mii' kuu' ne yivi' xiin' i, uun kii' ndo'o' i xa'a' a ña xaa' i chuun nuu' Cristo. Sakan' ña kii' koo' ka ña ndiee' i ndii, sakan' te nduu' i te ndiee' ka xaa' Ndiosí.

11 Ni kuu i ndee naa iin te küu' kaxi' kii' ni ka'an va'a i xa'a' mii' i nuu' ndo', ndisu ndo'ó kumi' kuachi xa'a' ña jaan'. Kuachi' ndii ndo'ó nduu' ne ni kunṭi a ka'an va'a xa'a' i, sakan' ña tee' ndee koo' nduu' xachi' i ndii, küni kachi a jaan' ña xanuu' ka i sie nuu' te ka'an mii' ña nduu' ra te chuun va ka'an ndoso' jaan'.
 12 Sakan' ña ña nia'á ña te tianu' xna'a Cristo sania'á ichi' a nduu' ndu ndii, ña yo'o' nduu' a, xiin' ña kuie inṭi ni kundieni ndu nuu' sakuu' ña ndo'o ndu ni xaa ndu chuun ka'nu' mii' ndiee' ndo', te ni xaa tu ndu ña nandani va ne yivi', te ni xaa tu ndu ña nia'á ña yoo ndiee' Ndiosí xiin' ndu.
 13 ¿Ndee ña va'a ni xaa i xa'a' inga ne nakaya xa'a' Jesús, tuu ndo', ña ni xaa' i xa'a' ndo'ó? Süu ña ni xaa kuṭi' i xa'a' ndo' ndii, ña ndee iin ña kuṭiaku i ni xikan i nuu' ndee iin ndo'. ¡Koo ka'nu' inṭi ndo' xiin' i

naa' iin kuach'i chie va nduu'
ña jaan', tuu ndo'!

*Ka'an Pablo ña ku'un
ndi'e' ra ichi' ña uni ñuu
Corinto*

14 Koto ndo', xa sakoo'
tu'va xiin' mii' i, te ku'un
ndi'e' ni tukuu' i mii' ndiee'
ndo' ichi' ña uni, ndisu
kakan ni tukuu' i ña kutjaku
i nuu' ndee iin ndo' vitin.
Sakan' ña süu' ña kumi' ndo'
xika' ndikun i, süu' jaan' ndii
ndo'o ndi'ni i xa'a'. Sakan'
ña iin yuva' ndii, süu' ne
kuali' si'e ra taxa'a' xu'un'
ña kuni nuu' ra, süu' jaan'
ndii mii' ra taxa'a' ña kuni
nuu' si'e ra jaan'. 15 Te
yu'u ndii, xa yoo i sandi'i' i
sakuu' ña kumi' i xa'a' ndo'
xa'a' a ña ndani i ndo'o.
Te süu' ña kumi' i jaan'
kutti', süu' jaan' ndii ndee
mii' ñu'u' nde' i ndii xa yoo
i sanakua'a e xa'a' ña va'a
ndo'o. Tee' ndee na saa
kivi' ndani kua'a' ka i ndo'o
ndii, so'o sie ka ndani ndo'o
yu'u i'in kivi' kua'an. 16 Tee'
ndee ni xikan i ndee iin ña
kutjaku i nuu' ndo', ndisu
ka'an sava ndo' ña xa'a' ña
chuyun va i ndii, ni xini xa'an'
siki' i ndo'o. 17 ¿Ñaa tuu
ndo' ña ni xini xa'an' i ndo'o
xiin' nda'a' sava ñani e', te ni
tivi' i mii' ndiee' ndo' jaan'?
18 Ni ka'an nda'vi i xiin' Tito,
te ni ti'vi' ña'a' i xiin' inga
ka ñani ta'an' e', te ni xa'an
ra mii' ndiee' ndo'. ¿Ñaa
tuu ndo' ña ni xini xa'an' te
jaan' ndo'o? Xini ndo'o ña
iin kachi xanini ndu, te iin
nda'a' tu' ichi' ndikun ndu.

19 Tee' kusaa' xanini ka
ndo' ña ka'an ndu ña jaan'
xa'a' ña naka'an ndu xa'a'
mii' ndu, süu' sakan' nduu'
a, süu' jaan' ndii ka'an i
sakan' xiin' ndo' nuu' Ndiosí
xa'a' a ña nduu' i te tianu'
Cristo. Ne ta'an' maní' mii'
i, sakuu' ña xaa' ndu jaan'
ndii, xaa' ndu a, te kuví
kuanu na kuanu ka ndo'
nuu' ichi' Jesús. 20 Sakan'
ña xika' nimá i ña kii' xaa' i
mii' ndiee' ndo' ndii, kuein'
kuasa' ndiee' va'a ndo' saa
ndiatu' ini yu'u, tee' kuein'
tu ni ndee yu'u ndii, kuasa'
naa va'a nimá i xini ndo'o
kii' xaa' i mii' ndiee' ndo'
jaan' ndee naa ndiatu' ini
ndo'. Sakan' ña tee' kuein'
ndiee' ti'vi' ndo', tee' ndasi'
nuu' ndo' xini ta'an' ndo',
tee' xi'é ndo' xini ta'an' ndo',
tee' nata'vi' ta'an' ndo', tee'
ka'an ndo' tun vixi tein ndo',
tee' chichi' ndo' ne yivi' xata'
ña, tee' ñuñu' tu ndo', tee'
so'o ni tu ndo'. 21 Te sakan'
tu xika' nimá i ña kii' ku'un
ndi'e' i mii' ndiee' ndo' ndii,
tee' kuein' kuka'an nuu' i
nuu' Ndiosí, xa'a' ndo'o xa'a'
kuach'i ndo', tee' kuein' kuni
a kuaku i xa'a' kua'a' ne
ni xaa kuach'i saa', te tia'an
namaña nimá ña xa'a'
kuach'i ña, naa kuu' ña kuu'
xe'na' ña, xiin' ña kumi' ña
musa ña, xiin' ña kini kuu'
ña xiin' iin' ña.

13

*Ka'an Pablo saa saa e', te
kuni e' ña xika' xna'a e' ichi'
Cristo*

1 Ña yo'o' nduu' ichi' ña
uni ña ku'un i mii' ndiee'

ndõ'. Xiní ndõ' ña ka'an tu'un Ndiosí ndii: "Kij' chindu'u' e' kuachi xa'a' iin ne yivi' ndii, kuní a ña koo uvi ta'an', uun uní ta'an ne ndiee yu'u', te sakan' kuví kuniani kuachi jaan'", kachi a. ² Kij' nî xa'an i mii' ndiee' ndõ' saa' ndii, xa nî sakuni' i ndo'ó, ne nî xaa' kuachi jaan'. Te vitin ña xika' ndu'u' i ndii, sakuni' nî tukuu' i yoo ka xaa' ka kuachi, xiin' sakuu' inga ne xa xa'a' xaa' tu a ña kundu'u' i te ka'nu' ini xa'a' ña kij' xaa' tukuu' i mii' ndiee' ndõ', ³ sakan' ña kuní ndõ' ña nia'a' i ndo'ó naa' ndixa xna'a ña Cristo tianu' yu'u'. Te Cristo ndii, kuasa' ii' kuu' a jaan' xiin' ndõ', süu' jaan' ndii ndiee' xa'ndia chuun' a nuu' ndõ'. ⁴ Kuachi ndii, tee' ndee koo' ña ndiee' Cristo jaan' kij' nî xi' a nuu' krusín, ndisu vitin ndii, xiin' ña ndiee' Ndiosí tiaku a. Te sakan' tu ndu'u' vitin ndii, tee' ndee koo' ña ndiee' ndu ndee naa nî ndõ'õ ña jaan' ndii, Ndiosí taxi' tu ña ndiee' ndu'u', te xachuun' ndu tein ndo'ó.

⁵ Chuun xa'a' ndõ' naa' ndixa xna'a xika' ndõ' saa ka'an tu'un va'a xa'a' Jesús, te koto ku'a' xiin' mii' mii' ndõ' nuu' ña jaan'. ¿Ñáá xaa' ka ndõ' kuenta ña yoo Jesucristo xiin' ndõ'? Te naa' koo' ña nia'a' ña yoo ña jaan' xiin' ndõ' ndii, koo' a yoo xiin' ndõ'. ⁶ Ndisu ndiatu' ini yu'u' ña xiní ndõ' ña ndu'u' ndii, yoo ña nia'a' ña yoo a xiin' ndu. ⁷ Te ka'an va ndu xiin' Ndiosí xa'a' ndõ'

ña saa ndõ' ndee iin ña nia'a. Ndisu süu' xaa' ndu sakan' xa'a' ña kuní ndu ña ka'an va'a ne yivi' xa'a' ndu, süu' jaan' ndii xaa' ndu sakan', te saa ndo'ó ña va'a, tee' ndee kanini ne yivi' ña koo' ña nia'a' ña yoo ndiee' Cristo xiin' ndu. ⁸ Kuachi ndii koo' kivi' nakasi ndu ña ndixa xa'a' Cristo, süu' jaan' ndii chi'ni' xiin' mii' kujti' ndu xa'a' ña ndixa jaan'. ⁹ Xa'a' a jaan' na va'a va kuni ndu ña ndu'u' koo' ndiee', te ndo'ó nduu' ne yoo ka ndiee'. Te ka'an ka ndu xiin' Ndiosí ña na taxi' na taxi' a ña so'õ xinu xachi' ndõ' saa nii' kuní a. ¹⁰ Sakan' na kuii' ke'i i tutu yo'o' ña kuní ka xaa' i mii' ndiee' ndõ', sakan' te kij' xaa' i ñaa' ndii, xaku ndiee' kuvu i xiin' ndõ' xiin' ndiee' ña nî taxi' xto'õ e' nda'a' i. Sakan' ña süu' nî taxi' a ndiee' nda'a' i te sanduxin i ndo'ó, süu' jaan' ndii nî taxi' ña'a' a te sakua'nu' i ndo'ó nuu' ichi' Jesús.

Ña ndeji' Pablo so'õ' ndi'i'

¹¹ Ne ta'an' maní i, mii' so'õ' ndi'i' yo'o' ndii, ka'an ka i xiin' ndõ' ña sii' kundiee ndõ', te saxinu tu ndõ' ña kundu'u' xachi' ndõ' saa kuní Ndiosí, te na sandjeni ta'an' tu ndõ' xiin' ña ka'an i yo'o'. Sakan' tu iin ndaa' kunaá nimá sakuu' ndõ', te kundiee maní xiin' ta'an' ndõ'. Te sakan' Ndiosí, ña ndani' yoo', te taxi' tu a ña maní a yoo xiin' e', na koo na a xiin' ndõ'. ¹² Chito nuu' ta'an' ndõ' kuenta Jesús, te xiin' ña jaan' nakuatu' ta'an' ndõ'.

13 S̄akuu' ne nduu' kuenta
 Jesús, ne ndiee' yo'o', ti'vi'
 cha'an' ndo'. 14 Te na sañu'u'
 na xto'q̄ e' Jesucristo s̄akuu'
 ndo'ó, te na koq̄ tu ña ndani
 Ndiosí xiin' ndo', te sakan' tu
 na kundiee ti'vi' s̄akuu' ndo'
 xaa' Espíritu Santo. Sakan'
 na kunduū a.

Tutu ña ni ke'i San Pabło kua'an nda'a' ne ini xini Jesús, ne ndiee' ñu'u' Galacia

Ti'vi' ra cha'an' nja

¹ Yu'u nduu' Pablo, te Jesucristo ni tjanu' yu'u te sania'á i ichi' a. Süu' te yivi' ni sakuiso' chuun' yu'u, ni ndee süu' te yivi' tu ni tjanu' yu'u. Süu' jaan' ndii mji Jesucristo xiin' yuva' e' Ndiosí, ña ni sanatiaku ña'a', ni sakuiso' chuun' yu'u. ² Yu'u xiin' ñani ta'an' e', ne ndiee' yo'o' ndii, ti'vi' ndu cha'an' i'in ti'vi' ndo'ó, ne nakayá xa'a' Jesús, nuu' ñu'u' Galacia. ³ Na sañu'u' yuva' e' Ndiosí xiin' xto'o' e' Jesucristo ndo'ó, te na taxí tu a ña maní' koo xiin' ndo'. ⁴ Te Jesús jaan' nduu' ña ni sanakua'a xiin' mii', te ni xi'i a xa'a' kuachí e', te ni sakakú a yoo' nuu' ña nja'a ña yoo iin yivi' vjtin. Sakan' ña xa sakan' ni kunj Ndiosí, yuva' e'. ⁵ Te ña jaan' kuni a natijn sakuu' ña ka'nu' ndee ndi'i' ni kivi'. Sakan' na kunduu a.

Iin ndaa' Jesús kuiti' kivi sakakú yoo' nuu' kuachí e'

⁶ Nandaní xava'a i ña yachi va ni kuxioo ndo' nuu' Ndiosí, ña ni kana ndo'ó xa'a' ña ndani mji' a ndo'ó xa'a' ña ni xaa Cristo, te vjtin ndikún ndo' tuku nuu' tu'un va'a. ⁷ Ndisu koo' tuku tu'un

va'a ña kivi saa sakan', te kaku e'. Süu' jaan' ndii yoo sava te yivi', te kuni sasana' ndo'ó. Te jaan' ndii, kuni namá ra tu'un va'a ña ka'an xa'a' Cristo. ⁸ Tee' ndee ndee yu'u naa' ka'an ndoso' i iin tu'un ña nakuitá xiin' ña xa ni ka'an ndoso' ndu, uun iin ángele, ña kjee ndivi', naa' ka'an ndoso' a iin tu'un ña nakuitá xiin' ña xa ni ka'an ndoso' ndu ndii, na kundoo' xachi' ndu saa Ndiosí. ⁹ Te saa nii' xa ni ka'an ndu ndii, sakan' tu ka'an i vjtin ña naa' ka'an ndoso' yoo ka iin tu'un ña nakuitá xiin' ña xa ni natijn ndo' ndii, na kundoo' xachi' nja saa Ndiosí.

¹⁰ Kuachí ndii, süu' xa'a' ña ndoo va'a i nuu' ne yivi' xika' i, süu' jaan' ndii xika' i xa'a' ña ndoo va'a i nuu' Ndiosí. Kanini ndo' naa' xika' i te ndoo va'a i nuu' ne yivi', sakan' ña naa' kusaa' xika' i xa'a' ña ndoo va'a i nuu' ne yivi' ndii, süu' te xika' nuu' nuu' Cristo nduu' i naa' sakan'.

Ka'an Pablo saa ni ndo'o ra kij' ni kana ña'a' Cristo

¹¹ Nani ta'an' i, kuni i ña kundani ndo'ó ña tu'un va'a ña ka'an ndoso' i ndii, süu' ña ni nata'vi' xini' ne yivi' nduu' a. ¹² Kuachí ndii ni natijn i e nda'a' ndee iin ne yivi', ni ndee ni sakuaan i e nuu' ndee iin te yivi'. Süu' jaan' ndii Jesucristo ni nia'a tu'un va'a jaan' nuu' i.

¹³ Xa ni xini ndo' kuento saa ni xika i iin yivi' xta'an' kij' ni xika i saa xika'

ne judío, ne ta'an' i, ichi' Ndiosí. Te xa ni xini tu ndo' kuento ña ni sando'o' u'vi i ne nakayá xa'a' Jesús te sandoñu'u' i ña. ¹⁴ Te kij' ni xika i saa xika' ne judío, ne ta'an' i, ichi' Ndiosí ndii, ndiee' ka ni kandixa' i te sakan' tukū te iin kachi xiin' i, sakan' ña ni xito ka'nu' ya'a ka i ña xi xaá ne xii' yata' ndu te sakan' te jaan'. ¹⁵ Ndisu Ndiosí ndii, ni nakaxin a yu'u xa'a' a ña ndani mii' a yu'u, ndee kij' kuní ka kakū i, te ni xtani a ¹⁶ ña nia'a a Jesús, si'e a jaan', nuu' i, te ka'an ndoso' i xa'a' ña jaan' nuu' ne tuku'. Te ni xa'an i te ndatu'un' i xiin' ndee iin te yivi' ndee ña ka'an ndoso' i, ¹⁷ ni ndee ni kaa tu i ñuu Jerusalén te ndatu'un' i te ni tianu' Jesús ña nuu' ka te sakan' yu'u. Süu' jaan' ndii ni xa'an i ñu'u' Arabia, te ni nandiko' tukū i ñuu Damasco.

¹⁸ Te kij' ni xka'ndia uní kuiya ndii, ni xa'an i mii' ndu'u' Pedro ñuu Jerusalén, te ni ndoo i xiin' ra xa'un kivi' ikan'. ¹⁹ Ndisu ni xini ta'an' i xiin' inga te tianu' Jesús sania'á ichi' a. Iin ndaa' so'o Jacobo, te nduu' ñani xto'o e' Jesús, ni xini ta'an' xiin' i. ²⁰ Te ña ke'i i nuu' tutu yo'o' ndii, xini Ndiosí ña ña ndixa nduu' a.

²¹ Te kij' ni ya'a sie, te ni xa'an i ñu'u' Siria xiin' ñu'u' Cilicia. ²² Ndisu ne nakayá xa'a' Jesús ñu'u' Judea ndii, tia'an kuni nuu' ña yu'u. ²³ Ni xini so'o kuiti' ña ña ka'an ne yivi' xa'a' i ndii:

“Te ni sando'o' yoo' xta'an' ndii, ka'an ndoso' ra nuu' ne yivi' tu'un va'a ña ni xika ra sandoñu'u' ra”, ni kachi ña. ²⁴ Te ni xaka'nu' va ña Ndiosí xa'a' ña ni xaa a xiin' i.

2

So'o ni xka'ndia a kij' ni xa'an Pablo mii' ndiee' inga te sania'á ichi' Jesús

¹ Te kij' ni xka'ndia uxi kumi' kuiya ndii, ni kaa tukū i ñuu Jerusalén xiin' Bernabé. Te ni xaka tu i Tito kua'an ra xiin' ndu. ² Ni xa'an i sakan' ña Ndiosí ni nia'a nuu' i ña kuní a ña ku'un i ikan'. Te nuu' te kuu' nuu' nuu' ne nakayá xa'a' Jesús kuiti' ni ndatu'un' ndi' i xa'a' ña ka'an ndoso' i xa'a' tu'un va'a nuu' ne tuku'. Ni ndatu'un' ndi' i xa'a' ña jaan' nuu' ra koto ka xachuun' saka i, uun xa ni xachuun' saka i kanini te jaan'. ³ Ndisu ni xtani ra ña ni ka'an i, sakan' na ndee Tito, te ni xa'an xiin' ndu ndii, tee' ndee te griego nduu' ra ndii, ni ka'an te kuu' nuu' jaan' ña kuní a kua'a tuni iin' ra, ⁴ tee' ndee ni ko'ni si'e iin uvi te xini xa'an' ka'an ña xika' ra ichi' Jesús tein ndu mii' ni nakaya ndu jaan'. Ni ko'ni ra ikan' te ñani' ra ña xaa' ndu ña yoo ndiká ndu nuu' ichi' Cristo Jesús, ndiani te tukū ni sanandiko' ra ndu'u nuu' ña ka'an tu'un ndei'. ⁵ Ndisu ndee iin kani' ni natiin ndu'u ña ka'an te jaan', sakan' te nāma xachi' ndu tu'un va'a

ndixa ña xa kandixa' ndo'
jaan'.

6 Te koo' xachi' ña xaa' ni ka'an te kuu' nuu' nuu' ne nakaya' xa'a' Jesús jaan' xiin' i. Nu'u' yu'u ndii, naa' te ka'nu' nduu' ra, uun süvi ra ndii, koo' a xaa' a, sakan' ña Ndiosí ndii, nakaxin a ne yivi'. 7 Süu' jaan' ndii ni xini te kuu' nuu' jaan' ña ni taxí Ndiosí chuun nuu' i ña ka'an ndoso' i tu'un va'a nuu' ne tuku' iin kachi naa ni taxí a chuun nuu' Pedro ña ka'an ndoso' ra tu'un va'a jaan' nuu' ne judío. 8 Kuachí ndii mii' Ndiosí ni taxí ndiee' Pedro te kunduu ra te sania'á ichi' Jesús nuu' ne judío, te mii' tu a ni taxí ndiee' yu'u te kunduu i te sania'á ichi' Jesús nuu' ne tuku'. 9 Sakan' na kuii' ni nakuni Santiago xiin' Pedro xiin' Juan, te nduu' te kuu' nuu' nuu' ne ndikún ichi' Jesús, ña ni samaní va' Ndiosí yu'u chuun yo'o'. Sakan' na kuii' ni tjin ra nda'a' i xiin' nda'a' Bernabé te nia'a' ra ña nduun' ra xiin' ndu. Te ni ndoo ra kuento ña sachuun' ka ndu nuu' ne tuku', te te jaan' sachuun' ka nuu' ne judío. 10 Te kuu' nuu' jaan' ndii, iin ndaa' kuiti' a ni xikan ra nuu' ndu ña chindiee' naa chindiee' ndu ne nda'vi kuu', ni kachi ra. Te ña jaan' nduu' ña xa kuaxi i saxinú i xiin' iin kani' nimá i.

S'o'o ni xaa a kii' ni kani kuento Pablo Pedro xa'a' ña va'a ña xaa' ra tein ne tuku'

11 Te kij' ni xaa Pedro nuu' Antioquia ndii, ni kani ña'a' i kuento, sakan' ña va'a xaa' ra. 12 Kuachí ndii, kij' kuní ka xaa te ni ti'vi' Jacobo ndii, ni xixi ra xiin' ne tuku' jaan'. Ndisu kij' ni xaa te ni ti'vi' Jacobo jaan' ndii, ni kuxioo Pedro jaan' nuu' ne tuku' jaan' xa'a' a ña yi'vi ra te yivi', te ka'an ña kuní a ku'a tuni iin' sakuu' te tuku', te ndikún ichi' Jesús. 13 Te sakan' tu inga te judío, te ndikún ichi' Jesús ndii, ni kuxioo tu te jaan' nuu' ne tuku' jaan' naa ni xaa Pedro jaan', ña ni xasuvi xiin' mii' ra. Te ndee Bernabé ni sanama' xiin' mii' nuu' ña siki' jaan' ni xaa ra. 14 Te kij' ni xini i ña xika' ndaku sakuu' te jaan' nuu' ña ndixa xa'a' tu'un va'a xa'a' Jesús ndii, ni ka'an i xiin' Pedro nuu' sakuu' ne nakaya' xa'a' Jesús ikan' ndii: "Yo'ó ndii, te ichi' ne ta'an' e', ne judío, nduu' un', ndisu xika' un' ndee naa süu' te judío nduu' un'. Sakan' na kuii', ¿ndichun na kaviko' u'vi un' ne tuku', ne ndikún ichi' Jesús, ña kuní a kaka nja naa xika' ne judío? 15 Yoo' ndii, si'e ne judío nduu' e' ndee ni tui' e', te süu' te tuku', te xaa' kuachí nuu' tu'un ndei' Ndiosí, nduu' e'. 16 Sakan' ña xini e' ña süu' xa'a' a ña xaa' ndee iin ne yivi' ña ka'an tu'un ndei' Ndiosí sandaku a nimá nja, süu' jaan' ndii xa'a' a ña ini nja xini nja Cristo Jesús kuiti'. Te sakan' tu yoo' ndii, xa'a' a

ñā inī e' xini e' Cristo Jesús jaan' kuṭi', te nī xandaku Ndiosí nimá e' nuu' a, te süü' xa'a' a ñā xaa' e' ñā ka'an tu'un ndei' jaan'. Kuāchi ndii ndee iin ne yivi' kivi' kunduu ne ndaku nimá nuu' Ndiosí xa'a' a ñā xaa' nīa ñā ka'an tu'un ndei' jaan'.¹⁷ Sakan' na kuii' kij' xika' e' sandaku Ndiosí nimá e' xa'a' a ñā inī e' xini e' Cristo kuṭi' ndii, ka'an sava ne judío ñā xa'nú e' sava tu'un ndei' jaan'. ¿Ñáá Cristo nduu' ñā xaa' sakan', te xaa' e' kuāchi na sakan'? Kuāsa' xachi' sakan' ran'.¹⁸ Kuāchi ndii, naa' inī nī tukuu' i kunī tu'un ndei' jaan', ñā nī inī nī xini saa' ndii, tukuu' nī nanduu' i te ndiso' kuāchi nuu' Ndiosí.¹⁹ Sakan' ñā yu'u ndii, ndee naa te xa' nī xi' i nduu' i nuu' tu'un ndei' jaan' xa'a' ñā inī ka' i ñā kivi' sakakú a yu'u, sakan' na tiaku i te xaa' i ñā kuní Ndiosí.²⁰ Te yu'u vitin ndii, xaa' i kuenta ndee naa nī xi' i inga' i xiin' Cristo nuu' krusín. Sakan' na kuii' yu'u ndii, ñā tiaku i xiin' ñu'u' ndei' yo'o' vitin ndii, tiaku ka' i te saa' i ñā kuní mii' i. Süü' jaan' ndii Cristo nduu' ñā xiko' ni' i kivi' ñuu' i, te xika' i iin yivi' xa'a' a ñā inī i xini i Cristo, si'e Ndiosí. Te kundani ñā jaan' yu'u, sakan' ñā nī sanakua'a xiin' mii' a xa'a' i, te nī xi' i a nuu' krusín xa'a' kuāchi i.²¹ Kōo' kivi' nakoo' i ñā ndani mii' Ndiosí yu'u, sakan' ñā naa' kivi' kundaku nimá e' nuu' Ndiosí xa'a' a ñā saxinú e' tu'un ndei' jaan' ndii, nī xi' i

saka Cristo nuu' krusín naa' sakan', ndisu süü' sakan' nduu' a", nī kachi i xiin' ra.

3

Xa'a' ñā inī e' xini e' Cristo kuṭi' natiin' e' Espiritu Santo

¹ Ndo'ó, ne Galacia, ne küu' kaxi' nduu' ndo' ndee naa nī sakuini' iin te yivi' xiin' ndo', sakan' ñā nī kuxioo ndi' i ndo' nuu' ñā nī sania'á i ndo'ó ñā nī xi' i Jesucristo nuu' krusín xa'a' kuāchi e'.² Ñā yo'o' kuṭi' kuní i ñā nakuiin' ndo' nuu' i: ¿Ñáá xanini ndo'ó ñā nī natiin' ndo' Espiritu Santo xa'a' a ñā nī saxinú ndo' ñā ka'an chuun' tu'un ndei' Moisés? Kuāsa' xachi' sakan' ran'. Sakan' ñā nī natiin' ndo' Espiritu Santo jaan' xa'a' a ñā inī ndo' xini ndo' tu'un va'a ñā ka'an xa'a' Jesús kuṭi'.³ Saa' tu' tiakú xini' ndo'. Naa' nī natiin' ndo' Espiritu Santo kij' nī xa'a' inī ndo' xini ndo' tu'un va'a jaan' ndii, ¿ndichun na xika' ndo' ñā ndasandaku ndo' nimá ndo' nuu' Ndiosí vitin xiin' ñā ndi'ee' mii' ndo', na sakan'?⁴ Nī ndo'ó kua'a' va' ndo'ó xa'a' a ñā inī ndo' xini ndo' Jesús. ¿Ñáá nī ndo'ó saka ndo' sakuu' ñā jaan'? Va'a va' naa' nī ndo'ó saka ndo' ñā jaan'.⁵ Sakan' ñā süü' xa'a' a ñā nī xaa' ndo' ñā ka'an tu'un ndei' jaan' nī taxí Ndiosí Espiritu a naá nimá ndo', te nī xaa' a chuun ka'nu' koo' chukuu' tein' ndo'. Süü' jaan' ndii xa'a' a ñā inī ndo' xini ndo'

tụ'ụn vạ'a jaan' nị xaa a ña jaan'.

Nị ka'an Ndiosí ña te ndaku nimá nduu' Abraham xa'a' a ña nị inị ra xini ña'a' ra

⁶ Nị inị kụjtị' Abraham, te xij' yata' ndu, nị xini ra Ndiosí, te nị ndasandaku a nimá ra nuu' a. ⁷ Sakan' na kuu' kuni a kundanị ndo' ña ne inị xini Ndiosí nduu' xna'a sjan' xika' Abraham jaan'. ⁸ Ndee xta'an' yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ña naá kivi' kunduụ tu ne tuku' ne ndaku nimá nuu' Ndiosí saa a xa'a' a ña inị nja kunị ña'a' nja. Sakan' na kuu' nị sakuni' Ndiosí Abraham tụ'ụn vạ'a jaan' kii' tia'an xka'ndia a, sakan' na nị ka'an a xiin' ra ndii: "Xiin' nda'a' yo'ó sañu'u' i sakuu' ne yivi' iin yivi'", nị kachi a. ⁹ Sakan' na kuu' ne inị xini Jesús ndii, sañu'u' ña'a' Ndiosí naa nị sañu'u' a Abraham jaan' xa'a' a ña nị inị ra xini ña'a' ra.

¹⁰ Kuachi ndii, yoo ka kuni ña ndasandaku Ndiosí nimá nja nuu' a xa'a' ña saxinú nja ña ka'an चुуn tụ'ụn ndei' a ndii, xa yoo nja nuu' ña nacha'an'. Kuachi ndii ka'an ña yoso' nuu' tutu Ndiosí ndii: "Nachan sakuu' ne saxinú ndi' sakuu' ña ka'an tụ'ụn ndei' jaan'", kachi a. ¹¹ Xini kaxi' e' ña sandaku Ndiosí nimá ndee iin e' xa'a' a ña xaa' e' ña ka'an tụ'ụn ndei' jaan', sakan' ña ka'an ña yoso' nuu' tutu a ndii: "Ne nị xandaku Ndiosí nimá xa'a' a ña inị kụjtị' nja xini ña'a' nja

ndii, kụtiaku nja ndee ndi' nị kivi'", kachi a. ¹² Ndisu tụ'ụn ndei' jaan' ndii, süu' kuenta ña inị e' xini e' Jesús nduu' a, sakan' ña ka'an ña yoso' nuu' tutu a ndii: "Ne saxinú sakuu' ña ka'an tụ'ụn ndei' jaan' ndii, kụtiaku nja xa'a' ña jaan'", kachi a. ¹³ Nị sandoó ndiká Cristo yoo' nuu' ña nị kunị a sanacha'an' tụ'ụn ndei' jaan' yoo'. Sakan' ña nị xi' a nuu' e', te nị tiso a ña nacha'an' jaan, naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: "Yoo ka nduu' ne xi' nuu' nduyụ ndii, nacha'an' nja", kachi a. ¹⁴ Sakan' nị xaa Cristo te sañu'u' tu Ndiosí ne tuku' xiin' kuento a, ña nị taxị a nuu' Abraham jaan'. Te xa'a' a ña inị e' xini e' Cristo ndii, natiin' e' Espiritu Santo, ña xa nị taxị Ndiosí kuento a xa'a' jaan'.

Sandoñu'u' tụ'ụn ndei' jaan' kuento ña nị taxị Ndiosi nuu' Abraham

¹⁵ Ñanị ta'an' i, kuni ka'an i xiin' ndo' iin ña ka'an ndiaa xa'a' te yivi'. Te yivi', kii' ndoó ra kuento xiin' ta'an' ra ndii, ke'i ra a nuu' tutu, te chindu'u' ra nuu' nda'a' ra nuu' a. Kii' xaa' ra sakan' ndii, ndee iin ra küvi nachikanu' ka ndee iin yu'u', nị ndee küvi tu sandoñu'u' ra ña jaan'. ¹⁶ Sakan' tu nị xaa Ndiosí nị taxị a kuento a nuu' Abraham xiin' nuu' sjan' xika' ra. Sakan' na kuu' yoso' a ndii: "nuu' iin sjan' xika' un'", sakan' yoso' a. Ndisu ka'an ña jaan' xa'a' kua'a' sjan' xika' ra

kij' ka'án a sakan'. Süü' jaan' ndii ka'án a xa'a' iin ndaa' kuiti' a, te ña jaan' nduu' Cristo. ¹⁷ Ña kuni ka'an i xiin' ndo' yo'o' ndii, xa ni ndoo Ndiosí kuento a xiin' Abraham jaan' ña saxinú a ña ni ka'an a xiin' ra jaan'. Te tu'un ndei', ña ni taxí Ndiosí nda'a' Moisés kij' xa ni ya'a kumi' ciento oko uxí kuiya ndii, küvi satívi' a kuento a ña xa ni taxí a nuu' Abraham jaan'. ¹⁸ Kuachí ndii, naa' xa'a' a ña saxinú e' tu'un ndei' jaan' natijn e' ña samaní' Ndiosí yoo' jaan' ndii, süü' xa'a' ña ni taxí a kuento a jaan' ka nduu' a naa' sakan'. Ndisu Ndiosí ndii, ni taxí a ña jaan' nuu' Abraham xa'a' a ña xa sakan' ni ndoo a kuento a nuu' ra.

Ka'án Pablo ndee xa'a' ni taxí Ndiosí tu'un ndei' a nda'a' Moisés

¹⁹ ¿Ndichun ni taxí Ndiosí tu'un ndei' jaan' naa' sakan'? Ni taxí ña'a' a te nia'a' xna'a' a ne yivi' ndee ña nduu' kuachí. Te ni kuni a ña sachuun' tu'un ndei' jaan' ndee kij' ni kixin siani' xika' Abraham jaan', ña ni taxí Ndiosí kuento a xa'a' a jaan'. Te ni taxí Ndiosí tu'un ndei' jaan' nda'a' ángele, te ángele jaan' ni taxí a nda'a' Moisés, te ni sayá'a' ra a nuu' ne ñuu' ra. ²⁰ Sakan' ña kij' ni taxí Ndiosí kuento a nuu' Abraham jaan' ndii, ni tjachuun' a inga ne yivi', sakan' ña iin ndaa' mji' a ni xaa sakuu' ña jaan'.

²¹ Sakan' na kuii', ¿ñaá kani' ta'an' tu'un ndei' jaan' xiin' kuento ña ni taxí Ndiosí jaan'? Kuasa' xachi' sakan' ran'. Kuachí ndii, naa' küvi taxí tu'un ndei' jaan' kivi' ñuu' e', ña koo' kivi' ndi'i' ndii, küvi kunduu' e' ne ndaku nimá nuu' Ndiosí xa'a' a ña xaa' e' ña ka'án tu'un ndei' jaan'. ²² Ndisu ka'án ña yoso' nuu' tutu Ndiosí ña xiko' ni' kuachí sakuu' ne yivi', sakan' te ne ini xini Jesucristo kuiti' küvi natijn ña ni taxí Ndiosí kuento a xa'a' jaan'.

²³ Te kij' tia'an ini e' kuni e' Jesús ndii, ni nduu' e' ndee naa ne ndasi i'nu ni xaa tu'un ndei' jaan' ndee kij' ni xaa kivi' ña nia'a' Ndiosí ña kuni a ña ini e' kuni e' Cristo. ²⁴ Sakan' na kuii', ña kuni ka kixin Cristo ndii, tu'un ndei' jaan' ni nduu' ndee naa iin te sania'a' yoo'. Ndee naa sakan' ni xachuun' tu'un ndei' jaan' te kundiaka a yoo' nuu' Cristo, te sandaku Ndiosí nimá e' xa'a' a ña ini e' xini e' Cristo jaan'. ²⁵ Ndisu vitin ndii, xa ni xaa kivi' ña ini e' xini ña'a' e', te kuasa' ka xito' tu'un ndei' jaan' yoo'.

²⁶ Te xa'a' a ña ini e' xini e' Cristo Jesús jaan' ndii, si'e Ndiosí nduu' sakuu' e'. ²⁷ Kuachí ndii, sakuu' yoo', ne ni chichí kuenta Cristo ndii, ni xikui'nu a yoo'. ²⁸ Sakan' na koo' a xaa a ndee ka nuu' ne yivi' nduu' e', naa' ne judío nduu' e', uun naa' ne tuku' nduu' e', naa' ne xiko' ni'i' iin

xto'q nduu' e', uun naa' ne xika' ndiká nduu' e', naa' tiaa nduu' e', uun naa' ña'a' nduu' e' ndii, iin ndaa' nduu' sakuu' e' xa'a' a ña nduu' e' kuenta Cristo Jesús. ²⁹ Te xa'a' a ña nduu' e' kuenta Cristo ndii, ne vi'e Abraham jaan' nduu' e', sakan' na kuii' natiiin e' ña ni taxi Ndiosí kuento a xa'a' nuu' ne vi'e ra.

4

¹ Te sakan' tu ka'an i ndii, iin te lulu, te natiiin ña'a yuva', kii' tia'an xinu kuiya ra ndii, nduu' ra ndee naa iin te xika' nuu' kuiti' tee' ndee kunduu' ra te xiin' ña'a sakuu' a. ² Kii' lulu ra ndii, yoo ne xito' ña'a', te yoo tu ne xito' ña'a yuva' ra ndee xaa kivi' ña ni chindu'u' yuva' ra jaan'. ³ Te iin kachi tu ni nduu a xiin' yoo' kii' tia'an ini e' kuni e' Jesús ndii, ni nduu e' ne xachuun' nuu' ña xiko' ni'i' ne yivi' iin yivi'. ⁴ Ndisu kii' ni xinu kivi' ña ni chituni Ndiosí ndii, ni ti'vi' a si'e a. Te iin ña'a' ni sakaku' ña'a'. Te si'e a jaan' ndii, ni kaku a, te ni xika a saa ka'an chuun' tu'un ndei' Ndiosí. ⁵ Sakan' ni xaa a te sandoó ndiká a yoo' nuu' tu'un ndei' jaan', te kunduu e' si'e Ndiosí. ⁶ Te xa'a' a ña si'e Ndiosí nduu' e' ndii, ni sandoó a Espíritu si'e a jaan' nimá e' ña saka'an yoo' ndii: "Tata kua'a mii' i", kachi e' xiin' Ndiosí. ⁷ Sakan' na kuii', süu' ne xika' nuu' kuiti' nduu' e', süu' jaan' ndii si'e Ndiosí nduu' e'. Te xa'a' a ña si'e a nduu' e' ndii, xa

kandei' sani'i' a yoo' sakuu' ña va'a a.

Ndi'ni Pablo xa'a' ne ini xini Jesús, ne ndiee' nuu' ñu'u' Galacia

⁸ Kii' xini ndo' Ndiosí ndii, ni xiko ni'i' ndiosí saka ndo'ó. ⁹ Ndisu vitin ña xa xini ndo' Ndiosí, uun va'a ka ka'an e' ndii, ña xa xini Ndiosí ndo'ó ndii, ¿ndichun na tuku ni kuni ko'ni ndo' nda'a' ña xiko' ni'i' ne yivi' iin yivi', te viko ni'i' a ndo'ó? Ña jaan' ndii, koo' ndiee' a te kuasa' tu kuni a. ¹⁰ Kuachi ndii xito' ka'nu' ndo' kivi' ka'nu', te xa'a tu ndo' viko' yoo', te xa'a tu ndo' i'in viko' ña nasukú, te xito' ka'nu' tu ndo' kivi' kuyi. ¹¹ Xa'a' a jaan' na ndi'ni yu'u xa'a' ndo', saa' iin kii' xachuun' saka i tein ndo'.

¹² Ñani ta'an' i, ka'an nda'vi i xiin' ndo' ña kaka ndo' naa xika' yu'u, sakan' ña yu'u ndii, ni xika i saa nii' xika ndo'ó. Te ndo'ó ndii, ni xaa' ndo' ndee iin ña va'a xiin' i nuu' ni kixin. ¹³ Naka'an' ndo' ña kii' ni kuni kuví i ndii, ni taxi a kivi', te kuví ka'an ndoso' i tu'un va'a nuu' ndo' ña nuu'. ¹⁴ Tee' ndee ni ndo'q ndo' xiin' i kii' ni kuni kuví jaan' ndii, ni kundasi' ndo' yu'u, te ni ndee ni saxioo tu ndo' yu'u. Süu' jaan' ndii ni natiiin ndo' yu'u ndee naa iin ángele ña xika' nuu' nuu' Ndiosí, te ni natiiin tu ndo' yu'u ndee naa mii' Cristo Jesús. ¹⁵ Kii' sakan' ndii, ni kuatia' va nimá ndo' xini ndo' yu'u. ¿Mii' kua'an

tú sakuu' ña jaan' vitin? Kuachí ndii kuví ndíee yu'u' i nuu' ndo' ña naa' ní kuví ndii, tava' xachi' ndo' nduchi' nuu' ndo', te taxí ndo' a nda'a' i kii' sakan'.¹⁶ Te vitin ndii, xa'a' a ña ka'an i ña ndixa xiin' ndo' ndii, kundasi' ndi'i' ndo' yu'u'.

¹⁷ Te ne yivi', ne kuni nama tu'un va'a jaan' ndii, nia'a nja ndo'ó ndee naa ndi'ni nja xa'a' ndo', ndisu va'a xaa' nja. Kuni sasiin' nja ndo'ó nuu' ndu'u, te kundí'ni kuítí' ndo' xa'a' mii' nja. ¹⁸ Te ña va'a nduu' a kundí'ni e' sakuu' ichi' xa'a' ña va'a, te süu' kii' yoo i xiin' ndo' kuítí'. ¹⁹ Ne kua'a i, ndo'o' tukuu i xa'a' ndo' ndee naa ndo'o' iin ña'a', ña' sakaku'. Naa' sakan' kundó'o naa ndo'o' i xa'a' ndo' ndee kii' saa ndo' ndee naa xaa' Cristo. ²⁰ Xava'a a naa' yoo i mii' ndíee' ndo' naka'an e' sakan', te kuví ka'an vita ka i xiin' ndo', sakan' ña ndi'ni i xa'a' ña xaa' ndo'.

Yo'o' ka'an xa'a' ña ni ndo'o' Agar xiin' ña ni ndo'o' Sara

²¹ Ndo'ó, ne kuni ku'un nuu' ña ka'an chuun' tu'un ndei' jaan' ndii, ka'an ndo' xiin' i, ¿ñaá xiní xna'a ndo' ña ka'an tu'un ndei' jaan'?

²² Kuachí ndii yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a xa'a' Abraham, ña ni yoo uví ta'an tiaa si'e ra. Iin si'e ra ni yoo xiin' ña' ni xika nuu nuu' ña' si'i ra. Te inga si'e ra ni yoo xiin' ña' ni yoo ndiká, ña ni nduu ña' si'i ra jaan'.

²³ Si'e ña' ni xika nuu jaan' ndii, ni tuví ra xa'a' a ña sakan' ni kuni mii' Abraham. Ndisu, si'e ña' ni yoo ndiká jaan' ndii, ni tuví ra te xinu kuento Ndiosí, ña ni taxí a nuu' Abraham jaan'.

²⁴ Te ña ni xka'ndia xiin' uví saa' ña'a' jaan' ndii, ña ka'an ndiaa nduu' a xa'a' uví saa' kuento ña ni ndoo Ndiosí xiin' ne ñuu i. Iin a ka'an xa'a' iku' ña nani' Sinaí, ña' jaan' nduu' ña' nani' Agar, te ña' jaan' tu nduu' ichi' yata', ne xiko' ni'i' xaa' tu'un ndei' Ndiosí.

²⁵ Te xiin' ña ni ndo'o' Agar jaan' ka'an ndiaa a xa'a' iku' Sinaí, ña iin' ñu'u' Arabia. Te sakan' tu ka'an ndiaa ña ni ndo'o' ña' jaan' xa'a' ne ñuu Jerusalén, sakan' ña xiko' ni'i' tu ña'a' tu'un ndei' jaan'. ²⁶ Ndisu xiin' ña ni ndo'o' Sara, ña' ni yoo ndiká ndii, ka'an ndiaa a xa'a' ñuu Jerusalén, ña nduu' kuenta ndivi' mii' ndia'vi' ne yoo' ndiká. Te ñuu jaan' nduu' ndee naa si'i' yoo', ne iní xini Jesús. ²⁷ Kuachí ndii yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii:

Yo'ó, ña' kúvi koo si'e,
te tia'an tu kundó'o un' kui'e
ne kuachí' ndii,
sii' kuni un', te nde'i' ti'e un'
ña va'a kuni un'.

Kuachí ndii koo kua'a' ka si'e
un' te sakan' iin ña'
ndu'u' xiin' ii'.

Sakan' yoso' a.

²⁸ Ñani ta'an' i, yoo' ndii nduu' e' ndee naa Isaac, sakan' ña si'e ne ni taxí Ndiosí kuento a xa'a'

nuu' Abraham nduu' tu e'.
 29 Ndisu te ni kaku kuenta iin
 yivi' jaan' ndii, ni sando'o'
 ra Isaac, te ni kaku kuenta
 Espiritu Santo. Nii' sakan'
 tu xaa' ne ndikun ni'i tu'un
 ndei' jaan' xiin' e' vitin.
 30 Ndisu naka'an' ndo' na
 yoso' a nuu' tutu Ndiosi mii'
 ka'an a ndii: "Taxi un' na'
 xika' nuu' jaan' xiin' si'e
 a'. Kuachi ndii xata'an na
 natiin si'e na' jaan' na'a
 yuva' ra xiin' si'e na' yoo
 ndika." Sakan' yoso' a.
 31 Nanj ta'an' i, xa'a' a jaan'
 na kuui', suu' si'e na' ni xika
 nuu' jaan' nduu' yoo'. Suu'
 jaan' ndii si'e na' yoo ndika
 nduu' e'.

5

*Xika' ndika e' nuu' tu'un
 ndei' Moises ni xaa Jesucristo*

1 Ni sandoo ndika Jesu-
 cristo ndo'o te kunduu ndo'
 ne yoo ndika. Xa'a' a jaan'
 na kuita ni'i ndo' nuu' na
 jaan', te taxj ndo' na viko
 ni'i inga na'a ndo'o. 2 Koto
 ndo', mii' yu'u Pablo ka'an
 xiin' ndo' na naa' taxi ndo'
 na ku'a'a tunj iin' ndo' ndii,
 keta va'a xachi' ndo' nuu' na
 ni xaa Cristo. 3 Te ka'an ka
 i xiin' yoo ka nduu' ndo'o,
 te taxi' kua'a tunj iin' ndii,
 kande'i saxinu ndo' sakuu'
 inga na ka'an chuun' tu'un
 ndei' jaan'. 4 Ndo'o, ne xika'
 kunduu ne ndaku nimá nuu'
 Ndiosi xa'a' a na xaa' ndo'
 na ka'an tu'un ndei' a jaan'
 ndii, xa ni kusiin' ndo' nuu'
 Cristo, te xa ni nako'o ndo' na
 ndani mii' Ndiosi ndo'o.

5 Ndisu yoo', ne ndiatu' inj
 na sandaku Ndiosi nimá e'
 xa'a' a na inj e' jaan' ndii,
 ndiatu' e' xiin' na ndjee'
 Espiritu Santo. 6 Sakan' na,
 xa'a' a na inj e' xini e' Cristo
 Jesús ndii, koo' a xaa' naa'
 yoo tunj iin' e', uun naa' koo'
 a. Na ka'nu' ka ndii, na inj e'
 xini e' Cristo, te na jaan' xaa'
 sakan' te kundani e' ne yivi'.

7 Ni xika va'a ndo' na
 nuu' ichi' Cristo. ¿Yoo ni
 nakasi nuu' ndo', te ni inj
 ka ndo' kunj ndo' na ndixa?

8 Suu' Ndiosi ni xaa na jaan',
 kuachi ndii mii' na jaan' ni
 kana ndo'o nuu' na ndixa
 jaan'. 9 Naa ka'an e' ndii, iin
 na xini xa'an' ndii nduu' a
 ndee naa yuchi' levadura, na
 saki'vi pachj xita' va'a. Sie
 tjo' a ndii kiku' i'nu a kanii'
 tejn ixan', te saki'vi pachj a
 na jaan'. 10 Te yu'u ndii, inj
 xini i xto'o e' na iin kachi
 xanini ndo' xiin' i xa'a' na
 ndixa jaan', te ne xini xa'an'
 ndo'o jaan' ndii, kundoo' nja
 saa Ndiosi, yoo ka nduu' nja.

11 Nanj ta'an' i, naa' na
 ndixa nduu' na ka'an te
 jaan' na kusaa' ka'an ndoso'
 i na kuni a ku'a'a tunj iin'
 te inj xini Jesús ndii, ¿ndee
 xa'a' na sando'o' ne Israel
 yu'u naa' sakan'? Kuachi
 ndii, naa' sakan' nduu' a
 ndii, nasaa' kua'a' nja saa
 tu'un va'a na ka'an xa'a' na
 ni xi'i Cristo nuu' krasin.
 12 Tee' naa' saña'ma xiin'
 mii' ndi'i te xini xa'an' ndo'o
 jaan' ran'.

13 Nanj ta'an' i, ni kana
 Ndiosi ndo'o te koo ndika
 ndo' nuu' tu'un ndei' Moises

jaan', ndisu kãninj ndo' ña xa'a' ña yoo ndiká ndo' nuu' ña jaan', na kuvj saa ndo' ña ndioo' inj iin' ndo'. Süu' jaan' ndii kaka nuu nuu' ta'an' ndo' xa'a' a ña kundanj ta'an' ndo'.¹⁴ Kuachj ndii sakuu' tu'un ndej' Ndiosí kuvj saxinú e' xiin' iin ndaa' yu'u' sie ña ka'an ndii: "Kundanj ndo' ne yivi' xiin' ndo' ndee naa kundanj xiin' mii' mji' ndo'", kachi a.¹⁵ Ndisu naa' chichi' ta'an' ndo', te satuxu'vi ndo' nimá ta'an' ndo' ndii, koto xiin' mji' ndo'. Naa' saa naa xaa' ndo' ña jaan' ndii, sandoñu'u' ta'an' xachi' ndo'.

Kaka e' saa kuní Espíritu Santo, te süu' saa ndioo' inj mji' e'

¹⁶ Xa'a' a jaan' na ka'an j xiin' ndo' ña kaka naa xika' ndo' saa kuní Espíritu Santo, te sãnda'ni ndo' nimá ndo' xiin' ña ndioo' inj ndo'.¹⁷ Kuachj ndii kani' ta'an' ña ndioo' inj ndo' jaan' xiin' ña kuní Espíritu jaan'. Te kani' ta'an' tu ña kuní Espíritu jaan' xiin' ña ndioo' inj ndo' jaan'. Ña ndasi' ta'an' nduu' uvj saa' ña jaan', sakan' na kuui' kuvj saa ndo' ña kuní mji' ndo'.¹⁸ Ndisu xa'a' a ña ndiaka' Espíritu Santo yoo' ndii, xiko' ni'i' ka tu'un ndej' jaan' yoo'.

¹⁹ Kuãn vi' kunj e' saa kuu' ne xaa' ña ndioo' inj njã: kumi' njã musa njã, te xiin njã, te kuu' xe'na' njã, te xaa' njã ña kinj kuu' xiin' iin' njã,²⁰ te xaka'nu' njã ndiosí saka, te xaa' njã ña

kuinj', te ndasi' ta'an' njã, te xika' manj' xiin' ta'an' njã, te kuiñu njã, te xi'é njã, te nata'vi' ta'an' njã, te xasiin' xiin' mji' njã, te kuvj mji' njã iin' t'vi',²¹ te ndasi' nuu' njã xini njã ne yivi', te xa'ni' njã ne yivi', te nduu' njã ne xini, te xa'a njã vjko' loco, te sakan' xaa' njã xiin' kua'a' ka tuku nuu' ña'a. Te sakuni' tukuu' j ndo'ó naa nj sakuni' j ndo'ó xa'a' ña jaan' saa' ndii, ne xaa' ña jaan' ndii, kuvj kundjee njã ndivi' mii' xa'ndia chuun' Ndiosí.

²² Ndisu ña va'a, ña taxi' Espíritu Santo saa e' ndii, nduu' a ña kundanj e' ne yivi', te nduu' tu a ña kuation' inj e', te nduu' tu a ña xika' manj' e', te nduu' tu a ña kuie kuu' inj e' xiin' ne yivi', te nduu' tu a ña chindiee' ña'a' e', te nduu' tu a ña va'a kuu' e' xiin' njã, te nduu' tu a ña xachuun' ndaku e' xiin' njã,²³ te nduu' tu a ña maso kuu' e', te nduu' tu a ña xiko' ni'i' xiin' mji' e'. Te kuãsa' xa'nú e' ndee iin tu'un ndej' kij' xaa' e' sakuu' ña jaan'.

²⁴ Te yoo', ne nduu' kuenta Cristo Jesús ndii, xa nj xa'nu inj e' xa'a' ña ndioo' inj e' xiin' ña xikán nimá e', ndee naa xa nj xi'i' ña jaan' nuu' krusín.²⁵ Naa' kumi' e' kivi' ñuu' xaa' xaa' Espíritu Santo ndii, na taxi tu e' ña kundjaka a yoo' te kaka e' saa kuní a.²⁶ Na kunduu' e' ne ñuñu', te na sãtaña'a' ta'an' tu e', te sakan' tu na ndãsj' nuu' e' kunj ta'an' e'.

6

Na chindjee' e' ne yivi'

1 Ñañi ta'an' i, naa' ni namá yoo ká nuu' ndee ká kuächi ndii, ndo'ó, ne xika' ni'i nuu' ichi' Jesús ndii, chindiee' ndo' ne jaan', te nandiko' nja nuu' ichi' a jaan'. Ndisu maso kuu ndo' kii' chindiee' ña'a' ndo'. Te koto xiin' mji' va ndo' kii' xaa' ndo' sakan', koto ká koto kuá'a tu kuächi jaan' ndo'ó. ² Te chindiee' naa chindiee' ta'an' ndo' xiin' ña ndo'o' ndo'. Te kii' xaa' ndo' sakan' ndii, saxinú ndo' tu'un ndei' ña ni sania'á Cristo. ³ Kuächi ndii naa yoo ká tuu ña ne ka'nu' ká nduu' mji' nja kii' süu' sakan' nduu' a ndii, xini xa'an' xiin' mii' mji' nja. ⁴ Sakan' na kuii' i'in ndo' kuní a natava' kuenta xa'a' ña kuu' mji' ndo'. Naa' ña va'a xaa' ndo' ndii, kuví va'a kuní ndo' xa'a' ña jaan'. Ndisu nakata xiin' mii' ndo' xiin' inga ne yivi'. ⁵ Kuächi ndii xa yoo xa yoo ña ka'an kuächi xiin' i'in e'.

⁶ Ne sakuaan ndii, na chindiee' nja ne sania'á ña'a' tu'un Ndiosí xiin' sakuu' nuu' ña kumi' nja.

⁷ Te künj xa'an' xiin' mji' ndo'. Kúvi kunj xa'an' e' Ndiosí, sakan' ña ndee ká nuu' ña chi'i' e' ndii, ña jaan' tu na'in e'. ⁸ Sakan' ña ne chi'i' ña ndioo' inji mji' nja ndii, ña kuví xachi' nja natijn nja. Ndisu ne xaa' ña kuní Espíritu ndii, natijn nja ña kutiakú nja ndee ndi'i' ni kivi' saa Espíritu jaan'. ⁹ Sakan' na kuii' na nakoo' e' ña xaa' e' ña va'a, sakan' ña naa' xávi e' ña xaa' e' ña

jaan' ndii, kii' xaa' kivi' ña ni chituní Ndiosí ndii, natijn e' ña va'a nda'a' Ndiosí xa'a' ña jaan'. ¹⁰ Xa'a' a jaan' na kuii' na chindiee' e' ne yivi' sakuu' ichi' kii' kuví. Ndisu na chindiee' kua'a' ká e' ne nduu' kuenta Jesús xiin' e'.

Ne yivi' xaa' nduu' e' vitin xa'a' a ña inji e' xini e' Jesu-cristo

¹¹ Yo'o' ndii, mji' i ke'i a vitin xiin' letra na'nu' va xiin' nda'a' mji' i.

¹² Te yivi', te kuni tijn u'vi ndo'ó te kuá'a tuni iin' ndo' jaan' ndii, xaa' rá sakan' te ndoo' va'a rá xiin' ne yivi' kuítí, sakan' ña küní rá ña sando'o' ña'a' ne yivi' jaan'. Xa'a' a jaan' na ká'an ndoso' rá ña kaku e' xa'a' ña ni xaa' Cristo nuu' krusín kuítí'. ¹³ Sakan' ña ni ndee mji' te yoo tuni iin' jaan' saxinú ña ka'an tu'un ndei' jaan'. Ndisu kuní rá ña koo tuni jaan' iin' ndo'ó te kuví ka'an ninu rá xa'a' ña ni xaa' ndo' jaan'.

¹⁴ Yu'u' ndii, kuása' xachi' ka'an ninu i naa te jaan'. Ndisu ka'an ninu kuítí' i xa'a' ña ni xaa' xto'o' e' Jesucristo nuu' krusín. Te xa'a' a ña ni xaa' ña jaan' nuu' krusín jaan', na xaa' i kuenta ña xa ni xi'i' i nuu' ña yoo iin' yivi', te xa ni xi'i' tu ña jaan' nuu' yu'u'. ¹⁵ Kuächi ndii, xa'a' a ña nduu' e' kuenta Cristo Jesús ndii, kumi' a kuenta naa' yoo tuni iin' e', uun naa' koo' a. Süu' jaan' ndii kumi' a kuenta xa'a' a ña nduu' e' ne ni sakaku' xaa' Ndiosí kuítí'.

16 Te ndo'ó, ne nakuitá xiin' saá ka'án chuun' i yo'o' ndii, na taxí na Ndiosí ña maní' koq nimá ndo', te na kuvita tū iní a xa'a' sakuu' ndo'ó, ne nduu' xna'a kuenta a.

17 Te ndee vitin, te ndee nuu' ku'un e' ndii, küní i ña kasa'a ka ndee jin ne yivi' tu'un kui'e nuu' i. Kuachi ndii tjin ña ndondia jin' i nia'á ña te xika' nuu' nuu' Jesús nduu' i.

18 Ñani ta'an' i, na sañu'u' na xto'o e' Jesucristo ndo'ó. Sakan' na kunduyu a.

Tutu ña ni ke'i San Pabło kua'an nda'a' ne ini xini Jesús, ne ndiee' ñuu Éfeso

Ti'vi' ra cha'an' nja

¹ Yu'u nduu' Pabło, te Jesucristo ni tjanu' yu'u te sania'á i ichi' a saa kuni Ndiosí. Te ti'vi' i cha'an' sakuu' ndo'ó, ne ndiee' ñuu Éfeso, ne nduu' kuenta Cristo Jesús, ne xika' ndaku ichi' a. ² Na sañu'u' va yuva' e' Ndiosí xiin' xto'ó e' Jesucristo ndo'ó. Te na taxí tu a ña maní' koo xiin' ndo'.

Sañu'u' Ndiosí yoo' xiin' sakuu' ña va'a ña nduu' kuenta Jesucristo

³ Ka'nu' va ña nduu' Ndiosí, yuva' xto'ó e' Jesucristo. Suví a nduu' ña sañu'u' yoo' xiin' sakuu' nuu' ña va'a, ña yoo ndivi', xa'a' a ña nduu' e' kuenta Cristo. ⁴ Kuachi ndii ni nakaxin a yoo' xa'a' Cristo ndee kij' tia'an kua'a iin yivi' te kunduu e' nditia mji' a, te koo' ndee iin xa'a' ña tijn kuachi a yoo' nuu' a. ⁵ Te xa'a' a ña ndani a yoo' ndii, ni chituní a kuento ndee ña nuu' ña kunduu e' si'e a xa'a' ña ni xaa Jesucristo, sakan' ña xa sakan' ni ndoo nimá mji' a saa a. ⁶ Ni xaa a sakan', te saka'nu' ña'a' e' xa'a' a ña ndani ndatun' a yoo', te ni natijn yoo' ña

jaan' xa'a' a ña ni xaa si'e a, ña ndani a. ⁷ Xiin' nii' si'e a jaan' ni sandoó ndiká a yoo' nuu' ña ni kuni a kundoo e' xa'a' kuachi e', te xiin' ña jaan' ni yoo ka'nu' ini a xa'a' e', te ni xaa a sakan' xa'a' ña ndani va mji' a yoo'. ⁸ Te xa'a' a ña ndani xava'a a yoo' na ni natijn e' sakuu' ña ndichi xiin' ña xini tuní. ⁹ Te xiin' ña jaan' ni nia'a Ndiosí nuu' e' ña ni yoo' si'e, ña ka'an xa'a' ña xa ni chituní a saa a xiin' Cristo. ¹⁰ Te saxinú Ndiosí ña ni chituní a jaan' sava ni kivi' ña ni kuni mji' a, te ndasain a sakuu' ña yoo, te ka'ndia chuun' Cristo nuu' sakuu' ña jaan', naa' ña yoo ndivi' nduu' a uun naa' ña yoo iin yivi' nduu' a.

¹¹ Te xa'a' ña ni xaa Cristo tu ni nakaxin Ndiosí yoo' te natijn kua'a' e' ña va'a jaan' nda'a' Ndiosí, ña ni chituní mji' a ndee ña nuu', sakan' ña ña jaan' ndii, saxinú a sakuu' ña kuni a. ¹² Sakan' te natijn Ndiosí ña xaka'nu' xiin' nda'a' yoo', xi'na ka nda'a' nduu, ne ni ndiatu xi'na ña kixin Cristo. ¹³ Te sakan' tu ndo'ó, kij' ni xini so'ó ndo' tu'un ndixa, ña nduu' tu'un va'a, ña ka'an xa'a' saa kaku e' nuu' kuachi e', te ni kandixa' ndo' a ndii, ni natijn ndo' Espiritu Santo naá nimá ndo' saa nii' ni taxí Ndiosí kuento a ña saa a. Te ña jaan' nduu' ndee naa sello ña nia'á ña kuenta Jesucristo nduu' ndo'. ¹⁴ Te naá ña jaan' nimá e', te kuni e' ña natijn xna'a e' sakuu'

ñā nī chituní Ndiosí taxī a ndā'a' e' ndee kij' xaā kivi' ñā sandoó ndiká xachi' a yoo', ne nduu' kuenta a, te koo e' xiin' a, te natijn a sakuu' ñā ka'nu'.

Ka'án va Pablo xiin' Ndiosí xa'a' ne inji xini Jesús, ne ndiee' ñuu' Efeso

15 Te xa'a' a jaan' na, kij' nī xini tū i kuento ñā inji va ndo' xini ndo' xto'o e' Jesús, te ndani tū ndo' sakuu' ne nduu' kuenta Ndiosí ndii, 16 xikuiín tū yu'u' ñā taxi' i ñā chindani a xa'a' ndo' kij' ka'án i xiin' a. 17 Te suvi a nduu' Ndiosí xto'o e' Jesu-cristo, te nduu' tū a yuva' e', ñā ka'nu' koo' chukuu'. Te ka'án va i xiin' a ñā na taxī a Espiritu a te chindiee' a ndo'ó ñā kundichi ndo', te taxī tū a ñā satuví nuu' ndo' te kundani va'a ka ndo' xa'a' a. 18 Te xikán tū i nuu' a ñā sanatuún a nimá ndo' te kundani kaxi' ndo' xa'a' ñā ndiatu' inji e', ñā nī kana a yoo' natijn e' saa a. Te kundani tū ndo' xa'a' ñā ndatun' va ñā natijn ndo' ndā'a' a, ñā natiin' tū sakuu' ne nduu' kuenta a. 19 Te kundani kaxi' tū ndo' ñā ñā ndiee' ya'a nduu' ñā ndiee' a, ñā tiin' a te chindiee' a yoo', ne inji xini Jesús. Te ñā ndiee' jaan' tū 20 nī tijn a kij' nī sanatiaku a Cristo, te nī chindu'u' ñā'a' a nuu' tei ka'nu' ndā'a' kua'a a ndivi'. 21 Te kumi' a ndiee' nuu' sakuu' ñā xa'ndia chuun' kuu' nuu', xiin' nuu' sakuu' ñā kumi' ndiee', xiin' nuu' sakuu' ñā kumi' ñā ndiee',

xiin' nuu' sakuu' xto'o. Te kumi' tū a chuun' ka'nu' ka te sakan' sakuu' ñā kumi' ndiee' iin yivi' vitin xiin' inga iin yivi' nuu' ku'un e'. 22 Te nī sanakua'a Ndiosí sakuu' ñā yoo ndā'a' Cristo, te nī sakuiso' chuun' ñā'a' a ñā nduu' ñā jaan' xini' xa'a' ñā va'a yoo', ne nduu' kuenta a. 23 Te sakuu' yoo' nduu' ndee naa ñu'u' nde'i Cristo. Te yoo xinu e' xiin' ñā ndiee' Cristo, sakan' ñā ñā jaan' nduu' ñā saxinú sakuu' ñā yoo.

2

Sakakú Ndiosí yoo' nuu' kuachi e' xiin' ndā'a' Cristo kuiti'

1 Te Ndiosí tū nī sanatiaku ndo'ó kij' nī nduu' ndo' ndee naa ne xa nī xi'i nuu' a xa'a' a ñā nī xka'ndia ndo' ñā ndaku, te nī xaā ndo' kuachi, 2 sakan' ñā nī xika ndo' saa xika' ne nduu' kuenta iin yivi' yo'o', sakan' ñā nī xika ndo' xaa' ndo' ñā kuní ñā xa'ndia chuun' tein tachi'. Te ñā jaan' xiko' ni'i' ne kändixa' Ndiosí. 3 Kij' sakan' ndii, sakuu' e' nī xika xaa' kuachi jaan', sakan' ñā nī toq tū inji e' xa'a' ñā ndioq' inji mii' e', te nī xaā tū e' ñā nia'a, ñā ka'án nimá mii' e' xa'a', xiin' ñā xanini kiji e'. Te xa'a' a jaan' na nī nduu' e' ndee naa sakuu' ne yivi', ne xi'é Ndiosí xini a. 4 Ndisu Ndiosí ndii, kuvita xava'a inji a xa'a' e', sakan' ñā kua'a' xava'a ndani a yoo'. 5 Te sakan' na tee' ndee ndee naa ne nī xi'i nī

nduu' e' nuu' a xa'a' kuachi e' ndii, ni sanatiaku a yoo' nuu' a xiin' nda'a' Cristo. Ni sakaku a yoo' nuu' kuachi e' jaan' xa'a' a na ndani mii' a yoo'. ⁶ Te ni sanatiaku a yoo' naa' ni xaa a xiin' Cristo Jesús, te ni chindiee a yoo' xiin' a ndivi' mii' ndu'u' a. ⁷ Te nia'a a nuu' ku'un e' na kua'a' va ndani mii' a yoo', sakan' na ni xaa a na va'a jaan' xiin' e' xa'a' na ni xaa Cristo Jesús. ⁸ Kuachi ndii, xa'a' a na ndani mii' Ndiosí yoo', na ni sakaku a yoo' nuu' kuachi e' xa'a' a na ini e' xini e' Jesús. Sakan' na kuví sakaku xiin' mii' mii' e', süu' jaan' ndii, Ndiosí xamaní' na jaan' nuu' e'. ⁹ Te süu' xa'a' na va'a na xaa' e' sakaku a yoo', koto ka ka'an ninu yoo ka. ¹⁰ Kuachi ndii mii' Ndiosí nduu' na ni xa'a' yoo', te xa'a' a na iin ndaa' ni nandu e' xiin' Cristo Jesús na ni ndasaxaa' a yoo' te saa e' na va'a na ni chituni a saa e' ndee na nuu'.

Ndasa iin' Cristo sakuu' nuu' ne yivi', te kundiee mani' e'

¹¹ Xa'a' a jaan' na kuni a na naka'an' ndo' na xta'an' ndii, ni ka'an te judío na te koo' tuni iin' nduu' ndo'ó, te tuku', te mii' ra ndii, te yoo tuni iin' nduu' ra, sakan' na kuii' kuenta Ndiosí nduu' ra kachi ra, ndisu te yivi' kuiti' ni xa'a' tuni jaan' iin' ra. ¹² Te kii' sakan' ndii, ni nduu' ndo' kuenta Cristo, te ni nduu' tu ndo' ne kuenta Ndiosí ndee na ne Israel. Te ni yoo siin' ndo' nuu' sakuu'

na ni chituni Ndiosí, xiin' nuu' na ni ndoo a kuento a xiin' ndu. Te ni yoo na ndiatu' ini ndo' xa'a', te ni ndee xini tu ndo' Ndiosí ndixa kii' sakan'. ¹³ Ndisu vitin, xa'a' a na nduu' ndo' kuenta Cristo Jesús ndii, tee' ndee xika' ni yoo ndo' nuu' a saa' ndii, yatin yoo ndo' nuu' a vitin xa'a' a na ni xitia ní' a kii' ni xi'i a nuu' krusin xa'a' kuachi e'.

¹⁴ Kuachi ndii ni tandiee mani' Cristo ndu'u, ne judío, xiin' ndo'ó, ne tuku', sakan' na iin ndaa' ni ndasandu a yoo' xa'a' a na ni sandoñu'u' a na ndasi' ta'an' e', na ni nduu' ndee na nama, na ni ta'nu ma'in tein e'. ¹⁵ Te xa'a' a na ni xi'i a nuu' krusin ndii, ni sandoñu'u' a tu'un ndei' Ndiosí xiin' na ka'an chuun' na jaan'. Te sakan' ni ndasain a ndu'u, ne judío, xiin' ndo'ó, ne tuku', te kunduu e' iin ti'vi xaa', te kundiee mani' e'. ¹⁶ Te xiin' na ni xi'i a nuu' krusin jaan' ni ndasain a yoo', te ni nakoó uvi' saa' ti'vi e' xiin' Ndiosí na mani' ni xaa a. Te xiin' na jaan' tu ni sandoñu'u' a na ndasi' ta'an' e'. ¹⁷ Sakan' na ni kixin Cristo Jesús iin yivi', te ni ka'an ndoso' a tu'un va'a, na ka'an saa kundiee mani' e' xiin' Ndiosí, nuu' ndo'ó, ne tuku', ne ni yoo xika' nuu' Ndiosí, xiin' nuu' ndu'u, ne judío, ne ni yoo yatin nuu' a. ¹⁸ Sakan' na xa'a' na ni xaa Cristo kuví naxaa sakuu' e' nuu' yuva' e' Ndiosí xiin' iin ndaa' Espíritu Santo.

¹⁹ Sakan' na kuii' ndo'ó

ndii, süü' ne tuku' ka nduu' ndo', ni ndee nduu' ka tu ndo' ne ndiva'a. Süü' jaan' ndii kuenta Ndiosí nduu' tu ndo' xiin' ndu. Te nduu' tu ndo' ne vi'e Ndiosí xiin' ndu. ²⁰ Te ndo'ó ndii, ni xikuíta ndo' nuu' ña ni sania'á te ni tjanu' Jesús sania'á ichi' a, xiin' ña sania'á te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí. Te mii' Jesucristo nduu' ndee naa yuu' ña kua'an xiki' vi'e. ²¹ Sakan' te ku'un ta'an va'a xa'a' vi'e jaan', te kaa va'a a ndee xinu' a, te kunduu a yukun' su'un kuenta xto'o e' Jesús. ²² Te sakan' tu ndo'ó, xa'a' a ña ini ndo' xini ndo' a ndii, kua'an kaa ndo' te kunduu tu ndo' yukun' Ndiosí mii' ndu'u' Espiritu a.

3

Ka'an Pablo xa'a' tu'un va'a ña ka'an ndoso' ra nuu' ne tuku'

¹ Xa'a' a ña ka'an ndoso' yu'u, te nduu' Pablo, tu'un va'a xa'a' Cristo Jesús jaan' nuu' ndo'ó, ne tuku', na naá i vi'e kaa. ² Xa ni xini so'o ndo' ña Ndiosí ni sakuiso' chuun' yu'u te kundani ndo' ña kundani mii' a ndo'ó. ³ Sakan' ña xiin' ña satuvi ni nia'a Ndiosí yu'u ña ni yoo si'e xa'a' mii' a, naa xa ni ke'i i sie ña jaan' nuu' ndo'. ⁴ Te kij' ka'vi te yivi' ña jaan' nuu' ndo', te kuvi kundani ndo' ña kundani ndi' yu'u ña ni yoo si'e ña ka'an xa'a' Cristo. ⁵ Nu'u' ni kixin ndii, ni sakuni' Ndiosí ña jaan' nuu' ne yivi'. Ndisu vitin ndii, xa ni sakuni' Espiritu

Santo ña jaan' nuu' te ni nakaxin Ndiosí, naa kuu' te ni tjanu' Jesús sania'á ichi' a xiin' te ni ka'an tiakú tu'un a. ⁶ Te ña ni yoo si'e jaan' ndii, ña yo'o' nduu' a: ña xiin' tu'un va'a ndii, natiin' inga' ndo'ó, ne tuku', xiin' ndu'u, ne judío, ña va'a ña kumi' Ndiosí xa'a' yoo', te nanduu' tu ndo' iin ndaa' ti'vi xiin' ndu, te natiin' tu ndo' ña taxi' Ndiosí kuento a xa'a'. Te sakuu' ña jaan' natiin ndo' xa'a' ña ini ndo' xini ndo' Cristo Jesús. ⁷ Sakan' ña Ndiosí nduu' ña ni saman' yu'u ña nduu' i te xachuun' xa'a' tu'un va'a jaan' xa'a' a ña ndani mii' a yu'u, te ni xaa a ña jaan' xiin' i xiin' ña ndiee' a. ⁸ Te yu'u ndii, tee' ndee koo' te nduu' xachi' i tein sakuu' ne nduu' kuenta Ndiosí, ndisu ni saman' a yu'u chuun yo'o' te ka'an ndoso' i tu'un va'a xa'a' Cristo nuu' ne tuku', te ndee iin ne yivi' kuvi kundani sakuu' ña va'a ña xaman' Cristo yoo'. ⁹ Te ni taxi tu a chuun jaan' nuu' i te sanakuachi' i nuu' ne yivi' ña ni chituni Ndiosí saa a ndee ña nuu', ña ni yoo si'e ndee xta'an' iin yivi'. Te mii' a ni xa'a sakuu' ña yoo. ¹⁰ Ni chituni Ndiosí sakan', te vitin ndii, xiin' nda'a' ne nduu' kuenta a kuvi kun' sakuu' ña xa'ndia chuun' kuu' nuu', xiin' ña kumi' ndiee' ña yoo ndivi', ña kua'a' nuu' ña ndichi Ndiosí. ¹¹ Te vitin ni saxinú a ña jaan' saa nii' ni chituni mii' a ndee kij' tia'an kua'a

ĭin yivĭ' xiin' ña nĭ xaa Cristo Jesús, ña nduu' xto'ŋ e'. ¹² Te xa'a' ña nĭ xaa a jaan' ndii, kuvĭ ĭnĭ e' te kuyatĭn e' nuu' Ndiosí xa'a' a ña ĭnĭ e' xini e' Cristo. ¹³ Xa'a' a jaan' na kuii' ka'án nda'vi ĭ xiin' ndo' ña nĭu nimá ndo' ña naá ĭ vĭ'e kaa xa'a' a ña ka'án ndoŋŋ ĭ tĭ'ŭn va'a, sakan' ña xa'a' ña va'a mĭi' ndo' ndo'o' ĭ ña jaan'.

Ka'án Pablo xiin' Ndiosí xa'a' ne ndikun ĭchi' Jesús, ne ndiee' ñuŭ Éfeso

¹⁴ Xa'a' a jaan' na xikuiin xiti' ĭ nuu' Ndiosí, yuva' xto'ŋ e' Jesucristo, te ka'án ĭ xiin' a. ¹⁵ Te ña jaan' nduu' yuva' nuu' ña ndiee' ndĭvi' xiin' nuu' yoo', ne ndiee' ñu'u' ĭin yivĭ'. ¹⁶ Te xa'a' a ña kumi' a ña vika' ndatun' ndii, ka'án nda'vi ĭ xiin' a ña taxĭ a ña ndiee' ĭnĭ nimá ndo' xiin' nda'a' Espiritu a, ¹⁷ te kunaŋa Cristo nimá ndo' xa'a' a ña ĭnĭ ndo' xini ña'a' ndo', te na kunduu ña ndanĭ a ndo'ó ndee naa tĭŋŋ ū itun', te kunduu tĭ a xa'ndu kivi' ñuŭ ndo'. ¹⁸ Te xiin' ña jaan' tĭ kuvĭ kundani ndo'ó xiin' sakuu' ĭngŋ ne nduu' kuenta Ndiosí ña ya'a ndiká ña ndanĭ Cristo yoo', xiin' ña ya'a nani' ña ndanĭ a yoo' jaan', xiin' ña ya'a kunu ña ndanĭ a yoo' jaan', xiin' ña sukun ya'a ña ndanĭ a yoo' jaan', ¹⁹ te kundani ndo' ña ndanĭ ya'a Cristo yoo', te chie ya'a ka ña ndanĭ ña jaan' yoo' te sakan' ña kuvĭ kundani e', sakan' te kuvĭ

xaa ndo' kunduu ndo' ne yoo xinu saa kunĭ mĭi' Ndiosí.

²⁰ Te Ndiosí jaan' ndii, ndiee' koo' chukuu' a, te kuvĭ saa a kua'a' ya'a ka te sakan' ña kuvĭ kakŋ e' nuu' a, te kuvĭ saa kua'a' xava'a ka tĭ a te sakan' ña kuvĭ tuu e' xa'a' ña xachuun' ña ndiee' a xiin' nimá e'. ²¹ Te ña jaan' na natĭin ndee ndi'i' nĭ kivi' ña tiin' ka'nu' ña'a' ne yivĭ' xa'a' yoo', ne nduu' kuenta a, te na natĭin tĭ a ña tiin' ka'nu' xa'a' ña nĭ xaa Cristo. Sakan' na kunduu a.

4

Nduin' e' xaa' Espiritu Santo

¹ Yu'u, te naá vĭ'e kaa xa'a' a ña xaa' ĭ chuun nuu' xto'ŋ e' Jesús ndii, ka'án nda'vi ĭ xiin' ndo' ña kaka naa xika' va'a ndo' saa kunĭ a kaka ndo' xa'a' a ña nĭ kana Ndiosí ndo'ó te kunduu ndo' kuenta a. ² Te kĭi' xika' ndo' sakan' ndii, nda'vi kuvĭ nimá ndo', te maso tĭ kuvĭ ndo', te kuie tĭ koo ĭnĭ ndo', te kundĭeni tĭ ndo' kunĭ ta'an' ndo' xiin' ña ndanĭ ta'an' ndo' jaan'. ³ Te saa va ndo' ña nduxa', te kundiee tĭ'vĭ ndo' saa Espiritu Santo xiin' ña ndiee' manĭ' ndo'. ⁴ Sakan' ña ĭin ndaa' tĭ'vĭ kuu' e' vitĭn, te ĭin ndaa' tĭ Espiritu Santo yoo nimá e', te nĭ kana tĭ Ndiosí yoo' te natĭin e' ĭin ndaa' nuu' ña kundĭatu ĭnĭ e' xa'a'. ⁵ Te yoo ĭin ndaa' kuĭtĭ' tĭ xto'ŋ e'. Te yoo tĭ ĭin ndaa' kuĭtĭ' ña ndixa ña kandixa' e'. Te yoo tĭ ĭin ndaa' ña chichi' e' kuenta Jesús. ⁶ Te yoo tĭ

jin ndaa' Ndiosí, te ña jaan' nduu' yuva' sakuu' e'. Te ña jaan' xa'ndia chuun' nuu' sakuu' yoo', te suvi tu a xaa' sakan' te xaa' e' chuun nuu' a, te naá tu a nimá sakuu' e'.

7 Te j'in e' ni natjin nda'a' Cristo jin ña chuun va saa kuní mii' a. 8 Sakan' na yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii:

Kij' ni kaa a mii' sukun va ndivi' ndii,

kua'a' va te tiin ni naka a, te ni taxi a ña va'a nda'a' ne yivi'.

Sakan' yoso' a. 9 Te kij' ka'án ña yoso' jaan' ña ni kaa a ndii, kuni kachi a ña ña nuu' ndii, ni nuu a te ni kixin a ndee ndienu ka nuu' ñu'u' jin yivi'. 10 Sakan' na kuii' ña ni nuu ndienu jaan' ndii, suvi tu a nduu' ña ni ndaa ndee mii' sukun va ndivi', te ka'ndia chuun' ndi'i a jin kanii' ndivi' xiin' jin yivi'.

11 Te xa mii' Cristo ni taxi ña chuun va sava e' ña nduu' e' ne tianu' a sania'á ichi' a, te sava e' nduu' ne ka'án tiakú tu'un Ndiosí, te sava tukú e' nduu' ne ka'án ndoso' tu'un va'a nuu' ne yivi', te sava tukú e' nduu' ne xito' ne ndikún ichi' Jesús, te sava tukú e' nduu' ne sania'á tu'un a. 12 Sakan' xaa' a te sakoo' tu'va a yoo', ne nduu' kuenta a, te kuví saa va'a sakuu' e' chuun nuu' a, sakan' te kuá'nu ka yoo', ne nduu' ndee naa ñu'u' nde'i a, nuu' ichi' a, 13 ndee naxaa e' ña jin ndaa' kunduu e' xiin' ña ini e' xini e' si'e Ndiosí, xiin' ña kuní xna'a' ña'a' e'. Te naxaa tu e'

kunduu e' ne xa ni xa'nu xinu xachi' nuu' ichi' a ndee naa mii' Cristo. 14 Te küu ka e' ndee naa ne kuachi' kualí, ne tiá'an kuixa ini. Sakan' te kundikun e' yo'o' ni jaan' sakuu' nuu' ña xini xa'an', ña sania'á te saka, te saxio' ra yoo' xiin' ña maña, te ndasanduu' ra a ndee naa ña ndixa. 15 Süu' jaan' ndii kuní a ña kundikun e' ña ndixa ndani ta'an' e', te kuá'nu e' ndee naxaa e' küu e' ndee naa kuu' Cristo. Te ña jaan' nduu' ndee naa xini' e'. 16 Te ña jaan' xiko' ni'i' yoo', ne nduu' ndee naa ñu'u' nde'i a, naa xaa' xini' e' ña xiko' ni'i' a ñu'u' nde'i e', ña ñu'u' ta'an' a xiin' tuchi, te jin ndaa' nduu' a, te chindiee' ta'an' a nuu' j'in chuun ña yoo nuu' j'in a. Te sakan' tu xaa' Cristo xiin' yoo' te kuá'nu e' xiin' ña ndani ta'an' e'.

Na kaka e' saa kuní Jesús xiin' kivi' ñuu xaa'

17 Ña jaan' na kuii' ka'án ndiee' i xiin' ndo' xiin' ndiee' xto'o e' ña kaka ka ndo' saa xika' inga ne tuku', ne xanini saka, 18 te yoo jin yavi tu ña xini tuni ña, te xika' yoo ña nuu' kivi' ñuu ña kuní Ndiosí taxi a, kuachi ndii yoo sa'ví ini ña xa'a' a ña ni xaxij ña nimá ña. 19 Te köo' ka ña ka'an' nuu' ña, te ni sanakua'a xiin' mii' ña nuu' ña kini kuu' ña xiin' jin' ña, sakan' ña ka'án ndiee' va nimá ña saa ña sakuu' nuu' ña xe'na'. 20 Ndisu ndo'ó ndii, köo' ña jaan' ni sakuaan ndo' saa ndo' kij' ni xini so'o ndo' xa'a'

Cristo, ²¹ naa' ndixa xna'a ni xini so'o ndo' ña ka'an xa'a' a, te ni kundani ndo' saa nii' nakuitá ña ndixa xa'a' a jaan'. ²² Sakan' na kuii' kuni a ña nakoo ndo' kivi' ñuu yata' ndo', te tava' xachi' ndo' saa ni kuu ndo' saa', sakan' ña ni sativi' ña jaan' nimá ndo', te ni xini xa'an' ña jaan' ndo'ó xiin' ña ndioo' kini iní ndo'. ²³ Te taxí ndo' ña nama Ndiosí ña xanini ndo' ²⁴ te ndasanduu a ndo'ó ne yivi' xaa', te kuu ndo' ndee naa kuu' mii' a, te kunduu ndo' ne xachuun' ndaku nuu' ña ndixa, te kunduu tu ndo' nditia a.

²⁵ Te ña jaan' na kuii' nakoo ndo' tun vixi, te ka'an ndaku xiin' ta'an' i'in ndo', sakan' ña jin ndaa' nduu' e'. ²⁶ Naa' nasaá' xiin' ta'an' ndo' ndii, saa ndo' kuachi. Te ndiatu' ndo' ndee keta vi' ñu'u te nakoo ndo' ña mani' xiin' ta'an' ndo', ²⁷ ni ndee taxí tu ndo' ña keta va'a ña ndiva'a xiin' ndo'. ²⁸ Te ne ni xakuina' ndii, na sakuina' ka nja. Süu' jaan' ndii na sachuun' ndaku nja xiin' nda'a' nja, te kivi' ki'in nja xu'un' te chindiee' nja ne nda'vi kuu'. ²⁹ Te ka'an ndo' ndee jin ña kini, süu' jaan' ndii ña va'a ka'an ndo' saa kivi' te kua'nu ka ne xini so'o ña jaan' nuu' ichi' Jesús. Te kii' saa ndo' ña jaan' ndii, chindiee' ndo' ne jaan'. ³⁰ Te saksuchi' ndo' iní Espiritu Santo, kuachi ndii ña jaan' nduu' ndee naa jin sello ña ni natjin e', ña nia'á ña nduu' e' kuenta Ndiosí, te kaku xna'a e' kii' xaa kivi'

ña kixin Cristo. ³¹ Te na nakoo ndo' sakuu' ña ñu'u' ka'ni' nimá ndo', xiin' ña nasaá' ndo', xiin' ña kui'e ndo', xiin' ña ti'e' yu'u' ndo', xiin' ña kanja'a ndo' xa'a' ne yivi', xiin' sakuu' nuu' ña nja'a ndo'. ³² Süu' jaan' ndii va'a ka ndasun koo iní ndo', te kuvita tu iní ndo', te sakan' tu koo ka'nu' iní ndo' kuni ta'an' ndo' saa nii' yoo ka'nu' iní Ndiosí xa'a' kuachi e' xa'a' ña ni xaa Cristo.

5

Na kaka e' saa kuni Ndiosi kaka e'

¹ Ña jaan' na kuii' kuu ndo' saa nii' kuu' Ndiosí xa'a' a ña si'e a, ne ndani va a, nduu' ndo'. ² Te kundani ndo' ne yivi' saa nii' ndani Cristo yoo', sakan' na ni sanakua'a xiin' mii' a, te ni xi'i a xa'a' e' ndee naa jin ña nasoko' ña xavixin' va nuu' Ndiosí.

³ Sakan' na kuii' tein ndo'ó ndii, na koo' ndee jin ne kumi' musa, ni ndee jin nuu' ña xe'na' naa ña jaan', ni ndee ne ndioo' iní va xa'a' ña'a. Sakan' ña ne nduu' kuenta Ndiosí ndii, xata'an saa nja ña jaan'. ⁴ Te ni ndee xata'an tu ka'an kini ndo', xiin' ña ka'an saka ndo', xiin' ña ka'an ndo' siki ka'an. Te sakuu' ña jaan' va'a saa yoo', ne nduu' kuenta Ndiosí, süu' jaan' ndii va'a ka taxí e' ña chindani a. ⁵ Kuachi ndii kuni a kundani ndo' ña ndee jin ne kumi' musa, uun ne xaa' ña xe'na', uun ne ndioo' iní va xa'a' ña'a inga ne yivi', ne nduu' ndee naa

ne xaka'nu' ndiosí saka ndii, ni'í' nja ña kundiee nja mii' xa'ndia chuun' Cristo xiin' Ndiosí. ⁶ Xa'a' jaan' na taxi' ndo' ña kunj xa'an' ndee iin ne yivi' ndo'ó xiin' ña maña. Kuachí ndii sando'o' Ndiosí ne so'ó jaan'. ⁷ Ña jaan' na kuii' sãa ndo'ó ña xaa' ne jaan'.

⁸ Sakan' ña nuu' ni kixin ndii, ni xika iin' yavi' ndo' iin yivi'. Ndisu vitin ndii ñu'u' xto'ó e' tuún nuu' ndo' te xika' ndo'. Xa'a' a jaan' na kuní a ña kaka va'a ndo' ndee naa xika' ne yoo ña tuún nuu' jaan'. ⁹ Sakan' ña ne yoo ña tuún nuu' xika' ndii, va'a kuu' nja, te xachuun' ndaku nja, te iin ndaa' tu nimá nja, ¹⁰ sakan' ña nuu' sakuu' ña xaa' nja xika' nduku' nja ña xakua-tia' xto'ó e'. ¹¹ Te sãa ndo' ña kuasa' kuní, ña xaa' ne xika' iin yavi' jaan', süu' jaan' ndii kuxioo ndo' nuu' a, ¹² sakan' ña ndee kuchani e' ka'an e' xa'a' ña xaa' si'e ne jaan'. ¹³ Ndisu sakuu' ña yoo si'e natuvi' xaa' ña tuún, sakan' ña ña tuún jaan' ndii, sakuu' ña'a sanatuví a, ¹⁴ naa ka'an ne yivi' ndii:

Ndotó nuu' yo'ó, te kixín,
te ndokoo un' tein ne nduu'
ndee naa ne xa ni xi'i,
te sayi'é Cristo nimá un'.
Kachi nja.

Taxi e' ña sakutu' Ndiosí nimá e' xiin' Espíritu Santo

¹⁵ Ña jaan' na kuii' koto xiin' mji' va' ndo' sãa xika' ndo', te kaka ndo' naa xika' ne sa'ví ini. Süu' jaan' ndii kaka ndo' naa xika' ne

chuun va' xika' ndaku. ¹⁶ Te i'in ichi' kua'an ndii, ña va'a sãa ndo', sakan' ña kivi' vitin ndii, yoo va' ña nja'a. ¹⁷ Ña jaan' na kuii' kunduu ndo' ne küu' kaxi'. Süu' jaan' ndii sãa ndo' ña nduxa' ña kundani ndo' ndee ña kuní xto'ó e'. ¹⁸ Te kö'ó ndo' vino ndee xini ndo', sakan' ña sativi' xiin' mii' ndo', süu' jaan' ndii taxi' ndo' ña sakutu' Ndiosí nimá ndo' xiin' Espíritu Santo. ¹⁹ Te ka'an xiin' ta'an' ndo' xiin' yaa Ndiosí ña yoso' nuu' tutu a, xiin' yaa ña xaka'nu' ña'a' e', xiin' yaa ña saka'an Espíritu nimá e'. Te kata ndo' yaa jaan' xaka'nu' ndo' xto'ó e' Jesús xiin' nimá ndo'. ²⁰ Te xiin' ndiee' xto'ó e' Jesucristo taxi' ndo' ña chindani yuva' e' Ndiosí xa'a' sakuu' ña ndo'o' ndo'.

Ka'an Pablo sãa kuní a kundiee i'in ne tunda'a'

²¹ Te xa'a' a ña tiin' ka'nu' ndo' Cristo ndii, kaka nuu' nuu' ta'an' ndo' xiin' iin kanii' nimá ndo'. ²² Ña'a', ña' yoo ii' ndii, kuní a ña kaka nuu' a' nuu' ii' a' sãa nii' xaa' a' xiin' xto'ó e' Cristo. ²³ Sakan' ña ii' a' jaan' nduu' ndee naa xini' a', ndee naa nduu' Cristo xini' sakuu' yoo', ne nduu' kuenta a, ne nduu' ndee naa ñu'u' nde'i a. Te suvi' tu a nduu' ña sakakú yoo'. ²⁴ Sãa nii' xika' nuu' yoo', ne nduu' kuenta Jesucristo, nuu' a ndii, nii' sakan' tu kuní a ña kaka nuu' ña'a' nuu' ii' a' nuu' sakuu' ña kuní a.

25 Te ndo'ó, te yoo ña' si'i ndii, kundani ña'a' ndo' saa nii' ndani Cristo sakuu' yoo', ne nduu' kuenta a, te ni sanakua'a xiin' mji' a, te ni xi'i a xa'a' e' 26 te kunduu e' nditia Ndiosí kuiti'. Te ni ndasandoo tu a yoo' xiin' tikui ni xaa tu'un a. 27 Ni xaa a sakan' te sanakua'a a yoo, ne nduu' kuenta a, nuu' mji' a, te ndatun' xava'a koq e'. Te nimá e' ndii, kōq' ndee sie ma'á ña ke'i nuu' a, te ni ndee kōq' tu ña ku'ti'vi nuu' a, te ni ndee kōq' tu ndee jin nuu' ña vā'a nuu' a. Süu' jaan' ndii nditia mji' a ku'ti' kunduu e', te kōq' ndee sie ma'á ña ke'i nimá e'. 28 Sakan' tu, te yoo ña' si'i ndii, kuní a kundani ña'a' ra ndee naa ndani ra ñu'u' nde'i mji' ra. Kuachí ndii jin te ndani ña' si'i ndii, ndani tu ra mji' ra. 29 Sakan' ña ndee jin te yivi' ndasi' ñu'u' nde'i mji' ra. Süu' jaan' ndii kuie xamaní' xiin' mji' ra, te kuie tu xito' xiin' mji' ra saa nii' xito' Cristo sakuu' yoo', ne nduu' kuenta a. 30 Sakan' ña kuenta ñu'u' nde'i a nduu' e' xa'a' a ña nduu' e' ndee naa kuñu a xiin' iki' a. 31 "Xa'a' a jaan' na naqoo tiaa yuva' si'i ra, te ndujin ra xiin' ña' si'i' ra, te uvi' saa' nja ndii, jin ndaa' nandu'u nja." 32 Ña kaa' ndii, jin nuu' ña vixi xava'a nduu' a, ndisu nakata' yu'u a xiin' ña ndo'o' Cristo xiin' yoo', ne nduu' kuenta a. 33 Ndee saa kaní ndii, kuní a ña kundani jin ndo'ó, ña' si'i ndo' saa nii' ndani xiin' mii' mji' ndo', te ña'a' ndii, kuní a ña koto

ka'nu' a' ii' a'.

6

Ka'an Pablo saa kuní a kuu yuva' si'i xiin' si'e nja, te si'e jaan' xiin' yuva' si'i' nja

1 Ne kuachí, kandixa' ndo' yu'u' yuva' si'i' ndo' naa kuní xto'q e', sakan' ña ña jaan' nduu' ña xata'an nuu' Ndiosí. 2 Tu'un ndei' nuu' ña ni taxí Ndiosí nuu' e' kij' ni ndoo a kuento a xiin' e' ka'an ndii: "Koto ka'nu' ndo' yuva' si'i' ndo' 3 te natjin ndo' ña maní' koq xiin' ndo', te nakaq tu kivi' ñuu ndo' nuu' ñu'u' jin yivi'", kachi a.

4 Te ndo'ó, yuva' si'i' ndii, sanasaá' ndo' si'e ndo', süu' jaan' ndii sania'á ndo' nja, te kondja yu'u' tu ña'a' ndo' saa kuní xto'q e' Jesús.

Yo'o' ka'an Pablo xa'a' ne ni ke'vi xachuun' xiin' xa'a' xto'q nja

5 Te ndo'ó, ne xiko' ni'i' jin xto'q ndii, kandixa' ndo' sakuu' ña ka'an ne nduu' xto'q ndo' jin yivi' yo'o' xiin' ndo'. Te koto ka'nu' yi'vi ña'a' ndo', te kaka nuu ndo' nuu' nja xiin' jin ndaa' nimá ndo' saa nii' xika' nuu' ndo' nuu' Cristo. 6 Te süu' kandixa' ña'a' ndo' kij' ita' nja xito' ku'ti' nja ndo'ó te ndoo va'a ndo' nuu' nja, süu' jaan' ndii kaka nuu ndo' nuu' nja ndee naa nuu' Cristo xika' nuu' ndo' xiin' jin kanii' nimá ndo' saa kuní Ndiosí. 7 Te kaka nuu' sini ndo' nuu' ne jaan' ndee naa nuu' xto'q e' Cristo xika' nuu' ndo'. Saa ndo' kuenta ña süu' nuu' ne yivi' ku'ti'

xika' nuu' ndo'. ⁸ Sakan' ña xa xini ndo' ña jin e' natijn ña va'a saa xto'o e' Cristo naá kivi' xa'a' ña va'a ña ni xaa e', naa' ne xiko' ni'i' jin xto'o nduu' e' uun naa' ne xika' ndiká nduu' e'. ⁹ Te ndo'ó, ne nduu' xto'o ne jaan' ndii, jin kachi kuü va'a ndo' xiin' nja, te vjkuüin ndo' ña sayi'vi ña'a' ndo', sakan' ña xa xini ndo' ña jin ndaa' xto'o ndo', ña ndu'u' ndjivi' nduu' tu xto'o ne jaan'. Te ña jaan' ndii, jin kachi kuu' a xiin' sakuu' ne yivi'.

Nakui'nu e' sakuu' ña taxi' Ndiosí te kasi a yoo' nuu' ña ndiva'a

¹⁰ Ñani ta'an' i, ndee vitin te ndee nuu' ku'un e' ndii, nduku' ndo' ndjee' ndo' nuu' ña ndjee' xava'a ña taxi' xto'o e'. ¹¹ Te nakui'nu ndo' sakuu' ña taxi' Ndiosí te kasi a ndo'ó nuu' ña ndiva'a, te kuvi kuüta ni'i' ndo' kij' xamaña ña jaan' ndo'ó. ¹² Sakan' ña süu' xiin' ne yivi' jin yivi' kunta'an' e', süu' jaan' ndii xiin' ña ndiva'a, xiin' ña xa'ndia chuun', xiin' ña kumi' ndjee' xa'ndia chuun' nuu' ñu'u' jin yivi', mii' jin yavi yo'o' vitin, xiin' ña ndjee' kua'a' tachü' kiji, ña xika' nuu' viko', kunta'an' e'. ¹³ Xa'a' jaan' na nakui'nu ki'i' ndo' sakuu' ndachuun' ña taxi' Ndiosí te kasi a ndo'ó nuu' ña ndiva'a jaan' kij' xaa kivi' kiji ña kunta'an' ndo' xiin' a. Te kij' ndi'i' ña kunta'an' ndo' jaan' ndii, kusaa' ita' ni'i' ka ndo' nuu' ichi' Ndiosí. ¹⁴ Ña jaan' na kuii' kuüta ni'i' ndo' ichi'

a. Ña nduu' ña ndixa xa'a' Ndiosí ndii, tin ndo' a ndee naa jin' ña ki'i' toko' ndo'. Te ña xachuun' ndaku ndii, tin ndo' a ndee naa ña kasi tia'ni' ndo'. ¹⁵ Te ña yoo tu'va ndo' te ka'an ndoso' ndo' xa'a' tu'un va'a saa ndiee' manj' e' xiin' Ndiosí ndii, tin ndo' a ndee naa ndixan' ki'i' ndo'. ¹⁶ Te siin' tuku' ndii, ña ini' ndo' xini ndo' Ndiosí tin ndo' ndee naa kaa ña tiasi xiin' mii' ndo', te kuvi nda'va ndo' sakuu' kuxi natin, tun' xatia ña ndiva'a nuu' ndo'. ¹⁷ Te ña ni sakakú Jesús ndo'ó nuu' kuachi ndo' ndii, tin ndo' a ndee naa ti'e' ña kasi xini' ndo'. Te tu'un Ndiosí ndii, tin tu' ndo' a ndee naa ichi' ña taxi' Espiritu Santo nda'a' ndo'. ¹⁸ Ka'an ndo' xiin' Ndiosí saa kivi', te sakuu' nuu' saa ka'an e' xiin' a ndii, ka'an nda'vi ndo' xiin' a xiin' ña ndjee' Espiritu Santo, te koü tu'va tu' ndo' xiin' ña jaan', te näkoü ndo' ña xikan' ndo' nuu' a xa'a' sakuu' ne nduu' kuenta a. ¹⁹ Te ka'an tu' ndo' xiin' Ndiosí xa'a' yu'u' ña taxi' a tu'un a nuu' i, te ka'an i xiin' ña ndjeni nuu' ne yivi' kij' sakuni' i nja ña yoo si'e xa'a' tu'un va'a, ña ka'an xa'a' Jesús. ²⁰ Te yu'u' nduu' te ndiso' chuun' xa'a' tu'un va'a jaan', sakan' na tiin i xiin' karena naá i vi'e kaa. Ka'an va' ndo' xiin' Ndiosí xa'a' i te kuvi ka'an i xiin' ña ndjeni nuu' ne yivi' saa kuní Ndiosí ka'an i.

Cha'an' so'o' ndi'i'

²¹ Tíquico, ñani manj' e', jin te xika' nuu' ndaku nuu'

xto'q e' ndii, xaã ra mii'
 ndiee' ndo', te ka'an ndi'i ra
 xiin' ndo' xa'a' i te kuni ndo'
 saa ndu'u' i. ²² Ti'vi' ña'a'
 i xa'a' ña kaa', te sakuni'
 ra ndo'ó saa ndiee' ndu, te
 sandieni ra nimá ndo'. ²³ Na
 taxí na yuva' e' Ndiosí xiin'
 xto'q e' Jesucristo ña maní'
 koq xjin' sakuu' ndo'ó, te
 sakan' tu ne ta'an' e', te na
 taxí tu a ña kundani ta'an'
 ndo' xiin' ña ini ndo' xini
 ña'a' ndo'. ²⁴ Te na sañu'u'
 na tu Ndiosí sakuu' ne ndani
 xto'q e' Jesucristo xiin' jin
 kanii' nimá ña. Sakan' na
 kunduu a.

Tutu ña ni ke'i San Pabło kua'an nda'a' ne iní xini Jesús, ne ndiee' ñuu Filipos

Ti'vi' ra cha'an' nia

¹ Yu'u Pabło xiin' Timoteo ndii, te xika' nuu' nuu' Jesucristo nduu' ndu, te ti'vi' ndu cha'an' sakuu' ndo'ó, ne nduu' kuenta Ndiosí, ne iní xini Cristo Jesús, ne ndiee' ñuu Filipos. Te ti'vi' tu ndu cha'an' te xito' ndo'ó, xiin' te chindiee' ndo'ó. ² Na sañu'u' va yuva' e' Ndiosí xiin' xto'ó e' Jesucristo ndo'ó, te na taxí tu a ña maní' koó xiin' ndo'.

Ka'an Pabło xiin' Ndiosí xa'a' ne ndikún ichi' a xiin' ra

³ Taxi' i ña chindani Ndiosí i sakuu' ichi' kij' naka'an' i xa'a' ndo'. ⁴ Te sakuu' ichi' ndii, kuatia' nimá i te ka'an i xiin' a xa'a' sakuu' ndo'ó, ⁵ sakan' ña xachuun' inga' e' xa'a' tu'un va'a ndee kivi' nuu' ña ni xini so'ó ndo' tu'un jaan', te ndee vitin. ⁶ Te ndituni yu'u ña chuun va'a ña ni xa'a' Ndiosí xaa' a xiin' nimá ndo' ndii, kua'an naa kua'an a xaa' ña'a' a, te saxinú ña'a' a ndee xaa kivi' ña nandiko' Jesucristo. ⁷ Te kandel' xanini i sakan' xa'a' sakuu' ndo', sakan' ña ndani kua'a' i ndo'ó. Kuachi ndii ni xachuun' inga' sakuu' ndo' xiin' i nuu' chuun ña ni samaní' Ndiosí yu'u, kij' naá i vi'e kaá xiin' kij' xika'

ndiká i ndiee' yu'u' i xa'a' tu'un va'a jaan', te nia'á i ña ña ndaku nduu' a. ⁸ Ndiosí xini saá vi' kundani i sakuu' ndo'ó saá nii' kundani va Jesucristo yoo'. ⁹ Te ka'an i xiin' Ndiosí xa'a' ndo' te kundani ta'an' ya'a ka ndo', te na saá ndo' a xiin' ña xini tuní, te saá tu ndo' a xiin' ña ndichi. ¹⁰ Te kuni i ña jaan' xa'a' ndo' te kuví nakaxin ndo' ndee ña nduu' ña va'a xna'a, te kaka na kaka ndaku ndo', te koo' ndee iin ña kuví tjin kuachi ne yivi' ndo'ó ndee xaa kivi' ña nandiko' Jesucristo. ¹¹ Te kumi' tu ndo' kua'a' va ña ndaku ña xaa' ndo' xiin' ña ndiee' Jesucristo, te xiin' ña jaan' kua'a' ka ne yivi' tjin ka'nu' Ndiosí, te saka'nu' tu ña'a' nia.

Ka'an Pabło ña xa'a' Cristo kuiti' tiaku ra

¹² Ñani ta'an' i, kuni i ña kundani ndo' ña tu'un ndo'o' i yo'o' ndii, ni nakasi' a ña kiku' tu'un va'a, süu' jaan' ndii so'ó chindiee' ka a xa'a' ña jaan'. ¹³ Sakan' na kui' ndee te xiin', te ndiaa vi'e ka'nu', xiin' sakuu' ne yivi' xini ña naá i vi'e kaá xa'a' ña xika' nuu' i nuu' Cristo. ¹⁴ Te kua'a' ka ñani ta'an' e' ndii, iní ka ra xini ra xto'ó e' xa'a' a ña naá i vi'e kaá. Te so'ó kumi' ka ra ña ndieni te ka'an ndoso' ndituni ra tu'un va'a jaan' nuu' ne yivi'.

¹⁵ Ña ndixa' nduu' a ña sava te jaan' ndii, ka'an ndoso' ra xa'a' Cristo xa'a' ña ndasi' nuu' ra xini ra yu'u xa'a' chuun ña ndiso' i,

uun xa'a' a ña kuni kanando ra yu'u kuiti'. Ndisu sava tukū ra ndii, ka'an ndoso' ra a xa'a' a ña va'a nimá ra. ¹⁶ Te ndasi' nuu' jaan' ndii, ka'an ndoso' ra xa'a' Cristo xa'a' a ña kuni katin ta'an ra xiin' yu'u kuiti', te xachuun' ndaku nimá ra. Süu' jaan' ndii kuni sanakuiniá ka ra tu'un kui'e nuu' i vi'e kaá yo'o'. ¹⁷ Ndisu te va'a nimá jaan' ndii, ka'an ndoso' ra xa'a' Cristo xa'a' a ña ndani ra yu'u, sakan' ña xini ra ndii, naá i vi'e kaá xa'a' a ña naka'an i xa'a' tu'un va'a jaan'. ¹⁸ Te ndii, koo' a xaa' a naa' ka'an ndoso' ra a xa'a' a ña ndasi nuu' ra, uun xa'a' a ña nduu' ra te ndaku nimá, ndee saa kanj' ndii, xa'a' Cristo ka'an ndoso' ra, te va'a va kuni yu'u xa'a' ña jaan'. Te va'a na va'a ka kuni i, ¹⁹ sakan' ña xini i ña xa'a' a ña ka'an ndo' xiin' Ndiosí xa'a' i, xiin' xa'a' a ña chindiee' Espiritu Jesucristo yu'u ndii, keta i vi'e kaá yo'o'. ²⁰ Te ka'an nimá i, te ndiatu' tu inj i ña ndoo' kui'e i nuu' Cristo, süu' jaan' ndii xini kaxi' i ña naa xa xaa' ka i ndii, nia'a tu i ña ka'nu' Cristo vitin tee' ndee tiaku i, uun tee' ndee kuvj i. ²¹ Sakan' ña nuu' yu'u naa' tiaku i ndii, tiaku i te xaa' i ña kuni Cristo, te naa' kuvj i ndii, xa ni keta va'a i. ²² Te naa' kutiaku ka i, te kunduu a nuu' i jin ña koo kua'a' ka ne inj kuni Cristo ndii, xini ndee ña va'a ka. ²³ Sakan' ña vixi va nuu' i te kuni i ndee ña uvj ta'an jaan' nduu' ña va'a ka. Kuachi

ndii ka'an nimá i kuvj i, te kunduu' i xiin' Cristo, sakan' ña ña jaan' nduu' ña va'a ya'a ka. ²⁴ Ndisu xa'a' ña va'a ndo'ó ndii, kuni a ña koo ka i xiin' ndo' jin yivi' yo'o'. ²⁵ Te inj i ña ndoo ka i jin yivi' yo'o' xiin' sakuu' ndo' xa'a' ña va'a mii' ndo', te chindiee' i ndo'ó nuu' ña kuatia' nimá ndo' ña inj ndo' xini ndo' Jesús, ²⁶ te saka'nu' ka ndo' Cristo Jesús xa'a' a ña chindiee' a yu'u, xiin' xa'a' a ña koo tukuu i xiin' ndo'.

²⁷ Ndisu ndee ka ña koo ndii, xa'a' a ña nduu' ndo' kuenta Cristo ndii, kaka naa xika' ndo' naa ka'an chuun' tu'un va'a xa'a' a. Tee' ndee xaa i uun xaa i mii' ndiee' ndo' ndii, kuni kuni i kuento ña ita' ni' i ndo' xiin' jin ndaa' nimá ndo' nuu' ichi' a, te xachuun' inga' tu ndo' nuu' ichi' a xa'a' tu'un va'a ña kandixa' e' jaan'. ²⁸ Te ndee sie küyi'vi ndo' nuu' ne nakasi ndo'ó xa'a' a ña kandixa' ndo' tu'un va'a jaan'. Te ña jaan' nia'a ña ne ndoñu'u' nduu' nja, ndisu ndo'ó ndii, nia'a ña jaan' ña ne kaku nduu' ndo', te mii' Ndiosí saa ña jaan'. ²⁹ Kuachi ndii, süu' ni taxj Ndiosí ña inj kuiti' e' xini e' Cristo, süu' jaan' ndii ni taxj tu a ña kundoo' tu e' xa'a' a. ³⁰ Sakan' ña ndo'o' ndo' naa ni xini ndo' ni ndo'o' i saa', xiin' saa xini ndo' kuento ña ndo'o' i vitin.

2

Nda'vi kuvj nimá ndo' saa nii' nda'vi kuu' nimá Cristo

Jesús

1 Sakan' na kuii', naa' ndixa xna'a saki'vi Cristo ndo'ó xa'a' a ña iní ndo' xini ña'a' ndo', te saki'vi tu a ndo'ó xa'a' a ña ndani a ndo'ó, te ni nduujin ndo' ni xaa Espiritu Santo te ndiee' maní' ndo', te kuvita iní ndo' xini ta'an' ndo' ndii, 2 sakuatia' ndi'i' ndo' nimá i kunduu ndo' iin ndaa' xini', te iin ndaa' tu ña ndani ta'an' ndo', te iin ndaa' tu nimá ndo', te iin ndaa' tu ña xanini ndo'. 3 Te saa ndo' ndee iin ña'a, te nata'vi' ta'an' ndo' xa'a' a ña ndasi' nuu' ndo' ni ndee xa'a' a ña ñuñu' ndo'. Süu' jaan' ndii xiin' ña nda'vi kuu' nimá ndo' kanini ndo' ña ne ka'nu' ka nduu' inga ne yivi' te sakan' mii' ndo'. 4 Te kanini ndo' xa'a' ña va'a mii' kuñi' ndo', süu' jaan' ndii kanini tu ndo' xa'a' ña va'a inga ne yivi'. 5 Sakan' na kuii' na kanini ndo'ó naa xanini Cristo Jesús. 6 Ña jaan' ndii, tee' ndee iin kachi nduu' a xiin' Ndiosí ndii, ni xa xii a xa'a' a ña iin kachi nduu' a xiin' Ndiosí. 7 Süu' jaan' ndii ni nakoo mii' ndoo a ña ka'nu' a, te ni nanduijin kachi a xiin' iin te xika' nuu', te ni ndasajin kachi xiin' mii' tu a xiin' te yivi'. 8 Te kij' nduu' a te yivi' ndii, ni sanuu' xiin' mii' mii' a, te ni saxinu ndi'i xechi' a ña kuní Ndiosí ndee ni xi'i a, te ndee nuu' iin krusín vi' ni xi'i a. 9 Sakan' na kuii' ni kanini ña'a' Ndiosí ndee mii' ka'nu' ya'a, te ni chindu'u' a iin kivi' a ña ka'nu' ka te

sakan' ndee ka tuku kivi' ña yoo. 10 Sakan' te nuu' Jesús vikuita xiti' sakuu' ña ndiee' ndivi', xiin' sakuu' ña ndiee' nuu' ñu'u' iin yivi', xiin' sakuu' ña ñu'u' tixin ñu'u', 11 sakan' te nakuni sakuu' ne yivi' iin yivi' ña Jesús nduu' xto'o nuu' sakuu' ña'a, te xiin' ña jaan' natiin' Ndiosí, yuva' e', ña tiin' ka'nu'.

Ka'an Pablo ña kuní a kunduu e' ndee naa ñu'u nuu' ne yivi'

12 Ñani ta'an' maní' i, saa nii' kandixa' ndo' ña ka'an i sakuu' ichi' xiin' ndo', te süu' kij' ndu'u' kuñi' i xiin' ndo', süu' jaan' ndii vitin ka vi' ndiee' kandixa' ndo' yu'u ña köo' i ndu'u' xiin' ndo'. Te nia'a ndo' ña nduu' ndo' ne ni sakakú Ndiosí, te xiin' ña kundini ndo' yi'vi ndo' ndee kisi a ndo'ó xaa' ndo' a. 13 Kuachi ndii mii' Ndiosí nduu' ña xaa' sakan', te ka'an nimá ndo' saa ndo' ña kuní a, te suvi tu a xaa' sakan', te saxinu ndo' ña jaan' xa'a' a ña sakan' ni kuní mii' a.

14 Te ka'an yu'u' ndo' kij' xaa' ndo' sakuu' ña'a, ni ndee kani ta'an' tu ndo' kuento, 15 sakan' te kunduu ndo' ne xachuun' ndaku nuu' sakuu' ne yivi', te iin kuachi ña ndo'ó. Te kunduu ndo' si'e Ndiosí, ne köo' kuachi tein ne ña'a, ne ni sativi' xiin' mii'. Te kunduu ndo' ndee naa ñu'u' ña yi'é, ña ndiee' ndivi', nuu' ne yivi' iin yivi' jaan'. 16 Tiin' kutu' ndo' tu'un ña taxi' kivi' ñuu e', sakan' te kij'

nandiko' Cristo ndii, kuvì ka'an kuation' i xa'a' ña nì sando'o' saka xiin' mii' i, te nì ndee nì xachuun' saka tũ i nuu' a tejn ndo'.¹⁷ Tee' ndee kuní a kuitiá ní' i, te kí'in ta'an' a xiin' ña nasoko' ndo' nuu' Ndiosí, te ña jaan' nduu' ña inì ndo' xini ndo' a, saa e xiin' ña kuation' nimá i, te sakuatia' tũ i nimá sakuu' ndo'ó xiin' i.¹⁸ Te sakan' tũ ndo'ó ndii, kuation' nimá ndo', te sakuatia' na ndo' nimá i xiin' nimá ndo'.

Ka'an Pablo xa'a' uvi ta'an te chindiee' ta'an' xiin' ra, Epafrodito xiin' Timoteo

¹⁹ Ndiatu' i ña taxì xto'o' e' Jesús tí'vi' yachi i Timoteo mii' ndiee' ndo', te va'a kuni i kii' nandiko' ra te ka'an ra xiin' i saa ndiee' ndo'.²⁰ Sakan' ña koo' ka ndee iin ra xiin' i ndee naa te jaan', te ndi'ni xna'a xa'a' ndo' ndee naa yu'u.²¹ Kuachì ndii, sakuu' inga ra ndii, ndi'ni ra xa'a' ña kuní mii' kuiti' ra, te ndi'ni ra xa'a' ña kuní Cristo Jesús.²² Ndisu xa xini ndo' saa xachuun' ndaku Timoteo yo'o', ña xika' nuu' va'a ra nuu' tu'un va'a xiin' i ndee naa xaa iin si'e, te xika' nuu' nuu' yuva' ra.²³ Sakan' na kuu' ndiatu' inì i tí'vi' yachi ra mii' ndiee' ndo' kii' kuni i kuento ndee ña kundoo' i.²⁴ Te inì i ña taxì xto'o' e' ña yachi ku'un tũ yu'u mii' ndiee' ndo' jaan'.

²⁵ Ndisu vitin ndii, ni xata'an nuu' i ña sanandiko' tukuu' i ñani i Epafrodito mii' ndiee' ndo', te nì tí'vi' ndo', te saa ra chuun nuu' i. Te chindiee' ta'an' ra

xiin' i xachuun' inga' ndu ña kunta'an' ndu xiin' ña ña'a.²⁶ Tí'vi' ña'a' i mii' ndiee' ndo' sakan' ña nanduku' va ra sakuu' ndo'. Te ndi'ni va tũ ra xa'a' a ña nì xini ndo' kuento ña nì kuni kuvì ra.²⁷ Ña ndixa nduu' a ndii, nì kuni kuvì va ra. Ndee chaa' va te kuvì ra. Ndisu nì kuvita inì Ndiosí xa'a' ra, te nì sanda'a ña'a' a. Te nì kuvita tũ inì a ndee xa'a' yu'u, kuachì ndii nì taxì a ña kusuchi' kua'a' ka inì i.²⁸ Sakan' na kuu' yachi va tí'vi' ña'a' i, te nandiko' ra mii' ndiee' ndo' jaan'. Te kii' kuni ña'a' ndo' ndii, kuation' nì tukuu' nimá ndo', te kusuchi' ka inì yu'u.²⁹ Natijn ña'a' ndo' saa kuní xto'o' e' xiin' ña kuation' nimá ndo'. Te koto ka'nu' ndo' te yivi', te xaa' naa xaa' te yo'o',³⁰ sakan' ña ndee sie va te kuvì ra xa'a' a ña xachuun' ra nuu' Cristo Jesús, ña kuain' nì kuvu ra xiin' kivi' ñuu ra kii' nì xito ra yu'u xa'a' ndo'ó xa'a' a ña nì kuvì chindiee' mii' ndo' yu'u.

3

Ka'an Pablo ña Cristo kuiti' kuní a inì e' kuni e'

¹ Ñani ta'an' i, ka'an tũ i xiin' ndo' ña kuation' nimá ndo' xa'a' a ña nduu' ndo' kuenta xto'o' e' Jesús. Yu'u ndii, xavi i ña tuku nì ke'i i nuu' ndo' ña xa nì ke'i i jaan', te chindiee' tũ a ndo'ó nuu' ichi' Ndiosí.² Koto xiin' mii' ndo' nuu' te yivi' ñaa', te nduu' ndee naa naya' sana',

te koto xiin' mii' ndo' nuu' ña ña'a ña xaa' ra, te koto xiin' mii' tu ndo' nuu' ña kuni kasa'a ra tuni jin' ndo'.³ Sakan' ña yoo' ndii, kumi' xna'a e' ña jaan', ndisu nimá e' yoo a xa'a' a ña xaka'nu' e' Ndiosí xiin' ndjee' Espiritu Santo, te Jesucristo kuiti' ini e' xini e', te ini e' xini e' ña ndjee' mii' e' te koo ndaku nimá e' nuu' Ndiosí.⁴ Sakan' tu yu'u ndii, yoo ña kuvi ini i kuni i te koo ndaku nimá i nuu' Ndiosí xiin' ndjee' mii' i. Naa' yoo ka xanini ña kuvi koo ndaku nimá e' nuu' Ndiosí xiin' ndjee' mii' e' ndii, yu'u ka vi'.⁵ Sakan' ña ni xa'a ña tuni jin' i kivi' ña unia ña ni tui i. Te ichi' ne Israel nduu' i. Te xii' yata' i ni nduu Benjamín. Te te hebreo ndi' i nduu' i. Te kuenta ña nduu' i te fariseo ndii, ndikún va'a ka i tu'un ndei' Ndiosí.⁶ Te kuenta ña xaa' i ña kuni Ndiosí ndii, ndee ne nakaya xa'a' Jesús ni taxi' u'vi i, te kuenta ña ka'an chuun' tu'un ndei' jaan' ndii, ni saxinú i sakuu' a.⁷ Ndisu vitin ndii, sakuu' ña ni tuu i ni ndiaa ya'vi' nuu' i kii' sakan' ndii, kuasa' xachi' ka ndiaa ya'vi' a nuu' i vitin xa'a' ña ini i xini i Cristo.⁸ Ndisu süu' sakan' kuiti', ndee jin ña jaan' ndiaa ya'vi' ka nuu' i vitin kii' nakata' e xiin' ña xini i xto'o i Cristo Jesús, ña ndiaa ya'vi' ya'a ka. Te xa'a' Cristo ni nakoo i sakuu' ña jaan', te nduu' a nuu' i ndee naa mi'in' kuiti', sakan' te ndee jin ndaa' Cristo kuiti' kondia ya'vi' nuu' i,⁹ te nduujin

tu i xiin' a. Te nduku' i ña kunduu i te ndaku nimá nuu' Ndiosí xa'a' ña saxinú i ña ka'an tu'un ndei' a, süu' jaan' ndii xa'a' a ña ini i xini i Cristo kuiti' nduku' i ña jaan'. Sakan' ña mii' Ndiosí kuiti' nduu' ña xandaku nimá e' xa'a' a ña ini e' xini e' Cristo.¹⁰ Kuachi ndii kuni kuni i Cristo, te kuni tu i ña ndjee' Ndiosí, ña ni sanatiaku ña'a' a, te kundo'o na i naa ni ndo'o a, ña xaa i kuvi i ndee naa ni xi'i a,¹¹ te xiin' ña jaan' ndiatu' ini i ña natiaku i tein ne ni xi'i.

Ka'an Pablo ña kuni xaa ra ndee mi' ni nia'a ña'a' Ndiosí xaa ra

¹² Süu' ka'an i ña xa ni nani'i' i sakuu' ña jaan', ni ndee ka'an tu i ña xa ni saxinu i saa kuni Ndiosí kunduu i, süu' jaan' ndii kua'an na kua'an i ña ndiatu' ini i nani'i' i ña ni kana Cristo yu'u kunduu i.¹³ Nani i ta'an' i, süu' ka'an i ña xa ni nani'i' i ña jaan'. Ndisu jin ndaa' a xaa' i ndii, nandosó' i xa'a' sakuu' ña ni nakoo i xata' i, te xanduxa' ka i ña nani'i' i ña ndu'u' nuu' i mii' kua'an i,¹⁴ te ndii kua'an na kua'an i mii' ni nia'a Ndiosí naxaa i ndee nani'i' i ña va'a ña ni kana Ndiosí yu'u natijn i xa'a' ña ini i xini i Cristo Jesús.¹⁵ Sakan' na kuii' sakuu' yoo', ne xa xixa ini nuu' ichi' Ndiosí ndii, kuni a kanini e' sakan'. Ndisu naa' siin' xanini sava ndo'o xa'a' ña jaan' ndii, mii' Ndiosí sakuni' ndo'o ndee ña kuni

a saa ndo'. ¹⁶ Ndee saa ka ni ndii, kuni a na jin ni nda'a' kaka e' nuu' ichi' a naa xa xika' e'.

¹⁷ Nani ta'an' i, kaka ndo' ichi' Jesus saa nii' xika' yu'u' ichi' a, te chuun xa'a' tu ndo' saa xika' ne xika' ichi' a naa xika' ndu'u'. ¹⁸ Naa xa ni ka'an i xiin' ndo' ki'in' va ichi' ndii, tuku ni ka'an i xiin' ndo' vitin ndee xaku' i na xika' kua'a' ne yivi', ne kuu' ndee naa chindiaa ya'vi' na na ni xa'a' Cristo nuu' krusin. ¹⁹ Te kij' kuvi' ne jaan' ndii, tundo'o' kuiti' kojo na, sakan' na na xikan' nimá kuiti' na nduu' ndiosí nuu' na, te ka'an nuunu' na xa'a' na ka'an na xaa' na, te ndi'ni na xa'a' na yoo jin yivi' kuiti'. ²⁰ Ndisu yoo' ndii, ndivi' kandu'u' nuu' e', te ikan' ndiatu' ini tu e' kixin xto'o' e' Jesucristo, na sakaku' yoo'. ²¹ Te nama a nu'u' nde'i e', na tivi', te kunduu a ndee naa nu'u' nde'i mii' a, na ndatun' va. Te saa a na jaan' xiin' ndiee' a na tiin' a te xa'ndia chuun' a nuu' sakuu' na yoo'.

4

Kuatia' naa kuatia' nimá ndo' i'in kivi' kua'an xa'a' Jesus xto'o' e'

¹ Sakan' na ka'an i xiin' ndo'o, ne ta'an' i, ne ndani va i, te kundini va tu i xa'a' ndo', te va'a tu kuni i xini ndo'o, te nduu' ndo' ndee naa corona i, na kuita ni'i na ita' ni'i ndo' nuu' ichi' xto'o' e' Jesus. ² Ka'an nda'vi i xiin' Evodia, te sakan' tu xiin' Sintique, na na nakoq

na na manj' xiin' ta'an' na. Kuachi ndii jin kachi ne xika' ichi' xto'o' e' nduu' uvi' saa' na. ³ Te ka'an nda'vi tu i xiin' yo'o, Sícigo, te xachuun' inga' ndaku xiin' i, na chindiee' un' na'a' jaan'. Ne ni xachuun' u'vi xiin' i xa'a' tu'un va'a nduu' tu ne jaan', xiin' Clemente, xiin' inga ne ni xachuun' inga' tu xiin' i. Te xa yoso' kivi' sakuu' ne jaan' nuu' tutu mii' yoso' kivi' ne natin kivi' nuu' na ko'o' kivi' ndi'i'.

⁴ Vitin ka'an i na kuatia' nimá ndo' saa kivi' xa'a' a na nduu' ndo' cuenta xto'o' e' Jesus. Te tuku ni ka'an i xiin' ndo' na kuatia' nimá ndo'. ⁵ Te nia'a ndo' nuu' sakuu' ne yivi' na ne va'a nimá nduu' ndo'. Xa kuyatin' tukuu' kixin xto'o' e' jaan'. ⁶ Sandi'ni xiin' mii' ndo' xa'a' ndee jin na'a, ndee chaa' ka ka'an ndo' xiin' Ndiosí sakuu' ichi', te ka'an nda'vi ndo' xiin' a xa'a' na kuni nuu' ndo', te taxj tu ndo' na chindani a. ⁷ Te taxj a na manj' a, na va'a ya'a ka te sakan' na xini ne yivi' jin yivi', kojo nimá ndo', te na jaan' kojo nimá ndo' xiin' na xanini ndo' xa'a' a na ini ndo' xini ndo' Cristo Jesus.

Xa'a' na va'a kuiti' kuni a kanini e'

⁸ Nani ta'an' i, mii' sandi'i' i yo'o' ka'an i na kanini ndo' xa'a' sakuu' na nduu' na ndixa, xiin' xa'a' sakuu' na xata'an kojo ka'nu' e', xiin' xa'a' sakuu' na ndaku, xiin' xa'a' sakuu' na ndoq,

xiin' xa'a' sakuu' ña ndatun',
xiin' xa'a' sakuu' ña va'a
koo' chukuu' xa'a' ne yivi'.
Naa' yoo ña xata'an saka'nu'
e' ndii, xa'a' ña jaan' kuiti'
kanini ndo'.⁹ Te sakuu' ña
ni sania'a i ndo'ó, xiin' ña ni
ka'an i, xiin' ña ni xini so'o
ndo' ka'an i, xiin' ña ni xini
ndo' xaa' i ndii, ña jaan' saa
ndo'. Te na koo Ndiosí, ña
taxi' ña maní' yoo nimá e',
xiin' ndo'.

*Taxi' Pablo ña chindani
ne ñuu Filipos xa'a' a ña ni
chindiee' ña'a' nia*

¹⁰ Kuatia' va nimá i nuu'
xto'o e' ña tukú sakan' ni
naka'an' ndo' chindiee' ndo'
yu'u. Xini i ña koo' kivi' ni
nako'o ndo' ña naka'an' ndo'
xa'a' i, ndisu ni kuví kuni
ndo' saa chindiee' ndo' yu'u.
¹¹ Süu' ka'an i ña yo'o' xa'a' a
ña natiin i xa'a' ña'a. Kuachi
ndii xa ni kaan i ña va'a kuni
i nuu' ndee ka nuu' ña ndo'o'
i. ¹² Xini i kunduu i te nda'vi
kuu', te xini tu i kunduu i te
vika'. Xa ni kaan i nuu' ndee
ka ña ndo'o' i, naa kuu' ña
kaka chitu' i, uun ña kaka
so'o i, te xini tu i ña kumi' i
kua'a' ña'a, uun ña kunduu
i te natiin. ¹³ Kuví xaa' i
sakuu' ña jaan' sakan' ña
Cristo chindiee' yu'u.

¹⁴ Ndee saa ka ni ndii, va'a
ni xaa ndo' ña ni chindiee'
ndo' yu'u nuu' ña ndo'o'
i. ¹⁵ Xini kaxi' ndo'ó, ne
ndiee' ñuu Filipos, ña kii' ni
keta i ñu'u' Macedonia ñaa',
te ni xa'a' i ka'an ndoso'
i tu'un va'a ndii, ndee jin
ti'vi' ne nakayá xa'a' Jesús
ni chindiee' yu'u, süu' jaan'

ndii ndo'ó kuiti' ni xaa ña
jaan'. ¹⁶ Kuachi ndii, ndee
kii' xika' i ñuu Tesalónica
ndii, ki'in' ichi' ni ti'vi' ndo'
ña kutiaku i. ¹⁷ Süu' ka'an
i ña yo'o' xa'a' a ña kuni i
ña taxi ka ndo' ña kutiaku
i, süu' jaan' ndii kuni i
ña sañu'u' na Ndiosí ndo'ó
xa'a' ña va'a ña xaa' ndo'
jaan'. ¹⁸ Xa ni natiin i
nda'a Epafrodito sakuu' ña
kutiaku i, ndee yoso' a nuu'
i vitin xiin' ña ni ti'vi' ndo'
jaan', niani ndee yoso' a
kutiaku i. Ña jaan' ndii,
ndee naa jin tumaní' xav-
ixín' nduu' a nuu' Ndiosí,
te va'a tu kuni a xini a ña
jaan'. ¹⁹ Te mii' Ndiosí e',
ña kumi' ña vika' ndatun'
koo' chukuu', taxi sakuu' ña
kuni nuu' ndo' saa Cristo
Jesús. ²⁰ Na natiin yuva' e'
Ndiosí ña xaka'nu' ña'a' e'
ndee ndi'i' ni kivi'. Sakan'
na kunduu a.

*Ti'vi' Pablo cha'an' sakuu'
ne nakayá xa'a' Jesucristo, te
ndei' ña'a' ra*

²¹ Sakuu' inga ne ini
xini Cristo Jesús, ne nduu'
kuenta Ndiosí, ne ndiee'
ña'a' ndii, kua'an Ndiosí koo
nia. Te kua'an Ndiosí koo
tu ndo'ó, kachi nani e', te
ndiee' xiin' i yo'o'. ²² Sakan'
tu sakuu' ne nduu' kuenta
Ndiosí, ne ndiee' yo'o' ndii,
ti'vi' nia cha'an' ndo', ndisu
ne xika' nuu' nuu' César ka
vi' ti'vi' cha'an' ndo'. ²³ Te na
sañu'u' na xto'o e' Jesucristo
sakuu' ndo'ó. Sakan' na
kunduu a.

Tutu ña ni ke'i San Pabło kua'an nda'a' ne iní xini Jesús, ne ndiee' ñuu Colosas

Ti'vi' ra cha'an' nia

1 Yu'u nduu' Pabło, te Jesucristo ni tianu' yu'u te sania'á i ichi' a saá kuní Ndiosí, te xiin' Timoteo, ñañi ta'an' e' ndii, ti'vi' ndu cha'an' ndo'ó, ² ñañi ta'an' ndu, ne nduu' kuenta Ndiosí, ne xika' ndaku ichi' Cristo, ne ndiee' ñuu Colosas. Na sañu'u' va yuva' e' Ndiosí ndo'ó, te na taxí tu a ña maní' koq xiin' ndo'.

Ka'an' Pabło xiin' Ndiosí xa'a' ne iní xini Jesús xiin' ra

³ Sakuu' ichi' kij' ka'an ndu xiin' Ndiosí, yuva' xto'q e' Jesucristo ndii, taxi' ndu ña chindani a xa'a' ndo'. ⁴ Sakan' ña ni xini ndu kuento ña iní ndo' xini ndo' Cristo Jesús, te kundani tu ndo' sakuu' ne nduu' kuenta Ndiosí ⁵ xa'a' a ña ndiatu' iní ndo' ña natijn ndo' ña kumi' Ndiosí xa'a' ndo' ndivi'. Te xa xini ndo' xa'a' ña jaan', sakan' ña xa ni xini so'q ndo' tu'un va'a ndixa ña ka'an xa'a' Jesús, ⁶ ña xa ni xaa ndee mii' ndiee' ndo'. Te tu'un va'a jaan' ndii, kiku' a, te sanduva'a a kivi' ñuu ne yivi' kanii' jin yivi' naa ni xaa a xiin' ndo'ó ndee kivi' nuu' ña ni xini so'q ndo' a, te ni kundani xna'a ndo' xa'a'

ña ndani mji' Ndiosí yoo'. ⁷ Te Epafras, ñañi maní' ndu, ni sania'á ndo'ó ña jaan'. Te jaan' ndii, te xachuun' xiin' ndu nduu' ra, te xika' nuu' ndaku ra nuu' Cristo xa'a' ña va'a ndo'ó. ⁸ Te ni ka'an ra xiin' ndu ña ndani ta'an' ndo' xaa' Espiritu Santo.

⁹ Xa'a' a jaan' na ndee kij' ni xini ndu ña ni ka'an ra xa'a' ndo' jaan' ndii, ka'an te ka'an ndu xiin' Ndiosí xa'a' ndo', te sakuni' ndi'i' a ndo'ó ña kuní a saá ndo', te sakutu' tu a ndo'ó xiin' ña xini tuní, xiin' ña kundani ña taxi' Espiritu Santo, ¹⁰ te kaka ndo' saá xata'an nuu' xto'q e' Jesús, te sakuatia' ndo' a xiin' sakuu' ña xaa' ndo', sakan' ña saá ndo' ña va'a, te kua'nu tu ndo' xiin' ña xini va'a ka ndo' Ndiosí. ¹¹ Te xikan' tu ndu nuu' a ña taxí a ndiee' ndo' xiin' ña ndiee' a ña ndatun' koo' chukuu' ña kumi' a, te kuví kundieni kuie ndo' nuu' sakuu' tundo'q'. ¹² Te nakuatia' nimá ndo' taxi' ndo' ña chindani yuva' e' Ndiosí ña ni sakoo' tu'va yoo', te natijn na e' ña xito' natijn ne nduu' kuenta a mii' xandia chuun' a mii' ndatun' koo' chukuu', ¹³ sakan' ña ni sakakú a yoo' nuu' ña xiko' ni'i' ña jin yavi', ña nduu' kuenta ña ndiva'a, te ni ndasandu a yoo kuenta Cristo, si'e maní' a, ¹⁴ ña ni nacha'vi' xa'a' kuachí e' xiin' níi' a, te xiin' ña jaan' ni yoq ka'nu' iní Ndiosí xa'a' kuachí e'.

Ni nakoq e' ña maní' xiin'

Ndiosí xa'a' ña ni ndo'o Jesu-cristo

¹⁵ Te Cristo jaan' nduu' ña nakuitá xachi' xiin' Ndiosí, ña küvi kuni e', te nia'a a yoo' saa kuu' Ndiosí, te xi'na a ni xikoq te sakan' sakuu' ña yoo'. ¹⁶ Sakan' ña suvi a ni xa'a sakuu' ña yoo ni xaa Ndiosí, ni xa'a a ña yoo ndivi', xiin' ña yoo nuu' ñu'u' iin yivi', ña küvi kuni e', xiin' ña küvi kuni e', naa kuu' ña kumi' ndiee' ka'nu', xiin' naa kuu' ña xa'ndia chuun' ka'nu', xiin' naa kuu' ña xa'ndia chuun', xiin' naa kuu' ña kumi' ndiee'. Cristo jaan' ni xa'a sakuu' ña yoo, te xa'a' mii' a ni xa'a' ña'a' a. ¹⁷ Te ña jaan' ndii, xa yoo a ndee kij' tã'an koo ndee iin ña'a. Te xiin' ndiee' a yoo yukun sakuu' ña yoo.

¹⁸ Te ña jaan' nduu' xini' sakuu' ne nduu' kuenta a, ne nduu' ndee naa ñu'u' nde'i a. Te suvi tu a nduu' xa'ndu sakuu' ña yoo, te xi'na tu a ni natiaaku tejn ne ni xi'i te kunduu a ña ka'nu' kuu' nuu' nuu' sakuu' ña yoo.

¹⁹ Sakan' ña mii' Ndiosí ni xtani ña nakuitá xachi' ña jaan' xiin' a, ²⁰ te xiin' ña ni ndo'o a ni nakoo Ndiosí ña man'i xiin' sakuu' ña yoo, ña yoo nuu' ñu'u' iin yivi', xiin' ña yoo ndivi' ndii, ni natandiee man'i a sakuu' ña jaan' xa'a' a ña ni xitia nii' Cristo jaan' nuu' krusin'.

²¹ Sakan' tu ndo'o saa' ndii, xika' ni yoo' ndo' nuu' Ndiosí xa'a' a ña kuni ña ni xanini ndo', xiin' ña ña'a ña ni xaa ndo', te ni kundasi' ndo' Ndiosí. Te ndii, xa ni

natandiee man'i Cristo ndo'o xiin' Ndiosí vitin ²² xa'a' a ña ni xi'i a xa'a' kuachi ndo' kij' ni xika a iin yivi', te ndoo koo ndo' kij' sanakua'a a ndo'o nuu' Ndiosí, te ndoo tu nimá ndo', te koo' ndee iin xa'a' ña tijn kuachi Ndiosí yoo' nuu' a ²³ naa' ita' ni'i ndo' nuu' ña ini e' xini e' Jesús, te kundia'a' ndo' nuu' a, te küxioq tu ndo' nuu' ña ndiatu' ini e' ña ni natijn ndo' kij' ni xini so'o ndo' xa'a' tu'un va'a, ña ka'an ndoso' te yivi' kanii' iin yivi'. Te ni sakuiso' chuun' tu Ndiosí yu'u Pablo, te ka'an ndoso' i ña jaan'.

Ndo'o' Pablo xa'a' ne ndikun ichi' Jesús

²⁴ Nakuatia' nimá i vitin nuu' ña ndo'o' i xa'a' ndo' xiin' ñu'u' nde'i i, sakan' ña xiin' ña jaan' saxinu' i ña ni ndo'o Cristo xa'a' ne nduu' kuenta a, ne nduu' ndee naa ñu'u' nde'i a. ²⁵ Te ni sakuiso' chuun' Ndiosí yu'u te xika' nuu' i nuu' ndo'o, ne nakayá xa'a' Jesús, te ka'an ndoso' xinu' i tu'un va'a ²⁶ ña ni yoo si'e nuu' sakuu' ne yivi' ndee xtã'an' iin yivi', xiin' ndee kij' ni xa'a' yoo ne yivi'. Ndisu vitin ndii, xa ni satuvi ña'a' Ndiosí nuu' ne nduu' kuenta a. ²⁷ Sakan' ña ni kuni a ña kundani ndo'o, ne tuku', ne nduu' kuenta a, ña ka'nu' koo' chukuu' ña ni yoo si'e jaan'. Te Cristo nduu' ña jaan', te naa a nimá ndo', xa'a' a jaan' na ndiatu' ini ndo' ña kundiee ndo' mii' ndatun' koo' chukuu' kaa'. ²⁸ Te xa'a' Cristo jaan' ka'an

ndosó' ndu nuu' sakuu' ne yivi'. Ndiaa yu'u' ña'a' ndu, te sania'a' tu ña'a' ndu xiin' sakuu' ña xini tuni ña kuaxi nda'a' Ndiosí, te kuvi sanakua'a ña'a' ndu nuu' Ndiosí nduu' nja ne ndaku nimá xa'a' a ña ini nja xini nja Cristo Jesús. ²⁹ Xa'a' a jaan' na xachuun' u'vi i nuu' Cristo xiin' ña ndiee' ña taxi' a nuu' i, te saxinú i ña ni sakuiso' chuun' a yu'u.

2

¹ Te kuni i ña kundani ndo' saa vi' xachuun' u'vi va i xa'a' ndo'ó, xiin' xa'a' ne ndiee' ñu'u Laodicea, xiin' xa'a' sakuu' ne tia'an kuni saa kaa' nuu' i. ² Xaa' i sakan' te sandieni i nimá ndo', te iin ndaa' kunduu ña ndani ta'an ndo', te kundani ndi' i ndo' sakuu' ña xini tuni, sakan' te kundani ndo' ña ndichi ña yoo si'e xa'a' yuva' e' Ndiosí, te ña ndichi jaan' nduu' Cristo. ³ Te ña jaan' nduu' ña kumi' sakuu' ña ndiaa ya'vi' koo' chukuu', ña yoo si'e, ña xini tuni xiin' ña ndichi xava'a. ⁴ Ka'an i ña yo'q' xiin' ndo' te kuni xa'an' ndee iin ne yivi' ndo'ó xiin' kuento ndatun' saka. ⁵ Kuachí ndii, tee' ndee koo' i yoo xiin' ndo', ndisu yoo nimá i xiin' ndo', te naku-atia' i ña ndiee' maní' xiin' ta'an' ndo', te ita' ni' i tu ndo' nuu' ña ini ndo' xini ndo' Cristo.

⁶ Sakan' na kuii' xa'a' a ña ni natiiin ndo' Jesucristo nduu' xto'q' ndo' ndii, kaka ndo' saa kuni a, ⁷ tiin' kutu' ña'a' ndo', te kuíta kutu' tu

ndo' nuu' tu'un a, te kuíta ni' i ndo' nuu' ña ini e' xini e' Jesús saa nii' ni sania'a' ra ndo'ó, te taxi va ndo' ña chindani Ndiosí.

Ni sandoó ndiká Cristo yoo' nuu' kuachí e' te nduu' e' ne yivi' xaa'

⁸ Koto xiin' mii' va ndo', te kuni xa'an' ndee iin ne yivi' ndo'ó xiin' ña xini tuni saka, ña kuasa' kuni, ña ka'an xa'a' ña xi xaá te yivi' kuíti', te ka'an tu a saa kuni ña xiko' ni'i' ne yivi', ne nduu' kuenta iin yivi', te süu' ka'an ña jaan' saa kuni Cristo. ⁹ Sakan' ña nakuitá kanii' Cristo xiin' ña kuu' Ndiosí. ¹⁰ Te ndo'ó ndii, xa yoo xinú ndo' te saa ndo' ña kuni Ndiosí xa'a' a ña ini ndo' xini ndo' Cristo, te ña jaan' nduu' xini' nuu' sakuu' ña kumi' ndiee' xiin' ña xa'ndia chuun'. ¹¹ Te sakan' tu xa'a' a ña ini ndo' xini ndo' Jesús ndii, ni xa'a' a tuni ndo', ndisu süu' tuni naa ña xa'a' nda'a' te yivi' nduu' ña jaan', süu' jaan' ndii nduu' a ña tava' Jesús ña ndioo' ini iin' ndo' saa ndo' kuachí. Te ña jaan' nduu' ndee naa tuni ndo' ña ni xa'a' Cristo. ¹² Kii' ni chichi ndo' kuenta Cristo ndii, ndee naa ni kuxi tu ra ndo'ó xiin' a tixin ñu'u', te ni natiaaku inga' tu ndo' xiin' a xiin' ndiee' Ndiosí xa'a' a ña ini ndo' xini ndo' Jesús, te ndiee' jaan' nduu' ña ni tiiin Ndiosí, te ni sanatiaku ña'a' a tein ne ni xi' i.

¹³ Te ndo'ó ndii, ni nduu' ndo' ndee naa ne ni xi' i nuu' Ndiosí xa'a' a ña ni

xikō ni'i' kuachi kivi' ñuū ndo', te ni nduū ndo' kuenta Ndiosí xa'a' a ña kōo' tuni jin' ndo'. Ndisu Ndiosí ndii, ni sanatiaku inga' a ndo'ó xiin' Cristo kij' ni yoo ka'nu' inji a xa'a' kuachi e', ¹⁴ sakan' ña ni sandoyo' a sakuu' ña yoso' xa'a' e', ña ni xka'ndia e' ña ka'an tu'un ndei' a, ña ni tijn kuachi yoo'. Ni tijn ña'a' a, te ni kuxi ña'a' a nuu' krusin, te sakan' ni sandoyo' a ña ka'an ña jaan' xa'a' kuachi e'. ¹⁵ Te sakan' ni tu'un a ña ndiee' nuu' sakuu' ña kumi' ndiee' jaan', xiin' nuu' ña xa'ndia chuun' kij' ni sandiee' kui'e tuvi' ña'a' a nuu' kua'a' ne yivi', xiin' ña ni xaa Cristo nuu' krusin.

¹⁶ Xa'a' a jaan' na kuii' saa ndo' kuenta ña ka'an kinj ne yivi' xiin' ndo' xa'a' ña xixi' ndo', xiin' ña xii' ndo', ni ndee xa'a' a ña xito' ka'nu' ndo' kivi' ña tuu ne jaan' ka'nu', xiin' a xa'a' ña xito' ka'nu' ndo' kivi' ña nduu' itia' yoo', xiin' xa'a' a ña xito' ka'nu' ndo' kivi' sábado, ña xinandiee' nja. ¹⁷ Te sakuu' ña jaan' nduu' kunda'vi ña kixin, ndisu ña ka'an xna'a' ña jaan' xa'a' ndii, Cristo nduu' a. ¹⁸ Te taxj ndo' nakasi ndee jin ne yivi' ndo'ó nuu' ña sani'i' Ndiosí ndo'ó, sakan' ña ne jaan' ndii, xasuvi' nja ña nda'vi inji nja, te xaka'nu' tu nja ángele, te ka'an ñuñu' nja ña satuvi' a nuu' nja, te chitu' vi' xini' nja ñu'u' ña kuasa' kuní. ¹⁹ Te ne jaan' ndii, ndikún nja Cristo, ña nduu' xini' sakuu' yoo', ne

inj xini a, ne nduu' ndee naa ñu'u' nde'i a, xiin' mii' ñu'u' ta'an iki' mii' tiin' tuchi xii ñu'u' nde'i jaan'. Sakan' ña saxka'ndia a sakuu' ña kuní a xa'a' yoo', ne inj xini a. Te sakan' sanduun' ña'a' a, te xa'nu' e' saa kuní Ndiosí.

²⁰ Naa' ndixa xna'a' xa ni xi'i inga' ndo' xiin' Cristo nuu' ña xiko' ni'i' ne yivi', ne nduu' kuenta jin yivi' yo'o' ndii, ndichun na xika' ndo' ndee naa xika' ne nduu' kuenta jin yivi', te ndikún ndo' ña xaa' ne jaan'? ²¹ Naa kuu' ña ka'an nja ndii: "Künj nda'a' un' ña kaa', koto un' saa iin' ña yo'o', tondia un' ña yo'o' xiin' nda'a' un'", kachi nja. ²² Te sakuu' ña jaan' ndii, ka'an a xa'a' ña sania'á te yivi' xiin' ña ka'an chuun' mii' kuiti' ra, te ña ndoñu'u' kundu a kij' ya'a kivi' yoo a. ²³ Ña ndixa nduu' a ndii, sakuu' ña sania'á ne jaan' ndii, ndee naa ña xini tuni xna'a' xa'a' ichi' Ndiosí nduu' a, sakan' ña ka'an a saa kaka nja ichi' Ndiosí, xiin' saa kunda'vi inji nja, xiin' saa sando'o' xiin' mii' nja. Ndisu ndee sie chindiee' ndee jin ña jaan' yoo', te nakoo e' kuachi ña ndioo' inji jin' e.

3

Na kaninj e' xa'a' ña yoo ndivi' kuiti'

¹ Te xa'a' a ña ni natjaku inga' ndo' xiin' Cristo ndii, nduku' naa nduku' ndo' ña'a' ña yoo ndivi' mii' ndu'u' Cristo nda'a' kua'a' Ndiosí. ² Te kaninj ndo' xa'a'

ñā nduu' kuenta ndivi', te kãnjini ndo' xa'a' ñā nduu' kuenta iin yivi'. ³ Te xa'a' a ñā ni xi'i ndo' nuu' ñā kuni iin' mji' ndo' ndii, nda'a' Ndiosí yoo si'e kivi' ñuu ndo' ni xaa Cristo. ⁴ Te kii' natuvi Cristo, ñā taxi' kivi' ñuu e' ndii, natuvi tu ndo'ó xiin' a mii' ndatun' kaa'.

Na nakoo e' sakuu' nuu' kuachi

⁵ Xa'a' a jaan' na kutjaku ka ndo' nuu' ñā kuni iin' mji' ndo': naa kuu' ñā kumi' ndo' musa ndo', xiin' ñā xe'na' ndo', xiin' ñā kini ndioo' ini ndo', xiin' ñā ka'an nimá ndo' saa ndo' ñā kini, xiin' ñā ndioo' ini va ndo' xa'a' ñā'a, te ndee naa iin ndiosí ndo' nduu' ñā jaan'. ⁶ Te ne xaa' ñā jaan' ndii, chie va tundo'o' taxi Ndiosí kundo'o' nja. ⁷ Te ni xaa tu ndo'ó ñā ka'an jaan' kii' ni xika ndo' xiko ni'i' ñā jaan' kivi' ñuu ndo'. ⁸ Ndisu vitin ndii, kuni a ñā nakoo ndo' sakuu' ñā yo'o': naa kuu' ñā nasaá' ndo', xiin' ñā kui'e ndo', xiin' ñā chichi' ini ndo', xiin' ñā kanja'a ndo' xa'a' ne yivi', xiin' ñā va'a yu'u' ndo'. ⁹ Te kuni xa'an' ta'an' ka ndo', sakan' ñā vitin ndii xa ni nakoo ndo' kivi' ñuu yata', xiin' sakuu' ñā ni xaa ndo', ¹⁰ te xa ni nandu ndo' ne yivi' xaa'. Sakan' na i'in kivi' kua'an nakuitá ka kuu' ndo' saa kuu' Ndiosí, ñā ni xa'a yoo', ndee skachi' xaa kivi' ñā kundani ndi' ndo' xa'a' a. ¹¹ Te koo' a xaa' a naa' nduu' e' ne tuku', uun ne judío, naa' yoo tuni iin' e', uun naa koo' a, naa' ne

nda'vi so'o nduu' e', uun ne iku' nduu' e', naa' ne xiko' ni'i' iin xto'o nduu' e', uun naa' ne xika' ndiká nduu' e'. Süu' jaan' ndii Cristo nduu' ñā xa'ndia chuun' nuu' e', te suvi tu a naá nimá sakuu' e'.

¹² Te xa'a' a ñā ni nakaxin Ndiosí yoo', te nduu' tu e' kuenta a, te ndani a yoo' ndii, nia'a ndo' ñā va'a kuu' ndo', xiin' ñā kuvita ini ndo', xiin' ñā ndasun ini ndo', xiin' ñā nda'vi kuu' nimá ndo', xiin' ñā maso kuu ndo', xiin' ñā kuie ini ndo'. ¹³ Te sakan' tu kundieni ndo' kuni ta'an' ndo', te koo ka'nu' ini ndo' kuni ta'an' ndo'. Te naa' yoo ndo' tun kui'e xiin' ta'an' ndo' ndii, koo ka'nu' ini ndo' xa'a' ta'an' ndo' saa ni' ni yoo ka'nu' ini Cristo xa'a' e'. ¹⁴ Te ñā ka'nu' ka nuu' sakuu' ñā jaan' ndii, ñā kundani ta'an' ndo' nduu' a, sakan' ñā ñā jaan' nduu' ñā ndasaiin' xachi' yoo'. ¹⁵ Te na koo na ñā mani', ñā taxi' Cristo, nimá ndo', kuachi ndii ni kãñā Ndiosí ndo' te kunduu ndo' ndee naa iin ndaa' ñu'u' nde'i, te kundiee mani' ndo'. Te taxi na ndo' ñā chindani Ndiosí.

¹⁶ Te na koo kua'a' tu'un va'a xa'a' Cristo nimá ndo' te kivi sania'á ta'an' ndo', te kivi tu kondia yu'u' ta'an' ndo' xiin' sakuu' ñā xini tuni ñā kuaxi nda'a' Ndiosí. Te kãñā ndo' nuu' a taxi' ndo' ñā chindani a xiin' yaa ñā yoso' nuu' tutu Salmos, xiin' yaa ñā kuie kua'an, xiin' yaa ñā saka'an Espiritu nimá ndo'. ¹⁷ Sakan' na kuui' ndee ka ñā ka'an ndo', uun ndee

kā ñā xaa' ndo' ndii, saa ndo' sakuu' ñā jaan' xiin' ndiee' xto' o e' Jesús taxi' ndo' ñā chindani yuva' e' Ndiosí xa'a' ñā nī xaa Jesús.

Saa xata'an kaka ne ndikún ichi' Jesús

18 Ndo'ó, ñā'a', ne yoo ij' ndii, kuní a ñā kaka nuu' ndo' nuu' ij' ndo' xiin' iin' kanii' nimá ndo' saa xata'an saa ne ndikún ichi' xto' o e' Jesús. 19 Ndo'ó, te yoo ñā' si'i ndii, kundani ñā'a' ndo', te mji' kuu' ndo' xiin' a'. 20 Ndo'ó, ne kuachj' ndii, kandixa' ndo' sakuu' ñā ka'an yuva' si'i' ndo' xiin' ndo'. Kuachj' ndii va'a kuni xto' o e' Jesús kij' xaa' ndo' ñā jaan'. 21 Ndo'ó, yuva' si'i' ndii, mji' kuu' ndo' xiin' si'e ndo' koto kā kuu' soo ini' nja. 22 Ndo'ó, ne xiko' ni'i' iin' xto' o ndii, kandixa' ndo' sakuu' ñā ka'an xto' o ndo' iin' yivi' yo'o' xiin' ndo'. Te süu' kandixa' ñā'a' ndo' kij' xito' ndi'e' kujti' ne jaan' ndo'ó te ndoo va'a ndo' nuu' nja. Süu' jaan' ndii xiin' iin' kanii' nimá ndo' kandixa' ñā'a' ndo', sakan' ñā xito' ka'nu' ndo' xto' o e' Jesús. 23 Te ndee kā ñā xaa' ndo' ndii, saa ndo' a xiin' iin' kanii' nimá ndo' ndee naa xika' nuu' ndo' nuu' xto' o e' Jesús, te süu' nuu' ne yivi' kujti'. 24 Kuachj' ndii xiní ndo' ñā natiiin' ndo' ñā va'a nda'a' Ndiosí ndivi', sakan' ñā nuu' xto' o e' Cristo xika' nuu' ndo' kij' xika' nuu' ndo' nuu' ne yivi' jaan'. 25 Ndisu' yoo kā xaa' ñā nja'a ndii, nacha'vi' mji' nja' xa'a' ñā

jaan' saa Ndiosí, sakan' ñā iin' kachi kuu' ñā jaan' xiin' sakuu' ne yivi'.

4

1 Ndo'ó, ne nduu' xto' o vitin' ndii, sachuun' ndaku ndo' xiin' ne xika' nuu' nuu' ndo', te iin' kachi tu' kuu' ndo' xiin' nja' naka'an' ndo' ñā yoo tu' iin' xto' o ndo'ó ndivi'.

2 Nāko'o ndo' ñā ka'an chito' ndo' xiin' Ndiosí, te ko'o tu' va' ndo' kij' ka'an ndo' xiin' a' taxi' ndo' ñā chindani a'. 3 Te kij' ka'an ndo' xiin' a' ndii, kakan' tu' ndo' nuu' a' te nunia' a' ichi', te kuvj' ka'an ndoso' ndu' tu'un' va'a xa'a' Cristo, ñā nī yoo si'e nuu' ne yivi', ñā naá i' vi'e' ka'a xa'a'. 4 Te ka'an tu' ndo' xiin' Ndiosí xa'a' i' te kuvj' ka'an ndoso' kaxi' i' ñā jaan' saa kuní a'.

5 Te kaka ij' ndo' nuu' ne tia'an ini' kuni Jesús, te ko'o tu' va' xava'a ndo' sakuu' ichi' kij' kuvj' ndatu'un' ndo' xiin' nja. 6 Te sakuu' ichi' kij' ndatu'un' ndo' xiin' ne jaan' ndii, va'a va' ka'an ndo', te sij' tu' ka'an ndo'. Sakan' te kuvj' nakuiin' va'a ndo' nuu' i'in' ne yivi'.

Cha'an' so' o' ndi'i'

7 Tíquico, ñani' manj' e', te xika' nuu' ndaku nuu' xto' o e' Jesús xiin' i', ka'an xiin' ndo' xa'a' i' kij' xaa' ra' mii' ndiee' ndo'. 8 Ti'vi' i' ra' te ka'an ra' xiin' ndo' saa ndiee' ndu', te sandieni' ra' nimá ndo'. 9 Te ti'vi' ñā'a' i' xiin' Onésimo, ñani' manj' e', te nī kje'e' nuu' ndo', te xika' nuu' ndaku nuu' xto' o e'. Te ka'an uvi' saa' te jaan' xiin' ndo' sakuu' ñā xka'ndiá yo'o'.

10 Ti'vi' Aristarco, te naá vi'e kaa xiin' i, cha'an' ndo'. Te sakan' tu ti'vi' Marcos, te nduu' saxin Bernabé, cha'an' ndo'. Te xa ni natijn ndo' jin tutu ña ka'an chuun' xa'a' ra. Te natijn va'a ña'a' ndo' naa' naxaa ra ñaa'.

11 Te ti'vi' tu Jesús, te nani' tu Justo, cha'an' ndo'. Te uní ta'an yo'o' kujti' nduu' te judío, te xachuun' inga' xiin' i te ki'in' ka ne yivi' ka'ndia chuun' Ndiosí nimá, te xandieni kua'a' tu ra yu'u.

12 Ti'vi' ni tu te ñuu ndo' Epafras cha'an' ndo', te xika' nuu' nuu' Cristo. Te ka'an ndiee' ra xiin' Ndiosí xa'a' ndo' te kujta ni'i xava'a ndo' nuu' ichi' a, te kujxa tu ini ndo' nuu' a, te saxinú ndo' sakuu' ña kuní a. 13 Te kuvj ndiee' yu'u' i ña xachuun' u'vi va ra xa'a' ndo' xiin' xa'a' ne ndiee' ñuu Laodicea xiin' xa'a' ne ndiee' ñuu Hierápolis. 14 Te ti'vi' tu Lucas, te tatan', te ndani e', cha'an' ndo', te sakan' tu Demas.

15 Te kua'an Ndiosí koo ñani ta'an' e', ne ndiee' ñuu Laodicea. Te kua'an Ndiosí koo tu Ninfas, te sakan' tu ne nakayá xa'a' Jesús vi'e a'. 16 Te kij' ndi'i ka'vi ra tutu yo'o' nuu' sakuu' ndo'ó ndii, saya'á ndo' a nda'a' ne nakayá xa'a' Jesús ñuu Laodicea te ka'vi tu ne jaan' a. Te ndo'ó tuku ka'vi tutu ña ni tivi' i nda'a' ne jaan' kij' taxí nia a nda'a' ndo'. 17 Te ka'an ndo' xiin' Arquipo ña saxinú ra chuun' ña ni sakuiso' chuun' ña'a' xto'o e'.

18 Mji' yu'u, te nduu'

Pablo, ke'i i xiin' nda'a' i vitin. Ti'vi' tu i cha'an' ndo'. Naka'an' ndo' ña vi'e kaa naá i. Te na sañu'u' na xto'o e' Jesucristo ndo'ó. Sakan' na kunduu a.

Tutu nuu' ña ni ke'i San Pablo kua'an nda'a' ne ini xini Jesús, ne ndiee' ñuu Tesalónica

Ti'vi' ra cha'an' nia

1 Yu'u Pablo, xiin' Silvano, xiin' Timoteo ndii, ti'vi' ndu cha'an' ndo'ó, ne ndiee' ñuu Tesalónica, ne nakayá xa'a' yuva' e' Ndiosí xiin' xa'a' xto'o e' Jesucristo. Na sañu'u' va na a ndo'ó, te na taxí tu a ña maní' koo xiin' ndo'.

Taxi' Pablo ña chindani Ndiosí xa'a' ne ini xini Jesús

2 Sakuu' ichi' kij' ka'an ndu xiin' Ndiosí ndii, taxi' ndu ña chindani a xa'a' sakuu' ndo'. 3 Te naka'an' chito ndu xa'a' ndo' nuu' yuva' e' Ndiosí xa'a' saa xaa' ndo' chuun va'a xa'a' ña ini ndo' xini ndo' Jesús, xiin' xa'a' ña xachuun' u'vi va ndo' ña ndani ndo' inga ne yivi', xiin' xa'a' ña ita' ni'i ndo' nuu' ña ndiatu' ini e' xa'a' xto'o e' Jesucristo.

4 Ñani ta'an' ndu, ndani Ndiosí ndo'ó, te xini ndu ña ni nakaxin a ndo'ó xa'a' mji' a. 5 Kuachi ndii, kij' ni ka'an ndoso' ndu tu'un va'a nuu' ndo' ndii, süu' xiin' tu'un kujiti' ni xaa ndu a, süu' jaan' ndii xiin' ña ndiee' Ndiosí ni xaa ndu a, te sakan' tu xiin' ña ndiee' Espiritu Santo te kuni ne yivi' ña ña ndixa

nduu' tu'un va'a jaan'. Te xini ndo' ña maní' ni kuu ndu kij' ni xika ndu tein ndo' xa'a' ña va'a mii' ndo'. 6 Te ni xaa ndo' saa nii' xaa' ndu'u xiin' saa xaa' xto'o e'. Tee' ndee ni sando'o' u'vi va ne yivi' ndo'ó ndii, ni natiin ndo' tu'un va'a jaan' nakua-tia' nimá ndo' xaa' Espiritu Santo. 7 Te nuu' ña jaan' ni nia'a ndo' nuu' sakuu' ne ini xini xto'o e', ne ndiee' ñu'u' Macedonia, xiin' ne ndiee' ñu'u' Acaya. 8 Süu' ne ndiee' ikan' kujiti' xa ni xini so'o tu'un va'a xa'a' xto'o e' ni xaa ndo', süu' jaan' ndii mii' ka kikú tu'un jaan', sakan' ña xa ni xini so'o ne yivi' ña ini ndo' xini ndo' Ndiosí. Ndee kuni a ña ka'an ka vi' ndu xiin' ne yivi' xa'a' tu'un jaan', 9 kuachi ndii mji' ne jaan' ka'an saa ni natiin ndo' ndu'u xiin' saa ni nakoo ndo' ndiosí saka, te vitin xika' nuu' ndo' nuu' Ndiosí tiaku, ña nduu' Ndiosí xna'a. 10 Te ka'an tu nia saa ndiatu' ndo' ña kiee Jesús, si'e Ndiosí, ndivi', te xaa a iin yivi'. Te Ndiosí ni sanatiaku ña'a', te ni sakakú a yoo' nuu' ña sando'o' Ndiosí ne ndiso' kuachi nuu' ku'un e'.

2

Ka'an Pablo xa'a' saa xachuun' ra tein ne ñuu Tesalónica

1 Ñani ta'an' ndu, xini ndo' ña ni xa'an saka ndu mii' ndiee' ndo'. 2 Te xini tu ndo' ña ni sando'o' ne yivi' ndu'u, te mji' tu ni kuu nia xiin' ndu ñuu Filipos. Ndisu

Ndiosí nī taxī ndīēē' ndū, te nī ka'an ndoso' ndū tu'un va'a nuu' ndo', tee' ndee ndīēē' nī xikuīta'nu ne yivī' nuu' ndū. ³ Kuāchī ndii, ña ka'an ndoso' ndū ndii, kuāxi a nuu' ña sana', nī ndee kuāxi tu a nuu' ña xanini kīnī, nī ndee kuāxi tu a nuu' ña xini xa'an'. ⁴ Süu' jaan' ndii mīi' Ndiosí nī sakuiso' chuun' ndū te ka'an ndoso' ndū tu'un va'a jaan', te nīi' sakan' yoo a ka'an ndū, sakan' te ndūku' ndū ña sakuatia' ndū ne yivī', süu' jaan' ndii nduku' ndū ña sakuatia' ndū Ndiosí, ña xini saā iin' nimá e' kuīti'. ⁵ Te xini tu ndo' ña kōo' kivi' nī ka'an ndatun' ndū nuu' ndo' te sakandixa' ndū ndo'ó, nī ndee nī xini xa'an' tu ndū ndo'ó te kī'in ndū xu'un' nda'a' ndo'. Xini Ndiosí ña xaa' ndū sakan'. ⁶ Te nī ndee ndūku' tu ndū ña kotō ka'nu' ndee iin ne yivī' ndu'u, nī ndee ndo'ó uun ndee ka ne yivī' ndii, kuni ndū ña saā nīa sakan'. Tee' ndee te tianu' Jesús sania'á ichi' a nduu' ndū, te kumi' ndū ndīēē' te tīachuun' ndū ndo'ó ndii, nī xaa ndū sakan'. ⁷ Süu' jaan' ndii kuie nī kuū ndū xiin' ndo' ndee naa xaa' iin ña'a' ña' ndanī a si'e a', te xito' va'a a. ⁸ Te xa'a' a ña ndanī xava'a ndū ndo'ó ndii, süu' tu'un va'a xa'a' Ndiosí kuīti' nī sania'á ndū ndo'ó, süu' jaan' ndii ndee kivi' ñuu ndū nī kuni ndū taxī tu ndū xa'a' ndo', sakan' ña ndanī xava'a ndū ndo'ó, ndee naa nimá ndū nduu' ndo'. ⁹ Te

naka'an' ndo'ó, ñanī ta'an' ndū, saā nī xachuun' u'vi va' ndū, te nī saxavi xiin' mīi' tu ndū ña xachuun' ndū ndūvi' xiin' ñuu te sando'o' ndū ndee iin ndo'ó xa'a' ña tiaku ndū kīi' ka'an ndoso' ndū tu'un va'a xa'a' Ndiosí nuu' ndo'.

¹⁰ Xini Ndiosí, te xini tu ndo'ó saā nī xika ndoo ndū nuu' Ndiosí nuu' ndo'. Te xini tu ndo' saā nī xachuun' ndaku ndū nuu' ndo'ó, ne iin xini ña'a'. Te kōo' ndee iin xa'a' ña kuvi tīin kuāchī ne yivī' ndu'u. ¹¹ Te xini tu ndo' ña nī kuū va'a ndū xiin' i'in ndo' ndee naa xaa' iin yuva' xiin' si'e ra. ¹² Sakan' nī xandiēni ndū ndo'ó, nī chī'nī kuej tu ndū ndo'ó xiin' kuento, te nī ka'an ndīēē' ndū xiin' ndo' te kaka xata'an ndo' saā kuni Ndiosí, ña nī kana yoo' te kundīēē e' mīi' xa'ndia chuun' a mīi' ndatun' koo' chukuu' kaa'.

¹³ Ña jaan' na xikuīin ndū ña taxi' ndū ña chīndanī Ndiosí xa'a' a ña nī natīin va'a ndo' tu'un a kīi' nī ka'an ndoso' ndū a nuu' ndo'. Te süu' nī natīin ndo' a ndee naa tu'un ne yivī', süu' jaan' ndii nī natīin ndo' a ndee naa tu'un Ndiosí. Te tu'un Ndiosí xna'a' nduu' a, te xiin' tu'un jaan' xachuun' Ndiosí xiin' nimá ndo'ó, ne iin xini ña'a'. ¹⁴ Ne ñanī ta'an' i, kīi' ndo'o' ndo' xaa' ne ta'an' ndo' ndii, ndo'o' ndo' saā nīi' nī ndo'o' i'in tī'vi ne nakayá xa'a' Ndiosí, ne nduu' kuenta Cristo Jesús, ne ndīēē' ñu'u' Judea, nī xaa ne judío, ne ta'an' ndū. ¹⁵ Te

ne judío jaan' nduu' ne ni xa'ni' xto'q e' Jesús, te suvi tu nja ni xa'ni' te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an', te suvi ni tu nja ni taxi' ndu'u. Te xaa' nja ña kuní Ndiosí, te ndasi' nja sakuu' ne yivi',¹⁶ sakan' ña taxi' nja ka'an ndoso' ndu tu'un va'a nuu' ndo'ó, ne tuku', te kaku ndo' nuu' kuachi ndo'. Te xiin' sakuu' ña xaa' nja jaan' ndii, so'q kuu' kua'a' ka kuachi nja nuu' Ndiosí, ndisu ndiee' va sando'o' ña'a a.

Kuni ku'un ndi'e' ni tukuu' Pablo mi' ndiee' ne ñuu Tesalónica

¹⁷ Ñani ta'an' ndu, tee' ndee ni kuxika' ndu nuu' ndo' ni xaa ne yivi' jaan' jin xa'a' ndii, yachi va ni kuni ndu nandiko' tukuu' ndu mii' ndiee' ndo', te koo ndu xiin' ndo', sakan' ña ñu'u' ndo' nimá ndu tee' ndee xika' ndiee' ndu nuu' ndo'.¹⁸ Ña jaan' na kiii' ni kuni ndu ku'un ndu mii' ndiee' ndo' jaan'. Yu'u, te nduu' Pablo ka vi' ndii, ki'in' ichi' ni xika i ku'un i mii' ndiee' ndo', ndisu ni nakasi ña ndiva'a nuu' ndu.¹⁹ Kuachi ndii, ¿ñaá xini ndo' ña ndo'ó nduu' ne xaa' sakan' te ndiatu' ini ndu, xiin' ña kuation' nimá ndu, te kunduu tu ndo' ña kuyi ka'an va'a ndu xa'a' ndu nuu' xto'q e' Jesucristo kii' nandiko' tukuu' a?²⁰ Suu ndo'ó nduu' ne xaa' sakan', te ka'an va'a ndu xa'a' ndu, te suvi tu ndo' xakuatia' nimá ndu.

3

Ni ti'vi' Pablo Timoteo ñuu Tesalónica

¹ Xa'a' a jaan' na kiii', kii' ni kundieni ka ndu ndii, ni ndoo ndu kuento ña ndoo ndu ñuu Atenas,² te ni ti'vi' ndu Timoteo, ñani e', mii' ndiee' ndo'. Te jaan' ndii, te xachuun' inga' xiin' ndu kuenta Ndiosí xa'a' tu'un va'a ña ka'an xa'a' Cristo nduu' ra. Ni ti'vi' ña'a' ndu te nakata ni' i ka ra ndo'ó nuu' ña ini ndo' xini ndo' Jesús, te sandieni tu ra ndo'ó nuu' ña jaan',³ koto ka kuxioo ndo' nuu' ichi' a xa'a' a ña sando'o' ne yivi' ndo'ó. Kuachi ndii xini ndo' ña kuní a kundo'q e' ña jaan'.⁴ Sakan' na kii' ni yoo ndu xiin' ndo' ndii, ni sakuni' ndu ndo'ó ña sando'o' ne yivi' yoo', te sakan' xna'a ndo'o' e' vitin.⁵ Xa'a' a jaan' na kii' ni kundieni ka yu'u ndii, ni ti'vi' i Timoteo mii' ndiee' ndo' te kuni i naa' kusaa' ndikun ka ndo' ichi' Jesús. Kuachi ndii ni xanini i ña tee' kuain' xa ni koyo ndo' nuu' ña xito' kua'a ña ndiva'a ndo'ó, te chuun ña ni xaa ndu tein ndo' ndii, ni ndoñu'u' saka a.

⁶ Ndisu kii' ni nandiko' Timoteo ni xa'an ra mii' ndiee' ndo' ndii, ni ka'an va'a ra xiin' ndu xa'a' ña ini ndo' xini ndo' Jesús, xiin' xa'a' ña ndani ta'an' ndo'. Te ndatun' va naka'an' ndo' xa'a' ndu, te kuni kuni tu ndo' nuu' ndu ndee naa kuní ndu'u kuni ndu nuu' ndo'ó, ni kachi ra xiin' ndu.⁷ Ñani

ta'an' ndu, sakan' na kuii' tee' ndee sando'o' va ne yivi' ndu'u, te sakusuchi' tu nia ini ndu ndii, ni xandieni Ndiosí ndu'u kii' ni xini ndu kuento ña ita' ni'i ndo' nuu' ña ini ndo' xini ndo' Jesús. ⁸ Te vitiñ ndii, ni nakunaa va'a nimá ndu kii' ni xini ndu ña ndikún ni'i ndo' ichi' xto'o e' Jesús. ⁹ Ndee xini ka ndu ndee ña ka'an ndu xiin' Ndiosí kii' taxi ndu ña chindani a xa'a' ña nakuatia' xava'a nimá ndu xa'a' ndo' nuu' a. ¹⁰ Sakan' na kuii' nduvi' xiin' ñuu xikán ndiee' ndu nuu' a ña taxi a kuni tukuu ndu nuu' ndo', te saxinu ndu ña kuni ka kundani ndo' xa'a' ña ini ndo' xini ndo' Jesús.

¹¹ Na nunia' na yuva' e' Ndiosí, xiin' xto'o e' Jesucristo ichi' te kuvi xaa tukuu ndu mii' ndiee' ndo'. ¹² Te na chindiee' na xto'o e' ndo'ó te ku'nu ndo' nuu' ña ndani ta'an' ndo', te kundani naa kundani ta'an' ka tu ndo', te kundani tu ndo' sakuu' ne yivi' ndee naa kundani ndu'u ndo'ó. ¹³ Te na chindiee' na a nimá ndo', sakan' te koo' kuachi ndo', te koo' tu ndee iin xa'a' ña tiiñ kuachi Ndiosí, yuva' e', ndo'ó kivi' kii' nandiko' xto'o e' Jesucristo xiin' sakuu' ne nduu' kuenta mii' a.

4

Ka'an Pablo ña kuni a saa e' ña xani Ndiosí

¹ Te vitiñ, ñani ta'an' ndu, ka'an nda'vi ndu xiin' ndo', te ndiaa yu'u' tu ndu ndo'ó

xa'a' a ña ini e' xini e' xto'o e' Jesús ña kaka na kaka ndo' ña xakuatia' ndo' Ndiosí saa ni sania'a ndu ndo'ó. Tee' ndee xa xaa' ndo' a ndii, kuni a ña saa va'a ka ndo' a. ² Kuachi ndii xa xini ndo' ña ni sania'a ndu ndo'ó saa ni'i ni sakuiso' chuun' xto'o e' Jesús ndu'u. ³ Kuachi ndii kuni Ndiosí ña kaka ndo' saa kuni mii' a kuiti', sakan' na kuii' kuxioo ndo' nuu' ña xiin. ⁴ Kuni a ña i'in ndo' ndii, kundani ndo' ña kuu tuni ndo' xiin' iin' ndo', te kaka ndoo ndo' xiin' a. ⁵ Te ndioo' ini ka'an ta'an' ndo' naa xaa' ne tuku', ne xini yoo Ndiosí. ⁶ Te mii' kuu ndee iin ndo', ni ndee kuni xa'an' tu ndo' ñani ta'an' ndo' nuu' naa ña yo'o', sakan' ña sando'o' xto'o e' ne xaa' ña jaan' naa xa ni ka'an ndu xiin' ndo', te ni ndiaa yu'u' ndu ndo'ó. ⁷ Kuachi ndii ni kana Ndiosí yoo' te saa e' ña xe'na, süu' jaan' ndii ni kana a yoo', te kunduu e' nditi'a a. ⁸ Sakan' na kuii' yoo' ka sanandiko' ña yo'o' ndii, süu' ña ka'an ne yivi' sanandiko' nia, süu' jaan' ndii, ña ka'an chuun' Ndiosí sanandiko' nia. Sakan' ña ña jaan' ni taxi' Espíritu Santo naa nimá e'.

⁹ Te xa'a' a ña ndani ta'an' ndo' ndii, kuni a ña ka'an ka i xa'a' ña jaan', sakan' ña mii' Ndiosí ni sania'a ndo'ó ña ndani ta'an' ndo'. ¹⁰ Kuachi ndii ndani tu ndo' sakuu' ne ini inga' xini Jesús xiin' e', ne ndiee' ñu'u' Macedonia nda'a' ñuu ndo'.

Ndisu ka'an nda'vi ndu xiin' ndo', ñani ta'an' ndu, ña kundani naa kundani ta'an' ka ndo'. ¹¹ Te kaka naa xika' ndo' ña ndiee' manj' ndo' xiin' sakuu' ne yivi'. Te xa'a' ña ka'an kuachi nuu' mii' kuiti' ndo' chuun' xa'a' ndo'. Te sachuun' ndo' xiin' nda'a' mii' ndo' te kutjaku ndo' saa nii' ni ka'an chuun' ndu xiin' ndo' kii' ni jaan'. ¹² Te koto ka'nu' ne inji xini Jesús ndo'ó kii' kunj nja xaa' ndo' ña jaan', te kotiin ndiaa ndo' ndee jin ne yivi'.

Sq'o saa a kivi' ña nandiko' xto'o e'

¹³ Ñani ta'an' ndu, kuni ndu ña kunj ndo' saa ndo'o' ne xa ni xi'i, te kusuchi' inji ndo' xa'a' nja ndee naa xaa' ne ndiatu' inji ña kundiee nja mii' ndu'u' Ndiosí. ¹⁴ Kuachi ndii kandixa' e' ña ni sanatiaku Ndiosí Jesús, te sakan' tu sanatiaku a ne ni xi'i, ne inji xini Jesús, te nduiin nja xiin' a ndivi'. ¹⁵ Sakan' na kuii' ka'an ndu xiin' ndo' vitin ña ni ka'an xto'o e' xiin' ndu ndii. Yoo', ne tiaku kii' nandiko' a ndii, ki'in ichi' e' nuu' ne xa ni xi'i jaan'. ¹⁶ Kuachi ndii mii' xto'o e' Jesús keta ndee ndivi' ka'an chuun' ti'e' a xiin' tachi' yu'u' a, te ka'an ti'e' tu jin angele kuu' nuu', te nde'i ti'e' tu jin ndachuun' Ndiosí. Te ne ni xi'i, ne inji xini Cristo ndii, xi'na ka nja natjaku kii' sakan'. ¹⁷ Sakan' te yoo', ne tiaku kii' sakan', ne ni ndoo ka ndiee' ndii, jin xita' inga' tio' Ndiosí yoo' xiin' ne jaan', te ku'un e'

nuu' viko', te nduiin e' xiin' xto'o e' tein tachi'. Te sakan' kundiee e' xiin' a ndee ndi'i ni kivi'. ¹⁸ Xa'a' a jaan' na kuii' sandjieni ta'an' i'in ndo' xiin' tu'un yo'o'.

5

¹ Ñani ta'an' ndu, kuni a ña ka'an i xiin' ndo' amaa kuiti' nandiko' xto'o e' Jesús, ni ndee kuni tu a ka'an i xiin' ndo' saa kuiti' xka'ndia a. ² Kuachi ndii xa xini kaxi' ndo' ña kii' xaa kivi' ña nandiko' xto'o e' ndii, jin xaa ki'i' kuiti' a ndee naa xaa' jin te kui'na' ñuu. ³ Kii' ka'an ne yivi' ndii: "Ndiee' manj' e', te koo' a yoo", kachi nja, sakan' te jin kixin kuiti' ña sandoñu'u' ña'a' ndee naa jin kuaxi kuiti' ña ndo'o' jin ña'a' kii' xito' sakaku' a'. Te koo' a kuvi saa nja, te kaku nja. ⁴ Ndisu ndo'ó, ñani ta'an' ndu ndii, yoo sa'vi inji ndo' xa'a' kivi' jaan' te tjin niani a ndo'ó ndee naa tiin' niani te kui'na' ne yivi'. ⁵ Sakan' ña sakuu' ndo'ó ndii, xa tuvi' nuu' nimá ndo' xaa' ñu'u' Ndiosí, te xika' ndo' ndee naa jin ke'in' nduu' a. Te nduu' e' ndee naa ne xika' ñuu, ni ndee nduu' tu e' ne xika' jin yavi. ⁶ Sakan' na kuii' taxi' e' ña koo sa'vi inji e' xa'a' kivi' jaan' naa xaa' ne inji xini Jesús, süu' jaan' ndii koo tu'va e' xa'a' a, te koo ñu'u' inji tu e'. ⁷ Kuachi ndii, ne yoo sa'vi inji xa'a' kivi' jaan' ndii, kixin nja ñuu, te xi'i' tu nja vino ñuu, te xini nja. ⁸ Ndisu yoo', ne xa tuvi' nuu' nimá xaa' ñu'u'

Ndiosí ndii, kuní a ña koo ñu'u' iní e', te tiasi ña iní e' xini e' Jesús yoo', xiin' ña ndani ta'an' e'. Te ña ndiatu' iní e' sakakú Jesús yoo ndii, nduu' a ndee naa ti'e' ña kasi xini' e'.⁹ Kuachí ndii, süu' ni nakaxin Ndiosí yoo' te sando'o' a yoo', süu' jaan' ndii ni nakaxin a yoo' te sakakú a yoo' xa'a' ña ni xaa xto'o' e' Jesucristo,¹⁰ ña ni xi'i a xa'a' e', te kundiee inga' e' xiin' a naa' ni xi'i e' uun naa' tiaku e'.¹¹ Sakan' na kuu' sandieni ta'an' i'in ndo', te chindiee' ta'an' tu ndo' ña kuá'nu ká ndo' nuu' ichi' Jesús naa xá xaa' ká ndo'.

Ndiaa yu'u' Pablo ne iní xini Jesús saa kuni a kaka nia

¹² Ñani ta'an' ndu, ka'an nda'vi ndu xiin' ndo' ña koto ka'nu' ndo' ne xachuun' u'vi tein ndo' chuun nuu' xto'o' e', ña xito' nia ndo'ó, te sania'á tu nia ndo'ó ña ndikún ndo' ichi' a.¹³ Te tijn ka'nu' va ndo' ne jaan', te kundani va tu ña'a' ndo' xa'a' chuun ña xaa' nia. Te kundiee maní' xiin' ta'an' ndo'.¹⁴ Ñani ta'an' ndu, ka'an nda'vi tu ndu xiin' ndo' ña kaní kuento ndo' ne suxan', te sandieni tu ndo' ne nuu' nimá, te chindiee' ni tu ndo' ne itia' iní, te sakan' tu kuie kuú iní ndo' xiin' sakuu' ne yivi'.¹⁵ Chuun xa'a' va ndo' ña ndee iin ndo' sanandiko' ña nia'a xa'a' ña nia'a ña xaa' ne yivi' xiin' ndo', süu' jaan' ndii kaka ndo' xaa' ndo' ña va'a xiin' ta'an' ndo', te iin kachi

tu saa ndo' a xa'a' sakuu' ne yivi'.

¹⁶ Kuatia' na kuatia' iní ndo'.¹⁷ Te ka'an na ka'an ndo' xiin' Ndiosí.¹⁸ Te taxi na taxi' ndo' ña chindani a xa'a' sakuu' ña ndo'o' ndo'. Kuachí ndii ña jaan' nduu' ña kuni Ndiosí saa e' xa'a' a ña iní e' xini e' Cristo Jesús.

¹⁹ Tiasí ndo' ña kuni saa Espíritu Santo.²⁰ Te sanuu' tu ndo' ña ka'an tiakú ne yivi' xaa' Espíritu Santo jaan'.²¹ Ndisu sakuaan ndi'i ndo' a te kuni ndo' naa' Espíritu Santo jaan' nduu' ña saka'an tiakú ne yivi' jaan' uun süvi a. Te ña va'a kuiti' natijn ndo'.²² Te na kuxioo tu ndo' nuu' sakuu' nuu' ña nia'a.

²³ Na taxi na Ndiosí ña maní' koo xiin' ndo', te na ndasandoo ndi'i xachi' a ndo'ó. Te sakan' taxa'a a kanii' ndo', naa kuu' espíritu ndo', xiin' nimá ndo', xiin' ñu'u' nde'i ndo', te koo' ndee iin xa'a' ña tijn kuachí a ndo'ó kij' nandiko' xto'o' e' Jesucristo.²⁴ Sakan' ña Ndiosí, ña ni kana yoo' ndii, xachuun' ndaku a te saxinú a sakuu' ña jaan'.

Ndeji' Pablo ne iní xini Jesús

²⁵ Ñani ta'an' ndu, ka'an ndo' xiin' Ndiosí xa'a' ndu.²⁶ Chito nuu' ta'an' sakuu' ndo' kuenta Jesús, te xiin' ña jaan' nakuatu ta'an' ndo'.²⁷ Ka'an chuun' i nuu' ndo' saa kuni xto'o' e' ña ka'vi ndo' tutu yo'o' nuu' sakuu' ñani ta'an' e'.²⁸ Te na

sãñu'u' na xtɔ'ɔ e' Jesucristo
ndo'ó. Sakan' na kundu u a.

Tutu ña uvi ña ni ke'i San Pablo kua'an nda'a' ne ini xini Jesús, ne ndiee' ñuu Tesalónica

Ti'vi ra cha'an' nia

¹ Yu'u Pablo, xiin' Silvano, xiin' Timoteo ndii, ti'vi' ndu cha'an' ndo'ó, ne ndiee' ñuu Tesalónica, ne nakayá xa'a' yuva' e' Ndiosí xiin' xa'a' xto'o e' Jesucristo. ² Na sañu'u' va na a ndo'ó, te na taxí tu a ña maní' koo xiin' ndo'.

Taxi' Pablo ña chindani Ndiosí, te ka'an tu ra ña sando'o' a ne sando'o' ne ndikún ichi' a

³ Ñani ta'an' ndu, kuni a ña taxí ndu ña chindani Ndiosí sakuu' ichi' xa'a' ndo'. Xata'an saa ndu sakan', kuachi ndii kua'an kuanu te kua'an kuanu ña ini ndo' xini ndo' Jesús, xiin' ña ndani ta'an' ka ndo' i'in kivi' kua'an. ⁴ Xa'a' a jaan' na ka'an kuatia' ndu nuu' i'in ti'vi, ne nakayá xa'a' Jesús, saa kundieni ndo' nuu' sakuu' nuu' ña sando'o' ne yivi' ndo'ó, xiin' sakuu' nuu' ña xandij' nia xiin' ndo'. Te ka'an tu ndu saa vi' ini ndo' xini ndo' Jesús kij' ndo'o' ndo' sakan'.

⁵ Te xa'a' a ña kundieni ndo' ña ndo'o' ndo' jaan' ndii, nia'a a ña xachuun' ndaku Ndiosí, te xata'an

kundiee ndo' mii' xa'ndia chuun' a, sakan' na ndo'o' ndo' xa'a' ña jaan' vitin. ⁶ Te xa'a' a ña xachuun' ndaku Ndiosí ndii, sando'o' a ne sando'o' ndo'ó jaan'. ⁷ Te ndo'ó, ne ndo'o' vitin ndii, taxí a ña nandiee' ndo' xiin' ndu kii' satuvi xiin' mii' xto'o e' Jesús ndee ndivi' xiin' kua'a' ángele, ña xika' nuu' nuu' a. ⁸ Te kixin a tein ñuu' ndatin, te sando'o' a sakuu' ne xini yoo Ndiosí, ne ni kandixa' tu'un va'a xa'a' xto'o e' Jesucristo. ⁹ Ne jaan' ndii, kundio' nia ndee ndi'i' ni kivi' saa a kii' sakan', te taxí a ña kundiee nia xiin' a. Ni ndee taxí tu a kundiee nia nuu' ña ndiee' ndatun' koo' chukuu' a. ¹⁰ Sakan' saa a kii' xaa kivi' ña nandiko' a jaan', te koto ka'nu' ña'a' sakuu' ne nduu' kuenta a, te nandaní tu nia kuni ña'a' nia. Te kundiee tu ndo'ó ikan' xiin' ne jaan' xa'a' a ña ini ndo' xini ndo' ña ni ndiee' yu'u' ndu nuu' ndo'.

¹¹ Xa'a' a jaan' na ka'an te ka'an ndu xiin' Ndiosí xa'a' ndo' te kunduu' ndo' ne xata'an xa'a' chuun' ña ni kana a ndo'ó, te xiin' ña ndiee' a na saxinu' a ña va'a ña kuni ndo' saa ndo', xiin' ña va'a ña xaa' ndo' xa'a' a ña ini ndo' xini ndo' Jesús. ¹² Te xiin' ña xaa' ndo' jaan' natin xto'o e' Jesucristo ña tiin' ka'nu' ña'a' ne yivi', te natin tu ndo'ó ña tin ka'nu' jaan' xa'a' a ña kundani mii' Ndiosí xiin' xto'o e' Jesucristo ndo'ó.

2

Xi'na ka te nja'a kixin, sakan' te kixin Jesús

1 Te vitin ka'an ndu xiin' ndo' xa'a' ña nandiko' xto'o e' Jesucristo xiin' xa'a' saa nata'an' e' xiin' a. Ñani ta'an' ndu, xikán ndu nuu' ndo' 2 ña taxí ndo' ña sandi'ni ne yivi' ndo'ó, ni ndee küyi'vi tu ndo' saa nja naa' ka'an nja ña ni satuvi Espiritu Ndiosí nuu' nja ña xa ni kixin tukuu xto'o e' Jesús, uun naa' ka'an ndoso' nja ña jaan', uun naa' ka'an nja ña ni natjin nja jin tutu nda'a' ndu'u ña ka'an xa'a' ña jaan' ndii. 3 Taxí ndo' kuní xa'an' ndee jin ne yivi' ndo'ó xiin' ndee ka nuu' ña xini xa'an'. Kuachí ndii, kij' kuní ka xaa kivi' jaan' ndii, xi'na ka kivi', ña nakuita tei' kua'a' va ne yivi' nuu' Ndiosí, xaa, xiin' ña tuví te xaa' kuenta kuu' tu'un ndei' Ndiosí. Te jaan' ndii, te xa yoo ndoñu'u' xachi' nduu' ra. 4 Kuachí ndii xikuita'nu ra nuu' sakuu' ña ka'an ne yivi' nduu' ndiosí, xiin' nuu' sakuu' ña xaka'nu' ne yivi', te ndee tixin yukun' ka'nu' Ndiosí nda'ni ra kundu'u' ra, te ka'an ra ña xa Ndiosí nduu' mji' ra. 5 Te naka'an' ndo' ña xa ni ka'an i xiin' ndo' xa'a' te jaan' kij' ni ndu'u' i tejin ndo'. 6 Xini kaxi' ndo' ña yoo jin ña nakasi te jaan' te satuvi xiin' mii' ra ndee kij' xaa kivi' ña kuní a saa ra ña jaan'. 7 Kuachí ndii xa ni xa'a' xachuun' ña ndiee' ña ndiva'a, ña yoo si'e jaan',

ndee ña kuní kundia'a ndi'i ña nakasi ña'a' kujiti' te tuví a. 8 Te sakan' te tuví te xaa' kuenta kuu' tu'un ndei' Ndiosí jaan', te xto'o e' ndii, ka'ni' ña'a' a xiin' tachi' yu'u' a, te sandoñu'u' xachi' ña'a' a xiin' ndiee' ndatun' koo' chukuu' a ña kixin xiin' a. 9 Te kij' tuví te jaan' ndii, ña ndiva'a sakuiso' chuun' ña'a' te saa ra kua'a' nuu' chuun ka'nu' siki', xiin' kua'a' ña nia'á siki', xiin' kua'a' ña vixi siki' ña nandaní ne yivi'. 10 Te tjin ra sakuu' nuu' ña xini xa'an' kiní va, te kuní xa'an' ra ne kua'an' ichi' vi'e ndiaya' xa'a' a ña ni kuní nja kandixa' nja ña ndixa te kaku nja nuu' kuachí nja. 11 Xa'a' a jaan' na ti'vi' Ndiosí jin ndiee' ña kuní xa'an' ndiee' ne jaan' te kandixa' nja ña xini xa'an' jaan', 12 sakan' na katun' Ndiosí sakuu' ne ni kandixa' ña ndixa, süu' jaan' ndii ni xtani ka nja xaa' nja ña nja'a.

Kuita ni'i e' nuu' ichi' Jesús

13 Ndisu ndo'ó, ñani ta'an' ndu, ne ndani xto'o e' Jesús ndii, kuní a ña taxí naa taxi' ndu ña chindani Ndiosí xa'a' ndo', sakan' ña xa ni naxixin a ndo'ó ndee ña nuu' te kaku ndo' xiin' ña ndiee' Espiritu Santo, ña xaa' sakan', te nduu' ndo' nditja Ndiosí, xiin' ña inji ndo' xini ndo' ña ndixa. 14 Xa'a' a jaan' na ni kana Ndiosí ndo'ó xiin' tu'un va'a ña ni ka'an ndoso' ndu nuu' ndo' te kundiee' na ndo' mii' ndatun' kaa', mii' yoo xto'o

e' Jesucristo. ¹⁵ Ñani ta'an' ndu, sakan' na kuu' kuita ni'i ndo' nuu' ña ni saya'a ndu nuu' ndo', te kaka ndaku tu ndo' nuu' a, naa' nduu' a ña ni ka'an xiin' yu'u' ndu nuu' ndo', uun naa' nduu' a ña ni ke'i ndu nuu' tutu.

¹⁶ Te mji' xto'o e' Jesucristo xiin' yuva' e' Ndiosí, ña nduu' ña ndani yoo', te ni taxi mii' a ña saki'vi a yoo' ndee ndi'i' ni kivi', te ni taxi tu a ña ndiatu' ini va'a e', ¹⁷ na sandjieni na tu a nima ndo', te chindjee' tu a ndo'ó xiin' sakuu' ña va'a ña saa ndo', uun ña ka'an ndo'.

3

Xikán Pablo ña ka'an nja xiin' Ndiosí te kiku ka tu'un a

¹ Ñani ta'an' ndu, mii' ndi'i' ndoso' yo'o' ka'an ndu xiin' ndo' ña ka'an va ndo' xiin' Ndiosí xa'a' ndu te yachi kiku tu'un va'a xa'a' xto'o e', te natijn ka'nu' ne yivi' a ndee naa ni natijn ndo'ó a. ² Te ka'an tu ndo' xiin' Ndiosí ña sakaku a ndu'u nuu' ne nja'a. Kuachi ndii süu' sakuu' ne yivi' ini xini Jesús. ³ Ndisu xto'o e' ndii, xachuun' ndaku a, ña jaan' na kuu' sandjieni a ndo'ó, te koto tu a ndo'ó nuu' ña ndiva'a. ⁴ Te xa'a' a ña jin nduu' e' xiin' xto'o e' Jesús ndii, ini ndu ña saxinú ndo' ña ni ka'an ndu xiin' ndo', te kua'an naa kua'an ndo' ña saxinú ndo' ña jaan'. ⁵ Te na chindjee' xto'o e' ndo'ó, te kundani ka ndo' ne yivi' saa nii' ndani Ndiosí sakuu' e', te na taxi tu a

ndjee' ndo', te sandjieni xiin' mii' ndo' nuu' tundo'o' naa ni xandjieni xiin' mii' Cristo nuu' ña ni ndo'o a.

Ka'an Pablo ña kuni a sachuun' e' te kutiaku e'

⁶ Ñani ta'an' i, xiin' ña ndjee' xto'o e' Jesucristo ka'an chuun' ndu xiin' ndo' ña kusiin' ndo' nuu' sakuu' ne suxan', ne ndikun ichi' Jesús, ne xika' saa ni sania'a ña'a' ndu. ⁷ Kuachi ndii xini mji' ndo'ó saa kundikun ndo' xata' ña ni xaa ndu kij' ni yoo ndu xiin' ndo', ni nduu ndu te suxan' kij' sakan'. ⁸ Te ni ndee ni xaxi' so'o ndu ña'a ndee jin ne yivi', süu' jaan' ndii nduvi' xiin' ñuu ni xachuun' u'vi ndu, sakan' ña ni kuni ndu sando'o' ndu ndee jin ndo'ó. ⁹ Ni xaa ndu sakan' tee' ndee xata'an ña taxi ndo'ó ña xaxi' jaan' kaxi' ndu. Ndisu ni kuni ndu sakan' te kundikun ndo' ichi' ña ni nia'a ndu jaan'. ¹⁰ Kuachi ndii sakan' tu kij' ni yoo ndu xiin' ndo' ndii, ni ka'an chuun' ndu ña naa' yoo ka küni sachuun' ndii, na küxi tu nja. ¹¹ Kuachi ndii ni xini ndu kuento ña yoo sava ne suxan' tein ndo', te küni sachuun' nja ndee jin nuu' chuun, süu' jaan' ndii chi'ni' xiin' mji' nja nuu' ña xaa' tuku ne yivi' mii' köo' kana' ña'a'. ¹² Te ne jaan' ndii, ka'an chuun' ndu xiin' nja, te kani tu ña'a' ndu kuento xa'a' a ña ni sakuiso' chuun' xto'o e' Jesucristo ndu'u, ña na sachuun' manij' nja, te kutiaku nja. ¹³ Te ndo'ó,

ñan̄i ta'an' ndu, na xävi ndo'
ñā xaa' ndo' ñā va'a.

¹⁴ Saa ndo' kuenta naa'
yoo sava ne küni kändixa'
ñā ka'an ndu nuu' tutu yo'o',
te kī'in ta'an' ndo' xiin'
ñā, sakan' te kuka'an nuu'
ñā xa'a' ñā xaa' ñā jaan'.

¹⁵ Ndisu kündasi' ñā'a' ndo',
süu' jaan' ndii ka'an manj'
ndo' xiin' ñā xa'a' a ñā ne
injini xini xto'o e' xiin' e' nduu'
ñā.

Ti'vi' Pablo cha'an' so'o'
ndi'i'

¹⁶ Te xto'o e', ñā taxi' ñā
manj', na taxj na ñā manj'
a koo xiin' sakuu' ndo' saa
kivi' xiin' amaa ka. Te na
koo na a xiin' sakuu' ndo'.

¹⁷ Yu'u, te nduu' Pablo, ke'i
j xiin' nda'a' mji' j cha'an'
ndo'. Sakan' xaa' j xiin'
sakuu' tutu ñā ke'i j te nia'a j
ñā yu'u ni ke'i j a. Sakan' ke'i
yu'u. ¹⁸ Na sañu'u' na xto'o
e' Jesucristo sakuu' ndo'ó.
Sakan' na kunduu a.

Tutu nuu' ña ni ke'i San Pablo kua'an nda'a' Timoteo

Ti'vi' ra cha'an' ra

¹ Yu'u nduu' Pablo, te Jesucristo ni tjanu' yu'u te sania'á i ichi' a, sakan' ña Ndiosí, ña ni sakakú yoo', xiin' Jesucristo, ña ndiatu' inji e' xa'a', ni sakuiso' chuun' yu'u. ² Ti'vi' i cha'an' un', Timoteo, te nduu' un' ndee naa si'e i xa'a' a ña inji inga' e' xini e' Cristo. Na sañu'u' na yuva' e' Ndiosí xiin' xto'o e' Cristo Jesús yo'ó, te na kuvita inji a xa'a' un', te na taxj tu a ña manj koo xiin' un'.

Ka'an Pablo ña kuni a koto xiin' mii' e' nuu' ne sania'á ña xini xa'an'

³ Kij' ni keta i kua'an i nu'u' Macedonia ndii, ni ka'an nda'vi i xiin' un' ña ndoo un' nuu' Éfeso te ka'an chuun' un' xiin' sava te sania'á ña xini xa'an' ña na sajin kulin ra ña jaan'. ⁴ Te na sajin kulin tu ra ña sania'á ra kuento yata', uun ña natava' ra kuenta yoo ni nduu ichi' yata' ne yivi', ña koo' kivi' ndi'i'. Kuachj ndii kuento kujti' sakani ta'an' ña jaan' ne yivi', te taxj a ña ku'an'u e' nuu' ña inji e' xini e' Jesús. ⁵ Te ni ka'an chuun' i ña jaan' xiin' un' te sania'á un' ne yivi' ña ndani ta'an' e', xiin' ña ndoo koo

nimá e', xiin' ña naá kaxi' tu ña xanini e', xiin' xa'a' ña inji xna'a e' xini e' Jesús. ⁶ Te xa ni kuxioo sava te yivi' nuu' ña jaan', te ndee xa nuu' xa'a' ña kuasa' kuni kujti' kani' ta'an' ra kuento. ⁷ Te kuni kundu'u ra te sania'á tu'un ndei' Ndiosí, kachi mii' ra, ndisu ndee kundani ra ña ka'an tu'un ndei' jaan' ni ndee ña sania'á ndituni va ra.

⁸ Ndisu yoo' ndii, xini e' ña ña va'a nduu' tu'un ndei' jaan' naa' xachuun' ndaku e' xiin' a. ⁹ Te xini tu e' ña süu' yoo tu'un ndei' jaan' xa'a' ne xachuun' ndaku, süu' jaan' ndii yoo a xa'a' ne xka'ndiá ndoso' a, xiin' xa'a' ne xaso' nuu' a, xiin' xa'a' ne xaa' ña kuni Ndiosí, xiin' ne xtani sa kuachj, xiin' ne xito' ka'nu' Ndiosí, xiin' ne xa'nú tu'un ndei' Ndiosí, xiin' ne xa'ni' yuva' si'i' mii' nja, xiin' sakuu' inga ne xa'ni', ¹⁰ te yoo tu a xa'a' ne kumi' musa, xiin' xa'a' te yivi', te kandu'u' xiin' inga te yivi', xiin' xa'a' ne xiko' ne yivi', xiin' xa'a' ne vixi, xiin' xa'a' ne ndiee' yu'u' xiin' ña vixi, xiin' xa'a' ndee ka ña kani' ta'an' xiin' ña ndixa, ña sania'á e' xa'a' Jesús, ¹¹ ña nakuitá xiin' tu'un va'a ndatun' koo' chukuu', ña ka'an xa'a' Ndiosí, ña xata'an tjin ka'nu' e', ña ni sakuiso' chuun' yu'u te ka'an ndoso' i tu'un jaan'.

Ka'an Pablo ña ni kuvita inji Jesús xa'a' ra, te ni sakuiso' chuun' ña'a' a

¹² Taxi' i ña chindani xto'o e' Cristo Jesús, ña taxi' ndiee' i, sakan' ña ni xini a ña te xachuun' ndaku nduu' i, te ni sakuiso' chuun' a yu'u. ¹³ Tee' ndee ni nduu i te kani'a xa'a' a, te ni nduu tu i te xandii' xiin' ne ini xini ña'a', te ni nduu ni tu i te tei' nuu' a kii' sakan', ndisu ni kuvita ini a xa'a' i, sakan' ña ni kandixa' ña'a' i, te ni ndee ni kundani tu i ña ni xa'a' i. ¹⁴ Ndisu xa'a' a ña ndani kua'a' mii' xto'o e' Ndiosí yu'u, na ni taxi' a ña ini i xini ña'a' i, xiin' ña ndani i ne yivi' xaa' Cristo Jesús. ¹⁵ Ña ka'an i yo'o' ndii, ña ndaku nduu' a, te xata'an ña natijn sakuu' ne yivi' a: ña ni kixin Cristo Jesús iin yivi', te sakaku a ne ndiso' kuachi, te yu'u nduu' te nuu', te ni ndiso' kua'a' ka kuachi te ni sakaku a. ¹⁶ Ndisu xa'a' a jaan' na ni kuvita ini Ndiosí xa'a' yu'u, te ndiso' kua'a' ka kuachi, te ni nia'a' Cristo Jesús xiin' i sakuu' ña kuie kuu' ini a. Te ni nia'a' tu a ña naa' ini ne yivi' kuni ña'a' nia' ndii, taxi' a kivi' nuu' ña koo' kivi' ndi'i' nda'a' nia' naa ni xa'a' a xiin' yu'u. ¹⁷ Te na natijn na Ndiosí sakuu' ña tiin' ka'nu', xiin' sakuu' ña xaka'nu' ña'a' e' ndee ndi'i' ni kivi'. Te ña jaan' nduu' ña xa'ndia chuun' kuu' nuu' ndee ndi'i' ni kivi'. Te koo' kivi' kuvu' a, te ndee iin ne yivi' kuvu' kuni nduchi' nuu' ña'a', te ña jaan' kuiti' nduu' Ndiosí. Sakan' na kunduu' a.

¹⁸ Timoteo kua'a' mii' i, ña yo'o' sakuiso' chuun' i

yo'ó, ña nakuitá xiin' ña ni ka'an tiakú ra xa'a' un' saa'. Sakan' na ña jaan' na kunduu' ndiee' un' te kunta'an' naa kunta'an' va'a un' xiin' ña nia'a. ¹⁹ Te na kunduu' tu a ndiee' un' te kuu' ni i un' xiin' ña ini un' xini un' Jesús, te kuna' kaxi' tu ini un'. Sakan' ña sava ne ndikun' ichi' Jesús, ne ni xaa' ña jaan' ndii, ni sana nia' nuu' ña ini nia' jaan' ndee naa tundo'o' kii' kani ta'an' nu'. ²⁰ Sakan' ni xka'ndia a xiin' Himeneo xiin' Alejandro. Sakan' na ni sanakua'a' ña'a' i nda'a' ña ndiva'a' te kundani ra ña va'a kani'a' a ra xa'a' Ndiosí.

2

Va'a ka ña ka'an e' xiin' Ndiosí xa'a' sakuu' ne yivi'

¹ Ña yo'o' xikan' i nuu' un' vitin ña ka'an nda'vi un' xiin' Ndiosí xa'a' sakuu' nuu' ne yivi', te kakan' tu un' nuu' a xa'a' nia. Te ka'an un' xiin' a xa'a' nia, te sakan' tu taxi' un' ña chindani a xa'a' nia. ² Sakan' tu saa un' xa'a' te xa'ndia chuun', te ka'nu' koo' chukuu', xiin' xa'a' sakuu' te kumi' ndiee', te kuvu' kundiee' maní e' iin yivi', te kundi'ni nimá e', te xaa' e' ña kuni Ndiosí, te kuvu' kaxi' tu e' xiin' ne yivi'. ³ Sakan' ña ña jaan' nduu' ña va'a, ña xtani Ndiosí, ña ni sakaku yoo'. ⁴ Kuachi ndii kuni Ndiosí ña kaku sakuu' ne yivi' nuu' kuachi nia, te kuni tu a ña natijn nia ña ndixa xa'a' a. ⁵ Sakan' ña yoo iin ndaa' kuiti' Ndiosí,

te yoo *jin* ndaa' kuji' tu ña xikui'ni xa'a' sakuu' ne yivi' nuu' a. Te ña jaan' nduu' Jesucristo, ña nduu' tu te yivi', ⁶ ña ni sanakua'a kivi' ñuu a te ni xi'i a, te nduu' a ya'vi xa'a' kuachi sakuu' ne yivi'. Te ni xka'ndia sakuu' ña jaan' kivi' ña ni chituni mii' Ndiosí. ⁷ Xa'a' a jaan' na ni sakuiso' chuun' Jesús yu'u, te sania'á i ichi' a nuu' ne tuku', te ka'an ndoso' i tu'un a, te sania'á tu i ña jaan' te ini ne jaan' kuni ña'a' nja, te kuni tu nja ña ndixa. Te süu' xini xa'an' i ña ndixa ka'an i xa'a' Cristo.

Ka'an Pablo xa'a' te yivi' xiin' xa'a' ña'a'

⁸ Sakan' na kuii' kuni i ña mii' ka ka'an te yivi' xiin' Ndiosí ndii, na ndani'i ra nda'a' ra xiin' ña ndoo nimá ra, te na nasa'a' ra, te ni ndee kani' ta'an' tu ra kuento.

⁹ Te kuni tu i ña ña'a' ndii, xaku tjo' nataxi xiin' mii' nja kii' ni'nu' nja toto, te kuni i ña kuu' kaxi' nja xiin' toto nja te nia'a' nja ña xakuita' nja te yivi', ni ndee sätiiin ndatun' tu nja ixi' xini' nja, ni ndee kü'un tu oro nda'a' nja, te ni ndee kü'un tu yuu' ndatun', ña nani' perla, sukun' nja, ni ndee ku'nu tu nja toto ya'vi va. ¹⁰ Süu' jaan' ndii va'a ka kundi'ni nja ña saa nja chuun va'a, ña nakuitá xiin' ña ndee' yu'u' ña'a', ña' xito' ka'nu' Ndiosí. Te ña jaan' kunduu ndee naa ña nataxi xiin' mii' nja. ¹¹ Te kuni tu i ña koo taxin' yu'u' ña'a' kii' sania'á te yivi' tu'un Ndiosí,

te na koto ka'nu' nja ña xaa' ra jaan' kundiee taxin' nja. ¹² Te taxi' i ña sania'á ndee jin ña'a', te ni ndee taxi' tu i ña viko ni'i nja te yivi'. Va'a ka koo taxin' yu'u' nja. ¹³ Kuachi ndii xi'na ka ni xa'a' Ndiosí Adán, sakan' te ni xa'a' a Eva. ¹⁴ Te ni xini xa'an' ña ndiva'a Adán jaan', süu' jaan' ndii, ni xini xa'an' a Eva, sakan' te ni nama' a' nuu' kuachi. ¹⁵ Ndisu ña'a' ndii, sakakú ña'a' Ndiosí xa'a' a ña yoo si'e a' naa' iin' ni'i a' nuu' ña ini a' xini a' Jesús, xiin' ña ndani' a' ne yivi', xiin' ña xika' a' saa kuni Ndiosí kuji', xiin' ña kaka kaxi' a'.

3

Yo'o' ka'an Pablo saa kuni a kuu te xito' ne nakaya xa'a' Jesús

¹ Ka'an ne yivi' ña naa' kuni kunduu yoo ka te xito' ne nakaya xa'a' Jesús ndii, ña ndaku nduu' a, ña jin chuun va'a ndioo' ini ra xa'a'. ² Ndisu jin te xito' ne nakaya xa'a' Jesús ndii, kuni a ña kunduu ra te koo' ndee jin xa'a' ña kivi' jin kuachi ña'a' ne yivi', te kuni tu a ña kunduu ra te jin ndaa' kuji' ña' si'i, te kuni tu a ña koo ñu'u' ini ra, te kuni tu a ña kuu' kaxi' ra, te kuni tu a ña xito' ka'nu' ña'a' ne yivi', te kuni tu a ña natjin va'a ra ne yivi' vi'e ra, te kuni tu a ña koo tu'va ra te sania'á ra. ³ Te kuni a ña kunduu ra te xini, te kuni tu a ña kunduu ra te kui'e, te kuni tu a ña kunduu ra te ndioo'

in̄i va xa'a' x̄u'un'. Süu' jaan' ndii kuní a ña kunduu ra te va'a nimá, te kaka maní' tu ra xiin' ne yivi'. ⁴ Te na kunduu ra te xa'ndia chuun' va'a vi'e mii' ra, te na sania'á va'a ra si'e ra, te kunduu n̄ia ne so'o, te koto ka'nu' ña'a' n̄ia. ⁵ Kuachi' ndii, naa' küvi ka'ndia chuun' va'a iin te yivi' t̄ixin vi'e mii' ra ndii, s̄saa tu küvi ka'an chuun' ra nuu' ne nakayá xa'a' Jesús, na sakan'? ⁶ Kuní tu a ña kunduu ra iin te sakan' xa'a' ndikún ichi' Jesús, koto ka sachié xiin' mii' ra, te nama ra, te kundo'o ra saa Ndiosí naa ni ndo'o ña ndiva'a xa'a' a ña ni xachié xiin' mii' mii' a. ⁷ Te kuní tu a ña kunduu ra iin te ka'an va'a ne in̄i xini Jesús xa'a', sakan' te ni'i' ne yivi' ña kan̄ia'a n̄ia xa'a' ra, te v̄iku'un ra saa ña ndiva'a jaan'.

Saa kuní a kūu te chindiee' ne nakayá xa'a' Jesús

⁸ Te te chindiee' ta'an' xiin' te xito' ne nakayá xa'a' Jesús ndii, kuní a kunduu ra iin te ka'an va'a ne yivi' xa'a', te kuní tu a ña ndatu'un' ndaku ra, te kuní a ña kö'o kua'a' ra vino, ni ndee ndioo' tu in̄i ra ña ki'in kua'a' ra x̄u'un' nda'a' ne yivi' xiin' ña xini xa'an'. ⁹ Te kuní a ña kaka naa kaka ra taxa'a ra ña ni satuvi Ndiosí nuu' e' xa'a' a ña in̄i e' xini e' Jesús. Te kunaá va'a nimá ra kij' xaa' ra ña jaan'. ¹⁰ Ndisu ña nuu' ndii, kuní a ña kun̄i e' saa xika' ra, te naa' köo' ña küvi t̄iin kuachi' e' ra ndii, sakan' te küvi kunduu ra te

chindiee' jaan'. ¹¹ Sakan' tu ña' si'i' ra ndii, kuní a ña kunduu a' ña' ka'an va'a ne yivi' xa'a'. Te kuní tu a ña kan̄ia'a a' xa'a' ne yivi'. Süu' jaan' ndii kūu kaxi' a', te kaka ndaku a' xiin' sakuu' ña xaa' a'.

¹² Te chindiee' ne nakayá xa'a' Jesús jaan' ndii, kuní a ña kunduu ra te iin ndaa' kuiti' ña' si'i'. Te kuní tu a ña kunduu ra te xa'ndia chuun' va'a nuu' si'e ra xiin' t̄ixin vi'e ra. ¹³ Sakan' ña te chindiee' va'a ndii, xito' ka'nu' ña'a' ne in̄i xini Jesús, te kua'an kūnu ka tu ña in̄i ra xini ra Cristo Jesús.

Ña yo'o' nduu' ña ndixa' ña kandixa' e'

¹⁴ Ke'i i ña yo'o' nuu' tutu tee' ndee ndiatu' in̄i i ña xaá yachi i mii' yoo un'. ¹⁵ Sakan' te naa' kūu kuachi' i ndii, kun̄i un' saa kūu un' vi'e Ndiosí mii' nakayá ne yivi' xa'a' Ndiosí tiaku, ne taxi' ndiee' xa'a' ña ndixa, te nduu' tu n̄ia ndee naa nduyu a. ¹⁶ Xini kaxi' e' ña ña ka'nu' ya'a nduu' ña ndixa, ña ni satuvi Ndiosí nuu' e' kandixa' e':

Ni k̄ixin Jesús iin yivi' nduu' a iin te yivi',
te Espiritu Santo ni nia'a ña ña xachuun' ndaku nduu' a,
te ni xini tu ña'a' ángele,
te ni ka'an ndoso' te yivi' xa'a' a nuu' ne tuku',
te ni kandixa' ña'a' ne yivi' iin yivi',
te ni nat̄iin ña'a' Ndiosí ndivi' mii' ndatun' va kaa'.

4

Sakuni' tu'un Pablo ne ndikún ichi' Jesús xa'a' ne sania'á ña xini xa'an'

¹ Ndisu ka'an kaxi' Espiritu Santo xiin' e' vitin ña nakoo sava ne yivi' ña ndixa xa'a' ichi' Jesús kivi' so'o' ndi'i, te kandixa' nia espíritu, ña xini xa'an', te kundikun nia ña sania'á ne saka'an ña ndiva'a. ² Te ne sania'á ña jaan' ndii, ne xini xa'an' xasuvi' xiin' mji' nduu' nia, te ni kuxii nimá nia nuu' ña ndaku, te ndee sie kúchani ka nia. ³ Te táxi' ka nia ña tunda'a' ne yivi', te táxi' tu nia ña kaxi' ne yivi' sava nuu' ña xaxi'. Ndisu Ndiosí ndii, ni xa'a a sakuu' ña xaxi' jaan', te kuví kaxi' yoo', ne ini xini ña'a', ne xa xini ña ndixa, ne taxi' ña chindani a kij' xaxi' e' e. ⁴ Sakan' ña sakuu' ña ni xa'a Ndiosí ndii, ña va'a nduu' a, te ndee jin a va'a kundasi' e' naa' taxi' e' ña chindani a kij' natiin' e' ña jaan'. ⁵ Kuachi ndii kuñu'u' a xaa' tu'un Ndiosí, te kuñu'u' tu a kij' ka'an e' xiin' a xa'a' a.

Saa kuní a kuu jin te xika' nuu' va'a nuu' Jesucristo

⁶ Te naa' sania'á un' ña yo'o' nuu' ñan' ta'an' e' ndii, te xika' nuu' va'a nuu' Jesucristo kunduu un', te xiin' ña ndixa, ña kandixa' e' xa'a' Jesús, ña ni sakuaan un', kua'an kua'nu un', te ndikún un' ña jaan' ndee vitin. ⁷ Xa'a' a jaan' na kuui', natiin' un' kuento ña sanduxin xiin' ña ndatu'un'

saka ña'a' xixa. Süu' jaan' ndii koto xiin' mji' un', te saa va'a ka un' ña kuní Ndiosí. ⁸ Kuachi ndii, tee' ndee xito xiin' mji' e' xiin' ñu'u' nde'i e' ndii, chindiee' kua'a' a. Te ña xaa' e' ña kuní Ndiosí ndii, chindiee' a nuu' sakuu' ña'a. Sakan' ña chindiee' a yoo' jin yivi' yo'o' xiin' inga jin yivi' ña kixin nuu' ku'un e'. ⁹ Te ña ndaku nduu' ña yo'o', te xata'an natjin sakuu' ne yivi' a. ¹⁰ Xa'a' a jaan' na xachuun' ndjee' u'vi e', te ndo'o' nimá e', sakan' ña ndiatu' ini e' xa'a' Ndiosí tiaku, ña sakakú sakuu' ne yivi', kachi ka vi' yoo', ne ini xini ña'a'.

¹¹ Ña yo'o' kuní a ka'an chuun' un' nuu' ne yivi', te suvi' tu a kuní a sania'á ña'a' un'. ¹² Táxi un' sandjee kui'e ndee jin ne yivi' yo'o' xa'a' a ña nduu' un' te sava. Süu' jaan' ndii kunduu un' te nia'á va'a nuu' ne ini xini Jesús, naa kuu' saa ndatu'un' un', xiin' saa kuu' un', xiin' saa ndani un' ne yivi', xiin' saa ini un' xini un' Jesús, xiin' saa yoo ndoo nimá un' nuu' Ndiosí xiin' nuu' ne yivi'. ¹³ Te ña kuní ka xaa i ndii, ka'vi naa ka'vi' un' tutu Ndiosí nuu' ne yivi', sandieni un' nimá nia, te sania'á tu ña'a' un' ndee xaa i. ¹⁴ Te koto un' ña chuun va, ña ni taxi Ndiosí nda'a' un' kij' ni ka'an tiakú te xixa xa'a' un', kij' ni chindiee ra nda'a' ra xini' un'. ¹⁵ Te kundin'ni un' xa'a' chuun jaan', te saxinú ndi'i un', sakan' te kuní sakuu' ne yivi' ña kua'an kua'nu

un' xiin' chuun ña ni taxi Ndiosí nda'a' un'. ¹⁶ Te koto xiin' mii' un', te koto tu un' ña ndixa ña sania'á un', te kujin ni'i un' nuu' ña jaan'. Kuachi ndii, kij' xaa' un' sakan' ndii, sakakú xiin' mii' mii' un', te sakakú tu un' ne xini so'o ña ka'an un' jaan'.

5

Ka'an Pablo saa kuní a kuu e' xiin' ne yivi'

¹ Kási'e un' nuu' te xixa, süu' jaan' ndii kuie kondia yu'u' ña'a' un' ndee naa yuva' un'. Te te sava ndii, ka'an un' xiin' ra ndee naa ñani un', ² te ka'an kuie tu un' xiin' ña' xixa ndee naa xaa' un' xiin' si'i' un', te ka'an kuie tu un' xiin' ña' sava ndee naa xaa' un' xiin' ña' ku'va mii' un', te xiin' nimá ndoo saa un' ña jaan'.

Ka'an Pablo xa'a' ña'a' ne kuaan'

³ Te ña' kuaan', ña' koo' xna'a ne jin kuu' xiin' ndii, kuní a ña chindiee' ña'a' un'. ⁴ Ndisu naa' yoo jin ña' kuaan', ña' yoo si'e, uun sjani' a' ndii, kuní a ña xi'na ka chindiee' ña ña' jaan', saa xata'an saa ña, xa'a' a ña nduu' ña kuenta Jesús, te xiin' ña jaan' sanandiko' ña ña va'a ña ni xaa yuva' si'i' ña xiin' ña. Sakan' ña ña jaan' nduu' ña xtani Ndiosí. ⁵ Ña' kuaan', ña' jin ndaa' tilu' xna'a ndii, ndiatu' ini' a' xa'a' Ndiosí kuiti', te ka'an a' xiin' a' nduvi' xiin' ñuu xikan' a' nuu' a ña chindiee' ña'a' a. ⁶ Ndisu ña' kuaan', ña' xa xindoó nimá ña saa a'

ña kuní jin' mii' a' ndii, tee' ndee tiaku a' ndii, ndee naa' ña' xa ni xi'i nduu' a' nuu' Ndiosí. ⁷ Te ña yo'o' ka'an chuun' un' nuu' sakuu' ne nduu' kuenta Jesús, sakan' te koo' ndee jin xa'a' ña kuvi' jin kuachi ña'a' ne yivi'. ⁸ Va'a xaa' ne chindiee' ne jin kuu' xiin' ña, te ndii va'a xachi' ka xaa' ne chindiee' ne ndiee' vi'e mii' ña, sakan' ña ne xaa' sakan' ndii, ni ndiko' xata' ña nuu' ichi' Jesús, te kini ka kuu' ña te sakan' ne ini' xini Jesús.

⁹ Ña' kuaan', ña' nakoso' kivi' mii' nakoso' kivi' ne kuaan', ne kuní a chindiee' ndo' ndii, kuní a ña kumi' a' ya'a ka uni xiko' kuiya, te kuní tu a ña unta' kuiti' ni tunda'a' a'. ¹⁰ Te sakan' tu kuní a kunduu' a' jin ña' ka'an va'a ne yivi' xa'a', xiin' xa'a' ña va'a ña xaa' a', naa kuu' ña ni sakuu' nu' va'a a' si'e a', te ni natjin va'a tu a' ne yivi' vi'e a', te ni natia a' xa'a' inga ne nduu' kuenta Jesús, te ni chindiee' a' ne suchi' ini, te ni yoo tu'va a' sakuu' ichi', te saa a' sakuu' nuu' ña va'a.

¹¹ Te ña'a' kuaan', ne sava ndii, taxi ndo' nakoso' kivi' ña ikan'. Kuachi ndii, kij' ka'an ndiee' va' nimá ña xa'a' te yivi' ndii, saxinú ña kuento ña ni taxi ña nuu' Cristo, te kuní ña tunda'a' tukuu' ña. ¹² Te xiin' ña jaan' ndiso' kuachi ña xa'a' a ña ni saxinú ña kuento ña ni taxi ña nuu' a. ¹³ Te sakan' tu nanduu' ña ne suxan', te xa nuu' vi'e ne yivi' kuiti' xika' ndi'e' ña,

te süü' ña jaan' kujti' xaa' nja, süü' jaan' ndii nanduu' tu nja ne vixi, te chi'ni' xiin' mji' nja mii' köo' kana' ña'a', te ka'an nja ña xata'an ka'an nja. ¹⁴ Ña jaan' na kuii' kuní i ña tunda'a' ne jaan', te koo si'e nja, te kumi' nja चुुन तिखिन वि'e nja, te saxinú tu nja a, te köo' ndee jin xa'a' ña kuví ka'an kuachi ne ndasi' yoo' xa'a' e'. ¹⁵ Kuachi ndii xa ni kuxioo sava ne kuaan' jaan' nuu' ichi' Jesús, te ndikún nja ña ndiva'a. ¹⁶ Sakan' na kuii', naa' jin ne ndikún ichi' Jesús xiin' e' yoo jin ña' kuaan' vi'e nja ndii, kuní a ña chindiee' ña'a' nja, te xaku kua'a' चुुन तखि न्जा न्नु' यो', ne nakayá xa'a' Jesús, sakan' te kuví chindiee' e' ne kuaan', ne jin ndaa' tilu' xna'a.

Ka'an Pablo ña kuní a tiin ka'nu' e' te xixa, te xito' ne nakayá xa'a' Jesús

¹⁷ Te xixa, te ni'i' ichi' va'a nuu' ne nakayá xa'a' Jesús ndii, xata'an ña koto ka'nu' ña'a' e', te taxí e' ña kutiaku ra. Te ndii, ña jaan' nduu' ña va'a ka saa e' xa'a' te xixa, te xachuun' ndiee' va ña ka'an ndoso' ra xa'a' ichi' Jesús xiin' ña sania'á tu ra tu'un a. ¹⁸ Kuachi ndii yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: "Chü'un ndo' tindaa' yu'u' toro kij' sakoyó ri' ndikin' trigo." Te yoso' tu a ndii: "Te xachuun' ndii, xata'an ki'in ya'vi ra." Sakan' yoso' a.

¹⁹ Naa' tiin' kuachi jin ne yivi' jin te xixa, te xito' ne nakayá xa'a' Jesús ndii, kändixa' un' ña ka'an nja

naa' köo' uvi ta'an, uun uní ta'an ne tiin' kuachi ña'a'. ²⁰ Te naa' xaa' naa xaa' yoo ka kuachi ndii, kaní kuento ña'a' un' nuu' sakuu' ne nakayá xa'a' Jesús, te kuyi'vi inga ne jaan', te saa nja ña jaan'.

²¹ Te nuu' Ndiosí, xiin' nuu' Jesucristo, xiin' nuu' sakuu' ángele, ña ni nakaxin a ndii, sakuiso' chuun' i yo'ó ña ka'an chuun' un' ña yo'o' nuu' sakuu' ne yivi'. Te kij' xaa' un' ña jaan' ndii, chitun koo jin un', ni ndee nakaxin tu un' ne yivi'. ²² Kaniní va'a va un' ña kuní ka chindu'u' un' nda'a' un' xini' yoo ka, te sakuiso' chuun' ña'a' un', koto ka kujso un' kuachi ña xaa' nja. Kaka ndoo un' nuu' Ndiosí.

²³ Te kö'o ka un' xa mii' ndi'i' tikui, süü' jaan' ndii koto tu un' sie vino xa'a' a ña ku'vi chito va tixin un'.

²⁴ Sava ne yivi' ndii, tuvi' va xaa' nja kuachi ndee ña kuní ka nandiee a, ndisu sava tuku nja ndii, ndee kij' nandiee kuachi nja, te sakan' vi' natuvi a. ²⁵ Te sakan' tu ña va'a ña xaa' e' ndii, yoo ña kuaan' vi' kuní e', ndisu sava a ndii, küvi kuní e' vitin, te ndii naá kivi' ndii, kuní e' sakuu' a.

6

¹ Sakuu' ne jin xini Jesús, ne xiko' ni'i' jin xto'o ndii, kuní a ña koto ka'nu' nja xto'o nja te kanja'a ne yivi' xa'a' Ndiosí xiin' xa'a' ña ndixa ña sania'á e'. ² Te ne xiko' ni'i' jin ne jin xini

Jesús ndii, vā'a t̄iin ka'nu' n̄iā ne jaan' xa'a' a n̄iā nduu' inga' n̄iā ne in̄i xini Jesús xiin' n̄iā, süu' jaan' ndii kuni a n̄iā ka'ka nuu' va'a ka n̄iā nuu' ne jaan', sakan' n̄iā xa'a' n̄iā va'a ne n̄an̄i man̄i' e', ne in̄i xini Jesús, xachuun' n̄iā. N̄iā yo'o' kuni a san̄ia'á un' ne yivi', te suvi' tu a kond̄ia yu'u' n̄iā'a un'.

Ndeē chaa' ka va'a kuni e' xiin' n̄iā kumi' e'

³ Naa' yo'o ka san̄ia'á xa'a' xto'o e' Jesucristo, te n̄akuitá a xiin' n̄iā nd̄ixa n̄iā san̄ia'á e', te ch̄ind̄iee' tu a ne yivi' te saa n̄iā n̄iā kuni Ndiosí ndii, ⁴ iin' te n̄uñu', te k̄undani xachi' n̄iā xaa' nduu' ra. Te xtan̄i va' ra iin' taan' ra xiin' ne yivi' xa'a' n̄iā kuāsa' kuni n̄iā ka'an' ra, te xiin' n̄iā jaan' sakaku' ra n̄iā ndasi' nuu', xiin' tu'un' kui'e, xiin' n̄iā kan̄iā'a xiin' ta'an' ne yivi', xiin' n̄iā in̄i ka ne yivi' xini ta'an' n̄iā. ⁵ Te kani' ta'an' te jaan' kuento xa'a' n̄iā kuāsa' kuni, sakan' n̄iā xa' n̄i tuvi' n̄iā xan̄ini ra, te xini ra n̄iā nd̄ixa, te tiin' nd̄iaa' ra n̄iā nd̄ixa n̄iā kand̄ixa' e', te xiin' n̄iā jaan' sanduvika' xiin' m̄ji' ra. Kux̄ioo un' nuu' te xaa' naa n̄iā jaan'.

⁶ Naa' xaa' e' n̄iā kuni Ndiosí, te va'a kuni e' xiin' n̄iā kumi' e' ndii, ndeē naa ne vika' nduu' e' nuu' a. ⁷ Kuachi' ndii kij' n̄i tuvi' e' iin' yivi' ndii, k̄oo' n̄iā'a ndiso' e'. Te sakan' tu' kij' kuv̄i e' ndii, k̄oo' a kuiso' e' ku'un' e'. ⁸ Xa'a' a jaan' na kuu', naa' kumi' e' n̄iā xax̄i' xiin' n̄iā ku'i'nu' e' ndii, na va'a

kun̄i nimá e'. ⁹ Sakan' n̄iā, ne kuni kuv̄ika' ndii, koyó n̄iā nuu' n̄iā xito' kua'a n̄iā'a' n̄iā kin̄i, te xiku'un' n̄iā nuu' kua'a' n̄iā ndioo' in̄i n̄iā. Te n̄iā jaan' ndii, n̄iā k̄uu' kaxi' nduu' a, te sando'o' n̄iā'a' a, te sando'o' nda'vi tu n̄iā'a' a, ndeē skachi' sandoñu'u' xachi' n̄iā'a' a. ¹⁰ Kuachi' ndii n̄iā too va' ne yivi' xu'un' nduu' xa'ndu' sakuu' nuu' n̄iā n̄iā'a. Te xa'a' a n̄iā ndioo' in̄i va' n̄iā n̄iā jaan' na n̄i kux̄ioo' sava n̄iā nuu' n̄iā nd̄ixa n̄iā kand̄ixa' e', te n̄i sando'o' kua'a' n̄iā'a' n̄iā jaan'.

Ndiaa yu'u' ka Pablo Timoteo

¹¹ Ndisu yo'ó, te n̄i sakuiso' chuun' Ndiosí ndii, kux̄ioo un' nuu' sakuu' n̄iā n̄iā'a jaan', te k̄undikun' naa ndikun' un' n̄iā xachuun' ndaku un', te saa un' n̄iā kuni Ndiosí, te kuj̄in n̄i' un' nuu' n̄iā in̄i un' xini un' Jesús, te k̄undikun' tu un' n̄iā ndan̄i un' ne yivi', xiin' n̄iā kuie in̄i un', xiin' n̄iā maso kuu un' xiin' ne yivi'. ¹² Te kua'an' naa kua'an' un' n̄iā xanduxa' un' xa'a' n̄iā nd̄ixa, n̄iā kand̄ixa' e', te kuj̄in n̄i' un' nuu' ichi' n̄iā kua'an' v̄i'e Ndiosí mii' kundu'u' un' ndeē ndi'i' n̄i kivi'. Sakan' n̄iā m̄ji' Ndiosí n̄i kan̄a yo'ó xa'a' n̄iā jaan' kij' n̄i nd̄iee' yu'u' un' xiin' iin' kan̄i' nimá un' nuu' kua'a' va' ne yivi' n̄iā nduu' un' kuenta Jesús.

¹³ Te nuu' Ndiosí, n̄iā taxi' kivi' n̄i nuu' sakuu' n̄iā'a, xiin' nuu' Jesucristo, n̄iā n̄i nd̄iee' yu'u' va'a nuu' Poncio Pilato, sakuiso' chuun' i yo'ó,

14 te saxinú un' chuun ña ni natin un' nuu' a. Te taxí un' tivi' nimá un', te ni ndee taxí tu un' ndee iin xa'a' ña kuví tijn kuachi ne yivi' yo'ó, sakan' saa un' ndee xaa kivi' ña nandiko' xto'ó e' Jesucristo. 15 Te mji' Ndiosí satuví kivi' jaan' kij' kuní mji' a. Sakan' ña iin ndaa' ña jaan' kuíti' nduu' ña su'un, ña xa'ndia chuun' kuu' nuu'. Te sivi' tu a nduu' ña xata'an tijn ka'nu' e', te ña ka'nu' ka' nduu' a te sakan' sakuu' te xa'ndia chuun' kuu' nuu', te nduu' tu a xto'ó nuu' sakuu' xto'ó. 16 Te iin ndaa' ña jaan' kuíti' kōo' kivi' kuví, te yoo a tein ñu'u, ña ndatun' va, te ndee iin ña'a kuví kuyatín nuu' a, te ndee iin ne yivi' tia'an kuní ña'a, ni ndee kuví tu kuní ña'a' nja xiin' nduchi' nuu' nja. Te na natin a sakuu' ña tiin' ka'nu' ña'a' e', xiin' sakuu' ña xa'ndia chuun' ndee ndi'i' ni kivi'. Sakan' na kunduu a.

17 Ne vika' iin yivi' yo'o', ne ini xini Jesús ndii, ka'an chuun' un' xiin' nja ña kunduu nja ne ñuñu' nimá, te ni ndee chindu'u' tu nja ña ndiatu' ini nja nuu' ña vika' nja, sakan' ña yachi' va xka'ndiá ña jaan'. Süu' jaan' ndii nuu' Ndiosí kuíti' chindu'u' nja ña ndiatu' ini nja, ña jaan' taxi' sakuu' ña kuní nuu' e', te koo va'a e'. 18 Te ka'an chuun' tu un' xiin' nja ña kuní a saa nja chuun' va'a, te na kunduu nja ndee naa ne vika' xiin' kua'a' chuun' va'a, te koo tu'va nja xiin' ña samani' nja

ne yivi', te nata'vi' nja ña ni xamani' ña'a' Ndiosí. 19 Te kij' xaa' nja sakan' ndii, kaya nja ña vika' xna'a ndivi', te xiin' ña jaan' kuví ni'i' nja iin kivi' ñuu xna'a kivi' ña kixin.

Ña ka'an chuun' so'o' ndi'i' Pablo nuu' Timoteo

20 Koto va'a un' ña ni sakuiso' chuun' Ndiosí yo'ó, Timoteo. Taxí so'ó un' kuu' ne ka'an kuento ña sanduxín, ña yoo iin yivi', ni ndee ña kuasa' kuní ña ka'an ne kani ta'an' kuento xa'a' ña xini tuní te yivi' iin yivi'. 21 Te sava ne ini xini Jesús xiin' e' ndii, xa'a' a ña ni chuun' xa'a' nja kuu' ña jaan' ndii, ni kuxioo nja nuu' ichi' a.

Na sañu'u' na Jesucristo yo'ó. Sakan' na kunduu a.

Tutu ña uvi ña ni ke'i San Pablo kua'an nda'a' Timoteo

Ti'vi' ra cha'an' ra

¹ Yu'u nduu' Pablo, te Jesucristo ni tianu' yu'u te sania'a i ichi' a saa kuni Ndiosí, te ka'an ndoso' i xa'a' kuento ña ni ndoo Ndiosí xiin' e', ña taxi' a kivi' ñuu e' xa'a' a ña ini e' xini e' Cristo Jesús. ² Ti'vi' i cha'an' un', Timoteo, te nduu' un' ndee naa si'e i xa'a' a ña ini inga' e' xini e' Jesús. Na sañu'u' na Ndiosí, yuva' e', xiin' xto'o e' Jesucristo, yo'ó, te na kuvita ini a xa'a' un', te na taxi' tu a ña manj' koo xiin' un'.

Xandieni Pablo Timoteo

³ Sakuu' ichi' kij' ka'an' i xiin' Ndiosí, iin ke'in' nduu' a, uun ñuu nduu' a ndii, naka'an' i xa'a' un', te taxi' i ña chindani Ndiosí, ña xika' nuu' i nuu' xiin' nimá ndoo, saa ni xaa ne xij' yata' i. ⁴ Kij' naka'an' i ña ni xitja tikui nuu' un' kij' ni ndei' ta'an' e' ndii, kuni kunj' i yo'ó, te va'a ndi' i kunj' nimá i. ⁵ Naka'an' tu i ña ini xna'a un' xini un' Jesús naa ni xaa xi'na xtaan' un' Loida xiin' si'i' un' Eunice. Xini kaxi' i ña ini tu yo'ó naa ne jaan'. ⁶ Xa'a' a jaan' na sanaka'an' i yo'ó ña taxi' un' nda'va ña chuyun va ña ni taxi' Ndiosí nuu' un' kij' ni chindu'u' i nda'a' i xini' un'. ⁷ Kuachj' ndii ni

taxi' Ndiosí iin espíritu ña iyo nuu' e', süu' jaan' ndii Espiritu mji' a ni taxi' a nuu' e', te taxi' ña jaan' ña ndjee' e', te taxi' tu a ña ndani e' ne yivi', xiin' ña ndiko' ni'i' xiin' mji' e'.

⁸ Sakan' na kuii' küchani un' te ndjee yu'u' un' xa'a' xto'o e', ni ndee xa'a' yu'u' ña naa i vj'e kaa xa'a' a ña ndjee' yu'u' i xa'a' a. Süu' jaan' ndii kundieni un' nuu' tundo'o' ña ndo'o' un' xa'a' tu'un va'a xiin' ña ndjee' Ndiosí naa xaa' yu'u'. ⁹ Kuachj' ndii ni sakakú Ndiosí yoo' nuu' kuachj' e', te ni kana a yoo' te kunduu e' kuenta a. Te süu' xa'a' ña va'a ña ni xaa e' na ni xaa a sakan' xa'a' e'. Süu' jaan' ndii ndee kij' tia'an koo iin yivi' ndii, ni chituni Ndiosí kuento ña kundani mji' a yoo' xa'a' ña saa Cristo Jesús. ¹⁰ Te vitin ndii, xa ni satuvi Ndiosí ña ni chituni a jaan' ña ni kixin Cristo Jesús, ña ni sakakú yoo' nuu' kuachj' e', te ña jaan' ni sandoñu'u' ndjee' ña xani' yoo'. Te xiin' tu'un va'a ni satuvi kaxi' a nuu' e' ña kuvj' natjin e' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i'. ¹¹ Te xa'a' tu'un va'a jaan' ndiso' chuun' i ña nduu' i te ka'an ndoso' a, te nduu' tu i te ni tianu' Cristo sania'a tu'un jaan' nuu' ne tuku', te nduu' tu i maestro xa'a' ña jaan'. ¹² Xa'a' a jaan' na ndo'o' i yo'o' vitin. Ndisu küchani i, sakan' ña xini i yoo nduu' ña ini i xini i, te ini xna'a i ña kumi' ña jaan' ña ndjee', te koto va'a

a ndee kivi' so' o' ndi' i' chuun ña ni xaa i, ña ni sanakua' a i nda' a' a. ¹³ Taxa' a un' ña ni sania' á i yo' ó, te ini un' xini un' Cristo Jesús, te ndani un' ne yivi' xaa' a. ¹⁴ Te xiin' ndiee' Espíritu Santo, ña naá nimá un', koto va un' tu' un va' a ña ni sania' á i yo' ó.

¹⁵ Xa xini un' ña ni nakoo sakuu' ne ni kiee ñu' u' Asia yu' u, te ni nakoo tu Figelo xiin' Hermógenes yu' u.

¹⁶ Na kuvita ini xto' o e' Jesús xa' a' ne vi' e Onesiforo, sakan' ña ki' in' ichi' ni xandieni ra yu' u, te ni kuchani ra xa' a' a ña naá i vi' e kaa. ¹⁷ Süu' jaan' ndii xaa so' o ra ñuu Roma yo' o', te ni xa' a' nanduku' ndi' ni ra yu' u ndee ni xan kuni ra mii' naá i. ¹⁸ Na kuvita ini xto' o e' Jesús xa' a' Onesiforo jaan' kivi' so' o ndi' i'. Xini kaxi' un' ña ni chindiee' va ra yoo' ñuu Éfeso.

2

Kuni a kuita ni' i e' nuu' ichi' Jesús tee' ndee yoo tundo' o' kivi' ñuu e'

¹ Te yo' ó, yuva' i, kujin ni' i un' nuu' ña xamaní' Ndiosí yoo' xa' a' a ña nduu' e' kuenta Cristo Jesús. ² Ña ni xini so' o un' ni ka' an i nuu' kua' a' ne yivi' ndii, ña jaan' kuni a tiachuun' un' te xika' ndaku ichi' xto' o e', te tuu un' ña yoo tu' va xna' a ra te sania' á ra ña jaan' nuu' tuku ne yivi'. ³ Na kundo' o inga' e' nuu' ichi' Jesucristo xa' a' a ña nduu' e' ndee naa te xiin' va' a xa' a' a. ⁴ Te ndee

jin te xiin', te kuni ndoo va' a nuu' te tiachuun' ña' a' ndii, ndi' ni ra saa ra naa xaa' ne yivi' nda' vi so' o. ⁵ Te sakan' tu te katin ta' an' ndii, küvi natijn ra corona ña xata' an natijn ra naa' katin ta' an' va' a ra saa ka' an tu' un ndei' xa' a' ña xasiki' jaan'. ⁶ Te sakan' ni tu jin te xachuun' u' vi xa' a' ku' u ndii, xi' na ra xata' an kaxi' ña savi' va' a ka ki' nakuxa' a. ⁷ Kanini un' xa' a' ña ka' an i jaan', te mji' xto' o e' chindiee' yo' ó te kundani kaxi' un' sakuu' a.

⁸ Te naka' an' un' xa' a' Jesucristo, ña ni natjaku, ña nduu' sjani' xika' David. Te tu' un va' a xa' a' ña jaan' ka' an ndoso' i. ⁹ Te xa' a' ña jaan' sando' o' te yivi' yu' u, te tiin i xiin' karena naá i vi' e kaa yo' o' ndee naa jin te xaa' ña nja' a. Ndisu tu' un Ndiosí ndii, kuasa' tiin a xiin' karena. ¹⁰ Xa' a' a jaan' na kundieni i saa ka ndo' o' i xa' a' ne ni nakaxin Ndiosí, te kivi natijn tu ne jaan' ña sakaku' ña' a' a xa' a' ña ni xaa Cristo Jesús, sakan' te kundiee nja ndee ndi' i ni kivi' mii' ndatun' kaa'. ¹¹ Te ña ka' an i yo' o' ndii, ña ndaku nduu' a:

Naa' ni xi' i inga' e' xiin' Cristo ndii, kutjaku inga' tu e' xiin' a.

¹² Naa' ni kundieni e' nuu' tundo' o' xa' a' a ndii, ka' ndia chuun' inga' tu e' xiin' a.

Ndisu naa' ka' an e' ña xini ña' a' e' ndii,

ka' an tu a jaan' nuu' Ndiosí ña xini a yoo'.

13 Naa' xächuun' ndaku e' nuu' a ndii, kua'an naa kua'an ña jaan' xachuun' ndaku a xa'a' e'. Kuächí ndii küvi xächí namá a saa kuu' a.

Kuní a kunduu e' te xachuun' va'a, te va'a kuni Ndiosí xini a

14 Te sanaka'an' un' ne ini xini Jesús ña ni ka'an i jaan'. Te sakuni' ndiee' un' ne jaan' ña nuu' Ndiosí ka'an i ña vä'a kani' ta'an' ña kuento xa'a' ña kuäsa' kuní. Sakan' ña sativi' ndi'i ña'a' ña jaan' ki' xini so'o ña a. 15 Nakundiee' un' te kunduu un' jin te va'a kuni Ndiosí xini a ndee naa jin te xachuun' va'a, te köo' ndee jin xa'a' ña kuchani ra nuu' Ndiosí, te sanakuachi' ndaku ra tu'un ndixa xa'a' a. 16 Chi'ni' xiin' mii' un' xiin' te ndatu'un' kuento ña sanduxin xiin' ña kuäsa' kuní, sakan' ña te xaa' ña jaan' ndii, so'o saxioo' ka ra ne yivi' nuu' ña kuní Ndiosí. 17 Te ña sania'á ra ndii, kiku a ndee naa xaa' kui'e te'i, ña kiku kanii' jin' e'. Te tein te jaan' ka'ni te nduu' Hime-neo xiin' Fileto. 18 Te jaan' ndii, ni kuxioo ra nuu' tu'un ndixa, te xika' ra ka'an ra ña xa ni xka'ndia ña sanatiaku Ndiosí ne ni xi'i, te sasana' ra ña ini sava ne yivi' xini ña Jesús. 19 Ndisu ña ndixa xa'a' Ndiosí ndii, nduu' a ndee naa xa'a' vi'e ña jin kutu' mii' yoso' ña ka'an a ndii: "Xini xto'o e' ne nduu' kuenta a." Te yoso' tu a ndii: "Yoo ka nakuni ña Ndiosí

nduu' xto'o ña ndii, kuní a kuxioo ña nuu' ña ña'a." Sakan' yoso' a.

20 Te tixin jin vi'e chie ndii, yoo kua'a' nuu' ndachuun' ña tiin' ne yivi'. Yoo ña ni kua'a' xiin' oro, te yoo tu ña ni kua'a' xiin' plata, te yoo ni tu ña ni kua'a' xiin' ñu'u' kixin', te sakan' tu yoo ña ni kua'a' xiin' itun'. Te jin ña jaan' ndii, xa yoo xa yoo chuun nuu' a. Sava a yoo xa'a' chuun ka'nu', te sava tuku a yoo xa'a' chuun kualí kuso'o. 21 Ndee naa ndachuun', ña yoo xa'a' chuun ka'nu' jaan', nduu' ne kuxioo' nuu' ña ña'a jaan'. Te nduu' ña nditia xto'o e', te chuun va ña nuu' a, te yoo tu va ña xa'a' ndee ka chuun va'a.

22 Kunu un' nuu' kuächí ña xani ne sava xaa' ña, te kundikun un' ña xachuun' ndaku un', xiin' ña ini un' xini un' Jesús, xiin' ña ndani un' ne yivi', xiin' ña yoo un' ña maní' xiin' ne yivi'. Saa inga un' ña jaan' xiin' ne nakuni xiin' nimá ndoo ña Jesús nduu' xto'o ña. 23 Chi'ni' xiin' mii' un' xiin' ne kani' ta'an' kuento xa'a' ña kuäsa' kuní, xiin' xa'a' ña küu' kaxi' ña, sakan' ña xa xini kaxi' un' ña ña jaan' sandutiá tu'un kui'e. 24 Te jin te xika' nuu' nuu' xto'o e' ndii, kuní a kaní ta'an' ra kuento xiin' ne yivi', süu' jaan' ndii kuní a kunduu ra jin te vita nimá xiin' sakuu' ne yivi', te köo tu va tu ra te sania'á ña'a' ra, te kuie ku tu ini ra

xiin' nja. ²⁵ Te sakan' tu kuní a ña kondia yu'u maso ra, te nakuitá kuento xiin' ña ndixa, tee' kuain' taxi na Ndiosí ña nama te jaan' nimá ra, te sakuni' ña'a' a ña ndixa jaan'. ²⁶ Sakan' te ndoto nuu' ra, te ndje'ni ra nda'a' ña ndiva'a, ña ni saviku'un ña'a' te xaa' ra ña kuní mji' a.

3

Koo kua'a' tundo'o' iin yivi' kivi' so'o' ndi'i'

¹ Te vitin ndii, kuní i ña kundani un' ña kivi' so'o' ndi'i' ndii, koo kua'a' tundo'o' iin yivi'. ² Kuachi ndii koo kua'a' va ne ndani xiin' mji' kuji', te koo kua'a' ne ndioo' ini va xa'a' xu'un', te koo kua'a' ne ka'an ñuñu', te koo kua'a' ne ñuñu', te koo kua'a' ne kanja'a xa'a' Ndiosí xiin' xa'a' ne yivi', te koo kua'a' ne so'o' nuu' yuva' si'i', te koo kua'a' ne taxi' ña chindani, te koo kua'a' ne xito' ka'nu' Ndiosí, ³ te koo kua'a' ne ndani ndee sie, te koo kua'a' ne koo' ka'nu' xachi' ini, te koo kua'a' ne kanja'a xa'a' ne yivi', te koo kua'a' ne ndiko' ni'i' xiin' mji', te koo kua'a' ne tei' ini, te koo kua'a' ne ndasi' sakuu' nuu' ña va'a, ⁴ te koo kua'a' ne siki', te koo kua'a' ne yachi' va kuu', ndisu xanini nja ña xka'ndia naá kivi' xa'a' ña xaa' nja, te koo kua'a' ne ñuñu' ya'a, te koo kua'a' ne xtani ya'a ka ña sii' te sakan' ña xtani nja ña kuní Ndiosí. ⁵ Te ne jaan' ndii, kuu nja ndee naa ne xito' ka'nu' xna'a Ndiosí,

ndisu kuni nja nama Ndiosí kivi' nuu nja xiin' ña ndje'e' a. Te ki'in' ta'an un' xiin' ne jaan'.

⁶ Sakan' ña naa ne jaan' nduu' ne चुउन va te xika' ndi'e' nja vi'e ne yivi', te saviku'un nja ña'a', ne itia' ña ini nuu' ichi' Jesús, ne ndiso' kua'a' kuachi, te xa'a' a jaan' na xiko ni'i' ña'a' sakuu' nuu' ña ndioo' ini nja. ⁷ Te ne jaan' ndii, sakuaan te sakuaan nja, ndisu koo' kivi' xaá nja kundani nja ña ndixa xa'a' Ndiosí. ⁸ Te kuu' nja ndee naa ni kuu' James xiin' Jambres kii' ni xikuita'nu ra nuu' Moisés xta'an' kivi', ni' sakan' xikuita'nu nja nuu' ña ndixa jaan'. Sakan' ña xa ni nduxin xachi' ña xanini nja, te koo' चुउन tu nja nuu' ña ini e' xini e' Jesús. ⁹ Ndisu nakaa kua'a' nja xiin' ña xini xa'an' jaan', sakan' ña sakuu' ne yivi' kuni ña ne kuu' kaxi' nduu' nja naa ni ndo'o' te uvi' ta'an jaan'.

Sakuiso' chuun' Pablo Timoteo

¹⁰ Ndisu yo'ó ndii, xini kaxi' un' ña sanía'á i, te xini tu un' saa xika' i, te xini tu un' ndee ña kuni saa i xiin' kivi' nuu' i, te xini tu un' saa vi' ini i xini xto'o' e', te xini tu un' saa kuie kuu' ini i xiin' ne yivi', te xini tu un' saa kundani i Ndiosí xiin' ne yivi', te xini tu un' saa vi' kundieni i nuu' ichi' Jesús, ¹¹ te xini tu un' saa vi' mji' ni kuu' te yivi' xiin' i, te xini tu un' saa vi' ni ndo'o' i. Te xini tu un' saa ni ndo'o' u'vi' i

kij' n̄i xiká i ñuṽ Antioquía, xiin' ñuṽ Iconio, xiin' ñuṽ Lистра, xiin' kua'a' ña mji' n̄i kuṽ te yivi' xiin' i. Ndisu n̄i sakakú xto'o e' yu'u nuṽ sakuu' ña jaan'. ¹² Te sakuu' yoo', ne kuni saa ña kuni Ndiosí, xa'a' a ña nduu' e' ne in̄i xini Jesús ndii, sando'o' ne yivi' yoo'. ¹³ Te n̄ia'a, te xini xa'an' jaan' ndii, i'in kivi' kua'an so'o tívi' ka ra nuṽ ña n̄ia'a jaan'. Xini xa'an' ra ne yivi', te xini xa'an' ta'an' tu mji' ra.

¹⁴ Ndisu yo'ó ndii, kujin n̄i' i un' nuṽ ña n̄i sakuaan un', sakan' ña xini kaxi' un' ña ña ndixa nduu' a, te xini tu un' yoo n̄i sania'á a yo'ó. ¹⁵ Te ndee kij' lulu un' te xa xini un' ña yoso' nuṽ tutu Ndiosí. Te ña jaan' ndii, kumi' a ndiee' te sania'á a yo'ó, te kuni un' ña kuv̄i kaku e' nuṽ kuach̄i e' xa'a' a ña in̄i e' xini e' Cristo Jesús. ¹⁶ Te sakuu' ña yoso' nuṽ tutu Ndiosí ndii, mji' a n̄i saka'an nimá te yivi', te n̄i ke' i ra a. Xa'a' a jaan' na ña yoso' jaan' ndii, va'a a sania'á e' ne yivi', te va'a a saki'in' ndei' e' ne yivi', te va'a a nakata ndaku e' ne yivi', te va'a a sania'á ña'a' e' te sachuun' ndaku n̄ia saa kuni Ndiosí. ¹⁷ Sakan' te koo tu' va yoo' te xaa' chuun nuṽ Ndiosí, te kuv̄i saa e' sakuu' nuṽ chuun va'a.

4

Ka'an ndoso' e' tu'un va'a

¹ Nuṽ Ndiosí xiin' nuṽ Jesucristo, ña kixin sana'má ne tiaku xiin' ne n̄i xi' i kij'

ñandiko' a te ka'ndia chuun' a ndii, sakuiso' chuun' i yo'ó ² ña vikuijn un' ña ka'an ndoso' un' tu'un va'a. Ka'an un' un' ama'a ka, naa' kivi' va'a nduu' a, uun naa' s̄uvi a. Te xiin' ña jaan' nakata ndaku un' ne yivi', te saki'in' ndei' tu ña'a' un', te sandien̄i tu un' n̄ia xiin' ña kuie in̄i un' kij' sania'á un' ña jaan'. ³ Sakan' ña xaa kivi' ña nat̄ijn ne yivi' ña ndixa ña sania'á e' xa'a' Jesús, süu' jaan' ndii kuni n̄ia kuni so'o n̄ia ña xikán nimá mji' n̄ia. Sakan' na nduku' n̄ia moto vi' maestro, te sania'á ña'a' ña nakuitá xiin' ña xtani mji' n̄ia. ⁴ Nakoo n̄ia ña ndixa jaan' xata' n̄ia, te kuni so'o n̄ia kuento yu'u' te yivi' kuiti'. ⁵ Ndisu yo'ó ndii, koo ñu'u' in̄i va un' sakuu' ichi', te kundien̄i un' nuṽ tundo'o', te xanuṽ tu'un va'a t̄io' ka'an ndoso' un' nuṽ ne yivi', ne tia'an in̄i kuni Jesús, te saxinú ndi' i tu un' sakuu' chuun ña n̄i tax̄i Ndiosí nda'a' un' naa xaa' iin te xika' nuṽ va'a.

⁶ Sakan' ña yu'u' ndii, xa yoo i kuv̄i i te kunduu a ndee naa iin tuman̄i nuṽ Ndiosí, sakan' ña xa n̄i xaa kivi' ña ket̄a i iin yivi' yo'o'. ⁷ N̄i kunta'an' va'a i xiin' ña n̄ia'a, te xa n̄i saxinú i chuun ña n̄i tax̄i xto'o e' nda'a' i, te koo' kivi' n̄i nakoo i ña ndixa ña kandixa' e'. ⁸ Te vit̄in ndii, ndee ndiatu' in̄i i nat̄ijn i iin corona kivi' so'o' ndi'i, ña xata'an nat̄ijn ne xachuun' ndaku nda'a' xto'o e', ña nduu' ña xa'nú ndaku kuach̄i. Te süu' nda'a' yu'u'

kuiṭi' taxi ña'a' a, süu' jaan' ndii taxi tu ña'a' a nda'a' sakuu' ne ndiatu' xiin' iin kanii' nimá nja ña nandiko' a.

Xikán Pablo ña va'a nuu' Timoteo

⁹ Saá un' sakuu' ña nduxa', te kixin koto yachi un' yu'u, ¹⁰ Sakan' ña xa ni nakoo Demas yu'u, te kua'an ra ñuu Tesalónica xa'a' a ña ni xtanj va ra ña nduu' kuenta iin yivi'. Te xa kua'an tu Crescente ñu'u' Galacia. Te Tito kua'an ñu'u' Dalmacia. ¹¹ Te ndee iin ndaa' so'o Lucas ndu'u' xiin' i. Naka tu un' Marcos, te kixin ra xiin' un', kuachi ndii kuvj chindiee' ra yu'u xiin' chuun nuu' i. ¹² Tiquico ndii, ñuu Éfeso ni ti'vi' ña'a' i. ¹³ Kij' kixin un' ndii, koni' i un' toto nani' ni'nu' i ña ni nakoo i ñuu Troas mii' ndu'u' Carpo. Te koni' i tu un' tutu i, ndisu naka'an' ka un' xa'a' tutu iin' ña ni nakoo i ikan'.

¹⁴ Alejandro, te xachuun' xiin' kaa ndii, mii' va ni kuvj ra xiin' i. Ndisu nacha'vi mii' ra nuu' xto'o e' xa'a' ña ni xaa ra jaan'. ¹⁵ Koto xiin' mii' tu yo'ó nuu' te jaan', sakan' ña ni xikuita'nu ndiee' va ra nuu' tu'un va'a ña sania'á e'.

¹⁶ Kij' ni naka'an i xa'a' i nuu' te romano ña nuu' ndii, ndee iin koo' ni naka'an xa'a' i, süu' jaan' ndii ni nakoo sakuu' ra yu'u. Te ndiatu' ini i ña saa Ndiosí kuenta xa'a' ña ni xaa te jaan' xiin' i. ¹⁷ Ndisu xto'o e' ndii, yoo a xiin' i, te chindiee' a yu'u, sakan' te

ni taxi a ña ndiee' i te kuvj ka'an ndoso' ndi' i tu'un va'a, te sakan' ni xini so'o ña'a' sakuu' ne tuku' yo'o'. Te ni sakakú a yu'u nuu' león. ¹⁸ Te sakakú xto'o e' yu'u nuu' sakuu' ña nja'a, te kundjaka va'a a yu'u ndee ndivi' mii' xa'ndia chuun' a. Te na natjin Ndiosí sakuu' ña xaka'nu' ña'a' e' ndee ndi' i ni kivi'. Sakan' na kunduu a.

Ña ndeji' Pablo so'o' ndi' i

¹⁹ Kua'an Ndiosí koo Priscila xiin' Aquila, xiin' ne vi'e Onesíforo. ²⁰ Erasto ndii, ñuu Corinto ni ndoo ra, te ñuu Mileto ni nakoo i Trófimo, sakan' ña kuni kuvj ra. ²¹ Saá un' sakuu' ña nduxa', te kixin un' ña kuni ka xaa yoo' ña vixin. Ti'vi' Eubulo xiin' Pudente xiin' Lino xiin' Claudia cha'an' un'. Te ti'vi' tu sakuu' inga ñan' ta'an' e' cha'an' un'. ²² Te na koo na xto'o e' Jesucristo xiin' nimá un'. Na sañu'u' na Ndiosí sakuu' ndo'ó. Sakan' na kunduu a.

Tutu ña ni ke'i San Pablo kua'an nda'a' Tito

Ti'vi' ra cha'an' ra

1 Yu'u nduu' Pablo, te xika' nuu' nuu' Ndiosí, te nduu' tu i te ni tjanu' Jesucristo sania'á ichi' a, te kujni ne ni nakaxin Ndiosí kuni nia Jesús, te kundani nia ña ndixa ña kandixa' e'. 2 Xa'a' a jaan' na ndiatu' ini nia kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i, ña xa ni taxí Ndiosí kuento a xa'a' ndee xta'an' kij' tia'an kua'a' iin yivi', te ña jaan' ndii, xini xa'an' a. 3 Kij' ni xaa kivi' ña ni nakaxin a ndii, ni satuvi' a kuento jaan'. Te mji' Ndiosí, ña sakakú yoo', nduu' ña ni sakuiso' chuun' yu'u te ka'an ndoso' i ña jaan' nuu' ne yivi'. 4 Tito, yo'ó ndii, ndee naa si'e mji' xna'a' i nduu' un' xa'a' a ña ini inga' e' xini e' Jesús, te ti'vi' i tutu yo'o' nda'a' un'. Te na sañu'u' na Ndiosí, yuva' e', xiin' xto'q' e' Jesucristo, ña sakakú yoo', yo'ó, te na kuvita tu ini a xa'a' un', te na taxí tu a ña maní' koq' xiin' un'.

Saa kuni a kaka nuu te xixa te xa'ndia chuun' nuu' ne nakayá xa'a' Jesús

5 Kij' ni nakoo' i yo'ó nuu' ñu'u' ña naá i'nu ña nani' Creta ndii, ni xaa i sakan' te ndasava'a' un' ña kuni xinu, naa kuu' ña sakuiso' chuun' un' te xixa, te ka'ndia chuun' nuu' ne nakayá xa'a' Jesús

i'in ñuu, saa ni tjachuun' i yo'ó. 6 Te iin te xixa, te xa'ndia chuun' nuu' ne nakayá xa'a' Jesús ndii, kuni a ña kunduu' ra iin te ka'an va'a ne yivi' xa'a', te iin ndaa' kujti' ña' si'i ra koq, te si'e ra ndii, kuni a ña ini nia xini nia Jesús, te kunduu' nia ne nia'a, ni ndee kunduu' tu nia ne so'q. 7 Kuachí ndii, te xito' ne nakayá xa'a' Jesús jaan' ndii, kuni a ña kunduu' ra iin te ka'an va'a ne yivi' xa'a', sakan' ña chuun' nuu' Ndiosí xaa' ra. Te kuni a ña kunduu' ra te ñuñu', ni ndee te i'ni', ni ndee te xini, ni ndee te kunta'an' xiin' ne yivi', ni ndee te xini xa'an' ne yivi' te kij'in ra xu'un'. 8 Süu' jaan' ndii kuni a ña kunduu' ra iin te natiin' maní' ne yivi' kij' xaá nia vi'e ra, iin te ka'an va' nimá saa ña va'a, iin te kuu' kaxi', iin te xachuun' ndaku, iin te xika' ndoo' nuu' Ndiosí, iin te xito' xiin' mii'. 9 Te sakan' tu kuni a ña kujin ni'i ra saa nii' ni sakuuan' ra tu'un va'a ña kandixa' e', te koq tu va' ra, te kaní kuento ra ne yivi' xiin' ña va'a ña sania'á ra xa'a' ña ndixa ña kandixa' e', te sakandixa' ra ne xikuita'nú nuu' tu'un va'a jaan'.

10 Kuachí ndii yoo kua'a' te so'q nuu' ña kandixa' e' jaan', te ka'an saka ra, te xini xa'an' tu ra ne ini xini Ndiosí. Sakan' xaa' naa kuu' te ka'an ña kuni a ña kasa'a' e' tuni iin' e'. 11 Taxí' un' sania'á te jaan' ne ndikún ichi' Jesús, sakan' ña sasana' ra sakuu' ne ndiee' vi'e mii'

ko'ni' rā sania'á rā. Tē siin' tuku' ndii, süu' xa'a' Ndiosí xaa' rā chuun jaan', süu' jaan' ndii xa'a' a ña kuni k'i'in rā xu'un' kuiti' xaa' rā a. ¹² Xa'a' a jaan' na xa ni ka'an tiakú jin tē ñuu Creta ñaa' xa'a' ne ñuu rā xta'an' ndii: "Ne ñuu i, ne Creta ndii, vixi va mji' ne jaan', tē kuu' nja ndee na kiti' iku', tē sakan' tu xixi' xka'ndja nja, tē suxan' va tu nja", ni kachi rā. ¹³ Tē ña ndaku ni ka'an rā, sakan' na kuní a ña kondja yu'u' ndiee' un' ne ndikún ichi' Jesús jaan', tē nakuitá ni'i tukuu nja nuu' ña ini e' xini e' Jesús, ¹⁴ tē saa tu nja kuenta kuu' kuento ña ni nata'vi' xini' tē judío, ni ndee saa tu nja kuenta kuu' ña ka'an chuun' tē yivi', tē ni saxioo xiin' mji' nuu' ña ndixa xa'a' Ndiosí.

¹⁵ Ne ini xna'a xini Jesús ndii, ndoo nimá nja tē ndoo tu sakuu' ña'a nuu' nja. Ndisu ne xa ni tivi' nimá, tē ini tu nja xini nja Jesús ndii, koo' ndee jin ña ndoo nuu' ne jaan'. Kuachi ndii mji' ndi'i' ña kuasa' kuní xanini nja, tē natuvi' ini nja xa'a' ña nja'a, ña xaa' nja. ¹⁶ Ka'an ne jaan' ña xini nja Ndiosí, ndisu xiin' ña xaa' nja ndii, nia'á nja ña ne xini xa'an' nduu' nja. Tē kini va kuu' nja, tē nduu' tu nja ne so'o, tē sakan' tu koo' kivi' xaa' nja ndee jin nuu' ña va'a.

2

Saa kuní a sania'á Tito

¹ Ndisu yo'ó ndii, ka'an kuiti' un' ña nakuitá xiin' ña ndixa ña kandixa' e'. ² Tē xixa ndii, ka'an un' xiin' rā ña kuní a koo ñu'u' ini va rā, tē kuní tu a ña kunduu rā jin tē ka'an va'a ne yivi' xa'a', tē kuní a ña kuu' kaxi' rā, tē kuní a kujin ni'i tu rā nuu' ichi' Jesús, tē kuní a ña kujin ni'i tu rā nuu' ña kundani rā ne yivi', tē kujin ni'i tu rā tee' ndee yoo tundo'o' nuu' kivi' ñuu rā. ³ Sakan' tu ña'a' xixa ndii, sania'á un' nja ña kuní a kaka' ii' nja saa kuní Ndiosí. Tē sätaví kuachi nianí nja ne yivi', tē ni ndee kunduu tu nja ne xtaní va ko'o vino, ndee va'a ka na sania'á nja ña va'a, ⁴ tē kondja yu'u' nja ña'a' sava ña kundani ne jaan' ii' nja xiin' si'e nja. ⁵ Tē na kondja yu'u' tu nja ne sava jaan' ña kunduu nja ne kuu' kaxi', tē kunduu tu nja ne xika' ndoo, tē koto maní' tu nja ne ndee vi'e nja, tē va'a tu nimá nja kuní nja ne yivi', tē sakan' tu koto ka'nu' nja ii' nja. Sakan' tē koo' ne kivi' kanja'a xa'a' tu'un Ndiosí.

⁶ Sakan' tu ne sava ndii, kondja yu'u' un' nja ña na kunduu nja ne kuu' kaxi', ⁷ tē xiin' ña xaa' un' nia'a un' nja ña xachuun' ndaku un' xiin' sakuu' ña xaa' un', tē kiji' sania'á ña'a' un' ndii, saa un' ña jaan' xiin' jin kanii' nimá un', tē saa tu un' saa xata'an kujini e'. ⁸ Tē sakan' tu sania'á ndaku un' ne yivi', tē koo' ne kivi' kanja'a xa'a' tu'un va'a, sakan' tē yoo ka xikuita'nú nuu' ña sania'á un' jaan' ndii, kuka'an nuu'

nja, kuachì ndii kōō' ña nja'a kuvì ka'an nja xa'a' e'.

⁹ Te sakan' tu ne xiko' ni'i' iin xto'o ndii, kondia yu'u' un' nja, ña taxì so'o nja ña ka'an chuun' xto'o nja xiin' nja, te kaka nja xakuatia' nja te jaan' xiin' sakuu' ña xaa' nja, te kani ta'an' nja kuento xiin' ra. ¹⁰ Te sakuina' nja ña'a xto'o nja jaan', süu' jaan' ndii kuní a ña sachuun' ndaku xna'a nja. Sakan' te kuní sakuu' ne yivi' ña ndatun' ya'a ka'an ña ndixa xa'a' Ndiosí, ña nì sakakú yoo'.

¹¹ Kuachì ndii xa nì nia'a tuvi' Ndiosí ña ndani mji' a yoo'. Sakan' na katani' a ña sakakú a sakuu' yoo' ne yivi' iin yivi' nuu' kuachì e'. ¹² Te xiin' ña ndani a yoo' jaan' sania'á a yoo' ña kuxioo e' nuu' sakuu' nuu' ña nja'a, xiin' ña too ini, ña yoo iin yivi'. Te kunduu e' ne kuu' kaxi', te kaka ndaku e' iin yivi', te saa e' ña kuní Ndiosí, ¹³ ña ndiatu' e' xaa ña ndiatu' ini e' xa'a', ña nduu' kivi' ndatun' ña kixin Ndiosí ka'nu' koo' chukuu', ña nduu' Jesucristo, ña sakakú yoo'. ¹⁴ Te nì sanakua'a xiin' mji' a, te nì xi'i a xa'a' kuachì e' te sandoó ndiká a yoo' nuu' sakuu' nuu' ña nja'a, te ndasandoo a nimá e'. Sakan' te kunduu e' kuenta mji' a, ne nduu' nditia a, ne xaa' xa nuu' ña va'a kuiti'.

¹⁵ Xiin' sakuu' ña ndiee' ña kumi' un' ka'an un' ña yo'o' nuu' ne yivi' ñaa', te sandieni un' nja, te ka'an ndiee' tu un' xiin' nja. Te taxì un' ndee iin xa'a' ña

ka'an kui'e ndee iin ne yivi' xa'a' un'.

3

Saa kuní a kuu ne ndikún ichi' Jesús

¹ Sanaka'an' naa sanaka'an' un' sakuu' ne ta'an' e', ne nduu' kuenta Jesús, ña kuní a saxinú nja ña ka'an te ndiaa chuun' nuu' ñu'u' e', xiin' te xa'ndia chuun' nuu' ñuu e'. Te na saxinú nja ña ka'an chuun' ra, te na koo tu'va tu nja te saa nja sakuu' ña va'a. ² Te na kani'a nja xa'a' ndee iin ne yivi', te na kani' ta'an' nja kuento xiin' ne yivi', süu' jaan' ndii maní' kuu nja xa'a' ne yivi' nia'á nja nuu' sakuu' ne jaan' ña maso kuu' nja.

³ Kuachì ndii nì kuu tu yoo' xta'an' naa kuu' ne jaan', nì nduu e' ne küu' kaxi', te nì nduu tu e' ne so'o nuu' Ndiosí, te xika' nì yoo e' nuu' ña ndixa, te nì xiko ni'i' sakuu' nuu' ña nja'a, ña ndioo' ini mji' e' yoo', xiin' ña sii', ña yoo' iin yivi'. Te xa nuu' nuu' ña nja'a nì tiaku e', te ndasi' nuu' e' nì xini ta'an' e', te kini va nì iin e', te nì ndasi' ta'an' e'.

⁴ Ndisu Ndiosí, ña sakakú yoo' ndii, nì nia'a a ña kuvita ini a xa'a' ne yivi' iin yivi' xiin' ña ndani a sakuu' e'. ⁵ Te süu' xa'a' a ña nì xaa e' ña va'a na nì sakakú a yoo', süu' jaan' ndii xa'a' a ña kuvita ini a xa'a' e' nì xaa a ña jaan', sakan' ña nì sandoyo' a kuachì e' kii' nì kaku e' tuku ichi', te nì na'in e' kivi' ñuu xaa'

n̄i xaa Espíritu Santo, ⁶ ña n̄i sakutu' Ndiosí nimá e' xa'a' ña n̄i xaa Jesucristo, ña sakakú yoo'. ⁷ N̄i xaa a sakan' te sandaku a nimá e' xa'a' a ña ndani m̄i' a yoo', te nat̄in e' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i, ña ndiatu' in̄i e' xa'a'.

⁸ Ña yo'o' ndii, ña ndaku nduu' a, te kuni i ña ka'an ndiee' va un' un' xiin' ne yivi', sakan' te kund̄i'ni ne in̄i xini Ndiosí te saa n̄ia ña va'a. Te ña jaan' ndii, ña va'a va nduu' a, te chindiee' kua'a' tu a sakuu' ne yivi'. ⁹ Ndisu kani ta'an' un' kuento xiin' ne yivi' xa'a' ña kuasa' kuni, n̄i ndee xa'a' kuento yata' ña ka'an n̄ia xa'a' ne xij' yata' e', n̄i ndee xa'a' tu'un ndei' Ndiosí. Kuachi ndii ña kuasa' kuni nduu' a kij' xaa' e' sakan', te kuasa' tu chindiee' a. ¹⁰ Te ne xika' nata'vi' ne ndikun̄i ichi' Jesús ndii, kani ña'a' un' kuento in̄i uvi ta'an' ichi', te naa' tax̄i so'o n̄ia ña ka'an un' ndii, tax̄i ka un' nduun̄i n̄ia xiin' ndo'. ¹¹ Kuachi ndii xa xini kaxi' e' ña xiin' ña jaan' nia'a ne jaan' ña xa n̄i sanako' xiin' m̄i' n̄ia nuu' ña ndixa, te xa kuachi m̄i' n̄ia katun' ña'a'.

Ka'an Pablo xiin' Tito xa'a' ña kuni a saa ra

¹² Te kij' ti'vi' i Artemas uun Tiquico mii' ndu'u' un' ñaa' ndii, saa un' sakuu' ña nduxa' te kixin koto un' yu'u ñuu Nicópolis. Sakan' ña ikan' xanini i xka'ndia i yoo' vixin. ¹³ Te chindiee'

un' te xikui'ni xa'a' ne yivi', te nani' Zenas, te chindiee' tu un' Apolos xiin' yoo ka nduu' ña'a ña kuni nuu' uvi saa' ra, te kivi nakaa ra ku'un ra xiin' tu'un Ndiosí, sakan' te kund̄o'o ra xa'a' ndee in̄i ña'a. ¹⁴ Sakan' te kivi sakuuan ne ndikun̄i ichi' Jesús xiin' e' saa n̄ia ña va'a, te chindiee' n̄ia ne natiin xna'a, te kunduu n̄ia ne chuun va nuu' Ndiosí.

Ndeji' Pablo Tito

¹⁵ Ti'vi' sakuu' ne chindiee' ta'an' xiin' i cha'an' un'. Te kua'an Ndiosí koo na ne in̄i inga' xini Jesús xiin' e', ne ndani yoo'. Na sañu'u' na xto'o e' Jesucristo sakuu' ndo'o. Sakan' na kunduu a.

Tutu ña ni ke'i San Pablo kua'an nda'a' Filemón

Ti'vi' ra cha'an' ra

1 Yu'u nduu' Pablo, te naá i vi'e kaá xa'a' a ña nduu' i te xika' nuu' nuu' Jesucristo. Yu'u xiin' ñani e' Timoteo ndii, ti'vi' ndu cha'an' un' Filemón kua'a, te xachuun' inga' xiin' ndu. 2 Te ti'vi' tu ndu cha'an' sakuu' ne nakaya xa'a' Jesús vi'e un'. Te sakan' tu ti'vi' ndu cha'an' ne ta'an' e' xiin' Cristo, ña' nduu' Apia xiin' te nduu' Arquipo, te xachuun' inga' xiin' e'. 3 Te na sañu'u' na Ndiosí, yuva' e', xiin' xto'q e' Jesucristo, ndo'ó. Te na taxi tu a ña maní' koo xiin' ndo'.

Ka'an Pablo xiin' Ndiosí xa'a' Filemón

4 Sakuu' ichi' kij' ka'an i xiin' Ndiosí ndii, taxi' i ña chindani a xa'a' un', Filemón, 5 sakan' ña xini i kuento ña ndani un' xto'q e' Jesús, te iní tu un' xini ña'a' un'. Te sakan' tu ndani un' sakuu' ne nduu' kuenta a. 6 Te ka'an va i xiin' Ndiosí ña xa'a' a ña jin kachi iní e' xini ña'a' e' ndii, kundani un' sakuu' ña va'a ña kuvi natjin e' xa'a' a ña ndikún e' ichi' Jesucristo. 7 Kuachi ndii va'a va kuni nimá i, te naá va'a tu iní i xa'a' a ña tiakú tu'un ña kundani va un' ne iní xini Jesús. Ñani i, sakan' ña ni saki'ví un' nimá kua'a'

ne nduu' kuenta Ndiosí xiin' ña xaa' un' jaan'.

Xikán Pablo jin ña va'a nuu' Filemón xa'a' Onésimo

8 Sakan' na kuii', tee' ndee kumi' i ña ndiee' ña ni taxi Cristo nuu' i te tiachuun' i yo'ó ndee ka ña kuni a saa un' ndii, 9 ndee chaa' ka ka'an nda'vi i xiin' un' te saa un' jin ña va'a xa'a' i xa'a' a ña ndani ta'an' e'. Yu'u, Pablo ndii, jin te xixa va nduu' i, te siin' tuku' ndii, vi'e kaá naá i vitin xa'a' a ña sania'á i ichi' Jesucristo. 10 Ka'an nda'vi i xiin' un' xa'a' Onésimo, te ni ka'an ndoso' i tu'un va'a nuu' tixin vi'e kaá yo'ó, ndee naa si'e i nduu' ra nuu' ichi' Jesús. 11 Naa' nuu' ni kixin ndii, jin te naá xachuun' kuasa' kuni ni nduu' Onésimo yo'ó nuu' yo'ó ndii, süu' sakan' ka nduu' a vitin, süu' jaan' ndii jin te xachuun' ndaku va nduu' ra nuu' i, te sakan' tu nuu' yo'ó.

12 Sakan' na kuii' ti'vi' ña'a' i mii' ndu'u' un', te ndee naa nimá i nduu' ra. 13 Tee' ndee ni kuni nimá i ña ndoo ra xiin' i nuu' yo'ó te chindiee' ra yu'u mii' naá i vi'e kaá xa'a' a ña ka'an ndoso' i tu'un va'a, 14 ndisu ni kuni i saa i ndee jin ña'a' xa'a' a ña ti'an ndoo e' kuento xa'a' ña jaan'. Sakan' te ña va'a ña saa un' xa'a' i ndii, kundu'u a ndee naa ña tiin' u'vi yu'u yo'ó te saa un' un, süu' jaan' ndii saa un' sakan' xa'a' a ña sakan' ka'an nimá mii' un'. 15 Kuachi ndii kuein' xa'a' a jaan' na ni

kuxiŋŋ Onésimo yo'o' nuu' un' iin xa'a'. Ndisu vjtin ndii sanandiko' i ra vj'e un', te ndoo ra ikan' ndee amaŋ ka kivi' xiin' un'. ¹⁶ Ndandij, kunduŋu ka ra te xika' nuu' nuu' kuiti' un', süu' jaan' ndii kunduŋu ra ndee naa ñani mji' un', te ndani va un'. Sakan' ña va'a ka nduu' a sakan'. Yu'u ndii, ndani va ña'a' i, ndisu yo'ó ndii, kuní a ña kundani ya'a ka ña'a' un'. Kundani un' ra sakan' ña süu' ndee ka nuu' te yivi' nduu' ra, süu' jaan' ndii iin te ndikún xto'ŋ e' nduu' ra.

¹⁷ Sakan' na kuii', naa' ndixa xna'a ñani un' nduu' i nuu' ichi' xto'ŋ e' ndii, natjin va'a un' ra ndee naa natiin' un' yu'u. ¹⁸ Naa' ni xaa Onésimo yo'o' ndee ka nuu' ña va'a xiin' un', uun naa' ndiso' ika' ra yo'ó ndii, yu'u naxa'vi xa'a' ra. ¹⁹ Yu'u, te nduu' Pablo, ke'i tutu yo'o', te chindu'u' i nuu' nda'a' i nuu' a, te kuni un' ña taxi' i kuento i ña naxa'vi i yo'ó sakuu' ña ndiso' ika' ra yo'ó. Tee' ndee kuvj sanaka'an' i yo'ó ña ndiso' ika' tu' mji' un' yu'u xa'a' kivi' ñuu un'. ²⁰ Ndixa, ñani i Filemón, ka'an nimá i ña saa un' iin ña va'a xa'a' i xa'a' a ña inj e' xini e' xto'ŋ e' Jesús. Saki'vi un' nimá i xiin' ña jaan' xa'a' a ña iin kachi xika' e' ichi' a.

²¹ Ti'vi' i tutu yo'o' nda'a' un', sakan' ña xini kaxi' i ña saxinú un' ña yo'ŋ, te ndee kua'a' ka saa un' te sakan' ña xikán i jaan'. ²² Te ndee vjtin sakuni' tu'un i yo'ó ña sakoo' tu'va un' iin xaan'

mii' kundu'u' i. Sakan' ña ndiatu' inj i saxinú Ndiosí ña xikán ndo' nuu' a, te kuvj keta i vj'e kaa, te ku'un ndi'e' i mii' ndiee' ndo'.

Ti'vi' te chindiee' ta'an' xiin' Pablo cha'an' Filemón

²³ Epafras, te naá vj'e kaa xiin' i xa'a' a ña xika' nuu' ndu nuu' Cristo Jesús ndii, ti'vi' ra cha'an' un'. ²⁴ Te sakan' tu ti'vi' Marcos, xiin' Aristarco, xiin' Demas, xiin' Lucas cha'an' un'. Te chindiee' ta'an' xiin' tu i nduu' sakuu' te yo'ŋ. ²⁵ Na sañu'u' na xto'ŋ e' Jesu-cristo nimá ndo'. Sakan' na kunduŋu a.

**Tutu yo'o' nduu'
ñā kua'an nda'a'
ne judío, ne
ndikún ichi'
Jesús**

*Ka'an Ndiosí xiin' e' vitiin
xiin' nda'a' si'e a*

¹ Nu'u' ni kixin ndii, kua'a' va ichi' te kua'a' va tu nuu' ni saka'an Ndiosí te ni ka'an tiakú tu'un a nuu' ne xij' yata' e'. ² Ndisu kivi' ñā xa kua'an ndi'i' iin yivi' vitiin ndii, xiin' nda'a' si'e a ni ka'an a xiin' e'. Te ñā jaan' ni ndasandu'u a ñā xiin' ñā'a sakuu' ñā yoo. Te xiin' nda'a' ñā jaan' tu ni xa'a Ndiosí iin yivi'. ³ Ñā jaan' nduu' ñā nia'á ñā ka'nu' koo' chukuu' Ndiosí. Te suvi' tu a nduu' ñā nakuitá xachi' xiin' Ndiosí jaan'. Te suvi' tu a nduu' ñā xito' sakuu' ñā yoo' xiin' ndi'ee' tu'un yu'u' a. Te kij' ndi'i' ni sandoyo' mji' a kuachi' e' ndii, ni xikundu'u' a ndienu' nda'a' kua'a' Ndiosí, ñā ka'nu' va. ⁴ Sakan' na kuii' ñā ka'nu' ka nduu' si'e Ndiosí jaan' te sakan' ángele, sakan' ñā ka'nu' ka kivi' ni natijn a te sakan' ñā jaan'.

⁵ Kuachi' ndii, kōo' kivi' ni ka'an Ndiosí xiin' ndee iin ángele ndii:

Si'e i nduu' yo'ó,
kivi' vitiin satuvi' i ñā nduu' i
yūva' un'.

Te tukū xaan' ni ka'an a ndii:
Yu'u' kunduu' yūva' te jaan',

te te jaan' kunduu' si'e i.

Sakan' kachi a.

⁶ Te ni ka'an ka tu Ndiosí kij' ni ti'vi' a si'e a ñā xkua'a' jaan' iin yivi' ndii:

Naa saka'nu' ñā'a' sakuu'
ángele,

ñā xika' nuu' nuu' Ndiosí.

Ni kachi a.

⁷ Te ndisu xa'a' ángele yoso' a nuu' tutu Ndiosí ndii:

Te ángele, ñā xika' nuu'
nuu' a ndii,

sananduu' ñā'a' a ndee na
tachi',

uun ndee na ñu'u' ndatin.

⁸ Ndisu ni ka'an Ndiosí xa'a' si'e a ndii:

Ndiosí, yo'ó nduu' ñā
xa'ndia chuun' ndee
ndi'i' ni kivi',

te xa'ndia chuun' ndaku tu
un'.

⁹ Te xtani un' ñā xachuun'
ndaku, te ndasi' un'
ñā nja'a.

Xa'a' jaan' na ni sakuiso'
chuun' Ndiosí un'
yo'ó,

te ni taxi a ñā sii' ka kunj un'
te sakan' sakuu' ndee
ka ne ta'an' un'.

Ni kachi a.

¹⁰ Te yoso' tu a nuu' tutu
Ndiosí ñā ka'an a xa'a' si'e a
jaan' ndii:

Tákui'e, yo'ó nduu' ñā ni
xa'a' ñu'u' iin yivi'
ndee ñā nuu',

te suvi' tu un' ni xa'a' ndivi'.

¹¹ Te ñā jaan' ndii, ndoñu'u'
a, te yo'ó ndii, yoo naa
yoo un'.

Te kuyata' sakuu' a ndee naa
toto,

¹² te natuvi' un' ñā jaan'
ndee naa iin toto,

te nāma un' ndee naa xaa'
 ne yivi' kii' nama' nia
 toto nia,
 sakan' nāma un' sakuu' ña
 jaan'.
 Ndisu yo'ó ndii, kōo' kivi'
 nama un',
 te kōo' kivi' ndi'i tu kivi' ñuu
 un'.

Kachi a.

¹³ Kuachi ndii kōo' kivi' ni
 ka'an Ndiosi xiin' ndee jin
 ángele ndii:

Kundu'u' nda'a' ku'a'a i, te
 na sandoó kui'e xachi'
 i te ndasi' yo'ó.

Ni ka'an a sakan'. ¹⁴ Sakan'
 ña sakuu' ángele jaan' ndii,
 espíritu, ña xika' nuu' nuu'
 Ndiosi kuiti' nduu' a, te ti'vi'
 ña'a' Ndiosi te chindiee' a
 yoo', ne natjin ña sakakú
 Ndiosi yoo'.

2

*Kuní a kuita ni'i e' nuu' ña
 ni sakakú Ndiosi yoo'*

¹ Xa'a' a jaan' na kuní a
 ndii, kuita ni'i va e' nuu'
 ña ka'an tu'un Ndiosi, ña ni
 xini so'ó e', koto ka kuxioo
 e' nuu' ichi' a. ² Te naa'
 ni saxinú Ndiosi tu'un ndei'
 a, ña ni saka'an a ángele
 xta'an' nuu' ne xii' yata' e',
 te sakuu' ne ni xaa ña nia'a,
 te ni taxi so'ó nia tu'un ndei'
 a jaan' ndii, ni sando'o' ña'a'
 Ndiosi saa xata'an kundo'o
 nia, ³ saa ka vi' tu yoo'
 naa' täva' e' kuenta kuu'
 tu'un va'a xa'a' ña ka'nu'
 ya'a ña xa ni sakakú Ndiosi
 yoo' nuu' kuachi e'. Sakan'
 suu xi'na ka xto'o e' Jesús
 ni ka'an ndoso' tu'un jaan',
 ikan' te ni ka'an tu ña'a'

ne ni xini so'ó a ña ña
 ndixa nduu' a. ⁴ Te sakan'
 tu Ndiosi ndii, ni nia'a a
 ña ña ndixa nduu' ña ni
 ka'an ne jaan' xiin' ña nia'a
 ndiee' a, xiin' ña nandaní va
 ne yivi', te sakan' tu xiin'
 ki'in' nuu' chuun ka'nu' koo'
 chukuu'. Te sakan' tu xiin'
 nda'a' Espiritu Santo ni taan
 a ña chuun va nimá i'in ne
 ni kunj a saa sakan' xiin'.

*Cristo nduu' ña sakakú
 yoo'*

⁵ Kuachi ndii ni taxi Ndiosi
 ña ka'ndia chuun' ángele
 nuu' ku'un e' nuu' ñu'u' jin
 yivi', ña ka'an ndu xa'a' nuu'
 ndo' jaan'. ⁶ Naa ni ka'an jin
 te yivi' jin xaan' mi' yoso' a
 nuu' tutu Ndiosi ndii:

Yuva' e' Ndiosi, zyoo nduu'
 ne yivi' na naka'an'
 un' xa'a' nia?

Te, zyoo nduu' nia na ndi'ni
 un' xa'a' nia?

⁷ Te ni sanuu' ka un' nia jin
 xa'a' te sakan' ángele,
 te ni taxi un' ña ndatun' koo'
 chukuu' nia,
 te ni taxi tu un' ña natjin nia
 ña tiin' ka'nu'.

Te ni sanakua'a un' sakuu'
 ña ni xa'a un' nda'a'
 nia
 te ka'ndia chuun' nia nuu'
 ña jaan'.

⁸ Te ni sakuiso' chuun' un'
 nia nuu' sakuu' ña
 jaan'.

Sakan' yoso' a. Te kii' ka'an
 a ña ni sakuiso' chuun' un'
 nia nuu' sakuu' ña'a jaan'
 ndii, ndee jin a ni ndoo
 ña ka'ndia chuun' nia nuu'
 a. Ndisu ndee saa kanj
 ndii, tia'an kuvj kunj e' naa'
 xa xa'ndia chuun' nia nuu'

sakuu' ña'a jaan'. ⁹ Te ndii, kuví kundani e' ña ni sanuu' ka Ndiosí Jesús jin xa'a' te sakan' ángele, te ni natijn a ña ndatun' koo' chukuu' xiin' ña tiin' ka'nu' xa'a' a ña ni ndo' o a ña xi'í. Sakan' ña xa'a' a ña kundani va mii' Ndiosí yoo' na ni xi'í Jesús nuu' sakuu' e'.

¹⁰ Te Ndiosí nduu' ña ni xa'a sakuu' ña yoo, te suví tu a xaa' sakan' te yoo naa yoo a. Te xa'a' a ña ni kuni a ña kua'a' si'e a kundiee xiin' a mii' ndu'u' a, mii' ndatun' kaa' ndii, ni ndoo a kuento ña Jesús saxinú sakuu' ña kuni a xiin' tundo'o' ña ni ndo' o a. Sakan' ña suví a nduu' ña ni sakakú yoo' nuu' kuachí e'. ¹¹ Kuachí ndii Jesús nduu' ña ni ndasandoo yoo', te yoo' nduu' ne ni ndasandoo a, sakan' na yuva' tu sakuu' yoo' nduu' Ndiosí xiin' a. Xa'a' a jaan' na kuasa' ka'an' nuu' a jaan' ka'an a ña ñani ta'an' a nduu' e'. ¹² Naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii:

“Ka'an ndoso' i xa'a' un' nuu' ñani ta'an' i,

te mii' nakayá kua'a' ne yivi' kata i yaa nuu' un'.”

Sakan' yoso' a.

¹³ Te tukú xaan' yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii:

Iní yu'u kuni i Ndiosí.

Sakan' yoso' a. Te ka'an ka a ndii:

Koto ndo' yo'o' ita' ndu xiin' si'e i, ne ni xamaní Ndiosí yu'u.

Sakan' yoso' a.

¹⁴ Xa'a' a ña yoo ñu'u' nde'i xiin' nii' yoo', ne nduu' si'e Ndiosí ndii, ni ndasanduú xiin' mii' tu Jesús jaan' ndee naa yoo'. Te kij' ni xi'í a ndii, ni kanando a ña xa'ndia chuun' nuu' ña xi'í, te ña jaan' nduu' ña ndiva'a. ¹⁵ Te xiin' ña jaan' ni sandoó ndiká a sakuu' e' nuu' ña yi'vi e' kuví e', sakan' ña ndee ni tuví e', te ni xiko ni'i' ña jaan' yoo'. ¹⁶ Kuachí ndii ni kixin Jesús te chindiee' a ángele, süu' jaan' ndii ni kixin a te chindiee' a yoo', ne nduu' siani xika' Abraham. ¹⁷ Xa'a' a jaan' na ni kuni a ña nakuita nii' a xiin' yoo', ne ta'an' a. Sakan' te kunduú a nuu' Ndiosí jin sutu ka'nu' xachuun' ndaku, ña vita ini xa'a' ne yivi'. Te sakan' te sandoyo' a kuachí e' xiin' ña ni sanasoko' xiin' mii' a kij' ni xi'í a. ¹⁸ Te xa'a' a ña ni ndo' o tu mii' Jesús, ña xito' kua'a ña kiní ndii, yoo ndiee' a te chindiee' a yoo', ne yoo nuu' ña xito' kua'a ña jaan'.

3

Ña ka'nu' ka nduu' Jesús te sakan' Moisés

¹ Xa'a' a jaan' na, ñani ta'an' i, ndo'ó, ne nduu' kuenta Ndiosí, ne ni kana a te kundiee ndo' ndivi' ndii, saa ndo' kuenta kuu' Cristo Jesús, ña ni tianu' a sania'á ichi' a, te nduu' tu a sutu ka'nu' nuu' ichi' ña ndikún e'. ² Te Jesús jaan' ndii, ni xika nuu' ndaku a nuu' चुण ña ni sakuiso'

ñá'a' Ndiosí, naa n̄i xika nuu ndaku tu Moisés nuu' sakuu' chuun ñá n̄i sakuiso' ñá'a' Ndiosí nuu' r̄a xa'a' ne nduu' kuenta á. ³ Te ndii, kua'a' k̄a ñá ka'nu' xata'an nat̄iin Jesús te sakan' Moisés jaan', ndee naa xaa' ne yivi' xiin' iin te xa'a vi'e ndii, xito' ka'nu' k̄a n̄ia te jaan' te sakan' vi'e ñá xa'a r̄a. ⁴ Kuach̄i ndii, te yivi' xa'a sakuu' vi'e, ndisu Ndiosí nduu' ñá n̄i xa'a sakuu' ñá'a ñá yoo. ⁵ Te n̄i xika nuu ndaku Moisés nuu' sakuu' chuun ñá n̄i sakuiso' ñá'a' Ndiosí nuu' ne nduu' kuenta á, te xiin' ñá jaan' n̄i n̄ia'a r̄a ñá kuni kach̄i chuun jaan' nuu' ku'un e'. ⁶ Ndisu Cristo ndii, xa'a' á ñá si'e Ndiosí nduu' á ndii, xa'ndia chuun' ndaku á nuu' ne nduu' kuenta Ndiosí, te ne jaan' nduu' yoo' naa' n̄akoo e' ñá in̄i n̄i' e' ñá ndiatu' in̄i e', te va'a kuni e' ndiatu' e' ñá jaan'.

Mii' nandiee' ne ndikún ichi' Ndiosí

⁷ Xa'a' á jaan' na ka'an Espíritu Santo ndii:

Naa' xini so'ó ndo' tu'un yu'u' Ndiosí vit̄in ndii,

⁸ s̄ax̄ij ndo' nimá ndo' nuu' á, naa n̄i xaa ne xij' yata' ndo' xta'an' kij' n̄i xatei' n̄ia nuu' á,

te n̄i xito kua'a tu ñá'a' n̄ia mii' tax̄in' kaa'.

⁹ Ikan' n̄i xito kua'a ne xij' yata' ndo' yu'u,

tee' ndee n̄i xini n̄ia chuun ka'nu' ñá n̄i xaa i n̄ii' uv̄i xiko kuiya.

¹⁰ Xa'a' á jaan' na n̄i nasaa' i n̄i xini i ne jaan', te n̄i ka'an i ndii:

“Ndee naa ne xika' ndoso' iin yivi' tiaan tiaan nduu' nimá n̄ia, te tia'an nakuni n̄ia mii' kua'an ichi' i.”

¹¹ Sakan' na n̄i nasaa' i, te n̄i tax̄i i kuento i ñá kō'n̄i n̄ia mii' nandiee' n̄ia xiin' i.

Sakan' kachi á.

¹² Koto xiin' mii' ndo', ñan̄i ta'an' i, te ndee iin ndo' kundu'u ne n̄ia'a nimá, te kundu'u tu ndo' ne xij' nimá, te kux̄ioo ndo' nuu' Ndiosí tiaku. ¹³ Süu' jaan' ndii va'a k̄a kond̄ia yu'u' ta'an' i'in ndo' i'in kivi' kua'an, ñá tani' k̄a kivi' vit̄in ñá ka'an Ndiosí xa'a' jaan', sakan' te ndee iin ndo'ó k̄ux̄ij nimá nuu' Ndiosí xa'a' á ñá xini xa'an' kuach̄i ndo'ó. ¹⁴ Kuach̄i ndii kuenta Cristo nduu' e' naa' in̄i na in̄i e' xini ñá'a' e' ndee so'ó' ndi' i' ndee naa in̄i e' n̄i xini ñá'a' e' ñá nuu'. ¹⁵ Naa yoso' á nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an á ndii:

Naa' xini so'ó ndo' tu'un yu'u' Ndiosí vit̄in ndii,

s̄ax̄ij ndo' nimá ndo' nuu' á naa n̄i xaa ne xij' yata' ndo' xta'an' kij' n̄i xatei' n̄ia nuu' á.

Sakan' yoso' á.

¹⁶ Naka'an' ndo' ñá ne n̄i tava' Moisés ñu'u' Egipto xiin' ñá ndiee' Ndiosí nduu' sakuu' ne n̄i xini so'ó tu'un yu'u' á jaan', ndisu tee' ndee sakan' nduu' á ndii, n̄i xatei' n̄ia nuu' á. ¹⁷ Te suvi tu n̄ia nduu' ne n̄i xi'e Ndiosí

nĭ xĭnĭ a nĭi' uvĭ xĭkō kuiya xa'a' a ña nĭ xaa nĭa kuachi, sakan' na nĭ xi'i nĭa mii' taxĭn' kaa' jaan'. 18 Te suvĭ nĭ tu nĭa nduu' ne nĭ taxĭ Ndiosí kuento a nuu' ña kō'nĭ nĭa mii' nandĕe' nĭa xiin' a, sakan' ña nĭ taxĭ so'o nĭa ña nĭ ka'an a xiin' nĭa. 19 Sakan' na xĭnĭ e' ndii, nĭ ko'nĭ nĭa ĩkan' xa'a' a ña nĭ ĩnĭ nĭa nĭ xĭnĭ ña'a' nĭa.

4

Künduu e' ne so'o nuu' Ndiosí

1 Sakan' na kuii' kunĭ a koto xiin' mii' e' ña kusaa' kandu'u' ka kuento Ndiosí ña ka'an ña kuvĭ ko'nĭ e' mii' nandĕe' e' xiin' a, saa ĩin kĭi' te kō'nĭ sava ndo' ĩkan'. 2 Kuachi ndii, xa nĭ xĭnĭ so'o tu yoo' tu'un va'a naa ña nĭ xĭnĭ so'o ne jaan', ndisu nĭ chĭndĕe' a ne jaan' tee' ndee nĭ xĭnĭ so'o nĭa a. Sakan' ña nĭ ĩnĭ nĭa kunĭ nĭa Ndiosí xiin' tu'un va'a jaan'.

3 Ndisu yoo', ne kandixa' tu'un va'a jaan' ndii, ko'nĭ e' mii' nandĕe' e' xiin' Ndiosí, mii' nĭ ka'an a xiin' ne jaan' ndii:

Sakan' na nĭ nasaa' ĩ, te nĭ taxĭ ĩ kuento ĩ ña kō'nĭ nĭa mii' nandĕe' nĭa xiin' ĩ.

Nĭ ka'an a sakan' tee' ndee xa yoo mii' nandĕe' e' xiin' a jaan' ndee kĭi' nĭ sandi'i' a nĭ xa'a' a ĩin yivi'. 4 Sakan' ña yoo ĩin xaan' mii' ka'an a so'o xa'a' kivi' ña uxā ndii:

Te nĭ nandĕe' Ndiosí kivi' ña uxā ndee ndi'i' nĭ chuun nuu' a.

Kachi a.

5 Te tukū nĭ nĭ ka'an a ndii: Kō'nĭ nĭa mii' nandĕe' nĭa xiin' ĩ.

Nĭ kachi a.

6 Ndisu kunĭ ka ko'nĭ sava ne yivi' mii' nandĕe' nĭa jaan', sakan' ña ne nĭ xĭnĭ so'o tu'un va'a jaan' ña nuu' ndii, nĭ kuvĭ ko'nĭ nĭa ĩkan' xa'a' a ña nĭ xaso'o nĭa.

7 Sakan' na nĭ chĭndu'u' nĭ tukuu' Ndiosí ĩngā kivi', te kivi' jaan' nduu' kivi' vĭtin. Xa'a' a jaan' na xa kua'a' kuiya kua'an ña xa nĭ saka'an a David xa'a' kivi' jaan' ndii:

Naa' nĭ xĭnĭ so'o ndo' tu'un yu'u' Ndiosí vĭtin ndii,

saxĭi ndo' nimá ndo' nuu' a. Nĭ kachi a. 8 Kuachi ndii, naa' sakan' te nĭ taxi' Josué ña nandĕe' xna'a ne xĭi' yata' e' jaan' ndii, ka'an Ndiosí xa'a' tukū kivi' kĭi' xa nĭ ya'a. 9 Xa'a' a jaan' na yoo ka ĩin xaan' mii' nandĕe' sakuu' yoo', ne xika' ĩchi' Ndiosí.

10 Ña jaan' na kuii' yoo ka nĭ ko'nĭ mii' nandĕe' nĭa xiin' a jaan' ndii, nandĕe' xachi' nĭa ndee ndi'i' nĭ chuun nuu' nĭa, naa nĭ xaa Ndiosí nĭ nandĕe' a xiin' chuun nuu' a. 11 Sakan' na kuii' na saa e' ña nduxa' ña ko'nĭ e' mii' nandĕe' e' xiin' a jaan', te ndee ĩin e' künduu ne so'o nuu' a naa nĭ xaa ne xĭi' yata' e' jaan'.

12 Kuachi ndii tu'un yu'u' Ndiosí ndii, yoo tiaku a, te yoo tu ña ndĕe' a, te xĭin' ka a te sakan' sakuu' ĩchi' ña xiin' uvĭ saa' ta'vi', te ki'vi' a ndee tĭxĭn nimá e', xiin'

tixin espíritu e' ndee maa'. Te ki'ví tú a ndee mii' ñu'u' ta'an' iki' e', xiin' ndee mii' ñu'u' chimeke tixin a, te kuví nakuní a ña xanini e', te sakan' tú ña ka'án nimá e' xa'a'. ¹³ Te kōo' ndee iin ña nī kuā'a yoo si'e nuu' Ndiosí, süu' jaan' ndii sakuu' ña'a yoo iin' vichi' nuu' a, te yoo nunia' tú a nuu' ña xito' sana'má yoo'.

Jesús nduu' sutu ka'nu' kumi' yoo'

¹⁴ Te xa'a' a ña xa kumi' e' iin sutu ka'nu', ña nī kaa ndivi' te ndu'u' a ikan', ña nduu' Jesús, si'e Ndiosí ndii, na kujta nī' e' nuu' ña ndixa ña kandixa' e'. ¹⁵ Kuachi ndii kumi' e' iin sutu ka'nu' ña kuví kunda'vi iní xa'a' e' kij' kōo' ndiee' e', sakan' ña nī ndo'o tú mii' ña jaan' ña xito' kua'a ña kiní ndee naa ndo'o' yoo', ndisu kōo' kivi' nī xaa' a kuachi. ¹⁶ Xa'a' a jaan' na iní e' te kuyatín e' nuu' Ndiosí mii' ndu'u' a nuu' tej ka'nu' mii' natijn va'a maní' a yoo', te kuvita iní a xa'a' e', te chindiee' a yoo' xiin' ndee ka ña ndo'o' e' sava nī kij' kuní a nuu' e'.

5

¹ Kuachi ndii, sakuu' sutu ka'nu' ndii, nakaxin ña'a' Ndiosí tein ne ta'an' ra te sakuiso' chuun' ña'a' a, te vikui'ní ra xa'a' ne yivi' nuu' a, te sanakua'a tú ra ña nasoko' nja nuu' a xiin' ña ka'mi ra kiti' xa'a' kuachi nja. ² Te kuví kuie kuu iní ra kuní ra ne sa'ví iní xiin' ne sasana' xiin' mii' mii', sakan' ña te yoo kuachi nduu' tú

mii' ra. ³ Te xa'a' a jaan' na kuní a ka'mi tú ra kiti' xa'a' kuachi mii' ra saa xaa' ra xa'a' kuachi ne nuu' ra. ⁴ Te kuví na'in ndee ka te yivi' chuun' ka'nu' jaan' te saa ra a, süu' jaan' ndii te sakuiso' chuun' Ndiosí kujti' kuví saa a naa nī xaa a xiin' Aarón.

⁵ Sakan' tú Cristo ndii, nī xaka'nu' xiin' mii' mii' a jaan' te ndasanduú xiin' mii' a sutu ka'nu', süu' jaan' ndii mii' Ndiosí, ña nī sakuiso' chuun' ña'a', nī ka'an xiin' a ndii:

Si'e i nduu' yo'ó, kivi' vjtin satuví i ña nduu' i yuva' un'.

Ni kachi a.

⁶ Te inga xaan' yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii: Yo'ó nduu' sutu ka'nu' ndee ama'a ka kivi'

ndee naa nī nduu' te nī nani' Melquisedec.

Sakan' yoso' a.

⁷ Te kij' nī xika Cristo iin yivi' yo'o' ndii, ti'e' nī ka'an nda'vi a xiin' Ndiosí, te nī xaku tú a, sakan' ña ña jaan' kujti' kuví chindiee' ña'a' nuu' ña xi'i. Te xa'a' ña nī saxinu a ña kuní Ndiosí ndii, nī chindiee' xna'a ña'a' a. ⁸ Sakan' na kuui' tee' ndee si'e Ndiosí nduu' a ndii, xiin' tundo'o' ña nī ndo'o' a nī kundani a saxinú a ña kuní Ndiosí. ⁹ Te kij' nī ndi'i nī xaa Jesús sakuu' chuun' ña nī taxi Ndiosí saa a ndii, nī nanduú a xa'ndu ña kakú e', te taxi' tú a kivi' nuu' ña kōo' kivi' ndi'i nda'a' sakuu' ne xaa' ña kuní a. ¹⁰ Te nī sakuiso' chuun' ña'a' Ndiosí

te nduu' a sutu ka'nu' ndee naa ni nduu Melquisedec.

Ndee naa ne kualí' nduu' e kii' küvi kua'nu e' nuu' ichi' Jesús

¹¹ Yoo kua'a' ka ña kuni sania'á ndu ndo'ó xa'a' ña jaan', ndisu xa'a' a ña táxi' so'ó kaxi' ndo' tu'un va'a ndii, vixi va te sanakuachi' ndu a. ¹² Kuachi' ndii xa kua'a' va kuiya sakuaan ndo' tu'un Ndiosí, te xa xata'an kunduu ndo' ne sania'á ña jaan'. Ndisu kusaa' kuní a ña sakuaan ka ndo' xa'a' ña kuu' nuu' ña xa ni sania'á ndu ndo'ó xa'a' tu'un jaan'. Te nduu' ndo' ndee naa ne kuachi' kualí, ne kusaa' chichin' ka, te küvi kuxi nja ndee ka ña xaxi'. ¹³ Te sakuu' ne kuu' ka ndee naa kuu' ne kualí, ne chichin' ndii, küvi kundani nja ndee ña nduu' ña va'a, uun ndee ña nduu' ña nja'a. Sakan' ña kuu' nja ndee naa ña kuañu'u. ¹⁴ Ndisu ne xa nduu' ndee naa ne xixa, ne xa kuví xanini va'a, te xa kuví tu xixi' nja ndee ka nuu' ña xaxi' ndii, ne jaan' nduu' ne xa xini ndee ña nduu' ña va'a, uun ndee ña nduu' ña nja'a.

6

¹ Xa'a' a jaan' na vikuijn e' ña sakuaan e' xa nuu' xa'a' ña kuu' nuu' kuíti' xa'a' ichi' Cristo. Ndee chaa' ka so'ó ku'un kua'nu ka e' nuu' ichi' a jaan'. Süu' xa nuu' xa'a' ña kuu' nuu' jaan' kuíti' ndatu'un' e', naa kuu' xa'a' ña kuní a nama e' nimá e' xa'a' ña kuasa' kuní ña

xaa' e', xiin' xa'a' ña kuní a ini e' kuni e' Ndiosí, ² xiin' xa'a' saa kuní a kuchi e' kuenta Jesús, xiin' xa'a' ña chindu'u' e' nda'a' e' xini ne yivi', xiin' xa'a' ña natjaku e' kii' kuví e', xiin' xa'a' kii' sana'má Ndiosí yoo' kivi' so'ó' ndi'i'. ³ Sakan' saa e' naa' kuní Ndiosí.

⁴ Kuachi' ndii, ne xa ni nia'a Ndiosí ña ndixa nuu' unta', te ni xini nja tumaní ña taxi' mii' a, te ni kumi' nja ña ndjee' Espiritu Santo, ⁵ te xa ni xini tu nja ña ndatun' ka'an tu'un Ndiosí, te ni xini tu nja ña ndjee' ña koo nuu' ku'un e', ⁶ te ni nakoo nja sakuu' ña jaan' xata' nja ndii, koo' xachi' ka kuví saa e' te nama ne jaan' nimá nja xa'a' kuachi' ña xaa' nja, te nandiko' tukuu' nja nuu' Ndiosí. Sakan' ña kii' xaa' nja sakan' ndii, ndee naa tukú ni xa'ni' nja si'e a jaan' nuu' krusin, te ndee naa tukú ni tu saka'an' ña'a' nja nuu' kua'a' ne yivi'. ⁷ Sakan' na kuii' ne yivi' jaan' ndii, nduu' nja ndee naa ñu'u' mii' kuun' va'a saví'. Naa' kua'a' ña saví' taxí ñu'u' jaan' ndii, sañu'u' ña'a' Ndiosí. ⁸ Ndisu naa' mii' ndi'i' iñu' xiin' ndiki'i' kuíti' taxí a ndii, kuasa' kuní xachi' a, te kaní ña'a' Ndiosí, te ka'mi tu ña'a' a.

⁹ Ne ta'an' maní' ndu, tee' ndee ka'an' ndu sakan', ndisu xini kaxi' ndu ña ndo'ó ndii, xa yoo ña va'a va xito' natijn ndo' xa'a' a ña nduu' ndo' ne ni kakú ni xaa' Ndiosí. ¹⁰ Kuachi' ndii ña xachuun' ndaku nduu'

Ndiosí, te nāndoso' a ña xachuun' ndo' nuu' a, te ni xika nuu tu ndo' nuu' ne nduu' kuenta a xa'a' a ña ndani ña'a' ndo', te kusaa' xika' nuu' ka ndo' nuu' ne jaan' ndee vitin.

¹¹ Ndisu ka'an nimá ndu ña ku'un naa ku'un i'in ndo' ña xaa' ndo' sakan' ndee so'o' ndi'i', te kuni ndo' xinu xna'a ña ndiatu' ini e' xa'a'.

¹² Künduu ndo' ne suxan' nuu' ichi' Ndiosí, süu' jaan' ndii ini naa ini ndo' kuni ndo' Ndiosí, te kundieni ndo' ndee naa xaa' ne natiin' ña ni taxi a kuento a xa'a', xa'a' a ña ini nja xini ña'a' nja.

¹³ Kuachi ndii, kij' ni taxi Ndiosí kuento a nda'a' Abraham ndii, xa'a' a ña koo' ka ña ka'nu' ka ña kuvi tijn ndiaa a ndii, ni tijn ndiaa xiin' mii' mii' a, te ni taxi a kuento a ¹⁴ kij' ni ka'an a ndii: "Sañu'u' kua'a' xava'a i yo'ó, te ndasakua'a' xava'a tu i siani' xika' un' nuu' ku'un e'", ni kachi a xiin' ra. ¹⁵ Te xa'a' a ña ni ndiatu te ni ndiatu ini Abraham jaan' ndii, ni natijn ra ña ni taxi Ndiosí kuento a xa'a' jaan'. ¹⁶ Sakan' ña jin ne yivi', kij' taxi' nja kuento nja ndii, tiin' ndiaa nja jin ña ka'nu' ka te sakan' mii' nja, te kij' xaa' nja sakan' ndii, küvi ndatu'un' ka e' xa'a' ña jaan'. ¹⁷ Te xa'a' a ña ni kuni Ndiosí nia'a kaxi' a nuu' ne natijn ña ni chikandu'u' a kuento a xa'a' jaan', te kuni nja ña nama' a ña ka'an a ndii, ni tijn ndiaa xiin' mii' a kij' ni taxi a kuento a jaan'. ¹⁸ Te xa'a' kuento ña ni taxi

a, xiin' ña ni tijn ndiaa xiin' mii' mii' a jaan' ndii, küvi nama a uvi saa' ña jaan', sakan' ña küvi kuni xa'an' a. Te xandieni ña jaan' yoo' ne nduku' ña koto Ndiosí yoo', te ndiatu' ini e' ña natijn e' ña ni ka'an a taxi a nda'a' e'. ¹⁹ Te ña ini e' jaan' xaa' sakan', te ita' ni' e'. Te suvi tu a xaa' sakan', te ita' ndaku e' ndee naa jin tundo' kij' chu'un' ki'i' te yivi' nu' xiin' kaa ki'i' tixin miji. Te ña ini e' jaan' xaa' sakan', te xka'ndia e' ndee xata' toto ndika' mii' ndu'u' Ndiosí ndivi', ²⁰ ndee mii' ni ki'vi Jesús xa'a' e' ni'i' ichi' a nuu' e' nduu' a sutu ka'nu' ndee amaa ka kivi' ndee naa ni nduu Melquisedec.

7

Jesús nduu' sutu ka'nu' ndee naa Melquisedec

¹ Te Melquisedec jaan' ni nduu' te ni xa'ndia chuun' kuu' nuu' nuu' Salem, te ni nduu' tu ra sutu ka'nu' kuu' nuu' xika' nuu' nuu' Ndiosí ndu'u' ndivi'. Te kij' ni nandiko' Abraham ña ni xa'an kunta'an' ra, te ni kanando ra tuku te xa'ndia chuun' kuu' nuu' ndii, ni kixin nata'an' Melquisedec jaan' xiin' ra, te ni sañu'u' ña'a' ra. ² Te ni chavi Abraham jaan' Melquisedec jin ña'a' xa'a' i'in uxj sakuu' ña'a' ña ni kanando ra. Te kivi' Melquisedec jaan' ndii, yoo uvi ta'an ña kuni kachi a, ña nuu' ndii, "Te xa'ndia chuun' ndaku." Te nduu' tu ra te xa'ndia chuun' kuu'

nɔu' ñuɔ Salem. Te ña jaan' kuni kachi a ndii, "Te xa'ndia chuun' xiin' ña maní'." ³ Te jaan' ndii, koo' xiní xachi' xa'a' yuva' s'i' ra, te ni ndee xa'a' ne xii' yata' ra, te sakan' tu ndee iin koo' xiní amaa ni tuví ra, uun amaa ni xi' ra, sakan' ña ni ndaku ni' ra si'e Ndiosí, ña jaan' ndii, nduu' a sutu ka'nu' kuu' nɔu' ndee amaa ka kivi'.

⁴ Koto ndo', saa vi' te ka'nu' koo' chukuu' ni nduu te jaan' na ndee mi' xii' yata' e' Abraham ni cha'vi ña'a' iin ña'a' xa'a' i'in uxi sakuu' ña ni kanando ra jaan'. ⁵ Tu'un ndei' Ndiosí ka'an chuun' ña te nduu' sjani' xika' Leví, te na'in' chuun' te kunduu ra sutu ndii, kande' cha'vi ña'a' sakuu' ne yivi' iin ña'a' xa'a' i'in uxi sakuu' ña na'in' ña xa'a' chuun' ña xaa' ña, tee' ndee te iin kuu' xiin' ña nduu' ra xa'a' a ña te xii' yata' tu ne jaan' nduu' Abraham, kachi a. ⁶ Ndisu Melquisedec jaan' ndii, süu' sjani' xika' Leví nduu' ra, ndee saa ka ni ndii ni ki'in ra iin ña'a' xa'a' i'in uxi sakuu' ña ni kanando Abraham, te xa ni taxí Ndiosí kuento a nda'a' jaan', te ni sañu'u' tu ña'a' ra. ⁷ Te xiní kaxi' sakuu' e' ndii, te ka'nu' ka nduu' te sañu'u' ne yivi' te sakan' ne kuñu'u' xaa' ra jaan'. ⁸ Te yivi', te kendiaa' ya'vi' iin ña'a' xa'a' i'in uxi sakuu' ña na'in' e' xa'a' chuun' ña xaa' e' jaan' ndii, te kuví nduu' ra naá kivi'. Ndisu Melquisedec

jaan' ndii, kusaa' tiaku ka ra, kachi tu'un Ndiosí. ⁹ Sakan' na kuu' kuví ka'an e' ña ki' ni cha'vi Abraham Melquisedec jaan' xiin' iin ña'a' xa'a' i'in uxi sakuu' ña ni kanando ra jaan' ndii, ni cha'vi tu ña'a' sutu te nduu' sjani' xika' Leví, te kendiaa' ya'vi' iin ña'a' xa'a' i'in uxi sakuu' ña na'in' e' xa'a' chuun' ña xaa' e' vitin. ¹⁰ Kuachi' ndii, ki' ni kixin nata'an' Melquisedec jaan' xiin' Abraham jaan' ndii, xa ni ndiso Abraham jaan' te vi'e Leví jaan' tein ni' ra, tee' ndee tia'an tuví ndee iin ra.

Jesús ndii, ndee naa Melquisedec nduu' a

¹¹ Sutú te vi'e Leví ndii, ni ndiso chuun' ra saa ka'an tu'un ndei' jaan', ndisu xa'a' a ña ni kuví kunduu ne yivi' ne ndaku xachi' nimá nuu' Ndiosí xiin' a ndii, ni kuni a tuku nuu' sutu ndee naa Melquisedec jaan', te süu' ndee naa ni nduu Aaron sutu. ¹² Kuachi' ndii, ki' namá te kunduu sutu ndii, kuni a ña nama tu tu'un ndei' jaan'. ¹³ Sakan' ña xto'o e' Jesús, ña ndatu'un' e' xa'a' jaan' ndii, süu' sjani' xika' te vi'e Leví ni nduu a, te ndee iin te vi'e a jaan' ni nduu sutu, te nasoko' kiti' nuu' Ndiosí. ¹⁴ Kuachi' ndii, xiní kaxi' e' ña sjani' xika' Judá nduu' ña jaan'. Te xa'a' te vi'e Judá jaan' ndii, koo' kivi' ni ka'an Moisés naa kuví kunduu ra sutu.

¹⁵ Te kundani e' ña ni nama tu'un ndei' jaan' xa'a'

a ña ni kaku inga sutu ka'nu' kuu' nuu' siin' kaa' ndee naa Melquisedec. ¹⁶ Te Jesús ndii, süu' nduu' a sutu saa ka'an chuun' tu'un ndei', sakan' ña tu'un ndei' jaan' ka'an ndii, te nduu' siani' xika' Leví kuiti' kuvi saa sakan', süu' jaan' ndii nduu' a sutu xa'a' a ña kumi' a ña ndiie', te tiaku a ndee ndi'i' ni kivi'. ¹⁷ Kuachi ndii, yoso' a nuu' tutu Ndiosí xa'a' a ndii:

Yo'ó nduu' sutu ka'nu' kuu' nuu' ndee amaa ka kivi' ndee naa Melquisedec.

Sakan' yoso' a. ¹⁸ Sakan' na kuii' tu'un ndei' yata' jaan' ndii, xa ni ndoo chuun' a xa'a' a ña ni koo chukuu' a saxinú a ña kuní Ndiosí, te kuasa' tu kuní a. ¹⁹ Kuachi ndii ni kuvi ndasandaku tu'un ndei' jaan' nimá e' nuu' Ndiosí. Te siin' tuku' ndii, xa yoo inga ña va'a ka ndiatu' inji yoo' xa'a', ña sakuyatin' yoo' nuu' Ndiosí.

²⁰ Te Jesús ndii, ni tijn ndiaa xiin' mii' mji' Ndiosí kiji' ni taxi a kuento a ña kunduu' Jesús sutu kuu' nuu', ²¹ ndisu tuku' nuu' sutu ndii, ni tijn ndiaa xiin' mii' a xa'a' ra ndee jin ichi'. Ndisu yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ni taxi a kuento a xa'a' Jesús ka'an a ndii:

Ni tijn ndiaa xiin' mii' mji' xto'o e' Ndiosí, te ña jaan' ndii namá a kuento a:

“Yo'ó nduu' sutu ka'nu' kuu' nuu' ndee amaa ka kivi' ndee naa Melquisedec.”

Sakan' kachi a. ²² Jesús nduu' ña chikandia Ndiosí te saxinú a kuento ña ni ndoo Ndiosí xiin' e', te ña va'a ka nduu' ña jaan' te sakan' kuento ña ni ndoo a ña nuu'.

²³ Te tuku' nuu' sutu ndii, kua'a' xava'a ra ni yoo xa'a' a ña ndee jin ra ni kuvi kutjaku ndee ndi'i' ni kivi'. ²⁴ Ndisu Jesús ndii, xa'a' a ña tiaku a ndee amaa ka kivi' ndii, nduu' a sutu ndee amaa ka kivi'. ²⁵ Xa'a' a jaan' na kuvi tu sakakú xachi' a ne inji xini ña'a', ne kuyatin' nuu' Ndiosí xiin' ña ndiie' a, sakan' ña tiaku a ndee ndi'i' ni kivi', te xikui'ni chito a xa'a' nja nuu' Ndiosí.

²⁶ Sakan' na kuii' ña jaan' nduu' sutu ka'nu' ña ni kuni a kumi' yoo', sakan' suu ña ndoo ndi'i' nduu' a, te koo' tu kuachi a, te koo' kivi' ni xaa' tu a ña nia'a, te ni xta'ni' ña'a' Ndiosí tein ne xaa' kuachi, te ni sakaa' ña'a' a ndivi', te ni taxi a jin chuun' ka'nu' ka nda'a' a jikan'.

²⁷ Ña jaan' ndii, xaa' a ndee naa xaa' tuku' sutu ka'nu' jaan', ña xa'ni' ra kiti' i'in kivi'. Te xi'na xa'mi' ra ri' xa'a' kuachi mji' ra, te sakan' xa'mi' tu ra ri' xa'a' kuachi ne yivi'. Süu' jaan' ndii unta' kuiti' ni sanasoko' xiin' mji' a, te ni xi'i' a xa'a' kuachi e', te ndee ndi'i' ni kivi' ndiaa ya'vi' ña ni xaa a jaan'. ²⁸ Sakan' ña tu'un ndei' Ndiosí ndii, te yivi', te ndiso' kuachi, kuiti' saki'in' chuun' a, te nduu' ra sutu ka'nu'. Ndisu Ndiosí, kiji' ni tijn ndiaa xiin' mii' mji' a ndii, ni sakuiso' chuun' a si'e

a jaan', te nduu' a sutu ña saxinú sakuu' ña kuní Ndiosí ndee amaa ka kivi'. Te ni xaa Ndiosí ña jaan' kii' xa yoo tu'un ndei' jaan'.

8

Jesús nduu' sutu ka'nu' ya'a ka te sakan' ndee ka te yivi'

¹ Va'a, ña ka'nu' ka ña kuni ka'an ndu xiin' ndo' xa'a' ndii, sutu ka'nu' ka vi' nduu' ña kumi' e' jaan'. Ndee nda'a' ku'a'a tej Ndiosí, ña ka'nu' va, mii' ndu'u' a xa'ndia chuun' a ndivi', ni xikundu'u' a. ² Te sutu ka'nu' jaan' ndii, xachuun' a nuu' Ndiosí tixin yukun' ka'nu' xna'a' ña iin' ndivi'. Te süu' te yivi' ni xa'a yukun' jaan', süu' jaan' ndii mii' xto'o e' Ndiosí ni xa'a a.

³ Sakan' ña sakuu' sutu ka'nu' iin yivi' yo'o' ndii, ndiso' chuun' ra te nasoko' ra tumaní, xiin' ña ka'mi ra kiti' xa'a' kuachí ne yivi'. Xa'a' a jaan' na sakan' tu Jesús jaan' ndii, kuni a ña koo tu iin ña nasoko' a nuu' Ndiosí xa'a' kuachí e'.

⁴ Naa' sakan' te xika' ka Jesús nuu' ñu'u' iin yivi' yo'o' ndii, ni ndee kundu'u' a sutu ka'nu' jaan', kuachí ndii kusaa' yoo ka sutu te nasoko' tumaní jaan' saa ka'an tu'un ndei' Ndiosí. ⁵ Sutu ka'nu' jaan' ndii, ndee naa ña niania', uun ndee naa kunda'vi ña yoo yukun' ña iin' ndivi' kujiti' nduu' ña xaa' ra jaan'. Naa ni ka'an Ndiosí xiin' Moisés kii' ni sakuiso' chuun' ña'a' a, te

ka'a' ra vi'e toto, ni ka'an a xiin' ra ndii: "Chuun xa'a' va un' te saxinu un' sakuu' ña ni nia'a i yo'ó saa nii' ni xini un' un xini' iku' yo'o'", ni kachi a xiin' ra.

⁶ Ndisu chuun sutu, ña ni sakuiso' chuun' Ndiosí Jesús ndii, ña ka'nu' ka nduu' a te sakan' ña ni xaa te yivi', te ni nduu' sutu jaan'. Sakan' ña iin ña xikui'ni va'a ka xa'a' e' nduu' a jaan' xa'a' a ña xiin' nda'a' a ni ndoo Ndiosí kuento va'a ka ña saa a xiin' e', te xiin' nda'a' a ni chikandu'u' Ndiosí kuento va'a ka xiin' e'.

⁷ Kuachí ndii, naa' ni kuvi kundaku nimá e' nuu' Ndiosí xiin' kuento ña ni ndoo a xiin' e' ña nuu' ndii, kuni a ndoo a inga kuento xiin' e'. ⁸ Ndisu xa'a' a ña ni xini Ndiosí ña xika' va'a ne jaan' ichi' a ndii, ni xi'e a xini ña'a' a ka'an a ndii:

Kuaxi kivi', kachi xto'o e' ndii,

ndoo i inga kuento xaa' xiin' ne vi'e Israel, te sakan' tu xiin' ne vi'e Judá.

⁹ Süu' naa kuento ña ni ndoo i xiin' ne xii' yata' nia xta'an' kii' ni tjin i nda'a' ne jaan',

te ni tava' ña'a' i nuu' ñu'u' Egipto.

Sakan' ña ne jaan' ndii, ni saxinú nia kuento i jaan'.

Xa'a' a jaan' na ni nakoo ña'a' i.

Kachi a.

¹⁰ Te ka'an tu xto'o e' ndii:

Ña yo'o' nduu' kuento xaa' ña ndoo i xiin' ne vi'e Israel nuu' ku'un e':

Chĩndu'u' i tu'un ndei' i nuu'
ñā xanini nīa,
te ke' i tu e tixin nimá nīa.

Sakan' te kunduu' i Ndiosí ñā
xaka'nu' nīa,

te ne jaan' kunduu' kuenta i.

¹¹ Te sakan' tu kúní ká ñā
sania'á nīa ne ñuu' nīa
xa'a' i,

te ni ndee kúní ká tu a ñā
sania'á nīa ne iin' kuu'
xiin' nīa xa'a' i.

Kuachĩ ndii sakuu' nīa
kundani kaxi' xa'a' i,
ndee ne kualí', te ndee ne
xixa.

¹² Te koo' ka'nu' iní i xa'a'
sakuu' ñā nīa'a ñā ni
xaa' nīa,

te koo' kivi' ká tu naka'an' i
xa'a' kuachĩ nīa.

Ni kachĩ a. ¹³ Kij' ni

ka'an' Ndiosí ñā ndoo a
ingā kuento xaa' jaan' nuu'
e' ndii, xa ni ndoo चुण
kuento ñā ni ndoo a nuu' e'
ñā nuu', te xa ni kuyata' tu
a nuu' a, te ñā xa yata' ndii,
nā'a' ká te nduxin xachi' a.

9

¹ Va'a, te xiin' kuento ñā
ni ndoo Ndiosí xiin' ne xii'
yata' e' ñā nuu' ndii, ni taxi'
a ndei' saa kuni' a sachuun'
sutu nuu' a xaka'nu' ñā'a' ra,
xiin' saa kuni' a koo' yukun'
a iin' yivi' yo'o'. ² Te yukun'
jaan' ndii, so'o ni ku'a'a a:
mii' xaa' uun' e' ndii, iin'
xaan' su'un' nani' a. Te
ikan' ita' kandelero xiin' iin'
mesa mii' ndiee' xita' va'a
ñā kuñu'u' nuu' Ndiosí. ³ Te
xata' toto ndiká ñā uvi' tixin
yukun' jaan' ndii, iin' xaan'
mii' su'un' xava'a' nani' a.
⁴ Te ikan' iin' cho'o oro mii'
xixi' suxa' chu'ma, te ikan' tu

iin' xatun', tun' ndisuku' mii'
ndi' i oro, tun' nia'á ñā ni
ndoo Ndiosí kuento a xiin'
nīa xta'an' ká. Te tixin
tun' jaan' naá iin' kisi' lulu'
ñā nduu' mii' ndi' i oro mii'
ni taxa'a' ne yivi' ñā xaxi'
ñā nani' maná, xiin' tun' ni
katuvi' Aarón, tun' ni nianja
nda'a', te ikan' tu ñu'u' yuu'
mii' yoso' tu'un' ndei' Ndiosí.

⁵ Te xata' xatun' jaan' ni
xata' nīa uvi' ta'an' ángele ñā
ni saniania' nīa, ñā nani'
Querubines. Te xiin' ñā
jaan' nia'á Ndiosí ñā ikan'
yoo a. Te ni tisa'ví ángele
jaan' ñā ndasi tun' jaan' xiin'
ndixin a. Ndisu' vitin' ndii
kuni' a ka'an' ká ndu' xa'a' ñā
jaan'.

⁶ Te kij' xa' yoo tu'va'
sakuu' ñā jaan' ndii, ko'ni'
chito' sutu xaa' ra' चुण
nuu' Ndiosí mii' xa'a' uun' e'
tixin yukun' jaan'. ⁷ Ndisu'
xata' toto ndiká ñā uvi' jaan'
ndii, sutu ka'nu' ku'iti' kuv'
xkan'dia' ikan' iin' ichi' i'in'
kuiya. Te ndii, xiin' níi' kiti'
ku'iti' kuv' xka'ndia' ra' ikan'
te nasoko' ra' a xa'a' kuachĩ
mii' ra' xiin' xa'a' kuachĩ ñā
xaa' nianí ne yivi'. ⁸ Te xiin'
ñā jaan' ni sakuni' Espiritu
Santo yoo' ñā naa' iin' ká
mii' xa'a' uun' e' tixin yukun'
jaan' ndii, kuv' ki'vi' e' mii'
iin' ñā su'un' xava'a' jaan'.
⁹ Te sakuu' ñā jaan' ndii, ñā
ka'an' ndiaa' ku'iti' nduu' a
nuu' e' kivi' vitin'. Sakan'
ñā koo' ndiee' ñā xa'mi' nīa
kiti' jaan', xiin' ñā nasoko'
nīa te ndasandoo a nimá nīa,
te kuni' nīa ñā koo' ká kuachĩ
jaan' ndiso' nīa. ¹⁰ Sakan' ñā

ña jaan' ndii, ka'án a xa'a' ña kuvj kaxi' e', xiin' ña kuvj ko'q e' kuitj', te ka'án tu a xa'a' saa sandoo xiin' mii' e' nuu' Ndiosí, te ña jaan' ka'án a saa kuní a saa e' xiin' ñu'u' nde'i e'. Sakan' ni yoo a ndee skachi' ni xaa kivi' ña nama ña'a' Ndiosí.

11 Ndisu vitin ña xa ni kixin Cristo ndii, ña jaan' nduu' sutu ka'nu' te natijn e' ña va'a, ña ni ndoo Ndiosí kuento taxí a nda'a' e'. Te yukun' mii' xa'ndia chuun' a ndii, ña va'a ka nduu' a, te ña su'un ka tu nduu' a, te süu' te yivi' iin yivi' ni xa'a yukun' jaan', sakan' ña süu' kuenta iin yivi' yo'o' nduu' a. 12 Te sakan' tu süu' ní' tixu'u', uun ní' sindiki' ni nasoko' a nuu' Ndiosí tixin yukun' mii' su'un ka jaan'. Süu' jaan' ndii xiin' ní' mji' a ni ki'vi a, te nasoko' a xa unta' sakan' nuu' Ndiosí mii' su'un ka jaan', te ni ndasandoo a yoo' nuu' Ndiosí ndee amaa ka kivi'.

13 Kuachj ndii, naa' ní' toro, xiin' ní' tixu'u' chie, xiin' yaa' nú'u vaca sie, ti' ni xixi ni kondja likin' sutu kuu' nuu' jaan' iin' ne ni xka'ndia ña ka'án tu'un ndei' Moisés, te ni kuvj ndasandoo a ñu'u' nde'i ña nuu' ña ni xaa ña jaan' ndii, 14 kachj ka vi' tu e' ní' Cristo ndii, ni ndasandoo a nimá e'. Kuachj ndii xiin' ña ndjee' Espiritu Santo, ña yoo ndee ndi'i' ni kivi', ni sanasoko' xiin' mii' a xa'a' kuachj e' nuu' Ndiosí. Te xa'a' a ña ña ndoo ndi'i' nduu' a ndii, kuvj

ndasandoo ní' a nimá e' nuu' ña kinj ña saxioo' yoo', te kaka nuu' e' nuu' Ndiosí tiaku. 15 Xa'a' a jaan' na Jesucristo nduu' ña xikui' ní xa'a' e' nuu' Ndiosí xa'a' a ña ni saxinú a ña ka'án chuun' kuento xaa', ña ni ndoo Ndiosí xiin' e' saa a, te ni natijn yoo', ne ni nakaxin a, sakuu' ña va'a ña yoo ndivi', ña ni chikandu'u' a kuento a xa'a' jaan'. Sakan' ña ni xi'i Jesús te sandoyo' a kuachj e' ña ni xaa e' kij' ni xika e' saa ka'án chuun' kuento yata', ña ni ndoo Ndiosí xiin' e'.

16 Kuachj ndii, kij' xava'a iin ne yivi' tutu ña ka'án saa kuní ña nata'vi' ña'a' ña, te yoo nda'a' ndoo a kij' kuvj ña ndii, ndee kij' kuvj ne jaan', sakan' vi' te ndiaa ya'vi' tutu jaan'. 17 Sakan' ña tutu jaan' ndii, ndee na kuvj ne ni xa'a a te kuvj chindjee' a, sakan' ña küvi nata'vi' ña'a jaan' kij' kusaa' tiaku ka ne nakoo' a. 18 Xa'a' a jaan' na ndee kij' ni xa'a' nuu' kuento ña ni ndoo Ndiosí xiin' e' ndii, ni xitja ní' kiti', te ni xa'a' a xachuun' a. 19 Kuachj ndii, kij' ni ndi'i' ni ka'an ndoso' Moisés sakuu' ña ka'án chuun' tu'un ndei' Ndiosí nuu' sakuu' ne yivi' jaan' ndii, ni kinj ra ní' sindiki' xiin' ní' tixu'u' chie, te ni nasaka ra a xiin' tikui. Ikan, te ni kinj tu ra kachj' kua'a ndukun', xiin' yuku nduku hisopo, te ni koso likin' ra ní' xiin' tikui jaan' xata' yuu' mii' yoso' tu'un ndei' jaan', te sakan' tu ni

kondjã likin' ra te' jaan' sakuu' ne yivi' jaan' ²⁰ ka'an ra ndii: "Xiin' nii' ñaa' nia'á Ndiosí ndo'ó kuento a ña ni ndoo a xiin' ndo'", ni kachi ra. ²¹ Te ni kondjã likin' tu ra nii' jaan' yukun' xiin' sakuu' ndachuun' ña xi tiin sutu kii' xaa' ra chuun nuu' Ndiosí. ²² Te ka'an chuun' tu'un ndei' jaan' ña yatin' sakuu' ña'a kuni a ndundoõ xiin' nii', kachi a. Te na koo' nii' jaan' kuitjã ndii, küvi koo' ka'nu' ini Ndiosí xa'a' kuachi e'.

Ni ndoyo kuachi e' nuu' Ndiosí xa'a' a ña ni xitjã ní' Jesús

²³ Sakan' na, ni kuni a ña kuitjã ní' kiti' jaan' te ndundoõ sakuu' ña jaan', ña nduu' ña ka'an ndjãã kuitjã xa'a' ña yoo ndivi'. Ndisu ña ndixã xna'a ña yoo ndivi' ndii, xiin' ní' va'a ka kuni a te kuvj xka'ndjã e' ikan' te sakan' xiin' ní' kiti' jaan'. ²⁴ Kuachi ndii ni ndi'vi Cristo jin yukun' ña ni xa'a' nda'a' te yivi', ña nduu' ndee naa ña ka'an ndjãã xa'a' yukun' ña ndixã xna'a. Süu' jaan' ndii ni ndi'vi a ndee ndivi' mii' ndu'u' Ndiosí te xikui'ni a xa'a' e' nuu' a jaan'. ²⁵ Te ni ndi'vi a ikan' te nasoko' xiin' mii' a kua'a' ichi' naa xi xaá sutu ka'nu', ña ndi'vi ra saa kuiya mii' su'un xava'a tixin yukun' xiin' ní' kiti', te süu' ní' mii' ra. ²⁶ Naa sakan' ni xaa' Cristo ndii, ni kuni a ña kuvj a kua'a' ya'a' ichi' ndee kij' ni kua'a' jin yivi', ndisu vitin ña xa kuyatin' ndi'j jin yivi' ndii,

ni kixin a, te ni nasoko' xiin' mii' a, te ni xi'j a unta' kuitjã xa'a' kuachi e', te ndiaa ya'vi' a ndee amaa ka ni xa'a' a ña ni ndo'o mii' a, te ni sandoyo' a kuachi e'. ²⁷ Te sakan' tu yoo', ne yivi' jin yivi' ndii, unta' kuitjã xi'j e', ndi'j jaan' te kuaxi ña sana'má Ndiosí yoo' xa'a' ña ni xaa e'. ²⁸ Sakan' na kuii' Cristo ndii, unta' kuitjã tu ni xi'j ña jaan' xa'a' kuachi kua'a' ne yivi'. Te kij' kixin ni tukuu a ndii, süu' kixin a te kuvj tukuu a xa'a' kuachi e', süu' jaan' ndii kixin kuitjã a te sakakú a, ne ndiatu' ña'a'.

10

Ni kuvj ndasandoõ ní' kiti' yoo' nuu' kuachi e'

¹ Tu'un ndei' Ndiosí ndii, süu' ña va'a ña ni ka'an Ndiosí taxj a nda'a' e' ni nduu' ña jaan', süu' jaan' ndii kunda'vi kuitjã a ni nduu' a. Sakan' na tee' ndee saa kuiya xa'mi' sutu kiti' nuu' Ndiosí xa'a' kuachi ne yivi', ne kuaxi ikan' ndii, ndãsandaku ña jaan' nimã njã nuu' Ndiosí. ² Kuachi ndii, naa sakan', te ña kuvj sandoyo' kuachi njã nduu' ña xa'mi' njã ti' jaan' ndii, kuãsa' ka kinj kuni ne xaka'nu' Ndiosí xiin' ña jaan' xa'a' kuachi njã, te nasoko' ka tu njã kiti' jaan'. ³ Ndisu ña nasoko' sutu kiti' jaan' ndii, saa kuiya sanaka'an' ña'a' a xa'a' kuachi njã. ⁴ Sakan' ña ní' toro xiin' ní' tixu'u' chie ndii, küvi sandoyo' a

kuachì e' nuu' Ndiosí. ⁵ Xa'a' a jaan' na nì ka'an Cristo xiin' Ndiosí kii' nì kixin a iin yivi' ndii:

Xtānì un' ña nasoko' ne yivi' ña'a, nì ndee ña taxi' nja tumanì' nuu' un'.

Xa'a' a jaan' na nì taxi un' ñu'u' nde'i yu'u.

⁶ Nì xtānì un' ña nasoko' ne yivi' ña'a,

nì ndee ña xa'mi' nja kiti' xa'a' kuachì nja.

⁷ Sakan' na nì ka'an i ndii:

"Ndiosí ka'nu', koto un', yo'o' iin' i,

kuaxi i te saa i ña ka'an nimá un',

saa nii' ka'an tu'un ndei' un' xa'a' i", nì kachì i.

⁸ Nì ka'an a ña nuu' ndii:

"Xtānì un' ña nasoko' ne yivi' ña'a, nì ndee ña taxi' nja tumanì', nì ndee ña

xa'mi' nja kiti' nuu' un' xa'a' kuachì nja, te vā'a tu kuni un' xiin' ña jaan'."

Sakan' ka'an a tee' ndee tu'un ndei' Ndiosí nì ka'an tuni ña jaan'.

⁹ Te nì ka'an ka Cristo ndii:

"Ndiosí ka'nu', koto un', yo'o' iin' i, kuaxi i te saa i

ñā ka'an nimá un'", nì kachì a. Te xiin' ña jaan' xta'ni'

Ndiosí ña yata' jaan', te nì nachindu'u' a iin ña xaa'.

¹⁰ Te xa'a' a ña nì saxinú Jesucristo jaan' ña kuni Ndiosí ndii,

nì ndasandu'u' a yoo' nditiā Ndiosí, sakan' ña nì sanakua'a xiin' mii' a,

te nì xi'i a xa'a' kuachì e' unta' kuiti', te ndiaa ya'vi' ña nì xaa' a jaan' ndee ndi'i' nì kivi'.

¹¹ Te sakuu' sutu ndii, xini kaxi' e' ña saa kivi' xaa' ra chuun nuu' Ndiosí tixin

yukun', te xa nuu' kiti' kuiti' xa'mi' chito ra tee' ndee küvi sandoyo' ña jaan' kuachì ne yivi' nuu' Ndiosí. ¹² Ndisu

Cristo ndii, unta' kuiti' nì sanakua'a xiin' mii' a, te nì xi'i a xa'a' kuachì e', te ndiaa

ya'vi' ña jaan' ndee ndi'i' nì kivi'. Te ndi'i jaan', te nì xikundu'u' a nda'a' kua'a

Ndiosí. ¹³ Te ikan' ndiatu' a ndee skachi' sandoó kui'e

xachi' Ndiosí te ndasi' ña'a'. ¹⁴ Sakan' ña xiin' iin ndaa'

kuiti' ña nì nasoko' xiin' mii' a jaan' nì ndasandoo xachi' a yoo',

ne xa nduu' nditiā Ndiosí. ¹⁵ Te sakuni' tu

Espiritu Santo yoo' ña jaan' a kii' nì ka'an a ndii:

¹⁶ Ka'an Ndiosí ndii:

Ña yo'o' nduu' kuento ña ndoo i xiin' ne vi'e

Israel nuu' ku'un e':

Taan' i tu'un ndei' i nimá nja,

te ke'i tu e xini' nja.

¹⁷ Ikan' te ka'an ka a ndii:

Te koo' kivi' naka'an' ka i xa'a' kuachì nja,

nì ndee ña nja'a ña nì xaa nja.

Nì kachì a. ¹⁸ Sakan' na kuii', xa'a' a ña nì yoo ka'nu' inì

Ndiosí xa'a' kuachì e' ndii, kuni ka ña nasoko' ka e' ña'a

xa'a' kuachì e' jaan'.

Jesús nduu' ichi' xaa' ña kua'an nda'a' Ndiosí

¹⁹ Ñani ta'an' i, xa'a' a jaan' na xa yoo ndiká e' te küvi xka'ndiā e' nuu' a mii'

su'un ka xa'a' a ña nì xitiā nii' Jesucristo xa'a' kuachì e'.

²⁰ Sakan' ña kii' nì xi'i Jesús ndii, nì nunia' a ichi' xaa' ña taxi' kivi' ñuu e', te küvi

xka'ndjā e' xata' toto ndiká jaan' xa'a' a ña ni nasoko' a ñu'u' nde'j a jaan'. ²¹ Te yoo', ne v'ē Ndiosí ndii, xa kumi' e' iin sutu ka'nu' va ña ni' i' ichi' nuu' e', ²² sakan' na kuii' na kuyatin' e' nuu' Ndiosí xiin' iin ndaa' nimá e', te iní xachi' e' ña natiiin va'a a yoo' xa'a' a ña xa ni ndasandoo a nimá e' nuu' ña ni ndo'o e' ni xaa kuachi' e', ndee naa ni natia a ñu'u' nde'j e' xiin' tikui ndatun' va. ²³ Iní naa iní e' kuni' e' Ndiosí ndiatu' iní e' xa'a' a, te iin ndaa' tu kunaan nimá e' nuu' ña kandixa' e', sakan' ña xachuun' ndaku ña ni chikandu'u' kuento jaan' nuu' e'. ²⁴ Te kuni' a ña kundj'ni e' xa'a' saa kuví chindjee' ta'an' i'in e', te xiin' ña jaan' taxí e' ndjee' ta'an' e', te kundani' ta'an' ka e', te saa e' ña va'a. ²⁵ Te nakoo' tu e' ña nakayá e' saka'nu' e' Ndiosí naa sakaán xiin' mii' sava ne yivi'. Süu' jaan' ndii sandjeni ta'an' i'in e', kachi' ka v'í e' vitin' ña xa kuyatin' kivi' ña nandiko' xto'o e'.

²⁶ Kuachi' ndii, naa' xa xini' e' sakuu' ña ndixa ña ka'an' tu'un va'a, te kusaa' xaa' te xaa' ka e' kuachi' ndii, koo' ka ndee iin ña kuví nasoko' e' nuu' Ndiosí te sakakú a yoo' xa'a' kuachi' e' jaan'. ²⁷ Süu' jaan' ndii ndee ña iyo xava'a ña kuaxi' kii' ndi'j sana'má Ndiosí yoo' xa'a' kuachi' e' jaan' kuiti' ndiatu' e', xiin' ña ku'un e' nuu' ñu'u' ndatin' ña ka'mj Ndiosí ne ndasi' ña'a'. ²⁸ Naa' yoo' ka ni saxinu' tu'un ndei', ña

ni natiiin Moisés, te yoo uvi' ta'an, uun uní ta'an ne yivi' ndiee' yu'u' xa'a' nja nuu' te sana'má ña'a' ndii, koo' kuvita xachi' ka iní xa'a' nja, süu' jaan' ndii ka'an chuun' ra te kuví nja xa'a' ña ni xaa nja jaan'. ²⁹ Sakan' na kuii' saa ndo' kuenta ña kua'a' ya'a ka kundoo' ne küni koto si'e Ndiosí jaan', sakan' ña ndee naa xe'ni ndoso' ña'a' nja. Te xaa' nja ña ndee naa ña kuasa' kuni' nduu' ní' a ña saxinu' ña ni ndoo Ndiosí kuento a xiin' e', tee' ndee xiin' ña jaan' ndasanduu' a ne jaan' nditia' a. Te ka'an kini' tu nja xa'a' Espiritu Santo, ña ndani' ña'a'. ³⁰ Sakan' ña xa xini' e' saa xachuun' Ndiosí naa yoso' a nuu' tutu' a mii' ka'an a ndii: "Mii' yu'u' nakan' kuenta nuu' ne xaa' ña nja'a xiin' ne yivi', te nacha'vi' i ne jaan' xa'a' ña ni xaa nja", ni kachi' xto'o e'. Te yoso' tu a ndii: "Sana'má xto'o e' ne nduu' kuenta a." Sakan' yoso' a. ³¹ Iyo ya'a kundoo' yoo' ka naa' kani' ña'a' Ndiosí tiaku.

³² Naka'an' ndo' ña u'vi' va ni ndo'o ndo' nuu' ni kixin' kii' ni natiiin ndo' tu'un va'a, ña nduu' ndee naa ñu'u' nuu' ndo'. ³³ Yoo' xaa' ndii, ni kanja'a ne yivi' xiin' ndo' nuu' chitu', te ni sandoo' tu nja ndo'o, te xaa' tuku' ndii, ni nduiin ndo' xiin' ne ni yoo' nuu' tundo'o' jaan'. ³⁴ Sakan' tu ni kuvita iní ndo' xa'a' ne ñu'u' v'í' e' kaa, te kii' ni nakaya' ne yivi' ña kumi' ndo' ndii, va'a kuiti' ni kuni' ndo'. Sakan' ña xini' ndo'

ndii, ndjivi' kumi' ndo' ña va'a ka ña kōo' kivi' ndi'i, ña sañi'í' Ndiosí yoo'. ³⁵ Nākoo ndo' ña iní ndo' xini ndo' kuento ña ni taxí Ndiosí nuu' ndo' jaan', sakan' ña xiin' ña jaan' sañu'u' kua'a' a ndo'ó ndivi'. ³⁶ Kuachí ndii kuni a ña kundieni naa kundieni ndo' te saxinú ndo' ña kuni Ndiosí, te natijn ndo' ña ni taxí a kuento a nuu' ndo'. ³⁷ Sakan' ña yoso' a nuu' tutu a mií' ka'an a ndii:

Ña kixin ndii, xa kuyatin' kuii kixin a, te kükuchí ka a.

³⁸ Ne ni xandaaku Ndiosí nimá ndii,

xika' nja nuu' a xa'a' a ña iní nja xini ña'a' nja.

Te ndii, naa' nakoo nja ichi' i xata' nja ndii,

va'a kuni i kuni ña'a' i.

Sakan' yoso' a. ³⁹ Ndisu yoo' ndii, nduu' e' ne nakoo' ichi' a, te koo e' tundo'o' jaan'.

Süu' jaan' ndii ne iní xini Ndiosí nduu' e', te sakakú a nimá e'.

11

Kuni a iní e' kuni e' Ndiosí

¹ Ña iní e' xini e' Ndiosí kuni kachi a ndii, iní xna'a e' ña natijn e' ña ni taxí Ndiosí kuento a nuu' e' xa'a', te xiin' ña iní e' jaan' tu xini xna'a e' ña taxí Ndiosí ña jaan' nda'a' e' naá kivi', tee' ndee küvi kuni e' ña jaan'.

² Kuachí ndii, xa'a' a ña ni iní ne xii' yata' e' ni xini nja Ndiosí xta'an', na ni kije va'a nja nuu' a, te ni natijn ña'a' a. ³ Te xa'a' a ña iní e' xini e' Ndiosí na xini e' ndii,

xiin' tu'un yu'u' a ni xa'a a in yivi' xiin' ndivi'. Sakan' na kuii' ña küvi xini e' vitin ndii, ni kua'a a xiin' ña küvi kuni e'.

⁴ Sakan' tu Abel ndii, xa'a' a ña ni iní ra ni xini ra Ndiosí na ni nasoko' ra ña va'a ka nuu' a te sakan' ñani ra Caín. Xa'a' a jaan' na ni ka'an Ndiosí ña te xachuun' ndaku ni nduu' ra, te ni natijn a ña ni nasoko' ra jaan'. Te ña ni iní ra ni xini ra Ndiosí jaan' ndii, kusaa' nia'á ka a yoo', tee' ndee xa ni xi'í ra.

⁵ Sakan' tu Enoc ndii, xa'a' a ña ni iní ra ni xini ra Ndiosí, na ni ndani'í ña'a' a te kua'an ra ndivi', te ni xi'í ra. Te sakan' tu kōo' ni xini ka ña'a', sakan' ña Ndiosí ni naka ña'a'. Ndisu ña kuni ka ku'un ra mií' ndu'u' Ndiosí ndii, ka'an tutu a ña ni saxinu ra ña kuni a, te va'a ni kuni a xiin' ña ni xa'a ra. ⁶ Xa'a' a jaan' na kuii' naa' iní e' xini e' Ndiosí ndii, küvi xachi' va'a kuni Ndiosí kuni a yoo'. Sakan' ña yoo ka kuyatin' nuu' a ndii, kuni a ña kandixa' nja ña yoo a, te kandixa' tu nja ña saman' a ne nanduku' ña'a'.

⁷ Xa'a' a ña ni iní Noé ni xini ra Ndiosí na kií' ni sakuni' tu'un ña'a' a xa'a' ña tia'an koo, te küvi kuni e' ndii, ni saxinu ra ña ni ka'an a xiin' ra, te ni xaso'o' ra nuu' a. Te ni xa'a' ra in tundo'o' chie mií' ni sakakú ra ne in kuu' xiin' ra. Te xa'a' a ña ni iní ra jaan' ni nacha'an ne ni iní kuni Ndiosí. Te te jaan' ndii, ni xandaaku Ndiosí

nimá rā nuu' a xa'a' a ña ni iní rā ni xini ña'a' rā.

⁸ Xa'a' a ña ni iní Abraham ni xini rā Ndiosí na ni saxinu rā ña ni ka'an a xiin' rā ña keta rā mii' ni ndu'u' rā, te ku'un rā tuku ñu'u' mii' taxi Ndiosí kunduu ña'a' rā naá kivi'. Te ni keta rā kua'an nianí rā tee' ndee xini rā mii' nduu' a. ⁹ Te xa'a' a ña iní tu Abraham jaan' xini rā Ndiosí na ni ndu'u' rā vi'e toto nuu' ñu'u' ña ni ndoo Ndiosí kuento a taxi a nda'a' rā ndee naa te kuaxi tuku xaan'. Te iin kachi naa ni xaa si'e rā, te nani' Isaac, xiin' sjani' rā, te nani' Jacob. Sakan' tu te jaan' ndii, ni taxi Ndiosí kuento a ña taxi a ñu'u' jaan' nda'a' rā. ¹⁰ Sakan' ña ni ndiatu iní Abraham jaan' iin ñuu ña ni sakanía' mii' Ndiosí xa'a', te suvi tu a nduu' ña ni saniania' ñuu jaan', te suvi ni tu a ni xa'a' ña'a'.

¹¹ Te sakan' tu xa'a' a ña ni iní Sara ni xini a' Ndiosí, na ni nakunaa ña ndjee' a', te ni yoo iin si'e a', tee' ndee ña' xixa va ni nduu a', te ña' küvi nakuiso ni nduu tu a'. Sakan' ña iní a' ni xini a' Ndiosí ña saxinu xna'a' a kuento a ña ni taxi a nuu' a'. ¹² Xa'a' a jaan' na tee' ndee te xixa va ni nduu Abraham ndii, ni yoo kua'a' xava'a' sjani' xika' rā ndee na kua'a' tiuun' ndee' ndivi', uun ndee na kua'a' ñuti' mini, te küvi ka'vi e' a.

¹³ Te sakuu' ne jaan' ndii, ni iní nja ni xini nja Ndiosí ndee ni xi'i nja, tee' ndee ni natiin nja ña ni taxi a kuento a xa'a' jaan', te ni xi'i nja.

Ndisu xa'a' a ña ni iní nja ndii, ndee naa' ni xini nja ndee xika' ña ni chikandu'u' Ndiosí kuento a xa'a' jaan', te va'a va ni kuni nja ni xini nja a. Te ni ndjee yu'u' nja ña ne tuku', ne xka'ndía kua'an kuiti', nduu' nja nuu' ñu'u' iin yivi'. ¹⁴ Sakan' ña ne ka'an ña jaan' ndii, kundani kaxi' e' ña ne nduku' ñuu mii' kundjee nduu' nja. ¹⁵ Kuachi ndii, naa' sakan' te xa'a' ñuu mii' ni kjee nja ni xanini nja kii' ni ka'an nja ña jaan' ndii, küvi nandiko' nja ñuu jaan'. ¹⁶ Ndisu ne jaan' ndii, ni ka'an nimá nja xa'a' iin ñuu va'a ka, te ña jaan' nduu' ña kandu'u' ndivi'. Xa'a' a jaan' na ka'an' nuu' Ndiosí ka'an a ña xa iin ndaa' a jaan' nduu' Ndiosí nja, sakan' ña ni xava'a a iin ñuu chie mii' kundjee nja.

¹⁷ Xa'a' a ña ni iní tu Abraham ni xini rā Ndiosí na kii' ni xito kua'a' ña'a' a ndii, ni yoo tu'va rā ña nasoko' rā Isaac, si'e rā, te iin ndaa' tilu', tee' ndee xa ni taxi a kuento a xa'a' te jaan' ¹⁸ kii' ni ka'an a ndii: "Te xiin' Isaac, si'e un', ñaa' kuiti' koo kua'a' sjani' xika' un'", ni kachi a xiin' rā. ¹⁹ Sakan' ña ni iní Abraham jaan' ña koo' chukuu' ya'a Ndiosí, te küvi sanatiaku a ne yivi' tee' ndee xa ni xi'i nja. Xa'a' a jaan' na kuni kachi a ndii, ndee naa ni xi'i Isaac jaan', te ni natiaku rā nda'a' Abraham.

²⁰ Te sakan' tu Isaac jaan' ndii, xa'a' a ña ni iní rā ni xini rā Ndiosí na ni ka'an rā xiin' si'e rā Jacob xiin' Esau

ñā sañu'u' ñā'a' a nuu' ku'un e'.

21 Te sakan' tu Jacob jaan' ndii, xa'a' a ñā inī ra nī xinjī ra Ndiosí na kii' xa xito' kuvī kuii ra ndii, nī ka'an ra xiin' uvī saa' si'e José ñā sañu'u' ñā'a' Ndiosí nuu' ku'un e', te nī xikuijn ndichī ra xiin' tun' katuvi' ra, te nī xaka'nu' ra Ndiosí.

22 Te sakan' tu José jaan' ndii, xa'a' a ñā nī inī ra nī xinjī ra Ndiosí na kii' xa xito' kuvī kuii ra ndii, nī ka'an tiakú ra ñā kiee ne vi'e ra, ne Israel, ñuu' Egipto, te nī ka'an chuun' ra saa saa nīa xiin' iki' ra.

23 Te sakan' tu yuva' si'i' Moisés ndii, xa'a' a ñā nī inī nīa nī xinjī nīa Ndiosí na kii' sakan' nī tuvī ra ndii, nī tisi'e ñā'a' nīa nii' unī ta'an yoo', sakan' ñā nī xinjī nīa ndii, iin te kuañu'u' luī va kaa' nī nduu' ra, te nī yi'vi nīa xa'a' ñā nī ka'an chuun' te xa'ndia chuun' kuu' nuu' nuu' ñu'u' jaan' ñā ka'ni' ra sakuu' te kuañu'u' si'e ne vi'e Israel. 24 Te sakan' tu Moisés ndii, xa'a' a ñā nī inī ra nī xinjī ra Ndiosí na kii' nī xixa' ra ndii, nī xiin' ka' ra ñā tijn ka'nu' ñā'a' ne yivi' tee' ndee si'e nda'vi ñā' si'e Faraón nī nduu' ra. 25 Süu' jaan' ndii nī xindoqo nimá ra ñā kundō'ō inga' ra xiin' ne ta'an' ra, ne ndikún ichi' Ndiosí, te sakan' ñā sasana' xiin' mii' ra nuu' kuachī iin xa'a'. 26 Sakan' ñā nī xinjī ra ndii, ñā va'a' ka' nduu' a ñā kundō'ō ra xa'a' Cristo, ñā tianu' Ndiosí, te sakan' ñā kumi' ra ñā vika' ne Egipto

jaan'. Sakan' ñā nī ndiatu inī ra ñā sañu'u' ñā'a' Ndiosí nuu' ku'un e' xiin' ñā va'a' ka. 27 Te xa'a' a ñā inī tu Moisés jaan' nī xinjī ra Ndiosí na nī naqoo' ra ñuu' Egipto, te nī yi'vi ra tee' ndee xinī ra ndii, kasi'e te xa'ndia chuun' kuu' nuu' nuu' ñu'u' jaan' ñā nī xaa' ra ñā jaan'. Te nī inī ra xiin' iin kanii' nimá ra nī xinjī ra Ndiosí ndee naa nī xinjī ñā'a' ra xiin' nimá ra tee' ndee kuvī kunī ñā'a' e'. 28 Te sakan' tu xa'a' a ñā nī inī Moisés jaan' nī xinjī ra Ndiosí na nī xa'a' ra viko' pascua, te nī ka'an chuun' ra, te nī xatija likin' ne ta'an' e' nii' mbee yi'e' nīa, sakan' te kii' xka'ndia ñā kumi' ndiee', te ka'ni' a si'e nuu' ne Egipto ndii, kā'ni' a si'e nuu' ne jaan'.

29 Te sakan' tu xa'a' a ñā nī inī ne xii' yata' e', ne Israel, nī xinjī nīa Ndiosí na nī xka'ndia nīa mīnī kua'a' ndee naa ñu'u' ichi' nī nduu' a. Ndisu' kii' nī xika' te xiin' Egipto xka'ndia' ra ikan' ndii, nī ka'a' ndoo' ra te nī xi'i' ra.

30 Te sakan' tu xa'a' a ñā nī inī ne jaan' nī xinjī nīa Ndiosí na nī nduva' nama' ñā ndasi i'nu' ñuu' Jericó kii' ndi'i nī kiendu' ñā'a' nīa uxā ta'an' kivi'. 31 Te sakan' tu ñā' nani' Rahab, ñā' nī xiko' xiin' mii' ndii, xa'a' a ñā inī a' nī xinjī a' Ndiosí na nī ndoñu'u' a' xiin' inga' ne ñuu' a', ne nī taxi' so'ō ñā nī ka'an Ndiosí. Süu' jaan' ndii nī sakakú ñā'a' Ndiosí xa'a' a ñā nī natijn manī' a' te Israel, te nī xa'an koto' si'e saa kaa' ñuu' Jericó jaan'.

³² Yoo kua'a' ka ña kuví ka'an i xiin' ndo', ndisu keta i nakaa ka i ka'an i xa'a' naa kuu' ña ni xaa Gedeón, xiin' Barac, xiin' Sansón, xiin' Jefté, xiin' David, xiin' Samuel, te sakan' tu sakuu' naa kuu' ña ni xaa te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí. ³³ Te jaan' ndii, xa'a' a ña ni iní ra ni xini ra Ndiosí sakan' na ni kanando ra nuu' kua'a' mii' xa'ndia chuun' tukú, te koo' chukuu', sakan' tu na ni xachuun' ndaku ra, te sakan' tu na ni natiiin ra ña ni taxi Ndiosí kuento a xa'a' jaan', te sakan' ni tu na ni ndasi ra yu'u' león. ³⁴ Te xa'a' a ña iní tu te jaan' ni xini ra Ndiosí na ni nda'va ra ñu'u' ndatin ndiee' va, te ni kaku tu ra nda'a' te yivi', te ni kuní ka'ni' ña'a' xiin' ichi, te ni taxi tu Ndiosí ndiee' ra tee' ndee xa ni xavi xava'a ra, te sakan' tu ni yoo ndiee' ra, te ni kiee va'a ra kii' ni xa'an ra tiin ra ñu'u', te ni kanando tu ra te xiin', te ndasi' ta'an' xiin' ra. ³⁵ Ni yoo sava ña'a' ndii, xa'a' a ña iní nia ni xini nia Ndiosí na ni natiaaku ne iin kuu' xiin' nia, ne ni xi'i.

Te sava tukú ne yivi' ndii, ni nakuiin yu'u' nia ña sando'o' ña'a' te yivi' xa'a' a ña iní nia ni xini nia Ndiosí, te ni xiin' nia nakoo nia Ndiosí te sandoó ndiká ña'a' ra, sakan' ña xini nia ña kii' natiaaku tukuu nia ndii, kivi' ñuu va'a ka natiiin nia ndivi'. ³⁶ Te xa'a' a ña iní tu sava nia ni xini nia Ndiosí na ni xandi'i ne yivi' xiin' nia, te ni suku' iin' tu ña'a' nia. Te sava tukú nia ndii, ni satiín

ña'a' ne yivi' karena, te ni taan tu ña'a' nia vi'e kaa. ³⁷ Te ni xa'ni' tu ne yivi' sava ne jaan' xiin' yuu', te sava nia ni kendoso' ma'in' ña'a' nia xiin' serrucho, te ni xito kua'a' tu ña'a' nia, te sava nia ni xa'ni' ña'a' nia xiin' ichi, te sakan' tu ni xika nia mii' ka ni'nu' nia iin' mbee, uun iin' tixu'u'. Te ne natiín xava'a ni nduu tu nia, te ni xika ndo'o' iní va nia iin' yivi', te sakan' tu mii' va ni kuú ne yivi' xiin' nia. ³⁸ Te ni xata'an ne yivi' iin yivi' yo'o' ña kaka ne yivi' va'a jaan' tein nia. Sakan' ña ne yivi' va'a jaan' ndii, ni ndiee nia xika' ndoso' nia mii' ichi' kaa', te ni ndiee tu nia xiki' tein iku', uun tixin yavi yuu' ni ndiee nia, uun ni ndiee tu nia tixin yavi ñu'u'. ³⁹ Ndisu tee' ndee va'a ni kuní Ndiosí xa'a' ña ni iní ne jaan' ni xini ña'a' nia ndii, ni natiiin ndee iin nia ña ni taxi a kuento a nuu' nia jaan'. ⁴⁰ Sakan' ni xaa Ndiosí, sakan' ña xa ni chituní a iin ña va'a ka xa'a' yoo', te na xaa inga' e' xiin' ne jaan' mii' ndasandoo inga' ndi'i a yoo'.

12

Iní e' kuní e' Ndiosí tee' ndee yoo tundo'o' nuu' kivi' ñuu e'

¹ Ña jaan' na kuii' sakan' tu yoo' ndii, xa'a' a ña yoo ne yivi' kua'a' jaan' saa xinnuuu xiiin' e', te nia'á nia yoo' saa iní e' kuní e' Ndiosí ndii, na nakoo e' sakuu' ña nakasi nuu' e', te sakan' tu kuachi e' ña xiko ni'i' yoo', te

kundjieni e' ku'un naa ku'un nuu' ichi' Ndiosí mii' xa tavi e' kua'an e'.² Nuu' Jesús kuiti' na taxí so' o e, sakan' ña ña jaan' nduu' xa'ndu ña ini e', te suvi tu a xaa' sakan' te ini naa ini e' xini ña'a' e' ndee so' o' ndi'i'. Ña jaan' ndii, ni kundjieni a ña ka'an ña ni xi'i a nuu' krusín, sakan' ña ni xini a ña va'a va kuni a nuu' ku'un e', te vitin ndu'u' a nda'a' kua'a' Ndiosí mii' ndu'u' ña jaan' xa'ndia chuun' a.

³ Xa'a' a jaan' na saa ndo' kuenta naa kuu' Jesús, saa vi' ni sando'o' ña'a' ne ndiso' kuachi, ne ni nakuita xiin' a, ndisu ni kundjieni a nuu' ña jaan'. Sakan' na kuii' saxavi xiin' mii' ndo' ña ini ndo' xini ndo' Ndiosí, te sanako' xiin' mii' tu ndo' nuu' ichi' a.

⁴ Kuachi ndii tia'an kundo'o' ndo' ndee kuví ndo' xa'a' a ña kuni saa ndo' kuachi ndee naa ni ndo'o' Jesús.

⁵ Tee' xa ni nandosó' ndo'ó ña ka'an tu'un Ndiosí xiin' yoo', ne nduu' si'e a, kij' kani kuento a yoo' ka'an a ndii:

Si'e mii' i, ichi koó ini un' kij' ndiaa yu'u' xto'o' e' Ndiosí yo'ó,

ni ndee kúnda'vi tu kuni un' kij' kani' kuento a yo'ó.

⁶ Kuachi ndii, xto'o' e' Ndiosí jaan' ndii, ndiaa yu'u' a sakuu' ne ndani a, te suku' yo'o' tu a ne natiin' a nduu' si'e a.

Sakan' kachi a.

⁷ Va'a ka kundjieni ndo' nuu' ña ndiaa yu'u' Ndiosí ndo'ó, kuachi ndii xaa' a sakan' xiin' ndo' xa'a' ña

nduu' ndo' si'e a. Sakan' ña koo' ndee iin yuva' si'i', te koo' kivi' ndiaa yu'u' si'e ra.⁸ Ndisu naa' ndiaa yu'u' Ndiosí ndo'ó naa xaa' a xiin' inga ne nduu' si'e a ndii, süu' si'e xna'a a nduu' ndo' nuu' a na sakan'.⁹ Te siin' tuku ndii, kij' ni nduu' e' ne kualí ndii, ni ndiaa yu'u' yuva' si'i' e' iin yivi' ka'a' yoo', te ni xito ka'nu' ña'a' e'. Saa ka vi' tu kuni a ña koto ka'nu' e' yuva' e' Ndiosí, ña ndu'u' ndivi', te taxí a kivi' ñuu' e' ña koo' kivi' ndi'i'.¹⁰ Kij' ni nduu' e' ne kualí ndii, ni ndiaa yu'u' yuva' si'i' e' jaan' yoo' iin xa'a', sakan' ña nuu' ne jaan' ndii, ña jaan' nduu' ña va'a nuu' yoo'. Ndisu Ndiosí ndii, ndiaa yu'u' a yoo' xa'a' ña va'a mii' e', sakan' te kunduu' e' ne ndoo' nuu' a ndee naa yoo' mii' a.¹¹ Ña ndaku nduu' a ndii, kuasa' xachi' va'a kuni e' kij' ndiaa yu'u' yuva' e' yoo', süu' jaan' ndii kusuchi' ndi'i' ini e'. Ndisu naa' yoo' ka ni kundjieni nuu' ña jaan' ndii, taxi' a ña ndiee' maní' xiin' ta'an' nia, te taxi' tu a ña sachuun' ndaku nia.

Saa saa Ndiosí xiin' ne saxioo' ña'a'

¹² Xa'a' a jaan' na nachinaa' ndo' ndiee' nda'a' ndo' ña xa ni xavi, te sakan' tu xa'a' ndo', ña xa ni kuu' itun', te nakuita ni'i' ndo'.¹³ Te nakaka' ndaku ndo' ichi' Ndiosí, sakan' te nda'a' xa'a' ndo' ña nduu' ndee naa ña yakua' ñaa', te keta ndo' nuu' ichi' a.¹⁴ Kundiee' maní' naa ndiee' maní' ndo'

xiin' sakuu' ne yivi', te kaka naa xika' ndo' saa kuni' mii' xto'o e' Ndiosí kuñti', sakan' ña ne xaa' ña jaan' ndii, kuni' nja nuu' a. ¹⁵ Te koto ndo' ña ndee iin ndo' sanako' xiin' mii' nuu' ña ndani' mii' Ndiosí yoo', sakan' te kunduu' ndee iin ndo' ndee naa tjo'o iin ku'u uva, te xiin' ña jaan' sativi' ndo' kua'a' ne yivi', te kuxika' nja nuu' Ndiosí saa ndo'. ¹⁶ Te koto va tu ndo' ña ndee iin ndo' kunduu' ne kumi' musa, ni ndee ka'nu tu ndo' tu'un ndei' naa ni xaa' Esaú, ña xa'a' iin ndaa' ko'o' ña xaxi' kuñti' ni xiko' ra ndei' ña kumi' ra xa'a' a ña nduu' ra te xkua'a', te natiin ra ña'a yuva' ra kii' kuví te jaan'. ¹⁷ Sakan' ña xa xini' e' ndii, kii' ni ya'a, te ni kuni' te jaan' natiin ra kuento va'a yu'u' yuva' ra, ña ni xata'an natiin ra jaan' ndii, ni kuví ka natiin ra a. Tee' ndee ni xika' nduu' ra ndee ni xaku' va ra xa'a' ña jaan' ndii, ni yoo' ka tatan' a xa'a' ña ni xaa' ra jaan'.

¹⁸ Te yoo' ndii, ni kuyatin' e' iku' naa ni kuyatin' ne xii' yata' e', iin iku' ña kuví tondia' nda'a' nja, ña xixi', te iin yavi' va tu a xiin' viko' nu'u', te sakan' tu ni xika' ndiee' va tachí'. ¹⁹ Te ni ndee ni xini' so'o tu e' ña nde'í ti'e' ndachuun', ni ndee tachí' yu'u' Ndiosí ña ni ka'an xiin' e' ndee naa ña ni xini' so'o ne xii' yata' e' jaan'. Kii' ni xini' so'o nja ña jaan' ndii, ni ka'an nda'vi nja ña ka'an ka tachí' yu'u' jaan' xiin' nja.

²⁰ Sakan' ña ni kundieni ka nja kuni' so'o nja tu'un ndei', ña ni ka'an chuun' Ndiosí xiin' nja ikan', kii' ni ka'an a ndii: "Naa' yoo' ka tondia' iku' yo'o' ndii, ka'ni' ña'a' ne yivi' xiin' yuu', uun xiin' kuxi'. Te sakan' tu saa nja tee' ndee iin kiti' tondia' iku' yo'o'", ni kachi' a. ²¹ Iyo xava'a ni kaa' ña ni xini' ne jaan' ikan' sakan' na ndee mii' Moisés ni ka'an ndii: "Yi'vi i ndee kisi' vi' a yu'u'", ni kachi' ra.

²² Ndisu' yoo' ndii, kuyatin' e' mii' iin' iku' Sión, ña nduu' ñuu' Jerusalén, ña kandu'u' ndivi', ña nduu' ñuu' mii' Ndiosí tiaku. Te kuyatin' tu e' nuu' kua'a' xava'a' ángele ña xita' sini' nuu' Ndiosí ndivi'. ²³ Te kuyatin' tu e' nuu' ti'vi' ne xa' yoso' kivi' ndivi'. Ne jaan' nduu' ne ni nakaxin' nuu' Ndiosí ndee ña nuu' te nduu' nja si'e' a. Te nii' sakan' tu kuyatin' e' nuu' Ndiosí, ña xa'nú ndaku kuachi' sakuu' e'. Te kuyatin' tu e' nuu' nimá ne yivi', ne ni xandaku Ndiosí xa' ndiee' ndivi'. ²⁴ Te sakan' tu kuyatin' e' nuu' Jesús, ña xikui'ni' xa'a' e', sakan' na ni ndoo' Ndiosí kuento xaa' xiin' e'. Te nii' sakan' tu kieve' va'a' e' xiin' ní' Jesús jaan' ña ni xitia' xa'a' kuachi' e'. Te nii' va'a' ka' nduu' ña jaan' te sakan' ní' Abel, sakan' ña xikán ya'vi' a xa'a' kuachi' e'.

²⁵ Xa'a' a jaan' na koto va' ndo' saa iin' kii' sas'o' ndo' nuu' Ndiosí kii' ka'an a xiin' ndo'. Naa' ni sakakú Ndiosí

ne xii' yata' e' kij' ni xaso'o
 nja nuu' a xta'an', kij' ni
 ka'an ndei' a xiin' nja jin
 yivi' yo'o' ndii, kaku xachi'
 ka vi' yoo' naa' tax'i so'o
 e' nuu' na ka'an a xiin' e'
 ndee ndivi'. ²⁶ Kij' ni ka'an
 Ndiosi xiin' ne jaan' xta'an'
 ndii, ni taan nu'u' jin yivi'
 kuiti', ndisu vitin ndii xa ni
 tax'i ka Ndiosi kuento a ka'an
 a ndii: "Sataa ka tukuu i
 jin yivi', ndisu suu' nu'u' jin
 yivi' kuiti', suu' jaan' ndii
 sataa tu i ndee ndivi'", ni
 kachi a. ²⁷ Te kij' ka'an a
 ndii: "sataa ka tukuu i",
 kuni kachi a na sakundia'a a
 na ni xa'a a, na kuv'i kanda
 jaan', te ndoo na ko'o' kivi'
 kanda kuiti'.

²⁸ Sakan' na kuii', xa'a' a
 na nduu' e' kuenta mii' kuv'i
 kanda mii' xa'ndia chuun'
 Ndiosi ndii, na tax'i e' na
 chindani a, te saka'nu' na'a'
 e' xiin' jin kanii' nimá e'
 saa xtani a na ki'in ka'nu'
 na'a' e'. ²⁹ Sakan' na Ndiosi
 e' jaan' ndii, ndee naa nu'u'
 na xa'mi' sakuu' nuu' na'a'
 nduu' a.

13

*Saa kuni a kuu yoo', ne
 xika' ichi' Ndiosi*

¹ Kundani ta'an' naa
 kundani ta'an' ndo' ndee
 naa jin ndaa' nduu' ndo'.
² Te nandos'o' ndo' na natijn
 mani' ndo' yoo ka kij' kua'an
 ndi'e' nja mii' ndiee' ndo',
 kuachi ndii sakan' ni natijn
 mani' sava ne yivi' ndee
 angele, tee' ndee ni nakuni
 na'a' nja.

³ Te naka'an' tu ndo' xa'a'
 ne nu'u' vi'e' kaa ndee naa

nu'u' tu mii' ndo' vi'e' kaa
 jaan' xiin' ne jaan'. Te sakan'
 tu naka'an' ndo' xa'a' ne mii'
 kuu' ne yivi' xiin', te saa
 ndo' kuenta na ndee naa
 mii' ndo' ndo'o' na jaan'.

⁴ Koto ka'nu' sakuu' ndo'
 na tunda'a', te va'a nduu' a
 na kusun xiin' ta'an' ndo',
 ndisu ne kumi' musa xiin'
 ne xaa' na xiin' ndii, sana'ma
 na'a' Ndiosi.

⁵ Te ndiyo' ini va ndo' xa'a'
 xu'un', na kundoo nimá ndo'
 xiin' na kumi' kuiti' ndo'.
 Sakan' na yoso' a nuu' tutu
 Ndiosi mii' ka'an a ndii:
 "Ndee jin kivi' sandie'ni' i
 yo'o', te ni ndee nakoo tu i
 yo'o'", kachi a.

⁶ Xa'a' a jaan' na ini e' te
 ka'an e' naa ka'an a nuu'
 tutu Ndiosi mii' yoso' a ndii:
 Kuasa' yi'vi i yoo ka nduu'
 na saa ne yivi' xiin' i,
 sakan' na xto'o' e' Ndiosi
 chindiee' yu'u.

Kachi a. ⁷ Naka'an' na ndo'
 xa'a' te paxto ndo', te ni
 sania'a ndo'o' tu'un Ndiosi,
 te naka'an' tu ndo' saa ni ini
 te jaan' ni xini ra Ndiosi, te
 saa tu ndo'o' naa ni xaa ra.

⁸ Jesucristo ndii, ko'o' kivi'
 nama kuu' a, naa ni kuu a
 iku, sakan' tu kuu a vitin, te
 sakan' tu kuu a ndee amaa
 ka kivi'. ⁹ Te tax'i ndo'
 kuni xa'an' ne yivi' ndo'o'
 xiin' inga na sania'a siin' na
 nakuita xiin' na ndaku xa'a'
 Jesús. Kuachi ndii va'a ka
 na kuita ni'i e' xiin' na ini
 e' xini e' Ndiosi xa'a' a na
 ndani mii' a yoo', te sakan'
 na kuita ni'i e' nuu' na ka'an
 xa'a' na kuv'i xaxi' e'. Sakan'

ñā ñā jaan' ndii, nī chindīēē' a ndee iin ne xaa' a.

10 Yoo' ndii, xā kumi' e' ñā va'a ka te sakan' mii' nasoko' sutu kiti' kuṭi' xa'a' a ñā nī nasoko' xiin' mii' Jesús, te nī xi'j a nuu' krusin xa'a' e'. Te sutu jaan' ndii, kōō' ndei' kumi' rā xa'a' ñā va'a jaan'. 11 Sakan' ñā ndei' kiti', ti' xatia sutu ka'nu' nī' xa'a' kuachī ne yivi' tixin yukun' toto mii' su'un ka ndii, xa'mi' rā a nuu' ñuu yaṭin mii' ndiee' nīa jaan'.

12 Xa'a' a jaan' na sakan' tu Jesús ndii, nī xi'j a nuu' ñuu Jerusalén te ndasanduū a yoo' nditja a xiin' nī' mii' a jaan'. 13 Xa'a' a jaan' na na ku'un e', te nduūin e' xiin' Jesús nuu' ñuu jaan', te iin kachi saka'an' ne yivi' yoo' xiin' a. 14 Kuachī ndii, süu' xā yo'o' kundīēē xachi' e', süu' jaan' ndii ndiatu' inī e' xa'a' iin ñuu ñā kōō nuu' ku'un e', ñā kandu'u' ndivi'. 15 Xa'a' a jaan' na na saka'nu' e' Ndiosí saa kivi' kua'an xiin' ñā ndīēē' Jesucristo. Te ñā jaan' nduu' ñā nasoko' e' nuu' Ndiosí, te xiin' ñā jaan' ndiee' yu'u' e' xa'a' a. 16 Te na nāndoso' ndo' saa ndo' ñā va'a, te sakan' tu chindīēē' ta'an' ndo' xiin' ñā kumi' ndo'. Kuachī ndii ñā jaan' nduu' ñā nasoko' ñā xtanī Ndiosí.

17 Taxi so'o ndo' ñā ka'an te paxto ndo', te saa ndo' ñā ka'an chuun' rā xiin' ndo'. Sakan' ñā te jaan' nduu' te xito' ndo'ó nuu' ichi' Ndiosí, te xinī rā ñā nātaxi rā kuenta nuu' Ndiosí xa'a' ndo'. Taxi

so'o ndo' ñā ka'an rā, te kuaa' va'a nimá rā saa rā chuun nuu' Ndiosí. Sakan' ñā naa' sakundi' nī ñā'a' ndo' ndii, vā'a xaa' ndo'.

18 Ka'an ndo' xiin' Ndiosí xa'a' ndu. Xiní ndu ñā naá va'a nimá ndu, sakan' ñā ka'an nimá ndu ñā sachuun' ndaku ndu xiin' sakuu' ñā xaa' ndu. 19 Te ka'an nda'vi i xiin' ndo' ñā ka'an va' ndo' xiin' Ndiosí xa'a' i, te kuvi nandiko' yachi tukuu i mii' ndiee' ndo'.

Cha'an' so'o' ndi'i'

20 Te Ndiosí nduu' ñā taxi' ñā manī' yoo nimá e', te nī sanatiaku tu a xto'o e' Jesucristo tein ne nī xi'j. Te Jesús jaan' nduu' ñā paxto kuu' nuu' nuu' yoo', ne nduu' ndee naa mbee. Te xa'a' a ñā nī xitja nī' a nī ndoō Ndiosí kuento a xiin' e' ndee ndi'i' nī kivi'. 21 Na sakoo' chuun a ndo'ó nuu' ndee ka chuun va'a te kuvi saa ndo' ñā kuní a. Te na saa a ñā jaan' xiin' ndo' saa xtanī mii' a xiin' ñā ndīēē' Jesucristo, ñā xata'an kuṭi' saka'nu' e' ndee amaa ka kivi'. Sakan' na kunduu a.

22 Ñanī ta'an' i, ka'an nda'vi i xiin' ndo' ñā natīin va'a ndo' ñā sie, ñā nī ke'j i yo'o', ñā xandieni ndo'ó, ñā ti'vi' i nda'a' ndo'. 23 Sakuni' tu'un i ndo'ó ñā xā nī keta ñanī e' Timoteo vi'e kaa, sakan' na kuu' naa' yachi kixin rā ndii, ku'un i xiin' rā ku'un koto i ndo'ó. 24 Kua'an Ndiosí na kōō na sakuu' te paxto ndo', te sakan' tu sakuu' inga ne nduu' kuenta Ndiosí. Te ti'vi' tu ne ta'an'

e', ne ndiee' Italia, cha'an'
ndo'. ²⁵ Na sañu'u' na Ndiosí
sakuu' ndo'ó. Sakan' na
kundu a.

Tutu ña ni ke'i Santiago

Ti'vi' ra cha'an'

¹ Yu'u nduu' Santiago, te xika' nuu' nuu' Ndiosí xiin' nuu' xto'o e' Jesucristo. Ti'vi' i cha'an' ndo'ó ne uxí uvi' ti'vi', ne ta'an' i, ne Israel, ne ni kiku' ki'in' xaan' iin yivi'.

Na nakuatia' nimá e' kij' yoo tundo'o' nuu' e'

² Ñani ta'an' i, na nakuatia' va nimá ndo' kij' ndo'o' ndo' nuu' ndee ka tundo'o'. ³ Kuachi ndii xa xini ndo' ña kij' ndo'o' ndo' nuu' ndee ka ña'a xa'a' a ña ini ndo' xini ndo' Ndiosí ndii, chindiee' a te ita' ni'i ka ndo' nuu' ña ini ndo' jaan'. ⁴ Te naa' ita' ni'i ndo' nuu' ña ini ndo' jaan', te chindiee' a ndo'ó nuu' tundo'o' ndee so'o' ndi'i', te kunduu' xachi' ndo' ne xata'an' nuu' Ndiosí, te kunduu' tu ndo' ne xinu' xachi' nuu' a, te koo' ña kuni' xachi' ka nuu' ndo'.

Kakan e' ña chuun va e' ña kaka ndaku e' nuu' Ndiosí

⁵ Te naa' yoo savá ndo'ó, ne kuni' ka ña xini tuni' nuu' ndii, kakan ndo' a nuu' Ndiosí, te taxi' a ña jaan' nda'a' ndo'. Sakan' ña Ndiosí ndii, taxi' a kua'a' ña va'a nuu' e', te xi'é a nuu' e' xa'a' a ña xikán e' ña jaan' nuu' a. ⁶ Ndisu ini ndo' te kakan ndo' a, te kunduu' ndo' ne uvi' a xanini, sakan' ña ne uvi' a xanini ndii, nduu' ña ndee naa tikui

miji ka'nu', te kua'an kuaxi' xika' xaa' tachí', te yo'o' ni jaan' koyo' a ra'. ⁷ Kuachi ndii, ne xaa' ña jaan' ndii, na kaniini ña ña natiiin ña iin ña xikán ña jaan' nuu' xto'o e'. ⁸ Sakan' ña ne uvi' nimá nduu' ña, te ximi' koo' tu ini ña nuu' sakuu' ña xaa' ña.

⁹ Ñani ta'an' e', ne nda'vi kuu' ndii, na va'a kuni' ña ña nduu' ña ne ka'nu' nuu' Ndiosí. ¹⁰ Ndisu ne vika' ndii, na va'a kuni' ña ña nduu' ña ne nda'vi kuu' nimá ni xaa' Ndiosí, sakan' ña ña vika' ña jaan' ndii, ndoñu'u' a ndee naa ita' ku'u'. ¹¹ Kuachi ndii, kij' keta' nu'u' sanandii' ndiee' a ndii, ichi' ku'u' jaan', te koyo' ita' a, te ndoñu'u' ña ndatun' a. Iin kachi kundoo' tu ne vika', sakan' ña ndoñu'u' ne jaan', te ndoñu'u' tu ña xachuun' ña xiin' ña vika' jaan'.

Kuasa' xito' kua'a Ndiosí ne yivi'

¹² Sañu'u' va Ndiosí yoo ka xandieni nuu' ña xamaña, sakan' ña kij' kanando ña nuu' ña jaan' ndii, natiiin ña kivi' ñuu' ña koo' kivi' ndi'i', ña nduu' ndee naa corona ña ni'i' ne kanando, ña ni taxi' Ndiosí kuento a xa'a' nuu' ne ndani' ña'a'.

¹³ Na ka'an yoo ka kij' xito' kua'a ña'a' ña kini' ndii: "Ndiosí ni xito' kua'a' yu'u'." Kuachi ndii koo' ndiee' ndee iin ña'a' te sanama' a Ndiosí nuu' kuachi, te ni ndee mii' Ndiosí xito' kua'a' ndee iin ne yivi' te koyo' ña nuu' kuachi. ¹⁴ Süu' jaan' ndii ña kini', ña ndioo' ini mii' ña,

nduu' ña xito' kua'a ña'a',
te xiku'un ña nuu' kuachi.
15 Te xa'a' a ña kiji ndioo'
ini ña ndii, xaa' ña kuachi.
Te kiji' xaa' te xaa' ña kuachi
jaan' ndii, kuvi xachi' ña
nuu' Ndiosí xa'a' a jaan'.

16 Ne kua'a ñani ta'an' i,
kuni xa'an' xiin' mii' ndo'.
17 Kuachi ndii Ndiosí taxi'
sakuu' ña va'a, te sakuu'
ña ndoo kuaxi mii' ndu'u' a
ndivi', te suvi tu a nduu' ña
ni xa'a' sakuu' ña yi'é ndiee'
ndivi'. Te Ndiosí ndii, koo'
kivi' namá a ndee naa xaa'
ña yi'é ndiee' ndivi' jaan', ni
ndee nämá tu a ndee naa
xaa' kunda'vi ña jaan'. 18 Te
xa'a' a ña kuni mii' a, ni
satuvi a yoo' xiin' tu'un a, ña
ndixa, te kunduu e' si'e a, ne
nuu' nuu' sakuu' ña ni xa'a
a.

*Na kuni so'o e' tu'un
Ndiosí, te saa tu e' ña ka'an
a*

19 Ne kua'a, ñani ta'an' i,
xa'a' a jaan' na kuni a ña koo
tu'va sakuu' e' te kuni so'o
e' ña ka'an inga ne yivi', te
ndiatu' e' xiin' ña ka'an e', te
nāsaa' yachi tu e'. 20 Kuachi
ndii, ña kui'e ne yivi' ndii,
taxi' a sachuun' ndaku ña
saa kuni Ndiosí. 21 Ña jaan'
na kuii' nakoo ndo' sakuu'
ña xe'na', xiin' sakuu' ña
ña'a ña yoo va nuu' kivi'
ñuu' ndo'. Te natijn maso
ndo' tu'un ña ni chi'i Ndiosí
nimá ndo', sakan' ña ña
jaan' kumi' ndiee' te sakakú
a ndo'ó.

22 Ndisu kuni xa'an' xiin'
mii' ndo', süu' kuni so'o
kuiti' ndo' tu'un jaan'. Süu'
jaan' ndii, kuni a saa tu

ndo' ña ka'an a. 23 Kuachi
ndii, ne xini so'o kuiti' tu'un
jaan', te xaa' ña ña ka'an
a ndii, nduu' ña ndee naa
ijn ne xito' ndiaa ndi'i nuu'
ña nuu' yuu' peko. 24 Te
kiji' ndi'i koto ndiaa xiin' mii'
ña, te kua'an ña ndii, iin
kani' va te nandosó ña saa
kaa' nuu' ña. 25 Ndisu ne
xini so'o tu'un ndei' Ndiosí,
te xito' ndi'i ña ña ka'an
a xiin' ña, te ndikún kixin'
ña a, te nandosó ña a ndii,
sañu'u' ña'a' Ndiosí, te xaa'
ña a. Sakan' ña tu'un ndei'
jaan' ndii, iin ña va'a ndi'i
nduu' a, te sandoó ndiká a
yoo' nuu' kuachi e'.

26 Te naa' yoo ka tuu ña
nduu' ña ne xaa' xña'a ña
kuni Ndiosí, ndisu xito' ña
saa koo yu'u' ña ndii, xini
xa'an' xiin' mii' ña, te ndiaa
ya'vi' ña xaa' ña jaan' nuu'
a. 27 Sakan' ña ña ndoo
xiin' ña ndaku nuu' yuva' e'
Ndiosí, ña xtani a saa e' ndii,
ña yo'o' nduu' a: ña koto e'
ne kuachi' nda'vi, te sakan'
tu ña'a' kuaan' kii' ndo'o'
ña, te koto xiin' mii' e' nuu'
kuachi ña yoo iin yivi'.

2

Va'a nakaxin e' ne yivi'

1 Ñani ta'an' i, xa'a' a
ña ini e' xini e' xto'o e'
Jesucristo, ña ka'nu' koo'
chukuu' ndii, kuni a ña iin
kachi tijn maní' e' ndee ka
nuu' ne yivi'. 2 Saa e'
kuenta ndii, ndi'vi iin te
vika' ni'nu' toto va'a, te ñu'u'
tu iin kaxun nda'a' va'a nuu'
nda'a' ra, mii' nakayá ndo',
te ndi'vi tu iin te nda'vi kuu'

ni'nu' toto yata' ikan'. ³ Te koto'ni ndo' nuu' te vika' jaan', te ka'an ndo' xiin' ra ndii: "Nia'a yatın yo'o' kundu'u' un', takui'e", kachi ndo'. Te ka'an tu ndo' xiin' te nda'vi kuu' jaan' ndii: "Ndee ka'a kuijn ndichj yo'ó, uun ñu'u' mii' ita' xa'a' i yo'o' kundu'u' un'", kachi ndo' xiin' te jaan'. Naa' sakan' nduu' a ndii, ⁴ xa jin kachi tijn manj' ndo' ne yivi' kij' xaa' ndo' sakan', te nduu' ndo' ndee naa te xa'nú kuachj, te xachuun' ndaku.

⁵ Ne kua'a ñanj ta'an' i, chuun xa'a' va ndo' ña ka'an i xiin' ndo' vitin: ¿Ñáá xini ndo' ña ni nakaxin Ndiosí ne nda'vi kuu' jin yivi' yo'o' te inji va nja kunj ña'a' nja? Te kij' xaa' nja sakan' ndii, ndee naa vika' nja nuu' a xa'a' a ña natiin' nja ña ka'ndia chuun' a nimá nja saa ni taxj a kuento a nuu' ne ndani ña'a'. ⁶ Ndisu ndo'ó ndii, mji' kuu' ndo' xiin' ne nda'vi kuu' jaan'. ¿Saa tu xini ndo' ña ne vika' jaan' nduu' ne mji' kuu' xiin' ndo', te suvi tu nja nduu' ne tiin' kuachj siki' ndo'ó, te kua'an nja xiin' ndo' ndee vje' mii' xa'nú te yivi' kuachj? ⁷ ¿Saa tu xini ndo' ña suvi tu nja nduu' ne kanja'a xa'a' kivi' ndatun' xto'ó e', ña inji e' xini e'?

⁸ Ka'an tu'un ndei' ka'nu' ka mii' yoso' a nuu' tutu Ndiosí ndii: "Kundanj ndo' ne yivi' xiin' ndo' ndee naa ndani xiin' mii' mji' ndo'." Sakan' yoso' a. Naa' ndixa xna'a saxinú ndo' ña jaan' ndii, va'a xaa' ndo'. ⁹ Ndisu na jin kachi tijn manj' ndo'

ne yivi' ndii, xa ni xaa ndo' kuachj xa'a' a ña ni xka'ndia ndoso' ndo' ña ka'an tu'un ndei' jaan', te xa ne ndiso' kuachj nduu' ndo' nuu' a. ¹⁰ Kuachj ndii yoo ka saxinú sakuu' tu'un ndei' jaan', ndisu xka'ndia ndoso' nja jin yu'u' kujti' a ndii, kumi' kuachj nja nuu' Ndiosí xa'a' sakuu' a. ¹¹ Kuachj ndii, suvi Ndiosí jaan' ni ka'an ndii: "Kumi' un' musa un'." Te suvi tu a ni ka'an ndii: "Kã'ni' un' ne yivi'", ni kachi a. Ña jaan' na kuii' naa' ni kumi' ndo' musa ndo', ndisu ni xa'ni' ndo' jin ne yivi' ndii, xa kumi' kuachj ndo' nuu' Ndiosí xa'a' sakuu' tu'un ndei' a.

¹² Sakan' na kuii' ndo'ó ndii, ndatu'un' va'a ndo', te sachuun' va'a tu ndo', sakan' ña xini ndo' ña sana'má Ndiosí yoo' nuu' kuachj e' xiin' tu'un ndei' a, ña sandoó ndiká yoo' nuu' kuachj e'. ¹³ Kuachj ndii kuvjta xachi' inji Ndiosí xa'a' yoo ka kij' sana'má ña'a' a naa' ni kuvjta inji nja xa'a' ne yivi', sakan' ña ne ni kuvjta inji xa'a' ne yivi' ndii, keta va'a nja kij' sana'má ña'a' a.

Kuni a sachuun' inga' ña inji e' xini e' Ndiosí xiin' ña chindiee' e' ne yivi'

¹⁴ Ñanj ta'an' i, ne ka'an ña inji nja xini nja Ndiosí, te xaa' nja ña va'a ndii, kuasa' kunj xachi' ña ka'an nja jaan', te kuvj kaku nja nuu' kuachj xiin' ña ka'an kujti' nja ña inji nja. ¹⁵ Saa e' kuenta ndii, yoo jin ne xika' ichi' Ndiosí xiin' e',

tiaa, uun ña'a' nduu' nja, te kuní toto kuj'nu nja, te kuní tu ña kutiaku nja, ¹⁶ te ka'an jin ndo'ó xiin' ne jaan' ndii: "Ndiosí na ku'un xiin' un', na koo na toto un' xiin' ña tiaku un'", kachi ndo', ndisu tãxi ndo' ña kuní nuu' nja ndii, koo' ndee jin ña va'a ni xaa' ndo' xa'a' ne jaan' na sakan'. ¹⁷ Nii' sakan' nduu' tu a xiin' ne ka'an kuiti' ña ini nja xini Ndiosí, te xaa' nja ña va'a ndii, jin ña kuasa' kuní nduu' ña ini nja jaan'.

¹⁸ Ndisu saa e' kuenta ndii, ka'an yoo ka ndii: "Yo'ó ndii, ini un' xini un' Ndiosí, te yu'u ndii, xaa' i ña va'a." Kuví nia'a ndo' yu'u ña ini ndo' xini ndo' Ndiosí kij' koo' ña va'a xaa' ndo'. Ndisu yu'u ndii, xiin' ña va'a ña xaa' i kuví nia'a i ndo'ó ña ini i xini i Ndiosí.

¹⁹ ¿Ñaa kandixa' ndo'ó ña yoo jin ndaa' kuiti' Ndiosí? Va'a xaa' ndo'. Ndisu ndee ña ndiva'a kandixa' ña jaan', te yi'vi va ña'a' a. ²⁰ Ne küu' kaxi' nduu' ndo'ó! Xa'a' a ña ka'an kuiti' ndo' ña ini ndo' xini ndo' Ndiosí, te xaa' ndo' ña va'a ndii, jin ña kuasa' kuní nduu' ña ini jaan'.

²¹ Xa xini ndo' ña Abraham, te xij' yata' e' ndii, ni ka'an Ndiosí ña te ndaku nimá nduu' ra nuu' a xa'a' a ña ni xaa ra kij' ni xika ra nasoko' ra si'e ra Isaac saa ni ka'an chuun' a xiin' ra. ²² Te koto ndo' saa ni xachuun' inga' ña ini ra xini ra Ndiosí xiin' ña ni xaa ra. Te xiin' ña ni xaa ra jaan' ni xinu ña ini ra jaan'. ²³ Xa'a'

a jaan' na ni xinu ña yoso' nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: "Ni ini Abraham ni xini ra Ndiosí, te ni ka'an a ña te xachuun' ndaku nduu' ra nuu' a." Sakan' yoso' a. Te ni ka'an tu a ña te xini ta'an' xiin' a nduu' ra. ²⁴ Ña jaan' na kuii' xini e' ndii, süu' xa'a' a ña ka'an kuiti' ne yivi' ña ini nja xini nja Ndiosí, te nduu' nja ne xachuun' ndaku nuu' a. Süu' jaan' ndii xa'a' a ña xaa' tu nja ña va'a nduu' nja ne xachuun' ndaku nuu' a.

²⁵ Te xa xini tu ndo' saa ni xka'ndia a xiin' Rahab, ña' ni xiko' xiin' mii' mii'. Ndee ña' jaan' ni ka'an Ndiosí ña ña' xachuun' ndaku nduu' a' nuu' a xa'a' a ña ni natjin va'a a' te Israel, te kuan koto maña ñuu' a', te ni ti'vi' ña'a' a' inga' ichi', te ni kaku ra.

²⁶ Sakan' na kuii' jin ñu'u' nde'i kij' koo' ka nimá a ndii, xa ni xi'i a, nii' sakan' tu yoo ña ini e' naa' koo' ña va'a xaa' e'.

3

Koto e' yu'u' e' kij' ndatu'un' e'

¹ Ñani ta'an' i, na ndüku' kua'a' va ndo'ó ña kunduu' ndo' ne sania'a, sakan' ña xini e' ndii, ndi'e' ka nakan Ndiosí kuenta nuu' ndu'u, ne sania'a, te sakan' ne xini so'o ña jaan'. ² Sakuu' e' ndii, ki'in' va' ichi' xaa' e' ña va'a. Ndisu naa' yoo jin ne yivi', ne koo' kivi' xaa' ña jaan' xiin' ña ka'an nja ndii, ne yivi' va'a xachi' nduu' nja, te kuví ndiko' ni'i' xiin' mii' tu nja nuu' kuachi.

³ Ndeē naa xaa' tū e' kij' chika'ni' e' kaā yū'u' kuei, te sqa ri' ña kuní e' ndii, kuvj ndjiko ni'i' e' ri', te ku'un ri' mii' ka kuní e'. ⁴ Koto tū ndo' sqa xaa' tundo'o', tee' ndee na'nu' xava'a tun jaan', te ndiee' va xika' tachj' ndii, xiin' jin tun' lulu kuitj' kuvj satuvj' te yivi' nu', te kua'an nu' mji' ka kuní ra. ⁵ Sakan' tū xaa' yaa' e' ndii, jin ña lulu kuenta ñu'u' nde'j' e' nduu' a, ndisu kumi' a ndiee' te ka'an ninu a xa'a' ña na'nu' ya'a. Te nduu' a ndee naa jin ñu'u' tilikin', ña kuvj ka'mj' kua'a' xava'a xikj' na'nu'. ⁶ Te sakan' tū yaa' e' ndii, ndee naa ñu'u' nduu' a. Te jin xaan' mii' ñu'u' chitu' vj' ña njā'a nduu' tū a. Te jin tu'un' ñu'u' nde'j' e', ña kuvj sativi' kanii' e', nduu' a, te ndee kij' tuvj' e' xiin' ndee skachi' kuvj' e' ndii, kuvj' sativi' a yoo', sakan' ña ndee naa ñu'u', ña kuaxi vj' e' ndiaya', nduu' a.

⁷ Ndixa nduu' a ndii, chuun va ne yivi' samaso njā sakuu' nuu' kiti' jku', naa kuu' ti' kumi' ta'an xa'a', xiin' sqa, xiin' ti' kañuu' tixin, xiin' ti' ñu'u' minj' ka'nu'. ⁸ Ndisu ndee jin e' kuvj' samaso yaa' e'. Sakan' ña jin ña njā'a nduu' a, te kuvj' ndjiko' ni'i' ña'a' e'. Te xiin' yaa' e' jaan' ka'an e' kuento xatu, ña satuxu'vi ne yivi'. ⁹ Te xiin' yaa' e' jaan' tū xaka'nu' e' Ndiosí, yuva' e', te xiin' ña jaan' tū sanacha'an' e' ne yivi', ne nj' xa'a' Ndiosí sqa kuu' mji' a. ¹⁰ Xiin' yū'u' e' ka'an va'a e' xa'a' ne yivi' te xiin' ña jaan'

tū sanacha'an' ña'a' e'. Ñani ta'an' j, xāta'an sqa e' sakan'. ¹¹ Sakan' ña jin xaan' mii' kiee' tikui ndii, kuvj' kiee' tikui va'a xiin' tikui uva. ¹² Ñani ta'an' j, sakan' tū jtuun' higo ndii, kuvj' kuun nduu' olivo nda'a' nu', nj' ndee kuvj' tū kuun nduu' higo nda'a' yo'o' uva, sakan' na kuii' nj' ndee kuvj' tū kiee' tikui va'a mii' kiee' tikui uva.

Yoo uvj nuu' ña xini tuni

¹³ Naa' ka'ni sava ndo'o ne xini tuni ndii, na nia'a ndo' ña jaan' xiin' ña va'a ña xaa' ndo', xiin' ña maso kuu' ndo', ña taxi' ña xini tuni ndo' jaan'. ¹⁴ Ndisu naa' ndasi' va nuu' ndo' xini ndo' ne yivi', te kuni nakuita tū ndo' xiin' njā ndii, kōo' ndee jin xa'a' ña ka'an ninu ndo', te xini xa'an' ndo' xa'a' ña ndixa. ¹⁵ Ña xini tuni ña kumi' ndo' jaan' ndii, süu' Ndiosí taxi' a, süu' jaan' ndii ña xini tuni, ña yoo jin yivi' kuitj' nduu' a, ña nj' nata'vi' xini' ne yivi', ña taxi' ña ndiva'a. ¹⁶ Kuachj' ndii mii' yoo ne ndasi' nuu' xini njā ne yivi', te kuni nakuita tū njā xiin' inga ne yivi' ndii, ndiee' manj' njā, te xaa' njā sakuu' nuu' ña njā'a. ¹⁷ Ndisu yoo', ne kumi' ña xini tuni ña taxi' Ndiosí jaan' ndii, xika' ndoo' e' nuu' ichi' a, te sakan' tū ndiee' manj' e', te va'a nimá e' xini e' ne yivi', te nda'vi kuu' e' xiin' ne yivi', te kuvita inj' e' xa'a' ne yivi', te sakan' tū xaa' e' kua'a' ña va'a, te nakaxin tū e' ne yivi', te nduu' tū e' ne uvj' nimá. ¹⁸ Sakan' ña ne

nduku' ña ndiee' maní' ne yivi' ndii, xika' maní' nja iin yivi', te natiiin nja ña xaa' ne yivi' ña kuní Ndiosí.

4

Na ndiöo' ini e' xa'a' ña'a' a yoo iin yivi'

¹ ¿Ñáá xini ndo' mii' kuaxi tun kui'e xiin' ñu'u ña yoo tein ndo'? Süu ña kini ndioo' ini mii' ndo' jaan' sakaku' ña kunta'an' nimá ndo' xiin' ña va'a ña kuní a saa ndo'. ² Ndioo' ini ndo' xa'a' ña'a, te köo' a natiin' ndo'. Xa'ni' ndo' ne yivi', te kündieni ka ndo' ña ndasi' va nuu' ndo' xini ña'a' ndo', ndisu köo' a natiin' ndo'. Xa'a tu ndo' tun kui'e xiin' ñu'u, ndisu köo' ña'a natiin' ndo', sakan' ña xikán ndo' a nuu' Ndiosí. ³ Te kij' xikán ndo' a nuu' a ndii, köo' a natiin' ndo' sakan' ña xikán va'a ndo' a saa kuní Ndiosí. Süu' jaan' ndii xikán ndo' a te kusiki' saka ndo' a mii' yoo ña sii' nuu' ndo'.

⁴ Ndo'ó, ne xa'ni ndoso' Ndiosí ndee' naa ne kumi' musa ndii, ¿ñáá xini ndo' ña ne xtani va saa ña nduu' kuenta iin yivi' ndii, nanduu' nja ne ni ta'an' va'a ka xiin' Ndiosí? Sakan' na kuii' yoo ka xtani saa ña nduu' kuenta iin yivi' ndii, ni ta'an' va'a ka nja xiin' Ndiosí. ⁵ ¿Ñáá xanini ndo' ña yoso' saka ña ka'an nuu' tutu Ndiosí ndii: "Kuiñu va Espiritu Ndiosí, ña ni taxí a naá nimá e', xini a yoo'?" Sakan' yoso' a. ⁶ Ndisu chindiee' kua'a' ka Ndiosí

yoo' naa yoso' a nuu' tutu a mii' ka'an a ndii: "Taxí Ndiosí ña keta va'a ne ñuñu', ndisu chindiee' a ne nda'vi kuu' nimá." Sakan' yoso' a. ⁷ Sakan' na kuii' taxí ndo' ña ka'ndja chuun' Ndiosí nuu' ndo', te taxí ndo' ña keta va'a ña ndiva'a xiin' ndo', te kuxioo a nuu' ndo'. ⁸ Ndasayatin ndo' nimá ndo' nuu' Ndiosí te kuyatin tu a jaan' nuu' ndo'. Ndo'ó, ne ndiso' kuachi ndii, nakoo ndo' a, te ndundoo nimá ndo', sakan' ña ne uvi nimá nduu' ndo'. ⁹ Xa'a' a jaan' na na kusuchi' u'vi ini ndo', te kuaku ndo', te tana ndii va ndo' xa'a' kuachi ndo'. Na nanduü ña ni xaku ndo' ña kuaku u'vi ndo', te ña sii' ni xini ndo' ndii, na nanduü a ña kusuchi' va ini ndo'. ¹⁰ Na sanuu' xiin' mii' mii' ndo' nuu' xto'o e' Ndiosí, te ki'in ka'nu' a ndo'ó.

Nätava' e' kuenta kuu' ta'an' e'

¹¹ Ñani ta'an' i, kanja'a xiin' ta'an' ndo'. Sakan' ña naa' kanja'a ndo' xa'a' ne yivi', uun naa' natava' ndo' kuenta kuu' ne jaan' ndii, kanja'a tu ndo' xa'a' tu'un ndei' Ndiosí, te natava' tu ndo' kuenta kuu' tu'un ndei' a jaan'. Te kij' xaa' ndo' sakan' ndii, süu' te saxinú tu'un ndei' jaan' nduu' ndo', süu' jaan' ndii te xa'nú kuachi sananduu' xiin' mii' ndo'. ¹² Kuachi ndii Ndiosí kuiti' nduu' ña xa'a tu'un ndei' jaan', te sivi tu a nduu' ña xa'nú kuachi e'. Te ña jaan' kumi' ña ndiee' te sakakú a yoo' nuu' kuachi

e', uun katun' a yoo'. Ndisu ndo'ó ndii, ¿yoo nduu' ndo', tuu ndo', na natava' ndo' kuenta kuu' inga ne yivi'?

Vā'a ka'an ñuñu' e' xa'a' kivi' tiaan

¹³ Chūun xa'a' va' ndo'ó vitin, ne ka'an ndii: "Vitin, uun tiaan ku'un e' jin ñuu, te kundije e' ikan' jin kuiya, te xiko' e' ña'a, te kanando e' xu'un'." Sakan' kachi ndo'. ¹⁴ Ndisu xini ndo' saa saa a xiin' kivi' ñuu ndo' tiaan. Kuachi ndii, kivi' ñuu e' ndii, nduu' a ndee naa viko' nu'u, ña yoo jin kani', te ndi' tuku a so'o. ¹⁵ Kuni a ña va'a ka' an ndo' ndii: "Naa kuni xto'o e' ndii, kutiaku e', te saa e' ña yo'o', uun ña jaan'." Sakan' kuni a ka'an ndo'. ¹⁶ Ndisu ndo'ó ndii, ka'an ñuñu' ndo'. Te sakuu' ña ñuñu' naa ña jaan' ndii, ña ña'a nduu' a. ¹⁷ Sakan' na kuu' ne xini saa ña va'a, te xaa' ña a ndii, kuachi xaa' ña nuu' Ndiosí.

5

Vitin ka'an Santiago xa'a' ña kundo'o ne vika' ña'a

¹ Ndo'ó, ne vika' ndii, chūun xa'a' va' ndo' ña ka'an i vitin, sakan' ña xa' kuyatin' kuu' ña kundo'o ndo'. Sakan' na xa'a' ndo' kuaku ndo' te nde'i ndo'. ² Sakan' ña ña vika' ndo' ndii, te'í a, te toto ndo' ndii, xaxi' kuxi' a. ³ Te oro ndo' xiin' plata ndo' ndii, kuxi' a. Te kuxi' ña vika' ndo' jaan' kunduu' ña tijn kuachi ndo'ó nuu' Ndiosí, te kunduu' a ndee naa ñu'u kii' xa'mi' a ña'a. Ndisu taxa'a

te taxa'a ka' ndo' ña vika' jaan' tee' ndee xa' kuyatin' kivi' so'o' ndi'i'. ⁴ Kuni so'o' ndo' ña ka'an kuachi te tatú ndo' nuu' ndo', te ni nakaya ña savi' ndo', sakan' ña ni cha'vi' ña'a' ndo'. Te xto'o e' Ndiosí ka'nu' koo' chukuu' ndii, xa' ni xini so'o' a ña ka'an kuachi te jaan'. ⁵ Ndo'ó ndii, sii' xika' ndo' jin yivi' yo'o', te sasana' xiin' mii' ndo'. Te sanda'ni ndo' nimá ndo' xiin' sakuu' ña kuni ndo'. Xa'a' a jaan' na ni kuxa'an ndo' ndee naa kiti', ti' xito' kuxi' ne yivi', te xa' ni xaa' kivi' ña kuví ri'. ⁶ Te ni katun' ndo' ne yivi', ne koo' kuachi, te ni xa'ni' ña'a' ndo' tee' ndee ni kuví ndoni' nda'a' ña te naka'an ña xa'a' ña.

Kundiēni e' ndee xaa' kivi' ña nandiko' xto'o e'

⁷ Ñani ta'an' i, kuie kuu' ini ndo' ndee xaa' kivi' ña nandiko' xto'o e'. Koto ndo' saa kuie kuu' ini te xachuun' xa'a' ku'u ndee nakuxa ña savi'. Te jaan' ndii, kuie kuu' ini ra ndiatu' ra savi' ña kuu' nuu' xiin' savi' ña kuu' ndi'i' ndoso'. ⁸ Nii' sakan' tu' kuni a ña kuie kuu' tu' ini ndo'ó, te kuita ni' ndo' nuu' ichi' Ndiosí ndee xaa' kivi' jaan'. Kuachi ndii xa' kuyatin' xa' kivi' ña nandiko' xto'o e' jaan'.

⁹ Ñani ta'an' i, kuchi ta'an' ndo', saa' jin kii' katun' ndo' xa'a' ña jaan'. Sakan' ña xa' kuyatin' kuu' kivi' ña nandiko' ña xa'nú kuachi. ¹⁰ Ñani ta'an' i, naka'an' ndo' saa ni kundieni te ni ka'an

tiakú tų'un xto'ó e' Ndiosí xiin' ña ndiee' a. Te jaan' ndii, kuie ni kuu tu iní ra kij' ni sando'o' ña'a' ne yivi', nii' sakan' tu kuni a kundieni ndo'ó, te kuie kuu tu iní ndo'.¹¹ Ña ndixa nduu' a ndii, ka'an e' ña sañu'u' va Ndiosí ne ni kundieni nuu' tundo'o'. Te ni xini so'ó ndo' saa ni kundieni Job nuu' tundo'o', ña kuie ni kuu iní ra. Te xini tu ndo' saa ni sañu'u' va ña'a' xto'ó e' Ndiosí so'ó ndi'i, sakan' ña kuvita va iní a xa'a' e', te yoo ka'nu' va tu iní a xa'a' e'.

¹² Ñani ta'an' i, ña ka'nu' ka nduu' a ña tjin ndiaa ndo' kivi' Ndiosí kij' taxi' ndo' kuento ndo'. Ni ndee tjin ndiaa tu ndo' ndivi'. Te sakan' tu tjin ndiaa ndo' ñu'u' iin yivi'. Te tjin ndiaa ndo' ndee iin nuu' tuku ña'a' kij' taxi' ndo' kuento ndo' jaan'. Süu' jaan' ndii kij' ka'an ndo' "uun" ndii, ña jaan' kuiti' ka'an ndo'. Te kij' ka'an ndo' "ü'un'" ndii, ña jaan' kuiti' tu ka'an ndo'. Sakan' saa ndo', saa iin kij' katun' Ndiosí ndo'ó xa'a' ña jaan'.

Ka'an e' xiin' Ndiosí xa'a' ne kuni kuví

¹³ Naa' yoo sava ndo'ó, ne ndo'o' ndii, na ka'an ña xiin' Ndiosí. Naa' yoo sava ne va'a va kuni tein ndo' ndii, na kata ña yaa Ndiosí.
¹⁴ Naa' yoo sava ne kuni kuví tein ndo' ndii, na kana ña te xixa, te xito' ne nakaya xa'a' Ndiosí, te ka'an ra xiin' a xa'a' ña, te xiin' ña ndiee' xto'ó e' kakin ña'a' ra xa'an

oliva.¹⁵ Te kij' iní e', te ka'an e' xiin' Ndiosí xa'a' ña ndii, nda'a ne kuni kuví jaan' saa xto'ó e', te ndokoo ña. Te naa' ni xaa ña kuachi ndii, koo ka'nu' iní a xa'a' ña.¹⁶ Sakan' na kuiv' na'ma ndo' kuachi ndo' nuu' ta'an' ndo', te ka'an ndo' xiin' Ndiosí xa'a' ta'an' ndo', te nda'a ndo'. Te kij' iin ne xachuun' ndaku nuu' Ndiosí ka'an xiin' a ndii, chindiee' kua'a' ña ka'an ne jaan'.¹⁷ Naa kuu' Elías ndii, iin te yivi' naa yoo' tu ni nduu te jaan'. Te kij' ni ka'an, te ni ka'an ra xiin' Ndiosí ña künun savi' ndii, ni künun xna'a a uní kuiya yoso' sava.¹⁸ Ni ya'a, te ni ka'an tuku ra xiin' Ndiosí ña künun tuku savi'. Te ni künun a, te ni yoo ña savi'.

Sanandiko' e' ne yivi' nuu' ña ndixa xa'a' Ndiosí

¹⁹ Ñani ta'an' i, naa' iin ndo'ó sanako' xiin' mii' nuu' ña ndixa ña kandixa' e', te sanandiko' inga ne ta'an' e' ndo'ó nuu' ña ndixa jaan' ndii,²⁰ kuni i ña kundani ndo' ña yoo ka sanandiko' ne xaa' kuachi jaan' nuu' ichi' Ndiosí ndii, sakakú ña'a' ña nuu' vi'e ña ndiva'a. Te koo ka'nu' iní Ndiosí xa'a' sakuu' kuachi ne ni xaa kua'a' xava'a kuachi jaan'.

Tutu nuu' ña ni ke'i San Pedro kua'an nda'a' ne ni nakaxin Ndiosí

Ti'vi' ra cha'an' nja

1 Yu'u nduu' Pedro, te Jesucristo ni tianu' yu'u sania'á i ichi' a. Ti'vi' i cha'an' ndo'ó, ne ndee' tuku xaan', ne ni xitia i'nu nuu' ñu'u' ña nani' Ponto, xiin' ñu'u' Galacia, xiin' ñu'u' Capadocia, xiin' ñu'u' Asia, xiin' ñu'u' Bitinia.
2 Te yuva' e' Ndiosí ndii, ni nakaxin a ndo'ó saa nii' ni chituni a ndee' xta'an' te ndasandu Espíritu Santo ndo'ó kuenta Ndiosí, te kandixa' ña'a' ndo', te xiin' nii' Jesucristo kunduu' ndo' ne ndoo nimá. Te i'in kivi' kua'an na sañu'u' na Ndiosí ndo'ó, te na taxí ya'a tu a ña maní' koo xiin' ndo'.

Ni taxí Ndiosí ña ndiatu' ini e' ña kundiee e' xiin' a naa kivi'

3 Ka'nu' va ña nduu' Ndiosí, yuva' xto'q' e' Jesucristo. Te xa'a' a ña kuvita xava'a ini a xa'a' e' ndii, ni kakú e' tuku ichi' ni xaa a, te ni natjin e' ña ndiatu' ini ndituni e' xa'a' ña ni natjaku Jesucristo. 4 Te natjin e' ña koo' kivi' te'í, te koo' kivi' tu tiví' a, te sakan' tu koo' kivi' ndi'i' ña ndatun' a ña yoo tu'va xa'a' e' xaa' Ndiosí ndivi'. 5 Te xiin' ña ndiee'

Ndiosí xito' a ndo'ó xa'a' a ña ini ndo' xini ña'a' ndo' ndee xaa ña natjin ndo' ña sakakú xachi' a ndo'ó, ña xa yoo tu'va natjin ndo', te nia'a ña'a' a ndee kivi' so'o' ndi'i'. 6 Xa'a' a jaan' na na va'a va kuni ndo' tee' ndee ndo'o' kua'a' ndo' ndee vitin ki'in' nuu' tundo'o' iin' kaní'. 7 Sakan' ña xiin' tundo'o' jaan' nia'a ndo' ña ndee naa oro vi' nduu' ña ini ndo' jaan'. Sakan' ña oro ndii, tee' ndee ña ndoñu'u' nduu' a ndii, saxka'ndiá te yivi' a nuu' ñu'u' te kuni ra naa' oro ndi'i' xna'a nduu' a. Te ña ini ndo'ó jaan' ndii, ndiaa ya'vi' ya'a ka a te sakan' oro, te naa' kiee va'a a nuu' tundo'o' ndii, xata'an natjin ndo' ña ndatun' xiin' ña tiin' ka'nu' xiin' ña va'a saa Jesucristo kivi' nandiko' a. 8 Tee' ndee ni xini nduchi' nuu' ndo' a ndii, ndani ña'a' ndo'. Tee' ndee kivi' kuni ña'a' ndo' vitin ndii, ini ndo' xini ña'a' ndo'. Te va'a xava'a kuni ndo', te ndee kivi' ka'an ndi'i' ndo' saa kuni ndo'. 9 Sakan' ña natjin ndo' ña va'a xa'a' a ña ini ndo' jaan', te ña jaan' nduu' ña kakú nimá ndo' nuu' kuachi ndo'.

10 Te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí ndii, ni ka'an ra ña ndani mii' Ndiosí ndo'ó, sakan' ña ni sakuaan ndi'i' ra, te ni xika tu ra kundani ra saa saa Ndiosí te sakakú a yoo'. 11 Te ni xika tu ra kuni ra amaa koo ña jaan' xiin' saa xka'ndia a, sakan' ña Espíritu mii' Cristo ni naa nimá ra, te ni nia'a ña'a' a

xa'a' ña jaan', te ni sakuni' ña'a' a ndee ña kuni ka koo ña kundo'o Cristo, ña kixin sakaku' yoo', xiin' xa'a' ña ndatun' xava'a, ña natijn a kij' ndij' kundo'o a tundo'o' jaan'. ¹² Te ni sakuni' a te jaan' ña süu' xa'a' ña va'a mji' ra ni ka'an ra ña jaan', süu' jaan' ndii xa'a' ña va'a yoo' ni ka'an ra a. Te ña jaan' nduu' tu ña ni ka'an te yivi', te ni ka'an ndoso' tu'un va'a nuu' ndo' xiin' ña ndjee' Espiritu Santo, ña ni tjanu' Ndiosí ndee ndjivi'. Te ndee sakuu' ángele, ña xika' nuu' nuu' Ndiosí ndii, kuni kuni a ña jaan'.

Kaka ndoo e' xiin' sakuu' ña xaa' e' ndee naa xaa' mji' Ndiosí

¹³ Sakan' na kuii' koo tu'va ndo' xiin' ña xanini ndo', te koo nu'u' inji va ndo', te kundiatu ndij' tu inji ndo' xa'a' a ña ndani mji' Ndiosí ndo'ó kij' kixin tukuu Jesu-cristo. ¹⁴ Ndee naa xaa' si'e, ña saxinú nja ña ka'an yuva' si'i' nja ndii, nii' sakan' tu kuni a saxinú ndo'ó ña ka'an Ndiosí, ña kaka ka ndo' saa ni xika ndo' kij' tia'an kundani ndo' xa'a' Ndiosí. ¹⁵ Süu' jaan' ndii kaka ndoo ndo' xiin' sakuu' ña xaa' ndo' ndee naa xaa' mji' Ndiosí, ña ni kana yoo', sakan' ña ña jaan' ndii, ña ndoo nduu' a. ¹⁶ Sakan' ña yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: "Kaka ndoo ndo', sakan' ña ña ndoo nduu' yu'u", kachi a.

¹⁷ Sakan' na kuii' naa' nakuni ndo'ó ña Ndiosí

nduu' yuva' ndo' ndii, kuni a kaka ndo' tiin' ka'nu' ña'a' ndo', ña xika' nuu' ndo' jin yivi' yo'o', sakan' ña ña jaan' nduu' ña sana'má ndaku yoo' xa'a' ña xaa' jin e', te nakaxin a ne yivi'. ¹⁸ Te xini kaxi' ndo' saa ni sandoó ndiká Ndiosí yoo' nuu' ña ni xika saka e' saa ni saya'á ne xii' yata' e' nuu' e'. Süu' ni xaa a sakan' xiin' ña ndoñu'u' naa ña nduu' oro, uun plata. ¹⁹ Süu' jaan' ndii xiin' ña ndatun' xava'a ña nduu' ní' Cristo, ña ni xitja xa'a' kuachi e', ni xaa Ndiosí ña jaan'. Sakan' ña Cristo jaan' ni nduu' ndee naa mbee, ti' nasoko' ne yivi' nuu' Ndiosí, ti' ndatun' va, te kuasa' kui'e ri' ndee sie. ²⁰ Te xa ni chituni Ndiosí ndee kij' tia'an kua'a jin yivi' ña Cristo jaan' saa chuun jaan'. Ndisu vitin, ña xa kua'an ndi'i' kivi' ndii, ni satuvi ña'a' a xa'a' ña va'a yoo'. ²¹ Te xa'a' a ña ni xaa Cristo, inji ndo'ó xini ndo' Ndiosí, sakan' ña ni sanatiaku ña'a' a, te ni ki'in ka'nu' ña'a' a ndjivi', sakan' te inji ndo' kuni ndo' Ndiosí, te xa'a' ña jaan' kuiti' kundiatu inji ndo'.

²² Te vitin, ña xa ni ndasandoo Ndiosí nimá ndo' xa'a' a ña ni kandixa' ndo' ña ndixa xa'a' Jesús ni xaa Espiritu, te kundani ta'an' ndo' xiin' jin kanii' nimá ndo' ndii, na kundani ta'an' ndo' xiin' ña ndoo nimá ndo'. ²³ Kuachi ndii xa ni kaku ndo'ó tuku ichi', te süu' ni kaku ndo' naa ni xaa kij' ni sakaku' si'i' ndo' ndo'ó.

Süü' jaan' ndii nî kaku ndo',
te kutiaku xachi' ndo' saa
tu'un Ndiosí. Te tu'un jaan'
ndii, ña yoo tiaku nduu' a, te
kōō' kivi' ndoñu'u' a. ²⁴ Xa'a'
a jaan' na yoso' a nuu' tutu
Ndiosí mii' ka'an a ndii:
Ne yivi' ndii, ndee naa ku'u
nduu' nja.

Te ndee naa ita ku'u jaan'
nduu' ña ka'nu' nja.

Te ku'u jaan' ndii, ichí a, te
koyó tu ita a.

²⁵ Ndisu tu'un xto'o e'
Ndiosí ndii, kōō' kivi'
ndoñu'u' a.

Sakan' yoso' a. Te ña yoso'
jaan' nduu' tu'un va'a, ña
ka'an xa'a' Jesús, ña nî ka'an
ndošo' ndu nuu' ndo'.

2

¹ Xa'a' a jaan' na nakoo
ndo' sakuu' ña kiji yoo ini
ndo', te nakoo tu ndo' sakuu'
ña xini xa'an', xiin' ña xas-
uvi' xiin' mii', xiin' ña ndasi'
nuu' ndo', xiin' sakuu' ña
kanja'a ndo' xa'a' ne yivi'.

² Saa nii' xaa' ña kuañu'u,
ña xikán va ini a xa'a' lechin
si'i' a ndii, nii' sakan' tu
kakan va ini ndo'ó xa'a' ña
ndixa, ña taxi' Ndiosí, te
xiin' ña jaan' ku'nu' ndo' ña
ndiatu' ndo' kivi' ña sakakú
Ndiosí ndo'ó, ³ sakan' ña xa
nî xito' ndo' ña va'a va kuu'
xto'o e'.

*Cristo nduu' ndee naa
yuu' xa'a' vi'e*

⁴ Te kuyatin ndo' nuu' Je-
sucristo, ña nduu' ndee naa
jin yuu', ña tiaku, te yuu'
jaan' ndii, nî nakoo te yivi' a,
ndisu Ndiosí ndii, nî nakaxin
ña'a' a te nduu' a jin yuu'

ndatun' va. ⁵ Sakan' tu
ndo'ó ndii, ndee naa yuu'
tiaku nduu' ndo'. Te xa'a
Ndiosí jin vi'e a xiin' ndo'
te kunduu' ndo' jin ti'vi' sutu
nditi'a mii' a, te nasoko' ndo'
ña xtaní va Ndiosí, ña natiin'
a xa'a' ña nî xaa Jesucristo.

⁶ Naa yoso' a nuu' tutu
Ndiosí mii' ka'an a ndii:
Koto ndo', chindu'u' i jin
yuu', ña kua'an xiki'
vi'e, ñuu' Sión.

Te yuu' jaan' ndii, yuu' kuu'
nuu' nduu' a,
te nî nakaxin ña'a' i te nduu'
a jin yuu' ndatun' va,
te yoo ka ini xini ña
jaan' ndii, kōō' kivi'
saka'an' xiin' mii' nja.

Sakan' yoso' a. ⁷ Te ña nduu'
ndee naa yuu' jaan' ndii, ña
ndatun' nduu' a nuu' ndo'ó,
ne ini xini ña'a'. Ndisu nuu'
ne ini xini ña'a' ndii, nduu'
a ndee naa yoso' a nuu' tutu
Ndiosí ndii:

Yuu', ña nî nakoo te xa'a vi'e
ndii,
yuu' nuu' ña tiin' xa'a' vi'e
nî nandu'u a.

⁸ Te yoso' tu a nuu' tutu
Ndiosí ndii:
Xiin' yuu' jaan' kaxi' ne
jaan',

te ña jaan' saa sakan' te xaa
nja ñu'u'.

Sakan' yoso' a. Sakan' ndo'o'
nja xa'a' a ña kändixa' nja
ña yoso' nuu' tutu Ndiosí,
te xa ña jaan' chituní Ndiosí
kundo'o nja.

Ne ñuu' Ndiosí nduu' yoo'

⁹ Ndisu ndo'ó ndii, ne yivi',
ne xa nî nakaxin Ndiosí,
nduu' ndo', te nduu' ndo'
sutu xika' nuu' nuu' a, te

xá nditja mji' kuitj' a nduu' ndo', te xá kuenta mji' kuitj' tu a nduu' ndo' te ka'an ndoso' ndo' xa'a' chuun va'a koo' chukuu' ña ni xaa ña ni kana ndo'ó jaan'. Te ña jaan' ndii, ni tava' a ndo'ó nuu' ichi' ña iin yavi', te ni ko'ni a ndo'ó nuu' ichi' a, ña yi'é ndatun' va. ¹⁰ Ndo'ó, ña nuu' ndii, ndee ni nduu' ndo' iin tivj', ndisu vitin ndii, ni nanduu' ndo' kuenta Ndiosí. Te sakan' tu ni kuvita ini a xa'a' ndo' ña nuu', ndisu vitin ndii, xá kuvita ini a xa'a' ndo'.

¹¹ Ñani ta'an' manj' i, xa'a' a ña nduu' ndo' ndee naa ne ndiva'a, ne xka'ndiá kua'an iin yivi' ndii, ka'an nda'vi i xiin' ndo' ña taxj' ndo' keta va'a ña ndioo' ini iin' ndo', ña kuun' ta'an' xiin' ña va'a ña kuní nimá ndo'. ¹² Te va'a kuu' ndo' tein ne tuku', ne ini xini Jesús, sakan' te tee' ndee kanja'a ne jaan' xa'a' ndo' ndii, kunj' ña ña va'a ña xaa' ndo' jaan', te saka'nu' ña Ndiosí kij' nakan' a kuenta nuu' sakuu' ne yivi'.

Saxinú ndo' ña ka'an sakuu' te xa'ndia chuun'

¹³ Te xa'a' a ña nduu' ndo' kuenta xto'o' e' ndii, saxinu' ndo' ña ka'an sakuu' te xa'ndia chuun' kuenta iin yivi', naa kuu' rey, te xa'ndia chuun' ka'nu' kuu' nuu', ¹⁴ xiin' naa kuu' nda'a' xa'a' ra, te tianu' ra sando'o' ne xaa' ña ña'a, te tiin' ka'nu' ra ne xaa' ña va'a. ¹⁵ Kuachj' ndii kuní Ndiosí ña xiin' ña xaa' ndo' ña va'a, koo' ña kuvj' ka'an ne kuu'

kaxi' xa'a' ndo'. ¹⁶ Ña jaan' na xika' ndiká ndo' ni xaa Ndiosí, ndisu tiin' ndiaa ndo' ña xika' ndiká ndo' jaan' te saa ndo' ña ña'a, süu' jaan' ndii iin ndo' a te kaka nuu' ndo' nuu' Ndiosí kuitj'. ¹⁷ Ña jaan' na kuii' iin ka'nu' ndo' sakuu' ne yivi', te kundani' ndo' ne ini xini Jesús xiin' ndo', te kuvj'vi ndo' Ndiosí, te iin ka'nu' ndo' rey.

Ña kuní a saa ne ni ke'vi xachuun' nuu' xto'o' ña kij' mji' kuu' ra xiin' ña

¹⁸ Ndo'ó, ne ni ke'vi xachuun' nuu' xto'o' ndii, saxinu' ndo' ña kuní ne jaan', te iin ka'nu' ndi'j' ña'a' ndo'. Te süu' xiin' xto'o' ndo', ne va'a, ne vita kuu' ini kuitj' saa ndo' ña jaan', süu' jaan' ndii saa tu ndo' a xiin' xto'o' ndo', ne ña'a, ne mji' kuu' xiin' ndo'. ¹⁹ Kuachj' ndii iin ña ndiaa ya'vi' nduu' a nuu' Ndiosí naa' xa'a' a ña kuni saxinú ndo' ña kuní a kundieni ndo' ña sando'o' xto'o' ndo' ndo'ó tee' ndee koo' iin xa'a'. ²⁰ Naa' xa'a' a ña xaa' ndo' kuachj', te sando'o' xto'o' jaan' ndo'ó, te kundieni kuie ndo' nuu' ña jaan' ndii, kuasa' ndiaa ya'vi' xachi' a jaan'. Ndisu naa' sando'o' ne jaan' ndo'ó xa'a' a ña xaa' ndo' ña va'a, te kundieni kuie ndo' nuu' a ndii, iin ña ndiaa ya'vi' nduu' a nuu' Ndiosí. ²¹ Te xa' xa'a' ña jaan' ni kana Ndiosí ndo'ó, sakan' ña sakan' tu ni ndo'o' Cristo xa'a' e', te ni ña'a a yoo' saa kuní a kundikun' e' ichi' ña ni xika a. ²² "Ña jaan' ndii, koo'

kivi' ni xaa' a kuachi, te ni ndee ni ka'an tu a tun vixi." ²³ Te kij' ni kani'a ne yivi' xiin' a ndii, ni kani'a na jaan' xiin' nia, te kij' ni sando'o' na'a' nia ndii, ni ka'an a na kani na'a' a, suu' jaan' ndii ni sanakua'a a sakuu' na ndo'o' a nda'a' Ndiosí, na sana'má ndaku ne yivi'. ²⁴ Te mji' Cristo ni nacha'vi xiin' nu'u' nde'i a xa'a' kuachi e' nuu' krusin, sakan' te kunduu e' ndee naa ne ni xi'i nuu' kuachi jaan', te kutjaku e', te saa e' na ndaku na kuní Ndiosí. Te xa'a' a na ni tuxu'vi a ni nda'a' e'. ²⁵ Kuachi ndii ni xika ndo' ndee naa mbee, ti' ni xitia i'nu. Ndisu vitin ndii, xa ni nandiko' ndo' nuu' na paxto e', na xito' nimá ndo'.

3

Na kuní a saa sakuu' ne yivi', ne xa ni tunda'a'

¹ Nii' sakan' tu ndo'ó, ne yoo ii' ndii, koto ka'nu' ndo' ra, sakan' te naa' kändixa' ra tu'un va'a ndii, kuvj nama ra nimá ra xa'a' na kuu' ndo' jaan', te ndee kuni a na ka'an vi' ndo' xiin' ra ² kij' kuni ra saa xika' ndoo ndo' xiin' saa xito' ka'nu' na'a' ndo'. ³ Na ndasandatun' ya'a ndo' iin' ndo', naa kuu' na kachi'i' ndo' ixi' xini' ndo', xiin' ka'a va'a oro na ndondia iin' ndo', xiin' toto ya'vi, na ni'nu' ndo'. ⁴ Süu' jaan' ndii nimá ndo' ndasandatun' ndo' xiin' na kuasa' tiví, na nduu' na va'a nimá ndo', xiin' na maso ndo'. Na jaan' nduu'

na ndiaa ya'vi' xna'a nuu' Ndiosí. ⁵ Sakan' na xta'an' ndii, sakan' ni ndasandatun' xiin' mii' na'a', ne nduu' kuenta Ndiosí, ne ni ini xini na'a', te ni xito ka'nu' nia ii' nia. ⁶ Naa ni xaa Sara, na ni xito ka'nu' a' Abraham, te ni ka'an a' na xto'o' a' nduu' ra. Te ndo'ó ndii, ndee naa si'e na' jaan' nduu' ndo' naa' xaa' ndo' na va'a, te xika' ni'vi ndo' iin yivi'.

⁷ Te sakan' tu ndo'ó, te yoo na si'i ndii, kundjaka na'a' ndo' xiin' na xini tuni, te tjin ka'nu' na'a' ndo' xa'a' a na nduu' nia ne ii' ka. Sakan' na samani' tu Ndiosí ne jaan' xiin' ndo' kivi' nuu' na koo' kivi' ndi'i'. Te kij' xaa' ndo' sakan' ndii, koo' na tjasj nuu' ndo' kij' ka'an ndo' xiin' Ndiosí.

Va'a ka kundo'o e' xa'a' a na xaa' e' na va'a, te sakan' xa'a' a na xaa' e' na va'a

⁸ Sakan' na kuii' kuni a na kundije manj' xiin' ta'an' ndo', te koo ka'nu' ini ndo' kuni ta'an' ndo', te kundani' ndo' ne yivi' ndee naa ta'an' mji' ndo', te kuvita ini ndo' xa'a' ta'an' ndo', te va'a koo nimá ndo' kuni ta'an' ndo'. ⁹ Te sanandiko' ndo' na va'a nuu' ne yivi' xa'a' na va'a na xaa' nia xiin' ndo'. Te ni ndee sanandiko' ndo' na kani'a ne yivi' xa'a' ndo'. Süu' jaan' ndii kakan ndo' nuu' Ndiosí te sañu'u' na'a' a, sakan' na ndo'ó ndii, ni kana Ndiosí ndo'ó te natjin ndo' na sañu'u' a xa'a' a na xaa' ndo' jaan'. ¹⁰ Kuachi ndii yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii:

Yoo ka kuni kutiakū va'a,
te kaka sii' inī nīa iin yivi'
ndii,

na koto nīa yaa' nīa, te
känjā'a nīa xa'a' ne
yivi',

te na koto tu nīa yu'u' nīa, te
kā'an nīa tun vixi,

11 te na kuxioo nīa nuu' ña
nīa'a,

te saa nīa ña va'a.

Te na nduku' nīa ña kundjee
manī' nīa xiin' ne
yivi',

te saa nīa a xiin' iin kanii'
nimá nīa.

12 Kuachī ndii xito' ndoso'
xto'o e' ne xachuun'
ndaqu,

te xini so'o tu a ña ka'an nīa
xiin' a,

ndisu xito' xi'é a ne xaa' ña
nīa'a.

Sakan' kachi a.

13 Koo' saa xachi' ña vā'a
xiin' ndo' naa' sanduxa'
ndo', te saa ndo' ña va'a.

14 Ndisu naa' sando'o' ne
yivi' ndo'ó xa'a' ña xachuun'
ndaqu ndo' ndii, sañu'u'
va Ndiosí ndo'ó. Xa'a' a

jaan' na küyi'vi ndo' ne yivi'
jaan', ni ndee kündi'ni tu
ndo'. 15 Süu' jaan' ndii tijn
ka'nu' ndo' xto'o e' Ndiosí

xiin' nimá ndo'. Te koo
tu'va ndo' sakuu' ichi' te
nakuijn ndo' nuu' sakuu'

ne ndatu'un' ndo'ó xa'a' ña
ndiatu' inī ndo'. Te kii' xaa'
ndo' sakan' ndii, maso kuū

ndo' xiin' ne jaan', te tijn
ka'nu' tu ña'a' ndo'. 16 Te
xiin' ña jaan' xiní ndo' ña

koo' ndee iin xa'a' ña kuvi
tijn kuachī nīa ndo'ó. Sakan'
te ne kanjā'a xa'a' ndo' xa'a'

ña va'a ña xaa' ndo' xa'a' a

ña nduu' ndo' kuenta Cristo
ndii, kuka'an nuu' nīa. 17 Ña
jaan' na kuii', naa' kuni

Ndiosí ña kundoo' e' xa'a'
a ña xaa' e' ña va'a ndii,
va'a ka nduu' a te sakan'

kundo'o' e' xa'a' a ña xaa'
e' ña vā'a. 18 Sakan' ña
Cristo ndii, xa unta' sakan'

kuiti' ni xi'i a xa'a' kuachi
e', te ña jaan' ndii, ña koo'
kuachi nduu' a, te ni xi'i a

xa'a' yoo', ne ndiso' kuachi,
sakan' te ku'un ndiaka a yoo'
nuu' Ndiosí. Ña ndixa nduu'

a ndii, ni xi'i xna'a ñu'u'
nde'i a, ndisu ni natjaku
espíritu a. 19 Sakan' te ni

xa'an a, te ni ka'an ndoso'
a nuu' nimá ña ndasi i'nu.
20 Te ña jaan' nduu' nimá ne

yivi', ne ni xiin kandixa' ña
ka'an chuun' Ndiosí ni ndiee
iin yivi' xta'an' kii' ni xika

Noé iin yivi'. Tee' ndee ni
ndiatu kuie inī a xa'a' nīa kii'
xa'a' Noé jaan' tundoo' chie

ndii, ndia'vi' kuiti' ne yivi'
ni kaku xiin' tundoo' jaan'
kii' ni kixin tikui savi' jaan'.

Unia ta'an kuiti' nīa nduu'
ne ni kaku ña sakuu' nīa.
21 Te tikui jaan' ndii, ka'an

ndiaa ra' xa'a' ña chichi'
e' kuenta Cristo, te xiin' ña
jaan' ni sakakú Ndiosí yoo'

vitin. Te ña chichi' e' jaan'
ndii, süu' kuenta ña natia' e'
iin e' nduu' a, süu' jaan' ndii

iin nuu' ña taxi' e' kuento e'
nuu' Ndiosí xiin' iin kanii'
nimá e' nduu' a, te xa'a'

a ña ni natjaku Jesucristo,
na ni sakakú a yoo'. 22 Te
ña jaan' ndii, ni ndaa a

ndivi', te ndu'u' a xiin' ku'a
Ndiosí. Te sakuu' ángele,

xiin' sakuu' ña kumi' ndiee',
xiin' sakuu' ña kumi' ña
ndiee' yoo nda'a' Jesús.

4

*Kāka ka e' naa xika' ne ini
xini Jesús*

1 Xa'a' a ña ni ndo'o Cristo
xiin' ñu'u' nde'i a xa'a' e'
ndii, nii' sakan' tu kuní a
koḡ tu'va ndo'ó te kundo'o
ndo', sakan' ña ña ni ndo'o
xiin' ñu'u' nde'i a ndii, xa
ni sandi'i' a kuachi e'. 2 Te
vitin, ña kuu' saa' tiaku ka
e' ndii, na kaka e' xaa' e'
ña kuní Ndiosí, te süu' kaka
e' saa e' ña ndioo' ini e',
ña nduu' kuenta iin yivi'.
3 Vikuiin ndo' ña xaa' ndo'
ña xtaní ne tuku', ne ini xini
Jesús, ña ni xaḡ ndo' xta'an'
kij' ni nduu' ndo' ne ni xika
xaa' ña kiní kuu' xiin' iin'
ndo', xiin' ña kiní ña ndioo'
ini ndo', xiin' ña xiní, xiin'
ña xa'a ndo' viko' loco, xiin'
ña ndiee' si' ndo' te xiní va
ndo', xiin' ña xaka'nu' ndo'
ndiosí saka, ña kuäsa' kuní.
4 Ndisu vitin ña xaa' ka ndo'
ña kiní naa ña xaa' ne jaan'
ndii, siin' kuu' ndo' tuu nja,
sakan' na kani'a nja xa'a'
ndo'. 5 Ndisu ne jaan' ndii,
naá kivi' kuní a ña nataxi
nja kuenta nuu' Ndiosí, ña
xa yoo tu'va, te sana'má a
ne tiaku, xiin' ne xa ni xi'i.
6 Xa'a' a jaan' na ni xiní so'o
tu ne xa ni xi'i vitin tu'un
va'a te kuví natiiin nja kivi'
ñuu' ña koo' kivi' ndi'i' tee'
ndee ni xi'i nja ndee naa xi'i
ndee ka ne yivi'.

*Ka'an Pedro saa kuní a
kuu e', vitin ña xa kuyatin
ndi'i iin yivi'*

7 Xa kuyatin' kivi' ndi'i
iin yivi'. Xa'a' a jaan' na
koḡ ñu'u' ini ndo', te koḡ
tu'va ndo', te ka'an ndo' xiin'
Ndiosí. 8 Te ña ka'nu' ka
ndii, kundani ta'an' xava'a
ndo'. Kuachi ndii kij' xaa' e'
ña jaan' xa'a' ne yivi' ndii,
yoo ka'nu' ini e' xa'a' kua'a'
kuachi nja. 9 Te na natiiin
ta'an' va'a ndo' vi'e ndo',
te ka'an yu'u' ndo' kij' xaa'
ndo' ña jaan'. 10 Te i'in ndo'
ndii, kaka nuu' ndo' nuu'
inga ne yivi' xiin' i'in nuu'
ña chuun ña ni taxí Ndiosí
nda'a' ndo'. Te chindiee'
va'a ndo' nja xiin' i'in ña
chuun jaan'. 11 Xa'a' a
jaan' na, ne ka'an ndoso'
ndii, na ka'an nja saa nii'
saka'an ña'a' Ndiosí kuiti',
te ne xika' nuu' ndii, na
kaka nuu' nja xiin' ndiee'
Ndiosí kuiti'. Te xiin' ña
jaan' natiiin Ndiosí sakuu'
ña xaka'nu' xiin' nda'a' Je-
sucristo, ña xata'an natiiin
ña tiin' ka'nu' ña'a' e', xiin'
sakuu' ña ndiee' ndee ndi'i'
ni kivi'. Sakan' na kunduu a.

*Na nakuatia' e' kij' ndo'o'
e' xa'a' a ña ini e' xini e'
Cristo*

12 Ñani ta'an' maní
i, nandaní ndo' kij' yoo
tundo'o' chie va nuu' kivi'
ñuu' ndo', te kanini ndo'
ña kuní a xka'ndia tundo'o'
naa ña jaan' nuu' kivi' ñuu'
ndo'. 13 Süu' jaan' ndii
nakuatia' va nimá ndo' xa'a'
a ña ndo'o' ndo' ndee naa
ni ndo'o' Cristo, sakan' te

naḡuaṡia' ya'a ka nimá ndo' kij' kuni ndo' nandiko' a jin yivi' xiin' ña ndatun' koo' chukuu' a. ¹⁴ Sañu'u' va Ndiosí ndo'ó naa' ka'án kiji ne yivi' xiin' ndo' xa'a' a ña nduu' ndo' kuenta Cristo, sakan' ña naá Espiritu Ndiosí, ña ndatun' koo' chukuu', nimá ndo'. ¹⁵ Te naa' sando'o' ne yivi' yoo ka nduu' ndo'ó ndii, na kunduū a xa'a' a ña nduu' ndo' ne xa'ni' ne yivi', uun xa'a' a ña nduu' ndo' ne kui'na', uun xa'a' a ña nduu' ndo' ne xaa' ndee ka nuu' ña nja'a, uun xa'a' a ña nduu' ndo' ne chi'ni' yu'u' nuu' a, mii' koo' kana' ndo'ó. ¹⁶ Ndisu naa' ndo'o' yoo ka xa'a' a ña nduu' ndo' kuenta Cristo ndii, koo' xa'a' a ña kuchani ndo', süu' jaan' ndii saka'nu' ndo' Ndiosí xa'a' a ña ndo'o' ndo' jaan' xa'a' a ña nduu' ndo' kuenta Cristo.

¹⁷ Kuachj ndii xa ni xa'a' kivi' ña sana'má Ndiosí sakuu' ne yivi', te kuni a ña xi'na xa'a' a xiin' yoo', ne nduu' kuenta a, te naa' xi'na ka xiin' yoo' xa'a' a ndii, saa ka vi' tu kundo'o' ne küni kandixa' tu'un va'a xa'a' Ndiosí. ¹⁸ Kuachj ndii yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii:

Te naa' tundo'o' xava'a te kaku ne xachuun' ndaku ndii,

saa ka vi' tu kundo'o' ne xaa' ña nja'a xiin' ne xaa' kuachj.

Sakan' kachi a. ¹⁹ Sakan' na kuui', yoo ka ndo'o' xa'a' a ña sakan' kuni Ndiosí ndii, na sanakua'a xiin' mii' nja

nda'a' a, sakan' ña ña ni xa'a' jin yivi' ndii, saxinu' a kuento ña taxi' a. Xa'a' a jaan' na nakoo ndo' ña xaa' ndo' ña va'a.

5

Ka'án Pedro xiin' te xixa, te xito' ne nakayá xa'a' Jesús

¹ Kuni ka'an nda'vi i xiin' te xixa, te xito' ndo'ó, ne nakayá xa'a' Jesús, xa'a' a ña nduu' tu yu'u te xixa ndee naa te jaan', te ni xini nduchi' nuu' i ña ni ndo'o' Cristo, sakan' tu natijn inga' i xiin' te jaan' ña ndatun' koo' chukuu' ña tuvj saa Ndiosí nuu' ku'un e'. ² Ka'án nda'vi i xiin' ndo' ña koto va'a ndo' ne nduu' kuenta Ndiosí, ne ni taxi a nda'a' ndo' xito' ndo', te nduu' nja ndee naa mbee xito' ndo'. Te saa ndo' ña jaan' xiin' ña ndjee', ni ndee saa tu ndo' a xa'a' a ña too ndo' xu'un', süu' jaan' ndii saa ndo' a xa'a' a ña kuni kaka nuu' ndo' nuu' ne ni taxi Ndiosí xito' ndo' jaan'. ³ Te küu ndo' ndee naa xto'o' xiin' ne xito' ndo' jaan', süu' jaan' ndii kunduū ndo' ne nia'a ichi' Ndiosí nuu' ne jaan'. ⁴ Te kij' nandiko' ña paxto kuu' nuu' ndii, natijn ndo' corona ndatun' xava'a ña koo' kivi' tivi'.

Kani' kuento Pedro sakuu' inga ne ndikun Jesús

⁵ Ndo'ó, ne sava ndii, koto ka'nu' ndo' te xixa. Te sakuu' ndo' ndii, koto ka'nu' ta'an' ndo' xiin' ña nda'vi kuū nimá ndo'. Naa yoso' a

nuu' tütü Ndiosí mii' ka'án a ndii:

Nakasi Ndiosí nuu' ne ñuñu', ndisu ne nda'vi kuu' nimá ndii, chindiee' ña'a' a. Sakan' yoso' a.

⁶ Ña jaan' na kuii' ko'ni xachi' ndo' xiin' ña nda'vi kuu' nimá ndo' nda'a' ka'nu' koo' chukuu' Ndiosí, te tijn ka'nu' a ndo'ó kij' xaá kivi' ña ni chituní a. ⁷ Te nakoo ndo' sakuu' ña sandi'ni nimá ndo' nda'a' Ndiosí, sakan' ña ndi'ni ña jaan' xa'a' ña ndo'o' ndo'.

⁸ Koo ñu'u' inji ndo', te koo tu'va tu ndo', sakan' ña ña ndiva'a, ña ndasi' ta'an' xiin' e' ndii, xika' nduu' a yoo' ndee naa león kij' xiña ri' nanduku' ri' yoo kuvj koko' ri'. ⁹ Te taxj ndo' ña keťa va'a ña ndiva'a jaan' nuu' ndo', te kujta ni'i va ndo' nuu' ña inji ndo' xini ndo' Jesús, sakan' ña xiní ndo' ña ndo'o' tu inga ne inji xini Jesús jin kachi nuu' tundo'o' mii' ka ndiee' nja jin yivi'. ¹⁰ Ndisu kij' ndi'i kundo'o' ndo' jin xa'a' ndii, mji' Ndiosí ndasandaku nimá ndo' te kujta ni'i ndo' nuu' ichi' a, te kujta kutu' tu ndo'. Sakan' ña Ndiosí jaan' ndii, ndani mji' a yoo', te sivi a ni kana yoo' te kundiee e' ndee ndi'i ni kivi' mii' ndatun' xava'a kaa' xa'a' a ña nduu' e' kuenta Cristo. ¹¹ Te Ndiosí na natijn sakuu' ña tiin' ka'nu', xiin' sakuu' ña ndiee' ndee ndi'i ni kivi'. Sakan' na kunduu a.

¹² Xiní i ña Silvano ndii, jin te xika' ndaku ichi' Jesús nduu' ra, te jaan' ni chindiee' yu'u ni ke'i i tutu ña sie yo'o' te sandieni i ndo'ó, te taxi i ña kundani va'a ndo' ndee xa'a' xna'a nduu' a na ndani mji' Ndiosí yoo'. Ña jaan' na kuii' na kujta ni'i ndo' nuu' ña jaan'. ¹³ Ne ni nakaxin tu Ndiosí, ne nakayá xa'a' Jesús ñyu Babilonia ndii, ti'vi' nja cha'an' ndo'. Te sakan' tu ti'vi' Marcos, te nduu' ndee naa si'e i, cha'an' ndo'. ¹⁴ Te chito nuu' ta'an' sakuu' ndo' kuenta Jesús xa'a' a ña ndani ta'an' ndo' ndee naa ta'an' mji' ndo', te xiin' ña jaan' nakuatü ta'an' ndo'. Te na koo na ña manj' ña taxi' Ndiosí xiin' sakuu' ndo'ó, ne nduu' kuenta Jesucristo. Sakan' na kunduu a.

Ndeji' Pedro, te ti'vi' tu ra cha'an'

Tutu ña uvi ña ni ke'i San Pedro kua'an nda'a' ne ini xini Jesús xiin' ra

Ti'vi' ra cha'an' nia

¹ Yu'u nduu' Simón Pedro, te xika' nuu' nuu' Jesucristo, te ña jaan' ni tianu' yu'u sania'á i ichi' a. Te ti'vi' i cha'an' ndo'ó, ne ni natijn jin ña va'a xava'a, ña ini na ndo' xini ndo' Jesús saa nii' ini ndu. Te ni natijn ndo' ña jaan' xa'a' a ña xachuun' ndaku Ndiosí e' Jesucristo, ña ni sakakú yoo'. ² Te i'in kivi' na sañu'u' na Ndiosí ndo'ó, te na taxí ya'a tu a ña maní' koo xiin' ndo' xa'a' ña xini ndo' xa'a' a, xiin' ña xini ndo' xa'a' xto'ó e' Jesús.

Nia'á ndo' ña ni kana Ndiosí ndo'ó, te ni nakaxin tu a ndo'ó

³ Xiin' ña ndiee' Ndiosí ni taxí a sakuu' ña kuní nuu' e' te kutiakú e, te kaka ndaku xna'a e' nuu' a xa'a' a ña ni taxí a kundani e' xa'a' Jesús, ña ni kana yoo' xiin' ña ndiee' mji' a xiin' chuun ka'nu' ña ni xaa a. ⁴ Te xiin' ña jaan' ni taxí Ndiosí kuento a nuu' e', te kuento jaan' ndii, ndatun' va a, te ka'nu' va tu a. Sakan' te kij' ndi'i kiee ndo' nda'a' ña kini ña kuní jin' ndo', ña yoo jin' yivi' yo'o' ndii, natijn ndo' ñu'u' nde'i ña yoo ndivi'.

⁵ Xa'a' a jaan' na saa ndo' sakuu' ña nduxa', te süu' ini kuiti' ndo' kuní ndo' Jesús, süu' jaan' ndii saa tu ndo' ña nduxa' te kaka ndaku ndo', te süu' ña jaan' kuiti' saa ndo', süu' jaan' ndii saa tu ndo' ña nduxa' te kundani ka ndo' xa'a' Ndiosí. ⁶ Te süu' ña jaan' kuiti' saa ndo', süu' jaan' ndii saa tu ndo' ña nduxa' te ndiko ni'i' xiin' mji' ndo', te süu' ña jaan' kuiti' saa ndo', süu' jaan' ndii sanduxa' tu ndo' te kuie kuu ini ndo', te süu' ña jaan' kuiti' saa ndo', süu' jaan' ndii sanduxa' tu ndo' te saa ndo' ña kuní Ndiosí kuiti'. ⁷ Te süu' ña jaan' kuiti' saa ndo', süu' jaan' ndii sanduxa' tu ndo' te kundani ta'an' ndo' ndee naa ta'an' mji' ndo' nduu' ne yivi', te süu' ña jaan' kuiti' saa ndo', süu' jaan' ndii saa tu ndo' ña nduxa' te kundani ta'an' ndo' xiin' jin' kanii' nimá ndo'. ⁸ Sakan' ña, naa' xaa' ndo' sakuu' ña jaan', te chitu' vi' a nimá ndo' ndii, sakua'nu' a ndo'ó nuu' ña xini ndo' xa'a' xto'ó e' Jesucristo, te taxi' a kunduu ndo' ne kuasa' kuní, uun ne koo' xachi' ña va'a xaa' xa'a' Ndiosí. ⁹ Te ne koo' ña jaan' ñu'u' nimá ndii, xito' xachi' nia ña xaa' nia, te nduu' nia ndee naa ne kui'e nuu' naka'an' ka nia ña xa ni sandoyo' Ndiosí kuachi' ña ni xaa nia xta'an'. ¹⁰ Nani ta'an' i, sakan' na kui' saa ka ndo' sakuu' ña nduxa' te saa ndo' ña jaan', te koto va ndo' ña ni kana Ndiosí ndo'ó, sakan' ña suvi'

a ni nakaxin ndo'ó. Te naa' xaa' ndo' sakan' ndii, koo' kivi' kuxi'oo ndo' nuu' a. ¹¹ Te kii' xaa' ndo' ña jaan' ndii, nunia' ko'o' Ndiosí yí'e' nuu' ndo' te xka'ndia ndo' mii' xa'ndia chuun' Jesucristo ndee ndi'i' ni kivi', ña nduu' xto'ó e', ña ni sakaku' yoo'.

¹² Ña jaan' na kuii' sanaka'an' chito i ndo'ó xa'a' ña ni ka'an i jaan' tee' ndee xa xini ndo' a, te xika' ni'i ndo' xiin' ña ndixa jaan', ña kumi' ndo' vitin. ¹³ Sakan' ña xini i ña vitin ña kusaa' tiaku i xiin' ñu'u' nde'i yo'o' ndii, kuni a sanaka'an' chito i ndo'ó xa'a' ña jaan'. ¹⁴ Sakan' ña xini i ndii, ña'a' ka te nakoo i ñu'u' nde'i i naa ni ka'an xto'ó e' Jesucristo xiin' i. ¹⁵ Te xiin' ña ndiee' sanaka'an' tu i ndo'ó sakuu' ña yo'ó vitin te nakaa'an' ndo' a tee' ndee xa ni xi'i i.

Ña ndaku ka'an Ndiosí xa'a' Jesucristo

¹⁶ Kii' ni sakuni' ndu ndo'ó xa'a' ña ndiee' koo' chukuu' xto'ó e' Jesucristo, xiin' xa'a' ña nandiko' a iin yivi' ndii, ni ka'an ndu xiin' kuento xini tuni nda'vi so'ó. Süu' jaan' ndii ni ka'an ndu xa'a' ña ni xini nduchi' nuu' ndu, ña ka'nu' va ña nduu' Jesús jaan'. ¹⁷ Kuachi ndii ni tijn ka'nu' ña'a' yuva' e' Ndiosí, te ni ndasayi'é va tu ña'a' a. Te ndee ndivi', mii' ndu'u' ña ka'nu' koo' chukuu', ni xini so'ó ndu tachi' yu'u' a ña ka'an ndii: "Si'e i, ña ndani va i, nduu' ña ñaa'. Te

va'a va kuni i xini ña'a' i", ni kachi a.

¹⁸ Te mii' ndu'u' nduu' te ni xini so'ó tachi' yu'u' ña ni kixin ndee ndivi' kii' ni ita ndu xiin' Jesús xini' iku' su'un.

¹⁹ Te xiin' ña jaan' ni xini e' ni xinu ña ni ka'an te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí, sakan' na va'a xaa' ndo' naa' kandixa' ndo' a, sakan' ña kunduu a ndee naa ñu'u' ña kotuun nuu' ndo' mii' iin yavi ndee kitu', te tui Jesús nimá ndo', ña nduu' ndee naa tiuun' chie, ti' keta' kuaxi kitú'. ²⁰ Te ña ka'nu' ka nduu' a ña kundani ndo' ña ndee iin tu'un ña yoso' nuu' tutu Ndiosí, ña ka'an tiakú jaan' ndii, ni kaku a xini' ndee iin te yivi'. ²¹ Kuachi ndii, kii' ni ka'an tiakú te yivi' tu'un Ndiosí ndii, ni kaku a xini' mii' ra, süu' jaan' ndii Espiritu Santo ni saka'an ña'a', te ni ka'an tiakú ra saa kuni Ndiosí.

2

Ka'an Pedro ña koto xiin' mii' e' nuu' te sania'á tun vixi (Jud. 4-13)

¹ Ndisu ni yoo tu te ka'an tiakú tu'un vixi tejn ne ichi' yata' e', ne Israel. Te nii' sakan' koo tu te sania'á tun vixi tejn ndo'ó. Te sania'á si'e ra ña xini xa'an' ña sativi' ne yivi', te xiin' ña jaan' ndii, ndee xa'a' xto'ó e', ña ni sakaku' ña'a', ndiee yu'u' ra. Te xa'a' ña jaan' ndii, ki'i' va kixin ña sandoñu'u' ña'a'. ² Kua'a' va ne nduu' kuenta Ndiosí

kundikun xata' ña ka'an ña sania'á te jaan'. Te xa'a' a ña xaa' nja ña jaan' ndii, kanja'a ne yivi' xa'a' ichi' ña ndixa, ña ndikun e'. ³ Te xa'a' a ña ndioq' inji va ra xa'a' xu'un' ndii, tava' ra xu'un' nda'a' ndo' xa'a' kuento nda'vi so'o, ña xini xa'an' jaan'. Xa'a' a jaan' na ndee xta'an' vi' xa ni chituni Ndiosí ña sando'o' a ra, te xa yoo tu'va kivi' ña ndoñu'u' ra. ⁴ Ndiosí ndii, ni yoo ka'nu' inji a xa'a' ángele, ña ni xaa kuachi, süu' jaan' ndii ni ko'ni ña'a' a tixin jin yavi kunu va, te ni ndasi j'nu ña'a' a mii' jin yavi ikan', te ni taxí ndiatu ña'a' a ndee xaa kivi' ña sana'má a sakuu' ne yivi'. ⁵ Te sakan' tu ni yoo ka'nu' inji Ndiosí xa'a' ne ni xaa ña nja'a ni ndiee jin yivi' xta'an', kii' ni ti'vi' a saví', te ni xa'ni' ña'a' a, te ni sakakú a Noé kuí'ti', te ni ka'an ndoso' xa'a' ña sana'má ndaku Ndiosí, te ni sakakú tu a uxá ta'an ka ne yivi' xiin' ra. ⁶ Te ni sanduxin tu a ne ni ndiee ñuu Sodoma xiin' ñuu Gomorra ndee ni nanduú ñuu jaan' ndee yaa' nú'u kuí'ti', te xiin' ña jaan' nia'á a saa sando'o' a ne xaa' ña nja'a. ⁷ Ndisu Lot ndii, ni sakakú ña'a' Ndiosí xa'a' a ña ni xachuun' ndaku ra nuu' a, te ni ndi'ni va nimá ra kii' xito' ra ña nja'a, ña xaa' ne ñuu ra jaan'. ⁸ Te ni xachuun' ndaku jaan' ndii, ni ndo'o' kua'a' nimá ndaku ra i'in kivi' kua'an xa'a' ña nja'a ña ni xaa nja, ña ni xini ra xiin' ña ni xini so'o ra.

⁹ Te xiin' sakuu' ña jaan' nia'á xto'o e' Ndiosí ña kumi' a ndiee', te sakakú a ne xaa' ña kuni a nuu' ña sando'o' ña'a'. Te kumi' tu a ndiee' te sando'o' a ne xachuun' ndaku jaan' kii' xaa kivi' ña sana'má a sakuu' ne yivi'. ¹⁰ Ña jaan' na sando'o' xto'o e' sakuu' ne xaa' ña xe'na' jaan' xiin' ña ka'an ña ndioq' inji jin' mii' nja, te yi'vi nja kanja'a nja xa'a' a ña ndiee' a.

Te sania'á ña xini xa'an' jaan' ndii, tiaku yu'u' ra, te ñuñu' tu ra, te yi'vi tu ra ña kanja'a ra xa'a' ña kumi' ndiee', ña ndiee' ndivi'. ¹¹ Ndisu ángele ndii, tee' ndee koo' chukuu' ka a, te kumi' ka tu a ña ndiee' te sakan' te xini xa'an' jaan' ndii, kundieni a kanja'a a xa'a' ña kumi' ndiee' jaan' nuu' xto'o e' Ndiosí. ¹² Te jaan' ndii, kuu' ra ndee naa kiti', ña koo' ña xanini ri' te xika' ri' saa tuu mii' kuí'ti' ri', te tui' ri', te tijn te yivi' ri', te ka'ni' ra ri'. Te jaan' ndii, kanja'a ra xa'a' ña kundani ra, sakan' na kui' tivi' xachi' ra nuu' ña kiji jaan', ¹³ te kundoo' ra saa Ndiosí xa'a' a ña ni sativi' ra inga ne yivi'. Sakan' ña tuu ra ndii, va'a kuni ra ña xaa' ra ndee ka nuu' ña kiji kuu' ra ndee jin ke'in'. Te kii' naka' ña'a' ndo', te xixi' ra mii' ndiee' sii' ndo' ndii, kua'an ka'an' nuu' e' kuu' ra xa'a' ña kiji ña xaa' ra xiin' ña kuaa' loco ra. ¹⁴ Te jaan' ndii, küvi xka'ndia sana' vi' jin ña'a' nuu' ra, sakan' ña xa ndikun ni, te kuni tijn

ñá'a' rā, tē kōō' kivi' xikuiin rā ñā xaa' rā kuāchi. Tē xamaña rā ne itia' ini nuu' ñā kandixa' ñā Cristo, tē chuun va rā ñā tava' rā ndee ka ñā ndioo' ini rā xa'a' nda'a' ne yivi'. Sakan' na kuii' tē xa' yoo koo tundo'o' saa Ndiosí nduu' rā. ¹⁵ Tē jaan' ndii, ni naqoo rā ichi' ndaku, tē ni kō'ni rā nuu' ichi' Balaam, si'e tē nduu' Beor. Balaam jaan' ndii, ni xtañi va rā saa rā ñā ñā'a, tē ki'in rā xu'un' nda'a' ne yivi'. ¹⁶ Ndisu ni kanj kuento ñā'a' jin mburru xiko' ñā'a' xa'a' kuāchi rā xiin' jin tach'i yu'u' ndee naa ka'an jin ne yivi', tē ni sajin kuiin ri' ñā ni kunj tē ka'an tiakú siki' jaan' saa rā, tee' ndee kōō' tu'un ti' jaan'.

¹⁷ Tē sania'á ñā xini xa'an' jaan' ndii, nduu' rā ndee naa tikoyo', mii' ni ndoko tikui, tē nduu' tu rā ndee naa viko', ñā xiko' ni'i' tach'i ndiee', tē xa'a' tē jaan' tu ni sakoo' tu'va Ndiosí mii' jin yavi' ndiaa' xachi'. ¹⁸ Kuāchi ndii ka'an ñāñu' rā xa'a' mii' rā xiin' kuento ñā kuāsa' kuní, tē xiin' ñā ka'an ñā xaa' rā sativi' rā ne sakan' xinu' nuu' ne xini ñā ndixa' xa'a' Ndiosí. ¹⁹ Taxi' rā kuento rā ñā sandoó ndiká rā ne yivi' jaan' nuu' tu'un ndei' Ndiosí, kij' ndee mii' rā tia'an ndoo ndiká nuu' ñā kinj ñā xaa' rā. Sakan' ñā yoo ka küvi viko' ni'i' xiin' mii' mii' nuu' ndee ka ñā'a' ndii, ñā jaan' xiko' ni'i' ñā'a'. ²⁰ Naa' xa' ni kaku yoo ka nda'a' ñā ndioo' ini ñā nduu' kuenta jin yivi'

xa'a' a ñā ni xini ñā tu'un xa'a' xto'o' e' Jesucristo, ñā ni sakakú yoo' nuu' kuāchi e', tē tukú ni sanasuku' ñā'a' ñā kinj jaan', tē kanando ñā'a' a ndii, sativi' ya'a' ka ñā'a' a ichi' ñā uvi' tē sakan' ñā nuu' kij' xini ñā ichi' Jesús. ²¹ Sakan' na kuii' ndee chaa' ka na kōō' kivi' ni xini ne jaan' ichi' ñā ndaku jaan', tē sakan' ñā naqoo ñā a kij' xa' ni xini ñā a, sakan' tē kuxioo ñā nuu' tu'un va'a' su'un, ñā ni xini so'o' ñā. ²² Ndisu ni xaa' tē jaan' sakan' tē xinu' naa ka'an ne yivi' ndii: "Naya' ndii, nakaxi' ri' suxan yu'u' ri'", kachi ñā. Tē naa ka'an tu ne yivi' ndii: "Kij' xa' ni sakuchi' e' kinj ndii, tukú ni xiko kava' ri' nuu' nde'i'", kachi ñā.

3

Ka'an Pedro xa'a' ñā xka'ndia' kij' xa' kuyatin' nandiko' Jesús jin yivi'

¹ Ñañi ta'an' manj' i, tutu yo'o' nduu' ñā uvi' ñā ti'vi' i nda'a' ndo'. Tē xiin' uvi' saa' a kuní i kondia' yu'u' i ndo'ó tē ndoto nuu' ini ndo', tē kanjini va'a' ndo', ² tē naqa'an' ndo' ñā ni ka'an tē nduu' kuenta Ndiosí, tē ni ka'an tiakú tu'un a xta'an'. Tē kuní tu i ñā naqa'an' ndo' tu'un ndei' ñā ni taxí xto'o' e', ñā ni sakakú yoo' nuu' kuāchi e', nuu' ndu'u, tē ni tianu' a sania'á ichi' a, tē ni sayá'a' ndu' a nuu' ndo'. ³ Ñā xi'na' ka' ñā kuní a kundanj ndo' ndii, ñā yo'o' nduu' a: kivi' so'o' ndi'i'

ndii, kande kuie te kundij'i xiin' e', te kundikun ra ña kinj ña ka'an nimá mji' kuji' ra, ⁴ te ka'an ndii' ra ndii: "Ni nakoo xto' o ndo' kuento ra ña nandiko' ra, te koo' ra xaa', te ndee kij' ni xi'i te xij' yata' e' ndii, jin kachi kaa' jin yivi' ndee vitin ndee naa ña nuu' kij' ni kua'a a", kachi ra. ⁵ Ndisu te yivi' jaan' ndii, kuni naka'an' mji' ra ña ndee xta'an' jin yivi' ndii, xa'a' a ña ni ka'an chuun' Ndiosí na ni kua'a ndivi' xiin' nu'u' jin yivi', te kuni naka'an' tu ra ña tixin tikui ni keta nu'u' jaan', te xiin' tikui jaan' ni kuva'a a. ⁶ Te xiin' ña ni ka'an chuun' ña jaan' tu ni sandeka'nú a jin yivi' kij' sakan' xiin' tikui. ⁷ Te xiin' tu'un ndei', ña ni ka'an chuun' a jaan', tu yoo tu'va ndivi' xiin' nu'u' jin yivi' ña yoo vitin, te koo' a. Sakan' na xiin' nu'u' jaan' koo' ña jaan' kij' xaa' kivi' ña sana'má Ndiosí sakuu' ne yivi', te sandoñu'u' a ne xaa' ña kinj.

⁸ Ndisu ndo'ó, ne ñani ta'an' manj' i ndii, ka'an i xiin' ndo' ña nandosó' ndo' ña jin kivi' nuu' xto' o e' ndii, nduu' a ndee naa jin mji' kuiya, te jin mji' kuiya ndii, nduu' a ndee naa jin kivi' kuji' nuu' a. ⁹ Sakan' na xto' o e' jaan' ndii, ña'a' ka te saxinú a kuento a, ña ni taxj a nuu' e' jaan', te süu' ni kuu kuachi a naa xanini sava ne yivi', süu' jaan' ndii ndiatu' a xa'a' a ña kuie inj a xa'a' e', te kuni a ña kuvj ndee jin ne yivi' xa'a' kuachi ña. Süu' jaan' ndii kuni a ña

nama sakuu' ña nimá ña xa'a' kuachi ña xaa' ña, te kandixa' ña'a' ña.

¹⁰ Ndisu kivi' ña nandiko' xto' o e' ndii, jin xaa' ki'i' kuji' a ndee naa jin te kui'na'. Te ndivi' mii' ndiee' ña tuún nuu' e' ndii, ndoñu'u' a saa jin ña ni' iyo xava'a' kij' sakan', te koo' ndoo ña yi'é ndiee' ndivi', te nu'u' jin yivi' xiin' sakuu' ña yoo nuu' a ndii, koo' sakuu' a. ¹¹ Te xa'a' a ña sakan' ndoñu'u' sakuu' ña jaan' ndii, kuni a ña ndiee' ka kaa' ndoo ndo', te kaa' va'a' tu ndo', te saa ndo' ña kuni Ndiosí, ¹² ña ndiatu' ndo' xaa' kivi' ña sana'má a ne yivi', te saa ndo' ña nduxa', te xaa' ki'i' va' kivi' jaan'. Kij' sakan' ndii, ndivi' mii' ndiee' ña tuún nuu' e' ndii, ndoñu'u' a saa nu'u', te ndutja ndoo ña yi'é ndiee' ndivi' jaan' saa ña i'ni' nu'u' jaan'. ¹³ Ndisu yoo' ndii, ndiatu' e' ña kasa'a' Ndiosí jin ndivi' xaa' xiin' jin nu'u' jin yivi' xaa', saa ni taxj a kuento a nuu' e', mii' koo' mji' ndi' ña ndaku.

¹⁴ Sakan' na kuii', ñani ta'an' manj' i, vitin ña ndiatu' ndo' xaa' kivi' ña nandiko' xto' o e' jaan' ndii, saa ndo' sakuu' ña nduxa', te sativi' ndo' nimá ndo', te koo' ndee jin xa'a' ña kuvj tin kuachi Ndiosí ndo'ó. Te saa tu ndo' sakuu' ña nduxa', te koo' ndo' ña manj' xiin' a. ¹⁵ Te naka'an' ndo' ña, ña kuie kuu' inj xto' o e' xa'a' e' jaan' ndii, xa'a' ña kuni sakakú a yoo' na xaa' a sakan' xiin' e', saa nii' ni

ke'i tu ñani maní' e' Pablo nuu' ndo' xiin' ña xini tuni ña ni taxí Ndiosí nda'a' ra. ¹⁶ Te kuyatin' sakuu' tutu ña ni ke'i Pablo jaan' ndii, ka'an a xa'a' ña yo'o'. Te yoo sava ña ni ke'i ra jaan' ndii, vixi va ka'an a. Sakan' na kuii', ne küu' kaxi' xiin' ne itia' ini nuu' ichi' Ndiosí ndii, sanakuachi' ndaku nia ña jaan'. Te sakan' tu xaa' nia xiin' inga xaan' mii' yoso' a nuu' tutu Ndiosí. Xa'a' a jaan' na sandoñu'u' xiin' mii' mii' nia.

¹⁷ Ne ñani ta'an' maní' i, sakan' na kuii', ndo'ó ndii, xa'a' a ña xa xini ndo' ña jaan' ndii, kaka ndito' ini va ndo' koto ka kundikun ndo' xata' ña xini xa'an' ña xaa' ne kiní kuu', te nakoo ndo' ña ita' ni'i ndo' nuu' ichi' Jesús. ¹⁸ Ndee chaa' ka ku'a'nu naa ku'a'nu ka ndo' nuu' ña ndani va xto'o' e' Jesucristo, ña ni sakakú yoo', ndo'ó, xiin' ña ku'a'nu ndo' nuu' ña xini ndo' xa'a' a. Te ña jaan' na natjin sakuu' ña tiin' ka'nu' ña'a' e' ndee ndi'i' ni kivi'. Sakan' na kunduu a.

Tutu nuu' ña ni ke'i San Juan kua'an nda'a' ne ini xini Jesús

*Jesús nduu' tu'un ña taxi'
kivi' ñuu e'*

¹ Ka'an ndu xiin' ndo' xa'a' tu'un ña taxi' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i, ña xa yoo ndee ña nuu' kij' tia'an kua'a jin yivi'. Ndu'u ndii, ni xini so'o ndu ña ni ka'an a, te ni xini nduchi' nuu' ña'a' ndu, te ni tondja nda'a' tu ña'a' ndu. ² Te ña taxi' kivi' ñuu e' jaan' ndii, ni tui a jin yivi'. Te ndu'u ndii, ni xini nduchi' nuu' ña'a' ndu, te ndiee' yu'u' ndu xa'a' a, te ka'an ndoso' ndu nuu' ndo' xa'a' ña taxi' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i jaan', ña yoo xiin' yuva' e' Ndiosí, te ni tui a tein e'. ³ Te ña ni xini nduchi' nuu' ndu xiin' ña ni xini so'o ndu jaan' nduu' ña ka'an ndoso' ndu nuu' ndo', sakan' te jin ndaa' kunduu tu ndo'ó xiin' ndu, ndee naa jin ndaa' nduu' ndu'u xiin' yuva' e' Ndiosí, xiin' si'e a Jesucristo. ⁴ Ke'i ndu ña yo'o' nuu' ndo', te nakuatia' ndi'i nimá e'.

*Sandoyo' Ndiosí kuachi' e'
naa' na'ma e' kuachi' e' nuu'
a*

⁵ Ña yo'o' nduu' ña ni xini so'o ndu ni ka'an Jesucristo, te ka'an ndoso' tu ndu'u a nuu' ndo'ó: Ndiosí nduu' ña tuún ndatun', te koo' ndee

ma'a ña jin yavi ini a. ⁶ Naa' ka'an e' ña jin ndaa' nduu' e' xiin' Ndiosí, te kusaa' xaa' ka e' kuachi' xika' e' ichi' jin yavi ndii, xini xa'an' e', te koo' ña ndixa' xaa' e'. ⁷ Ndisu naa' xika' e' ichi' mii' tuún ñu'u ndatun' jaan' ndee naa xaa' Ndiosí ndii, jin ndaa' nduu' e' xiin' ta'an' e', te nii' Jesucristo, si'e a, sandoyo' sakuu' kuachi' e'. ⁸ Naa' ka'an e' ña ne koo' kuachi' kumi' nduu' e' ndii, xini xa'an' xiin' mii' mii' e', te koo' ña ndixa' naa nimá e'. ⁹ Ndisu naa' ndiee' yu'u' e' kuachi' e' nuu' Ndiosí ndii, xa'a' a ña xachuun' ndaku a, te saxin tu a ña ka'an a ndii, koo' ka'nu' ini a xa'a' kuachi' e', te ndasandoo a nimá e' nuu' sakuu' ña ña'a ña ni xaa e'. ¹⁰ Naa' ka'an e' ña ne koo' kivi' xaa' kuachi' nduu' e' ndii, ña xini xa'an' ndasanduu' e' Ndiosí, te koo' tu'un a ñu'u' nimá e'.

2

*Jesucristo nduu' ña
xikui'ní xa'a' e' nuu' Ndiosí*

¹ Ne kua'a man'i i, ke'i i ña yo'o' nuu' ndo' te saa' ndo' kuachi'. Ndisu naa' ni xaa' yo'o' ka' kuachi' ndii, xachuun' ndaku Jesucristo, te ña jaan' nduu' ña xikui'ní xa'a' e' nuu' yuva' e' Ndiosí. ² Te ña jaan' nduu' ña ni xi'i te cha'vi a xa'a' kuachi' e' nuu' Ndiosí. Te süu' kuachi' yoo' kuiti', süu' jaan' ndii süv' tu a ni xi'i xa'a' kuachi' sakuu' ne yivi' jin yivi'.

³ Te naa' saxinú e' ña ka'án chuun' a xiin' e' ndii, kundani e' ña xiní xna'a ña'a e'.
⁴ Te yoo ka ka'án ndii: "Xiní ña'a yu'u", kachi ña, ndisu xaa' ña ña ka'án chuun' a ndii, ne xini xa'an' nduu' ña, te koo' ña ndixa naá nimá ña. ⁵ Ndisu yoo ka saxinú ña ka'án chuun' a ndii, ne jaan' nduu' ne kundani xinu xna'a saa xaa' Ndiosí. Te xiin' ña jaan' xiní e' ña iin ndaa' nduu' xna'a e' xiin' Jesús. ⁶ Yoo ka ka'án ña nduiin' ña xiin' a ndii, kuni a ña kaka ña saa nii' ni xika ña jaan'.

Ni ke'i Juan iin ña ka'án chuun' xaa'

⁷ Ñani ta'an' maní i, ña ka'án chuun' i nuu' ndo' yo'o' ndii, süu' ña xaa' nduu' a, süu' jaan' ndii ña xa ni xini so'o' ndo' nduu' a, te xa ni natiiin ndo' a ndee ña nuu'. ⁸ Ndisu ke'i tukuu i ña yo'o' nuu' ndo' ndee naa ña ka'án chuun' xaa', ña ka'án xa'a' ña ni nia'a Jesús xiin' xa'a' ña saxinú tu ndo'ó. Kuachi ndii xa kua'an xka'ndiá ña iin yavi, te xa xa'a' yi'é ñu'u ña ndixa nuu' e'. ⁹ Yoo ka ka'án ña xika' ña ichi' mii' tuún ñu'u a, ndisu ndasi' ña ñani ta'an' ña ndii, kusaa' xika' iin yavi ka ña. ¹⁰ Yoo ka ndani ñani ta'an' ña ndii, xika' ña mii' tuún ñu'u a, te koo' ña kuvi kaviko' ña'a' te saa ña kuachi. ¹¹ Ndisu yoo ka ndasi' ñani ta'an' ña ndii, mii' iin yavi yoo ña, te xa ikan' xika' ña. Te xini ña mii' kua'an ña, sakan' ña

tüvi' ka nuu' ña xaa' ña iin yavi jaan'.

¹² Ñani ta'an' maní i, ke'i i ña yo'o' nuu' ndo' sakan' ña xa ni yoo ka'nu' ini Ndiosí xa'a' kuachi ndo' xa'a' ña ni xaa Jesús. ¹³ Ndo'ó, te xixa ndii, ke'i i ña yo'o' nuu' ndo' sakan' ña xa xiní ndo' ña xa yoo ndee kii' tia'an kua'a iin yivi'. Ndo'ó, ne sava ndii, ke'i i ña yo'o' nuu' ndo' sakan' ña xa ni kanando ndo' ña ndiva'a. Ñani ta'an' maní i, ke'i i ña yo'o' nuu' ndo' sakan' ña xa xiní ndo' yuva' e' Ndiosí. ¹⁴ Ndo'ó, te xixa ndii, ke'i i ña yo'o' nuu' ndo' sakan' ña xa xiní ndo' ña xa yoo ndee kii' tia'an kua'a iin yivi'. Ndo'ó, ne sava ndii, ke'i i ña yo'o' nuu' ndo' sakan' ña ita' ni' ndo' nuu' ichi' Ndiosí, te taxa'a' ndo' tu'un a nimá ndo', te xa ni kanando ndo' ña ndiva'a.

Ka'án Juan ña va'a kundani e' ña kini ña yoo iin yivi'

¹⁵ Sakan' na kuu' kundani ndo' iin yivi' yo'o' ni ndee ña nduu' kuenta a. Sakan' ña yoo ka ndani ña jaan' ndii, ndani ña yuva' e' Ndiosí. ¹⁶ Kuachi ndii ndee iin ña kini, ña nduu' kuenta iin yivi' yo'o', kuaxi nda'a' yuva' e' Ndiosí. Süu' jaan' ndii xa iin yivi' yo'o' ni ka'ndi a: naa kuu' ña ndioo' ini kini iin' ne yivi', xiin' ña xikan' ini ña xa'a' ña xini nduchi' nuu' ña, xiin' ña ka'án ñu'u ña. ¹⁷ Te ndii, iin yivi' xiin' ña kini, ña nduu' kuenta a ndii,

ñā xka'ndiá kuiti', nduu' a, ndisu ne xaa' ñā kuní Ndiosí ndii, kutiaku nīa ndee ndi'i' nī kivi'.

Kuní a ñā koto xiin' mi' e' nuu' te ndasi' ta'an' xiin' Cristo

18 Ñāni ta'an' manij' i, xā kuyatin' kuii va xaa' kivi' so'o' ndi'i'. Te ndo'ó ndii, xā nī xini so'o' ndo' ñā kixin te ndasi' ta'an' xiin' Cristo, suu kua'a' ya'a ra xā nī ka'ndi, sakan' na kundani e' ndii, xā kuyatin' kuii va xaa' kivi' so'o' ndi'i' jaan'. 19 Te jaan' ndii, tee' ndee tein ndu nī kīee ra, ndisu nī nduu xna'a ra kuenta Jesús xiin' e', sakan' ñā naa' nī nduu' ra kuenta a xiin' e' ndii, yoo ra xiin' e' ndee vitin. Ndisu xiin' ñā nī xaa' ra jaan' kivi' kundani e' ñā süu' kuenta Jesús xna'a nī nduu' ndee iin ra. 20 Ndisu ndo'ó ndii, nī taxī Ndiosí Espiritu Santo naá nimá ndo', sakan' na kuii' xini sakuu' ndo' xa'a' ñā ndixa. 21 Süu' nī ke'i ñā yo'o' nuu' ndo' xa'a' a ñā xini ndo' ñā ndixa jaan'. Süu' jaan' ndii nī ke'i e sakan' ñā xā xini ndo' a, te ndee iin yu'u' tun vixi kuaxi xiin' ñā ndixa jaan'. 22 ¿Yoo nduu' te xini xa'an' naa' süu' te ka'an' ñā süu' Jesús nduu' Cristo, ñā nī sakakú yoo'? Te jaan' nduu' te ndasi' ta'an' xiin' Cristo, sakan' ñā saxioo' ra yuva' e' Ndiosí xiin' si'e a jaan'. 23 Sakuu' ne saxioo' si'e a jaan' ndii, iin ndaa' nduu' tu nīa xiin' Ndiosí, yuva' e'. Ndisu yoo ka ndiee' yu'u' xa'a' si'e a jaan'

ndii, iin ndaa' nduu' tu nīa xiin' yuva' e' Ndiosí jaan'. 24 Sakan' na kuii' taxa'a ndo' ñā nī xini so'o' ndo' ndee ki' nī xa'a' xika' ndo' ichi' Jesús, te ki' xaa' ndo' sakan' ndii, iin ndaa' xachi' kunduu' ndo' xiin' si'e yuva' e' Ndiosí xiin' mji' a. 25 Te ñā yo'o' nduu' kuento ñā nī taxī Cristo nuu' e' ndii, ñā natin e' kivi' ñuu ñā koo' kivi' ndi'i'.

26 Ke'i i ñā yo'o' te koto xiin' mji' ndo' nuu' te kuni kuni xa'an' ndo'ó. 27 Ndisu ndo'ó ndii, xā nī chinaá Ndiosí Espiritu Santo nimá ndo', te naá ka ñā jaan' ikan', sakan' na kuii' kuni ka ñā sania'a ndee iin ne yivi' ndo'ó. Sakan' ñā Espiritu Santo jaan' nduu' ñā sania'a ndo'ó sakuu' ñā kuni a kundani ndo'. Te ñā sania'a ñā jaan' ndii, ñā ndixa nduu' a, te süu' ñā xini xa'an' nduu' a, sakan' na kuii' kua'an' naa' kua'an' ndo' ñā iin ndaa' nduu' ndo' xiin' Cristo saa nī nī sania'a ñā jaan' ndo'ó.

28 Ne ta'an' manij' i, vitin ndii, iin ndaa' naa' iin ndaa' kunduu' e' xiin' Cristo, sakan' te ndituni e' kuni ñā'a' e' ki' nandiko' a, te kuka'an' nuu' e' ki' kuni ñā'a' e'. 29 Naa' xini xna'a ndo' ñā xachuun' ndaku a ndii, kuní a kundani tu ndo' ñā sakuu' ne xachuun' ndaku ndii, xā nī kaku xaa' nīa nī xaa' a.

3

Si'e Ndiosí nduu' e'

1 Koto ndo', saa vi' kua'a' kundani yuva' e' Ndiosí yoo',

sakan' na si'e a nani' e' ni xaa a. Te xa si'e xna'a nduu' e', sakan' na kuii' ne nduu' kuenta jin yivi' ndii, nakuni nja yoo' sakan' na ni nakuni tu nja Ndiosi. ² Nani ta'an' manj' i, xa si'e Ndiosi nduu' e' vitin, tee' ndee xini e' saa kuiti' koo e', ndisu xini e' na kiji' nandiko' Cristo ndii, kuu' e' saa nii' kuu' mii' a, sakan' na kuni e' saa nii' kuu' xna'a a. ³ Te sakuu' ne kumi' na ndiatu' ini jaan' xa'a' Jesus ndii, i'in kivi' kua'an xika' ndoo ka nja nuu' a, sakan' na na jaan' ndii, na ndoo ndi'i nduu' a.

⁴ Sakuu' ne xaa' kuachi ndii, xka'ndia ndoso' tu nja tu'un dei' Ndiosi, sakan' na kuachi nduu' a kiji' xka'ndia ndoso' e' tu'un dei' a.

⁵ Ndisu xini ndo' na ni kixin Jesus jin yivi' te sandoyo' a kuachi e'. Te na jaan' ndii, na koo' kuachi nduu' a. ⁶ Sakan' na kuii' yoo ka nduun' xiin' Jesus ndii, xaa' ka nja kuachi. Te yoo ka xaa' kuachi ndii, tia'an ini nja kuni na'a' nja, ni ndee xini tu nja yoo nduu' Jesus jaan'.

⁷ Nani ta'an' manj' i, taxi ndo' kuni xa'an' ndee jin ne yivi' ndo'o. Sakuu' ne xachuun' ndaku ndii, ne ndaku nimá nduu' nja ndee naa ndaku nimá na jaan'.

⁸ Ne xaa' na xaa' kuachi ndii, kuenta na ndiva'a nduu' nja. Sakan' na na ndiva'a jaan' ndii, ndee xta'an' kivi' xaa' a kuachi. Xa'a' a jaan' na ni kixin si'e Ndiosi, te sandonu'u' a na kiji' na xaa' na ndiva'a jaan'. ⁹ Te sakuu' ne nduu' si'e Ndiosi ndii,

xaa' ka nja kuachi, sakan' na kivi' nuu' xaa' kumi' nja ni xaa a, sakan' na kivi' ka saa nja kuachi jaan' xa'a' a na si'e a nduu' nja. ¹⁰ Te xiin' na yo'o' kivi' kundani kaxi' e' yoo nduu' si'e Ndiosi, te yoo nduu' si'e na ndiva'a jaan'. Sakuu' ne xachuun' ndaku ndii, suu' si'e Ndiosi nduu' nja, ni ndee suvi' tu ne ndani ne ini xini Jesus xiin' nja.

Ka'an Juan na kundani ta'an' e'

¹¹ Sakan' na na yo'o' nduu' tu'un va'a, na ni xini so'o ndo' ndee na nuu' kiji' ni xa'a' ndo' ndikun ndo' ichi' Jesus, na kundani ta'an' i'in e'. ¹² Te kunduu' e' ndee naa Cain. Te jaan' ndii, kuenta na ndiva'a ni nduu' ra sakan' na ni xani' ra nani mii' ra. ¿Ndee xa'a' ni xaa ra na jaan'? Ni xaa ra a na jaan' xa'a' a na te xaa' na nja'a ni nduu' ra, ndisu nani ra jaan' ndii, te xachuun' ndaku ni nduu' te jaan'.

¹³ Nani ta'an' i, nandanj' ndo' na ndasi' ne nduu' kuenta jin yivi' ndo'o. ¹⁴ Te yoo' ndii, xini e' na xa ni kije e' nuu' ichi' na kua'an mii' xi'i e', te xa xika' e' ichi' na taxi' kivi' nuu' na koo' kivi' ndi'i, sakan' na ndani e' ta'an' e' ne ini xini Jesus xiin' e', te yoo ka ndani ne jaan' ndii, xika' ka nja ichi' na kua'an mii' xi'i e'. ¹⁵ Sakuu' ne ndasi' ne ini xini Jesus xiin' nja ndii, ne xa'ni' ne yivi' nduu' nja. Te xa xini ndo'o na ndee jin ne xa'ni' ne yivi' ndii, koo' kivi' nuu' na koo' kivi' ndi'i' kumi' nja

nuu' Ndiosí. ¹⁶ Te yoo' ndii, xiin' ña yo'o' ni kundani e' saa nduu' a ña kundani ta'an' e', ña ni taxí Jesucristo kivi' ñuu a, te ni xi'i a xa'a' kuachi e'. Te sakan' tu kuni a saa yoo' taxí e' kivi' ñuu e' xa'a' ta'an' e', ne iní xini Jesús xiin' e'. ¹⁷ Ndisu naa' kumi' yoo ka ña'a, ña tiaku ña iin yivi' yo'o', te xini ña iin ne iní xini Jesús xiin' ña, ne nakotín xa'a' ña'a, te saxi'ndia' ña ña'a ña nuu' ne jaan' ndii, kuasa' xachi' nia'á ña ña ndani ña'a' ña saa kuni Ndiosí. ¹⁸ Ne ta'an' maní' i, süu' xiin' tu'un ña kiee' yu'u' kuiti' e' kuni a ka'an e' ña ndani ta'an' e', süu' jaan' ndii kuni tu a ña nia'a e' ña jaan' xiin' chupun va'a ña xaa' e', te chindiee' xna'a e' ne jaan'.

¹⁹ Te xiin' ña jaan' kuni e' ña ña ndixa kandixa' e', te nachinaa' va'a tu e' nimá e' nuu' Ndiosí. ²⁰ Tee' ndee tijn kuachi nimá e' jaan' yoo' nuu' a ndii, Ndiosí nduu' ña ka'nu' ka te sakan' nimá e' jaan', te xini ña jaan' sakuu' ña'a. ²¹ Ne ta'an' maní' i, naa' kuasa' tiin' kuachi nimá e' yoo' ndii, iní e' te kuyatín e' nuu' Ndiosí, ²² te natiin' e' ndee ka ña xikan' e' nuu' a, sakan' ña kandixa' e' ña ka'an chuun' a, te xaa' tu e' ña xtani a. ²³ Te ña yo'o' nduu' ña ka'an chuun' a ña iní e' kuni e' si'e a Jesucristo, te kundani ta'an' tu e' saa ni ka'an chuun' a xiin' e'. ²⁴ Te yoo ka kandixa' ña ka'an chuun' a jaan' ndii, nduun' ña xiin' a, te nduun' tu a

jaan' xiin' ña. Te xini e' ña jaan' sakan' ña ni taxí a Espíritu Santo naa' nimá e'.

4

Saa kivi kuni e' yoo nduu' ne iní xna'a xini Jesús, te yoo nduu' ne xini xa'an'

¹ Ñani ta'an' maní' i, kändixa' ndo' ña sania'á ndee ka ne yivi', ne ka'an ña Espíritu Santo saka'an ña'a, süu' jaan' ndii saa ndo' kuenta xiin' ña sania'á ne jaan' te kuni ndo' naa' kuenta Ndiosí nduu' ña. Sakan' ña xa ni nakuchi kua'a' va te ka'an tiakú tun vixi iin yivi'. ² Te xiin' ña yo'o' kivi nakuni e' yoo nduu' ne naa' Espíritu Ndiosí nimá. Yoo ka ndiee' yu'u' ña te yivi' xachi' ni nduu Jesucristo ki' ni kixin a iin yivi' ndii, ne jaan' naa' Espíritu Ndiosí nimá. ³ Ndisu yoo ka ndiee' yu'u' ña te yivi' xachi' ni nduu Jesucristo ndii, süu' Espíritu Ndiosí naa' nimá ña. Süu' jaan' ndii espíritu kuenta ña ndasi' ta'an' xiin' Cristo kumi' ña. Xa ni xini so'o ndo'ó ña kixin ña jaan' iin yivi', te vitin ndii, xa yoo a iin yivi'.

⁴ Ñani ta'an' maní' i, ndo'ó ndii, kuenta Ndiosí nduu' ndo'. Te xa ni keta va'a ndo' nuu' ne xini xa'an' jaan', sakan' ña ña ka'nu' ka nduu' Espíritu Ndiosí, ña naa' nimá ndo'ó, te sakan' espíritu ña ñu'u' nimá ne nduu' kuenta iin yivi' jaan'. ⁵ Ne jaan' ndii, kuenta iin yivi' nduu' ña

sakan' na ka'án nja xa'a' ña tuu ne yivi' kuenta iin yivi'. Te ne yivi' kuenta iin yivi' ndii, xini so'o nja ña ka'án ne jaan'. ⁶ Yoo' ndii, kuenta Ndiosí nduu' e'. Te ne xini Ndiosí ndii, xini so'o nja ña ka'án e'. Ndisu ne nduu' kuenta Ndiosí ndii, xini so'o nja ña ka'án e'. Xiin' ña jaan' kuvj kuni e' yoo nduu' ne kumi' Espíritu Ndiosí, uun ne kumi' espíritu ña xini xa'an' jaan'.

Ka'án Juan ña kuni a kundani ta'an' e'

⁷ Ñani ta'an' manj' i, kuni a kundani ta'an' e', kuachi ndii nuu' Ndiosí kieve' ña ndani jaan'. Te yoo ka ndani ne yivi' ndii, si'e Ndiosí nduu' nja, te xini nja Ndiosí. ⁸ Ndisu yoo ka ndani ne yivi' ndii, tia'an kuni nja Ndiosí, sakan' ña ndani ña jaan' yoo'. ⁹ Te xiin' ña yo'o' ni nia'a Ndiosí ña kundani a yoo', ña ni ti'vi' a si'e a, ña iin ndaa' tilu', iin yivi' yo'o', te ni natjin e' kivi' nuu ña köo' kivi' ndi'i' ni xaa ña jaan'. ¹⁰ Te ña kundani xna'a ndii, so'o yoo a: süu' ña ni kundani yoo' Ndiosí ña nuu', süu' jaan' ndii ña xi'na ka mii' a ni kundani yoo', te ni ti'vi' a si'e a, te ni xi'i' a, te ni cha'vi' a xa'a' kuachi e'. ¹¹ Ñani ta'an' manj' i, xa'a' a ña sakan' kundani Ndiosí yoo' ndii, nii' sakan' tu kuni a kundani ta'an' yoo'. ¹² Ndiosí ndii, ndee iin ne yivi' tia'an kuni nduchi nuu' ña'a', ndisu naa' ndani ta'an' i'in e' ndii, iin ndaa'

nduu' e' xiin' a, te naa' ndani ta'an' e' ndee naa ndani ña jaan' yoo' ndii, xa yoo xinu xna'a ña ndani a jaan' nimá e'.

¹³ Te xa'a' a ña ni taxi a Espíritu a naá nimá e' na xini e' ña iin ndaa' xna'a nduu' e' xiin' a, te iin ndaa' tu nduu' a xiin' e'. ¹⁴ Te ndu'u ndii, ni xini ndu, te ndiee' yu'u' ndu ña ni tjanu' yuva' e' Ndiosí si'e a, te ni tuvj a iin yivi' te sakakú a ne yivi' iin yivi' nuu' kuachi nja. ¹⁵ Yoo ka ndiee' yu'u' ña si'e Ndiosí nduu' Jesús ndii, nduiin' nja xiin' Ndiosí, te nduiin' tu a jaan' xiin' nja. ¹⁶ Te xini e' ña kundani Ndiosí yoo', te ini e' xini e' ña kundani a yoo'. Ndiosí nduu' ña ndani yoo'. Te yoo ka nduu' ne ndani ta'an' ndii, nduiin' nja xiin' a, te nduiin' tu a xiin' nja. ¹⁷ Te xiin' ña yo'o' xinú ña ndani ta'an' e' saa kuni Ndiosí, te ini e' kii' xaa kivi' ña sana'má a sakuu' ne yivi'. Sakan' ña xika' e' iin yivi' yo'o' saa nii' ni xika Jesucristo. ¹⁸ Ne ndani ne yivi' ndii, yi'vi nja xa'a' kivi' jaan'. Kuachi ndii kii' ndani xna'a e' ndii, xinu' ña yi'vi e' jaan'. Sakan' na kuii' ne yi'vi ndii, xanini nja ña sando'o' ña'a' Ndiosí xa'a' ña tia'an xinu xna'a ña ndani nja saa kuni Ndiosí. ¹⁹ Yoo' ndii, kundani ña'a' e', sakan' ña xi'na ka ña jaan' ni kundani yoo'. ²⁰ Naa' ka'án yoo ka ndii, "Kundani yu'u' Ndiosí", kachi nja, ndisu ndasi' nja ne ini xini

Jesús xiin' nja ndii, ne xini xa'an' nduu' nja na sakan'. Kuachj ndii, naa' kundani nja ne inji xini Jesús xiin' nja, ne kuvj xini nduchi' nuu' nja ndii, ¿saa kuvj ka'an nja ña kundani nja Ndiosí, ña tia'an kunj nduchi' nuu' nja? ²¹ Jesucristo ni ka'an chuun' nuu' ndu ña naa' ndani e' Ndiosí ndii, kuni tu a ña kundani e' ne inji xini Jesús xiin' e'.

5

Inj e' kunj e' Jesús

¹ Yoo ka kandixa' ña Jesús nduu' Cristo ni tjanu' Ndiosí kuenta a ndii, ne jaan' nduu' si'e Ndiosí. Yoo ka kundani jin yuva' ndii, kuni a ña kundani tu nja si'e ra. ² Te xiin' ña yo'o' xini e' ña kundani e' ne nduu' si'e Ndiosí xiin' e', kij' kundani e' Ndiosí, te kandixa' tu e' ña ka'an chuun' a. ³ Sakan' na kuu' naa' kundani xna'a e' Ndiosí ndii, saxinu' e' ña ka'an chuun' a. Te ña ka'an chuun' a jaan' ndii, süu' ña vixi nduu' a. ⁴ Kuachj ndii sakuu' yoo', ne nduu' si'e Ndiosí ndii, kanando e' nuu' ña nduu' kuenta jin yivi'. Te xiin' ña yo'o' kanando e' nuu' ña nduu' kuenta jin yivi' jaan', ña nduu' ña inji e' xini e' Jesucristo. ⁵ Süu' ndee ka ne yivi' kanando nuu' ña nduu' kuenta jin yivi' jaan'. Süu' jaan' ndii ne kandixa' ña si'e Ndiosí nduu' Jesús, ne jaan' kuñti' kanando nuu' ña nduu' kuenta jin yivi'.

⁶ Te tikui xiin' nii' nduu' ña nia'a ña ni kxin Jesucristo nuu' Ndiosí, süu' tikui kuñti' nia'a ña jaan', süu' jaan' ndii tikui xiin' nii' nia'a ña jaan'. Te Espiritu Santo nduu' ña ndiee' yu'u' xa'a' ña jaan', sakan' ña Espiritu jaan' ndii, ña ndixa' nduu' a. ⁷ Kuachj ndii, unj ta'an kuu' ña ndiee' yu'u' ndivi': [Te ña jaan' nduu' Ndiosí, yuva' e', xiin' si'e a, xiin' Espiritu Santo. Te jin ndaa' nduu' unj saa' ña jaan'. ⁸ Te unj ta'an kuu' ña ndiee' yu'u' jin yivi', te ña jaan' nduu'] Espiritu Santo jaan', xiin' tikui jaan', xiin' nii'. Te nakuitá ña ndiee' yu'u' unj saa' ña jaan'. ⁹ Naa' natiin' e' ña ndiee' yu'u' ne yivi' ndii, saa ka vi' tu xata'an ka natiin e' ña ndiee' yu'u' Ndiosí, sakan' ña ña ka'nu' ka nduu' ña ndiee' yu'u' a jaan'. Sakan' ña xa'a' si'e a ni ndiee' yu'u' a. ¹⁰ Yoo ka inji xini si'e Ndiosí jaan' ndii, natiin' nja ña ndiee' yu'u' ña jaan'. Ndisu yoo ka inji xini si'e a jaan' ndii, sandiee' vixi nja Ndiosí xa'a' ña ni kandixa' nja ña ndiee' yu'u' a xa'a' si'e a jaan'. ¹¹ Te xa'a' ña yo'o' nduu' ña ni ndiee' yu'u' Ndiosí, ña ni taxj a kivi' ñuu e' ña koo' kivi' ndi'i'. Te kivi' ñuu e' jaan' ndii, nda'a' si'e a jaan' natiin' e'. ¹² Ne inji xini si'e Ndiosí ndii, natiin' nja kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i', ndisu ne inji xini si'e a jaan' ndii, koo' kivi' ñuu jaan' natiin' nja.

Sandi'i' ndosɔ' Juan ke'ira

13 Ke'i i ña yoso' yo'o' nuu' ndo'ó, ne iní xini si'e Ndiosí, te kuní ndo' ña xa kumi' ndo' kivi' ñuu ña kōo' kivi' ndi'i', te iní ndo' kuní ndo' si'e a jaan'. 14 Te ña yo'o' nduu' ña iní e' xini e' Ndiosí, ña kij' xikán e' ndee ka ña'a nuu' a saa kuní mii' a ndii, xini so'o' a ña ka'án e'. 15 Te naa' xini e' ña xini so'o' a ña xikán e' nuu' a ndii, xini kaxi' tu e' ña xa natiin' e' ña xikán e' nuu' a jaan'.

16 Naa' xini sava' ndo'ó ña xaa' iin ne nakayá xiin' ndo' xa'a' Jesús kuachí, ña saku'ún ña'a' te kuví nia' ndii, ka'an ndo' xiin' Ndiosí xa'a' nia', te taxi ña jaan' kivi' ñuu ña kōo' kivi' ndi'i' nda'a' nia'. Sakan' saa ndo' xa'a' ne xaa' kuachí ña saku'ún ña'a' te kuví nia'. Kuachí ndii yoo kuachí ña saku'ún ne yivi' te kuví nia', te ka'án i na ka'an ndo' xiin' Ndiosí xa'a' ne jaan'. 17 Sakuu' ña nia'a' nduu' kuachí. Ndisu yoo kuachí ña saku'ún ña'a' te kuví nia'.

18 Xini e' ña yoo', ne nduu' si'e Ndiosí ndii, xaa' ka e' kuachí. Sakan' ña Jesús, si'e Ndiosí, xito' yoo', te kuví satuxu'ví ña ndiva'a' yoo'. 19 Te xini tu e' ña si'e Ndiosí nduu' e', te nda'a' ña ndiva'a' naá kanii' iin yivi'. 20 Te xini tu e' ña ni kixin si'e Ndiosí iin yivi', te ni taxi a ña kundani e' ndee ña nduu' Ndiosí xna'a'. Te yoo' ndii, nduuiin' e' xiin' ña ndixa jaan', te nduuiin' tu e' xiin' si'e a jaan', ña nduu' Je-

sucristo, te ña jaan' nduu' Ndiosí xna'a', te ña jaan' tu taxi' kivi' ñuu e' ña kōo' kivi' ndi'i'. 21 Ne kua'a' mii' i, koto xiin' mii' va' ndo' nuu' ndiosí saka. Sakan' na kunduu a.

Tutu ña uvi ña ni ke'i San Juan kua'an nda'a' ne ini xini Jesús

Ti'vi' ra cha'an' nja

¹ Yu'u, te nduu' iin te xixa va ndii, ti'vi' i cha'an' yo'ó, ña' ta'an' i, ña' xa ni nakaxin Ndiosí nduu' kuenta a, te ti'vi' tu i cha'an' si'e un'. Te ndani i ndo'ó saa ka'an ña ndixa, ña kandixa' e'. Te süu' yu'u kuiti' ndani ndo'ó. Süu' jaan' ndii sakan' tu sakuu' ne xini ña ndixa. ² Te ndani i ndo'ó xa'a' a ña naá ña ndixa jaan' nimá e', te xa ikan' kunaá a ndee ndi'i' ni kivi'. ³ Na sañu'u' va na Ndiosí, yuva' e', xiin' si'e a Jesucristo, ndo'ó. Te na kuvita tu ini a xa'a' ndo'. Te na taxí tu a ña maní' koó xiin' ndo'. Na saa a ña jaan' xa'a' a ña xini ndo' ña ndixa jaan', te ndani ta'an' ndo'.

Kuita ndaku e' nuu' ña ndixa ña ka'an xa'a' Jesús

⁴ Va'a va ni kuni i kij' ni xini i sava si'e un', ne xaa' ña ndixa saa nii' ni ka'an chuun' Ndiosí, yuva' e', xiin' e'. ⁵ Ña' ta'an' i, vitin ndii ka'an nda'vi xiin' ndo' ña na kundani ta'an' na e'. Te süu' iin ña ka'an chuun' xaa' nduu' ña ka'an i nuu' ndo'. Süu' jaan' ndii ña xa yoo nuu' e' ndee kij' ni xa'a' ndikún e' ichi' Jesús nduu' a. ⁶ Te ña yo'ó' nduu' ña kundani ta'an' e' ndii, ña kaka

e' saa ka'an chuun' Ndiosí. Te ña yo'ó' nduu' ña ka'an chuun' a jaan' ña kundani ta'an' e' saa nii' ni xini so'ó ndo' ndee ña nuu'.

⁷ Ka'an i ña jaan' sakan' ña xa kua'a' va te xini xa'an' xika' iin yivi' ka'an ña Jesucristo ndii, ni nduu' a te yivi' xachi' kii' ni kixin a iin yivi'. Te jaan' ndii, te xini xa'an' nduu' ra, te ndasi' tu ra Cristo. ⁸ Koto xiin' mii' ndo' nuu' te jaan', koto ka ndoñu'u' saka ña xata'an natiin ndo' xa'a' chuun ña ni xaa ndo' nuu' Ndiosí, va'a ka sanduxa' ndo' te natiin ndo' sakuu' ña kuni a taxí a nda'a' ndo'. ⁹ Yoo ka kuxioo' nuu' ña ndixa ña ka'an xa'a' Cristo, te kuasa' ita' ni'i nja nuu' a ndii, koo' Ndiosí naá nimá nja. Ndisu yoo ka ita' ni'i xiin' ña jaan' ndii, naá Ndiosí xiin' si'e a jaan' nimá nja. ¹⁰ Sakan' na kuii' naa' kuaxi yoo ka nduu' te jaan' mii' ndee' ndo', te sania'á ra ña ndixa xa'a' Jesús ndii, taxí ndo' xka'ndia ra vi'e ndo' kundiee ra, te ni ndee nakuatu ña'a' ndo'. ¹¹ Kuachi ndii, ne nakuatu' ña'a' ndii, chindiee' ta'an' nja xiin' te jaan' nuu' chuun nja'a ña xaa' ra jaan'.

Ña ndei' so'ó' ndi'i'

¹² Yoo kua'a' ka ña kuni ka'an i xiin' ndo', ndisu kuni ke'i i e' nuu' tutu, sakan' ña ndiatu' ini i ku'un i mii' ndee' ndo', te ndatu'un' xiin' ta'an' e'. Sakan' saa i te va'a ndi'i kuni na i'in e' kua'an. ¹³ Ne nduu' si'e ña' ta'an' un', ña' ni nakaxin tu

Ndiosí, nẹ ndiee' yo'o' ndii,
ti'vi' n̄iā cha'an' ɯn'. Sakan'
na k̄und̄ū ǎ.

Tutu ña unĭ ña ni kē'i San Juan kua'an nda'a' ne inĭ xini Jesús

Ti'vi' ra cha'an' nĭa

1 Yu'u, te nduu' ĭin te xixa va ndii, ti'vi' ĭ cha'an' yo'ó, Gayo kua'a, te ndani ĭ yo'ó saa ka'an' ña ndixa' ña kandixa' e'. 2 Ñani kua'a, ka'an' va ĭ xiin' Ndiosí xa'a' un' te kĭeĕ va'a un' xiin' sakuu' ña saa' un', te koo va'a tu un' saa' nĭi' yoo va'a nimá un' nuu' Ndiosí. 3 Va'a va ĭ kunĭ ĭ kĭi' nĭ kixin' sava ñani' e', te nĭ ndieĕ yu'u' ra nuu' ĭ ña ĭni va un' xini un' ña ndixa, te xika' ndaku tu un' xiin' ña jaan'. 4 Koo' ka ndeĕ ĭin ña'a' ña xaa' sakan' te va'a ka kunĭ yu'u, te sakan' ña xini so'o ĭ ña xika' ne kua'a si'e ĭ xiin' ña ndixa jaan'.

5 Ñani kua'a, xachuun' ndaku va un' nuu' chuun' Ndiosí ña chindieĕ' un' ne ndikún ĭchi' Jesús xiin' e'. Tee' ndeĕ ne xini ta'an' xiin' un' nduu' sava ne jaan' ndii, chindieĕ' ña'a' un'. 6 Te ne jaan' ndii, ndieĕ' yu'u' nĭa xa'a' un' nuu' ne nakayá yo'o' xa'a' Jesús ña kundani va ña'a' un'. Chindieĕ' naa chindieĕ' un' ne jaan' saa kunĭ Ndiosí xiin' ña kunĭ nuu' nĭa kĭi' kua'an' nĭa ĭchi'. 7 Kuachi' ndii, xa'a' a ña ndani nĭa Jesús na nĭ kĭeĕ nĭa xika' nĭa sakan'. Te koo'

a ni'í' nĭa nda'a' ne ĭni xini Jesús. 8 Sakan' na kuii' yoo' ndii, kunĭ a chindieĕ' e' ne jaan', te sachuun' inga' e' xiin' nĭa xa'a' ña ndixa jaan'.

9 Xa nĭ kē'i ĭ ĭin tutu nuu' ne nakayá xa'a' Jesús ñuu' ñaa'. Ndisu te nduu' Diótrefe ndii, natiin' ra ña ka'an' ndu jaan', sakan' ña xtanĭ ra ña nduu' ra te kuu' nuu' nuu' nĭa. 10 Sakan' na kuii' kĭi' xaa' ĭ ñaa' ndii, ka'an' ĭ xiin' ra nuu' ndo' xa'a' ña kuu' ra jaan', xiin' xa'a' ña kanĭa'a ra xa'a' ndu. Te süu' ña jaan' kujĭ' xaa' ra, süu' jaan' ndii natiin' tu ra ñani ta'an' e', ne xaa' ñuu' ñaa'. Te nĭ ndeĕ täxi' tu ra natĭin' inga ne ĭni xini Jesús, ne ndieĕ' ñaa', ne jaan', te nĭ ndeĕ täxi' tu ra nakaya ka ne natiin' ña'a' jaan' xiin' inga ne nakayá xa'a' Jesús ñaa'.

*Ka'an' va'a Juan xa'a' ĭin
te nani' Demetrio*

11 Ñani kua'a, saa un' ña nĭa'a' ña xaa' ne yivi'. Süu' jaan' ndii ña va'a kujĭ' saa un'. Kuachi' ndii yoo' ka xaa' ña va'a ndii, kuenta Ndiosí nduu' nĭa. Ndisu ne xaa' ña nĭa'a' ndii, xini nĭa Ndiosí. 12 Sakuu' ne nakayá xa'a' Jesús ka'an' va'a xa'a' Demetrio. Te ndeĕ mĭi' ña ndixa, ña kandixa' e' ndii, nakuitá xiin' saa xika' ra. Te sakan' tu ndu'u ndii, ka'an' va'a ndu xa'a' ra. Te xini un' ña ña ndaku nduu' ña ndieĕ' yu'u' ndu.

*Ndei' Juan inga ne ĭni xini
Jesús*

¹³ Yoo kua'a' k̄a ñ̄a kuni
ka'aṅ i xiin' ụn', ndisụ ndeḗ
chaa' k̄a k̄e' i i e nuu' t̄uṭu,
¹⁴ s̄akan' ñ̄a ndiatu' in̄i i
ku'ụn i mii' ndu'ụ' ụn' iin
t̄un ki'i' t̄e ndatu'un' xiin'
ta'an' e'. ¹⁵ Na t̄axi na Ndiosí
ñ̄a man̄i' k̄oḡ xiin' ụn'. Ne
xiní ta'an' xiin' e', ne ndiee'
yo'o' ndii, ti'vi' n̄īa cha'an'
ụn'. Kua'aṅ Ndiosí k̄oḡ i'in
ne xiní ta'an' xiin' e', ne
ndiee' ñ̄aa'.

Tutu ña ni ke'i San Judas kua'an nda'a' ne ini xini Jesus

Ti'vi' ra cha'an' nja

¹ Yu'u nduu' Judas, ñani Santiago, te xika' nuu' i nuu' Jesucristo. Te ti'vi' i cha'an' sakuu' ndo'ó, ne ni kana yuva' e' Ndiosí, xa'a' a ña ndani a ndo'ó, te xito' tu a ndo'ó xiin' nda'a' Jesucristo. ² Te na so'ó kua'nu kua'a' ka ña kuvita ini Ndiosí xa'a' ndo', xiin' ña maní', ña taxi' a yoo xiin' ndo', xiin' ña ndani a ndo'ó i'in kivi' kua'an.

*Ka'an Judas ña kuni a
koto xiin' mii' e' nuu' ne sa-
nia'á tun vixi*

(2 P. 2:1-17)

³ Ne kua'a, ni ka'an ndiee' va nimá i ke'i i xa'a' ña sakakú Ndiosí yoo', ña xa kumi' inga' e'. Ndisu ni xini i ña kuni a ke'i i vitin, te ka'an nda'vi i xiin' ndo' ña ku'un naa ku'un ndo' ña xanduxa' ndo' xa'a' ña ndixa' ña kandixa' e', ña ni sanakua'a Ndiosí unta' kuiti' te xava'a nda'a' ne nduu' kuenta a. ⁴ Kuachi ndii xa ni ko'ni si'e sava te xini xa'an' tein ndo' xiin' tun vixi. Te jaan' ndii, ndee xta'an' vi' ka'an tu'un Ndiosí xa'a' a ña koo ra tundo'o'. Te yivi' jaan' ndii, te nja'a nduu' ra, te tiin' ndiaa ra ña ndani mii' Ndiosí yoo', te ndasanduu'

ra ña jaan' ña kuví xaa' ra ña ka'an kini xiin' jin ra. Te xiin' ña jaan' saxioo' ra Ndiosí, ña nduu' ña xiin' ña'a yoo', te saxioo' tu ra xto'o e' Jesucristo.

⁵ Tee' ndee xa kundani kaxi' ndo' ña xito' ka'an i xiin' ndo' vitin ndii, kuni sanaka'an' i ndo'ó ña kij' ndi'i ni tava' xto'o e' Ndiosí ne nduu' kuenta a nuu' ñu'u' Egipto ndii, ni sandoñu'u' a sava ne jaan' xa'a' a ña ni kandixa' ña'a' nja. ⁶ Naa kuu' ángele, ña ni tiin' ka'nu' mii' ni ndiee a xa'ndia chuun' a, te ni nakoo a ndiee' a ña ni taxi Ndiosí nda'a' a ndii, ni ko'ni xachi' ña'a' Ndiosí jin xaan' mii' jin yavi, te ndiatu' a ndee xaa kivi' chie ña so'o' ndi'i' te sana'má ña'a' Ndiosí. ⁷ Te naka'an' tu ndo' saa ni xaa ne ni ndiee ñuu' Sodoma, xjin' ñuu' Gomorra, xiin' nda'a' uvi' saa' ñuu' jaan' ndii, ni xtaní va nja sakuu' nuu' ña xiin'. Te ni xiko ni'i' ña'a' ña ka'an ña ka'an nimá nja xiin' jin nja. Xa'a' a jaan' na ni sando'o' ña'a' Ndiosí xiin' ñu'u' ña koo' kivi' nda'vá, te sakuni' a yoo' saa xaa' a xiin' ne xaa' kuachi.

⁸ Ndee saa ka ni ndii, te xini xa'an' jaan' ndii, ni' sakan' tu xaa' te jaan' xika' ra ndee naa te xani xaa' ra ña ka'an xiin' jin ra. Te natiin' ra ña xa'ndia chuun' Ndiosí, te kani'a tu ra xa'a' ña ndiee' ña ndiee' ndivi'. ⁹ Ni ndee Miguel, ña nduu' jin ángele ka'nu' kuu' nuu' ka, kij' ni kani ta'an' a

kuento xiin' ña ndiva'a xa'a' ñu'u' nde'i Moisés ndii, ni kundieni a kanja'a a xiin' ña ndiva'a jaan'. Süu' jaan' ndii ni ka'an a xiin' ña ndiva'a jaan' ndii: "Xto'o i na kanj yo'ó", ni kachi a. ¹⁰ Ndisu te xini xa'an' jaan' ndii, kanja'a ra xa'a' ndee ña kundani ra. Te ña kundani ra, kuenta ña xini iin' mii' ra ndee naa xaa' kiti' ña koo' ña xanini ri' ndii, katun' ndi'i ña'a' ña jaan' nuu' Ndiosí. ¹¹ Nda'vi va kundo'o te jaan', kuachi ndii xata' ña nja'a ña ni xaa Caín ndikún ra. Te xa'a' a ña kuni ki'in ra xu'un' ndii, ndikún tu ra xata' ña ni xaa Balaam. Te xa'a' a ña xaso'o ra ndee naa Coré ndii, sandoñu'u' tu ña'a' Ndiosí.

¹² Te kij' ko'ni' te jaan' mii' ndiee' sii' ndo' ña ndani ta'an' ndo', te xixi' ndo' kuenta Jesús, te xixi' ra xiin' ndo' ndii, ka'an' nuu' e' kuu' ra xa'a' ña kinj ña xaa' ra, sakan' ña ndi'ni ra xa'a' ña ndioo' inji mii' kuiti' ra, te nduu' ra ndee naa viko' ichi, ña säkuun' savi', te xiko' ni'i' ña'a' tachi' mii' ka kuni a. Te nduu' tu ra ndee naa itun', tun' koo' nduu' kuun' nda'a' kij' kuni a kuun a nda'a' nu'. Xa'a' a jaan' na nduu' ra ndee naa tun' xa ni kiee sakuu' tjo'o, te xa ni xi'i xachi' ra nuu' Ndiosí. ¹³ Te te jaan' ndii, nduu' ra ndee naa tikui nuu' mini ka'nu' kij' ndiee' va kiee' kua'a' ña ka'an, ña xini xa'an' jaan' yu'u' ra ndee naa pele nuu' tikui mini jaan'. Te nduu' tu ra ndee naa tiuun', ti' ndiee' iin xaan'. Te xa ni sakoo'

tu'va Ndiosí xa'a' te jaan' mii' iin yavi ndiaa' xachi', mii' ku'un ra ndee ndi'i' ni kivi'.

¹⁴ Sakan' tu Enoc, te uxa sjani' xika' Adán ndii, ni ka'an tiakú ra xa'a' te xini xa'an' jaan' ndii: "Koto ndo', kixin xto'o e' xiin' ki'in' mií ángele, ña xika' nuu' nuu' a, ¹⁵ te sana'má a sakuu' ne yivi', te kendiaa' ya'vi' a sakuu' ne nja'a xa'a' sakuu' ña nja'a ña ni xaa nja, xiin' sakuu' ña ni kanja'a ne kinj kuu' xaa' kuachi xa'a' a", ni kachi ra. ¹⁶ Te jaan' ndii, xa nuu' kayu'u' ra, te chitun tu ra, te ndikún tu ra ña nja'a, ña ka'an nimá mii' ra xa'a', te ka'an ñuñu' tu ra, te sakan' tu sachié ra ne yivi', te ki'in ra xu'un' nda'a' nja kuiti'.

Ka'an Judas ña kuita ni'i e' nuu' ichi Jesús

¹⁷ Ñani ta'an' mani' i, naka'an' ndo' ña ni ka'an te nda'a' xa'a' xto'o e' Jesu-cristo nuu' ndo' saa'. ¹⁸ Ni ka'an ra ña: "Kivi' so'o' ndi'i' ndii, koo ne kundi'i' xa'a' Ndiosí. Ne jaan' ndii, kaka nja saa ndioo' kinj inji nimá mii' kuiti' nja", ni kachi ra. ¹⁹ Te nata'vi' ndo'ó kuiti' nduu' te xini xa'an' jaan'. Te xiko' ni'i' ña'a' ña nja'a, ña ka'an nimá mii' ra, te koo' tu Espiritu Santo naa nimá ra.

²⁰ Ndisu ndo'ó ñani ta'an' mani' i ndii, kuita ni'i ka ndo' xiin' ña ndixa, ña kandixa' e', ña nduu' ña su'un, ña kuaxi nda'a' Ndiosí. Te ka'an va ndo'

xiin' Ndiosí xiin' ndīee' ña
 taxi' Espíritu Santo. ²¹ Te
 sakan' t̄u ku'un naa ku'un
 ndo' nuu' ña ndani Ndiosí
 ndo'ó, ña ndiatu' ndo' ña
 xaa kivi' ña taxi xto'o e'
 Jesucristo kivi' ñuu e' ña
 kōo' kivi' ndi'i xa'a' a ña
 kuvita in̄i a xa'a' e'.

²² Te ne kōo' ña ndaku
 nuu' xa'a' ña ndixa ña
 kandixa' e' ndii, sania'á ndi'i
 ka ña'a' ndo' xa'a' ña jaan'.
²³ Te sava tuku n̄ia ndii,
 tu'un ña'a' ndo' nuu' ña kin̄i
 ña xaa' n̄ia, ña nduu' ndee
 naa ñu'u, te sakakú ña'a'
 ndo' vi'e tundo'o'. Te sava
 tuku n̄ia ndii, kuvita in̄i ndo'
 xa'a' n̄ia. Ndisu koto xiin'
 mii' va' ndo' kij' xaa' ndo'
 ña jaan', koto ka sativi' n̄ia
 ndo'ó xiin' kuachi n̄ia. Te
 kundasi' t̄u ndo' ndee toto
 ña ni'nu' n̄ia xaa' n̄ia kuachi
 jaan'.

*Ka'an Judas ña Ndiosí
 kuiti' xata'an saka'nu' e'*

²⁴ Te iin ndaa' Ndiosí, ña
 ni sakakú yoo' kuiti' kuvi
 koto ndo'ó, te n̄ama ndo'
 nuu' kuachi, sakan' te kōo'
 ndee iin xa'a' ña t̄iin kuachi
 a ndo'ó, te sii' kun̄i ndo'
 kij' naxaa e' nuu' a mii'
 ndatun' kaa'. ²⁵ Te ña jaan'
 na nat̄iin sakuu' ña ndatun'
 xava'a, xiin' ña ka'nu', xiin'
 ña ndīee', xiin' ña xa'ndia
 chuun' ndee vit̄in te ndee
 ndi'i ni kivi' xa'a' ña ni
 xaa Jesucristo. Sakan' na
 kunduu a.

Tutu yo'o' ka'án xa'a' sakuu' ña nä'a' ka te koq

*Ña ni nia'a Ndiosí nuu'
Jesucristo*

¹ Ña yo'o' nduu' ña ni nia'a Ndiosí nuu' Jesucristo, te ña jaan' nia'a ña'a' nuu' ne xika' nuu' nuu' a ña nä'a' ka te koq. Xa'a' a jaan' na ni tianu' Jesús iin ángele, ña nduu' nda'a' xa'a' a nuu' yu'u, te nani' Juan, te xika' nuu' nuu' a, te sakuni' a yu'u ña jaan'. ² Te ndiee' yu'u' ndaku i xa'a' ña ni nia'a Ndiosí nuu' i xiin' xa'a' ña ni ndiee' yu'u' Jesucristo, ña ni xini i jaan'. ³ Sañu'u' va Ndiosí ne ka'vi' ti'e' ña yoso' nuu' tutu yo'o' nuu' ne yivi', xiin' sakuu' ne xini so'o' ña ka'án tiakú yo'o', te saxinú nja a. Kuachi ndii xa kuyatin' kivi' ña koq sakuu' ña yo'o'.

*Ti'vi' Juan cha'an', te
xaka'nu' ra Jesús*

⁴ Yu'u nduu' Juan, te ti'vi' i cha'an' uxá tiví'vja saa' ndo'ó, ne nakayá xa'a' Jesús, ne ndiee' nuu' ñu'u' Asia. Na sañu'u' na Ndiosí ndo'ó, te na taxí tu a ña maní' koq xiin' ndo'. Ña jaan' ndii, yoo a, te ni yoo a, te kuaxi a. Te sakan' tu na saa uxá saa' Espíritu, ña ndiee' yatín nuu' tej ka'nu' mii' xa'ndia chuun' Ndiosí. ⁵ Te sakan' tu na saa Jesucristo, ña ndiee' yu'u' ndaku xa'a' Ndiosí, te

nduu' tu a ña kuu' nuu' ña ni natiakú a tejn ne ni xi'i, te sakan' tu nduu' a ña kumi' ndiee' nuu' sakuu' te xa'ndia chuun' kuu' nuu' nuu' ne yivi' iin yivi'. Te ndani Cristo yoo', ña jaan' na ni sandoó ndiká a yoo' nuu' kuachi e' xiin' níi' a. ⁶ Te siin' tuku' ndii, ni sananduu' a yoo' te xa'ndia chuun', te ni sananduu' tu a yoo' sutu te kaka nuu' e' nuu' yuva' a Ndiosí. Na natijn a sakuu' ña tiin' ka'nu' ña'a' e' xiin' sakuu' ña ndiee' ndee' ndi' i ni kivi'. Sakan' na kunduu a. ⁷ Koto ndo', kaa' kuaxi Jesús tejn viko'. Te kuni nduchi' nuu' ña'a' sakuu' ne yivi' iin yivi'. Te ndee' te ni xa'ni' ña'a' kuni' ña'a'. Te sakuu' ne ndiee' iin yivi' ndii, kusuchi' ini nja xa'a' ña kuaxi a. Sakan' na kunduu a.

⁸ Te ka'án xto'o' e' ndii: "Yu'u ndii, yoo i ña nuu', te yoo tu i ña so'o' ndi'i'. Te nduu' i ña nuu', te nduu' tu i ña so'o' ndi'i', te yoo i, te ni yoo i, te kuaxi i, te nduu' i ña ka'nu' koo' chukuu'", kachi a.

*Ni xini Juan iin ña kaa'
naa kaa' Jesús*

⁹ Yu'u nduu' Juan, ta'an' ndo', te ndo'o' tu i saa ndo'o' ndo'ó nuu' ña sando'o' va ne yivi' yoo' xa'a' ña ndikún e' ichi' Jesús, te nduu' e' kuenta ña xa'ndia chuun' Ndiosí, te kundieni ini e' nuu' ña jaan' xiin' ndiee' Jesús. Te xa'a' a ña ni ka'an ndoso' i tu'un Ndiosí, xiin' ña ni ndiee' yu'u' i xa'a' Jesús na ni tijn u'vi' ra yu'u, te ni

xan ndiaka ra yu'u nuu' iin
 ñu'u' ña nani' Patmos, ña
 ndasi i'nu xiin' min' ka'nu'.
 10 Te iin kivi' ña nakaya e'
 xaka'nu' e' xto'o e' ndii, ni
 sakutu' Espiritu Santo nima
 i, te ni xini so'o i iin tachi'
 yu'u' ti'e' va xata' i ndee naa'
 nde'i iin ndachuun' vi'. 11 Te
 ni ka'an a xiin' i ndii:

—Yu'u ndii, yoo i ña nuu',
 te yoo tu i ña so'o' ndi'i'.
 Te nduu' i ña nuu', te nduu'
 tu i ña so'o' ndi'i'. Ke'i
 un' nuu' tutu sakuu' ña kuni
 nduchi' nuu' un', te ti'vi' un'
 tutu jaan' nda'a' uxá ti'vi'
 saa' ne nakaya xa'a' i, ne
 ndiee' ñuu ña ñu'u' nuu'
 ñu'u' Asia, naa kuu' ñuu
 Éfeso, ñuu Esmirna, ñuu
 Pérgamo, ñuu Tiatira, ñuu
 Sardis, ñuu Filadelfia, xiin'
 ñuu Laodicea —ni kachi
 tachi' yu'u' jaan'.

12 Sakan' te ni ndiko kuiin
 i, te ni nakoto xata' i te kuni
 i yoo ka'an xiin' i. Te ni xini
 i ita' uxá ta'an kandelero, ña
 ni kua'a xiin' oro, mii' ita' ña
 tuún. 13 Te tejn kandelero
 jaan' ni xini tu i iin ña kaa'
 ndee naa kaa' ña nduu' tu
 te yivi' ni'nu' a toto nan' ña
 xaá ndee nuu' xa'a' a. Te
 kanu' iin toto, ña ni kua'a
 xiin' yu'va oro tia'ni a. 14 Te
 xini' a xiin' ixi' xini' a ndii,
 yaa kachi' vi' a ndee naa
 i'in'. Te nduchi' nuu' a ndii,
 yi'é a ndee naa ñu'u' ndatin.
 15 Te nuu' xa'a' a ndii, yi'é a
 ndee naa yi'é kaa kua'a ndii'
 kij' ndundoo' a nuu' ñu'u'
 i'ni va. Te tachi' yu'u' a ndii,
 ndiee' xava'a ni' i a ndee naa
 ni' i mii' koyó kua'a' va tikui.

16 Te ni kumi' a uxá ta'an
 tiuun' tixin nda'a' kua'a a.
 Te ni keta iin ichi' níi' ña xiin'
 va uvi' saa' ta'vi' yu'u' a. Te
 nuu' a ndii, ndiee' ka ni yi'é
 a te sakan' ñu'u' iin ke'in'
 sava.

17 Te kij' ni xini ña'a' i ndii,
 ni nakandu'u' ndiee' i ndee
 nuu' ñu'u' xa'a' a ndee naa
 xa ni xi' i. Te ni chindu'u' a
 nda'a' kua'a a soko i ka'an a
 xiin' i ndii:

—Küyi'vi un'. Yu'u ndii,
 yoo i ña nuu', te yoo tu i
 ndee so'o' ndi'i', 18 te tiaku i
 tee' ndee ni xi' i ndii. Koto
 un', tiaku i ndee ndi'i' ni
 kivi'. Sakan' na kunduu a.
 Te kumi' i ña ndiee' nuu'
 ña xi' i xiin' nuu' yavi ndii.
 19 Sakan' na kuii' natiso' un'
 ña ni xini nduchi' nuu' un',
 xiin' ña xini un' vitin, xiin'
 ña koo kij' xka'ndia ña jaan'.
 20 Te ña yo'o' nduu' ña ni yoo
 si'e, ña ka'an ndiaa xa'a' uxá
 ta'an tiuun' yo'o', ti' ni xini
 un' tixin nda'a' i, xiin' xa'a'
 uxá ta'an kandelero oro mii'
 ita', ña tuún jaan'. Uxá ta'an
 tiuun' yo'o' ndii, ka'an ndiaa
 ri' xa'a' uxá ta'an ángele, ña
 xika' nuu' nuu' i. Te uxá
 ta'an kandelero jaan' ndii,
 ka'an ndiaa a xa'a' uxá ta'an
 ti'vi' ne nakaya xa'a' i.

2

Ña yo'o' nduu' tutu ña ni
 ti'vi' Jesús nda'a' ña ndiaa
 chuun' nuu' ne nakaya xa'a'
 a, ne ndiee' ñuu Éfeso

1 'Nuu' ángele, ndiaa
 chuun' nuu' ne nakaya xa'a'
 i, ne ndiee' ñuu Éfeso ndii,
 ke'i un' nuu' iin tutu ña

ka'an i xiin' un' vitin: "Yu'u, ña kumi' uxá ta'an tiuun' tixin nda'a' kua'a i, te xika' i tein uxá ta'an kandelero oro jaan' ndii, ña yo' o' ka'an i: ² Xini' i ña xaa' ndo', te xini tu i ña xachuun' u'vi ndo' xa'a' i, te kundieni ndo'. Te xini ni tu i ña ndasi' va ndo' ña xaa' te nja'a. Te xini tu i ña xito' kua'a tu ña'a' ndo', te ka'an te jaan' ña yu'u tianu' ña'a' ña sania'á ra ichi' i, ndisu süvi ra, te ni xini ndo' ña te xini xa'an' nduu' ra. ³ Te xa'a' a ña ndani ndo' yu'u ndii, kundieni ndo' nuu' tundo'o' ña ndo'o' ndo', te xachuun' u'vi ndo' xa'a' i, te ni sanako' xiin' mii' ndo'.

⁴ Te ndee saa ka ni ndii, tiin' kuachi' i ndo'ó xa'a' ña yo' o': ña ndani kua'a' ka ndo' yu'u vitin ndee naa ni ndani ndo' yu'u ña nuu'. ⁵ Xa'a' a jaan' na naka'an' ndo' saa ni ita ndo' nuu' ichi' i ña nuu' ki' tia'an kuxioo nimá ndo'. Nama ndo' nimá ndo', te saa tukuu ndo' ña kuni' i naa ni xaa ndo' ña nuu'. Te naa' nama ndo' nimá ndo' ndii, yachi' xaa' i mii' ndiee' ndo', te sanundia'á i kandelero ndo' ñaa' mii' iin' a. ⁶ Ndisu yoo iin ña va'a ña xaa' ndo': ña ndasi' ndo' ña xaa' ne ndikun' ichi' Nicolaítas saa nii' ndasi' yu'u a. ⁷ Yoo ka nduu' ne xa ni nunia' Ndiosí so'o ndii, na taxí so'o ña ña ka'an Espiritu Santo xiin' ne nakayá xa'a' i jaan'. Ne kanando nuu' tundo'o' ndii, taxí i kaxi' ña nduu' tun' iin' mii' ndatun' kaa' mii' ndu'u' Ndiosí. Te tun' jaan' nduu'

tun' taxi' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i."

Ña yo' o' nduu' tutu ña ni ti'vi' Jesús nda'a' ña ndiaa chuun' nuu' ne nakayá xa'a' a, ne ndiee' ñuu Esmirna

⁸ 'Nuu' ángele, ña ndiaa chuun' nuu' ne nakayá xa'a' i, ne ndiee' ñuu Esmirna ndii, ke' i un' ña ka'an i xiin' un' vitin nuu' iin tutu: "Yu'u, ña yoo ndee ña nuu', te yoo tu i ndee ña so'o' ndi'i', te tiaku xachi' i tee' ndee ni xi' i ndii, ña yo' o' ka'an i: ⁹ Xini' i ña xaa' ndo', te xini tu i saa ndo'o' ndo', te xini ni tu i ña nda'vi kuu' ndo', ndisu vika' ndo' xiin' ña'a' yu'u. Te xini ni tu i saa kanja'a sava ne ka'an ña ne judío nduu' nja xa'a' ndo', ndisu süu' sakan' nduu' a. Süu' jaan' ndii kuenta ne nakayá xa'a' ña ndiva'a nduu' nja. ¹⁰ Küyi'vi ndo' xa'a' ña xito' sando'o' ne yivi' ndo'ó. Kuachi' ndii taan' te nduu' kuenta ña ndiva'a jaan' sava ndo'ó vi'e kaa, te koto kua'a ra ndo'ó, te kundo'o' ndo' uxí ta'an kivi'. Kaka' naa xika' ndaku ndo' nuu' ichi' i tee' ndee küvi ndo' saa te jaan'. Sakan' te taxi' i kivi' ñuu ndo' ña koo' kivi' ndi'i', ña nduu' ndee naa iin corona ña ni' i' ndo'. ¹¹ Yoo ka nduu' ne xa ni nunia' Ndiosí so'o ndii, na taxí so'o ña ña ka'an Espiritu Santo xiin' ne nakayá xa'a' i jaan'. Te yoo ka kanando nuu' sakuu' ña jaan' ndii, küvi ña ichi' ña uvi."

Ña yo'q' nduu' tutu ña ni ti'vi' Jesús nda'a' ña ndiaa chuun' nuu' ne nakayá xa'a' a, ne ndiee' ñuu Pérgamo

12 'Nuu' ángele, ña ndiaa chuun' nuu' ne nakayá xa'a' i, ne ndiee' ñuu Pérgamo ndii, ña yo'q' ke'i un': "Ña kumi' ichi ni' ña xiin' va uvi saa' ta'vi' jaan' ndii, ña yo'q' ka'an a: 13 Xiní i saa ndo'o' un', te xiní tu i ña ndu'u un' ñuu mii' xa'ndia chuun' ña ndiva'a. Ndee saa kanj ndii, inji te inji un' xini un' yu'u. Te ni nakoo un' ña inji un' xini un' yu'u, ni ndee kij' ni xa'ni' te yivi' Antipas, te ni xika ndaku ndiee' yu'u' xa'a' i. Ña jaan' ni xka'ndia ñuu un' jaan' mii' ndu'u' ña ndiva'a jaan'.

14 Te ndee saa ka ni ndii, tiin' kuachi yu'u yo'ó xa'a' ki'in' ña'a, naa kuu' ña ka'ni ne ndikún ichi' Balaam tein ndo'. Te Balaam jaan' ni sania'á Balac saa kuví samaña ra ne vi'e Israel nuu' kuachi. Xa'a' a jaan' na ni kaviko' te jaan' ne vi'e Israel jaan' te kuxi ña ña xaxi' ña ni nasoko' ne yivi' nuu' ndiosí saka. Te ni kaviko' tu ña'a' ra, te ni xaa ña ña xiin. 15 Te sakan' tu ka'ni ne ndikún ichi' ña sania'á ne ndikún Nicolaítas tein ndo'. 16 Sakan' na kuui' nama ki'i' un' nimá un' xa'a' kuachi un'. Sakan' ña naa' saa un' ña jaan' ndii, yachi ku'un i mii' ndu'u un', te kunta'an' i xiin' ne jaan' xiin' ichi' ña keta' yu'u' i jaan'. 17 Yoo ka nduu' ne xa ni nunia' Ndiosí so'q' ndii, na taxi so'q'

ña ña ka'an Espíritu Santo xiin' ne nakayá xa'a' i, ne ndiee' nuu' ñu'u' Asia. Te yoo ka kanando nuu' sakuu' tundo'o' jaan' ndii, taxi i kaxi' ña ña nani' maná, ña yoo si'e. Te taxi tu i iin yuu' lulu yaa nda'a' ña, te nuu' yuu' jaan' yoso' iin kivi' xaa' ña ndee iin ne yivi' xini, süu' jaan' ndii iin ndaa' mii' ne natiiin yuu' jaan' kuiti' kuni a."

Ña yo'q' nduu' tutu ña ni ti'vi' Jesús nda'a' ña ndiaa chuun' nuu' ne nakayá xa'a' a, ne ndiee' ñuu Tiatira

18 'Nuu' ángele, ña ndiaa chuun' nuu' ne nakayá xa'a' i, ne ndiee' ñuu Tiatira ndii, ña yo'q' ke'i un': "Si'e Ndiosí, ña yi'é nduchi' nuu' ndee naa ñu'u ndatin, te yi'é tu nuu' xa'a' a ndee naa yi'é kaa kua'a ndji ndii, ña yo'q' ka'an a: 19 Xiní i ña xaa' un', te xiní tu i ña ndani un' yu'u xiin' ne yivi', te xiní ni tu i ña inji un' xini un' yu'u, te xiní tu i ña xika' nuu' un' nuu' i, te sakan' tu xiní ña kundieni un' nuu' tundo'o'. Te xiní i ña kua'a' ka xaa' un' ña jaan' vitin te sakan' ni xaa un' ña nuu' kij' ni xa'a' inji un' xini un' yu'u. 20 Te ndee saa ka ni ndii, tiin' kuachi yu'u yo'ó xa'a' ki'in' ña'a, naa kuu' ña taxi un' ña xaa' Jezabel, ña' ka'an ña iin ña' ka'an tiakú tu'un Ndiosí nduu' a, kachi mii' a'. Te xiin' ña sania'á a' ndii, xamaña a' sava ne xika' nuu' nuu' i, te sakan' kumi' ña' musa ña, te sakan' tu xixi'

nĭa ña xaxi' ña nĭ ñasoko' ne yivi' nuu' ndiosí saka. ²¹ Te yu'u ndii, nĭ taxĭ i ki'in' kuiya nuu' a' te ñama a' nimá a' xa'a' kuachĭ a', ndisu nĭ xiin' a' ñakoo a' ña xiin' a'. ²² Xa'a' a' jaan' na sando'o' i ña' jaan' xiin' kui'e xatu. Te sando'o' u'vi tu i ne kumi' ña' jaan' ndee naa musa nĭa naa' ñama nĭa nimá nĭa nuu' sakuu' ña nĭa'a ña nĭ sania'á ña'a' ña jaan'. ²³ Te xiin' kui'e xatu ka'ni' i ne ndikún ichi' ña sania'á a'. Te kii' sakan' ndii, kunĭ sakuu' tĭ'vi ne nakayá xa'a' i ña yu'u nduu' ña xiní ña xanini yoo ka. Te xiní tu i ña ka'án nimá nĭa xa'a'. Te vĭku'un ya'vi tu i'in ndo'ó xa'a' ndee ka nuu' ña nĭ xaa ndo'.

²⁴ 'Ndisu sava ndo'ó, ne ndiee' ñuu Tiatira, ne nĭ sakuasaan ña sania'á ña' jaan', xiin' ne nĭ xini kuento ña ka'án ne jaan' kaa' sĭ'e, ña ka'án xa'a' ña ndiva'a ndii, ka'án i ña koo' ka tuku ña ka'án chuun' i xiin' ndo'. ²⁵ Ndaa' ndii, kuní i ña inĭ naa inĭ ndo' kunĭ ndo' yu'u ndee xaa' kivi' ña ñandiko' tukuu' i. ²⁶ Te yoo ka kanando nuu' sakuu' tundo'o' jaan', te saxinú nĭa ña kuní yu'u ndee kivi' so'o' ndi'i' ndii, taxĭ i ndiee' nĭa te ka'ndĭa chuun' nĭa nuu' ne yivi' in yivi'. ²⁷ Te saa nii' nĭ ñatĭin yu'u ndiee' nda'a' yuva' i te xa'ndia chuun' i ndii, nii' sakan' taxĭ i ña ka'ndĭa chuun' vie ne jaan' nuu' ne yivi', te sakuachi' nĭa ne yivi' jaan' ndee naa kĭsĭ ña sakuachi' xi'e ne

yivi'. ²⁸ Te taxĭ i tiuun' chie, ti' keta' kuaxĭ kitú', nda'a' nĭa. ²⁹ Yoo ka nduu' ne xa nĭ ñunia' Ndiosí so'o ndii, na taxĭ so'o nĭa ña ka'án Espíritu Santo xiin' ne nakayá xa'a' i, ne ndiee' nuu' ñu'u' Asia."

3

Ña yo'o' nduu' tutu ña nĭ tĭ'vi' Jesús nda'a' ña ndiaa chuun' nuu' ne nakayá xa'a' a, ne ndiee' ñuu Sardis

¹ 'Nuu' ángele, ña ndiaa chuun' nuu' ne nakayá xa'a' i, ne ndiee' ñuu Sardis ndii, ña yo'o' ke'i un': "Ña kumi' uxá saa' Espíritu, ña xika' nuu' nuu' Ndiosí jaan' xiin' uxá saa' tiuun' jaan' ndii, ña yo'o' ka'án a: Xiní i ña xaa' un', te xiní tu i ña ka'án ne yivi' ña tiaku ka ña inĭ un' xini un' yu'u. Ndisu nuu' yu'u ndii, xa yoo' un' kuvĭ un'. ² Koo ndito' inĭ un'. Te sandĭeni un' ña va'a ña xaa' ka na un', ña kusaa' ndoó ka ndee sie jaan'. Kuachĭ ndii xa nĭ xinĭ i ña nĭ saxinu va'a un' chuun' ña xaa' un' nuu' Ndiosí. ³ Naka'an' un' ña ndĭaxa ña nĭ ñatĭin un' xiin' ña nĭ xinĭ so'o un', te saxinú un' ña jaan', te na ñama un' nimá un' nuu' kuachĭ jaan'. Sakan' ña naa' koo' ndito' inĭ un' ndii, ñandiko' sĭ'e i nuu' un' kii' xiní un' amaã kuiti' ndee naa xaa' te kui'na'. ⁴ Ndisu yoo ndia'vi' ne ndiee' ñuu Sardis ñaa' ne nĭ sãnde'i nimá xiin' kuachĭ nuu' i. Sakan' na kiii' toto yaa kui'nu nĭa kaka nĭa xiin' i xa'a' a ña ne xata'an nduu'

nja. ⁵ Te ne kanando nuu' kuachi ndii, kui'nu nja toto yaa jaan'. Te sandoyo' i kivi' nja, ña yoso' nuu' tutu mii' yoso' kivi' ne kumi' kivi' ñuu ña kōo' kivi' ndi'i'. Te nuu' yuva' i xiin' nuu' ángele a ndii, ndiee yu'u' i ña nduu' nja kuenta i. ⁶ Yoq ka nduu' ne xa ni nunia' Ndiosí so'q ndii, na taxí so'q nja ña ka'án Espíritu Santo xiin' ne nakayá xa'a' i, ne ndiee' nuu' ñu'u' Asia."

Ña yo'q' nduu' tutu ña ni ti'vi' Jesús nda'a' ña ndiaa chuun' nuu' ne nakayá xa'a' a, ne ndiee' ñuu Filadelfia

⁷ 'Nuu' ángele, ña ndiaa chuun' nuu' ne nakayá xa'a' i, ne ndiee' ñuu Filadelfia ndii, ke'i un' ña ka'an i xiin' un' vitin: "Ña su'un ndi'i, ña ndixa xna'a, ña kumi' nda'a' ña ni kumi' rey David, te ki' nunia' a jin yi'e' ndii, ndee jin ña'a küvi ndasi ña jaan', te ki' ndasi a jin yi'e' ndii, ndee jin ña'a küvi nunia' tu ña jaan' ndii, ña yo'q' ka'án a: ⁸ Xiní i ña xaa' un'. Te koto un', xa ni nunia' i jin yi'e' nuu' un', te ndee jin ña'a küvi ndasi yi'e' jaan'. Te, tee' ndee kōo' kua'a' ña ndiee' un' ndii, ni saxinú un' tu'un i, te kōo' kivi' ni ka'an un' ña xini un' yu'u. ⁹ Te ne xini xa'an' ne nakayá xa'a' ña ndiva'a jaan', ne ka'án ña ne judío nduu' nja, te süvi nja ndii, sandiee kui'e ña'a' i ña ku'un kuita xiti' nja nuu' un', te kuní nja ña ndani yu'u yo'ó. ¹⁰ Te xa'a' a ña ni saxinú un' ña

ni ka'an chuun' i xiin' un', ña kundieni un' nuu' ichi' i ndii, koto tu yu'u yo'ó nuu' tundo'o' chie ña kixin nuu' ñu'u' jin yivi', ña koto kua'a' ne yivi' jin yivi'.

¹¹ Koto un', xa kuyatin' nandiko' ni tukuu' i jin yivi'. Iní naa iní un' kuní un' yu'u, te sakan' kōo' na'in corona ña kanando un' saa i. ¹² Te ne kanando nuu' tundo'o' jaan' ndii, sananduu' ña'a' i ndee naa nduyu ka'nu' xa'a' yukun' Ndiosí i mii' xika' nuu' i nuu' a. Te kōo' kivi' kuní a ña kiee nja vi'e a jaan'. Te chindu'u' i kivi' Ndiosí i nuu' ne jaan' xiin' kivi' ñuu a, ña nani' Jerusalén xaa'. Te ñuu jaan' ndii, keta a ndivi' mii' ndu'u' Ndiosí, te nuu a. Te chindu'u' tu i kivi' xaa' mii' i nuu' nja. ¹³ Yoq ka nduu' ne xa ni nunia' Ndiosí so'q ndii, na taxí so'q nja ña ka'án Espíritu Santo xiin' ne nakayá xa'a' i, ne ndiee' nuu' ñu'u' Asia."

Ña yo'q' nduu' tutu ña ni ti'vi' Jesús nda'a' ña ndiaa chuun' nuu' ne nakayá xa'a' a, ne ndiee' ñuu Laodicea

¹⁴ 'Nuu' ángele, ña ndiaa chuun' nuu' ne nakayá xa'a' i, ne ndiee' ñuu Laodicea ndii, ña yo'q' ke'i un': "Ña nduu' sakan' na kunduyu a, ña ndiee' yu'u' ndaku, ña ka'án ña ndixa, ña ni xaa sakan', te ni xa'a Ndiosí sakuu' ña yoo ndii, ña yo'q' ka'án a: ¹⁵ Xiní i ña xaa' un', te xini tu i ña ni ndee i'ni' ka un' nuu' ichi' i, te ni ndee vixin tu un' nuu' a. Va'a ka

naa' vixin un', uun i'ni' un' nuu' ichi' i. ¹⁶ Ndisu xa'a' a ña ni ndee i'ni' ka un' nuu' ichi' i, te ni ndee vixin tu un', süu' jaan' ndii i'ni' vixin kuiti' un' nuu' ichi' i jaan' ndii, xa xito' nduxan kuii i yo'ó. ¹⁷ Sakan' ña ka'an un' ndii: Te vika' nduu' i, te ni natiin i kua'a' ña vika'. Te kuasa' natiin i xa'a' ndee iin ña'a, kachi un'. Ndisu nuu' yu'u ndii, te nacha'an nduu' un', te te natiin xava'a nduu' tu un'. Te te nda'vi koo' chukuu' kuu' ni tu nduu' un'. Te sakan' tu ndee naa te tüvi nuu' nduu' un'. Te ndee naa te iin' vichi' nduu' tu un'.

¹⁸ Ña jaan' na kuii' ka'an i xiin' un' ña va'a ka nuu' yu'u sata' un' ña va'a ka ña nduu' ndee naa ka'a kua'a, ña ndundoo' nuu' ñu'u i'ni' va, te kuvika' un' xa'a' ña nduu' kuenta i. Te sata' tu un' toto yaa nuu' i kui'nu un', te kaka iin' vichi' un', te kuchani un', te sakan' tu sata' un' xa'an tatan' te taan un' nduchi' nuu' un', te kuvj kunj un' ña nduu' kuenta i. ¹⁹ Te yu'u ndii, kani kuento i sakuu' ne ndan i, te kani tu ña'a' i tundo'o'. Xa'a' a jaan' na kundikun un' yu'u xiin' iin kani' nimá un', te nama un' nimá un' nuu' kuachi un'. ²⁰ Te koto un', yu'u ndii, yoo te yoo i nuu' ki'e, te kana' i ndo'ó. Te yoo ka nduu' ne xini so'o tachi' yu'u' i, te nakuiin ña ña ka'an i, te saxka'ndia ña yu'u vi'e ña ndii, xka'ndia i vi'e ña, te kuxi inga' i xiin' ña ña xaxi' xakuaa'. ²¹ Te ne kanando

nuu' sakuu' tundo'o' ña koo ndii, taxi i kundiee ña mii' xa'ndia chuun' i, ndee naa ni xa'a i ni kanando i te ndu'u' i mii' xa'ndia chuun' yuva' i. ²² Yoo ka nduu' ne xa ni nunia' Ndiosí so'o ndii, na taxi so'o ña ña ka'an Espiritu Santo xiin' ne nakaya xa'a' i, ne ndiee' nuu' ñu'u' Asia" —ni kachi a xiin' i.

4

Xaka'nu' ña ndiee' ndivi' Ndiosí

¹ Kij' ni ndi' i ni satuvi a ña jaan' nuu' i ndii, ni xini i ña nunia' iin yi'e ndivi', te ni xini so'o ni tukuu i tachi' yu'u', ña ni xini so'o i ña nuu', ña ti'e ka'an a ndee naa tachi' iin ndachuun'. Te ni ka'an a xiin' i ndii:

—Kua'an ka'a yo'o', te nia'a i yo'ó ña xka'ndia kij' ndi' i ña ka'a —ni kachi a.

² Te xaka'an e', te ni sakutu' Espiritu Santo nimá i, te ni xini i iin' iin tei ka'nu' ndivi', te ndu'u' iin te yivi' nuu' tun' jaan'. ³ Te te ndu'u' nuu' tei jaan' ndii, ndatun' va yi'é ra ndee naa yuu' ndatun' ña nani' jasper, xiin' yuu' kua'a ña nani' cor-nalina. Te ndasi i'nu tei ka'nu' jaan' xiin' iin ña kaa' ndee naa koo' yanki' ndatun' ndee naa iin yuu' ña yi'é kui' ndatun' xava'a ña nani' esmeralda. ⁴ Te ndasi i'nu tu tei ka'nu' jaan' xiin' oko kumi' ta'an tei ka'nu' mii' ndiee' ña xixa. Te ña xixa jaan' ndii, ni'nu' a toto yaa, te ndu'u' iin corona oro xini'

j'in a. ⁵ Te nuu' tej ka'nu' jaan' ni kijeé ñu'u savi', te ti'e' va ni nde'i a, te ka'an tu ki'in' tachi' yu'u'. Te ndatin tu uxá ta'an choon ikan'. Te ña jaan' nduu' uxá ta'an Espiritu Ndiosí. ⁶ Te sakan' tu yoo iin ña yi'é ndee naa miní yuu' tata yatín nuu' tej ka'nu' jaan'. Te yi'é kaxi' a ndee naa yuu' ña nani' cristal.

Te yatín tej ka'nu' jaan' xiin' saa kua'an xiin' nu' ndii, yoo' kumi' ta'an ña tiaku. Te saa kua'an iin' ña jaan' yoo nduchi' nuu' a naa kuu' xata' a xiin' nuu' a. ⁷ Te ña tiaku, ña iin ndii, naa kaa' león kaa' a. Te ña tiaku, ña uvi ndii, naa kaa' sindiki' savá kaa' a. Te ña tiaku, ña uní ndii, naa kaa' nuu' te yivi' kaa' nuu' a. Te ña tiaku, ña kumi' ndii, naa kaa' tasu' kii' ta'nu' ri' kaa' a. ⁸ Te yoo iñu ta'an ndixin i'in kumi' saa' ña tiaku jaan'. Te saa kua'an iin' a yoo nduchi' nuu' a. Te nduvi' xiin' ñuu ndii, xikuin a ña ka'an a ndii:

Ña su'un, ña su'un, ña su'un nduu' xto'q e' Ndiosí.

Te ña ka'nu' koo' chukuu' nduu' a.

Te ni yoo a, te yoo a, te kuaxi a.

Kachi a.

⁹ Te xita' kumi' saa' ña tiaku jaan' yaa nuu' ña ndu'u' nuu' tej ka'nu', ña tiaku ndee ndi'i' ni kivi' jaan', te xaka'nu' ña'a' a, te tiin' ka'nu' ña'a' a, te taxi' tu a ña chindani ña jaan'. Te sakuu' ichi' kii' xaa' ña jaan' sakan' ndii,

¹⁰ xikundieé ndjee oko kumi' saa' ña xixa jaan' nuu' ña ndu'u' nuu' tej ka'nu' jaan', te xaka'nu' a ña tiaku ndee ndi'i' ni kivi' jaan'. Te chindu'u' i'in ña xixa jaan' corona oro, ña ndu'u' xini' a, yatín nuu' tej ka'nu' jaan', te xaka'nu' a ka'an a ndii:

¹¹ Xto'q ndu Ndiosí, xata'an ña yo'ó xito' ka'nu' ndu.

Te xata'an tu ña tiin ka'nu' ndu yo'ó,

te xata'an tu ña natijn un' ña ndjee'.

Kuachi ndii yo'ó ni xa'a sakuu' ña yoo.

Te xa'a' a ña kuní un' na yoo a,

te sakan' tu na ni xa'a un'.

Ni kachi ña xixa jaan'.

5

Yo'o' ka'an Juan xa'a' tutu ña iin' tui xiin' xa'a' mbee Lulu

¹ Te ni xini i ña nda'a' ku'a' ña ndu'u' nuu' tej ka'nu' jaan' ndii, tiin' a iin tutu ña iin' tui, te yoo ña yoso' nuu' a xiin' xata' a. Te ndasi kutu' a xiin' uxá ta'an chi'ndu'. ² Te ni xini tu i iin ángele ka'nu' va ña ka'an ndoso' ti'e' va ndii:

—¿Yoo nduu' ne xata'an ta'vi' chi'ndu' kaa' te nunia' nia tutu kaa'? —ni kachi a.

³ Ndisu koo' ndee iin ña xata'an nunia' tutu jaan', ni ndee ndivi', ni ndee nuu' ñu'u' iin yivi', ni ndee tixin ñu'u' ndii, koo' ña koo' chukuu', te nunia' a tutu ña iin' tui jaan', te ka'vi ña'a' a. ⁴ Te ni xaku kua'a' i, sakan' ña koo' ndee

iin ña xata'an te nunia' a tutu jaan', te ka'vi ña'a' a.
 5 Sakan' te ni ka'an iin ña xixa jaan' xiin' i ndii:

—Kuäku ka un'. Koto un', ña nduu' león kuenta ne vi'e Judá, ña nduu' tu sjani' xika' ka'nu' David ndii, xa ni kanando a nuu' ña ndiva'a, sakan' na yoo ndiee' a te ta'vi' a uxá saa' chi'ndu' kaa', te nunia' a tutu ña iin' tuví kaa' —ni kachi a xiin' i.

6 Sakan' te ni xini i ña ma'in' kumi' saa' ña tiaku jaan', xiin' ma'in' mii' iin' tei ka'nu' jaan', xiin' ma'in' ña xixa jaan' iin' iin ña nduu' Mbee Lulu. Te ña jaan' ndii, nia'á iin' a ña ni xa'ni' ña'a' ne yivi'. Te ni yoo uxá ta'an ndiki' a, te ni yoo tu uxá ta'an nduchi' nuu' a. Ña jaan' nduu' uxá ta'an Espíritu, ña tianu' Ndiosí nuu' ne ndiee' kanii' i'in xaan' iin yivi'. 7 Te ni xa'an natijn Mbee Lulu jaan' tutu ña iin' tuví jaan' nda'a' kuá'a ña ndu'u' nuu' tei ka'nu' jaan'. 8 Te kii' ni natijn a tutu jaan' ndii, ni xikundiee ndiee kumi' saa' ña tiaku jaan' xiin' oko kumi' saa' ña xixa jaan' nuu' Mbee Lulu jaan'. Te i'in ña jaan' tiin' iin nuu' ña xandaa', ña nani' arpa, te ni tijn tu a ko'o' oro mii' ñu'u' suxa chú'ma. Te suxa chú'ma jaan' nduu' ña ka'an ne nduu' kuenta Ndiosí xiin' a. 9 Te ni xita a iin yaa xaa' nuu' Mbee Lulu jaan' ka'an a ndii:

Xata'an ña natijn yo'ó tutu ña iin' tuví kaa',
 te ta'vi' un' chi'ndu' kaa',

sakan' ña xa ni xa'ni' te yivi' yo'ó,
 te xiin' níi' un' ni ki'in un' sakuu' nuu' ne yivi'
 te kunduu' nia nditia Ndiosí. Te ni kiee sakuu' ne jaan' nuu' sakuu' i'in ti'vi' chie,
 nuu' ne yoo tu'un mii',
 xiin' nuu' sakuu' ñuu' ka'nu' xiin' nda'a' a,
 xiin' nuu' sakuu' nuu' ne yivi'.

10 Te ni sananduu' ña'a' un' iin ti'vi' ne xa'ndia chuun' kuu' nuu',
 te kunduu' tu nia sutu,
 te kaka nuu' nia nuu' Ndiosí e'.
 Te ka'ndia chuun' nia nuu' ne yivi' iin yivi'.

Ni kachi ña xixa jaan'.
 11 Ikan' te ni xini i mii' ni mii' ni ángele saa kua'an xijn' tei ka'nu' jaan'. Te ni xini so'o tu i tachi' yu'u' a, xiin' tachi' yu'u' kumi' saa' ña tiaku jaan', xiin' ña xixa jaan'. 12 Te ti'e' ni kuaa' sakuu' ña jaan' ndii:
 Mbee Lulu, ña xa ni xa'ni' te yivi' yo'o' ndii,

xata'an ña natijn a ña ndiee',
 xiin' ña vika',
 xiin' ña ndichi va.
 xiin' ndiee',
 xiin' ña tijn ka'nu' ña'a' e',
 xiin' ña ndatun' xava'a,
 xiin' ña xaka'nu' e' nuu' a.
 Ña jaan' ni kachi a.

13 Te ni xini so'o i ka'an sakuu' ña ni xa'a Ndiosí, naa kuu' ña ndiee' ndivi', xiin' ña ndiee' nuu' ñu'u' iin yivi', xiin' ña ñu'u' tixin ñu'u', xiin' ti' ñu'u' miní ka'nu' ndii:

Ñā ndu'u' nuu' tej ka'nu'
kaa' xiin' Mbee Lulu
ndii,
na natijn a ñā xaka'nu' ñā'a'
e',
xiin' ñā tiin' ka'nu' ñā'a' e'
xiin' ñā ndatun' xava'a,
xiin' ñā ndiee' ndee ndi'i' ni
kivi'.

Ni kachi a.

¹⁴ Te ni ka'an kumi' saa' ñā
tiaku jaan' ndii:

—Sakan' na kunduu a —ni
kachi a.

Te ni xikundiee ndiee oko
kumi' saa' ñā xixa jaan', te
ni xaka'nu' a ñā tiaku ndee
ndi'i' ni kivi' jaan'.

6

*So' o ni xaa a kij' ni ta'vi'
Jesus chi'ndu' ñā ndasi tutu
ñā iin' tuv jaan'*

¹ Te ni xini i kij' ni ta'vi'
Mbee Lulu jaan' iin chi'ndu'
ñā uxā ta'an jaan'. Te ni
xini so' o i tachi' yu'u' iin ñā
tiaku, ñā kumi' ta'an jaan',
ka'an ti'e' a ndee naa nde'i
savi' ndii:

—Ñā'a —ni kachi a.

² Te ni xini i ni keta iin
kuei yaa. Te te yoso' ti' jaan'
ndii, ni'i' ra iin itun' toso.
Te ni natijn ra iin corona
ñā kunduu' xini' ra. Te ni
kanando ra. Te kua'an ra, te
kanando ka ra.

³ Te kij' ni nunia' Mbee
Lulu jaan' chi'ndu' ñā uvi
ndii, ni xini so' o i ñā ni ka'an
ñā tiaku, ñā uvi jaan' ndii:

—Ñā'a —ni kachi a.

⁴ Te ni keta iin kuei kua'a
ñu'u. Te te yoso' ti' jaan'
ndii, ni natijn ra ndiee' te
sakunta'an' ra ne yivi' iin
yivi', te ka'ni' ta'an' ñā. Te

ni natijn tu ra iin ichi nani'
va.

⁵ Te kij' ni nunia' Mbee
Lulu jaan' chi'ndu' ñā uni
ndii, ni xini so' o i ni ka'an ñā
tiaku, ñā uni jaan' ndii:

—Ñā'a —ni kachi a.

Te ni xini i ni keta iin
kuei ndiaa'. Te te yoso' ti'
jaan' ndii, ni'i' ra iin kaa ñā
xikuita ñā'a. ⁶ Te ni xini so' o
i ñā keta' iin tachi' yu'u' tein
kumi' saa' ñā tiaku jaan' te
ni ka'an a ndii:

—Iin kilo kuiti' yuchi'
ndikin' trigo, te kondia a
xu'un' ñā ki'in' te yivi' xa'a'
iin kivi'. Te uni ta'an kilo
yuchi' ndikin' cebada kuiti',
te kondia a xu'un' ñā ki'in'
te yivi' xa'a' iin kivi'. Ndisu
sānduxín un' xa'an oliva, ni
ndee sānduxín tu un' vino
va'a —ni kachi tachi' jaan'.

⁷ Te kij' ni nunia' Mbee
Lulu jaan' chi'ndu' ñā kumi'
ndii, ni xini so' o i ñā ni ka'an
ñā tiaku, ñā kumi' jaan' ndii:

—Ñā'a —ni kachi a.

⁸ Te ni xini i ni keta iin kuei
yaa ndii. Te te yoso' ti' jaan'
ndii, ñā xi'i nani' ra. Te ya'in
va ndikún yavi ndii xata' ra.
Te ni natijn uvi saa' te jaan'
ndiee', te ka'ni' ra iin ta'vi'
ñā kumi' ne ndiee' iin yivi'
xiin' ñu'u, xiin' soko, xiin'
kui'e, xiin' kiti' iku'.

⁹ Te kij' ni nunia' Mbee
Lulu jaan' chi'ndu' ñā u'un
ndii, ni xini i ñā ñu'u' ne
ni xi'i xa'a' ñā nduu' mii'
nasoko' ne yivi' ñā'a nuu'
Ndiosí. Te ni xa'ni' ne yivi'
ne jaan' xa'a' a ñā ni ka'an
ndoso' ñā tu'un Ndiosí, te ni
ndiee yu'u' te ni ndiee yu'u'

nĭa xa'a' a. ¹⁰ Te ti'e' nĭ ka'an nĭa ndii:

—Xto'o, kumi' un' sakuu' ña ndiee', te ña su'un nduu' tu un'. Te sakan' tu ndixa kuu' un'. ¿Amaa vi' kendiaa' ya'vi' un' nuu' ne ndiee' ĩin yivi' xa'a' a ña nĭ xa'ni' nĭa ndu'u, te sando'o' ña'a' un'? —kachi ne jaan'.

¹¹ Sakan' te nĭ taxĭ Ndiosí nda'a' ĩ'in nĭa ĩin toto yaa nani'. Te nĭ ka'an a xiin' nĭa ña nandiee' ka nĭa ndee sie ndee skachi' xinu' ne ta'an' nĭa, ne xika' nuu' tu nuu' a, ne kuvĭ tu naa nĭ xi'ĭ ne jaan'.

¹² Te kij' nĭ nunia' Mbee Lulu jaan' chĭndu' ña ĩnu ndii, ndiee' va nĭ taan. Te nĭ kuu ĩin yavi' nuu' ñu'u ndee naa toto ndiaa'. Te nĭ kuu kua'a ndiaa' yoo' ndee naa nĭi'. ¹³ Te tiuun', ti' ndiee' ndĭvi' ndii, nĭ koyo ri' nuu' ñu'u' ĩin yivi' ndee naa koyó ndoko' higuera itĭa' nda'a' ĩtun' a kij' xika' ndiee' tachi'. ¹⁴ Te ndĭvi' ndii, nĭ natuvi' a ndee naa tutu ña ĩin' tuvĭ. Te sakuu' ĩku' ndii, nĭ nama a mii' ita' a. Te sakuu' ñu'u' ña ndasi ĩ'nu xiin' mĭni' ka'nu' ndii, nĭ nama mii' ndiee' a. ¹⁵ Te ne xa'ndia chuun' kuu' nuu' ka nuu' ne yivi' ĩin yivi', xiin' ne ka'nu' kuu' nuu', xiin' ne vika', xiin' ne kumi' ña ndiee' nuu' te xiin', xiin' ne kumi' ndiee', xiin' sakuu' ne xiko' ni'i' ĩin xto'o, xiin' ne xika' ndiká ndii, nĭ tĭsi'e xiin' mĭi' nĭa ĩku' tĭxin kava' xiin' tĭxin yuu' na'nu'. ¹⁶ Te nĭ ka'an nĭa xiin' ĩku' xiin' yuu' na'nu' jaan' ndii:

—Koyo ndo' xini' ndu' te tĭsi'e ndo' ndu'u nuu' ña ndu'u' nuu' teĭ ka'nu' xiin' nuu' ña sando'o' Mbee Lulu kaa' ndu'u'. ¹⁷ Kuachi' ndii xa nĭ xaa kivi' ña sando'o' Ndiosí xiin' Mbee Lulu kaa' ndu'u, te ndee ĩin ne yivi' kĭvi' kundieni nuu' tundo'o' jaan' —nĭ kachi nĭa xiin' ña jaan'.

7

So'q nĭ xaa a kij' nĭ chĭndu'u' ángele sello ti'e' ciento uvi xĭko kumi' mii' ne yivi'

¹ Te kij' nĭ ndĭi' ña nĭ satuvi' a ña jaan' nuu' ĩ ndii, nĭ xini' ĩ ita' ndichĭ kumi' ta'an ángele kumi' saa' xaan' mii' kuaxĭ tachi' nuu' ñu'u' ĩin yivi'. Te taxĭ a xka'ndĭa ndee ĩin tachi' jaan' nuu' ĩin yivi', nĭ ndee nuu' mĭni' ka'nu', nĭ ndee nuu' ndee ĩin ĩtun'. ² Te nĭ xini' tu ĩ kuaxĭ keta ĩnga ángele mii' keta' ñu'u. Te ni'i' a sello Ndiosí tiaku. Te nĭ ka'an ti'e' a xiin' kumi' saa' ángele jaan', ña xa nĭ natĭin ndiee' te sanduxín a ñu'u' ĩin yivi' xiin' mĭni' ka'nu' jaan', ka'an a ndii:

³—Sánduxín ndo' ñu'u' ĩin yivi', nĭ ndee mĭni' ka'nu', nĭ ndee ĩtun', ndee ndĭi' chĭndu'u' ndu' sello yo'o' ti'e' ne xika' nuu' nuu' Ndiosí e' —nĭ kachi ángele jaan'.

⁴ Te nĭ xini' so'q ĩ saa ta'an te yivi' nĭ chĭndu'u' ángele jaan' sello jaan' ti'e', ciento uvi xĭko kumi' mii' kuu' ra. Te te jaan' nduu' sjani' te uxi uvi tĭ'vi' te nduu' kuenta ne

vj'e Israel. ⁵ Sakan' na ni chindu'u' a sello jaan' ti'e' uxj' uvj' mií ne nduu' ichi' Judá. Te ni chindu'u' tu a sello jaan' ti'e' uxj' uvj' mií ne nduu' ichi' Rubén. Te ni chindu'u' ni tu a sello jaan' ti'e' uxj' uvj' mií ne nduu' ichi' Gad. ⁶ Te ni chindu'u' tu a sello jaan' ti'e' uxj' uvj' mií ne nduu' ichi' Aser. Te ni chindu'u' ni tu a sello jaan' ti'e' uxj' uvj' mií ne nduu' ichi' Neftalí. Te ni chindu'u' ni tu a sello jaan' ti'e' uxj' uvj' mií ne nduu' ichi' Manasés. ⁷ Te ni chindu'u' ni tu a sello jaan' ti'e' uxj' uvj' mií ne nduu' ichi' Simeón. Te ni chindu'u' ni tu a sello jaan' ti'e' uxj' uvj' mií ne nduu' ichi' Leví. Te ni chindu'u' ni tu a sello jaan' ti'e' uxj' uvj' mií ne nduu' ichi' Isacar. ⁸ Te ni chindu'u' tu a sello jaan' ti'e' uxj' uvj' mií ne nduu' ichi' Zabulón. Te ni chindu'u' ni tu a sello jaan' ti'e' uxj' uvj' mií ne nduu' ichi' José. Te sakan' tu ni chindu'u' a sello jaan' ti'e' uxj' uvj' mií ne nduu' ichi' Benjamín.

Ne kua'a' koo' chukuu', ne ni'nu' toto yaa nani'

⁹ Te kij' ni ndij' ña ni tuvj' jaan', sakan' te ni xinj' i kua'a' koo' chukuu' ne yivj'. Kua'a' va kuu' nja, te ndee jin ne yivj' küvj' ka'vj' ña'a'. Te ne jaan' ndii, ni kiej' nja nuu' sakuu' nuu' ne yivj'. Te ni kiej' tu nja nuu' sakuu' i'in ti'vj' chie. Te ni kiej' ni tu nja nuu' sakuu' ñuu' ka'nu' xiin' nda'a' a. Te sakan' tu ni kiej' nja nuu' sakuu' ne yoo tu'un

mji'. Te ni ita nja yatj' nuu' tej' ka'nu' jaan' xiin' nuu' ña nduu' Mbee Lulu jaan'. Te ni'nu' nja toto yaa nani', te ni'i' tu nja ñuu' nda'a' itun'. ¹⁰ Te ti'e' ni kuaa' nja ka'an nja ndii:

Xa jin ndaa' Ndiosí e', ña ndu'u' nuu' tej' ka'nu' xiin' Mbee Lulu kujtj' sakakú yoo'.

Ni kachi nja.

¹¹ Te ita' sakuu' ángele jaan' saa xinundu'u' yatj' tej' ka'nu' jaan' xiin' mií' ndiee' oko kumi' saa' ña xixa jaan', xiin' kumi' saa' ña tiaku jaan'. Sakan' te ni xikundiee ndiee sakuu' a yatj' nuu' tej' ka'nu' jaan', te ni xaka'nu' a Ndiosí, ¹² te ka'an a ndii: Sakan' na kunduu' a.

Na natjin Ndiosí e' sakuu' ña xaka'nu' e' nuu' a, xiin' ña ndatun' xava'a, xiin' ña ndichi, xiin' ña chindani ña taxi' e' nuu' a, xiin' ña tiin' ka'nu' ña'a' e', xiin' ña xa'ndia chuun', xiin' ña ndiee' ndee ndi'i' ni kivi'.

Sakan' na kunduu' a.

Ni kachj' a.

¹³ Sakan' te ni ka'an jin ña xixa jaan' xiin' i ndii:

—¿Yoo nduu' ne ni'nu' toto yaa kaa', te mií' ni kiej' nja? —ni kachj' a.

¹⁴ Te ni ka'an i xiin' a ndii:

—Mji' yo'ó xiní, tákuie' —ni kachj' i.

Te ni ka'an a xiin' i ndii:

—Ne kaa' nduu' ne xa ni xka'ndia tundo'o' chie, te ni natja nja toto nja kaa' xjin' ní' Mbee Lulu kaa', sakan' na ni nduyaa nja. ¹⁵ Xa'a' a

jaan' na ita' nja yaṭin nuu' tei ka'nu' mii' ndu'u' Ndiosí. Te xika' nuu' nja nuu' a nduvi' xiin' ñuu tixin yukun' a. Te mji' Ndiosí jaan', ña ndu'u' nuu' tei ka'nu' jaan', koḡ xiin' nja, te koto ña'a' a. ¹⁶ Te kōo' kivi' kundo'o ka nja xa'a' ña xaxi', ni ndee xa'a' tikuí. Te ni ndee kāmí tu ña'a' ñu'u, te ni ndee i'ni' ka tu kunj nja. ¹⁷ Sakan' ña Mbee Lulu, ña iin' yaṭin mii' iin' tei ka'nu' kaa', koto ña'a', te kundjaka ña'a' a tiko'yo' mii' yoo' tikuí, te' nduu' kivi' ñuu ña kōo' kivi' ndi'i', te mji' Ndiosí nakua'a sakuu' tikuí te' kiee' nduchi' nuu' nja —ni kachi ña xixa jaan' xiin' i.

8

S'o'o ni xaa a kii' ni nunia' Jesús chi'ndu' ña uxá

¹ Te kii' ni nunia' Mbee Lulu chi'ndu' ña uxá ndii, ni kutaxin' kaa' kanii' ndivi' yatin' sava hora. ² Sakan' te ni xini i uxá ta'an ángele ña ita' ndichi yaṭin nuu' Ndiosí. Te ni natjin i'in a iin ndachuun' tun' ni'i' ichi'. ³ Ikan' te ni kixin ingá ángele ni'i' a iin ko'o' chu'ma oro, te ni xikuiin ndichi a yaṭin nuu' a mii' xi xixi suxa chu'ma. Te ni natjin a kua'a' suxa chu'ma, te ni sanduiin ña'a' a xiin' sakuu' ña ka'an ne nduu' kuenta Ndiosí xiin' a. Te ka'mi ángele jaan' uvi saa' ña jaan' nuu' ña ni kua'a' xiin' oro, ña iin' yaṭin nuu' tei ka'nu' jaan'. ⁴ Te nda'a' ángele jaan' ni kiee ñu'ma

suxa chu'ma jaan' xiin' ña ka'an ne jaan' xiin' Ndiosí, te kua'an kaa a nuu' Ndiosí mii' ndu'u' a. ⁵ Sakan' te ni ki'in ángele jaan' ko'o' chu'ma jaan', te ni sakutu' ña'a' a xiin' ñu'u tikei ña ñu'u' jaan', te ni xatia a ñu'u' jaan' nuu' ñu'u' iin yivi'. Te ti'e' va ni nde'i savi', te ni tiaku tachi' yu'u' ndee naa ka'an ne yivi', te ndiee' va ni kiee ñu'u' a, te ni taan va.

S'o'o ni xaa a kii' ni tiví ángele jaan' ndachuun', tun' ni'i' ichi' jaan'

⁶ Te uxá saa' ángele, ña tiin' uxá saa' ndachuun' tun' nichí' jaan' ndii, ni xikoo tu'va a te tiví a tun' jaan'.

⁷ Sakan' te ni tiví ángele ña nuu' ndachuun' a. Te ni koyo i'in' xiin' ñu'u, ña saká xiin' níi', nuu' ñu'u' iin yivi'. Te ni xixi iin ta'vi' ña uní ñu'u' iin yivi'. Te ni xixi iin ta'vi' ña uní itun', tun' ita' nuu' ñu'u' jaan'. Te ni xixi tu sakuu' ku'u' kuii' nuu' ñu'u' jaan'.

⁸ Sakan' te ni tiví ángele ña uvi ndachuun' a, te ni nama nuu' mini ka'nu' iin ña kaa' ndee naa iku' kii' xixi a. Sakan' te iin ta'vi' ña uní mini ka'nu' jaan' ni nanduú níi'. ⁹ Te ni xi'i iin ta'vi' ña uní ti' ñu'u' mini ka'nu', te ni ndoñu'u' tu iin ta'vi' ña uní tundo', tun' xka'ndiá nuu' mini jaan'.

¹⁰ Sakan' te ni tiví ángele ña uní ndachuun' a, te ni nama iin tiuun' ndatin chie va ndee ndivi' ndee naa iin choon. Te ni nama ri' nuu' iin ta'vi' ña uní itia iin yivi',

xiin' nuu' iin ta'vi' ña uní tiko'yo'. ¹¹ Te tiuun' jaan' ndii, uva nani' ri'. Te iin ta'vi' ña uní tikuí nī nanduu uva. Te kua'a' ne yivi' nī xī'i kii' nī xī'i nīa te jaan', sakan' ña nī nanduu uva ra'.

¹² Sakan' te nī tiví ángele ña kumi' ndachuun' a, te nī nduxin iin ta'vi' ña uní ñu'u, xiin' iin ta'vi' ña uní yoo', xiin' iin ta'vi' ña uní tiuun', te nī kuu iin yaví iin ta'vi' ña uní sakuu' ña jaan'. Te sakan' koo' ñu'u iin ta'vi' ña uní iin ke'in'. Te nī ndee nāndioq' tu yoo' xiin' tiuun' iin ta'vi' ña uní ñuu.

¹³ Sakan' te nī ndani'i i nuu' i ndivi', te nī xini i sukun va ta'nu' iin tasu' ka'an ti'e' ri' ndii:

—Nda'vi, nda'vi, nda'vi va ne ndiee' nuu' ñu'u' iin yivi' kii' tiví uní ta'an ka ángele kaa' ndachuun' a —nī kachi ti' jaan'.

9

Soo nī xaa a kii' nī tiví ángele ña u'un ndachuun' a

¹ Sakan' te nī tiví ángele ña u'un ndachuun' a, te nī xini i ña xa nī nama iin tiuun', ti' nī ketā ndee ndivi', nuu' ñu'u' iin yivi'. Te nī natijn ri' nda'a' ña nuniá yaví kunu va. ² Te nī nunia' ri' yaví kunu va jaan'. Te nī kiee kua'a' xava'a ñu'ma ndee naa kua'a' ñu'ma kiee' iin xitun chie xava'a. Te nī kuu iin yaví ndee nī ndasi ñu'ma jaan' ñu'u' ndee nī sativi' tu a tachi'. ³ Te tein ñu'ma jaan' nī kiee tika. Te nī nakuchi ri' nuu'

ñu'u' iin yivi'. Te nī natijn ri' ña ndiee' ndee naa ña kumi' tisu'ma. ⁴ Te nī kii' in chuun ri' ña sanduxin ri' itia ña yoo nuu' ñu'u' iin yivi', uun sanduxin ri' itun', uun sanduxin ri' ku'u. Süu' jaan' ndii nī kii' in chuun kujti' ri' te sando'o' ri' ne yivi', ne koo' sello Ndiosí ndu'u' ti'e'. ⁵ Te sakan' tu nī kii' in chuun ri' te ka'ni' ri' ne yivi' jaan'. Süu' jaan' ndii nī kii' in chuun ri' te sando'o' u'vi va ña'a' ri' u'un ta'an yoo'. Te ña u'vi, ña sando'o' ti' jaan' ndii, u'vi a ndee naa kii' xaxi' tisu'ma iin ne yivi'. ⁶ Te kivi' jaan' ndii, nanduku' ne yivi' jaan' ña xii'. Ndisu koo' a kuní nīa, te ka'an tu nimá nīa kuví nīa xa'a' a ña u'vi va xini nīa, ndisu kuví kuví nīa.

⁷ Tika jaan' ndii, naa iin' kuei, ti' xa xito' koso' te yivi' kii' ku'un ra ñu'u, iin' ri'. Te i'in ri' ndii, ndu'u' iin ña kaa' ndee naa corona oro xini' ri'. Te nuu' ri' ndii, naa iin' nuu' ne yivi' iin' a. ⁸ Te xixi' xini' ri' ndii, naa iin' xixi' xini' ña'a' iin' a, te nu'u' ri' ndii, naa iin' nu'u' león iin' a. ⁹ Te nī ni'nu ri' iin ña kaa' ndee naa kaa' ti'e' ña ni'nu' te xiin'. Te ti'e' va ni'i' ndixin ri' ndee naa ni'i' kua'an kua'a' xava'a kuei kii' taxta'an' ri' xita' ri' carreta kii' yoo ñu'u. ¹⁰ Te nī yoo su'ma' ri', te nī yoo tu iinu' a ndee naa tisu'ma. Te xiin' su'ma' ri' jaan' yoo ña ndiee' ri' te sando'o' ri' ne yivi' u'un ta'an yoo'. ¹¹ Te ña xa'ndia chuun' nuu' ri' ndii, ángele, ña xa'ndia chuun' yaví kunu

va jaan', nduu' a. Te Abadón nani' ángele jaan' xiin' tu'un hebreo. Te xiin' tu'un griego ndii, Apolión nani' a.

12 Xa ni ndi'i tundo'o' kiji va ña nuu'. Ndisu chuun xa'a' va ndo'. Kusaa' yoo ka uvi ta'an a.

13 Sakan' te ni tiji ángele ña iñu ndachuun' a. Te ni xini so'o i iin tachi' yu'u' ña ni keta ma'in' kumi' saa' ndiki' ña yoo' nuu' ña ni kua'a xiin' oro, ña iin' yatın nuu' Ndiosí. 14 Te ni ka'an tachi' yu'u' jaan' xiin' ángele ña iñu, ña kumi' ndachuun' tun' nichí jaan' ndii:

—Kua'an te sajin' un' kumi' saa' ángele, ña tiin ndiee' yu'u' itia ka'nu', ña nani' Éufrates —ni kachi tachi' yu'u' jaan'.

15 Te ni sajin' kumi' saa' ángele jaan' te ka'ni' a iin ta'vi' ña uní ne yivi' iin yivi'. Sakan' ña xa xa'a' hora jaan', xiin' kivi' jaan', xiin' yoo' jaan', xiin' kuiya jaan' ni xikoo tu'va ángele jaan'. 16 Te ni xini so'o i ña uvi ciento millón kuu' te xiin', te yoso' kuei jaan'.

17 Te ni satuvi tukuu a nuu' i, te ni xini i kuei xiin' te yoso' ti' jaan'. Te ña kasi tia'ni ña ni'nu' te yoso' ri' ndii, ña kua'a ñu'u, xiin' ña ndi'e' ndee naa yuu' ña nani' zafiro, xiin' ña kuaan ndee naa azufre nduu' a. Te xini' ti' jaan' ndii, ndee naa iin' xini' león iin' a. Te ni kije ñu'u, xiin' ñu'ma, xiin' azufre yu'u' ri'. 18 Te ni xi'i iin ta'vi' ña uní ne

ndiee' iin yivi' ni xaa uní ta'an tundo'o' chie jaan', ña nduu' ñu'u, xiin' ñu'ma, xiin' azufre, ña ni kije yu'u' ri' jaan'. 19 Kuachi ndii ni kumi' kuei jaan' ña ndiee' xiin' yu'u' ri', xiin' su'ma' ri'. Sakan' ña naa iin' xini' koq' iin' xini' su'ma' ri' jaan'. Te xiin' ña jaan' ni satuxu'vi ri' ne yivi'.

20 Te ne ni xi'i ni xaa tundo'o' jaan' ndii, tee' ndee ni xini ña tundo'o' jaan', ndisu ni nama ña nimá ña te nakoo ña ña ña'a ña xaa' ña, süu' jaan' ndii kusaa' xaka'nu' ka ña ña ndiva'a, xiin' ndiosí ña kua'a xiin' oro, xiin' plata, xiin' kaa kua'a, xiin' yuu', xiin' itun', tee' ndee küvi kuni' ña jaan', te küvi tu kuni so'o a, te ni ndee küvi tu kaka a. 21 Te ni nama tu ña nimá ña te nakoo ña ña xa'ni' ña ne yivi', xiin' ña kuni', xiin' ña xiin' ña, xiin' ña xaku'na' ña.

10

Kuaxi nuu inga ángele ndiee' va xiin' tutu lulu ña iin' tui

1 Sakan' te ni xini i inga ángele ndiee' va ña kuaxi nuu a ndee ndivi'. Te ángele jaan' ndii, iin' suku' a iin viko'. Te ndu'u' tu koq' yanki' xini' a. Te yi'é nuu' a ndee naa ñu'u. Te xa'a' a ndii, ndee naa iin' ñu'u ndichi iin' a. 2 Te tiin' a iin tutu lulu tun' yoo' ña nunia'. Te ni xani a xa'a' kua'a a nuu' miji ka'nu'. Te xa'a' itin a ni xani a nuu' ñu'u'.

³ Te n̄i nde'j̄ ti'e' a ndee naa nde'í iin león. Te kij' ndi'j̄ n̄i nde'j̄ a ndii, n̄i nakuiin ux̄a saa' ñ̄a nde'í savj'. ⁴ Te kij' n̄i ka'an ñ̄a nde'í savj' jaan', te xa xito' ke'j̄ i ñ̄a n̄i ka'an a ndii, n̄i xin̄i so' o i iin tachj' yu'u' ñ̄a keta' ndivi', ñ̄a ka'an ndii:

—Tax̄a'a si'e un' ñ̄a n̄i xin̄i so' o un' jaan'. Kē'j̄ un' ñ̄a n̄i ka'an ux̄a saa' ñ̄a nde'í savj' kaa' —n̄i kachj̄ tachj' yu'u' jaan' xiin' j̄.

⁵ Sakan' te ángele, ñ̄a n̄i xin̄i j̄ iin' nuu' m̄inj̄ ka'nu' xiin' nuu' ñ̄u'u' jaan' ndii, n̄i ndan̄j̄'j̄ a nda'a' a ndivi'. ⁶ Te n̄i ka'an a ndii:

—Ndiosí, ñ̄a yoo ndee ndi'i' n̄i kivi', ñ̄a n̄i xa'a ndivi' xiin' sakuu' ñ̄a yoo t̄ix̄in a, xiin' iin yivi' xiin' sakuu' ñ̄a yoo' nuu' a, xiin' m̄inj̄ ka'nu' xiin' sakuu' ñ̄a ñ̄u'u' t̄ix̄in a, nduu' ñ̄a xin̄i ñ̄a n̄a'a' ka te ndi'j̄ iin yivi'. ⁷ Süu' jaan' ndii kij' xāa kivi' ñ̄a t̄ivi' ángele ñ̄a ux̄a ndachuun' a ndii, saxinú a ñ̄a n̄i ch̄ituní si'e a, ñ̄a n̄i ka'an a xiin' ne xika' nuu' nuu' a, ne n̄i ka'an tiakú tu'un a —n̄i kachj̄ ángele jaan'.

⁸ Sakan' te n̄i ka'an n̄i tukuu tachj' yu'u' ñ̄a n̄i xin̄i so' o j̄ n̄i ket̄a ndivi' jaan' xiin' j̄ ndii:

—Kua'an te na'in un' tutu lulu tun' yoo' ñ̄a nunia', ñ̄a ni'i' ángele, ñ̄a iin' nuu' m̄inj̄ ka'nu' xiin' nuu' ñ̄u'u' jaan' —n̄i kachj̄ a.

⁹ Te n̄i xa'an j̄ nuu' ángele jaan', te n̄i xikan j̄ tutu lulu

jaan' nuu' a. Te n̄i ka'an a xiin' j̄ ndii:

—Na'in a, te kaxi' un'. Kuu uva a t̄ix̄in un', ndisu kuu vixj̄ a ndee naa ñ̄uñu' yu'u' un' —n̄i kachj̄ ángele jaan' xiin' j̄.

¹⁰ Te n̄i na'in j̄ tutu lulu jaan' nda'a' a, te n̄i xaxi' j̄ a. Te n̄i xin̄i j̄ ñ̄a vixj̄ a yu'u' j̄, ndisu n̄i kuu uva a t̄ix̄in j̄.

¹¹ Sakan' te n̄i ka'an ka a xiin' j̄ ndii:

—Kuní a ñ̄a ka'an tiakú tukuu un' xa'a' ñ̄a kundo' o ne ndiee' ñ̄uu ka'nu' xiin' nda'a' a, xiin' xa'a' ñ̄a kundo' o kua'a' nuu' ne yivi', xiin' xa'a' ne yoo tu'un m̄ij̄', xiin' xa'a' ne xa'ndia chuun' kuu' nuu' —n̄i kachj̄ a.

11

Te uvi ta'an te ndiee' yu'u' xa'a' Ndiosí

¹ Te n̄i nat̄ijn j̄ iin nduku tun' kaa' ndee naa iin tun' ki'in' ku'va. Te n̄i ka'an iin tachj' yu'u' xiin' j̄ ndii:

—Kua'an te k̄i'in ku'va un' yukun' Ndiosí xiin' m̄ij̄' nasoko' ne yivi' ñ̄a'a nuu' a. Te sakan' tu ka'vi un' saa ta'an ne yivi' xaka'nu' Ndiosí jkan'. ² Ndisu k̄i'in ku'va un' nuu' k̄i'e yukun' jaan', ñ̄a nduu' kuenta ne tuku, sakan' ñ̄a n̄i tax̄i Ndiosí nuu' k̄i'e jaan' nuu' ne tuku jaan'. Te ne jaan' ndii, m̄ij̄' kuu n̄ia xiin' ne ndiee' ñ̄uu Jerusalén su'un uvi x̄iko uvi yoo'. ³ Te t̄ianu' j̄ uvi ta'an te ndiee yu'u' xa'a' j̄. Te te jaan' ndii, kui'nu r̄a toto ñ̄a nia'á ñ̄a suchi' va j̄ni r̄a. Te ka'an ndoso' tiakú r̄a tu'un j̄ iin m̄ij̄'

uvj ciento unj xikō kivi' —nj kachj a.

4 Te uvj saa' te ndiee' yu'u' jaan' nduu' uvj saa' tun' olivo xiin' uvj saa' kandelero mii' ita' ña tuún nuu' Ndiosí, ña nduu' xto'ō sakuu' ña yoo iin yivi'. 5 Te naa' yoo ndee ka ne yivi', ne kuni satuxu'ví ña'a' ndii, kjeē ñu'u' yu'u' ra te saa ndoñu'u' ra ne ndasi' ña'a' jaan'. Te nii sakan' tu sandoñu'u' ra ndee ka ne kaka satuxu'ví ña'a'.

6 Te yoo ndiee' ra te tāxi ra kuun savi' kij' xika' ra iin yivi' ka'an tiakú ra tu'un Ndiosí. Te yoo tu ndiee' ra te sananduu' ra tikui níi'. Te sakan' ni tu yoo ndiee' ra te sando'o' ra ne ndiee' iin yivi' xiin' ndee ka nuu' kui'e xatu saa ka ta'an ichi' kuní ra.

7 Te kij' ndi'i ka'an ndoso' ra tu'un Ndiosí ndii, keta ti' nja'a yavi kunu va jaan' te kunta'an' ri' xiin' ra. Te kanando ña'a' ri', te ka'ni' tu ña'a' ri'. 8 Te kundiee ñu'u' nde'i ra ya'ya ñuu ka'nu' mii' ni xi'i xto'ō e' nuu' krusín. Te kivi' ñuu jaan' ña ka'an ndiaa ndii, ñuu Sodoma xiin' ñuu Egipto nani' a. 9 Te sakuu' ñuu ka'nu' xiin' nda'a' a, xiin' sakuu' ti'vi chie, xiin' sakuu' ne yoo tu'un mji', xiin' sakuu' nuu' ne yivi' koto ndi'e' ñu'u' nde'i ra unj kivi' yoso' sava, te tāxi nja ndiee a. 10 Te va'a va kunj sakuu' ne ndiee' iin yivi' jaan' xa'a' a ña ni xi'i te jaan'. Te saka'nu' nja kivi' jaan' saman'i' ta'an' nja ña'a, sakan' ña xa ni xi'i

uvj saa' te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí, te ni sando'o' va ña'a' jaan'. 11 Ndisu kij' ni xka'ndia unj kivi' yoso' sava jaan' ndii, ni sanatiaku Ndiosí te jaan'. Te ni ndondichj ra. Te sakuu' ne ni xini ña'a' ndii, ni yi'vi xava'a nja. 12 Sakan' te ni xini so'ō ra iin tach'i' yu'u' ti'e' va ndee ndivi' ka'an a ndii:

—Kua'an kaa ndo' yo'o' —nj kachj a.

Te ni xini ne ndasi' ña'a' jaan' kua'an kaa ra ndivi' nuu' iin viko'. 13 Te ndiee' va ni taan hora jaan', te ni ndoñu'u' uxj ta'an ta'vi' nuu' i'in ciento nda'a' ñuu ka'nu' jaan', te ni xi'i tu uxá mií ne yivi'. Te ne ni xi'i ndii, ni yi'vi xava'a nja, ña jaan' na ni xaka'nu' nja Ndiosí ndu'u' ndivi'.

14 —Xa ni xka'ndia tundo'o' kinj va ña uvj. Te xa kuyatin' ña unj —nj kachj tach'i' yu'u' jaan' xiin' i.

So'ō ni xaa a kij' ni tivj ángele ña uxá ndachuun' a

15 Sakan' te ni tivj ángele ña uxá ndachuun' a, te ni tiaku kua'a' tach'i' yu'u' ndivi' ka'an a ndii:

Xto'ō e' Ndiosí xiin' Cristo, ña tianu' a kuenta a ndii,

xa ni natijn a sakuu' ña xa'ndia chuun' iin yivi'.

Te ña jaan' ndii, ka'ndia chuun' a ndee ndi'i' ni kivi'.

Ni kachj tach'i' yu'u' jaan'.

16 Te ña xixa, ña oko kumi', ña ndiee' tei

12

yaṭin nuu' Ndiosí ndii, ni
xikundiee ndiee a nuu' a te
ni xa'ka'nu' ña'a' a ¹⁷ka'án a
ndii:

Xto' o ndu Ndiosí, ña ka'nu'
koo' chukuu' nduu'
un',

te yoo un', te ni yoo tu un',
te kuaxi un'.

Taxi' ndu ña chindani un',
sakan' ña xa ni natjin un' ña
ndiee' koo' chukuu',

te xa ni xa'a' un' xa'ndia
chuun' un'.

¹⁸ Te ni nasaa' va ne yivi' jin
yivi' xini nia yo'ó,

ndisu xa ni xaa kivi' ña
sando'o' ña'a' un'.

Te xa ni xaa tu kivi' ña
sana'má un' ne ni xi'i.

Te xa ni xaa tu kivi' ña
viku'un ya'vi' ne xika'
nuu' nuu' un',

ne ka'án tiakú tu'un un'
xiin' ne nduu' kuenta un',
xiin' sakuu' ne xito' ka'nu'
yo'ó,

naa' ne ka'nu' nduu' nia,
uun naa' ne nda'vi so' o
nduu' nia,

te xa ni xaa tu kivi' ña
sandoñu'u' un' ne
sandexin jin yivi'.

Sakan' ni kachi tachi' yu'u'
jaan'.

¹⁹ Sakan' te ni nunia'
yukun' Ndiosí ña iin' ndivi'.
Te tixin yukun' jaan' ndii,
ni xini i iin' xatun' mii' naá
kuento ña ni ndoo Ndiosí
xiin' ne Israel. Te ni yi'e
ñu'u' savi', te ni xini so' o i
tachi' yu'u', te ni nde'i tu
savi' jaan', te ni taan', te
sakan' tu ni koyo i'in' na'nu'.

*So' o ni xaa kuaku' kua'a
chiee' koo' chukuu' xiin' jin
ña'a'*

¹ Sakan' te ni tuvi jin ña
nia'á ndatun' va ndivi', suu
ni xini i jin ña'a', ña' ni'nu'
ñu'u', te ndu'u' yoo' xa'a'
a', te ndu'u' jin corona, ña
ni ku'a'a xiin' uxí uvi' ta'an
tiuun', xini' a'. ² Te ña'
jaan' ndii, xa xito' kaku' si'e
a'. Xa'a' a jaan' na nde'i
a', sakan' ña u'vi va xini
a' ña kaku' si'e a' jaan'.

³ Sakan' te ni tuvi ndivi'
inga ña nia'á, suu ni xini i
jin kuaku' kua'a chiee' va, te
uxa ta'an kuu' xini' ri', te
uxi ta'an kuu' ndiki' ri', te
ndu'u' jin corona i'in xini' ri'
jaan'. ⁴ Te ni suku' su'ma' ri'
ndee chaa' ta'vi' sava tiuun'
ndiee' ndivi', te ni sakoyó
ña'a' ri' ñu'u' jin yivi'. Te
ni xikuin kuaku' jaan' nuu'
ña'a', ña' xito' kaku' si'e
jaan', te kuvi ndikun kaxi'
ri' si'e a' jaan' ki' tuvi ra.

⁵ Sakan' te ni kaku' tiaa' si'e
a' te ka'ndia chuun' ndiee'
ra nuu' sakuu' ne yivi' ndiee'
jin yivi' xiin' ña nduu' ndee
na itun' kaa. Te ni na'in
Ndiosí si'e ña' jaan' ndee
nuu' a mii' ndu'u' a nuu' tei
ka'nu' a. ⁶ Te ni xinu ña'a'
jaan' jin xaan' mii' ni xava'a
Ndiosí xa'a' a' mii' ichi kaa'.
Te ikan' koto ña'a' a jin mii'
uvi ciento uní xiko kivi'.

⁷ Te ni xa'a' yoo jin ñu'u'
ndivi'. Te ángele Miguel
xiin' ángele nda'a' xa'a' a
ndii, ni kunta'an' a xiin'
kuaku' jaan' xiin' ángele
nda'a' xa'a' ti' jaan'. ⁸ Ndisu

nī kanando kuaku' jaan' xiin' nda'a' xa'a' ri' jaan'. Te nī kuvī ka kundū'u' ri' ndivi'. Te nī kuvī ka tū kundiee nda'a' xa'a' ri' jaan' ikan'.
 9 Te nī xta'ni' kuaku' chie va jaan' ndivi' xiin' nda'a' xa'a' ri'. Te nī nama ri' nuu' ņu'u' iin yivi'. Te suvi ri' nduu' koq' yata' iin yivi', ti' nani' diablo, ña nduu' ña ndiva'a, te nani' tū ri' ña tiin' kuachi, te suvi tū ri' xini xa'an' sakuu' ne yivi' iin yivi'.

10 Sakan' te nī xini so'o i iin tachi' yu'u' ti'e' ndivi' ka'an ndii:

Vitin xa ni xaa ña sakakú Ndiosí ne nduu' kuenta a,

te kumi' a sakuu' ña ndiee',

te xa'ndia chuun' a,

te sakan' tū vitin xa'ndia chuun' Cristo tianu' a kuenta a xiin' ndiee'.

Kuachi ndii xa ni xta'ni' Ndiosí ña tiin' kuachi ne ta'an' e', te ni skana' ña'a' a iin yivi'.

Ña jaan' ndii, ni tijn kuachi a ne jaan' nuu' Ndiosí nduvi' xiin' ņuu.

11 Te ne jaan' ndii, ni kanando nja nuu' ña ni tijn kuachi ña'a' jaan'

xiin' ña ndiee' níi' Mbee Lulu, ña ni xitja xa'a' kuachi nja,

xiin' ña ndixa, ña ni ndiee yu'u' nja xa'a' a.

Te nī kundani kua'a' ka nja kivi' ņuu nja,

süu' jaan' ndii ni sanakua'a nja a,

te kuvī nja xa'a' ña ndixa jaan'.

12 Sakan' na kuii' nakuatia' va ndo'ó, ña ndiee' ndivi'

te va'a va kunj ndo'ó, ña ndiee' ndivi'.

Ndisu ndo'ó, ne ndiee' nuu' ņu'u' iin yivi'

xiin' ti' ņu'u' minj ka'nu' ndii, kundo'o ya'a ndo',

sakan' ña xa ni nuu ña ndiva'a mii' ndiee' ndo'.

Te xi'é xava'a a, sakan' ña xini a ña ndee ndia'vi' kivi' yoo nuu' a te koq a ñaa'.

Ni kachi a.

13 Te kij' ni xini kuaku' jaan' ña ni xta'ni' ri' ndivi', te ni nama ri' nuu' ņu'u' iin yivi' ndii, ni xa'a' ndikún ri' ña'a' ña' ni tuvī tiaa si'e jaan'.
 14 Ndisu ña'a' jaan' ndii, ni natijn a' uvi ta'an ndixin na'nu' ndee naa ndixin iin tasu' chie va,

te kuvī kuta'nu' a', te xaa a' mii' ichi kaa' mii' xika' nuu' kuaku' jaan', te ikan' koto ña'a' Ndiosí unj kuiya yoso' sava.
 15 Sakan' te ni xatja kuaku' jaan' kua'a' va tikui xiin' yu'u' ri' ndee ni xkoq iin itja ka'nu' va xata' ña'a' jaan', ndiani te na'in ra' ña' jaan'.
 16 Ndisu ņu'u' ni chindiee' ña'a' jaan', sakan' ña ni nunja' a, te ni ko'ni tikui itja, te' ni xatja kuaku' jaan'.
 17 Sakan' naa' ni nasaa' xava'a ka kuaku' jaan' ni xini ri' ña'a' jaan', te ni keta ri' ikan' te kua'an kunta'an' ri' xiin' sjani' ña' jaan', ne kandixa' ña ka'an chuun' Ndiosí, te

xika' ndaku tu nja nuu' ña ni ndiee yu'u' Jesús.

13

Sō'ō ni xaa uvi ta'an ti' niq'a

¹ Te ni xikuijn kuaku' jaan' yu'u' minj ka'nu'. Te ni xinj i keta' iin ti' iyo va kaa' minj ka'nu' jaan', te yoo uxā ta'an xini' ri', te yoo tu uxj ta'an ndiki' ri', te ndu'u' iin corona nuu' i'in ndiki' ri' jaan', te yoso' tu iin kivi' ña kanja'a xa'a' Ndiosí i'in xini' ri'. ² Te ti' ni xinj i jaan' ndii, naa kaa' ndika'a kaa' ri'. Te xa'a' ri' ndii, naa iin' xa'a' oso iin' a, te yu'u' ri' ndii, naa kaa' yu'u' león kaa' a. Te kuaku' ndii, ni taxj ri' ña ndiee' ri' nuu' ti' jaan' xiin' mii' xa'ndia chuun' ri', te ni taxj tu ri' kua'a' ndiee' ti' jaan'. ³ Te ni xinj i ña kua'a' xava'a ni tuxu'ví iin xini' ti' iyo va kaa' jaan', ndee chaa' kuvj ri'. Ndisu ni nda'a ri', te ni nandanj va sakuu' ne yivi' iin yivi' xikundikún nja xata' ti' jaan'. ⁴ Te ni xaka'nu' sakuu' nja kuaku', ti' ni taxj ndiee' ti' iyo va kaa' jaan', te ni xaka'nu' tu nja ti' iyo va kaa' jaan' ka'án nja ndii:

—Ndiee' koo' chukuu' ti' iyo va kaa' kaa'. Te kōō' ndee iin ña kuvj kanando ña'a' —ni kachj nja.

⁵ Te ti' iyo va kaa' jaan' ndii, ni natijn ri' ndiee' ña ka'an ñuñu' ri' xa'a' mii' ri', te kanja'a ri' xa'a' Ndiosí. Te ni natijn tu ri' ndiee' te saa ri' ndee ka ña kuni' ri' nuu' ñu'u' iin yivi' uvi xiko uvi yoo'. ⁶ Sakan' na ni xa'a'

kanja'a ri' xa'a' Ndiosí, xiin' xa'a' kivi' a, te ni kanja'a tu ri' xa'a' mii' ndu'u' a ndivi', xiin' xa'a' sakuu' ña ndiee' ndivi' jaan'. ⁷ Te ni natijn ri' ndiee' te kunta'an' ri' xiin' ne nduu' kuenta Ndiosí, te kanando ña'a' ri'. Te ni natijn tu ri' ndiee' nuu' ti'vi' chie, xiin' nuu' ñuu' ka'nu' xiin' nda'a' a, xiin' nuu' ne yoo tu'un mii', xiin' nuu' sakuu' nuu' ne yivi'. ⁸ Te sakuu' ne ndee kij' ni kua'a' iin yivi' ni xikosō' kivi' nja nuu' tutu mii' yoso' kivi' ne kumi' kivi' ñuu' ña kōō' kivi' ndi'i' ndii, ni xaka'nu' nja ti' iyo va kaa' jaan'. Tutu jaan' ndii, kuenta Mbee Lulu, ña ni xitja níi' xa'a' kuachj e', nduu' a. ⁹ Na taxj sō'ō sakuu' ndo'ó, ne yoo sō'ō. ¹⁰ Te naa' yoo ka taxi' Ndiosí ña saviku'un ña'a' te yivi' ndii, suu saviku'un ña'a' ra. Te yoo ka taxi' Ndiosí ña ka'ni' ña'a' te yivi' ndii, suu ka'ni' ña'a' ra. Xa'a' kaa' na kuni' a ña kundijeni yoo', ne nduu' kuenta a, te kaka ndaku e' ichi' a.

¹¹ Sakan' te ni xinj i keta' inga ti' iyo va kaa' tixin ñu'u'. Te yoo uvi ta'an ndiki' ri' naa iin' ndiki' iin mbee iin' a. Ndisu ka'án ti' jaan' ndee naa ka'án iin kuaku'. ¹² Te kumi' ti' jaan' sakuu' ndiee' ti' iyo va kaa', ti' nuu', te xaa' ri' chuun' nuu' ti' nuu' jaan'. Te kaviko' u'vi ri' ne yivi' iin yivi' ña saka'nu' nja ti' nuu', ti' ni nda'a' xini' mii' ni tuxu'ví xava'a jaan'. ¹³ Te ni xaa tu ti' uvi jaan' ki'in' चुण

14

ka'nu' koo' chukuu' nuu' ne yivi', ndee ñu'u ni kiee ndivi' ni xaa ri', te ni koyo a nuu' ñu'u' iin yivi' nuu' ne yivi'. ¹⁴ Te ni xini xa'an' ri' ne yivi' iin yivi' xiin' chuun ka'nu', ña ni natiin ri' ndiee', te saa ri' nuu' ti' nuu' jaan'. Te ni ka'an chuun' ri' xiin' ne jaan' ña kasa'a nja iin ña niania' ti' nuu' jaan', ti' ndee chaa' kuvj kuu' xiin' ichi, ndisu ni xi' ri'. ¹⁵ Te ni natiin ti' uvi jaan' ña ndiee' te satiaku ri' ña niania' ti' nuu' jaan', te ndee kuvj ka'an a, te ka'an chuun' a te kuvj sakuu' ne xiin' saka'nu' ña'a'. ¹⁶ Te ni kaviko' tu ri' sakuu' nuu' ne yivi' ña natiin nja iin tuni nda'a' kua'a nja uun ti'e' nja. Naa' ne ka'nu' nduu' nja uun naa' ne nda'vi so'o nduu' nja, naa' ne vika' nduu' nja uun naa' ne nda'vi kuu' nduu' nja, naa' ne xika' ndika' nduu' nja uun naa' ne xiko' ni'i' iin xto'o nduu' nja. ¹⁷ Te naa' koo' tuni jaan' kumi' nja ndii, kuvj sata' nja ni ndee kuvj tu xiko' ndee iin nja ña'a. Süu' jaan' ndii ne kumi' tuni jaan' ña nduu' kivi' ti' iyo va kaa' jaan' uun número kivi' ri' kuiti' kuvj saa ña jaan'. ¹⁸ Ña xini tuni ña taxi' Ndiosí kuni te kuvj kundani e' ña yo'o'. Yoo ka kumi' ña xini tuni jaan' ndii, na tava' nja kuenta te kuni nja saa keta' número ti' jaan'. Te número ri' jaan' ndii, ndee naa iin número te yivi' nduu' a. Inu ciento uni xiko inu nduu' a.

Xita' te ciento uvi xiko kumi' mii' nuu' Ndiosí xiin' nuu' Mbee Lulu

¹ Sakan' te ni xini i iin' ña nduu' Mbee Lulu jaan' xini' iku' Sión. Te ita' tu ciento uvi xiko kumi' mií te yivi' xiin' a. Te jaan' ndii, yoso' kivi' Mbee Lulu jaan' xiin' kivi' yuva' a ti'e' ra'. ² Te ni xini so'o i iin tachi' yu'u' ti'e' va ña kiee' ndivi', ndee naa tisó kua'an kua'a' va tikui, uun ndee naa ni'i' nde'í savi' vi' ni'i' a. Te tachi' yu'u' jaan' ndii, ndusu a ndee naa kii' xandaa' kua'a' koo' chukuu' ne yivi' nuu' ña nani' arpa. ³ Te xita' te jaan' iin yaa xaa' nuu' a mii' xa'ndia chuun' Ndiosí, xiin' nuu' kumi' saa' ña tiaku, te sakan' tu nuu' ña xixa jaan'. Koo' xachi' nja ni kuvj kata yaa jaan'. Süu' jaan' ndii te ciento uvi xiko kumi' mii' te xa ni sakakú Ndiosí nuu' ñu'u' iin yivi' jaan' kuiti' kuvj xita' a. ⁴ Te te jaan' ndii, ni sativi' xiin' mii' ra xiin' ña'a', sakan' ña ni tondia ra ña'a'. Te ndikún ra Mbee Lulu jaan' mii' ka kua'an a. Te ni sakakú ña'a' Ndiosí tein ne yivi' iin yivi' te kunduu ra ndee naa tumaní' nuu' nditia a xiin' nditia Mbee Lulu jaan'. ⁵ Te ni ndee ni ka'an tu ra tun vixi. Te te ndoo nduu' ra nuu' Ndiosí.

Taxi' uni ta'an ángele tu'un Ndiosí nuu' ne yivi'

⁶ Te ni xini i ta'nu' inga ángele sukun va ndivi', ña ni'i' tu'un va'a, ña yoo ndee

ndi'i' nī kivi'. Te ka'an ndoso' a ña jaan' nuu' ne ndiee' nuu' ñu'u' iin yivi'. Naa kuu' nuu' sakuu' nuu' ne yivi', xiin' nuu' ne nduu' ti'vi' chie, xiin' nuu' ne yoo tu'un mii', xiin' ñuu' ka'nu' xiin' nda'a' a. ⁷ Te ti'e' ka'an a ndii:

—Kuyi'vi ndo' Ndiosí, te koto'ka'nu' ndo' a. Sakan' ña xa nī xaá kivi' ña sana'má a ne yivi'. Sakan' na kuii' saka'nu' ndo' ña jaan', ña nī xa'a ndivi', xiin' ñu'u' iin yivi', xiin' miji ka'nu', xiin' tiko'yo' —nī kachi ángele jaan'.

⁸ Sakan' te nī ndikun ña'a' ángele ña unī ka'an a ndii:

—Xa nī nduxin ñuu' ka'nu' Babilonia, xa nī nduxin a. Sakan' ña ne nī ndiee' ñuu' jaan' nī sativi' sakuu' ne ndiee' iin yivi' xa'a' a ña xaa' nīa ndee' naa xaa' iin ña'a', ña' xiin', ña' künj viko' ni'i' xiin' mii' nuu' ña jaan' —nī kachi a.

⁹ Sakan' te nī ndikun tu ángele ña unī ka'an ti'e' a ndii:

—Yoo ka saka'nu' ti' iyo va kaa' jaan', xiin' ña niania' ri', te natijn nīa tuni ri' ti'e' nīa uun nda'a' nīa ndii, ¹⁰ kuní a ña ko'o nīa vino uva, te' nduu' ña xi'é va Ndiosí xini a ne jaan'. Sakan' ña katia ña xi'é a jaan' xata' ne jaan', te kund'o'o ndiee' va nīa xiin' ñu'u', xiin' azufre nuu' ángele, ña xika' nuu' nuu' a, te kund'o'o tu nīa nuu' Mbee Lulu jaan'. ¹¹ Te ñu'ma, ña kiee' mii' ñu'u' nīa tundo'o' jaan' ndii, kiee'

te kiee' a ndee' ndi'i' nī kivi'. Sakan' ña nī xa'ka'nu' nīa ti' iyo va kaa' jaan' xiin' ña niania' ri', te nī natijn tu nīa tuni kivi' ri'. Te koo' kivi' ndiee' nīa nduvi' xiin' nīi' ñuu' nuu' tundo'o' jaan'. ¹² Xa'a' a kaa' na kuní a ña kundieni yoo' ne nduu' kuenta a, ne saxinú ña ka'an chuun' Ndiosí, te xika' nī'i' e' ichi' Jesús —nī kachi ángele ña unī jaan'.

¹³ Te nī xini so'o' i iin tachi' yu'u' ña keta' ndee' ndivi' ka'an xiin' i ndii:

—Ke'i un' ña yo'o': “Ndee vitin, te ndee' amaá ka ndii, sañu'u' va xto'o' e' ne xika' nuu' nuu' a ndee' kuyi' nīa” —nī kachi tachi' yu'u' jaan'.

Te nī ka'an Espiritu ndii:

—Ña ndaku nduu' a. Nandiee' nīa nuu' chuun vie, ña nī xaá nīa, kuachi ndii kiee' va'a nīa xa'a' chuun va'a ña nī xaá nīa —nī kachi Espiritu.

Nakaya ángele ña savi' nuu' ñu'u' iin yivi' trigo xiin' uva

¹⁴ Te nī xito' i, te nī xini i iin viko' yaa. Te nuu' viko' jaan' ndu'u' iin ña kaa' ndee' naa ña nduu' tu te yivi'. Te ndu'u' iin corona oro xini' a. Te tiin' a iin ichi' ki'i' xini' va. ¹⁵ Sakan' te nī keta' inga ángele yukun' ña iin' ndivi', te ti'e' ka'an a xiin' ña ndu'u' nuu' viko' jaan' ndii:

—Xa'a' kii' un' ka'ndia un' ña savi' xiin' ichi' ki'i' un' ñaa', sakan' ña xa xixa' ña savi' nuu' ñu'u' iin yivi' te xa nī xaá kivi' ña nakaya un'

—nĭ kachĭ ángele jaan' xiin' a.

¹⁶ Sakan' tē nĭ xa'ndĭa ña ndu'u' nuu' viko' xiin' ichĭ kĭ'i' a ña savi' jaan' nuu' ñu'u' ĭin yivi', tē nĭ nakaya ña'a' a.

¹⁷ Sakan' tē nĭ xĭnĭ ĭ nĭ keta ĩngā ángele yukun' ña ĭin' ndĭvi'. Tē ni'i' tū a jaan' ĭin' ichĭ kĭ'i' xiin' va. ¹⁸ Tē nĭ keta ka ĩngā ángele nuu' a mii' nasoko' ne yivi' ña'a' nuu' Ndiosí. Tē kumi' ña jaan' ndĭee' nuu' ñu'u'. Tē ti'e' va nĭ ka'an a xiin' ángele ña tiin' ichĭ kĭ'i' xiin' jaan' ndii:

—Xiin' ichĭ un' ñaa' ka'ndĭa un' ĭ'in yutu uva xa'a' ña tātā ĭin yivi', sakan' ña xa nĭ xĭxa uva jaan' —nĭ kachĭ ángele jaan'.

¹⁹ ĩkan' tē nĭ xa'a' ángele jaan' xa'ndia a yutu uva jaan' xiin' ichĭ kĭ'i' a jaan' nuu' ñu'u' ĭin yivi', tē ko'nĭ ña'a' a mii' xe'nĭ ña'a' a, ña nduu' ña xi'é va Ndiosí. ²⁰ Tē nĭ xe'nĭ ángele jaan' uva jaan' nuu' ñu'u', tē kĭj' nĭ xe'nĭ ña'a' a ndii, nĭ kĭee' kua'a' ní', tē nĭ kaa a ndee yatĭn yu'u' ĭin kuei, tē nĭ kĭkū a yatĭn' unĭ ciento kilómetro.

15

Uxa ta'an ángele ña ni'i' uxa ta'an kui'e ña so'o' ndi'i'

¹ ĩkan' tē nĭ xĭnĭ ĭ ndĭvi' ĩngā ña nĭa'á ka'nu' koo' chukuu' ña sanandanĭ yoo ka. Nĭ yoo uxa ta'an ángele, tē ni'i' a uxa ta'an kui'e ña so'o' ndi'i', tē xiin' ña jaan' saxĭnu Ndiosí ña xi'é a xĭni a ne yivi'. ² Nĭ xĭnĭ tū ĭ

kandu'u' ĭin ña kaa' ndee naa mĭnĭ chĭe, tē tuvi' kaxi' a ndee naa yuu' tātā, tē ndee naa kiee' ñu'u' nuu' a. Tē nĭ xĭnĭ tū ĭ ne nĭ kanando nuu' ti' ĭyo va kaa' jaan', xiin' ña nĭania' ri', tē nĭ natĭin tū nĭa número kivi' ri'. Tē ne jaan' ndii, ita' nĭa nuu' mĭnĭ jaan' tiin' ĭ'in nĭa ñuu' ña nani' arpa, ña nĭ taxĭ Ndiosí nda'a' nĭa. ³ Tē xita' nĭa yaa ña nĭ xĭtā Moisés, tē nĭ xĭka nuu' nuu' Ndiosí, tē nduu' tū a yaa Mbee Lulu. Ka'an nĭa ndii:

Xto'o' ndu Ndiosí, ña ka'nu' koo' chukuu' nduu' un',

Ña ka'nu' va nduu' ña xaa' un', tē ndatun' va a.

Ña ndaku va nduu' ĭchi' un', tē ña ndĭxa nduu' a.

Tē xa'ndia chuun' nuu' ne yivi' ĭin yivi' nduu' un'.

⁴ Tē kunĭ a ña kuyĭ'vi sakuu' ne yivi' yo'ó,

tē koṭo ka'nu' nĭa yo'ó, Ndiosí kua'a.

Kuachĭ ndii ĭin ndaa' yo'ó kĭtĭ' nduu' ña ndoo' ndĭ'i,

xa'a' a jaan' na sakuu' ne yivi' ĭin yivi' kĭxĭn nuu' un', tē saka'nu' nĭa yo'ó,

sakan' ña nĭ nĭa'a un' ña xachuun' ndaku va un'.

Yaa jaan' xita' ne jaan'.

⁵ Ndĭ'i jaan', tē nĭ xĭto ĭ, tē nĭ xĭnĭ ĭ ña nĭ nunĭa' yukun' toto ña ĭin' ndĭvi', mii' ĭin' ña nĭa'á ña nĭ taxĭ Ndiosí kuento a xa'a' ña saa a xa'a' e'. ⁶ Tē tĭxĭn yukun' jaan' nĭ kĭee' uxa saa' ángele ni'i'

a uxá ta'an kui'e jaan'. Te ángele jaan' ndii, ni'nu' a toto yaa nani' xiñu. Te kanu' iin toto ña ni kuá'a xiin' yuva oro tja'ni a. ⁷ Sakan' te ni taxi iin ña tiaku, ña kumi' jaan', nda'a' i'in ángele jaan' iin ko'o' oro ña ñu'u' chitu' vi' ña xi'é va Ndiosí, ña yoo tiaku ndee ndi'i' ni kivi'. ⁸ Te ni chitu' va tixin yukun' jaan' xiin' ñu'ma ña ni kiee mii' nia'á ña ka'nu' Ndiosí xiin' ña ndjee' a. Te koo' kuví ndi'vi tixin yukun' jaan' xa'a' ñu'ma jaan' ndee ndi'i' xaxa' uxá saa' ángele jaan' uxá saa' kui'e jaan'.

16

So'o ni xaa a kii' ni xatja uxá saa' ángele jaan' ña ñu'u' ko'o' a

¹ Sakan' te ni xini so'o i iin tachí' yu'u' ti'e' ña ni keta tixin yukun' jaan'. Te ni ka'an a xiin' uxá saa' ángele jaan' ndii:

—Kua'an ndo' te katja ndo' ña xi'é Ndiosí, ña ñu'u' ko'o' ñaa', nuu' ñu'u' iin yivi' —ni kachi tachí' yu'u' jaan'.

² Te ni xa'an ángele ña iin, te ni xatja a ña ñu'u' ko'o' a nuu' ñu'u' iin yivi'. Ña jaan' na kuii' ni kiee ta'a xatu ña kiní va iin' iin' ne ni natijn tuní ti' iyo va kaa' jaan', te ni xaka'nu' nja ña niania' ri'.

³ Te ni xa'an ángele ña uvi, te ni xatja a ña ñu'u' ko'o' a nuu' miní ka'nu'. Ña jaan' na kuii' ni nanduú ra' níi' ne ni xi'i, te ni xi'i sakuu' ti' ñu'u' tikui jaan'.

⁴ Te ni xa'an ángele ña uni, te ni xatja a ña ñu'u' ko'o' a nuu' sakuu' itja xiin' sakuu' tikoyo'. Ña jaan' na kuii' ni nanduú tu te' jaan' níi'. ⁵ Sakan' te ni xini so'o i ka'an ángele ña xito' tikui iin yivi' ndii:

—Tákuie, ña ndaku nduu' un', te yoo un', te ni yoo un', ña ndoo ndi'i' nduu' un', sakan' ña katun' ndaku un' ne kaa' kii' xaa' un' ña kaa'. ⁶ Kuachí ndii ne kaa' ni xatja níi' ne nduu' kuenta un' xiin' níi' ne ni ka'an tiakú tu'un un'. Sakan' na kuii' taxi' un' níi' ko'o' nja. Sakan' ña xata'an ña natiin' nja tundo'o' kaa' —ni kachi ángele xiin' a.

⁷ Sakan' te ni xini so'o tu i inga tachí' yu'u' ña ni keta mii' nasoko' ne yivi' ña'a nuu' Ndiosí ka'an a ndii:

—Xto'o ndu Ndiosí, ña ka'nu' koo' chukuu' nduu' un', te ña ndixa xiin' ña ndaku xaa' un' kii' sana'má un' ne jaan' —ni kachi a.

⁸ Te ni xa'an ángele ña kumi', te ni xatja a ña ñu'u' ko'o' a nuu' ñu'u'. Ña jaan' na kuii' ni xa'a' xa'mi' a ne yivi' iin yivi' xiin' ñu'u' a. ⁹ Te sakuu' ne ni xixi xiin' ñu'u' ña i'ni' va jaan' ndii, ni kanja'a nja xa'a' Ndiosí, ña kumi' ndjee' nuu' kui'e jaan', te ni nama nja nimá nja te saka'nu' ña'a' nja.

¹⁰ Te ni xa'an ángele ña u'un, te ni xatja a ña ñu'u' ko'o' a nuu' a mii' xa'ndia chuun' ti' iyo va kaa' jaan'. Ña jaan' na kuii' ni kuví iin yavi' mii' xa'ndia chuun' ti'

jaan'. Te ni xaxi'i' ne yivi' yaa' nja xa'a' ña u'vi' ndo'o' nja. ¹¹ Te ni kanja'a nja xa'a' Ndiosí ndu'u' ndivi' xa'a' ña u'vi' ndo'o' nja xiin' xa'a' ta'a jaan'. Ndisu ni nama nja nimá nja te nakoo nja ña nja'a ña xaa' nja.

¹² Te ni xa'an ángele ña iñu, te ni xatja a ña ñu'u' ko'o' a itja ka'nu' ña nani' Éufrates. Ña jaan' na kuii' ni ndoko tikui itja jaan', te kuvj xka'ndia te xa'ndia chuun' kuu' nuu' xiin' te xiin' ra ikan', te kuaxi mii' keta' ñu'u'. ¹³ Sakan' te ni xini i unj ta'an espíritu kinj, ña iin' ndee naa sa'va, kiee' a yu'u' kuaku' jaan', xiin' yu'u' ti' iyó va kaa', ti' kuu' nuu', xiin' yu'u' te ka'an tiakú tun vixj. ¹⁴ Te espíritu kinj jaan' ndii, ña ndiva'a nduu' a, te yoo ndiee' a te xaa' a chuun ka'nu'. Te kua'an a nuu' sakuu' ne xa'ndia chuun' kuu' nuu', ne ndiee' kanii' iin yivi', te sanduiin' a ne jaan', te kunta'an' nja xiin' Ndiosí, ña ka'nu' koo' chukuu', kivi' chie so'o' ndi'i'.

¹⁵ Ka'an xto'o e' ndii: "Chuun xa'a' va ndo', yu'u' ndii, kixin i kii' koo' a naá nimá ndo' ndee naa xaa' te kui'na'. Te sañu'u' va Ndiosí ne xito' xiin' mji', te yoo tu'va nja xiin' toto nja, koto ka kaka iin' vichi' nja, te kuchani nja nuu' ne yivi'", kachi a.

¹⁶ Te ni kaya espíritu kinj jaan' te xa'ndia chuun' jaan' iin' xaan' mii' nani' Armagedón xiin' tu'un' hebreo.

¹⁷ Sakan' te ni xatja ángele, ña uxá, ña ñu'u' ko'o' a tein tachi'. Sakan' te ni ka'an ti'e' iin tachi' yu'u' ña keta' nuu' tei ka'nu' tun' iin' tixin yukun' ña iin' ndivi' ndii:

—Xa ni xinu a —ni kachi a.

¹⁸ Sakan' te ni kiee ñu'u' savi' ndiee' va, te ni ka'an ki'in' tachi' yu'u', te ti'e' va ni nde'i savi', te sakan' tu ndiee' xava'a ni taan ñu'u' iin yivi'. Te koo' kivi' ni taan saa ni taan kivi' jaan' ndee kii' ni xikoo ne yivi' iin yivi'.

¹⁹ Sakan' na ni ndata' ñuu ka'nu' unj ta'an tu'un', te ni ndoñu'u' sakuu' ñuu ña yoo nuu' ñu'u' iin yivi'. Te ni naka'an' tu Ndiosí xa'a' ñuu ka'nu' Babilonia te sako'o' ndi'i a ne jaan' vino, te ka'an ndiaa xa'a' tundo'o' ña sando'o' a ne jaan' xa'a' ña xi'é va a xini ña'a' a. ²⁰ Te ni ndoñu'u' tu sakuu' ñu'u' ña ñu'u' i'nu ma'in' miji ka'nu', xiin' sakuu' iku' ña ita' nuu' ñu'u'. ²¹ Te ndee ndivi' ni kiee kua'a' va i'in' na'nu' ña vie ndee uvi xiko kilo, te ni koyó a siki' ne yivi', ndisu ni kanja'a ndi'i nja xa'a' Ndiosí xa'a' tundo'o' chie ña sando'o' ña'a' a jaan', sakan' ña iin tundo'o' kinj va nduu' a.

17

Yo'o' ka'an iin ángele ndee ña kuni kachi a ña ni xini Juan yoso' iin ña'a' kochi' kua'a iyó va kaa'

¹ Sakan' te ni kuyatın iin ángele ña ndiaka' ta'an'

xiin' ña uxá ta'an ña ni ni'i ko'o' jaan', te ni ka'an a xiin' i ndii:

—To'o' xiin' i, te nia'a i yo'ó ndee nuu' tundo'o' sando'o' Ndiosí ña'a', ña' ka'nu', ña' xiin, te ndu'u' a nuu' kua'a' tikuí. ² Te ña' jaan' ni nduu' musa sakuu' te xa'ndia chuun' kuu' nuu' nuu' ne yivi' iin yivi'. Te ne yivi' iin yivi' ndii, ndee naa ne xiní nduu' ña xa'a' a ña ni xaá ña ña xiin naa ña xaa' ña' jaan' —ni kachí ángele jaan'.

³ Sakan' te ni nia'a Espíritu iin ña satuví nuu' i, ña ndi-aka' ángele jaan' yu'u ndee ni xaá ndu' iin xaan' mii' ichi kaa'. Te ni xiní i iin ña'a' ña' yoso' iin ti' kua'a ndukun' iyo va kaa'. Te ti' jaan' ndii, yoso' kanii' iin' ri' kua'a' kivi' ña kania'a xa'a' Ndiosí. Te yoo uxá ta'an xini' ri', te yoo tu uxí ta'an ndiki' ri'. ⁴ Te ña'a' jaan' ndii, ni'nu' a' toto ndukun' xiin' ña kua'a ndukun'. Te titi' a' xiin' ña kua'a xiin' oro, xiin' kua'a' nuu' yuu' xiñu ña ndiaa ya'vi' koo' chukuu', xiin' yuu' yi'é, xiin' ña nani' perla. Te ni'i' a' iin yaxin' ña ni kua'a' xiin' oro mii' ñu'u' kua'a' ña ña'a' xiin' ña kiní iin', ña nduu' ña xiin' ña ni xaá a' xiin' ne yivi'. ⁵ Te yoso' iin kivi' si'e ti'e' a' ka'an a ndii: “Ka'nu' va nduu' ñuu' Babilonia, te nduu' a' si'i' sakuu' ña'a' ña' xiko' xiin' mii', te kandu'u' a' xiin' te yivi'. Te nduu' a' xa'ndu' sakuu' kuachí ña kiní iin' ña xaa' ne yivi' iin

yivi'”, kivi' jaan' yoso' ti'e' a'. ⁶ Te ni xiní i ña xiní ña'a' jaan' xiin' ní' ne nduu' kuenta Ndiosí, xiin' ní' ne ni xi'i' xa'a' a ña ni ndi'ee yu'u' va ña xa'a' Jesús. Te kii' ni xiní ña'a' i ndii, ni nandaní xava'a' i.

⁷ Te ni ka'an ángele jaan' xiin' i ndii:

—Nandaní un'. Yu'u sakuni' yo'ó ña si'e xa'a' ña'a' kaa' xiin' xa'a' ti' iyo va kaa', ti' yoso' a' kaa', ti' kumi' uxá ta'an xini' xii' uxí ta'an ndiki'. ⁸ Te ti' iyo va kaa', ti' ni xiní un' jaan' ndii, ni yoo ri', ndisu vitin ndii, koo' ka ri', te xa xito' keta' kuí ni tukuu' ri' yavi' kunu va jaan', te ku'un ri' mii' ndoñu'u' ri'. Te sakuu' ne ndee kii' ni kua'a' iin yivi' ni xikoso' kivi' ña nuu' tutu mii' yoso' kivi' ne kumi' kivi' ñuu' ña koo' kivi' ndi'i' ndii, nandaní va ña kii' kuní ña ti' jaan', sakan' ña ni yoo ri', te koo' ri' vitin, ndisu tui' ka ri'. ⁹ Ña xini tuní kuní te kuví kundaní e' ña yo'o'. Uxa ta'an xini' ti' jaan' ndii, ka'an ndiaa a xa'a' uxá ta'an xiki' mii' ndu'u' ña'a' jaan', ¹⁰ te ka'an ndiaa tu uxá ta'an xini' jaan' xa'a' uxá ta'an te xa'ndia chuun' kuu' nuu'. U'un ta'an te xa'ndia chuun' jaan' ndii, xa ni xi'i' ra, te iin ra xa'ndia chuun' ka vitin, te ingá ra ndii, tia'an kixin' ra. Ndisu kii' kixin' te jaan' ndii, iin xa'a' kuñti' ka'ndia chuun' ra. ¹¹ Te ti' iyo va kaa' jaan', ti' ni yoo, ndisu koo' ri' vitin ndii, ka'an ndiaa a xa'a' iin te ka'ndia chuun' te

unja, ndisu iin nduu' ra xiin' te uxá ta'an jaan'. Te ku'un ra, te ndoñu'u' ra. ¹² Te ndiki', ña uxí ta'an ña ni xini un' jaan' ndii, ka'an ndiaa a xa'a' te uxí ta'an te tia'an ka'ndia chuun' kuu' nuu'. Ndisu natiiin ra ndiee' te ka'ndia chuun' inga' ra xiin' ti' jaan' iin xa'a' sie kujti'. ¹³ Te nduiin kuento te jaan' ña taxí ra ña ndiee' ra xiin' ndiee' ra nuu' ti' jaan'. ¹⁴ Te ti' jaan' xiin' te jaan' ndii, kuun ta'an' ra xiin' Mbee Lulu, ndisu kanando Mbee Lulu jaan' xiin' ne ndikun ichi' a nuu' ti' jaan', sakan' ña xto'o ka'nu' ka nduu' a te sakan' sakuu' xto'o, te ña ka'nu' ka nduu' tu a te sakan' sakuu' te xa'ndia chuun' kuu' nuu'. Te ne ndikun ichi' a nduu' ne ni kana Ndiosí, ne ni nakaxin a te xika' ndaku ña nuu' a —ni kachi ángele jaan' xiin' i.

¹⁵ Te ni ka'an tu ángele jaan' xiin' i ndii:

—Te tikui, te' ni xini un' mii' kandu'u' ña'a' ña' xiko' xiin' mii' jaan' ndii, ka'an ndiaa ra' xa'a' sakuu' ñuu ka'nu' xiin' nda'a' a, xiin' xa'a' ne kua'a' koo' chukuu' ne ndiee' iin yivi', xiin' xa'a' sakuu' nuu' ne yivi', xiin' xa'a' sakuu' ne yoo tu'un mii'. ¹⁶ Te ti' iyo va kaa' jaan' xiin' uxí ta'an ndiki' ri', ña ni xini un' jaan' ndii, kundasi' a ña'a' ña' xiko' xiin' mii' jaan'. Te sakui'na' a sakuu' ña nduu' kuenta a, te tava' a toto a ndee' kuu' iin' vichi' a'. Te kaxi' a ñu'u' nde'i a', te ka'mi a ña' jaan' xiin' ñu'u'.

¹⁷ Kuachi ndii mii' Ndiosí ni saka'an nimá ña jaan' te saa a ña ni chituní Ndiosí. Sakan' na kiii' nakuiin yu'u' a ña taxí a ña ndiee' a nuu' ti' jaan' ndee' xinu ña ka'an tu'un Ndiosí. ¹⁸ Te ña'a' jaan' ndii, ka'an ndiaa a' xa'a' ñuu ka'nu', mii' yoo te xa'ndia chuun' kuu' nuu' nuu' i'in te xa'ndia chuun' kuu' nuu' nuu' ne yivi' iin yivi'.

18

So'o saa a kij' ndoñu'u' ñuu Babilonia

¹ Te kij' ndi'i ni xini i ña jaan' ndii, ni xini i ña kuaxi nuu inga ángele ndiee' koo' chukuu' ndivi', te ni yi'e kanii' iin yivi' ni xaa ña ndatun' a jaan'. ² Te ti'e' va ni ka'an a ndii:

—iXa ni nduxin ñuu ka'nu' Babilonia, xa ni nduxin a! Te vitin ndii mii' ndiee' ña ndiva'a ni nanduú a, te ni nanduú tu a mii' ñu'u' espíritu ña ndiva'a jaan'. Te ni nanduú ni tu a mii' ndiee' sakuu' nuu' saa kini va iin', ti' ndasi' e' kaxi' e'. ³ Ni sanduxin Ndiosí ne ndiee' ñuu jaan', kuachi ndii suvi ña ni xaa sakan', te ni xaa sakuu' ne yivi' iin yivi' sakuu' nuu' ña xiin. Sakan' ña ndee' naa ni sako'o' ne jaan' ne yivi' jaan' vino xatu va, te ni xini va ña xiin' ne jaan'. Te sakan' tu sakuu' te xa'ndia chuun' kuu' nuu' nuu' ne yivi' iin yivi' ndii, ni xaa ra ña xiin xiin' ne ñuu jaan', sakan' ña ni nduiin ra xiin' ne jaan' xiin' kuachi

ñā xaa' nīā. Tē sakuu' ne naxiko' ñā'a jīn yivī' ndii, nī kuvika' va nīā nī xaa ne ñūy jaan' xa'a' a ñā nī xa'ni' ndii' ne jaan' xū'un' xa'a' a ñā kuni koq ndatun' nīā —nī kachi' ángele jaan'.

4 Sakan' tē nī xīnī so'o i tuku tachī' yu'u' ñā nī keta ndīvi' ka'án a ndii:

—Nē kua'a i, kīēē ndo' ñūy Babilonia ñāā', tē sāā ndo' kuachi' ñā xaa' ne jaan' tē sando'o' tū i ndo'ó xiin' tundo'o' chīē ñā natīin ne jaan'. 5 Kuachi' ndii xa kua'a' va kuachi' nī xaa nīā, tē ndēē ndīvi' mii' ndu'u' Ndiosí nī naxaa a. Tē xa nī xaa kivi' ñā sando'o' ñā'a' a xa'a' sakuu' kuachi' nīā jaan'. 6 Sakan' na kuuī', sāā nii' nī xaa nīā xiin' ne yivī' ndii, nīī sakan' na kundo'o nīā. Tē na naxa'vi nīā sāā nii' nī xaa nīā ñā nīā'a. Na kutu' kati'jī' yaxin' mīī' nīā xiin' te' uva va sāā nii' nī xaa nīā ñā nīā'a jaan'. 7 Sāā nii' kua'a' nī xīkā ñūñu' ne jaan', xiin' sāā nii' kua'a' nī xīkā sīī' nīā'a nīā ndii, nīī sakan' na kundo'o u'vi nīā, tē nīī sakan' tū na kuaku u'vi nīā. Sakan' ñā ka'án ne jaan' xiin' nimá nīā ndii: “Xa'ndia chuun' e' nuu' sakuu' ne ndīēē jīn yivī' ndēē naa jīn tē xa'ndia chuun' kuu' nuu', tē kuāsa' tū ndo'o' e' ndēē naa jīn ñā' kuaan', tē nī ndēē kōō' tū kivi' kusuchi' jīnī e'”, kachi' nīā xiin' nimá nīā. 8 Xa'a' a jaan' na jīn xaa ki'jī' kuīti' sakuu' ñā kundo'o nīā, koq ñā kuvī nīā, koq tū ñā kusuchi' jīnī nīā, tē koq nī tū soko, tē kōkō tū ñūy nīā.

Sakan' ñā xto'o e' Ndiosí, ñā sana'má ñā'a' ndii, ndīēē' koo' chukuu' a.

9 Tē kīī' kuni tē xa'ndia chuun' kuu' nuu' nuu' ne yivī' jīn yivī' ñū'mā ñā xixī ñūy Babilonia jaan' ndii, kusuchi' va jīnī rā, tē kuaku u'vi tū rā. Sakan' ñā nī xaa tē jaan' kuachi' ka'an ñūy jaan', tē nī xīkā sīī' nīā'a tū rā jīkan'. 10 Tē xa'a' a ñā yī'vi rā kundo'o na rā xiin' ñūy jaan' ndii, ndēē ndoso' kuīta rā, tē ka'an rā ndii:

—Xa nda'vi, xa nda'vi kuu' ne ndīēē' ñūy ka'nu' Babilonia kaa', ñūy ne nī kumi' ñā ndīēē'. Jīn nī xaa ki'jī' kuīti' ñā nī sando'o' ñā'a' Ndiosí —kachi' rā.

11 Tē ne naxiko' ñā'a' jīn yivī' ndii, kusuchi' tū jīnī nīā, tē kuaku u'vi tū nīā xa'a' ne nī ndīēē ñūy jaan', sakan' ñā kōō' ká ne sata' kua'a' ñā'a' ñā ya'vi ñā xiko' nīā, 12 naa kuu' oro, xiin' plata, xiin' kua'a' nuu' yuu' xiñu ñā ndīāā ya'vi', xiin' yuu' yī'é ñā nani' perla. Naa kuu' ki'in' nuu' toto ndatun' va, naa kuu' toto yaā va, xiin' toto ndūkun', xiin' toto kua'a ndūkun', xiin' toto ya'vi' va ñā nani' seda. Tē kōō' ká ne sata' tū kua'a' ñā'a' ñā ya'vi ñā xiko' nīā, naa kuu' vitu' xavixín', xiin' sakuu' ñā'a' ñā kua'a' xiin' ndīki' nuu' elefante, xiin' vitu' ya'vi' va, xiin' kaa, xiin' kaa kua'a, xiin' kaa ti'e' va, xiin' yuu' ñā nani' mármol. 13 Tē kōō' ká tū ne sata' ñā'a' kua'a' ñā ya'vi ñā xiko' nīā, naa kuu' sakuu' ñā xaa' asīn' ñā xaxī', naa kuu' canela,

xiin' sakuu' ña xavixín', naa kuu' suxa chü'ma, xiin' ña xavixín' ña nani' mirra, xiin' ki'in' nuu' ka tükui xavixín' ya'vi. Te köo' ka ne sata' tu ña'a ña, naa kuu' vino, xiin' xa'an oliva, xiin' yuchi' xita' va'a ña ndi'i va, xiin' ndikin' trigo, naa kuu' sindiki', xiin' mbee, xiin' kuei, xiin' carreta tun' kañuu' kuei, xiin' ndee ne yivi', ne ni ke'vi xachuun' nuu' jin xto'o. ¹⁴ Te ni ka'an tu tachi' yu'u' jaan' ndii:

—Köo' ka ña va'a ña ndioo' ini va ndo' xa'a' kumi' ndo', xa ni ndoñu'u' sakuu' ña ndatun' xiin' ña vika' nuu' ndo'. Te köo' kivi' natjin xachi' ka ndo' ña ndioo' ini va ndo' xa'a' jaan' —ni kachi a.

¹⁵ Te ndee xika' kuita tu ne naxiko' jaan', ne ni kuvika' xa'a' ne ndiee' ñuu jaan', xa'a' a ña yi'vi va tu ña ña kundo'o ña xiin' ne ndiee' ñuu jaan'. Te kusuchi' ini ña te kuaku u'vi ña, ¹⁶ te ka'an tu ña ndii:

—Xa nda'vi, xa nda'vi kuu' ne ni ndiee' ñuu ka'nu', mii' ni ndiee' ne ni ni'nu toto ndatun' va, xiin' toto yaa va, xiin' toto ndukun', xiin' toto kua'a ndukun'. Te ni titi ña xiin' ña kua'a xiin' oro, xiin' ña kua'a xiin' yuu' xiñu ña ndiaa ya'vi va, xiin' yuu' yi'é ña nani' perla. ¹⁷ Te jin ni xaa ki'i' kuiti' ña ni ndoñu'u' ña vika' ña —kachi ne jaan'.

Te sakan' tu sakuu' te satuvi' tundo'o' na'nu', tun' kua'an nuu' mini ka'nu', xiin' ne cha'vi xa'a' a ña

kua'an ña xiin' nu', xiin' te xachuun' nuu' nu', xiin' ne ki'in' xu'un' ña xachuun' ña nuu' mini ka'nu' jaan' ndii, kuita tu ne jaan' ndee xika' va, ¹⁸ te ki' kuni ne jaan' ñu'ma ña xixi' ñuu jaan' ndii, ka'an ti'e' ña ndii:

—Köo' xachi' ka jin ñuu ka'nu' ndee naa ñuu kaa' —kachi ña.

¹⁹ Te sakaan' ña yaka' xini' ña, te nde'i ti'e' ña, te kuaku ña, te ka'an nda'vi ña ndii:

—Xa nda'vi, xa nda'vi kuu' ne ndiee' ñuu ka'nu' kaa', sakan' ña xiin' ña vika' ña ni kuvika' sakuu' ne kumi' tundo'o'. Ndisu jin ni xaa ki'i' kuiti' ña ni ndoñu'u' ña vika' ña —kachi ña.

²⁰ Te ndo'o, ña ndiee' ndivi', ne nduu' kuenta Ndiosí, xiin' te ni tjanu' Jesús sania'á ichi' a, xiin' ne ni ka'an tiaku' tu'un a ndii, na nakuatia' na nimá ndo'. Kuachi ndii xa ni kendaria' ya'vi' Ndiosí nuu' ne ndiee' ñuu jaan' xa'a' kuachi ña ña ni sando'o' ña ndo'o, ni kachi tachi' yu'u' jaan'.

²¹ Sakan' te ni ndoni' jin ángele ndiee' va jin yuu' chie va, ña kaa' ndee naa yuu' molino, te ni skana' ña'a' a tixin mini ka'nu', te ni ka'an a ndii:

—Nii' sakan' yachi va ndoñu'u' ñuu ka'nu' Babilonia, te kuni xachi' ka ña'a' ne yivi'. ²² Te kuni so'o ka ne yivi' ndee jin yaa ñuu jaan', naa kuu' ña xandaa' te yivi' ñuu', naa kuu' ña xita' ne yivi', naa kuu' ña tivi ra tun' yoo', naa kuu'

ndusu ndachuun'. Te koo' ka ne chuun va nuu' na xa'a nia xiin' nda'a' nia. Te ni ndee kutiaku ka tu ni'i na ndiko ne ndiee' nuu jaan'.²³ Te kotuun ka kaa tuun nuu jaan'. Te koo' ka ne tunda'a' nuu jaan'. Kuachi ndii, ne ni sata' na'a nuu ndo' jaan', te naxiko' nia, ni nduu ne ndiee' ka iin kanii' iin yivi'. Te ni xini xa'an' ndo' xiin' na kuini' ndo' sakuu' ne yivi' iin yivi'.²⁴ Te ne ni ndiee' nuu jaan' ni xa'ni' ne ni ka'an tiaku tu'un Ndiosí, xiin' sava ka ne nduu' kuenta a, xiin' sakuu' ne ni xi'i iin kanii' iin yivi' —ni kachi ángele jaan'.

19

Saka'nu' ne ndiee' ndivi' Ndiosí

¹ Kii' ni ndi'i ni ka'an ángele ndiee' jaan' ndii, sakan' te ni xini so'o i na ka'an ti'e xava'a kua'a' koo' chukuu' ne yivi' ndii:

Na koto ka'nu' e' Ndiosí.
Kuenta Ndiosí nduu' na kakú e'.

Te na natijn a na tiin' ka'nu' na'a' sakuu' ne yivi',
xiin' na xaka'nu' na'a' nia,
te natijn tu a sakuu' na ndiee'.

² Te na ndaku xiin' na ndixa nduu' na xaa' a kii' sana'má a ne yivi'.

Te ni sando'o' a ne ndiee' nuu jaan',

ne ni xaa ndee naa xaa' iin na'a' na xiko' xiin' mi'.

Te ni sativi' ne jaan' ne ndiee' iin yivi' xiin' na xiin' na xaa' nia.

Te kendar' ya'vi' na'a' Ndiosí sakan' na ni xa'ni' ne jaan', ne xika' nuu' nuu' a.

³ Te ti'e xava'a ni ka'an ka a ndii:

—Na koto ka'nu' e' Ndiosí.
Kaa' te kaa' nu'ma mii' xixi nuu ka'nu' jaan' ndee ndi'i ni kivi' —ni kachi a.

⁴ Te oko kumi' saa' na xixa jaan' xiin' kumi' saa' na tiaku jaan' ndii, ni xikundiee ndiee a yatín nuu' tei ka'nu' ka mii' ndu'u' Ndiosí, te ni xaka'nu' na'a' a ka'an a ndii:

—Sakan' na kunduu a. Na koto ka'nu' e' Ndiosí —ni kachi a.

⁵ Sakan' te ni keta iin tachi' yu'u' ndee yatín mii' iin tei ka'nu' jaan' ka'an a ndii:

Te sakuu' ndo'ó, ne xika' nuu' nuu' Ndiosí ndii,

na saka'nu' ndo' a,
xiin' sakuu' ndo'ó, ne tiin' ka'nu' a,

naa' ne ka'nu' nduu' ndo',
uun naa' ne nda'vi so'o nduu' ndo'.

Ni kachi tachi' yu'u' jaan'.

⁶ Sakan' te ni xini so'o tu i iin na nduu' ndee naa na ka'an ti'e xava'a kua'a' koo' chukuu' ne yivi'. Te ndiee' xava'a ni ni'i a ndee naa ni'i kua'a' va tikui. Te ti'e va tu ka'an a ndee naa nde'í savi' ka'an a ndii:

Na koto ka'nu' e' Ndiosí.

Xa xa'ndia chuun' xto'o e Ndiosí, na ka'nu' koo' chukuu'.

⁷ Te na kuatia' va nimá e', te na va'a kuni e'.

Te na saka'nu' e' Ndiosí,
sakan' na xa ni tondia kivi' na tunda'a' Mbee Lulu.

Te xā nī xikoō tū'vā ñā'a' ñā'
tūnda'a' xiin' a.

8 Te xā nī taxī Ndiosí toto
ni'nu' a'.

Te ndoō vā toto jaan', te yaa
xiñū vī' a.

Nī kachī a. Te ka'án ndiāa
toto jaan' xa'a' ñā ndaku ñā
xaa' ne nduu' kuenta Ndiosí.

Vā'a vā kuni ne ku'un
viko' mii' tūnda'a' Mbee Lulu

9 Sakan' te nī ka'an iin
ángele xiin' i ndii:

—Ke'i un' ñā yo'ō':
“Sañu'u' vā Ndiosí ne yivi',
ne nī tatū a, te ku'un nīa,
te kuxi nīa ñā xaxi' xakuaa'
viko' mii' tūnda'a' Mbee
Lulu jaan'” —nī kachī a.

Te nī ka'an ká ángele jaan'
xiin' i ndii:

—Tū'un ndixa, ñā ka'án
Ndiosí, nduu' ñā yo'ō' —nī
kachī a.

10 Ikan' te nī nakandu'u'
ndiēē i nuu' a te saka'nu'
ñā'a' i, ndisū nī ka'an a xiin'
i ndii:

—Saka'nu' un' yu'u.
Kuachī ndii iin ñā xika' nuu'
nuu' Ndiosí nduu' i xiin' un'
xiin' ingā ne inī xini ñā'a',
ne ita' nī' i nuu' ñā ndixa,
ñā ka'án xa'a' Jesús. Ndiosí
kujitī saka'nu' un'. Te ñā
ndixa, ñā ka'án xa'a' Jesús,
nduu' ñā nī taxī ñā ndiēē'
nuu' ne ka'án tiakú tū'un
Ndiosí —nī kachī ángele
jaan'.

Keta' iin ñā yoso' kuei yaa

11 Sakan' te nī xini i ñā
nunia' ndivi'. Te nī xini i
iin kuei yaa. Te ñā yoso'
ti' jaan' ndii, ñā xachuun'
ndaku xiin' ñā ndixa nani'
a. Te sana'má ndaku a, te

tiin' ndaku tū a ñu'u. 12 Te
nduchi' nuu' a ndii, yí'é a
ndee naa ñu'u ndatin. Te
xini' a ndii, yoo kua'a' tiví.
Te iin' a ndii, yoso' iin kivi'
ñā ndee iin ne yivi' xini, süü'
jaan' ndii mji' kujitī' a xini
ñā jaan'. 13 Te ndi'i ndoō
toto a nī ká'mā níi', te tū'un
Ndiosí nani' a. 14 Te kua'a'
tū'vī te xiin' kuenta ndivi', te
ni'nu' toto vā'a yaa ndoō vā,
kua'an xiin' a yoso' rá kuei
yaa. 15 Te yu'u' a ndii, keta'
iin ichi xiin' vā ñā tijn a te
satuxu'ví a sakuu' ne ndiēē'
iin yivi'. Te ka'ndiā chuun'
viē a nuu' ne jaan'. Te kuejn
ndoso' ñā'a' a ndee naa xeín
ndoso' te yivi' uva, te tava' a
tikui a. Te te' jaan' nduu' ñā
xi'é xava'a Ndiosí, ñā ka'nu'
koo' chukuu', xini a ne jaan'.
16 Te nuu' toto a xiin' si'in
a ndii, yoso' kivi' ñā ka'án
ndii: “Ñā xa'ndia chuun'
kuu' nuu' nuu' sakuu' te
xa'ndia chuun' kuu' nuu'.
Xto'ō kuu' nuu' nuu' sakuu'
xto'ō.” Sakan' yoso' a.

17 Sakan' te nī xini i iin'
iin ángele nuu' ñu'u. Te nī
ka'an ti'e' a xiin' sakuu' nuu'
saa, ti' ta'nu' ndivi' ndii:

—Nia'a ndo', te nakaya
ndo', te koō maní' vā ndo'
ñā xaxi' xakuaa' saa Ndiosí.
18 Nia'a ndo', te kaxi' ndo'
ñu'u' nde'i te xa'ndia chuun'
kuu' nuu', xiin' ñu'u' nde'i
te xiin' kuu' nuu', xiin' ñu'u'
nde'i te xiin' ndiēē' vā, xiin'
ñu'u' nde'i kuei, xiin' te
yoso' ri'. Nia'a ndo', te kaxi'
ndo' ñu'u' nde'i sakuu' nuu'
ne yivi', naa kuu' ñu'u' nde'i
ne xika' ndiká xiin' ñu'u'

nde'i ne xiko' ni'i' iin xto'o, te kaxi' tu ndo' ñu'u' nde'i ne ka'nu', xiin' ñu'u' nde'i ne nda'vi so'o —ni kachi ángele.

¹⁹ Sakan' te ni xini i ña ni nduujin ti' iyo va kaa', xiin' te xa'ndia chuun' kuu' nuu' nuu' ne yivi' iin yivi', xiin' sakuu' te xiin' ra, te kunta'an' ri' xiin' ña yoso' kuei yaa xiin' te xiin' a.

²⁰ Sakan' te ni xiku'un ti' iyo va kaa' jaan' xiin' te ka'an tiaku tun vixi, te ni xaa chuun ka'nu'. Te xiin' chuun jaan' ni xini xa'an' ra ne yivi', ne ni natijn tuni ti' jaan', te ni saka'nu' tu ña ña niania' ri'. Te ni skoni' tiaku Ndiosí ti' iyo kaa' jaan' xiin' te ka'an tiaku tun vixi jaan' miji mii' ndatin ñu'u' xiin' azufre. ²¹ Te ni xani' ña yoso' kuei sakuu' inga ne ni kunta'an' xiin' a jaan' xiin' ichi ña keta' yu'u' a jaan'. Te ni nda'ni va sakuu' saa jaan' kii' ni xaxi' ri' ñu'u' nde'i ne jaan'.

20

Xa'ndia chuun' Cristo iin mií kuiya

¹ Sakan' te ni xini i kua'an nuu' iin ángele ndee ndivi', te ni'i' a nda'a' ña nuniá' yi'e' yavi kunu va jaan'. Te ni'i' tu a iin karena chie.

² Te ni natijn ángele jaan' kuaku', ti' nduu' koo' yata' iin yivi', ti' nani' diablo, ña nduu' ña ndiva'a, te nani' tu ri' ña tiin' kuachi. Te ni satiín ña'a' a, te sakan' koo ri' kotiín ri' iin mií kuiya.

³ Te ni skoni' a ri' tixin yavi

kunu va jaan', te ni ndasi i'nu kutu' a ri' yavi jaan', te ni chindu'u' a sello Ndiosí xata' yi'e' yavi jaan' te küvi kuni xa'an' ka ri' ne ndiee' iin yivi' ndee xinu iin mií kuiya jaan'. Ndisu kii' ndi'i xinu iin mií kuiya jaan' ndii, kuni a ña ndaxin' ti' jaan' iin xa'a'.

⁴ Sakan' te ni xini i ita' tei ka'nu' mii' ni xikundiee ne ni natijn ndiee' te sana'má ña. Ne jaan' nduu' ne ni kendoso' ne yivi' sukun' xa'a' ña ni ndiee yu'u' ña xa'a' Jesús xiin' xa'a' tu'un Ndiosí, te xiin' xa'a' ña ni xaka'nu' tu ña ti' iyo va kaa' jaan', te ni ndee ni xaka'nu' tu ña ña niania' ri', te ni natijn tu ña tuni ri' ti'e' ña, uun xata' nda'a' ña. Te ne jaan' ndii, ni natjaku ña, te taxí Ndiosí ndiee' ña te ka'ndia chuun' ña xiin' Cristo iin mií kuiya jaan'.

⁵ Te ña yo'o' nduu' ichi' nuu' ña sanatiaku Ndiosí ne ni xi'i'. Ndisu sava tuku ne ni xi'i' ndii, ni natjaku ña xiin' ne jaan', süu' jaan' ndii natjaku ña ndee kii' xinu iin mií kuiya jaan'. ⁶ Te ne ni natjaku ña nuu' jaan' ndii, sañu'u' va ña'a' Ndiosí, te nduu' ña nditia a. Sakan' na ña xi'i' ña uvi' ndii, koo' ndiee' kumi' a nuu' kivi' ñuu ne jaan'. Süu' jaan' ndii kunduü ña sutu xika' nuu' nuu' Ndiosí xiin' nuu' Cristo. Te ka'ndia chuun' ña xiin' a iin mií kuiya jaan'.

Skoni' Ndiosí ña ndiva'a mii' xixi' ñu'u' xiin' azufre

⁷ Te kij' xinü iin mií kuiya jaan' ndii, ndoo ndiká ña ndiva'a jaan' yavi kunu mii' ndasi i'nu a jaan', ⁸ te keta a yavi jaan', te ku'un a te kunj xa'an' a sakuu' ne yivi' iin yivi', ña nduu' Gog xiin' Magog mii' ndiee' ne ndasi ta'an' xiin' Ndiosí. Te sanduujin ña ndiva'a jaan' sakuu' ne ndiee' ñuu jaan' te kunta'an' a xiin' ne nduu' kuenta Ndiosí. Te ne jaan' ndii, kuu kua'a' koo' chukuu' ña ndee naa kua'a' ñuti' ña ndiee' yu'u' minj ka'nu'. ⁹ Te ni kiku ra saa kua'an nuu' ñu'u' iin yivi', te ni xinunduü ra ñuu ña ndanj Ndiosí mii' ndiee' ne nduu' kuenta a. Ndisu ni nuu ñu'u, ña ni kiee ndivi', te ni xa'mi ndoo a sakuu' te jaan'. ¹⁰ Te ña ndiva'a, ña ni xinj xa'an' ne jaan' ndii, ni sko'ni' ña'a' Ndiosí nuu' ñu'u ña ndatin xiin' azufre, ña kaa' ndee naa minj, mii' xa ni sko'ni' a ti' iyö va kaa' jaan' xiin' te ka'an tiakú tun vixi jaan', te sando'o' ña'a' a xiin' ñu'u jaan' nduvi' xiin' ñuu ndee ndi'i' ni kivi'.

So'ö saa a kij' sana'má Ndiosí sakuu' ne yivi' ichi' so'ö' ndi'i'

¹¹ Sakan' te ni xinj i iin tej yaa tun' ka'nu'. Te ni xinj tu i ndu'u' te xa'ndia chuun' nuu' tun' jaan', te iin yivi' xiin' ndivi' ndii, ni xinü a nuu' a, te ni ni'i' a mii' kundiee a. ¹² Sakan' te ni xinj i ne ni xi'i, ne ka'nu' xiin' ne nda'vi so'ö, te ita' ña yatın nuu' tej ka'nu' jaan'. Te ni nunja' kua'a'

tutu. Sakan' te ni nunja' tu inga tutu mii' yoso' kivi' ne kumi' kivi' ñuu ña köö' kivi' ndi'i'. Te ne ni xi'i ndii, ni sana'má ña'a' Ndiosí saa nii' yoso' nuu' tutu kua'a' jaan', ña ka'an xa'a' ña ni xaa ña. ¹³ Sakan' te sakuu' ne ni xi'i ñu'u' minj ka'nu' ndii, ni sanakua'a a ña'a' minj jaan' nda'a' Ndiosí te na'ma ña. Te sakan' tu ña xi'i xiin' yavi ndij jaan' ndii, ni sanakua'a tu a jaan' nda'a' Ndiosí ne ni xi'i, ne kumi' a, te na'ma ña. Te ni sana'má Ndiosí i'in ne yivi' jaan' xa'a' ña ni xaa ña. ¹⁴ Sakan' te ni xitja i'nu tu mii' ña xi'i jaan' xiin' yavi ndij jaan' minj mii' ndatin ñu'u jaan'. Te minj ñu'u jaan' nduu' ña xi'i ña uvi. ¹⁵ Te ne yöso' kivi' nuu' tutu mii' yoso' kivi' ne kumi' kivi' ñuu ña köö' kivi' ndi'i' jaan' ndii, ni xitja i'nu ña minj mii' ndatin ñu'u jaan'.

21

Ndivi' xaa' xiin' ñu'u iin yivi' xaa'

¹ Sakan' te ni xinj i ndivi' xaa' xijn' iin ñu'u' iin yivi' xaa'. Sakan' ña ndivi' ña nuu' xiin' ñu'u' iin yivi' ña nuu' ndii, xa ni xka'ndja a. Te köö' ka tu minj ka'nu'. ² Sakan' te ni xinj yu'u, Juan, ñuu ña nani' Jerusalén xaa', ña su'un. Te ni keta a ndivi' mii' ndu'u' Ndiosí, te nuu' a. Te yoo tu'va a ndee naa iin ña'a' kij' ndasandatun' xiin' mii' a' xa'a' ii' a'. ³ Te ni xinj so'ö i iin tach'i' yu'u' ña keta' ndivi' mii' iin' tej ka'nu' ka'an ti'e a ndii:

—Koto ndo', yo'o' iin' vj'e mii' yoo Ndiosí xiin' ne yivi' vitin, te ne jaan' kunduu ne ñuu a, te mii' a kaka tein nja, te kunduu a Ndiosí nja. ⁴ Te sanayaa' a nduchi' nuu' nja, ña ni xaku nja. Te kuvj ka nja, te kuaku ka tu nja, te ni ndee ndä'vi ka ni tu kunj nja, te sakan' tu kunj u'vi ka nja. Kuachi ndii xa ni xka'ndja jin yivi' yata' —ni kachj tachj' yu'u' jaan'.

⁵ Sakan' te ni ka'an ña ndu'u' nuu' tej ka'nu' jaan' ndii:

—Koto ndo', ndasaxaa' i sakuu' ña'a —ni kachj a.

Te ni ka'an tu a xiin' i ndii:

—Ke'i un' tu'un yo'o', sakan' ña ña ndaku nduu' a, te nduu' tu a ña xata'an inj ne yivi' kunj nja —ni kachj a.

⁶ Te ni ka'an tu a xiin' i ndii:

—Xa ni xinu a. Yu'u ndii, yoo i ña nuu', te yoo tu i ña so'o' ndi'i'. Te nduu' i ña nuu', te nduu' tu i ña so'o' ndi'i'. Te ne ichi tikui ndii, taxi so'o' i ko'o' nja tikui tikoyo', te taxi kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i'. ⁷ Te yoo ka kanando nuu' tundo'o' ña xka'ndja nja ndii, natijn nja sakuu' ña va'a saa i. Te kunduu i Ndiosí nja, te kunduu nja si'e i. ⁸ Ndisu sakuu' ne kasi yu'u' xa'a' i, xiin' ne inj xini yu'u, xiin' ne xaa' kuachj nja'a, xiin' ne xa'ni' ne yivi', xiin' ne kumi' musa, xiin' ne xaa' ña kuini', xiin' ne xaka'nu' ndiosí saka, xiin' sakuu' ne ka'an tun vixj ndii, ku'un nja minj mii' ndatin ñu'u' xiin'

azufre. Te minj ñu'u' jaan' nduu' mii' kuvj nja, ña uvi —kachi a.

So'o' kaa' ñuu Jerusalén xaa'

⁹ Sakan' te ni kixin jin ángele ña uxá ta'an, ña ni ni'j uxá ta'an ko'o' mii' ñu'u' chitu' vi' uxá ta'an kui'e ña so'o' ndi'i', te ni ka'an a xiin' i ndii:

—To'o' xiin' i, te nia'a i yo'ó ña' xito' tunda'a', ña' kunduu ña' si'i Mbee Lulu —ni kachj a xiin' i.

¹⁰ Te ni nia'a Espiritu yu'u jin ña satuví, ña jaan' nduu' jin iku' chie sukun va, te ni sania'a yu'u ñuu chie Jerusalén xaa', ña su'un. Te ni keta a ndivi' mii' ndu'u' Ndiosí, te nuu' a. ¹¹ Te ñuu jaan' ndii, yi'é va xa'a' ña ikan' yoo Ndiosí. Te ndatun' yi'é a ndee naa yuu' ña ndiaa ya'vi' xava'a, ndee naa yuu' ña nani' jaspe, ña ndatun' ndee naa yuu' tata. ¹² Te ndasi i'nu a xiin' nama chie sukun va. Te yoo uxj uvi ta'an yi'e' a. Te iin' jin ángele nuu' i'in yi'e' jaan'. Te yoso' kivi' jin ti'vi ne Israel nuu' ña ndasi' i'in yi'e' jaan'. ¹³ Te yoo unj ta'an yi'e' xjin' a mii' keta' ñu'u. Te xjin' a nda'a' ku'a' e' ndii, yoo tu unj ta'an yi'e' a. Te xjin' a nda'a' itin e' ndii, yoo tu unj ta'an yi'e' a. Te sakan' tu xiin' a mii' keta' ñu'u ndii, yoo unj ta'an yi'e' a. ¹⁴ Te xa'a' nama a ndii, ni ku'a' a xiin' uxj uvi ta'an yuu' na'nu'. Te nuu' i'in yuu' jaan' yoso' kivi' i'in te

nī tjanu' Mbee Lulu sania'á
ichi' a.

15 Te ni'i' ángele, ña nī
ka'an xiin' i jaan', iin nduku,
tun' ki'in' ku'va a, tun' nī
ku'a xiin' oro, te ki'in' ku'va
a ñuu Jerusalén xaa' jaan',
yi'e' a xiin' nama a. 16 Ñuu
jaan' ndii, iin kachi ndiká
a, te sakan' ña nani' a. Te
nī ki'in' ku'va ángele ñuu
jaan' xiin' tun' jaan'. Te ña
nani' a, xiin' ña ndiká a,
xiin' ña sukun a ndii, uvi mií
uvi ciento kilómetro kumi'
i'in a. 17 Te nī ki'in' ku'va
ángele jaan' nama ñuu jaan'
xiin' iin ña ki'in' ku'va ne
yivi'. Te kumi' a ciento uvi
xikō kumi' saa nani' ndee
kondo nda'a' e' te ndee nuu'
nda'a' e'. 18 Te nama jaan'
ndii, nī ku'a a a xiin' yuu' ña
nani' jaspe. Te sakuu' ña
nduu' kuenta ñuu jaan' ndii,
nī ku'a a a xiin' mji' ndi'i
oro. Te oro jaan' ndii, ndee
naa yuu' tata ña nī ndoo
nduu' a. 19 Te xa'a' nama
ñuu jaan' ndii, ndixin' a xiin'
sakuu' nuu' yuu' ña ndiaa
ya'vi' xava'a. Te yuu' chie ña
iin ndii, ndixin' a xiin' yuu'
kuij' kua'a ña nani' jaspe. Te
yuu' chie ña uvi ndii, ndixin'
a xiin' yuu' ndi'e' ña nani'
zafiro. Te yuu' chie ña unī
ndii, ndixin' a xiin' yuu' kuij'
ña nani' ágata. Te yuu'
chie ña kumi' ndii, ndixin' a
xiin' yuu' kuij' va ña nani'
esmeralda. 20 Te yuu' chie
ña u'un ndii, ndixin' a xiin'
yuu' ña nani' ónice. Te
yuu' chie ña iñu ndii, ndixin'
a xiin' yuu' kua'a ña nani'
cornalina. Te yuu' chie

ña uxā ndii, ndixin' a xiin'
yuu' kuij' kuaan ña nani'
crisolito. Te yuu' chie ña
unīa ndii, ndixin' a xiin'
yuu' kuij' kuaan tuún ña
nani' berilo. Te yuu' chie
ña iin ndii, ndixin' a xiin'
yuu' ndatun' xava'a ña nani'
topacio. Te yuu' chie ña
uxī ndii, ndixin' a xiin' yuu'
kuij' ndiaa' yi'é ña nani'
crisopraso. Te yuu' chie ña
uxī iin ndii, ndixin' a xiin'
yuu' kua'a kuaan ña nani'
jacinto. Te yuu' chie ña
uxī uvi ndii, ndixin' a xiin'
yuu' yi'é ndukun' ña nani'
amatista. 21 Te i'in uxī uvi
saa' vitu' yi'e' ñuu jaan' ndii,
nī ku'a a a xiin' yuu' xiñu ña
nani' perla. Te ya'ya ñuu
jaan' ndii, nī ku'a a a xiin'
mji' ndi'i oro, te ndatun' a
ndee naa yuu' tata.

22 Te nī xini i iin yukun'
ñuu Jerusalén xaa' jaan',
sakan' ña mji' xto'o e'
Ndiosí, ña ka'nu' koo'
chukuu', xiin' Mbee Lulu
nduu' yukun' jaan'. 23 Te
ñuu jaan' ndii, küní a ñu'u,
te nī ndee küní tu a yoo',
sakan' ña mji' Ndiosí yi'é
nuu' ñuu jaan'. Te Mbee
Lulu nduu' ña tuún ñuu
jaan'. 24 Te kaka ne yivi' iin
yivi' nuu' ña yi'é ñuu jaan'.
Te te xa'ndia chuun' kuu'
nuu' nuu' ne yivi' iin yivi'
ndii, sanakua'a ra sakuu' ña
ndatun' ra xiin' ña ka'nu'
ra nuu' ñuu jaan'. 25 Te
vitu' yi'e' ñuu jaan' ndii,
nduvi' koo nunia' a, sakan'
ña koo' ñuu ikan'. 26 Te
sanakua'a sakuu' ne yivi' iin
yivi' sakuu' ña ndatun' ña,

xiin' sakuu' ña ka'nu' nja nuu' ñuu jaan'. ²⁷ Te koo' kivi' ko'ni ndee iin ne xaa' ña nja'a ñuu jaan', ni ndee ne xaa' ña ka'an, ni ndee ne ka'an tun vixi, süu' jaan' ndii ne yoso' kivi' nuu' tutu mii' yoso' kivi' ne kumi' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i, ña nduu' tutu Mbee Lulu jaan', kuiti' kuvj xka'ndia ikan'.

22

¹ Sakan' te ni sania'a ángele jaan' yu'u iin itia mii' kua'an tikui, te' taxi' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i. Te tikui jaan' ndii, xiñu ra' ndee naa yuu' tata. Te xa'a' tej ka'nu' Ndiosí xiin' Mbee Lulu kieve' ra'. ² Te kua'an ra' ma'in' ya'ya ñuu jaan'. Te iin' iin ndaa' itun', tun' kuun' nduu' ña taxi' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i nda'a', i'in ta'vi' yu'u' itia jaan'. Te uxj uvi nuu' nduu' kuun' nda'a' tun' jaan' i'in kuiya. Te iin ndaa' nuu' nduu' kuun' nda'a' nu' i'in yoo' kua'an. Te xiin' yuku tun' jaan' kuntatan' sakuu' nuu' ne yivi'. ³ Te koo' kivi' ka nacha'an ne yivi' ikan'. Te ñuu jaan' kuin tej ka'nu' Ndiosí xiin' Mbee Lulu jaan'. Te saka'nu' ña'a' ne xika' nuu' nuu' a. ⁴ Te kunj ne jaan' nuu' Ndiosí, te koso' kivi' a ti'e' nja. ⁵ Te koo' ka ñuu ikan', te kuni' ka tu a kotuun ñu'u nuu' nja, te ni ndee kuni' tu a kotuun ñu'u, sakan' ña ña yi'é xto'o e' Ndiosí kunduu ñu'u nuu' nja. Te ka'ndia chuun' nja ndee ndi'i ni kivi'.

Nä'a' ka te nandiko' Jesús iin yivi'

⁶ Sakan' te ni ka'an a xiin' i ndii:

—Ña ndaku nduu' sakuu' tu'un yo'o', te nduu' tu a ña xata'an ini ne yivi' kunj nja. Sakan' na xto'o e' Ndiosí, ña saka'an nimá te ka'an tiakú tu'un a ndii, ni tjanu' a ángele, ña nduu' kuenta a, te nia'a a ne xika' nuu' nuu' Ndiosí ña xa kuyatin' xka'ndia.

⁷ —Koto va ndo', nä'a' ka te nandiko' i, te sañu'u va Ndiosí ne saxinú ña ka'an tutu yo'o', ña ka'an xa'a' ña koo —ni kachj a.

⁸ Te yu'u, Juan ndii, ni xinj so'o i, te ni xinj nduchi' nuu' tu i sakuu' ña yoso' nuu' tutu yo'o'. Te kij' ndi'i ni xinj so'o e, xiin' kij' ndi'i ni xinj nduchi' nuu' e ndii, ni nakandu'u' ndiee i nuu' ángele, ña ni nia'a ña jaan' nuu' i, te saka'nu' ña'a' i. ⁹ Ikan' te ni ka'an ángele jaan' xiin' i ndii:

—iSaka'nu' un' yu'u! Kuachj ndii ña xika' nuu' nuu' Ndiosí xiin' un' xiin' inga ne ka'an tiakú tu'un a nduu' i, xiin' sakuu' ne saxinú ña yoso' nuu' tutu yo'o'. Iin ndaa' Ndiosí kuiti' saka'nu' un' —ni kachj a xiin' i.

¹⁰ Te ni ka'an ka a xiin' i ndii:

—Täxa'a un' nuu' ne yivi' ña yoso' nuu' tutu yo'o', ña ka'an xa'a' ña koo. Kuachj ndii xa kuyatin' kivi' ña koo sakuu' ña jaan'. ¹¹ Te ne xaa' ña vä'a ndii, naa saq ka nja

ña jaan', sakan' tu ne xaa' ña ña'a ndii, naa saa ka ña ña jaan'. Te ne xachuun' ndaku ndii, naa sachuun' ndaku ka ña, sakan' tu ne xaa' ña kuni' Ndiosí kujiti' ndii, naa saa ka ña a.

¹² —¡Koto va ndo! Nã'a' ka te nandiko' i, te cha'vi i i'in ne yivi' saa nii' ni xachuun' ña. ¹³ Te yu'u ndii, yoo' i ña nuu', te yoo tu i ña so'o' ndi'i'. Te nduu' i ña nuu', te nduu' tu i ña so'o' ndi'i', te nduu' i ña xi'na, te nduu' tu i ña ndi'i' ndoso'.

¹⁴ Te sañu'u' va Ndiosí yoo ka nduu' ne natia' toto ña, sakan' ña xata'an kaxi' ña nduu' ña kuun' nda'a' tun' taxi' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i', te ko'ni tu ña yi'e' ñuu Jerusalén xaa' jaan'. ¹⁵ Ndisu ne cha'an' kuu' ndee naa naya', xiin' ne xaa' ña kuiní', xiin' ne kumi' musa, xiin' ne xa'ni' ne yivi', xiin' ne xaka'nu' ndiosí saka, xiin' ne xtani' tun vixi, xiin' ne xini xa'an' ne yivi' ndii, küvi ko'ni ña ñuu jaan'. ¹⁶ Te yu'u Jesús ndii, xa ni tjanu' i iin ángele, ña nduu' kuenta i, te ka'an ndoso' a xa'a' ña jaan' nuu' ndo'ó, ne nakayá xa'a' i. Te yu'u nduu' sjani' xika' David. Te nduu' tu i tiuun' chie ti' keta' kuaxi kitu' —ni kachi a xiin' i.

¹⁷ Te Espíritu Santo xiin'

ña' tunda'á' ndii, ka'an ña xiin' Jesús ndii:

—Ñia'a —kachi ña.

Te sakuu' ne xini so'o' ña yo'o' ndii, na ka'an tu ña ndii:

—Ñia'a —kachi ña.

Te yoo ka ichí tikui ndii, ña'a ndo', te yoo ka kuni' tikui ndii, ko'o so'o ndo' tikui, te' taxi' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i'.

¹⁸ Te yu'u, Juan ndii, sakuni' ndiee' i yoo ka xini so'o' ña yoso' nuu' tutu yo'o' xa'a' ña koo. Naa chikanu' ndoso' yoo ka ndee ka yu'u' nuu' tutu yo'o' ndii, sando'o' ña'a' Ndiosí xiin' tundo'o' ña yoso' nuu' tutu yo'o'.

¹⁹ Te naa' sandoyo' yoo ka sava yu'u' ña ka'an xa'a' ña koo, ña yoso' nuu' tutu yo'o' ndii, tãxi Ndiosí kaxi' ña nduu' ña kuun' nda'a' tun' taxi' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i', te küvi tu ko'ni ña ñuu su'un, ña ka'an tutu yo'o' xa'a' jaan'.

²⁰ Te ña ndiee' yu'u' sakuu' ña yoso' nuu' tutu yo'o' ka'an a ndii:

—Nã'a' ka te nandiko' i —kachi a.

Sakan' na kunduu a. Ñia'a, xto'o ndu Jesús.

²¹ Te na sañu'u' va xto'o e' Jesucristo sakuu' yoo', ne nduu' kuenta a. Sakan' na kunduu a.